MEDICINA ŞI FARMACIA IN TRECUTUL ROMÂNESC

VOL. III

ASISTENŢA PUBLICĂ

IN TRECUTUL ROMÂNESC PÂNĂ LA 1834

DE

Dr. POMPEI GH. SAMARIAN

BUCUREŞTI 1938
„BUCOVINA" I. E. TOROUŢIU, STR. GRIGORE ALEXANDRESCU Nr. 4

www.dacoromanica.ro

MEDICINA ŞI FARMACIA IN TRECUTUL ROMÂNESC

VOL. III

ASISTENŢA PUBLICĂ

IN TRECUTUL ROMÂNESC PÂNĂ LA 1834

DE

Dr. POMPEI GH. SAMARIAN

BUCUREŞTI 1938
„BUCOVINA" I. E. TOROUŢIU, STR. GRIGORE ALEXANDRESCU Nr. 4

www.dacoromanica.ro

DE ACELAŞ:

Consideraţiuni asupra unui caz de hemiplegie uremică, în «Spitalul», 1902.

Contribuţiuni la studiul luxaţiilor recidivante ale umărului. Lucrare premiată de Facultatea de medicină din Bucureşti, 1905.

Mersul spitalului din Călăraşi şi activitatea noastră medicală pe anul 1913.

Oraşul Călăraşi in timpul ocupaţiunei streine, 1919.

Raport asupra spitalului Călăraşi în cursul anului 1924.

Divorţul din cauză de boală în vechea legislaţie românească. In «Revista ştiinţelor Medicale», nr. 8, 1931.

Istoria oraşului Călăraşi, 1931.

Boala «Ducăi Vodă», în «Rev. Ştiinţelor med.», nr. 9, 1932.

Ciuma în trecutul românesc, 1932. Premiată de Academia Română.

Din trecutul medicinei veterinare. In Buletinul Asoc. Medic. veterinari, nr. 7—8 din 1933.

Niculae Mavros, In «Rev. Ştiinţelor Medicale», nr. 4, 1934.

Raport asupra servic. sanitar al Moldovei din 1853. In «Revista ştiinţ. medic.», nr. 8 din Martie 1935.

Medicina şi Farmacia în trecutul românesc, vol. I, 1382—1775. Lucrare premiată de Academia Română. 1935.

Istoria spitalului din Călăraşi şi istoria desvoltării serviciului sanitar al orasului şi judeţului Ialomiţa, dela 1852 la 1917. Tipărită în 1937.

www.dacoromanica.ro

Închin acest volum

Societăţei R. R. de Istoria Medicinei

şi vrednicilor ei întemeetori şi conducători

Doctorii Viorica şi Victor Gomoiu

www.dacoromanica.ro

„...magis amica veritas".

Autorul acestui volum, al treilea dintr'o strălucită serie de documente şi înlănţuiri de fapte, menite să lumineze întreg aşezământul nostru medical, din cari, primul, cinstit cu prefaţa semnată de d-l profesor N. Iorga, iar al doilea deschis de d-l dr. V. Gomoiu, preşedintele „Societăţei internaţionale pentru Istoria medicinei", nu mai are nevoe de recomandarea nimănui pentru a fi prezentat cititorilor.

Prieteneasca şi cinstitoarea poftire ce-mi face d-nul doctor Pompei Samarian, de a-i prefaţa acest al treilea volum, vrea şi trebue să însemne altceva.

Ea vrea să fie cuvânt de prieten.

In prim rând, prefaţa mea trebue să înfăţişeze biruinţa doctorului Pompei Samarian faţă de mediul în care a fost obligat să trăiască şi să activeze.

Ea trebue să însemne biruinţa doctorului Samarian faţă de sine şi faţă de o anume tradiţie care reuşise să înstăpânească pretutindeni credinţa că provincia — luată în sensul peiorativ de periferie — nu e capabilă nici de eforturi, nici de creaţiune. Credinţă, din nefericire, intrată în însăşi conştiinţa provinciei româneşti, care îşi mutila singură avânturile.

Doctorul Samarian este însă un biruitor în adevăratul înţeles al cuvântului. Trăind în provincie, nu s'a lăsat învins de ea, ci a învins-o.

www.dacoromanica.ro

Astăzi numele doctorului Samarian — al acestui admirabil om, al medicului prob și doct, al savantului de european prestigiu și, mai ales, al prietenului cald și bun — s'a impus cu tărie pretutindeni în lumea noastră cărturărească. Studiile sale asupra trecutului nostru medical, cercetările sale migăloase și îndelungi, zelul și răbdarea de călugăr benedictin pe care a risipit-o în toată activitatea sa, entuziasmul său creator și mereu proaspăt, strădania necurmată de a cunoaște și înțelege și gândul și spiritul vechilor așezăminte ale țării, identificarea sa cu duhul vechilor zapise și isvoade, contopirea sa spirituală cu toată dărnicia și distincția sufletească a vechilor ctitori l-au făcut cunoscut și l-au impus în lumea cercetătorilor de pravile și a celor cari reînviază prin studiile lor lumea de basm și noblețe a trecutului românesc.

Doctorul Samarian înfățișează prin strădania lui un aspect inedit al provinciei românești. Prin studiile sale, prin cercetările sale, prin prestigiul câștigat pe merit, autorul acestor masive volume de istorie a medicinei și farmaciei românești, luminează adevărata față a acestei hulite provincii, în care totuși se gândește și se lucrează sârguincios pentru adăugirea de noi valori la tezaurul culturii românești.

Dar doctorul Samarian nu este singur, nu este izolat în această strădanie menită să repună provincia românească în lumina ei cea adevărată. Numele celor la fel cu el e legiune. Activitatea lor risipită pe întreaga față a țării. Prin ei provincia românească își desăvârșește chemarea. Ea se dovedește un fericit mediu pentru cărturari și creatorii de cultură.

Iată pentruce aprecierile d-lui profesor N. Iorga, din fruntea primului volum și cuvintele elogioase ale d-lui dr. V. Gomoiu, cu care se deschide cel de-al doilea tom al acestei opere, sunt cea mai strălucită dovadă a credinței mele în provincia creatoare *pe care mi-am luat curajul de a o omagia de aci, — omagiind pe doctorul Samarian*

www.dacoromanica.ro

de pe piedestalul pe care mi-l pune la îndemână acest al treilea volum de sinteză şi de largă perspectivă asupra trecutului nostru pe care-l dă la iveală un autentic reprezentant al provinciei româneşti, — leagăn de adevărată cultură şi vrednică spiritualitate românească.

Dar doctorul Samarian a mai săvârşit o faptă care-i dă dreptul la întreaga mea recunoştiinţă. El a scos din anonimat şi a dat o stare civilă oraşului Călăraşi, al cărui cetăţean de frunte este de mai bine de 25 ani.

Dacă în „Medicina şi Farmacia în trecutul românesc" d-sa a înfăţişat vracii, doftorii, spiţerii, leacurile şi ştiinţa, aşezămintele şi tradiţiile noastre medicale dela 1382 şi până acum 100 ani cu „acea covârşitoare iubire, care poate înlocui migăloasa pregătire şi seminariile universitare, care uneori seacă inima, fără de care nimic nu se poate face bun şi temeinic", în „Istoria Oraşului Călăraşi" doctorul Samarian a luminat trecutul aşezării Călăraşilor stafetari de odinioară şi a reînviat vremurile Lichireştilor de demult, din care a ieşit capitala de astăzi a Ialomiţei.

Iată un cuvânt în plus, pentruca prietenului să i se asocieze şi primarul oraşului Călăraşi, care vine să exprime de aci, din locul pe care doctorul Samarian i l-a pus la dispoziţie, toată admiraţia pentru darul neasemuit ce l-a făcut acestui târg.

Doctorul care de mai bine de un sfert de veac veghează la sănătatea celor de aci, bunul doctor care s'a bucurat cu toate bucuriile acestei aşezări, care a plâns cu toate durerile noastre şi care s'a identificat nu numai cu preocupările prezentului ci şi cu toată străduinţa trecutului acestui colţ de ţară, îşi încununează un popas sărbătoresc al activităţii sale cărturăreşti dedicată trecutului nostru medical cu acest volum, care este o preţioasă cunună nu numai pentru el, dar, mai ales, pentru noi.

www.dacoromanica.ro

Domnul nu m'a dăruit cu mierea cuvântului pentru a-i putea mărturisi doctorului Samarian — aşa încât să mă înţeleagă şi el, dar să mă priceapă şi alţii — întreaga dragoste pe care i-o păstrează oraşul în care şi-a trăit cei mai frumoşi ani ai vieţii.

Oraşul muncii şi strădaniei lui, oraşul în care el şi-a trăit credinţele, şi-a realizat nădejdiile, şi-a afirmat valoarea şi şi-a desăvârşit chemarea îi adresează prin mine nu numai un cald omagiu, ci-l asigură şi de întreaga dragoste respectuoasă pe care i-o păstrează.

Iar prietenul, la capăt de muncă şi strădanie biruitoare, îi sărută cald biruinţa...

EUGEN CIALÎC
Primarul oraşului Călăraşi.

www.dacoromanica.ro

EVOLUȚIA IDEII DE ASISTENȚĂ IN TRECUTUL ROMÂNESC

Născuți din amestecul și frământarea celor mai războinice popoare, Românii au fost la rândul lor un popor răsboinic, un popor care a cunoscut și a băut din plin paharul suferinței. Și cine cunoaște amarul suferinței, cunoaște și mila cu corolarul ei obligator, milostenia.

Creștinismul a venit să complecteze și să îndrumeze aceste sentimente până într'atâta, că nici o virtute n'a fost cultivată de Români cu mai multă ardoare ca milostenia; de aceia toate actele vieței trecutului românesc sunt dominate de ea. Ca un simbol al acestui adevăr stă și astăzi la Curtea de Argeș, încă dela începutul vieței românești, moaștele sfintei Filofteia *„protectoarea Neamului Românesc"*, cea canonisită sfântă, tocmai pentrucă a practicat până la jertfirea de sine această neasemuită virtute creștinească.[1]).

Dela tot începutul închinătorii credinței celei nouă, credinței bazată pe iubirea aproapelui, au practicat milostenia la ușa sau în preajma Bisericei, în numele și prin mijlocirea Bisericei.

Aceasta a fost prima fază a asistenței, fază pur religioasă, mistică și idilică. Primii Români creștini ai acelor vremi se adunau în jurul bisericuței de lemn ridicată în ascunzișul codrilor în umbra munților, și aici se cunoșteau și își împărtășeau păsurile. Aici li s'au deslușit pentru întâia oară adâncul înțeles al tainei *„fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui"*.

Consecvenți acestei taine, și ca un ecou al agapelor comune dela începutul creștinismului, primii Români creștini au adus la bisericuța lor de lemn ofrande din mult puținul prisos al muncei lor, ofrande pe cari

---

1) Pe sicriul Sfintei dela Curtea de Argeș stă scris: «...*către Sfânta mucenică Filoteia, protectoarea Neamului Românesc*». Filoteia a fost ucisă de către tatăl său, pentrucă la o vreme de foamete, a surprins-o pe când împărțea săracilor grâul ascuns de el. Se spune că moaștele ei au fost aduse aici încă din timpul acelui Radu, primul întemeetor al Munteniei, în realitate au fost aduse pe vremea lui Mircea cel Bătrân (1386—1418). Cf. N. Iorga. Ist. Bisericei Rom., vol. I, pag. 39. — D. R. Maziliu. Sfânta Filofteia dela Argeș. Academia Rom., memoriu secția literară, seria III, tom. VI.

www.dacoromanica.ro

— ca şi astăzi —, le distribuiau ei înşişi sau le împărţeau slujitorii bisericei, celor lipsiţi, slabi şi neputincioşi. Cei cari nu puteau veni la biserică, erau cercetaţi şi ajutaţi pela casele lor de către creştinii miloşi, ca să împlinească porunca Bisericei : *„fericit cel ce socoteşte pre sărac şi pre mişel"* [2]) ; făceau această slujbă întocmai cum au făcut-o la începutul creştinismului, diaconii, diaconiţele şi surorile caritătei.

Şi slujitorii Bisericei din râvnă creştinească, poate şi din interes, propăvăduiau fără încetare mila şi milostenia, învăţând pe toţi, că Dumnezeu dă bogaţilor argintul, iar săracilor milostenia. Pentru aceşti propovăduitori, săracii erau un fel de *„res divina"* sau pietre de încercare. după care să cunoască dărnicia milostivilor. Drept aceia, închinătorii lui Christos se întreceau în a da cât mai mult; cu prilejul actelor mari din viaţă, cum sunt naşterea, botezul, cununia, moartea, ori cu prilejul sărbătorilor bisericeşti, prăznuirea hramurilor sau pomenirea ctitorilor, se adunau cu toţii şi întindeau mese mari, praznice, pentru hrănirea şi miluirea în comun a săracilor. Aşa a născut asistenţa colectivă a săracilor.

Dar lipsa şi nevoia au mulţime de aspecte şi toate se cer ajutate, căci spune Cartea : *„pentru a intra întru bucuria Domnului"*, nu-i destul *„mila către săraci, îmbrăcăminte celor goi şi hrană celor flămânzi"* [3]), ci mai trebue încă multe altele căci *„...sunt multe închipuirile facerei de bine şi ale milosteniei, şi unele sunt cele ce se fac la rudenii şi prieteni, şi altele la cei săraci şi lipsiţi"* [4]).

Şi vremea care nu stă pe loc şi în toată clipa schimbă întocmirile omeneşti, a făcut ca bisericuţa de lemn a primilor creştini Români, să se tot mărească ; piatră tot mai tare s'a pus la temelia ei ; ziduri groase o încing, tot mai înalte, tot mai tari, făcând din biserici cuiburi nu numai de credinţă, ci adevărate cetăţi pentru apărarea românismului. La adăpostul lor Românii au câştigat dreptul la viaţă luptând greu contra străinilor asupritori şi năvalnici ; au luptat atât, încât se poate afirma, că nu-i brazdă de pământ românesc nestropită din belşug cu sângele strămoşilor noştri. Dar aceste împrejurări au creiat o categorie nouă de nevoiaşi, aceia a schilozilor de războiu, care se cereau ajutaţi nu numai de Biserică, ci şi de dregătoriile în curs de constituire, în special de Domnie. Şi Domnitorii au ştiut să răsplătească vitejia ca şi împlinirea datoriei. Infirmilor de războiu au dat privilegii şi drepturi ca acelea de a fi îngrijiţi de către locuitorii valizi, sau dreptul de a stăpâni pământul pe care îşi făceau bordeele de locuit ; vitejilor valizi au dat onoruri şi moşii ; Celui Atot puternic au închinat mânăstiri şi biserici pe cari le înzestrau din belşug, să fie de ajutor nevoiaşilor.

Din acest moment, termenul de milă, termen care se găseşte chiar şi'n titulatura domnească : *„Io (cutare Voevod), din mila lui Dumnezeu, Domn al Ţărei..."* [5]) şi termenii similari : milă dela inimă, miloserdie,

2) Melhisedec. Cronica Romanului, I, pag. 22—31. Hristovul mênăstirei Secul.
3) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. II, pag. 96. Hristovul M-rei Vierosul.
4) Idem, pag. 55. Hrisovul m-rei Nucet din Dâmboviţa.
5) Formula slavonă este : Bojio milostio Gospodar Zemli Moldavsca.

www.dacoromanica.ro

încep să capete nesfârşite înţelesuri, pentrucă mila se revarsă acum nu numai asupra săracului umil sau bolnav, ci asupra tuturor celor cari practică virtuţi demne de răsplătire ; înţelesul acestor termeni se confundă acum cu înţelesul termenilor de dăruire, dar, danie, miluire, şi se amestecă între ei în vorbirea de toate zilele ca şi în actele vechi, fie acte domneşti, fie acte particulare. De exemplu :

Când Antonie Ruset Vodă, dăruieşte pe un Constantin Vătaf de Aprozi, scrie : *„...milostivitu-ni-am dintr-a noastră osebnică milă şi l-am „miluit Domnia Mea.... să fie ocini şi moşie şi danie şi miluire..."* [6]). Sau : *„...am miluit pe fiul său... cu osebita Noastră milă..."* [7]).

Mila şi milostenia sunt acum atributele obligatorii ale Domniei. Neagoe Vodă (1512—Sept. 1529), în *„Sfaturile"* ce dă fiului său Teodosie, preamăreşte milostenia ca o datorie pentru Domnitori [8]), iar apologistul lui Niculae Mavrocordat spune că Domnitorul *„nu are mâna întinsă spre a lua, ci mai mult spre a da"* [9]).

In acest chip se păşeşte către o nouă fază a asistenţei, asistenţa pornită din afara Bisericei, asistenţa pornită din iniţiativa domnească sau a particularilor înstăriţi, cea mai rodnică în realizări practice, în întocmiri de lăcaşuri sfinte, de bolniţe, de azile, ospicii şi spitale.

Asistenţa pornită din iniţiativa particulară nu exclude Biserica şi învăţămintele ei, din contră, le întăreşte prin înfăptuiri de folos obştesc. In proimiile, adică în preambulul tuturor hrisoavelor cu care se întemeiază bisericele şi mânăstirile, se găsesc, fără excepţie, nesfârşite cuvinte de slavă pentru virtutea cea mai dragă Românilor, milostenia, căci ea este *„cea mai aleasă şi mai lăudată"*, spune un hrisov. [10]).

„Milostenia de tot păcatul şi de moarte isbăveşte, pentrucă milos-„tenia la Cer înalţă şi porţile cereşti le deschide şi către Dumnezeu duce..." se spune în proimiul hrisovului Bisericei ot Livedea Văcărescului din Bucureşti, cea care a fost pe locul unde este astăzi templul culturei, Ateneul Român. [11]).

Iar în proimiul hrisovului Episcopiei din Huşi se spune că dintre toate faptele bune *„mai presus este milostenia, care se face nu numai la „săraci si la căzuţi, ci şi aceia care se face pela bisericile lui Dumnezeu"* [12]).

Exemplele de acest fel s'ar putea înmulţi la nesfârşit, pentru a dovedi că Poporul Român şi conducătorii lui, au cunoscut, au iubit şi au practicat din plin milostenia.

Stimulată de Biserică, asistenţa particulară s'a manifestat la tot pasul. Domnitorii şi boerii au împodobit munţii şi dealurile, plaiurile şi

---

6) Th. Codrescu. Uricarul vol. XVI, pag. 214. Uric din 1676.

7) Idem, pag. 11. Dintr'un uric al lui Vasile Lupu, din 1642.

8) N. Iorga. Ist. literaturei rom., vol. I, pag. 145.

9) A. Papadopulos Kerameus, în Hurmuzachi, vol. XIII, pag. 241.

10) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. II, pag. 79. Hrisovul m-rei Bistriţa.

11) Idem, pag. 121.

12) Melhisedec. Cronica Romanului, pt. I, pag. 22—31. Hrisovul m-rei Secu cea zidită de Vornicul Nestor Ureche şi înzestrată de Eremia Movilă la anul 1600.

www.dacoromanica.ro

câmpiile cu mânăstiri şi biserici, una mai frumoasă şi mai bogată ca alta; spune un hrisov :

„...după ce schiptrurile împărăteşti s'au încredinţat dela Dumnezeu împăraţilor creştini, multe sfinte lăcaşuri, mânăstiri şi biserici de enorie s'au zidit, nu numai de către împăraţi, arhierei şi boieri, ci şi de obşte, de către pravoslavnicii creştini, precum şi aici într'aceastâ de Dumnezeu păzită Ţară, după ce s'au întemeiat creştinătatea cu oblăduiri de stăpânitori pravoslavnici, multe mânăstiri şi biserici s'au ridicat din temelie de către acei Domni ce au stătut după vremi, după cum se şi văd, cărora, următori făcându-se şi unii din părinţii Mitropoliţi şi Episcopi, şi din blagorotnicii creştini, multe au zidit şi ei, unele din temelie, altele prefăcându-le sau ajutorându-le cu cele de trebuinţă" [13]).

Şi pentrucă în spiritul creştin stărue credinţa că toate darurile ce se dau Bisericei, se dau lui Dumnezeu, şi Dumnezeu le dă săracilor prin mijlocirea slujitorilor bisericeşti, Domnitorii şi boerii ctitori au dăruit din plin locaşurile clădite de ei, ca la rândul lor, slujitorii bisericeşti ai acestor locaşuri, să dăruiască pe săraci şi pe nevolnici. Spun hrisoavele :

„...miluind săracii şi înfrumuseţând dumnezeeştile locaşuri" [14]) *este o datorie pentru orice bun creştin, căci : „ceia ce se închină şi „se dărueşte sfintelor lui Dumnezeu locaşuri, cărora cuviincios le „este mila şi ajutorul... pricinuesc două folosinţe ajutând trupeşte „pre cela ce le ia şi folosind sufleteşte pre cela ce le dă"* [15]).

In hrisoavele tuturor instituţiilor de binefacere, se găsesc multe şi infinit de frumoase citate din Biblie şi Evanghelie pentru a preamări milostenia, minunate mărturisiri de credinţă, care preced şi explică rostul acestor mari ctitorii.

Şi în toate aceste hrisoave se prevăd anumite realizări practice, îmbinând preceptele sfinte cu fapta cea bună. In hrisovul mânăstirei Sft. Spiridon din Bucureşti, dat la 5 April 1793, Moruzi spune că *„din veni- „tul şi agoniseala acestei sfinte mânăstiri se ajutorează şi se chivernisesc „obraze scăpătate şi neputincioase..."* [16]). Iar înhrisovul mânăstirti Văcăreşti întemeiată de N. Mavrocordat, se spune :

„...în toti anii să se dea milă aici în Bucureşti pela creştini ce au trebuinţă, pe an taleri 500, însă : taleri 200 să se cheltuiască ca să se mărite două fete de boeri mari, au al doilea, sarace şi scăpătate, după Sft. Vasile mai înainte de lăsatul secului de paresimi,

13) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII, pag. 27. Hrisovul m-rei Tuturor Sfinţilor.
14) Melhisedec, d. c. pag. 22—31. Hrisovul m-rei Secul.
15) V. A. Ureche. Ist. Som. vol. IV, p. 121. Hrisovul bis. Livedea Văcăresculuí.
16) Idem, vol. VI, pag. 64.

www.dacoromanica.ro

şi taleri 100 în toţi anii, să se răscumpere robi, şi taleri 50 să se facă îmbrăcăminte săracilor împărţindu-se la praznicul Sft. Nicolae, şi taleri 50 să se impartă iar la praznicul Sft. Nicolae, la obraze sărace mai de cinste, şi taleri 50 să se dea hrană celor închişi in puşcărie[17]*), adică pe săptămână pe taleri unu, şi taleri 50 la săracii cari vor vrea să se preoţească ca să-şi cumpere cele trebuincioase ale preoţiei, având de grijă Epitropia ce s'a zis mai sus, să păzească aceste mili necontenit"* [18]).

Osebit de miluirea săracilor, asistenţa particulară a îngrijit de căutarea bolnavilor, a nevolnicilor bătrâni, văduvelor şi orfanilor. In adevăr, cele mai multe mânăstiri şi biserici posedau moaşte şi icoane făcătoare de minuni, ori numai duhovnici înţelepţi la sfat, către cari alergau toţi cei bolnavi cu trupul şi cei obidiţi cu sufletul. Toţi aceştia erau găzduiţi în bolniţele mânăstirilor sau în osebite alte adăposturi neincăpătoare să coprindă pe toţi. Atunci a fost nevoe să se facă pe lângă mânăstiri şi biserici, spitale pentru bolnavi, ospicii pentru bătrâni, orfanotrofii pentru orfani.

Iniţiativa particulară a creiat toate aceste aşezăminte, puse totdeauna sub ocrotirea Bisericei. Ctitorii lor li-au dotat cu bogăţii imense, să aibă de toate din plin, ca nimeni să nu ducă lipsă. Şi pentrucă buna orânduială trebue să domnească în toate :

„răposaţii ctitori ai sfintelor mânăstiri... după ce au dat cu mare fierbinţeală averi spre inzestrarea lor, au intocmit apoi orânduieli şi canoane prin domneşti hrisoave, ca după acelea iconomisându-se şi chivernisându-se, să fie şi să stee în veci la starea lor, pentru faceri de bine deapururea şi ajutorul celor săraci, intru politicească unire şi pentru veşnica lor pomenire" [19]).

Aşa s'a făcut că practica milosteniei, această neasemuită virtute creştinească. a dus la creiarea spitalelor pentru asistenţa bolnavilor, la creiarea azilelor şi ospiciilor pentru bătrâni şi pentru nebuni, la creiarea orfanotrofiilor pentru orfani.

Tot asistenţei din iniţiativă particulară se datoreşte creiarea Frăţiilor creştine de sprijin reciproc, cum şi frăţiilor creştine cari au dus la asistenţa mutuală a breslaşilor.

In adevăr asistenţa necontrolată a săracilor, dar mai cu seamă drepturile şi privilegiile ce s'au acordat schilozilor din răsboi, ca orice

---

17) Acestei dispoziţiuni a hrisovului bănuim că se datoreşte faptul că măreaţa mânăstire a Văcăreştilor, monument de artă, adăposteşte astăzi pe toţi puşcăriaşii.

18) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. II, pag. 52—53 şi vol. VI, pag. 113 şi vol. X/A. pag. 118.

19) Idem, vol. VIII, pag. 377. Citează condica domn. 40, fila 135—138.

www.dacoromanica.ro

privilegiu a creiat şi frauda. Şi atunci au apărut beneficiarii „meseriei" de sărac sau de infirm, leneşii cari înţeleg să trăiască din mila altora, în loc să muncească. De aici a rezultat înmulţirea fără seamăn de mare a săracilor falşi, contra cărora a fost nevoe să se ia măsuri de multeori barbare; legenda spune că Vlad Ţepeş a mers până acolo cu cruzimea, că a strâns la un loc pe toţi săracii falşi, i-a ospătat bine şi pe urmă li-a dat foc.

Goana contra săracilor falşi a impus strângerea rândurilor săracilor adevăraţi şi a infirmilor de răsboi cari aveau drept să fie ajutaţi. Şi s'au strâns cum era şi firesc, în jurul Bisericei la uşa căreia primeau ajutoare; s'au strâns ca să se cunoască între ei şi să elimine dintre dânşii pe falşii săraci. Obiceiul s-a păstrat până astăzi, căci şi astăzi fiecare enorie bisericească îşi are săracii ei, cu drept, tacit recunoscut, de a implora mila enoriaşilor acelei biserici, fără amestecul săracilor altei enorii.

Strânşi la un loc, săracii au format frăţii creştine, puse sub ocrotirea unui sfânt de prăznuire, la adăpostul Bisericei şi sub jurisdicţia slujitorilor ei. „*Toţi săracii să asculte de Mitropolia Noastră şi alt jude „să nu aibă a-i judeca afară de Mitropolit sau protopopul lui, sau orân- „duitul lui, sau pe târg sau pe sate...*", spune uricul din 1458, dat de Ştefan cel Mare, săracilor din oraşul Roman [20]).

Un proces identic s'a produs cu frăţiile creştine care aveau de scop asistarea morţilor, cum a fost frăţia cioclilor şi frăţietatea dela Colţea, asupra cărora vom reveni mai departe. Şi la fel s'au petrecut lucrurile, la tot începutul, şi cu frăţiile meseriaşilor. In adevăr, când au început năvălirile barbarilor, când viaţa de oraş ia o desvoltare tot mai mare, când mica industrie casnică ia un caracter care interesează colectivitatea populaţiei oraşelor, Domnitorii ca să încurajeze pe meseriaşi li-acordă anumite drepturi şi privilegii, iar meseriaşii ca să împiedice concurenţa şi să-şi apere interesele, s'au strâns în frăţii creştine sub protecţia unui sfânt apărător.

Mai târziu către sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea, frăţiile de meseriaşi s'au organizat tot mai temeinic, în bresle, cu câte un program statutar precis, în care principiul asistenţei reciproce devine dogmă.

In acest chip ideia de asistenţă este îndrumată pe o nouă cale de realizări practice, asistenţa mutuală.

Frăţiile săracilor şi schilozilor au urmat aceiaş cale şi în secolul al XVII-lea iau numele de bresla mişăilor sau breasla calicilor; dar, pentrucă membrii acestor bresle aveau de apărat numai interese pur personale, fără nici o îndatorire către Ţara care-i ocrotea, în loc să înflorească cum au înflorit breslele meseriaşilor, au căzut din rău în mai rău, până au ajuns să fie una cu cerşetorii.

---

20) Melhisedec. Cronica Romanului., pt. I. pag. 120.

www.dacoromanica.ro

Şi timpul nu stă pe loc. Către sfârşitul secolului al XVIII-lea Alexandru Ipsilanti în Muntenia şi Grigore Al. Ghica în Moldova, urmând evoluţia firească a fenomenelor sociale, îndrumează ideia de asistenţă pe făgaşul asistenţei aşa cum se practică astăzi, asistenţa de stat.

Din vremea lor, săracii umili, săracii schilozi, cei cărora oricâte ajutoare li s'ar da, nu mai pot fi schimbaţi ca să devină folositori societăţei rămân în grija asistenţei Bisericei şi a creştinilor miloşi. In schimb, săracii momentului, acei cari se găsesc în lipsă trecătoare din motive individuale cum ar fi boala sau accidentele, sau din motive generale cum ar fi foametea, molimele, războaele, bătrâneţea, văduvia, etc., sunt ajutaţi cu din banii Vistieriei ţării, pentrucă, dacă sunt ajutaţi la vreme, pot scăpa de sărăcie şi sunt iarăşi de folos ţării care i-ajută.

Pătrunşi de temeinicia acestui principiu, Alexandru Ipsilanti şi Grigore Al. Ghica, au creiat asistenţa medicală publică, cu medici publici în slujba săracilor, să-i îngrijească, şi cu măsurile de ordin sanitar ce erau obligaţi să ia, să-i ferească de a se bolnăvi. In acest chip au îndrumat ideia de asistenţă pe calea asistenţei sociale.

Un pas mai departe şi acest început a fost complectat şi aproape desăvârşit de reformele lui Kiselef, piatră de hotar care separă viaţa veche românească de cea nouă. Kiselef, îndrumează ideia de asistenţă pe calea asistenţei de stat, totalitară. Pe baza Regulamentului organic, Statul este obligat să facă faţă tuturor nevoilor de asistenţă, în toate împrejurările şi după toate cerinţele vieţei. Fără să escludă asistenţa bisericească şi asistenţa privată, noua îndrumare le sprijină, dar le dirijează şi le reglementează.

Cu aceasta, ideia de asistenţă intră în concepţia modernă, aşa cum este înţeleasă şi se practică astăzi.

---

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL I.

In cadrul evolutiv al ideei de asistență publică, vom avea de studiat în acest capitol:

I. Asistența săracilor.
II. Frățiile creștine de asistență reciprocă în caz de moarte.
III. Breslele și asistența mutuală.
IV. Asistența spitalicească.

I. — ASISTENȚA SĂRACILOR

Ca să putem urmări cu folos fazele prin care a trecut asistența săracilor, trebue să lămurim mai întâi înțelesul și pe cât posibil vârsta aproximativă a cuvintelor din limbajul de toate zilele și din limbajul scris, întrebuințate pentru a arăta fie pe omul care nu are cu ce trăi fiind lipsit de cele necesar, fie pe omul nevoiaș, care nu are cu ce se hrăni singur din cauza vreunei infirmități.

Termenul comun, termenul care se întrebuințează cel mai des și fără prea multă alegere, este cuvântul sărac.

In scrisele vechi, scrisele slavonești, cuvântul de *„sărac"*, alături de cel de *„siromah"* [1]), se întrebuințează ca un calificativ al situației materiale, celor lipsiți de avere, *„rumânilor"* supuși proprietarului pe moșia căruia stăteau și se hrăneau, adică, țărani cu libertate mărginită, aceia cari formau partea cea mai de jos a țării [2]).

In primele scrieri românești, în Psaltirea Scheiană din 1482, în care găsim cele dintâi cuvinte românești cu înțelesul lor adevărat, când este vorba de omul lipsit sau de cel nevoiaș se întrebuințează trei termeni: *sărac, mizer sau mezer și mișel.* Numai mai târziu, din secolul al XVII-lea întâlnim termenii de *calic,* la început tot cu înțeles de nevoiaș infirm, mai

1) Cuvântul de siromah, ar deriva din grecescul heiromáhol, adică a munci cu mânele sau cel ce trăește din munca brațelor lui. Cf. C. C. Giurescu. Despre «sirac» și «siromah», în Revista ist. anul XIII nr. 1—3, Ianuar-Martie 1927, pag. 23—43.

2) Idem, l. c.

www.dacoromanica.ro

apoi cu înțeles de sărac care întinde mâna și cere ; apoi termenii de *nemernic* și târziu de tot termenul de *cerșetor*.

a) Sărac, vine dela vechiul *„sirak"*, rutenește *„saraka"*, cu înțeles de om lipsit de toate, golan care trebue ajutat ca să poată trăi, om despre care Psalmistul Scheian spune : *„...săracului, Tu (Doamne) „fii agiutoriu..."* [3]) In slavona mai nouă, pentru cuvântul sărac se întrebuințează termenul de *„nișție"*; sub această formă îl găsim în uricul lui Ștefan cel Mare, dat săracilor din Iași în anul 1480; mai târziu vorbindu-se despre acest uric, scris în slavonește, termenul de *„nișție"* a fost tradus în românește cu cel de *„mișăi"* [4]).

In sârbește *„sirak"* înseamnă orfan. Cu acest înțeles se găsește și în Pravilele lui Vasile Lupu și Matei Basarab. Se mai spune sărac și la femeia rămasă văduvă ; de exemplu, se spune despre orfani că sunt *„cuconi saraci"*, iar văduvei *„muiare saracă"* [5]). Negoe Vodă (1512-1521) în *„Sfaturile"* ce dă fiului său Tudose, spune : *„de vei rămâne sarac de mine"* adică orfan [6]).

Cu vremea cuvântul de sărac a căpătat și alte înțelesuri: se spune de exemplu, în înțelesul moral : *„sarac cu duhul..."*, sau cu înțeles de compătimire : *„oh! saraca țară a Moldovei...!"* [7]).

Pe vremea lui Alexandru Ipsilanti și Grigore Al Ghica, adică pela 1775, când acești Domnitori au îndrumat asistența publică pe calea asistenței de stat, au dat cuvântului de sarac un înțeles mai aproape de înțelesul cuvântului de azi, adică : sarac este cel care numai pentru moment se găsește în nevoe și care, dacă este ajutat la vreme, își vine în fire și este iarăși util societății; în cadrul acestui înțeles sunt și bătrânii gârboviți în slujba țării sau cei ajunși invalizi din cauza slujbei, văduvele și orfanii ; cei dintâi trebue ajutați cu titlul de recunoștință pentru serviciile ce au adus țării, cei din urmă trebue ajutați, ca să devie utili țării.

Mai greu este de știut. când este omul sărac. Pentrucă sărăcia este ceva foarte relativ. In Pravila lui Matei Basarab din 1652, se spune că *„saraci se chiamă, ceia ce nu le plătește bucatele carele au, 50 de galbeni"* [8]). Dar sarac este și cel care nu are nimic, și tot sarac este omul care nu are cât ar vrea el să aibă. Pe urmă, sărăcia variază și cu împrejurările, cu condițiunele de trai, de civilizație, dorinți etc. De exemplu, a mânca numai pâine goală, este sărăcie ; dar în timpul războiului trecut, în refugiu, a avea o pâine, era o avere, o fericire.

---

3) Ioan Bianu. Psaltira Scheiană, psalm IX, vers 35, pag. 28.

Din vechiul slav «sirak» derivă forma românească «sireacul», care se întrebuințează ca glumă : sireacul de el !

4) Vezi mai departe, la data de 1480.

5) Longinescu. Legi vechi, pag. 77, punctul 280 și 281.

6) N. Iorga. Ist. Literat. rom. vol. I, pag. 142.

7) I. Neculce, în Letopiseți, vol. II, pag. 225. Vezi aici vol. I, pag. 349.

8) I. M. Bujoreanu. Colecție de legi. Pravila lui Matei Basarab, în vol. III, pag. 149.

www.dacoromanica.ro

Tocmai din cauza acestei relativități în înțelesul cuvântului sărac. sociologii de astăzi au creiat termenul de pauper și pe cel de pauperism. pentru a indica pe sărac și sărăcia.

Un lucru este sigur: termenul de sărac. care apare în limba românească dela tot începutul vieței românești. a avut și a rămas cu înțelesul de lipsă. de nevoe : și se aplică în deobște omului care dintr'o cauză oarecare. personală sau socială. nu mai poate munci, iar ceiace a putut agonisi până atunci. nu-i ajunge : atunci vine sărăcia. iar omul este numit sărac.

Cu acest înțeles rămas constant până astăzi. săracul se deosebește fundamental de omul mizer sau mișăl.

b) Termenii de *„mizer"* sau *„mezer. mezerit. mezărî"*. vin dela latinescul *„mizer"* care înseamnă om nenorocit. care sufere. dar nenorocit din cauza unui defect fizic. o infirmitate. Sunt cuvinte care se întâlnesc foarte des în Psaltirea Scheiană din 1482. ca și în Psaltirea lui Coresi din 1544. Se întâlnesc de multeori în aceiaș frază. împreună și în opoziție cu cuvântul *„sărac"* ceiace evidențiază și mai mult deosebirea dintre înțelesurile acestor cuvinte : se spune de exemplu : *„giudecați a saracu și meseru..."* [9]).

Dar acești termeni nu se găsesc în limba populară. ci numai în limbajul scris al cărturarilor. al oamenilor cari cunosc latineasca. Așa de exemplu. afară de Pravile. găsim cuvântul de mesărit în jalba unui Episcop cărturar din eparhia Hușului : Evstatie Dabija Vodă. ca să evidențieze sărăcia acestei Episcopii. scrie repetând cuvintele din jalba Episcopului, că : *„s'au jeluit cu mare jalobă. că au slăbit și au mesărit..."* [10]). Il găsim ca o reminiscență a trecutului. chiar și într'un act modern : la 7 Aprii 1844. Meletie. Mitropolitul Moldovei întărește *„rânduiala și legătura breaslei mesărilor din Iași..."* [11]).

c) In limba de toate zilele, și în documentele secolului al XVI-lea. găsim termenii de *„mișăl. mișăi"*. Desigur că aceste cuvinte derivă tot din termenul latin *„miser"* sau poate din diminutivul acestui termen *„misellus"*. care are același înțeles de infirm. infirm nenorocit care are dureri.

Se găsesc scrișî în Psaltirea Scheiană și cea a lui Coresi. de exemplu: *„săracului. Tu (Domne) fii agiutoriu..."*. iar *„mișelul dereageți"*. adică, pe sărac ajut-l. iar pe mișel, care este infirm, drege-l sau vindecă-l [12]). Se găsesc și în Pravilele din 1645 și 1652: de exemplu *„văzând nedreptățile și asupralele mișeilor..."* [13]).

Mai des se găsesc prin documentele din secolul al XVI-lea, și se găsesc când este vorba de infirmi. de schiopi, de ologi, desnodați. etc.[14]).

---

9) Ion Bianu. Psalt. Scheiană, pag. 267—68, vol. I, LXXXI, rândul 3—4.

10) Melhisedec. Cronica Hușilor. pag. 128 și 137.

11) Academia Română. Manuscrisul nr. 128. fila 26.

12) I. Bianu. l. c. psalm IX. vers 35. pag. 267—268. rândul 3 și 4.

13) S. G. Longinescu. Legi vechi. pag. V. 35.

14) Vezi aici, mai departe, doc. satului Mătăul și cele ale mișăilor din Iași.

www.dacoromanica.ro

Uneori se găsesc în aceiaş frază cu termenul de *„sărac"*, ceiace dovedeşte că aceste cuvinte au înţelesuri deosebite: de exemplu, la 15 August 1517, când s'a sfinţit biserica Curtei de Argeş, Gavril Protul dela Atos, care a fost faţă şi a descris această sărbătoare, spune:

> *„...Neagoe Vodă şi Doamna lui Despina şi coconilor care le dăruise Dumnezeu, şi cu toţi boerii şi cu Patriarhul şi Mitropoliţii şi Egumenii şi tot clerul, dacă săvârşiră dumnezeiască Leturghie, făcu Domnul ospăţ mare şi veselea toate noroadele, şi dărui pe toţi cei mici şi pe cei mari, pe săraci şi pe văduve, pe mişăi şi cei neputincioşi şi tuturor câţi li se cădea, milă le dădea"* [15]).

Acelaş lucru de exemplu, în scrisele Mitripolitului Dositei, la 1673: *„milostivul creştin zdrumică (împarte) pita de naintea mişeilor şi săracilor"* [16]).

Dacă din toate scrisele vechi rezultă că înţelesul cuvântului de *„mişăl"* este cel de infirm, apoi tot din aceste scrise deslusim că aceşti mişăi se bucurau de unele ocrotiri, privilegii şi chiar drepturi, pe care nu le aveau alţi săraci. De aceia o problemă destul de grea este aceia de a şti cine erau aceşti mişăi.

O primă ipoteză ar fi că, mişăii sunt o categorie de infirmi rămaşi aşa pe urma leprei. Se ştie că lepra mutilează pe cei atinşi de ea şi în vremea când se închega viaţa poporului românesc, lepra era foarte răspândită în tot Occidentul European, aşa că exista poate şi pe la noi. Această ipoteză prinde oarecare consistenţă din două motive:

1) Pentrucă în limba franceză veche *„messel"* sau *„missal"* înseamnă lepros [17]). Cuvântul vine probabil tot din latinescul *„miser"* şi se aplică omului celui mai nenorocit, omului mutilat de boală, leprosului. Identitatea originei şi identitatea pronunţărei acestor cuvinte, *„missal"* sau *„missel"*, ar fi poate dovadă şi despre identitatea înţelesului lor la noi ca şi la Francezi, înţeles de lepros.

2) Că au fost şi pela noi cazuri de lepră, faptul nu s'ar putea nega. Avem chiar şi unele dovezi:

La 9 Martie 1552, se pomeneşte de un *„Mogoş prokaji"* adică Mogoş leprosul; şi la 9 Oct. 1573, se pomeneşte iarăşi de un *„Dumitru prokajen"*, Dumitru leprosu. [18]).

Şi în Pravilele lui Vasile Lupu şi Matei Basarab din 1646 şi 1652, găsim termenul de *„mişăl sau gubav"* cu înţeles de lepră. Se spune de exemplu: *„desparte-se* (divorţează) *bărbatul de muiare de va fi mişea*

---

15) Preotul Marin Dumitrescu. Istoricul a 40 de biserici din România, pag. 28.

16) Melhisedec. Cronica Românului, pt. I, pag. 287. psalm 28, al lui David.

17) Frédéric Godefroy. Dictionnaire de l'ancienne langue francaise, vol. V, pag. 278. In Biblioteca Academiei.

18) Arhivele statului. Data notată mai sus. Secţia istorică. Comunicate de d-l Ioan Radu Mircea, paleograf al arhivelor.

www.dacoromanica.ro

„sau gubavă, aşişderea şi muiarea se desparte de bărbat, de va fi mişăl „sau gubav". Şi se ştie că termenul de gubav înseamnă lepră.[19]).

Totuşi această ipoteză nu se poate susţine cu prea multă tărie, iarăşi din două motive. Intâi, pentrucă exceptând exemplele citate mai sus, nu există un alt document românesc, nici citaţie străină, care să pomenească de existenţa acestei boale la noi, cu caracterul endemic pe care îl avea în Apusul European. Al doilea, pentrucă însăşi citatul din Pravile, poate fi contestat, deoarece se ştie că, Pravilele nu sunt de esenţă pur românească, ci numai compilaţii după legiuirile ţărilor unde cu adevărat băntuia lepra ; ele sunt numai localizate şi armonizate cu nevoile şi obiceiurile pământului nostru.

A doua ipoteză ar fi că, termenul de mişăi este numirea comună care se dă săracilor de orice categorie fără nici o distincţiune, adică se întrebuinţează la nimereală. atât pentru săraci cât şi pentru infirmi. Dar în această ipoteză este de prisos toată truda de a căuta înţelesuri deosebite acestor termeni.

A treia ipoteză, pe care o socotim ca cea mai aproape de adevăr, ar fi că, mişăii sunt săracii infirmi, şchiopi, ologi, orbi, ajunşi în această stare pe urma necontenitelor războaie ce au avut de dus sau de suferit Românii. Pentru această ipoteză pledează privilegiile şi ocrotirile de cari s'au bucurat mişăii, în Muntenia ca şi în Moldova.

De exemplu, în Moldova întâlnim pentru întâia oară termenul de mişăl, într'un uric pe care îl dă Petru Rareş (Ianuar 1527 — Sept. 1538) mişăilor din Iaşi, în care le recunoaşte un drept pe care nu-l avea nici o altă categorie de săraci, dreptul de a fi împroprietăriţi pentru totdeauna pe locul ce li se da. Şi doar se ştie că acest drept, Domnitorii îl acordau numai oştenilor care se distingeau luptând frumos în războae :

> *„Io Petru Voevod.. am miluit pre mişăii de Târgu de Iaşi cu loc, să-şi facă casă, cine unde-i va fi voe, în viaţa Noastră, iar după moartea Noastră, pre cine va alege milostivul Dumnezeu să fie Domn, acela, să întărească pre aceşti mişăi ce mai sus scrie. Iară cine li-a lua locul sau îi va împresura, să fie neertat de 318 oţeţi ot Nichea..."* [20]).

Şi s'au aşezat aceşti mişăi *„pe locul ce li-au dat Petru Vodă Rareş „şi cu Doamna sa Ileana, în capul Târgului de sus, despre zid..."* spune un hrisov de mai târziu.[21]).

Explicaţia firească a acestui act nu poate fi alta decât numai că Rareş Vodă a împroprietărit pe infirmii nesfârşitelor războae purtate de Ştefan cel Mare şi urmaşii lui. Şi faptul nu trebue să mire pe nimeni. In Apusul civilizat chestiunea ajutorării invalizilor de război frământa pe

---

19) Vezi aici, vol. I, pag. 290.

20) Academia Română. Manuscrisul nr. 128, fila 2.

21) Th. Codrescu. Uricarul, vol. V, pag. 307—309. Vezi aici, mai departe.

www.dacoromanica.ro

toți conducătorii neamurilor. In Franța încă din vremea lui Carol al VII-lea (1430—1461). cel întărit în domnie de Ioana de Arc. el a fost cel dintâi care a luat inițiativa recompensării invalizilor : Ludovic al XI-lea (1461—1483). li-a acordat pensiuni. iar Ludovic al XII-lea, Francisc I. Henric al II-lea. Carol al IX-lea. au pus bazele Azilului Invalizilor. fala Franței de astăzi. Ecoul acestor înfăptuiri din Occidentul European va fi ajuns el până la noi și Domnitorii noștri. printre cari cel dintâi Petru Rareș. se va fi gândit să răsplătească pe acești eroi mutilați. fie măcar cu câte un locușor de casă.

Osebit de asta, mișăii infirmi se bucurau de anumite ocrotiri, așa cum nu aveau nici o altă categorie de cetățeni din acele vremi. Pravilele prevăd pedepse foarte mari pentru cei cari ar fura ceva dela un mișăl : *..Cela ce va fura lucru puțin dela vreun om mișăl. când va fura întâi. ..să-l bată ; iar de va fura și a doua oară. să-l însemneze la nas de o ..parte : iar de va fura și a treia oară. acesta să moară în furci*" [22]). Iar Dosotei. mitropolitul poet al Moldovei. în Psaltirea lui din 1673, adresându-se judecătorilor. le cere. ca atunci când judecă pe săraci. să nu se lase mituiți :

..Să părăsiți colacii,
Și să judecați saracii",

iar când judecă pe mișăi. să nu le facă vreo nevoe. ci să le ție parte :

..A mișăi să țineți parte.
In giudeț cu dereptate.
Strâmbilor să nu dați voe
Și mișăilor nevoe".[23]).

Totul dovedește că mișăii nu erau numai niște nevoiași care trăiau din mila creștinilor, ci oameni care își făcuse cândva datoria pentru țară, care îi răsplătea cu împroprietărirea și ocrotirea ce le da. Că doar un drept nu se acordă decât numai celor cari îndeplinesc anumite condițiuni contractuale. în cazul de față. datoria către țară până la jertfirea de sine.

Acum este adevărat că acești mișăi. oameni schilozi lăsați numai la puterea lor de muncă, cu toată împroprietărirea ce li se acordase de către Petru Rareș. tot săraci erau și tot în nădejdea asistenței bisericești puneau posibilitatea de trai : iar mai târziu, odată cu începutul secolului al XVIII-lea. când s'a desființat armata națională a țării și prin urmare dispăreau și invalizii de războiu, vechii mișăi au ajuns din rău în mai rău. până au fost confundați cu săracii care întind mâna ca să poată trăi, cu calicii și mai pe urmă cu cerșetorii. De aceia îi găsim pe vremea lui Constantin Cantemir. într'un act din Decembrie 1686. numiți când cu termenul de mișăi, când cu termenul de calici, una cu cerșetorii. [24]).

22) S. G. Longinescu Legi vechi, pag. 34. punctul 107.
23) Melhisedec. Cronica Romanului, part. I. pag. 298.
24) Th. Codrescu. Urciarul Vol. V.. pag. 310—312.

www.dacoromanica.ro

d) Un al patrulea termen cu care se arată omul sărac, nevoiaş, este cel de „*calic*". Acest cuvânt îl întâlnim pentru întâia oară în Pravila lui Matei Basarab din anul 1652, ca sinonim cuvântului mişăl : „*casă unde zac calicii*" sau „*casă de mişăi bolnavi*". [25]). Mai apoi îl găsim în hrisovul dela 1 Dec. 1685. dat de Const. Cantemir mişăilor din Iaşi [26]). Vine dela slavonul „*kaleka*" care înseamnă schilod. infirm. Verbul slavon „*kalecit*". înseamnă a mutila, a schilodi ; sub această formă şi cu acest înţeles a rămas până azi în limbajul poporului, căci şi astăzi se spune de exemplu : „*m'a bătut de m'a calicit*", ori : „*m'a calicit de-o mână, ori de-un ochiu..*". Şi dacă în hrisovul lui Const. Cantemir, cuvântul de „*mişăi*" care înseamnă infirmi, a fost înlocuit cu cel de „*calici*", este o dovadă mai mult despre înţelesul identic al acestor cuvinte. Cuvântul slav are şi înţeles de pelerin. de om care umblă mult, şi cere stăruitor; cu acest înţeles a rămas cu vremea şi la noi, căci prin calic se înţelege omul care umblă şi cere necontenit. cu insistentă. care se miloeşte până trebue să capete ceva ; cu acest înţeles este precursorul cuvântului de cerşetor. [27]) .

e) Osebit de termenii de cari ni-am ocupat până acum. în cursul vremei au apărut şi alţi termeni pentru a indica pe omul lipsit sau pe omul nevoias. Intre aceştia avem termenul de nemernic.

Cuvântul se găseşte întâia oară în hrisovul spitalului Pantelimon : „....*nemernicii fără casă, primeşte-i în casa ta...*" [28]). Cuvântul a rămas si de multe ori. mai târziu. când s'a întemeiat spitalul Filantropia. i se sounea si .„*Spitalul nemernicilor streini*".

f) Un termen mai nou. care datează de prin secolul al XVIII-lea. este cel de „*cerşetor*". Credem că vine dela forma „*cerşut*" a verbului a cere. formă care se întâlneşte destul de des în documentele acelor vremi în locul cuvântului cerut. Se întrebuinţează cu acelaş înţeles ca şi cuvântul calic : om care întinde mâna şi cere.

Din cele de mai sus rezultă că cei vechi distingeau două categorii de saraci :

---

25) Vezi aici. vol. I. pag. 276.

26) Th. Codrescu. l. c. Vezi mai departe. la această dată. cuprinsul acestui hrisov.

27) In slavona veche «*kalichi*» sau «*kalechi*» înseamnă pelerin. nomad. care umblă din loc în loc cântând stihuri bisericeşti. cerând milă. Ar fi în legătură cu latinescul «*calice*» ori grecescul «*kalighion*» care înseamnă încălţăminte. Cf. Brokhaus-Efron. Dicţionar enciclopedic. vol. XX. lit. K, pag. 478. Profesorul filolog Scriban. spune că acest cuvânt vine dela rutenescul «*kalika*». mutilat. schilod. din persicul «*kâlak*», care înseamnă diform.

După o versiune populară. cuvântul calic vine dela vagabonzii rătăciţi prin Iaşi. originari din Halici. oraş în Rusia ; ajunşi în Iaşi au format o mahala întreagă. mahalaua Halicilor. care a rămas în amintirea locuitorilor. — Scarlat Pastia. în «Ecoul Moldovei»: cf. N. A. Bogdan. Oraşul Iaşi. Dar această legendă nu are nici un temei. fără numai apropierea de nume

28) Gălăşescu. Eforia spitalelor civile. Hrisovul spit. Pantelimon.

www.dacoromanica.ro

a) saracii cari nu se pot hrăni singuri, cari sunt în grija asistenței bisericei și a carității publice, și

b) săracii infirmi, infirmi din războae, cărora li se spune mișăi sau cum am spune astăzi, invalizi de război.

Mai târziu, către sfârșitul secolului al XVII-lea, când avântul războinic al Românilor a fost potolit prin forța împrejurărilor politice cari ni-au dus sub stăpânirea turcească, dar mai ales, dela începutul veacului al XVIII-lea, decând armata națională românească a fost complect desființată, invalizii de război au dispărut. De atunci, cele două categorii de saraci s'au contopit într'una singură, cu numele generic de mișăi sau calici și mai apoi cel de cerșetori.

Pe baza acestor lămuriri vom putea urmări mai ușor înțelesul puținelor documente pe care le dăm mai jos în ordine cronologică, cum și rostul unor fapte ce ar părea neclare fără aceste lămuriri.

1247...(?)-1300...(?). Sunt datele extreme între cari se pun începuturile organizărei vieței de stat a poporului român. Și chiar dela aceste începuturi se pomenesc de unii saraci, săracii din orașul Câmpulung, cărora Voivozii acelor vremi le acordă dreptul de a fi hrăniți și îngrijiți de către locuitorii satului Mățăul de Jos din Muscel; în schimbul acestei îndatoriri obligatorie, locuitorii satului pomenit capătă privilegiul de a fi scutiți de toate dările fie în natură către Cămara Domniei, fie în bani către Vistieria Țării. Drepturile *„saracilor, a gârbovilor și a șchiopilor"* din Câmpulung, ca și privilegiile locuitorilor din Mățăul de jos, drepturi pe cari le aveau *„din descălicătoarea țărei și până acum"* spune un hrisov al lui Radu Leon (1664—1669), au fost păzite cu sfințenie și reînoite de către toți Domnitorii cari au urmat dela *„descălicătoare"*, până la începutul veacului al XVIII-lea.

Toate acestea se deslușesc dintr'un hrisov al lui Matei Basarab din Iunie 1639 și din o mulțime de alte hrisoave date de Domnitorii cari au urmat lui Matei Vodă, așa cum le vom pomeni mai jos. Aici, pentru a desluși lucrurile dela tot începutul, vom trece peste firul cronologic și vom da în întregime hrisovul lui Matei Basarab:

„Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și Domn a toată Țara Românească, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele satului Mățăul de Jos sud Mușcel, care iaste al saracilor din orașul Domniei Mele, din Câmpulung, ca să fie în pace și slobod de bir și de talere și de împrumutare și de găleata de fân și de cal, de bou și de..., și de miere și de ceară, și de slujba domnească, și de podvoade și de mertice, și de dijma stupilor i goștinarilor, și de plaiu, și de cai de olac și de toate dajdiile câte vor fi preste ani; în țara Domniei Mele, de către nimeni bântuială să nu aibă, pentrucă însuși Domnia Mea, ni-am milostivit de i-am ertat, cum au fost ertați și în zilele altor Domni bătrâni. Și am văzut Domnia Mea și cărțile de milă ale acestor săraci, cartea răposatului Negru Vodă și a fiului său Vlad Vodă, și cartea lui Vladislav

www.dacoromanica.ro

Vodă, şi cartea strămoşului Domniei Mele răsposat Basarab Voevod şi a gineri-său Radului Vodă şi a Mircei Voevod şi a lui Moisi Voevod, şi cartea bătrânului răposat Alexandru Voevod, şi a nepotu-său Radului Voevod, şi a lui Gavriil Vodă, şi iarăşi cartea Radului Vodă din domnia a doua, şi cartea fiului său Alexandru Voevod, şi a lui Alepandru Voevod Iliaş şi cartea lui Leon Vodă, tot de intărire, făcute una după alta tot cu mare blestem ; drept aceia şi Domnia Mea însumi am întărit şi am inoit acele cărţi vechi cu această carte a Domniei Mele, pentru acel sat Măţăul de jos, ce s'au scris mai sus, ci n'au fost în rândul Ţărei, ci au fost de treaba şi hrana săracilor şi a gârbovilor şi a şchiopilor din oraşul Domniei Mele din Câmpulung ; şi să aibă a lucra la morile şi la toate trebile ce le va trebui, şi la biserici să aibă bună pace pentru toate, după cum iaste scris mai sus, precum au fost ertaţi şi mai înainte vreme. Drept aceia şi voi birarilor şi slugilor Domniei Mele care veţi umbla într'acest judeţ, voi încă să căutaţi foarte şi să vă încredinţaţi şi să-i lăsaţi in pace pentru toate câte s'au scris mai sus. Iar care om s'ar ispiti a-i supăra pre dânşii, acel om rea urgie va lua dela Domnia Mea, încă şi blestem am pus Domnia Mea, după petrecerea Domniei Mele, pre carele va alege Domnul Dumnezeu a fi Domn Ţărei Româneşti, au din neamul nostru, au după păcatele noastre din alt neam, să aibă a cinsti şi a inoi, şi a întări această carte a Domniei Mele de milă, după tocmeala ce iaste mai sus scrisă, pre acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească şi să-l păzească întru domnia lui şi în veacul viitor sufletul lui la odihnă ; iar de nu va cinsti şi nu va înoi şi nu va întări această carte a Domniei Mele, ci o va călca şi o va strica, şi o va lăsa la pustiire, acel om să fie proclet şi anatema de 318 sfinţi părinţi dela Nichea, şi să aibă parte cu Iuda şi cu Arie la un loc, şi să-i fie aceluia părâş sfântul Ioan Botezătorul în ziua cea înfricoşată şi viitoare a lui Isus Hristos la o doua venire, unde nu iaste făţărie in veci amin. Iată dar şi mărturii am pus Domnia Mea, pe jupân Theodor vel Ban dela Craiova, i jupân Hrizea vel Vornic, i Grigore vel Logofăt, i Radu vel Vistier, Preda vel Sapatar, i Buziica vel Clucer, i Socol vel Stolnic, i Radu vel Comis, i Bucium vel Paharnic, i Constantin Post. Insumi Domnia Mea am zis. Şi am scris eu Pârvul Spudei, în Scaunul oraşului Târgovişte, în luna lui Iunie leatul 7147 (1639) [29]).

Este un document foarte clar din care rezultă că toţii Voivozii dela descălicătoare şi până la Matei Basarab, şi toţi câţi au urmat după Matei Vodă până la începutul secolului XVIII-lea, toţi au reînoit privilegiile locuitorilor satului Măţăul de jos din Muscel şi drepturile săracilor schilozi din Câmpulung, ca să fie hrăniţi şi îngrijiţi de locuitorii acelui sat.

Este o stare de fapt reală, care dă prilej întrebărei fireşti : cărei

29) Arh. Stat. — Ocolnica de hrisoavele domneşti ale satului Măţăul de jos, transcrise şi comunicate mie de D-l Ioan Şucu, paleograf al Arhivelor statului

www.dacoromanica.ro

împrejurări se datoreşte această situaţie? Şi întrebarea nu poate avea decât un singur răspuns logic:

Dreptul rezultă totdeauna din executarea unei datorii, din executarea unei obligaţiuni contractuale sau legal datorată. Cri, în cazul de mai sus, nu poate fi vorba de săracii cari trăesc din mila altora; aceştia n'au nici o obligaţie şi nici nu li s'ar putea pretinde ceva, căci săracului n'ai ce-i lua; neavând nici o obligaţie, nici o datorie de îndeplinit, aceşti saraci nu pot pretinde decât milă, niciodată drepturi. Forţaţi suntem să admitem că trebue să fie vorba de o categorie de săraci cari şi-au îndeplinit cândva datorii aşa de mari, încât Voivozii ţărei se simt obligaţi să li dea anumite drepturi fără nici o împotrivire. Şi numai sacrificiile ce se aduc pentru ţară, adică împlinirea datoriilor pe câmpile de luptă până la jertfirea vieţei, pot creia asemeni obligaţiuni pentru Voivozi şi locuitorii ţărei. De aceia răspunsul logic la întrebarea de mai sus, este că, săracii din Câmpulung cari aveau drepturi acordate de atâţia Voivozi, erau saracii infirmi ai luptelor cari au dus la închegarea poporului românesc.

Desigur că în aceleaşi condiţiuni erau şi săracii de pela Râmnicul Vâlcei, de cari pomenesc unele documente, cum şi deprin alte localităţi uitate de toţi.[30]).

1364—1380. — Cu totul altfel se prezintă lucrurile cu săracii cari trăesc din mila drept credincioşilor. Aceştia nu au drepturi, ei sunt doar miluiţi la uşa Bisericei. In epoca începutului de care ne ocupăm, un călugăr sârb, bun şi inimos cărturar, Nicodem, a întemeiat pe malul Dunărei lângă Vârciorova de astăzi, mânăstirea Vodiţa cu hramul Sfântului Anton, ocrotitorul copiilor. Mânăstire săracă, ca toate începuturile, a fost înzestrată de Vlaicu Vodă (1364—1380) printre altele, cu „o *mie „de perperi în bani pentru ospăţul îndătinat* (adică praznicul saracilor)... *„şi se vor mai trimite dela Domnie 300 de perperi spre a se împărţi săra-„cilor...*". Este dovadă că Voivozii, aceiaşi cari dădeau drepturi saracilor invalizi din Câmpulung, miluiau la uşa Bisericei pe săracii cari trăiau din aceste mili.[31]).

1385. — Tot călugărul Nicodem ar fi întemeetorul mânăstirei Tismana, care era gata la 1385. Dan Voevod o dăruieşte în anul 1386, mai apoi şi Mircea cel Bătrân (1386—1418), cu privilegii mari şi cu moşii, dar şi cu brânză şi încălţăminte pentru săraci, pentru toţi câţi veneau la pragul Bisericei, să primească ajutoare în natură, din milă, nu ca un drept ce li s'ar fi cuvenit.[32]).

1456—1462. — Dar din practica asistenţei fără nici un control a rezultat la noi ca pretutindeni, înmulţirea celor cari socotesc mai comod să trăiască din mila altora decât din munca lor. In acest chip sărăcia ajunsese o meserie productivă pentru leneşi. Contra acestei tendinţi, la noi ca şi în Apusul civilizat s'au luat măsuri uneori barbare, dar radicale.

---

30) G. I. Ionescu-Gion. Istoria Bucureştilor. cap. VI.

31) N. Iorga. Istoria Biser. Rom., vol. I, ediţia II, pag. 53.

32) Idem, pag. 56.

www.dacoromanica.ro

Așa a făcut și Vlad Țepeș. A strâns pe toți falșii săraci, i-a ospătat bine și pe urmă li-a dat foc, în vreme ce același Vlad Voevod reîntărea drepturile săracilor din Câmpulung și privilegiile satului Mățăul.

O fi sau nu adevărată povestea, nu știm, știm însă că de atunci încoace nu se mai pomenește la noi despre vreo înmulțire fără seamăn a celor cari cer milă ; numai la răstimpuri mari, mai întâlnim unele măsuri cari, pe de o parte pun stavilă cerșitului, pe de altă parte ocrotesc pe săracii adevărați.

1458. — Exemplul lui Țepeș Vodă a fost îndemn pentru saracii adevărați să se strângă în frății în jurul Bisericilor, pe orașe, pe enorii sau mahalale, ca să se cunoască și singuri să elimine dintre dânșii pe săracii falși. In acest chip s'a ajuns ca fiecare biserică, acolo unde erau mai multe, să aibă săracii ei, puși sub controlul slujitorilor bisericești, sub controlul preoților cari îi cunoșteau, le știau păsurile și nevoile, îi ajuta, judeca neînțelegerile dintre ei și, desigur, alungau pe săracii falși. Mai apoi au intervenit însăși Domnitorii, cari pun grupările de săraci sub protecția și jurisdicția Clerului, a Mitropoliților, Episcopilor sau reprezentanților lor.

Cel dintâi exemplu cunoscut despre o astfel de frăție de săraci, îl avem din anul 1458, în Moldova. Ștefan cel Mare a dat în acest an un uric prin care întărește niște danii Mitropoliei din Roman, și cu acest prilej pomenește și despre săracii acestui târg : *„asemenea toți saracii să „asculte de Mitropolia noastră și alt jude să nu aibă a-i judeca afară de „Mitropolitul sau protopopul lui, sau orânduitul lui, sau pe târg sau pe „sate..."* [33])

1480. — N'a trecut prea multă vreme și același Ștefan Vodă dă poruncă ca și săracii din Iași să se grupeze și să-și aleagă un sfânt ocrotitor pe care să-l prăznuiască, cu care prilej trebuiau să se adune, să se cunoască și, desigur, să elimine dintre ei pe săracii cei falși.

„Prin voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și săvârșirea Sfântului Duh, s'a început acest praznic în numele sfântului arhistrateg Mihai și Gavril și a celorlalți fără de trup.

In zilele cinstitorului de Hristos, iubitorul Domn Io. Ștefan Voevod cel Bătrân, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei, în timpul arhiepiscopului Kir Teoktist Mitropolit al Sucevei ; căci s'au adunat săracii (termenul slavon este „niștii") din târgul Iași, îndemnați de Dumnezeu și de Prea Curata lui Maică; gândind întru sine, au făcut sieși, din porunca Domnului mai sus scris, bătrânul Ștefan Vodă și cu binecuvântarea învățaților noștri, a preasfințitului Teoktist Mitropolit al Sucevei ; de asemeni toți frații, noi, am binecuvântat cu buna osârdia noastră și cu voia Domnului, atunci, și cu inima luminată am luat pe Dumnezeu întru ajutor nouă păcă-

33) Melhisedec Cronica Romanului, pt. I, pag. 120.

www.dacoromanica.ro

toşilor şi cu prea Curata lui Maică, ca să facem praznic în fiecare an după obiceiul creştinilor drept credincioşi, în anul 6988 (1480)". [34]).

Acest uric a fost socotit drept actul iniţial al înfiinţărei „*breslei mişăilor*" din Moldova. Socotim că este o greşeală, pentrucă oricum ar fi citit uricul de mai sus, trebue să se recunoască că nu pomeneşte nici de mişăi, nici de breaslă. Nu pomeneşte de mişăi pentrucă cuvântul de „*niştii*" înseamnă săraci, nu infirmi schilozi. Nu pomeneşte de breaslă, pentrucă în vremea lui Ştefan cel Mare nu existau asociaţiile de breslaşi; acestea au apărut mai târziu, la sfârşitul secolului al XVI-lea.

Prin uricul lui Ştefan Vodă, nu se face decât gruparea săracilor care trăesc din mila creştinilor la uşa bisericei, într'o frăţie creştină patronată de Sft. Mihai şi Gavril, aşa cum se făcea şi prin oraşele Apusului, mai ales în Germania.

Socotit aşa, uricul lui Ştefan cel Mare nu trebue să mire pe nimeni, pentrucă Ştefan Vodă a fost un războinic strălucit dar a fost şi un organizator minunat; de n'ar fi avut această calitate, n'ar fi putut strânge cu atâta uşurinţă nenumăratele armate câte a comandat în lunga lui viaţă războinică. Apoi trebue să ţinem seamă că Ştefan Vodă n'a fost un izolat; din contră, el a avut legături strânse cu toţi vecinii, cu Turcomanii din Orientul îndepărtat ca şi cu ţările Occidentului, pe unde căuta prietenii şi sprijin contra duşmanilor creştinătăţei, contra Turcilor. Ştefan a avut legături şi cu unele oraşe ale Germaniei, cu Nürnbergul; aşa de exemplu, într'o carte care s'a tipărit în acest oraş în anul 1479, vorbindu-se de drumurile cele mai bune către Erusalim, se pomeneşte şi de drumul dela Lemberg la Suceava lui Ştefan Vodă, către Cetatea Albă, cu observaţiunea: „*diese beide Staedte sein des Stephan Bosada oder Weyda, der ein Herr der Wallachey ist, und ist ein Christ. und ist friedlich durch sein Lande zu ziehen...*" [35]). Şi se mai ştie că, ceva mai târziu, în anul 1499, Ştefan Vodă a adus un doctor din Nürnberg, să-l îngrijească la boală, şi să servească şi ca medic al oraşului [36]). Toate aceste împrejurări dovedesc că acest Domnitor ştia ce se petrece prin celelalte ţări ale Apusului; ori, tocmai pe atunci începuse prin oraşele germane organizarea asistenţei publice şi în special organizarea asistenţei săracilor; şi atunci. uricul lui Ştefan Vodă, pentru strângerea săracilor în frăţie pusă sub ocrotirea Sfinţilor Mihai şi Gavril, aşa cum se făcea în oraşele germane este o dovadă mai mult, cât de bun organizator a fost acest mare Voevod, dacă în vârtejul nesfârşitelor lui războaie avea destulă vreme să gândească şi la organizarea asistenţei săracilor din Roman şi a celor din Iaşi, dupe modelul german.

---

34) Academia Română. Manuscrisul nr. 128. manuscris slavon.

35) G. I. Ionescu-Gion. Istoria Bucureştilor. Citează pe Schönberg: Handbuch der Politischen Oeconomie. Tübingen, 1885, pag. 885—886. în care se spune că Francfurtul a aşezat pe cerşetori la 1437.

36) Vezi aici, vol. I, pag. 62—63, despre d-rul Klingensporn Statleybartzt.

www.dacoromanica.ro

1525. — In acest an a venit în Scaunul Moldovei Petru Vodă Rareș (Ianuar 1527 — 18 Sept. 1538), în vremea căruia întâlnim pentru întâiaoară în Moldova termenul de *„mișăi"* cu înțeles de infirmi, schilozi. Intr'un uric al cărui coprins l-am dat mai sus [37]), Petru Rareș și Doamna lui au dăruit un loc din Iași *„în capul Târgului de sus"*, mișăilor, ca să-l aibă pe vecie în stăpânire, cu drept de a-și face pe el locuințe, care unde va voi. Este un drept care se acordă numai *„mișăilor"* din Iași, adică săracilor infirmi rămași schilozi depe urma necontenitelor războaie din acele vremi ; ceilalți săraci, acei cari din diferite motive trebue să ceară ca să poată trăi, strânși în frății în jurul bisericilor, așa cum era frăția din Iași, cea de sub ocrotirea sfinților Mihail și Gavril întemeiată de Ștefan cel Mare, nu se bucurau de asemeni drepturi ; uricul lui Petru Rareș nici nu-i pomenește, ceia ce fixează și mai bine deosebirea dintre aceste două categorii de săraci.

1592. — Cu această deosebire dintre săraci, asistența lor continuă sprijinită de Biserică și creștinii miloși, la hramuri, târnosiri de biserici, dar mai ales la praznice. Mai sus am citat faimosul praznic cu prilejul sfințirei bisericei dela Curtea de Argeș; aici dăm alte exemple. In anul 1592, Eremia Movilă dărueşte Episcopia Huşilor cu diferite danii *...pen-„tru a Noastră sănătate trupească și mântuire sufletească"*, ca să fie de ajutor săracilor cu prilejul praznicelor [38]).

De asemeni se citează praznicele celebre dela biserica Sft. Sava din Iași, când *„se dădeau mese mari atât în casă cât și în ogradă... se îm-„părțeau atunci, cât și la alte prilejuri, chiar și periodic în fiecare lună, „ajutoare în obiecte și în bani, la mulți locuitori scăpătați sau nevol-nici"* [39]).

Iunie 1639. — La această dată Matei Basarab a semnat faimosul hrisov, pe care l-am dat în întregime mai sus, hrisov întăritor al tuturor drepturilor săracilor din Câmpulung și privilegiile satului Mățăul, așa cum au fost fixate de către toți Domnitorii dela descălicătoare până la Matei Vodă [40]).

8 Mai 1665. — Hrisovul lui Matei Basarab este reînoit la această dată de către Radu Leon (Dec. 1664—Martie 1668), cu deosebire că acum nu se mai spune că săracii *„la biserici să aibă bună pace"*, așa cum se spune în hrisovul lui Matei Vodă, ci se spune că locuitorii satului Mățăul *„li-au dres lor și biserica"*. Inseamnă că săracii din Câmpulung își aveau biserica lor, de care trebuia să îngrijească tot locuitorii Mățăului *„pentrucă acest Mățău de jos, el n'au fost în rânduiala țărei, „numai ce au fost de treaba și hrana mișăilor și a șchiopilor și a ologi-*

37) Vezi pag. 20.

38) Melhisedec. Cronica Huşilor, pag. 91.

39) Bogdan. Orașul Iași, pag. 215.

40) Vezi pag. 23—24.

www.dacoromanica.ro

„lor din oraș din Câmpulung, de i-au hrănit și li-au dres și biserica „și de alte trebi, din descălicătoarea țărei și până acum....“ [41]).

Pedealtă parte observăm că în acest hrisov, termenii de *„săracii, gârbovii și șchiopii...“* din hrisovul lui Matei Basarab sunt înlocuiți cu termenul generic de *„mișăi“* urmat imediat de explicația acestui termen: șchiopi și ologi.

5 Noembrie 1666. — Vechea poveste că săracul n'are niciodată parte, se dovedește adevărată și pentru vremile trecute. pentrucă la această dată, vedem că mișăii din Iași se plâng lui Iliaș Alexandru Vodă (Mai 1666—Noembrie 1668) și cer să li se hotărnicească locul dăruit lor de Petru Rareș, să nu mai fie încălcat de nimeni. Domnitorul însărcinează pe Vornicul de poartă să facă această treabă pe bază de mărturii bune :

> *„....venit-au înaintea Măriei Sale lui Vodă, Istrate staroste de mișăi de aici din târgul din Iași și cu alți mișăi de s'au jăluit cu mare jalbă... pentru locul ce li-au dat Petru Vodă Rareș și cu Doamna sa Ileana... Așa s'au hotărât și s'au stâlpit acest loc acestor mișăi, care loc este lor danie și miluire precum mai sus se grăește... deci de acum nime dintr'alți oameni să nu aibă treabă a se amesteca preste hotarul și preste stâlpii (cu) cari s'au stâlpit locul acestor mișăi...“* [42]).

Acest document este important și din alt punct de vedere. Este important căci dovedește că în Noembrie 1666. mișăii din Iași aveau un staroste. aveau pe *„Istrate, staroste de mișăi“*, așa cum aveau și brelele meseriașilor. Inseamnă că mișăii din Iași erau organizați acum în breaslă. Breasla mișăilor.

In realitate lucrurile nu sunt tocmai așa. Breslele au prins a lua ființă la noi către sfârșitul secolului al XVI-lea. ca să se organizeze temeinic în cursul secolului al XVII-lea, odată cu desvoltarea temeinică a vieței orașelor. Ele au născut din nevoia breslașilor de a lupta contra concurenței necinstite. din nevoia de a lupta contra asupririlor fiscale și din nevoia meseriașilor de a se ajuta între ei ; și breslele s'au organizat în cadrul obiceiurilor și legiuirilor țărei, care îi adăpostea si le garanta exercitarea meseriei, cu condiția ca breslașii să-și împlinească obligațiile cuvenite societății în mijlocul căreia trăiau și să plătească impozitele cuvenite țărei. Cu alte cuvinte aveau drepturi de apărat și datorii de împlinit.

Mișăii nu erau în aceiaș situație. Ei nu aveau de apărat decît interesele lor personale contra concurenței ce le făceau săracii falși, contra leneșilor care în loc să muncească trăiau din mila mulțimei: mișăii

41) Arh. Stat. Ocolnica de hrisoavele domnești ale satului Mățăul de jos, transcrise și comunicate de D-l Ioan Șucu. paleograf al Arhivelor Statului.

42) Th. Codrescu. Uricarul. vol. V, pag. 307—309.

www.dacoromanica.ro

nu produceau nimic pentru societatea în mijlocul căreia trăiau şi nu plăteau nici impozit ţării, faţă de care nu aveau nici o îndatorire,; ei aveau numai drepturi, drepturi datorate de ţară, celor cari şi-au făcut cândva datoria. In această situaţie mişăii nu îndeplineau niciuna din condiţiunile ce se cereau membrilor unei aceleiaşi profesiuni. ca să se poată constitui în breaslă. Inseamnă că numirea de *„breasla mişăilor"* pe care o găsim numai în Moldova este o titulatură dată prin imitaţie, în raport cu ritmul vremei de atunci, care impunea tuturor celor cari trăesc din aceiaş meserie, să poarte numele de breaslă. Şi pentrucă toţi mişăii trăiau numai din ceiace căpătau de pe la oamenii miloşi, li s'au dat un conducător, un staroste, cu numele de starostele breslei mişăilor, fără să fie vorba de o breaslă propriu zisă.

Martie 1672—Noembrie 1674.— Intre aceste două date care sunt anii domniei lui Gheorghe Duca Vodă, se reînoesc drepturile săracilor din Câmpulung şi privilegiile locuitorilor din Măţăul de jos *„numai să „aibă a căuta şi a hrăni mişăii, orbii, şchiopii din oraş din Câmpulung, „a le drege moara să nu stea, şi biserica, şi de toate trebile..."* [43]).

Şi lucrurile se repetă la 6 Mai 1674. Măţăul de jos să fie *„numai „de treaba şi de hrana mişăilor, i a şchiopilor, dăsnodaţilor şi ologilor"*, şi să aibă *„a căuta şi a hrăni mişăii şi şchiopii şi dăsnodaţii şi ologii din Câmpulung..."* [44]).

In conţinutul acestui hrisov este o nuanţă care trebue notată ; aici este vorba ca locuitorii din Măţău *„să fie de treaba şi de hrana mişăilor, „şchiopilor, dăsnodaţilor şi ologilor"* deoriunde fără deosebire, în plus să facă aceste servicii şi celor din Câmpulung. Acest fapt dovedeşte că mişăii infirmi de răsboi încep să-şi piardă individualitatea, se amestecă cu săracii din frăţiile depela uşile bisericilor, cu toţi săracii, şi nu va trece mult ca să fie una cu aceştia.

25 April 1682. — Cuprinsul hrisovului precedent este reprodus întocmai în hrisovul din 25 April 1682, dat de Şerban Cantacuzino (Noemb. 1678—9 Noemb. 1688),[45]) şi în cel dat de Niculae Alex. Vodă. la 1716[46]).

1 Decembrie 1686.— Lăsaţi la propriile lor mijloace, mişăii sau invalizii de răsboi, cu toate drepturile şi ocrotirile ce li se acordase, n'aveau nici o posibilitate să lupte contra greutăţilor vieţei. de aceia au căzut zi de zi tot mai jos ajungând în sarcina caritătei publice, una cu calicii sau cerşetorii. Un document dela 1 Decembrie 1686, dat de Constantin Cantemir (25 Iunie 1685—27 Martie 1693), prin care se întăreşte drepturile mişăiilor din Iaşi de a ocupa şi locui terenul ce li-a fost dat de către Petru Rareş, pentru întâiaoară îi numeşte cu termenul de „calici" :

---

43) Ocolnica de hrisoave domneşti. l. c.

44) Idem.

45) Idem.

46) Idem.

www.dacoromanica.ro

.....pentru aceia şi Domnia Mea dimpreună cu tot Sfatul Nostru. văzând acest adevărat zapis cu atâtea mărturii. şi dela Domnia Mea încă li-am dat. şi am întărit lui Mierău. staroste de mişăi. şi tuturor mişăilor. ca acest loc... în capul Târgului din sus despre zid. carele este lor danie dela Petru Rareş şi dela Doamna sa Ileana. ca să aibă a-l ţinea precum este hotărât. iar alt nimeni să nu se amestece. şi măcar de ar şi muri c a l i c u l din bordei. nimeni să nu intre în bordei fără voia starostelui. ci. să pue el pe cine va voi. la bordeiul de calici" [47]).

22 Ianuarie 1704.— Desfiinţarea armatei româneşti de către Domnii fanarioţi. a făcut să dispară sursa producătoare de mişăi. adică războiul. Poate că aceasta este cauza principală, care grăbeşte deconsiderarea mişăilor până la trecerea lor definitivă în rândul calicilor sau cerşetorilor.

Dintre toţi Domnitorii cari au urmat. cel care a dat mai multă atenţie acestor oameni. a fost Mihai Racoviţă din Moldova. In cea dintâi domnie a lui (4 Oct. 1703—13 Febr. 1705), a organizat mişăii din Roman pe aceleaşi baze aparente de breaslă ca şi cei din Iaşi : prin hrisovul ce a dat în anul 1704. prin cuvinte de introducere cari se aseamănă cu cele din uricul lui Ştefan cel Mare din 1480. după ce le fixează un patron de prăznuire. Cuvioasa Paraschiva. le acordă anumite scutiri şi fixează datoriile ce au faţă de staroste şi faţă de breaslă. pedepsele la cari pot fi supuşi fie de staroste fie de părintele Episcop. singurul care îi judecă în ultimă instanţă. In totalitate s'a întocmit o organizaţie cu caracter de frăţie religioasă. nu de bresală de meseriaşi :

„Intru zilele Domnului bun creştin şi lui Hristos iubit Io Mihai Racoviţă Voevoda. Domnul Ţărei Moldovei. şi întru zilele preaosfinţitului părintelui nostru, kir Misail Arhiepiscopul şi Mitropolitul de Suceava şi a toată ţara Moldovei. şi a preosfinţitului părintelui nostru kir Lavrentie. Episcopul de Roman.

Adică s'au îndemnat mişăi de Târgu de Roman. orbii. şchiopii. ciungii. de Dumnezeu îndemnaţi şi de prea cinstită a lui Maică. şi gândiră în desine. de bună voe. şi-şi făcură şie întăritură cu porunca Domnului care mai sus scriem Io Mihai Racoviţă Voevoda. şi cu bună învoirea învăţătorului nostru. preosfinţitul kir Lavrentie Episcopul de Roman. aşişderea cu toţi fraţii noştri şi cu voia lui Dumnezeu. atuncea cu luminată inimă am luat pe Dumnezeu ajutor nouă păcătoşilor şi prea cinstita a lui Maică. ca să facem praznic la hramul Maicei noastre prpdebnei Paraschivei. în tot anul după obiceiul pravoslavnicilor creştini. unde iaste la ziua lunei Oct. 14 zile. şi-şi puseră lor îndesine staroste cu mare blestem, ca să nu strice nime breasla noastră a mişeilor şi pomenirea preapdbneai Paraschivei. nici dănăoară în veci. ce ca să întărească fieştecare frate breasla

47) Th. Codrescu. Uricarul, vol. V, pag. 310—312.

www.dacoromanica.ro

pân la moarte ; precum şi Măria sa Vodă s'au milostivit de s'au ertat toate dările şi angheriile, de zloţi şi de galbeni, şi de dajde şi de alte amănunte de toate. Iară care staroste sau care din fraţii noştri va vrea într'alt chip, ca să întoarcă sau să strice praznicul prpdebnei, unul ca acela să fie procleat dela Dumnezeu şi aşişderea cel ce nu va vrea să asculte de starostele, ca să aibă pe acela al globi starostele lor după obiceiul cel vechiu, şi nu va vrea să plinească la praznic şi să întărească breasla, carele mai sus scriem, unul ca acela frate să fie procleat dela Domnul Dumnezeu, carele au făcut ceriul şi pământul şi de prea cinstita a lui Maică şi de săborul a 12 Apostoli, şi de patru Evanghelişti, şi de 318 oteţi ije vă Nekea. Iară cine va plini şi va întări la praznicul preapdbnei, Dumnezeu aceluia să-i ajute şi prpdbna Parascheva, ca să iasă la tot răul, ca să se afle cu dreptii. Pentru gloaba şi certarea mişăilor, nime din giudecătorii lumeşti, din boiari, să n'aibă voe a giudeca sau a globi, sau a certa pre starostea, nici pre mişei, fără numai singur preosfinţitul părintele dela sfânta Episcopie de Roman : cine va sări din mişăi la starostele, gloabă trei taleri şi o sută de toiage ; cine va da palmă unul altuia, gloabă cincisprezece costande şi cincizeci de toiage. Carele din cei tineri nu va veghea voia celor mai bătrâni, cincizeci de toiage. Carele din mişei va merge la alt giudeţ şi nu va merge la starostele, o sută de toiage. Carele din mişăi nu va asculta de starostea şi va vrea să strice obicina şi breasla, să fie acela afurisit şi procleat de 318 oteţi şi neertat de Dumnezeu, şi de noi încă să fie blestemat, şi de breaslă încă să fie lepădat şi isgonit ca o oaie râioasă din turmă. Aşişderea cine se va amesteca ca să strice această tocmeală care mai sus scrie şi să-i tragă afară din obicina lor, sau să le facă alte obicine rele carele n'au fost până acum. Unul ca acela să fie blestemat. Iară care vor întări să fie blagosloviţi de Dumnezeu.

Semnează Lavrentie Episcopul Romanului. Apoi urmează pomelnicul Domnilor, al mitropoliţilor şi episcopilor şi al boerilor Moldovei cari au ajutat breasla mişăilor. [48]).

24 Februar 1722 — Acelaş Domnitor Mihai Racoviţă când a venit în a treia domnie (5 Ianuar 1716-Oct. 1726), a întărit *„Catastihul"* breslei mişăilor din Iaşi *„care dedemult este aşezată la această breaslă, încă „dela Ştefan acel Bun"*; sunt cuvinte. desigur greşite, cari au făcut pe mulţi să creadă că Ştefan cel Mare a înfiinţat „breasla" mişăilor într'o vreme când nu putea fi vorbă despre *„bresle"* ; este o greşală asupra căreia am insistat mai sus, de aceia nu mai revenim [49]):

„In zilele blagocestivului şi de Hristos iubitor, prea luminatul nostru Io Mihai Racoviţă Voevod... la domnia a treilea, a 7 ani, cu

48) Melhisedec. Cronica Romanului. pt. I, pag. 315 şi următ.

49) Vezi pag. 27.

www.dacoromanica.ro

blagoslovenia a preasfinţitului Părintelui nostru Kir Gheorghe Mitropolitul Sucevei şi a toată Moldovlahia, s'au înoit acest catastih de breaslă mişăilor de Târgul din Iaşi, care dedemult este aşezată la această breaslă, încă dela Ştefan Voevod acel Bun". [50]).

Iară „Catastihul" are următorul început :

„Catastiful praznicului sfântului şi mare Voevod ceresc Arhanghelul Mihail, unde se strânge breasla de mişăi, pe cari Dumnezeu va alege din pravoslavnicii creştini a da şi a milui la ziua praznicului, pentru sufletele lor şi a părinţilor lor, ca să le fie întru înveci pomenire şi Dumnezeu milostiv să întărească pre dânşii în fapte bune întru toate zilele vieţei lor, cu rugăciunele prea sfintei Născătoare de Dumnezeu şi pururea Feciorei Maria şi cu rugile sfântului Arhanghel Mihail, ca să le fie lor într'ajutor şi sprijinitor la înfricoşata zi a judeţului. Ca să afle milă şi ertare de păcate şi să aibă odihnă întru sălăşluirea împărăţiei Ceriului, unde bucuriea nu se schimbă în veci. Amin".

Dupe care urmează lista boerilor veliţi, cea a Domnilor şi câteva liste de mişăi. [51]).

In listele mişăilor găsim şchiopi, orbi, ciunţi, fulgeraţi, ologi, surzi, dar şi *„baba Ioana"* etc. [52]).

7 Iulie 1742. — La această dată, mişăii din Iaşi se plâng Domnitorului Constantin Mavrocordat (Sept. 1741—29 Iunie 1749) că li s'au încălcat o parte din locul dat lor de către Petru Rareş ; s'au trimes vornici de poartă cu martori cari au jurat *„cu sufletul lor şi cu brazda în cap"*, aşa cum era obiceiul pe atunci, şi au stabilit limitele acestui loc [53]). O reclamaţie identică se produce în Iunie 1748, când se delimitează din nou „locul calicilor" [54]).

Iunie 1783. — O altă cercetare se face în Iunie 1783, după reclamaţia ce au dat *„toţi săracii calici neputincioşi"* pentru încălcarea locului lor dat de Petru Rareş ; de astădată nu mai este vorba de mişăi, ci de simplii săraci calici, aceia care cer milă ca să poată trăi. [55]).

1775. — Reformele lui Ipsilant în Muntenia şi ale lui Grigore Ghica în Moldova, făcute după anii 1775, nu se ocupă de săracii cari trăesc din mila mulţimei ; aceştia sunt lăsaţi în sarcina asistenţei bisericeşti şi a creştinilor miloşi. Reformele lor privesc asistenţa de stat datorată săracilor cari, dacă sunt ajutaţi la vreme pot să devie iarăşi foolsitori ţării ; asistenţa bolnavilor. a orfanilor, a văduvelor şi slujbaşilor înbătrâniţi în ser-

50) Academia Română. Manuscrisul nr. 128. fila 3.

51) Idem. fila 4.

52) Idem. fila 16. 17. 18 şi altele.

53) Th. Codrescu. Uricarul. Vol. V, pag. 313.

54) Idem. pag. 318.

55) Idem. pag. 319.

www.dacoromanica.ro

viciul țării ; cum și asistența boerilor sau boeroaicelor scăpătate pentru moment, cari dacă sunt ajutați pot fi de folos țării. Aceasta nu însemnează că asistența săracilor cari trăesc din mila publică este uitată cu desăvârșire ; din contră, Domnitorii îi ajută și adeseori iau măsuri pentru ocrotirea și chiar întreținerea lor.

1 Martie 1783. — Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei (8 Iunie 1782—12 Ianuar 1785), care avea o deosebită dragoste de săraci, la 1 Martie 1783 a dat poruncă ca breasla calicilor din Iași să primească câte zece lei pe lună din vama domnească :

„Fiindcă după ce cu agiutorul sfântului Dumnezeu, toți alții s'au coprins cu a noastră domnească milă, luat-am samă încă și pentru neputincioșii ce sunt într'acest oraș, cari se numesc breasla calicilor, și socotindu-se că ticăloșii aceia nu au putința a se hrăni și a se învăli din ostenelile lor ca alți oameni, aflându-se in multe neputințe, stricați unii la mâini, alții la picioare, unii lipsiți de viderea ochilor, fără numai cu totul razimă la mila și agiutorul altor creștini, și cu acel chip petrec viața lor cea sărăcească. Pentru aceia Domnia Mea, nu ni-am îndurat a-i lăsa nici pe dânșii nefolosiți la domneasca noastră milă, și iată milostivindu-ne asupra lor, li-am dat această carte a Domniei Mele, prin care li-am făcut orânduială de milă, să ia pe toată luna din vama cea mare domnească câte zece lei în toată vremea Domniei noastre ; care bani să aibă ai lua saracii aceștia dela vel Vameș, la sfârșitul fiecărei luni, pururea nestrămutat ; pentrucă să audă Dumnezeu milostivul și ruga acestor saraci și să fie milostiv pururea asupra a tot creștinescului norod al acestei țări. Drept aceia poruncim Domnia Mea dumitale vel Vameș, văzând această carte a Domniei Mele, să urmezi pe deplin dându-se această milă din vama Gospod, nestrămutat în toată luna, cum hotărâm mai sus aceasta". [56]).

Și darul acestui Domnitor a fost întărit de către toți ceilalți cari au urmat în Scaunul Moldovei :

8 August 1785, Alex. Mavrocordat Firaris întărește dania de 10 lei pe lună „breslei nevoiașilor", din vama domnească.

18 Iunie 1792, Alex. Moruzi întărește acelaș lucru.

26 Iunie 1794, la fel întărește Mihai Const. Șuțu.

6 Februar 1796, Alexandru Ioan Calimah menține această danie.

10 Sept. 1799, la fel menține Const. Alex. Ipsilant.

13 Sept. 1801, la fel Alex. N. Șuțu.

13 Ianuar 1803, idem Alex. Șuțu, menține dania „tagmei calicilor" —

56) Th Codrescu. Uricarul. Vol. V, pag. 324—325.

www.dacoromanica.ro

16 Dec. 1812, idem Scarlat Alex. Calimah, pentru „nevolnicii din Iaşi".

21 Martie 1820, Mihai Şuţu întăreşte dania „calicilor".

14 Ianuar 1823, Ioan Sandu Sturza menţine dania. [57]).

Manuscrisul Academiei Române nr. 128, conţine o serie de documente cu numirea diferiţilor staroşti ai breslelor calicilor, sau breasla *„cerşetorilor din Iaşi"* cum se spune într'un act din 18 April 1806, titlul care se repetă în toate actele similare până la 4 Dec. 1841 ; iar la 7 April 1844. mitropolitul Meletie îi spune *„breasla mesărilor din Iaşi"*. [58]).

23 Iulie 1791. — Fosta breaslă a mişăilor, breaslă de invalizi, a ajuns definitiv breaslă de cerşetori, cari trăesc din mila creştinilor la uşa bisericilor. La 23 Iulie 1791, Ambrozie, o faţă bisericească, după ce se ridică contra falşilor săraci cari sunt *„adunături de ceale spurcate şi iubitori de arginţi"*, dă o serie de sfaturi despre felul cum trebue să se poarte săracii adevăraţi, cum să ceară, să nu înşele, să nu-şi scormonească rănile ca să inspire mai multă milă, iar pe cei valizi îi trimite la muncă cinstită şi plătită, nu la pomană :

„...şi când vor umbla strângând milostenia, să se poarte cu toată liniştirea, aducându-şi aminte că ei cer cu numele lui Isus Hristos, a celui mai smerit şi mai liniştit. Luând odată, al doilea să nu-şi întinză mânule ca când n'ar fi luat, căci aceasta este furtişag. Numai când vrea dătătoriul să dea al doilea, de bună voia sa. Să nu facă nicăeri gâlceavă, sfezi, bătăi, mai ales în pridvorul bisericei. Să nu se facă bolnav nefiind, să nu-şi zădărească ranele sale ca să plece spre milă acei ce vor căuta la dânşii, căci aceasta este înşelăciune. Să se ostenească cari vor putea cu lucrul mâinilor, căci mare păcat iaste aceluia a cere milostenie, care poate însuşi să se hrănească, şi mai pe scurt, să se poarte cu toată smerenia, liniştirea şi cu bune moravuri. rugându-se pentru dătătoriul de milostenie şi silindu-se ca în locul putrezii şi pământeştii bogăţii, care Dumnezeu nu li-au dat, să-i înbogăţească cu cea neputredă, duhovnicească şi veşnică comoară a credinţei şi a faptelor celor bune". [59]).

20 Martie 1793. — Alexandru Moruzi (Ianuar 1793—August 1796) avea o deosebită grijă pentru săracii Bucureştilor. La 20 Martie 1793, dă poruncă ca toţi bolnavii săraci, să fie ridicaţi şi duşi la spital :

„...fiindcă ne înştiinţăm Domnia Mea că prin mahalale şi prin târg se află pe alocurea în multe părţi oameni săraci bolnavi cu boală curată. căzuţi p'aci p'acolea, cari n'au locuri de odihnă şi de adă-

57) Uricarul, vol. V, pag. 326.

58) Academia Română. Manuscrisul nr. 128.

59) Academia Română. Manuscrisul nr. 128. fila 19.

www.dacoromanica.ro

postire cu odihnă.. poruncim dumitale (lui Ianache Văcărescu) ca să orâdueşti a cerceta în toate mahalalele cuprinsului Spătăriei şi a găsi pe toţi acei bolnavi. să-i ridice şi să-i aducă la spitalurile care sunt orânduite într'adins pentru bolnavii săraci. cari n'au nici loc de odihnă..." [60]).

Şi Domnitorul revine cu aceiaş poruncă la 29 August 1793 :

.....fiindcă ni-am înştinţat Domnia Mea. cumcă atât prin casele de prin mahalalele târgului acestei politii. oraşul Domniei Mele Bucureşti. cât şi pe la uliţele târgului. sunt bolnavi în locuinţa lor. cari petrec o ticăloşie nesuferită. nu numai din pricina boalei aceia. ci mai vârtos din neodihnă şi neorânduială. că după ce locuesc prin coşare şi pela drumuri fără de adăpostire, sunt lipsiţi şi de hrana cea de toate zilele. neavând cine le purta grija. şi neştiindu-se cine şi unde locuesc. şi aşa pururea petrec în obidă. făr de nici un cuvânt al dreptăţei...". .

Şi Domnitorul dă poruncă să fie primiţi în spitale [61]).

25 Februar 1794. — Măsurile luate de Domnitorul Alexandru Moruzi se complectează la această dată pe baza unui program bine hotărît : să se facă triajul săracilor adevăraţi de cei falşi ; să se înfiinţeze o cutie a săracilor la fiecare biserică, în care creştinii miloşi să-şi depună obolul pentru săracii adevăraţi ; anumiţi epitropi să ţină socoteala banilor adunaţi ; însuşi Domnitorul contribue la această cutie cu câte 50 de lei pe fiecare lună din venitul ocnelor :

..Io Alexandru Const. Moruzi Voevod...

Prea sfinţia ta părinte Mitropolite al Ungro-vlahiei. fiindcă nevolnicii ce se află în Bucureşti. cari îşi au hrana vieţei lor din mila creştinilor. neavând nici o orânduială întocmită pentru dânşii. pururea se află atât pe uliţele Bucureştilor în calea trecătorilor. musafiri streini. şi a tuturor de obşte. câte şi după biserici nelipsit umblând şi înconjurându-se. încât nu poate norodul a-şi face închinăciunea şi a asculta sfintele slujbe. Deci pentruca şi norodul de obşte să nu mai aibă supărare la sfintele slujbe bisericeşti. cum şi pe uliţe să lipsească acest catahrisis, şi ca nici săracii cei nevolnici şi cu adevărat vrednici de milă să nu fie isterisiţi de hrana lor într'această politie creştinească a Scaunului Domniei. iată. întâi dela Domnia Mea orânduim pe lună din venitul ocnelor câte taleri cincizeci. cari să-i primeşti sfinţia Ta la Mitropolie. şi lângă aceasta să faci sfinţia Ta osebită orânduială de ajutor dela obştea politiei :

60) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI, pag. 757. Citează cond. 23, fila 21.

61) Idem, pag. 758. Citează condica domnească 23, fila 129.

www.dacoromanica.ro

adică, să întocmeşti la toate mânăstirile şi bisericile din târg şi în mahalale, câte o cutie în seama proestosului bisericei, şi cu duhovniceştele prea sfinţiei Tale înştiinţări şi îndemnătoare, ca fieşcare creştin de obşte pentru sufletul său, ceiace va vrea să dea pentru hrana săracilor nevolnici, să arunce în cutie la zile de sărbători, când sunt la biserici, care acel venit dela toate bisericele şi mânăstirile de obşte, să se adune la Sfânta Mitropolie, pe lună, unde să aibă prea sfinţia Ta rânduiţi doi epitropi asupra acestei trebi, să ţie socoteală de banii ce se adună la toatelocurile ; de altă parte să ceri prea sfinţia Ta dela dumnealui Epistatul Agiei, foae anume decâţi cu adevărat sunt nevolnici, secătuiţi şi vrednici de milostenie, cari nu au mijloc de a-şi scoate pâinea lor intr'alt chip, cărora să le faceţi prea sfinţia Ta, orânduială, pecât veţi găsi cu cale de a se da fiecăruia pe lună pentru hrana şi trebuinţa lor ; şi întru aceiaş chip puind prea sfinţia Ta Nizamul trebei aceştia la orânduială, să lipsească, de a nu se afla mai mult cerşetori pe uliţe sau prin biserici. Poruncim Domnia Mea şi d-tale vel Spătar, i d-tale vel Aga, orice trebuinţă va arăta dumneavoastră pre sfinţia sa părintele Mitropolit asupra acestei trebi, să aveţi d-voastră a o pune în faptă, şi mai vârtos poruncim d-tale Epistatule al Agiei, să faci alegere prin însăşi vederea d-tale, de cei ce cu adevărat sunt vrednici de milă şi de cei ce pot cu munca şi cu slujba lor să-şi dobândească hrana vieţei, ca să se deosebească, spre a le da povăţuire să se părăsească de acest năravu rău, şi aşa, după ce va intra treaba aceasta la Nizam şi în faptă, să daţi atât d-lui vel Spătar, i d-lui Epistatul al Agiei, strasnice porunci zapciilor, să se facă zapt, şi să nu îngăduiască mai mult a se afla pe uliţe sau prin biserici şi prin curţile de obşte, ci fiecare să se astâmpere şi să se păzească de acele năravuri. avându-şi orânduiala hranei lor cu mijlocul ce poruncim". [62]).

La 23 Mai. Domnitorul Moruzi cere lămuriri asupra celor înfăptuite în urma poruncei ce a dat, dar ameninţarea ciumei n'a mai dat timp executărei poruncei domneşti. Tocmai la 21 Decembrie aflăm că în interesul prevenirei epidemiei, s'a hotărît ca toţi cerşetorii cu adevărat săraci şi neputincioşi, să fie trimişi pela mânăstiri. cari să le poarte de grijă, iar cei sănătoşi să fie puşi la muncă :

„...pentru unii săraci nevolnici şi streini, cari sunt cu adevărat vrednici de milă şi de ajutor, şi cari, neavând nici un fel de reazim, stăruesc pe uliţele Bucureştilor în iutimea gerului, unde şi noaptea rămân, dintre cari s'au aflat şi bolnavi şi morţi pe uliţele Bucureştilor, ca nefiind cu cale a se trece aceasta cu nebăgare de seamă, mai vârtos într'această vreme...", Domnitorul ordonă : „să se facă căutare unora ca aceştia, şi câţi sunt nevolnici străini. fără de nici un

62) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 46. Cit. cond. 23, fila 210.

www.dacoromanica.ro

razim şi cu adevărat vrednici de milă, luându-i în scrîs, să li se facă o orânduială de a-i împărţi pela mânăstiri, unde să le dea egumenii şi epitropii mânăstirilor un loc de adăpostire şi de şedere, purtându-le grija şi căutându-i cu dintr'ale mânăstirei pentru hrana vieţei lor".

Şi Domnitorul adaugă : „iar când sunt vrednici de slujbă, cu adevărat sănătoşi. cari numai din rău năravşi din lenevie s'au obicinuit a calici, să-i desbăraţi şi să le faceţi zapt de a părăsi acel rău năravşi a-şi agonisi hrana vieţei cu slujba şi cu osteneala lor". [63]).

Măsura luată de Alexandru Moruzi nu trebue să surprindă, pentrucă mânăstirile erau obligate să dea adăpost tuturor celor cari bat la uşa lor. Această obligaţie isvorăşte din însăşi chemarea Bisericei : *„veniţi „toţi cei ce v'aţi ostenit şi îngreuiaţi sunteţi, că eu odihnă vă voi face"* [64]).

Foarte multe din hrisoavele ctitoriceşti ale mânăstirilor prevăd această obligaţie. Aşa de exemplu, hrisovul mânăstirei Slam Rămnic făcută şi dăruită de Const. Brâncoveanu şi de soţia Spătarului Mihai Cantacuzino ctitorul Colţei, spune că a fost înzestrată spre *„folosul streinilor „ce vor veni de pe afară"* [65]).

In hrisovul mânăstirii Slobozia din Ialomiţa, ctitoria lui Matei Basarab, se spune că are *„multă supărare de către trecătorii mosafiri ce trec „pe acolo"*, pentru care trebue ajutată. [66]).Iar la 22 Noembrie 1790, pentru acelaş motiv, Divanul porunceşte Egumenului m-rii Sinaia, să facă *„un trachtir (un han) ce este trebuincios acolo"* pentru găzduirea mosafirilor. [67]).

De altfel obiceiul s'a păstrat până astăzi, căci şi astăzi, oricine se duce la o mânăstire este găzduit la arhondaric timp de 2—3 zile, fără nici o plată.

25—26 Martie 1795. — Porunca Domnitorului Moruzi se execută tocmai acum sub presiunea ivirei ciumei. Săracii *„cu adevărat sacaftiaţi „nevrednici de nici o slujbă"* sunt trimişi la mânăstiri, dându-li-se câte un taler şi jumătate pe lună ; în acest scop se scrie Vistierului ca:

„....să dea pe amână fiteşcăruia la împlinirea de trei luni ; vei urma d-ta a le da orâduita milă pe câte o lună prin prea sf. Mitropolit, care îi va trimite la mânăstirile unde se află, iar la mânăstire poruncim să li se dea câte una oca mălai pe zi de tot liudele, şi din bucate, ceiace vor fi mâncând şi ceilalţi oameni ai mânăstirei" [68]).

---

63) Ureche, I c., vol. VI, pag. 758, Cit. cond. 29 fila 3 verso şi 4.

64) Idem, vol. II, pag. 88. Hrisovul m-rei Bistriţa.

65) Idem, vol. II, pag 82.

66) Idem, vol. II, pag. 95.

67) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. III, pag. 418.

68) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 168

www.dacoromanica.ro

Apoi se recomandă egumenilor să aibă grijă. ca săracii să nu fie trataţi rău :

„...să nu auzim că ori cuvioşia ta sau oamenii mânăstirei se arată către dânşii cu nemilostivire şi cu vreo răutate, ori în ce chip, pentrucă avem a cerceta şi când ne vom pliroforisi că pătimesc de oamenii mânăstirei sau sunt lipsiţi şi nu-şi au hrana şi căutarea lor, să ştii că ai a te pedepsi. Şi de nu este loc înăuntrul mânăstirei, să li se facă un loc afară lângă mânăstire, aproape, o căsuţă de a locui într'însa, urmând precum poruncim mai sus. Şi aducându-i colea la mânăstire să pui să-i spele, să-i cureţe, să-i afume şi udându-i cu oţet, aşa să-i primeşti".[69]).

6 Martie 1797. — Inmulţirea cerşetorilor falsi, a acelor oameni cari profesează cerşitul ca o meserie, determină pe Alexandru Ipsilanti să ordone triarea săracilor :

„Pitac la vel Aga. Te înştiinţăm pentru cerşetorii din Bucureşti, că unii dintre dânşii fiind oameni sănătoşi, făr de nici un sacatlâc, cari ar putea să muncească şi să-şi câştige hrana, mai vârtos aici în Bucureşti că este atâta lucru, cum şi pe afară, iar ei din lenevire şi de obicinuire rea s'au făcut cerşetori pela biserici şi pela toate uliţele, aducând norodului atâta supărare cu obrăznicia lor şi înşişi ei perd agoniseala ceia ce mai mult ar avea într'alt chip cu munca". — Drept care Domnitorul ordonă să se facă alegerea celor orbi, şchiopi, ciungi, afară de unii, cari, cu puţintel sacatlâc la o parte numai a trupului, care nu i-ar împiedica de a munci sau cel puţin de a fi în posluşanie, păzitori, stupari, pândari, etc. Să facă foae de aceştia, să arate lui Vodă. Iar pe cei deplin sănătoşi să le dai tare poruncă a se părăsi de cerşetorie, supărând norodul, ci să-şi cate hrana cu munca şi cu slujba, şi de unde nu, vor fi pedepsiţi cu bătae".[70]).

9 Decembrie 1798. — Domnitorul Hangerli (Dec. 1797—1 Mart. 1799) în nizamul ce dă pentru prevenirea ciumei prevede trimiterea cerşetorilor pela mânăstiri şi stărue să se înfiinţeze cutia milei pela biserici, în care să se strângă bani pentru întreţinerea lor :

„Cerşetorii cei secaţi şi cu adevărat vrednici de milă, să se ridice a nu mai fi aici în politie, ci după cum s'a urmat şi alte dăţi, să se trimită pela mânăstiri, fiindcă cu umbletele lor pre uliţe şi prin mahalale fac multe amestecături ; însă, mai întâi să se facă dela Spătărie şi dela Agie un catastif de toţi aceştia, ca să se vază câţi sunt şi ce fel de oameni sunt. Apoi d-lor veliţii logofeţi cu d-lui vel Vornic al Obstirilor. să chibzuiască a se trimite cu analogie dintre cei săraci pela mânăstiri...".

69) Idem

70) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII, pag. 144. Cit. cond. XXXVI. f. 32 v.

www.dacoromanica.ro

Apoi : ..fieşcare biserică să-şi aibă cutia pentru săraci, şi câţi bani se vor strânge să-i trimită săracilor pela mânăstiri. şi aceasta să o îngrijească sf. sa părintele Mitropolitu şi cu d-lui vel Vornicul Obştirilor". [71]).

6 Mai 1811. — Divanul dă ordin Agiei să facă catagrafia cerşetorilor *..de vericâţi orbi. schiopi. ciungi. ologi şi verice alţi cerşetori se ..află cerşind prin poliţie".* [72])

1813. — Cu ivirea ciumei din nou se face catagrafia cerşetorilor la 1 Iulie 1813. [73]).

21 Iunie 1819. — La această dată. Banul Grigore Ghica, care conducea Casa Privigherei (Asţinomia), se plânge că bolnavii cerşetori nu sunt primiţi în spitale. Faptul pare cu atât mai ciudat că însuşi el era Efor al spitalului Pantelimon, în măsură de a îndepărta răul de care se plângea. Domnitorul dă poruncă ca *..vericând se vor trimite la aceste ..trei spitaluri (Colţea. Filantropia. Pantelimon), bolnavi cu răvaşele ..orânduitului boer Nazir al Casei. să se primească. orânduindu-li-se cele ..trebuincioase prin căutare de dohtor..."* [74]).

7 Ianuar 1825. — In vremea când fostul Ban din fruntea Casei Privigherei, Grigore Ghica. a ajuns Domnitor, s'a întâmplat un caz destul de des în lumea celor obişnuiţi cu a întinde mâna pentru cerut ; pe maidanul Doamnei Ancuţa. s'a găsit o femee zăcând bolnavă, din cele *..învăţată a cere milă la uliţă":* când au ridicat-o i-a căzut *..o legătură cu ..bani. care legătură găsindu-se de către epistatul acestei mahalale... s'au ..pecetluit... şi s'au trimis la Epitropie".* S'a găsit suma de 237 de taleri, care fără să fie o avere, era o sumă destul de mare pentru acele vremi, mai ales la o cerşetoare. Domnitorul a dat ordin să fie internată într'un spital şi să i se dea banii când se va face bine. [75]).

1828. — Cu prilejul ciumei din acest timp, cerşetorii au fost strânşi şi trimişi pela mânăstiri aşa cum se făcuse şi altădată [76]). Ordine în acest sens se repetă la 4 Iulie 1828 şi 26 Ianuar 1829. [77]).

20 Ianuar 1832. — Regulamentul Organic aduce modificarea asistenţei săracilor şi. de unde până acum toată asistenţa lor era lăsată în seama Bisericei şi a caritătei publice, iar Statul nu participa decât cu acordarea privilegiilor de care am pomenit mai sus, de acum încoace Statul ia asupră-şi toată asistenţa săracilor, negreşit fără excluderea asistenţei din iniţiativa privată sau particulară.

Reforma lui Kiselef o vom studia mai departe.

---

71) P. Samarian. Ciuma..., pag. 234—235.

72) V. A. Ureche. l. c., vol. IX, pag. 616. n. 4.

73) P. Samarian, l. c., pag. 267.

74) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XII. pag. 353. Citează cond. 96, p. 46.

75) Idem. Domnia lui Grigore Ghica. Mansucris la Academie. Capitolul asistenţei.

76) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, 1932, pag. 452.

77) Idem, pag. 457 si 507.

www.dacoromanica.ro

II. FRĂȚIILE CREȘTINE DE ASISTENȚĂ RECIPROCĂ ÎN CAZ DE MOARTE.

In trecutul românesc, osebit de asociațiile săracilor despre cari am arătat că în fond sunt tot frății creștine, găsim și alte societăți sau frății cari isvorăsc din principiul creștin *„ajută și iubește pe aproapele tău ca „pe tine însuți"*, întemeiate în jurul și sub ocrotirea Bisericei. Le întâlnim mai târziu, în secolul al XVII-lea, și se deosebesc prin aceia că au un caracter moral mult superior frățiilor de săraci, pentrucă urmăresc numai scopuri umanitare, religioase, fără nici un interes personal sau de castă. Este vorba de Frăția cioclilor și Frățietatea Colței.

1) FRĂȚIA CIOCLILOR este cunoscută de multă vreme la Români.

Cel dintâi document ce cunoaștem datează din anul 1674, când mitropolitul Dosoftei a dat un privilegiu pentru cioclii din Focșanii Moldovei; urmează un alt document din 20 August 1676 dat de Antonie Roset cioclilor dela Trisfetitele din Iași. Câțiva ani mai târziu, la 1688, Patriarhul Ierusalimului dă o gramată pentru breasla cioclilor din Focșaniimunteni, din care se deslușește caracterul pur religios al acestei asociații, cât și rostul acestor cioclii:

„A înmormânta pe morți e faptă răsplătită, după cum e și porunca lui Dumnezeu Mântuitorul nostru, ca una ce leagă de cuvântul său: „bolnav am fost și m'ați îngrijit", căci, dacă și învierea prin morți se face prin putere dumnezeiască, moartea a venit din slăbiciunea omului, după învățătura fericitului Pavel. Și oare în vechea Scriptură nu se fericește Tobia, pentrucă a înmormântat pe morți?, și în cea nouă, nu se laudă ucenicii Inainte Mergătorului, pentrucă l-au astrucat? Și ce laudă nu au în Biserica lui Dumnezeu Iosif și Nicodem, pentrucă au pus în mormânt trupul Domnului Isus? De oarece deci, a fost un obicei bine cuvântat și în Moldovlahia, ca să fie în orașe unii oameni scutiți de orice dare și orânduiți a înmormânta pe răposații întru Domnul, și a binevoit Domn ca să se facă această breaslă și la Focșani, în partea Ungrovlahiei, în zilele prea luminatului Domn Io Constantin Basarab Voevod, mergând smerenia noastră acolo, a primit lucrul ca dumnezeesc și a lăudat pe cei ce l-au făcut; ba chiar a voit să-l întărească prin

www.dacoromanica.ro

această gramată patriarhicească. Deci arătăm că oricine din creştini, cleric ori mirean ar alerga şi ar ajuta ca să rămâie şi mai ales să se sporească această frăţie, care ajută la slava lui Dumnezeu şi la cinstea celor drept-credincioşi, să fie binecuvântat de Dumnezeu şi să se învrednicească de cea mai înaltă fericire din partea Mântuitorului..., iar dacă iarăşi, unii creştini, de orice rang şi de orice stare şi rang ar fi, ar voi să nimicească şi să strice această frăţie a cioclilor... ar fi duşmani ai breslei fraţilor creştini, şi nu numai a celor vii, ci şi a morţilor şi uneltitori şi dispreţuitori ai săracilor, pe care Domnul n'a crezut că se înjoseşte numindu-şi-i fraţi, unii ca aceia, or de ar fi clerici, ori de ar fi mireni să fie afurisiţi..." [1]).

Precum se vede din însăşi scrisele acestui document asociaţia cioclilor era o frăţie creştină, care nu urmărea altceva decât înmormântarea creştinească a morţilor creştini ; în schimbul acestor servicii erau scutiţi de dările Visteriei domneşti. Numirea de breaslă li s'a dat numai prin analogia asociaţiilor de meseriaşi, cari se constituiau în aceiaş vreme, sub numele de bresle ; adică se întâmplă cu cioclii acelaş lucru ca şi cu săracii a căror asociaţie a fost socotită drept breaslă, în aceiaş epocă, deşi nu au nimic comun cu disciplina de castă şi de interese care împingeau pe meseriaşi la întocmirea breslelor lor.

Privilegiul cioclilor a fost reînoit şi întărit la 11 August 1693 de Constantin Duca, pentru cioclii din Iaşi ; la 20 Februar 1696, de Antonie Constantin Voevodul Moldovei, tot pentru cioclii din Iaşi ; acelaş lucru a făcut la 11 Februar Mihai Racoviţă, la 2 Martie 1710 Nicolae Alex. Voevod şi Dumitru Cantemir la 28 Dec. 1710. La 18 Februar 1714 avem cartea lui Hrisant, patriarhul Ierusalimului, prin care întăreşte obiceiurile şi milele breslei cioclilor din Trisfetitele din Iaşi, întărite şi de Samuil, patriarhul Alexandriei, în August 1715. Aceleaşi privilegii întăreşte şi Grigore Ghica la 14 Iunie 1728, iar la 24 Februar 1734, Daniil episcopul Romanului, întăreşte privilegiile cioclilor din Focşani [2]).

Mortalitatea cea mare produsă de epidemiile de ciumă, a făcut ca fraţii ciocli să treacă dincolo de atribuţiile lor pur creştineşti şi treptat, treptat, au început să îndeplinească şi rolul de cercetători ai bolnavilor şi ai boalei, poate şi rolul de îngrijitori ai bolnavilor. Însăşi cronicarul Enache Cogălniceanu spune că *„...atâta mureau, că nu-i putea dovedi „cu îngropatul, ci rămâneau pe câmp de-i mâncau fiarele"*, drept care „Domnitorul Grigore Ghica a orânduit *„şi o breaslă pentru căutarea „bolnavilor, care le zic ciocli"* [3]).

Mai târziu, în anul 1752, acelaş Domnitor Grigore Ghica, cu prilejul întemeerei spitalului Pantelimon, în hrisovul-testament prin care orânduieşte serviciul spitalului de ciumaţi Sf. Visarion, face din aceşti

---

1) N. Iorga în Hurmuzachi, vol. XIV/1 Doc. 383, p. 264 şi 265 nota.

2) Academia Română. Pachetul 237. Cf. I. Bianu, Catalogul, p. 505—507. — P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 79—80.

3) Enache Cogălniceanu. în Letopiseţi, vol. III, pag. 198.

www.dacoromanica.ro

ciocli adevărați agenți de întrebuințat la descoperirea ciumaților, triarea și ridicarea lor, la desinfectarea caselor infectate, adică, face din ciocli adevărați agenți de poliție sanitară. In acest chip cioclii au fost luați dela rostul frățietății lor și cu vremea s'a schimbat complect caracterul pur religios pe care l'a avut la început frățietatea cioclilor; mai apoi, cu prilejul epidemiilor mari de ciumă cari au bântuit la noi sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea, cioclii se recrutau dintre foștii bolnavi care scăpase dela moarte, sau dintre oamenii cari nu mai aveau nimic comun cu sentimentele înalte ale credinței creștine; din această cauză au reușit să-și creeze o faimă de groază, care li-au rămas până astăzi, cu totul departe de faima frăției cioclilor dela începutul apariției lor.

2) „FRĂȚIETATEA" creștină dela spitalul Colțea, a fost întemeiată de însăși ctitorul spitalului, de Spătarul Mihai Cantacuzino. Membrii acestei asociații creștine *„frații"* trebuiau să contribue cu câte un leu pe fiecare an, toată viața, ca să aibă dreptul să fie pomeniți la slujbele bisericești, iar la vreme de moarte, să li se facă parastasele obișnuite de creștini [4]).

---

4) Eforia spitalelor. Broșură festivă din 1932.

www.dacoromanica.ro

III. BRESLELE ŞI ASISTENŢA MUTUALĂ.

Vântul sărăciei poate ameninţa la un moment dat o meserie, dar este greu să doboare dintr'odată pe toţi membrii aceleiaşi meserii ; la acest rezultat nu se poate ajunge decât dacă se doboară unul câte unul, la rând. Dar, dacă indivizii aceleiaşi meserii se unesc între ei, pot lupta mai uşor contra vântului ameninţător. Aşa s'a născut asistenţa mutuală a breslaşilor aceleiaşi meserii. A născut din nevoia de trai, din o necesitate socială bazată pe ideia de solidaritate ce trebue să existe între membrii aceleaşi meserii sau profesiuni.

La noi, economiştii şi istoricii sunt de acord să admită că breslele au luat fiinţă după ce au început să se desvolte viaţa oraşelor. prin urmare după încetarea năvălirilor barbare, adică la sfârşitul secolului al XVI-lea şi în timpul secolului al XVII-lea.

Melhisedec susţine că breasla a fost adusă la noi din Germania, prin Polonia ; ca să dovedească acest lucru, citează un jurnal rusesc „Hersonskia" :

„Se ştie că în Rusia Apuseană (Polonia) multe oraşe din vechime se bucurau de aşa numitul „drit Magdenburgic", a cărui esenţă o putem reprezenta aşa : Târgoveţii unui oraş, pe temeiul dreptului magdenburgic, formau o comunitate, care avea a sa lăuntrică organizare, al său judeţ (judecător) şi administraţiune. Administraţiunea se încredinţa Burgomistrilor şi Ratmanilor (consilieri), iar autoritatea judiciară era încredinţată Voitului şi Lavnicilor, asesorilor juraţi. Industriaşii fiecărei industrii însemnate se întruneau în corporaţiuni sau asociaţiuni. Corporaţiunile aveau ale lor deosebite regulamente, ai lor căpitani, case, arme şi atenante. Corporaţiunile acestea, în urmă, s'au numit „Brastva", adică fraţimi (dela zicerea slavonă Bratan, frate). Brastva corporaţională se compunea din persoane de diferite confesiuni, şi avea altarele sau bisericile sale, la care, toţi, deşi deosebiţi în credinţele religioase, aţieroseau o ştiută cătime de bani din veniturile lor comune. Între alte îndatoriri, Bratsvele, pe lângă ţinerea bisericilor lor, trebuiau să ţină bolniţă, să dea ajutor fiecărui frate sărac din cauză de boală sau altă nenorocire ; să susţină religiunea, să asiste la slujba dumnezeiască şi la înmormântarea fraţilor. Cu un cuvânt Brast-

www.dacoromanica.ro

vele acestea. pe lângă caracterul lor comercial şi industrial. aveau şi un caracter religios...

Dela Brastvele sau asociaţiunele industriale germano-polone s'au format şi la noi breslele meseriaşilor. după care orice clasă de meseriaşi forma o comunitate, societate aparte. o confrăţie sau breaslă. sub conducerea unei căpităniі numită Staroste (în slavoneşte : senior sau cel mai bătrân). El strângea birul dela breslaşii săi. regula între ei micile daraveri. etc. Breslele acestea îndelungat timp au păstat şi la noi caracterul lor religios primitiv. Aşa de exemplu : prin reşedinţele episcopale. fiecare breaslă. îşi avea biserica sa pe care o întreţinea cu cheltuiala comună a breslei lor. pentru care chiar bisericele căpătau numirea dela breasla ce o întreţinea. de ex.. în Iaşi : Biserica Curelarilor. Biserica Tălpălarilor. a Măcelarilor. a Brânzarilor (sf. Vasile din Tătăraşi. a Aprozilor).

In notă adaugă : ..Voit" se numia căpetenia sau preşedintele judeţului : ..voit se numia din vechime. pela 1615 şi oltuzul sau primarul dela Hotin". Citează Condica Mitrop. Iaşi. f. 686 [1]).

Pentru Tocilescu. breslele sunt de origină romană.

Pentru Xenopol sunt de origină slavonă.

Domnul Prof. Iorga. le socoteşte drept imitaţii aduse prin Galiţia polonă sau prin Ardeal.

Domnul Prof. D. R. Ioanitescu le socoteşte *..produs autohton al „condiţiunilor de viaţă. născute dintr'o necesitate socială"* [2]).

Oricare li-ar fi origina. un lucru este sigur : breslele au început la noi tot în chip de frăţii creştine, strânse în jurul unei biserici. cu un sfânt ocrotitor al frăţiei : la prăznuirea acestui sfânt se adunau cu toţii. se cunoşteau şi îşi regulau socotelile şi afacerile breslei. Mitropolitul sau episcopul acolo unde erau , sau protopopii lor prin oraşele mai mici. aveau dreptul de a alege pe starostele breslei şi să-i şi judece : aceste lucruri sunt adeverite de un hrisov din 11 Ianuar 1752 dat de Constantin Cehan Racoviţă. în care se spune :

..De vreme ce ai noştri cinstiţi părinţi şi rugători. numiţi Arhierei. după testamenturile vechi. au avut acea volnicie a pune staroste de bresle la târgurile pe unde sunt Episcopii cum şi aici în Iaşi pune sfinţia sa părintele Mitropolit : care rânduială se păzeşte şi până astăzi atât la Iaşi. cât şi la Târgul Romanului şi la Huşi...": Domnitorul Const. Racoviţă face la fel [3]).

Cu vremea şi pe măsură ce breslele se organizează mai bine şi mai temeinic. organizaţiile breslaşilor prind să ia parte tot mai activă la viaţa oraşelor : în acelaş timp. osebit de interesele de breaslă şi de asistenţă

1) Melhisedec. Cronica Huşilor. pag. 268 şi următ.

2) D. R. Ioanitescu, Cartea muncei. pag. 41.

3) Melhisedec. Cronica Huşilor, pag. 223.

www.dacoromanica.ro

mutuală la vreme de moarte sau alte împrejurări cu caracter mai mult sau mai puțin religios, după 1775, adică după reformele ce s'au adus asistenței publice în general, ia ființă în organizațiile de breaslă principiul asistenței mutuale la vreme de boală sau alte nenorociri asemănătoare. Forma concretă a acestui principiu a fost creiarea unei „*Cutii*". pe care trebuia să o aibă fiecare breaslă, în care se strângeau cotizațiile membrilor breslei ; banii adunați serveau drept fond pentru ajutorarea membrilor bolnavi, bătrâni. infirmi sau la înmormântări.

Cutiile breslelor împreună cu Cutia milosteniei întemeiată de Alex. Ipsilante, sunt începutul organizărei asistenței publice la noi ; toți Domnitorii cari au venit după 1775, li-au păstrat întocmirea și susținut fiecare cât au putut mai mult. Vom da mai jos în ordine cronologică câteva exemple despre organizarea Cutiilor breslelor.

1780. — Cel mai vechiu document în această pricină este hrisovul cojocarilor din 1780, în care se specifică mijloacele întrebuințate pentru strângerea fondurilor Cutiei, cât și întrebuințarea acestor fonduri. In caz de vinovăție a unui membru al breslei, este obligat să dea :

> *„....oarecare jureme la Cutia de milostenie a lor, după măsura vinei, în loc de pedeapsă ; să aibă a ține Chiurciu Basa, după obiceiul ce a avut, cum și alte rufeturi, Cutie, în care să se strângă de către orânduitul ceauș al Chiurciu Bașei, în toate Sâmbetele săptămânilor, câte trei bani de fiecare prăvălie ori blănărie, ori işlicărie, ori cojăcărie ; așișderea să strângă la Cutie și de tot negustorul cazacliu, când vinde orice fel de marfă cazacliască, dela vânzători treizeci de bani la suta de lei, cum și dela cumpărători iar alți treizeci de bani la suta de lei ; așișderea să strângă la Cutie și oareșicare geremele dela unii ce vor fi hotărâți după cum am zis, pentru vinele lor, cum și dela alții cari, deosebit, le vor da mâna a face sineși vreo milostenie și vor avea înșiși a arunca la Cutie ; așișderea să strângă la Cutie și câte taleri 10 dela cel ce va eși meșter a deschide prăvălie, precum mai jos se coprinde. Care. această Cutie, în care este să se strângă acest venit de bani, să se pecetluiscă cu cinci sau șase pecetii ale celor ce vor fi mai de ispravă din proești ai blănarilor, ai cojocarilor și ai işlicarilor, și așa pecetluită să se păstreze ; însă, adică Chiurciu Basa purtând el de grijă ca să strângă venitul ce este orânduit, și când din breasla lor se va întâmpla a muri vreunul întru scăpătăciune, sau vreunul de vreo boală indelungată, ori din slăbiciunea bătrânețelor trecute nu va fi vrednic de a se chivernisi, sau din altă împrejurare dela Dumnezeu va cădea in lipsă desăvârșit, atunci din Cutia aceasta să-i dee, ceiace i se cade, ca mortul să-l îngroape cu cele trebuincioase după orânduiala creștinească și săracul să se ajute după datorie. Insă acea Cutie să nu se deschiză de altul, ci iar de față fiind înaintea acelor cinci-șase ce au pus pecețile, să se deschiză și luând banii ce vor fi trebuință. iarăși să se pecetluiască la loc ; și de nu vor fi cei dintâi cari au pus*

www.dacoromanica.ro

peceţile, să fie alţii în locul lor, a pecetlui iarăşi cinci sau şase de ispavă din blănari, cojocani sau işlicari" [4]).

Acest hrisov a fost reînoit aproape în aceiaşi termeni, la 22 Dec. 1786 [5]) şi la 12 Aprile 1794 [6]).

10 Dec. 1781. — In hrisovul cu această dată al breslei croitorilor. se prevede la Cutia breslei următoarele :

„Terzi başa cu acei zişi epitropi să ţie Cutia de milostenie. precum şi din vechime au avut, puind fieştecarele meşter pe săptămână o para, şi să ţie catastih curat atât de venit, cât şi de cheltuială, pe anume. Şi acea milostenie ce o vor face din Cutie, să urmeze dară cu obştesc sfat, unde vor găsi cu cale, acolo să se dea.

Cel ce deschide prăvălie să pue la Cutia rufetului taleri 5 şi 1½, dând şi Terzi-Başei pentru avaetul său 2 şi ½. Afară numai din feciorul de meşter ce va rămâne în locul tătâne-său meşter, acela să nu se supue a da la nici o parte, nici la alta „ci să urmeze a pune şi el paraua pe săptămână la Cutie, cum a pus-o şi tatăl său" [7]).

Acest hrisov este reînoit la 22 Martie 1793 [8]).

Unele bresle se unesc între ele spre a avea o Cutie mai spornică. Aşa este breasla pânzarilor şi cea a abagiilor :

„Pentru sporul Cutiilor acestor bresle, abagii şi pânzarii, de acum înainte oricine va lua abale să aibă a popri dela vânzător la treizeci de bucăţi câte parale douăzeci, cum şi dela abalele de măraş, să proprească la douăzeci de bucăţi iarăşi câte parale douăzeci. Asemenea şi noi cumpărătorii, pentru folosul şi ajutorul Cutiei, să avem de acum înainte de a ne face trei mâni, adică, cei dintâi să dăm câte lei douăzeci, cei de a doua câte lei cincisprezece, şi al treilea câte lei zece, într'un an odată, pentru capitalul Cutiei, de a se întâmpina neapăratele întrebuinţări, afară însă de câte două parale ale Cutiei ce se dă pe fiecare Sâmbătă peste an".

Se mai adaugă 50 lei dela cei care deschid prăvălii noi.

Câte 25 lei amendă dela cei cari vând în anumite sărbători.

Breslaşul care va lua marfă de lucru fără ştirea celorlalţi este amendat să dea „la Cutie ceiace se va găsi cu cale de către breaslă".

Stăpânii plătesc câte un leu de fiecare calfă.

Zapisele ce se fac între stăpâni şi ucenici se adeveresc plătind la Cutie câte trei lei, etc.

---

4) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. II, pag. 187—188. Cit. cond. 3, f. 290.
5) Idem, vol. III, pag. 57.
6) Idem, vol. V, pag. 271.
7) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. II, pag. 193.
8) Idem, vol. V, pag. 282.

www.dacoromanica.ro

Banii ce se adună la Cutie servă nu numai la „prăznuirea hramului... ce se săvârşeşte în fiecare an cu toată orânduiala şi cuviinţa, atât în ziua praznicului cât şi a douazi, pentru pomenirea noastră tuturor acestor bresle, ci încă se împărtăşeşte dintrânsele şi alte fete sărace şi scăpătate, cu milă şi ajutor pe cât se poate la vreme de' nevoie" [9]).

Sept. 1783. — Alexandru Const. Mavrocordat din Moldova dă la această dată hrisovul neguţătorilor, în care se prevede şi Cutia breslei; Cutia se alimentează:

1) Din pricinele de judecăţi pentru datorii, 5 la %, din cari „doi poli să fie venit starostelui, iar doi poli lei să se pue la Cutie".

2) Neguţătorii streini cari aduc şi vând marfă cu ridicata, dau ½ leu la sută, din cari 30 bani starostelui şi 30 la Cutie.

3) Cine întrebuinţează cot sau cumpănă vicleană plăteşte gloabă 5 lei, jumătate starostelui şi jumătate la Cutie.

4) Amenzi ce se dă celor ce vorbesc de rău pe alţi neguţători, jumătate starostelui şi jumătate la Cutie.

5) „Şi din banii ce se vor strânge la Cutie, să aibă a se ajuta pe cei cuprinşi de nevoi şi de sărăcie, dându-li-se pecât se va găsi cu cale de staroste şi fruntaşi, însă prin ştirea breslei: „şi Cutia să fie în seama starostelui şi doi-trei fruntaşi ai breslei, cari să ţie şi isvod iscălit de câţi bani se vor strânge şi câţi se vor da" [10]).

6 Oct. 1783. — La această dată găsim hrisovul bărbierilor în care se spune despre Cutia breslei:

Bărbierii meşteri cer Domnitorului să le întărească vechile obiceiuri şi aşezământuri, urmând ca ei să-şi aleagă un staroste şi şase meşteri epitropi, cari să păzească orânduiala ce au între ei şi mai cu seamă să nu uite Cutia milosteniei:

„Pentru Cutia de milostenie ce au avut obicei a ţinea breasla aceasta, să ia dela tot meşterul, din Duminică în Duminică, câte bani trei, şi de calfă câte bani doi, dând aceşti bani oricine ar lucra meşteşugul acesta şi să se strângă în Cutia starostiei, care Cutie să să ţie pecetluită atât de staroste, cât şi de epitropi cu peceţile lor. şi să se păzească peste tot anul, ca dintr'acei bani să se cheltuiască la praznicul prepodoamnei Paraschivii, ce-l prăznuesc ei, şi la moartea vreunui meşter din breasla lor ce nu va avea cu ce să-i facă trebuincioasele îngropărei şi ale pomenirei, dintr'aceşi bani să-l slujească şi să-i facă pomenirile lui, cum şi de va rămânea vreun meşter de ai lor la slăbiciune şi la sărăcie din boală sau din altă întâmplare, iarăşi dintr'acei bani să-l ajutoreze cu ceiace va fi cu cale, după

9) Idem vol. II, pag. 195—198.

10) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. II, pag. 378—381.

www.dacoromanica.ro

starea lui ; pentru care aceste cheltueli, când se va întâmpla a se face, cu toți dimpreună să deschiză Cutia, din banii ce se vor strânge la Cutie, cât și de cheltuiala ce se va face la acelea mai sus arătate, în toți anii să aibă starostea a da socoteală înaintea acelor șase epitropi, ca să i se cunoască de-i este slujba cu credință sau nu" [11]).

Hrisovul bărbierilor se reînoește în aceiași termeni la 22 Dec. 1786 [12]), la 30 Oct. 1791 [13]), la 22 Martie 1793 [14]), și la 4 Dec. 1796 [15].

3 Dec. 1784. — La această dată se aprobă astaragiilor din București să aibă starostia lor, dar cu condiția *„să ție Cutie de milostenie, „urmând întocmai după coprinderea hrisovului la toate..."* [16]).

1 Febr. 1787. — *„Longea sau breasla zugravilor sunt obligați prin „hrisovul lor, să aibe a ține și ei Cutie, după cum toate alte bresle ur- „mează, în care să fie datori meșterii a da câte o para pe săptămână, să „fie pentru milostenia celor scăpătați, care bani, cu știrea proestoșilor, „să se cheltuiască când va fi trebuință, la lucru cuviincios, pentru ajutorul „vreunuia din breasla lor, vrednic de milă, iar să nu se risipească* [17]).

9 Oct. 1787. — In hrisovul pentru starostea de șelari se hotărăște:

„Așișderea să aibă a ține Cutie de milostenie (după cum toate rufeturile), în care Cutie să se iee de tot meșterul, din Duminică în Duminică câte bani trei, i de calfă câte bani doi, dându-i acești bani oricine ar lucra meșteșugul acesta, și să-i strângă în Cutie la staroste cât și de epitropi cu pecețile lor, și să se păzească peste an. ca dintr'acei bani să cheltuiască la moartea vreunui meșter din breasla lor, care nu va avea cu ce să se facă cuviincioasă îngropare și pomenire, dintr'acești bani să-i slujească și să-i facă pomenirile lui, cum și de va rămâne vreun meșter de ai lor la slăbiciune și la sărăcie din boală sau din altă întâmplare, iarăși dintr'acei bani să-l ajutoreze cu ceiace va fi cu cale pentru starea lui. Pentru care aceste cheltueli, când se va întâmpla trebuință a se face, cu toții împreună să deschiză Cutia și cu sfatul de obște al epitropilor să cheltuiască, și atât banii ce vor strânge în Cutie, cât și de cheltuiala ce se va face la acele mai sus arătate, în toți anii să aibă starostea să dee socoteala înaintea celor epitropi..." [18]).

24 Martie 1792. — Mihai Șuțu dă hrisovul șalvaragiilor din București cu aceiaș condiție de a avea Cutie de milostenie pentru diferite ajutoare, dar și pentru căutarea celor bolnavi :

---

11) Idem, vol. IV, pag. 290.
12) Idem, vol. III, pag. 60—61.
13) Idem, vol IV. pag. 290.
14) Idem, vol. V, pag. 281.
15) Idem, vol. VII, pag. 118.
16) Idem, vol. I, pag. 449.
17) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. III, pag. 600—601. Cond. 17 f. 128—130 v.
18) Idem, fila 617—618. Citează cond. 17 fila 239 și verso.

www.dacoromanica.ro

„...să ție și Cutie de milostenie în care să aibă a pune stăpânul de prăvălie câte două parale de săptămână, iar calfile câte o para. și cel ce va eși meșter a-și deschide prăvălie, să aibă a pune în Cutie taleri 11..., care această Cutie să fie pecetluită de bătrânii rufetului, încredințată sub păstrarea starostelui lor, și când din breasla lor se va întâmpla a muri vreunul în scăpătăciune desăvârșită, și nu va avea cum să-l scoată din casă, sau vreunul în vreo boală îndelungată, ori din slăbiciunea bătrânețelor trecute nu va fi vrednic de a se chivernisi, sau din altă întâmplare dela Dumnezeu va cădea în lipsă desăvârșită, atunci pentru acest fel de trebuință vrednică, la loc cuviincios să se deschiză Cutia de bătrânii breslei, înaintea starostei, și după ce se va lua din'r'însa ceiace se va socoti de către obște, în urmă iarăși de aceia să se pecetluiască" [19]).

19 Mai 1793. — La această dată bucătarii din București se constitue în breaslă și își aleg vătaf, pe Panait, care trebuia să ție Cutie:

„...și ceiace se va strânge să se ajute vreun bolnav și scăpătat, și vreun mort sărac din breasla noastră, să-și aibă din ce se îngropa, cum și la paraclisul dela Curtea Veche să poarte grijă de untdelemn, cu tămâie, lumânări și altele, având și pomelnic breasla noastră la acest paraclis..." [20]).

La 14 Iulie 1797, se reînoește hrisovul bucătarilor, în care se spune

Punctul 1: „Au Cutia lor și din Sâmbătă în Sâmbătă o poartă dela bucătari de strâng câte o para de om, sau care cum se îndură și vor să dea, iar nu siliți.

Punctul 2: „Dintre dânșii, oricând se întâmplă de se bolnăvește vreunul sau moare, sau este străin, de altă țară și va să se călătorească înapoi la patria lor sau la altă parte, scăpătat, neavând cu ce se urni din loc, cum și alți bătrâni neputincioși, încât nu sunt harnici de a mai munci meșteșugul bucătăriei, pe toți aceștia îi ajută cu din Cutia lor, îi îngroapă, îi caută la boale și la toate alte păsuri ale lor, și până acum la Epitropie nu s'au văzut din bucătari să ceară milă, sau să se îngroape, iproci..." [21]).

6 Iunie 1793. — Hrisovul breslei zăbunarilor repetat la 17 Mai 1797 hotărăște:

„...să ție Cutie în care să pue de meșter și calfă pe fiecare săptămână câte o para, și cel care se va dovedi în vină cu stricarea vreunui lucru sau va călca legătura breslei, a lucra la prăvăliași,

19 Idem, vol. IV, pag. 289. Citează cond. 20, fila 445.

20) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 286.

21) Idem. vol. VII, pag. 121. Citează cond. 35. fila 106 verso

www.dacoromanica.ro

să dea la cutie câte taleri 3. iar al doilea când se va prinde în vină să i se îndoiască darea. Cel ce va deschide prăvălie. să dea taleri 5. Care acest venit din Cutie. să fie pentru ajutorul celor scăpătați și când va muri vreun sărac din breasla lor. din Cutie să-l îngroape..." [22]).

7 Iunie 1793. — Și breasla giuvaergiilor făceau o *..longe*" adică breaslă. care au *..Cutia lor după obicei... având și Giuvargiu-basa orân-..duiala și cinstea lui între toți giuvaergii...*"[23]).

3 Iulie 1795.— Sunt unele meserii mai productive. dela care se iau anumite taxe pentru Cutia de milostenie a obștei peste taxele ce plătesc Cutiei breslei. Așa este breasla constructorilor în care intră lemnarii. dulgherii. zidarii, cărămidarii. nisiparii și toți cei care se ocupă cu meseria construcțiilor: breasla lor fusese orânduită încă din vremea lui Ipsilanti să plătească o anumită sumă de bani Cutiei milosteniei Obștești Epitropii. dar cel dus cu încasarea avea grijă să-și ia partea lui, fără să mai dea și Cutiei ceiace se cuvenea:

...cu toate că se dedese de Ipsilant Vodă un nizam la isnaful dulgherilor și al zidarilor orânduindu-se și un Maimar-basa asupră-le. cu carte domnească la mână și cu orânduială de venit câte 11 și 22 parale de tot lemnarul și zidarul. dar urmare nu s'a făcut de către cei după vremi Maimari-basa. ci în loc de a se folosi obștea au adus treaba la catahrisis. griind Maimar-basa. numai de a-și agonisi orânduitele paralele lui... iar cele întocmite pentru obște. nici unele nu s'au urmat... [24]).

De aceia Alexandru Moruzi prin hrisovul dat de el la 3 Iulie 1795. hotărăște ca:

..dela toți banii ce se va tocmi binaua să aibă starostea a trage trei parale la leu. din care două să le dea la Cutia de milostenie a obștei... Și să-și aibă rufeturile deosebit Cutia lor. precum au avut și mai înainte. pentru cei săraci și neputicioși dintre dânșii" [25]).

Hrisovul s'a repetat la 12 Dec. 1795. dar breslașii nu se supuneau să plătească aceste taxe : atunci Domnitorul a dat poruncă Agiei să numească un zapciu. ca să împlinească dela breslașii constructori suma datorită Cutiei Obștirilor [26]).

---

22) Idem, vol. V. pag. 285. Și vol. VII. p. 114.

23) Idem. vol. VI. pag. 701. Citează cond. 23. fila 75.

24) Idem. vol. VI. pag. 657. Citează cond. 29, fila 135 verso.

25) Idem,vol. VI. pag. 695—701.

26) Idem. vol. VI. pag. 660. Citează cond. 31. scara 8, fila 54.

www.dacoromanica.ro

Mai târziu, la 15 Mai 1797, aflăm că breslele acestea erau obligate să dea câte 1500 de taleri pe an la Cutia milosteniei a Vorniciei Obștirilor [27]).

24 Mai 1800. — Iaurgii cer la această dată să se constitue și ei în breaslă, dar nu li se îngăduie decât ca să aibă un vătaf al lor [28]).

La 8 Sept. 1802, Alexandru Șuțu, reînoește hrisovul bărbierilor[29]). Faptul se repetă la 16 Martie 1803; la 23 August acelaș an, se dă un hrisov pentru întemeerea breslei boiangiilor, cu condiția de a avea și o Cutie a milosteniei a breslei [30]).

6 Martie 1819. — Se reînoește hrisovul bărbierilor, adăugându-se printre clauzele celorlalte hrisoave ca meșterii cei bătrâni să aibă drept la o calfă mai mult ca cei tineri, ca *„să se poată ajuta cei bătrâni „neputincioși, pe lângă cei tineri putincioși..."* [31]).

22 Noemb. 1819. — Și prin orașele mari din țară meseriașii se organizează în bresle. Un exemplu avem la această dată, când cavafii din Craiova cer și obțin un hrisov al breslei lor, în care se prevede și obligația de a avea Cutia breslei pentru ajutoare [32]).

Dupe anul 1820, viața breslelor intră pe calea regresului, prin aceia că Domnitorul Alexandru Șuțu permite breslașilor streini să intre în organizația de breaslă românească; cu drepturi egale meseriașului român. Regulamentul Organic complectează destrămarea acestor vechi organizații cu drepturi și privilegii cari țineau de aproape două secole și cari dădeau un colorit pur românesc acestor bresle. Acum breslașii sunt asimilați negustorilor și-i destul ca cineva să plătească la vreme patenta de breslaș, ca să facă parte din breaslă. Iar despre Cutia breslei nu se mai pomenește nimic.

---

27) Idem, vol. VII, pag. 116. Citează cond. 34, fila 58.
28) Idem, vol. VIII, pag. 103.
29) Idem, vol. VIII, p. 285—86.
30) Idem, vol. X/b, p. 277 și 282—84.
31) Idem, vol. XII, pag. 369.
32) Idem, vol. XII, pag. 381.

www.dacoromanica.ro

IV. — ASISTENȚA SPITALICEASCĂ.

a) BOLNIȚA.
b) OSPICIUL ȘI AZILELE.
c) SPITALUL PROPRIU ZIS.

a) **Bolnița.**

La noi, ca la toate popoarele creștine, asistenta bolnavilor a început în preajma și sub scutul Bisericei; de aceia, cel dintâi adăpost pentru bolnavi trebue să-l căutăm și îl găsim în jurul primelor mânăstiri românești, sub numele de Bolniță.

Cuvântul este de origină slavonă și înseamnă casă de bolnavi.

Mânăstirile sârbești, mânăstiri slavone, mai vechi ca ale noastre, aveau bolnițe. Faptul se dovedește din studiul mânăstirilor sârbești, se dovedește și dintr'un document sârbesc din 1348 publicat la noi de către Hajdeu, document mânăstiresc în care este vorba și de *„bolnița mânăstirei"* [1]).

Termenul ca și instituția a trecut dela Sârbi la noi. In adevăr primele mânăstiri românești, mânăstirea Vodița făcută chiar pe malul Dunărei lângă Vârciorova, poate înainte de 1369, și mânăstirea Tismana, sunt întemeiate de călugărul cărturar Nicodem, Sârb de origină și, amândouă au bolnițe.

Domnitorul Vlaicu Vodă (1364—1380), înzestrează mânăstirea Vodița cu moșii și alte daruri printre cari erau și *„paturi"* pentru călugări, dar, poate, și pentru bolnavii mânăstiriei. Iar mânăstirea Tismana se știe că avea locaș osebit, avea bolniță, pentru îngrijirea bolnavilor [2]).

Așa că dela tot începutul vieței mânăstirești la noi, găsim bolnița ca parte integrantă din ființa mânăstirei, după chipul și asemănarea mânăstirilor sârbești.

Mai apoi lucrurile au evoluat, și bolnița ca și mânăstirea românească a luat un caracter specific românesc. In adevăr, în acele vremi de cumplită nesiguranță pentru avutul și viața oamenilor, mânăstirile se

---

1) Hajdeu. Arhiva Istorică a României. Tom. II, pag. 125.

2) N. Iorga. Istor. biseric. rom. ed. II, vol. I, pag. 53. — Ștefulescu Tismana, ediția II, pag. 48 și următ.

www.dacoromanica.ro

întocmeau şi organizau în chip de cetăţi. In tainiţele de nepătruns ale mânăstirilor se ascundeau averile bisericilor şi ale fugarilor, cari căutau adăpost şi apărare în aceste locaşuri sfinte ; iar mânăstirile aveau, osebit de clerici, o mulţime de slujitori mireni, muncitori ai pământului şi meşteşugari de toate felurile, cari, la nevoe făceau şi pe ostaşii. Hambarele pline de provizii, dar şi cu arme, le da posibilitate să reziste multă vreme atacurilor vrăşmaşe. Şi cronicarii ni-au păstrat amintirea a nenumărate exemple de asedieri de mânăstiri şi lupte ce s'au tot dat în jurul lor. De aceia, aceste mânăstiri cu atâta norod în cuprinsul lor aveau nevoe şi de încăperi speciale pentru îngrijirea bolnavilor ori a eventualilor răniţi, nu numai dintre clerici, ci şi a celor dintre mireni, slujitori ori ostaşi.

Acestea erau bolniţele, dar nişte bolniţe evoluate; acum nu mai sunt ca la început, numai pentru nevoile clericilor, ci pentru toţi câţi fac parte din comunitatea mânăstirei, clerici, mireni şi ostaşi. Inseamnă că bolniţa evoluase, întocmai ca şi mânăstirile, cari din simple locaşuri de închinăciune erau acum cetăţi de românism. Şi lucrurile nu s'au oprit aici.

Factori noi intervin în viaţa acestor bolniţe, cari schimbă fiinţa lor primitivă şi le transformă încet-încet în spital specific românesc. Printre aceşti factori determinanţi distingem:

1). — Obligaţia mânăstirilor de a primi şi găzdui orice strein s'ar fi prezentat la poarta lor ;

2). — prezenţa prin mânăstiri ca şi prin diferitele biserici ale ţărei a diferitelor moaşte sfinte şi icoane făcătoare de minuni;

3). — faima ce aveau unele biserici, că vindecă boalele şi neputinţele omeneşti.

I) Către bolniţa mânăstirei şi către cel ce ştia să îngrijească de bolnavi, alergau toţi nevolnicii, toţi necăjiţii ca şi toţi cei bolnavi. Şi mânăstirele primeau pe toţi, dar mai ales pe cei bolnavi, pentrucă aşa era datina şi mai ales pentrucă dreptul de azil pe atunci nu era simplă vorbă goală; oricine ar fi cerut adăpost, oricine ar fi cerut găzduire în mânăstire, trebuia să fie primit şi găzduit. Această obligaţie isvorăşte din însăşi chemarea Bisericei : *„veniţi toţi cei ce v'aţi ostenit şi îngreuiaţi „sunteţi, că eu odihnă vă voi face"* [3]).

Chiar şi prin hrisoavele ctitoriceşti a celor mai multe dintre mânăstiri, se prevede obligaţia de primire şi găzduire a tuturor celor cari bat la uşa lor şi cer aceasta. Exemplele sunt nenumărate ; vom cita câteva :

Hrisovul mânăstirei din Slam-Râmnic, ceea făcută şi înzestrată de către Constantin Brâncoveanu şi de către soţia Spătarului Mihai Cantacuzino, fericitul ctitor al celui dintâi spital românesc, spitalul Col-

3) Hrisovul mânăstirei Bistriţa. Cf. V. A. Ureche, Ist. Rom. vol. II, p. 88.

www.dacoromanica.ro

ţea, spune că a fost dăruită spre *„folosul streinilor ce vor veni de pe afară"* [4]).

Acelaş lucru se spune în hrisovul mânăstirei Cotroceni, cea întemeiată de Şerban Cantacuzino (1714—1715): *„să fie de folos streinilor „ce ar veni spre vedere şi închinare la sfânta mânăstire"* [5]).

Mânăstirii din Slobozia, ctitoria lui Matei Basarab, care din cauza aşezărei ei în drumul dintre Brăila şi Bucureşti are *„multă supărare de „către trecătorii mosafiri..."*, Alexandru Ipsilante îi acordă mai multe venituri de întreţinere [6]). Pentru acelaş motiv, Divanul dă poruncă la 22 Noembrie 1790, Egumenului mânăstirei din Sinaia, să facă *„un „trachtir adică un han, ce este trebuincios acolo"* pentru găzduirea mosafirilor [7]).

Chiar şi streinii pomenesc despre faima ospitalităţei mânăstirilor româneşti, în care se găseşte nu numai adăpost, dar şi ocrotire inviolabilă, chiar şi pentru dezertori, întocmai ca în jurul altarelor antichităţii. La 17 Februar 1729, Cancelaria ardeleană din Viena scrie celei austriace despre *„desertores et fuga in monasteria et ecclesias..."* [8]).

2) Un factor principal care a determinat desvoltarea bolniţelor a fost prezenţa prin mânăstiri şi biserici a diferite moaşte sfinte şi icoane făcătoare de minuni; către acestea alergau toţi bolnavii să capete isbăvire sufletească şi vindecare trupească. La Curtea de Argeş erau moaştele sfintei Filoftea. făcătoare de minuni; se spune că numai graţie acestor moaşte, în anul 1831, când cu holera cea mare. boala n'a pătruns în oraşelul Curţei de Argeş:

> *„Pentru faima minunelor sale, în biserica sfintei se aduceau bolnavii cu pătura şi nebuni de balamuc legaţi în lanţuri. După ce şedeau câte şase săptămâni, plecau sănătoşi... Eu, spune o femee, aveam friguri de nu puteam să merg de ici până colo, şi m'am dus cu căruţa la mânăstire şi acolo mi s'au făcut slujbuliţa de maslu. Apoi a trecut cu Sfânta peste mine şi mi-au dat să beau din apa pe care o aduseseră în biserică de cu seară şi dormise acolo. M'am întors sănătoasă acasă... In ziua de Sfânta Filofteia, fetele şi femeile nu lucrează nimic în casă, că e rău de a boală", adică boala copiilor..."* [9]).

Tot la Curtea de Argeş, sunt şi moaştele sfântului Nifon, fost patriarh în Constantinopol şi organizator al bisericei noastre pe vremea lui

---

4) V. A. Ureche. l. c. pag. 82.

5) Preotul Demetrescu. 40 de biserici. pag. 57.

6) V. A. Ureche, Ist. Rom.. vol. II. pag. 95.

7) Idem, vol. III, pag. 418.

8) N. Iorga. Hurmuzachi vol. XV/2. pag. 1623. doc. MMMXXX.

9) D. R. Mazilu. Sfânta Filoftea dela Argeş. pag. 72.

www.dacoromanica.ro

Radu Vodă [10]). Moaştele lui *„revarsă tămăduiri tuturor celor ce cu credinţă aleargă la ajutorul său"* [11]).

La mânăstirea Bistriţei sunt moaştele *„prea sfinţitului şi de minuni „făcătorul Grigorie Decapolitul"*, aduse cu grea cheltuială de Barbu Craiovescu cel bătrân, Ban şi ctitor al mânăstirei. dela care *„isvorăsc faceri „de minuni"*, mai ales la vreme de ciumă [12]. La Slatina există biserica cu hramul Adormirei Maicii Domnului, care posedă lemn din Sfânta Cruce, care *„au fost arătat minuni şi bineşaguri aici în pământul ţărei..."* [13]). Iar la mânăsirea Trei Sfetitele din Iaşi, se găsesc moaştele cuvioasei Paraschiva, care dă *„tămăduire necontenit la cei neputincioşi"* [14]).

Schitişorul Adormirei Mariei, în muntele Cosla din Neamţ, are o icoană făcătoare de minuni, despre cari vorbesc însemnări de felul următor, scrise prin 1661 şi 1669:

> *„Din satul Crocăuca, un om, Theodor, au adus pre fiica lui, de vrâstă de 5 ani, fiind muncită de dracu, şi o sgârcea şi, când au pus'o înaintea sfintei icoane, vărsând lacrămi şi cerând ajutorul, înaintea tuturor s'a tămăduit"* [15]).

Paul din Alep care a vizitat Moldova anului 1662, spune că mânăstirea Golia din Iaşi, are o icoană a Maicii Domnului împodobită numai în aur de către Doamna lui Vasile Lupu *„căci fiu-său, Ştefăniţă Vodă căzând „în boală grea şi fiind dus de către mamă-sa la picioarele acestei icoane, „la minut s'a însănătoşit"* [16]). La biserica Sft. Neculai-Domnesc din Iaşi se află o icoană cu chipul Sft. Minah, făcătoare de minuni, la care veneau oamenii să se tămăduiască de bolile grele [17]). In oraşul Craiova se află la biserica Dudul *„Sfânta icoană a Prea Curatei de Dumnezeu Năs- „cătoare.. făcătoare de minuni şi totdeauna se află ajutătoare şi gata „folositoare"* creştinilor cari *„năzuesc şi cu cuviincioasă umilinţă şi evlavie „îşi câştiga a lor tămăduire şi isbăvire de orice boală..."* [18]). Tot aşa biserica Banul din Buzău avea o icoană care *„tămăduieşte toată boala şi „toată neputinţa..."* [19]).

3) Osebit de icoanele făcătoare de minuni cari aduceau la bisericile şi mânăstirile unde se aflau, mulţime de norod şi oameni bolnavi, existau chiar biserici cu faimă că vindecă bolnavi. Aşa a fost şi este biserica

---

10) Vezi aici, vol . I, pag. 68.

11) Dicţionar aghiografic de Gherasim Timuş, episc. Argeşului, 1898.

12) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. X/i, pag. 229 şi vol. VII, pag. 406.

13) Idem, vol. VII, pag. 336.

14) Idem, vol. II, pag. 103.

15) N. Iorga. Contribuţiuni la istor. biseric., Anal. Acad. seria II, Tom. XXXIV, pag. 177.

16) N. A. Bogdan. Oraşul Iaşi, pag. 210.

17) Idem, pag. 194. Icoana se află astăzi la bis. Sft. Andrei.

18) V. A. Ureche, Ist. Rom. vol. II, pag. 119—120.

19) Idem. vol. VII, pag. 201.

www.dacoromanica.ro

Isvorul Tămăduirei din București. către care *..năzuesc mulțime de norod ..pentru evlavie și isbăvire de neputință*" [20]). Aceiaș reputație avea biserica Spirea. cea zidită de doctorul Spirea sau Cristofi Spiridon. ori Schiropol. la care se prăznuește sfântul Spiridon făcătorul de minuni [21]).

Și acum. să nu uităm că bolnavii. mai ales cei din îndepărtări mari. dacă veneau la biserica sau la mânăstirea cu icoane făcătoare de minuni. sau cu moaște ori numai cu preot iscusit în vindecarea boalelor. trebuia să fie găzduiți undeva: nici o mânăstire nu le putea refuza găzduirea și nici o biserică nu-i putea goni. Pe cei numai în trecere. sau pe cei cari veneau numai din evlavie. de sigur că îi găzduiau în camerele pentru mosafiri. în trachtir. cum se spunea pe atunci sau în arhondaria mânăstirii. dar pe bolnavi trebuia să-i găzduiască în camerele destinate lor. adică în bolniță.

Uneori era atâta gloată la ușa mânăstirii. că era nevoe de anumite măsuri de ordine. ca să fie primiți numai bolnavii. iar mosafirii nu. Așa s'a întâmplat la mânăstirea Sărindarului din București. Aici se afla icoana făcătoare de minuni a Maicei Domnului *..isvor de tămăduire tuturor* ce *..alergau cu evlavie și cu credință. draci gonind. orbii. slăbănogii și tot ..felul de boale și neputințe tămăduind..*" [22]). Gloata nevoiașilor care căutau vindecare aici. era așa de mare. că Mavrogheni Vodă a dat poruncă în Iunie 1786. *..să nu șadă nimeni în mânăstire. fără numai Egu-..menul și Soborul mânăstirei. și bolnavii de ambe sexe* care *cer vindecare ..la icoana făcătoare de minuni a Maicei Domnului*" [23]).

Rezultă că mânăstirile erau nu numai locașe de închinăciune. nu numai cuiburi de românism. de refugiu și apărare când țara trecea prin cumpene grele. ci și locașe de refugiu celor amăriți și bolnavi. cari veneau să-și plece capul și genunchii. să ceară sprijinul sfintelor moaște ori icoanei făcătoare de minuni pentru suferințele lor sufletești și trupești: *..a fi de veci locașul sfânt al credinței și locul de scăpare al apărătorilor ..țărei. a sluji de cetăți în vremi de răsboi. a da pâine săracului. un adăpost ..călătorului. un loc de liniște celui slab. a deschide școli. a avea spitaluri.., ..fu creștinescul scop al acestor fondațiuni..*"[24]). Sau *..pe atunci mânăsti-..rile erau în adevar aziluri de orfani și bătrâni. erau spitaluri pentru ..bolnavi. cum se zicea în limba plină de înțeles a trecutului...*" [25]).

In acest chip bolnița devine spitalul celor mulți. spitalul tuturor: aici se caută nu numai clericii ci toți cei nevolnici. bătrâni. văduve. bogați ori săraci. Și pentrucă mânăstirile au deschis larg porțile tuturor

---

20) Idem. vol. VI. pag. 105 și vol. VII. pag. 396.

21) Idem. vol. II. pag. 116.

22) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI. pag. 55 și vol. VII. pag. 305 și 392. Hrisovul mânăstirei Sărindar.

23) Idem. vol. III. pag. 52. și vol. X. i. pag. 180.

24) Domnia lui Bibescu. Vol. I. pag. 59 și următ.

25) V. G. Ispir. Mânăstirile noastre. 1910. pag. 26.

www.dacoromanica.ro

celor cari au alergat la sprijinul lor, Domnitorii și boerii țării li-au înzestrat din plin ca să poată ajuta și îngriji pe toți.

Toate mânăstirile au avut bolnițe. Am citat deja bolnițele mânăstirilor Vodița și Tismana, acum vom mai da câteva exemple.

Bolnița mânăstirei Bistrița, făcută de Craioveşti pela 1497, în munții Gorjului și dărîmată de Mihnea cel rău [26]).

Bolnița Coziei „*zidită în zilele lui Petru Voevod*, a *fiului său Mar-*„*cu Voevod*, a *Mitropolitului Varlaam și* a *Egumenului Ilarion, în anul* „*1543*", se află în afară de cetatea mânăstirei ; este o bisericuță mică. largă abia de 2,60 m. pe dinăuntru, una din cele mai bune opere de arhitectură ce avem în țară [27]). La 1710, Adriana Vornicului Șerban Cantacuzino, născută Fălcoianu, pune să se zugrăvească din nou mânăstirea Bistrița și cu acest prilej se pomenește iarăși despre bolnița mânăstirei.[28]).

In 1602, Anastase Crimca, cel care avea să ajungă Mitropolit al Moldovei, a făcut mai întâi o „*bisericuță pentru bolniță*" lângă o mânăstire de lemn, mai veche, și apoi marea și frumoasa mânăstire Dragomirna [29]).

In anul 1696 s'a terminat de zidit Biserica Bolniței, pe care a ridicat-o Marica Doamna a lui Const. Brâncoveanu „*în slava de Dumne-*„*zeu Născătoarei Fecioare și Stăpânii noastre*". [30]). La 1702 Calinic al II-lea patriarh de Constantinopol. creiază acestei ctitorii, ctitoria Hurezului, stavropighie patriarhală cu toate ale ei „*cu paraclisul ei, cu bolniță* „*și schituri..*" [31]).

Paraclisul Episcopiei din Râmnic se numește Bolnița ; a fost clădită de episcopul Climent în zilele lui Constantin N. Mavrocordat, în anul 1744. [32]).

In București întâlnim „*biserica sau paraclisul bolniței Radului* „*Vodă*" [33]). Și mânăstirile de maici aveau bolnițe ; în hrisovul mânăstirei Țigănești din 5 Mai 1813, Vodă Caragea vorbind de îndatoririle maicelor printre altele spune că toate călugărițele trebue să mănânce la masa comună, la trapeză „*afară de cele bolnave, care își vor avea deosebită* „*căutare, după putere, la bolniță*" [34]).

Termenii de „*biserica bolniței*" sau cel de „*bisericuță pentru bolniță*", ori cel de „*paraclisul bolniței*", dovedesc că bolnavii grei, cari veneau să-și găsească mântuire la mânăstire, erau găzduiți în bolnițe mai depărtate de biserica mare a mânăstirei, și, pentrucă nu se puteau deplasa, se făcea pentru ei câte un mic paraclis sau câte o bisericuță mititică ca

---

26) N. Iorga. Istoria Bisericei Rom., ed. II, vol. I, pag. 130.

27) Al. Lapedatu. Monumentele noastre istorice. 1914, pag. 354.

28) I. C. Filitti. Arhiva Cantacuzino. Ctitoriile Cantacuzinilor, pag. XXXI.

29) N. Iorga, l. c, pag. 245.

30) Al. Lapedatu, l. c., pag. 410.

31) N. Iorga. în Hurmuzachi vol. XIV/i. pag. 345, doc. CCCC.

32) Idem, Inscripții din bisericele României, vol. II, pag. 321.

33) Preotul M. Dumitrescu. Istoricul a 40 de biserici, vol. II, p. 30.

34) V. A. Ureche. Istoria Românilor. vol. X/A, pag. 167 și următ.

www.dacoromanica.ro

cea dela Cozia, biserica bolniței, unde puteau asculta slujba religioasă fără să se mai deplaseze până la biserica mare.

Domnitorii de pe vremi s'au îngrijit de aceste bolnițe și când înzestrau din plin mânăstirile, desigur o făceau și de dragul bolnițelor, cari se cereau tot mai bune și mai încăpătoare. Și se îngrijeau tot atât de mult și de bolnițele streine, de cele dela muntele Athos. Exemple avem destule :

Ștefan cel Mare, încă din 1466, a dăruit mânăstirei Zografului 100 de ducați, ca să o refacă ; la 1470, era gata bolnița, căreia printr'un act ce s'a păstrat, dăruește „*obrocul*" de 500 de aspri pe an, în mâna egumenului Varlaam [35]).

Neagoe Vodă din Muntenia reface mânăstirea Cutlumuzul și printre altele și „*bolnița, ospătăria și dohiaria (arhondaria)*" [35]).

Vlad Vintilă (1532—1535) fiul evlaviosului Radu, dă la anul 1534 mânăstirei Hilandarului 800 de aspri pentru bolniță [37]).

La 1 Iunie 1575. Petru Vodă Șchiopul al Moldovei, dăruește 100 de galbeni mânăstirei Zograful dela Athos [38]).

Doamna Ruxandra, după moartea lui Lăpușneanu, între 1568 și 1569, rezidește printre altele și bolnița dela Dionisat [39]).

Până la sfârșitul secolului al XVII-lea, bolnița a fost spitalul specific românesc. Caracteristica bolniței este încrederea ce inspira tuturor. Niciodată nu s'ar fi crezut cineva înjosit ca să alerge la ajutorul bolniței sau a icoanei făcătoare de minuni. Din contra. Domnițele și Domnitorii, clerul și boerii se luau la întrecere să înzestreze cu cât mai multe bogății mânăstirile și bisericele posesoare de sfinte moaște și icoane făcătoare de minuni, a căror bolnițe erau totdeauna pline de bolnavi.

b) **Ospiciul și Azilele.**

1) OSPICII DE OAMENI CU BOLI MINTALE: GOLIA, MÂNĂSTIREA NEAMȚ, DUDU, SĂRINDAR, etc.

2) AZILE PENTRU SĂRACI ORI BĂTRÂNI: AZILUL DOAMNEI BĂLAȘA, CEAUȘ DAVID-DARVARI, HAGI STAN JIANU, GOLESCU, etc.

Increderea în bolnițe a făcut ca unele din ele să ajungă neîncăpă-

---

35) N. Iorga. Muntele Athos în legătură cu țările noastre. Analele Academ.. seria II. tom. XXXVI. — Idem în Hurmuzachi. vol. XIV/1, LXXXIX. — Uricarul, vol. XVII, pag. 102—103 după «Buciumul» lui Cesar Boliac, anul I, nr. 54 din 29 Iunie 1863.

36) N. Iorga, l. c. Ciltează : Gavril Protul. care a scris «Viata și traiul lui Nifon», ed. C. Erbiceanu. Buc. 1888.

37) N. Iorga, l. c. și Hurmuzachi. vol. XIV/1, pag. 44 doc. CV. — Th. Codrescu. Uricarul, vol. XVII, pag. 102—103 ; pune greșit «800 aspri bolniței Zograf». în loc de Hilandar.

38) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. XIV/1. pag. 49. doc. CXIX.

39) N. Iorga, l. c. Muntele Athos...

www.dacoromanica.ro

toare marelui număr de bolnavi ce adăposteau ; atunci a fost nevoe ca bolnițele să se mărească și să se transforme în ospicii.

Și, pentrucă mulți dintre bolnavii cari alergau la bolnițe erau dintre cei atinși de boli mintale sau de boli cronice, pentru cari este nevoe de o găzduire îndelungată, luni de zile, ani și chiar viața întreagă, ospiciile s'au diferențiat în ospicii de oameni atinși de boli mintale sau nebuni și ospicii de bătrâni sau azile.

1. — OSPICIILE DE OAMENI CU BOLI MINTALE.

Dela început trebue lămurit că termenul de ospiciu ca și cel de azil sunt cuvinte moderne pe care nu le întâlnim niciodată în documentele vechi. Termenul vechiu este cel de balamuc, pentrucă omul care vorbește aiurea *„balamutează"* [1]).

In rusește cuvântul *„balamut"*, identic cu ruteanul *„balamut"*, se spune omului care vorbește ce nu trebue, aiurea, dar și celui gângav ori celor cari scot sunete fără înțeles.

In primul volum al acestui studiu am arătat și documentat că credința celor vechi era că nebunul se află stăpânit de Diavol, ceiace a făcut ca tratamentul acestor bolnavi să se facă numai cu rugăciuni [2]). De aceia toți bolnavii atinși de vreo boală mintală alergau către bisericele unde erau icoane făcătoare de minuni cu faimă că vindecă asemenea boli. Aici erau puși pe rugăciuni sau li se citeau rugăciuni, izolați de lume și grijile lumești până se vindecau, fără a se întrebuința mijloacele violente cari se întrebuințau de obicei în Ospiciile Occidentului. In *„Codicele Bandinus"*, arhiepiscopul catolic Marcus Bandinus, spune că preoții iezuiți dela noi sunt minunați de rezultatele cele bune obținute de ei întru vindecarea nebunilor cu mijloace blânde și rugăciuni [3]).

Dar boala nu se vindecă totdeauna așa dintr'odată, ci trebue vreme îndelungată de rugăciuni și post, de izolare și privațiuni de tot felul, ca să se poată obține vindecarea. Pentru asta, bolnavii trebuiau să stea adăpostiți undeva ori în mânăstire, ori undeva în preajma bisericei c icoana vindecătoare, trebuiau găzduiți vreme îndelungată, luni și ani, uneori chiar viața întreagă. Așa au născut ospiciile de boli mintale, printre cari vom cita :

OSPICIUL GOLIA. Mânăstirea Golia din marginea Iașilor a fost întemeiată de marele Logofăt Ioan Golia pe la mijlocul secolului al XVI-lea ; văduva Logofătului, Ana Golia, a închinat-o mânăstirei Vatopedul

1) Vol. I, pag. 394.

2) Idem, pag. 314.

3) Codicele Bandinus în Analele Academiei Rom. Tom. XVI/1895. Cf. I. Felix. Istoria Igienei în România.

www.dacoromanica.ro

din Atos, în anul 1606[4]). Câțiva ani mai târziu, la 1615, călugării greci au vândut o moșie a mânăstirei ca să plătească niște datorii ale Vatopedului [5]). Mânăstirea avea o icoană a „Maicei Domnului" făcătoare de minuni, de care se dusese vestea în toată Moldova. Aici a fost vindecat Ștefăniță Vodă, fiul lui Vasile Lupu, căzut în *„boală grea"* [6]); minunea aceasta a făcut să dea năvală aici toți epilepticii și toți nebunii, ca să se vindece și ei. Din această cauză s'au făcut în jurul mânăstirii chilii anume pentru găzduirea nebunilor și cu vremea mânăstirea s'a transformat în Ospiciu de nebuni. Și astăzi se mai spune prin Moldova, celor neastâmpărați, celor cari *„balamutează"*, adică, cari vorbesc ce nu trebue : *„la Golia, omule !"*

OSPICIUL MÂNĂSTIRII NEAMȚ, a născut ca și Golia din faima că aici se vindecă nebunii. Pe la anul 1779, starețul Paisie a organizat aici o *„bolniță a bătrânilor"* și osebit de această bolniță, chilii pentru *„mireni parte bărbătească cu feluri de neputinți și de duhuri necurate „pătimind, și neavând unde-și pleca capul.. dela trapeza de obște îi hrănea „și ședea pecât voia, unia și până la moarte..."* [7]). Distincțiunea ce se face, ca să se primească la această mânăstire numai *„mireni parte bărbătească"*, au determinat autoritățile de mai târziu, din 1866, să transforme ospiciul dela Golia numai pentru alienatele femei și la Neamț, numai pentru alienații bărbați.

OSPICIUL SAU SPITALUL DELA SFÂNTA VINERI DIN BUCUREȘTI. — S'a întemeiat în jurul bisericei Sfânta Vineri, care avea icoana cuvioasei Paraschiva, făcătoare de minuni. Biserica a fost zidită în anul 1645 de către Pan Niculae vel Agă, de soția lui Ioana și de fiul lor Pan Călin Spătaru. Acești ctitori erau din familia Năstureilor, familie de nobili cari au purtat titlul de *„grafi"* în Austria. In biserica sf. Vineri se găsește mormântul celor mai mulți din membrii acestui neam. Pe monumentul din năuntrul bisericei se găsește scrisă genealogia Năstureilor, cari aveau drept deviză *„honor et patria"*. Subtitlul de Herăști le vine dela moșia Herasca.

Icoana hramului *„Cuvioasa Paraschiva"* avea mare faimă că vindecă bolnavii atinși de boli mintale ; de aceia veneau aici mulți bolnavi cari trebuiau găzduiți. In testamentul lui Constantin biv vel Ban Năsturel. din 1765, se spune că el *„a făcut chiliile de lângă biserică pentru sărmanii „bolnavi ; biserica avea trei brutării, dela cari lua drept chirie câte 10 pite „pe zi pentru bolnavi... Soția Banului Const. Năsturel, Smaranda, era în„datorată a face chilii de piatră din venitul Casei"*.

---

4) Melhisedec. Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mânăstiri și biserici antice din Moldova, pag. 232.

5) Th. Codrescu. Uricarul, vol. V, pag. 214—215.

6) Vezi pag. 56.

7) P. Zosin. Mișcarea și asistența alienaților din Ospiciul m-rei Neamț, pe anul 1904. «Spitalul», 1904, pag. 91.

www.dacoromanica.ro

Icoana făcătoare de minuni se află și astăzi în biserică. *..înpodobită ..cu cruciulițe. cercei. inele. monede de aur și de argint. etc.. depuse de ..creștini evlavioși. cari năzuind la protecția ei. au căpătat ușurări în ne..voile lor sufletești și trupești...*" [8]).

La 13 Martie 1775. Alexandru Ipsilanti dă un hrisov prin care scutește un brutar dela *..pităria ce au săracii acolo sfânta biserică*". scutire pe care o are biserica *..cu cărți dela alți Domni*" [9]). Această scutire se repetă de acelaș Domnitor la 14 Martie 1797. *..să ție un brutar anume ..Niculae sin Adam. la pităria ce au săracii acolo la sf. Vineri*". scutit de toate dările. el și casa sa de pitărie *..ca să poată să facă pită pentru săraci. ..să-și ție viața din grâul ce vor câștiga*" [10]).

Hrisovul acestei scutiri este înnoit la 10 Februar 1813 de către Ioan Vodă Caragea [11]). și la 20 Sept. 1819 de către Alexandru Șuțu [12]).

Chiliile dela sf. Vineri-Herăscu au servit pentru izolarea bolnavilor mintali nefurioși : cei furioși erau ținuți în chiliile dela mânăstirea Sărindar. unde este Cercul Militar de astăzi[13]). Acest lucru a durat până la sfârșitul epocei de care ne ocupăm aici.

OSPICIUL SAU SPITALUL BISERICII DUDU DIN CRAIOVA. — Biserica Dudul din Craiova a fost clădită în zilele lui Alexandru Ipsilanti (Sept. 1774—Februar 1782). de către Const. Fotescu. biv vel Clucer și Hagi Gheorghe Ion.

In hrisovul bisericei dat de Ipsilanti la 18 Martie 1778. se spune că aici se află icoana *..Fecioarei Marii. care este făcătoare de minuni și tot..deauna se află ajutătoare și gata folositoare către pravoslavnicii creștini ..ce năzuesc și cu cuviincioasă umilință de evlavie își câștigă a lor tămă..duire și isbăvire de orice boală are. Și fiindcă această biserică în care ..se află sfânta icoană. mai nainte a fost biserică de lemn. care fiind ve..che. stricată și cu totul dărăpănată. mai la urmă s'au îndemnat doi din ..creștinii de acolo dela Craiova. anume Constantin Fotescu biv vel Clucer ..de aici și Hagi Gheorghe Ioan. și cu a lor strădanie și cheltuiala silin..du-se. a refăcut biserica de piatră și cu chilii pentru bolnavii ce năzuesc ..spre tămăduire*".

Dintr'o jalbă din 14 Iunie 1813, a lui Băluță Ioan din Craiova. a cărui soție era din neamul ctitorilor. aflăm că Hagi Gheorghe. prin testamentul său din 29 Mai 1786. a lăsat pe băiatul lui. Zamfirache. drept ctitor. având de ajutor pe Enache Cincul. Hagi Const. Popa. Chiriac Seianul și Tudorică Logofătul Pătbătigheanu.

La 25 April 1785. Mihai Vodă Șuțu. în prima lui domnie. a întărit așezările ctitorului și a întărit și *..așezământul ce prin zapis a făcut*

---

8) Preot Marin Dumitrescu. Istoricul a 40 de biserici, v. III, p. 122.

9) Ureche. vol. III. pag. 169.

10) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII. pag. 138. Cit. cond. 34. fila 94.

11) Idem. vol. X/A. pag. 1017—18.

12) Idem, vol. XII. pag. 347.

13) I. Brezoianu. Vechile instituții ale României. pag. 139.

www.dacoromanica.ro

„*Clucereasa Maria Fotească*". Maria era fata lui Hagi Gheorghe şi soţia Clucerului Const. Fotescu. Aşezământul ei ca şi cel al tatălui ei, era, ca biserica să fie slobodă. Insă soţul ei, Clucerul Const. Fotescu umbla s'o închine Episcopiei de Râmnic.

In timpul războiului Ruso-Turc, Zamfirache a murit; în locul lui a rămas ctitor fiul său Tudorache Armaşul. După un an a murit şi Tudorache; pe urma lui a rămas soţia şi patru copii, dintre cari o fată era măritată cu jăluitorul din 14 Iunie 1813, cu Băluţă Ioan. Prin jalba lui, Băluţă cerea să fie socotit drept ctitor al Bisericei Dudu, ca cel mai apropiat urmaş, prin soţia lui, de ctitorul fondator; pentru a-şi ajunge scopul, Băluţă cere sprijinul lui Vodă Caragea şi promite să facă „*zidi-rea chiliilor ce mai sunt trebuincioase a se face negreşit, neavând bol-navii loc a încăpea la acele făcute...*". Domnitorul aprobă cererile lui Băluţă şi porunceşte: „*să se cerceteze cu scumpătate*" reclamaţia lui şi dacă are dreptate „*să metahirisească acea cheltuială în trebuinţele bise-ricei, precum însuşi a dat făgăduială şi legătură înaintea d-lui Logo-fătului*", iar de n'are dreptate, să se facă cunoscut Domnitorului [14]).

Nu cunoaştem urmarea acestui proces, dar ştim că Biserica Du-dul din Craiova, graţie icoanei făcătoare de minuni a rămas ca ospiciu pentru bolnavii de boli mintale, multă vreme după epoca de care ne ocupăm aici. Intr'un studiu din anul 1895, se spune că nebunii furioşi erau legaţi aici de arbori cu lanţuri şi frânghii sau ţinuţi într'un beci [15]).

SPITALUL SAU OSPICIUL MÂNĂSTIRII SĂRINDAR DIN BUCUREŞTI. — Aici ca şi la precedentele mânăstiri exista o icoană făcătoare de minuni, icoana Maicei Domnului, care era socotită drept „*isvor de tămăduire tuturor ce aleargă cu evlavie şi cu credinţă, draci gonind, orbii, slăbănogii şi tot felul de boale şi neputinţi tămă-duind...*" [16]).

Bolnavii cari veneau din depărtări mari, ca să ceară sprijinul icoa-nei făcătoare de minuni, erau găzduiţi împreună cu însoţitorii lor, la mânăstire. De multeori se întâmpla că unii din aceşti bolnavi nu voiau sau nu puteau să mai plece de acolo, din care cauză se aduna atâta gloată aici, că era nevoe de intervenţia Domnitorilor, să se pună rân-duială. In Iulie 1786, Mavrogheni Vodă (April 1786—19 Iunie 1790), a dat un pitac, adică o poruncă „*să nu şadă nimeni in mânăstire, fără numai Egumenul şi soborul mânăstirei şi bolnavii de ambe sexe, care cer vindecare la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului*" [17]).

Acelaş lucru s'a întâmplat şi la 13 Oct. 1797, când Alexandru Ipsilanti a dat o poruncă de acelaş fel:

---

14) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 200.

15) G. Miletici, Studii psihiastrice 1895, cf. I. Felix. Acad. Rom. Tom. XXIV, p. 217.

16) Idem, vol. VI, pag 55 şi vol. VII, pag. 305 şi 392.

17) Idem, vol. III, pag. 52. Citează condica 17, fila 42 verso.

www.dacoromanica.ro

„Fiindcă la Domnia Mea dete jalbă Neofit. egumenul mânăstirei Sărindarului de aici din Bucureşti. cum că unii din boernaşi şi jupânese. cari după vremi. pentru întâmplătoare pricini au intrat prin odăile acestei mânăstiri. le au ale lor şi s'au întemeiat prin odăi cu locuinţa, nevoind să iasă şi să meargă pela casele lor cu care aceasta se face zăticnire la oamenii cei bolnavi şi neputincioşi. cari aleargă cu hierbinte râvnă şi evlavie ce au la sfânta icoană dela această mânăstire. spre tămăduirea lor : căci neavând odăi de locuit. pătimesc sărmanii aceia şezând pe afară. prin frig şi prin ploi. Unde. fiindcă această sfântă mânăstire la care se află sfânta icoană a Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu. făcătoare de minuni. toţi de obşte. mari şi mici. năzuesc deapururea pentru tămăduirea boalelor de orice fel. la cari se fac rugăciuni neîncetat. încă din cealaltă domnie a noastră s'a fost dat porunca Domniei Mele. după domneşti venituri ce s'au văzut că are de mai nainte mânăstirea. că nimeni. nici din partea bărbătească. nici din partea politicească. mare sau mic. vericine. de orice stare. să nu fie slobod a pretinderisi cu vreun cuvânt. să şeadă în odăile acestei mânăstiri. afară numai de cei ce vor avea vre-o neputinţă de boală şi vor năzui spre tămăduire la sfânta icoană. Drept aceia poruncim Domnia Mea. ca oricâţi se vor fi aflând cu locuinţa în odăile acestei mânăstiri. acum toţi să iasă : să rămâe odăile slobode. numai pentru trebuinţa bolnavilor : şi egumenul acestei mânăstiri să se apere cu această carte domnească în toată vremea. de vericine. de verice treaptă va fi. ce ar căuta să conăcească. afară de soborul mânăstirei şi câţi din bolnavi se vor întâmpla a merge pentru tămăduirea lor" [18]).

Uneori servea şi ca închisoare celor cari erau prea îndrăzneţi şi înfruntau pe Domnitori. Aşa a păţit un postulant care s'a adresat Domnitorului Const. Ipsilanti la 45 Febr. 1805. cu termeni cam tari. Scrie Vodă :

„Dumneata Vel Logofăt de ţara de sus. să paratirisești cu mare luare aminte pe jăluitorul acesta şi să vezi bine nu cumva să fi înebunit? şi de vei vedea cu adevărat că este nebun. să-l trimeţi dumneata la Sărindar, să-i citească sfintele biserici rugăciuni pentru îndreptarea minţei lui. fiindcă este păcat a se perde omul într'această patimă" [19]).

Şi până la sfârşitul epocei de care ne ocupăm, mânăstirea Sărindar a slujit ca spital sau ospiciu celor bolnavi de minte. Era aşa de cunoscută ca spital că, într'o lucrare descriptivă, pe care intenţiona să o facă Kreuchely, reprezentantul Prusiei la noi, despre Ţările Româneşti, printre spitalele existente în 1822 în Bucureşti, pune şi spitalul Mânăstirei Sărindar [20]).

18) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. VII. p. 332. Citează cond. 34 fila 133.

19) Ureche, vol. 8, pag. 564.

20) Hurmuzachi. vol. X. pag. 301.

www.dacoromanica.ro

La 15 Sept. 1827, Domnitorul Grigore Ghica porunceşte să fie închis nebunul Dumitrache la Mânăstirea Sărindar, în odaia care *„din „vechime era orânduită de se ţinea într'însa nebuni"* şi în toate zilele să fie scos la slujbele bisericeşti *„precum se obişnuia şi mai înainte"* :

„Cuvioase Egumene al mânăst. Sărindarul, fiindcă un Dumitrache smintit de minte se încongiură prin politie şi poate din lipsirea sa de minte, să facă şi vreo primejdie, precum aproape era în trecutele zile să se şi întâmple primejdie de foc din pricina lui, după arătarea ce ni-au făcut dumnealui vel Spătarul ; de aceia poruncim cuviosiei tale ca trimiţându-se de către Spătărie acest nebun la mânăstire, să orânduesti numaidecât a-l pune la odaia din mânăstire, care din vechime era orânduită şi se ţinea într'însa nebuni, şi să-i orânduesti şi paznic, a purta de grijă de dânsul şi a-l duce la sf. biserică în toate zilele, dimineaţa şi seara, precum aşa se obişnuia şi mai înainte, când din întâmplare se aduceau nebuni spre pază şi tămăduirea lor" [21]).

Osebit de ospiciile sau spitalele citate mai sus, aproape toate mânăstirile, mai ales cele cu faimă că au icoane, moaşte sau vreun călugăr meşter în ale vindecărei boalelor, găzduiau bolnavii de boli mintale, sau şi alte boli. Aşa se cunosc minunile ce se făceau la mânăstirea Curţii de Argeş, la mânăstirea Bistriţa, la mânăstirea din muntele Cosla din Neamţ, la mânăstirea Adam din acelaş judeţ, la mânăstirea Negoesti şi Jitia din Dolj, etc. Aşa de exemplu :

La 22 Iulie 1814, Vodă Caragea trimite la Mânăstirea sft. Gheorghe Nou din Bucureşti, pe Paharnicul Alexandri *„smintit de minte... „a i se da o odae de locuinţă cum şi cele trebuincioase spre căutare, „până când se va îndrepta"* [22]).

La 12 Mai 1822, este trimis la mânăstirea Căldăruşani un creştin ticălos, lipsit de minte,care făcea multe supărări locuitorilor [23]).

La 3 Martie 1823, pe când mai erau Turci la noi, chip să potolească mişcarea grecească, *„slăvitul Hasan Bei Gavanozzade, au trimis „răspuns la Agie pentru o femee nebună, ce se preumblă pe uliţele târ„gului despuiată, pe care şi însuşi slăvirea sa, au îmbrăcat-o într'un rând, „şi ea din nebunie rumpe hainele depe dânsa..."*, ca să fie internată într'o mânăstire. Şi Domnitorul porunceşte să fie dusă *„surghiun la schi„tul Ţigăneşti"* [24]).

Insăşi Departamentul epitropiei obştirilor intervine pentru un nebun, la 1 April 1824 :

---

21) Ureche. Domnia lui Grigore Ghica. Manuscris la Academie. Citează cond. 117, fila 96.

22) Ureche, vol. X/A, pag. 1050.

23) Idem, vol. XIII, pag. 294. Citează cond. 101, fila 54.

24) Idem, Domnia lui Gr. Ghica. Manuscris la Academie.

www.dacoromanica.ro

..Cu plecăciune arătăm Înălțimei Tale. pentru un Iordache Grecul Cojocărașul de aici. că de sunt acum.. zile. murindu-i soția și rămâind cu trei copii mărunți de gât, s'au smintit de minte, uimit. fără stare de a se păzi pe sineși sau pe copii de vre-o primejdie. de carele cercetând deosebit. ni-am pliroforisit. că cu cât merge cu atât i se adaugă lipsirea minței...".

Și Domnitorul poruncește să fie dus la mânăstirea Cernica[25]).

N'a trecut mult și la 25 Mai 1824. Iordache Cojocărașul cel *..zănatic și cam smintit"* s'a făcut bine și Domnitorul poruncește să fie *..slobozit a veni la casa sa"* [29]).

La 21 Ianuar 1825. este trimis la mânăstirea Snagov. Pană Dascălul de aici *..fiind lipsit de minte"* [27]): iar la 11 Iunie acelaș an. este dus tot la Snagov. Matei Brutarul ot Câmpulung *..lipsit de minte"* [28]).

O mânăstire care se bucura de mare faimă pentru vindecarea nebunilor. către care erau îndrumați bolnavii din Valahia. a fost mânăstirea din Gherghița. târgușor nu departe de București. numită din această cauză Mânăstirea Malamucul sau Balamuci. Se pretinde că ar fi fost zidită din temelie de Papa vel Logofăt. mort la 1632 și îmormântat aici [29]). De fapt mânăstirea din Gherghița. cu hramul Sf. Niculae dela Mira Lichiei. este pomenită cu acest nume pentru întâia oară într'o *..carte"* din 1571 a lui Alexandru Voevod : în altă *..carte"* din 24 Martie 1626. i se spune Malamuc sau Malamoc : iar într'o carte din 1631 a lui Leon Vodă. este numită Molomoc *..care iaste din jos de orașul ..Gherghița"* cu hramul Sf. Nicolae [30]). Mai târziu, într'un document din 22 Dec. 1794, este numită *..sfânta mânăstire Balamuci ot sud Il..fov"* [31]). Mânăstirea a fost refăcută și înfrumusețată în zilele lui Grigore Ghica Vodă. la 12 August 1752 [32]). Este neîndoios că numele de Balamuci sau Malamuci vine din faptul că aici se adunau bolnavii cari balamuțeau, cari vorbeau aiurea. bolnavii nebuni.

Mai târziu. câțiva ani dupe 1834. nebunii din mânăstirea Malamuci au fost duși la mânăstirea Mărcuța, ctitoria lui Alexandru Ipsilanti. probabil în spitalul clădit de Ruși cu prilejul ciumei din 1828—29: dar despre aceste lucruri vom vorbi în volumul următor.

---

25) Idem. citează condica 108. pag. 400.

26) V. A. Ureche. I. c. Domnia lui Gr. Ghica. Manuscris la Academie. Citează condica 108 , pag. 473.

27) Idem, Citează condica 105. pag. 392.

28) Idem. Citează condica 117. fila 5 verso.

29) V. Brătulescu și Remus Ilie. Mânăstiri și biserici din jud. Ilfov.

30) Arhivele statului. Mitropolia București, pachetul XXX. Date comunicate de d-l Ioan Radu Mircea. paleograf al Arhivelor.

31) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI, pag. 550.

32) V. Brătulescu și Remus Ilie. I. c.

www.dacoromanica.ro

2. — AZILE PENTRU SĂRACI ORI BĂTRÂNI.

1) OSPICIUL DELA SÂN-MITRENI. 2) AZILUL DOAMNEI BĂLAŞA DIN TÂRGOVIŞTE. 3) AZILUL DOAMNEI BĂLAŞA DIN BUCUREŞTI. 4) AZILUL CEAUŞ DAVID (DARVARI). 5) AZILUL STAN JIANU. 6) AZILUL-SPITAL GOLESCU, ETC.

OSPICIUL DELA SÂN-MITRENI. — Primul aşezământ de acest fel de care se pomeneşte în trecutul românesc, este cel al lui Vladislav Vodă (1523—152,), în care este vorba despre un Ospiciu de bolnavi şi altul de săraci din poarta bisericei dela Argeş. Lucrurile nu sunt tocmai clare. Documentul original este scris în slavoneşte, iar în traducere s'au întrebuinţat termeni moderni ; aşa de exemplu, termenul de „bolniţă" a fost tradus cu cel de „Ospiciul de bolnavi", termen impropriu, pentrucă în româneşte, la data acestui document, exista cuvântul de bolniţă cu înţeles destul de precis. Tot aşa s'a întrebuinţat în traducere termenii de „institut de binefacere" şi „Ospiciu de săraci". Formula românească mai aproape de limbajul de atunci ar fi „bolniţă pentru bolnavi şi adăpost săracilor". Aici vom da documentul aşa cum s'a publicat:

„Giurgiu, 1524, Iuliu 24.

Cu mila lui Dumnezeu Ioane Vladislav Vodă, etc. Dăm această poruncă domnească celor petrecători în institutul numit ospiţiu pentru bolnavi din locaşul dela Sân-mitreni, unde este templul Sânt gloriosului marelui mucenic Demetriu şi unui alt institut de binefacere aşezat de'naintea porţei bisericei din monastirea dela Argeş, care institut se zice Ospiciu pentru săraci; şi anume ca să fie de hrană fraţilor din ospiţiul pentru bolnavi şi ospiciul din acel pentru săraci, toate brânzeturile câte ni se vor cuveni din judeţul dimprejur, oricare ar fi acele brânzeturi, sau brânză de burduf, sau caş sau orişice alta, să fie ziselor două institute, şi anume o jumătate la ospiţiul pentru bolnavi şi o jumătate la acel pentru săraci ; care toate să le fie venit de moşie şi de patrimoniu, dat pentru sufletul Domniei Mele. Marturi domneşti..." [1]).

2. — AZILUL DOAMNEI BĂLAŞA DIN TÂRGOVIŞTE.— O ştire fără amănunte, dar mai lămurită, avem din vremea lui Constantin Vodă Brâncoveanu (6 Noemb. 1688—April 1714). Doamna lui, Doamna Bălaşa, a fost ca şi Doamna Elina a lui Matei Basarab *„a „multe moaşte ale sfinţilor împodobitoare, săracilor miluitoare, credin- „ţei dereapte râmnitoare şi lucrure scumpe pururе lucrătore, şi a toată „sărăcimea, oameni pătimaşi ca o destoinică ajutătoare"*. Ea a făcut lângă biserica Sfânta Vineri din Târgovişte casele unui adăpost pentru săraci [2]).

1) Arhiva istorică a României. nr. 13 din 7 Noembrie 1864, p. 104.

2) N. Iorga. Istoria Bisericei româneşti, ed. II, vol. I, p. 283.

www.dacoromanica.ro

Inseamnă că Doamna Bălaşa a făcut în Târgovişte *„casele unui adăpost pentru săraci"*. Este cea dintâi ştire lămurită despre întemeerea unui *„ospiciu"* cum spunem astăzi, pentru săraci. Nu ştim cum va fi funcţionat, nu ştim câtă vreme a durat, dar *„ospiciul pentru săraci"* din Târgovişte, născut din mila şi râvna creştinească a Doamnei ţării, este, după ospiciul dela Sân-Mitreni, al doilea exemplu de acest fel.

OSPICIUL SAU AZILUL DOMNIŢEI BĂLAŞA DIN BUCUREŞTI. — Domniţa Bălaşa, fiica lui Constantin Vodă Brâncoveanu, măritată cu Manolache Lambrino, clădeşte în anul 1745, în curtea caselor lor o biserică cu hramul Botezul Domnului. O înzestrează cu moşii, vii, ţigani, etc., şi orândueşte ca unul din dascălii bisericii, să înveţe carte pe şcolari.

După şase ani, la 1751, Domniţa Bălaşa clădeşte o nouă biserică mai mare, cea veche rămânând ca simplu paraclis. Iar după alţi patru ani, în anul 1754, Domniţa Bălaşa moare [3]).

Domniţă Bălaşa a murit de *„moarte grabnică"*, fără moştenitori şi fără să aibă vreme să facă hrisov bisericii pe care o întemeiase, nici diată, adică testament, să-şi arate în scris intenţiunile ce urmărea cu ctitoria ei. intenţiuni cunoscute însă celor din jurul ei, acelea de a face *„xenotrofion, „orfanotrofion, să ţie şcoală pentru învăţătura celor ce vor să se preo- „ţească, să mărite fete sărace fărde părinţi"* [4]).

Domnitorul Constantin Mavrocordat, care cunoştea aceste intenţiuni, a întărit orânduelile Domniţei Bălaşa, *„prin anafora"*, iar *„răposa- „tul Alexandru Ghica Vodă au întărit în urmă cu deosebit hrisov"*.

Totuşi se pare că inteţiunile Domniţei n'au fost puse în practică numai decât, *„atât din întâmplările vremei cât şi din nepurtare de grijă"*, şi în anul 1781, mânăstirea Domniţei Bălaşa încă nu era utilizată în vreunul din scopurile filantropice, pentru care fusese creiată. Atunci, Domnitorul Alexandru Ipsilant a destinat această mânăstire să fie Orfanotrofion pentru *„copii parte bărbătească, ca să locuiască în mânăstirea „Domniţei Bălaşa, iar parte femeiască să locuiască în mânăstirea Tuturor „Sfinţilor"*. In acest scop, Domnitorul cu a lui cheltuială adaugă câteva odăi la mânăstirea Domniţei Bălaşa *„nefiind deajuns cele dintâi"*.

Scrie Domnitorul în hrisovul ce a dat pentru întemeerea Orfanotrofiei, în Martie 1781 :

> *„...Mânăstirea răposatei Doamne Balaşăi, ce se află lângă domneasca noastră Curtea cea Veche, care, deosebi, că nu este închinată şi legată la nici-un loc, dar şi a fericiţilor ctitori orânduială dintru început au fost, a se hrăni copii şi a se ţinea şcoală cu dascăli într'această mânăstire pentru învăţătura lor; după cea înscris orânduială a ctitorilor ce am văzut Domnia Mea şi răposat Domnia Sa*

3) Emil şi Ion Vârtosu. Aşezămintele Brâncoveneşti. O sută de ani dela înfiinţare, 1838—1938.

4) Academ. Rom. Manuscris nr. 409. Perilipsis al Ţării Româneşti.

www.dacoromanica.ro

Constantin Mavrocordat a întărit sub pecetia Domniei Sale această orânduială, prin anafora, şi răposatul Alexandru Ghica Vodă au întărit-o în urmă cu deosebit hrisov care orânduială nici într'un alt chip nu s'au păzit până acum, atât din întâmplările vremei, cât şi din nepurtarea de grijă... Şi de vreme ce face trebuinţa a se orândui două locuri pentru hrana mai sus zişilor copii, fiind parte şi bărbătească şi femeiască, hotărîm ca pentru copii parte bărbătească, să locuiască în mânăstirea Tuturor Sfinţilor...; pentru aceasta am dat dintr'ale Domniei Mele, cheltuielile cele trebuincioase... pentru adăugirea a câteva odăi, nefiind deajuns cele dintâi" [5]).

Şi cu toate acestea, se pare că Orfanotrofia pentru copii *„parte „bărbătească"*, n'a funcţionat nicicând la Mânăstirea Domniţei Bălaşei ; iar Azilul, care există şi astăzi s'a înfiinţat mai târziu [6]).

OSPICIUL SAU AZILUL DIN MAHALAUA CEAUŞULUI DAVID. — Azilul din Mahalaua Ceauş David, mahalaua Icoanei de astăzi, a fost întemeiat de Misail sau Mihail Monahul, probabil, în anul 1763, în zilele ultimei domnii a Domnitorului Constantin Mavrocordat (11 Iunie 1761—Martie 1763), căci spune un hrisov :

Misail sau Mihail Monahul, fost Logofăt de taină, „care a slujit Domnilor şi Ţărei până la vârsta bătrâneţelor, şi fiindcă în viaţa lui nu s'a căsătorit, văzându-se pe sine fără moştenitori, a cugetat la cele de Dumnezeu plăcute, şi cu a sa agoniseală au înălţat două sfinte biserici aici în Bucureşti" una în mahalaua Hagiului şi alta în mahalaua Ceauşului David, la care a făcut şi 12 chilii (spre locuinţa a 24 femei sărace, obraze mai alese şi mai deosebite, şi a căror hrană şi îmbrăcăminte tot Mihail Monahul le are purtare de grijă, cărora şi după sfârşitul său li-au orânduit şi li-au aşierosit prin aşezământ întărit despre sfinţia sa Mitropolitul Ţărei, Chiriɔ Chir Grigorie...", (la 1 Iunie 1763) cu diferite danii şi venituri. [7]).

La 1 Mai 1775, Alexandru Ipsilanti întăreşte cu osebit hrisov toate daniile ctitorului fondator, cât şi cele acordate de Const. Mavrocordat, pentru *„chivernisirea acelor sărace"*, căci, spune Domnitorul *„multe bu- „nătăţi sunt, cu cari poate omul a-şi dobândi sufleteasca mântuinţă, iar „mai mare este milostenia... mai vârtos la săraci, la bolnavi şi la scăpă- „taţi..."* [8]).

---

5) Vezi mai departe Hrisovul Orfanotrofiei.

6) Emil şi Ion Vărtosu, l. c.

7) Ureche, vol. II, pag. 67. In hrisovul lui Ioan Vodă Caragea din 30 Martie 1813, se fixează data cărţei mitrop. Kir Grigorie, 1 Iunie 1773. Este o greşală. Kir Grigorie s'a făcut mitropolit la 28 Iulie 1760 (N. Iorga. Ist. Biser. rom.. vol. II, pag. 139), prin urmare, fiind vorba de ultima domnie a lui Const. Mavrocordat, azilul trebue să se fi întemeiat între 1761 şi 1763, anii lui de domnie.

8) V. A. Ureche, l. c. vol. II. pag. 67.

www.dacoromanica.ro

In a doua lui domnie (August 1796—Dec. 1797), Alexandru Ipsilanti înoeşte hrisovul anterior cu toate daniile lui, la 1 Iunie 1797. Cu acest prilej aflăm că Slugerul Panait Băbeanu, nepotul şi urmaşul Monahului Mihail, a complectat acest aşezământ.

Panait Băbeanu, în vremea domniei lui Mihai Şuţu, a zidit în piatră biserica din mahalaua Ceauşului David, unde era şi icoana făcătoare de minuni a Maicei Domnului, de unde şi numele mahalalei s'a schimbat în cel de Mahalaua Icoanei, nume păstrat până astăzi ; a mai zidit în piatră şi 12 chili pentru *„24 călugăriţe şi femei sărace. a căror purtare de grijă „a avut-o tot numitul ctitor ca şi celelalte, atât în viaţa sa cât şi după „moarte, lăsând epitrop şi ctitor iar din neamul său, mireni iar nu călu- „gări, fiind biserici la care se află locuind călugăriţe şi văduve sărace...".* Mihai Şuţu a mai adăugat şi el câteva mili *„ca să fie pentru cheltuelile „bolnavilor ce vin după aiurea şi năzuesc la ajutorul Prea Sfintei Născă- „toarei de Dumnezeu, a căror cheltuială tot Băbeanul o dă...* [9]).

Precum vedem, aşezământul Monahului Misail, păstrează în întregime o înfăţişare de asistenţă bisericească, dar, întocmai ca şi pentru spitalele Colţea, Pantelimon şi Sf. Spiridon, se depărtează de prevederile Pravilelor, instituind o administraţie şi control de mireni, ceiace le dă un caracter de asistenţă particulară, laică.

Aşezământul Monahului Mihail şi Slugerului Panait Băbeanu a fost întărit de Ioan Vodă Caragea la 30 Martie 1813, şi de Alexandru Şuţu la 26 Februar 1819 [10]). In planul unei cărţi pe care Kreuchely, reprezentantul Prusiei la noi, plănuia s'o facă, aşezământul Monahului este socotit la 26 Sept. 1824, printre cele şase spitale ale Bucureştilor, adică : Colţea, Filantropia, Sărindar, Pantelimon, Icoana şi lazaretul dela Dudeşti. Este o dovadă că la această dată, Ospiciul sau Azilul din mahalaua Ceauşului David, a schimbat numele în cel de Icoana, dupe faima Icoanei făcătoare de minuni dela această biserică, [11]).

Adăogăm că o fiică a Slugerului Panait Băbeanu, Elenca Băbeanu. a luat în căsătorie pe doctorul Constantin Darvari ; ei au avut un băiat Mihai şi o fată Ana. Băiatul, Clucerul Mihail Darvari, căsătorit cu Elena Buzescu, descendentă din faimoşii Buzeşti din vremea lui Mihai Viteazu, sunt ctitorii Schitului Darvari, locaş de rugăciune şi reculegere care există şi astăzi lângă biserica Icoanei, ctitoria Monahului Mihail şi a Slugerului Panait Băbeanu. Fata d-rului Darvari, Ana, a luat în căsătorie pe faimosul doctor Apostol Arsache. Chipurile lor se găsesc şi astăzi în Biserica Icoanei şi Schitul Darvari. De aceia, — cu drept cuvânt, Ospiciul sau azilul din mahalaua Ceauşului David, se poate numi ctitoria Monahului Mihail. Băbeanu şi Darvari.

AŞEZĂMÂNTUL PAHARNICULUI HAGIU STAN JIANU

Exemplul Monahului Mihail a fost imitat şi de alţi drept credincioşi creştini. Hagi Stan Jianu biv vel Paharnic, om de afaceri şi foarte bogat, al

---

9) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII, pag. 316—317.

10) Idem, vol. X/A, pag. 142—143, şi vol. XII, pag. 68.

11) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. X, pag. 305.

www.dacoromanica.ro

cărui nume se întâlneşte mereu în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, oridecâteori este vorba de Craiova şi în genere de Oltenia. a avut un băiat. Zamfir pe nume. care a murit : nu ştim anume când i s'a întâmplat această nenorocire, dar bănuim să fi fost câţiva ani înainte de 1785, pentrucă la 16 August acest an. nefericitul tată. continua să se vaite că. fiu-său *„fiind sănătos. vrând să fie mai sănătos. s'au înşelat de un becisnic ..doftor ce avem aici, şi din doftoriile ce i-au dat. la nouă zile l'am în-..gropat..."* [12]). Şi bănuim că această moarte tragică, trebue să se fi întâmplat prin anul 1783. pentrucă. probabil în amintirea fiului pierdut. Paharnicul hagiu Stan Jianu. s'a hotărât să facă pe moşia sa Preajba din Dolj. biserică de piatră şi chilii pentru călugări. dar şi pentru *..alţi oameni ..săraci, neputincioşi. cari să-şi aibă hrana şi chiverniseala lor"*. Locuitorii de pe această moşie. meşteri în tăbăcirea pieilor de capră. s'au prins la 15 Oct. 1783. să dea şi ei câte zece parale de fiecare sută de piei ce vor lucra. La 12 Oct. 1784, Domnitorul Mihai Şuţu. întăreşte această învoială şi mai adauga şi ei alte venituri din vama balciului de pe moşie 100 de taleri. Totul este reîntărit de acelaş Domnitor în anul 1785 şi la 2 Iulie 1792 :

„Hrisovul Paharnicului Stan Jianu.

Fiindcă dumnealui cinstit şi credincios boer al Domniei Mele Hagi Stan Jianu biv vel Paharnic. cu cheltuiala şi strădania sa. pe moşia dumenalui Preasba ot sud Dolj. au făcut biserică de piatră întru cinstea şi pomenirea sfântului întâiului mucenic şi arhidiacon Ştefan şi sfântului marelui mucenic şi de biruinţă purtător George. cu câteva chilii pentru a locui monahii şi alţi oameni săraci. neputincioşi. cari să-şi aibă hrana şi chiverniseala lor : întocmind la această biserică şi un chip de şcoală românească pentru a se învăţa copii. de pomană. şi fiindcă locuitorii după numita moşie care lucrează meşteşugul tăbăciei la piei de capră neguţătoreşti la care iau plata la 100 taleri câte 10. văzând această bună faptă a Paharnicului. s'au îndemnat şi ei pentru pomenirea lor. şi pentrucă nici Paharnicul alt adet de cherhanale nu le ia şi din câştigul dela acele piei ce au. de bună voe au primit şi au făcut aşezământ ca să dea ajutor sfintei biserici de 100 piei ce lucrează. câte parale 10. nu numai aceia câţi se află. ci aceia ce în urma lor vor lucra acest meşteşug la numita moşie Preasba. dând zapis iscălit de dânşii ot leat 1783 Octombrie 15. adeverit fiind şi de dumnealui vel Paharnic Manolachi Romaniti. Caimacam. şi de dumnealor ceilalţi boeri ai Divanului Craiovei, întru care scrie. că viind ei faţă în Divan... (urmează zapisul cu acea întărire). apoi s'au dat hrisovul de întărire din 1874 Martie 12 şi Domnitorul au mai adaus în favoarea bisericei şi a şcoalei şi alte venituri. anume : din vama bâlciului de pe acea moşie. să aibă vameşul din Craiova taleri 100 din oricât venit se va strânge din acel bâlciu. ca să fie această milă pentru chiverniseala bisericei.

12) Vezi vol. II. pag. 250.

www.dacoromanica.ro

de făclii, tămâe, untdelemn, şi pentru plata dascălului ce va învăţa copii, şi pentru hrana săracilor, cari se vor ocroti în chiliile bisericei şi trei preoţi şi un diacon, să fie scutiţi la biserică" [13]).

OSPICIUL-SPITAL INTOCMIT DE VORNICUL RADU GOLESCU. — Epitropia Obştirilor creiată de Alexandru Ipsilant la sfârşitul anului 1775, a fost transformată de acelaş Domnitor, în a doua lui domnie, la 5 Oct. 1797, în Vornicia Obştirilor. Cel dintâi Vornic al Obştirilor a fost Radu Golescu, omul de încredere al Domnitorilor cari au urmat după această dată, până la venirea Ruşilor cu prilejul războiului din 1806—1812. Mai bine de zece ani, Vornicul Radu Golescu a îndeplinit serviciul făcut astăzi de Ministerul de interne; aşa că nimeni ca el nu cunoştea mai bine nevoile ţărei şi ale poporului, dar mai ales suferinţele şi insuficienţa asistenţei bolnavilor. De aceia ca un ecou al conştiinţei, îl vedem că creiază pe moşia lui Goleşti din Argeş, un azil pentru săraci şi cu două paturi pentru bolnavi, pentru cari obţine la 18 Mai 1811, oarecari scutiri dela Divanul Ţărei:

„De la întâiul Divan şi Comitet al Principatelor Valahiei. Toate facerile de bine... sunt lăudate şi plăcute lui Dumnezeu, iar mai vârtos cele ce se fac către străini, cari n'au unde se adăposti, şi către cei bolnavi şi săraci... De aceia... dumnealui cinstitul fratele biv vel Vornicul Radu Golescu, pentru oareşcare parigorie sufletească... au făcut şase odăi cu cămăruţele lor la moşia dumnealui Goleşti, ca să şadă săracii, să se hrănească din cele ce lasă dumnealui, şi alte două odăi pentru două paturi de spital, pentru a se adăposti şi pentru a se căuta într'ânsele oameni săraci şi bolnavi. Care odăi, spre a se putea ţinea totdeauna în starea lor cu cele două madele, lasă şi un pod stătător pe apa Argeşului, ce este făcut de dumnealui.Dar fiindcă acest pod, când nu va avea oameni, a fi napristan, să şază acolo, când vine apa Argeşului mare, iar mai vârtos când se rupe ghiaţa, să-l apere cu căngi, negreşit urmează a se sfărâma, precum şi după vremi, când se va strica, să-l facă la loc şi să-l dreagă, dela care pod... a se lua... dela trecători... un prea puţin lucru, adică câte două parale de cal şi câte o para de bou, iar omul pe jos să nu dea nimic. Căutând dar Divanul spre această bună faptă... şi văzând că are trebuinţă podul acela de oameni..., a nu pătimi când... va fi stricat,... cum şi a se ţine în stare după vremi aceste odăi şi spital..., a găsit cu cale, a se da dintre dajnicii Visteriei lude şase, spre a fi totdeauna... în slujba şi treaba podului; despre aceia dar, s'au dat dela Divan această carte la mâinele dumnealui Vornicului, ca să i se urmeze şi să păzească apururea... această orânduială şi întocmire ce face dumnealui, şi aceşti lude şase să fie totdeauna scutiţi şi apăraţi de verce dăjdii, i angerie, i podvezi" [14]).

---

13) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IV, pag. 123.

14) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, p. 896. Citează cond. 71 fila 25.

www.dacoromanica.ro

Numai că, nu ştim nimic de soarta aşezământului Vornicului Radu Golescu.

AZILUL DIN VALEA SCHEILOR. — Biv ceauş agiesc Ghinea Speteanu întemeiază în valea Scheilor (Argeş ?), o şcoală unde *„învaţă „copii de pomană"*, şi tot acolo face şi *„câteva odăi de sărace văduve"*. La 10 Febr. 1813, Domnitorul Caragea acordă câteva scutiri acestei instituţiuni, printre cari şi *„lude patru fără pricină de dajdie, argaţi pentru „adusul lemnelor la şcoală şi la saracele văduve ce se află odihnindu-se „în odăi"*. Mai târziu, la 12 Septembrie 1819, Alexandru Vodă Şuţu întăreşte din nou scutirile acordate de predecesorul său. Aceasta dovedeşte că Azilul din Valea Sheilor funcţiona, dar, după această dată nu mai ştim nimic despre el [15]).

c) SPITALUL PROPRIU ZIS

a) SPITALE DEFINITIVE : SPITALUL COLŢEA, SPITALUL PANTELIMON, SPITALUL IUBIREI DE OAMENI, SPITALUL SFT. SPIRIDON, SPITALUL PRECISTA DIN ROMAN, SPITALUL DIN BUZĂU.
b) SPITALE DE SCURTĂ DURATĂ : SPITALUL OBEDEANU, SPITALUL IONAŞCU, SPITALUL DIN TÂRGOVIŞTE, etc.
c) SPITALE VREMELNICE : 1) SPITALE OSTĂŞEŞTI, 2) SPITALE PENTRU MOLIME : SPITALUL SFT. VISARION, SPITALUL DIN MĂGURA IAŞILOR, SPITALUL DUDEŞTI, etc.

Consideraţiuni generale. — Spitalul este un termen care se întâlneşte întâiaoară într'un uric din 17 Mai 1619 :

> *„Gaspar Voevod, adică ni-am milostivit şi am dat părintelui şi rugătorului nostru Kir Anastase Brâncovici şi Mitropolitului Sucevei, un loc în mijlocul târgului nostru Sucevei, din locul domnesc din sus, de unde se face târgul împotriva caselor Feltim Sas, ca să facă acolo pe acel loc spital întru numele Domnului, ca să fie pentru cei săraci şi neputincioşi şi şchiopi şi orbi şi alţi care vor fi, să se odihnească toţi acei acolo într'acel spital"* [1]).

N'am putut indentifica acest uric, pentrucă nu se notează de unde este luat ; de aceia nu ştim dacă cuvântul de *„spital"* întrebuinţat în acest document este scris chiar asa în oriqinal sau este numai traducerea de astăzi a vrunui termen scris atunci, poate, în slavoneşte.

---

15) V. A. Ureche. Istoria Rom. Vol. XII, pag. 96—97. Citează condica 92, fila 440.

1) V. A. Ureche. Domnia lui Gr. Ghica. Manuscris la Academie.

www.dacoromanica.ro

Ceace este sigur: este că la noi. până la sfârşitul secolului al XVII-lea. s'a ştiut numai de bolniţă : cuvântul de spital nu era cunoscut şi dacă exceptăm uricul de mai sus. în nici un alt act ori document românesc nu se pomeneşte cuvântul de spital. până la 1616. când s'a tipărit Pravila lui Vasile Lupu.

In schimb termenul de spital era cunoscut şi prea cunoscut în Apusul European. dar era cunoscut ca fiind numele unui locaş de moarte. bun pentru leproşi şi pentru cei istoviţi de boli. locaş de necinste pentru cei care în extrem, găsea un refugiu aici. Ecoul acestui înţeles a ajuns desigur şi pela noi. de aceia cei vechi au ţinut şi au păstrat cu sfinţenie termenul lor drag. cel de bolniţă. care n'avea nimic comun cu faima de groază a noţiunei de *„spital"*.

Pravila lui Vasile Lupu tipărită în anul 1646. a fost compilată în bună parte după textul de legi ale lui Farinacius : acesta. în capitolul despre raporturile dintre părinţi şi fii scrie *.....in patre. qui filium ..exposuit in hospitali. cum tunc per talem expositionem amittat ius pa- ..triae potestatis..."* [1]). Compilatorii Pravilei au tradus textul latin. dar când au ajuns la cuvântul *„hospitali"*. pentrucă n'au găsit termen echivalent românesc. l'au tradus cu cuvântul grecesc de *„spytali"*, păstrându-i tot înţelesul de groază şi necinstire ce se cuprinde în acest cuvânt : şi au tradus :

„Cela ce şi va trimite pre fiu-său cel bolnav la spitalu, acela ş va ..piarde putearia cea părintească. ce au asupra fiilor lor".

Sase ani mai târziu. în 1652. când Pravila lui Vasile Lupu din Moldova a fost transcrisă în graiul celor din Muntenia, în Pravila lui Matei Basarab, cuvântul de *„spitali"* a fost transcris cu o perifrază explicativă : *„casă unde zac calicii şi oamenii bolnavi"*, sau : *„casa de mişăi bolnavi"* [2]). Acest fapt dovedeşte odată mai mult că. cei cari au scris Pravilele. n'au făcut nici un fel de apropiere între cuvântul românesc bolniţă şi între cel străin de spital : şi n'au făcut această apropiere pentrucă bolniţa este spitalul specific românesc. casă de bolnavi către care aleargă oricine. dela Domniţe până la cel mai umil om. să se caute. fără grijă pentru soarta sau pentru cinstea lui. Câtă vreme *„spitali"* era cum am arătat. un termen de atâta defăimare că tatăl care şi trimitea fiul să se caute în spital. perdea până şi dreptul de părinte.

Această diferenţiere s'a păstrat cu atâta sfinţenie că. în tot trecutul românesc nu se găseşte nici un exemplu de bolniţă transformată în spital. S'au întemeiat spitale mari. toate în jurul bisericilor. toate sprijinite pe acelaş simţimânt religios ca şi bolniţele. dar nici unul nu provine din transformarea bolniţelor : din potrivă, pe măsură ce aşezămintele spitaliceşti au prins rădăcini tot mai adânci. treptat-treptat bolnitele au dispărut. dar. repetăm. niciodată nu s'au transformat în spitale.

---

1) G. G. Longinescu. Legi vechi, pag. 97. nr. 164.

2) Vezi aici, vol. I, pag. 276.

www.dacoromanica.ro

Astăzi termenul de bolniță a rămas ca o amintire simbolică a trecutului spitalicesc român ; ici-colea, termenul a căpătat chiar un înțeles străin de cel inițial ; așa de exemplu, la mânăstirea Pasărea, osuarul sau gropnița mânăstirei așezată în spatele bisericei celei mari, se numește *„bolnița mânăstirei"*.

Socotind lucrurile în acest chip, se poate afirma cu toată siguranța că spitalul a fost o noțiune și o instituțiune nouă pentru Românii începutului secolului al XVIII-lea, care, deși continuă ființa bolniței prin aceia că urmărește acelaș scop, vindecarea bolnavilor, în fond, în mintea Românilor avea înțeles deosebit : spitalul este un locaș de groază, un locaș care necinstește pe cel care apelează la serviciile lui, pe când bolnița este locașul către care alergau toți fără teamă, nici pentru viața, nici pentru cinstea lor,

Pătrunși de acest înțeles, Românii au fugit de spitale ; timp de mai bine de un secol dela înființarea lor, spitalele au rămas goale ; bolnavii se fereau de ele ; abia dacă câte un bătrân nevolnic sau vreun sărac fără nici un ajutor, se rătăcea și apela la mila spitalelor. Și, această repulsiune de spital, trebue s'o mărturisim, s'a păstrat până astăzi ; căci și în zilele noastre, greu, uneori foarte greu reușim să determinăm pe țărani, să intre în spital, nu atât de teama ce au, cât mai ales de ocara, de necinstea ce cred că apasă pe omul care ajunge la poarta spitalului. Este răsunetul atavic al vechiului înțeles de groază și necinste ce se degaja din noțiunea de spital, în opoziție cu înțelesul ce se lega de noțiunea de bolniță, adevăratul spital românesc, desființat către începutul secolului al XVIII-lea.

La această epocă, ia ființă cel dintâi spital dela noi, spitalul Colțea, deschis în anul 1715. Este o instituție nouă adusă din afară, care îmbracă unele din caracterele Crientului, unele din acele ale Occidentului, păstrând însă baza comună tuturor acestor așezăminte, sentimentul religios isvorât din adâncă credință.

Spătarul Mihai Cantacuzino, ctitorul Colței, a avut o viață sbuciumată, care l'a dus și l'a purtat prin lume și i-a dat posibilitatea să cunoască spitalele turcești ca și pe cele din Occident. Pe de altă parte, ca bun Român, Spătarul Cantacuzino cunoștea și revolta stârnită în sufletul tuturor Românilor, de lăcomia fără saț a călugărilor greci, cari acaparau toate averile mânăstirești, chip, la adăpostul literii Pravilelor ; cunoștea desigur strigătul de alarmă al Domnitorului Matei Basarab în potriva înstrăinărei acestor averi românești. Și atunci, când din îndemn sufletesc sau ecou al cine știe căror remușcări, s'a hotărât să facă un spital, care să înlocuiască bolnița mânăstirilor, a creiat un model de mijloc, luând părțile cele mai bune din tot ce văzuse și cunoscuse prin lume, pe cari li-a îmbinat cu credința strămoșească și cu dorul de a nu mai lăsa să se înstrăineze bogăția țărei.

Modelul creiat de Spătarul Cantacuzino a servit la întemeerea tuturor celorlalte spitale dela noi. Toate, atât în Munenia cât și în Moldova, iau ființă în jurul unei biserici. Spătarul ctitor al Colței, înainte de a purcede la zidirea spitalului a făcut mai întâi biserica Colței,

www.dacoromanica.ro

aşa cum procedau toţi ctitorii de mânăstiri cu bolniţe. In acest chip a păstrat instituţiei ce creia întreg caracterul religios al vechilor bolniţe, apropiindu-se întrucâtva şi de caracteristica spitalelor turceşti, aceia de a fi zidite în jurul moscheelor.[3]). Numai după înfiinţarea bisericei, Spătarul Cantacuzino a întemeiat spitalul cu săli deosebite pentru bărbaţi şi altele pentru femei, întocmind un regulament de administrare şi de conducere după modelul spitalelor văzute de el în Occident[4]). Şi pentruca să satisfacă spiritul de revoltă contra celor care căutau să fure toate bogăţiile ţărei, adică contra nesăţoşilor călugări greci, Spătaru Mihai Cantacuzino, a rupt cu tradiţia şi orânduelile Pravilelor, instituind pentru conducerea şi administrarea averilor cu cari a înzestrat spitalul, o Epitropie mireană, compusă de omeni străini de călugărie.

Această din urmă orânduială a Spătarului Cantacuzino, este un punct nou asupra căruia vom insista puţin.

Pravilele scrise, pravilele bisericeşti ca şi tradiţia, care dirijau toată viaţa legală a acestui popor, impuneau celor cari făceau donaţiuni mânăstirilor şi bisericilor, să nu se amestece niciodată şi sub nici o formă în administrarea bunurilor dăruite ; se cunosc doar sute de ctitorii de mânăstiri şi biserici înzestrate unele cu averi imense, dar nu se cunoaşte nici un exemplu ca ctitorul înzestrător să-şi fi rezervat prin actul de donaţiune, dreptul de control asupra administrărei averii dăruite.

In această pricină, glava 116 din Pravila lui Matei Basarab este categorică : *„cela ce va să zidească mânăstire sau besearică, acela să nu „fie volnic, să le oblăduiască (adică să le administreze), nici fără de „voia Arhiereului să le facă"*, căci explică Pravilistul : *„...cela ce dă... „la mânăstirea ce au zidit... le dă către Dumnezeu şi sunt ale lui Dum- „nezeu, şi porunceşte... canonul să nu mai aibă voe pre dânsele... ci „toate să fie în mâna şi în voia Arhiereului, pentrucă Arhiereul are şi „ţine pre pământ locul lui Dumnezeu"*[5]).

Şi pentrucă litera Pravilelor era păzită cu sfinţenie în acele vremi. călugării greci au profitat, ca să administreze averile mânăstireşti, dumnezeeşte, dar în folosul lor. Am putea cita chiar un exemplu tipic, când glava citată mai sus, a fost invocată şi invocată cu succes, în favoarea

---

3) Dimitrie Cantemir spune că Turcii, dacă au pătruns în Europa, oridecâteori câştigau câte o victorie mai mare, ridicau câte un spital în jurul giamiilor, clădiri mari cari se numeau Darush-Shifa ; din venitul giamiilor se întreţineau şi se îngrijeau bolnavii. Aşa a făcut şi Baiazid după bătălia dela Nicopol în anul 1395, aşa au făcut şi alţii, ridicând Imarete şi Teelum Chunc, adică spitale şi case de adăpost de proporţii mai mici, înzestrate toate cu averi din produsul cărora, ca şi din produsul instituţiilor se întreţineau bolnavii. (D. Cantemir, Istoria Imper. Otoman. pag. 66, 114, 177, 189, 202. Ediţia Academiei.

4) Spătarul Mihai Cantacuzino a luat parte la asediul Vienei în anul 1683. Şi în Ardeal erau spitale fixe şi spitale mobile conduse de diferite congregaţiuni religioase. In vremea lui Mihai Viteazul exista un asemenea spital la Altenburg, în 1597. (Hurmuzachi, vol. III/2, la 19 Iunie 1597, pag. 247, doc. 280 .

5) Bujoreanu. Legi vechi. Prav. lui Matei Basarab, pag. 180; glava 116, 117.

www.dacoromanica.ro

spitalului Sft. Spiridon din Iași. Era în vremea lui Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei, în anul 1784 ; urmașii lui Constantin Cehan Racoviță ctitorul acestui spital, obținuse pentru moment stăpânirea unor părți din averea dăruită spitalului ; un an mai târziu, la reclamația Spiridoniei, chestiunea se judecă din nou și, pe baza glavei, adică a articolului citat mai sus, din Pravilă, mânăstirea a intrat din nou în stăpânirea bunurilor închinate ei. [6]).

Incât, din cele de mai sus, vedem numaidecât că dispozițiile testamentare ale Spătarului Mihai Cantacuzino, prin care orânduiește o Epitropie laică, care dirijă și administrează averea dăruită mânăstirei și spitalului Colțea, sunt dispoziții cu totul contrarii tradiției de până atunci, contrarii și Pravilelor citate mai sus. Sunt dispoziții cari constitue un început de laicizare a spitalelor, început făcut la noi pentru întâia oară în primii ani ai secolului al XVIII-lea.

Prin aceasta, orânduelile Spătarului Cantacuzino dau o notă caracteristică spitalului celui nou românesc; aceste orânduieli au fost păstrate în toate spitalele cari s'au întemeiat în urmă și constituesc o barieră definitivă între bolnița bisericească de mai înainte și spitalele laice, cari iau ființă de acum încoace.

Ctitorii spitalicești au fost ele multe în cursul anilor cari au trecut. Unele au rămas până astăzi, sunt spitalele definitive ; altele, curând sau mai târziu după ce au luat ființă. au schimbat destinația, acestea sunt spitalele de scurtă durată ; o a treia categorie o formează spitalele vremelnice, adică acele care iau ființă, numai pentru nevoile momentului, spitalele pentru epidemii. ori spitalele militare. In cele ce urmează vom studia rând pe rând evoluția fiecărei categorii din aceste spitale.

1) SPITALELE DEFINITIVE.

In această categorie punem spitalele cari, odată înființate, au durat și au durat până astăzi. Acestea sunt :

Spitalul Colțea, spitalul Pantelimon, spitalul Iubirei de oameni sau Filantropia, spitalul Sfântului Spiridon din Iași, spitalul Precista din Roman și spitalul din Buzeu.

SPITALUL COLȚEA

A fost întemeiat la începutul secolului al XVIII-lea de către Spătarul Mihail Cantacuzino, fiul învățatului Stolnic Constantin Cantacuzino.

In conformitate cu tradiția creștină, Spătarul Mihai Cantacuzino a zidit mai întâi mânăstirea Colțea, între anii 1696 și 1697, pe locul Clucerului Colțea. Aici exista deja o bisericuță de lemn sub conducerea unui stareț Teodosie. Spătarul ctitor, a cerut voe Mitropolitului „*de* a

6) Vezi mai departe despre spitalul Sft. Spiridon.

www.dacoromanica.ro

„ridicat întâi biserica de piatră, în locul celei de lemn, cu hramul Sfinții „Trei Erarhi" [7]).

După terminarea bisericei a pornit la zidirea spitalului. Pentru a putea stabili anul când a început clădirea. ne vom servi de două date extreme, între cari vom găsi anul ce voim să determinăm și anume :

Intr'un document cu data de 23 Mai 1706, în care se vorbește de mânăstirea Colței, Spătarul Mihai Cantacuzino scrie că la clădirea acestei mânăstiri a contribuit *„cu oarecare ajutor și cheltuială fericitul întru „pomenire Radu Colțea"*, fără să se pomenească ceva despre spital [8]). Rezultă că la data menționată, la 23 Mai 1706, încă nu se începuse clădirea spitalului.

Intr'un alt document din 29 Martie 1709. în *„Cartea Mitropolitului Antim"*, se spune pentru întâiaoară, că Spătarul Mihai Cantacuzino *„din- „tru a dumisale dreaptă agoniseală (a făcut) bolniță... și casă de streini „spre odihna și mângâerea întru Hristos, fraților noștri celor săraci, cari „pătimesc de boale"* [9]).

Rezultă neîndoios, că între aceste două date, între 23 Mai 1705 și 29 Martie 1709, s'a început clădirea pentru cei *„cari pătimesc de boale"*, odată cu clădirea Turnului Colțea.

Tot în *„Cartea Mitropolitului Antim"* se descriu și împrejurările cari au dus la înființarea acestei ctitorii :

> *„...aflat-au locul, unde se numește al Colței, întru care era și biserică de lemn... și fiind biserica aceia cu loc cu tot închinată de Colțea Clucerul, au cerut voe și blagoslovenie dela răposatul starețul nostru, Kir Teodosie Mitropolitul Țării, de au ridicat întâi biserică de piatră, în locul bisericei cei de lemn... și apoi au făcut și case împrejur pentru odihna celor neputincioși..."* [10]).

Dela numirea acestui loc a rămas spitalului numirea de Colțea [11]).

In acele vremi nu se clădea la iuțeală ca astăzi. Lucrul mergea greu, încet de tot, de aceia greu mergea și zidirea ctitoriei Spătarului. Dacă a început zidirea între 1706 și 1709, abia după alți patru ani, în 1713, se pare că chiliile pentru odihna străinilor și ospitalul pentru bolnavi erau gata. Ajungem la această concluzie din următoarele fapte :

Spătarul Mihail Cantacuzino a cumpărat și stăpânea moșia Slănic, cea cu subsol bogat în sare ; dar n'avea drept să exploateze mina, pen-

---

7) Al. Gălășescu. Eforia spitalelor civile, pag. 575.

8) Eforia spit. civile. Broșură festivă 1832—1932. Condica Frăției.

9) Al. Gălășescu. l. c. pag. 576 Cartea patriarhului Antim.

10) Idem, pag. 577.

11) Negreșit că va veni și vremea să se cunoască odată motivele pentru cari Spăt. Mihai Cantacuzino și-a întemeiat ctitoria pe locul Colței și nu în altă parte ; iar scormonitorii trecutului vor dovedi cândva motivele pentru cari această ctitorie poartă numele de Colțea. în loc să poarte numele ctitorului Cantacuzino.

Clucerul Colțea ar fi din neamul Doicești lor, Colțea-Doicescu. D-rul G. Stoicescu credea că ar fi vorba despre Cândescu, clucerul Cândescu. socrul Spătarului

www.dacoromanica.ro

trucă mina şi dreptul de exploatare aparţineau Domniei, iar proprietarul terenului avea numai o dijmă din produsul minei. Cu hrisovul din 5 Iulie 1691. Constantin Vodă Brâncoveanu. a dat Spătarului Cantacuzino dreptul unei dijme. o zeciuială asupra cantităţei de sare ce s'ar fi scos din mină [12]). La o dată pe care n'o cunoaştem. dar o bănuim a fi în preajma anului 1713. Mihai Cantacuzino a dăruit dreptul lui de zeciuială dela Ocna Slănicului. instituţiei pe care o creia. Bănuiala se întemeiază pe faptul că în acelaş an, la 14 Mai 1713, Vodă Brâncoveanu întăreşte dania Spătarului. danie făcută desigur. atunci: *„...ca să aibă a lua sfânta „Mânăstire, în toţi anii, dela Ocna Slănicului ot sud Saak, toată dijma „de sare, din zece bolovani unul, după cum au luat şi până acum mai sus „numit boerul Domniei Mele...*". Inseamnă că până atunci. până la 14 Mai 1713. această dijmă fusese luată de *„sus numit boerul Domniei „Mele*" [13]). şi acum o dăruia mânăstirei.

Şi Spătarul Mihai Cantacuzino făcea această danie în Mai 1713. sau în preajma acestei date. pentrucă atunci spitalul începe să devie o realitate. şi tot atunci ctitorul orânduieşte chiar felul cum urmează să se administreze ctioria lui în viitor. Vodă Brâncoveanu. în acelaş hrisov. la 14 Mai 1713. întăreşte orânduelile ce plănuia să facă Spătarul: *....pentru „purtarea de grijă a cheltuelei ce va să cheltuiască...*", adică ce va să fie în viitor: şi pune pentru această treabă patru neguţători juraţi împreună cu starostea şi patru ispravnici. cari să aibă supraveghierea veniturilor şi cheltuelilor institutiei : dar încă nu numeşte Epitropii de conducere. pentrucă spitalul încă nu era gata.

Aceasta s'a făcut mai târziu. în Iunie 1715. căci se spune într'un document din 15 Iunie : *„...slăvitul boer întru înţelepciunea sa i-a ales „acum, şi i-a hotărât şi i-a aşezat... cu ştirea şi întărirea... Domnului Şte„fan Voivod Cantacuzino...*" [14]).

Acest ..acum" este dovadă neîndoelnică. că acum. la 15 Iunie 1715. spitalul a fost gata şi a fost dat în funcţiune, fixându-i-se norma de con-

---

Mihai Cantac. (Gălăşescu. pag. 596). La 1 Mai 1779 o Ilinca Cândeasca. soţia vel Logof. Constantin Cândescu. dărueşte moşia Deşiraţi din jud. Brăila. mânăstirei Colţea. unde sunt îngropaţi soţul şi fiul ei Ioan Cândescu.

Pe de altă parte. din daniile Spăt. Mihail Cantac.. făcute mânăstirei şi spitalului Colţea se observă un fel de strângere. comasare se spune astăzi. a averilor Doiceşti-Colţea : moşia Doiceasca a Doiceştilor : apoi. moşia Lichireşti sau Călăraşii de astăzi. fostă a boerilor Rudeni. rude cu Cantacuzineştii şi moşia Stelnica. amândouă în vecinătatea răzeşilor Doiceşti din Ialomiţa.

In acelaş timp. cumnata Spăt. Mihai Cantac.. Păuna Spătăreasa. soţia lui Drăghici Cantacuzino. cumpără la 23 Februar 1699, nişte locuri şi vii depe moşia Popei Colţea. (P. Samarian. Ist. oraşului Călăraşi. pag. 20). O altă moşie. Cârnuleasca zisă Colţea, este cumpărată de Spătarul Mihai Cant.. în anul 1692. (Gălăşescu. Pământul Eforiei. pag. 29. — Analele parlamentare. vol. 15/1. pag. 534 şi următ.).

12) Al. Gălăşescu. Eforia spit.. pag. 47.

13) Idem. pag. 49. hrisovul lui Constantin Brâncoveanu. din 14 Mai 1713.

14) Al. Gălăşescu, l. c. pag. 30 la punctul 1.

www.dacoromanica.ro

ducere. de administrare şi felul cum trebuiau îngrijiţi bolnavii şi ceice găseau adăpost în spital.

Documentul citat. cartea Patriarhului Samuil, din 15 Iunie 1715. până la găsirea actului original de fondaţie. care s'a pierdut. este piatra de căpătâi a ctitoriei Spătarului Mihai Cantacuzino [15]): aici îl vom rezuma:

„Spătarul Mihai Cantacuzino... cinstit cu vrednicia de Mare Spătar necruţând nici viaţă nici bogăţie... a alergat spre închinare la... sfânta cetate Ierusalim şi de prinprejurul ei... şi a veneratului munte Sinai. De atunci... a clădit locaşuri sfinte şi mânăstiri, înzestrându-le... şi... pe locul numit a lui Colţea, cheltuind multă bogăţie a ridicat... locaşuri sfinte. spitaluri, case pentru hrana săracilor şi spiţerii şi şcoale pentru felurite învăţături... înzestrându-le pe toate... precum se văd toate însemnate şi aşternute lămurit şi anume după feluri şi lucruri, în altă deosebită carte pecetluită şi întărită după toată temeinicia şi siguranţa cerută...

(Numai că. adăugăm noi. această carte s'a prăpădit... şi-i păcat!).

„A mai făcut.. şi orânduială.. despre Arhiereu.. despre preoţi.. despre spitaluri... cântăreţi şi pentru învăţători şi pentru doctori. şi pentru numărul bolnavilor şi pentru al slujitorilor.... şi pentru simbria anuală a fiecăruia... Şi hotărăşte... acest boer şi ctitor... a nu se preschimba nimic din cele aici scrise.

Şi mai înainte de toate orândueşte şi voeşte :

1) Să fie patru Epitropi primari... aleşi din sânul negustorilor cinstiţi, cari locuesc aici în Bucureşti. (pe cari) i-a şi ales acum şi i-a aşezat... cu ştirea şi întărirea... Domnului Ştefan Voivod Cantacuzino...

2) ...alţi patru secundari Epitropi din afară şi de departe... tot negustori, între cari... să fie starostea... cari şi aceştia s'au ales acum... de către însuşi întâiul ctitor...

3) Preste (aceştia),... prea slăvitul ctitor orândueşte... prin domnească hotărâre (pre) Marele Vornic şi Mare Logofăt... după vremi... a avea grije şi supravegherea... întru a ocroti şi a da ajutor numiţilor opt Epitropi...

4), 5) şi 6) stabilesc normele alegerei unui epitrop nou. când moare sau se mută vreunul dintre cei existenţi. cum şi îndatoririle epitropilor.

7) Stabileşte numărul epitropilor la patru pentru fiecare categorie şi îndatoririle lor.

8—12) se ocupă de îndatoririle epitropilor primari.

13) Avantajele ce se acordă epitropilor.

14) Vorbeşte iarăşi despre alegerea epitropilor.

15—22) Se stabilesc îndatoririle slujbaşilor bisericeşti.

---

15) Actul este publicat în întregime de Gălăşescu, l. c. pag. 20—42. Deasemenea şi de Gomoiu, pag. 326—338.

www.dacoromanica.ro

23) ..Spitalele fiind două de fiecare parte a Paraclisului.. în unu din ele să fie spre căutare bărbați săraci și străini bolnavi, în număr de 12: iar în celălalt. femei sărace bolnave și tot 12... slujitorii de bolnavi. în spitalul de bărbați să fie bărbați. iar în cel femeesc. femei".

24) ..La spițărie să fie un doctor împreună cu ajutorul său care va fi dator. să aibă la îndemână gata felurite leacuri și feluri de buruieni tămăduitoare. pentru verice nevoe și trebuință a bolnavilor. ingrijind de toți cu umanitate... și nu numai ziua să-i cerceteze de două ori. ci fără soroc oricând va fi cerut la nevoe...

25) Ingrijește de înmormântarea celor cari mor în spital.

26) .....un boer scăpătat... pământean sau străin. fie și negutător sau vre un alt om cinstit. dar sărac și bolnav. va voi să alerge la spital. să fie primit... în chilie deosebită. unde și doctorul îl va cerceta la verice nevoe...

27) ..Dintre cei patru primi... epitropi... se va orândui unul. care să aibă sarcina supravegherei...

28) Să nu intre trăsuri în curtea mânăstirei...

29) La puțul mânăstirei să nu se adape vitele.

30) .....creștinii bine credincioși... cari ar închina... vreo danie... să se numească... ctitori... ca și (cei) dintâi ctitori.

31) .....dacă veniturile vor prisosi... să sporească numărul bolnavilor din spital... să ajungă la împlinirea numărului de 30. Dacă veniturile se vor înmulți și mai cu prisos... să fie datori să mărite pe fiecare an câte două fete orfane și sărace. mai făcând și alte fapte de milostenie...

32) Epitropul neingrijitor se indepărtează de sarcina sa.

Iar ca încheere. adaugă: ..Iar în anii viitori. nici cel după vremi prea bine credincios Domn. nici ctitorul cel după drept de coborâre. nici alt vreunul din cei coborâtori din neamul acestui prim ctitor. fie ginere sau fiiă. sau nepot din fiu sau mare sau mic nepot din frate și sororă. nici însuși chiară adevăratul său fiu, și chiar și acela care. din neamul lui va ajunge la prea înaltă stăpânire de Domn al Țărei. fie priceput și înțelept și mintos. sub cuvânt de înbunătățire și de mai bună stare. sporire și întocmire atât a mânăstirei. cât și a lucrurilor și nămestiilor de prinprejurul ei. mișcătoare sau nemișcătoare. să nu aibă niciodată. cu desăvârșire voe de a preschimba ceva din acestea. chiar și dacă schimbul ar ținti la un folos înzecit sau și mai înmulțit..."

Precum se vede. Spătarul Mihai Cantacuzino a respectat în totul prevederile Pravilei, căci nu și-a rezervat pentru el sau pentru urmașii lui nici un fel de drept de conducere sau administrare în ctitoria ce a întemeiat. Singurul drept ce a păstrat pentru el ca ctitor fondator, și singurul drept ce a lăsat urmașilor lui ca și ctitorilor secundari, adică celor cari ar mai dărui câte ceva mânăstirei și spitalului, a fost dreptul de a fi pomeniți la slujbele religioase ale bisericei Colțea. Altceva nimic

www.dacoromanica.ro

Ca să asigure buna funcţionare a ctitoriei lui, Spătarul Mihai Cantacuzino a înzestrat-o cu numeroase bogăţii producătoare de venituri importante „...aşternute lămurit şi anume după feluri şi lucruri, în altă „deosebită carte pecetluită şi întărită după toată temeinicia şi siguranţa „cerută..." [16]).

Din nenorocire această deosebită carte n'a prea fost în siguranţă, căci s'a perdut, şi cu ea s'a perdut şi inventarul zestral dăruit de Spătarul ctitor. Totuşi, din actele de proprietate ale moşiilor Eforiei, constatăm, că, osebit de odoarele bisericilor şi obiectele de înzestrare ale spitalului, Spătarul Mihai Cantacuzino a dăruit mânăstirei şi spitalului Colţea următoarele moşii :

Schiaua, Doiceasca şi Liscoteanca din Brăila.
Stanomireşti-Codreşti din Râmnicul Sărat.
Lichireştii (Călăraşii de astăzi) din Ialomiţa.
Slănicul-Vărbilău cu Ocna de sare, din Prahova.
Pleşuva Mică sau Vatra Schitului Lespezi, din Prahova.
Cârnuleasa din Ialomiţa.
Slonul din Prahova.
Stelnica din Ialomiţa.
Munţii Negrasu, Fundurile, Ziliştea, Trăisteni, Podurile Saşilor, Podul Cioarei şi Valea Cerbului, din Prahova [17]).

Aşa că, cu un program de conducere, de administrare şi funcţionare, dar mai ales cu venituri suficiente, spitalul şi-a început activitatea în Iunie 1715, sub cele mai bune auspicii.

In toamna aceluiaş an, la 13 Noembrie 1715, Ştefan Cantacuzino, care a urmat lui Brâncoveanu (1714—Dec. 1715), reînoeşte hrisovul predecesorului său, fără să mai amintească despre întocmirile Spătarului ctitor. [18]).

Acelaş lucru face şi Niculae Vodă Mavrocordat (Dec. 1715—14 Noemb. 1716), la 29 April şi la 1 Iulie 1716, adăugând o scutire de patru posluşnici pentru nevoile spitalului. [19]).

Uciderea Brâncoveanului şi a lui Ştefan Cantacuzino a fost urmată de uciderea, tot de către Turci, a Spătarului Mihai Cantacuzino în anul 1716. Apoi a urmat o groaznică urgie contra a tot ce era Cantacuzin. „*A fi Cantacuzin sau numai rudenie cu dânşii, era cât a fi vrednic de „moarte*", spune cronicarul Şincai [20]).

Această împrejurare, unită cu faptul că Spătarul Mihai Cantacuzino, n'a avut urmaşi în linie bărbătească. a adus o schimbare neaşteptată în ctitoria Spătarului. Atunci. Hatmanul Racoviţă, frate cu Domnitorul Mihai Racoviţă şi ginere Spătarului Mihai, împotriva orânduelilor cti-

16) Vezi mai sus. pag. 78.
17) Gălăşescu. Pământul Eforiei. — Anal. Parl. vol. XV/i. pag. 530 şi urm.
18) Al. Gălăşescu. Eforia spit.. pag. 53.
19) Idem, pag. 57, 61.
20) Idem, pag. 398. nota.

www.dacoromanica.ro

torului, a luat conducerea efectivă a ctitoriei Mânăstirei şi Spitalului Colţea. Urmările nu vor întârzia să se arate.

Urmează în Scaunul domnesc Ioan Mavrocordat (Dec. 1716—Febr. 1719) care, la 15 Martie 1717 numeşte epitropi la spital pe un Ianc, pe Mihalache, pe Trandafir şi pe Sima, scutindu-i de dări ; iar la 20 Mai, acelaş an, întăreşte dijma ce lua spitalul dela Ocna Slănicului, şi aminteşte el cel dintâi despre *„toate aşezămintele ce au întocmit la „această sfântă mânăstire"* Mihai Spătarul [21]).

Acelaş lucru face şi Constantin Mavrocordat la 30 Sept. 1730 [22]).

Şi tocmai după 16 ani dela moartea Spătarului Cantacuzino, găsim primele ştiri pozitive despre felul cum funcţiona spitalul înfiinţat de el. Intr'un manuscris aflat la Academia Română, se găseşte un Catastif cu însemnarea veniturilor şi cheltuelilor mânăstirei şi spitalului Colţea, între anii 1732 şi 1740, din care se poate vedea însăşi viaţa spitalului de atunci. In cele ce urmează dăm câteva date din acest catastif.

La venituri se notează la fila 2 :
Mart 1 leat 2740 (1732).
Venitul mânăstirei de acest an, cum va arata în jos :

T(a)l(eri(2250	*,—*	*după zeciuiala dela Ocna Slănicului.*
„ 300,—		*după sarea de clacă.*
„ 407,33		*dela Târgul Stealnicei.*
12 pol,27 (bani)		*după 11 chile de mei vechiu dela Lichireşti, dela moş Ştefan Călugărul.*
45 „		*după 50 chile de mei vechiu dela Lichireşti, dela moş Ştefan Călugărul.*
19 „		*dela văt(aful) Opriş, după caş i după lână.*
10 „ ,54 (bani)		*după un suhat dela Lichireşti.*
52 „ ,27 (bani)		*dela jupânul Ianachie vameşul ot Lichireşti, după leasă i şaică i după bac ce au cumpărat cum arată zapisul.*
13 „ ,14 (bani)		*dela Matei după un suhat dela Stanomireşti.*
45 —		*dela unchiaş Mihul, după 17 chile de mei i 13 chile de orz dela moşia de lângă Brăila : fiind chiria scumpă, s'au vândut.*
296 „ ,40 (bani)		*dela vătaful Opriş i dela moş Ştefan Călugărul ot Lichireşti, după vinul dela Scăiani i după Cricov i dela Jădeani, după cum arată socoteala lor.*

Dăm un alt exemplu de venituri notat la fila 65 :
Leat 7243 (1735). Venitul mânăstirei de acest an, cum va arăta :

2232 pol 32,		*după zeciuiala de sare dela Ocna Slănicului.*
380	*—*	*după sarea de clacă.*
380	*—*	*dela Târgul Stelnicăi.*

21) Idem. pag. 63—65.
22) Idem, pag. 72.

www.dacoromanica.ro

65	—	dela Mihul Părcălabul după pâinea dela moșia de lângă Brăila.
Tl. 21		după caș.
10 pol		după un suhat dela Lichirești.
13 pol		după pâinea ce s'au vândut la Cochi vechi.
39	—	dela vătafu de oi dupe cârlani de oi ce s'au vândut.
54	—	Dela Lichirești dela jupân Sterie, după șaică, i bâlciul. i leasa.
425	—	după vânzarea vinului etc.

Dăm acum și câteva exemple de cheltueli. cari sunt de altfel aproape identice în fiecare an.

Fila 3. Mart 1 din leat 7240 (1732). Cheltuiala spitalului de un an, pentru trebuința bolnavilor săraci. cum va arăta mai jos anume.

Tl (taleri) 63		s'au dat doftorului Ianache ce au fost la spital din porunca domnească.
,, 13	pol	s'au cheltuit la bucatele ce i s'au cumpărat și la altă trebuință a lui cât au șezut el în mânăstire.
,, 22	—	la două argate spălătorese de săraci simbriile cu cizmele preste an.
,, 136	—	s'au dat doftorului Dimitrie din simbriile dumnealui
,, 90	—	s'au dat doftorului Cârstian Hirigul.
,, 8		iar doftorului Cârstian pentru merticul lui de pâine.
,, 17	pol	la 17 bucăți de astar bucata po.. pentru ranele săracilor și alte trebuințe ale lor.
,, 3	pol	la trei cituri pentru pernele săracilor.
,, 18	—	la două albii.
,, 24	—	la patru doniță.
,, 70	—	s'au cumpărat un car de pae de grâu la ghenarie de s'au umplut pilotele bolnavilor săraci.
,, 12	—	la niște târgueli ce s'au târguit la vremea ciumei.
,, 6	—	pentru pogrebaniile săracilor într'acest an i cu pogrebania cichodariului.
,, 5	—	la un bărbiiar într'un an ce rade săracii și pe alte slugi ai mînăstirei.
,, 36	—	din poruncă s'au scos niște scule ce fusese zălog ale slugeresei Ancuței pentru cocoana (fiica) d-neaei.
,, 27	—	s'au dat din poruncă iar dumneaei slugireasei Ancuței tot pentru nunta cocoanei d-neaei.
,, 7		s'au cumpărat osebi pocloane, cafea ocă 2 și alte târgueli asemene tot atunce la nunta cocoanei d-neaei.
,, 4	—	s'au cheltuit la un copil din casa din lăuntru ce venise din porunca Măriei Sale de au șăzut la Voica până ce s'au făcut sănătos.
,, 76	—	la lemnele ce s'au cumpărat într'un an și două luni. Ghenarie și Februarie.

www.dacoromanica.ro

Tl. 332 pol	pentru bucatele săracilor ce se cumpără intr'un an.
„ 13 —	la o sută oca de seu.

Aceleași cheltueli sunt și in 1733 :

Fila 22. Cheltuiala spitalurilor amândcror de un an pentru trebuința bolnavilor săraci, cum va arăta. 1 Mart leat 7241(1733):

Tl. 22	la două argate ce spală săracii și-i păzesc.
„ 154 b. 58	s'au dat jupânului Dumitru dohtorului.
„ 118,16	s'au dat jupânului Cârstian Hirurgul.
„ 11,57	iar jupânului Cârstian pentru merticul lui de pâine.
„ 332,94	la bucatele ce s'au cumpărat intr'acest an pentru bolnavii săraci din spitaluri după cum au rânduit dumnealui răposatul ctitor, pentru mâncarea bolnavilor, pe zi bani 120.
„ 17,87	la 125 oca de seu oca po bani 18.
„ 12,76	la săpunul ce s'au cumpărat pentru spălatul săracilor dintru amândouă spitalurile.
„ 1,17	la un zidar ce au spoit spitalurile la Paști.
„ 72,94	la lemnele ce au cumpărat pentru tot anul.
„ 7,89	s'au cheltuit la un copil din casă din lăuntru bolnav care l'au adus vătaful de copii noaptea punându-se osăbit din spital până ce s'au făcut sănătos.
„ 6,12	s'au cheltuit la diaconul sfinției sale părintelui Vlădicăi șăzând până ce s'au făcut sănătos.
„ 45	la niște îmbrăcăminte și ce s'au mai dat peste an ctitorilor.
„ 7,79	la un bărbiariu ce rade săracii peste tot anul.
„ 7	la pogrebaniile săracilor și cu un copil al dascălului Lucin.
Bani 60	la patru testele de hârtie ce s'au pus ferestre la spitaluri la praznic.
Tl. 10,70	la îmbrăcămintea copilului cazac din spital.
„ 3,51	la două părechi de cămăși iar copilului cazac.
„ 1,17	la un car de pae ce s'au cumpărat la Ghenarie pentru treaba spitalurilor.
„ 2,49	osebi din pogrebanie celorlalți săraci, s'au cheltuit la pogrebania unui ciohodar.
„ 16,122	la bucăți de ață, bucata po bani 140, pentru treaba spitalurilor.
„ 11,54	s'au cheltuit la Nicolae feciorul Vistiarului Ioniță Dedulescu când au venit bolnav la spital, cât au șăzut de s'au făcut sănătos.
„ 7,9	cu patru oca de ceară la pogrebania de a treia zi a comisoaei Stanca.
„ 24,28	s'au cheltuit într'acest an la îmbrăcămintea săracilor in spital, celor ce s'au golit.

www.dacoromanica.ro

Tl.	3,45	la un zidar ce au spoit spitalurile amândouă la praznicul mânăstirei şi au dres toate ce au mai trebuit.
,,	6,2	la cinci bogasie citori. bogasiul po bani.., pentru pernele ce s'au făcut în spital.
,,	3,11	la Ilie Croitorul ce au lucrat pernele, pilotele şi ce au trebuit într'amândouă spitalurile.
,,	10,60	când s'au plinit anul răposatului ctitor celui bătrân.
,.	1,87	la Catalina pentru o masă de pânză nouă în spital.
,,	2,24	la pogrebania feciorului Frugineanului, fiind boerinaş au avut osebire.
..	1,107	la două mii de cărămidă cu adusul lor.
,,	1,47	la zidari pentru mormânturi.
,,	13,61	la multe măruntae ale spitalului peste tot anul pentru trebuinţa bolnavilor săraci.
4 pol,40		s'au cheltuit pentru un bolnav dela Ciocăneşti până s'au făcut sănătos, care au fost trimes de d-lui Spătarul, ce au şăzut osebit din spital.
Tl.	1.97	la o căldare ce s'au cumpărat la spital pentru trebuinţa săracilor bolnavi.
..	12.107	la 12 pături de cele mari albe..

Cam aceleaşi cheltueli cu variaţii infinit de mici la preţuri se găsesc şi în anii următori.

Notăm că hrana a costat in 1734. 332 taleri şi 84 bani.

Ca doctor a funcţionat jupân Dumitru Dohtoru cu 15 taleri. 4 poli şi

Cârstian Firigul 180 tl.

S'au mai cheltuit 3 tl.,15 ,,la un strein papistaş ce au murit de dropică în spital şi s'au cheltuit cu el cu Baraţii ingropându-se la biserica lor''.

In anul 1735 notăm câteva cheltueli mai de seamă :

Tl.	20,60	la 18 pături de cele mari albe po bani 150.
..	7.107	la 120 coţi de pânză braşovenească po bani 6 pentru pilote şi la 80 coţi iar de pânză po bani 7 pentru fultucele şi pernile săracilor.
..	50	la 100 perechi cămăşi cu ismene.
..	332.44	la bucatele ce s'au cumpărat într'acest an pentru amândouă spitalurile cu săraci pe zi câte taleri 1 nou după cum au rânduit d-lui răposatul ctitor cu condica dumnealui.
..	180	la jupânul Cârstian hirurgul po taleri..
..	124 pol	jupânului Dumitru Dohtorul.
..	5,30	s'au cheltuit osebit la un copil din casă al d-lui Agăi, ce au fost bolnav. până ce s'au făcut sănătos. punându-se osăbit din spital. după obicei .

etc.

www.dacoromanica.ro

Din cheltuelile anului 1736 notăm iarăşi câteva puncte numai : Tl. 70 pol.54 s'au dat dumneaei slugeresei Ancuţei, însă tl. 54 pol la 4 luni cât au fost bolnavă, iar tl. 16 la altă trebuinţă şi la ceara de a noua zi ce s'au cumpărat.

Tl. 35 s'au dat osebit la ceilalţi ctitori pentru tot anul pentru slăbiciune.

Tl. 18 jupânului Cârstian hirurgul.

154 pol. jupânului Dumitru Dohtorul.

Tl. 332,44, la bucatele ce s'au cumpărat întru acest an pentru săracii dela spital, după orânduiala ctitorului.

In anul 1737 întâlnim tot pe doctorul Dumitru şi Cârstian hirurgul.

In anul 1738 întâlnim ca doctor pe „jupânul Andrei Dohtorul". Printre bolnavi găsim un ciumat care a şi murit aici.

Celelalte cheltueli rămân aceleaşi ca şi în anii precedenţi, aşa cum au fost notate mai sus.

In anul 1739 întâlnim tot pe doctorul Andrei. La 2 Februar 1739 se notează :

Den pricina unui gunoi dela Sft. Sava, însă dentru acest gunoi, s'au aprins târgul de au ars o parte a Bucureştilor, şi atunce au ars şi mânăstirea toată. cu Spitalurile, cu spiţăria ce era doftorii pentru săracii den spital, şi cu bisearica, şi cu câte trele paraclisele şi amvoanele şi cu amândouă pimniţele. Ce s'au cheltuit până s'au învelit mânăstirea, va arata în jos".

Apoi se mai spune : „După ce au ars mânăstirea s'au dres pretutindeni pela pimniţă, pela beciuri, pela uşi ; la biserică deasupra s'au curăţit şi s'au destupat găurile zidurilor ca să nu o strice ploaia" [23]).

In acelaş catastif se notează în fiecare an şi cheltuelile mânăstirei Colţea, cheltueli de administraţie şi pentru întreţinerea bisericilor : toate aceste cheltueli se acoper tot cu veniturile notate mai sus. dar latura aceasta nu interesează subiectul nostru.

Din citirea datelor notate în acest catastif, în special cele cari privesc veniturile, rămânem cu o mare nedumerire. In adevăr, între venituri găsim numai dijma sărei dela Ocna Slănicului, venitul moşiei Lichireşti, venitul târgului, adică a bâlciului dela Stelnica, şi numai în treacăt se aminteşte de moşia Stanomireşti şi o moşie de lângă Brăila. Iar mai târziu, în hrisoavele Domnitorilor cari au urmat după 1732, nu se pomenesc decât veniturile Ocnei Slănicului şi ale moşiei Lichireşti, la cari se adaugă din când în când câteva alte mici venituri ori privilegii.

Şi atunci se pune întrebarea foarte firească : ce s'au făcut veni-

23) Academia Rom., manuscrisul nr. 129. Descifrat cu ajutorul D-lui Niculăiasa, paleograf al Academiei.

www.dacoromanica.ro

turile celorlalte moşii, munţi, etc. cu cari Spătarul Mihai Cantacuzino a înzestrat ctitoria lui ?

Până acum întrebarea rămâne fără răspuns. Dar formularea ei răsună ca un curios ecou explicativ al faptului notat mai sus : pierderea actului original cu care Spătarul Mihai Cantacuzino a întemeiat ctitoria lui, şi mai ales pierderea acelei *„deosebite cărţi pecetluită şi întărită după ,toată temeinicia şi siguranţa cerută"*, de care se pomeneşte în gramata Patriarhului Samuil, în care, Spătarul a *„aşternut lămurit şi anume"* toate bogăţiile şi moşiile cu cari a înzestrat ctitoria lui [24]).

Pierderea cărţei-inventar dela care purcede însăşi fiinţa spitalului, în lumina întrebărei de mai sus, apare ca un act interesat. De sigur s'a pierdut pentruca să se poată dosi bogăţiile şi veniturile spitalului.

Acest răspuns explică suficient un alt fapt. Explică motivul pentru care Spitalul Colţea, această minunată şi bogată ctitorie, în loc să meargă din progres în progres, a mers din rău în mai rău, ca la începutul secolului al XIX-lea să ajungă o ruină. Este o chestiune asupra căreia vom reveni.

Din citirea aceluiaş catastif, din cheltuelile ce s'au făcut cu întreţinerea spitalului, deducem starea şi felul cum funcţiona. Vom nota câteva puncte principale :

1) Rezultă că spitalul Colţea, în anul 1732, a avut ca medic pe Doftorul Dimitrie, probabil Dimitrie Notara, şi ca hirurg pe doftorul Cârstian Hirigul, desigur Cristian Maler Germanus [25]). In acelaş timp a mai funcţionat aici, din porunca Domnitorului, Doftorul Ianache, probabil Ioan Pamperi, care, osebit de 60 de taleri leafă, mai avea şi avantajul de a locui chiar în spital [26]), dar această situaţie a fost numai vremelnică pentru Pamperi, pentrucă Domnitorul Constantin Mavrocordat, care se înconjura mereu de doctori, l'a fost înlocuit în primăvara anului 1733, la 16 April 1733. In schimb Doctorul Dimitrie (Notara) şi pe hirurgul Cristian îi întâlnim în serviciul spitalului până în anul 1737.

In anul următor, în anul 1738, găsim pe „Jupân Andrei Doftorul", ca medic al spitalului.

2) Spitalul avea un caracter mai mult de azil pentru săraci. Rar, foarte rar, se întâlnesc bolnavi propriu zis.

3) Intreţinerea bolnavilor era foarte eftină şi se cheltuia foarte puţin pentru ei. Se cheltuia mai mult pentru praznice şi pogribanii, dar şi pentru daruri diferitelor obraze simandicoase.

4) Osebit de medici şi hirurgi, spitalul avea ca personal un bărbier şi *„două argate spălătorese"*, care făceau tot serviciul.

5) La 27 Februar 1739 *„au ars mânăstirea toată cu spitalurile, cu „spiţăria ce (avea) doftorii pentru săracii den spital.."*.

Când şi mai ales cum va fi fost reconstruit spitalul, nu ştim. In *„Catastiful"* citat, pe anul 1740 se trec numai cheltuelile făcute cu mânăs-

24) Vezi mai sus pag. 78.

25) Vezi, vol. I, pag. 119 120 şi pag. 152.

26) Idem, pag. 115.

www.dacoromanica.ro

tirea, despre spital nu se mai vorbește nimic. Și anii au trecut. Mai șase decenii se scurg, fără să avem alte știri decât cele privitoare la administrarea unor moșii, în special cele privitoare la moșia Lichirești, din venitul căreia se întreținea spitalul ca și mânăstirea Colței [27]). Se mai cunosc unele hrisoave domnești prin cari se întăresc drepturile mânăstirei și ale spitalului, câteva nume de Epitropi cari s'au succedat la îngrijirea spitalului, iar din anul 1753 se citează o operație făcută în spital [28]); toate, lucruri mărunte fără importanță.

Urmează o serie de hrisoave domnești prin care se întăresc drepturile spitalului și mânăstirei Colțea, cum și unele acte de danii ce se fac acestei instituțiuni :

La 1749, Grigore Ghica (April 1748—6 Sept. 1752) ctitorul spitalului Pantelimon, prin osebit hrisov întărește dania pe care a făcut-o spitalului Colțea, adică venitul vinăriciului dela Bucov [29]).

La 1754, Serdarul Scordili Criteanu dărueşte mânăstirei şi spitalului Colțea o casă clădită de el în Târgul Lichireștilor, pe moșia spitalului [30]).

In anul 1775, Alexandru Ipsilant (Sept. 1774—Februar 1782) întărește daniile spitalului și mai adaugă : o scutire de 20 dârvari, 20 scutelnici și 2 cârciumi ; scutește și 500 de oi de taxa oeritului.

---

27) Moșia Lichirești se află în Ialomița, pe malul Borcei. Pe ea a fost și este și astăzi orașul Călărași, capitala județului. Hotarele moșiei s'au tras pentru prima oară în anul 1667, apoi la 1702 și la 1764. La sfârșitul secolului al XVI-lea, pe vremea lui Mihai Viteazul, moșia aparținea Dragului Postelnic dela Slătioara ; dela el, prin înzestrarea unei fete a trecut în stăpânirea lui Vlad Logofătul Rudeanu. Mai apoi, un urmaș al Rudenilor, Postelnicul Constantin Preoțescu, a vândut moșia Spătarului Mihai Cantacuzino la 13 Martie 1681 ; acesta a afierosit-o, adică a dăruit-o mânăstirei Colțea la o dată pe care n'o cunoaștem precis, dar o bănuim a fi anul 1702, adică atunci când a fost hotărnicită. In lucrarea noastră «Istoria orașului Călărași», am publicat o mulțime de documente privitoare la această moșie; amintim câteva : La 1725, Epitropii Colței trimet pe un căpitan Afendulea, să cerceteze condițiile de muncă ale locuitorilor dela Lichirești și dela cealaltă moșie a spitalului, moșia Stelnica. La 2 Iunie 1731, Mihai Racoviță mută bâlciul depe moșia Stelnica, la Lichirești. La 20 Iunie 1732, epitropul Colței, Kir Trandafir, vine singur să încaseze veniturile moșiei ; acelaș lucru face la 17 Sept. 1750. Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, numele Lichirești s'a schimbat în cel de Călărași. Dela 1630 la 1833. moșia a fost arendată cu 27.125 de lei, iar întreg venitul spitalului era la această dată 33,382 de piaștri sau lei, ceiace înseamnează că spitalul se ținea numai cu din venitul acestei moșii. De unde întrebarea : ce se făcea cu venitul celorlalte moșii ? In anul 1852 Călărășenii au plătit Eforiei valoarea terenului și au eliberat orașul de sub această stăpânire.

28) Arhivele Mânăstirei Mihai Vodă, pachetul 1 bis, actul 3. Gomoiu. Din Istoria medicinei, pag. 340.

29) Al. Gălășescu. Eforia spitalelor, pag. 78.

30) P. Samarian. Istoria orașului Călărași, pag. 222.

www.dacoromanica.ro

In acest hrisov se pomeneşte pentru intâiaoară de venitul moşiei Lichireşti [31]).

Trei ani mai târziu, la 10 Noemb. 1778, Alexandru Ipsilanti, cu gând să înlesnească comerţul, dar şi cu gând să mai mărească veniturile spitalului Colţea, dă voe să se înfiinţeze carvasaraua Colţei „pentru şederea vameşului celui mare... pentru folosul mânăstirei şi ajutorul spitalului... Şi să aibă a lua mânăstirea pe tot anul câte taleri 180 nelipsit..." [32]).

La 1 Mai 1779, Ilinca Cândeasca, soţia fostului Logofăt Const. Cândescu, dăruieşte Colţei moşia Deşiraţi din Brăila [33]).

La 2 Sept. 1782, Niculae Caragea (Februar 1782—August 1783) întăreşte drepturile spitalului şi adaugă un venit nou, gărdurăritul dela Bucov, cum şi o amendă de 8 bani ce se lua pentru fiecare vită găsită de pripas [34]).

Mihai Şuţu (August 1783—April 1786) repetă întăririle făcute de predecesorii săi. La 1 Februar 1786 acordă spitalului şi o măsură şi jumătate de apă din apele cele nouă [35]).

La 17 Iunie 1790, în timpul ocupaţiei nemţeşti (15 Noemb. 1789—4 August 1791), se dă poruncă către părintele Zehnon Arhiereul epitrop al mânăstirei Colţei, *„să cunoască de doftor al spitalului mânăstirei, pe „dumnealui Sătrarul Ioan, care au fost şi mai înainte..."* [36]).

Iar după cinci zile, la 22 Iunie 1790, Divanul intervine pe lângă Principele Coburg, să dea ordin să se respecte privilegiile ce avea spitalul Colţea *„să primească 2500 taleri în trei sferturi, dela Slănic, pentru „dijma de sare... şi osebit, 400 bolovani dela ciocănaşii de acolo, pentru „claca i dijma ce sunt datori mânăstirei, fiindcă locuesc şi se hrănesc pe „numita moşie mânăstirească..."* [37]). La 5 Iulie 1790, Merkelius confirmă toate drepturile mânăstirei [38]).

La 10 Februar 1792, Mihai Şuţu (Martie 1791—Ian. 1793), întăreşte drepturile mânăstirei şi spitalului Colţea. Tot el, rezolvă un proces care dăinuia încă din 1776 şi 1786, relativ la nişte pretenţiuni ce s'au ridicat cu privire la proprietatea moşiei Slănic-Ocna ; Domnitorul a tărit toate drepturile mânăstirei asupra acestei moşii [39]).

---

31) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. II. pag. 170 172. Citează cond. 3, fila 20—22, Al. Gălăşescu, l. c. pag. 81.

32) Ureche, l. c., vol. I, pag. 107. Cit. cond. 3. f. 256. Gălăşescu. l. c., pag. 86:

33) Al. Gălăşescu. Pământul Eforiei. pag. 30.

34) Idem, Eforia spitalelor. pag. 87.

35) V. A. Ureche. vol. II, pag. 435 şi vol. V, pag. 404. — Gălăşescu. l. c. pag. 93.

36) Idem, vol. III, pag. 411, n. 2. Citează cond. 18, fila 204.

37) Idem, vol. IV, pag. 526. Citează cond. 18. fila 395.

38) Al. Gălăşescu, l. c., pag. 99.

39) Idem. pag. 108.

www.dacoromanica.ro

Şi acum ajungem în vremea domniei lui Alexandru Moruzi (ianuar 1793—August 1796). Acesta, împreună cu soţia lui Doamna Zoe Moruzi, fiica moldoveanului Răducan Roset, au fost dintre cei mai mari ctitori spitaliceşti la noi. Au trăit timpuri grele, când ciuma pustia ţările noastre, când seceta şi sărăcia impuneau jertfe, dar şi oameni hotărâţi ca să le facă. Şi soţii Moruzi au fost dintre cei cari au ştiut să facă jertfe, şi să creeze instituţii pentru ajutorarea săracilor.

Mai întâi Doamna Ţărei. Doamna Zoe Moruzi femee crescută la şcoala nevoii, vizitează spitalul Colţei şi constată că bărbaţii şi femeile bolnave sălăşluesc la un loc. Insamnă că întocmirea Spătarului Mihai Cantacuzino, care făcuse spital osebit pentru bărbaţi şi osebit pentru femei, nu mai exista acum sub această formă. Bănuim că această neregulă se datoreşte focului care a distrus spitalul în iarna anului 1739 ; probabil că la reconstruirea lui, nu s'a mai păstrat voinţa ctitorului şi s'a făcut o singură sală comună pentru bărbaţi şi pentru femei.

Oricare ar fi cauza, Doamna Moruzi, ca să pue capăt acestei promiscuităţi nepermise, a clădit cu a ei cheltuială un spital nou cu trei odăi, numai pentru femei. Apoi roagă pe Domnitor şi acesta înzestrează noul spital cu un venit de 750 de taleri pe an, cari trebuiau daţi de compania de neguţători, şi mai adaugă şi anume scutiri drept privilegii noului spital. Totul este pus sub *„purtarea de grijă"* a Banului Dumitraşcu Racoviţă *„ca unul ce se trage din neamul răposaţilor ctitori"* ai mânăstirei şi spitalului Colţea :

Zoe Moruzi, cu mila lui Dumnezeu Doamnă a toată ţara Ungro-Vlahiei.

Fiindcă la sfânta mânăstire Colţea de aici din Bucureşti, unde se cinsteşte şi se prăznueşte hramul sfinţilor Trei Ierarhi, sunt spitalurile vechi de săraci bolnavi, cari spitaluri nefiind îndestulate a odihni, adică, osebit bărbaţi şi osebit parte femeiască, şi pentru aceasta aflându-se tot la un loc împreună, bolnavii şi partea bărbătească şi partea femeiască stenahorisiţi, a căror stenahorie înţelegându-o Noi cu durere, şi socotind a fi şi lucru fără de cuviinţă aceasta, de a nu-şi avea fiecare parte odihna lor osebită, îndemnatu-Ne-am din miloserdia aceia, ce după datoria creştinească se cade a avea fiteşcare către săraci şi bolnavi, de a ajuta şi a face un deosebit loc de odihnă săracilor acelora ce nu au stare şi putere, a se căuta pe sineşi la patimele boalelor lor, cari la firea omenească sunt cele mai deapururea întâmplătoare, atât părţei bărbăteşti, cât şi părţei femeeşti ; şi cu a noastră cheltuială am zidit din nou încă un osebit spital, înăuntrul acestei sfinte mânăstiri, cu trei odăi, cari să fie numai pentru primirea săracelor mueri bolnave, spre a fi osebite cu odihna şi fără de stenahoria lor a se căuta la patimele şi boalele ce vor avea pururea şi în toată vremea. Şi aşa, după ce am săvârşit aceasta, am rugat pe Măria Sa, prea Înălţatul şi prea luminatul iubitul nostru Domn Alexandru Constantin Moruzi Voevod. de a face şi Măria Sa un ajutor din domneştile Măriei Sale mili, spre a orândui oareşcare venit pe an, pentru adăugirea veniturilor

www.dacoromanica.ro

mânăstirei, căci i se mai înmulțește cu aceasta și cheltuelile spitalurilor, și pentru orun meremet odăilor acestora în vreme de trebuință. Și Măria Sa, după rugăciunea Noastră, au binevoit de au orânduit 15 scutelnici pentru căratul lemnelor de încălzitul săracilor bolnavi, peste scutelnicii mânăstirești ce are, decsebiți și taleri 750 pe an pentru cheltuiala celor trebuincioase. Deci ca să fie bine chivernisit acest spital, în toată vremea, și în bună starea și orânduiala lui, spre primirea, căutarea și odihna de mueri bolnave și sărace, am socotit cu cale și cu nădejde a-l încredința și a-l lega sub purtarea de grijă a dumisale Vel Ban Dumitrașco Racoviță, ca unul ce se trage din neamul răposaților ctitori ai acestei sfinte mânăstiri, și are osebită osârdie și datorie la aceasta, ca prin buna silința nazâretului dumisale, să grijească pururea ca de o faptă sufletească, a fi în starea și în rânduiala lui, cum zicem mai sus, spre odihna și folosul celor cu boale ce vor stărui întrânsul ; pentru care am dat la mânile dumisale această scrisoare, întărită cu iscălitura și pecetea noastră, care s'a trecut și în condica sfintei acestei mânăstiri, rugând iarăși pe Măria Sa, prea Înălțatul nostru Domn, de a întări și cu hrisovul Măriei Sale, această întocmire a numitului spital, pentru a se păzi și a se urma în toată vremea.

Și Domnitorul întărește la 8 August 1794, toate întocmirile Doamnei lui :

„...fiindcă luminata și prea iubita Doamna Domniei Mele (Zoița Moruzi)... au zidit din nou cu însăși cheltuiala Luminăției Sale, și au întocmit înlăuntru mânăstirei Colței... încă un spital cu trei odăi pentru mueri bolnave sărace, de a fi deosebite de partea bărbătească..., care spital după ce l'au săvârșit de tot în faptă... încredițând și legând... acest spital sub purtarea de grijă a dumnealui.. Dumitrașco Racoviță Vel Ban, ca la un ctitor ce se trage din neamul răposaților acelor boeri ce au zidit numita sfânta mânăstire cu spitalurile vechi, care din sineși are deosebita datorie și osârdie la aceasta ; ...socotind trebuința de ajutor domnesc ce urmează a avea acest spital... am făcut 15 liude scutelnici după catastihul Vistieriei, ...așișderea... să aibă venit taleri 750 pe an dela cumpania negustorilor,..... la fieșcare patru luni câte taleri 250 ; și... am dat hrisovul Domniei Mele de întărire, prin care întărim și purtarea de grijă a dumnealui mai sus numitul boer, ca cu acest ajutor domnesc de numiții bani și cu orânduiții scutelnici, să grijească pururea ca de un lucru sufletesc, a fi numitul spital în bună starea lui și a-și avea săracele bolnave primirea, căutarea, odihna și mângâerea lor, la patima boalelor cu toate cele trebuincioase. Și am adeverit hrisovul acesta cu însăși iscălitura și pecetea Domniei Mele" [40]).

---

40) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI, pag. 713—715. Citează condica domnească 26, fila 225.

www.dacoromanica.ro

Din aceste două hrisoave, rezultă că este vorba de o ctitorie nouă, de un spital nou, cu venituri aparte, cu oameni de serviciu aparte și cu un purtător de grijă, Banul Dumitrașcu Racoviță, urmaș al fondatorului spitalului și mânăstirei Colțea, care priveghea și această ctitorie. Vom vedea curând că actul de mărinimie și încredere al bunei Doamne Zoe Moruzi, a avut urmări nebănuite nici de ea, nici de soțul ei, Domnitorul Alexandru Moruzi.

După vreo trei luni dela întemeerea acestei noi fondații spitalicești la 21 Noembrie 1794, Domnitorul Alexandru Moruzi, care se interesa personal de bunul mers al spitalului Colțea, mai ales că acum exista acolo și ctitoria Doamnei lui, vizitează spitalul și spre marea lui mirare constată că este ținut prost, bolnavii n'au mâncare suficientă și doctorii ca și personalul de ajutor, nu-și fac datoria. Atunci Domnitorul s'a adresat Banului Dumitrachi Racoviță, ca unul ce era *„purtător de grijă"* al spitalului Doamnei. ca să ia măsurile de cuviință :

Pitac la Vel Ban Dumitrache Racoviță.

Iarăși te înștiințăm pentru spitalurile dela mânăstirea Colței că pe lângă lipsa de hrană mâncărei bolnavilor, ne înștiințăm deosebit și de o necurățenie și un murdalâc ce este în spitaluri, care aducc putori spre mai multă întinderea de boală, precum și în deosebit spitalul de sus al Doamnei, asemenea se află, unde poate să se păzească o curățenie desăvârșit, ca niște zidiri noi și cu toată orânduiala lor întocmite ; Pentru care poruncim D-tale. să chemi pe Dohtor și pe Gerahu spitalului acestuia, să le dai să înțeleagă porunca Domniei Mele, de a învăța și a povățui atât pe bolnavi, cum mai vârtos pe cei ce le sunt rânduiți de poslușesc bolnavilor înlăuntru, în ce chip să ție curățenia, ca pururea să grijească de orice murdalâc și putori și să facă afumători și mirosuri, cari nu vatămă și nu supără pe bolnavi. Și pe toată săptămâna să fie dator Dohtorul și Gerahul, să raportuiască D-tale, cum sunt bolnavii. De altă parte, să zici pentru aceasta și Arhiereului, ce epitropisește la această mânăstire, să poarte grijă negreșit de toate acestea câte poruncim pentru săracii bolnavi, făr de cusur, că negreșit se va osândi [41]).

Și Domnitorul nu-și lua ochii depe spitalul Colțea. Înțelegător al nevoilor spitalului și mai ales înțelegător al principiilor de igienă, cari își făceau drum în lumea celor culți, Moruzi constată că la spitalul Colțea nu exista o cameră pentru convalescenții de boale grele. cum ar fi cei bolnavi de tifos. Numaidecât a pus să se construiască o asemenea cameră, la dispoziția convalescenților.

La 30 Ianuarie 1795, Domnitorul întărește cu osebit hrisov toate drepturile spitalului Colțea, așa cum se specificau în hrisoavele Domnitorilor anteriori ; mai adaugă 500 de taleri la venitul dijmei de sare dela

41) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 440. Cit. cond 23, fila 297 v.

www.dacoromanica.ro

Slănic, ca să fie în total 3.000 de taleri pe an, şi întăreşte fiinţa acelei camere zidită de el, destinată bolnavilor convalescenţi. Şi, cum era şi firesc, nu pomeneşte în acest hrisov. nici o vorbă, despre spitalul cel nou, spitalul întemeiat de Doamna lui, tocmai pentrucă acest din urmă spital era socotit ca o ctitorie nouă, care trebuia să figureze în hrisovul spita-spitalului Colţei, ctitorie veche :

> *.....Văzând Domnia Mea stenahoria bolnavilor, că neavând o deosebită odae pentru uni cari încep a se scula din boală, mai vârtos cei cu patima lingoarei, cari. neosebindu-se dintre ceilalţi la un loc mai curat. se poate a-i întoarce boala. precum şi alţii din alte patimi asemenea, neavând răsuflarea şi mutarea lor la un loc mai curat : pentru aceia. am socotit Domnia Mea de trebuinţă. şi am poruncit epitropului. ca lângă acele două odăi mari, spitaluri de jos. să aibă a ţinea şi o a treilea odae curată cu câteva paturi şi cu cele trebuincioase. ca din cei ce se mai ridică spre sănătate din spitalurile mari. să se mute întracea deosebită odae. unde să-şi aibă iarăşi căutarea lor şi curăţenia. precum şi în spitalurile vechi. asemenea să fie curăţite..."* [42]).

Dar ostenelile şi observaţiile Domnitorului n'aveau totdeauna ecoul dorit. Porunca lui, cea din 21 Noembrie 1794. n'a fost executată, din care cauză Alexandru Moruzi nu-i mulţumit de loc. *..Auzim dela mulţi"* spune Domnitorul, că spitalul este îndestulat cu multe mili şi privilegii şi totuşi bolnavii nu sunt primiţi în spital, şi dacă sunt primiţi, nu sunt îngrijiţi *..lucruri cari şi de nu vor fi adevărate toate. dar norodul o zice ,,şi o povesteşte...".* Sunt cuvinte de ironie şi de indignare. care trebue notate. Sunt cuvinte de ironie. pentrucă Domnitorul ştia mai bine ca cei *,,mulţi"* că spitalul Colţea era înzestrat cu multe. cu foarte multe moşii şi venituri, dar că se ţinea şi trăia numai cu ce se putea lua din dijma sărei dela Slănic şi cu arenda moşiei Lichireştilor. Domnitorul ştia toate acestea şi ştia desigur şi ceiace spunea mulţimea *..cari şi de nu vor fi ..adevărate toate"*. totuşi sunt suficiente ca să-l indigneze. Şi atunci la 6 Iunie 1796 se adresează omului pus de către Doamna lui drept *..pur-„tător de grijă"* al ctitoriei ei, şi se adresează Vel Logofătului Costache Filipescu, cel indicat prin întocmirile ctitorului fondator, Spătarul Mihai Cantacuzino, drept supraveghetor al bunului mers al spitalului, şi-l roagă ca împreună cu doctorul Caracaş (Dumitru), să cerceteze adevărul şi să pue ordine ; iar epitropul mânăstirei, părintelui Zehnon, scrie să se primească în spital toţi bolnavii cari vin cu *„teşcherele"* dela doctorii oficiali :

> *..Auzim dela mulţi. pentru spitalul dela mânăstrea Colţei. cumcă este îndestulat cu atâtea mili şi privileghiuri ce are mânăstirea aceasta. şi după ce întratâtea rânduri s'au dat poruncile Dom-*

---

42) Al. Gălăşescu. l. c., pag. 129. Hrisovul lui Alex. Maruzi, din 30 Ianuarie 1795.

www.dacoromanica.ro

nei Mele Epitropului, pentru buna stare şi orânduiala lui, impotrivă, Epitropul nu primeşte bolnavii la spital, căutarea cea trebuincioasă nu şi-o au săracii bolnavi pe deplin, nici se sileşte pentru dânşii, lucruri cari şi de nu vor fi adevărate toate, dar norodul o zice şi o povesteşte. Drept aceia, vă poruncim Domnia Mea, ca să luaţi dimpreună şi pe arhiiatros şi pe dohtorul Caracaş, să mergeţi înşivă la spital, ca să cercetaţi aceasta, să le faceţi vădite ş cunoscute, că de nu sunt adevărate, să se astupe gurile celor ce le povestesc, iar de sunt adevărate, să le îndreptaţi, spre a primi, adică, Epitropul pe cei ce vor veni cu teşcherele dela arhiiatros, dela dohtorul Caracaş, Silvestru, Constantin (Darvari) şi Hristodor, cari sunt ştiuţi şi cunoscuţi Domniei Mele, spre a odihni pe bolnavi cu cele trebuincioase pentru hrană şi pentru căutarea patimilor lor, silindu-se pentru dânşii cu osârdie şi cu durere, ca să nu mai auzim după aceasta cele împotrivă, care nu ne sunt suferite. Şi nu veţi lipsi apoi şi după aceasta, in urmă, adică dumneata vel Logofăt şi cu dumnealui împreună Banul ctitorul, a merge adesea pentru a face cercetare şi căutare spitalului, ca să se păzească orânduiala lui, după cum poruncim ; precum şi din pliroforia ce veţi lua dumneavoastră din cercetarea de acum, să ne arătaţi ; să faceţi încă ştire numiţilor doftori, că s'au dat poruncă, să se primească la spital cu teşcherelile lor".[43]).

Sunt cuvinte domneşti bazate pe constatări de fapt, pentrucă Alexandru Moruzi, cel care avea să întemeieze spitalul dela Dudeşti, era om care se interesa de spital ; şi constatările lui, dau o imagină exactă a stărei detestabile în care ajunsese mândra şi bogata ctitorie a Spătarului Mihai Cantacuzino.

La 9 April 1797, Alexandru Ipsilanti, venit acum pentru a doua oară în domnie (Aug. 1796—Dec. 1797) , dă un hrisov prin care întăreşte toate întocmirile făcute de Alexandru Moruzi şi predecesorii lui. In acest hrisov, întocmai ca şi în hrisovul dat de Moruzi la 30 Ianuarie 1795, nu se pomeneşte nici o vorbă despre spitalul de femei întocmit de Doamna Zoe Moruzi, pentru acelaş cuvânt, că acest spital era socotit ca o ctitorie aparte, cu venituri şi posluşnici aparte, şi cu *„purtător de grijă"* aparte. în persoana Banului Dumitraşcu Racoviţă [44]).

La rândul lui, Constantin Hangerli (Dec. 1797 1 Martie 1799), dă un nou hrisov la 15 Iunie 1793, prin care întăreşte toate câte se prevăd în hrisoavele lui Alexandru Moruzi şi Alexandru Ipsilanti şi mai adaugă un plus la venitul Carvasaralei, ca să fie 250 de taleri pe an. După aceasta trece în hrisovul lui un punct nou, punct care schimbă toată situaţia de până acum dintre spitalul Colţea, ctitorie veche a Spătarului Mihai Cantacuzino, şi spitalul cel nou, spitalul de femei, ctitorie nouă a Doamnei Zoe Moruzi. De unde până acum în hrisoavele lui Moruzi

43) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. V, pag. 444. Cit. Cond. 29. fila 195 v.

44) Idem, vol. VII, pag. 307. Citează condica 34, fila 39. Gălăşescu, l. c. pag. 130.

www.dacoromanica.ro

și Ipsilant nu se pomenește nimic de spitalul de femei întemeiat de Zoe Moruzi, pentrucă era socotit ca ctitorie aparte, în hrisovul lui Hangerli, acest din urmă spital este înglobat spitalului Colțea; în acest chip îi se întăresc veniturile hotărîte de Moruzi: *„taleri șapte sute cincizeci pe an „dela cumpania negutătorilor... pentru alt spital cu trei odăi, ce s'au mai „zidit din nou de Doamna Domniei Sale, Zoe Moruzi, de mueri bolnave „sărace... precum din hrisovul Domniei Sale, cel văzum cu leatul 1794 „August 8, ni-am adeverit...“*[45]).

Rezultă că ceiace era de așteptat s'a întâmplat acum. Ctitoria Doamnei Zoe Moruzi făcută *„înăutrul sfintei mânăstiri Colțea“*, nu putea dăinui ca ctitorie aparte separată de ctitoria Colței, pentru cuvântul foarte simplu, cuvânt admis și de Pravilă, că locul globește clădirea. Aceste două ctitorii trebuiau să se contopească. Hrisovul lui Hangerli, ca și cele care vor urma mai încoace, recunosc toate că este vorba de *„alt spi- „tal“*, dar din moment ce a fost clădit *„înăuntrul sfintei mânăstiri Colțea“*, adică pe locul Colței, face parte integrantă din posesiunea spitalului Colțea.

Și cu acest prilej s'a mai întâmplat ceva. Doamna Zoe Moruzi întemeind ctitoria ei a rânduit pe Banul Dumitrașcu Racoviță *„purtător de grijă“* al instituției creiată de ea. Domnitorul Moruzi a întărit la 8 August 1794, hotărîrea Doamnei lui. Când ctitoria cea nouă a fost înglobată în cea a spitalului Colțea, prin hrisovul dat de Hangerli la 15 Iunie 1798, Banul Dumitrașcu Racoviță s'a socotit *„purtător de grijă“* nu numai al spitalului creiat de Zoe Moruzi, ci al întregei ctitorii întemeiată de Spătarul Mihai Cantacuzino. In acest chip de unde până acum Racovițeștii au stăpânit ctitoria Colței prin abuz, în contra temeiurilor canonisite de ctitorul fondator, temeiuri cari nu dau voe nici unui membru al familiei, să se amestece în conducerea și adminstrarea ctitoriei Colței, acum, Dumitrașcu Racoviță și prin urmare și urmașii lui, capătă acest drept oarecum legalizat prin ființa hrisovului lui Hangerli și închid gura norodului care *„zice și povestește“*.

Din acest moment Racovițeștii devin stăpânii necontestați ai măreței fondații întemeiată de Spătarul Mihai Cantacuzino.

La 30 Ianuar 1800, Alexandru Moruzi, care vine acum pentru a doua oară în domnie (Martie 1799—Oct. 1801), dărueste spitalului Colțea cinci sălașe de țigani să servească ca poslușnici.[46]).

Constantin Ipsilanti (1 Sept. 1802—Noem. 1806), întărește la 23 Iulie 1803 toate întocmirile spitalului așa cum au fost statornicite de către Hangerli și mai mărește venitul dela Carvasara până la 500 de taleri pe an.[47]).

Tot în acest an, la 23 Noembre 1803, părintele Zehnon, epitropul mânăstirei și spitalului, se plânge Logofătului Țărei de Sus, că mulți

45) Al. Gălășescu. Eforia spit., pag. 142.

46) Gălășescu, l. c., pag. 143.

47) Idem, pag. 148.

www.dacoromanica.ro

negutători iau camere în Carvasara, pe cari apoi le subînchiriază exploatându-le în folosul lor. Atunci s'au dat ordine ca toți negutătorii cari nu stau ei înșiși în localul închiriat, să fie scoși din Carvasara. [48]).

In timpul ocupațiunei rusești dintre 1806 și 1812, spitalul Colțea a fost ocupat de Ruși și transformat în spital ostășesc. Părintele Zehnon fost epitrop al mânăstirei și spitalului este schimbat, poate că a murit, cu Paharnicul Ștefan Belu.

Nu cunoaștem data exactă când a fost numit ca epitrop Paharnicul Ștefan Belu, dar bănuim a fi înaintea sau la începutul anului 1810, pentrucă la 25 April 1810, Divanul îi scrie, să comunice anumite științe pe care le cerea generalul Enghelhard :

> *1) Din ce vreme și cine anume, după diată, a făcut spitalul Colței.., cu ce orânduială și pentru câți bolnavi ?*
>
> *2) Ce venituri are dela satele orânduite ? Cât pe an ? De cine se strânge venitul acesta ?*
>
> *3) Sub a cui păstrare și îngrijire stau toate acestea ?* [49]).

Sunt întrebări ciudate, cari răsună ca un ecou îndepărtat al faimoaselor cuvinte domnești scrise de Alexandru Vodă Moruzi la 21 Noembrie 1794 : *„Auzim dela mulți, pentru spitalul.. Colței.. lucruri care, și de „nu vor fi adevărate toate, dar norodul o zice și o povestește..“* [50]).

Nu se cunoaște răspunsul Paharnicului Belu și-i păcat, dar desigur a fost un răspuns greu de dat. A fost greu de dat, pentrucă însăși numirea lui Belu ca epitrop al spitalului era în contra orânduelilor canonisite de ctitorul fondator. In adevăr, Spătarul Mihai Cantacuzino, rânduise ca epitropi nu un singur om, cum era acum, ci opt negutători, patru primari și patru secundari, dintre cari numai unul avea să fie privighetor de toată ziua asupra instituției și toți aveau să fie îndrumați de Marele Vornic și Marele Logofăt dupe vremi. [51]).

Această întocmire o întâlnim numai până în anul 1750, când pentru ultima oară întâlnim pe Chir Trandafir, negutătorul numit epitrop în Martie 1717 de către Ioan Mavrocordat, ducându-se singur la 17 Sept. 1750, să strângă veniturile spitalului după moșia Lichirești din Ialomița. [52]). După 1750 urmează un timp de 20 de ani fără nici o știre asupra administrației spitalului. Tocmai la 17 Iunie 1790, în vremea ocupației austriace, înâlnim pe părintele Zehnon Arhiereul, drept epitrop al mânăstirei și spitalului Colțea, și acum în 1810, pe Paharnicul Ștefan Belu, oameni cari n'aveau nimic comun cu negutătoria.

Inseamnă că sub oblăduirea ctitoricească a Racovițeștilor s'a schimbat cu totul orânduiala ctitorului fondator și în loc de un epitrop negu-

---

48) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 466.

49) Idem, pag. 898. Anexa nr. 110.

50) Vezi pag. 92.

51) Art. 27 din gramata patriarhului Samuil, pag. 80.

52) Vezi pag. 86—87 nota.

www.dacoromanica.ro

ţător care să administreze spitalul, găsim când un popa, când un simplu particular, cari n'au nimic comun cu negustoria. Şi în loc de Marele Vornic sau de Marele Logofăt, acum directivele de conducere le dă un *„purtător de grijă"*, care trebue să fie numaidecât un Racoviţă.

Dacă nu cunoaştem răspunsul Paharnicului Belu la întrebările indiscrete ale generalului Enghelhart, în schimb aflăm că, la 27 Sept. 1810, Logofătul Grigore Ghica şi Const. Greceanu (?), probabil în calitate de membri ai Divanului anunţă lui Niculae Trăsnea numirea ca ajutor epitrop pe lângă paharnicul Belu :

„Dumnealui Vistierului Niculae Treste (Tresne).

Fiindcă mânăstirea Colţei pe lângă spitalul ostăşesc ce se află acolo, este şi spital al săracilor bolnavi, şi atât la meremetul invelitoarei spitalului ce se face acum, i la alte meremeturi ce vor fi trebuincioase a se mai face după vremi, cât şi pentru purtarea de grijă celor trebuincioase săracilor bolnavi, urmează a se afla un grijitor, a fi napristan pentru săvârşirea acestora. De aceia Cinst. Divan, printracest pitac te orândueşte pe dumneata, a fi ajutor pe lângă d-lui Paharnic Belu, epitrop spitalului, cu carele te voi şi învoi a ţi se plăti osteneala dumitale din venitul spitalului" [53]).

Data de 27 Sept. 1810, când a fost numit ca ajutor de epitrop la spitalul Colţea Vistierul Trăsnea, trebue reţinută, pentrucă marchează începutul amestecului Logofătului Grigore Ghica în administraţia spitalului Colţea. Vistierul Niculae Trăsnea, servise pe bătrânul Ban Dumitrache Ghica, care condusese pe vremi spitalul Pantelimon, şi servea acum pe fiul acestuia, pe Logofătul Grigore Ghica, cel care avea să fie efor al spitalului Pantelimon şi mai apoi Domnitor al ţărei. Şi acest Trăsnea era omul de încredere al lui Grigore Ghica.

La 6 Mai 1811, Divanul cere oarecari lămuriri Paharnicului Belu, cu privire la numărul bolnavilor ce este obligat spitalul să ţie, în conformitate cu prevederile hrisoavelor. [54]). Apoi, nu ştim exact ce anume s'a întâmplat în vremea cât a mai fost epitrop Belu ; se pare că, n'a putut depune la vreme socotelile Colţei, socoteli cari i s'ar fi cerut la 26 Sept. 1811, din care cauză sau, poate, din alte cauze, i s'a cerut la 7 Februar 1812 *„să facă teslim toate hrisoavele şi sineturile spitalului ot „mânăstirea Colţei, la epitropii ce s'au orânduit acum"*; şi nu ştim nici cine anume vor fi fost aceşti epitropi noi. [55]). Ceiace ştim este că, n'a trecut prea multă vreme, şi la 26 Iulie 1812, Vistierul Niculae Trăsnea, omul de încredere al Logofătului Grigore Ghica, cel care conducea spitalul Pantelimon, este numit ca epitrop al Colţei :

---

53) Arh. Stat. Condica domnească nr. 65, pag. 50 verso. Inedit.

54) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. XI, pag. 898. Citează cond. 65, f. 79 v.

55) Nu ştim, pentrucă toate citatele pe cari se bazează aceste afirmaţiuni, controlate de mine în condicele domneşti nr. 66 şi 64, nu li-am dovedit de exacte, aşa cum se arată în Ureche, vol. IX, pag. 610.

www.dacoromanica.ro

„Dela întâiul Divan.

Dumneata biv treti Vistier Niculae Trăsnea, primind pitacul acesta al Divanului, numai decât să mergi la mânăstirea Colței, unde să ceri dela epitropii ce au fost până acum, ca să-ți paradosiască socotelile mânăstirei aceștia de venit, nedate din vremea ce sunt orânduiți, pentru care te și însărcinează Divanul cu Epitropia acestei mânăstiri. ca să o cauți, și să urmezi orânduelile ce sunt întocmite mai dinainte, îngrijind ca să nu se facă cel mai mic cusur la trebile mânăstirei aceștia, până la cel mai mic lucru de luat și de dat, fără de pregetare" [56]).

Rostul acestor numiri, se desluşeşte din faptele ce urmează.

După plecarea Ruşilor, a venit în domnie Ion Caragea (8 Sept. 1812—12 Oct. 1818), care întăreşte la 6 Februar 1813, pe Logofătul Grigore Ghica drept *„protector și efor"* al spitalului Pantelimon. In această situaţie a fost recunoscut oficial la 24 Martie 1815, în urma hotărîrei Divanului şi a Părinţilor Arhierei. [57]).

Câteva luni după aceia, la 18 Sept. 1815, Serdarul Niculae Trăsnea, epitrop al spitalului Colţea, este numit de Grigore Ghica şi ca epitrop al spitalului Pantelimon [58]).

Rezultă că acum, Serdarul Niculae Trăsnea administra în calitate de epitrop ambele spitale, Pantelimonul şi Colţea. Şi dacă ţinem seamă că numirea lui ca ajutor de epitrop la Colţea, la 27 Sept. 1810, i-a fost comunicată de către Logotătul Grigore Ghica ; că la 26 Iulie 1812 a fost numit epitrop plin la acest spital de către Divanul în care figura şi Grigore Ghica ; şi că acum în Sept. 1815 este numit epitrop şi la spitalul Pantelimon tot de către Grigore Ghica ; şi dacă mai ţinem seamă că Niculae Trăsnea era omul de încredere, dar şi omul de afaceri al Logofătului Grigore Ghica, deslușim numaidecât, că în toate aceste numiri n'a fost numai o simplă întâmplare, ci un plan bine hotărît şi mai cu seamă cu persistenţă urmărit, ca să se ajungă un ţel bine fixat : conducerea şi administrarea celor două mari ctitorii spitaliceşti, Colţea şi Pantelimonul, de către un singur om, Grigore Ghica.

Cum de s'a putut ajunge la acest rezulat, n'am putea explica cu siguranţă; bănuim numai, că unele afaceri băneşti cari puneau pe Racoviţeşti sub dependenţa lui Grigore Ghica. dar mai ales, cine ştie ce anume taine aflate de Ghica pe seama Racoviţeştilor, au obligat pe aceştia din urmă să primească această situaţie, ca ctitoria Colţei, şi ei înşăşi să nu reacţioneze faţă de vădita tendinţă de acaparare a Ghiculeştilor.

Din acest moment ştirile despre spitalul Colţea devin tot mai rare şi tot mai rele. Este drept că Vodă Caragea cu hrisovul dela 1 Iulie 1813 a întărit toate vechile drepturi ale spitalului, aşa cum se prevăd în

---

56) V. A. Ureche, l. c., vol. IX, pag. 378. Cit. cond. 71, fila 51 verso.

In Martie 1811, Trăsnea fusese numit la epistăsia podurilor «ca să ţie seama banilor i socotelilor». Ureche, l. c. vol. XI, pag. 838.

57) şi 58) Vezi aceste date la capitolul, spitalul Pantelimon.

www.dacoromanica.ro

toate hrisoavele anterioare [59]), dar din toate bogăţiile cu cari fusese înzestrat acest spital, tot numai cu venitul moşiei Lichireşti şi dijma sărei din Ocna Slănicului se întreţineau atât mânăstirea cât şi spitalul. Ce se va fi făcut cu venitul celorlalte moşii, munţi şi alte proprietăţi, n'am putut desluşi. Poate că aceasta să fi fost şi marele secret al Racoviţeştilor, secret aflat şi exploatat, poate, de Grigore Ghica ; cine ar putea afirma, fără să dovedească ?

In April 1817, Vodă Caragea aprobă ca într'o casă a spitalului, să stea Marele Vornic Constantin Caliiarh, plătind spitalului o chirie de o mie de taleri [60]). O lună mai târziu, la 28 Mai 1817, aflăm că Hanul mânăstirei *„stă să cadă şi să facă primejdie"*, dovadă netăgăduită a sărăciei în care se sbătea această ctitorie incapabilă de a-şi repara măcar imobilele producătoare de venituri [61]). N'a trecut mult şi a isbucnit revoluţia eteristă din anul 1821, când spitalul a fost obligat să întreţină *„ascherlâi împărăteşti bolnavi spre căutarea lor.."* cu destulă cheltuială ; şi dacă se ţine socoteală că în vara acestui an a fost şi o furtună groaznică, care a adus spitalului multă *„pagubă.. care este ştiut de toţi"*, la care se mai adaugă şi imposibilitatea de a se încasa veniturile moşiei Lichireşti, din cauza evenimentelor revoluţionare, înţelegem de ce *„acest „spital se află într'o mare isteriseală, mai vârtos acum întraceastă vre- „me.."*. Ca să se mai acopere cele nevoi, la 11 Mai 1822, se cere ajutorul lui Silistra Valesâ, comandantul turc, să se poată aduna veniturile spitalului dupe moşia Lichireşti, singurele resurse mai de seamă cu cari se ţineau mânăstirea şi spitalul. [62]).

Intr'un raport scris prin 1822, Kreuchely, reprezentantul Prusiei la noi, citează spitalul Colţea, dar *„le plus joli de tous et le mieux bâti „est l'hôpital dela Philantropie"* [63]).

Doctorul Constantin Caracaş, care a scris tot în această vreme *„Topografia"* lui, spune despre spitalul Colţea :

> *„Edificiul are o formă pătrată cu pereţi înalţi de peste cinci stânjeni. La poarta despre uliţă este un turn foarte înalt şi frumos, lucrat după regulile arhitecturei, dar care s'a dărâmat în urma unui cutremur... Pe din afară, de jur împrejur, sunt înşirate mai multe locuinţe înalte ca de doi-trei stânjeni, care dau fiecare cu câte două ferestre asupra pătratului spitalului. In mijlocul curţei este o biserică mare, iar în şirul clădirilor sunt şi două paraclise mici. Din cele treizeci de încăperi câte are, numai patru sunt destinate pentru primirea a patruzeci de bolnavi, iar celelalte sunt ocupate de servitori, unele de săraci şi altele părăsite şi pustii...*

59) Al. Gălăşescu. Eforia spit.. pag. 151.
60) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 1014.
61) Idem, vol. X/A, pag. 1072.
62) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XIII, pag. 293.
63) Hurmuzachi, vol. X, pag. 514.

www.dacoromanica.ro

Starea actuală : In el se primesc treizeci de bolnavi fără distincțiune de boală, adică cu zece mai puțin decât hotărârea donatorului. Toți aceștia ocupă trei încăperi, din cari, într'una sunt femeile, iar în celelalte bărbații, fiecare în paturi separate ; și pentrucă în fiecare din aceste încăperi tupilate și mititele, fiind numai de câte trei stânjeni, stau zece iar câteodată și mai mulți bolnavi, iar între aceste încăperi fiind și privățile, aerul este foarte puturos. La necurățenia aerului se mai adaugă și duhoarea așternuturilor murdare și a îmbrăcămintii bolnavilor, cu care zac cei mai mulți dintre ei. Pe lângă aceasta, bolnavii nefiind despărțiți între ei după felul boalelor, stau la un loc și unii suferinzi de boale cronice, miasmatice, și de răni infecte, atmosfera devine foarte puturoasă.

Tot atât de nechibzuit este și faptul, că pe toți morții din această enorie, îi îngroapă în curte împrejurul bisericei, iar pe ceice mor în spital, al căror număr într'un an este însemnat, îi îngroapă înapoia clădirei, într'un loc îngrădit cu zid.

Pe bolnavi îi caută un medic al orașului și un hirurg care locuește în spital. Toată administrarea spitalului este în sarcina unui epistat, care locuește și el aici, supus unui epitrop mai mare, care administrează veniturile și cheltuelile lui ; acesta este dator să dea seama despre toate, Eforilor acestui spital, care sunt din clasa boerilor și a negustorilor.

Hrana bolnavilor este neregulată, proastă și neconformă cu dieta rânduită de medic după împrejurări. Regimul obișnuit al mâncărei este următorul : toți bolnavii fără nici o excepțiune, capătă câte trei litre de pâine bună, câte două de carne de oae, gătită cu orez, arpăcaș, varză, dovlecei, prune, spanac și alte legume de acest fel. Fiecare bolnav capătă o porție îndestulătoare, chiar de ar suferi de disenterie sau altă boală acută și periculoasă ; iar Mercurea și Vinerea capătă bucate de post... Deosebi de asta, li se dă și câte o litră de vin... Medicamentele se prepară într'una din spițeriile din oraș.

Venitul acestui spital provine din proprietățile sale și din diferite mili ale Domnului, ceiace ajunge la peste patruzeci de mii de lei. Cu această sumă, neapărat că s'ar putea întreține un număr îndoit de bolnavi decât cel actual și să fie îngrijiți mai omenește și cu mai bună rânduială, respectându-se și celelalte dispoziții ale ctitorului. Ținând seamă de aceste neajunsuri... Alexandru Moruzi... a ridicat către anul 1798, cu propriile sale cheltueli, necunoscând desigur veniturile spitalului, pe partea despre miazăzi a spitalului vechiu, o clădire înaltă, compusă din trei mari și încăpătoare săli, cu ferestre spre partea exterioară... Această clădire a fost destinată pentru 20 de bolnavi suferinzi de boale acute ; iar venitul spitalului l'a sporit prin mili domnești, ca să îngrijească de acești bolnavi. Dar după domnia acestui... filantrop Domnitor, s'a uitat de adaosul celor 20 de paturi și a rămas tot numărul de treizeci... iar clădirea lăsată fără îngrijire a ajuns în stare de plâns. De aceia ar fi nevoe

www.dacoromanica.ro

să se introducă ordine temeinică în acest spital, atât de necesar orașului. Intâi de toate, să se repare, pentrucă clădirea, dela cutremurul cel mare, amenință cu căderea. Și încă mai bine ar fi, să se facă un alt spital în locul acestuia, întrun loc mai larg, unde să aibă aer curat" [64]).

In această vreme în Scaunul domnesc se găsea Grigore Ghica (21 Iunie 1822—12 Iulie 1828), care, deși Domnitor, n'a renunțat la conducerea spitalului Pantelimon, unde era Efor, și n'a renunțat nici la conducerea spitalului Colțea, prin intermediarul omului lui de încredere Niculae Trăsnea, ajuns acum Clucer, epitrop sau administrator al amîndelor spitale.

La 5 April 1824, Grigore Vodă Ghica hotărăște să facă o reformă mai mare, să înlocuiască Vornicia Obștirilor cu un Departament al Epitropiei de obște, care să fie condusă numai de doi boeri Epitropi mari și de alți doi boeri Epitropi mai mici, trepădători. In acest scop indică o serie de ponturi pe baza cărora trebuia să se facă această reformă. In realitate, din toată această frământare a eșit doar înființarea unui Departament al Epitropiei Caselor făcătoare de bine, de care țin toate instituțiile de asistență printre cari și spitalele.

Acestea din urmă, spitalele, își păstrează conducerea pe baza actelor lor de fondare, dar sunt puse sub controlul Departamentului. Spitalul Colțea și Pantelimonul continuă a fi sub administrarea Clucerului Niculae Trăsnea, în calitate de epitrop și om de încredere al Domnitorului.

Prin această reformă Domnitorul urmărea, pedeoparte, să arate lumei că instituțiile de binefacere sunt puse subt un control efectiv, că cele ce se șopteau ori se afirmau de unii-alții sunt numai bârfeli; pedealtăparte, prin punerea tuturor spitalelor subt un singur control, și prin menținerea lui Niculae Trăsnea la conducerea celor două spitale Colțea și Pantelimon, se pare că Domnitorul urmărea nu atât unificarea controlului, cât mai cu seamă legalizarea și poate permanentizarea conducerei celor două spitale și averei lor de către el însuși, prin omul lui de încredere.

Câteva luni mai târziu, în toamna aceluiaș an, ca să afirme odată mai mult autonomia aparentă a celor două spitale, la 5 Oct. 1824, Grigore Vodă Ghica, dă un hrisov spitalului Colțea prin care, după ce amintește — desigur Racovițeștilor —, că Spătarul Mihai Cantacuzino *„a întocmit rândueli și a înzestrat"* ctitoria lui, întărește toate drepurile vechi pe care le avea mânăstirea și spitalul; mărește dijma sării dela Ocna Slănicului la 5000 de taleri și venitul Carvasaralei la 1000 de taleri pe an, acordând și libertatea de a ține niște scaune pentru vânzarea cărnei [65]).

Și lucrurile au mers așa până a isbucnit războiul Ruso-Turc din

64) P. P. Samarian. Topografia..., pag. 144 14_0.

65) Al. Gălășescu, l. c., pag. 157

www.dacoromanica.ro

1828. Cum au venit, Ruşii au evacuat spitalul Filantropia la 14 Mai 1828, trimiţând bolnavii şi personalul la spitalul Colţea, şi pe cei de aici la Pantelimon. Cheltuelile urmau să se achite din fondurile spitalului Filantropia pentru bolnavii dela Colţea, şi din fondurile Colţei pentru bolnavii mutaţi la Pantelimon. Şi ordinul nu se putea discuta, nici se putea opune. Doctorul Grunau şi-a luat bolnavii şi personalul dela spitalul Filantropia şi s'a mutat în localul Colţei [66]).

Venirea lui Kiselef la 15 Noembrie 1829 şi reformele pe care li-a făcut, a adus pentru spitale un regim nou, acela al Eforiei Spitalelor. Cu acest prilej aflăm iarăşi oarecari amănunte din viaţa spitalului Colţei

In urma cererei lui Kiselef, care voia să se documenteze, şi să afle cum funcţionează spitalul Colţei, la 29 Decemb. 1829, Niculae Trăsnea, epitropul spitalului, comunică Divanului aceste informaţiuni :

„La spitalul dela mânăstirea Colţea, orânduiala este a ţi 24 de „bolnavi şi, ocârmuirea acestui spital este de dumnealor boerii Racovi- „feşti, ca nişte ctitori ce sunt. Dar socotelile se teorisesc şi se închee de „către dumnealui starostea za neguţători, impreună şi cu alţi neguţători, „că aşa se coprinde în testamentul ctitorilor" [67]).

Iar Divanul adaugă : *„Epistatul acestei case este Clucerul Niculae „Trăsnea, carele poartă grija de cele trebuincioase atât pentru ale mâ- „năstirei, cât şi pentru ale spitalului"* [68]).

Trecem peste împrejurările cari au dus la crearea Eforiei spitalelor, pentrucă le vom studia într'un capitol special, şi ajungem la un raport pe care Eforia l-a trimis la 18 Noembrie 1832, generalului Kiselef. In prima parte a acestui raport se notează venitul spitalului Colţea pe anii 1828, 29 şi 1830, care se cifrează aproape constant la suma de 33.382 de piaştri sau lei, pe an.

Şi dacă ţinem seamă că din însăşi actele Eforiei se dovedeşte că moşia Lichireşti era arendată în anul 1830 cu suma de 27.125 de lei unui oarecare Iorgagibaşa [69]), şi că dijma dela Ocna Slănicului producea 5.000 de taleri pe an, înţelegem că numai aceste două condee alimentează întreg venitul Colţei atât cât a fost declarat în raportul amintit mai sus, semnat de efori la 18 Noembrie 1832.

Inseamnă că în anul 1830, întocmai ca şi cu o sută de ani mai înainte, la 1732, spitalul şi mânăstirea Colţei se ţineau numai cu din venitul moşiei Lichireşti şi cu dijma dela Ocna Slănicului.

Dar atunci chinuitor de dureroasa întrebare, ce s'au făcut şi cine avea interes să ascundă venitul celorlalte moşii şi proprietăţi pe cari le avea Colţea, stărue ca o gravă acuză asupra celor cari au administrat aceste imense averi.

---

66) P. Samarian Ciuma in trecutul romanesc. 1932, pig. 437.

67) Arh. Stat. Ad-tive vechi, Dos. 46/1829 roş, fila 7.

68) Idem, fila, 28. Vezi şi capitolul Eforia Spitalelor.

69) P. Samarian. Istoria oraşului Călăraşi, pag. 71 şi pag. 226, doc. XXXVII Vezi şi Anale parlamentare. vol. XV/1. pag. 522.

www.dacoromanica.ro

Căci, vorba lui Moruzi : „*norodul o zice şi o povesteşte*", şi norodul acelor vremi ştia bine şi cunoştea numele moşiilor Colţei ; le ştia aşa de bine că într'un manuscris dela Academie găsim chiar o catagrafie a acestor averi, făcută la 19 August 1832 numai cu câteva luni înainte ca Eforii să înainteze raportul lor către Kiselef :

„Spitalul Mânăstirei Colţea unde este... (foaia este ruptă).
Moşia Slănic pe care este şi Ocna Slănic în sud (rupt) Saac.
„ Vărbilău, asemenea.
O sfoară de moşie Stanomireşti în sud Slam Râmnic.
„ „ „ Deşiraţi „ „ „
„ „ „ Scheaua asemenea.
„ „ „ Doiceasca „
„ „ „ Licoteasca „
„ „ „ Coţofeneasca „
„ „ „ Fundeni în Sud Buzău.
Moşia Stelnica şi a patra parte din Bordușani sud Ialomiţa.
„ Călăraşi asemenea.
„ Dobreni i Colibaşi sud Ilfov.
O sfoară din moşia Cornul sud Vlaşca.
„ „ „ Coţofeni asemenea.
„ „ „ Buciumeni sud Ilfov.
„ „ „ la Urlaţi ce-i zice şi Broşteneasca sud Slam.
„ „ „ tot la Urlaţi, ce-i zice Fântânele.
6 munţi dupe apa Prahovei.
Moşia Slonul din Sud Saac.
Hanul Colţei din Bucureşti.
9 locuri cu binalele lor ce sunt ale spitalului.
245 locuri cu binalele lor pe care sunt binale streine şi plătesc embatic.
49 pogoane de vie în diferite locuri, 20 în Dealul Scăeni, 9 la Bobul 8 la Cricov, 12 la Sorliţa (?) [70]).

La această impresionantă catagrafie, astăzi, când cunoaştem actele de proprietăţi ale Eforiei mai putem adăuga moşia Codreşti din Râmnicul Sărat, Pleşuva mică sau Vatra Schitului Lespezi din Prahova, şi Cârnuleasa din Ialomiţa, toate dintre cele dăruite de către Spătarul Mihai Cantacuzino. S'ar putea spune, că pentru fiecare bolnav exista o moşie. Şi totuşi spitalul era în ruină, căci în a doua parte a aceluiaş raport din 18 Noembrie 1832, se spune sub propria semnătură a celor cari aveau răspunderea acestei instituţiuni :

„L'hôpital de Coltza est dans un tel état que toute réparation par„tielle devient inutile. L'Ephorie a pensé qu'il valait mieux le faire re„bâtir en entier sur un nouveau plan... Il est d'ailleurs à craindre qu'au „premier tremblement de terre, l'hôpital ne croule tout entier..." [71]).

---

70) Academia Rom., secţia manuscrise. Manuscr. nr. 719, fila 170 verso. Catagrafia spitalului Pantelimon şi Colţea la 19 Aug. 1832.

71) Al. Gălăşescu. Eforia spit., pag. 341—342.

www.dacoromanica.ro

Şi pentru acest dezastros rezultat, se aduc osanale de mulţumiri epitropului răspunzător : *„Mr. le Cloutchère Tresne, en sa qualité d'Epi-„trope de l'hôpital de Coltza et de celui de st. Pantèlèimon... a fait preuve „d'une activité zèlée et d'un dèsintèresement singulier...“* [72]).

La 18 Noembrie 1832, când a fost trimes raportul Eforilor către Kiselef, Eforii au trimis şi un proect de regulament spitalicesc, în care pun în valoare drepturile exclusive ce au Eforii asupra spitalelor Colţea şi Pantelimon, cari trebue să fie sub administrarea şi conducerea lor personală.

Proectul trebuia să vie în discuţia Obşteştii Adunări în sesiunea din Ianuarie 1833. Dar la 12 Ianuar acest an, Logofătul pricinelor bisericeşti, de care ţineau spitalele, Alexandru Scarlat Ghica, poreclit Barbă roşie, depune un alt proect de regulament spitalicesc, întocmit de către Sfatul Administrativ, în care se propune înfiinţarea unei Eforii, care să coprindă toate spitalele din ţară, fără deosebire, cu excluderea drepturilor personale ce pretindeau că au Eforii Colţei şi Pantelimonului.

In Obştească Adunare s'a încins atunci o discuţie aprigă, pasionantă, în care Eforii îşi apărau cu dârzenie pretinsele lor drepturi de moştenire, refuzând să arate actele ctitoriilor spitaliceşti, pe cari le cereau cu tot atâta înverşunare susţinătorii proectului depus de Sfatul Administrativ.

Art. 58 al Regulamentului depus de Efori glăsueşte aşa :

„Spitalul Colţea, fiind o zidire ctitoricească făcută de familia Ra-„coviţă, epitropia acestui spital, după cădere, se cuvine unuia din odras-„lele acestei familii“ [73]).

Logofătul Mihai Racoviţă, eforul Colţei, în protestul înaintat pre şedintelui Adunărei Obşteşti, scrie la 18 Ianuar 1833 :

„Cu cinste fac arătare Preaosfinţiei Tale că, pentru întocmirea bunei orânduieli ale spitalurilor, s'au făcut un regulament în ce chip să se facă urmare ; cu deosebire însă, numai pentru două spitaluri, adică sfântul Pantelimon şi Colţea, ca nişte spitaluri particulare ce se ţin cu veniturile lor, a se urma ca şi mai înainte, păzindu-se fără strămutare toate drepturile ce le leagă răposatul ctitor prin diata sa, şi cu acest chip s'au iscălit acel regulament, atât de către cinstita Eforie a spitalurilor pământeşti, cât şi de către mine pentru spitalul Colţea ca un ctitor. Şi acel Regulament s'a dat şi în cunoştinţa Exs. Sale Domnului deplin împuternicit Prezident al Divanelor. Acum văz că acest regulament iscălit, s'au schimbat în alte chipuri, unind spitalul Colţea cu spitalurile Statului ; şi fiindcă aceasta este cu totul împotriva voinţei acelui răposat ctitor, ce au legat prin testament a nu se sminti întru nimic dreptăţile acestui spital, de aceia cu cinste, după datorie, spre a se urma întocmai după le-

72) Idem, pag. 399.

73) Analele parlamentare, vol. II/1, pag. 373. — Al. Gălăşescu, Eforia..., pag. 365. — Gomoiu, pag. 347.

www.dacoromanica.ro

gătura ctitorului. și preaosfinția Ta vei binevoi. ca un prezident al Cinst. Obștești Adunări. ca să se arate acest protest unde se va cuveni" [74]).

Comisia întocmită pentru cercetarea proectelor Logofeției Credinței. din care făceau parte Mihai Cornescu, Iancu Filipescu. Const. Brătianu, Dumitrache Urian Medelnicer și Grigore Cantacuzino (fiul lui Iordache Cantacuzino. frate cu Spătarul Mihai ctitorul. prin urmare. nepot de frate al ctitorului fondator). cere cu insistență ca Logofătul Racoviță să arate actele ctitoricești. și protestă contra atitudinei Logofătului *„măcar că această Comisie este încredințată că răspunsul iscălit de D-lui „nu este nici alcătuirea. nici voința D-lui"*. Iar prezidentul Adunărei adaugă că de nu va înfățișa documenturile. Logof. Racoviță *„să nu mai „fie prenumerat în drept de ctitor al arătatului spital..."* [75]).

Situația era foarte încordată : din discuție se ajunsese la amenințări. Atacul era îndreptat în special contra Racovițeștilor cari, după ce uzurpase drepturile Cantacuzinilor. acum își dădeau toate silințele să acrediteze dreptul lor de ctitori asupra acestei ctitorii.

Dar nici Logofătul Racoviță nu se da. pentrucă se știa sprijinit de Ghiculești. Strâns în cleștele unei somații din care nu se putea eși, și amenințat să i se ia ctitoria Colței. Logofătul Racoviță se apără invocând dreptatea Pravilelor. principiul sfânt al dreptului : cel ce acuză să dovedească acuzarea și numai după aceia i se va răspunde. Scrie Logofătul Racoviță. la 23 Februarie 1833 :

.....Obștească Adunare chibzuind au făcut punere la cale că.... neinfățișând... documenturi. să nu mai fiu prenumerat drept ctitor al acestui spital.... la care cu cinste răspunz : ...Eu mă aflu Efor la acest spital al Colței cu dreptatea ctitoricească. și cu această dreptate. s'au ținut întâi de răposatul tatăl meu Banul Dumitrașco Racoviță. și după moartea sa. eu... Eu în partemi cunosc dreptățile mele... rămâne ca cinstita Comisie. să arate de are cevaș împotriva dreptăților mele. căci Pravila îndatorează pe cel ce cere. să arate. și să înfățișeze (dovezi) pentru cererea sa... De aceia protestarisesc... la ce va face... cinstita Obștească Adunare spre vătămarea clironomicestilor dreptăți ale mele la acest spital" [76]).

Și actele ctitoricești nu s'au mai adus, dar nici n'au mai fost cerute. Obștească Adunare s'a închis. și în acest timp situația politică s'a schimbat. Marea chestiune care agita toată lumea. alegerea Domnitorului. s'a fixat. Kiselef a pus ochii pentru acest Scaun, pe Alexandru Ghica. fratele Eforului Pantelimonului.

---

74) Anal. Parl. vol. III/1, pag. 378. — Gălășescu, l. c., pag. 373—74.

75) Idem. pag. 387 388 și Gălășescu, pag. 383—384.

76) Anal. Parl. vol. III/1. p. 390—91. — Gălășescu. l. c.. pag. 386—388.

V Gomoiu. Din ist. medicinei. pag. 347 și următ.

www.dacoromanica.ro

Alexandru Ghica ca Domnitor. schimbă toate perspectivele de viitor. Acum se fac alte grupări între oamenii politici, se ivesc alte interese de apărat. Protestatarii în pricina Regulamentului spitalicesc amuţesc...

Cu spitalul Colţea. aşa a fost scris să fie. Ctitoria Spătarului Mihai Cantacuzino. după ce că n'a purtat numele fondatorului ei. ci un nume străin. Colţea. acum era ameninţată să piardă şi dreptul de a mai purta numele de ctitorie a Spătarului : acum avea să fie ctitorie a familiei Racoviţă. pe *..dreptate ctitoricească...*".

Şi aşa s'a terminat şi cu această mare zarvă din Obştească Adunare cu privire la cele două spitale Colţea şi Pantelimon : regulamentele propuse au rămas amândouă nevotate. iar spitalul Colţea a fost condamnat. să-şi ducă viaţa de ruină încă trei ani. până în anul 1836, când a fost pus în reparaţie, fapt ce vom vedea şi studia în volumul ce va să vie.

SPITALUL PANTELIMON.

A fost întemeiat de către Grigore (al II-lea) Matei Ghica, fiu al lui Matei şi Ruxandra Ghica. Aceasta din urmă. era soră cu Niculae şi Ioan Mavrocordat. toţi, copii ai faimosului doctor Alexandru Mavrocordat. mare diplomat. cunoscut sub numele de Exaporitul.

Ruxandra Ghica a fost cea dintâi femee românca doctoreasă. care, dacă n'a profesat în public. este sigur că a profesat în cercul restrâns al familiei [1]).

Niculae Mavrocordat a fost. cum se ştie. un iatrofilosof.

Incât Grigore Matei Ghica. nepot de doctor. fiu de doctoriţă şi văr cu un iatrofilosof. a fost crescut şi educat într'o ambianţă medicală. Acestui fapt se datoreşte, poate. înclinarea ce a avut să-şi marcheze trecerea prin viaţă. înfăptuind una din cele mai mari instituţii spitaliceşti din ţară, spitalul Pantelimon. Om dotat cu o cultură aleasă. cunoscător al limbilor clasice şi al limbei italiene. greceşti. turcă şi română. dar şi creştin evlavios. Grigore Matei Ghica a întemeiat şi în Iaşii Moldovei o splendidă mânăstire pe care a împodobit-o cu grădini şi *..havuzuri*" de apă, pe modelul grădinilor din Ţarigrad, numind-o Mânăstirea Frumoasa [2]).

In vremea aceia ciuma prindea să se statornicească în Orientul european. fapt care l'a determinat pe Grigore Matei Ghica. să facă în preajma Bucureştilor un spital mare, care să servească în vremi de linişte pentru bolnavi cu boale cronice. iar în vremi de epidemii. pentru bolnavi ciumaţi sau bolnavi cu lingoare. Chipul cum a fost întemeiat şi înzestrat acest spital, a fost descris cu toate amănuntele în diferite lucrări de seamă ce s'au publicat [3]). De aceia socot inutil a repeta toate acestea. multumindu-mă să rezum şi să evidenţiez punctele cari servesc de bază studiului ce fac aici.

---

1) Vezi vol. I, pag. 24. 25. 122 şi n. 1, 2. Idem. Ciuma, pag 76—77.

2) Vezi vol. I, pag. 237 238.

3) Călăşescu. Eforia spit. Gomoiu. Din ist. medicinei. P Samarian Ciuma

www.dacoromanica.ro

Fondarea spitalului şi mânăstirei s'a început la 12 Oct. 1735 [4]). Domnitorul fiind mutat cu domnia în Moldova, lucrările au fost continuate sub privigherea mitropolitului Kir Ştefan, iar după moartea lui, de către mitropolitul Neofit, care i-a urmat.

Grigore Ghica s'a întors cu domnia în Bucureşti, în April 1748 şi a reluat construirea începută, care este gata în vara anului 1750. Apoi a început clădirea *„altor osebite spitaluri... numai de bolnavii cari ar pă-„timi de primejdioasele boale, adică de ciumă şi de lingoare, însă ace-„stea să fie fără de număr..."* [5]).

Totul a fost gata în Iulie 1752, când Grigore Matei Ghica a făcut un hrisov-testament cu orânduelile cuviincioase pentru administrarea şi conducerea ctitoriei lui. Mai întâi pune: *„...doi cinstiţi boeri epitropi... vel „Logofăt şi vel Vistier... oricare vor fi pe vremi cu aceste cinstite dregă-„torii, şi osebit, pe însuşi.. părintele Mitropolit al Ţării... a fi ca un „nazâr peste toţi... ca un privitor şi luător aminte spre toate".*

Hotărăşte ca spitalul pentru bolnavii cronici să aibă 12 paturi, iar cel pentru ciumă şi lingoare să aibă un număr de paturi nedeterminat, după nevoi. Apoi fixează normele dupe care avea să se execute întreg serviciul medical şi farmaceutic. Hotărăşte ca primirea bolnavilor cronici, să se facă după ce mai întâi sunt examinaţi de doctori, iar ciumaţii toţi câţi vor fi trimişi de către Agie. Infiinţează şi organizează serviciul breslei cioclilor; aceştia trebue să cerceteze şi să descopere pe bolnavi, să-i izoleze să cureţe focarele de contagiune şi la nevoe să îngrijească şi de bolnavi. Se înşiră apoi îndatoririle personalului spitalicesc şi al preoţilor, cum şi daniile de moşii şi venituri cu cari Domnitorul înzestrează această ctitorie, ca să-i asigure o bună şi regulată funcţionare.

Catalogarea darurilor se face într'un osebit *„Catastih"*, aşa cum a făcut şi Spătarul Mihai Cantacuzino la Colţea, cu deosebire numai, că aici nu s'a mai perdut ca la Colţea, ci se păstrează şi astăzi în Arhiva Eforiei.

O lună după aceia, la 23 August 1752 *„căzând într'o boală grea şi „luând dela doctorul Mihalache Mamonas (Manos), o doctorie numită „de către Europeni theriaca celeste, adică tiriac, ce i s'a prescris fie din „greşală, fie într'o doză peste măsură de mare, a adormit timp de 36 de „ceasuri un somn care nu se deosebea de loc de moarte..."*, apoi a murit. Şi a fost îngropat în propria sa ctitorie, în mânăstirea sft. Pantelimon. [6]).

Pe urma lui, dintr'a doua căsătorie, au rămas doi băeţi Scarlat şi Matei Ghica, cari au domnit amândoi, şi o fată Roxandra, măritată cu un Sturza din Moldova [7]). Nici unul dintre ei nu s'a amestecat în ctitoria Pantelimonului, respectând dispoziţiile testamentare ale tatălui lor. fără numai când a fost vorba să întărească cele hotărîte de el sau să mai adauge câte ceva daniilor lui.

---

4) V. Gomoiu. Din Istoria medicinei, pag. 355.

5) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 87—88.

6) D. Russo. Cronica Ghiculeştilor, pag. 78—79. Vezi vol. I, p. 126.

7) At. Comnen Ipsilanti, în Hurmuzachi. vol. XIII, pag. 149—150.

www.dacoromanica.ro

In schimb, Grigore Ghica mai avea un frate, pe Dragomanul Alexandru Ghica cel ucis de Turci, după ce avusese norocul să scape de trăsnet [8]); acesta a avut doi băeţi, pe Grigore Alexandru Ghica, cel care a fost Domn al Moldovei şi a fost ucis mişeleşte de Turci în 1777, şi pe Dimitrie Alex. Ghica.

Acesta din urmă, Dimitrie Alex. Ghica, care era nepot de frate lui Grigore Matei Ghica, ctitorul Pantelimonului, îndată ce a murit unchiu-său, s'a crezut obligat să ia sub grija şi protecţia sa bogata ctitorie a spitalului. Un hrisov de mai târziu, dat la 6 Februar 1813, spune răspicat : *„spitalul şi casa săracilor, încă dela pristăvirea fericitului ctitor, „fără contenire, au fost tot sub protecţia şi purtarea de grijă a răposa- „tului boer biv vel Ban Dumitrache Ghica, nepot de frate fiind numitul „răposatului ctitorului...“* [9]).

„Grija“ şi *„protecţia“* acestui nepot, nu erau prevăzute în orânduelile ctitorului, care aranjase să nu dea voe niciunui membru din familia lui să se amestece în conducerea ctitoriei lui ; vel Logofătul, vel Vistierul şi Mitropolitul depe vremi erau singurii în drept să administreze şi să conducă această ctitorie. Insăşi copii ctitorului, am spus mai sus, nu s'au amestecat şi au respectat voinţa tatălui lor. Nu prevăzuse fericitul ctitor grija şi protecţia nepotului. Dar averea lăsată de ctitor era prea mare, ca să nu tenteze un nepot grijuliu pentru bunurile lăsate de un unchiu prea mărinimos cu o instituţie publică.

In adevăr, Grigore Matei Ghica, ca să asigure buna funcţionare a spitalului creiat de el, l'a înzestrat cu 16 moşii, câte una şi un sfert de fiecare din cele 12 paturi ale spitalului, numeroase vii, munţi cu păduri imense, case şi nenumărate terenuri în Bucureşti şi prin împrejurimi. Atâta bogăţie va fi fost mare ispită pentru oricine, iar exemplul celor ce se petreceau cu averea celeilalte ctitorii spitaliceşti, cea a spitalului Coltea, va fi fost destul îndemn la ispitire.

Lui Grigore Matei Ghica a urmat în domnie fiul său, Matei Ghica (Sept. 1752—Iulie 1753), care a dăruit spitalului moşia Ocnele Mari din sud Vâlcea, la 1 Februar 1753 [10]).

Au urmat Constantin Racoviţă şi Constantin Mavrocordat, cari au domnit la rând între Iulie 1753 şi 7 Sept. 1758; amândoi au întărit întocmirile spitalului Pantelimon [11]). La fel a făcut şi celălalt băiat al fondatorului spitalului, Scarlat Gr. Ghica (7 Sept. 1758—11 Iunie 1761). [12]).

Atâta vreme cât a trăit ctitorul spitalului, Grigore Matei Ghica şi câtă vreme au avut domnia fii ctitorului, s'au păzit cu sfinţenie orânduelile aşezate prin hrisovul spitalului, iar protecţia şi grija nepotului se exercita fără să se bage de seamă. Aşa se face că dela 1735 până la

8) Vezi vol. I, uag. 240.

9) Al. Gălăşescu, Eforia spit., pag. 288. -- Gomoiu. l. c. pag. 378 79.

10) Gălăşescu, l. c., pag. 27, 240.

11) Idem, pag. 260—265.

12) Idem, pag. 265, 268.

www.dacoromanica.ro

1760—661, ultimul an de domnie al lui Scarlat Ghica, timp de 25 de ani spitalul a fost sub privigherea legală a celor rânduiţi de ctitor şi anume:

1735—1738,	mitropolitul	Kir Ştefan.
1738—1750	,,	Neofit.
1750 1752	,,	Neofit, vel Logof. Ştefan Văcărescu, vel Vistier Matei Roset.
1753—1754	,,	Neofit, Log. Şt. Văcărescu, Vist. Const. Strâmbeanu.
1754—1758	,,	Filaret I. Log. Şt. Văcărescu, Vist. C. Strâmbeanu.
1758—1760	,,	Filaret I, Log. Const. Brâncoveanu, Vist. Mihai Cantacuzino [13]).

După plecarea din domnie a lui Scarlat Gr. Ghica, din Iunie 1761, nu se mai întâlnesc epitropii rânduiţi de ctitor, ci apare nepotul ctitorului, Banul Dumitrache Al. Ghica, care îşi asumă toate răspunderile, dar mai ales drepturile de a administra şi conduce bogata ctitorie a unchiului său ; în această sarcină este ajutat de un boer cu titlul de Epitrop.

Nu cunosc nici un act, nici un document, care să fi încuviinţat această schimbare în conducerea spitalului ; dar nu există nici vreo protestare din partea cuiva. Singurul care ar fi putut protesta, Scarlat Gr. Ghica, al doilea fiu al ctitorului, dacă a pierdut domnia în Iulie 1761, a pierdut şi puterea. Osebit de asta, orice protest trebuia să fie sprijinit pe acte, şi actele erau în mâinile Banului Dumitrache Ghica, care nu putea să aibă naivitatea să le arate curioşilor, era, desigur, prea prudent pentru asta. Era aşa de prudent şi de fin, că fără a deştepta bănuiala cuiva a pus mâna şi pe ctitoria lui Scarlat Ghica, mânăstirea sft. Spiridon Nou, care, dela el, a rămas cu numele de Biserica Banului Dumitrache Ghica [14]).

Şi vremea a trecut, mai două decenii, fără alte ştiri decât numai reînoirea hrisoavelor domneşti prin care se întăresc daniile şi întocmirile cele vechi ale Pantelimonului.

Din când în când se mai ivea câte o epidemie de ciumă, cum au fost cele din anii 1769 şi 1772, fără caracter prea grav. In toate aceste împrejurări, spitălaşul cel mititel dela Sf. Visarion, cel anexat spitalului Pantelimon, a fost prea suficient să facă faţă nevoilor cazurilor de boală. Treburile se schimbă dela venirea în domnie a lui Mihai Şuţu (Aug. 1783—April 1786). In timpul lui, ciuma devine tot mai ameninţătoare. La 17 Dec. 1783 găsim pe un Neamţ, căpitanul Szipa, care făcea pe îngrijitorul şi pe doctorul spitalului Visarion ; dela el avem primul raport despre ciumă [15]).

---

13) Idem, pag. 308—309.

14) Gion. Istoria Bucureştilor. Biserica Sf. Spiridon Nou.

15) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 119.

www.dacoromanica.ro

La 25 April 1784, Mihai Şuţu numeşte ca medic al spitalului Pantelimon pe doctorul Dimitrie Caracaş, care venea din străinătate unde avusese posibilitatea să vadă spitale măreţe, utilate cu tot ce era modern atunci, administrate în raport cu nevoile bolnavilor şi mai ales bine îngrijite; ceiace vedea la Pantelimon nu putea să-i placă, totuşi n'a cârtit nici odată. Când a venit fiul său, doctorul Constantin Caracaş, negreşit trebue să-i fi povestit din cele ce a avut de îndurat atunci când a fost numit întâia oară, în 1784, la Pantelimon, şi acesta li-a notat mai târziu, pela 1820 în „Topografia" lui. Scrie d-rul Const. Caracaş despre spitalul acelor vremi, spitalul din 1784:

„...Este situat la o distanţă de un ceas de oraş, aproape de gârla Colentina, pe o mică movilă, în jurul căreia se află o luncă întinsă, înconjurată de o coastă tot atât de înaltă că şi movila pe care stă spitalul... Cu 35 de ani mai în urmă (scria pela 1820, prin urmare pela 1784—85) s'au făcut pe partea de jos a gârlei, lângă Mânăstirea Cernica, nişte mori, şi s'au mai făcut şi heleştee foarte mari pentru creşterea peştelui, şi, apa gârlei s'a ridicat încât s'a format baltă cu apă stătătoare, care îneacă mai toată lunca ce înconjoară movila spitalului; şi, pentrucă în baltă au crescut trestii şi alte plante de baltă, cari, vara se încing de căldura apei şi se evaporă exalaţiuni conrupătoare ale aerului, pute foarte urât în Iulie, August şi Sept. De aceia atât locuitorii satului de lângă coastă, cât şi bolnavii din spital atinşi de boli cronice, cad în friguri intermitente, adeseori foarte rele, încât se întârzie vindecarea boalei iniţiale şi ajung chiar nevindecabile.

Forma clădirei este ca şi a spitalului Colţea, adică, înconjurată cu ziduri înalte, cu săli de bolnavi cu tavane joase, cu aer stricat şi foarte puturos din cauza privăţilor ce sunt între ele... Fondatorul spitalului a fixat să se ţie 12 paturi pentru suferinzii de boli cronice; pe aceştia să-i viziteze un medic de două sau de trei ori pe săptămână, după trebuinţă, iar un hirurg să stea nelipsit cu locuinţa acolo. Mai hotărâse ca întâmplându-se ucigătoarea de oameni, ciuma, toţi bolnavii de ciumă să se îngrijească într'alt spital, departe de acesta ca un pătrar de ceas, clădit tot de acest ctitor.. Dar nici acest spital nu-i confortabil, fiind la loc jos şi prea mic faţă de mulţimea bolnavilor ce se aduceau acolo în timpul epidemiilor, aşa că mulţi zăceau pe afară sau în colibe. Cum însă ciuma se iveşte deseori în acest oraş şi întreţinerea spitalului reclama cheltueli mari, spitalul boalelor cronice mai că se desfiinţase, abia 2—3 bolnavi mai zăceau acolo în cumplită mizerie.

In această stare mizerabilă se găsea spitalul în anul 1784, când... părintele meu Dimitrie Caracaş a fost numit medic al oraşului şi la acest spital. Neputând suferi să vadă bolnavii cari cădeau la răspântiile oraşului fără ajutor şi îngrijire, neputând să primească în spital mai mulţi decât hotărâse fondatorul, a propus gu-

www.dacoromanica.ro

vernului şi epitropiilor să se sporească numărul paturilor. Lucrul s'a făcut, hotărîndu-se 24 de paturi..." [16]).

Cum vedem, tabloul înfăţişat de doctorul Caracaş despre spitalul Pantelimon din anul 1784, nu prea corespunde cu un spital al unei ctitorii aşa de bogate cum era aceasta.

In toamna anului 1784, la 15 Noembrie, ciuma isbucneşte din nou. Bolnavii ca şi bănuiţii sunt trimişi la spit. Visarion, sub paza căpitanului spătăresc. Mânăstirea Pantelimon trebuia să poarte grija hranei; cu această parte a gospodăriei era însărcinat Stolnicul scriitor Dumitrache, epitropul spitalului [17]).

Dar totul se făcea fără nici o rânduială, şi mizeria spitalului descris de d-rul Caracaş, nu putea fi îndemn pentru nimeni, mai ales pentru ciumaţi, să se ducă cu dragă inimă, să-şi găsească sănătatea acolo. Scurt, lumea fugea de spital.

A trebuit să vie nizamul din toamna anului 1786, dela 27 Noembrie, întocmit de boerii lui Mavrogheni în unire cu doctorii Bucureştilor, Dimitrie Caracaş, Constantin Darvari şi Silvestru Filiti, care să reglementeze întrucâtva izolarea bolnavilor, a bănuiţilor şi a contacţilor, cât şi întreţinerea lor la sft. Visarion; aici, în pădurea Pantelimonului se fac surle şi bordee, osebit de spital, de câte trei-patru oameni, în care sunt ţinuţi izolaţi, până împlinesc termenul fixat de carantină. Mânăstirea trebuia să poarte grija hranei tuturor. [18]).

Era un început de organizare în stil mare, desigur insuficient faţă de epidemiile cari aveau să vie. In timpul ocupaţiei nemţeşti (15 Noemb. 1789—4 Aug. 1791), de teama ciumei de care se tot auzea că bântue în jurul ţărilor noastre, Nemţii au dat ordin să se facă la Pantelimon spital pentru o mie de oameni şi altul la fel la Mărcuţa [19]). Noroc că lucrurile s'au potolit repede şi n'a mai fost nevoe, că un spital atât de mare ar fi dat gata fondurile spitalului. Şi dacă au scăpat de această pacoste, fondurile spitalului puteau fi întrebuinţate şi pentru alte nevoi; aşa de exemplu, la 10 Oct. 1791, Mihail Şuţu dă ordin Stolnicului Dumitrache, epitropul spitalului, să dea o mie de taleri beizadelelor Ghiculeşti, prin ştirea Mitropolitului *„după orânduiala hrisovului..."*; numai că aşa ceva nu prevede hrisovul ctitorului, şi de controlat nu putea nimeni să controleze:

„Pitac la Stolnicul Dumitrache..

Cinstit şi credincios boerul Domniei Mele Dumitrache biv vel Stolnice, epitrop al sfintei mânăstiri Pantelimon. Primind domnescul nostru pitac, să aibi a da prin ştirea sfinţei Sale părintelui Mitro-

16) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş, 1937, pag. 146—148.

17) V. A Ureche, vol. V, pag. 149, 442. P. Samarian. Ciuma, 1932, pag. 123.

18) P. Samarian. l. c., pag. 129—135.

19) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. III, pag. 410—411. Cit. cond. 18 f. 40.

www.dacoromanica.ro

polit, după orânduiala hrisovului, taleri 1000 din veniturile mânăstirii, pentru luminații beizadele Niculae și Mihăiță Ghiculeștĭ [20]).

De altfel sistemul acesta de a lua bani din veniturile spitalului, Ghiculeștii l-au întrebuințat și altădată; vom vedea mai departe cum s'a tălmăcit hrisovul ca să se explice aceste daruri.

In anul 1792 a isbucnit ciuma. Dela 18 Iunie până la 31 August au fost 976 de bolnavi la Sft. Visarion cu 278 de morți, 364 vindecați și 334 rămași în căutare la 31 August. Pentru îngrijirea bolnavilor și combaterea epidemiei, Austria ni-a trimis doi specialiști, pe hirurgii Sadmüller, ober-chirurgus și Gutter [21]).

Spitalul sf. Visarion avea atunci 4 camere în care putea să încapă cel mult 40 de bolnavi. In anul următor, în 1793, Alexandru Moruzi a mai adăugat aici un *„vremelnic lazaret-spital"* [22]), totuși nu ajungeau față de numărul bolnavilor mereu crescând în epidemiile de ciumă, cari nu se mai terminau. Pe de altă parte, cheltuelile de întreținere creșteau mereu, creșteau peste puterile de plată ale spitalului Pantelimon. La 24 Martie 1795, ajunge la auzul Domnitorului Alexandru Moruzi, că bolnavii dela Pantelimin nu sunt hrăniți bine, că li se dă numai câte o pâine pe zi *„și n'au altă hrană și căutare"*. Atunci se dă poruncă epitropului, Clucerului Dumitrache, ca *„...toate cele trebuincioase lor, să se împlinească „și să le dai, proftaxindu-le la vreme negreșit, care, deși nu le are, mânăs- „tirea trebue să se îndatoreze și să le împlinească, ca să nu auzim mai „mult, că au lipsă de cevași, că apoi te pedepsesc"* [23]).

Epitropul răspunde că *„linte, usturoi, ceapă și varză acră"*, câtă prescriu doctorii nu se mai găsesc de vânzare, și Domnitorul dă ordin ca Doctorii să prescrie alte alimente, alimente cari se pot găsi în piață, și el însuși dă ordin să se cumpere cinci kile de orez, cinci de porumb și cinci de grâu, ca să se împartă la bolnavi, ciocli și la paznici, da să nu iasă încoace și încolo *„că se vor pedepsi ca ucigători de oameni și pricinuitori „de vătămare obștei"* [24]).

Și pentrucă Alexandru Moruzi cu Doamna lui, Zoe Moruzi, erau oameni cari nu împărțeau numai vorbe, ci se ocupau efectiv de spitale și de soarta bolnavilor, văzând că spitalul Sft. Visarion *„avea numai 3—4 „odăi... fără a avea și trebuincioasele locuri osebite de lazareturi, cu odăi „și curți îndestulate și temeinice de zid"*, la 2 April 1795, Domnitorul hotărăște să facă el un spital nou numai pentru ciumați, după toate cerințele și bine înzestrat ca să poată face față nevoilor celor mai mari epidemii de ciumă [25]).

---

20) Idem, vol. IV, pag. 217. Cit. condica 20, fila 129.

21) P. Samarian, l. c. Ciuma, pag. 145.

22) Idem, pag. 208. Hrisovul spit. Dudești.

23) P. Samarian. Ciuma, pag. 168.

24) Idem, pag .168.

25) Idem, vezi hrisovul spitalului Dudești.

www.dacoromanica.ro

Până la înfăptuirea spitalului proectat. epitropul Pantelimonului comunica la 29 April 1795. că se cheltuesc zilnic pentru ciumaţi, câte 80 de taleri. adică 2500 pe lună şi mânăstirea n'avea de unde lua aceşti bani; drept care propune să contribue la întreţinerea ciumaţilor şi celelalte mânăstiri ale ţărei *„în locul cheltuelilor ce fac năstavnicii şi egumenii cu „mesele ce întind pela hramuri, pentru pomenile răposaţilor ctitori ; acea „hrană puie-se acum înaintea acestor ticăloşi şi va fi ctitorilor mai mare „pomenire ; şi nici să se pară părinţilor Egumeni aceasta, vreun isvod „nou, căci s'a mai urmat şi în alte vremuri trecute, dela 1744—1748, ridi- „cându-se cheltuelile praznicilor, se aduceau banii aicea la Epitropia „Colţei, cu care se răscumpăra robi, afară de dajdiile Vistieriei"* [26]).

Domnitorul aprobă propunerea Clucerului Dumitrache şi porunceşte să se comunice tuturor mânăstirilor ca *„banii cheltuelii ce face fieştecare „la zilele praznicului.. a se cheltui estimp.. la spitaluri şi lazareturi"* [27]).

Aşa s'a făcut că mânăstirile. mai apoi şi metoacele lor. au contribuit cu câte 2400 de taleri lunar, adică atât cât era nevoe, după socotelile epitropului spitalului Pantelimon. Clucerul Dumitrache. la întreţinerea lunară a tuturor bolnavilor ciumaţi [28]).

Şi totuşi, Epitropia Pantelimonului nu se ajungea cu cheltuiala. La 2 August 1795, Alexandru Moruzi este informat că bolnavii au numai câte 300 de dramuri de pâine pe zi şi că s'a dat poruncă. ca copiilor să se dea şi mai puţin *„că se face numai risipă"* [29]). De aceia, la 4 August acelaş an, Domnitorul dă poruncă tuturor mânăstirilor. să contribue cu zaherele, adică cu alimente în natură, nu numai pentru hrana contaminaţilor de prin judeţe, ci şi pentru hrana celor dela Pantelimon [30]).

Fără îndoială situaţia ctitoriei Pantelimonului era destul de grea. Acum pentru primadată este supusă la o încercare mai mare şi n'a rezistat încercărei.

Acest lucru nu se poate explica aşa uşor.

In hrisovul cu care Grigore Matei Ghica a întemeiat ctitoria lui scrie cu destul mândrie: *„...am făcut Domnia Mea alte osebite spitaluri „numai de ciumă şi de lingoare, însă acestea să fie fără de număr.."*. Şi ca să poată întreţine bolnavii de ciumă sau lingoare *„fără de număr"*, a înzestrat spitalul cu averi imense. că doar nu se poate concepe că a dat toate aceste bogăţii numai pentru ţinerea a 12 paturi de bolnavi cu boli cronice. Şi peste daniile lui au mai venit şi alte danii : destul să citäm moşia Ocnelor Mari cu dijma sărei lor. Şi peste toate au mai venit în timpul epidemiei, contribuţia mânăstirilor din ţară. cu care se acoperea toată cheltuiala de întreţinere a tuturor bolnavilor dela Pantelimon, si au mai venit daruri de merinde sau zaherele din partea mânăstirilor, şi

---

26) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. V, pag. 442.

27) Idem.

28) Idem, pag. 443 şi vol. VI. pag. 717—718, 721.

29) Idem. pag. 443.

30) Idem.

www.dacoromanica.ro

totuşi ctitoria nu mai contenea cu lamentările. că a sărăcit. că a ajuns la datorie.

Ecoul ieremiadelor epitropiei se vor răsfrânge multă vreme în hrisoavele domneşti. cari au urmat acestei crize. In hrisovul dat de Alexandru Ipsilant la 10 Mai 1797. ca şi în cel dela 12 Martie 1813. dat de Ioan Caragea. spitalului Pantelimon. se scrie cu destulă amărăciune că ..*au fost încăput numita mânăstire şi nosocomion la datorie. nefiind vred-*.,*nică dintr'ale sale de a ţinea şi hrăni nici pe acei bolnavi ce'i erau* ..*orânduiţi*" [31]).

Adică. spitalul Pantelimon. cu 17 moşii. 13 mânăstiri. un cartier întreg în Bucureşti, nu putea să ţină nici acei 12 bolnavi ..*ce-i erau orân-*..*duiţi*" ! Cu adevărat era într'o situaţie de plâns.

Faţă de permanentizarea acestei situaţii imposibile. Domnitorul Alexandru Moruzi a reacţiorat frumos. cu o fineţă. care evidenţiază odată mai mult educaţia lui aleasă. caracterul nobil şi umanitar care îl caracteriza. Moruzi a grăbit terminarea spitalului de ciumaţi dela Dudeşti. In vara anului 1796 era gata. Cu un număr de paturi de 40 de ori mai mult cât ale Pantelimonului şi cu resurse infinit mai mici. noua lui ctitorie putea face faţă. cum a şi făcut. oricărei epidemii de ciumă.

Creiarea acestui spital scutea ctitoria Pantelimonului de a mai îngriji de ciumaţi. Dar Domnitorul nu înţelegea să aducă această uşurare, această nouă danie spitalului Pantelimon. fără o compensaţie în beneficiul bolnavilor. Voia să impue spitalului Pantelimon să înmulţească numărul paturilor pentru bolnavii cu boli cronice. In acest scop. la 29 April 1796. s'a adresat însăşi Banului Dimitrie Ghica. ..*Epitrop*" nu ctitor al spitalului Pantelimon. ca împreună cu Vornicul Ioniţă Florescu. numit atunci ca epitrop al spitalului în locul Clucerului Dumitrache decedat [32]). şi cu doctorul Dumitru Caracaş. să cerceteze la faţa locului să chibzuiască ..*câte odăi poate de a se mai face şi cu câte paturi*":

> ..*Către Epitropul Mânăstirei Pantelimon. biv vel Banului Dumitraşcu Ghica.*
>
> *Vrând Domnia Mea. pentru spitalul dela sf. Pantelimon. ca nu numai să-şi aibă întreţinerea şi bună rânduiala lui. ci şi a se mai adăuga câteva odăi pentru a fi mai îndestulat, spre mai multă pomenire a răposaţilor ctitori, cari au zidit şi au întocmit acest lucru sufletesc. să mergi. dimpreună cu dumnealui vel Vornic al politici Bucureştilor. Ioniţă Florescu. pe care l-am orânduit Domnia Mea. acum, epitrop, şi cu doctorul Caracaş. la numita mânăstire. unde. mai întâi spitalurilor vechi să le faceţi căutare şi întocmire, de câţi bolnavi are a primi într'ânsele numitul boer epitrop. apoi să chib-*

31) Gălăşescu, l. c.. pag. 280. 291. — Gomoiu. l. c.. pag. 376—77. 380.

32) Stolnicul. mai apoi Clucerul Dumitrache este cunoscut şi ca cronicar. El a scris un istoric al evenimentelor dintre 1769 şi 1775. La 28 Martie 1796, Alexandru Moruzi a dat pensie familiei Clucerului pentru serviciile lui. Ureche. vol. V. p. 149 şi 442.

www.dacoromanica.ro

zuiți câte odăi poate de a se mai face și cu câte paturi. Chibzuind și cheltuiala acestora, după starea veniturilor mânăstirești, și să faceți Domniei Mele arătare" [33]).

In urma științelor căpătate, Alexandru Moruzi impune Epitropiei Pantelimonului, să adauge încă 18 paturi, peste cele aflate, ca să fie în total 30 paturi. La 12 August 1796, numai câteva zile înainte de mazilirea lui, Alexandru Moruzi dă un nou hrisov spitalului Pantelimon prin care întărește toate daniile și drepturile anterioare, și pentrucă acum *„însine Domnia Mea am mers de am văzut 30 de paturi de bolnavi"*, Domnitorul acordă spitalului un plus din venitul Sărei dela Ocnele Mari, ca să ia câte 2500 de taleri pe an în loc de 500 câți lua până acum, 20 lude dârvari și cinci oameni rândași. [34]).

Iar în hrisovul din 10 Mai 1797, dat de Alexandru Ipsilanti, se spune :

....Alexandru Moruzi Vodă s'au îndemnat din pronie dumnezeiască de au zidit din temelie deosebite spitaluri pentru cei pătimași de această năprasnică boală a ciumei, vrând a isbăvi cu totul această sfântă mânăstire a sfântului Pantelimon, de cheltuielile ce avea cu acei ce pătimeau de această boală, ca să rămâe a fi spital numai pentru cei pătimași de patimi îndelungate, mai adăugând pentru a Domniei Sale veșnică pomenire, a se ținea și a se hrăni la acest nosocomion, încă 18 bolnavi peste acei 12 orânduiți de răposatul ctitor, care să facă peste tot paturi 30" [35]).

Rezultă că spitalul Pantelimon avea acum 30 de paturi, nu din bunăvoința celui care îl administra, nici ca rezultat al bunei administrări a ctitoriei, ci, din porunca Domnitorului Moruzi, care a impus acest lucru *„pentru a Domniei Sale veșnică pomenire"*, în schimbul ușurărei ce a adus Pantelimonului prin întemeerea spitalului de ciumați dela Dudești.

Prin întemeerea spitalului de ciumați dela Dudești, spitalul Pantelimon a scăpat de grija ciumaților. Numai după 44 de ani dela întemeere, măndra și bogata ctitorie a Domnitorului Grigore Matei Ghica ,a fost nevoită să închidă porțile spitalului Sft. Visarion. Este un rezultat negativ, unic în istoricul tuturor ctitoriilor mari spitalicești de la noi.

In ordinea cronologică a faptelor, urmează hrisovul din 10 Mai 1797, dat de Alexandru Ipsilanti deja citat mai sus, apoi hrisovul din 5 Iunie 1798, dat de către Constantin Hangerli, și hrisovul lui Constantin

---

33) Ureche, l. c., vol. V, pag. 443. — Gălășescu, l. c., pag. 635 — Gomoiu p. 376.

34) Ureche, l. c., pag. 443—44.

35) Gălășescu, l. c., pag. 281. — Gomoiu, p. 376.

www.dacoromanica.ro

Ipsilanti din 22 Sept. 1803, cu care se întăresc toate daniile şi drepturile spitalului Pantelimon, dar şi închiderea spitalului dela sf. Visarion [36]).

Intre timp s'a întâmplat moartea Vornicului de politie Ioan Florescu, la 14 Martie 1801, şi la 19 Martie 1801, Domnitorul Al. Moruzi întăreşte ca epitrop al spitalului pe Căminarul Nestor. Om precaut, acesta cere la 23 Martie, ca înainte de a intra în slujbă, să se facă mai întâi socotelile de până atunci *„de venituri şi cheltueli trecute, cari, la mânăs-„tire nu se găsesc încheiate..“*, cum şi catagrafie de toate cele în fiinţă, ca să se ştie de ce anume are să răspundă. Este o mărturie preţioasă despre felul cum se ţineau socotelile acestei ctitorii, mărturie care concordă cu alta făcută de însăşi doctorul spitalului, d-rul Constantin Caracaş :

> *„Cercetarea socotelilor nu se face cu minuţiozitatea cuvenită. Veniturile (spitalului) provin din milele care se dau şi dela mânăstiri care dau un ajutor anual de peste cincizeci de mii de lei, sumă cu care pot să se ţină nu numai treizeci de bolnavi, ci chiar o sută. Cu toate acestea, câţi nenorociţi zac pe pieţe şi pe străzile oraşului şi mor ca vai de ei, iar spitalul nu primeşte niciodată măcar unul peste numărul de treizeci, iar dacă vreun nenorocit este adus acolo de către creştini miloşi, este gonit fără de milă, dacă nu este vreun pat liber“.*

Şi doctorul Const. Caracaş, care a fost numit medic la acest spital pe ziua de 12 Iunie 1801 *„fiind cercetat de practicos“* [37]), adaugă descrierei de mai sus :

> *„...simţind cu mare durere de inimă neajunsurile spitalului, am reclamat şi am arătat nevoia de a se restaura şi a se îmbunătăţi spitalul pustiit, defectuos şi fără ordine interioară, dar am întâmpinat dificultăţi şi opunere...“.*

Cu spitalul Colţea în ruină, cu spitalul Pantelimon *„pustiit şi defectuos“*, fără posibilităţi de îndreptare, pentrucă propunerile în acest sens întâmpină *„dificultăţi şi opunere..“*, amărît dar nu descurajat, răsvrătit, d-rul Caracaş adaugă :

> *„Aşa erau spitalele. Cu mijloacele ce aveau, puteau să fie înbunătăţite şi ca administraţie internă şi ca ordine. Se puteau repara clădirile rău făcute şi să se sporească numărul paturilor în raport cu veniturile lor. Cu atât mai mult se cuvenea să se facă aceste înbunătăţiri, că dela un timp încoace, acest creştinesc oraş, a prins să fie tot mai populat şi prin urmare şi bolnavii sunt mai mulţi : dar mai ales... decând ucigătorul şi vărsătorul de sânge Marte a scos din teacă cumplitul său paloş... vede omul în toate zilele, zăcând*

36) Al. Gălăşescu, l. c., pag. 280 şi 286.

37) Vezi aici biografia d-rului Caracaş, vol. II, pag. 83.

www.dacoromanica.ro

bolnavii pe străzi şi pe piețe, murind fără nici un ajutor. Şi câți alți muncitori. servitori şi sărmani locuitori şi străini. prinşi de boale şi mizerie. lipsiți de ajutorul filantropic din spitale. mor. spre nenorocirea familiilor lor şi paguba oraşului!" [38]).

Şi vărsătorul de sânge. Marte. n'a întârziat să vie. Războiul Ruso-Turc a isbucnit. iar în toamna anului 1806. la 25 Decembrie. începe ocupația rusească. care avea să dureze până în 1812.

In acest timp a murit şi Banul Dumitrache Ghica. Intr'o broşură, căreia nu ştim dece i s'a dat un caracter festiv. se notează că Banul Dimitrie Ghica este mort în anul 1803 [39]). Credem că-i o eroare. In 1805 îl găsim printre boerii Divanului [40]). Iar într'un raport din 30 Dec. 1829. Clucerul Niculae Trăsnea. cel mai în măsură a cunoaşte aceste împrejurări. afirmă în scris că *..în zilele trecutei armii ruseşti. prin alegere obş-..teasca iscălită de prea sf. Sa părintele Mitropolit Ignatie... a fost însăr-..cinat Grigore D. Ghica"* drept ctitor. Ori, Ignatie a fost numit Mitropolit la 23 Dec. 1809 şi a venit în Scaun mai târziu. prin Februar 1810 [41]). Inseamnă că în preajma acestor ani a murit Dumitraşcu Ghica şi au venit fii lui la conducerea spitalului Pantelimon.

Spunem fii lui Dumitraşcu Ghica. pentrucă după moartea bătrânului. cei doi băeți. Constantin şi Grigore Ghica deşi frați buni din căsătoria tatălui lor cu o Văcărească. totuşi, din cauză că şi unul şi altul voiau să aibă conducerea spitalului şi averilor aferente, nu se înțelegeau şi trăiau rău. Câtăva vreme au fost chiar amândoi în fruntea acestei instituțiuni. până când s'au putut înțelege de a rămas numai Grigore Ghica.

In vremea ocupației ruseşti spitalul Pantelimon ca şi mânăstirea au avut multe de suferit dela Ruşi. Notăm în cele ce urmează câteva din faptele principale din această epocă.

La 28 Martie 1807. Căminarul Nestor, epitropul spitalului este scos din slujbă pentru *....rea economie cu care s'au arătat.. în diastima ..anilor decând epitropiseşte.. şi înşine ni-am pliroforisit.. că şi pe bol-..navii ce se află la acest spital i-a gonit de acolo..."*: drept care. Domnitorul Const. Ipsilanti oploşit pe lângă Ruşi. porunceşte să fie înlocuit cu Stolnicul Constantin Predescu *..în mâna căruia să se facă teslim atât ..sineturile ce vor fi. cât şi toate lucrurile mişcătoare şi nemişcătoare ale ..acestei mânăstiri"* [42]).

Tot în această vreme. se pare că. a ars şi spitalul cu biserica. ceiace a necesitat mai târziu, cum vom vedea, serioase sforțări pentru a se putea face reparațiile necesare. Şi pentrucă o nenorocire nu vine niciodată singură. la 2 Oct. 1809, spitalul de ciumați dela Dudeşti a fost trecut

---

38) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş. pag. 148—151.

39) «Eforia spitalelor civile, 1832—1932». Broşură festivă care ar trebui să comemoreze desființarea Eforiei spitalelor creiată la 2 Februar 1831.

40) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. XI. pag. 298. la 24 April 1805.

41) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. IX. pag. 347—348.

42) Idem, l. c.. pag. 140. Citează cond. 48, fila 100.

www.dacoromanica.ro

în sarcina Pantelimonului, care trebuia să poarte grija personalului de supraveghere şi a preoţilor ; numai în caz de ciumă spitalul dela Dudeşti trebuia să fie ţinut din contribuţia tuturor mânăstirilor din ţară" [43]).

Un alt mare neajuns pe vremea Ruşilor au fost cfartirurile, hrana cailor ostăşeşti, rechiziţionarea oamenilor spitalului pentru corvezile militare, etc. Epitropul s'a plâns Divanului, care s'a adresat generalului Engelhard cu rugămintea să se dea porunci ca *„rândaşii şi poslușnicii* ce *„slujesc înăuntrul spitalului şi pe afară"* să nu mai fie supăraţi de Ruşi, mai ales că unii dintre ei intrau chiar în mânăstire *„şi băteau pe oamenii „spitalului"* [44]).

Trebue notate şi neajunsurile isvorâte din imposibilitatea ce avea spitalul de a încasa unele din venituri. La 20 Sept. 1810, *„fraţii Ghiculeşti"* cer sprijinul Divanului pentru încasarea dijmei de sare dela Ocnele Mari. Răspunsul pe care îl dă Divanul cu acest prilej, conţine o mulţime de amănunte despre viaţa spitalului din acea vreme. Mai întâi, din formula *„fraţii Ghiculeşti"* înţelegem că cei doi fraţi Grigore şi Constantin Ghica, conduceau împreună ctitoria Pantelimonului. Mai departe se desluşeşte că spitalul este sărac de tot, că abia reuşeşte să plătească unele datorii şi mai sunt de făcut o mulţime de reparaţii, biserica, clopotniţa, podul, moara, foişorul cişmelei, stricate, poate, în urma focului despre care am pomenit mai sus. Însfârşit. aflăm că numărul paturilor s'au redus iarăşi la 12. mult 20 :

Dela întâiul Divan şi Comitet.

Citindu-se la întâiul Divan, înaintea noastră, această alăturată anafora a fraţilor boeri Ghiculeştii, ctitori şi epitropi mari ai mânăstirei sfântului Pantelimon şi ai spitalului de acolo, şi făcându-se chibzuire şi de către noi la arătările şi provlimele lor, le văzum că toate sunt răzimate la chiar puterea testamentului al prea fericitului ctitor, adică al însuşi stăpânului care a zidit şi au făcut spitalul acesta, după care şi zicem că, cu cuviinţă şi dreptate este, a nu se isterisi acest spital de dreptul moşiei sale, spre a lua dela Ocnă din 20 bolovani unul, adică dijma moşiei sale, după coprinderea domneştilor hrisoave.

Precum şi paturile bolnavilor dela numitul spital, cu cale ar fi să fie numai 12, după coprinderea testamentului, mai vârtos acuma, când după atâtea datorii vechi ce au plătit, cel de acum epitrop, şi după atâtea cheltueli ce s'au făcut şi are a se mai face la cea din nou facere a bisericei, i a clopotniţei, i a podului, i a moarei şi a foişorului cişmelei de jos, din care se adapă săracii bolnavi şi toată mânăstirea. Care toate acestea. în adevăr sunt lucruri fără de care nu se poate ţinea spitalul acesta. Dar fiindcă venitul ocnelor acum este al casei Împărăteşti, de aceia urmează a fi îngăduială până la venirea aici a Exc. Sale Senatorul prezident al Divanurilor, spre

43) P. Samarian Ciuma.., pag. 249.

44) V. A. Ureche. l. c., pag. 895 vol XI

www.dacoromanica.ro

a face Divanul arătare către Exc. Sa, de acest drept venit al spitalului săracilor, când, de se va slobozi a şi-l lua dela numita ocnă, atunci se va face şi chibzuire pentru numărul paturilor, câte se poate ţinea; iar acum nu îndatorează Divanul pe acest spital a se ţinea acolo mai multe paturi, căci nici însuşi Divanul nu îngăduieşte a se mai supune acest spital în datorie precum a fost, ci după starea întru care se află venitul casei şi după curgătoarele cheltueli ce urmează a se face la aceste numite trebuinţi, care sunt a fi făcute, Divanul hotărăşte ca să ţie la numitul spital cele 12 paturi ce sunt hotărâte de prea fericitul ctitor, până la 15, 18, mult 20, fiind destul adaosul ce se face de alte 8 paturi peste rânduiala ctitoricească. Pentru care şi se porunceşte dumitale biv vel Stolnice Constantine Predule epitroape, că atâtea paturi să se ţie acolo la spital, iar nu mai mult. Aşişderea şi pentru rânduiala bolnavilor, ce se vor cere să meargă la acest spital, spre căutare, fiindcă spitalul acesta este făcut pentru oameni ce sunt cu adevărat săraci, cari nu pot avea altă năzuinţă, iar nu şi pentru aceia ce li-ar da mâna a se căuta, şi ca să nu cheltuiască dela sineşi, merg acolo spre căutare de pomană, şi mai vârtos că de vreme ce însu-şi ctitorul, adică Stăpânul acestui spital, hotărăşte ca întâi să se facă cercetare fieşcăruia bolnav aici, şi apoi să se trimită acolo; de aceia dar cu cale şi de trebuinţă este a se face cercetare acelor bolnavi aici şi trimiterea lor acolo de însuşi dumnealor boerii ctitori, cercetându-se însă aceia de către dumnealor doftorii spitalului, de sunt cu adevărat bolnavi. Şi poruncim d-tale mai sus numitule Epitroape, că fără de iscălitura a unuia din dumnealor ctitori, să nu fie primit nici un bolnav la acest spital, ca să nu se facă catahrisis şi să se isterisească de căutare cei ce cu adevărat vor fi săraci. şi cari nu au altă năzuinţă. Precum şi pentru cumpărătoarea trebuincioaselor doftorii la acest spital, iarăşi ţi se porunceşte, ca să le cumperi dela vericare spiţărie le vei găsi mai eftine, să faci şi pentru aceasta urmare întocmai după anaforaua dumnealor boerilor ctitori. Lângă aceasta ţi se porunceşte, să îngrijeşti toată vremea după îndatorirea ce o ai dela însuşi puterea testamentului, spre a nu lipsi nici odată gerahul de acolo, cum şi de se face cuviincioasă căutare a bolnavilor, de către doftor, la vreme, ca să nu se pricinuiască săracilor bolnavi, ori trudă, ori prelungirea boalei sau şi vreo primejdie din nevenirea doctorului la vreme, sau pentru verice altă împotrivă urmare, să fii dator să arăţi dumnealor boerilor ctitori, ca să se facă îndreptare cu urmare, după cum chiar stăpânul acestui spital, adică ctitorul, prin testamentul său hotărăşte".

ss. Mitrop. Ignatie, Manolache Banu, Istrati Creţulescu [45]).

Nu cunoaştem anaforaua, adică raportul fraţilor Ghiculeşti, dar, dacă ţinem seamă, că totdeauna hotărîrile, fie ale Divanului, fie ale

45) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. XI, pag. 894. Cit. cond. 67, fila 383.

www.dacoromanica.ro

Domnitorilor, nu sunt decât parafrazarea acestor anaforale, cu aprobarea sau dezaprobarea propunerilor ce se fac prin ele, lesne ghicim conținutul anaforalei acestor frați.

Înțelegem, că frații Ghiculești, în special *„cel de acum epitrop"*, adică conducător, probabil Grigore Ghica, știe să ceară drepturile ctitoriei Pantelimonului dupe prevederile *„testamentului"* ctitorului, și știe să invoace acest testament oridecâteori are ceva de cerut, dar îl ignorează când nu-i convine. Mai înțelegem că, invocând veșnica sărăcie a acestei ctitorii bogate, reușește să reducă numărul paturilor la 12, mult 20, după prevederile testamentare ale ctitorului fondator, dar uită că în același testament se prevede și funcționarea spitalului Sf. Visarion, închis tocmai pentruca spitalul de boli cronice să aibă 30 de paturi, nu 12 sau mult 20.

Inseamnă că urmașii ctitorului Pantelimonului, după ce au închis porțile spitalului dela sf. Visarion, chip să înmulțească paturile pentru bolile cronice, acum reduc numărul acestora la 12, mult 20, pe motiv că venitul celor 16 moșii, 13 mânăstiri și imense terenuri cu clădiri, cari coprindeau 16 mahalale în București, n'ajung să acopere întreținerea a 30 de guri de oameni bolnavi ![46]).

Insfârșit, din termenii *„cel de acum epitrop"*, sau conducător, s'ar putea înțelege că cearta dintre frații Ghiculești tinde spre rezolvare, că s'ar fi hotărît ca unul dintre ei, să fie singur epitrop; totuși vom vedea că acest lucru nu s'a întâmplat.

Oamenii înțelegători din acel timp, vedeau și pricepeau toate aceste lucruri, dar n'aveau posibilitatea sau nu știau cum să reacționeze. A trebuit să intervie doctorul Constantin Caracaș, medicul spitalului Pantelimon. Cu revolta în suflet, dar cu gândul curat de a face un bine, doctorul Caracaș descrie acele momente hotărîtoare :

> *„Eu, ca medic al orașului, văzând această stare de plâns a bieților bolnavi, atâta de mulți, și nespusa lor nevoe, mișcat de milă, văzând că nu pot să înduplec capii acestor două spitale (Colțea și Pantelimon), să sporească numărul paturilor, după multe sfătuiri și discuții, am propus Marelui Vornic Grigore Băleanu, atunci Agă al orașului, să deschidă o subscripțiune, cu care să se înființeze încă un spital pentru îngrijirea atâtor bolnavi fără mijloace, făgăduindu-mă și eu, să-i caut fără plată toată viața mea. Iar acest bărbat iubitor de săraci și bun patriot a primit cu bucurie... Atunci mulți creștini miloși dintre orășeni, din clasa clerului, boeri și negustători... au dăruit bani, alții au promis ajutoare.. fiecare după putere și bună-voință.."* [47]).

Revolta lui Caracaș era în sufletul tuturor. De aceia propunerea lui a fost primită de toată lumea. Mic și mare și-a dat obolul, și din nimic,

46) Idem, vol. III, pag. 352.

47) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaș, pag. 151.

www.dacoromanica.ro

cu mijloace infinit mai mici ca cele ale marilor ctitorii spitaliceşti existente, mulţimea, acest mare anonim plin de bun simţ şi demnitate, a răspuns reducerei paturilor dela aşa de săraca ctitorie a Pantelimonului, cu creiarea unui spital măreţ, spital cu 50 de paturi.

Acesta este spitalul *„Iubirei de Oameni"*, mândra ctitorie a *„Filantropiei"* de astăzi, care stă ca un exemplu viu şi veşnic martor a ce poate face revolta constructivă a unui doctor, doctorul Caracaş, exponentul revoltei mulţimei acelor vremi, atunci când bunul plac înlocuia omenia.

Şi lecţia doctorului Caracaş a prins minunat de bine.

Noul Domnitor, Ioan Vodă Caragea, care caută să impună ca epitrop al spitalului Pantelimon pe Logofătul Grigore Ghica, cu hrisovul lui din 6 Februar 1813, laudă din plin activitatea acestuia, activitate pusă pentru înflorirea spitalului :

> *„...fiindcă ni-am pliroforisit Domnia Mea, cu deplină încredinţare, că în diastima anilor ce se află mânăstirea şi spitalul acesta, în îngrijirea Domniei sale, nu numai că se păzesc şi se urmează ctitoriceştile orânduieli, şi încă, şi prin toate aceste nevoi şi strâmtoroasei vremi ale trecutei rezmeriţe, prin râvnă sufletească s'au osârduit, şi peste 12 paturi ce sunt orânduite prin testamentul ctitoricesc, de multe ori, după înmulţirea săracilor bolnavi ce năzuesc acolo, se urcă suma paturilor cu bolnavi şi până la 36, adică întreit, ţiindu-se şi spitalul în necontenită lucrare cu împlinirea a toate cele trebuincioase bolnavilor pe deplin, cum şi cu toată cuviincioasa şi buna căutare a lor, fără cusur".*
>
> *Şi, după ce se înşiră reparaţiile făcute la biserică, clopotniţă şi plata datoriilor spitalului, drept mulţămită pentru atâtea sacrificii. Domnitorul însărcinează „pe Dumnealui, mai sus numitul boer. (Grigore Ghica), ca şi de acum înainte, să fie tot dumnealui protector şi eforos al acestui spital şi casă a săracilor, adică să privigheze apururea pentru paza testamentului ctitoricesc... să aibă pe epitropul acestui spital sub cârmuirea şi povaţa Domniei Sale, şi cu un cuvânt, fără de iscălitura şi ştiinţa Domniei Sale, nici o mişcare sau urmare, să nu se facă întru oricefel de lucruri şi pricini şi trebuinţe ale acestei case... căci altfel nu vor fi ţinute în seamă"* [48]).

Dar voinţa Domnitorului, ca să impună numirea lui Grigore Ghica ca Efor al spit. Pantelimon, a stârnit din nou zâzania dintre fraţii Ghiculeşti. Şi n'a trecut decât o lună şi Domnitorul a fost silit să dea alt hrisov la 12 Martie 1813, în care, fără să anuleze numirea lui Grigore Ghica ca Efor, nu mai pomeneşte totuşi nici o vorbă despre ea [49]).

S'a ivit ciuma şi lucrurile au rămas aşa, nedescurcate.

In vremea epidemiei, printre alţii boala a ucis pe omul spitalului care încasa fumăritul din Târgovişte. La 7 Martie 1814, Domnitorul dă

---

48) Gălăşescu, l. c., pag. 287. — Gomoiu, l. c., pag. 379.

49) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 1019—1022. Citează condica domnească 19, fila 47 verso. — Gălăşescu, l. c., pag. 290.

www.dacoromanica.ro

porunci Ispravnicilor locali, să dea ajutor la strângerea acestui venit al spitalului Pantelimon [50]).

In acest răstimp, probabil că fraţii Ghiculeşti s'au împăcat şi se vor fi înţeles între ei, să se aleagă drept Efor al spitalului Logofătul. acum Spătar Grigore Ghica. Dar nu era destul numai înţelegerea dintre ei. Numirea unui Efor conducător trebuia să fie pusă în concordanţă şi cu prevederile formelor legale. De aceia, la 24 Martie 1815, ca să se dea fiinţă legală numirei Spătarului Grigore D. Ghica, ca Efor al Spitalului şi să nu mai poată cârti nimeni că îndeplineşte o sarcină care nu-i prevăzută în hrisovul-testament al ctitorului fondator, Divanul întăreşte această alegere şi numire :

Ungrovlahias Ignatios. Către dumnealui biv vel Spătarul Grigore Ghica.

Fiindcă spitalul săracilor ot mânăstirea Sf. Pantelimon este făcut şi înzestrat de răposatul Domn al doilea Grigore Ghica Voevod, strămoşul dumitale, care acest spital şi casă a săracilor. in toată viaţa răposatului Banului Dimitrache Ghica, părintele dumitale, au fost fără contenire sub protecţia şi purtarea de grijă a dumisale, precum şi dela pristăvirea răposatului părintelui dumnetale şi până acum au fost sub a dumitale îngrijire, şi fiindcă pentru înlesnirea căutărei a tot felul de trebuinţe ce sunt ale aceştii case, se cuvine ca şi Divanul şi Epitropia acestui spital, în toată vremea să se înţeleagă cu unul din Dumneavoastră. De aceia dar, printr'aceasta noi toţi pohtim şi însărcinăm pe dumneata, ca să fii însuşi dumneata eforos al acestui spital şi casă a săracilor, adică să privighezi deapururea pentru paza testamentului ctitoricesc, care şi de toţi luminaţii Domni de mai în urmă este întărit prin hrisoavele Domniilor Sale. Să chibzueşti a pune în urmare cele câte vei cunoaşte dumneta că privesc spre întemeerea şi folosul casei, să aibi pe epitropii acestui spital sub ocârmuirea şi povaţa dumitale, şi cu un cuvânt. fără de iscălitura şi ştiinţa dumitale, nici o mişcare sau urmare, să nu se facă întru orice fel de lucrări i pricini şi trebuinţe ale aceştii case a săracilor, căci toate acele vor fi achira şi neţinute in seamă".

Semnează Arhierei şi boierii Divanului [51]).

Din acest moment începe o nouă viaţă pentru ctitoria Pantelimonului. Grigore Ghica luând titulatura legală de Efor al spitalului, devine stăpân al acestei ctitorii. De acum înainte organele de conducere prevăzute în hrisovul-testament al ctitorului fondator, adică Mitropolitul, Marele Logofăt şi Marele Vistier, nu mai au nici un amestec aici. Orânduelile prevăzute în hrisovul ctitorului spitalului, au fost înlocuite cu voinţa nepoţilor beneficiari ai acestei ctitorii boqate.

---

50) V. A. Ureche, l. c., pag. 1019—1022.

51) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. X/A. pag. 1013—1014. Citează condica domnească Nr. 77, fila 234 verso.

www.dacoromanica.ro

Grigore Ghica era un om priceput în treburi şi foarte întreprinzător. Dar mai presus de toate era un om căruia îi plăceau banii. Nu-i scăpa nimic din ceiace i-ar fi putut produce bani. In anul 1803, îl găsim ca Vornic al Obştirilor, dar şi iniţiator proprietar al unei fabrici de *„gherˮ „mesituri, şaluri şi alte cumaşuri ce se lucrează de mătase, i fir, i minˮ „teneˮ*, cu un menghir, adică maşină de lustruit ştofele şi boiangerie de stofe, toate sub epistăsia fostului spiţer, Medelnicerul Chiriac Arbut[52]). Vel Logofăt al Ţării de sus, membru al Divanului, Efor al spitalului Pantelimon, nici una din aceste situaţiuni nu l'au putut îndepărta de afaceri productive. Pe când omul lui de încredere, Niculae Trăsnea, epitrop-administrator al spitalelor Colţea şi Pantelimon, îndeplinea şi slujba de epistat al Casei Podurilor, însărcinat cu mânuirea banilor, Grigore Ghica lua pe seama lui veniturile Cutiei acestei Case, plătind câte 16.000 de lei pe an, adică 48.000 de lei pe trei ani[53]). In anul 1819, Grigore Ghica, ajuns Mare Ban, este Efor al Casei Privigherei şi cu acest prilej dă dovezi că este un admirabil gospodar, pentrucă reuşeşte să dea cel dintâi buget excedentar al acestei case; Domnitorul ca şi boerii i-au adus *„căzută mulţumireˮ*, pentru această nemaipomenită minune[54]). Şi, în vârtejul atâtor ocupaţiuni, Banul Grigore Ghica nu uită că este un moştenitor al ctitoriei Bisericei Sf. Spiridon Nou, Biserica Ghiculeştilor, dela care primea câte trei mii de taleri pe an ; la 24 Iulie 1819, intervine la Domnitor, să dea poruncă numitei Biserici să mai adauge două mii de taleri la venitul anual al Banului Grigore Ghica, ca să aibă câte cinci mii de taleri pe an *„pentrucă zilnic întâmpină greutăţiˮ* săracul[55]). După revoluţia din 1821, Grigore Ghica a fost ales Domnitor.

Acesta este omul care lua conducerea spitalului Pantelimon la 24 Martie 1815, cu titlul de Efor. Capabil şi hotărât, Grigore Ghica a conceput planul de a avea sub mâna lui administraţia ambelor spitale, Colţea şi Pantelimonul ; pentru împlinirea acestui scop s'a servit de omul lui de încredere, de Serdarul Niculae Trăsnea.

S'a întâmplat că tocmai atunci a murit epitropul Pantelimonului, Clucerul Dinu Predescu. In locul lui, Grigore Ghica numeşte la 18 Sept. 1815, pe Serdarul Niculae Trăsnea. Dar acesta era deja epitrop la spitalul Colţea încă dela 27 Sept., 1810, aşa că acum avea sub administraţia sa amândouă spitalele. In acest chip planul lui Grigore Ghica prinde a se realiza[56]).

Inseamnă că dela 18 Sept. 1815, spitalul Colţea şi Pantelimon au un Epitrop comun. Această unire sub o singură administraţie, dacă corespunde socotelilor lui Grigore Ghica, lasă fără răspuns întrebarea fi-

52) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VIII, pag. 659 şi XI, pag. 291. Vezi vol. II, pag. 504, 505, 551, 591, 592.

53) Idem, vol. X/A, pag. 897—98.

54) Idem, vol. XII, pag. 243—44, la 2 Iulie 1819.

55) Idem, vol. X/A, pag. 277. Citează cond. 75, p. 193.

56) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 784.

www.dacoromanica.ro

reasca : cum se face că a fost acceptată de către ctitoria Colței ?, pentrucă oricât de frumoasă ar fi fost această unire administrativă, totuși, faptul că administratorul comun, Niculae Trăsnea, este omul de încredere al lui Grigore Ghica, pune spitalul Colțea într'o stare de inferioritate sau de dependență față de acesta.

Documentele vremei nu dau nici o deslușire în această pricină. Dacă însă ținem seamă de situația bănească foarte dificilă în care se sbăteau Racovițeștii, poate că am ajunge la o explicație. Cei trei frați Racovițești, cu toată averea lor, erau mereu în goană după bani și Grigore Ghica era cel care îi alimenta cu parale. Se știe că la 12 April 1823, frații Raecoviță au fost arestați din cauza unor „*prétentions particulières et pécuniaires de la part du Trésor*" [57]); iar în anul 1827, Domnitorul Grigore Ghica le cumpăra pe sub mână moșiile și casa, „*Son Altesse sub rosa en fut l'acquéreur*" [58]). Incât, poate, că această dependență bănească să fi constrâns pe Racovițești să accepte fără protest tendința de acaparare a ctitoriei lor exercitată de către Grigore Ghica. In cursul acestor raporturi bănești, se mai poate bănui că, poate, Grigore Ghica să fi luat cunoștință de actele ctitoriei Colței, de averile ce avea și despre felul cum erau administrate de către Racovițești ; în posesiunea acestor științe, să fi silit pe aceștia să accepte fără murmur un quasi control asupra administrației lor, control exercitat de Ghica prin omul lui de încredere, prin Niculae Trăsnea. Sunt bănueli fără un substrat documentar, care explică întrucâtva această situație curioasă.

Oricare ar fi explicația, faptul rămâne fapt. Serdarul Niculae Trăsnea, omul de încredere dar și de afaceri al lui Grigore Ghica, administra nu numai spitalul Pantelimonului, ci și spitalul Colțea ; începând dela 18 Sept. 1815, cele două spitale sunt contopite din punct de vedere al conducerei administrative.

Această împrejurare n'a schimbat cu nimic situația celor două spitale ; amândouă erau în mizerie. Când ni-am ocupat de spitalul Colțea, am documentat sărăcia în care se sbătea ; aceiaș sărăcie era și la ușa Pantelimonului, măcar că Domnitorul Caragea afirmă în hrisovul din 6 Februar că „*ni-am pliroforisit Domnia Mea cu deplină încredințare*" despre îmbunătățirile făcute de Grigore Ghica. Reparațiunele ce i se vor fi făcut, nu puteau să-l pue în stare de a funcționa cum trebue. Atunci a intervenit iarăși inimosul doctor Const. Caracaș, medicul spitalului ; tare pe încrederea mulțimei și pe popularitatea ce știuse să câștige atât ca practician iscusit, cât și ca om de inimă și inițiativă dovedită cu înființarea spitalului Iubirei de oameni, își putea permite acte de independență, pe cari nimeni altul nu li-ar fi îndrăznit. Era obiceiul pe atunci, ca cu prilejul hramului mânăstirei Pantelimon, să vie acolo însăși Domnitorul așa cum se ducea pela toate hramurile de mânăstiri, căci se căpăta cu anumite daruri ; așa a făcut și în Iulie 1816, de Sf. Pantelimon. Ceiace s'a petrecut atunci, o scrie însăși d-rul Caracaș :

57) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. X. pag. 225.

58) Idem, pag. 407.

www.dacoromanica.ro

„In anul 1816, după obicei, venind la hramul bisericei milosul Domn Ioan Caragea, i-am arătat nevoia de a se face din nou spitalul, după modelul spitalului Filantropia, care se zidea atunci, arătându-i şi mizeria bolnavilor cari se găseau atunci acolo. Atunci Domnitorul a dat poruncă, să se prefacă spitalul din temelii : şi aşa, in anul următor, s'a clădit tot în linia aceia, spre Răsărit, un nou spital mai înalt, mai încăpător, mai confortabil şi mai igienic, aerat mai bine şi mai bine expus la soare. Acesta se compunea din trei săli, fiecare din câte patru stânjeni şi jumătate, putând să primească fiecare, în larg, câte 10 bolnavi. Lângă aceste săli, spre dreapta, s'a mai făcut o încăpere destinată pentru băi, iar spre stânga alte două, una pentru depozitul de medicamente şi alta pentru farmacie ; apoi alte trei camere frumoase cu o bucătărie pentru hirurgi. Toate aceste odăi nu mai sunt înconjurate de zid înalt, ci au câte două ferestre spre răsărit, prin cari se vede o poziţie veselă şi întinsă şi coasta acoperită de pădure. Aceste încăperi mai au înspre Apus câte două ferestre fiecare, ce dau înăuntru unei mari magazii, egală cu edificiul, cu ferestre mari, foarte bună pentru vreme rea, ca să întâmpine furia vânturilor apusene. Apoi fiecare încăpere are privată afară din clădire, cu intrare şi uşă separată, încât bolnavul nu se expune la răceală. Privăţile sunt construite aşa, că necurăţeniile curg pe şghiaburi departe de spital" [59]).

Pus pe această cale reputaţia spitalului se reface şi oamenii capătă uşor încredere în tăria instituţiei. Faptul se verifică un an mai târziu, cu prilejul morţei Polcovnicului Panait, proprietarul unei băi din Bucureşti, poate, acelaş cu polcovnicul Panait din vremea ciumei din 1792 [60]). El a dăruit spitalului baia în valoare de 65.000 de taleri, cu condiţiunea să se întreţină din venitul daniei lui, un număr de zece paturi în spital. S'a cercetat valabilitatea daniei, exactitatea ei şi după aceia, Domnitorul a dat poruncă la 2 Martie 1817, să se primească dania, dar numărul paturilor să nu fie fix, ci numai atâtea câte se vor putea ţine cu din venitul băilor :

„...orânduind mortul a se adăuga la spitalul Sf. Pantelimon zece paturi de bolnavi, peste cele orânduite ale spitalului, fără de a şti şi a arăta câtă cheltuială trebueşte la pat pe fieşcare an, nu se cuvenea a orândui şi număr hotărât de paturi, căci, poate cheltuiala lor să fie mai multă decât venitul băei ce au afierosit la acest spital, (şi atunci) în loc să facă ajutor spitalului cu afieronea sa, să-l păgubească din alte venituri ale sale, spre a putea împlini trebuincioasa cheltuială a celor zece paturi ce sunt orânduite în diată ; ci, ca şi sfârşitul acestei afierome, adică mângerea săracilor bolnavi, să se săvârşească deplin cu venitul acestei băi, şi spitalul să nu cerce vreo pagubă din pricina hotărâtului număr al paturilor, de aceia, îndrep-

59) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş, pag. 148—149.
60) P. Samarian. Ciuma. pag. 147, 154, 159, 182.

www.dacoromanica.ro

tând Domnia Mea această greşală a neştiinţei mortului, hotărâm, ca adausul paturilor de bolnavi, să îngrijească atât dumnealor epitropii mortului, cât şi ai spitalului, de a se face pe fieşcare an după analoghia sumei venitului ce se va agonisi dela această afieromă a mortului, adică să se adauge paturile peste paturile spitalului, câte atâtea pe fiecare an, câte se vor putea ţine cu tot venitul acestei băi, a fieşcăruia an, scăzându-se însă, mai întâi, din suma acestui venit, pe tot anul, acei câte taleri 200 ce sunt orânduiţi de mort, a se da la locurile ce sunt în diată" [61]).

Şi lucrurile mergeau acum destul de bine. Un singur nor mai turbura seninătatea Eforului Grigore Ghica, ajuns acum Mare Ban. Era doctorul Caracaş. Independenţa acestui om întreprinzător, poate, gelozia stârnită de frumuseţea spitalului creiat de el, spitalul Iubirei de oameni, poate alte împrejurări din cari nu vor fi lipsit intrigile colegilor, aşa cum o afirmă însăşi Caracaş, au determinat pe Marele Ban şi Efor al spitalului, să înlocuiască pe d-rul Caracaş în postul de medic al spitalului, cu d-rul Apostol Arsache, proaspăt venit dela Berlin ; Domnitorul Alexandru Şuţu a întărit această schimbare la 19 Iulie 1820 [62]).

N'a trecut mult şi a isbucnit şi revoluţia grecească din 1820—21, cu dezastrele ei. Kreuchely, reprezentantul Prusiei la noi, scrie la 13 April 1822, că spitalul Pantelimon a fost devastat mai întâi de Arnăuţii eterişti, iar după venirea Turcilor, a servit drept stab soldaţilor anatolieni [63]). Rezultatele se ghicesc ; spitalul a fost nu numai devastat, ci ruinat complect, ceiace a necesitat câţiva ani de muncă şi reparaţii, ci să fie pus iarăşi în stare de funcţionare.

Iar după revoluţie s'a întâmplat un fapt foarte important: s'a renunţat la Domnitorii fanarioţi şi s'au numit primii Domnitori Români. In Muntenia a venit Grigore D. Ghica, eforul spitalului Pantelimon, (21 Iunie 1822—12 Iulie 1828).

Treabă curată ar fi fost, ca Domnitorul să renunţe la situaţia de Efor al spitalului în favoarea fratelui său Mihalache Ghica. Kreuchely, reprezentantul Prusiei la noi afirmă că acest lucru a şi fost propus, dar fraţii Ghica nu s'au înţeles din cauza lui Niculae Trăsnea ; nu s'au înţeles, pentrucă Mihai Ghica cerea să i se lase mână liberă *„d'exercer „cette dignité sans aucune influence étrangère et que ce jus patronatus „lui soit conférè sans réserve, comme tous ses prédécesseurs l'avaient „possédé"*. Şi Domnitorul, care ştia că fraţii lui nu iubeau pe Trăsnea, se temea că *„cédant à son frère tous les pouvoirs attachés au patronat* (asupra spitalului), *il ne dépose M. Dresna, pour en nommer un autre; „et voulant pourtant conserver cette charge lucrative à celui-ci, repondit: „laisson les affaires là, où elles en ont été jusqu'à présent"*. Aşa s'a

61) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 1011.

62) Vezi biografia d-rului Caracaş, vol. II, pag. 83 şi următoarele.

63) Hurmuzachi, vol. X, pag. 142, doc 188

www.dacoromanica.ro

hotărât Ghica să fie Domnitor, dar să fie şi Efor al spitalului Pantelimon [64]).

Hotărârea Domnitorului l-a expus tuturor bârfelilor, pentrucă i-a creiat o faimă de nespusă avariţie, iar protecţia ce acorda lui Trăsnea, lăsa curs tuturor bănuelilor.

Kreuchely, reprezentantul prusac dela noi, cunoştea bine viaţa românească din acea vreme şi aprecierile lui sunt necruţătoare pentru Grigore Vodă [65]). Afirmaţia lui că slujba lui Trăsnea ca Epitrop al spitalului este o „charge lucrative" (treabă rentabilă) poate şi pentru Domnitor, nu-i o simplă întâmplare.

Despre avariţia lui Grigore Vodă Ghica, Kreuchely scrie la 27 Decembrie 1824 : *„le panégyriste, qui lui prête la vertu de sacrifier ses „revenus particuliers pour satisfaire à ses dépenses, vraiment ferait rire „la Valachie entière, s'il régalait Bukureste d'une pareille assertion : on „y connait trop sa cupidité sordide..."* [66]).

Acelaş Kreuchely, vorbind despre Niculae Trăsnea, spune că era omul Domnitorului *„son favori, son confident, son saraf, et tout ce qu'on „voudra"*. Trăsnea ţinea vistieria Ţării şi pe cea a Domnitorului, şi le confunda într'una *„ce qui indignait tout ce qui n'était pas du parti du „Prince"* [67]).

Niculae Tăsnea servise pe vremuri pe bătrânul Ban Dumitraşcu Ghica, acum servea pe fiul lui, pe Grigore Ghica. La 27 Sept. 1810, Vistierul Trăsnea este numit, după recomandaţia lui Grigore Ghica, ajutor de epitrop la spitalul Colţea. La 26 Iulie 1812, este numit Epitrop plin la acelaş spital. Încă din Martie 1811. fusese numit epistat la Casa Podurilor, însărcinat cu seama banilor şi socotelile casei [68]). *La 13 Iunie 1814 este prins cu oarecari nereguli la această casă, dar scapă cu o simplă admonestare* [69]). *La 18 Sept. 1815, Serdarul Niculae Trăsnea este făcut Epitrop şi la spitalul Pantelimon, având sub conducerea sa amândouă spitalele Colţea şi Pantelimonul. Mai târziu, după 1822, prin stăruinţa Doamnei Pulheria Mavros, sora lui Grigore Vodă Ghica, este făcut Clucer* [70]). *Om de încredere al Domnitorului, este întărit de acesta ca*

64) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. X, pag. 230.

65) Baronul Ludovic de Kreuchely Schwertberg, fusese institutor lui Alexandru, fiul fostului Domnitor Scarlat Calimah şi agent prusac la Iaşi. Când a murit Marco, agentul prusac din Bucureşti, Kreuchely a fost numit în locul lui, la 19 Febr. 1820 şi a stat aici până în primăvara anului 1834, când probabil a murit. Cf. N. Iorga, Prefaţa vol. X din Hurmuzachi, pag. LVII şi LXI.

66) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. X, pag. 309. Doc. CCCLXXXI.

67) Idem, pag. 316.

68) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 838.

69) Idem, vol. X/A, pag. 838.

70) N. Iorga, l. c., vol. X, pag. 312.

www.dacoromanica.ro

Epitrop al ambelor spitale, prin reforma lui din 5 April 1824, şi rămâne în această calitate şi după retragerea Domnitorului, când au intrat Ruşii în ţară, sub eforiatul lui Mihail Ghica. Când s'a înfiinţat Eforia spitalelor pământeneşti, la 2 Februar 1831, Trăsnea a fost lăsat pe dinafară, dar numai pentru un scurt timp ; îndată ce şi-a dat demisia Eforul Vornic Iordache Filipescu, la 29 Mai 1831 a fost numit în locul lui, cu titlul de Epitrop sau Efor al spitalelor pământeneşti, Niculae Trăsnea. La 2 April 1832, când Kiselef a numit trei Efori, Niculae Trăsnea şi-a reluat locul de Epitrop-administrator al celor două spitale Colţea şi Pantelimon. In acest post îl găsim până târziu, în toată vremea fericită când Eforii au administrat cele două spitale, fără să mai dea cuiva vreo socoteală, din 1832 până la sfârşitul anului 1845. Intr'un raport al Comisiei bisericeşti din 27 Februarie 1848, cu privire la gestiunea Eforiei, pe vremea când Trăsnea şi Eforii n'au mai dat socoteli. se spune că s'au găsit foarte multe neorânduieli ; printre acestea şi o sumă de 12.793 de lei asupra „Casei Clucerului Trăsnea, subt cuvânt, pentru slujbele sale pe curgere de 24 de ani[71]*). Acestor date am mai putea adăuga două mici amănunte, cari dovedesc că Clucerul Niculae Trăsnea, administrând averile spitalelor Colţea şi Pantelimon, ştia să-şi facă parte şi lui. Intre manuscriptele rămase dela protosinghelul Naum Râmniceanu, se găseşte o notă în care se pomeneşte despre starea proastă a metoaşelor mânăstirei sf. Pantelimon ; printre cauzele acestei stări figurează şi faptul petrecut la 5 Februar 1823 : „...Căminarul Trăsnea a luat prodosis numai pentru „mânăstirea Găişeni, taleri 30 de mii, dând-o în arendă la alt mirean „pe zece ani, osebit de embaticul ce este dator în fieşcare an....''* [72]*). Iar la 3 Iulie 1826, Trăsnea vinde o parte dintr'un imobil din Călăraşi, aşezat pe moşia spitalului Colţea, şi în actul încheiat nu se specifică în folosul cui s'au încasat banii vânzărei* [73]*).*

Acesta era omul de încredere şi de afaceri al Domnitorului Grigore Ghica. Tovărăşia lor dădea de vorbit tuturor. S'a mers până acolo cu suspiciunea, că la 27 Dec. 1824, acelaş Kreuchely întreabă cu destulă insolenţă : *„où passe la majeure partie des revenus des hôpitaux et par„ticulièrement de l'hôpital de St. Pantélimon ?''* [74]*).*

Şi exemplul lor a fost contagios. Când citim corespondenţele străinilor din acea vreme, despre cele ce se petreceau la noi, îţi vine să crezi că peste tot nu erau decât jafuri în banul public. Teama de ciumă şi cheltuelile ce necesitau măsurile de pază erau un prilej minunat pentru

71) Analele parlamentare, vol. XV/1. pag. 518.

72) C. Erbiceanu. Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu. Pag. 60. Manuscr. Academiei, nr. 323.

73) P. Samarian. Istoria oraşului Călăraşi, pag. 48 şi 224.

74) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. X, pag. 309. Doc. CCCLXXXI.

www.dacoromanica.ro

acest jaf ; Domnitorul este acuzat de toate relele, că jefueşte şi că tolerează jaful. Consulul Franţei, Hugot, judecând întâmplările acelor vremi de pomină, pune în gura unui membru al Divanului, faimoasa exclamaţie : „*O ! Kete mencatoria*" [75]).

In această ambianţă ostilă, orice ar fi făcut Grigore Vodă Ghica, totul era suspectat şi tălmăcit drept cine ştie ce act de incorectitudine. Pune Domnitorul să se repare spitalul, să se dreagă stricăciunile rămase pe urma zaverei greceşti ; totul trebuia să fie gata în vara anului 1823; se luase chiar oarecari măsuri pentru această eventualitate. Şi n'a fost gata. Numaidecât acest fapt este comentat în defavoarea Domnitorului : nu s'a deschis spitalul, ca să se mai facă ceva economii dela întreţinerea bolnavilor... [76]).

La 5 April 1824, Domnitorul vrea să modifice organizarea Vorniciei Obştirilor şi întocmeşte Departamentul Epitropiei de obşte, în care grupează toate Casele făcătoare de bine, printre cari şi spitalele. Punctul 5 din acest proect impune controlul tuturor spitalelor „*de îngrijesc bine „pentru bolnavi.. de primesc pe toţi cei bolnavi.., de chivernisesc şi ico- „nomisesc bine.. de se silesc doctorii şi spiţerii cei orânduiţi pentru bolnavi..*".

Cu alte cuvinte institue un control sever asupra tuturor spitalelor, control care cade în sarcina Departamentului creiat de Domnitor. Instituirea acestui control ne apare ca un răspuns dat bârfitorilor, cari nu mai conteneau să acuze când pe Domnitor, când pe Trăsnea, că beneficiază de averile spitalelor.

In conformitate cu noua întocmire fiecare din spitalele Bucureştilor, Colţea, Pantelimonul şi Filantropia îşi păstrează autonomia de conducere şi administrare. Ca să accentueze mai bine acest lucru, Domnitorul reînoeşte la 5 Oct. hrisovul spitalului Colţea şi la 10 Oct. pe cel al spitalului Pantelimon. In acesta din urmă notează şi înfăptuirile realizate de el la acest spital, adică :

> „...ca *unul ce ne aflăm din neamul ctitorilor, încă până a nu ne sui la scaunul domniei, am avut întodeauna îngrijire pentru spitalul acesta şi pentru mânăstire şi pentru epitropii, când s'au orânduit, şi atât pentru mili şi ajutoruri, i pentru dregerea lui, i pentru a se ţinea mai în bună stare, niciodată n'am lipsit a face şi cele după putinţă ajutoruri ; şi iarăşi după a noastră povaţă, s'au mărit curtea stricându-se cele zece odăi ale bolnavilor, de s'au făcut altele mai bune şi mai multe, cum şi jos la cişmea s'a făcut chioşc cu multe împodobiri, cum se vede, care, acestea s'au făcut mai înaintea răsvrătirei, iar acum când Domnul Dumnezeu ni-au învrednicit cu domnia acestei pravoslavnice ţări Româneşti, am văzut mânăstirea*

75) Idem, în Hurmuzachi, vol. XVI, pag. 1181. Doc. 2146. — P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 392.

76) N. Iorga, în Hurmuzachi vol. X, pag. 248 Doc. CCCXXV.

www.dacoromanica.ro

şi spitalul. că din pricina răsvrătirei vremei ce au fost. au ajuns iarăşi la proastă stare. încât nu numai spitalul s'au dărăpănat. ci şi toate cele trebuincioase s'au răpus. precum şi casele domneşti. i ale epitropiei şi ale economiei se dărăpănase cu totul. Incă şi sfânta biserică ajunsese într'o stare de nu putea sluji nici sfânta liturghie. şi ca un lucru ce este pentru căutarea săracilor bolnavi. n'am lăsat trecută cu vederea. nu numai după datoria ce au Domnii. a ajuta la acest lucru folositor al săracilor. ci mai vârtos şi ca unul ce suntem din neamul ctitorilor. mai cu multă osârdie ni-am îndemnat. a ne arăta îngrijitori fără pregetare. căci pe lângă greutatea ce ni-au întâmpinat. când am venit cu Domnia Mea. precum este ştiut de toţi. dar nici pe această mânăstire şi spital nu li-am lăsat trecute cu vederea. ci prin osteneala cinstitului şi credinciosului boerul Domniei Mele. Niculae Trăsnea biv vel Clucer. epitropul acestui spital şi a mânăstirei. s'au prefăcut cele dărăpănate. s'au făcut şi de isnoavă. cum şi cele de lipsă s'au împlinit mai cu prisos. şi fiindcă şi bolnavii s'au înmulţit. am adăugat încă şase paturi cu aşternuturi. i plapume şi alte haine trebuincioase. a fi pentru trebuinţa săracilor bolnavi. întemeind şi spiţeria cu toate trebuincioasele doftorii. i cu gerah statornic. cu case pentru odihna lui. şi pe lângă casele domneşti. cari s'au preînoit. s'au mai adăugat şi un chioşc cu sală. i cu două odăi cu aşternuturile lor. precum şi casele epitropiei şi ale iconomiei : deosebit s'au dres şi s'au învelit şi sfânta biserică cu tinichea albă. i clopotniţa s'au făcut. unde necurmat să se săvârşească sfintele leturghii".

Urmează scutirile ce se acordă spitalului :

..Sfântul locaş acesta şi spitalul.. să fie tot slobod... de orice fel de dări obişnuite şi neobişnuite. cari după vremi pentru vreun păs va eşi pe celelalte mânăstiri. cum şi de cheltuelile ce s'ar întâmpla a se face deacum înainte la vreme de ciumă. cu cei ce vor pătimi de această năprasnică boală. pentrucă de aceia s'au făcut osebite spitaluri. întocmite cu veniturile lor. ca să rămâe acest spital slobod. atât de cei ce vor pătimi de năprasnica boală a ciumei. cât şi de cheltuelile lor. spre a putea ţine înăuntru acele treizeci şi şase paturi de bolnavi" [77]).

Şi celelalte Case făcătoare de bine, şcoalele, orfanotrofia şi cutia milosteniei îşi păstrează autonomia, cu diferenţa că, pentru cele două spitale, pentru Coltea şi pentru Pantelimon, Epitrop-administrator cu drept de control este în permanenţă Clucerul Niculae Trăsnea, omul de încredere al Domnitorului.

Acest fapt poate da şi alt înţeles reformei lui Grigore Ghica.

---

77) Al. Gălăşescu. Eforia spitalelor, pag. 300—301.

www.dacoromanica.ro

In adevăr, unirea administrativă de până acum a celor două spitale sub conducerea unui singur om, era un act personal, un act consimțit între cei doi urmași ai ctitorilor fondatori, Dumitrache Racoviță și Grigore Vodă Ghica, nu era un act legal cu caracter de permanență. De aceia, bănuim că Grigore Ghica, care urmărea această unire, poate pentru totdeauna, să fi încercat această reformă cu gând să dea ființă legală, să legalizeze și să permanentizeze această unire sub o singură administrație. Este o bănuială, ori explicație a unor fapte nedocumentate până acum.

Atmosfera de neîncredere ce s'a creiat în jurul Domnitorului se datorește și altor împrejurări, ca : divorțul Domnitorului, conduita Pulheriei Ghica și Sultana Zevcarides, sora și nepoata Domnitorului ; se mai adaugă activitatea boerilor refugiați prin Ardeal, cu titlul de rusofili, Pinișți, cărora dacă li s'au dat voe după 1826, să vie pela căminurile lor, *„zgomotoși și obraznici"*, făceau zile amare Domnitorului ; dar mai presus de toate însăși unele imprudențe ale lui Grigore Ghica, au dat prilej să întărească credința mulțimei, că se petrec lucruri urâte cu administrarea averei Pantelimonului. Cităm un exemplu :

Pe cuvânt că fratele său, Beizadeaua Mihai Ghica, Eforul de mai târziu, este în lipsă de bani, Domnitorul dă poruncă lui Trăsnea, să-i dea lunar câte 275 de taleri, drept ajutor la care ar avea drept ca unul ce se trage din neamul ctitorilor. Actul este din 4 Martie 1827 :

„Către biv vel Clucer Niculae Trăsnea, epitrop al sf. Pantelimon.

Este știut că cugetul răposaților întru fericire, ctitori ce au zidit aici în țară sfintele lăcașuri, după testamentul ce au lăsat pentru a lor orânduială, au fost nu numai de a se săvârși într'ânsele sfintele slujbe spre pomenirea sufletelor lor, ci încă, ca din prisosul veniturilor cu care li-au înzestrat, să se ajutoreze și obraze scăpătate și în trebuință, obraze ce se vor trage din neamul acelor răposați ctitori. Unul dar, dintr'acele obraze fiind și luminăția sa Beizade Mihăiță Ghica, poruncim dumitale ca dela zintâi a acestei următoare luni, să i se orânduiască a i se da leafă câte taleri 275 pe lună" [78]).

A ajuta pe un frate la nevoe, negreșit este faptă de laudă, dar este de laudă dacă îl ajuți cu din averea ta personală, mai ales când ești și Domnitor al țărei. Dar a fi mărinimos cu din banii unei instituții ajunsă în mizerie din cauza propriei tale administrații, este faptă urâtă. Și boerii protivnici Domnitorului atâta așteptau, să aibă motiv de cleveteală.

Adăugăm la toate acestea faptul că spitalul Pantelimon deși bogat, cu averi imense, totuși nu primește anual decât până la 350 de bolnavi, în cât mulți *„nenorociți zac pe piețe și pe străzile orașului și mor ca vai*

78) Arh. Stat. Condica domn. nr. 117, fila 72 verso. — V. A. Ureche. Domnia lui Grigore Ghica. Manuscris la Academie. Mapa finanțe.

www.dacoromanica.ro

„de ei, iar spitalul nu primește niciodată măcar unul peste numărul de „treizeci ; iar dacă vreun nenorocit, este adus acolo de către creștini mi„loși, este gonit fără milă, daca nu este vreun pat liber" [79]).

Toate la un loc, au făcut ca, la venirea lui Kiselef, când s'a pornit la organizarea spitalelor, să existe o atmosferă cu adevărat ostilă Ghiculeștilor, așa cum vom vedea mai departe, când ne vom ocupa de înființarea Eforiei spitalelor pământești, la 2 Februarie 1831.

Dacă a isbucnit războiul Ruso-Turc, răsboiul din 1828, și Rușii au ocupat țările noastre, Domnitorul Grigore Ghica s'a retras din domnie și a lăsat la conducerea ctitoriei Pantelimonului pe fratele său, Banul Mihai D. Ghica, cu titlu provizor.

In acest timp spitalul va fi avut de suferit așa cum au avut de suferit toți Românii. Rușii au pus mâna pe spitalul Iubirei de Oameni și au obligat bolnavii și personalul acestui spital să se mute la Colțea, iar cei dela Colțea trebuiau să se mute la spitalul Pantelimen cu personal și administrație cu tot. fiecare urmând să cheltuiască pentru întreținere din fondurile lui.

Odată cu venirea lui Kiselef în toamna anului 1829, s'a început opera de organizare a Țărilor Românești. Pentru a se documenta asupra organizărei spitalelor, Kiselef a cerut să i se trimită științi asupra organizărei de până atunci. Și s'au trimis științi și despre organizarea spitalului Pantelimon. Cu acest prilej se uită cu totul de testamentul ctitorului fondator ; în adevăr, se constată că prevederile ctitorului fondator cu privire la conducerea spitalului, pe care o are „*vel Logofăt și vel Vistier... „oricare vor fi pe vremi... și, însuși sfinția sa părintele Mitropolitul Țărei „a fi ca un nazâr peste toți*" s'a uitat până într'atât, că la cererea lui Kiselef, Divanul răspunde cu toată seninătatea în Ianuar 1830 : „...ocâr„*muitor al acestei case a fost totdeauna din neamul ctitorilor și de către „aceia să reviserisea, precum și acum se află ocârmuitor Grigore Ghica, „ca unul ce este din neamul ctitorilor... și revisește pomenita casă. Și... „are orânduit epistat pe Clucerul Niculae Trăsnea, carele poartă grijă „de cele trebuincioase atât pentru ale mânăstirei cheltuială, cât și pentru „ale spitalului de acolo*" [80]).

Și Kiselef a crezut, că nu putea pune la îndoială spusele Divanului. și Divanul a greșit, pentrucă oamenii uită ușor și de uită nu vor să mai cerceteze, să afle cum au fost lucrurile și care este adevărul. De altfel și de ar fi vrut să cerceteze n'ar fi putut s'o facă, pentrucă actele de fondație ale spitalului nu erau la Divan, erau în mâna Ghiculeștilor și aceștia desigur n'aveau nici un interes să le arate; acest lucru se va dovedi numaidecât cu prilejul votărei Regulamentului Eforiei.

Organizarea spitalelor și înființarea Eforiei spitalelor o vom studia în capitolul respectiv; aici vom spicui numai câteva fapte din viața acestui spital în această vreme.

---

79) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaș, pag. 149.

80) Vezi mai departe capitolul III. Reformele lui Kiselef.

www.dacoromanica.ro

In raportul pe care Eforii spitalelor îl înaintează lui Kiselef la 18 Noembrie 1832 se spune că veniturile spitalului Pantelimon au fost de 62.766 piaştri în 1828; 63.789 în 1829; 65.336 piaştri în anul 1830; 50.055 piaştri în 1831 şi 121.351 în 1832. Cu mici diferenţe în plus sau în minus, cheltuelile au fost cam la acelaş nivel în fiecare an.

In acelaş raport Vornicul Mihai Ghica, care gira locul de Efor al spitalului, promite că din viitoarele economii ale spitalului se va construi în Bucureşti un spital nou [81]).

Raportul Eforilor a fost însoţit şi de un proect de Regulament spitalicesc, care trebuia să vie în discuţia Adunărei Obşteşti ca să fie aprobat şi să capete putere de lege.

In art. 1, al acestui Regulament se stabileşte că spitalul Pantelimon şi Colţea sunt *„sub direcţiunea ctitorilor"*.

Art. 49, precizează : *Spitalul Pantelimon este şi va fi ctitoricească „zidire a familiei Ghica, de aceia epitropia acestui spital se cuvine, că şi „mai înainte, s'o aibă numai această familie, pogorându-se de la tată „la fiu"*.

Când a fost să vie în discuţia Adunărei acest regulament, in Ianuar 1833, Sfatul administrativ a depus un alt proect de Regulament spitalicesc, prin care se cere creiarea unei Eforii, care să cuprindă toate spitalele ţărei, fără nici un fel de privilegiu pentru ctitorii Pantelimonului şi Colţei.

Ctitorii celor două spitale au protestat şi la cererea Adunărei să prezinte actele de fondaţie au refuzat categoric. Din această cauză s'a încins discuţie mare, şi când s'a ajuns la somaţii şi ameninţări, Vornicul Mihai Ghica, care n'avea nici un amestec în toată această chestiune, pentrucă el nu era decât girant sau locţiitor de efor, titularul legal fiind fratele său, fostul Domnitor Grigore Ghica, la un moment dat a declarat foarte frumos: *„...Il ne me reste donct, pour le cas que l'Assemblée Géné- „rale persisterait à ses pretentions, que de retirer mon projet, de le décla- „rer comme non avenu, de me demettre de la curatelle que j'exerce. Dès „lors elle reviendra à mon frère le Prince Grégoire Ghika, au nom duquel „je l'ai exercé jusqu'à présent, et qui a la dessus des droits personnels „munis de toutes les formalités requises, et l'hôpital ira son train, comme „par le passé..."* [82]). Dar lucrurile n'au mai avut nici o urmare. Unul din fraţii Ghiculeşti, Alexandru Ghica avea toate şansele să fie ales Domnitor, aşa cum a şi fost. Această împrejurare a potolit elanul celor cari protestau contra regulamentului Eforilor.

Mărinimos, ca orice viitor Domn, Alexandru Ghica dărueşte trei mii de piaştri spitalului Pantelimon, cu cari, în conformitate cu art. 6 din regulament, trebuia să se cumpere paturi de fer pentru bolnavi. Încântat de această donaţie, Kiselef scrie la 4 Dec. 1833: *„Cette action „méritoire doit recevoir des encouragement"*, drept care cere Logofeţiei

81) Gălăşescu, l. c. pag. 343.

82) Analele parlamentare, vol. III/i, pag. 393.

www.dacoromanica.ro

să aducă ..à *la connaissance du public par la voie des journaux. afin d'en ..courager un şi honorable action*" [83]). Şi la 18 Dec. 1833 ..*Buletinul*" anunţă obştei darul făcut de Căminarul Alexandru Ghica [84]).

Dar regulamentul spitalelor făcut de Efori. ca şi regulamentul făcut de Sfatul Administrativ. n'a mai venit în discuţia Adunărei Obşteşti. aşa că nici *unul*. nici celălalt n'*au* mai căpătat întărirea legală. Totuşi, acest fapt n'a împiedicat ca Eforii celor două spitale. Pantelimon şi Colţea. la adăpostul protecţiei noului Domnitor. Alexandru Ghica. fratele Eforului dela Pantelimon. să impue aplicarea regulamentului făurit de către ei, pentru ei. Aşa erau vremile şi aşa a fost sortită viaţa acestor două spitale: vor trebui să treacă încă două decenii. ca să intre pe calea fixată de ctitorii fondatori.

SPITALUL IUBIREA DE OAMENI.

Suntem în vremea ocupaţiei ruseşti (25 Dec. 1806—18 Mai 1812). Nevoile şi sărăcia erau neînchipuit de mari. Dar ceiace speria şi îngrijora mai mult ca orice. erau bolile şi marele număr de bolnavi. In vara anului 1809. numai în Bucureşti erau peste cinci mii de bolnavi ruşi. Spitalul Colţea şi Pantelimonul cu cele câteva paturi ale lor erau ca şi inexistente: ca să se poată spitaliza atâţia bolnavi. s'au transformat în spitale ostăşeşti mai toate casele de seamă din Bucureşti. printre care citäm Curtea Domnească şi Curtea Brâncoveanului. Şi tot n'ajungeau: Ruşii cereau să se clădească spitale noi în care să încapă cel puţin 700 de bolnavi [1]).

La 24 Iunie 1809. Mitropolia comandă ispravnicilor din Prahova şi celor din Dâmboviţa o cantitate mai mare de var: se pare că intenţiona construirea unui spital mai mare lângă Biserica Doamna Bălaşa sau poate intenţiona refacerea bisericei. nimeni nu poate afirma exact [2]). Dar până să se aducă la îndeplinire o asemenea intenţiune lumea suferindă nu-şi găsea loc de odihnă.

Cu câţiva ani mai înainte. în 1803. Domnitorul Constantin Ipsilanti. ca să poată opri atacurile hoţeşti ale faimosului Pasvantoglu şi ca să-şi facă mână bună la Ruşi. a înfiinţat un chip de armată românească echipată ca nişte cazaci. sub comanda maioruliu Pangal. Pentru nevoile acestor ostaşi s'a înfiinţat şi un spital în mahalaua Mihai Vodă lângă Curtea domnească [3]). Oastea lui Ipsilanti a fost desfiinţată în anul 1807, dar bănuim că spitalul dela Mihai Vodă n'a fost desfiinţat. pentrucă prea erau mari trebuinţele de spital. ca să fi fost închis.

---

83) Arh. Stat. Secretariatul statului. dos. 207/1832.

84) Buletin nr. 58/1833 din 18 Dec.. pag. 301.

1) V. Gomoiu şi V. Plătăreanu. Centenarul spitalului Brâncovenesc. 1837-1937, pag. 14-15. Vezi mai departe «Spitalele ostăşeşti».

2) Arh. Stat.. cond. 56, fila 74 v.

3) Vezi mai departe «Spit. ostăşeşti».

www.dacoromanica.ro

Pe atunci, d-rul Constantin Caracaş, era medic de oraş şi medic al spitalului Pantelimon ; şi :

„Văzând — scrie el — această stare de plâns a bieţilor bolnavi, atât de mulţi, şi nespusa lor nevoe, mişcat de milă, văzând că nu pot să înduplec capii acestor două spitale să sporească numărul paturilor, după multe sfătuiri şi discuţii, am propus Marelui Vornic Grigore Băleanu, atunci Agă al oraşului, să deschidă o subscripţiune, cu care să se înfiinţeze încă un spital pentru îngrijirea atâtor bolnavi fără mijloace, făgăduindu-mă şi eu să-i caut fără plată toată viaţa mea. Iar acest bărbat iubitor de săraci şi bun patriot, a primit cu bucurie şi bunăvoinţă propunerea mea, ca unu care cu ochii lui vedea suferinţele demne de milă ale omenirei. Atunci mulţi creştini miloşi dintre orăşeni, din clasa clerului, boeri şi neguţători au contribuit la această instituţiune plăcută lui Dumnezeu. Unii au dăruit bani, alţiţi au promis ajutoare lunare, alţii anuale, fiecare după putere dar şi bunăvoinţă; dar cu deosebire a contribuit ilustrul şi gloriosul, atunci comandantul oştirilor ruseşti, Principele Cutuzof, precum în condica spitalului se arată" [4]).

Aşa a luat fiinţă spitalul *„nemernicilor"* streini, adică spitalul *„Săracilor bolnavi"*, înţelegându-se prin termenul de streini, oameni fără rude, fără nici un sprijin de nicăeri, căci *„Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu... „fraţi ai săi numind pre săraci nemernici..."* trebue să-i ajute [5]).

Nu se ştie exact unde s'a deschis acest spital. Un act de mai târziu, din 30 Iulie 1813, spune : *„...spitalul nemernicilor săraci carele... prin osârdia i cheltuiala d-lui vel Logof. de Ţara de sus Grigorie Băleanu, „i a d-lui Dohtorului al politiei Constantin Caracaş, s'au fost început şi s'au pus în lucrare mai întâi aici în lăuntru, în politie..."* [6]).

„In lăuntru, în politie" sunt termeni cari arată că acest început de spital a luat fiinţă undeva în oraş şi fiindcă nu se arată unde anume, până la găsirea vreunui alt document deslusitor, am fi tentaţi să credem că, poate, acest *„spital al nemernicilor"* va fi fost deschis sau va fi continuat fiinţa spitalului dela Mihai Vodă, spitalul întemeiat de Const. Ipsilanti.

Curând s'a văzut că spitalul din *„lăuntru, în politie"* este prea mic pentru nevoile populaţiei pătimaşe. şi atunci, spune acelaş hrisov *„văzând „că aici în politie, nu este loc îndemânatec spre a se urma fiinţa şi lucra- „rea acestui spital, fiind trebuinţă de local mai larg, au mutat pe bolnavi „la zidirea unde se chiamă Fabrica de postav, afară din Bucureşti..."* [7]).

In acest scop, la 25 April 1810, porunceşte Divanul :

---

4) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş, pag. 151.

5) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. X/A. pag. 1031.

6) Idem. Hrisovul spitalurilor celor noi.

7) Idem, pag. 1032.

www.dacoromanica.ro

„Dela întâiul Divan.

Dumneata biv vel Sărdar Răducane, epistatule al isprăvniciei de Curte, după catastihul ce ni-ai arătat de taleri 3999 parale 32, ce trebuesc a se cheltui pentru meremetul caselor ot fabrica Medelnicerului Arbut, unde este să se pue spitaluri, îți porunceşte Divanul ca întocmai după acel catastih de cheltueli să te apuci făr de zăbavă a le meremetisi" [8]).

Până în prezent nu se cunoaşte locul exact unde a fost această fabrică de postav. Ştim numai că în vremea aceia existau două fabrici de țeseturi, una la Mărcuța, fabrica de testemeluri înființată în anul 1800 de Stănuță sin Tudorachi cu privilegiu personal ca timp de 15 ani, să n'aibă nimeni drept să facă alta la fel. Funcționa încă în 1812, pentrucă ivindu-se în acest an alți doritori de a deschide fabrici identice, nu s'a permis din cauza privilegiului amintit [9]). A doua fabrică este înființată de Vornicul Obştirilor Grigore Ghica; întărită cu hrisovul din 13 Ianuar 1803, această fabrică lucrează *„ghermesituri, şaluri şi alte cumaşuri... de „mătase, i fir, i mintene (adică postavuri), cum şi prefacerea mătăsurilor"*. Epistat al fabricei este Medelnicerul Chiriac Arbut, de unde şi fabrica purta numele lui [10]).

Intr'o informație de mai târziu găsim indicațiuni mai precise; este vorba de punctul de intrare în Bucureşti al apeductului de olane prin care Alexandru Ipsilant a adus apa din Giuleşti la cele două fântâni făcute de el. fântâna din Şalvaragii şi fântâna dela Sărindar. In acest punct situat undeva mai la Nord de Podul dela Grozăveşti de astăzi, lângă apa Dâmboviței se afla fabrica de postav a Medelnicerului Arbut. Se dovedeşte acest lucru dintr'un act din 17 Mai 1816, prin care Vodă Caragea cedează Banului Golescu olanul de apă dela Giuleşti, pe cuvânt că cele două fântâni s'au batalisit, adică s'au înfundat şi au fost părăsite; apa mai curgea numai *„acolo din susul Bucureştilor, lângă apa Dâmboviței, „unde s'au aflat mai nainte şi fabrica de postav, care, cumpărând-o dum- „nealui Hatmanul (Constantin Golescu), au împodobit acel loc cu aca- „returi şi cu alte înfrumusețări..."*. La 8 Sept. 1819, Alex. Şuțu întăreşte această ceziune de olan cu condițiunea de a se face acolo o cişmea *„afară la drum"* [11]).

Rezultă că spitalul dela fabrica de postavuri a fost aşezat afară din oraş, în cartierul Grozăveşti spre Belvedere de astăzi. In Topografia lui, d-rul Caracaş spune: *„mai întâi s'a înființat în anul 1811, sub epori „numitului boer Vornic Băleanu şi a altor mulți boeri, eu fiind însărcinat*

8) Arh. Stat. Condica domn. 65, fila 30.

9) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 801—811.

10) Idem, vol. VIII, pag. 659 şi vol. XI, pag. 291.

11) Vezi aici capitolul: Edilitatea în raport cu igiena şi sănătatea publică. Apa de băut.. — V. A. Ureche, vol. XII, pag. 320—321. — Intr'un plan al orașului Bucureşti din 1847. Hanul Golescu şi casa Golescului este marcată pe Podul Calicilor.

www.dacoromanica.ro

„cu îngrijirea şi administraţia, un spital afară din oraş, departe ca ju-„mătate de oră într'o clădire veche în care fusese o fabrică de haine, în „care încăpeau abia 50 de bolnavi, întreţinuţi numai cu contribuţiunile „anuale ale filantropilor şi dintr'o cutie de mili, care se purta prin „oraş". [12]).

La 1 April 1812, Divanul constată cu mulţumire că spitalul dela fabrica de postavuri funcţionează cu rezultate bune ; bolnavii găsesc acolo *„odihnă şi bună căutare a dohtorului (Caracaş), ce se străduieşte spre „a tuturor isbăvire, prin cât este mijlocul putinţei omeneşti"* ; şi ca să încurajeze opera iniţiatorilor acordă spitalului anumite avantaje şi venituri:

Dela întâiul Divan şi Comitet.

Fiindcă prin ostenelile pravoslavnicilor creştini s'au aşezat în marginea oraşului unde au fost fabrica de postavuri, spital pentru bolnavii străini, cari mai înainte erau pre poduri şi prin gunoae pătimind întâmplătoarele boale şi ca un lucru ce învederat se cunoaşte a fi de mare folos acelor ticăloşi şi nemernici cari nu aveau mijloc odihnei aceştia, din zi în zi se adaugă întemeerea sa, prin osârdia celor ce aleargă a face ajutor înzestrându-l cu cât poate fieşcare creştin, întru veşnica sa pomenire ; se sporesc însă şi cheltuelile sale cu înmulţirea bolnavilor ce aleargă a-şi găsi lăcaş de odihnă şi bună căutare a dohtorului, ce se străduieşte spre a tuturor isbăvire, prin cât este mijloc putinţei omeneşti. Drept aceia, văzând Divanul o bună cuviinţă a rânduelei ce merge înflorind în faptele sufleteşti prin multa osârdie a Epitropilor, ce din bunăvoinţă au cugetat săvârşirea acestui obştesc bine, şi după datorie, vrând a priveghea şi a găsi mijlocul întâmpinărei ajutorului spre ajungerea trebuincioaselor cheltueli, cu sfat de obşte în Divan chibzuindu-le, au găsit cu cale şi au hotărât, ca dela toate husmeturile ce se vând la Cochii vechi, adică dela vămi, dela ocne, dela dijmărit şi dela vinărici, să aibă a lua milă câte taleri unul la pungă din toată suma vânzărei, care bani să aibă a şi-i lua dela cumpărătorii acestor husmeturi, precum se dau şi alte mili ce prin hrisoave sunt întărite, iar nu din suma banilor Vistieriei. Aşişderea să aibă a lua dela tot ispravnicul ce se orânduieşte la fieşcare judeţ, câte taleri douăzeci; care, aceşti bani să se adune în păstrarea Epitropilor. Să aibă dar aceste mili în veci, fără de strămutare, întărind acest privilegiu cu iscăliturile noastre.

Semnează Ignatie al Ungro-Vlahiei, sovetnic cavaler Loghinov, Manolache Ban, Isaac Ralet , Barbu Văcărescu, Const. Varlaam vistier [13]).

In acest timp s'a făcut pace între Ruşi şi Turci punându-se capăt ocupaţiunei ruseşti. La 8 Sept. 1812 a venit ca Domnitor Ioan Caragea

12) P. P. Samarian Topografia lui Caracaş, pag. 152.

13) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 897. Citează cond. 71, fila 41.

www.dacoromanica.ro

(8 Sept. 1812—12 Oct. 1818). Printre cele dintâi acte semnate de Vodă Caragea a fost şi acela din 7 Dec. 1812. prin care întăreşte daniile Divanului făcute la 1 April acelaş an. şi mai adaugă *..încă câte taleri unul ..la pungă dela toate rusumeturile. i câte taleri cinci dela fieşcare isprav-..nic. când se orânduieşte la judeţ...*[14]).

Şi 'n acest timp. spune d-rul Caracaş, *..Eforii au găsit cu cale. să ..facă o clădire cu două rânduri. după modelul spitalelor din ţările civi-..lizate. pentru 200 de bolnavi. Şi iarăşi prin contribuţia orăşenilor filan-..tropi. s'a început clădirea în anul 1813. propăşind cu paşi gigantici: ..toate clasele orăşenilor au adus ofrande pentru această filantropică şi de ..Dumnezeu bine văzută faptă"*.

Iar Domnitorul prin hrisovul din 30 Iulie 1813 spune că *..inmulţin-..du-se paturile bolnavilor şi văzâna ca nici acolo* (la fabrica de postav) *..nu este loc îndemânatec... cugetat-am a face şi a zidi într'adins o zidire ,,de spital nou pentru aceşti bolnavi...*" şi s'a ales locul Logofătului Grigore Băleanu, lângă cişmeaua răposatului Mavrogheni.

La 26 Iulie 1813. Banul Radul Golescu şi Banul Grigorie Brâncoveanu au făcut anafora Domnitorului, propunându-i să dea oarecari venituri spitalului nou :

Prea Înălţate Domn.

Pentru noul spital ce s'au întocmit. a căruia energhie. din mila Măriei Tale şi a unora din creştinii ce se îndură a da câte puţin ajutor. se urmează până acum în streine case. iar lucrarea zidirei sale. precum este ştiut Măriei Tale. s'au început acum din temelie în fericitele zilele Înălţimei Tale. făcându-se afară din politie. lângă cişmea. spital nou. în care poate să încapă aproape ca 200 paturi de bolnavi. osebi din cele dimprejur cuviincioase şi trebuincioase nămestii ale sale. Prin altă prea plecată a noastră anafora. am fost făcut Înălţimei Tale fierbinte rugăciune să te milostiveşti Măria Ta. ca din domneştile bogate milele Măriei Tale. să se ajute această Casă a săracilor. atât spre săvârşirea zidirilor sale (cari zidiri fiind până la un loc. urmează să facă contenire din pricina neajungerei şi a lipsei). cât şi spre a se putea ţine după vremi spitalul acesta în fiinţa şi lucrarea'sa. la care anafora se dă luminată porunca Măriei Tale. coprinzătoare. ca de vreme ce Înălţimea Ta. din singură firească Măriei Tale voinţă şi cugetare eşti pornit la acest fel de ajutoare şi faceri de bine. cari privesc spre mângâerea nemernicilor săraci bolnavi şi spre sufleteasca pomenire a Măriei Tale. de aceia dar ni se porunceşte. să chibzuim. ca ce fel de ajutor s'ar veni a se face din partea domniei. care să fie cuviincios şi potrivit la aşa facere de bine şi cu ce mijloc. şi să arătăm Măriei Tale prin anafora. Următori fiind luminatei porunci, am făcut îndestulă :hibzuire şi aflăm aceste mijloace. ce pre larg le arătăm mai jos. cari mijloace

14) Idem. vol X/A. pag. 1010. Citează condica 73. pag. 4.

www.dacoromanica.ro

socotim nu numai că sunt cuviincioase, ci și foarte potrivite și lipsite la acest fel de mare facere de bine".

Și propun:

1) „...din toate popoarele județelor unde are Mânăstirea Mărcuța milă de vinăriciu, prisosul ce va fi peste mila Mărcuței, adică ceilalți bani până la cinci câți nu vor fi afierosiți, să se afierosească la acest spital.

2) Două din mânăstirile cele slobode ale țărei, ce nu sunt închinate nicăeri, adică Mânăstirea Govora și Mânăstirea Arnota ot sud Vâlcea, să binevoești Măria Ta, a se afierosi, ca să fie de acum înainte metoșe la acest spital al săracilor, precum are și spitalul ot sf. Pantelimon... pentru care să se dea luminată porunca Măriei Tale,... și apoi să vie egumenii acestor două mânăstiri... ca să le facem așezământ... ce ajutor au să dea la spital pe fieșcare an, după ce se vor scoate trebuincioasele cheltueli cu cari se pot ține mânăstirile în bună starea lor.

3) ...din țiganii domnești, să hărăzești Măria Ta vre-o zece sălașe... să fie spre poslușanie la această casă, între cari... să fie și din cei cu meșteșug, cum jimblari, bucătari, zidari, lemnari, dogari, fiind foarte mult trebuincioasă poslușania acestor fel de oameni la acest fel de Casă.

Și cer: „...ca prin luminat hrisov... să se întărească darea acestor ajutoare la greutatea cheltuelilor facerei și ținerei acestui spital,... în care... să se coprindă și acei 25 scutelnici, și acei câte taleri doi la pungă dela toate huzmeturile precum s'au și urmat... atât mai înainte cât și acum".

Drept urmare acestei anaforale, Domnitorul dă *„Hrisovul spitalurilor celor nouă, de mili i de întocmirea și rânduiala Epitropilor"*, la 30 Iulie 1813:

După introducere:

„...găsit-am Domnia Mea încă dela a noastră bună venire aici la domnescul nostru Scaun, pe unii din dumnealor boerii patrioți, împreună și cu unii din negutători, silindu-se de a aduce la întregimea ființei sale spitalul nemernicilor săraci, carele, încă dela leat 181..., prin osârdia i cheltuiala dumnealui vel Logofătului de Țara de Sus, Grigorie Băleanu, i a d-lui dohtorului al politiei, Constantin Caracaș, s'au fost început și s'au pus în lucrare mai întâi aici, în lăuntru în politie, spre primirea și căutarea acestor fel de săraci bolnavi. Apoi văzând că aici în politie nu este loc îndemânatec spre a se urma ființa și lucrarea acestui spital, fiind trebuință de locaș mai larg, au mutat pe bolnavi la zidirea unde se chiamă Fabrica de postav, afară din București, îndemnând însă și pe unii din negutătorii cei ce sunt epitropi ai bisericei sf. Nicolai din Șelari, de s'au făcut și ei împreună Epitropi ai acestui spital, ce s'au văzut și de Domnia Mea. Iar după câtăva vreme, înmulțindu-se paturile bolna-

www.dacoromanica.ro

vilor şi văzând că nici acolo nu este loc îndemânatec, nefiind nici casele într'adins zidite pentru acest fel de trebuinţă şi loc depărtat de politie, iar mai vârtos şi zidirea fabricei fiind streină, cugetat-am a face şi a zidi într'adins o zidire de spital nou pentru aceşti bolnavi, un loc larg şi cu aer curat al d-lui mai sus numitului boer vel Logofăt Grigorie Băleanu, aproape de politie, lângă cişmeaua răposatului Mavroghene, îndemnând şi rugând şi pe alţii din boeri de au ajutat la acest lucru şi s'au făcut împreună epitropi, carii pe anume se arată mai jos, însă: d-lui vel Banul Răducan Golescu, d-lui biv vel Ban Grigorie Brâncoveanu, i d-lui Clucerul Constatin Brăiloiu, d-lui biv vel Clucerul Constantin Golescu, d-lui Căminarul Nicolae Văcărescu, d-lui biv vel Postelnicu Costache Cornescu, i Pitarul Geani şi Dumitrache Văleanu, şi măcar că s'au şi făcut începerea acestei zidiri, la mai sus numitul loc, dar văzând dumnealor că nu numai zidirea este cu greu a se săvârşi, ci şi lucrarea spitalului este cu discolie a se mai urma din pricina lipsirei trebuincioaselor cheltueli, făcut-au cu toţii arătare şi rugăciune Domniei Mele [15]*), ca să miluim acest lăcaş al săracilor cu un domnesc al nostru ajutor, nu numai spre a se putea săvârşi zidirea spitalului, ci şi lucrarea lui a se putea urma a pururea. După a cărora rugăciune privind Domnia Mea la a omenirei ticăloşie şi văzând că norodul s'au înmulţit aici în politia Bucureştilor, şi din zi în zi se adună mulţime de străinătate, încât nu era destul numai acele două spitaluri ot mânăstirea Colţei şi sf. Panteleimon ce sunt întocmite de mai înainte de răposaţii otitori ai lor, ca să coprinză şi să primească mulţimea bolnavilor celor străini şi nemernici, cari ajunseseră de zăceau pe poduri şi pela adăpoaste, fără de nici o căutare şi mângâere, lucru cu totul împotriva omenirei şi a dumnezeeştilor porunci, aflându-se săracii năpustiţi de omenire, părăsiţi de norocire şi înfăşuraţi în desnădăjduire, n'am trecut Domnia Mea cu vederea această rugăciune a dumnealor, ci prin iubire de oameni şi cu milostivire privind la acelaş dumnezeesc cuvânt, care zice: „fericiţi sunt cei milostivi cari miluesc, că aceia se vor milui", şi pe lângă alte multe mili ce am fost făcut acestui spital mai dinainte, încă dela buna venirea Noastră din anul trecut 1812 Decemb. 7, adecă câte*

15) Aceste date se complectează minunat cu cele din Topografia d-rului Caracaş: «Dar ca o năpastă a venit în vara acestui an, acea înfricoşată epidemie de ciumă, cu o furie ce nu se poate descri şi cu un caracter din cele mai rele...; a urmat o mare şi generală sărădie, din care cauză nu s'au mai putut aduna contribuţiuni, aşa că abia s'a putut încropi etajul întâi al clădirei. Chibzuindu-se dar Eforii, ce să facă, am alergat la binevoitorul şi milosul Domn Ioan Vodă Caragea şi arătându i încur cătura noastră, a ascultat cu bunăvoinţă umilitele şi încordatele noastre rugăciuni şi aşa a dotat această frumoasă operă cu daruri domneşti bogate, asigurându-i şi un venit anual de aproape 23 de mii de lei, aşa că astăzi venitul întreg al spitalului a ajuns la 30 mii de lei. (P. P. Samarian, l. c. pag. 152).

www.dacoromanica.ro

taleri doi la pungă pe toată suma vânzărei la huzmeturile acestea, însă: dela vămi. dela ocne, dela dijmărit, dela vinăriciu şi dela oerit; câte taleri 25 dela toţi ispravnicii când se orânduesc la judeţe, şi câte taleri zece dela sameşul fieşcărui judeţ, când se orânduesc. Să ţie spitalul şi lude 25 scutiţi dintre pământenii dajnici, cu pecetluituri după orânduiala Vistieriei. a fi pentru cărat lemne la spital sau la alte trebuinţe, precum se vor orândui de dumnealor boerii epitropi. Am adăugat şi acum după anaforaua ce încă dela 26 ale acestei luni ni-au făcut unii din dumnealor boerii Epitropi şi am întărit şi Domnia Mea dela 27 tot ale aceştii luni, milele ce mai jos se arată, adecă:

Ca din popoarele unde are Mânăstirea Mărcuţa milă de vinăriciu câte doi bani de vadră şi pârpârul, să ia acest spital câte trei bani de vadră, ce erau până acum domneşti, din cinci bani ai vinăriciului ce au fost vechiu, însă: la sud Mehedinţi, din plasa Blagniţei, i plasa Dumbrăvilor, i plasa Jâlţurilor, i plasa Muntelui, i plasa Ocolului ot Halânga, i plasa Ocolul ot Hinova, i plasa Câmpului; i la sud Buzău, poporul Chindita, poporul Sorăscii, poporul Săpăuca, jumătate poporul Pleşcoiu, poporul Cârlomăneşti, poporul Săsenilor, poporul Valea Teancului, poporul Zorecsilor; i la sud Saac peste Cricov, poporul ce se chiamă al Dobrotenilor, care se împarte cu trei nume, Ceptura, Dobrotenii, şi despre răsărit partea Văigardului, i valea Nucetului şi iar peste Cricov, în dosuri, poporul Gorănetu i Muscelu, şi Piscul lui Epure din plasa Mărunţişului şi în plasa de sus a dosurilor Gorănetu i Pelinu, i Sărăştii; şi la sud Olt, trei popoare ce sunt pe moşii megieşăşti, anume Zănoaga, Creţeştii şi Slăviteşti. Insă la popoarele dela sud Saac şi la sud Olt, fiindcă şi dintr'acei trei bani s'au mai fost închinat mai înainte la unele din mânăstiri, de aceia, câte din popoare şi câţi bani se vor găsi slobozi domneşti până la cinci bani de vadră, să se ia pe seama acestui spital, cu orânduiala ce se iau şi celelalte mili mânăstireşti. Care vinăriciu al spitalului, să fie apărat şi de zeciuiala Cutiei Podurilor.

Deosebit afierosim Domnia Mea, i două mânăstiri dela sud Vâlcea, anume Govora şi Arnota, ca să fie de acum înainte metoaşe la acest spital al săracilor, precum şi metoaşele Sf. Pantelimon, de care poruncim, ca prin nazâretul d-lor Epitropilor, să se facă catagrafie de toate veniturile în adevăr, cum şi osebit catastih de toată zestrea mânăstirilor ce au, până la orice, şi apoi să vie egumenii acelor două mânăstiri aici la d-lor Epitropii, ca să le facă aşezământ, câtă vreme au să egumenească cu soroc rânduit, şi ce ajutor hotărât au să dea la spital pe fiecare an, după ce vor scoate trebuincioasele cheltueli ale acelor mânăstiri, cu care să se poată ţinea mânăstirile în bună starea lor, după cuviinţă păzindu-se şi ctitoreştile aşezământuri întru toate întocmai şi fără strămutare, păzind şi mânăstirile a li se face meremeturi, ca să nu vie la dărăpănare, precum şi zestrea mânăstirei să se păzească a o da iarăşi deplin pre-

www.dacoromanica.ro

cum o primesc. Iar care din egumeni, va vedea d-lor Epitropii, că nu sunt buni iconomi, să-i schimbe şi să pue alţii vrednici şi cu frica lui Dumnezeu.

Zece sălaşe de ţigani domneşti hărăzim Domnia Mea la acest spital, şi fiindcă spitalul are trebuinţă de oameni cu meşteşug, poruncim Domnia Mea, d-tale epistatule al Armăşiei, să cauţi dintre ţiganii domneşti acest fel de oameni, şi făr de zăbavă să-i faci teslim la d-lor Epitropii acestui spital, pe cari să ni-i arăţi prin catastih anume, bărbaţi, muerile şi copii lor, ca să dăm Domnia Mea şi osebită carte pe numele lor.

Iar pentru Epitropii acestui spital cuvântăm şi hotărâm pre d-lui vel Logofătul Grigorie Băleanu, i d-lui doftorul Constantin Caracaş, ca nişte începători, pricinuitori şi îndemnători de facerea acestui bine, după cum ni-am pliroforisit din testamentul ce s'au întocmit de d-lor la începutul acestui spital, pe care întru toate îl întărim Domnia Mea, însă: Dumnealui Logofătul ca unul ce s'au arătat ctitor cu osârdie şi cu destulă cheltuială pentru materialurile şi facerea acestui spital, fiind al dumnealui şi locul de sub această clădire; i doftorul Constantin şi ca un îndemnător şi însuşi ostenitor spre căutarea bolnavilor, până când s'au orânduit dohtor şi gerah într'adins, să fie Epitropi nestrămutaţi în toată viaţa dumnealor, şi aşa să se pogoare această epitropie în veci; după moartea însă a doftorului Constantin Caracaş, să fie dator unul din cei după vremi doftori ai politiei, ca să îngrijească a cerceta adesea pe doftorul, i pe gerahul spitalului de a urma darea dohtoriilor şi căutarea bolnavilor cu epimelie şi cu bună orânduială, şi împreună cu numiţii doi Epitropi, să fie dumnealor boerii ce s'au arătat mai sus pe anume, Epitropi acestui spital, iarăşi în toată viaţa dumnealor, precum asemenea să fie şi neguţătorii Epitropi ai bisericei Sf. Nicolae din Şelari, cei ce vor fi după vremi, şi după moartea vreo unuia din ceştialalţi Epitropi, să rămâe în locurile Epitropilor, clironomii dumnealor, iar când vreunul dintr'acei clironomi se va cunoaşte de către toţi ceilalţi Epitropi, că nu este destoinic de a fi Epitrop la acest spital, atunci de va fi trebuinţă şi vor voi toţi Epitropii a orândui în locul aceluia pe altul, care va fi destoinic să-l şi orânduiască.

Iar Casa de venituri şi cheltuiala acestui spital, în cât vor trăi numiţii doi Epitropi, dumnealui vel Logofătul Băleanul, i dohtorul Constantin, să o ţie ori unul ori altul, pecetluită fiind şi de ceilalţi Epitropi câţi se vor întâmpla a fi faţă, ori la deschiderea ori la închiderea ei, iar până la moarte-le să rămâe la clironomii dumnealor tot cu această orânduială, de vor fi însă dintre cei clironomi cinstiţi, temători de Dumnezeu şi iubitori de oameni. Iară nefiind nici unul destoinic, atunci toţi Epitropii să aleagă pe altul dintre dânşii, ce-i vor socoti mai destoinic şi cu frica lui Dumnezeu, de a-l însărcina cu Casa, cu acest fel de legătură şi încredinţare însă,

www.dacoromanica.ro

ori acel casier sau măcar vreunul dintr'aceilalți Epitropi, de se va arăta cu vreo viclenie spre paguba Casei săracilor acestui spital, acela și clironomii să fie osândiți întru aceiaș ticăloșie întru care erau supuși a fi săracii mai nainte până a nu se întocmi acest spital.

Deci, ca să se urmeze și milele și orânduiala acestui spital totdeauna întru întregimea lor și să nu se conteneze lucrarea lui, ci să se sporească și să se înmulțească, spre a omenirei mângâere, pomenirea atât a noastră i a celor din urma noastră frați luminați Domni, ce vor întări aceste mili ale spitalului și vor mai adăuga după trebuință ce va fi, cum și spre lauda dumnealor Epitropilor, întărim printr'acest domnescul nostru hrisov, atât milele ce mai sus se arată, cât și rânduiala Epitropilor, ca să se păzească fără nici o strămutare, precum mai sus se arată..." [10]).

Amănuntele acestui hrisov unite cu cele notate mai sus, lămuresc definitiv începuturile spit. Filantropia, adică: înainte de 25 April 1810, din îndemnul d-rului Caracaș și cu sprijinul bănesc al Logof. Gr. Băleanu, a luat ființă spitalul nemernicilor streini, așezat undeva *„înlăuntrul politiei"*, poate în spitalul dela Mihai Vodă, cel făcut de Const. Ipsilánti. De aici, după 25 April 1810, a fost mutat afară din București, la Fabrica de postav, în sus de București pe apa Dâmboviței spre Grozăvești. In anul 1813 a început construcția actualului spital, gata în 1815.

„Astfel, cu concursul orășenilor și boerilor filantropi și al acestui bun Domnitor, s'a terminat prima clădire în anul 1815; iar a doua nefiind sume destule, pentrucă trebuia să se facă și proviziuni pentru căutarea bolnavilor, s'a găsit cu cale de către toți, să se clădească, când cu ajutorul lui Dumnezeu, se vor aduna banii trebuincioși pentru aceasta. Mulți dintre boeri, cât și dintre negustători, mișcați de zelul filantropic, nu numai că au contribuit la realizarea acestei frumoase opere, dar au primit cu plăcere și Eforia (conducerea) acestui spital, pentru buna orânduială. Cei dintâi Efori au fost iubitorii de Dumnezeu Episcopul de Buzeu, Constandie Filitis, prea nobilul boer Marele Ban Grigorie Brâncovan, Marele Ban Radu Golescu, Marele Logofăt George Golescu, Aga Constantin Golescu, Vornicul Niculae Văcărescu, Hatmanul Constantin Greceanu, Stolnicul Geani și alți mulți și câțiva negustori.

Clădirea acestui spital s'a făcut afară din oraș, la distanță de 150 de pași, spre Miazănoapte, într'un loc, care nu avea atunci alte clădiri în vecinătatea sa, cu vederea întinsă spre câmpie și spre oraș. Insă astăzi (Caracaș scrie între 1820 și 1825) mulți locuitori, nefiind împiedicați de guvern, și-au făcut case și despre Sudul și despre Nordul spitalului și cu toate că nu sunt prea apropiate ca să împiedice suflarea vânturilor și să-i strice atmosfera, totuși, fiindcă

16) V. A. Ureche. Ist. Rom,. vol. X/A. pag. 1030—1035.

www.dacoromanica.ro

strada care merge pe alături cu spitalul este cam strimtă, în timp de iarnă şi de ploi multe, se adună depela case ape multe, încât mersul la spital este greu.

Spitalul este pus cu faţa spre Miazăzi, are o curte mare şi după dânsa o grădină mare; în dos, despre Nord, o altă grădină cât ţine spitalul. Tot etajul întâi al acestei clădiri are 20 de camere în şir, din cari sunt destinate pentru bolnavi patru, foarte comode, de câte cinci stânjeni lungime şi 4 şi 1/2 în larg, şi alte patru mai mici de câte patru stânjeni, având fiecare cinci ferestre mari şi înalte. Celelalte camere, de câte trei stânjeni sunt locuite de către preot, de epistat, de hirurg şi de farmacist. Fiecare dintre ei are câte două camere şi o cuhne. Intre acestea este şi o magazie pentru medicamente şi o farmacie, iar în mijlocul tuturor acestora este un mic paraclis.

Intr'o parte, sub pământ, este o pivniţă mare, despărţită pentru vin, pentru medicamente şi pentru ale hranei. Lungimea spitalului este de 52 de stânjeni, iar lăţimea de 9 1/2. Partea de dinainte în toată lungimea, are un mare coridor cu 30 de ferestre înalte, cari nu numai că înfrumuseţează clădirea, dar formează şi o mare sală, care este de mare folos, fiindcă în timp de iarnă opreşte pătrunderea vânturilor reci, iar vara căldura cea mare a soarelui. Această sală serveşte şi pentru preumblarea bolnavilor în timpuri rele. Toată clădirea este frumoasă şi confortabilă pentru primirea bolnavilor, cari capătă aici plăcere şi mulţumire în încăperile largi şi curate. In interior, aerul se păstrează curat prin ventilatoare sistematice ce s'au făcut în fiecare încăpere şi prin ferestrele cele mari; nu puţin contribue la acestea şi faptul că s'a făcut privata la o parte, în nişte chilii despărţite, puse între săli, cu lăzi anume făcute, cari se deşartă în toate zilele afară, ca să nu se facă exalaţiuni ce strică aerul. Afară de această clădire mai este una în faţă, în care este bucătăria, spălătoriile, magazia de rufe şi câteva locuinţe de servitori.

In primul etaj zidit se îngrijesc în toate zilele 60, 70 şi 90 de bolnavi la caz de nevoe. In fiecare din salele cele mari sunt câte 15 paturi, iar în cele mai mici câte 10: când însă vin mai mulţi bolnavi, nu se păzeşte această rânduială şi se pun mai mulţi bolnavi într'o sală. Pentru femei sunt săli separate şi pe cât se poate, se păzeşte cuvenita diferenţiere între boale. Intr'un an întreg intră 800—1150 de bolnavi din cari mor 90—100". [17]).

De acum încoace viaţa spitalului Filantropia se deapănă zi de zi. cu gândul de a face cât mai mult bine. dar şi cu grijă de a-şi aduna la vreme veniturile, ca să poată face faţă cheltuelilor.

La 22 Ianuar 1814, se dă poruncă să fie aduşi egumenii mânăstirilor Govora şi Arnota, să dea explicaţii despre datoriile prea mari ce

17) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş. Pag. 152—154.

www.dacoromanica.ro

arătau că au aceste mânăstiri, şi să aducă şi veniturile rămase spitalului [18]). La 20 Martie 1814, se dă poruncă Banului Golescu să execute imediat pe Grigore Brăiloiu, cel însărcinat să adune venitul vinăriciului din Mehedinţi, dela care spitalul mai avea de primit suma de 4500 de taleri, strânşi din acest venit [19]).

La 24 April 1814, se orânduieşte Logofătul Răducan Tocilescu, să instaleze pe egumenii noi numiţi la Govora şi Arnota, să socotească şi să lichideze tot trecutul administraţiei acestor mânăstiri, după care avea să întocmească inventarul zestral al mânăstirilor [20]).

Pentru a mări veniturile spitalului, la 28 Mai 1814, Vodă Caragea pune o amendă de cinci taleri de fiecare vită găsită de pripas prin viile din Sud Saac, în folosul spitalului [21]). In acelaş scop, la 18 Februar 1815, Vodă Caragea aprobă cererea Epitropilor spitalului, să înfiinţeze o chetă printre creştinii cari se duceau la biserică:

„Ioan Gheorghe Caragea, Voevod...

Dumneavoastră boerilor Epitropi ai spitalului săracilor nemernici, de vreme ce din nepurtarea de grijă şi din lenevirea preoţilor se zăticneşte strângerea acestui ajutor al spitalului, ce s'au orânduit pentru mângâerea săracilor bolnavi de acolo, iată se dă dumneavoastră voe printr'această domnească a Noastră poruncă, în puterea căreia să aveţi a orândui la fieşcare biserică pe oricare din ctitorii lor îl veţi alege, şi-l veţi socoti mai vrednic şi cu temere de Dumnezeu, însărcinându-l ca în toate Duminicile şi sărbătorile să umble cu Cutiile spitalului, după oărânduiala ce este hotărâtă şi, ori la împlinirea fieşcărei luni, sau când vor fi chemaţi de Dumneavoastră, să fie datori a aduce Cutiile la Casa Spitalului, spre a se deschide şi a se lua la Casă ajutorul ce se va strânge, cari, acei Epitropi, de vor vedea vre-o împotrivire din partea preoţilor acelei biserici, să arate dumneavoastră, şi d-voastră să faceţi cunoscut prea sfinţiei sale Părintelui Mitropolit, ca să-şi ia acel preot căzuta certare" [22]).

La 9 Noembrie 1816, domnitorul Caragea, dă din nou poruncă să se strângă pela biserici ajutorul spitalului:

„Prea sfinţia Ta Părinte Mitropolit, fiindcă d-lor boeri Epitropi ai spitalului străinilor, ni-au făcut arătare că Cutiile acestui spital, ce sunt împărţite pela biserici, nu le scot preoţii Duminica a umbla cu dânsele pentru ajutor de milă la trebuinţele sărmanilor

18) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. X'A, pag. 216—17.
19) Idem, pag. 1023.
20) Idem, pag. 223.
21) Idem, pag. 1024 şi vol. XII, pag. 349—350 şi pag. 351.
22) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 1014. Cit. cond. 78, pag. 328

www.dacoromanica.ro

bolnavi, lăcomindu-se la ale lor interesuri în parte, din care această împotrivă urmare a lor, la trebuinţele spitalului. De aceia dar, poruncim, să dai poruncă tuturor preoţilor din politie, egumenilor de pe la mânăstiri şi Epitropilor de pe la biserici, ca de astăzi înainte în toate Duminicile să umble cu Cutiile spitalului prin biserică, a cere milostenie dela norod, căci oricarele din egumeni, i din preoţi, i epitropi sau mahalagii, va ebondisi în vre-o Duminică a nu umbla Cutia spitalului, să ştie cu hotărâre că se va îndatora pe acea lună a plăti taleri 10 la spital pentru pini' [23]).

Şi spitalul mergea minunat. In Aprilie 1817, Constantin al Buzăului, Grigore Brâncoveanu, Grigore Băleanu, Constantin Caracaş şi Giani Orăşanu, semnează cel dintâi regulament spitalicesc care s a întocmit cândva la noi în ţară, coprinzând toate laturile vieţei spitaliceşti până în cele mai mici amănunte. Totutl se cuprinde în 77 de articole, întocmite, credem, de mintea celui care a iniţiat creiarea acestui spital, adică de d-rul Caracaş.

Ca personal de continuă supraveghere stau în spital: preotul, epistatul, doi hirurgi, farmacistul şi personalul de serviciu. Mai există un epistat special care adună veniturile spitalului, un scriitor, şi un al doilea medic de ajutor (medic secundar).

Art. 1-4, se referă la ordinea generală. Spitalul n'are număr fix de bolnavi. ci după nevoi. Primeşte orice bolnav fără deosebire de naţionalitate, rasă sau religie. Se administrează de către Efori, cari se adună la sfârşitul fiecărei luni şi verifică socotelile.

Art. 5—18 privesc pe bolnavi, care trebue să se supue ordinei spitalului; să nu ceară milă; să nu dea bacşişuri; să se spovedească şi împărtăşească, să facă rugăciuni; testamentul îl fac în prezenţa preotului şi a personalului: să asculte de doctori, hirurgi şi de personal; n'au voe să iasă din curtea spitalului, să mănânce altceva decât ce li se dă din spital; să păzească curăţenia. Nesupuşii sunt goniţi din spital. La intrare în spital tot ce au, predau intendentului.

Art. 19—26, privesc pe servitori, cari trebue să fie cinstiţi, să nu fie beţivi. Li se fixează toate îndatoririle. Ei observă pe bolnavi, mai ales pe cei mai grei. Au grija aşternuturilor, să nu ia bacşişuri, să comunice doctorului tot ce observă.

Art. 28—40, rânduieşte datoriile epistatului spitalului. El stă în spital şi răspunde Eforilor de toată administraţia. Inregistrează bolnavii, păstrează lucrurile lor. Ţine inventarul spitalului. Are grijă de hrana bolnavilor, de curăţenia spitalului. El chiamă pe duhovnic când este nevoe şi asistă la facerea testamentelor de către bolnavi.

---

23) Idem, pag. 1010 Termenii «ebondisi», a sări, a neglija şi «pini», pedeapsă, par a fi luaţi de scriitorul poruncei, din franţuzeşte.

www.dacoromanica.ro

Inmormântează pe cei morți în spital. Ține socotelile la zi și este dator ..să fie blând și uman cu bolnavii și ceilalți oameni ai spitalului".

Art. 41—47. privesc pe farmacist și farmacia lui. El prepară medicamentele după ordonanțele doctorilor. N'are voe să dea medicamente afară decât numai la porunca doctorului. Păstrează medicamentele în condițiuni bune.

Art. 48—54. reglementează serviciul hirurgilor. Stau în spital. examinează bolnavii și pansează rănile. Prezintă pe bolnavi medicului. la vizita de dimineață și ia notă de tot ce ordonă medicul. Imparte medicamentele la bolnavi. El dă primele ajutoare bolnavilor. Supraveghiază curățenia și ordinea. Trebue să fie ..răbdător. blând și uman, să nu intenționeze vreun interes și să aibă registru de toți bolnavii cari intră și es din spital".

Art. 55—59. fixează atribuțiile medicului secundar. Acesta face vizita de două ori pe zi. dimineața și seara. Examinează toți bolnavii pe cari îi prezintă medicului primar. Supraveghiază executarea rețetelor și dieta prescrisă. Seara poate prescri medicamente. Trebue să se poarte cu bolnavii cu ..blândețe și omenie iar către medicul primar să fie respectuos și supus".

Art. 60—62 fixează îndatoririle medicului primar. El prescrie tratamentul de făcut. Pentru boalele externe tratamentul îl prescrie hirurgul. Angajează personalul. De el ține fixarea regimului alimentar și toată rânduiala din spital. El cere Casieriei împlinirea nevoilor spitalului.

Art. 63—71 fixează regulele de păzit în îmbrăcămintea bolnavilor și regimul alimentar.

..Art. 67. Toți bolnavii vor avea dimineața la dejun bulion. adică supă.

Art. 68. Bulionul ușor consistă din orez. fidea. arpăcaș sau griș cu apă. sau zeamă de carne. Această dietă este pentru cei ce sufăr de inflamațiuni sau de maladii acute de piept.

Art. 69. Se vor da bolnavilor slabi. pe lângă bulionul arătat mai sus și un sfert de jimblă.

Art. 70. Convalescenților. li se vor da bulion și un fel de mâncare conținând 75 dramuri de carne și vegetale la dejun. iar la prânz aceiaș mâncare și 150 de dramuri de jimblă. Se va da și friptură când medicul va prescrie.

Art. 71. Acei care primesc vin. vor avea 100 dramuri vin și 10 rachiu și chiar mai mult dacă va fi trebuință.

Art. 72—75 se ocupă de atribuțiile preotului.

Art. 76 fixează datoriile portarului, care nu dă voe bolnavilor să iasă din curtea spitalului și veghiază să nu se înstrăineze din zestrea spitalului.

Art.7 77 se ocupă de vizitatori. cari trebue să intre în liniște.

www.dacoromanica.ro

fără să aibă voe să se ocupe de diagnosticele bolnavilor. Cei cari voesc să facă daruri, să le depue la Cutia spitalului [24]).

Doctorul Constantin Caracaş dă în „Topografia" lui şi o statistică generală a primilor nouă ani de funcţionare a spitalului :

Anul	Eşiţi	Morţi	Lei	Bani
1812	661	42	13166	87
1813	482	34	18887,	102
1814	419	37	15384	51
1815	654	54	20405,	114
1816	792	42	29648	90
1817	1133	91	31748	51
1818	907	105	29526	15
1819	817	99	33049	63
1820	820	87	31269	63
9 ani	6685	582	223087	39

„Din 373.775 lei, venituri totale ale spitalului în nouă ani, după cum se vede, s'au cheltuit pe hrană, medicamente, lefi şi alte nevoi, pentru 6685 bolnavi, 223087 lei, 39 bani, iar restul s'au întrebuinţat în clădirea lui şi în alte datorii făcute mai înainte la mânăstirile închinate spitalului. Cheltuiala fiecărui bolnav este de lei 33,45 adică fiecare pat pe an câte lei 381 şi bani 42" [25]).

Venit-a apoi revoluţia grecească din 1821 şi mişcarea lui Tudor Vladimirescu, de pe urma cărora spitalul Filantropia a avut mult de suferit. In această privinţă scrie Caracaş:

„Turburările şi schimbările politice întâmplate după anul 1820, cari au adus mari nenorociri şi neorândueli în toată ţara, au căşunat şi spitalului dezordine, nenorocire şi pagubă însemnată în venituri, fiindcă au diminuat ofrandele ce se făceau în fiecare an de către filantropi. S'a împiedicat până acum şi construirea unui al doilea edificiu şi a unei clădiri mai mici, compusă din bae şi alte trei camere mari pentru locuinţa bolnavilor cari au trebuinţă de băi. Acestea au fost dăruite de filantroapa şi nemuritoarea Mare Băneasă Zoe Brâncoveanu, care a dat şi sumele trebuincioase pentru construcţie. Şi adaugă în notă:

„Astăzi, în anul 1825, s'a terminat şi această clădire, în lipsa mea la Braşov, dar nu după planul dat de mine, ci cu multe defectuozităţi" [26]).

24) P. P. Samarian. Topografia d-rului Caracaş, pag. 154—161.

25) Idem.

26) Idem.

www.dacoromanica.ro

După trecerea pârjolului lăsat de revoluție, Eforii spitalului au avut mult de furcă cu adunarea veniturilor spitalului, cari se strângeau cu mare greutate.

Un venit care dă mult de lucru era cel din amenzile care se dădeau pentru vitele găsite de pripas prin viile din sud Saac, unde făceau stricăciuni. Strângerea acestui venit dădea loc la o mulțime de năpăstuiri și reclamațiile nu mai conteneau. O primă cercetare în această pricină s'a făcut încă din anul 1814, la 10 Mai, apoi s'a repetat în 1819 și acum, la 4 Noembrie 1822, Epitropii spitalului propun o serie de măsuri de îndreptare în această chestiune. Dar tocmai după un an, la 29 Iulie 1823, vel Logofătul Dimitrie Bibescu face Domnitorului un raport favorabil asupra acestor propuneri, cari nu-și găsesc aplicarea decât după un alt an, la 24 Martie 1824: strângerea venitului să se dea unui om cinstit, care să nu fie dat altora spre exploatare; amenda să se aplice numai pe bază de dovadă sigură; viile din preajma satelor să fie bine îngrădite cu gard sau cu șanțuri.

Dar n'a mers treaba nici așa. Atunci, Domnitorul Grigore Ghica, la 2 Noembrie 1824, a desființat de tot acest venit al spitalului, care da până la o mie de taleri pe an [27]).

Un venit mai de seamă era cel din vinăriciu. Și s'a întâmplat că în anul 1822. până a nu se numi încă noul Domnitor, acest venit a fost vândut fără să se țină seamă de drepturile spitalului Filantropia. Atunci epistatul spitalului, Ceaușul Amza Năescu, a reclamat Caimacamilor, și aceștia au dat ordin la 22 Sept. 1822, să se ție seama de aceste drepturi [28]).

Mult zbucium și multă alergătură a dat Epitropilor spitalului venitul celor două mânăstiri Arnota și Govora. Venitul acestor mânăstiri fusees arendat încă din 1817, arhiereului Calinic Proilavul, primii trei ani cu câte 6500 de taleri pe an, iar ultimii trei ani, până la 1 April 1822. cu câte 7500.

Expirând contractul, ca să fie sigur de prelungire, Arhiereul Calinic a rămas în urmă cu plata arendei, și pe motiv că din cauza răzmeriței n'a putut aduna recolta, iar ce-a adunat a dat oștirilor după porunca Stăpânirei, avea și pretențiuni de despăgubiri. Atunci s'a ivit un alt amator. Teodor Iotă. care oferea 45 mii de taleri pentru trei ani, plătind înainte. drept arvună. arenda pe un an întreg. Când a aflat Arhiereul, mai întâi a amenințat spitalul cu proces. apoi a căzut la tocmeală, a oferit și el aceiaș arendă renunțând și la cererea de despăgubiri.

De aici a urmat o nesfârșită corespondență imposibil de redat aici, cu tratative și amenințări, învoeli și împăcări. La 14 Februarie

---

27) V. A. Ureche. Domnia lui Gr. Ghica. Manuscris la Academie. Citează condica domnească nr. 106, fila 7 și f. 58; cond. 108, fila 293 și 396 și condica 105, pag. 359.

28) Idem. condica 101, fila 166.

www.dacoromanica.ro

1823, Divanul înclina să fie lăsat tot Arhiereul Calinic, dar s'a ivit altă dificultate: Arhiereul era grec şi prin pacea care s'a încheiat pe urma răsvrătirei greceşti, Turcii pusese condiţia ca Grecii să fie scoşi dela noi. Aşa că până la urma-urmei a rămas arendaş tot Teodor Iota. Dar atunci, Arhiereul Calinic n'a vrut să mai plătească arenda pe 1822; au urmat alte alergături, alte cercetări, corespondenţă, ameninţări, până când, la 19 Sep. 1824, Vodă Ghica a dat poruncă ca să fie executat Arhiereul, obligându-l să plătească şi dobândă pentru timpul cât a întârziat cu plata [29]).

Socotelile spitalului se ţin mereu în perfectă regulă şi Eforii trimet conturi în regulă, ca să fie cercetate de către Divan, spre bună regulă şi descărcare. Aşa de exemplu, la 9 Iulie 1823, se trimet socotelile pe 1821, 1822 şi Ianuar 1823, socoteli încheiate de Ceauş Amza, epistatul spitalului. Şi Domnitorul aprobă:

„Io Grigorie Dim. Ghica Voevod.

De vreme ce socotelile acestui spital ce li-au dat pe aceşti doi ani trecuţi, Ceauş Amza, epistatul spitalului, s'au găsit urmate cu bună orânduială, după pliroforia ce ne dau printr'această anafora părinţii arhierei şi d-lor Veliţii boeri, cu cuviinţă este dar, şi poruncim d-tale biv vel Vornice Iordache Golescule, ca epistăsia acestui spital, să o aibă tot numitul Amza Ceauşul, întocmai precum au avut-o până acum. Şi cheltuelile spitalului să se facă după starea şi analoghia venitului. Iar pentru rămăşiţele ce va fi având a lua dela unii alţii, să se facă jalbă din partea spitalului către Domnia Mea, după orânduială, cu arătare de numele celor datori, ca să dăm cuviincioasă poruncă [30]).

Se întâmpla câte odată, să se uite de unele venituri ale spitalului. Aşa a fost cu venitul dăruit de Vodă Caragea, venitul de 25 de taleri ce trebuia să plătească ispravnicii când intrau în slujbă si câte 10 taleri de sameş. La 20 Februar 1824. în urma anaforalei Vistierului, Vodă Ghica a dat poruncă, să se încaseze acest venit rămas uitat, cum se încasa si mai înainte *„prin extractarul Vistieriei"* [31]).

La 29 April 1824 găsim un raport al Vornicului Iordache Golescu, Eforul spitalului. scris în favoarea d-rului Grunau; acesta fusese numit medic al spitalului încă din anul 1813—14, [32]) şi fostul Efor Grigorie Păleanu apucase să-i promită ridicarea lefei încă din 1819 si până acum promisiunea nu se realizase. Acuma, Vornicul Iordache Golescu propune prin raportul amintit, să se dea d-rului oarecari avantaje în

29) V. A. Ureche. Domnia lui Gr. Ghica. Manuscris la Academie. Citează condica 101 fila 222: cond. 108. p. 122; cond. 125, fila 14.

30) V. A. Ureche, l. c. Citează condica domnească nr. 107, pag. 85.

31) Idem, condica 108, pag. 342.

32) Vezi vol. II pag. 135.

www.dacoromanica.ro

natură ..*emeclic*". cum se spunea pe atunci şi Domnitorul aprobă la 26 Iunie 1824 [33]).

De astădată. la 6 Iulie 1824. se dau socotelile spitalului pe anul 1823. şi se constată din ele că. deşi se îngrijeau zilnic câte 40—60 de bolnavi la pat. deşi încasările mergeau greu. totuşi bugetul se soldează cu un beneficiu. foarte mic. dar era beneficiu. 279 de taleri şi 75 bani. Faptul acesta trebue evidenţiat cât mai mult. pentrucă dovedeşte câte se pot face, când se lucrează cu inima curată. ceiace pune în contrast ciudat administraţia spitalului Filantropia care. cu venituri infime. ştie să îngrijească un număr de bolnavi dublu ca numărul bolnavilor îngrijiţi în spitalele Colţea ori Pantelimon. cari au venituri imense. Scriu boerii în anaforaua lor din 6 Iulie 1824:

> *. . . . am cercetat fieşcare condei cu deamănuntul şi li-am găsit toate cu bună orânduială. şi... vedem... că din rămăşiţele de bani ce avea să ia spitalul s'au plătit taleri 4139 bani 93. Şi bolnavii s'au căutat pe toată ziua câte 40—50 şi 60. după pliroforia ce ne dete dumnealui Vornicul (Iordache Golescu). aupa raporturile ce am văzut date de dohtorul spitalului. pe toată ziua. şi spitalul dator pe acest an n'au rămas nici un ban. încă mai prisosesc taleri 279. bani 75...*" [34]).

La 4 Iulie 1825, Domnitorul Grigore Ghica. porunceşte slujbaşilor vinăricei din Mehediniţi. să dea ajutor strângerei venitului spitalului şi ..*acest vinărici al spitalului să fie apărat şi de zeciuiala Logofeţiei ..cei Mari: drept aceia poruncim Domnia Mea. taxildarule şi slujbaşilor ..dintr'acel judeţ. ca întocmai să fiţi următori*" [35]).

Şi. pentrucă Ceauş Amza biv II vistier ..*carele se află în slujba ..spitalului Iubirei de Oameni*" ca epistat, adică administrator. îşi vede de treabă şi-i cinstit. Domnitorul îi dăruieşte voia să ţie o cârciumă în Bucureşti scutită de dările Vistieriei: ..*Milostivindu-ne. îi înoim a- ..cest privilegiu. de a scuti o cârciumă dreaptă a sa aici în politia Bu- ..cureştilor. ori aceasta ce au avut-o. ori alta de va avea...*" [36]).

La 21 April 1826. Domnitorul întăreşte şi dă descărcare socotelilor spitalului verificate de boerii Divanului. pe anii 1824 şi 1825. Pe primul an. pe 1824. veniturile sunt de taleri 35586. iar cheltuelile de 34117, bani 81: rămâne un sold de 1468 de taleri şi 45 bani. Pe anul 1825 veniturile sunt de 29,274 bani 90. iar cheltuelile de 32.408. bani 36. cu un plus de cheltueli de 3133 bani 66. Domnitorul aprobă aceste socoteli [37]).

---

33) Idem.

34) V. A. Ureche. l. c. Citează condica nr. 111, pag. 95.

35) Idem, citează condica domnească nr. 103. pag. 332.

36) Idem, condica 106. pag. 116.

37) Idem. cond. 113. pag. 588 şi cond. 103. pag. 331.

www.dacoromanica.ro

Verificarea socotelilor pe 1826 arată un venit de 37.333 taleri şi 3 bani, iar pentru *„bolnavi, i la lefile slujbaşilor şi alte as-menea tre-„buincioase"* taleri 37,030 bani 114; Domnitorul le aproba în Martie 1827' [38]).

La 4 Februar 1828 *„Eforia spitalului Iubirei de Oameni"*, trimite Divanului socotelile pe anul 1827; în raportul Eforiei se cere un spor de leafă pentru spiţer şi pentru gerahi:

> *„...asupra cererei ce o face spiţerul spitalului că nu-i ajunge leafa câte taleri 66 parale 26 pe lună, după cum i s'au dat până acum, ci să i se adauge taleri 100 de acum înainte, i gerarhul cel mare, cel ce au avut leafa pe lună câte taleri 58 parale 13, cere câte taleri 100, i gearahul al doilea, cel ce au avut leaţă câte taleri 40, cere a i se da câte taleri 60 pe lună, sau de nu, să se cau e alţii a se aşeza în locul lor; întru adevăr, după scumpetea lucrurilor din ziua de astăzi, nu pot aceşti oameni a se iconomisi numai cu leafa ce li s'au dat până acum şi nici este cu cuviinţă a se îndepărta d n slujba spitalului, căci alţii mai vrednici şi cu mai puţină leaţă nu se găsesc", drept care se propune să se dea dela 1 Ianuar următor câte 100 de taleri spiţerului şi gerahului cel mare şi 60 de taleri pe lună gerahului al doilea.*

Domnitorul aprobă acest lucru la 4 Februar 1828 [39]).

In anul 1828 a isbucnit războiul. La 15 Mai 1828, Ruşii au cerut să li se dea spitalul Filantropia. Bolnavii cu medici şi personal cu tot trebuiau să se mute la Colţea, unde aveau să se întreţină din veniturile Filantropiei [40]).

După ce-a trecut războiul a venit holera din vara anului 1831, când spitalul Filantropia a servit drept spital de holerici. In acest timp d-rul Grunau, medicul spitalului a trecut ca membru ajutor al Comitetului pentru combaterea epidemiei, iar în locul lui a venit pentru un timp scurt doctorul rus Mayer; când epidemia s'a întărit. în locul lui Mayer a venit Paul Vlastos, doctor fără diplomă, dar priceput în căutarea bolnavilor holerici [41]).

Cu prilejul reformei sanitare întreprinsă de Kiselef. pe baza Regulamentului din 2 Februar 1831, întocmit de Comisia prezidată de Banul Grigorie Brâncoveanu, cele trei spitale Colţea. Pantelimon şi Filantropia au fost unite într'o Eforie a spitalelor pământeneşti, pusă la început sub conducerea Eforului Vornic Iordache Filipescu. mai apoi demisonat, şi înlocuit la 29 Mai 1831 cu Eforul Niculae Trăsnea [42]).

---

38) Idem, condica 119. pag 544.

39) Idem. condica 120, pag. 398.

40) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 437—439.

41) Vezi Vol. II pag. 183. 213.

42) Vezi Capitolul III. Reformele lui Kiselef.

www.dacoromanica.ro

Art. 65 al acestui Regulament prevede ca prisosurile din veniturile spit. Colțea și Pantelimon, să se întrebuințeze la spitalul Iubirei de Oameni. Propunerea a fost admisă de Divan, și întărită de Kiselef, odată cu aprobarea Regulamentului la 2 Februar 1831 [43]). Dar în Regulamentul propus de Eforii Colții și Pantelimonului, la 18 Noembrie 1832, se cere desființarea acestui articol, căci nu putea conveni urmașilor ctitorilor celor două spitale.

Cu prilejul raportului trimis de Efori la 18 Noembrie 1832, aflăm că bugetul spitalului Filantropia a dat un beneficiu de 9316 taleri și 17 bani în anul 1829. Pe anul 1830 venitul spitalului a fost de 47803,30 și cheltuelile de 57411,22. Acest plus de cheltueli au fost acoperite cu excedentul din 1829, rămânând un sold-plus de 3708,25, pe anul 1830. Dar războiul și noile schimbări în organizarea țărei a adus o modificare complectă în veniturile spitalului. Războiul și epidemiile au impus spitalului creșterea numărului paturilor de întreținut, iar veniturile din vămi, din rusumaturi, din amenzile vitelor de pripas, din vinăriciu, din numirile ispravnicilor și sameșilor au fost suprimate; în locul lor s'au prevăzut în bugetul țărei o sumă de 150.000 de lei pentru ținerea a trei spitale, unul în București, unul în Craiova si altul undeva, în Ploesti sau în Pitești; din această sumă s'au dat 50.000 de lei spitalului Filantropia, așa că, încet-încet bugetul spitalului se va putea repede echilibra [44]).

Statul personalului spitalului pe anul 1833 se compune din:

„Secția I:

Doctor Gheorghe Gronaus	*500*
Aitel gearahul	*250*
Gheorghe, ajutorul gerahului	*50*
Vătaf Teodorache iconom	*300*
Vist. Ioniță, logof. iconom	*250*
Vătaful Alecu Figa	*150*

4 rândași a 45, 2 spălătorese a 40, i bucătar a 40, 1 bărbier 45, 1 sacagiu 25 și un stolnic cu 100.

Secția II-a:

Preotul Popa Barr, duhovnicul spitalului . .	*50*
Niculae Paracliserul	*15*
Panait Cântărețul	*40*

Secția III-a:

Inspectorul spitalelor. dohtorul N. Picolo .	*600*
Secretar Costache Costescu	*300*

43) Idem.

44) Gălășescu. Eforia spitalelor. pag. 320.

www.dacoromanica.ro

Dumitrache Bucşan. logofăt 100
Stanciul. logofăt 100
Ioniţă odăiaşul 30
Cheltuiala cancelariei 125
Peste tot 3350 de lei lunar.

In Noembrie şi Dec. 1833 funcţionează ca gerah Meţ. iar din Iulie 1833 se mai numeşte şi un doctor al cancelariei, V. Formion cu 400 de lei pe lună. [45]).

La 5 Aprilie 1834. Niculae Iotu din Craiova dărueşte spitalului 6000 de lei şi alţi 284 de lei ce avea de primit dela mânăstirea Govora. cu cari să se cumpere paturi de fer pentru bolnavii spitalului conform art. 6 din regulamentul spitalelor [46]).

Schimbările politice şi numirea lui Alexandru Ghica ca Domnitor. au dat posibilitate fratelui Domnitorului. Mihai Ghica, efor al spitalului Pantelimon. şi lui Mihalache Racoviţă. Efor la Colţea. să impue executarea Regulamentului propus de ei pentru conducerea Eforiei spitalelor deşi acest Regulament n'a fost admis nici de Obştească Adunare. nici întărit de Kiselef ori de cel care avea să vie ca Domnitor.

Acest act arbitrar a avut de rezultat creiarea unei Eforii a spitalelor. ilegală. care a funcţionat în condiţiuni extrem de ciudate până în anul 1845. In timpul acestui eforiat ilegal. spitalul Colţea şi spitalul Pantelimon s'au administrat aşa cum se administrau şi înainte de venirea lui Kiselef. fără control şi fără socoteli. în timp ce spitalul Filantropia a fost obligat să întretină cancelaria unei Eforii inexistente şi să se administreze ca oricare altă instituţie de stat, sub controlul Logofeţiei trebilor bisericeşti şi a celorlalte organe de control ale Ţării. Despre toate aceste lucruri ne vom ocupa în capitolul organizării înfăptuită de Kiselef.

SPITALUL SFÂNTULUI SPIRIDON DIN IAŞI.

Intocmai ca şi spitalul Colţea ori Pantelimon din Bucureşti. spitalul sf. Spiridon din Iaşi a luat fiinţă în jurul unei biserici. biserica Sft. Spiridon făcătorul de minuni.

După o legendă. se pare că acest spital ar avea obârşie foarte veche : pe locul lui ar fi existat cândva încă din veacul al XVII-lea o bolniţă. înfiinţată de un călugăr sărac. care strângea banii necesari întreţinerei bolnavilor. cerând de pomană [1]).

După o piatră depe frontispiciul bisericei. ar rezulta că biserica Sf Spiridon a fost clădită în anul 1704 şi reclădită în anul 1758 [2]).

---

45) Analele parlamentare. vol. VI/1. p. 251.

46) Buletin. nr. 9 din 5 April 1834.

1) I. F. Neigebauer. Beschreibung der Moldau und Valachei. 1854. Cf. Bogdan. Oraşul Iaşi. p. 425. şi Cernoiu. Din Istoria medicinei. p. 394.

2) A. Wolf. Beiträge zu einer... I, p. 260. Cf. Bogdan. l. c.

www.dacoromanica.ro

Dar primele ştiri cu caracter precis le avem abia din anul 1743. Atunci. Logofătul de Vistierie Ştefan Bosie. epitrop al schitului din Măgura Iaşilor. dobândeşte la 16 Oct. 1743 :

> *..un loc la Iaşi pe str. Hagioaei dela familia lui Apostol Paveţ. pentru înfiinţarea bisericei Sf. Spiridon. După şapte ani în vederea acestei zidiri. diferiţi donatori. printre cari N. Cogălniceanu. vărul lui Ştefan şi Hatmanul Vasile Roset. dăruesc pentru scopul lui Bosie diverse bunuri şi proprietăţi...*
>
> *Pe acest loc. Ştefan Bosie. biv-vel Jignicer. începe la 2 Iunie 1752 zidirea bisericei Sf. Spiridon. întinzând-o apoi şi pe un alt teren vecin pe care-l cumpără definitiv la 25 Dec. 1752. dela Gh. Carp Căpitanul. ..ca să facă o sfântă rugă pomenire Sfântului Spiridon. pentru care şi eu cu tot sufletul meu le-am dat. rugând pe milostivul Dumnezeu şi pe Sfântul Spiridon. să le fie întru ajutor să săvârşească această începere...".*
>
> *Dupe o lună şi ceva, la 1 Februar 1753. Bosie. Cămăraş de data aceasta. mai dobândeşte lângă imobilele arătate. un alt teren dela Preotul Toader. toate aceste trei locuri fiind situate pe ulita Hagioaei. Str. I. C. Brătianu de astăzi.*
>
> *La zidirea bisericei. Ştefan Losie a avut mare ajutor dela un donator anume. Anastasie Lipscanu. care va fi mai târziu Epitrop alături de Bosie".* [3]).

Inseamnă că în vremea domniei lui Constantin Mihai Racoviţă (31 August 1749—3 Iulie 1753) s'a început clădirea bisericei Sf. Spiridon. care n avea să se termine decât mai târziu. pentrucă pe măsură ce se clădea. pe aceiaş măsură se tot schimbau planurile bisericei şi destinaţia clădirilor ce aveau să înconjoare biserica. La început s'a pornit cu gând să se facă numai o biserică. apoi planul s'a schimbat ca să se facă mănăstire. ca mai apoi să se schimbe şi clădirile înconjurătoare în spital. In asemeni împrejurări este peste putinţă să credem că Domnitorul n'avea cuvântul greu al domniei sau măcar sfatul determinant la înfăptuirea acestei opere.

De fapt aşa a şi fost. Constantin Racoviţă a venit din nou cu domnia în Moldova. (Februar 1756—14 Martie 1757) şi la 1 Ianuarie 1757. când se împlineau patru ani dela moartea Doamnei Sultana. soţia lui. dă hrisovul pentru întemeerea Spiridoniei. hrisov prin care hotărăşte să se facă spital la *..Mânăstirea nouă. ce din nou s'a zidit aicea în oraşul Iaşi. a ..sfântului ierarh şi de minuni făcător Spiridon...*": trista aniversare a morţei soţiei lui. tânara Constantinopolitană din Vizia. va fi fost îndemn hotărîtor pentru Domnitor, să facă acest lucru :

---

3) G. Brăileanu. Aşezămintele Sf. Spiridon. 1937. Fondarea bisericilor şi a bolniţelor Sft. Spiridon.

www.dacoromanica.ro

..Drept aceia şi eu... Constantin Mihai Cehan Racoviţă Voevod.... am socotit de lipsă un lucru prea trebuincios ţărei aceştia. la acest oraş şi Scaun domnesc. ce până acum încă nu s'au căutat a fi spital pentru hrana, chiverniseala. căutarea şi odihna săracilor şi a mulţi bolnavi şi neputincioşi, ce se întâmplă la mulţi şi totdeauna. de care sfătuindu-ne în câteva rânduri pentru aceasta şi cu ai noştri cinstiţi şi duhovniceşti părinţi. sfinţia sa chir Inochentie. episcopul Huşilor. şi cu dumnealor cinstiţi şi credincioşi boerii cei mari... Cu bun sfat şi cu bună alegere s'au socotit şi s'au pus la cale. ca să se facă spitaluri la mânăstirea nouă. ce din nou s'au zidit aicea în oraşul Iaşi. a sfântului ierarh şi de minuni făcător Spiridon: dar fiindcă pentru cheltuiala spitalului. este mare trebuinţă a se pune la cale vreun venit. ca să fie totdeauna stătător şi nestrămutat. ca să aibă săracii bolnavi cheltuiala lor ce se cade după orânduială"...

Şi Domnitorul dăruieşte moşia domnească ..tot hotarul Târgului Ocnei şi cu dealul unde se scoate sarea": şi mai dăruieşte ..locul domnesc ce este în Târgul Galaţi". amândouă producătoare de venituri. care trebuiau ..să înceapă a se lua de acum de zi întâi a lui Ghenar, şi ce se va lua. întâi să se cheltuiască. să se facă casele şi zidul împrejurul Mânăstirei până se vor isprăvi şi apoi. după cum se va găsi atunci cu cale. de câte paturi de bolnavi ar ridica aşezământul purtărei de grijă. cum şi în ce chip. să se urmeze atât pentru bolnavi. cât şi pentru cele ce vor fi de trebuinţă pentru căutarea lor...".

După care. Domnitorul orânduieşte viitoarea administraţie a spitalului ..ca să fie în Epitropia breslei negustorilor din Iaşi... şi din an în an. să aibă datorie d-lui vel Logofăt. d-lui vel Postelnic. d-lui vel Spătar. d-lui vel Vistiernic. să meargă a treia zi după ziua prăznuirei Sft. Spiridon. acolo la Mânăstire. să caute sama Epitropilor ce vor fi după vreme. de venitul şi cheltuelile anului...". Şi adaugă în hrisov : ,,..Domnii cei ce vor fi în urma Noastră miluiţi de Dumnezeu cu domnia acestei ţări. să nu strice această miluire ce am făcut cu această sfântă Mânăstire şi cu spitalul de acolo pentru folosul de obşte a neputincioşilor bolnavi. după cum şi noi n'am stricat milele ce am văzut făcute de alţi luminaţi Domni. ci li-am înoit şi nestrămutat li-am păzit.." [4]).

Rezultă din acest hrisov, că la 1 Ianuar 1757 *..Mânăstirea nouă ce ..din nou s'au zidit aicea în oraşul Iaşi"*. era gata, şi că Domnitorul Const. Racoviţă în dorinţa de a face aici şi spital, a fixat veniturile din cari, mai întâi avea să se facă împrejmuirea şi casele necesare şi apoi, când vor fi gata acestea. venitul avea să servească la ţinerea bolnavilor.

Dar n'a trecut mult şi după trei luni, la 14 Martie 1757, Const. Racoviţă a perdut domnia, aşa că bunele lui intenţii au rămas numai în

4) Gomoiu, l. c. pag. 391, publică acest hrisov în întregime după N. A. Bogdan. Oraşul Iaşi, pag 133—135.

www.dacoromanica.ro

hrisov. Atunci s'au găsit alţi buni creştini, cari să continue şi să ducă la bun sfârşit opera propusă, începută şi înzestrată de Racoviţă. Mânăstirea a fost mărită cu clădiri noi, proprii pentru ţinerea bolnavilor şi totul a fost terminat în anul 1763, aşa cum rezultă dintr'un act al Patriarhului din Constantinopol, gramata Patriarhului Samuil:

„Samuil, cu mila lui Dumnezeu..", urmează o introducere de laudă celor ce fac „astfel de sfinte adăposturi" mai ales când le asigură şi posibilitatea de întreţinere ca nu cumva să „cadă la vre-o peire şi să ajungă în nimicire",

„..de oarece deci, s'a adus înainte şi s'a arătat smereniei noastre, stând în sobor, că sfânta şi venerata mânăstire, cinstită întru numele celui întru sfinţi părintelui nostru Spiridon făcătorul de minuni, ce se află în cea de Dumnezeu păzită domnie şi ţară a Moldovei, în Iaşi, înălţată acum câtva timp de către prea nobilii boeri de acolo, dumnealui Hatmanul Vasile Ruset, dumnealui Jitnicerul Ştefan Bosie şi chir Anastase Lipscanul, negustorul, şi în singura clădire a bisericei fiind cuprins, acum, făcându-se cercetare mai deplină şi mai prevăzătoare întru aceasta şi găsindu-se bine de către prea nobilii boeri şi cei dintâi ctitori ai bisericei, nu numai să rămâe în cea dela început a ei clădire şi să lăţească şi să crească mai mare şi în mai larg cuprins, s'o înzestreze cu ziduri îndestulătoare şi cu celelalte zidiri de folos şi clădiri de case, şi să orânduiască a se face bolniţă şi spital, pentru îngrijirea şi slujba bolnavilor, au luat asupra lor acest lucru plăcut lui Dumnezeu al binefacerei faţă de bolnavi şi al facerei de bine pentru această măreaţă şi largă clădire, prin care au crescut şi au împodobit (aceştia), preaslăvitul şi prea nobilul boer Marele Postelnic şi baş-capuchehaie dumnealui Nicolachi Şuţu, sufletescul fiu iubit al Smereniei noastre, ajutând şi prea nobilii boeri fraţii lui, şi încă şi prea nobilul boer Postelnicul dumnealui Alexandru Ipsilanti şi ceilalţi nobili boeri localnici şi pomeniţi trei ctitori ai bisericei, şi prin slăvirea sa, şi prin bunăvoinţă a tuturor celor arătaţi, s'a înoit şi s'a clădit această sfântă mânăstire cu această mai mare lărgire de acum şi cu mărirea şi frumuseţea ei şi s'a orânduit ca de acum înainte să fie bolniţă şi spital, aşezându-se în ea şi egumen, şi orânduindu-se şi Epitropi, ca să strângă şi să ia veniturile acelei mânăstiri, şi să cheltuiască la nevoile bolnavilor şi ale medicilor ce-i îngrijesc. Această mânăstire deci, şi în cea dintâi zidire, în care avea numai biserica, s'a întărit şi cu hrisov domnesc, de cel ce a fost mai înainte prea evlavios Domn, domnul Domn Io Ioan Teodor Voevod, şi, acum, după această a doua creştere şi orânduire spre a fi spital, s'a întărit prin alt hrisov domnesc de prea iubitul său fiu, care astăzi cârmueşte, prea evlaviosul şi prea Înălţatul Domn, domnul Domn Io Grigore Voevod a toată Moldova, care a întărit hrisovul domnesc dat mai înainte de tatăl său. Şi deci, după ce s'a săvârşit acolo la faţa locului acest aşezământ şi orânduirea acestei sfinte mânăstiri, împreună cu spita-

www.dacoromanica.ro

lul orânduit în ea, pe de o parte, spre slava lui Dumnezeu, iar pe de alta, pentru slujba bolnavilor, ca să se păzească şi să se păstreze această zidire plăcută lui Dumnezeu, neatinsă şi nesupărată şi liberă de toată slujba, de orice fel, şi de toată răutatea, au cunoscut cei ce au luat asupră-le această ocârmuire, precum s'au spus mai sus, precum şi ctitorii bisericei, că trebue s'o facă prinos şi s'o afierosească Bisericei celei Mari a lui Hristos, care e în seamă noastră, şi s'o aşeze ca stavropighie patriarhicească, liberă, nesupusă şi nesupărată de nimeni, rugându-ne pe noi a primi rugăciunea de obşte, şi cererea lor aceasta, şi a o număra şi a o pune în rând cu celelalte stavropighii patriarhiceşti ale noastre, cugetând cuminte încă şi aceasta: cel ce a fost egumen cu câţiva ani înainte în acea mănăstire, prea cuviosul între ieromonahi şi părinţi duhovnici chir Sofronie, ca unul ce a ocârmuit bine şi a administrat cu toată înţelepciunea acea mânăstire, şi e împodobit cu viaţa austeră şi cu celelalte virtuţi, să fie ridicat şi la vrednicia arhiericească, pe numele eparhiei de Irinupolis. Pentru care, venind aici şi înfăţişându-ni-se nouă, au rugat pe Smerenia noastră şi soborul sfânt al arhiereilor din jurul nostru a-l hirotonisi arhiereu, pe numele zisei eparhii de Irinupolis. Şi deci, făcându-se voturi canonice aice, după rânduiala bisericească şi după obicei, în prea venerata biserică patriarhicească a noastră, de către cei ce se află aici confraţi arhierei, cu al nostru îndemn patriarhicesc şi a noastră voie, l-am hirotonisit şi l-am făcut arhiereu, aşa încât să aibă egumenia mânăstirei acesteia şi a spitalului împodobit cu vrednicia arhierească. Primind deci binevoitor şi cu iubire cererea şi rugămintea făcută către noi de către aceşti prea nobili boeri, am hirotonisit pe chir Sofronie ca arhiereu şi l-am ridicat la vrednicia arhiericească. iar acea sfântă mânăstire am cunoscut că trebue a se împodobi cu vrednicie şi demnitate stavropighială. Şi deci, scriem şi vădim sinodiceşte. împreună cu prea sfinţii arhierei din jurul nostru şi prea cinstiţi, întru Duhul Sfânt iubiţi ai noştri fraţi şi coliturghisitori, ca zisă venerată mânăstire, cinstită întru numele celui între sfinţi părintelui nostru Spiridon făcătorul de minuni, orânduită acum pentru îngrijirea spitalului şi a bolnavilor ce vin la el şi a neputincioşilor, împreună cu lucrurile şi stăpânirile şi afierosirile şi veniturile ce-i isvorăsc din ele, încă şi cu metohurile ei ce se află afară de mânăstire, care se zic şi schituri, de acum înainte să fie si să se zică şi să se cunoască de toţi patriarhicească, stavropighială, liberă şi nerobită şi nedajnică în deobşte şi neîndatorită a da nimica nimănui, cu totul lui tot, pomenindu-se în ea necontenit numele nostru patriarhicesc, în toate sfintele săvârşiri şi slujbe, şi nici arhiereul locului, prea sfinţitul Mitropolit al Moldovei, nici vreun altul din şirul arhiereilor ori sfinţit, sau dintre prea nobilii boeri ai ţărei şi cei de tagmă mireană, să n'aibă voie a ataca şi a cere de la ea dajde, multă sau puţină, pentru orice pricină şi sub orice cuvânt ar fi, şi a o turbura şi a o supăra, sau pe egumenul aşezat în ea şi arhiereu, Mitropolit de Irinupolis, chir

www.dacoromanica.ro

Sofronie. sau pe părinții ce petrec înlăuntru. sau să apuce cumva lucrurile și stăpânirile și veniturile și metoașele lor și să le aducă spre slujbă. prin dare multă ori puțină. dar nici să aibă voie cineva a pune și scoate egumen acolo: ci. în cât timp are egumenia zisul chir Sofronie. să rămâe nesupărat de toți: iar după aceia. în vremea ce va veni. să n'aibă voie a pune sau a scoate pe egumen. când va fi nevoie a se așeza egumen. ci orânduiții epitropi ai mânăstirei și ai spitalului. aceia singuri să aibă voie a așeza pe vremuri pe egumenii și superiorii potriviți: cari Epitropi să mai aibă voie și putere a strânge și toate veniturile acestei mânăstiri și cu ele a face și a chivernisi cheltuelile de nevoie ale spitalului. cele ce urmează pentru medici și pentru bolnavi, fără împiedicare. de nimeni fiind supărați. Ci trebue ca acei Epitropi să dea și pe an socoteală exactă și curată tuturor veniturilor și cheltuelilor acestei mânăstiri și ale spitalului către epitropi și boerii ctitori. după coprinderea și a domnescului hrisov. oricare ar fi. cleric sau mirean. să nu se amestece în aceste venituri și cheltueli și în supravegherea mânăstirei și spitalului acestuia...".

Urmează întărirea actului și semnătura: Samuil. cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop de Constantinopol. Roma cea Nouă și Patriarh ecumenic. 1763. indicția a 12-a. [5]).

Din citirea acestui act, rezultă:

1) Patriarhul laudă pe cei cari fac opere bune și le înzestrează. *..căci nu ajunge a începe numai o faptă și un lucru bun, ci trebue să se ..adauge și păzirea neturburată a celor începute*". Laudele se cuvin și lui Const. Racovită, care deși nu-i numit în acest act, totuși știm că el a fost primul și cel mai de seamă înzestrător al Spiridoniei, cu hrisovul din Ianuarie 1757.

2) Ctitorii începători sunt Hatmanul Vasile Ruset, Jitnicerul Ștefan Bosie și chir Anastasie lipscanul, cari au făcut *..singura clădire a bisericei*".

3) Planul inițial al ctitoriei lor a fost schimbat, pentrucă *..făcân-..du-se cercetare mai deplină și mai prevăzătoare... găsindu-se bine de ,,către prea nobilii boeri (citați mai sus).. să lățească și să crească mai ,,mare și în mai larg cuprins... și clădiri de case... a se face bolniță și ..spital... au luat asupra lor acest lucru...*".

4) Pentru mărirea bisericei și clădirea spitalului au contribuit și marele Postelnic Niculachi Șutu cu frații lui. Postelnicul Alexandru Ipsilanti, și alți boeri osebit de cei trei ctitori începători.

5) Ioan Teodor Calimah (7 Aug. 1758—11 Iunie 1761) a întărit cu hrisovul lui, pe când era *„numai biserică"*. iar fiul său, Grigore Calimah (11 Iunie 1761—Mart. 17646) a reîntărit această ctitorie *..după ,,această a doua creștere și orânduire spre a fi spital"*. Aceasta înseamnă că numai sub domnia lui Grigore Calimah s'a terminat spitalul.

---

5) N. Iorga, în Hurmuzachi, vol. XIV/2, pag. 1154—1159, doc. 1145.

www.dacoromanica.ro

6) Când totul a fost gata, şi biserica şi spitalul, şi s'a fixat şi Epitropia de conducere, ctitoria este declarată de Patriarhie ca *„stavropghie „patriarhicească, liberă, nesupusă şi nesupărată de nimeni"*, sub conducerea celui dintâi egumen al mânăstirii, chir Sofronie, care este înaintat în treaptă arhierească ca Arhiereu de Irinupolis.

Privind lucrurile prin prisma acestor documente, ni se lămureşte acum origina spitalului Sft. Spiridon în chipul următor :

In zilele domniei lui Constantin Racoviţă, la 2 Iunie 1752, Jitnicerul Ştefan Bosie, epitropul schitului din Măgura Iaşilor, ajutat de Hatmanul Ruset şi Atanase Lipscanul, s'au îndemnat să facă o biserică în Iaşi, întru prăznuirea sfântului Spiridon.

In acest scop au ales un loc pe ulifa Hagioaei, acolo poate, unde spune legenda că ar fi existat cândva, pela 1704, o biserică mai veche cu acelaş hram.

Dar n'au trecut decât şase luni, şi la 3 Ianuarie 1735, moare Doamna Sultana, soţia Domnitorului Racoviţă. Bănuim că, de dor şi jale, Domnitorul va fi vrut să cinstească memoria tinerei lui soţii, creind o instituţie mare spitalicească după chipul celei a Colţei ori a Pantelimonului din Bucureşti. Pentru asta, va fi chemat pe Bosie şi tovarăşii lui, şi-i va fi rugat să schimbe planul bisericei lor, să facă o mânăstire, promiţându-le de sigur, tot sprijinul unei înzestrări domneşti.

Şi oamenii s'au pus pe lucru; dar, după alte şase luni, la 7 Iulie 1753, Racoviţă s'a fost mutat cu domnia în Muntenia, ca să revie dupe trei ani, la 20 Februar 1756, atunci când mânăstirea Sft. Spiridon era pe gata.

Şi când s'au împlinit patru ani dela moartea Doamnei Sultana, la 1 Ianuarie 1757, Domnitorul Constantin Racoviţă şi-a ţinut cuvântul şi a dat hrisovul de înzestrarea mânăstirei, cea zidită de Bosie şi tovarăşii lui, dar şi de întemeere a ctitoriei Domnitorului, ctitoria spitalului Sfântului Spiridon.

Prin acest hrisov, Constantin Racoviţă defineşte pentru totdeauna scopul instituţiei pe care a iniţiat-o el, fixează în mod definitiv organizarea ei, epitropia de conducere, veniturile, cheltuelile, socotelile şi controlul la care are drept Stăpânirea să-l facă acestei instituţii.

Rezultă că Domnitorul Constantin Racoviţă este ctitorul Epitropiei spitalului Sfântului Spiridon din Iaşi.

Când totul a fost gata, au urmat mulţime de danii, moşii şi averi pentru întreţinerea bisericei şi a spitalului. Printre primii şi cei mai de seamă donatori sunt Ştefan Bosie. Constantin Racoviţă, Ecaterina şi Ioan Cantacuzino, Grigore Alex. Ghica, Grigore Calimah, Ioanichie al Romanului şi toţi Domnitorii cari au urmat până la sfârşitul epocei de care ne ocupăm aici, 1834, împreună cu nenumăraţi alţi binefăcători.

www.dacoromanica.ro

Mai apoi, după anul 1763, „o *bucată de vreme, Sfântul Spiridon a „fost o biserică la modă, foarte deseori cercetată de fruntaşii boerimei*" [6]). Iar în anul 1764, Domnitorul Grigorie Alexandru Ghica (29 Mart. 1764—2 Febr. 1767), cel al cărui trup ciopărţit de Turci în 1777, avea să fie îngropat în această biserică, a pus suiulgii săi şi a adus apă pe ţevi şi a făcut două cişmele, vecinicindu-şi numele pe versuri greceşti şi turceşti, scrise pe pietrele fântânelor. [7]).

In anul 1765 s'a deschis şi spiţeria spitalului sub conducerea spiţerului Andronic Faierman [8]).

Constantin Mihai Cehan Racoviţă a făcut şi alte ctitorii, şi anume:

1) Biserica Precista din Roman întemeiată de Doamna Ruxanda, maica lui Bogdan Vodă, în anul 1569, căzând în ruină, Episcopul Romanului Ioanichie a cerut ajutorul lui Const. Racoviţă, ca s'o rezidească. Domnitorul a refăcut biserica şi a înzestrat-o din nou cu hrisovul din 20 Aprili 1756.

2) Biserica dela Bodeşti, care era biserica strămoşească a familiei Racoviţă.

3) Biserica Profetului Samuil din Focşani, a fost ridicată din temelie de către Const. Racoviţă, care a şi înzestrat-o cu toate cele trebuincioase.

Cu hrisovul din 20 Ianuar 1757, Const. Racoviţă hotărăşte ca biserica din Bodeşti şi biserica Profetului Samuil din Focşani, să fie metocuri Bisericei Precista din Roman.

In Septembrie 1764, Ştefan Mihai Racoviţă, fratele lui Constantin Racoviţă, pecând era Domn în Muntenia (Febr. 1764—Sept. 1765), închină Biserica Precista din Roman cu toate metoacele şi averile lor, către Mânăstirea Sft. Spiridon [9]).

Câţiva ani după aceia, în 1769 isbucneşte răsboiul Ruso-Turc, şi isbucneşte şi ciuma. Spiţerul spitalului poate acelaş Andronic Faierman, s'a contaminat şi a murit împreună cu toată familia lui. Ruşii aveau aici doi hirurgi, pe Rosberg şi pe Aschenlow, sub conducerea faimosului Gustav Oraeus, medic cu reputaţie europeană, specialist în combaterea ciumei. In scrierea sa *„Descriptio pestis, quae anno 1770 in „Jassi et 1771 in Moscua grassata est"*, are un capitol special *„historia pestis Iassiensis"*, în care spune că unul din cei doi medici, singurii cari se găseau atunci în Iaşi, văzând pe Oraeus că se duce şi intră în spitalul Sft. Spiridon, unde erau bolnavii ciumati, i-ar fi zis: *„dacă mi „s'ar oferi ca premiu jumătate din măreaţa Moldovă, eu tot n'aş intra „vreodată acolo"* [10]).

---

6) N. Iorga. Studii şi doc, vol. V, pag. 565.

7) V. Gomoiu, l. c., pag. 395.

8) Gh. Băileanu. Aşezămintele Sf. Spiridon, 1937.

9) Th. Codrescu. Uricarul vol. XII, pag. 346—348.

10) Vezi vol. I, pag. 144—45. — P. Samarian, Ciuma, pag. 107.

www.dacoromanica.ro

Şi răsboiul a trecut, a trecut şi ciuma, trece şi vremea. Nişte socoteli dintre anii 1772 şi 1773, ne dau o imagine exactă a veniturilor spitalului între aceşti ani; totuşi socotim inutil să înşirăm aici pomelnicul tuturor acestor venituri, în genere aşa de mici, că toate la un loc, abia însumează un total de 11675 de lei şi 75 de bani. Cel mai mare venit îl dă Ocna, 2000 lei, mortapsia din Iaşi 1000, pârcălăbia Sorocei 600 de lei; moşiile produceau nişte venituri aproape ridicole: Hârlăul şi Cotnarul 350 lei (în 1892 a dat 30360 de lei); Şeptelicii 20 lei; (în 1892 a dat 83790 de lei)...

In lista foarte lungă a cheltuelilor, pentru spitalul propriu zis găsim doar 15 lei şi 17 bani *„cheltuiţi cu doi bolnavi în trei luni, mâncare, cămeşi, aşternut, până s'au tămăduit"*. Mai găsim o listă lungă de ajutoare împărţite pela săraci şi persoane streine de spital, iar în lista lefilor găsim:

840 lei d-sale doctorului Dracachi pe acest an 1772, ghenar 1 şi până la 1773, câte 70 lei pe lună.
820 lei s'au dat lui Hristodor spiţer, pe 9 luni, dela leat 1772 câte 30 lei pe lună.
102,90 tot lui, imiclic pe 5 luni, leat 1772. Mart-Iulie; tot leat 1772, pe 4 luni câte 20 lei, pe o lună 22 lei 90 bani.
105 lei la slugile din spiţerie pe 11 luni.
120 lei spiţerului dela Ocna (Tg. Ocna) pe un an [11]).

Aşa dar, cel dintâi nume de medic pe care îl întâlnim în serviciul spitalului Sf. Spiridon este doctorul Drăcache Iacob; acesta, împreună cu d-rii Caragea şi Fotache, au fost medicii lui Grigore Alex. Ghica [12]). Şi dacă-i vorba să fim drepţi, trebue să recunoaştem că pentru îngrijirea a doi bolnavi, a cărora hrană şi întreţinere timp de trei luni a costat 15 lei, sacrificiile ce făcea spitalul cu personalul medical şi spiţeresc erau prea mari.

La 29 Sept. 1776, Grigore Ghica porunceşte să se facă hotărnicia moşiei Târgului Frumos, care aparţinea spitalului, să se fixeze embaticul şi taxele ce aveau de plătit spitalului locuitorii hălăduitori acolo [13]).

Dar cu toată bunăvoinţa ctitorilor fondatori şi cu toată mărinimia donatorilor, spitalul Sf. Spiridon întocmai ca şi suratele din Bucureşti, nu mergea bine deloc, era prost construit şi mai prost administrat. D-rul Andreas Wolf, care a trăit printre noi între 1780 şi 1797 ni-l înfăţişează în culori foarte urâte: spitalul avea ziduri înconjurătoare înalte, aşa că nu lăsa să circule aerul prin încăperile sale; avea o singură intrare, pe sub clopotniţă, fără nici o fereastră sau

11) T. Codrescu. Uricarul, vol. XXI, pag. 353—367.
12) Vezi vol. I, pag. 138.
13) Th. Codrescu. Uricarul, vol. XVI, pag. 135.

www.dacoromanica.ro

deschidere de jurîmprejur, încât chiar şi sănătoşii cari locuesc în interiorul spitalului sunt expuşi să-şi piardă sănătatea. Aici se putea primi până la 40 de bolnavi, „dar cine are nenorocul să intre cu viaţă în „acest locaş, ese mai curând cu moartea, căci spitalul nu numai că se „conduce prost, dar şi mâncările şi medicamentele cari se prescriu, sunt „foarte prost preparate". Un „aşa zis doctor" al spitalului primeşte leafă „de 200 de lei vechi pe lună; ajutorul lui 50, iar spiţerul 80" [14]).

Ajungem acum în vremea domniei lui Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei (8 Iunie 1782—12 Ianuar 1785), când, urmaşii lui Const. Racoviţă, beizadeaua Ioniţă Racoviţă şi alţi doi nepoţi, fii lui beizade Mihăiţă Racoviţa, s'au ridicat cu pretenţii de moştenire asupra averei mânăstirei Precista şi a metoacelor ei. Biserica din Bodeşti şi Biserica Prof. Samuil din Focşani, cele închinate Spiridoniei de către Ştefan Racoviţă în Septembrie 1764 [15]).

Şi au lucrat aşa de bine, că la 21 Iulie 1784, obţin dela Domnitor un hrisov, prin care li se recunoaşte dreptul „să le chiverniséască „după cum or socoti, ctitoriceşte" [16]). Atunci Epitropii Casei Sf. Spiridon în frunte cu egumenul Chir Sofronie arhiereu de Irinupolis, au chemat în judecată pe cei trei clironomi şi celălalt Alexandru Mavrocordat. cel zis Firaris (12 Ian. 1785—14 Dec. 1786), a luat din nou în cercetare această pricină. Şi după lungi cercetări, pe baza „obiceiului pă„mântului, cum şi după ţăria sfintei Pravile", cari nu admit amestecul nimănui în administrarea bunurilor dăruite mânăstirilor, dăruite prin urmare lui Dumnezeu, cu hrisovul din Iunie 1785. a stabilit în mod definitiv drepturile de stăpânire ale Spiridoniei asupra mânăstirei Precista şi metoacelor ce avea cu averile lor cu tot. Iar la 15 April 1799, Postelnicul Constantin Racovită, dă declaraţie autentică în numele lui şi a coborâtorilor lui. că renunţă la orice pretenţiuni asupra acestor averi [17]).

Tot atunci. în anul 1785. ne este dat să constatăm din documente româneşti că. cu toate bogăţiile mânăstirei Sf. Spiridon şi cu toate că în toată Moldova nu exista decât spitalul din Iaşi. totuşi lucrurile mergeau prost, mergeau ca si la spitalele din Bucureşti; căci deşi bolnavii îngrijiţi erau foarte puţini. totuşi veniturile ctitoriei nu se mai ajungeau niciodată. Numărul mic al bolnavilor cari cereau sprijinul spitalului ar fi dovadă că spitalele aşa cum funcţionau, erau departe de rosturile „bolniţei" aşa de mult cercetată în timpurile mai vechi: spitalele erau încă instituţiuni străine de sufletul românesc, instituţiuni cu faimă de groază şi de ruşine pentru cel ce apelează la ele şi bolnavii fugeau de ele. Iar faptul că niciodată nu li se mai ajungeau veniturile, ar fi dovadă că aşa era morala vremii: bunurile publice ale instituţiilor de binefacere. să fie în folosul celor cari le administrau.

14) A. Wolf. l. c. I p. 260. Cf. N. A. Bogdan, l. c.

15) Vezi pag. 77 şi 162.

16) Th. Codrescu. Uricarul. vol. XII, pag. 352.

17) T. Codrescu. Uricarul. l. c. pag. 352—358.

www.dacoromanica.ro

De aceia ne închinăm oamenilor de treabă, cari răsar din când în când, cari, ridicându-se la înălțimea sufletească a însăși ctitorilor fondatori, se străduesc să pună ordine în administrarea acestor ctitorii ce se iroseau în folosul celor cari le administrau. Unul dintre acești oameni rari, a fost grecul Alexandru Mavrocordat cel zis Firaris. Mâhnit de cele ce vedea că se petrec cu ctitoria Spiridoniei și că spitalul ajunsese *„la slabă și proastă stare, n'am suferit Domnii Mea, „a privi mai mult slăbiciunea și contenirea'* aceasta; drept care „a cerut Veliților boeri. să-i arate prin anafora deslușită *„pricinele cari erau împotrivă următoare"*.

Și în luna August 1785, a dat marele lui hrisov prin care, după ce constată relele, propune îndreptările cuviincioase și reglementează din nou buna funcționare a instituției. Patru ar fi cauzele care au dus la starea proastă a spitalului: a) Lăcomia clironomilor Racovițești cari au *„desghinat dela mânăstirea Sf. Spiridon averile Mânăstirii Precista, „din a căror venituri cu embaticul ce se lua, nu puțin se ajutora spitalul „acesta"*. b) Venitul de 2000 lei ce se lua dela Ocna (din Tg. Ocna), nu se da la vreme. c) Venitul cuniței (pășunea vitelor streine) se micșora mereu din cauza sudiților (supușilor) streini. d) In schimb, cheltuelile creșteau mereu. Doctorii Curței (arhiatrosii) *„orânduiau la „spital doctori pe cari îi vroiau ei, cărora prin hatâr li se orânduiau și „lefuri dela spital, peste orânduială, din care leafă se împărtășea și doc- „torii Domnilor (arhiatrii); si osebit iară. și din porunca domnească „se mai orânduiau lefuri și pela alte obraze"*.

Domnitorul *„împreună cu tot sfatul nostru..."* hotărăște în toate amănuntele chipul cu care avea să se încaseze veniturile moșiilor, dughene, imobile, de pe locul domnesc din Galați, dijmele, venitul cântarului, venitul din exportul vinurilor, dela ceară, dela sarea din munții Vrancei, venitul Ocnei din Tg. Ocna, venitul cuniței; apoi înșiră scutirile ce avea spitalul și metoacele lui, în primul rând Precista din Roman; înființează două Cutii, una în biserică și alta în spital, în care să se depună obolul celor miloși.

Pentru spițeria spitalului acordă patru scutelnici. Schitul din Măgura Iașilor, destinat ciumaților, rămâne în seama Spiridoniei. Spitalul va ține 40 de paturi. Doctorul ia 90 de lei pe lună cu obligația să vie de două ori pe zi la spital și oridecâteori ar mai fi nevoe. Pentru bolnavi se prescriu *„rățete"*. Gerahul întâi are 50 de lei lunar, cel de al doilea are 20 de lei și locuință în spital.

„Doctorul cel mare al Curței Gospod (arhiatrosul), care va fi „după vremi, să nu aibă nici cât de puțin amestec la spitalul acesta, „nici la spițeria spitalului"... Doctorul spitalului este numit de către Epitropii spitalului; el are drept să se ocupe și de clientela particulară.

Spițeria este a spitalului, dar este și a orașului, spițerie de obște. Spițerul este numit de Epitropi; are 25 de lei lunar. Pentru drogurile spitalului nu se plătește vamă.

Se suprimă lefurile cari se dădeau persoanelor cari nu țineau de spital. Mânăstirea Sft. Spiridon fiind stavropighie, pendinte numai de

www.dacoromanica.ro

Patriarhie egumenii ei se aleg tot de către Epitropi, fără amestecul Mitropoliei sau al altora. Egumenul actual, Chir Sofronie, arhiereu de Irinupolis, are 100 de lei lunar. El supraveghează întreaga administrație, atât latura bisericească, cât și conducerea spitalului „*pentru doctor, „i gerah, i spițer și alți oameni de slujba spitalului, ca să vază cum „urmează fieșcare la orânduiala slujbei lor, și pentru purtare de grijă „bolnavilor, ca să se păzească după orânduiala arătată*".

Boerii Epitropi au grija strângerei veniturilor, să contracteze cheltueli „*și să arate sama la boerii ce se vor orândui luători de samă cu „țidulă Gospod*" [18]).

Un alt Domnitor, Constantin Ipsilanti (8 Martie 1799—Iulie 1801) cu hrisovul din 10 Dec. 1810, întărește toate orânduelile făcute de Alexandru Mavrocordat Firarul. Sporește numărul paturilor la 60 și creiază un monopol Spiridoniei, singura în drept a ține spițerie de obște în Iași; doctorii, și gerahii nu mai au voe să ție sau să prepare medicamente, iar cine ar contraveni, li se confiscă drogurile în folosul spițeriei spitalului [19]). Mai pune o taxă pe horilcă și „*obligă berăria din „Iași să dea pe fiecare an o taxă de o sută de lei în folosul spitalului „și bere gratis câtă va trebui pentru bolnavi*" [20]). Faptul nu trebue să mire; a se da vin bolnavilor era o regulă care se păzea cu sfințenie și în spitalele din București. A se da bere, socotim că este în legătură cu faptul că, într'o vreme pe care n'o știm exact, exista în Iași un doctor Goldzric Herlits, medic al spitalului Sf. Spiridon și proprietar de berărie în Iași; el va fi îndemnat să se dea bere bolnavilor, căci pe când trăia s'a dat „*un privilegiu de berărie pentru d-rul Herlitz, odinioară gerahu, „medicul spitalului, apoi pentru urmașa sa în fabricarea acestei băuturi, „ce se dădea și bolnavilor până la o oarecare câtime*" [21]).

In anul 1807, Ștefania și ginerile său Constantin Diaconu, dăruesc spitalului părțile lor din moșiile Glodeni, Jigoreni și Merești [22]).

Și lucrurile au mers așa depănând zilele una dupe alta fără nici o schimbare mai de seamă în viața acestui spital, până la votarea Regulamentului Organic.

Prin acest Regulament, spitalul Sft. Spiridon este înglobat în Regulamentul Caselor obștești, fixându-i-se anumite condițiuni de funcționare, pe cari le vom studia în Capitolul III.

---

18) Acest lung hrisov rezumat aici, este dat în întregime de V. Gomoiu. Din istoria medicinei..., pag. 396 și următ.

19) Th. Codrescu. Uricarul ed. II. vol. I, pag. 99. Vezi aici vol. II p. 507 și 522—23.

20) Gomoiu, l. c., pag. 405.

21) N. Iorga. Studii și doc. vol. V, pag. 566.

22) I. Brezoianu. Instituțiile vechi românești, pag. 204.

www.dacoromanica.ro

SPITALUL DIN ROMAN.

Ține de spitalul Sft. Spiridon din Iași. A fost înființat pe lângă Mânăstirea Precista din Roman, de către Ierodiaconul Gherasim Putneanul, la 15 Iulie 1797.

Gherasim Putneanul a ajuns egumen al Mânăstirei Precista în anul 1784; din economiile lui, în anul 1787 a refăcut din temelii biserica Precista, care era stricată. Apoi a făcut și alte îmbunătățiri, iar pentru ce i-a mai rămas a făcut „diată" adică testament în regulă, prin care a lăsat să se întocmească un spital.

In diata lui din 15 Iulie 1797 se spune:

„...banii ce au mai rămas din cheltueli, din drepte ostenelile mele, ce am făcut din tinerețe și până acum, sunt 5,000 lei bani gata și 4168 lei datorii cu zapise, care s'au încredințat fratelui Vartolomeu, și cât va fi scos dintr'aceste datorii și ce a fi cheltuit cu material, cheresteaua spitalului și a morei ce se face în satul Cordonul, și alte cheltueli în casă, își va da sama. Iar care dintr'acești datornici ar socoti fratele Vartolomeu, că sunt neputincioși, să-i ierte întru nimica să nu-i supere. Dintr'acești bani mai sus arătați, adică nouă mii una sută șaizeci și opt lei, las Mânăstirei Sft. Spiridon una mie lei, iar ceilalți ce mai rămân, i-am lăsat asupra cheltuelei spitalului și meremetului bisericei (care se află la primejdie de a se risipi). Asupra cărora bani de mai sus am lăsat epitropi pe fratele Procopie și pe Vartolomeu, ca să săvârșească aceste lucrări ce mai sus se arată, și câți vor mai rămâne dintr'aceste cheltueli, să-i dee cu dobândă la un loc sigur, și acea dobândă iarăși să fie pentru cheltuiala spitalului" [1]).

Dacă a murit ierodiaconul Gherasim, în anul 1797, a urmat ca egumen la Precista, Arhimandritul Vartolomeu, care, împreună cu fratele Procopie, au întocmit spitalul mânăstirei și au regulat să ție câte zece crivaturi (paturi) de bolnavi, cu din veniturile mânăstirei și alte miluiri.

La aceste cheltueli a participat și Episcopul de Roman, Veniamin. El a pus medic și a făcut spițărie. Și fiindcă veniturile Episcopiei n'ajungeau pentru a întreține spitalul, Episcopul s'a îndatorat cu 80 de pungi de bani, în contul viitoarelor venituri ale Episcopiei. Dar Episcopul Veniamin a plecat dela această Episcopie, fără a fi plătit datoria. Din această cauză, principele Moruz a sechestrat veniturile Episcopiei până la plata datoriei, dând Episcopului numai o parte din venituri pentru întreținerea sa si a Episcopiei [2]).

In anul 1806, a fost rânduit la egumenia Mânăstirei Precista, arhimandritul Gherasim Buleandră sau Calmaș, care a mai adăugat zece

1) T. Codrescu. Uricarul vol. XII, ag. 358 și următ.

2) Melhisedec. Cronica Hușului, pag. 141.

www.dacoromanica.ro

paturi de bolnavi în spitalul acestei mânăstiri [3]). Iar în anul 1812, Doamna Ecaterina Sturdza, născută Cantacuzino, a dăruit spitalului din Roman, moşia sa Romanii [4]).

Se pare că noul egumen, Gherasim n'a administrat prea bine averea mânăstirei, motiv pentru care Spiridonia, la 20 Dec. 1831, l'a înlocuit cu Ierodiaconul Macarie Baltag, căruia i s'a fixat un anume program de conducere; între punctele acestui program găsim şi grija spitalului: *„nu-„mărul de 20 de crivate aflătoare în odăile din cuprinsul ogrăzii Pre-„cista, să le ţie în bună stare, cu cele trebuincioase"* [5]).

Cum va fi funcţionat acest spital, până acum n'avem nici o ştiinţă. Tot ce ştim este că înainte de 1827, a funcţionat aici ca medic, d-rul Niculae Kiriacopol, cel care a scris *„Învăţături folositoare pentru fi-„meile îngrecate"*; după el a venit faimosul doctor Alexandru Teodori, colaboratorul *„Lexiconului de Buda"* întocmit de tatăl său Ioan Teodorovici; a servit la spital şi la judeţ, reuşind să adune o frumoasă avere.

Despre celelalte spitale cari ţin tot de Spiridonie, în primul rând spitalul Prof. Samuil din Focşani, ne vom ocupa în volumul următor, pentru că au luat fiinţă după anul 1834.

SPITALUL DIN BUZEU.

A fost înfiinţat în toamna anului 1793 de către Păhărniceasa Maria Mănăileasca din Buzău [1]).

La 30 Oct. 1793, Domnitorul Alexandru Moruzi (Ianuar 1793—August 1796) a dat hrisovul prin care întăreşte întemeerea acestui spital, căruia îi şi hărăzeşte dreptul de a lua dela ocne 250 de bolovani de sare, iar din banii preoţilor din eparhia Buzeului, câte 20 de taleri pe lună pentru leafa doctorului şi a gerahului; în plus îi mai acordă şi 25 liude, pentru serviciul spitalului:

> *„Fiindcă Păhărniceasa Maria Mănăileasca dela sud Buzău, ce a murit fără de copii moştenitori, din îndemnare sufletească a hotărât prin diata sa de a se face un spital de săraci bolnavi la Buzău, pe moşia sa, asupra căruia au orânduit epitropi pre cinstitul şi credincios boerul Domniei Mele Grigorie Hrisoscoleu biv vel paharnic, nepotu-său, şi epistat pre Prea sfinţia sa Părintele Mitro-*

3) T. Codrescu. Uricarul, vol. XXII, pag. 358 şi următ.

4) I. Brezoianu. Instituţiile vechi ale României, pag. 204,

5) T. Codrescu, l. c.

1) Cu alt prilej i se spune Maria Minculeasa. (Ureche, vol. VI, pag. 587—89. citează cond. 24, fila 367—68. — I. Brezoianu în „Vechile instituţii ale României" pag. 139, îi spune tot Maria Minculeasa. — In hrisovul lui Grigore Ghica, din 29 Sept. 1824, i se spune Maria Mănăileasca. (Ureche. Istoria Domniei lui Grigore Ghica. Manuscris la Academie. Cit. cond. 103, pag. 237.

www.dacoromanica.ro

politul țărei Chir Dositei. încă fiind episcop al Buzăului. ca din averea răposatei, ce prin diata sa au orânduit. să să săvârșească spitalul. care spital dându-ne acum pliroforie prea sfinția sa părintele Metropolit. cum că s'au isprăvit cu toate cele trebuincioase. rămâind numai de a se așeza un dohtor. i un gerah cu dohtoriile celea trebuincioase în spițăria spitalului și de a intra la căutare bolnavi săraci. făcut-a Domniei Mele rugăciune prea sfinția sa Părintele Metropolit. dimpreună și cu orânduitul boer epitrop, ca să ajutăm și Domnia Mea din domneștile noastre mili. la acest lucru sufletesc. cu oareșicare venit curgător pe an. de a se putea ține spitalul în orânduiala lui cu toate cele trebuincioase. a cărora rugăciune primindu-o Domnia Mea. ca pentru o faptă bună pricinuitoare de folosul sufletesc. pentru adăpostirea și sprijinul celor săraci. cari n'au putere a se căuta pe sine-și la neputințele și boalele lor. ca să aibă la acest loc odihnă ticăloșii. spre a se căuta cu dohtor și cu gerah. cu dohtorii. cu hrană. cu oameni și mueri poslușnice. cu lemne pentru încălzitul caselor și cu toată poslușania cea trebuincioasă. am binevoit Domnia Mea. și printr'acest domnescul nostru hrisov. hotărâm și orânduim ca să ia spitalul pe tot anul. dela ocne. bolovani de sare două sute și cincizeci: așișderea și dela epitropia domnească. să dea la spitalul acesta pe toată luna câte taleri douăzeci din banii preoților eparhiei Buzăului. ce se adună la Cutia Epitropiei. care să fie ajutor la leafa dohtorului i a gerahului. și osebit să aibă spitalul și douăzeci și cinci liude scutiți pentru lemne de încălzitul săracilor bolnavi și alte poslușanii spitalului. pe cari găsindu-i boerul Domniei Mele. epitropul. oameni străini și fără nici o pricină. să li se facă de către ispravnicii județului cercetare după orânduială. și cu adeverințele isprăvnicești viind la Vistieria Domniei Mele. să li se dea pecetluituri domnești pe numele și chipul lor. ca să fie nedajnici și apărați de toate orânduelile țărei: drept aceia. să fie dator numitul boer epitrop. ca prin osârdia sa. prin epistășia prea sfinției sale Părintelui Metropolitului. să se silească a intra în faptă această bună faptă. de a se întocmi spitalul cu dohtori. cu gerah și cu toată orânduiala cea trebuincioasă. primind săraci bolnavi la odihnă și căutare. urmându-se întocmai orânduiala diatei acei răposate. ce au făcut pentru acest spital. Și am întărit hrisovul acesta cu însăși iscălitura și pecetea Domniei Mele...'' [2]).

Păhărniceasa a înzestrat spitalul cu moșia Rătească. Ulmii. moșia dela Cândești, via din Dealul Cândeștilor. via dela Săpoca, moșia Zărnești, moșia Gârlași. o moară cu două roți în târgul Buzău și două locuri de cârciumă tot în Buzău [3]).

---

2) V. A. Ureche. Ist. vol. VI. pag. 711—712.

3) I. Brezoianu. Instituțiile vechi ale României. Pag. 139.

www.dacoromanica.ro

Şi pentrucă spitalul. după mărturia hrisovului de mai sus. era gata ..*rămâind numai de a se aşeza un dohtor...*". probabil că doctorul a fost găsit. căci la 27 Februar 1794. Domnitorul dă poruncă să ..*să aibă a da spitalului pe toată luna. după coprinderea domnescu-lui Nostru hrisov. aceşti câte taleri douăzeci din banii preoţilor epar-hiei...*". cu cari trebuia să se plătească ..*leafa dohtorului i gerahului*" [4]).

In cursul anilor cari nu stau pe loc. întâlnim din când în când câte o ştire despre acest spital, fără nici un alt amănunt care să ne lămurească viaţa lui însăşi. Aşa: în anul 1797. găsim în nişte socoteli ale cheltuelilor eparhiei Buzăului. suma de 240 lei. bani ce sunt ..*orân-duiţi de se dau ajutor pe tot anul la spitalul ce s'au făcut la Gârlaşi. jud. Buzău*" [5]). Mai târziu într'un catastif din 25 Noembrie 1794. aflăm că Păhărniceasa Maria Mănăileasca. moartă în 1792. a lăsat pentru clădirea spitalului suma de 6050 de lei. iar epitropul pus de ea, boerul Grigore Hrisoscoleu a cheltuit numai 5888 de lei [6]).

In anul 1797, Alexandru Ipsilante întăreşte hrisovul acestui spital în forma dată de Moruzi [7]). Acelaş lucru face şi Const. Hangerli la 9 Iunie 1798 [8]). şi la fel au făcut toţi Domnitorii cari au urmat până la Grigorie Ghica: iar la 29 Sept. 1824. întăreşte hrisovul lui Moruzi şi acest din urmă Domnitor. fără ca vreunul dintre ei să mai adauge ceva celor dăruite de Moruzi [9]). Ar fi o dovadă că spitalul din Buzău vegeta. că în tot cazul nu stârnea interesul nimănui. ca să-l facă să progreseze.

Dovadă despre acest lucru avem şi scrisele d-rului Const. Caracaş, care spune în ..*Topografia*" lui:

> *Şi oraşul Buzău are spital situat în margine. pe un loc şes şi deschis. cu ziduri înalte ca şi cele de mai sus (adică Colţea şi Pantelimonul). însă este mai mic decât acelea. Pentru bolnavi sunt destinate două camere. dar sunt mici. mărunte şi umede. După hotărîrea fondatoarei trebue să îngrijească şase bolnavi. dându-le toate cele necesare; mai târziu. urcându-se venitul la aproape 7000 lei. putea să primească şi mai mulţi bolnavi. Totuşi astăzi, nu are nici numărul fixat şi de multeori stă închis. De vreo câţiva ani. din îndemnul iubitorului de Dumnezeu Episcopul Constantin. efor al acestui spital. s'a chemat un doctor italian învăţat. sub care s'a întreţinut bine spitalul. iar după plecarea lui. un doctor german. anume Genovai. fost coleg de şcoală al meu. care avea putinţa şi speranţa să-l îmbunătăţească şi mai mult. dacă din nenorocire pen-*

---

4) V. A Ureche, l. c., pag. 712.

5) Idem. vol. VII. pag. 41—42.

6) V. A. Ureche. l. c.. vol. V, pag. 440 nota 2. Cit. cond. 28. fila 34 v.

7) Idem, pag. 544.

8) Idem, vol. VII. pag. 220.

9) Idem. Domnia lui Gr. Ghica. Manuscris la Acad. Cit. cond. 103, f. 237.

www.dacoromanica.ro

tru săraci, nu murea de moarte prematură. De atunci spitalul, de obicei, nu mai are nici doctori, nici bolnavi" [10]).

D-rul Caracaş scrie aceste rânduri între 1820 şi 1825 şi vorbeşte de un trecut deja depărtat pentru el; înseamnă că, cel dintâi medic italian, cel angajat de Episcopul Constantin, trebue să fi fost chiar la începutul fiinţărei spitalului, înainte de 1800, iar Germanul Genovai, colegul lui Caracaş, trebue să fi funcţionat după 1800, dat fiind că şi Caracaş a venit după această dată. Doctorul Genovai este pomenit şi în alt document cu numele de Anton Jenovai [11]).

2) SPITALE DE SCURTĂ DURATĂ

In această categorie punem spitalele cari, din diferite motive, n'au avut decât o viaţă efemeră şi au dispărut fără urmă, sau s'au transformat în alte instituţiuni. Din această categorie fac parte: Spitalul Obedeanu din Craiova, spitalul Ionaşcu din Slatina şi spitalul din Târgovişte.

SPITALUL OBEDEANU DIN CRAIOVA.

A fost înfiinţat de către Domnitorul Constantin Mavrocordat în anul 1737. Nu cunoaştem actele de fondaţie dar totul se desluşeşte cu prilejul unei reclamaţii făcută în anul 1794 de Stolnicul Ioan Brăiloiu, cum că se iroseşte averea ctitoriei Obedeanului; atunci s'au făcut cercetări asupra acestei ctitorii şi la 18 Martie 1794, Divanul Craiovei a făcut o anafora, adică un raport în care se lămuresc toate lucrurile. adică:

Paharnicul Constantin Obedeanu a început zidirea unei mânăstiri în Craiova; când a fost gata, la 24 Martie 1753, a înzestrat mânăstirea cu moşii, ţigani, vite şi diferite odoare, lăsând epitropi pe Vistierul Strâmbeanu, vornicul Prişcoveanu, care îi era ginere, Hagi Gheorghe (doctorul) şi pe Paharnicul Jianu.

După patru ani. Domnitorul Const. Mavrocordat a făcut aici *„două case cu 12 paturi pentru săraci neputincioşi bolnavi, i aşezământ „şi doctor pentru tămăduire de rane"*, şi cu hrisovul lui din 28 Iulie 1757, a mai adăugat o seamă de privilegii şi scutiri.

Rezultă că spitalul a fost înfiinţat de către Const. Mavrocordat, în anul 1757 şi mai rezultă că, acest spital avea oarecum un caracter de specialitate *„aşezământ şi doctor pentru tămăduirea de rane"*, de hirurgie cum am spune astăzi. Faptul are, credem, o explicaţie foarte firească: între epitropii ctitoriei Obedeanului se afla şi Hagi Gheorghe,

10) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş, pag. 161—162.

11) N. Iorga. Istr. literat. rom., vol. III. pt. I, pag. 42. n. 9. Citează Bibliot. Acad. Rom.. docum. necatalogate.

www.dacoromanica.ro

care era gerah de profesie, adică îngrijitor de răni şi, dacă s'a făcut aici spital, negreşit lui Hagi Gheorghe Gerahul sau Dohtorul cum i se mai spunea pe atunci, trebuia să i se încredinţeze serviciul de medic al spitalului *„doctor pentru tămăduirea de rane"*.

Şi lucrurile au mers aşa câtăva vreme, până când au început să se amestece neamurile ctitorului fondator. Se pare că un Băluţă Obedeanu a închinat ctitoria Obedeanului, adică mânăstirea, să fie metoc Episcopiei Râmnicului. In această nouă situaţie, Episcopul a hotărât să facă aici seminar pentru pregătirea candidaţilor la preoţie, iar la 26 Aprilie 1775, Alexandru Ipsilanti a întărit aceasta, ca să fie Mânăstirea Obedeanului *„spital nu numai trupesc ci şi sufletesc"* [1]).

In acest chip fondurile spitalului se împărţeau acum între slujitorii bisericeşti, bolnavii spitalului cu doctorul respectiv şi ucenicii sau elevii seminarului. Alexandru Ipsilanti, voind să pue în ordine şcolile din Oltenia, la 9 Februar 1777, întăreşte aşezământul şi veniturile mânăstirei Obedeanu, şi *„pentru doctor socotind Măria Sa, că nu este de ajuns „din veniturile mânăstirei, ci este pentru trebuinţa bisericei şi a bolna„vilor, i-a orânduit leafă pe an, din banii Cutiei milosteniei taleri 350, „i dela vama Craiovei taleri 150, i dela Ocnele Mari din sud Vâlcea „taleri 100, ca să aibă purtare de grijă cu doftoriile sale la trebuinţele „spitalului, iar când va fi vre un doctor însărcinat cu familie grea, să i „se dea şi alţi taleri 200 dela Cutie"*.

Rezultă că acum mânăstirea Obedeanu servea de spital şi de seminar pentru învăţătură obştească, numai că pentru plata doctorului spitalului, care desigur făcea serviciu şi ca medic de oraş, s'au creiat venituri aparte.

Şi lucrurile au mers iarăşi aşa o bună bucată de vreme, până când o rudă a ctitorului, Clucerul Geanoglu, cu dela sine putere a înstrăinat nişte bunuri ale mânăstirei. Atunci, s'a produs reclamaţia Stolnicului Ioan Brăiloiu, de care am pomenit mai sus, cum că se iroseşte averea mânăstirei; Domnitorul a dat poruncă să se cerceteze şi la 18 Martie 1794, Divanul Craiovei, pe baza cercetărilor a făcut o anafora, adică un raport adresat Domnitorului, în care, după ce dă deslușirele arătate mai sus, propune: a) toate înstrăinările din averea ctitoriei să se întoarcă înapoi, iar cumpărătorii acestor averi să se despăgubească dela cei cărora a dat banii; b) mânăstirea Obedeanu să nu mai fie metoc Episcopiei de Râmnic, iar neamurile ctitorului să nu se mai amestece aici; c) să se orânduiască o epitropie nouă sub conducerea a doi neguţători de ispravă, Barbu Pleşoianu şi Constantin Caradinul; aceştia să pună în regulă toate socotelile mânăstirei, să facă reparaţiile necesare şi să comunice Divanului Craiovei, faţă şi cu rudele ctitorului aceste socoteli; d) să se hotărască definitiv *„după starea mânăstirei şi trebuinţa „politiei, ce este mai cu cuviinţă a se întocmi la* acea *mânăstire, ori numai „şcoală cu dascăl şi cu câţi ucenici, ori numai spital cu doctori şi cu*

1) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. I, pag. 92. Citează condica nr. 3,

www.dacoromanica.ro

„câți bolnavi, făcând și socoteala cheltuelei bolnavilor pe an, sau pen-
„tru ucenici de învățătură, și să arate Măriei Sale, ca să aleagă apoi și
„să întocmească ceiace va găsi cu cale" [2]).

La această anafora Domnitorul cere oarecari deslușiri la 19 Mai 1794 și în urma răspunsului primit la 20 Iulie 1794, Alexandru Moruzi hotărăște la 28 August 1794, închiderea definitivă a spitalului Obedeanu și înființarea la această mânăstire a unei școli de învățământ obștesc; și pentrucă mai prisoseau patru odăi, permite dohtorului politiei să șeadă în ele:

„Hrisov pentru Mânăstirea Obedeanului dela Craiova.

Fiindcă cinstiții și credincioșii boerii Domnei Mele, d-lui Caimacamul și dumnealor divaniții dela Craiova, după porunca ce au avut dela Domnia Mea, cercetând de starea și orânduiala Mânăstirei Obedeanului din Craiova, prin anaforaua dela Martie 18 a acestui an, ni-au dat prin pliroforie pe larg cum că această Mânăstire din începutul ei a fost slobodă și nicăeri legată de răposatul ctitor al ei Costandin Obedeanu biv vel Paharnic, ce o au zidit și înzestrat, având întocmire prin diata ctitorului spre a se chivernisi de epitropi și a se face din veniturile ei ajutor la lucrul de obștea politiei trebuincios și de suflet folositor, cum ni-au arătat la aceasta și dovezile ei în scris cu întăriri vechi domnești, a căruia orânduială strămutându-se după vremi în alte chipuri, au lipsit și acel lucru sufletesc și (acel) trebuincios politiei, care era a se urma la această mânăstire, unde, cu toate că în cele de pe urmă, Domnia Sa fratele Alexandru Vodă Ipsilant, după scoposul acelui răposat ctitor, a fost întocmit la această mânăstire loc de școală cu dascăl pentru învățătura copiilor de obște și spital de bolnavi cu doftori, dar după întâmplarea răsvrătirei vremei și una și alta au lipsit, și Mânăstirea încă cu totul s'au stricat ajungând la dărăpănare desăvârșită, nu numai cele dimprejur, ci însăși amvonul sfintei biserici a ajuns a cădea cu totul, cum și lucrurile ei au început a se risipi și a se strica dela dânsa. Și pentru a veni această Mânăstire la stare și a se păzi buna orânduială a acelui răposat ctitor, carele prin diata sa întărită cu hrisoave domnești neîngăduind nici pre cei din neamul său amestec la epitropia și stăpânirea acestei Mânăstiri și a lucrurilor ei, nici de a se închina și de a se lega undevași sau chivernisire de epitropi, au socotit dumnealor și cu socoteală de obște au ales din negutătorii politiei bărbați cu ipolipsis, știuți de ipochimeni credincioși, doi. anume: Barbu Pleșoianu și Constandin Caradinul, spre a-i orândui Domnia Mea epitropi ai Mânăstirei și lucrurilor, cărora să li se dee în seamă ale Mânăstirei și prin mâinile lor să strângă vinăriciurile, să facă cheltuiala ei; a cărora anafora găsindu-o Domnia Mea cu cale, ca o următoare

2) Analele parlamentare, vol. XIV/1, pag. 1041—1051.

www.dacoromanica.ro

aşezământului ctitorului. am întărit Domnia Mea la Mai 19. cu coprinderea ca să facă zapt toate ale mânăstirei. mişcătoare şi nemişcătoare. prin catastih iscălit de d-lui Caimacam şi de d-lor boerii. ca să le chivernisească cu silinţă spre spor şi adaus. dând porunca. ca prin marafetul dumnealui Caimacamul şi a dumnealor boerilor. să se strângă toate lucrurile Mânăstirei cele risipite şi a se pune la loc. şi pe tot anul să-şi dee socoteală înaintea dumnealui Caimacamului şi a dumnealor boerilor. unde să fie faţă şi rudele răposatului ctitor. Iar pentru venitul de estimp au avut porunca noastră boerii. ca să cerceteze cât a stat şi să ni-l arate. ca să vedem adică cu ce se poate ajuta acum la dregerea zidurilor din veniturile ei: aşişderea a făcut şi cheşu (?) prin vederea dumnealor la faţa locului. de zidirile cele foarte rău stricate, care sunt mult trebuincioase a se drege. şi a se face negreşit acum. şi au chibzuit iarăşi după porunca noastră. după numărul odăilor şi după starea Mânăstirei. şi mai vârtos după trebuinţa politiei. ce este mai cu cuviinţă a se întocmi la această Mânăstire. şcoală. adică cu dascăli şi cu câţi ucenici?. sau spital cu doftori şi cu câţi bolnavi?. ne având loc. după cum ni-am pliroforisit a încăpea şi una şi alta. Care. prin al doilea anafora a dumnealor. dela Iulie 20. ni-au înştiinţat că venitul de estimp este taleri 500. iar cheltuiala care trebue a se face acum la dregerea celor trebuincioase. la facerea amvonului şi la alte întemeeri ale bisericei. i împrejur la 20 odăi, după catastihul ce ni-au trimes. este taleri 1350. Care această cheltuială ce trebueşte acum. estimp deodată. la facerea numitelor ziduri. dumnealor boerii pământeni. înşuşi de sine. s'au proerisit a o da dela dumnealor. acum. adică taleri 1000. după foaia ce ni-au trimis. ca la un lucru sufletesc şi de însăşi trebuinţa politiei folositor. şi ceilalţi taleri 350. să dea din venitul de estimp al Mânăstirei. După trebuinţa politiei. au socotit şi au făcut arătare şi rugăciune Domniei Mele. de a se face şcoală de învăţătură, cu 20 de copii şi cu dascăli. fiind şi numărul odăilor numai de încăperea şi trebuinţa unui dascăl dintâi. şi unui dascăl al doilea. cu 20 ucenici. şi un Dohtor al politiei. numai de şederea sa...". după care urmează orânduirea celor necesare bunei funcţionări a şcoalei [3]).

Incât. din toate cele de până aici, rezultă că ctitoria Paharnicului Obedeanu a luat fiinţă la 24 Martie 1753, şi el a înzestrat-o cu gând de a se întreţine Mânăstirea, iar din prisosul veniturilor, să se înfiinţeze o instituţie de folos obştesc. Pe baza acestui din urmă deziderat, Const. Mavrocordat a făcut în anul 1757, două case cu 12 paturi pentru bolnavi şi doctor pentru tămăduire de rane. După trecere de câtăva vreme, Alexandru Ipsilanti, la 26 April 1775, a hotărât ca Mânăstirea să aibă şi şcoală pentru ucenicii de preoţie. Dar ca în toate ctitoriile de acest

3) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 60—62. Citează cond. 26, pag. 228.

www.dacoromanica.ro

fel s'au amestecat rudele ctitorului fondator, cari au prins să înstrăineze averea ctitoriei şi lucrurile n'au mai mers nici pentru spital, nici pentru şcoală. S'a ivit atunci un boer, Stolnicul Ioan Brăilciu, care a reclamat că se irosesc averile ctitoriei Obedeanului; Domnitorul a hotărât, să se cerceteze cum stau lucrurile şi în baza rezultatelor căpătate, şi după cererea localnicilor Craioveni, la 28 August 1794, Alexandru Moruzi a hotărât ca Mânăstirea, ctitoria Obedeanului, să rămână numai pentru şcoală, permiţând Doctorului oraşului să fie numai cu „şederea sa" în localul acestei Mânăstiri. Acest din urmă punct se explică prin aceia că şcoala avea nevoie de serviciile medicului.

Aşa s'a făcut că la 28 August 1794, spitalul întemeiat de Domnitorul Constantin Mavrocordat în anul 1757, la Mânăstirea Obedeanului din Craiova, a înoetat de a mai exista. Totuşi, din când în când. cu prilejul fixării lefilor doctorilor din Craiova, se mai pomeneşte câte odată de vechea ctitorie a Obedeanului, ca şcoală, dar de existenţa spitalului nici când [4]).

SPITALUL IONAŞCU DIN SLATINA.

Un neguţător din Slatina *„în viaţă fiind, cu osteneala sa a făcut „o sfântă biserică ce se cinsteşte şi se prăznueşte marele Ierarh Niculae „şi marele mucenic Dimitrie... şi Sf. Gheorghe..."*, la care avea să fie şi spital.

La 17 Februar 1797, Neaga, soţia lui Ionaşcu face următorul act:

„Adică eu Neaga, ce am fost soţie răposatului Ionaşcu neguţătorul dela Slatina sud Olt, dat-am zapisul meu la cinstita mâna d-lui vel Vornic al Obştirilor Radu Golescu, şi a d-lui vel Logoţăt de Ţara de Sus, Constandin Filipescu, precum să se ştie că d-lor fiind orânduiţi epistaţi şi purtători de grije de către Măria Sa Vodă asupra spitalului ce s'a început a se face de răposatul soţul meu, la Slatina, spre a se săvârşi acest spital cu toată orânduiala lui, şi eu, fiind făgăduită atât mai înainte cât şi acum înaintea Măriei Sale lui Vodă, ca şi dintr'al meu să fac ajutor acestui spital, care ajutorinţă cerându-mi-se de către d-lor a o da inscris, de aceia printr'acest zapis al meu îmi arăt cugetul şi ajutorul ce fac spitalului, adică eu, ca una ce am hărăzit ajutor bisericei şi spitalului, avutul meu, mă leg ca din cărămidă i var şi şindrilă ce se află în faţa locului, să fac două odăi, i o cuhnie şi un cuptor de pâine tot lângă acele odăi, toate de zid, însă: arcalele într'o cărămidă şi jumătate, iar despărţirile într'o cărămidă; la care odăi cheltuiala va trebui, afară din cele ce se află, s'o pui din venitul moşiilor spitalului ce am luat în anul trecut, iar ce nu se va ajunge,

4) Analele parlamentare, vol. XIV/1, pag. 1041—1051.

www.dacoromanica.ro

să fie dela mine: cari odăi i cuhnie. i cuptor. să am acum de primăvară a începe la lucru. şi până în toamnă la sfârşitul lui August să fie gata. Pe un loc de prăvălie ce am în târg. mă făgăduesc ca. când voi putea. să fac prăvălie şi să se stăpânească tot de spital. O viişoară ce am, cu cramă şi cu pivniţă de zid. cu un beciu. i o căşcioară de zid deasupra beciului. să mă hrănesc cu dânsa cât voi avea viaţă: iar după moartea mea să rămâe iarăşi spitalului. Iar la trei moşii şi un loc de lângă spital. fiind ale spitalului. eu nu am nici un amestec. Drept aceia. spre încredinţare m'am iscălit mai jos. ca să se crează.

13 Febr. 1797. Neaga soţia răpos. Ionaşcu dela Slatina [1]).

In acelaş timp, Radu Golescu, Vornicul Obştirilor şi Logof. Constantin Filipescu fac o anafora către Domnitor, în care deslueşesc realitatea lucrurilor:

.....la Slatina sunt rânduiţi epistati la spitalul început acolo de Ionascu neguţătorul si nesăvârşit. Epistaţii au misiunea de a-l sfârşi. Ei au adus pe Neaga soţia lui Ionaşcu şi pe nepotul ei Gavrilă şi i-au întrebat. ce venit poate avea spitalul? Ei au răspuns. că are două moşii şi un locşor lângă zidul spitalului. care nu produc venit. Venitul moşiilor nu se ştie. fiindcă numai în vara trecută li-au ţinut Ionaşcu. când au fost secetă. Au mai arătat că răposatul Ionaşcu pregătise materialul pentru zidirea spitalului. şi că a luat cu împrumut cărămidă dela Scarlat Isvoranul Clucer de arie. Biserica este gata cu toată rânduiala şi are două odăi făcute de Ionaşcu. Soţia lui Ionaşcu a promis că. la moarte lasă danie toată averea. spitalului. şi că. pecât va trăi. va face ajutor spitalului şi va mai face cu cheltuiala ei două odăi. o cuhnie şi un cuptor şi o prăvălioară. pe un loc ce are în târg. şi pe care o va lăsa spitalului. Anaforaua propune de epitrop spitalului dela Slatina pe Toma Deleanu. judecător de acolo şi să i se dea în primire toată averea de fondaţie.

Şi Domnitorul aprobă la 19 Februar 1797 [2]).

Ctitoria spitalicească a lui Ionascu n'a putut lua fiinţă, pentrucă nu permiteau fondurile ce avea. Atunci i s'a dat altă destinaţie. La 5 August 1806, pecând trăia încă Neaga soţia lui Ionaşcu, Domnitorul Constantin Ipsilanti acordă şcoalei din Slatina oarecari scutiri de vinărici şi scutire pentru zece liude. ca să fie *..pentru simbrie dascălilor ..şi hrana lor şi cheltuiala bisericei şi dresul fântânelor de acolo din ..oraş"*: despre spital nici o vorbă: dresul fântânelor din oraş este tot

1) Analele parlamentare, vol. XVI/1, pag. 1053—1054.

2) V. A. Ureche, Ist. Rom., vol. VII, pag. 138. Citează cond. 33, f. 176 verso.

www.dacoromanica.ro

ce a mai rămas cu caracter sanitar din ctitoria spitalicească a lui Ionaşcu din Slatina [3]).

Ceva mai târziu, la 7 Martie 1808, Neaga lui Ionaşcu îşi reînoeşte zapisul donaţiei ei, fără să schimbe ceva din soarta acestei ctitorii rămasă definitivă pe seama şcoalelor [4]). La 19 Noembrie 1819, Gheorghe Filipescu şi Iordache Golescu, copii vel Logof. Const. Filipescu şi al Vornic. Radu Golescu, ca epitropi ai ctitoriei Ionaşcu, arată Domnitorului „că *acest spital nu se putea căuta din pricina „marilor cheltueli, (şi) s'au schimbat în şcoală grecească..*", şi aşa, pentru şcoală trebue să rămână pentru totdeauna. Domnitorul aprobă această propunere la 21 Noembrie 1819 [5]). Iar Grigorie Ghica, porunceşte la 11 Dec. 1822, Eforilor şcoalelor, să se îngrijească de *„epi „tropia acestei şcoale ot Slatina*" [6]).

Aşa s'a terminat şi cu această ctitorie spitalicească.

SPITALUL DIN TARGOVIŞTE.

La 31 Ianuarie 1822, s'a dat voe locuitorilor din Târgovişte, să facă spital cu patru camere şi casă pentru locuinţa doctorului, casă pentru spiţărie şi pentru spiţer, cu toate cele necesare bolnavilor, aşternuturi, rufărie, hrană şi oameni de serviciu, ca să fie pentru bolnavii săraci din oraş şi pentru străini.

Pentru ţinerea spitalului s'a aprobat o taxă de o para la leu [1] afacerile ce se încheiau la Târgul de Afară, ce se ţinea în toată Vinerea pe moşia oraşului; o cutie pela bisericile oraşului avea să adune obolul dăruit de către oamenii miloşi. Poslušnicii scutiţi până atunci pe seama doctorilor oraşului, trebuiau să treacă pe seama spitalului, căci doctorii aveau să primească în schimbul lor, simbrie. Străinii existenţi în oraş şi cei cari aveau să mai vie trebuiau să contribue şi ei cu ceva, dar fără silnicie. Socotelile spitalului le fac epitropii şi le arată în fiecare an, faţă de câţiva cetăţeni fruntaşi; când epitropii nu s'ar fi purtat bine trebuiau schimbaţi. Când nu s'ar fi ajuns cheltuelile spitalului, cetăţenii toţi, trebuiau să împlinească lipsa.

Spitalul avea să se instaleze în casele mânăstirei Stelea din mijlocul oraşului, dar această împrejurare făcea pe mulţi cetăţeni să pregete, de teamă ca nu cumva spitalul să le fie focar de infecţie; atunci, la 5 Iulie 1822, Otcârmuirea Valahiei comunică cetăţenilor fricoşi, că şi spitalul Colţea şi spitalul Filantropia sunt tot în inima Bucureştilor şi n'aduc nici un pericol. In schimb se atrage atenţia locuitorilor, că mânăstirea Stelea este închinată Sfântului Mormânt, deci, înainte de a deschide spital acolo, cată să se ia înţelegere mai întâi cu Epitropia Sfântului Mormânt:

---

3) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IX, pag. 398.

4) Analele parlamentare, vol. XIV/1, pag. 1053.

5) V. A. Ureche, l. c., vol XII, pag. 95. Citează condica 92, f. 579.

6) Analele parl., l. c., pag. 1054.

www.dacoromanica.ro

„Dela Otcârmuirea Valahiei.

Cât pentru a se face spital în politie, primită le este cererea ce fac jăluitorii, nu numai pentru cele ce arată într'această jalbă ci şi pentru pilda ce avem cu spitalul Colţei ce este în mijlocul politiei Bucureştilor, i spitalul streinilor, care deşi este în marginea politiei Bucureştilor, dar este iarăşi între case de mahala, la care, spitalul ce se face, păzindu-se curăţenia, nici o molifseală nu aduce. Pentru care poruncim dumneavoastră boerilor ispravnici ai judeţului, ca cercetând şi dumneavoastră jalba lor şi fiind precum arată, să aibă şi la dumneavoastră ajutor şi înlesnire la cele cu cale. Dar fiindcă ni-am pliroforisit ca această mânăstire Stelea, unde vor să facă şi să aşeze spitalul, se află închinată la Sfântul Mormânt, să fie datori jăluitorii, ca întâi să se aşeze cu Epitropul Sf. Mormânt, iar până nu se va aşeza, slobozi nu sunt, să facă spitalul într'acel loc". Semnează Mihalache Manu, Romanitis [1]).

Şi spitalul s'a deschis.

La 24 Sept. 1824, Domnitorul Grigorie D. Ghica, înoeşte hrisovul bisericilor domneşti din Târgovişte, Curtea Domnească, Biserica de Sus şi Biserica Sf. Vineri, şi cu acest prilej hotărăşte să se ia câte o para la leu dela vânzarea ce face fiecare prăvălie, cum şi dela cei cari veneau cu mărfuri spre vânzare, pe moşia oraşului. Cu aceşti bani avea să se întreţie spitalul.

Totodată, Domnitorul pune să se întrebe neguţătorii, dacă primesc ca în loc de o para, să dea câte două. La 11 Ianuar 1825, au răspuns 25 de neguţători că primesc acest plus de con ribuţie, drept recunoştinţă că s'a desrobit moşia târgului de sub stăpânirea Suţeştilor; dar cei cari veneau cu mărfuri la târg, să nu mai dea paraua pentru biserici.

Şi când toate s'au aranjat, se constată că spitalul deşi are doctor, spiţer şi doctorii, nu esre cercetat de bolnavi, pentrucă *„neobicinuiţi „fiind cu spitalul, îşi fac boalele prin casele lor, părându-li-se spitalul, „scurtarea vieţei lor"*. Şi atunci, ca să nu se cheltuiască banii pe o instituţie fără folos, moşnenii din oraşul Târgovistei au cerut ca spitalul să fie mutat la Biserica Sf. Niculae, unde să funcţioneze nu ca spital, ci ca şcoală, şi să se aducă din venitul spitalului apă de isvoare în oraş.

La 10 Februar 1825, Domnitorul aprobă toate aceste propuneri:

Precum un părinte are netăgăduita datorie către fireştii săi fii, a-i ocroti şi a-i păzi de orice rău ar putea să li se întâmple, asemenea şi deopotrivă datorie au Domnii şi oblăduitorii de ţări şi de noroade către supuşii lor, de a-i ocroti şi a-i feri de orice rău, precum şi de a păzi dreptatea fieşcăruia, ca să petreacă în linişte şi nebântuiţi.

---

1) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XIII, pag. 293. Citează cond. 96, p. 296.

www.dacoromanica.ro

Drept aceia, fiindcă la Domnia Mea au dat jalbă orăşenii din Târgovişte, sud Dâmboviţa, cu plângere că moşii şi părinţii lor, cât şi ei, s'au aflat cu locuinţa acolo, hrănindu-se pe moşia oraşului şi în oraş cu slobozenie ca pe o moşie dreaptă a lor, în nenumărată sumă de ani, fără a fi bântuiţi de către cinevaşi, iar răposatul Alexandru Vodă Şuţul din îndemnarea unora ce s au aflat aşezaţi cu locuinţa de pe vremuri acolo în oraş, au umblat de au luat această moşie a oraşului Târgovişte pe seama Măriei Sale, dar au rămas tot în slobozenia ce din vechime au avut-o, şi ca să nu mai cerce după vremi vre-o supărare ni-au făcut rugăciune a li se întări stăpânirea oraşului şi a moşiei şi prin domnesc al nostru hrisov; a cărora jalbă rânduind-o Domnia Mea în cercetarea preasfinţiei sale Părintelui Mitroplit şi a iubitorilor de Dumnezeu Episcopi şi a d-lor cinstiţilor şi credincioşilor boeri veliţi ai Divanului Domniei Mele, prin anaforaua dela 18 ale trecutului Ianuarie ni-au făcut arătare că, cercetând au arătat jeluitorilor hotărârea ce au dat-o în dosul jalbei lor, în leat 1821 Februar 18, dumnealor boerii Caimacami ce au fost atunci, coprinzătoare că luminata Doamnă Efrosina Şuţu în urma răposatului Domn Alexandru Vodă Şuţul, soţul luminăţiei Sale, căutând şi cercetând cu dinadinsul toate sinoturile i alte scrisori ale madelei moşiei Târgoviştei, li-au pecetluit într'un plic şi li-au trimis la Divan, care, deschizându-se de dumnealor şi alegându-se hârtiile câte au chibzuit că le sunt jeluitorilor de trebuinţă, li s'au dat de mâna lor, iar celelalte s'au ars în foc, şi de aceia spre dovadă s'au dat jeluitorilor şi această poruncă a dumnealor, ca să aibă jeluitorii a locui pe această moşie Târgovişte, slobozi şi întru nimic nebântuiţi de către nimeni, după cum şi din vechime s'au urmat, având-se stăpânirea întocmai precum mai nainte au avut-o de ani nenumăraţi, liniştită şi nesupărată. Asemenea au mai arătat jăluitorii la dumnealor boerii şi copie dupe hotărârea Otcârmuirei, ce s'au făcut iarăşi în dosul jalbei lor, la leat 1822, Ianuar 31, adeverită de d-lui Banu Barbu Văcărescu, când li s'au dat voe, după cererea lor, de au făcut un spital cu patru odăi, i case pentru şederea dohtorului, i casă pentru spiţer şi odae pentru spiţerie la oraşul Târgovişte, i spiţerului, i dohtoriilor, să facă aşternuturi, i haine de primenitul bolnavilor, să-i ţie cu hrană pe acei bolnavi, să aibă oameni i mueri pentru spălatul, i primenitul şi alte trebuinţe ce urmează: la spital să se primească bolnavi săraci şi din orăşeni şi din streini, şi spre a se putea ţinea în stare bună totdeauna, fiindcă la Târgul de Afară, ce se face Vinerea pe toată săptămâna, în moşia oraşului, au fost obicei dela neguţătorii ce fac alişveriş acolo, câte o para la leu; această para s'au dat să fie pe seama spitalului, de nu va fi însă cu pricină a o cere alţii; să fie şi pela bisericile din oraş şi afară de moşia oraşului, Cutie, ca să se adune ceiace se vor îndura şi va lăsa inima pe creştini a da pentru căutarea bolnavilor; şi poslušnicii ce se scutea pe numele dohtorilor oraşului, să fie pe seama spitalului, căci

www.dacoromanica.ro

dohtorului are să i se plătească simbria ce se va tocmi cu orăşenii; iar străinii ce locuesc pe moşia aceasta şi câţi vor mai veni şi se vor aşeza pe dânsa, să se învoiască cu primirea şi acelora, a da pe an ceiace se va găsi cu cuviinţă, însă cu aceasta să nu se facă vre-o silnicie, nici să se ceară peste putinţă oamenilor, ci cu mijloc învoit să se aşeze a nu veni jălbi şi pricini. Şi dintre orăşeni să fie Epitropi, oameni cinstiţi, ca să aibă îngrijire de toate cele trebuincioase ale spitalului, să strângă veniturile, să ţie condică de venit şi cheltuială până la orice, şi la fieşcare an să închee socoteală înaintea a câţiva din orăşeni, cari vor fi mai fruntaşi; iar când vor vedea că Epitropii nu se poartă bine, să aibă voe a-i schimba şi a pune pă alţii. Şi s'au îndatorat orăşenii, ca să nu găsească în urmă pricină, că dacă nu le va ajunge cheltuiala spitalului, să fie datori cu toţii de obşte, a da dela ei, ca să împlinească lipsa, şi trebuinţa şi urmarea spitalului să nu conteneze nici odată.

Pe lângă care aceasta, văzând dumnealor boerii şi hrisovul Domniei Mele. ce s'au înoit de pe altele mai vechi la 24 ale trecutului Septembrie, care s'au dat Bisericei din Curtea Domnească de jos, i la Biserica de sus, i la Biserica Sf. Vineri dintr'acel oraş al Târgovişteі, coprinzător între celelalte a lua aceste sfinte biserici câte o para de leu, avaet dela fieşcare prăvălie şi dela alţi oameni ce vin cu alte lucruri de vânzare la târgul ce se face pe toată săptămâna, Vinerea, pe moşia oraşului, care avaet mai înainte vreme se lua de vameşii judeţului şi cei mai nainte fraţi Domni, prin hrisoave li-au hărăzit bisericei, cu cuvânt că târgul se face pe moşie domnească slobodă, pe moşia oraşului, şi bisericele acestea sunt domneşti al celui vechiu Scaun din Târgovişte, ca să se poată ajutora la multele trebuinţe ce au şi la dărăpănarea întru care se află, neavând nici o moşie, nici alte acareturi, de aceia zic dumnealor, că au scris din partea Logofeţiei Ţărei de jos, către d-lor Ispravnicii judeţului, ca să facă întrebare tuturor negutătorilor orăşeni, ce se negutătoresc cu mărfuri pe locurile Târgului de Afară ot Târgovişte, de voesc a mai da încă câte o para, Vinerea, la spital, pe lângă paraua bisericelor, ca să se facă două parale; şi au dat înscris 25 de negutători sub iscăliturile lor, la 11 ale trecutului Ianuar, care s'au adeverit şi de Ispravnicatul de acolo, cu coprindere că rămân datori cu a da la ziua Târgului de Afară câte două parale, una bisericelor domneşti şi una la spitalul ce s'au făcut cu râvnă, întru pomenirea celor ce li-au fost ajutor desrobirei moşiei, rugându-se doar, ca străinii ce vin la Târgul de Afară cu cele de hrană, adică bucate, i lemne şi altele, să nu se îndatoreze a da şi la biserici paraua, ce nu pot a o da câte două parale. După care aceste de mai sus arătate, zic, că părinţii Arhierei şi dumnealor Veliţii boeri, că fiind moşia domnească dela Târgovişte, slobodă din vechime, pe seama orăşenilor de acolo, şi stăpânindu-se de dânşii de ani nenumăraţi, liniştiţi şi nesupăraţi, precum s'au făcut dovadă din hrisoavele domneşti de acolo, că este slobodă a

www.dacoromanica.ro

orașului, cât și din hotărârea dumnealor boerilor Caimacami, ce au dat în leat 1821 Februar 18, primită este cererea ce fac jăluitorii.

Pentru care am găsit cu cale a se da jăluitorilor și hrisovul Domniei Mele asupra slobozeniei acestei moșii, pe seama orășenilor de acolo, după cum au avut-o de atâta sumă de ani, cu această osebire, ca să nu se supere întru nimic atât cei ce vor fi avut locuri i alte coprinsuri hărăzite de mai nainte de luminați Domni, prin sineturi domnești, ci și alte obraze ce vor fi avut stăpânire asupra vre unui loc, până la venirea răposatului Domn Alexandru Vodă Șuțul, în care hrisov să se coprinză și orânduiala spitalului, a ținea deapururea în ființă, după hotărârea Otcârmuirei ce s'au făcut la leat 1822 Ianuar 31. Și fiindcă paraua locului dela Târgul de Afară s'au găsit hărăzită prin hrisoave domnești de mai nainte, ce s'au întărit de Domnia Mea pe seama bisericelor domnești de acolo din Târgoviște, zic Părinții Arhierei și d-lor Veliți boeri, că nu au jeluitorii nici un cuvânt a popri pe numitele biserici ca să nu ia această para și dela cei streini ce vin ori cu mărfuri, ori cu bucate sau cu alte lucruri de vânzare la Târgul de Afară; ci rămâne a se păzi aceasta a bisericilor după coprinderea hrisoavelor; iar pentru spital, de vreme ce lude 25 negustători orășeni din Târgoviște, prin înscrisul ce au dat, s'au mulțumit a răspunde la ziua Târgului de Afară, încă câte o para pe seama spitalului, acesta aflându-se întocmit și pentru primirea bolnavilor streini, și nefiind o sumă supărătoare a da câte două parale, de va fi primit Domniei Mele, se va da în hrisovul ce li se va da jeluitorilor, ca să ia dela toți fără osebire, pe lângă paraua bisericilor și câte o para de leu pe seama spitalului, și să se dea poruncă către dumnealor Ispravnicii județului a nu mai îngădui pe alții, ca să mai ceară alt avaet nelegiuit, bez vama după ponturi dela cei ce vin la acest târg cu lucruri de vânzare. După care anafora îndestulându-se Domnia Mea de dreptățile ce au avut din vechime asupra acestei moșii, orășenii din Târgoviște, precum mai sus se arată, am și dat domneasca noastră întărire asupra anaforalei, întru toate.

Dar, fiindcă în urma întărirei s'au arătat cu jalbă către Domnia Mea moșnenii din orașul Târgoviștei, zicând că la spitalul ce au fost făcut în acel oraș, au și adus dohtor cu cheltuială și spițer cu îndestule dohtorii, dar în cele de pe urmă au văzut că acea zidire a spitalului și cheltuiala lor au rămas zadarnică, că atât orășenii de acolo, cât și cei de pe afară, neobicinuiți fiind cu spitalul, își fac boalele prin casele lor, părându-li-se spitalul scurtarea vieței lor. Și așa văzând jeluitorii, că strădania lor nu are mijloc de pomenire și orașul fiind lipsit de isnoavă de apă, căci apa Ialomiței este cu depărtare, au găsit și un drum al isvoarelor făcut încă decând era Scaunul Domniei acolo, și cu din venitul moșiei au apucat prin Epitropii ce au acel drum al isvoarelor aducând apă până la Târgul de Afară, care este de mare folos obștei, căci păti-

www.dacoromanica.ro

mea foarte mult de apă, şi voesc a mai deschide isvoare şi la alte locuri trebuincioase de apă, unde şi urmând cheltuiala, au cerut jăluitorii ca zidirea spitalului ce au rămas netrebnică, să o mute la biserica Sf. Nicolae de acolo, unde să o facă şcoală pentru învăţătura copiilor sărmani, şi drept pomenirea spitalului, să dea săvârşire isvoarelor ce s'au început pentru trebuinţa celor lipsiţi şi depărtaţi de apă; a cărora cerere, chibzuind-o Domnia Mea, am găsit-o cuviincioasă, pentrucă arătarea jăluitorilor, că oamenii din partea locului îşi fac boalele prin casele lor sfiindu-se de spital, este crezută şi adevărată, fiind acei oameni neobicinuiţi cu spitaluri şi nefiind cu cuviinţă a se sili pe bolnavi de a merge la spital făr de voia lor; precum, atât şcoala ce voesc jăluitorii să o facă pentru învăţătura copiilor săraci, cât şi deschiderea isvoarelor de apă, fiind iarăşi pentru folos obştesc al orăşenilor, se socoteşte asemenea pomenire şi facere de bine ca şi spitalul; ci, printr'acest al nostru hrisov ce-l dăm la mâinele orăşenilor, hotărâm ca să fie această moşie a oraşului slobodă pe seama oraşului de acolo, spre a se hrăni pe dânsa şi a o avea bună a lor, după mijlocul şi coprinderea mai sus numitei anaforale a părinţilor Arhierei şi a dumnealor Veliţilor boeri, dimpreună însă şi cu adausul de câte o para de loc al Târgului de Afară de acolo, ca să se ia pe seama şcoalei şi a isvoarelor de apă, cu urmare întocmai după coprinderea anaforalei de mai sus arătată, de vreme ce lipseşte fiinţa spitalului.

Şi am întărit hrisovul acesta cu însăşi domneasca noastra iscălitură şi pecete şi cu credinţa prea iubiţilor Domniei Mele fii Constantin, Gheorghe, Scarlat, Grigore, Panaiotache, Dimitrie, martori fiind..." [2]).

In acest chip, spitalul din Târgovişte născut din entuziasmul cetăţenilor luminaţi, cari voiau să vie în ajutorul săracilor, a fost închis, pentrucă săracii, poporul, nu se putea obişnui cu această instituţie streină de sufletul lui învăţat cu bolniţa mânăstirei, cu bolniţa cea ocrotită de Biserică, în care se intra fără teamă, pecând spitalul li era *„scurta-„rea vieţei lor"*.

Osebit de spitalele descrise mai sus, în urmărirea studiului acesta, am întâlnit câteva ştiri de spitale despre a cărora existenţă, dacă au existat, nu avem nici un amănunt. Dăm aceste ştiri cu titlul de informaţii.

1) La 24 Iulie 1809 se pomeneşte de un spital ce proectează să facă Mitropolia la Domniţa Bălaşa:

---

2) V. A. Ureche. Domnia lui Grigore Ghica. Manuscris la Academie. Citează condica domnească 103, pag. 619.

www.dacoromanica.ro

..S'au făcut două porunci către Ispravnicii Muşcel şi Dâmboviţa pentruca să tocmească câte 150.000 oca var. pentru spitalul ce face Sfânta Mitropolie. la Domniţa Bălaşa" [3]).

2) Se pare că Evreii aveau spitalul lor. întreţinut cu din bani strânşi la Cutia comunităţei lor; la această Cutie trebuiau să contribue şi Evreii străini. nemţi,. ruşi. franţuji. Dar aceş.ia se opuneau la contribuţia Cutiei din care se întreţinea *..spitaluri de streini. cu Cutie ..pentru îngroparea celor săraci şi cu Cutie pentru ajutorul celor scăpă-..taţi"*. Atunci Ruşii, în Martie 1812. li-au pus un staroste un Neamţ. care să execute pe toţi fără vorbă: numai că procedarea a stârnit protestări :

..Către gheneral Comnino. dela Divan.

Avem cinste a arăta exc. V.. că Divanului a dat jalbă breasla ovreilor pământeni de aici din Bucureşti. arătând că dintr'u început au avut privilegiu prin hrisoave domneşti. cu starostea de ovrei al lor. păzindu-li-se orânduiala legilor. cu spitaluri de streini. cu cutie pentru îngroparea celor săraci şi cu cutie pentru ajutorul celor scăpătaţi. cari. nu numai că nu li se ajunge cheltuiala din venitul acelor cutii. ci încă rămân cutiile şi datoare din an în an. căci pământenii (evrei). de (la) cei străini n'au nici un ajutor. fiindcă cei mai mulţi sunt sudiţi nemţeşti. ruseşti şi franţuzeşti. Acum zic. că s'au pomenit că Ex. Sa d. Senatorul. socotind că toţi ovrei câţi se află aici sunt supuşi breslei. li-au orânduit pe un Neamţ. ca să-i stăpânească. căruia. i-au îndatorat să-i dea pe lună taleri 100. care aceasta nu li s'au mai urmat nicodată, precum nici la alte politii. nici la Iaşi... şi se roagă ca să li se ridice acest Neamţ...". ca să rămână numai cu starostea lor [4]).

Că vor fi avut sau nu spital şi unde'l vor fi avut. nu ştim nimic.

3) Citim în „Viaţa lui Alex. Vodă Calimachi":

..In Iunie 1815. (Al. Cal.) gândindu-se la darea vădrăritului. care o crescuse ca Domn. şi prins de mustrări de cuget. el făcu să fie ertat de Patriarhie pentru acest păcat aşa de vechiu: ca să capete deslegarea arhierească. el arătase că din banii luati fără dreptate. a făcut un spital din temelie. şi a cumpărat case pentru locuinţa consulilor. pe cari până atunci ţara îi ţinea pe cheltuiala ei" [5]).

Ştim că Alex. Calimachi a domnit în Moldova între 6 Mai 1795 şi Martie 1799. dar nu ştim ce spital a făcut *..din temelie"*.

---

3) Arh. Spit. Condica 56, fila 74 verso.

4) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI. pag. 795.

5) N. Iorga. Viata lui Alex. Calimachi. In Analele Academiei Rom.. seria II, T. XXVII. p. 89. — Idem. Doc. Calimachi. I. pag. 593. nr. 47.

www.dacoromanica.ro

3) SPITALELE VREMELNICE.

In această categorie punem spitalele cari iau fiinţă vremelnic, născute din nevoia momentului pentru îngrijirea răniţilor sau bolnavilor ostaşi în timpul unui războiu, sau pentru combaterea epidemiilor. Aici intră spitalele ostăşeşti şi spitalele din timpul epidemiilor.

SPITALE OSTAŞEŞTI.

Armata românească, armata naţională a fost desfiinţată odată cu începutul secolului al XVIII-lea, la venirea Fanarioţilor. Din această pricină, în epoca de care ne ocupăm aici, nu poate fi vorba de spitale ostăşeşti cu caracter românesc.

Totuşi, trebue să recunoaştem, că din când în când se pomeneşte şi de oşti, dacă nu curat româneşti, da măcar cu aspect românesc.

Aşa sunt oştile viteazului Mavrogheni (April 1786 — 18 Iunie 1790) compuse din soldaţi de adunătură, dar în bună parte Români, cu cari curajosul Domnitor a dus lupte crâncene cu Nemţii, de multe ori cu succese răsunătoare; dar documentele vremei nu pomenesc de existenţa vreunui spital militar pe atunci.

Dacă a fost învins Mavrogheni şi au venit Nemţii peste noi, Românii au început să cunoască primele începuturi de spitale ostăşeşti. La 28 Ian. 1790, se comunică că „*după order ce au venit la Divan, ca „să se deşerte o odae ce este la Sf. Sava Vivliotichi, fiind trebuincioasă „a se pune într'însa hainele bolnavilor ostaşi împărăteşti...*", cărţile şcoalei urmau să fie duse ori la Mânăstirea Sf. Gheorghe, ori băgate în vre-o pivniţă undeva: „*după raportul dumnealui vel Aga, că după cere- „rea d-lui Retmaisteru, a i se da o pivniţă, să ţie depositorium spitalu- „lui dela „Sf. Sava*", s'a găsit pivniţa dela Curtea cea Veche, dar şi asta era „*pentru altă treabă a spitalului de acolo...*" [1]). Era un început rău, care punea dela început spitalele ostăşeşti subt un aspect de groază pentru locuitorii neobişnuiţi cu acest lucru.

La 1 Martie 1790, Nemţii vor să organizeze spitalul Pantelimon şi să facă şi la Mărcuţa spitale cari să poată cuprinde până la o mie de paturi: „*după orderul prea Înălţatului Prinţip, s'a făcut pitac la d-lui vel „Vistier, ca să orânduiască a se face cele trebuincioase pentru două „spitaluri mari, unul la Pantelimon şi altul la Mărcuţa. în care să în- „capă câte o mie de oameni...*", cheltuiala avea „*să se cisluiască pe ju- „deţe, după măsura ce va da polcovnicul de ingineri*" [2]) şi la 9 Martie Divanul comunică Prinţului Coburg că întocmirea a două spitale noi, după „*foaia ce a dat d-lui cinstitul polcovnic de ingineri Fron*", ar necesita un material lemnos enorm, şi n'ar fi posibil să fie cărat acum când oamenii sunt la arat câmpul; deci propune, să se renunţe la această

1) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. III, pag. 363 n. 1 şi 2.
2) Idem. pag. 410—411. Citează cond. 18, fila 40.

www.dacoromanica.ro

idee şi spitalele proectate să se facă la mânăstirea Cotroceni şi la Văcăreşti [3]).

In curând locuitorii aveau să simtă şi alte greutăţi din cauza spitalelor ostăşeşti străine, greutăţile aprovizionărei lor. La 11 Mai 1790, se dă poruncă:

> *„Către dumnealui vel Aga, fiindcă la spitalurile din Bucureşti este trebuinţă a se cumpăra unt, ouă, găini, lapte, s'au poruncit dumnealui, să dee în ştire prin mahalale, i celor ce vin la târg cu de acestea de vânzare, pentru hrana soldaţilor bolnavi, ca să se strângă în Curtea cea Veche, pe marginea gârlei, făcându-se ca un târguşor unde să-şi vânză lucrurile lor, cu preţ şi cu toomeală, fără de a li se face vreo silă, sau a li se pune nart. Ci dar într'acestaş chip, să urmeze dumnealui"* [4]).

Curtea Veche era în dreptul Hanului Manuc, hotel Dacia de astăzi; malul gârlei corespunde cu Hala fructelor care se dărâmă acuma pentru a se mări Piaţa 8 Iunie. Rezultă că orignea Halelor şi a pieţei centrale, care a dăinuit până acum, îşi are origina în porunca dela 11 Mai 1790, să se facă acolo *„ca un târguşor"*, Piaţa mare de până acum.

In aceiaş vreme, la 29 Mai 1790, se pomeneşte de un spital nemţesc la Băneasa, căci se spune într'o poruncă ce se dă Vistieriei *„a „orândui 60 de care trebuincioase la spitalul ce se face la Băneasa.."* [5]).

In primăvara anului următor, la 1 Martie 1791, vin porunci să se transporte bolnavii dela Fundeni, unde trebue să fi fost vreun spital ostăşesc, spre Craiova; carele rânduite în acest scop nu fusese de ajuns, şi Spătarul trebuia să mai procure 25 de care, iar Aga 13 care de transport [6]).

Spre toamna aceluiaş an 1791, Nemţii şi-au luat spitalele şi bolnavii şi au plecat, lăsându-ne ciuma şi mulţime de alte necazuri. Luptând cu toate, ajungem în vremea domniei lui Constantin Ipsilanti (1 Sept. 1802—31 Mai 1807).

In împrejurările politice de atunci, Ipsilanti era de partea Ruşilor; ca să le fie mai pe plac, a înjghebat o brumă de armată românească de Panduri sub comanda Maiorului Pangal, chip să lupte contra necontenitelor invazii ale lui Pasvantoglu, în realitate ca să fie de sprijin Ruşilor la un caz de nevoie. Şi pentrucă Pandurii se mai bolnăveau din când în când, a fost nevoe să facă şi un spital ostăşesc pentru nevoile lor. La 18 April 1803, se dă poruncă Spătarului, să caute o casă pentru această treabă:

---

3) V. A. Ureche, vol. IV, pag. 526. Citează cond. 18, pag. 378—379.

4) Idem, vol. III, pag. 399.

5) Idem, pag. 411. Citează cond. 18, fila 173.

6) Idem, vol. IV, pag. 386. Condica 18, fila 41.

www.dacoromanica.ro

„Dumneata vel Spătar, fiindcă unii din Pandurii ce se află slujind, s'au bolnăvit, cari, fiind câțiva la număr, trebuință este de o casă mai îndestulată, de a încăpea toți, pentru odihnă și pentru a se căuta la boala lor; și fiindcă după porunca ce am fost dat dumitale, de a se găsi o casă ca aceasta, în care să încapă toți, luând înștiințare că s'au găsit o casă ca aceasta, aici lângă Curte, în mahalaua Mihai Vodă, a unei femei, în care nu șade nimeni, dar femeia nu voește a o da, care această împotrivire a femeii, fiind fără de cuvânt și numai din răutate, în vreme ce, după cum ni-am adeverit, casa este fără sălășluire de oameni într'ânsa, și are a i se plăti chirie, iată poruncim dumitale, ca să rânduești zapciu, carele, după ce va arăta acelei femei porunca Domniei Mele, să facă casa zapt și să o gătească cu un ceas mai nainte pe seama Pandurilor bolnavi de a intra într'ânsa. Și poruncim ca dela Cutia spitalurilor mari, să se dea pe toată luna câte talere opt, plată de chirie".

In aceiași zi se dă poruncă și arhiatrosului:

„Cinstit și credincios boerule al Domniei Mele, dumneta ar-„hiatros al nostru, fiindcă unii din Pandurii ce slujesc, se află păti-„mind de boală, cărora li s'a orânduit spital la o casă de este aici „aproape, în mânăstirea Mihai Vodă, poruncim dumitale, să îngri-„jești de dânșii, de toate boalele" [7]).

Acesta-i cel dintâi spital ostășesc românesc.

Oastea lui Ipsilanti a avut o viață destul de scurtă. In toamna anului 1807. în Decembrie. a fost desființată și oamenii trimiși pela casele lor. Poate că se va fi desființat atunci și spitalul Pandurilor, totuși, bănuim că spitalul va fi rămas să funcționeze, pentrucă prea era mare trebuință pe atunci de spitale, atât pentru nevoile Rușilor. cât mai ales pentru nevoile populației românești. Am fi tentați să credem chiar. fără nici o dovadă documentară de altfel. că aici în fostul spital al Pandurilor, se va fi deschis. la început, spitalul înființat *„înlăuntrul politiei"* de către doctorul Caracaș și Vornicul Grigore Băleanu, Aga orasului. Spitalul nemernicilor streini, ca de aici. să fie mutat apoi afară din oraș. la fosta fabrică de postav din susul Dâmboviței. In timpul ocupației rusești dintre 1806 și 1812. Românii au avut destul prilej să cunoască spitalele ostășești ale Rușilor. ținute în bună parte pe spinarea noastră. Erau așa de multe. că au fost timpuri când mulțime de orașe și sate erau transformate în vaste spitale ostășești.

De cum au intrat în București. Rușii au cerut să li se dea local încăpător pentru spital. Domnitorul Const. Ipsilanti li-a pus la dispoziție spitalul dela Dudești; la 19 Dec. 1806 scrie:

---

7) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. VIII. pag. 460. Citează cond. 49. fila 45 și 14.

www.dacoromanica.ro

„C-tin Alex. Ipsilante V. V. Domn al Moldaviei şi Valahiei. , Cinstit şi credincios boerule al Domnie Mele, dumneta biv vel Ban Scarlat Ghica, epistatule al Spătăriei şi Epitrop al spitalurilor mari (spit. Dudeşti), fiindcă pentru locuinţa şi odihna şi căutarea celor bolnavi împărăteşti ostaşi, este a se pregăti spitalul ot Dudeşti, poruncim dumitale, ca numaidecât după primirea acestui domnescul nostru pitac, să orânduieşti om întradins ca să epistăşească a se drege, a se meremetisi verice va fi fost stricat acolo după vremi, cum şi toate odăile spitalului să se aştearnă cu mindire de zăblău umplute cu paie, ca să fie pentru odihna bolnavilor ce se vor duce acolo, precum s'au zis mai sus. Aşişderea să se facă tedaric (?) şi de câtva grâu, cu care făcându-se bulgur, să se aducă la spital, ca să se afle acolo pentru hrana bolnavilor. Ci dar, toate acestea câte s'au zis mai sus, să dai dumneta nizam de a se găti negreşit, cât mai în grabă, ca să nu se întâmple vreo sminteală" [8]).

Dar Ruşii n'au vrut să pună bolnavii aici, că doar vor fi aflat că spitalul Dudeşti este pentru ciumaţi şi au cerut case în oraş, numai nu ştim unde anume au fost aciuaţi atunci.

La 11 Ianuar 1807, Lamarre, comisar francez la Bucureşti, scrie lui Champigny, ambasadorul Franţei la Viena:

„...On me donne comme une chose certaine que M. le M-al de Prosorovski a demandé dernièrement aux deux Divans de Valachie et Moldavie des sommes d'argent très considérables, pour faire construire dans le pays des hôpitaux pour leur malades, ce qui n'annonce pas de leur part l'intention d'évacuer de sitôt ces deux provinces" [9]).

Tocmai în toamna aceluiaş an, la 26 Oct. 1807, Divanul comunică din nou generalului Pahmetief (Pahmitin ?), că este gol spitalul dela Dudeşti „având atâtea odăi seci (uscate) şi gătite cu toate cele „trebuincioase, unde pot încăpea alţi 500 şi mai bine de oameni...; apoi „nici gătirea (de spitale noi) nu poate a se face cu înlesnire la lucrul „zidăriei, vreme de iarnă fiind... şi.. aflându-se toţi bolnavii la spital, „precum este cel dela Dudeşti, se pot şi căuta cu mai multă înlesnire, „având acolo gătite toate cele trebuincioase..." [10]). Acuma Ruşii erau la nevoe, pentrucă avea mulţime mare de bolnavi. totuşi nu ştim dacă s'au decis sau nu să intre în spitalul dela Dudeşti. După două luni, la 12 Dec. 1807, se făcuse spital rusesc şi la Curtea Domnească. numai că aici era igrasie şi atunci s'a dat ordin să se aranjeze ca spital casa Vor-

8) Ureche, vol. IX, pag. 139. Citează condica 54, fila 6.

9) Hurmuzachi, suplim. I, vol. II, pag. 492. Doc. 644.

10) Ureche, vol. IX, pag. 565. Citează condica 54, fila 111.

www.dacoromanica.ro

nicului Grigore Brâncoveanu *„ca să mute acolo pre unii din ostaşii cei „bolnavi ot Curtea Gospod..."* [11]).

In vara anului 1808, grosul trupelor ruseşti sta pe linia Focşanilor. Generalul şef, Prosorowscki şi Kutuzov erau în satul Călieni. Boalele secerau pe Ruşi; pretutindeni se improvizau spitale; în Călieni erau peste patru mii de bolnavi, din cari mureau zilnic câte 20—30 [12]). Bruma de autorităţi româneşti ce mai rămăsese ici-colea, nu mai dovedeau cu cererile ruseşti, iar ţăranii erau săcătuiţi până la istoveală. Serdarul Costache, ispravnicul din Focşanii-munteni, face un raport către Marele Vistier, raport scris frumos în franţuzeşte, în care descrie toate necazurile, corvezile şi impunerile ce li se cereau lor şi numai lor, Focşănenilor, de către Ruşii aciuiaţi în Călieni, Maluri şi Focşani. A făcut spitale pretutindeni şi a *„înzestrat spiţeria cu toate cele trebuitoare, după „cererea boerului polcovnic însărcinat cu spitalul, domnul Gramlere"* [13]).

Aceiaş situaţie era şi prin alte părţi : Românii plăteau greul întreţinerei spitalelor ruseşti. Faptul îl mărturiseşte însăşi generalul rus Langeron *„les hôpitaux de l'entretien desquels le pays était chargé, ne „furent ni soignés, ni approvisionnés, aucun magasin ne fut rempli..."* [14]). Acelaş lucru îl mărturisesc şi nenumăratele dosare din *„Arhiva Senatorilor"* aflate la Kişinău, încă necercetate pedeplin. Intr'un dosar (nr. 68), *„Despre costul întreţinerei spitalurilor şi acel al porţiei de carne „pentru armată"* din 16 April 1808, se pomeneşte de spitalul diviziei a XV-a din Hârlău şi altul în Botoşani (fila 22); alte spitale sunt în Stânca, Călieni, Sinteşti (fila 60); în Iaşi, Tighina şi Hotin sunt spitale militare încă dela 21 Dec. 1807 (fila 56). Pentru spitalele din Bucureşti, spitalul din Dudeşti, Craiova şi Slatina, Prozorowski cerea Divanului, să-i dea numaidecât frumoasa sumă de 49083 de taleri, atâţia câţi erau prevăzuţi în socotelile Vistieriei Valahiei ca bani ai spitalelor (fila 119). La fila 194 se pomeneşte şi despre spitalul din Focşani.

Intr'un alt dosar, nr. 115, *„Despre spitalele militare dela Iaşi, „Bender şi Hotin, despre reparaţiile clădirilor şi sumele cu cari Vistie- „ria Moldovei a rămas în urmă"*, din 1808 (116 file), se pomenesc spitalele din conacul Cneazului Ipsilanti, cel din afară de Iasi, spitalul din mânăstirea Golia şi Hlince, spit. din casa lui Manu, lui Pline şi Comisului Conache. Medicul şef al spitalelor din Iaşi, era faimosul loimogist (specialist în ciumă) Ion Minderer (fila 9). Mânăstirea Galata adăpostea 270 de bolnavi şi avea camere pentru agenţii sanitari, bărbieri şi supraveghetori, peste tot 42 de inşi. Avea farmacie, cameră depozit pentru haine, spălătorie şi locuinţă pentru preoţi (fila 32).

---

11) Idem. Citează condica domnească 54, fila 197. — V. Gomoiu şi V. Plătăreanu. Centenarul spitalului Brâncovenesc. 1837—1937, pag. 14—15.

12) Hurmuzachi. Suplim. I (3). Raportul lui Langeron, pag. 154.

13) Ureche, l. c., pag. 572.

14) Hurmuzachi, Suplim. 1/3. Raportul lui Langeron, pag. 186.

www.dacoromanica.ro

In casa lui Ipsilanti erau 330 de bolnavi, agenţi sanitari şi personal 75 de inşi; bucătărie, spălătorie, depozit de haine şi osebită locuinţă pentru medicul şef. Mânăstirea Hlincea ţinea 75 de bolnavi, agenţi sanitari, bărbieri, 22 de persoane. Locuinţa lui Manu ţinea 254 bolnavi, agenţi sanitari, bărbieri, etc., 28 de persoane; bucătărie, depozit de haine şi depozit de alimente.

Locuinţa lui Pline, ţinea 203 bolnavi, agenţi sanitari şi personal 51 ; bucătărie, spălătorie şi depozite (fila 33). Casa Comisului Conache a fost rezervată pentru bolnavii cari nu aveau loc în celelalte. după cererea lui Minderer (fila 59).

Spitalul militar din Hotin era sub privegherea Pârcălabului Ioan Neculce. In anul 1809 au fost aduse 50 de care pline cu bolnavi din Chilia, pentru spitalele din Bender [15]).

In cheltuelile făcute în Moldova pentru armata rusească în acest an, se trec: *„pentru întreţinerea spitalelor ruseşti, pe lună 70.000 lei, „pe an 854,00- lei"* [16]).

La 26 Mai 1808, generalul Miloradovici dă poruncă ca toţi bolnavii răspândiţi prin diferite localuri din Bucureşti, să fie adunaţi la un loc în Curtea Domnească din Mihai Vodă; în acest scop se iau măsuri pentru a se face reparaţiile necesare, cari se ridicau la 888 de taleri [17]). Spre toamna aceluiaş an era atâta nevoe de spitale, că se scoteau proprietarii din casele lor, cu sila, ca să le transforme în spitale. Aşa de exemplu, Păhărniceasa Anastasia Fălcoianu, a fost mutată la 16 Oct. 1808, în două camere ale Mânăstirei Sf. Gheorghe Nou. fără plată de chirie, iar în casele ei s'au făcut spital [18]).

Dar cel mai grozav an a fost în 1809. La un moment dat au fost aduşi în Iaşi trei mii de bolnavi la Curtea Domnească ; atunci *„„Vistie-„ria, Postelnicia şi Criminalul au trebuit să se mute în clădirea „şcoalei"* [19]).

Langeron descrie stările de atunci, dându-ne un tablou foarte sugestiv asupra stărei spitalelor şi organizărei sanitare ruseşti. Erau în Bucureşti cinci mii de bolnavi, trei mii în Craiova, medici puţini, medicamente de loc, satele din jurul Bucureştilor ruinate şi pustii, nici un ban la casierie, sumele destinate întreţineriei spitalelor neplătite de şase luni... Pretutindeni numai hoţii. Soldaţii morţi în spitale sunt scoşi din hrană abia după 15 zile, o lună ori două; medicii sunt înţeleşi cu directorii spitalelor şi cu furnizorii, ca să tripleze cantitatea medicamentelor ca şi cea a raţiilor alimentare; se cereau vinuri streine pentru bolnavi, Madera, Malaga, Bordo, cari n'ajungeau niciodată la bolnavi; se raporta că efectele bune ale spitalului sunt stricate, ca să se obţie altele şi

15) I. N. Halipa. Arhiva Senatorilor din Chişinău.

16) Radu Roseti. An. Acad. Rom., seria II, tom. XXXI, pag. 359.

17) Ureche, vol. IX, pag. 569 şi 570. Cit. cond. 54, fila 168. 169.

18) Idem. pag. 613. n. 6.

19) R. Roseti. l. c. pag. 663.

www.dacoromanica.ro

să le vânză. Se petreceau atâtea grozăvii, şi se ştia despre toate, ba erau chiar acceptate, că nu se mai băgau de seamă. Cheltuelile spitalelor mobile sunt de două ori mai mari ca cele ale spitalelor fixe, aşa că furnizorii câştigau mai mult dacă plimbau bolnavii, mai ales că la drum, se dădea bolnavilor ceiace se putea. Şi atunci medicii şefi ai armatei şi medicii corpurilor se înţelegeau cu furnizorii, să tot mute bolnavii din loc în loc ; se închidea ochi asupra încetinelii transporturilor ; sub pretext că timpu'i rău sau că nu se găsesc căruţe, drumul ţinea de trei-pa ru ori mai mult decât trebuia ; bolnavii mureau în drum, dar furnizorii se îmbogăţeau şi treaba mergea strună. Din 16 milioane de ruble cât costau spitalele armatei se furau cel puţin zece [20]).

In August 1809, erau atâta de mulţi bolnavi de friguri prin spitalele Bucureştilor, că într'un moment de panică, când se svonise că Turcii au să atace oraşul, generalul Langeron, care n'avea la îndemână decât batalioane de rezervă şi acele incomplecte, a adunat pe toţi convalescenţii şi pe cei cari nu erau în zi de acces paludic şi a format o armată de două batalioane şi două escadroane ; *„ceux qui avaient leur accès de fièvre restaient à l'hôpital et le lendemain qui était leur bon jour, ils venaient remplacer ceux, que les plaisants nommerent „le régiment de la fièvre, et où je plaçai les officiers malades ou soi-disant tels, fu confié à Engelhart...“* [21]).

La 27 Dec. 1809, Ruşii cer Divanului să împartă bolnavii dela Curtea Domnească unde era frig şi umezeală. prin diferite case particulare din jurul caselor Banului Manolache Brâncoveanu; era o măsură greu de executat, căci prejudicia pe oamenii săraci şi sărăciţi de greutăţile războiului. Divanul a propus să se pună aceşti bolnavi prin hanurile târgului :

Divanul către Miloradovici.

Cu căzută cinste au primit Divanul... şi am văzut cele poruncite... a găsi şi a găti făr de zăbavă câteva case împrejurul lazaretului celui mare, ce este în casa dumnealui Banul Manolace Brâncoveanu, pentru 700 de bolnavi ostaşi ce sunt a se muta dela lazaretul Curţei Domneşti, din pricina umezelei şi a frigului ce este acolo şi fieştecare casă din câte se vor găsi să încapă măcar câte 200 oameni bolnavi. La aceasta avem cinste să răspundem... că din toamna trecută, după arătarea ce ni s'a făcut... că este trebuinţă a se găti lazareturi pentru patru mii de ostaşi bolnavi... s'a făcut preţuirea cheltuelei meremetului... care ajungând aproape de taleri 14.000... s'au poruncit să se orânduiască oameni de spitaluri... spre a meremetisi... acele case de lazareturi, cărora li s'au şi dat dela Vistierie taleri 9,800... Casele Curţei domneşti.. ne este ştiut... că

20) Hurmuzachi, l. c. Raportul lui Langeron, pag. 190 şi 324. Radu Roseti, l. c. XXXI, pag. 646.

21) Raportul lui Langeron, l. c.. pag. 203.

www.dacoromanica.ro

de când s'au zidit... apururea au locuit într'ânsele Domni cu familiile lor.... boeri de ai Domnilor cu femei şi copii mici... şi nu ştim. nici am cercat vre-o umezeală sau frig... iar cuvântul din care acum se pricinueşte frigul şi umezeala într'acele case. nu-l putem pricepe. Noi. cu toate acestea... am orânduit de a făcut catagrafia caselor. ce se află împrejurul... caselor Banului Manolache Brâncoveanu şi s'au găsit... abia 3—4 case boereşti mai măricele. iar celelalte sunt tot mici. de oameni săraci şi de văduve. cari de se vor scoate într'această vreme... vor cerca o deosebită sărăcie şi prăpădenie acum în timpul ernei.... şi decât să facă acest fel de întristare... mai cu cuviinţă socotim a fi. ca acei 700 bolnavi ostaşi. să se orânduiască a se pune prin hanuri...' [22]).

La 7 Februar 1810, la cererea Rusilor de a se da pentru spitalele din oraşe şi sate. table de lemn văpsite negru. pe care să se noteze boala şi doftoriile rânduite fiecărui bolnav, Divanul răspunde că s'au dat ordine Ispravnicilor să facă toate înlesnirile pentru *„tre- ..buinţa ostăşească:dar şi Ruşii ..să plătească locuitorilor peşin şi de- ..plin pentru orice lucruri le vor da sau le vor face. pentrucă şi ei. au ..plată dela Comisia spitalelor"* [23]).

La 28 Mai 1810, Divanul Craiovei reclamă mereu lui Crasno Milaşevici contra lui Samurcaş. grec din Constantinopol. numit de către Ruşi ca un fel de guvernator. care nu ţinea seamă nici de Divan, nici de boeri: printre altele îi contestau orice merit la înfiinţarea marelui spital militar din Craiova:

„...Ensuite. pour achever par des faits la conviction de V. E. les prôneurs lui ont montré les hôpitaux parfaitement tenus. complétement pourvus de leurs besoins. des magasin remplis des approvisionements nécessaires à l'armée. et ils ont dit: c'est l'ouvrage de Mr. Samourkas"...

.....Mr. Samourkas. n'y est absolument pour rien et qu'il est simplement l'ouvrage de notre constance. de nos efforts. de nos sacrifices... le produit de deux ans et demi de travaux".

Semnează D-tru Bibescu. Corbea Brăiloiu. Ioan Vlădoianu. Ioan Gănescu. Stan Jianu [24]).

Era atâta nevoe de case pentru a se înfiinţa spitale militare că se rechiziţionau casele oamenilor pe vrute şi pe nevrute. — In casele Domniţei Ecaterina Caragea se afla Divanul. La 23 Oct. 1810, Domniţa a ridicat chiria şi Divanul a fost silit să se mute în casele Vor-

22) V. A. Ureche, Ist. Rom., vol. IX, pag. 568. Cit. cond. 61. fila 46.

23) Idem, pag. 570. Citează condica 61, fila 54.

24) Radu Roseti. Analele Acad. seria II. tom XXXII, pag. 325.

www.dacoromanica.ro

nicului Golescu, unde-i Palatul regal de astăzi, fost până atunci rechiziţionat pentru spital rusesc [25]).

Şi pe măsură ce timpul trecea şi luptele se înteţeau, numărul răniţilor şi al bolnavilor creştea mereu, mereu. Ajunsese treaba să se facă spitalele militare până şi prin sate. din care cauză, ţăranii temători de vreo contaminare de ciumă, protestau cu toată energia. Aşa, locuitorii din Măgurele sud Ilfov, reclamă Divanului la 4 Mai 1811, şi Divanul îndreaptă reclamaţia către generalul Steter, că în Măgurele *„sunt orânduiţi „la cfartir Cazaci de ai Ex. Tale, şi cum văd (ţăranii) că vor să se aducă „bolnavi prin casele lor, fiindu-le frică de boală, urmează a li se sparge „satul, rugându-se, să nu li se mai dea bolnavi prin case...“* [26]).

O plângere identică s'a primit şi dela locuitorii din Dărăşti sud Vlaşca, acolo unde de *„anul trecut s'au pus şi spital în satul lor, din care „pricină bolnăvindu-se s'au risipit prin păduri, cu coverge, unde se află „locuitorii şi acum de se hrănesc cu coajă de copaci, şi nici acolo nu au „trai de către ostaşii trecători...“* [27]).

In primele zile din Iulie 1811, în urma luptelor dela Rusciuc, se anunţă : *„...aujourd'hui arrivent à Bucarest des Commissaires russes pour „préparer des magasins et des hôpitaux“* [28]).

Iar spre toamna aceluiaş an erau aşa de mulţi răniţi în Bucureşti, că oraşul şi împrejurimile lui aveau aspectul spăimântător al unui măcel. Mai mult de 400 de căruţe pline cu răniţi se înghesuiau, fără să ştie cineva unde să-i pue. In patru zile, între 11 şi 14 Sept. s'au adus în mânăstirile oraşului şi prin sate 1900 de răniţi [29]). La 18 Sept.. Divanul dă porunci să se facă spitale prin hanurile oraşului :

Dela întâiul Divan.

Cinstite d-ta Epistatule al Agiei şi d-ta Epistatule al Spătăriei. După trebuinţa ce este a se găsi locaşuri spre a se face spitaluri pentru bolnavii împărăteşti ostaşi, făcând Divanul chibzuire, s'a găsit cu cale a se lua aceste hanuri de mai jos arătate, ca unele ce pot fi primitoare de o mie două sute bolnavi ; pentru care porunceşte d-voastră Divanul, ca fără zăbavă să faceţi mumbaşirlic a se deşerta, având la aceasta ajutor şi dela cinstita politie, după arătarea ce au făcut Divanul către Exc. Sa D. gheneral vit Prezident. Dar pentruca să avem rezervă încă pentru vreo două mii de bolnavi, de va fi de trebuinţă ca pe lângă casele ce sunt arătate în dos pe anume, osebit de hanuri, să chibzuiţi d-voastră a mai găsi prin mahalale şi alte case primitoare ca de 1000 bolnavi, dintre care, de se vor întâmpla a fi unele părăsite, fără de stăpân. să chibzuiţi ce meremet anume

25) Ureche, l. c., pag. 274.

26) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 741—42.

27) Idem.

28) Hurmuzachi, suplim. 1/2, pag. 616. Doc. DCCCVII.

29) Idem, pag. 627. Doc. DCCCXX.

www.dacoromanica.ro

le trebueşte şi cu câtă cheltuială se poate face, şi să arătaţi Divanului, împreună şi cu numele caselor; către aceasta să chibzuiţi şi pentru casele cele mai jos arătate, ca, câţi bolnavi pot încăpea într'ânsele, osebit la fieşcare, şi iarăşi să arătaţi Divanului arătând împreună şi pentru hanurile ce sunt însemnate mai jos, ca, câţi bolnavi poate să încapă la fieşcare.

Hanul Niculescului pe Podul Târgului de Afară.
Hanul lui Petrache pe Podul Scaunelor.
Hanul lui Filip ot mahalaua Brezoianului.
Hanul sfintei Ecaterina.
Hanul lui Papazoglu.
Hanul lui Constantin Vodă.
Casele Clucerului Vasile.
Casele Pitarului Gheorghe.
Casele lui Petrache, ot puşcărie.
Casele lui Atanase pe Podul lui Şerban Vodă.
Casele Vintiloaei pe Podul Mogoşoaei.
Casele Paharnicului Alexandru ot mahalaua Brezoianului.
Casele Cârlovei ot tam.
Casele Gărdesculuí două perechi ot tam.
Casele lui Pipi ot tam.
Casele Cămăraşului Panait.
Casele Paleologu ot tam [30]).

Ajunsese lucrurile în aşa fel, că se spunea:

„La ville de Bucarest, dont toutes les grandes maisons ont été converties en hôpitaux. ressemblera bientôt à un tombeau de vivants, et il est impossible de donner une juste idée de la désolation publique" [31]).

Aceiaşi situaţie era şi în Craiova, unde afară de *„Spitalul cel mare"* de care am pomenit mai sus, aşezat, nu ştim unde, existau şi altele răspândite în diferite părţi ale oraşului. La 2 Oct. 1811, din cauză că mersul trebilor războiului se cam încurca pentru Ruşi, se dă ordin ca toţi bolnavii spitalelor din Craiova să fie evacuaţi la Bucureşti [32]). Iar după o săptămână se comunică că *„on attend aujourd'hui (10 Oct.) dans les „hôpitaux de Bucarest 1500 nouveaux malades et blessés qui arrivent „de l'armée..."* [33]).

Rezultatele atâtor necazuri îndurate de poporul românesc se văd mai bine din cifre. Vistieria Moldovei pe anul 1811, înscrie la cheltueli 12849 taleri pentru *„întocmitul şi dresul spitalurilor"*, şi alţi 852281 de

30) Ureche. vol. XI, pag. 809—10. Citează condica 65. fila 123.
31) Hurmuzachi. Suplim. 1/2. pag. 632. doc. DCCCXXV.
32) Hurmuzachi. Suplim. 1/2, pag. 632, doc. DCCCXXV.
33) Hurmuzachi. Suplim. 1/2, pag. 634. doc. DCCCXXVII.

www.dacoromanica.ro

taleri pentru întreţinerea spitalelor; iar în seama Vistieriei pe 1812, numai pentru „*meremetul spitalelor*" adică pentru reparatul lor se cheltuesc 58962 de taleri [34]).

Aceiaş jale pentru bietul buget al Valahiei. Cutuzov, generalul cel surd la toate plângerile Românilor, cărora le spunea că le „*va tăsa doar „ochii să aibă cu ce plânge*", impunea o dare de 200,000 de taleri pe mânăstiri, pentrucă „*tara datoreşte peste două milioane de taleri din „leatul 1811 şi trei luni din 1812, pe porţioanele de carne şi spitale...*". Şi Divanul n'are încotro, trebue să se execute; la 4 Iulie 1812 scrie Mitropolitului ca cinul bisericesc, măcar că „*au mai răspuns mai dăunăzi şi „alt ajutor la contribuţia zaherelei*" totuşi să facă ce-o şti să dea şi acum măcar 120.000 de taleri [35]). Ar fi momentul să ne întrebăm şi noi, dacă spitalele şi bună parte din cheltuelile lor le duceau Românii, ce se făceau cele 16 milioane de ruble pe an, pe cari le aveau Ruşii în acest scop, de care pomeneşte Langeron în raportul lui asupra acestui punct [36]).

Tocmai în toamna anului 1812 am scăpat de această pacoste. Cam ce au lăsat Ruşii în urma lor, o spune „*Moniteur Universel*" din 8 Noembrie 1812: pentru intrarea lui Caragea în Bucureşti, ca Domn, s'au început reparaţiunele palatului domnesc din Dealul Spirei, care ajunsese în stare proastă, din cauză că servise de spital în timpul ocupaţiei ruseşti... Şi, dacă Palatul domnesc n'a fost respectat, cum aveau să fie respectate locuinţele bieţilor locuitori. Ce a urmat o ştie ţara, o ştiu toţi Românii: Ruşii ni-au luat Basarabia şi ni-au lăsat ciuma, ciuma teribilă din anul 1813.

Lucrurile se repetă aidoma cu prilejul războiului Ruso-Turc din 1828—29. In capitolele precedente am dat destule amănunte, despre rechiziţionarea spitalului Iubirei de Oameni, pentru armatele ruseşti. Când luptele s au înteţit şi răniţii cei bolnavii veneau cu miile, au început aceiaş goană după casele mai mari din Bucureşti, pe cari le evacuau cu aceiaş brutalitate ca şi în vremea ocupaţiei dintre 1806—1812. La 12 Sept. 1828, se comunică din Bucureşti:

> „*Bucureştii adună toţi bolnavii şi răniţii şi bună parte din casele oraşului sunt transformate în spitale. Eri, au fost scoşi din case, într'un ceas, toţi stăpânii, slujbaşii şi şcolarii cari locuiau într'o casă mare, care servea drept şcoală, ca să îngrămădească acolo 700 de Ruşi răniţi aduşi din Silistra. Ruşii n'au „officiers de santé" şi cei cari erau în Bucureşti au fugit, ca să nu fie luaţi cu sila. Căci tot ce oferă Ruşii drept încurajare, sunt promisiuni pentru viitor, bonuri plătibile de Valahia şi decoraţiuni ruseşti, prea răspândite ca „să mai aibă vre-o cătare*" [37]).

34) Radu Roseti. Analele Acad. rom., seria II, t. XXXII.

35) Ureche. vol. X/A. pag. 67.

36) Hurmuzachi. Suplim. 1/3, pag. 324. Vezi aici pag. 190.

37) Hurmuzachi, vol. XVII, pag. 102. Doc. CLII.

www.dacoromanica.ro

La 10 Oct. 1828, se anunţă că pretutindeni nu se văd decât spitale [38]), iar după alte zece zile, la 20 Oct. se scrie :

„...la Bucureşti sosesc fără întrerupere convoiuri de bolnavi şi răniţi din Oltenia, dela Giurgiu şi dela Silistra. Ne fiind locuri, îi pun pe jos prin mânăstirile ruinate din jurul oraşului, cari n'au nici acoperişuri. Pentru îngrijirea acestor bolnavi ori răniţi, se angajează oricine vrea, fără cea mai mică cunoştinţă de medicină, toţi cei cari trag nădejde să câştige ceva..." [39]).

Şi povestea se repetă. La 9 Martie 1829, se scrie despre spitalele ruseşti :

„Spitalele duc lipsă de obiectele cele mai necesare, rufărie, medicamente, etc. Medicii militari sunt insuficienţi pregătiţi, şi ca practică, mai puţin... Acesta-i cel mai prost organizat din toa e serviciile armatei, cel mai incomplect şi mai prost condus. Generalii şi colonelii sunt şefii spitalelor ; ei inspectează salele de bolnavi, ei aleg localurile, ei aranjează cordoanele sanitare în satele atinse de ciumă, care s'a manifestat de atâtea ori în ambele Principate, în sfârşit ei sunt şefii unei administraţiuni atât de importante, de care mulţi nu s'au ocupat niciodată în viaţa lor. Generalul Majeski este şeful acestui serviciu cu senatorul Abakumoff... [40]).

Aceiaş situaţie la Iaşi. La 20 April 1829, numărul bolnavilor cari vin în Iaşi, silesc pe vice preşedintele ţărei să facă spitale noi, şi în acest scop au ocupat câteva case mari din centrul oraşului, între altele şi aceia care a servit feld mareşalului conte Witgenstein şi în urmă şi lui Diebitzi. Nu pricep, spune informatorul acestor ştiri, pentru ce nu s'au preferat mânăstirile din jurul Iaşilor, în loc de a afişa acest spectacol desgustător şi periculos, pe locul de plimbare al târgului, în mijlocul unei populaţiuni mari [41]). Jeltuhin a desaprobat acest fel de a ins ala spitalele din Iaşi şi a ordonat evacuarea casei în care au stat generalii amintiţi [42]).

Spre toamna anului 1829. se anunţă la 9 Oct., că spitalul cel mare care s'a început la Mărcuţa, va fi gata până la sfârşitul lunei. A costat aproape 300.000 de piaştri şi va putea coprinde o mie până la o mie două sute de paturi. Un spital de aceleaşi proporţii se proectează la Văcăreşti [43]).

Dar, în acest timp războiul s'a terminat şi noi am scăpat de spitalele ruseşti, fără să scăpăm de ciumă şi de holeră.

---

38) Idem, pag. 112. In Bucureşti sunt 6000 de răniţi.

39) Idem, pag. 114. doc. 169.

40) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 492.

41) Hurmuzachi. vol. XVII, pag. 154. Doc. CCXXXVI.

42) Idem, pag. 159.

43) Idem, pag. 219, doc. CCCXLII.

www.dacoromanica.ro

Dacă s'a votat regulamentul organic şi s'a început organizarea unei miliţii româneşti, s'a prevăzut şi încadrarea lor cu şase doctori „*officiers de santé*", dintre cari trei doctori mai mari şi trei mai mici ; cei mari plătiţi cu câte 7200 de lei pe an, cei mici cu câte patru mii [44]). Despre vreo organizaţie de spital ostăşesc încă nu se pomeneşte.

Când s'au înfiinţat cordoanele sanitare în lungul Dunărei, cordoane formate de miliţieni români, soldaţii bolnavi erau îngrijiţi în spitale improvizate la reşedinţa carantinelor. In anul 1834 întâlnim un astfel de spital ostăşesc în Călăraşi, instalat în casele lui Ceauş Trandafir ; medicul carantinei era obligat să vadă şi de ostaşii bolnavi [45]).

Totuşi, înfiinţarea adevăratului spital militar românesc a avut loc ceva mai târziu, după epoca de care ne ocupăm în acest volum.

SPITALE VREMELNICE CONTRA EPIDEMIILOR, CONTRA CIUMEI.

In cazuri de epidemii mari, atunci ca şi astăzi, se creiau spitale vremelnice cari durau cât durau şi epidemiile. In epoca de care ne ocupăm aici, singura epidemie care alarma toată lumea era ciuma, iar către sfârşitul acestei epoce s'a adăugat holera. Ciuma şi holera au prilejuit existenţa a nenumărate spitale vremelnice împrăştiate pretutindeni, aproape tot atâtea câte focare epidemice existau.

Din moment ce principiul contagiozităţei ciumei a fost bine stabilit şi poporul s'a convins de acest lucru, oricând şi oriunde se ivea vreun focar de boală, se proceda imediat la izolarea bolnavilor în spitale improvizate chiar pe locul focarului ivit, pe de altă parte, se proceda la izolarea contacţilor, „*smreduţilor*" cum se spunea pe atunci, în locuri osebite de restul populaţiei, numite lazarete.

Bolnavii izolaţi nu erau niciodată părăsiţi. Firea Românilor nu îngădue să credem că şi-au putut părăsi vreodată bolnavii, oridece boală ar fi fost atinşi. Izolaţii erau îngrijiţi de oameni miloşi, de cele mai multe ori de către cei cari zăcuseră cândva de această boală, cari riscau mai puţin, să se recontamineze ; întreţinerea lor era în sarcina aceleiaşi mulţimi miloase. Când se stingea focarul epidemic şi nu mai era nevoe de casa în care se izolase bolnavii, de casa cu aparenţă de spital improvizat, se desfiinţa, de multeori i se da foc.

Aşa că aceste spitale născute din nevoia de a izola pe cei bolnavi şi întreţinute din mila mulţimei, au o viaţă aşa de efemeră, aşa de puţin cunoscută, că însuşi existenţa lor se uită odată cu stingerea boalei. Nu există oraş, aproape că nu există sat, în care să nu existe legenda vreunui „*loc ciumat*". Bisericele ca şi mahalalele Bucureştilor, mahalaua Sfântului Visarion de exemplu, păstrează amintirea acelor chilii sau barace impro-

44) Manuscrise Academia Rom., Condica nr. 748, pag. 106.

45) P. Samarian. Istoria oraşului Călăraşi, pag. 132 şi 146.

www.dacoromanica.ro

vizate pentru bolnavii de ciumă, cărora li se da foc după stingerea epidemiilor [46]).

In volumul nostru „*Ciuma în trecutul românesc*" am adunat tot materialul pe care l'am putut găsi cu privire la acest subiect, în care se amintesc parte din viaţa acestor spitale improvizate. Nu mai revenim aici [47]). Pe de altă parte, când ne vom ocupa de organizarea sanitară pe vremea holerei, ne vom ocupa şi de spitalele vremelnice cari au luat fiinţă şi au durat atât cât a durat şi epidemia de holeră [48]).

Dar osebit de aceste spitale improvizate, atunci când epidemiile de ciumă nu mai luau sfârşit la noi, când ajunsese să fie endemice, către sfârşitul secolului al XVIII-lea, s'au creiat spitale cu caracter statornic, spitalul sf. Visarion şi spitalul dela Dudeşti în Bucureşti, spitalul din mânăstirea Hlincea de lângă Iaşi. Dar nici acestea n'au mai rămas din moment ce însăşi ciuma nu s'a mai ivit.

SPITALUL SF. VISARION.

Despre acest spital născut odată cu întemeerea spitalului Pantelimon, ca o anexă a acestuia, ni-am ocupat pe larg atunci când am depănat povestea spitalului Pantelimon. S'a înfiinţat de Domnitorul Grigore Ghica în anul 1752 ; a funcţionat câţiva ani, pe vremea când epidemiile de ciumă n'aveau caracter prea intens şi a fost definitiv închis în anul 1796 [49]).

SPITALUL DELA MÂNĂSTIREA HLINCEA ŞI CEL DIN MAGURA IAŞILOR.

Mânăstirea Hlince a fost întemeiată de Doamna Maria, fata lui Petru Şchiopul (1582—1591), cu primul ei bărbat Spătarul Zotu Tzigara. Ea a servit totdeauna la izolarea ciumaţilor în vremea marelor epidemii de ciumă, cari au bântuit Iaşii [50]).

Mânăstirea din Măgura Iaşilor a fost zidită de Grigore Ghica cel Bătrân şi cu fiu-său Grigore Matei Ghica, la 1734, pe un loc dăruit de Dimitrie Bosie din Huşi în anul 1721, pentru îngroparea celor morţi de ciumă. Mai târziu, Grigore Vodă Calimah, în anul 1761, a dăruit schitul din Măgura Iaşilor mânăstirei şi spitalului Sft. Spiridon din Iaşi, ca să fie

---

46) P. Samarian. Ciuma..., pag. 92. D. Caselli, în «Universul», nr. 119 din 2 Mai 1936.

47) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, 1932, 654 pag.

48) Vezi cap. Organizarea sanitară pe vremuri de epidemii. Vezi şi vol. II pag. 335 şi următ.

49) Vezi pag. 166.

50) N. Iorga. Comunicare la Academie. Noi ştiri despre familia lui Petru Şchiopul. Şedinţa Academiei din 12 Febr. 1932. — P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, 1932. — Vezi aici, vol. II. pag. 113—114.

www.dacoromanica.ro

spital de ciumați. Scrie un hrisov din 1785. hrisovul lui Alex. Mavrocordat zis Firaris :

> *..Schitul din Măgura Iașilor să fie în purtarea de grijă a mânăstirei Sf. Spiridon pentru trebuința spitalului. precum s'au afierosit prin două hrisoave a răposatului Domn. Grigore Ioan Calimah Voevod, din anul 7269 (1761) și 1767 Oct. 28. urmându-se după aceiaș rânduială adică. schitul acela să fie spital pentru cei smreduiți de boala ciumei. când se va întâmpla. și să fie scutit de desetină. de vădrărit și de goștină. pe drept bucatele sale nici un ban să nu ia"* [51]).

SPITALUL DELA DUDEȘTI.

La 2 April 1795, Domnitorul Alexandru Moruzi. față de necontenitele tânguiri ale celor cari conduceau spitalul Pantelimon, cum că n'au suficiente fonduri să indeplinească îndatorirea ce li-a fist impusă de ctitorul fondator. să întrețină spitalul St. Visarion. și față de imposibilitatea de a impune acestor conducători executarea îndatoririlor testamentare. pe de altă parte, silit de gravitatea epidemiilor de ciumă din ce în ce tot mai intense. s'a hotărît să facă un spital nou numai pentru ciumați.

Noul spital a fost făcut la Dudești, pe locul fost proprietate a Logofătului: Niculae Dudescu. și a fost gata la 1 Iulie 1796. Domnitorul Alexandru Moruzi a întocmit la această dată hrisovul prin care regulează în toate amănuntele funcționarea spitalului.

Trebuia să fie condus de doi boeri mari, Epitropi, cari aveau răspunderea bunei funcționări și controlul administrărei spitalului : ei trebuiau să dea seamă Domnitorului de activitatea lor. Administrarea propriu zis cădea în sarcina a patru epitropi mai mici. negustători de cinste. cari erau ajutați de un logofăt.

Amănuntele organizărei acestui spital li-am dat în volumul nostru ,,Ciuma". așa că nu le mai repetăm aici [52]).

Pentru a asigura întreținerea spitalului. Domnitorul l-a înzestrat cu venitul a trei mânăstiri neînchinate. Cozia. Tismana și Câmpulunqul. iar în cursul anilor s'au mai adăugat și alte mici donațiuni venite din diferite părti. Așa. la 22 Iulie 1795. moare un învățător Pantazi. fără clironomi; Domnitorul hotărăște să se dea școalei cărțile. iar o mie de taleri ce mai avea. să se dea la clădirea spitalului dela Dudești [53]). La 4 August acelaș an. 1795. hotărăste ca din rămasele arhiereului Sidir Grigore. să se dea *..1.000 taleri la zidirea spitalurilor noi.... taleri 1000 ..la spitalul dela sf. Pantelimon și taleri 1000 la Cutia milosteniei* [54]).

---

51) G. Băileanu. Așezămintele Sf. Spiridon. 1937.

52) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc. pag. 206 și următoarele

53) V. A. Urechc. Ist. Rom., vol. VI. pag. 266. Citează cond. 27

54) Idem, vol. VI. pag 656. Citează condica 29. fila 102

www.dacoromanica.ro

In vremea Ruşilor, călugării mânăstirilor închinate spitalului dela Dudeşti, profitând de venalitatea noului mitropolit rus, Exarhul Gavril, cel adus în locul mitropolitului Dositei Filitis, au reuşit cu actul încheiat la 8 Ianuarie 1808 să se *„elibereze"* adică venitul acestor mânăstiri să rămână lor, să nu se mai dea spitalului. Urma ca spitalul ciumaţilor să fie întreţinut în caz de epidemie cu contribuţia tuturor mânăstirilor din ţară, având să dea fiecare după puterea veniturilor fiecăreia. In acest chip, deposedat de veniturile ce-i fusese hărăzite de ctitorul fondator, spitalul dela Dudeşti a căzut în cumplită sărăcie, neavând nici cu ce plăti lefile oamenilor care îl păzeau, nici lefile slujitorilor bisericei spitalului. Această greşală comisă din lăcomia călugărilor şi nesocotinţa boerilor Divanului din 8 Ianuar 1808, avea să fie scump plătită cu prilejul groaznicei epidemii din vara anului 1813, când cu ciuma lui Caragea.

Isbucnise epidemia şi isbucnise cu o furie nemaipomenită. Dar se constată că spitalul dela Dudeşti era dărăpănat. Regretele ca şi reproşurile celor cari au făcut greşala din 1808, erau tardive şi inutile. La 11 Iulie Banul Golescu (Radu), comunică Domnitorului că este nevoie lunar de 5000 de taleri, din cari 3030 pentru *„meremetul spitalului"* şi 2000 pentru lefile celor cari îl servesc şi mâncarea bolnavilor izolaţi acolo. Ca să se scoată banii necesari de pe la mânăstiri, în conformitate cu actul dela 8 Ianuar 1808, însemna să se piardă o grămadă de vreme. De aceia Golescu propune *„să se facă odată cislă de taleri 50,000"* care să se depoziteze la o *„Casă"*, din cari să se ia pentru nevoile imediate şi în acest timp să se adune cotele cuvenite de la mânăstiri. Şi Domnitorul aprobă cu destul înţeles pentru cei cari trebuiau să înţeleagă:

„Prea sfinţia Ta Părinte Mitropolite şi sfinţia voastră iubitorilor de Dumnezeu Episcopi, neapărată trebuinţă fiind pentru ajutorinţa ce se cuvine a face într'această vreme mânăstirile, spre întâmpinarea trebuincioaselor cheltueli ale spitalurilor ot Dudeşti, ca unele ce şi după ctitoriceştile testamenturi şi după rânduiala ce s'au întocmit când s'au desghinat cele trei mânăstiri dela numitele spitaluri, sunt îndatorate a săvârşi acest fel de bune fapte, spre mângâerea omenirei; de aceia întărim Domnia Mea, anaforaua aceasta a dumnealor boerilor epistaţi ai lazaretului (Vorn. Radu Golescu), şi orânduim pe prea sfinţia Ta, i pe sfinţia Voastră, de a face tacsil suma banilor de taleri 50,000, cum se arată mai jos, socotindu-se însă de prisos a Vi se face vre-o îndemnare din partea Domniei Mele, ca şi sfânta Mitropolie şi Episcopiile să se arate cu asemenea râvnă de facere de bine către omenire la acest fel de vreme şi întâmplare, în vreme ce suntem bine încredinţaţi, că înşivă veţi fi aceia, cari, cunoscând cât este trebuincioasă şi sfântă această ajutorinţă, de sinevă veţi fi porniţi de a vă arăta pilda facerei de bine, şi lucrători faptelor celor ce se propovăduesc din partea podvigului bisericesc. la care urmează a privi toţi câti se află sub această păstorie, şi că nu veţi suferi de a se arăta numai sf. Mitropolie şi Epis-

www.dacoromanica.ro

copiile depărtate de numirea facerei de bine şi a mângâerei către omenire. Ci dar cu acest mijloc, făcând prea sfinţia Ta şi sfinţia Voastră. împlinirea acestor bani dupe la mânăstirile ce se arată pe anume în alăturata foaie. ce este iscălită de d-lor boerii epistaţi. adică cu scăderea sumei ce veţi analoghisi-o. i pe Episcopii. să-i şi faceţi teslim la dumnealor numiţi boeri epistaţi. în trei câştiuri. precum mai sus se arată. şi să luaţi dela dumnealor adeverinţă de primire. Insă Casa de primirea banilor. să se ţie de dumnealui Postelnicul Şutu" [55]).

Apoi se dau porunci la 29 Iulie 1813. Ispravnicilor judeţelor pe unde sunt mânăstiri. să le execute. să dea cota de bani cuveniţi spitalului Dudeşti [56]).

In August 1813, cheltuelile spitalului s'au ridicat la suma de 15.041 de taleri [57]). Iar spre toamnă. la 19 Sept.. constatându-se că *..năprasnica ..boală a ciumei nu mai înceteză şi poate. ferească Dumnezeu. să se ..deslungească şi să nu conteneze nici pe vreme de iarnă*". se dă porunci să se facă o sută de bordee în preajma spitalului. pentru adăpostirea smreduiţilor [58]).

In Noembrie. la 14 ale lunei. se constată cu destulă amărăciune că boala nu dă semne să se oprească şi banii nu mai ajung. deşi s'au luat pe seama acestor cheltueli şi rămasele răposatului arhiereu al mânăstirei Stavropoleos. din care cauză se prevede că *..o să se întâmple „mare răutate.... cei cari se află la spital vor pătimi mare ticăloşie... şi ..mare molifseală se va întâmpla. nefiind a se ridica cei bolnavi şi mo..lifsiţi din politie...*". Ca să se mai facă rost de bani se propune. să se ia pe seama spitalului vinăriciul mânăstirilor. Şi Domnitorul aprobă la 15 Noembrie 1813 [59]). Şi banii tot n'ajungeau. Atunci. la 26 Noembrie s'au pus alte contribuţii. toate pe seama spitalului [60]).

Noroc că boala s'a potolit şi frunţile s'au descreţit. In Ianuar 1814. epidemia se considera ca stinsă. Şi dacă a trecut epidemia nu s'a mai gândit nimeni la spitalul dela Dudeşti: iar a fost dat uitărei. ca să-şi aducă oamenii aminte de el numai cu prilejul epidemiilor de ciumă fantomatică din vremea domniei lui Grigore Ghica. Sub acest Domnitor. încep iarăşi cheltuelile de reparaţiuni. dar mai ales cheltueli imense cu ţinerea unui personal de supraveghere. mai mult. spun răutăcioşii. ca să se mascheze întrebuinţarea banilor.

La 7 August 1825, Grigore Ghica hotărăşte punerea spitalului dela Dudeşti *..sub îngrijirea Departamentului Obştirilor şi sub Eforia celui*

---

55) Ureche, vol. X/A, pag. 1040. Citează condica 74. pag. 533.
56) Idem. pag. 1044—45. Citează cond. 74. fila 75.
57) Idem, pag. 1047.
58) Idem. pag. 1050. Citează condica 74. fila 87 verso.
59) Ureche. vol. X/A. pag. 1048. Citează condica 76. pag. 719.
60) Idem, pag. 1040.

www.dacoromanica.ro

„după vremi Mitropolit al țărei", și poruncește ca în hrisovul ce se va scri în această privință *„îngrijirea și paza spitalului să o aibă cel după „vremi Polcovnic de ciocli"*. Cu acelaș hrisov a fost numit ca Polcovnic al cioclilor Pitarul Ioniță, cel care se va distinge mai târziu, cu prilejul ciumei din 1828—29 [61]).

D-rul Constantin Caracaș, care a trăit în aceste vremi, scrie în „Topografia" lui:

> *„...spitalul, din cauza nestabilității țărei, astăzi este nelocuit, aproape în ruină, de parcă n'ar exista, fiindcă veniturile ce avea din averile mânăstirești s'au risipit în mod abuziv și, pe motiv că nu mai există ciumă, s'au înapoiat mânăstirilor, așa că, nu mai este nici o rezervă pentru viitor în caz că, din nenorocire, ar mai reveni această epidemie. Atunci din cauza acestei neprevederi, boala se va răspândi negreșit în tot orașul și în țară. Zădarnic se vor munci atunci, să vie cu reguli pentru înlăturarea răului, căci nu va fi alt mijloc de preîntâmpinare, fără numai curățenia aerului, dar numai după ce se vor perde mai multe mii de locuitori"* [62]).

Cuvintele profetice ale d-rului Caracaș s'au împlinit întocmai numai după câțiva ani, cu prilejul noului războiu Ruso-Turc din 1828—29. Ciuma care a bântuit atunci, a pus în evidență încă odată greșala ce s'a făcut la 8 Ianuar 1808, cu deposedarea spitalului dela Dudești, de averile cu care fusese înzestrat de mult prevăzătorul Domnitor Moruzi. Sărăcit și dărăpănat spitalul dela Dudești n'a fost de mare ajutor în această epidemie. Soarta spitalului era fatală din moment ce nu mai avea fonduri de întreținere; dacă a trecut și epidemia din 1828—29, spitalul dela Dudești s'a ruinat zi de zi tot mai mult, încât astăzi n'a mai rămas nimic, nici un semn care să arate locul unde a fost spitalul și biserica cu hramul sf. Alexandru, cea zidită de ctitorul Alexandru Moruzi [63]). Mă tem că nu există nici măcar o cruce care să amintească de locul unde s'au stins atâtea mii de oameni, bolnavi de ciumă.

---

61) Idem. Domnia lui Grigore Ghica. Manuscris la Academie. Citează condica 125, pag. 658.

62) P. P. Samarian. Topografia d-rului Caracaș, pag. 149—151.

63) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V. pag. 498. n. 1.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL II.

REFORMELE LUI ALEXANDRU IPSILANTI IN MUNTENIA ŞI REFORMELE LUI GRIGORE GHICA IN MOLDOVA IN RAPORT CU ASISTENŢA ŞI SĂNĂTATEA PUBLICĂ.

A. IN MUNTENIA.

ORGANIZAREA EPITROPIEI OBŞTEŞTI ŞI A ASISTENŢII PUBLICE:

a) Cutia milosteniei şi veniturile ei.
b) Strângerea şi controlul veniturilor Cutiei.
c) Intrebuinţarea fondurilor Cutiei.
   I. Orfanotrofia.
   II. Asist. sărmanilor evgheniţi.
   III. Asist. văduvelor, bă.rânilor, pensii, etc.
   IV. Asist. bolnavilor nespitalizaţi.
   V. Edilitatea în raport cu sănătatea publică.

La răscrucea epocei de care ne ocupăm, în preajma anului 1775, întâlnim doi oameni de seamă, Alexandru Ipsilant, Domn al Ţării Româneşti (Sept. 1774—Februar 1782) şi Grigore Alexandru Ghica, Domn al Ţării Moldovei (Sept. 1774—10 Oct. 1777), cari, rupând cu trecutul, au înţeles să dea ţărilor pe cari le conduceau o serie de reforme de ordin legislativ şi social, graţie cărora toată viaţa publică a poporului românesc a fost îndrumată pe calea occidentalizării.

Negreşit că aici vom studia numai latura care interesează subiectul nostru, adică reformele şi influenţa lor asupra organizărei apărărei sănătăţei publice.

Ca un stâlp de hotar, stâlp luminos, stă în calea vremei hrisovul din Decembrie 1775, cu care Ipsilante separă o lume întreagă, o lume veche, de altă lume, o lume tânără care se îndreaptă spre organizare, spre lumină şi civilizaţie :

www.dacoromanica.ro

„Dorința de a face binele, având fără sminteală de ajutor pe Dumnezeu, acela ce o are, trebue până în fine să ajungă la scopul său: și o intențiune generoasă firește găsește ocaziunea pentru a face fapte frumoase. Acestea amândouă, adică cugetul și voința, când se unesc, fac războiul cel mai mare oricărui obstacol și oricărei greutăți, și, neputincioșilor le dă putere și înlesnire.

In mare greșală cad Domnitorii, cari, având bună intențiune și liberă voință, tot odată și puterea care înlesnește orice efect, sau nu le pun în lucrare sau abuzează, căci cu aceasta fac păcatul nerecunoștinței fără de știrea lor, după preceptul inspiratului aceluia, din Cesarea, care zice că, acela ce poate să facă un bine și nu-l face, este vinovat și cauză răului ce n'a voit a-l stârpi.

Pentru aceasta dar, totdeauna decând Providența ni-au pus în capul acestei Țări drept credincioase, am socotit că, precum ni-au dăruit cu Tronul Domniei, ni-au impus și datoria pentru buna cârmuire a poporului Țărei Noastre.

Și Domnitorul începe cu „preoții bisericilor și mânăstirile din țară" desființând impozitele către Vistierie, dar obligându-le să contribue, mânăstirile „la școalele înființate", iar preoții la „Cassa milelor".

„Drept aceia, văzând țara aceasta creștinească lipsită de învățături, de științe și de arte, care luminează și folosesc pe popor, am înființat școli cu profesori... dând ajutor și îndestulare școlarilor".

Incurajează „agricultura și comerțul" înființând comunități de negutători pământeni și străini.

Rânduește „o societate deosebită de opt boeri, care să se ocupe de pricinele tuturor meseriilor și ale rufeturilor (bresle), și îndeosebi de orice inventiuni noi și orânduieli bune ce pot fi spre folosul și podoaba Patriei".

„Pe lângă acestea toate, mai gândim că, mulți săraci și nevoeși sunt lipsiți de cele neapărat pentru viețuire, și copii orfani, și văduve sărace, fără să aibă nici un ajutor... am socotit că, va fi plăcut lui Dumnezeu, să se facă o Cassă la sfânta Mitropolie, sub protecțiunea Mitropolitului, în grija acelor opt boeri, despre care s'a zis mai sus, și am poruncit să se dea dela Domnia Noastră, câte 6000 lei pe an în arătatele ajutoare.

Pune „în bună rânduială" menzilurile. Organizează Slujitorii cu Căpitănii „pentru paza frontierelor, și în dorința de a „întemeia paza dreptății fiecăruia" reorganizează judecătoriile „fă-„când și o lege după Institutele împărătești, care s'a tradus și s'a „tipărit spre a se împărți în toată țara..."

Incurajează creșterea vitelor. Orânduește diferitele slujbe și treptele boerilor. Pune bună rânduială în finanțele țărei: și întărind

www.dacoromanica.ro

acest hrisov cu mărturia boerilor, pune pe Enache Văcărescu „Efor și îngrijitor" ca să execute acest hrisov [1]).

Om al faptelor, Domnitorul poruncește în aceiaș zi, la 10 Decembrie 1775, ca cei opt boeri pe care i-a numit în acea *„Societate deosebită"*, să se adune deocamdată în casa unuia dintre ei. și să pășească la realizarea programului de lucru propus:

„După hotărârea ce s'au făcut ca să orânduim opt boeri, patru dintr'adoua treaptă și patru dintr'atreia treaptă, cu șase logofeți, cari boeri să fie epistași și purtători de grijă cu toată silința la câte de obște trebi vom orândui; am ales boeri dintr'amândouă treptele și cu osebită foaie pecetluită de Domnia Mea sunt arătați; cărora li-am orânduit și leafă pe lună câte taleri 660, cari bani sunt să se dea fieșcăruia după orânduiala ce se vede în Vistieria Domniei Mele.

Drept aceia, poruncim dumnealor acelor boeri, ce prin osebită foae sunteți numiți, fiindcă deocamdată loc nu este în domneasca Noastră Curte, să vă adunați în toate zilele la una din casele D-voastră, și întâi, să cercetați cu amăruntul și cu perierghie câte vă poruncim prin deosebită cartea Domniei Mele, pentru meșteșuguri, i alte folositoare pământului, și pentru isnafuri, și găsind mijlocire a le urmări, să ni le arătați cu anafora, ca să se săvârșească iarăși cu epistășia D-voastră și silință.

Al doilea, fiindcă podurile au ajuns la rea stricăciune, care trebuesc negreșit cu dregere și meremet, ci încă facere desăvârșită. una ca aceasta poate să se facă îndată, atât ca să se săvârșească precum trebue, cât și pentru ca să nu cază greutate săracilor, și, ca să nu cază treaba la treapta prelungirei, a lenevirei, ca o trebuincioasă, vă poruncim: Fără nici o întârziere de vreme, să socotiți cele cu cale mijlociri pentru tăiatul cherestelei, pentru adusul, pentru sume, pentru vreme, pentru oameni, și pentru alt ce va fi de trebuință, și să ne arătați, ca să facem hotărârea. Săvârșirea dar să se facă iarăși cu epistăsia și silința D-voastră, țiind catastihe curate de cele ce va veni și de cele ce va cheltui.

Al treilea, vă orânduim epistați ai școalei, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, se va așeza, ca să săvârșiți câte pe larg prin deosebitul Nostru hrisov pentru aceasta, vă arătăm. Fiind dar mai nainte trebuință, ca să se gătească felurimele cele trebuincioase, și meșteri, ca din vreme să se lucreze câte cele orânduite pe anul dintâi, care, de nu va fi de ajuns, să ne înștiințați ca să punem la cale.

Al patrulea. De vreme ce am așezat ladă de milostenie, la care este să se strângă câte în domnescul nostru hrisov rânduim, ca să se dea la scăpătați ce sunt vrednici de milostenie, vă rânduim

---

1) Dionisie Fotino. Istoria Daciei, vol. III, pag. 323—326.

www.dacoromanica.ro

şi la această epistăsie. şi îndată. făcând o ladă la sfânta Mitropolie. să lucraţi în faptă. câte pe larg poruncim în numitul hrisov.

Acestea dar toate. fără de altă zăbavă. să le grijiţi cum vă arătăm şi. alegând şase scriitori harnici şi de credinţă. să aveţi condici deosebite şi catastişe curate. şi urmând cu protimie şi cu credinţă. să ne arătaţi adesea de toate trebile. neîndoindu-vă că. când ne veţi arăta plăcută slujbă şi voi vedea rod din slujba D-voastră. afară de orânduita leafă şi altă milă şi cinste dela Domnia Mea. Aşa să urmaţi [2]).

Primii boeri numiţi în această osebită „*societate*" sunt biv vel Serdar Ianache Lehliu: biv vel medeln. Dumitrache (istoriograful): biv vel medeln. Ianache Vilara: biv vel Clucer de arie Lupul: biv vel Logof. Constantin: biv vel dela Vistierie. N. Piteşteanu: Post. Ştefan Greceanu şi Mihalache Grămăticul [3]).

Aşa a luat fiinţă Epitropia obştească.

Atribuţiile acestei Epitropii erau cele ale Ministerelor de astăzi. în special cele ale Ministerului de interne. Insă. este dela sine înţeles. că Domnitorul avea toate iniţiativele şi controlul tuturor înfăptuirilor.

Printre îndatoririle Epitropiei obşteşti intrau şi cele de ordin sanitar şi cele de asistenţă publică. încât. din acest fapt rezultă că Epitropia obştirilor este începutul organizărei sanitare şi a asistenţei publice la noi. motiv care ne obligă să urmărim fazele evolutive ale acestei Epitropii.

Pe măsură ce se organizează diferitele servicii publice. se diferenţiază tot mai mult şi atributele Epitropiei. Hrisoave directive se dau pentru cler. hrisovul bisericilor. hrisovul şcoalelor. podurilor şi rând pe rând se creiază Eforia Şcoalelor. Polcovnicia Podurilor. Vămile. Breslele. în timp ce se diferenţiază tot mai mult chestiunile privitoare la edilitate. igienă. controlul alimentar. controlul practicei farmaciilor şi medicilor. asistenţa bolnavilor săraci. asistenţa orfanilor. văduvelor şi bătrânilor.

In cursul primilor ani se schimbă de mai multeori persoanele cari fac parte din „*osebita societate*" întemeiată de Ipsilante. societate care poartă acum numele de toţi cunoscut. Epitropia de obşte sau Epitropia Obştirilor [4]). Şi străinii vedeau cu ochi buni acest început de organizare. In timpul ocupaţiei austriace, (15 Noemb. 1789—4 Aug. 1791). Nemţii

---

2) Academia Rom.. manuscris nr. 323. fila 226. Inedit.

3) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. II. pag. 153 şi Ist. Şcoalelor. vol. I. pag. 38.

4) La 1 April 1783 erau ca epitropi: Pah. Vilara. Stoln. Fălcoianu. Stoln. Dumitrache. Stoln. Niculae. Cluc. Zah. Burche. Vameş Ştefani. Vist. Pascal şi Iordache Cârpenişteanu. apoi şase scriitori şi 4 logofeţi. Ir 1784 erau: Cluc. Costache. Pah. Iane Vilara. Stoln. Dumitrache şi Stoln. Niculae. Ştefan Vameş. Vist. Pashal. Grigore Brezeanu. Toma Spătar. şase scriitori şi 4 logofeti. (V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. I. pag. 253 şi 493)).

www.dacoromanica.ro

au respectat şi încurajat Epitropia în sforţările ce făcea să pună ordine în toate, adăugându-i şi venituri noi [5]).

Alexandru Moruzi în a doua lui domnie (1793—1796) intitulează pe boerii epitropi *„naziri ai Epitropiei"*.

Alexandru Ipsilante venind pentru a doua oară în domnie (Aug. 1796—Dec. 1797), a adus o modificare mai de seama Epitropiei creiată de el. Incă din ultimul an al domniei lui Alex. Moruzi apare printre dregătorii mari ai ţărei, uh al cincilea mare Vornic, titlu ce se da primului epitrop al Epitropiei obştirilor [6]). Faptul a devenit real sub Ipsilant. Acesta, la 5 Oct. 1797, printr'un nou hrisov reorganizează Epitropia creiată de el la 10 Dec. 1775, şi o intitulează acum Departamentul sau Vornicia Epitropiei obştirilor; pentru a o întregi, creiază o dregatorie nouă *„numind-o după asemanarea vremei, v e Vornic a o ş i- „rilor... carele, să fie Epistat şi Nazir al trebilor obşteşti"*, având ca semn al dregătoriei *„basca! de argint"* [7]). Vornicul Epitropiei este ajutat de patru boeri epitropi *„aleşi practicoşi şi cu frică de Dumnezeu"*, patru boeri de rangul al doilea, patru boerinaşi şi patru logoreţi alergători:

> *„Vrând Domnia Mea, ca printr'o silinţă şi osârdie de bărbaţi vrednici şi credincioşi, să se lucreze şi să se urmeze deapururea în buna orânduiala lor, atât acelea ce ni-am trudit cu multă râvnă şi osteneală, de li-am isvodit din neţiinţă, şi li-am pus în faptă, cu ajutorul lui Dumnezeu, întru această pravoslavnică ţară, încă din cealaltă domnie a Noastră, spre folosul şi ajutorul binelui de obşte şi spre bună orânduiala şi lauda Patriei şi a Politiei, înbunătăţind pe supuşii Domniei Mele, cu cele ce nu erau, şi să păzească totdeauna în starea lor, precum li-am aşezat, ca şi obştea să aibă folosul lor, şi ostenelile Noastre să nu ramană zadarnice, cat şi acelea cari privesc la folosul obş'esc, să le îngrijească, am fost întocmit încă de atunci, din Domnia Noastră cea dintâi, într'adins, un Departament deosebit, cu adunare de 4 dregători din al doilea treaptă, cu nume de Epitropi ai trebilor de obşte, şi sub dânşii alţii mai mici, cărora li-am dat ponturile cele cuviincioase de urmare, cum se coprinde pe larg în hrisovul Domniei Mele. ce am fost dat pentru acest Departament, care Departament urmându-se până acum, când. cu ajutorul lui Dumnezeu, am venit cu al doilea domnie. şi făcându-se cunoscut cât este trebuincios, în vreme ce printr'ânsul se lucrează şi se săvârşesc facerile de bine, către cei scăpătaţi de obşte. şi dela dânsul se aşteaptă îngrijirea, urmarea şi săvârşirea a trebilor celor de obşte ale Politiei şi ale bunei orânduel; la care Departament, fiind multe feliuri de trebi şi de pricini orânduite*

5) V. A. Ureche, l. c., vol. III, pag. 424.

6) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 83.

7) Dionisie Fotino. Istoria Daciei. vol. III. pag. 274.

www.dacoromanica.ro

a se căuta, am găsit Domnia Mea cu cale şi de trebuinţă a-l întregi desăvârşit, a-l mai înbunătăţi şi a-l cinsti ca un lucrător spre cele de folosul şi binele obştesc, şi am făcut unu adins pentru aceasta o dregătorie nouă ţărei, numind-o, după asemănarea trebei, vel Vornic al obştirilor, dând rândul cinstei acestii dregătorii, după vel Vornic al Ţărei de jos, carele să fie Epistat şi Nazir al trebilor obşteşti, a căuta pricinele şi trebile numitului Departament, dimpreună cu 4 orânduiţi Epitropi, precum mai jos vom orândui. Să-şi aibă însă scaun Vornicul obştirilor şi la Divanul Domniei Mele, căutând dimpreună cu Dumnealor veliţii boeri, pricinile de judecăţi ale norodului de obşte, ca într'acestaş chip să se afle deapururea faţă înaintea Domniei Mele, la poruncile ce vom avea a da, pentru întâmplătoare pricini obşteşti, cum şi pentru a ne arăta adesea de pricinele şi trebile Epitropiei, ca să curgă cu înlesnirea lor. Deci după ce am pus-o aceasta în faptă, făcând şi hrisovul Domniei Mele, care am fost dat întâi pentru acest Departament întocmire, cu îndreptarea unora şi cu adăogirea al ora, precum mai jos vom arăta, am întărit în cinste, printr'acest de isnoavă al Nostru domnesc hrisov, atât aşezarea a 9 dregă'orii, cât şi starea şi orânduiala acestui Departament, ca să se păzească deapururea, adică:

1) Patru Epitropi dintre boerii Domniei Mele, dela vel Cluçer până la vel Stolnic, aleşi practicoşi şi cu frica de Dumnezeu, orânduim să fie la acest Departament, cari, dimpreună cu Dumnealui vel Vornic al obştirilor, să lucreze şi să îngrijească cu osârdie de toate trebile obşteşti ale Epitropiei la acest Departament, ca cu mijlocul adunărei a mai multor chibzuiri de obraze vrednice, să se săvârşască cele mai bune mijloace, drepte şi folositoare obştei. Alţii patru din boerii de al doilea, după cei mai sus numiţi, orânduim, ca să fie următori şi ascultători trebilor ce li se vor orândui lor dela acest Departament, cari să şi meargă unde va socoti dumnealui vel Vornic al obştirilor, că este trebuinţă a se trimite, şi să-şi dea seama la întoarcere, de săvârşirea trebei. Şi pentru ca să împlinim mai mult curgerea trebilor acestui Departament, ca să poată ajunge şi a săvârşi, în vreme, orice pricini trebuincioase, orânduim şi alţi patru boerinaşi, din cei mai jos, cari să slujească deapururea acestui Departament, la trebile ce vor fi orânduiţi şi trimişi de către dumnealui Vornicul obştirilor cu cei patru Epitropi. Cari, toţi aceştia, alegându-se şi hotărându-se de către Domnia Mea, să se scrie anume în deosebită foaie pecetluită. Orânduim la acest Departament şi patru logofeţi, cari să aibă a fi nelipsiţi dela locul cel orânduit al adunărei, scriind şi ţiind condici curate, şi socoteli ale acestui Departament. Aşişderea şi Polcovnicia Podurilor, fiindcă este făcută de Domnia Mea numai şi numai pentru trebuinţa podurilor, cari poduri, fiindcă sunt date subt îngrijirea şi datoria Dumnealui vel Vornicul obştirilor, are a fi după cuviinţă şi după hotărârea ce dintru început s'au făcut pentru dânsul, sub as-

www.dacoromanica.ro

cultarea şi supunerea Dumnealui Vornicului obştirilor, urmând slujba şi datoria lui întocmai după cuprinderea mai sus numitului domnescului hrisov.

2) Treaba milosteniei şi a facerilor de bine să o caute dumnealui vel Vornic al obştirilor, dimpreună cu orânduiţii 4 Epitropi, cu toată osârdia şi scumpătatea, strângând veniturile Cutiei şi a slujbelor Epitropiei, şi grijind cheltuelile, după cum sunt îndatoraţi, atât în hrisovul Domniei Mele dintru întâia domnie, care este dat pentru acest Departament, la cap. întâi, cum şi în deosebit hrisov, care am dat, în parte, pentru Cutia milosteniei de obşte.

3) Treaba şcoalelor ţărei să o îngrijească iarăşi dimpreună, după orânduială şi povăţuirea ce am dat pe larg Domnia Mea, atât în hrisovul acestui Departament la capul al II-lea, cât şi în deosebit hrisovul care avem dat, în parte, pentru întocmirea şi aşezământul şcoalelor în limba elinească.

4) Îngrijirea podurilor celor mari domneşti, şi a celor mici ale politiei, să o aibă deapururea, strângând veniturile lor, şi căpuind de bună starea şi întregimea lor, şi chibzuind a găsi mijloace pentru caldarâmuri, unde va fi cu putinţă, sau drumuri aşternute cu pământ şi nisip, după orânduiala şi povăţuirea ce avem dat pe larg, atât în hrisovul acestui Departament, cât şi în deosebit hrisov, ce avem dat, în parte, pentru treaba podurilor.

5) Hrana şi chivernisirea pruncilor sărmani fără de părinţi, adică Orfantrofion. să o îngrijească cu durere, spre a nu se lăsa fără de nici o căutare întru o politie ca aceasta cu stăpânire pravoslavnică, fiind şi necinste şi păcat.

6) Treaba isvoarelor de apă şi a cişmelilor să le îngrijească cu toată luarea aminte, de a fi îndestulare de ape curate pururea norodului, strângând veniturile lor şi făcând cheltuelile cele orânduite la suiulgii, după orânduiala şi povăţuirea a deosebitelor hrisoave şi cărţi, ce sunt date în parte pentru acestea.

7) Orânduirea rufeturilor şi a tuturor meşteşugurilor să o îngrijească, ca să se păzească întru toate Nizamul acela ce este cuviincios, pentru dreptatea obştei, după cum se coprinde în hrisovul Domniei Mele la capul al saselea.

8) Pricinele sărmanilor copii, cari sunt fără de părinţi, şi ale averilor lor, lucruri mişcătoare şi nemişcătoare, să le caute după Pravilă, Dumnealui Vornicul obştirilor, dimpreună cu 4 Epitropi. după cum se cuprinde în hrisovul Domniei Mele, la capul al VII-lea.

9) Să aibă Dumnealui Vornicul obştirilor a cerceta pururea şi în toată vremea pentru spitalurile săracilor bolnavi, de se grijesc bine de către iconomii lor, precum se coprinde în hrisovul Domniei Mele la cap. al VIII-lea.

10) Să grijească Dumnealui Vornicul, dimpreună cu 4 Epitropi, pururea şi în toată vremea pentru preţul nartului lucrurilor de mâncare, şi a lucrurilor de purtat şi a orice felurimi trebuincioase, şi să facă Domniei Mele arătare, ca să se dee porunca cea cu-

www.dacoromanica.ro

viincioasă de urmare la Dumnealui vel Aga. precum se coprinde în hrisovul Domniei Mele la cap. al XIX-lea. Aşijderea să cerceteze şi să chibzuiască bine dimpreună cu orânduiţii 4 Epitropi. mijloacele cele mai bune. pentru mai multă eftinătate a celor trebuincioase lucruri. atât ale mâncărei şi de ale portului. cât şi de altele trebuincioase obştei. câte s'ar putea isvodi şi a se lucra prin fabrice. meşteşuguri iscusite. şi s'arăte la Domnia Mea. ca. găsindu-se cu cale, să se pue în faptă. Către aceasta să poprească. sau măcar să se împuţineze. acelea, câte se aduce din ţări străine. lucruri zadarnice şi pricinuitoare de cheltueli zadarnice şi deşarte. de pagubă unora şi altora. pentru a se împotrivi unii altora. şi a face nebuneşti arătări. cum şireturi de multe cheltueli. lipscănii netrebuincioase. sevaiuri şi alte metahuri asemena. dela Ţarigrad: de care. pentru toate să se arate la Domnia Mea. ca să se dee trebuincioasele porunci.

11) Să grijească pentru nestrâmtorarea. micşorarea şi închiderea ulițelor şi a drumurilor celor de obşte. de prin toate mahalalele. cât şi pentru hotarele de jurîmprejurul Bucureştilor. după cum se coprinde în hrisovul Domniei Mele, la cap. al XI-lea.

12) Să grijească şi să aibă oameni orânduiţi. a nu sta carele. ce vin după afară. pe podurile ulițelor Bucureştilor. ci să meargă la locurile. ce într'adins sunt orânduite pentru aceasta.

13) Dumnealui Vornicul şi cu orânduiţii 4 Epitropi. să aibă luare aminte şi băgare de seamă totdeauna pentru zidirile mânăstireşti. la cele din lăuntru şi la cele din afara lor. de urmează egumenii şi iconomii a face meremeturile cele trebuincioase. şi de ţin buna orânduială şi podoaba lor. dupre cum se cuprinde în hrisovul Domniei Mele la cap. al XIII-lea.

14) La condicele acestui Departament să se scrie şi toate poruncile domneşti. hotărâri. cărţi şi hrisoave. care s au dat pentru acest fel de pricini. cum şi hrisoavele rufeturilor şi anaforale de asemenea madele.

15) Unul dar din 4 Epitropi să aibă asupră-şi. în parte. purtarea de grijă a podurilor şi cişmelilor : altul iarăşi din 4 Epitropi să aibă asupră-şi. în parte. purtarea de grijă a veniturilor şi a cheltuelilor, adică simbrii şi celelalte a şcoalelor: altul însă din 4 Epitropi să aibă asupră-şi. în parte. îngrijirile Cutiei de milostenie: şi altul din 4 Epitropi să aibă îngrijirea de Orfanotrofie : fieşcare însă dintr'ânşii. pentru orice treabă are orânduită asupră-şi în parte, să facă arătare la Dumnealui vel Vornicul obştirilor. şi împreună să chibzuiască: iar. după datorie. toţi dimpreună. să se silească cu îngrijire pentru aceasta şi pentru celelalte toate. punând toţi o osârdie împreună şi dimpreună să caute socotelile, care. iscălindu-le Dumnealui vel Vornicul obştirilor. să le iscălească şi ei câteşi patru. lar fără ştirea Dumnealui vel Vornicul cheltueli să nu fie volnici a face. Adunarea pentru lucrarea şi împreună chibzuirea tuturor mai sus numitelor trebi. să se facă ori la vreuna din odăile şcoalelor. ori

www.dacoromanica.ro

la vreuna din mânăstiri, sau la casa Dumnealui Vornicului obştirilor, unde, la acel loc al adunărei, să se pazească şi condicele şi toate catastişele şi sineturile în bună păstrare.

16) Osebit de Dumnealui Vornicul obştirilor, căruia i s'au dat loc de şedere la domnescul Nostru Divan, şi are totdeauna voe a se înfăţişa înaintea Domniei Mele, spre arătarea trebuincioaselor pricini ale Epitropiei, au voe şi orânduiţii 4 epitropi, când vor avea vreo trebuincioasă pricină, să se arate înaintea Domniei Mele, iar după datorie în toate săptămânile, Sâmbăta.

17) Când se va întâmpa vreo deosebită şi mai mare treabă obştească, care să aibă trebuinţă de mai multă chibzuire, să se sfătuiască şi să se chibzuiască şi cu dumnealor cinst. şi credincioşi boerii veliţi ai Divanului Domniei Mele, cari şi d-lor ca niş e iubitori ai Patriei, au datorie, pentru orice treabă vor socoti folositoare obştei, să arate Domniei Mele, şi mai sus numitului Departament al Epitropiei.

18) Fiindcă spitalurile şi lazareturile noi sunt lucruri obşteşti şi fiindcă, pentru purtarea de grijă şi epistasia lucrurilor şi a trebilor obşteşti, avem Domnia Mea orânduită într'adins dregătoria aceasta a Dumnealui vel Vornic al obştirilor şi cu 4 orânduiţi Epitropii, am dat, după cuviinţă, asupra Vornicului obştirilor cu 4 Epitropi ai acestui Departament şi purtarea de grijă şi epistasia spitalurilor şi lazareturilor nouă, ca să urmeze orânduiala lor, după cum se coprinde în hrisovul ce este dat pentru aceasta.

19) Socoteala acestui Departament al Epitropiei obşteşti, orânduim să se caute în fieşcare an la începutul lui Septembrie, dupre cum se caută şi socotelile Vistieriei de către d-lor veliti boeri de obşte, când, spărgându-se pitacurile şi răvaşele de daruri şi iscălind catastihul veniturilor, după hrisoave i cărti, i al cheltuelilor, să se arate Domniei Mele, scriindu-se şi în condica Epitropiei.

20) Iar pentru osteneala şi îngrijirea deapururea, ce au de a face dumnealui vel Vornic al obştirilor, dimpreună cu cei 4 Epitropi şi cu ceilalţi slujbaşi ai acestui Departament, orânduim Domnia Mea fieşcăruia leafă pe lună, după cuvântul ce zice că, de unde slujeşte şi osteneşte cinevaşi, de acolo i se cuvine şi plata ostenelei, adică dumnealui vel Vornic, din veniturile Epitropiei, taleri 600 la o triminie; iar alţi taleri 1000 pe triminie, să aibă dela Vistieria Domniei Mele, precum este orânduit, fiindcă şi la Divan slujeşte, precum am zis, dimpreună cu dumnealor ceilalţi boeri veliţi. Aşişderea şi orânduitii 4 Epitropi, dela vel Clucer şi până la vel Stolnic, să aibă pe lună fieşcarele câte taleri 120. Aşişderea şi cei 4 din boerii de al doilea, să aibă fieşcarele pe lună câte taleri 50, iar cei 4 boerinaşi slujitori acestui Departament, cu cheltuiala hârtiei împreună, pe lună câte taleri 606, şi polcovnicului de poduri pe lună taleri 20. Care aceste lefi să se dee din suma a toate veniturile Epitropiei. Indatorim dar pe toţi orânduiţii boeri ai acestui

www.dacoromanica.ro

Departament, şi straşnic le poruncim, să se poarte cu toată credinţa, fierbinţeala Patriei..." [8]) 5 Oct. 1797.

Drept Vornic al obştirilor a fost numit omul de încredere al Domnitorului, Radu Golescu, dându-i-se drept leafă şi „a zecea parte din averile dela morţi, care prin el, se predau la moştenitori" [9]).

Domnitorul următor, Constantin Hangeri sau Hangerli (Dec. 1797 — 1 Martie 1799), a modificat organizarea lui Ipsilante, la 22 Ianuar 1798, pe cuvânt că a constatat „*nu puţine lipse, amestecări şi ne-„întocmiri într'ânsul, cuviincioase veacului trecut, iar nu celui de acum...*". De fapt, se pare că, cei patru boeri Epitropi, care trebuiau să ajute pe Vornic, îl cam încurcau sau poate îl stinghereau în unele socoteli şi atunci, Domnitorul i-a înlocuit cu patru neguţători, oameni mai maleabili, în tot cazul mai plecaţi ca boerii. In acest chip Vornicia obştirilor se compune acum dintr'un Vornic, patru Epitropi neguţători „*din cei dintâi ai „politiei, de cinste şi cu bun ipolipsis*", alţi patru boernaşi mai mici, şi patru logofeţi. Indatoririle lor sunt întocmai aşa cum li-a fixat Ipsilante în hrisovul dat mai sus [10]). Vornic a fost numit tot Radu Golescu, iar ca Epitropi au fost numiţi neguţătorii: Ioan Scufa la Cutia milosteniei, Spirea Cazoti la poduri; Mihai Chiriţă la şcoli şi Petre Vasiliu la cişmeli şi Orfanotrofie [11]).

Şi lucrurile au mers aşa până la venirea Ruşilor în anul 1806. Ruşii au păstrat Vornicia obştirilor pentrucă le era de folos, mai ales că poporul se obişnuise cu această dregătorie şi asculta de poruncile ei. Dar în Ianuarie 1809, din motive de economie, Ruşii au suprimat doi dintre Epitropi şi au rămas numai armaşul Gheorghe zet Voitineanu şi polcovnicul Iordache „*cari sunt îndestui după iratul şi slujba ce are „acum Epitropia, mai ales că aceştia sunt şi cu toată osârdia alergă ori „la trebile ce se urmează şi cu ştiinţă în ce chip să se poarte*". Numai la 13 Martie 1811, Divanul având de procopsit doi boeri, pe Matei Greceanu şi Slugerul Costache Greceanu, cari „*arată (prin jalbă) ha-„lul scăpătăciunei cu cheltueli şi cu case grele*", îi numeşte Epitropi ai Vorniciei obştirilor, complectându-se iarăşi numărul de patru Epitropi [12])

După plecarea Ruşilor, Vornicia obştirilor a continuat să funcţioneze, fiind singura autoritate constituită, care se ocupa cu toate chestiunile de gospodărie internă ale ţărei. Se schimbă numai Vornicii, după interesele Domnitorilor sau după interesele mici ale politicei de moment. In cursul anilor întâlnim pe următorii Vornici ai obştirilor:

---

8) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. 57 şi următ.
9) Dionisie Fotino. Istoria Daciei, vol. III, pag. 274.
10) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII, pag. 465 şi următ.
11) Idem, pag. 471—472.
12) Idem, vol. IX, pag. 301.

www.dacoromanica.ro

1814 Iordache Slătineanu.
1815 Mihalache Manu.
1816 Idem.
1817 Ioan Ştirbei.
1818 Idem.
1819 Gheorghe Golescu.
1820 Niculae Văcărescu.

Mai târziu, Grigore Vodă Ghica (21 Iunie 1822—12 Iunie 1828) a făcut o reformă mai mare. El a înfiinţat la 5 April 1824 un Departament al Epitropiei de obşte, care trebuia să se ocupe de toate chestiunile interne ale ţărei, dar care în realitate s'a ocupat numai de Casele făcătoare de bine, pe care li-a adunat la un loc sub conducerea acestui Departament. In fruntea Departamentului Epitropiei obştirilor se află doi Epitropi mari dela Vel Clucer la vale şi doi boeri mai mici sub ascultarea celor dintâi. Casele făcătoare de bine îşi păstrează conducerea şi administrarea lor în conformitate cu actele lor de fondare, dar sunt sub controlul Departamentului Epitropiei obştirilor.

La 5 Aprilie 1824, Domnitorul indică ponturile dupe care trebuia să se întocmească acest Departament:

1) Doi boeri Epitropi mari, dela vel Clucer la vale, au să se numească Epitropi Departamentului acestuia, şi ei să fie cap şi povaţă la toate trebile, ce se cuvine a se căuta la acel Departament; cari, să aibă leafă pe lună, de unul, po taleri două sute.

Alţi doi Epitropi mici, trepădători, po taleri cincizeci pe lună, sub ascultarea acestora, cari, aceştia să se aleagă de acei doi Epitropi mari.

Sameşul şi condicarul are să fie aleşi iarăşi de aceşti Epitropi, şi să aibă Sameşul câte taleri o sută cincizeci pe lună leafă, şi condicarul câte taleri optzeci pe lună.

Leafa la opt dohtori po taleri 880 pe lună.

Cheltuiala hârtiei, po taleri douăzeci şi cinci pe lună.

Leafa cişmegiilor, cu cheltuiala lor, după contract, taleri patru sute patruzeci şi doi pe lună.

Leafa sameşului dela Epitropia sărmanilor, po taleri o sută pe lună. Căruia i s'au mai adăugat, căci i s'au dat şi îngrijirea de primire a lucrurilor de copii sărmani.

Leafa doicelor ce cresc copii, taleri cinci sute şaisprezece pe lună, după iratul ce are Orfanotrofia într'această vreme.

2) Aceşti doi Epitropi să împarţă trebile între dânşii, pentru înlesnire, a se putea strânge veniturile şi a se face cheltuelile cele trebuincioase, şi atât cheltuelile să se orânduiască de amândoi întro unire, cât şi socotelile iarăşi de amândoi să se caute. De care ţiindu-se condică curată pe fieşcare an, să se închee şi socotelile înaintea celor ce se vor orândui de către Domnia Mea.

3) Treaba rufeturilor şi a tuturor meşteşugurilor, ca să se păzească Nizamul şi orânduiala fieşcăruia rufet, după hrisoavele şi

www.dacoromanica.ro

cărţile ce au, are să îngrijească iarăşi această Epitropie, şi de nu vor păzi rufeturile rânduelile şi poruncile cele întocmite, cum şi de vor face înşelăciune şi vicleşug la meşteşugul lor, spre paguba muşteriilor şi cumpărătorilor, să se facă îndreptare prin grija si siguranţa Epitropilor, ca să se păzească cele cuviincioase, i cele de folos, a se păzi Nizamul cu bună orânduială.

4) La acest Departament să se cerceteze şi pricinele cele orfaniceşti după cum orânduesc Pravilele, care avere ale lor alegându-se, să se dea în păstrare la Epitropia, ce este osebit întocmită, (iai de acum înainte are a se numi Obştească Epitropie a sărmanilor), ca să le păstreze şi să îngrijească de folosul sărmanilor, pentru care să ţie Epitropia această condică şi socoteală, de ceiace au dat în păstrare, ca când se va cere, să-şi poată da seama.

5) Să aibă Epitropia acestui Departament îngrijirea spitalurilor, să cerceteze de îngrijesc bine pentru bolnavi, şi iconomii spitalurilor de primesc pe toţi cei bolnavi. cărora li se cuvine, şi pot a primi după veniturile ce au; de chivernisesc şi de iconomisesc bine; de se silesc dohtorii şi spiţerii cei orânduiţi pentru bolnavi; de fac iconomii meremeturile cele trebuincioase ale spitalurilor; iar spitalul dela Dudeşti, care este orânduit cu hrisovul lui osebit, iarăşi această Epitropie să aibă îngrijirea lui. a-l ţinea în stare bună. să nu se dărapene. cu din iraturile ce va avea.

6) Să îngrijească această Epitropie în toată vremea, şi să cerceteze pentru preţurile i narturile, atât cele puse în orânduială de se păzesc, i cele după vremi, trebue să se orânduiască la toate lucrurile, cât şi cele de mâncare şi pentru verice alte lucruri de ale mâncărei cercetând, câte cât se cumpără, şi cât se vând. la locul de unde vin, şi câtă cheltuială pot avea, şi ca câtă dobândă trebue să se încarce, ca să nu poată a le vinde cum va vrea, şi arătând Domniei, să se dea poruncă pentru săvârşire.

7) Să cerceteze şi să chibzuiască şi să afle totdeauna mijloacele cele mai bune, pentru mai multă eftinătatea celor trebuincioase de mâncare, i a celor trebuincioase pentru zidire, şi a tuturor celor pentru folosul obştesc. Iar mai vârtos, câte se vor face aici în ţară, să se pue în faptă cu silinţă, ca să rămâe folosul aici, fiind aceasta o prea mare bunătate a pământenilor; iar când va eşi lucrul cu iscusinţă, poate să vie folosul şi din altă parte, şi la unii ca aceia, arătându-se, să li se facă şi ajutor din partea Domniei, ca să fie mai cu sârguinţă spre acel lucru. Şi cât va fi cu putinţă, să se poprească şi să se înputineze câte se aduc din ţări streine, lucruri în zadar, mai vârtos de acele care pot să iasă de aici.

8) Să îngrijească pentru drumurile cele de obşte, atât podurile cele mari, cât şi prin mahalale, ca să nu se strâmtoreze, nici să scoaţă deasupra drumurilor streşini şi alte asemenea. Iar care va fi apucat de au scos, când se vor preface, să se tragă inapoi. Şi drumurile de prin mahalale, care vor fi mai largi, să se lase tot în marginele lor, să nu se ia pildă dupe alte uliţe. că acele sunt strimte

www.dacoromanica.ro

şi s'ar cădea să iasă şi ele, ci şi cele ce vor fi strimte, la prefacerea îngrădişului, să se mai lărgească, că lărgimea drumurilor este înlesnirea celor ce umblă.

9) Câmpul şi locurile ce sunt slobode, cum şi cele cari se află cu semănături de bucate spre Mărcuţa, i spre Colentina, i Herestreu, i Băneasa, şi spre drumul Târgoviştei, adică toată linia aceasta, dela Dudeşti, afară din Bucureşti, până la partea din sus la apa Dâmboviţei, să nu mai fie nimeni volnic a închide locuri cu numire de grădini sau cu altcevaşi, nici să facă garduri sau şanţuri, ci numai arături să fie slobod a face, cu semănături de bucate.

10) Pentru hotarele Bucureştilor ce s'au orânduit a fi cruci. ca să nu se întinză podurile mai mult, nici să facă casă afară din capul podului, ci unde se sfârşeşte podul, să rămâe locul la ogor, şi într'o parte şi în alta, şi binalele ce se vor face pe linia podurilor mici, or din nou, sau se vor preface, să nu fie slobod nimeni a începe şi a lucra, până nu vor da de ştire la aceşti boeri Epitropi, să vază, şi să dea povaţă chipul cu care să se facă, pentru paza de a nu se călca cu nici un fel de mijloc podul, nici să se ia drept temei vechitura. Şi unde va fi strâmbătură sau colţuri eşite, precât va fi cu putinţă să se îndrepteze, iar afară pe marginea Bucureştilor, cu totul să fie poprit a face binale nouă, afară de linia coprinderei Bucureştilor, ce are a se hotărî osebit pe unde să fie. Cum şi vreo casă ce va fi stricată de tot, afară din hotarele politiei, făr de ştirea Domniei, să nu se dea voe a să mai face. Şi unde va fi baltacuri, să se îndatoreze cei cu casele şi de oparte şi de alta, a le astupa, iar unde va fi oameni neputincioşi, să ajute şi vecinii lor. Cum şi pentru poduri de prin mahalale, asemenea să se îndatoreze vecinii şi mahalagii, a le drege, a le meremetisi şi a le ţinea în stare bună; cum şi apa ce se strânge din ploi, să i se caute unde atârnă curgerea ei, şi să deschiză cu şanţuri. a nu se popri. Şi pe unde vor fi poduri, să facă ca supt pod răsuflarea apei şi vecinii ce vor fi pelângă şanţ, să se îndatoreze fiecare, drept casa lui, a ţine şanţul curat. Pentru care. cu toate că din vechime sunt date porunci şi la Spătărie, i la Agie, pentru aceasta, dar şi mai sus zisa Epitropie, totdeauna să aibă îngrijire. să le înştiinţeze şi să se pue în faptă.

11) Pentruca să nu se strice podurile, cât şi pentruca să nu se pricinuiască celor ce vin şi merg, supărare, s'au poruncit ca, carele ce vin cu lemne, i fân şi cherestea. să nu se zăticnească pe poduri, ci să meargă la locurile ce sunt orândute într'adins, care se vor arăta de boerii Epitropi. Să aibă îngrijire si privighere această Epitropie şi pentru egumenii mânăstirilor, de păzesc dregerea şi meremeturile, şi de îşi păzesc datoria la câte li se cuvine, pentru podoaba cea cuviincioasă, atât aici în Bucureşti, cât şi pentru cei de afară. să cerceteze pe sub cumpăt şi să mi-i arate, ca să dăm poruncile cele cuviincioase.

www.dacoromanica.ro

12) La condicele acestui Departament, să se scrie toate poruncile domneşti şi hotărâri, i carti şi hrisoave, ce se vor face pentru oricefel de pricini, cum şi hrisoavele rufeturilor, cum şi anaforalele ce se vor face după vremi, pentru rufeturi, cu domneştile Noastre întăriri.

13) Indestularea unei ţări este înmulţirea negustoriei şi feluri de meşteşugari, şi lucruri de mâini, să nu aibă trebuinţă a veni din părţi streine, la care se pierd mulţime de bani. De aceia, spre folosul obştei, să facă silinţă pentru neguţătorii, pentru meşteşugari şi altele câte va fi prin putinţă a se face într'această ţară şi dinpreună, să se socotească, cât se pot face din fabrici şi lucruri de mâini, cât şi câte se pot semăna şi câte alte meşteşuguri ale pământului, se pot lucra, şi mijlocitorii a toate mai sus numitele, să fie Epitropia aceasta, şi să înştiinţeze, ca să se săvârşească şi să intre în faptă, să cerceteze şi pe toţi ceilalţi meşteri şi isnafuri, de se află la bună rânduială, şi să orânduiască Nizamul ce se cuvine a se păzi între dânşii, adică să afle şi să silească şi să lucreze orice pricină va căuta spre folosul şi podoaba obştei, atât în Bucureşti, cât şi în toată ţara, i pentru curăţenia politiei, pentru eftinătate, pentru buna orânduială tuturor isnafurilor, pentru înmulţirea celor de folos i trebuincioase neguţătorii, lucruri de mână i meşteşuguri şi fabrici.

14) Pentru câte trebi ale Cutiei milosteniei, i ale Orfanotrofiei, i ale cişmelilor, i pricini de rămasuri ale copiilor sărmani, i alte ale obştei, la ceiace vor avea trebuinţă, să vie însuşi Epitropul, să se arate înaintea Domniei Mele, ori amândoi sau unul, şi vor lua dela Domnia Mea, povaţă cum şi poruncă de Nizam pentru orice.

Apoi adaugă:

Poruncim Domnia Mea, ca după aceste porunci, să se întocmească şi hrisovul Domniei Mele, în care să se arate anume şi veniturile lefilor de mai sus arătate, ca norocul să le păzească şi să le urmeze Departamentul Epitropiei" [13]).

Primii conducători ai noului Departament au fost Giani Orăşanu şi Ioan Golescu. Şi lucrurile au mers aşa până la venirea lui Kiseleff, când Departamentul Epitropiei Obştirilor a fost înlocuit cu noua organizare a ţărei făcută în spiritul Regulamentului Organic. Această nouă organizare îndrumează toată asistenţa publică pe calea asistenţei obligatorie pentru stat, fără să excludă asistenţa pornită din iniţiativă particulară sau pe cea bisericească. Această organizare o vom studia în capitolul următor.

---

13) Arh. Stat, Condica domnească No. 103, pag. 65—65. Inedit.

www.dacoromanica.ro

a) CUTIA MILOSTENIEI ŞI VENITURILE EI.

Atribuţiile Vorniciei Obştirilor, cum se văd din scrisele precedente, erau foarte multe, pentrucă îmbrăţişează toată gospodăria internă a vieţei de stat. Printre aceste atribuţii am văzut că se cuprind şi cele cari privesc asistenţa publică, chestiunile de edilitate în raport cu sănătatea publică şi măsurile de privighere sanitară. Cele dintâi, asistenţa publică, ţin de organizarea şi veniturile *„Cutiei milosteniei"*.

„Cassa dela sfânta Mitropolie", de care se pomeneşte în hrisovul lui Ipsilante, din 10 Dec. 1775, sau *„lada de milostenie"* de care se vorbeşte în punctul patru al poruncilor date de Domnitor, la aceiaş dată [14]), sunt începutul fondului, din care aveau să se distribue ajutoare celor scăpătaţi, văduvelor, invalizilor, pensii slujbaşilor înbătrâniţi în serviciul statului, măritişul fetelor sărace. dar mai ales fondul din care aveau să se împărtăşească boerii şi boeroaicele obişnuiţi să trăiască pe socoteala ţărei. Tot din acest fond se plăteau şi lefile doctorilor, hirurgilor şi moaşelor din serviciul public al oraşului.

Cassa sau lada milosteniei dela Mitropolie ia numele de **Cutia milosteniei**. Aici se adună toate fondurile cari serveau la multiplele nevoi enuntate mai sus. Cutia milosteniei se află sub privigherea Epitropiei sau Vorniciei obştirilor; controlul ei îl face Mitropolitul, Episcopii şi Divanul.

Din momentul înfiinţărei Cutiei milosteniei. asistenta publică de până acum. iniţiată şi patronată de biserică. bazată numai pe sentimentul milei si în numele principiilor creştine, de acum încoace, intră între preocupările vieţei de stat în interesul binelui public. De acum înainte, asistenţa publică devine asistenţă de stat, fără totusi. să excludă asistenţa particulară. Privită din acest punct de vedere, reforma lui Ipsilant este începutul legislaţiei de astăzi a asistenţei publice patronată şi dirijată de stat.

Primul fond al Cutiei a fost dat de însăşi Domnitorul Alexandru Ipsilante prin hrisovul din 10 Decembrie 1775: *„şi am poruncit să se „dea dela Domnia Noastră, câte 6000 lei pe an, în arătatele ajutoare"*. In urmă, în cursul anilor, toţi Domnitorii s'au ocupat de această chestiune. căutând prin toate mijloacele să aducă cât mai mulţi bani la această Cutie.

Dionisie Fotino. care a scris cartea intitulată *„Istoria Daciei"*, pela începutul secolului al XIX-lea, spune că:

> *„Veniturile ce se destinase dintru început, prin hrisov, pentru Cassa milelor de către Domnul Ipsilante, erau următoarele:*
>
> *6000 de lei, să dea Domnia, câte 500 lei pe lună.*
> *500 „ „ Mitropolitul la sărbătoarea Sfântului Constantin.*

14) Vezi pag. 204—205.

www.dacoromanica.ro

200 de lei Episcopul Buzăului.
300 „ „ „ Râmnicului.
100 „ „ „ Argeşului, la sărbătorile Episcopiilor lor.
500 „ „ Dela Ocnele de sare.
600 „ „ Idem, pentru Orfanotrofie.
1600 „ „ Dela vămi şi dijme.
2440 „ „ Dela boeri când primesc caftanele, dela 250 la 20, 10 şi 5 lei, fiecare după rangul său.
280 „ „ Dela dregătoriile Curţei.
80 „ „ Dela cele ale Craiovei.
500 „ „ Dela boerii judecători ai Departamentului I.
180 „ „ Dela 9 boeri judecători la depart. II, III şi IV.
50 „ „ Dela 5 judecători ai Craiovei.
1700 „ „ Dela Ispravnici, câte 50 de unul.
3600 „ „ Dela mânăstirile cele mari, câte 20 de una.
1000 „ „ Dela mânăstirile cele mici, câte 10 de una.
500 „ „ Dela comercianţi, după listă sigilată.
15000 „ „ Dela toţi preoţii din ţară, cari au rămas scutiţi de orice altă dare, dând numai câte 3 lei pe an. din cari jumătate pentru şcoli şi jumătate pentru Cutie.
30000 „ „ S'au mai adăugat dela vânzarea Vorniciilor, preţuirea stricăciunilor ce făceau vitele în ogoarele şi semănăturile din toată ţara.

65130

Pe lângă veniturile de mai sus s'au mai făcut şi altele întâmplătoare, precum, o dare oarecare dela boerii titulari cari primesc ranguri, însă fără dregătorie; asemenea:
1000 de lei dela noul Mitropolit când se întronează.
250 „ „ dela Episcopul Râmnicului când se întronează.
250 „ „ Episcopul Buzăului când se întronează:
250 „ „ dela Episcopul Argeşului.

Pe lângă aceasta, tot cel ce-şi face testament, fie laic. fie cleric, trebue să lase o parte analogă din averea sa la Cassa milelor; iar când va muri fără testament, sau nu-şi va aduce aminte despre aceasta, de este cleric, i se ia a treia parte din avere pentru Cassa milelor, iar de este laic şi fără de moştenitori sau rude, i se ia toată averea ; iar dela cel ce are rude, se ia numai a treia parte" [15]).

De fapt veniturile Cutiei s'au tot creiat pe măsura nevoilor: în acest scop s'au întrebuinţat toate mijloacele, fără alegere. Vom cita câteva exemple:

La 1776, prin hrisovul şcoalelor se hotărăşte ca toţi preoţii, în număr de 3500. să dea „pe an câte trei groşi", din cari jumătate pentru şcoli şi jumătate pentru cutie [16]).

15) Dionisie Fotino. Istoria Daciei, vol. III, pag. 273—274.
16) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. I, pag. 88.

www.dacoromanica.ro

In capitolul *..Pentru diată"*. din codicele lui Ipsilant tipărit în 1780. se impun toate moştenirile cu o parte *..pentru suflet"*. în beneficiul Cutiei. cu riscul de a *..se strica orânduelile"* celor cari nu lasă nimic [17]).

Printre pedepsele dictate la judecăţi. erau şi amenzile în folosul Cutiei: un Ioniţă Roată pedepsit în anul 1783 pentru preacurvie. perde toată averea. din care se despăgubeşte zestrea soţiei, două părţi iau copiii lui şi a treia parte se dă la Cutie [18]).

Când se prindeau contrabande de băuturi. marfa se confisca şi vinovatul plătea *..gloabă la Cutie"*. osebit de pedeapsa ce lua : aşa era porunca la 27 Sept. 1783 [19]).

In Noembrie 1783 s'a înfiinţat un fel de monopol al vânzărei pieilor de iepuri. ca *..nimeni fără de răvaş la mână. iscălit de toţi boerii Epi- ..tropi. să nu îngăduiască nicicum a cumpăra măcar o piele de epure...".* fără a da taxa cuvenită Cutiei [20]).

La 26 Ianuarie 1785. Mihai Şuţu creiază amenda pentru vitele prinse de pripas prin livezile şi ogoarele altora : amenda se încasa de Vornicei şi din ea se da jumătate pentru Cutia milosteniei. Numai că această sursă de venituri a dat prilej la abuzuri şi la foarte multe reclamaţiuni [21]).

La 20 Mai 1785. găsim că meseriaşii blănari ca şi cei işlicari. când deschideau câte o prăvălie nouă, trebuia să contribue cu o sumă de bani la Cutia milosteniei [22]).

La 5 Iunie 1786. Mavrogheni a oprit să se plătească slugilor simbrii mai mari decât cele ce se plăteau de obicei: stăpânul care ar fi dat mai mult. plusul dat se confisca în folosul Cutiei [23]).

Tot Mavrogheni hotărăşte la 24 Martie 1789. ca boerii când primesc rangul de boerie să plătească la Cutie: *..dela vel Ban până la vel ..Postelnic. câte taleri 20: dela vel Clucer până la vel Comis. câte taleri ,10 : iar dela vel Sărdar în jos... câte taleri 5 : egumenii mânăstirilor ,.mari câte 20. iar ai mânăstirilor mici. câte taleri 10: ispravnicii să dea ..câte taleri 5"* [24]).

In vremea ocupaţiei Austriace (15 Noembrie 1789—4 Aug. 1791), Nemţii cari n'aveau nici un motiv să se opue milosteniei publice. au încurajat şi stăruit la încasarea taxelor datorite Cutiei. La 1 Mai 1790 au hotărât ca cei vinovaţi de mituire să plătească de zece ori mai mult decât mita luată. în folosul Cutiei [25]). Iar boerii cari cădeau în greşeli mici.

---

17) I. M. Bujoreanu. Legiuiri. vol. II. pag. 14 a Pravilei lui Ipsilant.
18) V. A. Ureche. l. c.. pag. 378 şi vol. II, pag. 431.
19) Idem. vol. I. pag. 463—464.
20) Idem. pag. 419—420.
21) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. I. pag. 494—95.
22) Idem. pag. 439 şi 442.
23) Idem. vol. III. pag. 73.
24) Idem, fila 349.
25) Idem, vol. IV, pag. 395.

www.dacoromanica.ro

plăteau straf la Cutie [26]). La 2 Iulie 1790. niște slujbași incorecți din Buzău. au fost pedepsiți cu *..una mie galbeni împărățești la Cutia milos-..teniei*". și de nu plăteau trebuiau aduși *..in țiare*' la Divan [27]). La 21 Oct. 1790. Divanul a hotărât ca toate cafenelele să plătească câte taleri 10. în folosul Cutiei. cu care să se plătească coșarii *..cari slujesc pe toată „obștea*". iar prisosul *..să se cheltuiască cu știrea Divanului. la milostenii ..de săraci și văduve...*" [28]).

La 14 Oct. 1790. Paharnicul Colceag. fost ispravnic de Ialomița pe vremea lui Mavrogheni. este amendat cu 5000 de taleri în folosul milosteniei [29]).

Tot Nemții hotărăsc la 1 Noemb. 1790. ca vinurile si rachiurile *..din Țara Turcească*" să fie socotite drept contrabandă: vânzarea lor trebuia să se facă în folosul Cutiei [30]).

La 19 Dec. 1790. Nemții *..pun un orânduit al Epitropiei. carele să ..apuce pe fiștecarele din (boeri). cu strânsoare. să împlinească negreșit*" banii datorați Cutiei. fără care *..veți fi siliți și cu alte mijloace a-i da ..fără voia D-voastră*" [31]).

Taxele pentru căftănie, adică pentru căpătarea boeriei. se măresc: la 1 Iulie 1792. Mihai Șuțu impune la 100 de taleri pe Alecu Văcărescu *„pentru dregătoria Căminăriei*" [32]).

La 9 Noemb. 1792 găsim o taxă nouă pentru orice *..carte*" ce se da la mâna negustătorilor. ca să aibă voe a cumpăra provizii alimentare *„egine-zaherea*" [33]). Iar la 10 Noemb. 1792 se pune o taxă în folosul Cutiei. ce trebuia să se ia dela vânzarea porcilor [34]).

Cumpărătorii dijmăritului erau obligați la 9 Iunie 1793. să plătească câte taleri 50 pentru cișmele și 50 pentru Cutia milosteniei. de fiecare județ [35]).

In anul 1795, un egumen care a bătut un om. a fost pedepsit să plătească 50 de taleri la Cutia milosteniei [36]).

La 9 Mai 1795. Alexandru Moruzi cere Divanului să creeze venituri noi pentru Cutie. și Divanul a socotit cu cale *..ca de la tot preotul ..ce se hirotonisește să se ia la Cutia milosteniei taleri 5. iar dela diaconi ..taleri 2 și 1/2*". dar numai la hirotonie. Tot atunci s'a hotărât ca Episcopia Argeșului de curând creiată să dea la Cutie 500 de taleri pentru fiecare episcop nou numit și taleri 150 *..pe tot anul la ziua prazniculuĭ*

---

26) Idem, vol. III, pag. 339—40. nota 1.
27) Idem, pag. 362.
28) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. III. pag. 337.
29) Idem, vol. IV. pag. 79—80.
30) Idem, pag. 425.
31) Idem, vol. III. pag. 355—56.
32) Idem. vol. IV. pag. 114—115.
33) Idem. vol. IV. pag. 226 nota.
34) Idem. vol. IV, pag. 225.
35) Idem. vol. VI. pag. 652.
36) Idem. vol. VI, pag. 560.

www.dacoromanica.ro

„Episcopiei". Şi Domnitorul a aprobat această taxă la 10 Iunie 1795 [37]). In aceiaş zi, Divanul propune o taxă nouă de perceput la vânzarea acareturilor sau lucrurilor cari se vând forţat la mezat, câte două parale la leu. Domnitorul aprobă, dar numai pentru vânzările mai mari de 80 de taleri, cari să se ia dela cumpărător [38]).

Venitul Cutiei Milosteniei pe anul 1795, aşa cum au fost socotite la 1 Martie 1796, au fost de 59,171 taleri, din cari :

42,870 din venituri fixate prin hrisoave.
12,128 din clironomii şi venituri întâmplătoare.
4,073 din bani dela ispravnici, egumeni şi gloabe.

In acelaş timp s'au cheltuit 68,523 de taleri. adică un deficit de 9352 de taleri, la care se mai adaogă un deficit mai vechiu, un total de 12,750 de taleri. Pentru acoperirea acestui deficit Divanul propune noi impozite pe vinăriciul mânăstirilor, pe vânzarea diferitelor animale, pe tabac şi pe tutun [39]).

La 15 Mai 1797, prin hrisovul acordat breslei zidarilor, lemnarilor, nisiparilor, cărămidarilor şi tâmplarilor, Vodă Ipsilante îi obligă să dea anual câte 1500 de taleri *„la Lada milosteniei... după zapisul lor, „care, însăşi au dat la Epitropie"* [40]).

La 22 Ianuarie 1798, Hangerli Vodă dă un hrisov al Cutiei milosteniei, în care se rezumă minunat de bine toată situaţia acestui fond, din care se susţinea atâta lume şi răspundea atâtor nevoi de interes general. După o introducere explicativă asupra rostului milosteniei, Domnitorul ia în cercetare starea acestei Cutii şi constată *„nu puţină rea „orânduială şi mare catahrisis"*, adică nereguli, drept care complectează Epitropia cu *„ipochimene cuviincioase"*, şi înşiră toate veniturile existente :

„...Taleri 500 dela Vistieria Domniei Mele pe fieşcare lună ; taleri 1000 dela cumpărătorii oeritului. la vremea aceştii slujbe ; taleri 340 dela cumpărătorii dijmăritului, adică de fiecare judeţ câte taleri 20; taleri 340, dela cumpărătorii vinăriciului; taleri 300 din vămi; taleri 500 dela ocnari; iar când slujbele acestea se vor căuta în credinţă (adică în regie) să se dea numiţii bani dela Vistierie sau dela Cămara Domniei Mele: taleri 500 dela Episcopia Argeşului ; taleri 200 dela Episcopia Buzăului la zilele praznicelor lor. Dela dumnealor boerii Domniei Mele, când îmbracă caftane sau când se orânduesc în trebi ale judecătoriei şi alte epistasii, adică: taleri 160, vel Ban; tal. 80 biv vel Ban, orânduindu-se judecători; tal. 80, biv vel Vornic orânduindu-se judecător; tal. 150, vel

37) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI, pag. 655.
38) Idem.
39) Idem, pag. 658—659.
40) Idem, vol. VII, pag. 116.

www.dacoromanica.ro

Vornic de Țara de Sus: tal. 130 vel Vornic de Țara de Jos: tal. 70. biv vel Logofăt. rânduindu-se judecător: tal. 150. vel Hatman: tal. 400 vel Vistier: tal. 100 vel Vornic al obștirilor: tal. 120. vel. Logof. de Țara de Jos: tal. 70 vel Logof. de obiceiuri: tal. 120 vel Postelnic: tal. 100 ispravnicul politiei Bucureștilor: tal. 60 vel Clucer: tal. 150 vel Căminar: tal. 50 vel Paharnic: tal. 150 vel Cămăraș: tal. 40 vel Stolnic : tal. 150 vel Comis: tal. 150 vel Aga ; tal. 150 vel Gramatic: tal. 30 vel Serdar: tal. 30 vel Medelnicer: tal. 30 vel Sluger: tal. 50 vel Ispravnic de Curte: tal. 50 vel Sătrar: tal. 20 vel Clucer de Arie. Așișderea să dea tal. 40 vel Cupar: tal. 100 vel Vameș pentru Carvasara: tal. 20 vel Cămăraș de ocne pentru caftanul său: tal. 20 vel Vameș pentru caftanul său: tal. 30 vel Logof. de Țara de Sus: tal. 30 vel Logof. de obiceiuri: tal. 10 al 3-lea Logof. de Sus: tal. 10 al 3-lea Logof. de Jos: tal. 10 al 3-lea Vist.: tal. 10 al 3-lea Postelnic: tal. 10 al 3-lea Logof. de obiceiuri: tal. 10 Logof. de Vist.: tal. 10 Logof. de Spătar: tal. 10 Logof. Agiei: tal. 40 căpitan de Lefegii: tal. 40 vătaf de Aprozi: tal. 20 vătaf de copii: tal. 20 vătaf de Vistierie: tal. 20 vătaf de păhărnicie: tal. 20 vel căpitan de cazaci: tal. 20 Bas buluc bașa: tal. 20 ceauș spătăresc; tal. 20 ceauș Agiesc: tal. 10 al 2-lea Comis: tal. 10 al 3-lea Comis; tal. 30 al 2-lea Pitar: tal. 10 al 2-lea Armaș: tal. 10 al 2-lea Portar: tal. 20 polcovnicul de poartă: tal. 10 polcovnicul de seimeni: tal. 10 polcovnic de vânători: tal. 10 polcovnic de pod: tal. 20 polcovnic de Târgoviște : tal. 20 polcovnic de ciocli: tal. 5 al 3-lea Armaș: tal. 5 al 3-lea portar: tal. 20 Logof. hătmăniei: tal. 10 polcovnic hătmăniei: tal. 20 Ispravnicul politiei Bucureștilor: tal. 10 polcovnicul ispravnicatului Bucureștilor: tal. 25 Vornic de harem: tal. 15 grămăticu Doamnei: tal. 30 Mehtupciu: tal. 10 al II-lea Spătar: tal. 15 Muhurdaru: tal. 30 divictaru: tal. 20 vătafu de Curte: tal. 60 al 2-lea cămăraș: tal. 25 al 2-lea grămătic: tal. 10 cafegi-bașa: tal. 10 al 3-lea grămătic: tal. 20 Secerul: tal. 10 rahtivanu: tal. 10 cafegii bașa: așișderea și dela Epistatul cărnei. Tot 200 Epistații menzilhanelilor: tal. 250 dela zi întâi a lunei trecute înainte și dela gelep-bașa: tal. 200 dumnealor judecători a trei Departamenturi de aici. câți au leafă pe lună mai mult decât taleri 50. să dea câte tal. 20 la Cutie. iar câți au leafă câte tal. 50 sau mai jos. să dea câte tal. 10. Așișderea și judecătorii Spătăriei și Agiei. Dumnealor boerii dela Craiova. adică dumnealui Caimacamul tal. 200: Grămăticu tal. 20: al 2-lea Logof. taleri 10: polcovnicul taleri 20: Armașu tal. 10: al 2-lea portar tal. 10: polcovnic de Cerneți tal. 10: asemenea și boerii judecători dela Divanul Craiovei. și dela două Departamenturi de acolo. să dea precum am zis ca și judecătorii Departamentului de aici: dela patru negustori Epitropi ai Departamentului obștirilor de aici câte tal. 20: dela fieșcare Ispravnic al județului câte tal. 50. iar judecătorii județului câte tal. 10. Câți însă vor rămânea in ..ofichion" al lor. sau in celelalte Epistasii mai mult decât un an, să aibă a da pe tot

www.dacoromanica.ro

anul acest ajutor la Cutie. Egumenii când se orânduesc, să aibă a da dintr'a lor, iar nu dela mânăstiri: cei dela mânăstiri mari câte tal. 40, iar cei dela mânăstiri mai mici câte tal. 20. Neguţătorii companişti care sunt privileghiaţi cu hrisov, adică Capanlii, cum şi gelepi, dela toţi tal. 300. Aşişderea şi negustorii care iau dela Vistieria Domniei Mele, cărţi pentru alişverişul de vite şi altele, să dea la luarea cărţei taleri unul.

Fiindcă pentru catahrisul care se urma în pricina pereusilor celor morţi, de se isterisea şi se mâhnea rudele şi clironomii de dreapta clironomia lor, ce li se cuvine după Pravilă, cu pricina ajutorului Cutiei de milostenie, am ridicat Domnia Mea cu totul acea rânduială, hotărâm ca prea sfinţia sa părintele Mitropolit Ungro-Vlahiei, pe toţi duhovnicii de obşte, să-i îndatorească şi să le dea învăţătură şi poruncă, ca să fie datori întru îngreuiarea oprirei darului său, să îndemne pe fiecare creştin mirean, sau preot, la sfârşitul lor, să lase acea ce se va proerisi la Cutie analogon după periusia lui, pentru folosul şi pomenirea sufletului sau, ca la un loc cuviincios, de unde se ajută şi să mângâe mulţi săraci şi scăpătaţi; iar Arhiereii, Igumenii şi cu un cuvânt toată partea călugărească, preoţi şi călugări, ori prin cuvânt sau prin diată, să dea la Cutie a treia parte, iar când aceasta nu va urma-o întocmai precum orânduim, atunci să ia la Cutie toată periusia Călugărului. Vreun lucru nemişcător de va afierosi cineva la Cutie, acel lucru să nu se vândă, ci să rămână a-l căuta Epitropia, sau acaret şi sigur irat (venit) ce este. Câţi din proeresis ai lor, ori de faţa sau prin taină vor avea a da la această Cutie vreun ajutor, să poată a merge şi înşişi, că să arunce la Cutie. Aşişderea să dea la Cutie prea sfinţia sa Mitropolitul ţărei, când se învredniceşte a se face Mitropolit nou, taleri una mie, precum şi părinţii Episcopi ai Râmnicului, ai Argeşului şi al Buzăului, câte tal. 500. Iar preoţii şi diaconii din toate eparhiile ţărei, după numărul ce sunt arătaţi în hrisoavele vechi, de 3500, să dea ceiace au dat şi până acum, adică câte taleri patru pe an, din care să ia Cutia partea sa pe jumătate, precum s'a urmat, iar cealaltă sunt ale şcoalelor, care bani să-i facă părinţii Arhierei negreşit pe toţi teslim la orânduitele două soroace; asemenea şi răsura dela banii breslelor, după orânduiala hrisoavelor care li-am văzut Domnia Mea, să-şi ia Cutia.

Zeciuiala din milele mânăstireşti ale vinăriciului, să-şi ia Cutia deplin, la vremea ce-şi iau şi mânăstirile milele lor de vinăriciu, cum şi acei taleri 1500 dela lemnari şi zidari. precum si dela mezaturi, cele câte două parale la leu dela cumpărători, i dela hirotonii câte taleri 5 preotul şi câte taleri doi şi jumătate diaconul, i dela tabac câte douăzeci şi şase parale ocaua celui strein şi câte opt parale ocaua celui din ţară, mai scăzând pe tăbăcari din cea ce mai nainte. Orânduim Domnia Mea asupra Cutiei Nazir pe dumnealui vel Vornic al obştirilor, şi pe cei patru neguţători Epitropi ce sunt arătaţi prin deosebită foaie pecetluită, din care unul să aibă deo-

www.dacoromanica.ro

sebita îngrijire şi Epistasia în parte-şi asupra Cutiei: iar la lucrarea şi osârdia ce trebue să se facă la această treabă a milosteniei. cum şi la celelalte trebi ale Epitropiei după hrisovul ce deosebit am dat Domnia Mea pentru întocmirea acestui Departament. să fie câte-şi patru dimpreună cu dumnealui Vornicul următori şi silitori. care să se osârduiască acum şi în toată vremea fără de lenevire. pentru strângerea nu numai sus numitelor venituri ale Cutiei. ci şi pentru altele întâmplătoare. care se vor rândui la Cutie după cuviinţă de a le face taxul. şi când vor întâmpina vreo discolie. să ceară ca să li se dea tot ajutorul dela Domnia Mea. zicem ca. mare îngrijire să aibă dumnealui vel Vornicul nazârul. şi cu orânduiţii patru neguţători Epitropi de a lipsi catahrisul acela. ce se urma mai înainte şi până acum la banii Cutiei de milostenie. cheltuindu-se şi risipindu-se fără de cuvânt drept, rămâind atâţia şi atâţia săraci vrednici de milă. lipsiţi: şi. ori vreun obraz deosebit. ori mai proşti necunoscuţi. ori vreo fată sărmană de măritat. sau vericine ar fi. după jalbele ce vor da. rânduindu-se spre cercetare la Epitropie. dumnealui Vornicul dimpreună cu patru neguţători Epitropi. să aibă a cerceta. şi de faţă şi pe subt cumpăt. de starea aceluia. ca să afle în adevăr şi prin cercetare şi prin vedere de i se cuvine ajutor şi de este vrednic de milă: şi fără de a căuta hatâr şi prietenie sau vreo mijlocire. dreptul adevăr, în cuget curat. să arate Domnului prin anafora iscălită de Nazâr şi de patru negutători Epitropi. starea aceluia şi ca câtă milă i se cuvine ajutor la lipsa şi trebuinţa lui. după starea Cutiei. socotind că sunt şi alţi atâţia şi atâţia săraci asemenea. şi pecetluindu-se şi însemnându-se cu condeiul Domnului însăşi acea anafora. aşa să poată a da. ce se va orândui. iar pitacele de poruncă pentru banii din Cutie. ori cu nume. ori făr de nume. sau altă mijlocire de orânduială. cu totul le ridicăm Domnia Mea. să nu se mai facă. fără de numai cum am zis mai sus. prin anaforaua Vornicului şi a câteşi patru neguţători Epitropi. pecetluită şi însemnată de Domn. ori pentru mult. ori pentru puţin, socotindu-se bine la aceasta dumnealui Nazârul şi cu neguţătorii Epitropi. că nu numai vătămare de suflet vor avea. când nu vor căuta treaba milosteniei întru cuget curat, rămâind păcătuiţi a da seama înaintea lui Dumnezeu. ci şi dela Domnia Mea vor avea răsplătirea. când se vor dovedi necredincioşi. La tot sfârsitul unui an. să fie dator dumnealui Vornicul obştirilor. împreună cu cei patru neguţători Epitropi. a-şi da socoteala osăbită a Cutiei. întru care să se arate. nu numai toate veniturile câte mai sus numim. ci şi celea întâmplătoare. i cheltuelile. subt iscăliturile tuturora : unde am orânduit Domnia Mea. pe cel după vremi vel Postelnic. să fie Nazâr asupra socotelilor Epitropiei de obşte, ca să se teorisească de către dumnealui. care socoteli să se scrie în condica Epitropiei. unde. tot într'aceiaş condică. asemenea să se treacă şi socotelile anilor viitori în rând una după alta. ca să fie cunoscut prisosul ce au rămas într'un an. din venituri. sau cheltuiala ce au

www.dacoromanica.ro

trecut mai mult. şi la încheerea socotelei. să se înfinţeze şi toate anaforalele pecetluite şi însemnate de Domn. ca să se spargă. şi aşa să se arate la Domn încheerea socotelei a fieşcărui an: iar pentru osteneala ce are a face dumnealui vel Vornic al obştirilor. cum şi orânduiţii patru neguţători Epitropi. măcar că această treabă a milosteniei săracilor. la care se vor orândui. va fi înadevăr mântuitoare de suflet. pentru care tot creştinul este dator a se osârdui fără plată, dar cu toate acestea. fiindcă lângă această treabă a milosteniei săracilor. sunt încărcaţi şi cu celelalte trebi ale Epitropiei. am orânduit Domnia Mea prin deosebit hrisovul Domniei Mele. care am dat pentru întocmirea acestui Departament al Epitropiei. aceiace s'au căzut. atât pentru dumnealui Vornicul. cât şi pentru patru orânduiţi neguţători Epitropi. i pentru patru boerinaşi şi Logofeţi. Drept aceia poruncim ca toate acestea să se urmeze întocmai..." [41]).

Acest hrisov în care ni se desluşeşte atât de clar veniturile ca şi funcţionarea Cutiei. în cursul vremei a suferit destule schimbări, aduse pe deoparte de nevoia de a se creia venituri noi. cu care să se facă faţă necontenitelor cereri de ajutoare. pe de altă parte pentru îmbunătăţirea serviciului medical pus la îndemâna săracilor.

Pentru a se creia venituri noi. nevoia a născocit cele mai ciudate mijloace. La 13 Iulie 1800, Iane Dascălu promite o mie de taleri la Cutie. dacă i se vor împlini banii ce avea de luat dela un Manolache Bogasieru. dar Domnitorul Moruzi respinge propunerea. căci spune el *..dreptatea nici se cumpără. nici se vinde cu bani*" [42]).

La 3 Iunie 1801. Ştirbei. marele Vornic al obştirilor propune să se ia câte şase parale la leu. dela cel ce cumpără lucruri dela mezat [43]).

In anul 1803. Vornic al obştirilor fiind Grigore Ghica. se propune anumite taxe dela cununii. 20 de taleri dela cei bogaţi. 10 taleri dela cei de mijloc. 5 dela cei mai mici şi un taler dela cei săraci. Apoi se dă porunci clerului ca *..pe fiecare creştin la sfârşitul vieţei, când îl spove-..deşte. să-l sfătuiască şi să-l îndemneze ca din avutul său să împărtă-..şească şi Cutia cu ceiace se va îndura şi-l va lăsa cugetul*". căci altfel *..diata nu se va ţine în seamă.. şi se va lua a treia parte la Cutie*". Pedealtă parte Epitropii neguţători cari fac parte din Vorniciea obştirilor sunt opriţi de a împărţi banii Cutiei fără ştirea Domnitorului. Şi ca să nu se întâmple abuzuri. Vornicul obştirilor este oprit să judece. să dojenească sau să necinstească pe Epitropii neguţători cari fac parte din Vornicie. Dar numai simpla enunţare a acestei oprelişte dovedeşte că lucrurile se petreceau şi aşa : şi aceasta ar fi o dovadă că la 22 Ianuarie 1798. când Hangerli Vodă a schimbat întocmirile lui Ipsilanti şi a înlocuit pe boerii epitropi. oameni dârzi cari nu puteau fi înfruntaţi, cu

41) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII. pag. 473—478.

42) Idem. vol. VIII. pag. 43.

43) Idem. pag. 155. nota 2.

www.dacoromanica.ro

negustori mai slabi, a făcut-o înadins, ca să dea mai multă libertate de acţiune Vornicului obştirilor [44]).

La 17 August 1803, se propune şi Domnitorul aprobă să se ridice taxa oeritului şi dijmăritului dela o mie la 1250 de taleri ; iar vinăriciul pe judeţe să se ridice dela 340 de până atunci, la 500 de taleri [45]) şi în urma intervenţiei lui Grigore Ghica, care era Vornic al obştirilor, se prelungeşte arenda mânăstirei Strehaia cu încă cinci ani, cu condiţia ca arendaşul să dea Cutiei câte două mii de taleri mai mult pe an [46]).

In timpul ocupaţiei ruseşti, 1806—1812, bănuim că s'au încasat veniturile Cutiei, dar cum se vor fi întrebuinţat, nu ştim nimic.

Numai după venirea lui Caragea avem iarăşi ştiri despre Cutia milosteniei. In Februarie 1813, Vodă Caragea, ca să mai mărească veniturile Cutiei a pus o taxă de o para la leu pentru orice act de vânzare-cumpărare, *„rizapazar"* cum se spunea atunci. Banii se încasau dela cumpărător. Preoţii şi protopopii erau obligaţi să înştiinţeze despre orice fel de vânzare prin rizapazar; pentru vânzări de ţigani robi se luau două parale la leu. Nici un zapis de vânzare nu se elibera fără această plată [47]). Apoi hotărăşte să se ia şase bani de fiecare piele de epure, şase parale de fiecare cot de postav fabricat la noi, 45 bani dela tot *„şocul"*, adică coşul de sticle cu vin din străinătate, 9 bani dela ocaua de ceară exportată, 600 de taleri dela neguţătorii capanlii, 5 taleri dela căpitenia de frunte, 2,60 dela căpitenia de a doua mână şi 2 taleri de carte de vătăşie de ţigani [48]).

La 18 Iunie 1814, după stingerea ciumei, Domnitorul hotărăşte ca locurile şi casele rămase fără stăpâni pe urma ciumei, dacă sunt libere, adică fără plată de embatic, să rămâe Cutiei milosteniei ; dacă sunt pe locuri embaticare rămân stăpânilor locului [49]). La 16 Februar 1817 se pun taxe noi, 5 taleri de fiecare roată de tras borangic [50]). Egumenul mânăstirei Câmpulung este obligat la 23 April 1817 să dea 2500 de taleri pe an la Cutie [51]). Cel dela mânăstirea Dealului 3000 de taleri [52]). Egumenul dela Vierosul trebue să dea Cutiei câte o mie de taleri pe an [53]). Cel dela Râncăciovul la fel [54]). Arhimandritul Znagovului 2500 de taleri [55]), iar cel dela Tismana 5000 de taleri, exceptând anii când bântue

44) V. A. Ureche. Ist. Rom. Vol. XI, pag. 389 şi 386. Vezi aici pag. 211.
45) Idem, vol. VIII, pag. 496—98.
46) Idem, vol. XI, pag. 393—94.
47) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, p. 692 şi X/B, p. 267.
48) Idem, pag. 813—814.
49) Idem, vol. X/A, pag. 231.
50) Idem, vol. X/B, pag, 269—70.
51) Idem, vol. X/A, pag. 31.
52) Idem, pag. 1005.
53) Idem, pag. 319.
54) Idem, pag. 323.
55) Idem, pag. 327.

www.dacoromanica.ro

ciuma, pentrucă atunci trebue să dea aceşti bani spitalului de ciumaţi de la Dudeşti [56]).

La 20 Mai 1820, se creiază un venit nou, ciudat. Inpricinaţii cari vin la judecăţi, sunt îndemnaţi să facă prinsori pe bani asupra rezultatului procesului. Banii puşi drept prinsoare se fac venit Cutiei milostenieі [57]).

Şi lucrurile au mers aşa până la venirea lui Kiselef.

b) STRÂNGEREA ŞI CONTROLUL VENITURILOR CUTIEI.

Mult puţine veniturile Cutiei existau, dar de cele mai multeori existau numai pe hârtie, pentrucă strângerea lor era treabă aşa de grea, că de multeori se renunţa la ele. Incât, strângerea veniturilor Cutiei milosteniei ca şi întrebuinţarea acestor venituri sunt o pagină tristă din istoria asistenţei publice în trecutul nostru. Ar fi lung şi poate inutil să insist asupra tuturor greutăţilor ce se puneau în calea acestor înfăptuiri, de aceia voi cita în cele ce urmează numai câteva din datele principale ale acestui capitol, date care dovedesc odată mai mult adevărul vechei zicale : *„sătulul nu crede celui flămând"*,

Primele greutăţi mai mari au prins a se simţi în vremea ocupaţiei nemţeşti (15 Noemb. 1789—4 August 1791). Sărăcia se simţea tot mai tare. Divanul înştiinţează la 6 April 1790 pe Ispravnicii judeţelor *„aducându-le aminte de această datorie"* către Cutie, şi-i roagă să plătească cei 50 de taleri pentru slujba ce îndeplineau; totuşi Ispravnicii, cei mai răi de plată dintre toţi datornicii Cutiei, nu s'au grăbit să execute şi la 25 April din nou sunt rugaţi să plătească *„să nu vă păgubiţi cu trepede* [58]).

După plecarea Nemţilor, Domnitorul Mihai Şuţu (Martie 1791 — Ian. 1793) cere socoteala Epitropiei obştirilor la 29 Oct. 1791 :

> *„Prea sfinţia ta părinte Mitropolit, iubitorilor de Dumnezeu părinţilor Episcopi şi dumneavoastră cinstiţiior credincioşilor boeri veliţi ai Divanului Domniei mele, adunându-vă la un loc, unde aducând pe boerii Epitropi cei de obşte, să le cereţi ca să dea socoteala de toate veniturile Epitropiei până acum, i de cheltueli, însă: ale Cutiei de milostenie, ale podurilor, ale şcoalelor şi ale Orfanotrofiei; care, să le căutati dumneavoastră cu toată pierderghia cea cuviincioasă, spre a vă pliroforisi întâi de toate veniturile câ'e sunt legate de Epitropie, cari au fost orânduite a intra în Cutia obştiei şi de arătatele cheltueli, cu dovezi prin sineturile cele cuviincioase, şi încheind toată socoteala până acum, să arătaţi Domniei Mele,*

56) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 329.
57) Idem, vol. XII, pag. 198.
58) Idem, vol. III, pag. 424 şi 425.

www.dacoromanica.ro

prin anafora şi cu catastih anume de toate, ca să se vază de noi toţi" [59]).

Acelaş Domnitor, văzând că nu-şi plătesc toţi datoriile către Cutie, la 5 Iunie 1792, reînoeşte hrisovul lui Ipsilante şi roagă ca *„fieşcare „în parte să dea cu bună voire aceiace este orânduit la Cutie, pentru „binele şi ajutorul sufletului său, fără de a aştepta silă şi altă po„runcă"* [60]).

Politeţa Domnitorului n'a servit la mare lucru. La 25 Oct. Epitropii Clucer Costache şi Dumitrache Varlam, raportează Domnitorului ca boerii caftaniţi nu plătesc datoria la Cutie; şi Vodă, tot politicos, cere să i se trimită lista celor cari nu vor să plătească [61]).

Se mai întâmpla câteodată, aşa cum se întâmplă şi astăzi, ca funcţionarul însărcinat cu strângerea veniturilor Cutiei, să confunde aceste venituri cu banii lui; cazul s a petrecut la 9 Noembrie 1792, când Domnitorul a dat poruncă Vistierului Ienache Văcărescu să *„execute"* pe funcţionarul distrat [62]).

La 30 Sept. 1793, dă poruncă să se împlinească banii rămaşi datorii dela trei mânăstiri: Glavacioc, Căscioarele şi Sft. Ion din Bucureşti, iar după plată *„să-şi ia apodixis de teslimat"*, adică chitanţă de predare [63]).

Venitul Cutiei din clironomii, adică din moşteniri, putea fi de mare importanţă, dacă s'ar fi urmărit cu socoteală ; dar pe atunci actele Stărei Civile, ca şi diatele, adică testamentele, se făceau de obicei de către feţele bisericeşti, cari făceau lucrurile aşa fel încât, să mulţumească pe enoriaşii dela cari se profitau ei înşişi, fără să se gândească la interesul celor mulţi săraci, ocrotiţi de Cutie. La 9 Oct. 1793, Domnitorul scrie Mitropolitului, să vegheze asupra acestui lucru *„pentrucă nu vedem tre„cute la venituri niscai clironomii dela cei ce-şi dau sfârsitul vieţei"* [64]).

Şi ca să determine pe datornici să-şi plătească obolul cuvenit, Domnitorul, la 23 Noembrie 1793, reduce o parte din datorii, numai să se plătească restul. Aşa reduce dela boerii cari îmbracă caftane de boerie, din 4283 cât datorau, o treime ; dela judecătorii din Bucureşti şi dela cei din alte părţi, jumătate [65]).

La 8 Mai 1794, se atrage atenţia Banului Craiovei, că boerii caftaniti, din cei de peste Olt, nu si-au plătit avaetul Cutiei ; la fel se scrie Vistieriei să execute pe boerii Ispravnici să-şi dea partea cuvenită Cutiei [66]).

---

59) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IV. pag. 468.
60) Idem, pag. 115—116.
61) Idem, pag. 227—228.
62) Idem, pag. 224, nota.
63) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI, pag. 652.
64) Idem, vol. V, pag. 363.
65) Idem, vol. VI, pag. 653, 654.
66) Idem, vol. VI, pag. 654.

www.dacoromanica.ro

Se mai făceau şi fraude ; la 14 Februar 1795, datornicii unui oarecare Enache Giurgiu din Craiova, mort fără cironomi. cer să fie ertaţi de datorii pe cuvânt că sunt săraci; dar Dumitrache Ban şi Isac Ralet raportează Domnitorului, că jălbaşii sunt *„cu putere"*, deci să fie executaţi şi toate rămasele să se dea Cutiei *„care destui săraci are, de adastă din „ceas în ceas"* [67]).

La 9 Noembrie 1794, Epitropia obştirilor cere Domnitorului să oblige pe Arhierei şi preoţi să plătească datoria de şapte mii de taleri către Cutie, că *„pe tot ceasul cu necontenite jălbi supără sărăcimea au-„zul Măriei Tale"* ca unii ce n'au altă nădejde fără numai *„leſşoara ce „au câştigat fieşcare dela bogata milă a Măriei Tale"* [68]).

Boerii caftaniţi plăteau greu de tot avaetul Cutiei ; la 17 Iunie 1795 Domnitorul porunceşte ca Vistieria să oprească datoria boerilor din leafa ce se cuvenea dregătoriei lor, şi suma să o trimită Nazirilor Epitropiei [69]).

In Oct. 1795. Epitropia avea un deficit de 32,564 de taleri, aşa că mulţi săraci nu-şi luase lefile de prin Februar şi April. Domnitorul numeşte o comisiune să cerceteze ce ar fi de făcut *„ca să înceteze hula „şi blestemele asupra Epitropiei"* [70]).

Una din cauzele principale a sărăciei Cutiei era faptul că se da ajutoare şi pensii fără rost, la cucoane de boeri şi chiar şi unor boeri. în timp ce săracii răbdau. Aşa de exemplu, la 3 Iunie 1801, se dă pensie orfanilor boerului Benqescu, care îşi risipise averea în nimicuri, şi se refuză scutirea de dajdii unui bătrân de o sută de ani. pe cuvânt că are avere, patru boi şi o vacă [71]).

Pentru a se pune capăt unei asemenea stări de lucruri, la 12 Martie 1803, Constantin Ipsilante porunceşte să se adune o comisiune de boeri. care, împreună cu Mitropolitul, să întocmească :

> *„...catastih de câţi se cuvine a avea leafă dela Cutia milosteniei de obşte, la care trebue să se pue scumpă osârdie sufletească, prin amăruntă chibzuire şi cercetare de ipochimenele acelea numai, ce sunt vrednice în adevăr de milă şi ajutor, spre a nu face iarăşi catahrisis, acela ce era obişnuit de a se urma înainte, cheltuindu-se banii milosteniei săracilor la cine nu se cuvine, rămâind săracii cei vrednici de milă fără de nici un ajutor... să întocmiţi un catastih de numele acelora, care în adevăr sunt vrednice, şi făcând şase stări, cea dintâi stare po taleri 40, cea de a doua po taleri 30, cea de a treia po taleri 20, cea de a patra po taleri 15, cea de a cincea po taleri 10, cea de a şasea po taleri 5; după care această orânduială urmează ca cele mai proaste cu taleri 5, să fie cele mai multe, cele*

67) Idem, vol. VI, pag. 468—69.
68) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. V, pag. 148.
69) Idem. vol. VI. pag. 656.
70) Idem.
71) Idem, vol. VIII, pag. 155 n. 2.

www.dacoromanica.ro

de 10 să fie mai puține, cele de 5 să fie și mai puține, și asemenea celelalte până la patruzeci să rămână cele mai puține la număr" [72]).

Cu toate acestea lucrurile n'au mers nici așa. La 26 Sept. 1803, Matei Fălcoianu, Vornicul obștirilor, raportează Domnitorului că:

Epitropia „are a răspunde lefi la câteva obraze, unele, scăpătați, alții betejiți și sluțiți de pe la războaele ce s'au întâmplat în anii trecuți peste Olt și orânduiți cu luminatele Măriei Tale porunci... deosebit din simbriile doicelor ce cresc copii sărmani ai Orfanotrofiei, care au să ia pe șase luni, până la sfârșitul acestui următor an, și deosebit de lefile boerinașilor Epitropi și logofeți ce slujesc în trebile Epitropiei..." [73]).

Domnitorul se supără și la 8 Oct. 1803, poruncește ca până la 1 Ianuar să fie achitate *„acele datorii vechi ce este Cutia datoare, și câteva „lefi la cei ce din războaele pentru țară s'au sacatestefsit"*, adică celor răniți în luptele cu Pasvantoglu ; mai poruncește să se facă liste de câți *„sunt într'adevăr vrednici de milă"* cărora să li se dea ajutoare dela 1 Ianuar viitor, dar să nu se mai dea nimănui din cei cari nu merită *„cu „taină de milostenie"* [74]). La 20 Decembrie 1803, mai poruncește să se strângă toate rămășițele neachitate *„iară carele nu va urma a plăti, să „aibă a arăta Domniei Mele"* [75]).

In vremea ocupației rusești, Vornicia obștirilor a continuat să funcționeze ca și Cutia milosteniei. La 26 Februar 1811, Divanul autoriză pe Vornicul obștirilor să angajeze trei oameni cu câte 30 de taleri lunar, cari să ajute pe ispravnici la strânsul veniturilor Cutiei de prin județe [76]). Iar la 23 Decembrie același an se cer socotelile Cutiilor Vorniciei obștirilor spre verificare [77]).

Dacă a venit în domnie Vodă Caragea (8 Sept. 1812—12 Oct. 1818) lucrurile nu s'au îndreptat cu nimic, ba însăși Domnitorul dădea exemplu cel rău, pentrucă nu plătea cei 500 de taleri lunar fixați prin hrisoave, plătiți de toți Domnitorii până la el. La 25 Martie 1813, Vornicul obștirilor Ioan Moscu, atrage atenția lui Vodă că trebue să plătească și i se răspunde să ia banii din Vistierie și dacă n'or fi, să dea *„pecetluituri"* [78]). Și dacă nu plătea Domnitorul, apoi ceilalți nici gândeau. La 28 Decembrie 1813 se constată cu mâhnire că mai nimeni nu plătise banii Cutiei [79]). In anul următor încep să se ia măsuri în această ches-

72) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 399—400.
73) Idem, pag. 394—95.
74) Idem, pag. 396—397.
75) Idem.
76) Idem, vol. IX, pag. 632.
77) Idem, pag. 595—596.
78) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 819.
79) Idem, pag. 813—14.

www.dacoromanica.ro

tiune: la 4 Ianuar 1814. este însărcinat însăşi Caimacul Craiovei, să strângă banii cuveniţi de prin judeţele Olteniei, mai ales veniturile din mezaturi şi cele din rizapazar, adică din vânzările-cumpărări de bună voe [80]). La 19 Ianuar acelaş an, Vornicul obştirilor propune şi Domnitorul aprobă la 22 Ianuar, să se numească în fiecare judeţ câte un boer. care să se ocupe cu această treabă, în schimbul unei zeciueli din suma ce aduna [81]). Iar la 29 Ianuar, Vodă porunceşte. să se strângă fără nici un fel de păsuire toate veniturile Cutiei [82]).

La 29 Noembrie 1814, se face un amănunţit raport adresat Domnitorului în care se arată situaţia exactă a Cutiei milosteniei:

..Prea Înălţate Doamne.

După luminata porunca Domniei Tale. ce ni s'au dat la alăturata anafora a dumnealui Vel Vornicul obştirilor. adunându-ne cu toţii la un loc. am cercetat socotelile a trei Cutii. a milosteniei. a cişmelilor şi a Orfanotrofiei. şi văzând că lefile ce sunt orânduite a se da la săraci. i la cei ce slujesc Epitropiei. şi la dohtorii politiei, din Cutia milosteniei. tae pe lună taleri 10113: pe un an fac taleri 121.356: iar iraturile ce se socotesc de bune ale acestei Cutii. sunt pe an cel mult până la taleri 79.715: când însă se vor putea împlini toate. vor mai lipsi până la suma lefilor taleri 41.641. De aceia nu se ajung a se da lefile săracilor ce au să ia până la sfârşitul lui Decembrie. Insă şi aceste iraturi de taleri 79.715. cu toate că se numesc de bune. dar unele dintr'ânsele. ce le arătam mai jos. nu se dau la Cutie. care. acelea. alt mijloc de îndreptare n'am putut găsi, decât să se împlinească acele mai sus numite iraturi. să se dea şi Ceauşului de Aprozi straşnică luminată poruncă. ca să împlinească cealaltă rămăşiţă. ce mai este în foaia. ce i s'au dat dela Epitropie, şi să se orânduiască de către Măria Ta. doi-trei boeri ce se va găsi cu cale. ca cu aceste rămăşituri. ce zicem a se împlini. să iconomisească sărăcimea. ce au leafă pentru ajutorul hranei vieţei. dela taleri 5. până la taleri 30 în sus: pecâtă vreme au luat. să fie luat. iar pecât n'au apucat să ia. să fie lipsiţi. nefiind mijloc de unde a li se da: afară însă. de patru dohtori şi doi gerahi ai politiei, a căror leafă urmează a se da pe deplin: iar alţi doi dohtori ce aveau până acum leafă dela Cutie câte taleri 200 pe lună. adică dumnealui Constantin Darvari şi dumnealui Constandinache Caracaş. fiindcă aceşti doi dohtori sunt orânduiţi la spitaluri. cu deosebită leafă de taleri 100 pe lună. însă: Darvari la Colţea şi Caracaş la Sf. Pantelimon. şi fiindcă Cutia milosteniei se află în neputinţă. după cum arătăm Măriei Tale mai sus. găsim cu cale. ca leafa ce o luau până acum dela Cutie. să o ia de acum înainte dela spitaluri. dimpreună

80) Idem. pag. 803.
81) Idem, pag. 811—12.
82) Idem, pag. 805, 808, 810.

www.dacoromanica.ro

şi cu leafa ce o aveau rânduită dela spitaluri : de care, li se va face luminate pitacele Măriei Tale, către Epitropii acestor spitaluri, ca unii ce sunt dohtori trebuincioşi, fiind vechi şi cu bun pracsis, după cum sunt ştiuţi şi Măriei Tale. Iar pentru anul viitor, să împlinească dumnealor boerii ce-i vei orândui Măria Ta, lefile, după suma iraturilor celor bune, ca să aibă Cutia mijloc de unde să le răspunză. Am făcut chibzuire şi pentru alte deosebite iraturi ce sunt orânduite şi este cu anevoe împlinirea lor, şi în ce chip se socoti şi pentru acelea, a se pune în orânduială de acum înainte, am făcut alăturatul perilipsis, care de se va găsi cu cale şi de către Măria Ta, se va da poruncă de a se urma, însă nu spre alt adaos de lefi, ci pentruca să aibă Cutia totdeauna prisos, pentru trebuinţe ce se întâmplă peste an, adică măritişuri de fete sărace şi îngropări de obraze scăpătate. Aşişderea să fie luminata porunca Măriei Tale, către starostea de neguţători, ca de faţă cu omul Vorniciei, să deschidă lăzile celor ce au murit de năprasnica boală, şi sunt strânse la Vornicie, şi după ce se vor aerisi lucrurile bine. apoi câte dintr'ânsele vor avea clironomi, să le scrie starostea în deosebită foaie, ca cu porunca Măriei Tale, să se dea acelor clironomi. iar câte nu vor avea clironomi, să se scrie în altă foaie, puindu-li-se preţ, şi aducându-se aceste foi, vom arăta Măriei Tale prin deosebită anafora ce urmare să se facă, şi agonisindu-se ceva şi dintr'acestea, se va da iarăşi spre ajutorul lefei săracilor : iar hotărîrea cea desăvârşită rămâne a se face de către Înălţimea Ta".

Totodată se adaugă liste de veniturile Cutiei, unele cari nu se plătesc, altele care sunt sigure de plată :

Condee canonisite ce sunt a se da la Cutia milosteniei şi nu se dau :

Taleri	
5,000	*din ocne pe anul trecut, 1813, pentru care zice dumnealui Vistierul Moscu, fost cumpărător al ocnelor, că n'au avut contract cu cămara Gospod, ca să dea acest avaet ;*
2,110	*din dijmăritul tot al acelui leat 1813. ce l'au avut cumpărat răposatul Serdar Dinu Cernovodeanu, pentru care ne arată Sameşul Cutiei. că i-au luat dela numitul Serdar, şi apoi l'au orânduit la dumnealui Vistierul Moscu, de i'au luat Vistierul prin dumnealui clucerul Belu ;*
1,500	*rămăşiţă de trei luni, Oct., Noemb.. Dec., din anul trecut leat 1813. din banii ce sunt orânduiţi a se da dela Vistierie pe lună po taleri 500 ;*
5.000	*din ocne pe anul 1814.*
6,000	*ipac, acei câte taleri 500 pe lună pe acest leat 1814, până la sfârşitul lui Decembrie ;*
19,600	

www.dacoromanica.ro

2) Numele dohtorilor ce se găsesc cu cale a rămânea buni şĭ a avea leafă dela Cutia milosteniei, a căror leafă se şi arată câtă este :

200 Silvestru
100 Stavrache Moscu
100 Constantin Filitis
100 Ioan Pascale.

3) Veniturile Cutiei milosteniei cele sigure pe an :

Taleri	
300	*din vămi irat vechiu*
4,750	*ipac din vămi câte taleri 5 la pungă.*
500	*din dijmărit irat vechiu.*
2,110	*ipac din dijmărit po taleri 5 la pungă.*
500	*din vinăriciu irat vechiu.*
2,110	*ipac din vinăriciu po taleri 5 la pungă.*
1,250	*din oierit irat vechiu.*
5.100	*ipac din oierit po taleri 5 la pungă.*
500	*din ocne irat vechiu.*
5,000	*ipac din ocne po taleri 5 la pungă.*
3,000	*din vama tabacului, ce este să-i răspunză dumnealui vel Căminarul pe lună po taleri 250, după porunca gospod.*
25,120	

200	*dela epistatul cărnei ce dau măcelarii.*
250	*dela epistatul menzilurilor.*
20	*dela moşia Dragna sud Argeş, dela moşnenii de acolo.*
200	*dela gelep-başa.*
12,250	*dela părinţii Arhierei a câte patru eparhii dela lude 3500 preoţi po taleri 3, parale 20 cifertul Sf. Dimitrie, bez din ceiace se dă la Cutia şcoalelor.*
6,000	*dela Vistieria gospod, acei câte taleri 500 pe lună după hrisov.*
20,000	*dela vornicii de pripasuri cari s'au vândut anul acesta pentru anul viitor 1815.*
10,000	*dela lucruri nemişcătoare ce se vând prin mezat la stărostie, la leu po bani 6 cu tahmis.*
74,040	

5,000	*caftanele halea dela vel Ban până la cel mai mic cu tahmis.*
275	*roatele de borangic pe un an cu tahmis.*
400	*dela 16 vătăşei de plai po taleri 25.*
79,715.	

www.dacoromanica.ro

Boerii ce se orânduesc ispravnici au a da fieşcare po taleri 50. Sameşii ce se orânduesc la judeţe au a da fieşcare po tal. 40. Neguţătorii pământeni ce strâng din ţară inginea-zaherea, au să dea de toată cartea po taleri unul.

Neguţătorii capanlâi sunt orânduiţi să dea pe tot anul po taleri 600.

Aceste avaeturi dela isprăvnici, sameşi i neguţătorii pământeni şi capanlâi, să le răspunză dumnealui Vistierul la Vornicie, şi dumnealui le va lua dela dânşii. când li se dau cărţile domneşti.

Avaetul cel orânduit ce-l dau boerii când îmbracă caftane domneşti, se pune în foaia meterhanelei şi merge iuz-başa al Divanului de-l ia, şi cu foaie îl dă la Vornicie; iar nefiind vreunul următor a plăti, să aibă a răspunde acest avaet dumnealui Postelnicul ce va fi după vremi, şi dumnealui şi-i va lua dela boerul ce îmbracă caftanul.

Polcovnicii şi căpitanii spătăreşti de prin judeţe sunt orânduiţi să dea, când se rânduesc în mansup, însă: polcovnicii po taleri 10, i căpităniа de frunte po taleri 5, şi căpităniа mică po taleri 2 parale 20. Acest avaet al polcovnicilor şi al căpitanilor să-l răspunză dumnealui vel Spătaru la Vornicie, şi dumnealui să-l ia dela dânşii.

Condicarii ce se orânduesc pela judeţe sunt rânduiţi ca să dea câte taleri 5; acest avaet să-l răspunză dumnealor veliţii logofeţi la Vornicie, şi dumnealor să-l ia când dau cărţile de condicari.

Banii praznicelor ce sunt rânduiţi prin hrisoave domneşti a se da ajutor la Cutie, însă: Sf. Mitropolie taleri 200 şi Episcopia Argeşului taleri 150, şi Episcopia Râmnicului taleri 300, i Episcopia Buzeului taleri 200, cari fac peste tot taleri 1,150.

Aceşti bani să-i răspunză prea sfinţia sa părintele Mitropolit pe tot anul la Vornicie şi prea sfinţia sa, să şi-i ia dela părinţii episcopi.

Dela cărţile de vătăşii de ţigani domneşti era orânduit a se lua câte taleri 2 de carte, dar fiindcă aceste cărţi se dau numai de domnie nouă, iar nu pe tot anul, şi este şi bagatelă, să lipsească.

3) Veniturile ce sunt orânduite, vechi, şi nu se plătesc:

Dela hirotonia de preot po taleri 5, şi de diacon po taleri 2, parale 20; după ce li se va face cuviincioasele cercetări şi li se va da voe prin poruncă domnească a se hirotonisi, cei de aici din Bucureşti, să meargă la dumnealui Vornicul obştirilor ca să plătească orânduitul avaet al Cutiei şi să ia răvaş dela dumnealui, şi cu acest răvaş să aibă voe a se hirotonisi; iar fără de răvaşul dumnealui Vornicului să nu fie slobod a merge spre hirotonie. Iar cei ce se hirotonisesc în eparhii, să ia răvaş dela orânduiţii Vornici, ce sunt prin judeţe, plătind obişnuitul avaet acolo, dar şi Arhiereul eparhiei să facă catastih de toate hirotoniile, ce se vor forma şi la fiecare trei luni să-l trimită la Vornicie.

www.dacoromanica.ro

Avaetul ce este orânduit să-l dea egumenii ce se oranduesc pela mânăstiri, de mânăstire mare po taleri 40, şi cea mică taleri 20, să-l răspunză dumnealor Veliţii Logofeţi la Vornicie peşin, şi dumnealor vor îngriji a-l lua dela egumeni, când le vor da cărţile de egumenie.

Ceiace era orânduit a da la Cutie cei ce se orânduesc judecători pela Departamenturi şi pela judeţe i la Craiova, să lipsească fiindcă acei ce se orânduesc la acest fel de trebi, sunt oameni scăpătaţi şi nevrednici de a da milostenie.

Dela piei de epure ce es din ţară afară, este orânduit a se lua de piele po parale 2.

De ceara ce ese afară din ţară este orânduit a se lua de oca po parale trei.

De şocul de sticlă ce vine din ţară străină, este orânduit să se ia câte parale 15.

Dela postavul de ţară este orânduit să se ia de cot parale 2, plătind acest venit postăvarii ce-l vând la şalvaragii şi la alţii.

Dela bâlciurile ce se fac preste an, afară prin judeţe, este orânduit să se ia de toată prăvălia câte o para, când se face bâlciu.

Pentru aceste cinci condee găsim cu cale, să se strige şi să se vânză la cochii-vechi, când se vând vămile şi ce venit vor prinde, să se ia pe seama Vorniciei.

Pentru cununiile de aici din Bucureşti, măcar că în anii trecuţi se da dela Sf. Mitropolie la Cutia milosteniei uneori pe an câte taleri 300, alteori mai puţin, până la taleri 50 pe an. Dar fiindcă acest venit nu se vede orânduit prin hrisov domnesc şi este şi lucru puţin, şi mai vârtos, fiindcă s'au făcut mult catahrisis luându-se de cununie până la taleri 30, încât siliţi au fost unii din sărăcime a-şi vinde dobitoacele, ca să împlinească acest avaet, care în vechime ştim, că se lua de cununie taleri unu, mult taleri unu, parale 10. De aceia găsim cu cale, să lipsească acest ajutor, a nu se da la Cutie, şi dar, protopopilor să li se dea străşnice porunci de către prea sfinţia sa părintele Mitropolit, ca să se păzească de aceste înnoiri fără de orânduială, şi de acum înainte să se ia avaetul protopopiei dela cununia de june cu fată, taleri 1, parale 20; i dela cununia de a doua căsătorie, taleri 2, parale 20; i dela cununia de a treia căsătorie taleri 4, însă acest avaet, să se ia numai dela partea negustătorească şi prostime, iar boerii să nu se supere; pentru care să se facă şi luminate poruncile Măriei Tale către boerii ispravnici, să înştiinţeze a nu se lua mai mult" [83]).

Şi Vodă Caragea hotărăşte la 27 Decembrie 1814 :

Toate câte ni se arată printr'această anafora, teorisindu-se de Domnia Mea, şi asupra fieşcăreia madele făcând cuviincioasă chibzuire, întâi: pentru leafa ce au dela Cutia Obştirilor câte taleri

83) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. X/A, pag. 1054 şi următ.

www.dacoromanica.ro

200 pe lună. cei de mai jos arătaţi doi doktori Constantin Darvaris şi Constantin Caracaş. zicem că nu este cu cuviinţă a li se da dela spitalurile săracilor ot Sf. Pantelimon şi ot Colţea. în vreme ce obştea se cuvine a ajutora pe săraci şi pe spitaluri. iar nu spitalurile pe obşte: ci. precum până acum s'au dat această leafă dela Cutie. asemenea şi de acum înainte poruncim să se iconomisească a li se da tot de acolo. Al doilea: pentru câte taleri cinci la pungă a se da la Cutia Obştirilor din vânzarea rusumeturilor. fiindcă din condicele Divanului ni-am pliroforisit. că acel avaet nu era întocmit mai dinainte prin hrisoave domneşti. ci s'au isvodit din vremea armiei ruseşti. şi nici măcar dela bună venirea noastră aici şi până acum nu s'au urmat: nu primim a se întocmi darea acestui venit. fără numai avaetul ce era legiuit prin hrisoave domneşti de a se da la Cutie din vânzarea fieşcăruia rusumet: hotărâm ca de acum înainte. să se dea îndoit. Al treilea: condeiul de taleri 600 al neguţătorilor capanlâi ce se arată înainte într acelelalte iraturi. îl riaicam cu totul a nu se mai da de numiţii neguţători. precum pentru acest condei avem dată poruncă încă mai dinainte. Al patrulea: strânsul banilor havaetului hirotoniilor. să se urmeze într'acestaşi chip. adică. fiindcă toate hirotoniile după nizamul ce este dat se săvârşesc prin ştirea şi porunca Domniei Mele. poruncim dumneavoastă veliţilor Logofeţi de Ţara de sus şi de jos. să îngrijiţi ca cei ce vor veni să ia poruncile Domniei Mele pentru a se hirotoni. să nu li se dea de nu vor răspunde mai întâi şi canonitul havaet al Cutiei. care. strângându-se din vreme în vreme. să se dea de către dumneavoastră la Cutia milosteniilor. Şi al cincilea: avaetul ce este orânduit de dau boerii ce se cinstesc de Domnia Mea cu caftane. să îngrijească dumnealului vel Logofătul za obiceiuri. a-l strânge împreună şi cu alte avaeturi ce mai este însărcinat. şi a-l răspunde iarăşi din vreme în vreme la Cutia Obştirilor. Şi într'acestaşi chip poruncim să se urmeze cele de mai sus arătate. iar pentru toate celelalte iraturi i mijlocul împlinirei lor i rădicarea cu totul a trei condee de iraturi ale Cutiei. însă: avaetul de la cărţile vătaşilor de ţigani domneşti. i dela judecătorii ce se orânduesc pela Departamenturi. pela judeţe i la Craiova. şi dela cununii. precum şi întocmirea avaetului protopopilor dela cununii ce s'au găsit cu cale acum de către dumnealor orânduiţii boeri. a lua dela cununia dintâi. june cu fată. câte taleri 1. bani 60. i dela cununia al doilea. câte taleri 2 bani 60. i dela cununia a treia câte taleri patru (numai dela partea negustorească şi dela prostime. iar nu şi dela boeri). poruncim cu hotărâre să se urmeze întocmai precum se văd aşternute înainte. şi pentru întocmirea avaetului protopopilor dela cununii. poruncim dumitale vel Logofete de Ţara de sus. să se facă domneştile noastre porunci către Ispravnicii judeţelor. ca să facă cunoscut acest nizam atât protopopilor cât şi tuturor locuitorilor. Iar pentru rămăşiţa de leafă ce au să mai ia lefaşii. i pentru întocmirea lefilor de a se face de acum înainte după starea şi puterea Cutiei. vom da Domnia Mea deosebită poruncă

www.dacoromanica.ro

ce urmare se cuvine a se face pentru lucrurile morților de boala ciumei, câte se află la Epitropie, poruncim să se facă urmare întocmai după cum în jos se arată" [84]).

La 1 Ianuar 1815, Epitropia are un buget fix de 3198 de taleri pentru lefile săracilor, 1200 pentru lefile doctorilor și 1670 pentru slujbașii Epitropiei; total 6068 taleri pe lună.

Și se hotărăște ca de acum înainte să nu se mai adauge nici un lefaș peste lista întocmită; 2) *„Doftorii i gerahii ce s'au așezat cu „leafă dela Epitropie să se îndatoreze toți a merge fără pregetare la orice „bolnav sărac de aici fără cea mai puțină plată, priveghind Epitropia „și îndemnându-i cu urmarea datoriei lor, iar când nu vor alerga la să- „raci, atunci să se arate la Stăpânire, ca să se învinovățească".* 3) Să se strângă toate rămășițele din veniturile Cutiei. 4) Veniturile Cutiei care se dau în arendă să fie arendate de Divan. 5) Venitul pieilor de epuri, din postav, din ceară și din șocul de sticle, să se încaseze prin vămi. 6) Toate ajutoarele și lefile să se dea numai prin Epitropie. 7) Iraturile să nu se mai scază, ci să se menție la o cifră fixă. 8) Căminarul să dea trei mii de taleri pe an din venitul tutunului. 9) Se achită unele datorii către d-rul Stavrache Moscu și gerahul Ioan Mesiț, și se cere scoaterea din lista lefașilor a unor cocoane. Fără împlinirea acestor condițiuni nu există altă posibilitate de a se acoperi toate cheltuelile, fără numai dacă se face un împrumut până la zece mii de taleri. Cu acest prilej se dă lista celor care primesc ajutoare; printre ei găsim o hătmăneasă, o vornicească, o clucerească, o Hiotu, o Știrbei și alte văduve de toată treapta; în schimb sunt foarte puține nume de funcționari îmbătrâniți în slujba țării și foarte puține nume de bătrâni neputincioși [85]).

La 12 Decemb. 1815 se propune și Domnitorul aprobă, ca isprăvniciile să dea câte doi slujitori, cari să ajute pe boerii din județe la strângerea veniturilor Cutiei [86]).

Într'un studiu scris cam prin anul 1822. Kreuchely, consulul prusac dela noi scrie despre Cutia milosteniei și despre Vornicia obștilor:

„Cette charge fut instituée en 1775, par le prince Alexandre VI (Ypsilanti), lors de son premier règne, ou, pour mieux dire, il en jeta les fondements. C'est-à-dire il fonda une maison d'oeuvre pieuses, et lui donna pour épitropes (administrateurs) le métropolitain et quelques autres boyars, nommés par patentes du prince, pour recueillir et dispenser les aumônes ci-dessous indiquées, de déposer les argents dans une caisse cachetée par tous les épitropes et qui à chaque trimestre sera ouverte et revue, sous l'autorisation du prince et en présence de tous les boyars. Il s'entend par là que ces boyars

84) Idem, pag. 1054.
84) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/B, pag. 271.
86) Idem, vol. X/A, pag. 817.

www.dacoromanica.ro

étaient obligés de tenir un registre exact des recettes et dépenses. Ces fonds étaient principalement destinés pour les personnes de quelques distinction; par exemple, pour secourir de pauvres boyaresses, pour doter des orphelines nubiles et pour secourir des individus, qui, sans leur faute, étaient tombés dans des dettes considérables. Alexandre VII (Moroussi), parvenant au trône de la Valachie, en 1793, résolut de perfectionner cette institution bienfaisante, en lui donnant un chef, auquel il accorda un rang parmi les premiers boyars, sous le titre de Grand Vornik de la Koutia. Les revenus que le prince Alexandre VI (Ypsilanti) avait assignés à cette institution consistaient:

Şi Kreuchely înşira veniturile Cutiei după lista dată de Dionisie Fotino în Istoria Daciei [87]). Si adaugă:

De tous ces revenus dispose le prince, en faveur de qui il juge le mériter ou qu'il veut favoriser, et les dons ou pensions de la koutia doivent être confirmés par un anaphora signé des boyars du Divan. D'après l'institution, ils doivent être employés :

1) En faveur des veuves des boyars véritablement indigentes (bien souvent aussi favorisées).

2) En faveur d'autres personnes distinguées et malheureuses.

3) En faveur des pauvres honteux (non mendiants) de la petite classe.

4) En faveur des orphelins.

5) En faveur des enfants trouvés, que la koutia doit prendre sous sa protection immédiate" [88]).

In luna Aprilie 1822 se fac apeluri călduroase diferiţilor datornici ai Cutiei să-şi achite sumele datorate, cu care se dă pâinea cea de toate zilele *„i pentru creşterea copiilor sărmani dela Orfanotrofie, în „care toată nădejdea lor razimă"* [89]).

La 14 Mai 1822, boerii scriu Paşei din Silistra, să lese venitul Vorniciilor din judeţele Olteniei în seama Cutiei, căci se impusese să fie date pentru întreţinerea armatei turceşti:

„Către prea Inălţatul Vizir Mehmed Seli, Paşa Silistra Valesa, aducem prea plecată închinăciune până la pământ, sărutând urmele luminatelor Măriei Tale tălpi...

...scrie Dumnealui Caimacamul, cumcă are poruncă dela Inălţimea Ta, să poprească banii pe seama armiei împărăteşti... pentru care cu plecăciune până la pământ facem rugăciune Inălţimei Tale să reverşi milostivire asupra sărmanilor care se împărtăşesc dintr'această Cutie...." [90]).

87) Veza pag. 216—217.

88) Hurmuzachi, vol. X, pag. 503.

89) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XIII, pag. 273—74.

90) Idem, pag. 279.

www.dacoromanica.ro

La 20 Mai 1825 situaţia Cutiei era extrem de precară, încât era ameninţată să nu mai aibă nici un ban de dat în acest an; din socotelile Epitropiei dela 1820 până la sfârşitul lui Martie 1824 „*vedem că „rămâne datoare Cutia milosteniei taleri 96,333 bani capete, bez do- „bânda taleri 11587 bani 108*", în timp ce venitul „*anului următor se „aleg 57998 bani 60 rămăşiţele ce are să ia Cutia, de se vor împlini „toate, taleri 54938 bani 36*"; încât de se va „*plăti datoria cu venitul anu- „lui următor şi cu rămăşiţele, urmează a rămânea Cutia într'acest an, „fără nici un capital, iar de se va lăsa neplătită (datoria) urmează a se „adăuga dobânzile şi a se pricinui pagubă la cassa Cutiei*"; drept care se cere să se chibzuiască cele ce ar fi fost de făcut [91]).

Şi lucrurile au mers din rău în mai rău, încât Barbu Ştirbei într'un raport adresat lui Kiselef scria: „*sistemul de delapidare care se „lăţise în toate ramurile de administraţie, nu cruţase nici Casele de bi- „nefacere şi de utilitate publică*", ceia ce a necesitat intervenţia salutară a lui Kiselef, asupra căreia vom reveni mai departe [92]).

c) ÎNTREBUINŢAREA FONDURILOR CUTIEI MLOSTENIEI.

Cutia milosteniei înfiinţată de către Alexandru Ipsilante în anul 1775. cu fondurile ce se adunau la ea, a servit la întemeerea asistenţei publice sub toate aspectele ei, cu excepţia asistenţei cerşetorilor care a rămas tot în sarcina bisericei şi a milei particularilor.

De Cutia milosteniei ţin:

I) Orfanotrofia.

II) Asistenţa sărmanilor evgheniţi. adică a orfanilor bogaţi.

III) Asistenţa văduvelor sărace şi a fetelor ajunse la vrâsta de măritat, a bătrânilor neputincioşi, a boerilor scăpătaţi, a funcţionarilor eşiţi la pensie, a invalizilor de război şi a schilodiţilor din diferite boli.

IV) Asistenţa bolnavilor cari nu sunt spitalizaţi.

La acestea adăugăm un al cincilea punct :

V) Edilitatea în raport cu igiena şi sănătatea publică.

I) ORFANOTROFIA

In seria realizărilor lui Ipsilante, trebue să punem în primul rând asistenţa orfanilor părăsiţi, a acelor copii anonimi, lăsaţi pe la uşile bisericilor, în grija mulţimei miloase.

Termenul de orfanotrofie vine din grecesul „*orfanotrofion*", adică, casă în care se îngrijesc copii fără părinţi, copii nimănui. Dimitrie Cantemir este cel dintâi la noi, care întrebuinţează acest cuvânt, cu înţelesul termenului grecesc: „*...împotriva firei şi a dragostei părinteşti*

91) Arh. Stat. Condica domnească 105, pag. 283. Cf. V. A. Ureche. Domnia lui Gr. Ghica, manuscris la Academie, mapa finanţelor.

92) Raportul lui Ştirbei. Convorbiri literare, anul XXII, pag. 847.

www.dacoromanica.ro

„(o mamă rea), cu desfrânată pornire şi nedumnezeire, în unghiurile „uliţelor... din braţe îl aruncă (pe copil) *şi-l leapădă"*; dar pronia cerească scoate pe cineva în cale, îl ia *„sau în casa sa sau în orfanotrofia „de obşte, îl cruţă, îl hrăneşte, îl creşte şi în numărul vieţuitorilor pu- „nându-l, la cei mulţi orăşeni ai săi, îl adaugă..."* [93].

Pravilele deosebesc două categorii de orfani: orfani legitimi, din părinţi cunoscuţi şi orfani nelegitimi din părinţi necunoscuţi.

Orfanii legitimi se numesc *„cuconi"* sau *„coconi săraci"*; averea ca şi creşterea lor este încredinţată unor tutori numiţi *„ispravnici"*. Orfanii nelegitimi se numesc *„Copili"*; Cantemir îi numeşte *„nothos"*; Şincai le spune *„feciori de după gard"* [94].

Pravilele nu se ocupă de copii nelegitimi. Ei sunt lăsaţi, desigur, în grija inimilor milcase, căci până la Ipsilante nu se pomeneşte de vreo instituţiune pentru creşterea lor.

Hrisovul Orfanotrofiei a fost semnat de Alexandru Ipsilante în Martie 1781. Pentrucă este un act care nu s'a mai publicat până acum îl dăm în întregime, mai ales că desluşeşte numeroase lucruri neştiute cu privire la monopolul vânzărei hârtiei şi a cărţilor de joc, la vânzarea postavurilor, etc.:

„Din darurile şi bunătăţile cele după putinţă, pot închipui nemernicia omenească cu mărirea dumnezeiască, cum că una şi cea mai dintâi este facerea de bine, decât tot ce-i vrednic de laudă, cu un glas să mărturiseşte, iar, întru toate acestea, acele faceri de bine, ce se săvârşesc la locurile, ce nici ştiu a le cere, nici pot a le cuvânta, făr de nici un fel de îndoială, arată în faptă, pe lucrător l lor, a fi un organ al Dumnezeeştii bunei voinţe, şi un mijloc săvârşitor al nemărginitei sale milostiviri. Deci rămân mult îndatoraţi toţi bine credincioşii creştini, spre a fi pururea râvnitori, ca să săvârşească faceri de bine, cât le va fi prin putinţă; iar mai vârtos stăpânirile pravoslavnice şi cei ce după vremi se învrednicesc a le ocârmui, cari au mijloace mai înlesnite a săvârsi faceri de bine, nu numai la locurile cele vrednice de a le dobândi şi le cugeta, şi cât le vor trece cu vederea, nu-i putem socoti neîmvărtăşiţi de păcătuire. Drept aceia Domnia Mea, după ce milostivirea lui Dumnezeu ni-au învrednicit a ocârmui această bine credincioasă ţară, luând într'ajutor puterea Dumnezeeştii sale măriri, şi râvnind în tot chipul a ne arăta după putinţă săvârşitor de oareşcare facere de bine, în pământul ce ni-au încredinţat milostivirea sa cea mare, şi între altele ce am putut cugeta, a fi cu cuviinţă, de a se face, şi tot într'acea vreme, am socotit ca o datorie a Domniei Mele, săvârşirea lor, şi nu li-am trecut cu vederea.

Ni-am chibzuit şi cât ar fi de trebuinţă într'o ţară bine credincioasă ca aceasta, a se întemeia un Orfanotrofion, adică hrănire şi creştere de copii, prunci săraci de părinţi, cari, şi neştiind a

93) D. Cantemir, Hronicul.., pag. 112.

94) Vezi aici, vol. I, pag. 387—388 şi 391—92.

www.dacoromanica.ro

cere acele ce le sunt de trebuincioase, ceice vor fi săvârşitorii aceştii faceri de bine a lor, rămân a se arăta organ al Dumnezeeştii providenţe ce-i orânduite pentru dânşii.

Socotind dar a fi de mare cuviinţă şi de mult folos şi laudă pricinuitor lucru, într'această pravoslavnică ţară, pe lângă altele şi întemeerea acestui Orfanotrofion, am hotărât Domnia Mea, a se face şi a se pune la orânduială, şi, cugetând a afla întâi locurile cele cuviincioase şi trebuincioase pentru această folositoare pricină, şi cercetând pentru mânăstirile ce se află în oraşul Domniei Mele Bucureşti, ce nu sunt legate a fi metoaşe la vreun loc, şi mai vârtos din cele ce la zidirile lor s'au şi hotărât de răposaţii ctitori a păzi în oareşcare chip o orânduială de milostenie, care să aibă a se face pe toţi anii din veniturile lor, am găsit cu cale : întâi, mânăstirea răposatei Doamne Balaşăi, ce se află lângă domnească Noastră Curtea cea Veche, care deosebi că nu este închinată şi legată la nici un loc, dar şi a fericiţilor ctitori orânduială, dintru început au fost, a se hrăni copii şi a se ţinea şcoală cu dascăli într'această mânăstire pentru învăţătura lor; după cea înscris orânduială a ctitorilor ce am văzut Domnia Mea şi răposatul Domnia Sa Constantin Mavrocordat a întărit subt pecetia Domniei Sale această orânduială, prin anafora, şi răposatul Alexandru Ghica Vodă au întărit-o în urmă cu deosebit hrisov, care orânduială nici într'un alt chip nu s'au păzit până acum, atât din întâmplările vremei cât şi din nepurtarea de grijă. Şi a doua am socotit mânăstirea Tuturor Sfinţilor de aici din Bucureşti, care, fiind şi dată de fericitul mitropolitul Ţărei, Antim, a orânduit a se da venitul la acest fel de mili şi faceri de bine, cum se coprinde în orânduelile sale, cu hotărâre ca să se otcârmuiască de către prea osfinţia sa Mitropolitul ţărei.

Amândouă dar aceste sfinte mânăstiri aflându-se cu toată cuviinţa vrednice pentru sistema Orfanotrofiei, căci de au fost scoposul fericiţilor ctitori milostenia şi facerea de bine, nu se poate da mai multă urmare hotărârei lor decât Orfanotrofia.

Am găsit cu cale Domnia Mea, ca să le închinăm şi să le afierosim amândouă la Orfanotrofie, pentru mai multă pomenirea şi folosul sufletelor răposaţilor ctitori, şi deosebit de aceasta, pe lângă veniturile acestor mânăstiri, am hotărât Domnia Mea, ca să orânduim şi deosebite venituri, precum mai în jos se vor arăta, ca să fie din destul venitul Orfanotrofiilor, să se poată face cheltuelile cele orânduite cu îndestulare, pentru veşnica pomenire a Domniei Mele.

Arătând această chibzuire şi hotărâre a Domniei Mele prea sfinţitului de Dumnezeu alesul, şi al Nostru duhovnicesc părinte, Kir Grigorie Mitropolitul ţărei, cu mare bucurie şi mulţămită ascultând hotărârea Domniei Mele, ni-au făcut şi îndemnare duhovnicească şi cu multă silinţă a cerut dela Domnia Mea, ca să fie şi sârguitor la ce'i va fi prin putinţă pentru această pricină folositoare.

www.dacoromanica.ro

Drept aceia şi Domnia Mea, după hotărârea ce am făcut, a întări şi a întemeia această Orfanotrofie, am binevoit a orândui prin aşezământ şi hrisov, mijloacele cu care ni s'au părut, a fi mai cu orânduială, pentru a se urma şi a se păzi această bună întocmire, ce am făcut Domnia Mea pentru aceasta.

Ci dar, orânduim ca această treabă, să se caute de către dumnealor boerii Epitropi, după cum şi în hrisovul de Epitropie am întărit, însă desăvârşit de către toţi Epitropii, şi în parte de către unul, la mai sus zisele mânăstiri. Să aibă a se orândui de către boerii Epitropi, iconom mirean purtător de grijă, pentru veniturile moşiilor, viilor şi altor acareturi ce vor fi, cu cari, şi cu osebite mili ce am orânduit, cari se arată mai jos, să aibă a face toate cheltuelile acestor Orfanotrofii, şi toate celelalte cheltueli după cum mai jos se arată la acest Orfanotrofion, să aibă a se hrăni şi a se creşte două sute de copii iar nu mai mulţi, însă: una sută parte bărbătească, iar una sută parte femeiască.

Şi de vreme ce face trebuinţa a se orândui două locuri pentru hrana mai sus zişilor copii, fiind parte şi bărbătească şi femeiască, hotărâm ca pentru copii parte bărbătească, să locuiască în mânăstirea Domniţei Bălaşei, iar parte femeiască să locuiască in mânăstirea Tuturor Sfinţilor. Şi de vreme că mânăstirea Tuturor Sfinţilor, nu are din destul odăi, ce sunt trebuincioase de locuinţă săracilor şi a trebuincioşilor poslušnici, căci cele din preajma zidirilor nu sunt săvârşite; pentru aceasta am dat dintr'ale Domniei Mele, cheltuelile cele trebuincioase spre zidirea din temelie a odăilor celor trebuincioase şi a zidirilor lor, ca să aibă Domnia Mea, mai multă plată şi ctitoricească împărţire, precum şi la mânăstirea Domniţei Bălaşei, pentru adăugirea a câteva odăi, nefiind deajuns cele dintâi.

Priimînţa acelor pruncі, să fie numai din cei mici, adică din pruncie până la şase, şapte ani, rămaşi fără tată, fără mamă, ce se zic sărmani, desăvârşit săraci, fără nici o moştenire despre tatăl lor, şi fără de nici o rudenie de aproape, care să fie vrednic şi cu putere a-i ocroti şi a-i hrăni după datorie şi fireştile legi; iar pentru săracii ce vor rămânea cu oareşice periusie, am orânduit mai pe larg întru osebit hrisovul Nostru, ce s'au dat pentru epitropia celor de obşte.

Din pruncii parte bărbătească cei de afară, la doici bune şi detreabnice, ca să-i crească şi să-i aplece până la un an şi jumătate, ca să nu şază doicele înăuntru Orfanotrofiei — cei de parte bărbătească. Iar pruncii cei de parte femeiască, de vor şedea cu doicele lor şi în lăuntrul Orfanotrofiei părţei femeeşti, nu strică. Iar încâtă vreme se vor afla sugând, ori parte bărbătească sau parte femeiască, poslušnicii şi iconomii să aibă purtare de grijă a merge pela doicele tocmite spre cercetare, de se caută copii de dânsele precum se cade. Or de vor veni din cei trecuţi peste ani şapte, să nu se primească, iar de vor fi de tot făr de ocrotеală, iarăşi să nu

www.dacoromanica.ro

se gonească, ci prin dumnealor Epitropii boeri, să se dea ori la meşteşuguri, sau la alte părţi ce se vor afla mai cuviincioase, sau pela rudele lor, ca să nu piară.

Aceştia mai sus zişii prunci parte bărbătească, să aibă a se creşte până vor ajunge la vârsta de ani zece sau unsprezece, iar parte femeiască până la doisprezece, şi atunci cu marafetul boerilor Epitropi, să împarţă şi să dea, precum scrie mai jos, în deosebite părţi.

La Orfanotrofia copiilor celor din partea bărbătească, să fie orânduit de către boeri i Epitropi, aşăzat înlăuntru acei mânăstiri, un iconom detrebnic, credincios, cu bună vieţuire şi bătrân însurat, cu asemenea nevastă, care să poarte grijă de iconomia şi de buna otcârmuire a trebuinţelor Orfanotrofiei, atât celor de afară, cât şi celor dinlăuntru arătând şi dând socoteală la numiţii boeri Epitropi, şi să ia aminte, ca să nu se facă vreo ataxie, precum şi soţia lui, după datorie să poarte grija şi să stea între celelalte orânduite femei. Pentru ocrotirea şi creşterea copiilor, să nu se poarte cu lenevire către copii, nici să treacă cu vederea cât de puţin din cele trebuincioase spre buna creştere. Femeile acestea să fie negreşit câte trebuesc, după orânduitul numărul copiilor şi să nu fie după cum se vor întâmpla, nici tinere, nici in vrâste, detrebnice şi cu praxis, care femei să poarte grija pentru ocrotirea copiilor, şi să facă toate slujbele cele trebuincioase pentru copii, şi să poarte grija a se păzi tot felul de curăţenie.

Să fie orânduiţi doi dascăli cu bună fire, însă unul pentru china (?) şi să aibă şi oareşice învăţătură pentru elenica, iar celalalt să fie pentru învăţătura cărţei româneşti. Care dascăli sau preoţi vor fi, sau mirean, să posluşască la sfintele slujbe ale bisericii. Aceşti dascăli să aibă a pune pe copii la învăţătura cărţii dela trei şi jumătate, aflându-se pururea în mânăstire. Să fie nu numai învăţător de cărţi, ci încă spre a-i îndemna către bune urmări, învăţând pe copii începuturile bunei credinţe ale rugăciunei şi pe câte alte vor fi spre buna obicinuire şi bine povăţuindu-i, deprinzându-i şi la scrisoare.

Să fie şi doi preoţi, ori din cei de mir sau din călugări, bătrâni, orânduiţi spre săvârşirea sfintelor leturghii şi alte slujbe bisericeşti. Iar la Orfanotrofia părţei femeeşti, asemenea să fie un iconom însurat, cum se scrie mai sus, şi altele toate după cele mai sus orânduite, şi în loc de dascăli, să fie două dăscăliţe călugăriţe, cu bună vieţuire şi făr de prihană petrecere, care să 'nveţe pe fete ale închinăciunei pentru sfântul Dumnezeu şi încă să le povăţuiască la cele trebuincioase spre buna orânduială şi obişnuire, şi ori însăşi ele, sau prin sârguiala lor, acele orânduite femei, să le înveţe la lucrarea de mâini, pecât sunt de trebuinţă şi de folos la partea femeiască. Şi să fie un preot bătrân ca duhovnic şi ca dascăl, care să posluşască la sfintele slujbe. Şi de nu va fi dindestul numai singur şi spre săvârşirea sfintelor leturghii, să fie si un preot de mir.

www.dacoromanica.ro

Atât pentru cuviincioasa hrană. cât şi pentru îmbrăcăminte şi pentru ale sănătăţei. ale bunei povaţuiri şi trebuincioasa curăţenie şi toate alte orânduite. să se păzească nestrămutat şi însăşi boerii Epitropi. adeseaori să meargă să vază de se păzesc.

Acele mânăstiri ale Orfanotrofiilor. să aibă porţile lor pururea încuete. şi făr de treabă să nu le deschiză : iar pentru trebuinţele cele din toate zilele. să aibă câte o portiţă. care şi aceia să nu se deschiză fără numai după ce va răsări soarele : să o închiză la unsprezece ceasuri din zi pururea să păzească portarul orânduit. Copii. atât cei de parte bărbătească. cât şi cei parte femeiască. să nu aibă volnicie să iasă afară din mânăstire. fără numai câteodată de va face trebuinţă. dimpreună cu povăţuitorii lor. Nici ceilalţi să nu aibă voe a eşi sau umbla colindând fără de ştirea iconomului. Câteva zile mai înainte de praznicul mânăstirei. să aibă a cerceta boerii Epitropi pe copii cei ce sunt ajunşi la oca orânduită vârstă. şi după iscusinţa. istecimea. tragerea de inimă. şi după neamul lor (de va fi cunoscut) să-i împarţă ori la şcoala cea mare ca să înveţe carte. sau la Curtea Domnească. sau la neguţători de treabă şi cunoscuţi. ori la meşteri. asemenea de treabă şi cunoscuţi. ca să înveţe meşteşug. Sau la vreun boer sau la altcineva de treabă. ce va vrea să primească vreunul. ca să-l crească bine. pentru pomenirea sa.

Şi făcând Epitropii catastih anume. mergând Domnul după obicei la praznicul mânăstirei. să-i arate atât catastihul cât şi însuşi copii. şi aşa să-i împarţă. dându-se dintr'ânşii. câteodată şi la prea sfinţia Sa Mitropolitul. i la de Dumnezeu iubitoriul Episcop şi la câţiva din boeri. ce se va afla cu Domnul. şi îndată să primească alţi copii asemenea. de se vor afla. spre împlinirea sumei.

Iar în curgerea acelui an. oricine din cei de treabă şi cunoscuţi. va vrea a cere vreun copil şi din cei mai mici. adică din cei neajunşi la orânduita vârstă. ori pentru pomenirea sa. sau ca să-l facă fecior de suflet. să i se dea de către boerii Epitropi. cu căzuta cercetare şi prin catastih. şi să arate Domnului şi aceasta iarăşi la ziua praznicului.

Numiţii Epitropi să păzească şi condica. iscălită pururea. tuturor copiilor. unde şi când se dă şi la cine şi cu ce aşezământ. precum şi când îi primesc. asemenea să-i însemneze. de unde şi când. şi de ce vârstă. şi din ce părinţi. de vor fi cunoscuţi. Care aceste condici să se păzească pururea. Asemenea şi la Orfanotrofia părţei femeeşti.

Mai nainte de praznicul mânăstirei. cercetând Epitropii fetele cele ajunse la orânduita vârstă. să le arate Domnului : care într'adins pentru acest lui Dumnezeu plăcut lucru. să cuvine a merge în ziua praznicului. şi după ce va primi câte va vrea dintr'ânsele. sau din cele mai mici. ori pentru ca să-i slujească şi în urmă să le chivernisească. sau ca să le mărite îndată. ori le va da de va fi trebuinţă jupâneselor celor din Etpaia (?). iar celelalte ce vor rămânea. să se mărite după starea lor. dela Cutia milosteniei. din priso-

www.dacoromanica.ro

sul veniturilor celor orânduite, (de nu va fi într'acel an trebuință de meremeturi sau alte asemenea trebuincioase cheltueli ale Orfanotrofiilor), sau din ajutorul Domnului; iar în curgerea acelui an de se va afla cineva a cere vreuna și din cele mici, precum scrie mai sus pentru partea bărbătească, să i le dea. Și aceste toate, să facă precum s'au orânduit mai sus, prin catastih și condică, și la luat și la dat. Și să arate catastihul la Doamna.

La mânăstirea Orfanotrofiei părței bărbătești, pentru pomenirea ctitorilor, să slujească Arhiereul la orânduita vreme. Epitropii să ție condică în care să treacă pe toți copii anume, la vremea primirei, cât și eșirea lor după sorocul ce s'au zis mai sus, însemnând la cine s'au dat. Să aibă Epitropii grijă a le face primeneli dindestul, așternuturi și haine tot o potrivă la toți, însă cele trebuincioase de iarnă și de vară, cu căzută iconomie; așișderea să poarte grijă și pentru hrana lor. Și să se gătească la zisele Orfanotrofii bucatele cele după vremurile ce sunt, curate și cât trebue, și să se împarță la câte mese vor orândui a se strânge.

Către aceasta orânduim ca pentru amândouă acele Orfanotrofii, să se așeze un dohtor, care, să i se dea plată pe fiecare lună din veniturile Orfanotrofiilor taleri... (loc liber în manuscris). Și numitul dohtor, să aibă a merge în toate zilele odată, la amândouă Orfanotrofiile, pentruca să cerceteze sănătatea mai sus zișilor copii, măcar și de nu va fi trebuință. Iar când va fi trebuință pentru vreo tămăduire, să meargă și de două ori pe zi.

In orânduiala și tocmeala mai sus zisului dohtor, să nu se amestece nimeni, decât numai boerii Epitropi, și nimeni să nu aibă a zice, scoate pe acesta și pune pe acela.

Acest dohtor, deosebit că va fi pentru folosul Orfanotrofiilor, rămâne a avea și Politia printr'acest mijloc, încă un dohtor pentru trebuințele ei; dar să se ferească de boale și alte patimi lipicioase. Și de se va întâmpla a se amesteca prin neștiință, să nu meargă în Orfanotrofii, până nu se va aerisi întâi, și a se curăți bine; fiindcă de se va întâmpla orice din pricina sa, nu numai se va isgoni, ci încă va cădea și la urgie. Și acest dohtor grijind și pentru cei de afară la boale, nu din din cele lipicioase, dela cei săraci, să nu ceară plată, ci și făr de plată să-i tămăduiască, iar dela cei chivernisiți, când îi vor chema, trebue să ia analogul ostenelei sale.

Fiecare Orfanotrofie să-și aibă cuhnia i alte trebuincioase, și slugi, i slujnice, precum se arată mai sus: ipac un portar pentru ținerea cheilor, ca în vreme, să închiză și să deschiză porțile, să nu lase pe nimeni a eși din mânăstire afară. Asemenea, precum orânduim mai sus, și ca să ție curtea apururea măturată și grijită. Și deosebi de aceasta, să aibă fieșcare Orfanotrofie, câte cincisprezece lude poslușnici dârvari, care să aibă a căra lemne la Orfanotrofii, cari, toți aceștia, să aibă a fi apărați de rândul dajdiilor, și să li se dea pecetluituri pe numele și chipul lor dela Vistieria domnească.

www.dacoromanica.ro

La fiecare Orfanotrofie. să se orânduiască de către Epitropi câte un iconom. om casnic. ales. de credință și vrednic de iconomie. carele să șază înlăuntru mânăstirei ascultând toți de dânsul. pentru bună starea orânduelilor ce se coprind mai sus : și el să caute cu sârguință. ca să strângă toate veniturile acei sfinte Case. nu numai dupe cele din București. ci și dupe cele de afară. moșii. vii și altele. Și orideunde se va lua. îndată să dea supt păstrare la Epitropie. luând și răvaș de sumă. Și din păstrarea Epitropiei. atât din veniturile a celor mai sus zise mânăstiri. cât și din milele ce deosebit am orânduit Domnia Mea. să aibă a se face cea peste an trebuincioasă cheltuială a Orfanotrofiilor și celor trebuincioase mânăstirilor.

Eoerii Epitropi cei de obște. precum orânduim într'un osebit hrisovul Domniei Mele. având într'adins purtare de grijă și sârguință pentru numitele Orfanotrofii și pentru iconomii ce vor orândui. precum și pentru venituri. i cheltueli. în fiecare an să închee socoteala. înaintea Mitropolitului și a Episcopilor și veliților Logofeți și acea teorisită socoteală. să ni se arate nouă. iscălită atât de mai sus numiții. cât și de însuși Epitropii. si așa se va întări și cu Domnească Noastră pecete.

Și prisosul ce rămâne din venituri. dintr'acest prisos de va fi trebuință. să se cheltuiască la dresul Orfanotrofiilor. iar de nu va fi vreo trebuință la aceasta. atunci. dintr'acel prisos. să se dea spre măritișul fetelor celor ajunse în vârstă. dintr'ale Orfanotrofiei. precum scrie mai sus : iar de nu va fi trebuință de mai sus zisele cheltueli. să stea în păstrare acele prisosuri. iarăși pentru trebuințele Orfanotrofiilor.

Deosebit din veniturile acestor două sfinte mânăstiri. mai adăugăm Domnia Mea milă la aceste două Orfanotrofii :

Suma pieilor de epure. câte vor eși din țară. să plătească de o piele câte parale două.

Așișderea hotărîm Domnia Mea. și rânduim pentru hârtia ce este de scris. de acum înainte să se vânză în toată țara de unul. și să dea cu vânzarea. de către Epitropi. privilegiul acesta. la acela care va da mai mult la Orfanotrofie. pe tocmeală. însă. să aibă datoria a proftaxi toată hârtia ce va fi de trebuință la toată țara. de toată felurimea și să nu aibă volnicie a o vinde mai scumpă decât se plătește după vremi și după prețul care se cade a o vinde. după bună cercetarea ce se va face pentru aceasta. Și de vreme ce o slujbă ca aceasta. ca să se caute bine și să nu se facă vreun cusur. decât la unuia. mai cu cale este. a se da la doi-trei ori patru tovarăși. să îngrijească. dar bine. Epitropii să nu le dea la verice fel și la oricum s'ar întâmpla din oameni. ci la ipochimeni de credință. de cinste și cu pliroforie bună. cum că vor păzi cele tocmite. și cum că vor fi vrednici a proftaxi toată trebuincioasa hârtie. la toate părțile. și să o vânză cu cele după vremi următor preț. fără adaos de scumpete și fără de incurcare. Și să aibă aceștia. să dea socoteală de orice. și de oamenii lor. ce vor orândui în părți cu vânzarea hârtici.

www.dacoromanica.ro

Către aceasta, fiindcă este şi în ţară fabrică de hârtie, măcar că până acum nu s'au isprăvit, dar cu toate acestea, câtă hârtie se face la această fabrică, să o ia şi să o vânză în ţară cu preţul care se cade, după cercetarea ce se va face, şi se va hotărâ de către boerii Epitropi; şi cealaltă, mai vârtos cea mai bună felurime, care încă până acum n'au putut aici a face, să o aducă din alte părţi, câtă trebue şi de toată felurimea, iar boerii Epitropi, ca o a lor datorie ce au, într'adins li-am dat. de aceasta să grijească în tot chipul, şi de fabrice care aduc cinste şi folos pământului, să intre încet-încet la bună orânduială, ori de că re însuşi ei, ori de către alţi vrednici, care ar putea să ajute la toată trebuinţa ţării. Iar vânzarea în cinci judeţe de peste Olt, să se dea şi aceasta tot la cei cari vor ţinea şi cestelalte judeţe, ca să nu-şi facă pricini de amestecături, discolii şi înşelăciuni la slujba aceasta, încât, ce vor da pentru cinci judeţele acestea, să fie osebit, fiindcă am făcut Domnia Mea osăbită rânduială pentru aceste cinci judeţe. Iar de cestalaltă hârtie, care nu este de scris, ci de alte trebuinţe, aibă voe fieşcare a vinde precum şi până acum.

Mai zicem şi pentru cărţile ce sunt închipuite pentru joc, că este lucru cunoscut, cum că nărăvind a le metahirisi cu prefaceri, cu felurimi de jocuri, prea multora au pricinuit pagube, cu stingeri de case şi întâmplări de gâlcevuri, sfezi şi vrajbe, de aceia au ajuns de sunt ca o faptă foarte de necinste, urâtă şi cu ponos. Deci înţelegând Domnia Mea, că şi aici s'au înmulţit această netrebnică faptă, mai ales întinzându-se şi până la cei proşti, de obşte le oprim, să nu se afle, nici să se vânză la fiece loc, ci să ţie numai într'o singură dugheană, a acelui ce va ţinea vânzarea hârtiei, atât aici în Bucureşti, cât şi prin oraşele de afară, i târgurile ţărei.

Aşişderea zicem pentru postavul de ţară, ce se lucrează aici, fiindcă postovarii de o vreme încoace s'au nărăvit a micşora lucrarea lui şi a-l face mai îngust decât măsura ce era mai înainte, iar preţul tot acela de mai înainte îl cer, încă şi mai mult, si cu aceasta pricinuesc nedreptate la ceiace cumpără, am orânduit Domnia Mea om dela Epitropia obştirilor, ca după ce se va da postavurilor mai întâi măsura veche dela Epitropie, pe cât trebue să lucreze postavul, apoi să cerce pe toţi câţi vor lucra şi vor scoate acum de începutul anului nou 1781 înainte, acest fel postav de ţară spre vânzare, să-l vază de-l fac lat după măsura ceia ce li s'au dat dela Epitropie, precum era mai înainte vreme; şi fiind după măsura aceia ce trebue, să aibă voe a şi-l vinde cu preţul lui, care. ca să fie cunoscut şi ştiut cum că s'au cercat şi este întocmai după măsura ce se cade să aibă, a se pecetlui cu peceţi de plumb de către orânduitul Epitrop şi să ia dela acei postovari, de tot cotul câte o parà, care această para a cotului din tot postavul din ţară, orânduim să fie iarăşi venit la aceste Orfanotrofii.

Lângă acestea, fiindcă sunt date poruncile noastre şi avem şi rânduiţi pe Epitropii de obşte, ca să chibzuiască ce fabrici de pos-

www.dacoromanica.ro

tavuri mai bune şi alte feluri de marfă ar putea să se facă aici în pământul ţârei, şi sunt porunci a face începeri; după ce cu ajutorul lui Dumnezeu, se vor face şi acele şi va eşi postavuri de preţ mai mare decât acesta de ţară, să aibă a se lua şi dela acele postavuri după asemenea analoghie a preţului, care vine la douăzeci de parale, — o para.

Deosebit de acestea, fiindcă vama mărfurilor de lână cum se plăteşte aici într'această ţară, este şi uşoară şi scăzută, şi socotind Domnia Mea, că spre a se ţinea şi a se păzi această plăcută lui Dumnezeu faptă lăudată şi folositoare obştei, nu sunt îndestule aceste venituri, ce arătăm mai sus, spre a fi lucrarea şi urmarea ei întocmai după scoposul Nostru, precum socotim că se cade, orânduim ca să mai aibă numitele Orfanotrofii şi acel venit, adecă, dela câtă marfă vine de se vămueşte la Carvasaraua de aici din Bucureşti, dela care este obicei a se lua vamă domnească, la suta-trei, să aibă datoria vel Vameş, ce va fi orânduit la Carvasar, ori acum, ori după vremi, ca după ce va lua vama domnească la sută-trei, să aibă a lua dela neguţătorii cu marfa, osebit peste vama domnească, la sută-cinci, pe cât se va face după suma banilor vămei, iar nu după suma mărfei neguţătorului. Şi strângând orânduitul vel Vameş aceşti bani osebiţi, cu bună seamă să aibă a-i da Epitropilor, ca să fie iarăşi pentru cheltuiala Orfanotrofiilor, care, acest puţin adaos ce facem, a da neguţătorii, fiind a se cheltui la loc cu cale, pare faptă plăcută lui Dumnezeu, folositoare de suflet, şi fiind putină, n'au a cunoaşte neguţătorii nici o greutate pentru atâta bagatelă. Ci cum poruncim, din fieşcare marfă ce se vămueşte, numai la Carvasara să se ia acest venit al Orfanotrofiei, iar dela alte vămi, să n'aibă a face.

Aşişderea mai orânduim ca dela marfa a toatei sticlării, ori care se aduce din alte ţări, ori care se lucrează aici, geamuri, pahare, nastrapi, caramfile, clondire şi altele verice felurime şi lucruri de sticlă, să se ia de un şoc, câte parale cinci, la Orfanotrofie. Insă boerii Epitropi, să poarte grija totdeauna în vremi şi pentru vânzarea lor, ca să se vânză cu preţul numai cela ce se cade, iar să nu le scumpească cu preturi mai mult, neîngăduind pe vânzătorii de sticlă a face după vrerea lor.

Aceste venituri până aici li-am orânduit Domnia Mea acum la început. Iar după ce cu ajutorul lui Dumnezeu, după silinţa şi nevoinţa ce ne nevoim, se vor aşeza numitele Orfanotrofii şi va intra în faptă lucrarea, atunci iarăşi, osăbi de acestea ce am orânduit până acum, şi osebit de cele ale mânăstirilor, ce şi ele îşi au ale lor venituri, şi osebit vom mai orândui şi altele, care vom socoti, şi care ne va ajuta milostivul Dumnezeu, spre a fi de ajuns la numărul orfanotrofilor, fiindcă voim şi ne silim, ca ceiace am hotărât, nu numai odată să săvârşim şi să o punem la rânduială în faptă, ci şi în urmă să fie şi să-i păzească, care, acele venituri ce în urmă vom mai socoti şi vom orândui, se va trece osebit iarăşi în dosul sau desuptul acestui hrisov, ca să fie ştiute, şi se va

www.dacoromanica.ro

pecetlui iarăşi cu domneasca Noastră pecete, din care toate acestea şi alte venituri ce au aceste numite două mânăstiri, să cheltuiască atât la orânduelile ce facem pentru Orfanotrofii, cât şi pentru podoaba acestor două sfinte biserici. Şi să aibă a căuta socoteala boerii Epitropi, pe fieşcare an cu preaosfinţia sa părintele Mitropolit şi cu dumnealor veliţii Logofeţi, precum mai sus scrim şi să ne arate catastihele dupe toate acestea.

Pentru întâmplări (să ferească Dumnezeu de boala năprasnică a ciumei), spre a avea aceşti copii sărmani o apărare de viaţa lor, cât şi ucenicii, i dascălii dela şcoala cea mare a sfintei Savei, orânduim biserica ce se zice Foişorul Domniei Sale Niculae V. V. Mavrocordat, care este zidită de răposata soţia Domniei Sale, Doamna Smaranda, pe moşia mânăstirei Radului Vodă, care biserică la vremile trecute, s'au fost dat în seamă, când la mânăstirea Văcăreşti, când la mânăstirea Radului Vodă, şi din nepurtarea de grijă a egumenilor, rămăsase pustie. Ci dar, de acum înainte, hotărâm Domnia Mea, ca să fie supusă la Orfanotrofie şi în seama Epitropilor dând la mânăstirea Radului Vodă, în loc de chirie pentru moşie, ocă de ceară... (în alb în manuscris).

Şi fiindcă veniturile Orfanotrofiilor s'au orânduit cu îndestulare, să aibă Epitropii purtare de grijă, ca cu prisosul din an în an, ce va rămâne din cheltuelile trebuincioase ale Orfanotrofiilor, să facă la această mai sus zisă biserică îngrădiş cu zid, cu curte largă şi cu odăi îndestule şi despărţituri, ca să fie şi pentru apărarea copiilor dela Orfantrofii şi pentru a dascălilor, iconomilor dela şcoalele ot Sf. Sava, luând cât loc va fi trebuincios pentru lărgime. Şi pentru un lucru ca acesta trebuincios şi de obşte folositoare zidire, când nu va ajunge acest prisos la numita zidire, vom face şi noi cu ajutorul lui Dumnezeu, îndestulat ajutor spre săvârşirea acestui lucru, ca acestea, de Dumnezeu plăcute aşezământuri; să fie cu luare aminte şi prea sfinţia sa Mitropolitul, i de Dumnezeu iubitorii Episcopi, şi dumnealor boerii dela vel Vornic până la vel Vistier, cum şi dumnealor boerii Brâncoveni, ca un neam ctitoricesc ce sunt Domniţei Bălaşei, cari s'au arătat protim la această plăcută de Dumnezeu lucrare, mai cu durere să grijească pentru a se păzi toate cele rânduite la Orfantrofia aceasta, neschimbat.

Şi pentru a se iconomisi bine şi să arate de să va face vreun cusur, pentru mai buna pomenire a otitorilor ce au zidit şi au înzestrat numita mânăstire, şi i-au dat danii pentru acest fel de sufleteşti şi lăudate mili.

Acest dar de obşte folos şi de multă laudă pricinuitor al aceştii ţări creştinesc aşezământ, măcar că suntem fără îndoială că toţi bine credincioşii şi întru Hristos fraţi Domni ce se vor învrednici a ocârmui în urma noastră oblăduirea aceştii ţări, vor fi cu totul porniţi a întări, dar, cu toate acestea, Domnia Mea, din râvnă şi luibovul ce-l avem a se păzi, îi rugăm cu denadinsul, ca să

www.dacoromanica.ro

binevoiască a păzi această întocmire, nestrămutat. Pentru care s'au dat acest cinstit al Domniei Mele hrisov, întărit cu iscălitura şi pecetea Domniei Mele. Martori luând Domnia Mea pe prea sfinţia sa al nostru duhovnicesc părintre Mitropolitul Ţărei, Chir Grigorie, şi pe prea iubiţii Domniei Mele fii, Kostandin V. V., Dumitrache V. V. şi pe dumnealor cinstiţi şi credincioşi dregători ai Divanului Domniei Mele, Pan Dumitrache Ghica, vel Ban; Pan Bădea Ştirbei, vel Vornic de Ţara de sus; Pan Nicolae Brâncoveanul vel Vistiernic; Pan Dumitrache Racoviţă, vel Vornic de Ţara de jos; Pan Ianache Moruzi, vel Logofăt de Ţara de sus; Pan Grigorie Băleanu, vel Logofăt de Ţara de jos; Pan Ianache Văcărescu vel Spătar; Pan Iorgache Mavrocordat vel Post.; Pan Niculae Filipescu vel Clucer; Pan Costantin Creţulescu vel Pahar.; Pan Scarlat Ghica vel Com.; Pan Dumitrache Fălcoianu vel Stol.; Pan Const. Şuţu vel Sluger; Cost. Nenciulescu vel Pitar şi ispravnic, Pan Iordache Muruz vel Logofăt de Ţara de sus. Şi s'au scris hrisovul acesta întru al ..-lea an întâei domnii al Domniei Mele aci în Ţara Românească, în oraşul Scaunului Domniei Mele Bucureşti, la anii dela zidirea lumii 7289, iar dela naşterea Domnului Dumnezeu şi Mântuitorul nostru Isus Hristos, 1781, în luna lui Martie în 88. De Constandin Dascălu slovenesc din Şcoala Domniei Mele cea slovenească ot Sf. Gheorghe Vechiu [95]).

Document lung dar edificător despre ceia ce trebuia să fie Orfanotrofia. Din nenorocire viaţa acestei instituţiuni a fost supusă capriciilor vremei, dar mai ales a capriciilor Domnitorilor cari s'au tot schimbat până la Hangeri Vodă, care a reorganizat-o prin hrisovul lui din 29 Mai 1798. Până la această dată, vom nota în ordine cronologică puţinele ştiinţi ce avem despre existenţa acestei Orfanotrofii.

20 Noemb. 1783. In conformitate cu prevederea hrisovului lui Ipsilante, Domnitorul Mihai Şuţu (August 1782—April 1786). numeşte la această dată pe un doctor Polichronie, ca medic al Orfanotrofiei :

„Fiindcă la Orfanotrofie am rânduit Domnia Mea doftor pe Polichronie Doftorul, scriem şi poruncim dumneavoastră boerilor Epitropi, care aveţi asupra şi epistasia aceasta. să ştiţi pe numitul Polichronie, doftor al Orfanotrofiei, şi să-şi aibă rânduiala şi leafa sa după obicei" [96]).

Acest din urmă termen *„după obicei"*, ne fac să credem că a mai existat un doctor al Orfantrofiei, poate chiar dela înfiinţarea ei, numaică nu-i cunoaştem numele. De aceia până la identifcarea celui dintâi doctor. socotim pe Pilichronie Doftorul ca primul medic al Orfanotrofiei. obligat, în conformitate cu dispoziţiile hrisovului lui Ipsilante. să facă şi serviciul de medic public, pentru săracii oraşului. Dar

95) Academia Română, manuscris nr. 323. Inedit.

96) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. I, pag. 382.

www.dacoromanica.ro

această obligativitate nu-i da şi titlul de medic al oraşului, medic comunal cum am spune astăzi, pentrucă îndatorirea de a îngriji săracii oraşului o aveau şi medicii spitalelor, fără ca cu aceasta să fie socotiţi drept medici comunali.

24 Ianuarie 1784. — La această dată Mihai Şuţu porunceşte să se cerceteze socotelile şcoalelor şi a Orfanotrofiei. Cercetarea trebuia să se facă de către Epitropii Obştirilor şi Inalţii prelaţi *„cu deamă-„nuntul, urmând după coprinderea hrisovului Orfanotrofiei, şi încheind „socoteala sub iscăliturile sfinţiilor Voastre şi ale d-voastră (boeri), să „ne arătaţi înscris, prin anafora, ca să vedem"* [97]).

31 Oct. 1784. Ca să mai creeze şi alte venituri Orfanotrofiei, Mihai Şuţu, obligă pe brăgarii din Bucureşti, să dea acestei instituţiuni câte 600 de taleri pe an şi în schimb acordă un fel de monopol al fabricării bragei, câtorva bragagii:

> *„...Brăgarii din Bucureşti... totdeauna. din vechime şi până la leat 1780, au fost slobozi şi volnici a se hrăni cu această muncă a brăgăriei". Ca să fie lăsaţi să-şi continue alişverişul, se obligă ca 20 de prăvălii cu bragă, să „dea Orfanotrofiei pe an taleri 600". Domnitorul aprobă şi prin pitacul dela 31 Oct. 1784, printre altele, scrie la punctul 5: „Pentru slobozenia ce au câştigat, i pentru hrana „şi chiverniseala ce dobândesc dintr'aceasta, şi pentru oprirea al-„tora, a nu lucra braga nimeni afară dintr'acestia, poruncim ca de „la toate aceste prăvălii, să se dea la Orfanotrofie pe tot anul câte „talcri 600, adică taleri 300 la Sf. Dumitru şi taleri 300 la Sf. „Gheorghe, precum înşişi s'au legat"* [98]).

1 Februar 1785. — La această dată se numeşte unul din membrii Obşteştei Epitropii, Paharnicul Iordache Vilara, ca să se ocupe în special numai de Orfanotrofie:

> *„Dumneavoastră boerilor Epitropi, fiindcă dumnealui biv vel Paharnic Ianache Vilara, s'a orânduit de către Domnia Mea, epitrop Orfanotrofiei, cu leafă pe lună câte taleri una sută douăzeci, iată vă poruncim, din banii Cutiei, să aveţi a da pe fiecare lună aceşti taleri câte una sută douăzeci"* [99]).

Numirea lui Vilara trebue să se fi făcut în scopul unei organizări *„în faptă"* a Orfanotrofiei, care. la această dată, probabil nu mai funcţiona. Dovada acestui fapt o avem în porunca ce dă Domnitorul la 20 Martie, acelaş an Epitropilor Obştirilor:

> *„Vă înştiinţăm, că vrând Domnia Mea, a se tocmi şi a pune în faptă Orfanotrofia, ca un lucru sufletesc de obşte vrednic şi folo-*

97) Idem. Citează condica 12. fila 112.

98 V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. I, pag. 446.

99) Idem. pag. 386.

www.dacoromanica.ro

sitor, am orânduit câteva venituri pentru cheltuiala ei, adică: din dajdia preoților, dela bragagii, dela ceară și din alte ce se va găsi cu cale. Pentru care Vă poruncim, ca dimpreună cu Stolnicul Dumitrache, adunându-vă la un loc, să socotiți mai întâi pentru veniturile Orfanotrofiei, al doilea să socotiți locul locuirei copiilor sărmani și pe lângă aceasta, să cercetați pentru mânăstirea Tuturor Sfinților, cu ce hotărâre și orânduială s'a făcut Orfanotrofie și mijlocul cu care se cade și folosește a fi această mânăstire Orfanotrofiei? Și de toate acestea să ne arătați în scris cu anafora" [100]).

Boerii Epitropi se execută și la 29 Martie, comunică că:

„...alt loc mai destoinic nu am putut găsi, fără numai iarăși mânăstirea Tuturor Sfinților... și îndrăznim a zice... ca egumenii să se tragă cu sălășluirea aiurea... ca necuviincios lucru a vieții egumenii cu acest fel de calabalâc, și ale mânăstirei toate, mișcătoare și nemișcătoare, să fie supuse sub egumenească stăpânire, ca din venit, să facă învelișul odăilor..., să dea și doi țigani de ai mânăstirei, unul pentru posluşania bisericei, altul pentru curățenia dinlăuntru în mânăstire și la porți, a le închide și a le deschide la vreme...".

Și Domnitorul a aprobat [101]).

24 Iulie 1785. — Domnitorul ordonă iarăși, să se facă socotelile școalei și ale Orfanotrofiei *„și după ce veți face cercetare cu pierderghie, „să faceți și cumpătarea acestor cheltueli"* [102]). Iar la 22 August, Domnitorul hotărăște ca prețul postavurilor să se fixeze chiar din fabrică și *„peste acel preț, să încărcați câte o para de cot, care para este orân- „duită la Orfanotrofion, și aceiaș para, să o ia iarăși postovarii dela „cumpărători, când îl vor vinde..."* [103]).

21 Iunie 1786. — La această dată, Mavrogheni Vodă (1 April 1786—19 Iunie 1790) numește pe doctorul Silivestru Filiti, ca medic al Orfanotrofiei: *„...așișderea să dați și lui Silivestru, ce este dohtor „la Orfanotrofie, pre lună câte taleri 25..."* [104]).

La 13 Octombrie, Domnitorul reînoește hrisovul brăgarilor, cu aceiaș condiție ca să dea câte 600 de taleri pe an la Orfanotrofie [105]).

5 Noembrie 1792. — Urmează o epocă de șase ani din care nu mai avem nici o știre cu privire la Orfanotrofie. Tocmai acum, la 5 Noemb. 1792, în a doua domnie a lui Mihail Șuțu (Martie 1791—Ianuar 1793) se dă poruncă ca preoții să contribue la Cutie cu câte patru taleri pe an, în loc de trei ca până acum, din care să se dea și

100) Idem. pag. 387. Citează Condica domnească 12, fila 237.
101) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. I, pag. 388. Cit. condica 13, fila 176.
102) Idem, pag. 386. Citează Condica domnească nr. 12, fila 288.
103) Idem, pag. 457.
104) Idem. vol. III, pag. 79. Citează cond. 17, fila 39 verso.
105) Idem, pag. 227. Citează condica 22, fila 18.

www.dacoromanica.ro

Orfanotrofiei *„cu această hotărâre ca să nu se mai încarce"* pe viitor darea preoților [105]).

1798. — Trec alți șase ani în care timp Orfanotrofia pare să se fi desființat, pentrucă nu mai găsim nici o știință despre existența ei. La 1798, aflăm că Doamna Ruxanda a lui Hangerli Vodă, o femee lacomă și iubitoare de arginți, a pus mâna pe un loc viran al mânăstirei Mihai Vodă, din preajma Curței domnești, ca să clădească prăvălii de speculă; și a reușit să ia acest loc, cu cuvânt că va afierosi, adică va dărui, o parte din prăvălii pentru *„reînființarea"* Orfanotrofiei. Ceiace întărește credința că în această vreme Orfanotrofia era desființată [107]).

La 29 Mai 1798, Constantin Hangerli (Dec. 1797—1 Martie 1799), hotărât să refacă Orfanotrofia dă un nou hrisov, înzestrând-o și reorganizând-o din nou. Domnitorul constată că veniturile date de Ipsilante nu se încasează, Orfanotrofia nu are local și că nu funcționează, Vodă Hangerli dărueste Orfanotrofiei mânăstirea Strehaia și venitul târgului Drăgaicei din Buzeu, venitul prăvăliilor construite de Domniță pe locul mânăstirei Mihai Vodă din București, venitul brăgarilor și cel dela igurți (iaurgii); apoi scutește 10 darvari pentru serviciul Orfanotrofiei. Hotărăște să se ție 80 de copii, 40 de băeți și 40 de fete, într'un local ce urmează să se clădească la biserica Manea Brutarul, de către Clucerul Alexandru Văcărescu, în pomenirea tatălui său Ianache.

Copii trebue să fie sugari, sau până la șapte ani; sugarii sunt ținuți afară pela doici, până la un an și jumătate, apoi aduși la Orfanotrofie și crescuți băeții până la 10 ani, iar fetele până la 12 ani. Copii mai mari de 7 ani nu sunt primiți, dar nici nu sunt goniți, dacă se prezintă, ci sunt plasați de Epitropii obștirilor, la meșteșuguri. Se numește un iconom însurat din cei cu *„vârstă înfrântă"* care să grijească, el de băeți și soția lui de fete; un dascăl bătrân și doi preoți dascăli la băeți și două dăscălițe la fete au să facă educația acestor copii până la vârsta când urmau să fie dați la școli, sau la case de oameni cum se cade, după aceiași normă cum se prevede și în hrisovul lui Ipsilante. La punctul 14 se spune:

> *„Din dohtorii politiei, cari sunt orânduiți cu lege dela Epitropie, să chibzuiască Epitropii obștei pe unul, de a fi la amândouă aceste Orfanotrofii crânduit, carele pe toată ziua să fie dator, a merge cdată spre cercetarea copiilor și a fetelor, iar când va fi trebuință, să aibă a merge și de două ori, ca să grijească de buna căutare și sănătatea lor, căruia pentru osteneala sa, osebit de leafa cea dela Epitropie, să se mai dea și din venitul Orfanotrofiei pe lună taleri 30. Să fie însă feriți de boale lipicioase, cum vărsat și altele, care poate să aducă vre-o molipseală în Orfanotrofii, iar de se va amesteca prin neștiință, să nu meargă îndată în Orfantrofii,*

106) Idem, pag. 227. Citează condica 22, fila 18.

107) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII, pag. 230.

www.dacoromanica.ro

până nu se va aerisi şi se va curăţi. Să nu se amestece nimenea la aşezământul acestui dohtor, fără numai Epitropii, nici să poată zice cinevaşi: scoate pe acesta şi pune pe acela. Dar nici dohtorul acesta dela cei săraci ai politiei, să nu ia plată. după cum şi ceilalţi doi, asemenea sunt porunciţi, cari au a merge cu protimie şi la cei scăpătaţi, ca şi la cei chivernisiţi".

Socotelile Orfanotrofiei se iau de Mitropolit. de Logofătul Ţării de sus, vel Postelnicul şi Vornicul obştirilor dupe vremi [108]).

Nu ştim dacă bunele intenţiuni ale Domnitorului Hangerli, au fost sau nu puse în practică, pentrucă nici un document nu mai pomeneşte despre Orfanotrofie, până la începutul anului 1803.

5 Ianuar 1803. — La această dată, printre cei orânduiţi în slujbele Epitropiei obşteşti, găsim la Orfanotrofie pe un Plucs Doctorul. alături de Const. Clucerescu şi Dumitru Logofătul, fără nici o altă deslușire [109],.

18 Mai 1803. Şi iarăşi nu ştim dacă Clucerul Alexandru Văcărescu a construit sau nu clădirea Orfanotrofiei dela Manea Brutarul, aşa cum se legase să facă. Ştim numai că, Manea Brutaru, seimen bulucbăşesc din breasla Spătăriei, cu cheltuiala lui a făcut biserica care-i poartă numele şi tot el *„au pohtit cerând cu rugăciune de a se în-„tocmi la biserica ot mahalaua Popii Radului... un Orfanotrofion, unde „s'au şi făcut începere de odihna şi hrana pruncilor sărmani făr de pă-„rinţi..."* Şi pentrucă s'au şi făcut începere. Domnitorul Constantin Ipsilante întăreşte hrisovul acestei Orfanotrofii acordând anumite scutiri lui Manea Brutaru:

„Io Constantin Alex. Ipsilante V. — Dat-am Domnească Noastră carte Manei Brutarului, ce au fost seimen bulucbăşesc din breasla Dumnealui vel Spătar ot mahalaua Popii Darvaş, din Bucureşti, ca să fie apărat de slujba seimeniei, i de rândul dajdiilor... atât el cât şi copii lui..., pentrucă mai sus numitul, din bun cugetul său au voit şi au pohtit, cerând cu rugăciune de a se întocmi la biserica ot mahalaua Popi Radului, ce este făcută cu cea mai multă cheltuială a sa, un Orfanotrofion, unde s'au şi făcut începere de odihna şi hrana pruncilor sărmani făr de părinţi; drept aceia ni-am milostivit şi Domnia Mea asupra bunului său cuget, şi printr'această domnească carte, întărim milele acestea" [110]).

30 Sept. 1803. Dar cu toate înzestrările bogate date de Ipsilante ca şi de Hangerli. şi cu toată bunăvoinţa lui Manea Brutaru. Orfanotrofia nu mergea. La 30 Sept. 1803, Vornicul obştirilor. Matei

---

108) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. VII. pag. 384. Ct. cond. 40. fila 39.

109) Idem. vol. XI, pag. 113.

110) V. A. Ureche. l. c. vol. VIII. pag. 470. Cit. condica 27. fila 99.

www.dacoromanica.ro

Fălcoianu, constată că *„simbriile doicelor ce cresc copii sărmani ai Or-„fanotrofiei..."* nu şi-au primit leafa pe şase luni. Inseamnă că instituţia mergea prost, şi dacă mergea prost acum, că avea de toate, situaţia se va agrava în curând, când Orfanotrofia va fi lipsită de veniturile date de Hangerli.

1 August 1808. In timpul stăpânirei ruseşti (1806—1812), egumenii şi călugării greci au profitat de prezenţa Mitropolitului rus Gavril, cel impus de către Ruşi, şi, cu mijloace uşor de ghicit, la 20 Iulie 1808, au *„eliberat"* cele trei mânăstiri, Cozia, Tismana şi Câmpulung al căror venit servea la întreţinerea spitalului dela Dudeşti pentru ciumaţi, iar dupe câteva zile, la 1 Aug. au obţinut şi *„slobozenia"* mânăstirei Strehaia, a cărei venit servea la ţinerea Orfanotrofiei. Aşa s'a făcut, că graţie lăcomiei clerului străin şi slăbiciunei boerilor din Divanul acelor vremi, s au tăiat isvoarele de întreţinere a două instituţiuni de asistenţă, cari, în alte condiţiuni, ar fi progresat spre folosinţa celor mulţi şi necăjiţi. Dăm acest act model de ipocrisie:

> *„Dela Divan din 1 August 1808:*
>
> *Fiindcă pentru toate mânăstirile slobode, de obşte sunt multe hrisoave domneşti, i cărţi patriarhiceşti din tari legături, i cu groaznice afurisenii, ca să nu se închine nicăeri cu nici un fel de cuvânt sau numire; şi, împotriva acestora s'a făcut urmare de s'a închinat mânăstirea Strehaia la Orfano.rofie... şi ca să nu rămânem sub păcatele acelor groaznice legături de blestemuri cu sfat de obşte, s'a găsit cu calc, de s'a slobozit de sub închinăciune şi de sub supunerea Orfantrofiei această mânăstire..."* [112]).

Şi boerilor cari au semnat acest act: Dositei Mitropolitul, Constandie Buzău, Manolache Ban, Constantin Vistier, Radu Golescu, Ştefan Văcărescu, Isac Ralet, Barbu Văcărescu, Istrate Creţulescu, nu li-a fost teamă de blestemul orfanilor, şi cu cuget curat *„cu sfat de obşte"* au desfiinţat Orfanotrofia luând pâinea dela gura celor cari nu ştiu şi nu pot s'o ceară.

Fără fonduri de întreţinere, Orfanotrofia nu putea trăi. De fapt aşa a şi fost. Timp de şase ani cât a ţinut ocupaţia rusească (25 Dec. 1806—18 Mai 1812), nu se mai pomeneşte de această instituţie.

Ianuar 1813. — De cum au plecat Ruşii, Orfanotrofia reînvie. Vodă Caragea (8 Sept. 1812—12 Oct. 1818), în Ianuar 1813, reînoeşte hrisovul de scutiri date lui Manea Brutaru şi copiilor lui *„căci au „dat bisericei cea făcută de el Orfanotrofion"* [113]). Iar dupe două luni, la 30 Martie 1813, Vodă Caragea hotărăşte din nou ca mânăstirea Strehaia, să întreţină din veniturile ei Orfanotrofia. Scrie Domnitorul:

---

111) Idem, vol. XI, pag. 394.

112) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IX, pag. 342—43. Cit. cond. 56, fila 29 v.

113) Idem, vol. X/A, pag. 80.

www.dacoromanica.ro

„Cutia milosteniilor fiind întocmită într'adins pentru faceri de bine, se aseamănă întocmai cu o jicniță de făină și vas de untdelemn, din carele cei săraci, sărmani și văduve își mângâe flămânzirea, de a nu-și da sufletul ca acea văduvă din vremea proorocului Ilie Tesviteanul. După aceasta dar, asemănare, bună și lui Dumnezeu plăcută faptă, au săvârșit răposatul Constantin Vodă Hangerlâul, în leat 1798, prin hrisovul Domniei Sale, abăcând în ru acest râu din care se adapă viile și țarinele săracilor, curgerea veniturilor mânăstirei Strehaia din sud Mehedinți...; iar la trecuta schimbare... desputernicindu-se și această bună întocmire ca și altele, au catandisit ca veniturile acestui sfânt locaș, să curgă și să se adune în punga numai a unui om, parte preoțească, în loc să se mângâe cu aceasta multi săraci la nevoile lor. Acestea făcându-nise cunoscute prin anafora de către dumnealui cinstit și credincios boerul Domniei Mele biv vel Vistier Ioan Moscu, epistatul Epitropiei Cutiei obștirilor, n'am găsit cu cuviință a suferi de a se urma mai mult acest catahrisis, și mai ales, nefiind închinată această mânăstire la vreun sfânt lăcaș... hotărâm a fi mânăstirea Strehaia și de acum înainte afierosită la cutia Orfanotrofiei și toa'e veniturile ei, să se adune și să se ia pe seama Cutiei obș irilor, ca în loc de a se folosi dintr'aceste venituri numai unul, precum s'a urmat până acum, să se folosească mulți, și aceștia săraci, sărmani și văduve..." [114]).

Martie 1816. Întărită, Orfanotrofia a continuat firul unei activități nu prea strălucite. Abia din când în când se pomenește de existenta ei. La Martie 1816, cu prilejul verificărei socotelilor Vorniciei obștirilor, aflăm că cele ale Orfanotrofiei sunt în perfectă regulă; se remarcă doar o pagubă de 1070 de taleri, din simbria doicelor, datorită fostului sameș Niță Logofătul, mort; cum însă, toată viața acestui sameș a fost perfect cinstită, Domnitorul poruncește să se șteargă din socoteli această pagubă [115]).

22 Sept. 1819. —Mânăstirea Strehaia da Orfanotrofiei câ'e cinci mii de taleri pe an. Acum se oferă un nou arendaș, cu 500 de taleri mai mult pe an, adică 5500 de taleri în folosul Orfanotrofiei [116]).

27 Ianuar 1824. Câteodată mai pica și câte un venit neașteptat pentru Orfanotrofie. La această dată, tocmai când Orfanotrofia se sbătea în mai mare lipsă, moare un Panait Dascălu, și Hatmanul Pană Costescu epistat al Vorniciei obștirilor, propune ca din rămasele răposatului, să se achite doicele care cresc copii sărmani; propunerea a fost imediat primită [117]).

---

114) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 344.

115) Idem, pag. 904.

116) Idem, vol. XII, pag. 92.

117) Idem, Istoria domniei lui Gr. Ghica, manuscris la Academie. Citează condica domnească nr. 105, pag. 65.

www.dacoromanica.ro

5 April 1824. Domnitorul Grigore Ghica modificând la această dată organizarea Vornicielor obştirilor, fixează pentru leafa doicelor care cresc copii orfani suma de 516 taleri pe lună [118]).

Rezultă din datele de până acum că Orfanotrofia aşa cum a fost concepută de Alexandru Ipsilante şi reînoită de Constantin Hangerli, nici odată n'a fost realizată; totul s'a redus la plata unor doici mercenare care creşteau pe la casele lor aceşti copii ai nimănui, din cari prea puţini ajungeau să fie mari. Doctorul Constantin Caracaş, medic al spitalului Pantelimon şi ctitor al spitalului Filantropia, care a trăit printre noi dela 1800 până la 1828. a scris o carte *„Topografia ţărei româneşti"* o monografie sanitară, în care vorbeşte şi despre Orfanotrofie în termeni foarte puţin măgulitori:

După ce descrie ctitoria lui Ipsilante, adică Epitropia de obşte şi Cutia milosteniei, care întreţine Orfanotrofia, D-rul Caracaş spune că această orânduială s'a menţinut până în anul 1787, când s'a desfiinţat azilul copiilor. Orfanii au fost daţi la doici ca să-i crească la casele lor. Acest sistem era dezastros. D-rul Caracaş spune:

„Din cei 200—250 de copii luaţi spre îngrijire, afară de cei cari aveau norocul să fie adoptaţi de creştini miloşi şi fără copii, toţi ceilalţi ajungeau nenorocite victime ale neîngrijirei şi inconştienţei fără milă şi rapace ale epistaţilor, mai ales că nu exista nici medic, care să-i viziteze. Aşa că moartea frecventă şi fatală a acestor copii vine din cauză că nu-şi dădeau osteneala să aleagă doici cinstite şi conştiincioase şi fiindcă, mai târziu, nimeni nu se interesează de creşterea lor. Doicele, fără mustrare de cuget şi fără milă, având a creşte şi pe copii lor proprii, lasă pe nenorociţii orfani, să stea toată ziua în murdărie, nespălaţi, şi în loc de lapte matern îi nutreşte cu lapte de vite sau cu o zeamă numită papară, compusă din apă şi pâine sau chiar mămăligă, şi foarte rar din orez sau orz curăţat, sau altă cereală de acest fel. Multe obişnuesc de mestecă pâine sau le dă chiar mâncare de-a lor. Această hrană nefiind potrivită pentru aceşti sărmani, le este fatală... Pe lângă neajunsurile de mai sus, le lipseşte şi îmbrăcămintea trebuincioasă, şi curăţenia; fiindcă doicele nu-i îmbracă cum se cuvine, făcând economii din cei şapte lei pe lună destinaţi acestui scop, copii mor de frig, mai ales că şi locuinţele lor sunt umede şi mizerabile. Mulţi se îmbolnăvesc în primele zile ale naşterei, din cauză că barbarele lor mame îi aruncă pe la biserici sau răspântii, unde zac multe ceasuri expuşi intemperiilor. Plâng ceasuri întregi şi dacă nu se găseşte vreun om milos ca să-i primească, sunt duşi la azil; dar până să se rânduiască la doici, mulţi din ei rămân toată ziua fără să sugă. degerati si plini de murdării. Mulţi se bolnăvesc din cauza răului tratament, fiindcă la fiecare două luni, când doicele îşi primesc leafa, sunt obligate să aducă şi copii la Direcţie, şi aici stau

118) Vezi mai departe. reforma lui Grigore Ghica.

www.dacoromanica.ro

ceasuri întregi, uneori şi mai multe zile până îşi primesc leafa dela epistaţii cei neconştiincioşi însărcinaţi cu acest serviciu, şi sărmanii copii, chiar şi cei cu constituţia sănătoasă, fireşte se bolnăvesc şi devin victimele lipsei de conştiinţă şi neîngrijirei acestor barbari. Trec sub tăcere şi alte multe abuzuri isvorâte din neglijenţa şi lăcomia epistaţilor.

Din această expunere sinceră, fiecare se va convinge că această Direcţiune trebue să depue mai multă grijă reorganizând căutarea nenorociţilor copii. După părerea mea socot necesar în acest oraş, unde poporul este incult şi barbar, să se înfiinţeze iarăşi un azil clădit anume pentru aşezarea copiilor, şi să se numească un epistat conştiincios, uman şi instruit, şi un medic experimentat, care să-i viziteze în fiecare zi. Dar mai ales trebue ca această Direcţie să nu se mai dea în fiecare an orişicui, aşa cum se face în funcţiile ordinare, ci eforul ales, să fie statornic, ca să fie în stare să îndrepte tot ce i se pare vătămător acestor nenorociţi copii inocenţi, să întărească şi să amelioreze cât mai mult tot ce este folositor.

Dacă nu se va introduce această reformă şi nu se va înfiinţa azil ca mai înainte, este de trebuinţă şi urgentă datorie de omenie, să se stabilească nişte norme mai potrivite. Bunăoară, pe lângă epistaţi, să se însărcineze în fiecare mahala persoane conştiincioase şi miloase, dintre locuitori, care să observe cu atenţiune şi să înştiinţeze Direcţiunea despre creşterea copiilor. Să se orânduiască doctor, care să viziteze nu numai copii bolnavi, dar şi pe cei sănătoşi, odată pe săptămână. Asemenea şi preoţii enoriei să-i viziteze şi să sfătuiască doicele să-i caute ca pe copii lor. Numai aşa se poate spera, că vor scăpa cei mai mulţi dintre ei dela o moarte prematură, şi vor fi folositori în viaţa socială" [119]).

Reorganizarea Orfanotrofiei aşa cum o cere d-rul Caracaş a fost înfăptuită de către Kiselef în cadrul marelor lui reforme de asistenţă, de cari ne vom ocupa mai departe.

II. ASISTENŢA SĂRMANILOR EVGHENIŢI.

Este un capitol care interesează mai mult latura juridică a asistenţei, dar care, în vremea de care ne ocupăm aici, intra între preocupările de asistenţă cuvenită celor orfani şi fără alt sprijin decât cel pe care putea să li-l dea societatea.

Prin orfani evgheniţi se înţeleg copii orfani de neam bun cu oarecare avere lăsată de părinţii lor. După Pravile, aceşti copii sunt puşi sub tutela unui ispravnic sau curator, numit de către Domnitor [120]).

Lui Alexandru Ipsilant revine meritul de a fi legiferat cel dintâi asistenta locală a acestor copii înfiinţând Epitropia orfanilor evgheniţi:

1199) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş, pag. 164.

120) Vezi vol. I, pag. 391.

www.dacoromanica.ro

Art. 1. Epitropia după Pravili acolo se cuvine. unde este şi moştenirea. Măcar că Pravila depărtează pe mueri a fi epitroape. dar mumei. când nu se va mărita sau nu va avea copii dela alt bărbat mai înainte, îi dă putere a fi epitroapă copiilor. pe periusia tatălui lor...". Când se numesc epitropi streini de familia orfanuiui. trebue să se motiveze de ce anume s'a făcut aşa. ..Numai ori de casa lui ori streini va orândui. când se va arăta rău chivernisitor. să fie lepădat şi să se orânduiască altul vrednic şi credincios. ca să nu se prăpădească lucrurile copiilor săraci".

Art. 2 şi 3 reglementează administrarea averei orfanului şi darea socotelilor [121]).

La 1817. în *..legiuirea"* lui Vodă Caragea. se reia în cap. XXI, chestiunea Epitropiei orfanilor cu avere şi se stabilesc din punct de vedere legal toate împrejurările cari reclamă instituirea Epitropiei. felul cum trebue să se constitue Epitropia. administrarea averei. darea socotelilor şi încetarea Epitropiei la căpătarea majoratului epitropisitului. adică la 25 de ani sau la măritiş [122]).

In reforma întocmită de Grigore Ghica la 5 April 1824. când a întrunit toate instituţiile de binefacere puse până atunci sub privigherea Vorniciei obştirilor. a înglobat aici şi administrarea averilor orfanilor bogaţi: în acest scop a creiat o Casă nouă zisă *..Casa sărma-..nilor evgheniţi",*

Această casă priveşte pe ..cei ce din feciori de boeri rămân sărmani de părinţi (adică orfani). după arătarea rudelor lor către Stăpânire. Se dă avutul acelor sărmani. mişcătoare si nemişcătoare. în purtarea de grijă a acestei case. şi din dobânda banilor i arenda moşiilor lor. se dă spre hrana. îmbrăcămintea şi învăţătura lor. Şi aceasta se urmează până când aceşti sărmani vin în vârsta Pravilei. şi atunci iarăşi prin porunca Stăpânirei . se sloboade dela Epitropie averea fieşcăruia prin dreaptă socoteală. Ocârmuitor acestei case este prea sfinţia Sa părintele Mitropolit. episcopul Buzeului. Banul Constantin Bălăceanu. Vornic Iordache Golescu..." [123]).

Intocmirea lui Grigore Ghica. cu toată garanţia morală a oamenilor puşi să conducă Casa evgheniţilor probabil că a fost rău condusă. ceiace a necesitat altă organizare. Regulamentul organic [124]) înfiinţează în acest scop o *..Obştească Epitropie"*. care să administreze nu

---

121) I. M. Bujoreanu. Legi vechi. vol. II. Pravilnicească condică a lui Ipsilante. ..Pentru Epitropi". Pag. 15 lit. D.

122) Idem. vol. I. Legiuirea Caragea, pag. 468, ..Pentru Epitropie".

123) Vezi mai departe. capitolul III. Reformele lui Kiselef: organizarea asistenţei publice. Raportul Divanului: Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roş. fila 28.

124) Anexa 5 al Cap. VIII. din Regulam. Organic.

www.dacoromanica.ro

numai averea orfanilor minori ci şi „*averea celor ce vor muri fără moş-tenitori cunoscuţi*" [125]).

Obştească Epitropie a luat fiinţă la 1 Iulie 1833. iar dupe un an, la 16 Noembrie 1834, Barbu Ştirbei spune :

> „*Una din cele mai mântuitoare legiuiri din câte s'au întocmit prin chibzuirile acestei cinstite Obştească Adunare, sunt negreşit întocmirile pentru creşterea şi chiverniseala averilor nevrâstnicilor ce rămân sărmani de părinţi, fără nici un fel de îngrijitor... căci se coprinde cineva de jale când vede acum de aproape neorânduiala ce se urma întru cea mai sfântă, poci să zic, dintre toate îndatoririle omenirei...*" [126]).

Dar, Obştească Epitropie întocmită numai pe baze de ordin juridic, îndepărtează această chestiune din categoria celor de care se ocupă asistenţa publică cu caracter sanitar şi o plasează în asistenţa juridică, de aceia, evoluţia ulterioară a acestei instituţiuni trebue căutată în domeniul juridic.

III). ASISTENŢA VĂDUVELOR SĂRACE; A FETELOR AJUNSE LA VRÂSTA DE MĂRITAT, A BĂTRÎNILOR NEPUTINCIOŞI, A BOERILOR SCĂPĂTAŢI, A FUNCŢIONARILOR EŞIŢI LA PENSIE, A INVALIZILOR DE RĂZBOI ŞI SCHILODIŢILOR DIN DIFERITE BOLI.

Asistenţa săracului umil, a cerşetorului care întinde mâna, este lăsată să se facă la uşa bisericei, în seama creştinilor miloşi, cari practică această virtute creştinească din îndemn sufletesc, isvorât din credinţă şi iubire.

Reforma lui Alexandru Ipsilante şi Grigore Ghica priveşte asistenţa sărăciei discrete, a săracului care nu întinde mâna deşi muşcă din amarul lipsei cumplite, asistenţa văduvelor sărace, a fetelor sărace ajunse la vârsta măritişului, a boerilor căzuţi în sărăcie cari, dacă sunt ajutaţi la timp, se pot ridica din sărăcie şi devin iarăşi folositori societăţei şi ţărei.

Asistenţa lor este în seama Cutiei milosteniei, dupe cum tot în seama Cutiei intră şi asistenţa datorată, asistenţa obligatorie faţă de slujbaşul îmbătrânit sau rănus de boală în serviciul ţărei, cum obligatorie este asistenţa invalidului schilodit pentru ţară.

Celor dintâi se acordă mili sau ajutoare, celor din a doua categorie se acordă pensii sau diferite scutiri de impozite. Şi, pentrucă fondurile distribuite de Cutie se procură din veniturile ţărei. din taxe puse pe lefurile slujbaşilor, cât şi din unele întreprinderi cari se fac sub scutul ţărei, rezultă că ajutoarele ca şi pensiile ce se dau din această Cutie a ţărei, formează o asistenţă de stat, verificată de organele de con-

125) I. M. Bujoreanu, l. c., pag. 470.

126) Analele parlamentare, vol. VII, pag. 245.

www.dacoromanica.ro

trol ale ţărei acelor vremi, asistenţă cu totul deosebită de cea practicată până acum de Biserică, sau de particulari.

Că se făceau abuzuri, că de foarte multeori ajutoarele şi chiar pensiile se dădeau cui nu se cuvenea, o recunoaşte chiar şi unii Domnitori. Moruzi spune despre unii clienţi ai Cutiei că *„din tembelie şi din „rău năravu, mulţi se lasă pre sineşi la periciune şi la un hal de milă, „cari, numai în ajutorul Cutiei nădăjduesc hrana şi chiverniseala"* [127]).

Dar, aceste fapte dovedesc numai o latură urâtă a moravurilor de atunci, fără să scadă nimic din temeinicia faptului de necontestat că, Cutia milosteniei este începutul asistenţei de stat la noi.

Exemple de mili şi pensii se pot cita nenumărate, dar ar fi greu şi poate inutil să înşirăm toate câte cunoaştem. Vom spicui câteva în ordine cronologică.

25 Sept. 1783. Mihai Şuţu în întâia lui domnie (Aug. 1783—April 1786), acordă o pensie de 15 taleri pe lună, lui Barbu Logofătul *„lipsit de vederile ochilor"* [126]).

1 Dec. 1791. Tot Mihai Şuţu, în a doua lui domnie (Mart. 1791—Ian. 1793), primeşte următoarea jalbă dela un tunar rămas orb din cauza unui tun cu racilă, adică defect:

Prea Înălţate Doamne.

Jăluesc Măriei Tale, că eu fiind tunar la breasla armăşiei în Domnia Măriei Tale cea dintâi, slobozind tunurile s'a întâmplat de m'a lovit de am rămas secat, orb de tot, având un tun dintr'acelea racilă, rămâind de sunt purtat de altul, de cer milă, să nu mor de foamne, şi văzându-mi-se halul meu de Măria Ta, atunci, Te-ai milostivit de mi s'au dat dela Cutie pe lună câte taleri 3, bani 60 pentru hrana mea, care milă mi s'au urmat până la începerea răsmiriţei aceştia ce a trecut, iar de atunci încoace nu mi s'au dat. Fierbinte mă rog Măriei Tale, să reverşi milă asupră-mi, a mi se da acea milă, a o avea de hrana vieţei, cât voi avea rămăşiţă de viaţă şi cum va fi mila Măriei Tale".

Robul Măriei Tale, Niculae Ceauş, fost tunar [129]).

După cercetare, Domnitorul i-a acordat câte doi taleri pe lună.

22 Ianuarie 1792. — Mihai Şuţu acordă câte cinci taleri pe lună unei femei, Peteana, sărmană cu doi copii, care trebuiau plătiţi dela Cutie prin Episcopia de Râmnic [130]).

7 Februar 1792. — Radu Postelnicul Moldoveanu capătă o pensie de cinci taleri pe lună. Tot aşa Ianache Ciubucciu, care capătă o pensie de 10 taleri pe lună [131]).

---

127) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 363.

128) Idem, vol. II, pag 502.

129) V. A. Ureche., Ist. Rom., vol. IV, pag. 116—117.

130) Idem, pag. 116.

131) Idem, pag. 117.

www.dacoromanica.ro

12 Martie 1793. — Alexandru Moruzi, ţinând seamă că bună parte din banii Cutiei se adună de pe afară *„dupe la preoţi... pentru folosul şi „ajutorul săracilor de obşte"*, că prin urmare este drept ca din aceşti bani, să se ajute şi *„săracii părţei locului şi ai eparhiei de unde se strâng"*, porunceşte, să se dea 250 de taleri părintelui episcop al Buzeului, Chir Dositei *„pentru obrazele sărace şi scăpătate, ce se află într'această epar- „hie"* ; că episcopul *„ca un arhiereu de eparhie de acolo, trebue să ştie „mai bine pe cei cu adevărat scăpătaţi şi vrednici de ajutor"* [132]).

17 April 1793. — Tot Alexandru Moruzi porunceşte ca ajutoarele ce se dau dela Cutie *„cum şi mila de aceste zile ale Paştelor după catas- „tişele ce au pecetluit Măria Sa, să se împarţă numaidecât, în două zile"* [133]).

16 Mai 1793. — O fată de Evreu, săracă trece la creştinism, drept care, i se dă un ajutor de 100 de taleri [134]).

16 Mai 1793. — Tot atunci, Maria Fata, Evreică botezată, protejată de Clucerul Ioan Florescu, ca să se poată mărita cu un negustoraş *„a rămas pricina zăticnirei numai pe taleri 300"*, şi Alexandru Moruzi îi acordă 100 de taleri [135]).

27 Mai 1793. — Lui Ştefănică biv polcovnic za ciocli i se fixează o pensie de 15 taleri pe lună şi lui Pârvu Săndulache 20 de taleri pe lună, pentru slujbele săvârşite de ei [136]).

5 Iunie 1793. — O femee trece la ortodoxism şi pentrucă era săracă i s'a dat o pensie de doi taleri pe toată luna *„dela Cutie ajutor, „pentru hrana vieţei ei"* [137]).

30 Iunie 1793. — Domnitorul Moruzi acordă 150 de taleri lui Vasile Pârâianu, postelnicel din Gorj *„vrednic de ajutor fiind fecior de boer „pământean, el şi soţia lui, foarte scăpătaţi, cu casă grea şi cu fete de „vârstă"* [138]).

30 Iulie 1793. — Milă pentru o femee botezată :

„Maria ce au fost Sască... fiind de altă lege au tras pravoslavnica credinţă şi au primit creştinescu cel adevărat botez, şi fiindcă este foarte săracă... şi cu râvnă păzeşte sfânta biserică, silindu-se spre împlinirea legei... dar felul neamului este de oameni proşti... se cuvine a fi miluită pe starea ei". Şi Domnitorul îi acordă o pensie de doi taleri pe lună [139]).

26 August 1793. — Se dă câte taleri 5 pe lună Luxandrei *„ce a*

---

132) Idem, vol. VI, pag. 650. Citează cond. 23, fila 16.
133) V. A. Ureche, l. c., vol. VI, pag. 651. Citează condica XXIII, f. 42 v.
134) Idem, vol. V, pag. 22.
135) Idem. Citează condica XXIV, fila 159.
136) Idem, vol. VI, pag. 652.
137) Idem, vol. V, pag. 21.
138) Idem, vol. VI, pag. 652. Citează condica XXIII, fila 93 verso.
139) Idem, vol. V, pag. 21. Citează condica XXIV, fila 289.

www.dacoromanica.ro

..fost soție Popii Constandin dela Biserica cu sivilele, cu o copilă săr-..mană ce are, anume Smaranda, pentru hrana și chiverniseala lor" [140]).

4 Dec. 1793. — Preotul Popa Dragomir din satul Saca, jud. Gorj *..scăpătat și în mare sărăcie... beteag la mâini din multele casne ce „au pătimit"*, pe vremea ocupației nemțești *..având și cinci fete, cere milă „spre ajutorul căsătoriei lor"*. Domnitorul îi dă 40 de taleri [141]).

9 Dec. 1793. — Domnitorul Alex. Moruzi dă câte 10 taleri lunar căpitanului Prejbeanu *..din boerinașii cei vechi din sud Romanați... vârsta ..lui este mai mult spre bătrânețe și se află la mare sărăcie...*" [142]).

5 Ianuar 1795. — Moruzi poruncește să se *..plătească lefile jupâ-..neselor văduve și celor scăpătați...*" [143]).

11 Februar 1796. — Vistierul Scarlat Câmpineanu, nazirul Epitropiei, raportează Domnitorului că soția răposatului Filotache Colțescu, Casandra *„merită milă, fiind fată de boer și văduvă scăpătată...*". Domnitorul i-acordă câte 15 taleri pe lună [144]).

29 Martie 1796. — Dăm o dovadă certă că pensiile se da celor care n'o meritau, și încă pensii mari: este un tablou de boeri pensionari, cari primesc între 20 și 40 de taleri pe lună, numiți apoi în slujbe judecătorești, când sunt șterși dintre pensionari, căci *..a lua câte două lefi unii și ..alții nici una, nu este cu cale*" :

> *..40 taleri lunar lui Toma Comino rânduit judecător la Criminal. 20 taleri lunar lui Matei Popescu rânduit judecător la Vlașca. 20 taleri lunar lui Matei Cantacuzino judecător la Depart. de 8. 20 taleri lunar lui Teodor Michea judecător la Criminal'on. 25 taleri lunar lui Enache Costacopol, cămăraș la Ocnă. 5 taleri lunar lui Const. Raneti rânduit judecător la Săcueni. 15 taleri lunar lui Mihai Bărbătescu rânduit judecător la Prahova. 10 taleri lunar lui Ștefan Râmniceanu rânduit judecător la Argeș.*

Adică 155 de taleri pe lună pe cari îi înghițeau boerii dela Cutie, în timp ce săracii răbdau [145]).

28 Iunie 1796. — Se dă o pensie de 15 taleri pe lună și alte scutiri lui Ilie Polcovnicul, care *..s'au aflat în adevăr slujind la treaba ..molipselei de năprasnica boală a ciumei... cheltuind multă trudă și oste-..neală până când i s'au întâmplat boala de care au rămas sluțit și ne-..destoinic a mai putea sluji și a se chivernisi pe sineș*" [146]).

29 Iunie 1796. — Ca să se pue capăt abuzurilor cu pensiile celor cari nu le meritau, Epitropia propune la această dată o revizuire a

---

140) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI. p. 653. Cit. condica XXVII. f. 128.
141) Idem. vol. V. pag. 44—45. Citează condica XXV. fila 99.
142) Idem. vol. IV. pag. 117. Citează condica XXV. fila 191.
143) Idem. vol. VI. pag. 654. Citează condica XXIX, fila 7 verso.
144) Idem. vol. IV. pag. 658.
145) V. A. Ureche. l. c. Vol. VI. pag. 659. Citează condica XXXI. f. 38 v.
146) Idem. vol. V. pag. 148—49. Citează condica XXVI. fila 280.

www.dacoromanica.ro

acestor mili. In acest scop se numeşte o comisiune de trei, compusă din vel Ban Brâncoveanu, Banul Moruzi şi Nazirul Epitropiei, dar comisiunea s'a descomplectat prin moartea lui Moruzi. După câteva zile, la 7 Iulie 1796, boerii Divanului fac o anafora Domnitorului, prin care propun să se ţină un catastih pecetluit cu pecetea Domnitorului şi la fiecare trei luni să se verifice cei ce primesc mili, iar alţii să nu se treacă d cât cu pitac domnesc. Sameşul plătitor să plătească numai pe bază de teşcherea la mână, în care să se coprindă suma ce are de plătit şi pe ce lură anume, iar teşchereau să o oprească el drept descărcare, iscălită de cel care a primit banii [147]).

10 Oct. 1797. — Alexandru Ipsilante întăreşte milele ce a avut Clucerul Dumitrache din serviciul spitalului Pantelimon şi cunoscut istoric al evenimentelor dela 1769—1775. El a fost şi la *„epitropia mânăstirei Sf. Pantelimon, la care s'au aflat orânduit, cu multă durere chivernisind şi economisind cum se cade mânăstirea şi spitalurile săracilor bolnavi, până la sfârşit"* [148]).

5 Noembrie 1797. — Ipsilante acordă un ajutor biv vel Paharnicului Stanciu, fost în serviciul Divanului şi căzut în *„patimă de sacatlâc"* (paralizie) [149]).

29 Februar 1800. — Alexandru Moruzi scuteşte de dări pe Ioan Unchiaşul, călăraş, *„bătrân şi foarte sărac şi cu patimă de surpătură"* [150]). Iar la 12 Iulie 1800, scuteşte pe Radu, unchiaş nevolnic ot Dârza din Ilfov *„om la vârstă de 100 ani"* [151]).

20 August 1800. — Se scuteşte Petre Vătăman dela steagul Agiei, *„căzut la boală foarte grea şi rămas secat"* [152]).

24 Februar 1803. — Se acordă o pensie de 8 taleri pe lună lui Partenie, topciu în slujba domnească la răsboi [153]). Un alt ostaş, Gavrilă, moare în răsboi şi Vodă dă soţiei ostaşului şi unei fete, câte 15 taleri pe lună, dela Cutie, la 4 Martie 1803 [154]). Tot la 4 Martie 1803, se dă lui Ioan Cara Baraictar, ostaş, care şi-a perdut o mână în răsboi, câte 15 taleri pensie pe lună [155]). Asemenea lui Pârvan, ostaş, care a perdut o mână, i se scuteşte casa de orice dajdie [156]). La 21 Martie 1803 se dă pensie dela Cutie câte 15 taleri pe lună, pe viaţă, lui Gheorghe

147) Idem, vol. VI, pag. 660—61. Cit. condica 31, fila 66.
148) V. A. Ureche. Ist Rom., vol. VII, pag. 85.
149) Idem, pag. 88.
150) Idem, vol. VIII, pag. 153.
151) Idem.
152) Idem, pag. 154.
153) Idem, pag. 384. Citează condica 46, fila 61 v.
154) Idem
155) Idem
156) Idem

www.dacoromanica.ro

Cavarcalâul, ostaş din slujba domnească, căci a pierdut o mână în răsboi şi are cinci copii [157]).

1806—1812. — In timpul ocupaţiei ruseşti pensiile şi ajutoarele cari se dădeau dela Cutie, le primeau femeile frumoase pe placul Ruşilor, ori boerilor plecaţi acestor streini. Printre pensionarii Cutiei din acele vremi figurează Franceji ca Gaudin şi Belleval, iar o boeroaică văduvă, Clucereasa Ruxandra Greceanca, este refuzată dela pensie, pe cuvânt că Steter, comandantul rus, nu cunoaşte serviciile aduse ţărei de către răposatul Greceanu [158]).

12 April 1806. — Constantin Ipsilante introduce un sistem nou de ajutorare, ajutoare anonime pe cari le da din Casa răsurilor protejaţilor :

> *„Cinstit şi credincios boerule al Domniei Mele, dumneata biv vel Bane, Epistatule al Casei răsurilor, din banii acestei case, să aibi a da dumnealui vel Postelnic, taleri 1500, adică o mie cinci sute, pentru un obraz ştiut, iar dela următorul April şi înainte, să aibi a da pre toată luna câte taleri şapte sute cincizeci, iarăşi la dumnealui vel Postelnic, tot pentru acel obraz, leafă, şi cu acest domnescul Nostru pitac se vor ţine în seamă la socotelile casei"* [159]).

Ajutorul anonim este o inovaţie asupra căreia este de prisos să insistăm pentru a-i dovedi imoralitatea. Totuşi, acelaş Domnitor găseşte prilejul să ajute şi pe un funcţionar al ţărei ajuns la neputinţă pe urma slujbei, poruncind să fie pus la pensie pe ziua de 1 Martie 1807 :

> *„Eu Constantin Alexandru Ipsilante Voevod, Domnul Moldovei şi Valahiei.*
>
> *De vreme ce acest Răducan Logofăt se află în starea ce ni se arată, neputiincios de a mai sluji, poruncim dar, ca la slujbă să se pue altul în locul lui, iar cu dânsul facem Domnia Mea milă, atât pentru scăpătăciunea lui şi pentru sacatlâcul patimei lui întru care se află, cât şi mai vârtos, pentru cea de atâţia ani până acum slujbă a lui, şi poruncim dumitale epistatule al răsurilor, să se aşeze la catastihul lefilor cu taleri 15 pe lună, care să i se urmeze şi să i se dea dela zi întâi a acestei luni, pe toată diminia, lipit la tagma foaiei slujbaşilor Divanului ; poruncim şi dumitale vel Vistier, să i se păzească şi privilegiul atât a scutelei sale şi al scutelnicilor, spre a şi-i avea, precum au şi ceilalţi logofeţi ai Divanului, cât şi privilegiul scutelei pe drepte bucatele sale, de dijmărit şi vinăriciu, şi o cârciumă aici în oraşul Bucureştilor"* [160]).

22 Sept. 1808. — Ajutoarele ca şi pensiile cari se dau dela Cutie trebue să fie mai întâi aprobate de comandantul rus. La această dată,

---

157) Idem

158) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IX, pag. 631.

159) Idem, vol. VIII, pag. 654. Citează condica 49, fila 28.

160) Idem, vol. IX, pag. 113

www.dacoromanica.ro

Divanul acordă o pensie de zece lei pe lună Caliței Văduva din mahalaua Radului Vodă, fiind săracă [161]).

9 Oct. 1809. — Divanul acordă o pensie de 10 lei pe lună Polcovnicesei Stanca, fiindcă este săracă și are și două fete [162]). La fel se iartă de dajdii un Gheorghe din mahalaua Spirei, care se află *„în „desăvârșită sărăcie și scăpătăciune, cum și soția lui creștină din „ovrei..."* [163]). Unuia Costea, fost păhărnicel, fiind foarte bătrân și sărac și fiindcă s'a aflat slujind Curței acestui Principat, i se dă câte 10 taleri pe lună [164]).

12 Martie 1810. — Generalul rus Bagration, ordonă Divanului să dea o pensie de 100 de taleri pe lună dela Cutie, văduvei unuia Sadatoglu, dragoman al Consulatului rus din București [165]).

8 Martie 1811. — Se dă porunci ca toate mileie ce se acordă, să fie date numai cu aprobarea Senatorului Președinte rus [166]).

29 Martie 1813. — Sistemul de a se da ajutoare anonime, de astădată din Cutia milosteniei, se repetă. Scrie Vodă Caragea :

> *„Cinstit și credincios boer al Domniei Mele dumneata biv vel Vistier Ioane Moscu, epistatule al Epitropiei obștirilor, primind acest domnesc al Nostru pitac, îți poruncim să dai dela Cutia milosteniei taleri 750 unui obraz anonim, pe trei luni : Ian., Febr. și Martie, câte taleri 250 pe lună, care această leafă să urmeze a i-o da dumneata dela sfârșitul acestei luni înainte de fieșcare lună"* [167]).

12 Mai 1813. — Dacă era galant cu obrazele anonime, apoi Vodă Caragea era tot atât de galant cu unele fete ; la această dată acordă nu mai puțin decât o mie de taleri pentru măritișul unei fete protejate [168]). Și la 14 Ianuar 1815, dă 200 de taleri drept ajutor la o înmormântare [169]).

24 Iulie 1815. — De astădată se introduce un nou gen de ajutoare. Se propune și Domnitorul aprobă ca unele mânăstiri să ajute direct pe săraci *„fiind datoare mânăstirile a face astfel de ajutoare"*. Căci spune anaforaua Logofătului Țărei de sus :

> *„...la această jalbă a Mariei... făcând cercetare m'am plirofo-risit că este cu adevărat săracă vrednică de milă și de ajutor, fiind și bărbatul său în desăvârșită ticăloșie, fără de nici o chiverniseală, și... cu cuviință fiind a fi ajutat din partea sfintelor mânăstiri, căci*

161) Idem, pag. 526. Citează condica 58, fila 77 v.
162) Idem. Citează condica 50, fila 7.
163) Idem, pag. 527.
164) Idem, pag. 526. Citează condica 58, fila 76 v.
165) V A. Ureche. Ist. Rom., vol. IX, pag. 526.
166) Idem.
167) Idem, vol. X/A, pag. 139. Citează condica 74, fila 38.
168) Idem. vol. X/B, pag. 278.
169) Idem.

www.dacoromanica.ro

cei ce li-au zidit pentru acestfel de sfârşit li-au orânduit, a ajuta din venitul mânăstirei pe cei vrednici de milă, şi aceasta s a întâmplat şi la o femee scăpătată de s'a orânduit cu poruncă domnească a-i da mertic dela mânăstirea Radului Vodă, care s'a poruncit şi de Măria Ta a se păzi...",

şi Domnitorul porunceşte la şase mânăstiri să dea femeei câte 50 de taleri pe lună *„până când va putea bărbatul său"*, să se chiverniseasscă [170]).

18 April 1822. — Se scuteşte văduva lui Ştefan Şopron, călăraş, ucis de tâlhari pecând se întorcea cu corespondenţă dela Ţarigrad, ca să nu mai plătească nici o dajdie de *„căminărit, i fumărit şi altele ce „sunt pe cârciumi"* [171]).

5 Mai 1822. — Mihalache Manu, Constantin Negre şi Grigore Romanitis, scutesc de slujbă şi de dajdii pe Ilie Neputiinciosul, vânătorul polcovnicesc, din cauza bătrâneţelor [172]). La fel este scutit la 20 Iunie 1822, şi Ilie Căpitanul care *„s au sacatifsit de o mână"* [173]). La 3 Iulie acelaş an se scuteşte Marin sin David, beteag de surpătură şi la proastă stare [174]).

2 Martie 1823. — Din cauze ce am arătat când ni-am ocupat de spitalul Colţea, acest spital a ajuns în aşa hal de sărăcie că nu putea plăti nici măcar un ajutor unui slujbaş, care servise această instituţie peste 32 de ani. A fost nevoe să se intervie la ajutorul Ţărei :

Prea Înălţate Doamne.

Toma Bărbierul ot Colţea de aici, printr'această jalbă face plângere Măriei Tale, că peste 32 de ani sunt decând slujeşte spitalului spălând şi curăţind pe bolnavi la cap ; acum fiindcă au rămas sacat de vederea ochilor, nu mai este vrednic de a mai fi bărbier bolnavilor din numitul spital, ci sărac desăvârşit şi fiind lipsit şi de hrana vieţei, face rugăciune Măriei Tale, a se milui cu o luminată carte a Măriei Tale, apărându-se de rândul dajdiilor Vistieriei, i podvezi şi angarale, căruia, după cercetarea ce am făcut, fiindcă şi de Epistaţii spitalului la desnădăjduirea întru care se află numitul jăluitor, nu este supărat întru nimic, la rugăciunea ce face, rămâne, şi, precum te vei milostivi Înălţimea Ta asupră-i.

Şi Domnitorul l'a ertat pe bietul bărbier de rândul dajdiilor şi alte podvezi [175]).

In reforma făcută de Grigore Ghica la 5 April 1824, este curios că se vorbeşte de Cutia milosteniei, dar nu se dă nici o deslusire cu privire

170) Idem, vol. X/A, pag. 277. Citează condica 84, pag. 428.

171) V. A. Ureche, l. c. vol. XIII. pag. 280. Citează condica 101, fila 26.

172) Idem. aceiaş citaţie, fila 460.

173) Idem, pag. 281 cu aceiaş citaţie. fila 102 verso.

174) Idem, pag. 279, cu aceiaş citaţie, fila 125.

175) Arh. Stat. condica 102. pag. 331.

www.dacoromanica.ro

la milostenia propriu zis, cum trebue să se facă sau cum se organizează sub noul regim. Numai mai târziu, la 30 Dec. 1829, în raportul lui Trăsnea către Divan, se spune că cea de a patra casă care ţine de Departamentul obştirilor, Casa milosteniei *„dă lefi şi mili pela obraze scăpătate, „când are capital de prisos"* [176]). Este o indicaţiune prea vagă pentru a ne putea orienta în pricina *„capitalului de prisos"*. De altfel se ştie că Grigore Ghica n'a cultivat de loc virtutea creştinească a milosteniei, pentrucă era o fire din cale afară de avar, şi nu mai avea vreme să gândească şi la nevoile altora. Intr'o corespondenţă din 13 April 1825, se spune chiar, că Domnitorul a suprimat obiceiul care *„de când se ţine „minte, se împarte de Paşte, dela Vistierie, 15—20 de mii de piaştri drept mili săracilor..."* [177]).

Regulamentul Organic aduce o organizaţie nouă în asistenţa săracilor, văduvelor şi pensionarilor, îngrijindu-se şi de asistenţa cerşetorilor. Totul trece în grija Statului, care este obligat să poarte grija tuturor, fără osebire. Vom da mai departe organizaţia înfăptuită de către Kiselef.

IV. ASISTENŢA BOLNAVILOR.

a) ASISTENŢA BOLNAVILOR SPITALIZAŢI.

b) ASISTENŢA BOLNAVILOR NESPITALIZAŢI: CREIAREA MEDICULUI PUBLIC SI INCEPUTURILE ORGANIZĂREI SANITARE.

Chestiunea asistenţei bolnavilor se împarte în două:

a) Asistenţa bolnavilor spitalizaţi despre care ni-am ocupat în capitolul întâi, atunci când am studiat întemeerea spitalelor româneşti; nu mai revenim aici, şi

b) Asistenţa bolnavilor nespitalizaţi, asistenţă care a dus la creiarea medicului public şi la organizarea sanitară publică, pe care o vom studia aici.

Prin nizamul din 10 Decembrie 1775, Alexandru Ipsilanti îşi propunea printre altele, să ajute *„pre cei mulţi şi nevoiaşi, lipsiţi de cele nea- „părate vieţuirei, şi copii orfani si văduve sărace"*.

Pentru cei mulţi săraci şi văduve a creiat ajutoare băneşti sub numire de mili; pentru orfani a creiat Orfanotrofia. Şi unele şi cealaltă se ţineau cu banii Cuţiei milosteniei.

Dar nu era destul. Cea dintâi nevoe a săracului, ca a oricui, cea dintâi nevoe care se cere imperios ajutată, este boala, boala care nu acordă amânări, nici nu cruţă. Domnitorii şi boerii bogaţi au avut totdeauna doctori la îndemână, dar mulţimea şi mai ales săracul, a fost lăsat în voia soartei, pradă empirismului şi şarlatanilor.

176) Vezi mai departe: Capitolul III. Reformele lui Kiselef.

177) Hurmuzache, vol. XVII pag. 14, doc. XII.

www.dacoromanica.ro

Reformele lui Ipsilante şi în special înfiinţarea Cutiei milosteniei, creiază asistenţa medicală a mulţimei, asistenţa medicală gratuită a săracului, creiază medicul public.

Creiarea medicului public caracterizează deosebirea care există între medicina trecutului, medicina personală a Domnitorilor şi a bogaţilor, de medicina de după 1775, medicina mulţimei, medicina sau asistenţa medicală publică.

Medicul public fiind pus la îndemâna săracului, serviciile lui sunt plătite din fondul săracilor, adică dela Cutia milosteniei; la rândul ei am arătat că Cutia este pusă sub controlul Epitropiei obştirilor şi este condusă de un membru al acestei Epitropii, de unde urmează că medicii publici sunt puşi sub supravegherea şi controlul Epitropiei obştirilor, autoritate care corespunde cu ministerul de interne de astăzi.

Creiarea medicului public a dus la reglementarea serviciilor lui şi la organizarea medicală publică. Ar fi greşit să credem, că această reglementare s'a făcut aşa dintr'odată şi nici n'ar putea-o crede cineva. Totul s'a făcut treptat-treptat, încât pe nesimţite s'a ajuns la o organizare sanitară, atunci când numărul funcţiunelor medicale s'a înmulţit.

Pentru a uşura expunerea acestei evoluţii, în cele ce urmează vom studia pe rând:

a) Creiarea medicului public şi organizarea asistenţei sanitare în timpuri normale, şi

b) Organizarea asistenţei sanitare în timpuri anormale.

a) — CREIAREA MEDICULUI PUBLIC ŞI ORGANIZAREA SANITARĂ IN TIMPURI NORMALE.

Cei dintâi medici cari au ocupat funcţiuni publice la noi, au fost medicii celor două instituţiuni care au reuşit să se individualizeze dela tot începutul, spitalul şi şcoala.

Spitalul Colţea, spitalul Pantelimon, spitalul Spiridoniei ca şi spitalul Obedeanu din Craiova aveau orânduiţi prin însăşi hrisoavele de întemeere, medici cu leafă, dar medici cari erau obligaţi să servească numai bolnavii acestor spitale.

Tot aşa şi şcoalele din Bucureşti şi Iaşi aveau profesori cari erau doctori; aceştia pe lângă lecţii foarte probabil că făceau şi pe doctorii consultanţi ai şcoalei, dar nu cu obligaţia ce se impune slujbaşului plătit pentru asta.

Cel dintâi medic de spital, obligat să facă şi alt serviciu ca medic plătit, este doctorul spitalului din Craiova, care îndeplineşte şi slujba de medic al şcoalei; pentru asta este plătit nu numai din fondurile spitalului Obedeanu, ci şi din anumite venituri ale Vistieriei publice, iar după 1775, adică după ce s'a înfiinţat Cutia milosteniei, primeşte drept plată o anumită cotă şi din fondurile acestei Cutii. Lucrurile acestea se desluşesc dintr'un hrisov semnat de Alexandru Ipsilant, cu data de 9 Februar 1777, în care se spune că leafa doctorului din Craiova neajungându-se din veniturile mânăstirei Obedeanului, trebue plătită „*dela va-*

www.dacoromanica.ro

„ma Craiovei taleri 150, i dela Ocnele Mari din sud Vâlcea taleri 100, „ca să aibă purtare de grijă cu doftoriile sale la trebuința spitalului, iar „când va fi vreun doctor însărcinat cu familie grea, să i se dea și alți „taleri 200 dela Cutie, adăugând și alte lude șase..." [178]).

Pe de altă parte, când ni-am ocupat de ctitoria Obedeanului, am arătat că Ipsilanti a hotărât ca la această mânăstire să fie și școală, ca să fie *„spital nu numai trupesc ci și sufletesc"* [179]) și doctorul spitalului trebuia să fie și al școalei.

Mai târziu, la 19 Mai 1794, Alexandru Moruzi desființează spitalul Obedeanu și rămâne aici numai școală, iar doctorul este obligat acum să servească școala și să facă serviciu și ca medic al orașului, ba mai făcea și pe spițerul. [180].

Se pare chiar că din veniturile spitalului Obedeanu se plătea un doctor și pentru nevoile orașului Râmnicul Vâlcea, căci spune un act din 5 Martie 1786, din vremea lui Mihai Șuțu : *„de vreme ce leafa doc- „torului i spițerului dela Craiova și a doctorului dela Râmnic sud Vâlcea, „au fost orânduite atât de Domnia sa fratele nostru Domnul Alexandru „Ipsilanti Voevod..."* [181]).

Rezultă că Alexandru Ipsilant (1774—1782) a rânduit medic public nu numai în Craiova ci și la Râmnic.

La 20 Noembrie 1780, Alexandru Ipsilant obligă pe toți medicii spitalelor din București, să caute gratuit și pe săracii din oraș ; apoi hotărăște ca medicii să nu ceară plată decât dela bogați ; în cazuri grele să facă consulturi medicale, iar când nu sunt plătiți de către cei bogați, să nu refuze îngrijirea lor, dar să reclame Domnitorului, care îi va sili să plătească. Prin același act se stabilește controlul spițeriilor, control care se face de către arhiiatros *„dimpreună și cu alt doctor"* ; iar acest control privește și capacitatea profesională a spițerilor :

„Io Alexandru Ioan Ipsilant Voevod....

Dumneata Arhiiatre, te înștiințăm Domnia Mea pentru doftorii ce îi avem aici, că, adivărat pentru spitaluri sunt rânduiți, dar datori sunt și pe alți bolnavi de obște a-i căuta la neputințele lor, care, aceasta neurmându-se, auzim că la întâmplări când cinevași s'au îmbolnăvit, chemați fiind, unii să lenevesc, alții pricinuesc alte pricini, și așa nu vor să meargă. nici stau să caute pe bolnav, până când este trebuință. Deci, pentru aceasta îți poruncim, să chemi pe toți acești doftori câți se află, să le zici și să le arăți că este porunca Domniei Mele strașnic, să aibă a urma după cum mai jos am poruncit, căci de ne vom mai înștiința că sunt neurmători, să aibă a merge cu protimie și la mare și la mic în vreme, ca să caute pe

178) Analele parlamentare, vol. XIV, pt. I, pag. 1042—43.

179) Vezi pag. 172.

180) Idem.

181) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. I, pag. 392. — Vezi aici vol. II, pag. 251.

www.dacoromanica.ro

fieşte care de obşte cu silinţă. precum trebue. şi până când se cade spre sănătoşirea lui : şi dela cei cu stare proasta care sunt scăpătaţi, săraci. şi ştiuţi că nu au. plată să nu ceară nimic. fiindcă pentru una ca aceasta. îşi au fieştecare leafă orânduită pe luni. şi nu se cade dela cel ce n are. a aştepta plată sau a nu-l căuta pentru sărăcia lui. Iar dela cei ce sunt cu stare bună şi au. negreşit unii ca aceştia, se cade. şi trebue să plătească osteneala doftorului. şi să-l mulţămească precum se cade. sau când vreunii dintr'aceia ce au putere a plăti nu vor socoti de sineşi a da osteneala doftorului şi a-l mulţămi. atunci Doftorul să nu conteneze mergerea sa şi căutarea acelui bolnav. ca să poată fi acel Doftor îndreptăţit şi să nu i să poată găsi pricină. şi să vie să arate dumitale. şi dumnea.a înştiinţându-ne. se va împlini dela acea casă. cu poruncă. cât ne a lă a. după stare şi după cum se va cădea : aş'şderea când este trebuinţă pentru patimă grea vreunui bolnav. să aibă uniori acel doftor a întreba pe dumneata. de învăţătură. ca pe un Arhiiatros. şi împreună a vă sfătui şi a vă socoti întru înşivă. pentru trebuincioasa căutare la acel fel de patimă. să nu se facă greşeală. şi aşa să urmeze. şi să păzească fieştecare acestea ce poruncim mai sus negreşit. Lângă acestea te înştiinţez şi pentru rândul Spiţărilor. că unii dintr'ânşii. auzim că sunt nevrednici şi cu neştiinţă de rândul meşteşugului. iar de obşte toţi făr de doftorii bune. ţiind prin prăvăliile lor nişte lucruri vechi şi foarte proaste. cari nu numai că folos nu aduc. ci încă şi sminteală. şi lângă acestea le vând şi cu preţuri scumpe. peste cât se cade : deci. fiind şi aceasta de mare trebuinţă a se pune la orânduială. iată că-ţi poruncim dumitale. dimpreună şi cu alt din Doftori. cu care îl vei socoti şi îl vei alege însuţi. să cercetati din toti spiţerii care dintr'ânşii sunt vrednici a fi cu ştiinţa meşteşugului deplin. şi a ţinea în prăvălile lor. cum şi totdeauna doftorii bune. proaspete. curate şi lucrate cum se cade fieştecarele felurimi. după orânduiala lor. şi să nu pue în loc de una. alta. căci ştiinţa şi meşteşugul doftorului să dea doftoriile cele trebuincioase. (de) nu le va da Spiţerul după reţeta sa. nici voţ fi bune. şi nu poate face nici o energhie. şi ajutorul cela ce aşteaptă. Pentru aceia dar. ca un lucru mult trebuincios. acesta să-l puneţi la orânduială cum poruncim. ca nu numai Spiţerii să fie oameni cu meşteşug. ci şi doftorii să aibă proaspete şi lucrate bine. dându-le şi această poruncă şi învăţătură. ca să nu cuteze a vinde oricum şi ori la cine făr de reţete dela Doftor. şi mai vârtos dela Doftor ştiut. verice fel de doftorii grele. ci numai erburi şi ca de alte acestea uşoare. şi după ce'ţi pune aceasta la orânduială. apoi şi la preţul doftoriilor voim să se facă rânduială spre a putea şti fieştecare cu ce preţ să cumpere. care. aceasta. ca un nant ţiind treaba Epitropilor. să aibi a-l socoti şi a-l face dimpreună cu Dumnealor boerii Epitropi. cu care împreunându-te. să cercetaţi de fieşcare felurimi. câte cât ţine şi cum este cu cale a se vinde. să le puneţi preţu scris cu foae anume la fiteşcare felurime. ca după aceia. să dăm poruncă cu hotărâre

www.dacoromanica.ro

a se urma vânzarea, şi a se înştiinţa la toţi de toate acestea ; dar câte poruncim mai sus, să avem Domnia mea înştiinţare de urmarea şi de rânduiala ce e-şi îndreptat". [182]).

20 Noembrie 1780 este o dată care trebue crestată adânc, pentrucă reprezintă începutul organizărei sanitare. Acum pentru întâioară se vorbeşte la noi despre obligativitatea medicilor cari primesc o leafă de undeva, să vadă şi de bolnavii săraci, fără plată ; acum pentru primaoară se vorbeşte la noi despre unele îndatoriri profesionale ale medicilor, aceia de a face consulturi cu arhiiatrosul — ca mai învăţat —, în cazurile grele, de a nu refuza ajutorul medical chiar şi celui mai rău platnic ; acum pentru primaoară se vorbeşte la noi despre un control al spiţeriilor şi al spiţerilor, din punct de vedere al aprovizionărei şi preparărei medicamentelor, cât şi din punct de vedere al preţurilor şi capacităţei profesionale a spiţerilor. Toate aceste preocupări sunt însăiiarea unei viitoare organizaţiuni sanitare. care nu va întârzia să se producă.

Patru luni mai târziu, la 8 Martie 1781, Alexandru Ipsilanti înfiinţează Orfanotrofia, care trebue să aibă un medic : „*să se aşeze un „dohtor, care, să i se dea plata pe fiecare lună din veniturile Orfano-„trofiei...; în orânduiala şi tocmeala mai sus zisului dohtor, să nu se „amestece nimeni... şi nimeni să nu aibă a zice, scoate pe acesta şi pune „pe acela...; acest dohtor... rămâne a avea şi politia... încă un dohtor „pentru trebuinţele ei... şi acest dohtor... dela cei săraci, să nu ceară „plată, ci şi fără de plată să-i tămăduiască, iar dela cei chivernisiţi când „îi vor chema, trebue să ia analogul ostenelei sale*" [183]).

In acest chip, Ipsilanti, înfiinţând postul de medic public al Orfanotrofiei. îl obligă întocmai cum a obligat şi pe medicii de spital. ca în schimbul lefei, să facă şi serviciul de medic al politiei, adică al oraşului ; dar acest serviciu să fie gratuit pentru săraci. Pe de altă parte acum pentru întâioară se vorbeşte şi se afirmă la noi stabilitatea medicului în serviciul ce îndeplineşte, ca „*în orânduiala şi tocmeala mai sus zisului „dohtor, să nu se amestece nimeni... şi nimeni să nu aibă a zice scoate pe „acesta şi pune pe acela..*" ; sunt cuvinte grele, cari ar trebui mereu repetate, chiar şi astăzi.

Se pare că cel dintâi medic numit la Orfanotrofie a fost doctorul Polihronie Dimitrie Tracu. La 20 Noembrie 1783, Mihail Şuţu a întărit pe Polihronie ca medic al Orfanotrofiei [184]); şi a stat în acest post până la 21 Iunie 1786, când a venit d-rul Silvestru Filiti. [185]).

La 1 Mai 1784, Mihai Şuţu numeşte pe cel dintâi medic oficial al politiei, însărcinat numai cu serviciul oraşului, pe d-rul Dimitrie Caracaş. Acesta profesa în Craiova. Domnitorul îl chiamă la Bucureşti şi-l orân-

182) Arh. Stat. cond. 8, fila 320. Cf. N Angelescu Acte şi documente din trecutul Farmaciei, pag. 25—27.

183) Vezi hrisovul Orfanotrofiei pag. 239 şi următ.

184) Vezi vol. II, pag. 43.

185) Vezi Vol. II, pag. 44.

www.dacoromanica.ro

dueşte *„pentru trebuinţa obştei politiei Bucureşti... şi dela zi întâi a lunei „Mai ce vine, să aveţi a-i da leafă pe lună po taleri una sută"*.[186]). Tot acest Domnitor (August 1783—April 1786), numeşte la 1 Sept. 1785 pe d-rul Ioan Manicat ca medic şi profesor al şcoalei Sf. Sava, şi obligă pe Epitropii şcoalelor *„să-i arătaţi, ca să vadă orânduitul dohtor cele ce se „coprind în hrisov pentru datoria sa..."*.[187]).

In acest început de organizare Domnitorul se interesează şi de capîtala Olteniei. Alexandru Ipsilanti fixase încă dela 27 Iulie 1780 ca *„leafa dohtorului, spiţerului şi a gerahului dela Craiova"*, să se dea din banii şcoalei şi a Cutiei; dar pentrucă banii şcoalei mergeau la şcoli, iar banii Cutiei mergeau la milostenii, ca să nu mai fie pricină de vorbă, a hotărît ca leafa lor de 1000 de taleri, să se plătească din: taleri 200 din vama Craiovei, taleri 200 dela Ocnele Mari, 200 din vânzarea oeritului, 200 din vânzarea dijmăritului şi 200 din vânzarea vinăriciului.[188]). La 5 Martie 1786, Mihai Şuţu constată că nu mai sunt suficienţi o mie de taleri pentru medici, căci spune Domniorul:

> *„...pliroforisindu-mă Domnia Mea, de silinţa ce pun la treaba aceasta cei ce sunt orânduiţi, care este al obştei folos, ni-am milostivit, şi peste aceste 1000 ce li se da până acum, li-am mai adaus încă 100 taleri, tot din aceste mai sus numite slujbe, ca să li se dea dela ocne alţi 20 taleri peste 200 taleri, dela oerit încă 20 taleri, dela dijmărit 20 taleri, dela vinărici 20 taleri, dela vama Craiovei 20 taleri: peste 100 taleri, afară din banii Cămărei, care, aceşti una sută adaosul şi cu taleri una mie ce sunt numiţi mai sus, a se împărţi la aceşti doi dohtori i la spiţerul, de pe cum sunt orânduiţi. Deci, atât pentru ca să li se dea această leafă la vreme, din vânzarea numitelor slujbe, negreşit, cât şi pentru aceşti cumpărători de aceste slujbe, (să ştie) că aceşti bani au aî da osebiţi de banii Cămărei, am dat această domnească a noastră carte"* [89]).

Mavrogheni Vodă (April 1786—19 Iunie 1790), fanariotul curagios, singurul dintre fanarioţi care a vrut să reînvie faima războinică a Românilor, a fost un domnitor care a priceput nevoia asistenţei doctoriceşti pentru popor. Având în preajma lui pe d-rul Dimitrie Caracaş, sfătuitor priceput cultivat la şcoala luminată a Apusului, Mavrogheni Vodă îl apreciază cum se cuvine, şi mulţămit de bunele lui servicii ca medic al mulţimei, îl reîntăreşte ca medic al oraşului în termeni cât se poate de frumoşi; în acelaş timp numeşte pe d-rul Silvestru Filiti ca medic al Orfantrofiei, în locul lui Dimitrie Polihronie

186) Idem, pag. 49.

187) Idem, pag. 43.

188) Arh. Stat. Condica domnească Nr. 8, fila 228 verso. Cf. G. N. Angelescu l. c. p. 25.

189) V. A. Ureche, Ist. Rom., vol. I, pag. 392. Cit. condica 12, fila 355.

www.dacoromanica.ro

Tracu. şi pe d-rul Constantin Darvaris ca medic şcolar în locul lui Ioan Manicat [190]).

..Dumnealor boerilor Epitropi. fiindcă m'am pliroforisit Domnia Mea pentru Caracaş Dohtorul politiei de aici. cumcă este practicos şi prothimos la trebuinţele Ţărei. de care toţi sunt mulţămiţi. iată-l orânduim şi Domnia Mea a fi iară dohtor al politiei. căruia poruncim să daţi din banii Cutiei pre lună câte taleri 100: aşişderea să daţi şi lui Silvestru ce este dohtor al Orfanotrofiei pre lună câte taleri 25. şi lui Constantin ce s'a orânduit dohtor la şcoală. pre lună câte taleri 25" [191]).

Tot lui Mavrogheni se datoreşte faimosul nizam ce s'a dat la 27 Noembrie 1786. coprinzând măsurile de pază. de combatere şi stingerea unei epidemii de ciumă. Acest nizam întocmit foarte probabil după sfatul celor trei doctori: Dimitrie Caracaş. Constantin Darvari şi Silvestru Filitis. rezumă toate cunoştinţele timpului. pentru profilaxia şi combaterea acestui groaznic flagel [192]).

In timpul ocupaţiei austriace (1789—1791) asistenţa medicală a celor mulţi. chiar şi a poporului dela ţară, ia o formă concretă. In acest timp. s'a ivit o epidemie. nu ştim ce. în judeţul Slam-Râmnic şi în Muscel. printre ţărani. Nemţii au trimes numaidecât doi doctori. dintre cei cari ocupau slujbe plătite. pe Const. Darvari. medicul şcoalei, la Râmnic şi pe Sătrarul Ioan. doctorul spitalului Colţea. în Muscel, să cerceteze la faţa locului boala de care mureau locuitorii. Acuma. este adevărat că faptul s'a petrecut sub Nemţi, dar exemplul dat de aceşti streini. trebue să fi avut destul ecou în minţile boerilor cari conduceau ţara. ca şi în minţile ţăranilor nedeprinşi cu asemenea atenţiuni. Incât exemplul. indiferent dela cine pleca. era minunat de bun. Printre hârtiile vremei se găseşte:

..tacrirul lui Constantin Doctorul. ce au fost trimes la sud Slam-Râmnic. pentru cercetarea boalei de care pătimesc locuitorii părţei locului. Asemenea s'au supus (lui Saxa Coburg) şi foaia cheltuelei de 58 taleri făcută de acest doctor. cum şi altă foae de cheltuială a 72 taleri. făcută de Sătrarul Ioan. doctorul dela Colţea. trimes pentru cercetarea aceleiaşi boale. în Muscel" [193]).

Şi lucrurile au mers aşa până în anul 1793. adică: pentru Bucureşti. un doctor al oraşului în persoana lui Dimitrie Caracaş: un doctor la Orfantrofie. d-rul Silvestru Filitis: un doctor al şcoalei, d-rul Constantin Darvaris. Toţi trei. în conformitate cu porunca lui

190) N. Iorga. Studii şi doc., vol. XII. pag. 107. 109. 111.

191) V. A. Ureche. Ist Rom.. vol. III. pag. 79.

192) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc. 1932, Pag. 128 şi urm.

193) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol.IV, pag. 506. Citează condica domnească 18. fila 373. Vezi aici vol. II. pag. 53.

www.dacoromanica.ro

Ipsilant, cea din 20 Noembrie 1780, erau obligaţi să vadă şi de populaţia săracă a oraşului, fără plată, ca unii ce primeau leafă lunară dela Cutie sau dela spital. In Craiova era un doctor-spiţer, care făcea serviciu la spitalul Obedeanu şi la oraş. In Râmnicul-Vâlcei era un doctor la oraş. Pentru sate prinde a se zări de acum înainte posibilitatea ca şi ţăranii să fie cercetaţi de doctori.

Numirea doctorilor, cel puţin pentru Bucureşti, o face Domnitorii sau Caimacamii lor. Autoritatea de care ţin este Epitropia Obşirilor, adică ministerul de interne de astăzi. Sunt plătiţi din banii Cutiei, iar medicii spitalelor din fondurile acestor instituţiuni. Arhiiatrosul, adică medicul personal venit odată cu Domnitorii, este socotit ca mai mare peste toţi doctorii, cu drept de a controla exerciţiul meşteşugului spiţeresc împreună cu un alt doctor, la alegerea lui. Principiul consulturilor medicale devine o obligativitate, întocmai ca şi principiul plăţei medicului de către cei mai bogaţi ; cel care nu plăteşte poate fi executat de domnie.

Doctorul slujbaş este dator să se ducă oriunde *„va fi trimis de „către Epitropia (obştirilor)... pentru căutarea obrazelor celor scăpătate „şi alţi săraci de obşte...*". Faptul se dovedeşte din cele ce urmează : Caimacamii lui Alexandru Moruzi (Ianuar 1793—August 1796) până a nu veni Domnitorul în Scaun, au numit la 10 Ianuarie 1793, ca al doilea medic comunal în Bucureşti pe Şătrarul Ioan (Marco) Doftorul, care funcţiona ca medic al spitalului Colţea încă din vremea Nemţilor : *„pentru căutarea obrazelor celor scăpătate şi alţi săraci de obşte, unde va „fi trimis de către Epitropie, cu leafa orânduită pe lună din venitul Cu„tiei...*". La 21 Martie 1793, când a venit Domnitorul, acesta întăreşte numirea făcută de Caimacami: *„iată dar, il orânduim Domnia Mea, „dohtor al Epitropiei pentru cei scăpătaţi şi săraci de obşte a-i căuta...; „ci dar să-l ştiţi şi să-l cunoaşteţi de dohtor al Cutiei...*" [194]).

Prin urmare, începând dela 21 Martie 1793, Bucurestii au doi doctori comunali, pe Dimitrie Caracaş şi pe Şătrarul Ioan Dohtorul, obligaţi să se ducă *„unde vor fi trimişi de către Epitropie*", aşa cum se spune în actul de mai sus.

Păstrând ordinea cronologică a faptelor, amintim aici că la 19 Mai 1794, Alexandru Moruzi a desfiintat spitalul Obedeanu din Craiova; în locul spitalului s'a creiat şcoală. iar medicul fost al spitalului rămâne ca medic al şcoalei, al oraşului şi pe deasupra mai face şi pe spiterul oraşului [195]).

Iar în şirul măsurilor ce se iau pentru organizarea controlului spiţeriilor, trebue să notăm un fapt important petrecut la 19 Decembrie 1794. Boerii Divanului s'au plâns Domnitorului că spiţerii au ajuns la un mare *„catahrisis*" cu vânzarea medicamentelor. pe care le vând prea scump şi sunt proaste, fără efectul ce se aşteaptă dela ele. Domnitorul, Alexandru Moruzi, reia porunca lui Alexandru Ipsilante dela

194) Vezi actul numirei d-rului Marco, aici. Vol. II cap. doctorilor, pag. 73.
195) Vezi pag. 269.

www.dacoromanica.ro

20 Noembrie 1780, şi hotărăşte ca arhiiatrosul împreună cu un alt doctor, cu d-rul Caracaş şi un hirurg practicos, să strângă pe toţi spiţerii din Bucureşti cu ajutorul Agiei şi să cerceteze pe fiecare în parte de are sau nu ştiinţă deplină asupra meşteşugului ce fac. Cu alte cuvinte se afirmă încă odată şi se afirmă sub forma de poruncă care angajează şi viitorul, că şi controlul capacităţei spiţerilor profesionişti trebue să fie făcut de către medici, de către arhiiatros, care era medicul personal al Domnitorilor, împreună cu un medic al oraşului şi chiar şi un hirurg practicos.

Şi acest control se întinde şi asupra spiţeriei. Medicii numiţi mai sus, controlează calitatea medicamentelor *„şi câte vor fi vechi şi netreb- „nice, fără de nici o energhie, acelea pecetluindu-le şi dându-le sorod „de a le ridica... să-i îndatoraţi ca să aducă altele nouă, folositoare, „care să-şi facă energhia lor"*.

Tot aceşti doctori fixează şi preţul medicamentelor, dupe taxa Ardealului cu un mic beneficiu pentru spiţer [196]).

La 20 Iunie 1795 se face un pas mare. tot înainte. In urma anaforalei (raport) ce se face Domnitorului. că sunt mulţi şarlatani cari practică medicina clandestină de omoară lumea, acesta dă poruncă, să se controleze toţi clandestinii. Arhiiatrosul să cerceteze dovezile celor care practică şi celor găsiţi cu drept, să le dea *„carte la mână"* de liberă practică, cei fără drept să fie expulzaţi. Acelaş control trebue făcut şi *„spiţerilor cerlatani, cu nume că sunt doctori"*, cari trebuesc cercetaţi tot de arhiiatros. Urmărirea celor fără drept se face de către Spătar şi epistatul Agiei. Drept documentare dăm anaforaua lui Isac Ralet şi porunca Domniorului în această chestiune:

Prea Inălţate Doamne.

Inştiinţăm Măriei Tale, că dela o vreme încoace vedem că s'au obicinuit de vin nişte bărbieri i chimiagii (chimişti?) şi spiţeri şi de sineşi se fac dohtori, fără de a arăta atestaturi şi dohtoraturile lor la dumnealui Arhiiatros, ca să le facă cercetare, şi de va fi vrednic să le dee voe a metahirisi şi a căuta bolnavi, ci ei, punând înainte felurimi de cuvinte mincinoase, prilistesc norodul cu mari laude, că sunt vrednici a vindeca orice fel de boale, înşeală oamenii şi luându-le bani, le dau cevaşi împotriva patimei, neavând pracsis, şi aşa, care este nădejde să se scoale, ei îl omoară cu un ceas mai nainte, de care şi acum vedem, că s'au ivit doi inşi numindu-se arabi şi dohtori foarte meşteri şi învăţaţi încât se laudă, că atât de boala ciumei vindecă pe fieşcare, cum şi de orice patimă va fi, numai să apuce pe om cu suflet, negreşit îl scoală. Pe unul dintr'aceşti doi îl chiamă Daniil, carele a omorât o copilă a dumisale Vornicului Manolache Brâncoveanu i un fecior de vârstă a lui Toma Comino, al doilea Spătar, şi o fată a lui Chiurci-Baş; şi

---

196) Vezi vol. II la cap. controlul comerţului spiţeresc. pag. 556.

www.dacoromanica.ro

celălalt anume Pavel umblă aici în Bucureşti iscodind în toate părţile a înşela norodul şi a le scurta viaţa făr'de vreme ; mai sunt şi alţii, după cum îi arătăm mai sus, cari umblă cu asemenea înşelăciuni de omoară oamenii cu dohtorii mincinoase; pentru care, o netrebnică urmare ca aceasta, după datoria ce avem şi are Epitropia de unele fapte ca acestea a priveghea, nu lipsim a înştiinţa Măriei Tale printr'această prea plecată anafora, şi ne rugăm Măriei Tale, să binevoeşti a lipsi aceşti doi înşelători cu totul de aici din pământul Ţării Măriei Tale, cum şi alţi asemenea lor. Şi oricare se va mai ivi de acum înainte cu nume de dohtor, să nu fie slobozi a metahirisi bolnavi, până nu va merge mai întâi la dumnealui Arhiiatros, ca să-şi arate dovada în scris, de este dohtor desăvârşit, şi apoi dându-i-se slobozenie iar prin scrisoare, aşa să fie volnic a umbla prin oraş la cei cu trebuinţă, precum acest obicei este şi chiar în ţara lor, că făr'de dohtorat la mână, nu este slobod să umble nici întro politie ; de aceasta înştiinţăm, şi cum va fi luminata poruncă".

Controlul cerut de către Isac Raket, a fost aprobat de Domnitor la 30 Iunie 1795, care porunceşte:

„Poruncim Domnia Mea, dumitale vel Spătar i dumitale vel Postelnic Epistatule al Agiei, în toată vremea să privigheaţi pentru unii ca aceştia, ce cu nume că sunt dohtori, pricinuesc înşelăciuni şi primejdii de moarte la norod, a nu fi slobozi a umbla prin politie, ci oricare va fi venit aici sau va veni de acum înainte, să-i trimiteţi mai întâi a se arăta la dumnealui Arhiiatros, ca să-l cerceteze de au praxsis, de sunt cu adevărat dohtori cu vreo mărturie înscris, şi aşa, pe care îi va cunoaşte dumnealui, le va da carte la mână, spre a fi ştiuţi că au această epanghelmă şi vor fi slobozi, iar într'alt chip să nu primească ; şi dumneata vel Spătar să o faci aceasta ştiut la Agenţie, ca să se isgonească unii ca aceia, că nu-i pohtim Domnia Mea, a-i lăsa să umble făcând înşelăciuni norodului. Asemenea şi pentru aceşti doi... ce se numesc dohtori, pe cel ce se află aici, să-l găsiţi şi să-l faceţi teslim la Agenţie, ca să se isgonească, iar pe cel ce s'au aflat la Tunari, să trimiţi dumneta vel Spătar, cioclii să-l ridice, să-l ducă la Spătar, spre a se aerisi câteva zile, şi apoi iarăşi la Agenţie să-l facă teslim, spre a se isgoni şi acela; şi în scurt, de acum înainte, să privighiaţi dumneavoastră pentru unii ca aceştia, când se va ivi veniţi niscareva spiţeri oerlatani, cu nume că sunt dohtori, să-i trimiteţi pe toţi la dumnealui Arhhiiatros spre cercetare, şi numai pe care îi va adeveri dumnealui cu carte în scris, că sunt dohtori cu adevărat, acela să aibă slobozenie a umbla prin politie la cei ce-i va pohti, iar pe ceilalţi să nu-i îngăduiţi, ci să-i dee la Agenţie spre a se isgoni de aici unii ca aceia, negreşit" [197]).

197) V. A. Ureche. Ist. rom., vol. V. pag. 423. Cit. cond. 28 fila 65.

www.dacoromanica.ro

Cu toate acestea, controlul impus de către Domnitor nu se făcea cu prea multă râvnă. iar când era vorba de oraşele de prin ţară. acest control era nul. Pretutindeni practica cine voia şi avea destulă îndrăzneală ca s'o facă. Chiar şi faimosul Pavel, de care se vorbeşte în documentul de mai sus şi a cărui prezenţă în Bucureşti a motivat porunca Domnitorului. nu numai că n'a fost expulzat. dar n'a trecut decât o lună şi-l regăsim în Craiova. cerut de cetăţeni. să le fie doctor.

In adevăr. în această vreme au fost în Craiova doi doctori, fiecare plătiţi cu câte 500 de taleri pe an. S'a întâmplat că unul din ei a murit. iar cel rămas. un oarecare Palas. nu era pe placul Craiovenilor. Era atunci în capitala Olteniei un *„grec ce zice că a învăţat dohtorii la Franţa"* [198]): mai era un Gheorghe Martin Heinlein, a cărui soţie făcea şi ea pe doctoreasa [199]). şi se mai ivise doi doctori veniţi din Bucureşti. Pavlu şi Spiru. Poate că-i o simplă coincidenţă de nume. dar se poate întâmpla ca acest Pavlu. să fie acel Pavel pomenit mai sus care umbla prin Bucureşti *„iscodind în toate părţile a înşela norodul"*, care trebuia expulzat. dar care a ajuns la Craiova. Cetăţenii în frunte cu Caimacamul Craiovei au cerut Domnitorului, să le numească pe aceşti doi doctori. cu plată tot de câte 500 de taleri de fiecare. Şi Domnitorul la 25 Iulie 1795 uitând de hotărârea de expulzare a satisfăcut cererea Craiovenilor [200]).

La 15 Mai 1797 Alexandru Ipsilante. în a doua lui domnie în Muntenia, a dat nizamul spiţerilor. adică normele dupe care urma să urmeze comerţul şi controlul spiţerilor [201]). Aici. trebue să notăm că acest nizam a fost întocmit de către Arhiiatros împreună cu doi din cei mai cunoscuţi doctori ai vremei. cari erau şi slujbaşi. d-rii Silvestru Filitis şi Constantin Darvaris (al treilea. d-rul Dimitrie Caracaş era bolnav). fără participarea spiţerilor. despre cari documentul respectiv nu pomeneşte nimic în această privinţă.

Ar fi cu totul greşit să credem. aşa cum s'a afirmat. că prin această însărcinare se creiază un început de autoritate sanitară de conducere. că cei trei medici cărora Domnitorul le porunceşte să alcătuiască un nizam care să reguleze normele de păzit în comerţul şi controlul spiţeriilor. sunt începutul autorităţei care avea să fie mai târziu. în zilele noastre. Consiliul sanitar superior.

In realitate. faptul că Domnitorul a însărcinat cu această treabă pe arhiiatros şi pe doi din medicii oraşului. este rezultatul firesc al raporturilor cari existau atunci între cel ce comanda şi avea toate iniţiativele de comandă şi slujbaşii cari trebuiau să execute comanda sau porunca domnească. Prin urmare nu-i vorba de niciun fel de în-

198) N. Iorga. Studii şi documente, vol. VII, pag. 31.

199) Vezi aici vol. II, pag. 78.

200) Idem, pag. 79.

201) Idem, vol. II, pag. 559. — V. A. Ureche, vol.. VII, pag. 139—140.

www.dacoromanica.ro

ceput de autoritate sanitară de conducere: acest început îl vom găsi mai departe. când îl vom semnala aşa cum se cuvine.

Porunca lui Ipsilanti din 15 Mai 1795. se încadrează ca o verigă de seamă în lanţul evolutiv al începuturilor organizărei sanitare. lanţ urnit din loc de acelaş Alexandru Ipsilanti prin poruncile lui din 20 Noembrie 1780 şi 8 Martie 1781. şi care. încet-încet avea să ajungă până la organizarea de astăzi.

Şi acest fir evolutiv îşi urmează calea fără întrerupere. La 29 Mai 1798 se defineşte tot mai clar rostul Epitropiei obştirilor, transformată acum în Vornicie sau Minister de interne. cum am spune astăzi. Domnitorul Hangerli reînoeşte hrisovul Orfanotrofiei la 29 Mai 1798: cu acest prilej vorbind despre doctori, Domnitorul nu mai numeşte el pe doctorul Orfanotrofiei, ci lasă Epitropia să numească pe unul din *„dohtorii politiei. cari sunt rânduiţi cu lege dela Epitropie. să „chibzuiască Epitropii obştei pe unul. de a fi la amândouă acestе Orfanotrofii orânduit"* [202]). Prin urmare Epitropii obştei. adică Vornicia obştirilor numeşte pe medicii slujbaşi, negreşit fără a exclude voinţa Domnitorilor. Prin acest hrisov se reînoeste hotărârea lui Ipsilant din 20 Noemb. 1780. ca să se accentueze odată mai mult. că numai Epitropii obştei numesc pe doctori: şi că, aceşti doctori din moment ce sunt slujbaşi plătiţi lunar, sunt obligaţi să caute gratuit pe săracii oraşului, osebit de serviciul ce au:

> *„Să nu se amestece nimenea la aşezământul acestui dohtor. fără numai Epitropii. nici să poată zice cinevaşi: scoate pe acesta şi pune pe acela. Dar nici Dohtorul acesta. dela cei săraci ai politiei, să nu ia plată. după cum şi ceilalţi doi. asemenea sunt porunciţi, cari au a merge cu protimie şi la cei scăpătaţi ca şi la cei chivernisiţi"* [203]).

3 August 1800. — La această dată un spiţer, Josef Raimonty. dintre spiţerii cu diplome. cere voie să deschidă spiţerie în Bucureşti şi Domnitorul pune pe arhiiatros *„să-l cerceteze după orânduială"*, dimpreună cu alţi *„spiţeri de aici ştiuţi şi cunoscuţi"*, cari îi dau *„carte"* la mână, că îndeplineşte condiţiunile de a avea spiţerie. Termenii întrebuinţaţi cu acest prilej, adică: *„să-l cerceteze după orânduială"*. dovedesc că examinarea spiţerilor din punct de vedere al titlurilor şi al capacităţei lor profesionale era o regulă; iar termenii cari urmează, dovedesc că acest examen se face dimpreună cu alţi *„spiţeri ştiuţi"*: *„cartea"* ce i se dă la mână dovedeşte că acum nu mai poate face pe spiţerul chiar orişicine ca până acum. Totul dovedeşte un început de organizare şi control dat în seama aceluiaş arhiiatros. a cărui autoritate se exercită nu numai asupra medicilor, dar şi asupra spiţerilor. Arhiiatrosul este medicul personal al Domnitorilor. El face le-

202) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII, p. 384. Vezi aici cap. Orfantrofiei.

203) V A. Ureche. Ist. Rom.. vol. VII, pag. 389. Vezi aici cap. Orfanotrofiei pag. 239.

www.dacoromanica.ro

gătura între Domnitor şi Vornicia obştirilor, adică autoritatea care plăteşte pe medici, şi care execută poruncile domneşti : prin Spătărie în chestiunile sanitare privitoare la provincie, prin Agie când îi vorba de capitală. Totuşi, arhiiatrosul lucrează totdeauna cu alţi medici, cu medicii slujbaşi, cu medici plătiţi de Vornicia obştirilor ; numai când îi vorba de cercetări discrete, când Domnitorul vrea să se informeze direct asupra unor fapte cari privesc, poate, chiar pe medicii slujbaşi, arhiiatrosul lucrează singur. Aşa de exemplu, la 10 Mai 1803, Domnitorul pune pe arhiiatros să cerceteze un catahrisis, adică o neregulă, despre care auzise că se petrece între unii medici şi spiţeri; este vorba de *„simfonia"*, adică înţelegerea ce exista între unii doctori şi spiţeri, ca doctorii să scrie anumite formule convenţionale de reţete şi spiţerii cu care erau înţeleşi, să le execute. Domnitorul înfierează acest sistem de neertat, care, din nenorocire se mai practică câteodată chiar şi astăzi [204]).

Din cele de mai sus se vede uşor înlănţuirea organizărei din acele vremi: Domnitorul are toate directivele şi toate iniţiativele; Vornicia obştirilor sau ministerul de interne de astăzi, numeşte pe medici şi-i plăteşte din fondurile Cutiei milosteniei ; arhiiatrosul sau medicul personal al Domnitorului, împreună cu medicii în slujbă fac controlul practicei medicale ca şi al practicei spiţereşti. Posturile medicale, osebit de cele dela spitale, sunt: doi medici comunali, un medic şcolar, un medic al Orfanotrofiei care poate fi unul dintre cei doi medici comunali, un medic comunal în Craiova, altul în Râmnicul Vâlcei.

La 5 Ianuarie întâlnim un doctor Plucs Postelnicul, trecut printre slujbaşii Vorniciei obştirilor la Cutia Orfanotrofiei, dar n'am putea spune, pentrucă nu ştim, dacă era simplu slujbaş administrativ sau era medic al Orfanotrofiei: în acest din urmă caz, am avea un medic în plus, printre medicii plătiţi de Vornicie, un medic în plus pentru a servi populaţiei sărace a capitalei [205]).

Tot în acest an, la 19 Februar 1803 întâlnim un medic comunal în oraşul Focşani. Este d-rul Spiridon Calogheras numit acolo de către Domnitorul Constantin Ipsilant [206]).

Se ştie că Vodă Constantin Ipsilante (1 Sept. 1802—August 1806) este Domnitorul care a căutat să-şi înjghebeze o armată personală; în acest scop, în April 1803 a înfiinţat un corp de Panduri. Printre aceşti Panduri se găseau şi oameni bolnavi, cari trebuiau căutaţi. Domnitorul a însărcinat cu această treabă pe arhiiatros:

> *„Cinstit şi credincios boerule al Domniei Mele, dumneta Arhiiatre al Nostru, fiindcă unii din Pandurii ce slujesc se află pătimind de boală, cărora li s'au orânduit spital la o casă ce este aici*

---

204) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 451—60. — Vezi aici vol. II cap. controlul practicei spiţereşti, pag. 563.

205) Vezi vol. II, pag. 104. V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 115.

206) Vezi vol. II pag. 104, 457. V. A. Ureche, vol. VIII, pag. 682 şi vol. XI, pag. 459.

www.dacoromanica.ro

aproape, în mânăstirea Mihai Vodă, poruncim dumitale să îngrijeşti de dânşii de toate boalele" [207]).

Este cel dintâi exemplu de spital oarecum militar, care se înfiinţează de noi. Despre el ni-am ocupat mai sus [208]). Şi este interesant de notat că medicul celui dintâi spital militar românesc, este medicul Domnitorului — arhiiatrosul.

Acuma dacă ne întoarcem puţin înapoi, ne amintim că la 25 Iulie 1795, au fost numiţi în Craiova, după cererea cetăţenilor şi a Caimacamului, doi presupuşi doctori, Pavlu şi Spiru. Nu ştim câtă vreme vor fi stat acolo, dar ştim că la 24 August 1797, a fost numit în Craiova. hirurgul Iosif Betca, în locul unuia despre care Caimacamul scria că *„este prost şi nevrednic a se numi doctor, fiindcă nici n'au învăţat a epistimi, a dohtori, fără numai slugă la un spiţer s'au aflat"* [209]). Dar nici Betca n'a stat prea mult în Craiova: în anul 1800 era în Bucureşti. In locul lui găsim în anul 1802 pe d-rul Nicolae Molnar [210]). Probabil că nici acesta n'a stat multă vreme, căci după un an, la 15 Oct. 1803, Domnitorul Constantin Ipsilanti, înştiinţează pe Episcopul Râmnicului, pe Caimacamul Craiovei, Samurcaş, şi pe boerii divaniţi. că a luat o serie de măsuri, printre cari sporirea venturilor, ca să se poată ţine un doctor bun şi un dascăl priceput pentru acel oraş ; şi roagă pe cei mai de sus *„dacă aveţi doctor ca acela, să ne înştiinţaţi „cine anume este?, ca prin alegerea şi a dumnealui arhiiatros, fiind „ştiut de practicos, să se orânduiască..."*. Nu ştim cine anume va fi fost recomandat, ştim însă că Domnitorul a orânduit ca medic al Pandurilor care se găseau în Craiova, pe d-rul gerah Droslovici [211]).

Dintre cei doi medici comunali ai Bucureştilor, unul, d-rul Ioan Marco n'a lăsat nici o urmă despre trecerea lui prin acest serviciu, de parcă nici n'ar fi fost; al doilea, d-rul Dimitrie Caracaş, de vreo patru ani era tot bolnav şi în neputinţă de a face vreo treabă. Serviciul lui Dimitrie Caracaş între 1800 şi 1802 a fost îndeplinit de către fiul său Nicolae Caracaş. In 1802 d-rul Niculae Caracaş a murit şi atunci a urmat fratele său, d-rul Constandinache Caracaş. Acesta a fost numit ca medic al spitalului Pantelimon la 12 Iunie 1801, în locul tatălui său Dimitrie Caracaş, ajuns în *„slăbiciunea bătrâneţelor"*, şi desigur că l'a înlocuit şi în serviciul ce avea ca medic al oraşului [212]). In primăvara anului 1804, moare şi bătrânul Dimitrie Caracaş. Această împrejurare impune o revizuire a serviciilor medicilor comunali.

La 16 Martie 1804, Mitropolitul Dositei şi unii boeri fac o ana-

207) Idem, vol. XI, pag. 381.

208) Vezi pag. 186.

209) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. VII, pag. 47. Cit. cond. 34, fila 102 v. despre Iosef Betca, veizi aici vol. II, pag. 258.

210) Vezi acest nume aici, vol. II, pag. 101.

211) Vezi acest nume aici. Vol. II pag. 277—394.

212) Vezi biografia d-ruluĭ D. Caracaş, vol. II, pag. 83—103.

www.dacoromanica.ro

fora Domnitorului prin care arată că nu sunt suficienți numai doi medici comunali. că trebuesc *..alți doi sau trei*": dar pentrucă nu sunt fonduri, propun ca să fie plătiți din veniturile spitalelor mari, adică spitalul ciumaților dela Dudești :

..După luminata porunca Măriei Tale. ce prin pitac ni s'au dat. adunându-ne la un loc. am făcut chibzuire pentru locuitorii politiei Bucureștilor. cei săraci și scăpătați. cari. la boalele și neputințele lor neavând alt mijloc ca să aducă doftor cu plată. pătimesc în jale. necăutați : și. întrebând pe acei doi doftori ai politiei. cum de nu merg și la sărăcime. când se întâmplă de se îmbolnăvesc. spre a căuta și ajutora la patimele lor. în vreme ce osteneala nu le este în zadar. având leafă orânduită mai mult pentru săraci. ca cei ce nu le dă mâna să plătească. răspunseră. că ori cât de prost și sărac om dându-le știre că s'au bolnăvit. îndată merg de 'l văd. și-l caută cu toată protimia. dar nu pot să proftacsească la toți. fiind orașul mare și norodu mult: de care. văzând și noi. că. după starea orașului și după mulțirea norodului. nu sunt de ajuns acești doi doftori. am socotit. că este de trebuință. să se mai orânduiască alți doi sau trei doftori. și așa vor putea proftacsi la toți săracii bolnavi. a-i căuta și a-i ajuta la boalele și patimele lor. după creștinească râvnă și iubire de oameni. ce ai Înălțimea Ta. către toți de obște. a nu pătimi nimeni. cât de prost și sărac. fără d. căutare : dar leafa la acești trei doftori nu este mijloc a se da nici din venitul școalelor. de unde primesc acei doi doftori. în vreme ce cheltuiala școalelor s'a înmulțit și nu este vreun prisos. nici de la altă parte. decât am socotit. ca să li se dea leafa. ori dela politie pecât se va chibzui cu o dreaptă analoghie. sau dela spitalul de ciumă. ca unul ce este orânduit iarăși pentru politie. și din mila lui Dumnezeu. suntem feriți de această boală. Și ori dela care dintre aceste două locuri se va găsi cu cale de către Înălțimea Ta. a li se orândui leafă. să avem luminată poruncă. ca să știm în ce chip să urmăm. și prin deosebită anafora vom arăta Înălțimei Tale. ce doftori s'au ales a se orândui. cu ce mijloc să se strângă venitul lefilor. și câtă leafă să se dea fieșcăruia" [213]).

La 17 April 1804, Domitorul înțelege să numească nu *..alți doi trei ..doftori*" osebit de cei existenți ci numai trei doctori de toți ; și se opune să fie plătiți de Comună, pe cuvânt că s'ar da *..o pricină de supărare ,.orășenilor. și de vreun catahrisis*". adică neregulă; el hotărăște ca plata acestor doctori, să se facă din fondurile spitalului de ciumați. fonduri neutilizate de oarece nu exista ciuma. In acelaș timp, Domnitorul cere să i se propună numele a trei doctori și leafa ce trebuia să li se dea, ca să-i întărească :

..S'au cetit înaintea Domniei Mele. anaforaua ce ne face prea sfinția Sa părintele Mitropolit și cu dumnealor orânduiții boeri.

213) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. XI. pag. 461 Cit. cond. 46, fila 327.

www.dacoromanica.ro

şi cât pentru a se rândui pe politie darea acestei lefi la trebuincioşii trei doftori, aceasta socotim că va fi şi cu discolie a se strânge, şi se va da şi o pricină numai de supărare a orăşenilor şi de vreun catahrisis; iar mijlocul de al doilea, ce ni se arată de către orânduitele obraze, între care este şi unul din dumnealor Epitropi ai spitalurilor, a se da adică, din veniturile spitalurilor mari, ...l găsim şi Domnia Mea cu cale, poruncim ca, iarăşi prea sfinţia Ta Mitropolite şi cu dumnevoastră orânduiţilor boeri, făcând alegere de trei doftori şi chibzuind câtă leafă să se dea fieşcăruia şi cu ce mijloace şi orânduială, să ne arătaţi în scris prin anafora, ca să întărim, spre a se da aceiaş leafă din veniturile spitalurilor" [214]).

Atunci au fost numiţi medici comunali d-rul Silvestru Filiti, Constantin Darvari şi Constantin Caracaş. Dar s'a văzut imediat că numai aceştia nu ajung pentru trebuinţele oraşului. Atunci după cererea Domnitorului, la 16 Iunie 1804, Divanul propune să se mai numească încă trei doctori şi anume: Gheorghe Schina, Atanase Ioanides şi Grigore Saitu. La 7 August 1804, Domnitorul a aprobat şi numirea acestora:

„După luminată porunca Mariei Tale, ce s'au dat anaforalei noastre, ca osebit de cei trei doftori ai politiei, ce sunt orânduiţi cu leafă dela Cutia obştei, adică, Silvestru, Constantin (Darvaris) şi Constandache Caracaş, nefiind de ajuns, după înmulţirea norodului politiei, să se mai orânduiască alţi trei doftori, a cărora lefi, să se dea din veniturile spitalurilor celor mari de ciumă, am făcut alegere şi se găsi cu cale, a se orândui aceşti trei doftori, însă: Gheorghe Schina, Atanase Ioanides şi Gregorie Saitu. Cărora să li se dea leafă pe lună, fiecăruia, po taleri 80, şi să aibă datoria a merge la bolnavi oricât de proşti şi săraci, a-i căuta la neputinţele lor cu toată silinta".

Domnitorul aprobă:

„După alegerea prea Sf. Sale părintelui Mitropolit şi a dumnealor orânduiţilor boeri, orânduim Domnia Mea pe mai jos orânduiţii trei doftori, a fi împreună cu ceilalţi trei, ca să fie şase doftori ai politiei, cărora, acestor trei de acum orânduiţi, poruncim să li se dea leafă pe toată luna, fieşcăruia, po taleri optzeci, din veniturile spitalurilor celor mari de ciumă, şi să fie datori a urma precum mai jos se coprinde" [215]).

Trebue notat că toată corespondenţa de mai sus s'a făcut între Domnitor şi boerii Divanului în frunte cu Mitropolitul; aceştia au cerut înmulţirea doctorilor, şi ei au propus pe noii numiţi. Mai adăugăm că propunerea celor noi numiţi a fost semnată şi de arhiiatrosul dr. Emanuil Persianu. Semnalăm toate acestea, pentrucă acum pentru întâiadată, Vornicia obştirilor este uitată; ea a primit ordinele de executare fără

214) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 461 Cit. cond. 46, fila 327.

215) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 462,

www.dacoromanica.ro

altă consultare. Şi tot acum pentru întâiadată, arhiiatrosul semnează alături de Mitropolit şi boerii Divanului, un act prin care se propun anumiţi doctori în slujba Ţării. Merită să fie remarcat şi faptul ca dintre cei şase medici comunali ai Lucureştilor, trei sunt plătiţi din fondurile Cutiei şi trei din cele ale spitalului de ciumaţi.

Orânduiala întocmită de Constantin Ipsilant pentru medicul din Craiova, făcută la 15 Oct. 1803, n'a dat rezultatele dorite. Nu se găseau doctori amatori să se stabilească în acest oraş. Din această cauză, la 20 Iunie 1805, Domnitorul întocmeşte un nou hrisov, ca să poată statornici în Craiova *„doctor şi Gerah stătători a pururea acolo"*, să nu se mai schimbe ca până acum. In acest scop, după ce cercetează veniturile din care se plăteau înainte vreme doctorul şi Gerahul Craiovei, mai adaugă câteva venituri noi, obligă pe Caimacam, pe boeri şi pe Episcopul din Râmnic, să contribue şi ei cu câte ceva, şi ajunge să lege o sumă de patru mii de taleri pe an pentru un doctor şi 350 de taleri pentru Gerah :

Hrisovul Doctorului şi Spiţerului dela Craiova de plata ce au.

Fiindcă între celelalte bune orânduieli şi întocmiri pentru folosul de obşte, care voim Domnia Mea a le avea şi politia noastră dela Craiova, precum se urmează şi la aceasta de aici, este una şi trebuinţa de un doctor şi de un Gerah stătători apururea acolo, spre a se căuta la întâmplări de trebuinţă atât familiile boereşti, ca şi ceilalţi orăşeni şi locuitori ai noştri din partea locului, facu.-am Domnia Mea cercetare de orânduiala ce au fost mai înainte acolo, şi atât dela dumnealor cinstiţii şi credincioşii boeri ai Domn'ei Mele, Caimacamul şi boerii divaniţi dela Craiova, cât şi din condicele Divanului, ne adeverim, că mai înainte se da dela Domnie într'un an taleri 1080, dintre aceste slujbe peste banii Cămărei, adică : taleri 220 din vama Craiovei, şi 220 din dijmărit şi taleri 220 din vinărici, din oerit a cinci judeţe şi taleri 200 dela Ocne, din cari lua un Doctor taleri 1000 şi un spiţer taleri 80, care, această orânduială de darea numiţilor bani şi în vremea Domniei Noastre, nu numai am poruncit de s'au păzit, ci încă după rugăciunea ce din anul trecut ni-a făcut boerii divaniţi, am mai adaos preste numita sumă de taleri 1080, alţi taleri 470 pre an, adică : din vama Craiovei 310 taleri, din oerit taleri 310, din dijmărit taleri 310, din vinărici taleri 310, din Ocne taleri 310, ce se adună preste tot taleri 1550, iarăşi preste banii Cămărei, cum au fost şi mai înainte; din cari aceşti bani, am rânduit prin hrisovul ce am dat la leat 1803, Octombrie 15, să se dee la un Doctor taleri 1200 şi la un Gerah 350. Acum iarăşi, după arătarea ce ne face Dumnealui Caimacam, cu dumnealor boerii divaniţi de acolo, prin dumnealui Vel Ban, că după scumpetea lucrurilor ce se urmează acum într'această vreme, a se ţine un doctor bun, trebue plată de simbrie până la taleri 4.000, şi cu toate că şi iubitoriul de Dumnezeu Episcopul Râmniculuí, şi dumnealui Caimacam cu dumnealor boerii, din bun proeresis, vor ajuta la plata

www.dacoromanica.ro

de doctor, dar nefiind de ajuns cu ceiace au fost orânduit până acum, făcutu-ni-au rugăciune, că dintru aceste husmeturi, să se mai adauge la această plată a Doctorului, spre uşurinţa dumnealor ; iar cu cealaltă plată se încarcă dumnealor, după făgăduinţa ce au dat în scris; am primit rugăciunea dumnealor şi am adaos la Doctor taleri 200, spre a lua pre tot anul taleri 1400, care aceşti taleri 200, să se dee tot dintru aceste cinci husmeturi, cu orânduiala ce se arată mai sus, şi unde da până acum taleri 310, de acum înainte. fiecare cumpărător de husmet să dee po taleri 350 ; iar ceilalţi taleri 2600, până la împlinirea de taleri 4000, îndatorim pre sfinţia sa părintele iubitorul de Dumnezeu Episcopul Râmnicului, a da taleri 250, şi pre dumnealui Caimacamul Craiovei taleri 250 şi pre dumnealor ceilalţi boeri toţi, ca după făgăduiala ce au dat toţi, să dee cu analoghie suma ce se arată mai sus ; cu care adaos de leafă ce s'a făcut de Domnia Mea, şi cu ceiace se va da dela numitele obraze, să se ţie un Doctor bun; care Doctor mulţumindu-se cu aceasta, să păzească legătura ce va face cu dumnealor mai sus numiţii boeri, şi să fie osârduitor atât Doctorul, cât şi Gerahul, ce are orânduit din venitul husmeturilor taleri 350, întru întâmplătoarele trebuinţe ce vor avea cei neputincioşi, de a dobândi îndreptarea şi tămăduirea lor, care acest ajutor îl facem Domnia Mea, nu numai pentru boerii şi pentru cei ce le dă mâna a plăti vizitele în oraş şi pre afară, după trebuinţă, ci mai vârtos, pentru cei săraci şi cu neputinţă de plată ai oraşului, şi la ceice vin la spitalul de acolo, unde să fie Doctorul îndatorat a merge fără plată. Cu această dar orânduială, am făcut şi ajutorul dintâi, şi acum am primit de am mai făcut prostichiu, cum se arată mai sus. Deci spre a fi această orânduială bine păzită şi a se urma darea acestei lefi pururea şi totdeauna cu nestrămutare, pentru folosul cel de obşte, care îl voim Domnia Mea, al dumnealor boerilor şi al tuturor locuitorilor noştri din partea locului, şi a săracilor căutare, care nu au putinţă de plată la Doctor, am binevoit a întări aceasta şi printr'acest Domnescul nostru hrisov, adeverit cu însăşi domneasca Noastră iscălitură şi pecete, cum şi cu credinţa prea iubiţilor Domniei Mele fii..." [216]).

Din cele spuse mai sus vedem că organizarea sanitară de până acum se poate rezuma în chipul următor :

Primii medici slujbaşi sunt cei ai spitalelor. In anul 1781, odată cu înfiinţarea Orfanotrofiei s'a numit un medic al acestei instituţiuni, obligat să facă şi pe medicul comunal al Bucureştilor. La 25 April 1784, a fost numit Dimitrie Caracaş, cel dintâi medic comunal în Bucureşti. La 21 Martie 1793, a fost numit al doilea medic comunal, Şătrarul Ioan Doftorul sau Ioan Marco.

---

216) Arh. Stat. Condica domnească 83, fila 251. Divanul din Craiova. — V. A. Ureche, vol. VIII, pag. 684—85.

www.dacoromanica.ro

La 1 Sept. 1785, se numeşte d-rul Ioan Manicat ca medic al şcoalei ; la 21 Iunie 1786 este numit în acest post d-rul Constantin Darvaris şi d-rul Silvestru Filitis la Orfanotrofie în locul lui Dimitrie Polihronie Tracu.

La 17 April 1804 avem trei medici comunali : Silvestru Filitis, Constantin Darvaris şi Constantin Caracaş, plătiţi din fondurile Cutiei milosteniei ; la 7 August acelaş an se mai numesc trei medici comunali, Gheorghe Schina, Atanase Ioanides, şi Gr. Saitu plătiţi din fondurile spitalului Dudeşti.

La Craiova există încă din 1777 un medic comunal, gerah şi spiţer. Tot de atunci există un medic comunal şi în Râmnicul Vâlcei. La 5 Ianuar 1803 se numeşte un medic comunal în Focşani.

In timpul ocupaţiei austriace, Nemţii s'au ocupat şi de ţărani, trimiţând medici pela ţară, atunci când se iveau boli suspecte.

Arhiiatrosul sau medicul personal al Domnitorului controlează şi dă voe celor cari aveau acte academice, să practice medicina. Tot el, ajutat de unul sau mai mulţi dintre medicii slujbaşi face controlul spiţerilor ; ajutat de spiţeri încercaţi controlează şi capacitatea profesională a spiţerilor noi.

Medicii slujbaşi ca şi spiţerii sunt sub privigherea Epitropiei sau a Vorniciei obştirilor; ordinele se execută prin Agie în Bucureşti, prin Spătărie afară din Bucureşti. Lefile se plătesc din banii Cutiei milosteniei, care este pusă sub controlul aceleiaşi Epitropii sau Vornicii de obşte ; când nu sunt suficiente fondurile Cutiei milosteniei, atunci se apelează la fondurile Cutiei şcoalelor sau la cele ale spitalului de ciumaţi.

Medicii comunali sunt numiţi de Epitropie sau Vornicie ; o excepţie s'a făcut în anul 1805, când au fost propuşi de Divan şi arhiiatros.

Toţi medicii slujbaşi, indiferent unde fac serviciu şi de cine sunt plătiţi, din moment ce primesc o leafă lunară, toţi sunt obligaţi să caute obrazele scăpătate şi pe cei săraci, gratuit. Ei sunt obligaţi să se ducă oriunde ar fi trimişi de către Epitropie sau Vornicie, să vadă de bolnavi, în cuprinsul oraşului, uneori şi prin judeţe.

Numai bogaţii plătesc serviciile medicului ; când îşi uită de această datorie, Domnitorul poate sili pe datornic să plătească datoria către Doctorul curant.

Deasupra tuturor este Domnitorul, care are toate iniţiativele şi dă porunci de tot ceiace trebue să se facă în chestiunele de ordin sanitar, ca si în toate ramurele de activitate publică.

La 25 Dec. 1806 începe ocupaţia rusească, care avea să ţie până la 18 Mai 1812. Pretutindeni erau numai Ruşi şi jale. In vâltoarea împrejurărilor nenorocite din acea vreme, se perde firul organizării noastre sanitare, mai ales că Rusii au venit cu organizarea lor militară, doctori şi spitale militare. Numai din când în când mai prindem câte o veste, care dovedeşte existenţa firului început cu atâta trudă. Vom aduna în cele ce urmează, toate ştirile ce-am putut culege, străduindu-ne să păstrăm o continuitate în povestea noastră.

www.dacoromanica.ro

Ruşii. dacă au venit. au menţinut pe cei şase doctori ai poliţiei. adică ai oraşului. totuşi. de frica vreunei molime. sub cuvânt că fac un comitet care să se ocupe de încfartiruire. au întocmit de fapt o poliţie sanitară specială a lor. osebit de Agia noastră. numită ..*Comitetul*" sau ..*Comitè*". Acest Comitè are în slujba lui cinci boeri. câte unul de fiecare despărţire a oraşului: boerul unei despărţiri sau plăşi. este ca un fel de Comisar de secţie. Toţi la un loc formează un fel de consiliu. In Noembrie 1807. acest Comitet are un Logofăt. 2 cazaci. 2 ciocli şi de fiecare mahala câte un vătăşel. Preoţii sunt obligaţi de Mitropolie. să umble cu vătăşelul din casă în casă. să cerceteze şi să raporteze pentru orice ..*întâmplătoare lucruri*" [217]).

20 Ianuar 1808. — La această dată întâlnim un nume nou de doctor comunal d-rul Grigore Mina. Acesta împreună cu d-rul Schina. reclamă că sunt nouă luni. din Martie trecut. decând nu-şi mai primise leafa ce trebuia să li se dea din fondurile spitalului Dudeşti. Divanul porunceşte lui Spiru Cazoti. epitropul acelui spital să achite drepturile doctorilor. pentrucă ..*dumnealor în adevăr şi-au urmat datoria slujbei*". Este o mărturie bună. care dovedeşte că medicii comunali cu toată ocupaţia streină îşi făceau datoria [218]).

1 Martie 1808. — Şi medicul din Râmnicul Vâlcei continuă a fi la post. La această dată. Divanul scrie Vornicului obştirilor să dea acestui doctor câte 30 de taleri pe lună. la cari să mai adauge şi Episcopia 20 de taleri. ca să ia doctorul câte 50 de taleri pe lună:

> ..*După cunoscuta şi văzuta trebuinţă ce este de dohtor la acel oraş al Râmnicului. şi la locurile celea de prin prejur. cu cale fiind anaforaua prea sfinţiei sale părintelui Mitropolit. primit este Divanului a se face urmarea ce într'aceasta se coprinde. pentru care şi scriem dumitale frate Vel Vornice al obştirilor. ca preste taleri 20. ce are acest dohtor pe lună dela Cutia obştei. să i se adauge alţi taleri 10. ca să i se urmeze darea lefei dela Cutie po taleri 30 pe lună: aşişderea. poruncim şi dumneavoastră boerilor Ispravnici ot sud Vâlcea. să împliniţi pe fieşcare trinimie po taleri 60 dela economul Episcopiei Râmnicului şi să-i daţi iarăşi dohtorului. ca să-şi aibă leafa pe lună po taleri 50 deplin: care. această prostichi să i se înceapă datul dela întâia zi a trecutului Ghenarie. Ci dar. într'acestaş chip poruncim să se urmeze darea lefei acestui dohtor. atât dela Epitropia obştei. cât şi dela economia Episcopiei. întocmai cum s'au zis mai sus*" [219]).

28 April 1808. — Intocmai ca şi altădată. pe vremea ocupaţiei nemţeşti. se pomeneşte de o cercetare doctoricească în judeţul Teleorman,

---

217) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. IX. pag. 252.

218) Vezi vol. II. pag. 106. 107. — V. A. Ureche. vol. XI. pag. 900. Cit. condica 54. fila 249.

219) Idem. vol. XI. pag. 901. Cit. cond. 65. fila 275.

www.dacoromanica.ro

unde se ivise printre ţărani o boală ciudată, etichetată drept scorbut, ceiace n'ar fi fost lucru chiar aşa de mirare, dat fiind sărăcia ce domnea atunci printre ţăranii noştri. Divanul a trimes pe d-rul Panaiotache să cerceteze ; în urmă s'a făcut un consult de doctori şi s'a fixat tratamentul de urmat. D-rul Panaiotache trebuia să se ducă iarăşi la faţa locului, ducând cu el şi medicamentele necesare, ca să explice oamenilor cum să se îngrijească ; ispravnicii judeţului trebuiau şi ei să dea tot concursul în această împrejurare. Pe deasupra, pentrucă aşa erau oamenii şi aşa li erau credinţa, s'a mai trimis şi sfintele moaşte, ca să le fie într'ajutor şi să se vindece mai sigur :

„Dela Divan, către Ispravnicii de Teleorman.

Pentru epidemia boalei ce s'a ivit între locuitorii acestui judeţ, după cercetarea şi chibzuirea ce au făcut în trecutele zile dumnealui doctorul Panaiotache, carele aci la judeţ într'adins s'au trimes de către Divan, şi după raportul ce au adus aci, făcându-se consil de către cinci din dumnealor doctorii politiei Bucureştilor, au şi arătat Divanului, prin anafora sub iscăliturile dumnealor, scrisă dela 25 ale acestei luni, cuviincioasele mijloacele prin care şi cei sănătoşi, se pot feri, şi cei ce pătimesc de această boală, ce se numeşte scorbut, a se tămădui, care anafora a dumnealor Doctorilor, iată se trimete dumneavoastră, embericlisite într'această carte a Divanului, după care să îngrijiţi cu osârdie a se face urmare intru toate întocmai, spre mântuirea şi scăparea ticăloşilor locuitori, dintr'acest fel de cumplită patimă, şi cu toate că acum deocamdată vine aici şi dumnealui Doctorul cu doctoriile cele trebuincioase (câte în anafora se coprind) numai ca să arate în faptă facerea lui şi mijlocul cu carele au a le metahirisi locuitorii, şi apoi să se întoarcă înapoi ; dar, în urmă, datoria dumneavoastră este a îngriji şi a priveghea, ca să nu continească locuitorii a metahirisi toate acestea câte se coprind în mai sus numita anafora a dumnealor Doctorilor, păzind şi dieta cea orânduită de dumnealor, şi nădăjduim la milostivul Dumnezeu, că se vor izbăvi de această patimă ; pentru care iată se trimite de aici şi un Arhiereu împreună cu un cliric şi cu moaştele sfântului Mihai Sinodul, ca să se înconiure prin toate satele judeţului unde pătimesc locuitorii, să facă osfeştanii, litanii şi rugăciuni către milostivul Dumnezeu, pentru contenirea aceştii cumplite boale şi pentru mântuirea celor bolnavi. Deci să aveţi purtare de grijă a le înlesni trebuinţele ce vor avea, ca să poată avea umbletul prin sate, pentru cuviincioasa şi trebuincioasa urmare ce s'au zis mai sus" [220]).

Aflăm din acest document, că în Bucureşti sunt acum numai cinci medici comunali, sau poate, al şaselea lipsea pentru un moment, momentul când s'a făcut acest *„consiliu"*, în care printre celelalte s'a fixat şi

220) Vezi vol. II, pag. 80. — V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag 904. Cit. cond. 65, fila 339.

www.dacoromanica.ro

„dieta" de păzit în *„scorbut"*; sunt termeni noi, de care se pomeneşte acum pentru întâia oară prin documentele româneşti.

La 13 Sept. 1808, Generalul rus Cuşnicov porunceşte să se facă revizuirea celor care practică medicina, cum şi revizuirea farmaciilor. Şi pentrucă acum nu mai există un arhiiatros, Divanul însărcinează cu această treabă pe d-rii Silvestru Filiti, Constantin Darvaris şi Constantin Caracaş, *„ca nişte practicoşi şi cu ştiinţă, vechi dohtori ai acestei politii"* [221]).

1809—1810. — Intr'o catagrafie făcută în acest timp asupra tuturor funcţionarilor dela noi, printre medicii funcţionari din Bucureşti sunt trecuţi:

Dohtorul Silvestru (Filiti) cu	*250 de lei.*
„ Constantin (Darvaris) cu	*250 „ „*
„ Constantinache Caracaş cu	*250 „ „*
„ (Ioan) Marcu cu	*250 „ „*
Hirurg al politiei cu	*120 „ „*
Moaşa politiei cu	*170 „ „*
Andrei, gherah la Craiova cu	*100 „ „*
Dohtorul inspecţiei (?) cu	*30 „ „* [222]).

8 Febuar 1810. — In Bucureşti s'a ivit o boală ciudată. care aducea a ciumă. Atunci Divanul a dat poruncă medicilor comunali, ca împreună să cerceteze şi să stabilească natura boalei. Cu acest prilej aflăm numele acestor medici: Gheorghe Schina, Silvestru Filiti, Constantin Darvaris, Emanoil Rizu şi Panaiotache. Lipseşte d-rul Constantin Caracaş, plecat — credem —, în Rusia. Documentul ce urmează este interesant mai ales prin rolul ce se dă medicilor comunali, rol firesc, dar pentru primaoară impus lor, acela de a stabili felul boalei şi a lua împreună măsurile impuse de natura ei, ca să fie stăvilită; este îndrumarea logică a unui serviciu sanitar comunal, ca să corespundă menirei pentru care se înfiinţează acest serviciu.

„Dela întâiul Divan şi Comitet.

Dumneavostră doctorilor ai politiei, d-ta Kir Gheorghe Schina, d-ta Kir Emanuel Rizu, i d-ta Kir Panaiotache, d-ta Kir Silvestre, d-ta Kir Constantine Darvaris; fiindcă între locuitorii acestui oraş Bucureşti, s'au încins boala de lingoare, care boală, măcar de şi nu este groaznică, dar din întâmplare, poate cu vremea, să se facă aşa; pentru curmarea dar a acestei boale, după predlojenia Exc. Sale a generalului Engelhard, vice prezident Divanului, vă orânduieşte Divanul pe Dumneavoastră, îndată după primirea acestui pitac, să cercetaţi boala aceasta, ce simptomată are, şi să vă siliţi în tot chipul să o curmaţi, nelăsând-o să se mai inmulţească; de este sfătuire a se deosebi cei bolnavi de către cei sănă-

221) V. A. Ureche, l. c. vol. XI, pag. 902. Vezi aici vol. II, pag. 565—66.

222) Radu Rosetti. Analele Acad. seria II, Tom. XXXII, p. 276.

www.dacoromanica.ro

toşi, ajutând pre cei săraci şi arătând Divanului şi alte mijloace ce veţi găsi dumneavoastră spre împuţinarea şi trecerea acestei boale" [223]).

3 Sept. 1811. — Plata lefilor medicilor mergea greu de tot. La această dată, d-rii Filitis, Darvaris şi Caracaş, se plâng generalului rus Crasno Milaşevici, preşedintele Divanului din Bucureşti, că n'au primit leafa încă din luna Aprilie care trecuse *„tendis donc que nous autres, „nous nous attendions à juste titre, à des recompenses genèreuses... nous „voyons tout au contraire que depuis le mois d'Avril passè, l'on nous „a suspendu même les appointements qui nous ètaient accordès...*" [224]).

Cum-cum războiul a trecut şi Ruşii au plecat. La 8 Sept. 1812 se înscăunează noul Domnitor Ioan Vodă Caragea, în sarcina căruia cade opera de refacere a unei ţări săcătuită de pravoslavnicii Ruşi şi pândită de o groaznică epidemie de ciumă. care n'avea să întârzie să vie. Cu această grijă. Vodă Caragea prinde a se interesa foarte de aproape de sănătatea publică.

Primul exemplu îl găsim la 6 Mai 1813. Domnitorul trimite pe medicul său personal, pe arhiiatros, să cerceteze :

...fiindcă înşine Domnia Mea, am văzut pe mulţi copii şi oameni stând pe poduri, bolnavi, unii având pe trupul lor multe bube ; de aceia poruncim Domnia Mea, să orânduiţi a cerceta pe unii ca aceia, ce boli au şi ce bube sunt acelea, şi să ni se arate" [225]).

Şi, fiind cu grija ciumei, Vodă Caragea începe să gândească şi la medici. La 12 Mai 1813 porunceşte boerilor Const. Filipescu şi Radu Golescu, ca împreună cu Episcopul Buzăului să cerceteze situaţia Cutiei milosteniei şi posibilităţile ei de plată pentru achitarea lefilor doctorilor.

Boerii mai sus numiţi, în lipsa episcopului de Buzeu, au făcut o anafora, adică un raport către Domnitor, în care deslueşesc că, banii cuveniţi Cutiei milosteniei şi şcoalelor, bani ce se adună de prin eparhii, nu se plătesc la vreme ; mai deslueşesc că din banii ce se adună la Mitropolie, o parte din ei se împart chiar de Mitropolit sub cuvânt de mili — poate unde nu trebuia, când acest lucru trebue să-l facă numai Casa Epitropiei care *„este pentru această îngrijire*". Tot din aceşti bani, Mitropolitul oprea leafa ce se cuvenea dascălilor şi doctorilor de prin eparhii ; drept care. boerii propun ca dascălii şi doctorii eparhiilor să fie plătiţi din chiar veniturile Episcopiilor, venituri destul de mari. Mai departe, boerii constată că sunt în Bucureşti nu mai puţin ca zece doctori comunali, printre cari şi „o *doctoriţă*", şi *„după priceperea noastră*". spun

223) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IX, pag. 616.

224) T. G. Bulat. Farmacişti şi medici la începutul veacului al XIX. în Ţările Române. Anal. Basarabiei, anul IV. nr. 1, 1932. — Vezi vol. II, pag. 90.

225) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. X/A, pag. 940.

www.dacoromanica.ro

boerii, „politia aceasta nu poate dobândi vreun folos dela aceştia" ; drept care propun să se facă alegere şi să se oprească în serviciu numai doctorii necesari :

Prea înălţate Doamne.

După luminată poruncă ce mi se dă de către Înălţimea Ta. ca dimpreună cu iubitorul de Dumnezeu sf. Sa părintele Episcopul de Buzeu, adunându-ne la un loc. să teorisim socotelile Epitropiei Obştirilor pe patru luni, dela 1 Ianuarie şi până la sfârşitul lunei Aprilie al următorului an, şi să arătăm şi Înălţimei Tale prin anafora, înştiinţăm Înălţimei Tale, că părintele Episcop lipsind afară. ni-am adunat noi la un loc şi intrând în cercetarea socotelilor nu li-am făcut isbrănire desăvârşit, pentru aceste mai jos arătate pricini. Mai întâi, pentru banii ce se iau de sf. Mitropolie, atât sfertul sf. Gheorghe, ce este venit al şcoalelor dela preoţii şi mânăstirile eparhiilor, cât şi pentru banii sf. Dimitrie, iarăşi dela preoţi. ce este venit al Cutiei de milostenie, că totdeauna precum şi acum nu se pot împlini cu înlesnire, cu cuvânt că nu se pot scoate lesne din eparhii. la care, de vreme ce pătimeşte sf. Mitropolie atâtea discolii cu împlinirea, de se va găsi cu cale de către Înălţimea Ta. să fie luminată poruncă către dumnealor boerii Ispravnici de prin judeţe, ca prin protopopii plăşilor, să se împlinească banii aceştia, spre a nu se mai discolipsi Epitropia la trebuinţa cheltuelilor ce are. Şi fiindcă câteva obraze din lefaşii săraci. îşi iau leafa dela sf. Mitropolie tot din banii Epitropiei ce s'au zis mai sus, este fără de orânduială a se plăti de către sf. Mitropolie, în vreme când Casa Epitropiei este pentru această îngrijire. Osebit de aceasta, la socotelile ce închee sf. Mitropolie cu Epitropia de banii sfertului sf. Gheorghe, ce mai sus se arată, se vede că pe tot anul opreşte banii pentru dascăli şi dohtorii ce se află prin eparhii. şi pentru aceasta, de se va găsi cu cale de către Înălţimea Ta. să fie luminată poruncă, ca acele lefi să le plătească chiar din venitul eparhiilor, iar nu din venitul Cutiei milosteniei. căci Cutia milosteniei se vede că din zi în zi merge spre scădere, şi cheltuelile i lefile se îngreunează. Al doilea, văzurăm în socoteli şi zece dohtori i o moaşă şi o dohtoriţă, care s'au adăugat acum cu leafă nu puţină dela Cutia milosteniei. şi. după priceperea noastră, politia aceasta nu poate dobândi vreun folos dela aceştia. pentru care nici intrarăm mai mult în cercetarea socotelilor. aşteptând luminată poruncă. că de va fi bunăvoinţa Măriei Tale. să chibzuim noi de isnoavă. cari dohtori să se plătească dintr'aceştia. a fi pentru sărăcimea politiei. şi cât li se cuvine după starea fieşcăruia a-i aşeza. ca şi politia să fie folosită cu cercetarea ce vor face bolnavilor celor săraci. şi Cutia milosteniei. să nu simţă atâta greutate de lefi : căci. după cum văzurăm în socotelile acestor patru luni. trec. cheltuiţi mai mult taleri 13.101 bani 64, peste iraturile ce s'au primit. Socotească buna înţelepciunea

www.dacoromanica.ro

Măriei Tale, când într'aceste 4 luni trece această sumă de bani cheltuiți mai mult, apoi până la încheerea anului, cât poate să treacă mai mult?, de care nu lipsim a înștiința Înălțimei Tale, să rămâe toți aceștia precum se vede așezați? Vom avea luminată poruncă de urmare spre încheerea numitelor socoteli, iar hotărârea cea desăvârșită rămâne a se face de către Înălțimea Ta.

Semnează: Const. Filipescu vel Ban: Radu Golescu vel Vornic.

Pe această anafora, Domnitorul pune următoarea rezoluție:

Dumneavoastră orânduiților boeri, am văzut Domnia Mea arătarea ce ne faceți printr'această anafora, la care și răspundem că, cât pentru banii ce se împlinesc dela preoți de sf. Mitropolie, în vreme ce numărul preoților fiind orânduit de Domnia Mea a fi numai de 3500, iar banii sunt orânduiți a da fieșcare preot dintr'acei 3500, fiindcă se cisluesc și se presoară pe toți din țară, după hotărârea Domniei Mele ce s'au dat pentru aceasta, de aceia și se cuvine că, de către cel ce se face acea cislă și presărare, de către acela să se și împlinească, ca să nu se facă încurcături și năpăstuiri: iar pentru lefile ce se dau dela sf. Mitropolie, tot din banii Epitropiei, i pentru lefile dascălilor și a dohtorilor de prin eparhii, ce-i oprește Mitropolia, iarăși tot din banii Epitropiei, primită fiindu-ne arătarea ce ne faceți, o întărim Domnia Mea, și precum a-ți găsit dumneavoastră cu cale: asemenea hotărâm să se urmeze, adică, lefile săracilor, să se dea numai dela Epitropie, ci și ale dascălilor i ale dohtorilor de prin eparhii, să se plătească din veniturile eparhiilor, iar nu dintr'ale Epitropiei: precum asemenea și pentru dohtorii i moașa, i dohtorița de aici din politie, și pentru lefile lor, vă dăm voe Domnia Mea, să faceți cuviincioasă chibzuire și împreună cu arătarea ce veți face Domniei Mele pentru teoria socotelilor, să ne arătați și pentru aceasta în ce chip veți găsi cu cale" [226]).

In acest document trebue notat prezența în acea vreme a unei *„dohtorițe"*, printre medicii comunei: însirarea distinctă ce se face: doctori, moașă, dohtorită, nu lasă nici o îndoială asupra calificărei acestei slujbase, este o doctoriță. Nu știm cine va fi fost: numai mai târziu, la 5 April 1815, apare o *„Venețiană Văduvă, dohtoriță ot Doamna Bălașa"* [227]) printre pensionarele Cutiei milosteniei: dar, de va fi fost vreo legătură între *„dohtorița"* din 1813 și Veneția dohtoriță ot Doamna Bălașa, din 1815, nu știm nimic.

Deasemenea nu știm dacă alegerea doctorilor hotărâtă de Domnitor s'a mai făcut sau nu, pentrucă svonurile de morți grabnice pe urma unor

226) V. A. Ureche, l. c. vol. X/A, pag. 1053. Cit. cond. 76, pag. 212.

227) Vezi vol. II, pag. 146.

www.dacoromanica.ro

boli ciudate, cari semănau a ciumă, se îndesesc tot mai mult, şi nu mai lasă răgaz să se gândească cineva la alegerea medicilor. La 11 Iunie 1813, se anunţă ivirea unui focar de boală în Teleorman. Numaidecât a fost trimes acolo un doctor Găvan sau Găvala, să cerceteze la faţa locului natura boalei. Este o dovadă mai mult că lumea începuse să se pătrundă tot mai mult de rostul medicului şi al medicinei, mai ales de nevoia unui diagnostic precis, care să impună măsurile preventive dictate de cazurile ce se prezintau. D-rul Găvan s'a dus în Teleorman unde şi-a făcut datoria, dar când a fost să i se plătească serviciile făcute, a fost nevoit să alerge mult, până să-şi scoată banii. Ca om practic, Găvan a rămas însă acolo, s'a însurat cu fata Stolnicului Razu şi în anul 1815, îl găsim în slujbă ca medic de judeţ, cel dintâi medic de judeţ la noi în ţară [228]).

In seria înfăptuirilor de ordin sanitar, Domnitorul Caragea nu uită oraşul Craiovei. Se cunosc sforţările lui Const. Ipsilant şi întocmirile făcute de el prin hrisovul din 20 Iunie 1805, ca să poată statornici un doctor bun în acest oraş ; printre aceste întocmiri, amintim că, boerii se legase prin înscris, să contribue şi ei cu o parte la plata doctorului, numai că nu s'au ţinut de cuvântul dat. Din această cauză Caimacamul a fost silit ca în locul contribuţiei care nu s'a dat, să pue o taxă de două parale la leu, pe lefile slujbaşilor ; în acest chip eşeau la socoteală, La 30 Dec. 1812. Vodă Caragea a întărit această măsură. Acum, la 29 Iunie 1813, Domnitorul dă un nou hrisov prin care întăreşte măsurile anterioare şi creiază două posturi de medici, unul plătit cu 3000 de toleri pe an şi un al doilea plătit cu 1200 de taleri, păstrând din venituri şi o rezervă de 500 de taleri pentru cine ştie ce întâmplări neprevăzute . apoi dă libertate Caimacamului, Epincopului şi boerilor divaniţi cari formează o Epitropie să-si aleagă şi doctorii pe care îi vor, cu obligaţia pentru aceştia, să vadă de bolnavii săraci şi de bolnavii spitalului Obedeanu :

Hrisovul dohtorilor dela Craiova.

Hrisovul începe prin a enumera orânduelile anterioare şi in special cele ale lui Ipsilanti întărite cu hrisovul din 20 Iunie 1805, dupe care, adaugă :

„...osebit au fost îndatoraţi şi dumnealor boerii ceilalţi, cu analoghie să dea a împlini leafa cea orânduită a doftorului, i a gerahului, până la taleri 4000 pe an, şi, dumnealui Caimacamul şi dumnealor boerii, după rugăciunea ce ni-au făcut, arată că cu acest ajutor ce era orânduit a se face din partea boerilor se întâmplă de multeori pricini şi zăticniri la plata lefilor. De aceia au întocmit şi au orânduit ca să se dea din lefile ce se dau la Craiova, câte două parale la leu, i din apaltul erbei de puşcă taleri 450, care s'au şi urmat, pentru care întocmire, încă din anul trecut Decembrie 30, am întărit Domnia Mea, prin anaforaua dumnealui Caimacamul de a se păzi şi a se urma.

228) Vezi vol. II, pag. 139—142.

www.dacoromanica.ro

Aşa dar. pe lângă iratul (venitul) cel vechiu de taleri 2250. ce se arată mai sus (1). însă: taleri 1750 din 5 huzmeturi. de huzmet po taleri 350. cari au să-i dea cumpărătorii peste banii Vistieriei şi ai Cămărei precum mai înainte au fost orânduiţi. şi peste taleri 250 dela Episcopie. i peste taleri 250 dela Căimăcămie. care era orânduit din vechime. — pentru paralele din banii leflor se mai adaugă încă taleri 2450. acele câte două parale la leu din lefi i din apaltul erbei de puşcă. ce se fac peste tot taleri 4700. din care orânduim Domnia Mea. leafă taleri 3000 doftorului celui mare şi leafă taleri 1200 doftorului al doilea. iar taleri 500. care prisosesc. să fie la Episcopie. a se împlini trebuinţa. când se va întâmpla a fi vreo lipsă din iraturile cele orânduite. ca să se împlinească lipsa.

Asupra căreia trebi rânduim Domnia Mea. Epitropi mari pe sf. Sa Iubitorul de Dumnezeu Episcopul Râmnicului. i pe dumnealui Caimacamul şi pe dumnealor ceilalţi boeri divaniţi, ca dumnealor să întocmească şi să aşeze pe Doftori. şi să orânduiască al doilea Epitrop. pentru strângerea iraturilor la vreme. spre a nu se face vreun cusur. care Epitrop al doilea. pe tot anul să paradosească socoteala la Epitropii cei mari: iar doftorii. să păzească legătura ce va face cu Dumnealor mai sus numiţii Epitropi mari şi să fie osârguitori şi săritori nu numai la boeri şi la ceice le dă mâna a le plăti vizitele în oraş şi pe afară. după trebuinţa ce se va întâmpla. ci mai vârtos pentru cei săraci şi cu neputinţă de plată ai oraşului. şi la cei ce vin la spitalul de acolo. unde. să fie îndatoraţi doftorii. a merge fără de plată. Cu aceasta dar orânduială. am primit şi am făcut şi ajutorul acesta.

Deci. spre a se păzi întocmirea ce se arată mai sus. totdeauna. cu nestrămutare. pentru folosul cel de obşte. care-l voim Domnia Mea. a dumnealor boerilor şi a tuturor locuitorilor noştri din partea locului şi a săracilor căutare. care nu au putinţa de plată la doftori. am binevoit şi printr'acest domnescu Nostru hrisov ce-l dăm. întărim...". Urmează întărirea. martorii şi semnătura domnească [229]).

In această vreme postul de medic al oraşului Craiova, îl ocupa d-rul Petre Feraru încă din anul 1809 sau 1810 [230]).

In Iulie 1813. ciuma începuse să secere Bucureştii. La 2 Iulie Banul Radu Golescu şi Postelnicul Şuţu. Nazirii Lazareturilor dela Dudeşti cari aveau grija prevenirei ciumei. cereau cu insistenţă să se mai numească încă doi doctori osebit de cei doi cari erau deja în slujba lazaretelor. pentru a putea face faţă numeroaselor cazuri de boală:

..Findcă doi doftori ce sunt orânduiţi la casă pentru cercetarea bolnavilor din politie. ce se reportuesc de vătăşeii mahalalelor

229) V. A. Ureche, Ist. Rom., vol. X A. pag. 1064 cond. 77. f. 153.

230) Vezi acest nume vol. II, pag. 125 128.

www.dacoromanica.ro

cu bănuială, ne fac arătare că nu pot întâmpina prin toate părţile şi cer ca să se mai orânduiască încă doi cu dânşii împreună, ca să fie patru, a cărora cerere cunoscându-o şi noi a fi cu cale, nu lipsim a o face cunoscut Măriei Tale, să se dea luminată poruncă, de a se orândui şi alţi doi, şi toate mahalalele din politie să se facă patru părţi şi pe fieşcare parte să se orânduiască câte un doftor, îndatorind pe fieşcarele să îngrijească pentru semptul lui; când va veni la Casă vreun vătăşel raportând vreo bănuială, să meargă spre cercetare. Şi cum va fi mila Măriei Tale".

In aceiaş zi de 2 Iulie Domnitorul aprobă propunerea *„ca pe „lângă aceşti doi doftori ce se află acum, să se mai orânduiască alţi „doi, ca să fie peste toţi patru.."* [231]).

Nu cunoaştem numele celor dintâi doi doctori; bănuim că trebue să fie dintre cei plătiţi din fondurile spitalului dela Dudeşti. Gheorghe Schina. Atanase Ioanides şi Grigore Saitu, numiţi ca medici comunali la 7 August 1804. De unul dintre ei, despre d-rul Schina ştim sigur că a fost, pentrucă a şi murit în această epidemie. Pe cei doi proaspeţi numiţi. iarăşi îi ştim, sunt doi hirurgi, Mesiţ şi Craus [232]).

Şi epidemia s'a întins fulgerător de repede. Cine a avut zile şi posibilitatea de a fugi a scăpat, cine nu, a plătit greu tribut boalei. D-rul Constantin Caracaş spune în *„Topografia"* lui că au murit patruzeci de mii de locuitori, jumătate din câti avea capitala [233]). Printre fugari au fost şi doctorii Silvestru şi Constantin Filitis. Darvaris şi Constantin Caracaş, plecaţi. chip. cu învoirea Domnitorului. care va fi înţeles desigur inutilitatea unor sacrificii zădarnice.

Dar când epidemia s'a înteţit şi Domnitorul s'a văzut singur. căci fugise şi Craus. şi Mesiţ *„nu au voit"* să se mai bată pe ciumaţi, Vodă s'a supărat şi a dat faimosul ordin din 24 Sept. 1813:

„Cinstit şi credincios boerule al Domniei Mele, dumneta biv vel Vistier Ioan Moscule, Epistatule al Epitropiei obştirilor, Domnia Mea am orânduit lefuri doftorilor politiei, nu doar să aibă această numire, ci ca să o arate în faptă şi să fie nelipsiţi din politie pentru întâmplătoarele trebuinţe de patimi si boale: împotrivă însă, suntem pliroforisiţi, că este destulă vreme decând mai cu toţii lipsesc din politie, arătându-se cu totul adiafori către a lor datorie şi cei ce au trebuinţă, pătimesc; de aceia. după toată dreptatea, poruncim dumitale. ca din ziua ce au lipsit fieşcare din ei, de aici din politie, bez doftorul Constantin Caracaş si doftorul Constantin Filipescu (greşit. Trebue să fie citit: C-tin Filiti), cu voe dată de Domnia Mea, să li se poprească leafa, a nu li se mai da, făcându-se şi lor ştiută această poruncă a Domniei Mele" [234].

231) V. A. Ureche, l. c. vol. X/A. pag. 786—87. Cit. cond. 76, pag. 561.

232) Vezi aceste nume. Vol. II pag. 279 şi 253.

233) P. P. Samarian. Topografia lui C. Caracas. pag. 79.

234) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A. pag. 777.

www.dacoromanica.ro

Iar când prăpădul ciumei a trecut şi frunţile înnorijorate s'au descreţit, Domnitorul a uitat de fuga doctorilor şi a dat porunci la 14 Ianuar 1814 şi 21 April 1814. să se ridice pedepsele şi să li se plătească lefile chiar şi pe timpul cât au lipsit. A uitat şi de hirurgul Meşiţ, şi la 3 August 1814. în urma anaforalei beizadelei Gheorghe Caragea, îl numeşte medic al temniţei cu 150 de lei leafă pe lună:

> *„După arătarea ce ni se face printr'această anafora de către Luminăţia Sa Beizade Gheorghe Caragea al Nostru iubit fiu. orânduim Domnia Mea pe mai jos arătatul Ioan Meşeţ dohtor şi gerah al puşcăriei. cu leafă pe lună câte taleri 150. precum mai jos se arată, şi atât această leafă cât şi trebuincioasele dohtorii, poruncim să se plătească din iratul Armăşiei"* [235]).

Aşa s'a făcut că în ordinea realizărilor sanitare avem acum şi un medic al închisorilor. ceiace de sigur n'a adus nici o schimbare în igiena acestor închisori. căci D-rul Caracaş în *„Topografie"* scrie că din punct de vedere al igienei aceste închisori sunt adevărate locaşuri ale morţei:

> *„Temniţa din Bucureşti este „o clădire înconjurată de ziduri, cu o curte spaţioasă, cu câteva camere mizerabile, umede. friguroase, fără lumină... cu fiare ; cei închişi stau toţi la un loc. fără nici o deosebire şi fără a se ţine seamă de perversităţile lor. Condamnaţii sunt legaţi de mâini şi picioare cu lanturi de fier; sunt mai mulţi în câte o cameră, pe jos, îmbrăcaţi întotdeauna cu aceleaşi haine murdare; aerul în care trăesc aceşti nenorociţi este stricat şi umed. Poziţia joasă şi noroioasă a locului, grămădirea caselor şi mirosul infect al măcelăriilor de alături, contribue şi mai mult la stricarea aerului..."* [236]).

Şi ca tot ce trece a trecut şi ciuma. La 29 Noembrie 1814 boerii Divanului fac o anafora către Domnitor. cu privire la situaţia veniturilor şi cheltuelilor Cutiei milosteniei [237]), din care rezultă că Bucureştii aveau tot şase medici comunali; dar din cauza sărăciei Cutiei, boerii propun ca d-rii Caracaş, care era şi medic la spitalul Pantelimon, şi d-rul Darvaris medic la spitalul Colţei, să primească leafă de 200 de taleri cât aveau lunar ca medici comunali, tot dela Epitropia spitalelor; adică. să primească fiecare câte 300 de taleri, unul dela Pantelimon şi celălalt dela Colţea. Vodă Caragea s'a opus acestui aranjament, pe un motiv foarte logic şi frumos ; spune Domnitorul : *„nu este cu cuviinţă a li se da (leafa) dela spitalurile săracilor ot sf.*

---

235) Idem, pag. 1062. Vezi şi Vol. II. pag. 255.

236) P. P. Samarian. Topografia d-rului C. Caracaş 1937. pag. 178

237) Vezi aici pag. 230.

www.dacoromanica.ro

„Pantelimon şi ot Colţea, în vreme ce obştea se cuvine a ajutora pe „săraci şi pe spitaluri, iar nu spitalurile pe obşte" [238]).

Cu prilejul organizării şcoalelor, în hrisovul respectiv dat de Vodă Caragea în Decembrie 1814 se specifică la punctul 6 al hrisovului: *„Aşezăm un doctor care va primi salariul său dela casieria gim- „naziului, spre a căuta gratis pre înbolnăviţii dintr'ânsul, profesori şi „elevi"* [239]). Această dispoziţie clară este un pas mare făcut pe drumul organizării sanitare; medici şcolari au fost ei şi până acum, dar erau mai mult profesori decât medici. Acum se creiază medicul şcolar cu caracter distinct: medic plătit din fondurile şcoalei pentru serviciile lui medicale. D-rul Fanaiotache, nepotul celebrului profesor Lambru, a ocupat postul de medic şcolar plătit cu 1800 de taleri pe an, în 1815 [240]).

Insfârşit la 28 Martie 1815 întâlnim lista întregului personal medical al Bucureştilor, cu lefile şi îndatoririle ce au de împlinit:

Costandinache Caracaş cu 200 de taleri lunar.
Silvestru Filiti „ „ „ „ „
Constantin Darvaris „ „ „ „ „
Stavrache Moscu „ 150 „ „ „
Constantin Filiti „ „ „ „ „
Ioan Pascal „ 100 „ „ „
Ioan Meşiţ şi
Viler angajaţi ca gerahi cu câte 100 de taleri pe lună.
Dohtorii i gerahii ce sau aşezat cu leafă dela Epitropie să se îndatoreze toţi a merge fără pregetare la orice bolnav sărac de aici din politie, fără cea mai puţină plată, priveghind Epitropia şi îndemnându-i cu urmarea datoriei lor, iar când nu vor alerga la săraci, atunci să se arate la Stăpânire nesupunerea lor, ca să se învinovăţească [241]).

La 10 Februar 1815, întâlnim iarăşi un fapt de seamă care trebue reţinut; este vorba despre d-rul Niculae Găvan sau Gavala, care se cuibărise în judeţul Teleorman, se însurase aici şi cere Domnitorului la 10 Februar 1815, să fie numit medic al judeţului, fără leafă, ci numai cu o scutire de 25 de posluşnici pentru casa lui, luându-şi obligaţia să servească ca medic în tot judeţul. Domnitorul aprobă. Este primul exemplu, care, deşi izolat şi fără a fi urmat de alte cazuri, totuşi este cel dintâi exemplu de medic de judeţ, cu caracter oficial în acest serviciu [242]).

238) V. A. Ureche, vol. X/A, pag. 1054.

239) Idem, pag. 349. Hrisovul pentru organizarea şcoalei din Bucureşti, dupe condica domnească nr. 122. Traducere.

240)) V. A. Ureche, l. c. Vol. X/A, pag. 366 şi 377. — Vezi aici, vol. II pag. 82

241) Idem vol. X/B, pag. 273.

242) Vezi aici vol. II pag. 139—142.

www.dacoromanica.ro

Printre îndatoririle personalului medical era şi vaccinarea copiilor contra variolei, vaccinare care prinde să devie obligatorie pentru populaţie; în acest scop se cere şi ajutorul clerului, care trebuia să sfătuiască mulţimea să se supună vaccinării. La 12 April 1815, se scrie Mitropolitului:

„Cu frăţească plecăciune închinându-mă, sărut blagoslovitoarea dreaptă a Prea sfinţiei Tale. Fac înştiinţare preaosfinţiei Tale, că îndreptarea lefilor săracilor, ce din luminată poruncă s'a făcut, de către dumnealor orânduiţii boeri, s'au aşezat la leafă vreo şase dohtori şi doi ţerahi ai politiei, ale căror nume se însemnează mai jos. Cari, din luminată poruncă se însărcinează, ca fără de pregetare să alerge la orice sărac bolnav, ce se vor chema din politie, fără de nici o plată, mulţumindu-se cu plata ce s'a orânduit la Cutia milosteniei, cărora li s'au făcut cunoscut, că de nu vor urma acestei luminate porunci, atunci vor fi lipsiţi de leafă. Acuma a luat Stăpânirea pliroforie, că în politia aceasta este mare epidemie de vărsat la copii; mă rog Preaosfinţiei Tale, ca să se facă porunci din partea preaosfinţiei Tale, către preoţii mahalalelor, ca să se facă de ştire tuturor săracilor ce vor avea copii nealtoiţi, ca să-i aducă la oricare dintre aceşti însemnaţi dohtori, ca să-i altuiască cu vacţină, care, însăşi dumnealor Dohtorilor arătându-le Epitropia de aceasta, au dat făgăduială că vor urma făr'de plată şi pregetare şi cu toată cheltuiala sa.

Semnează Vornicul obştirilor.

Ca să se poată executa mai uşor această vaccinare Medicii au fost împărţiţi pe sectoare:

1) Dumnealui Constantin Darvari, la sf. Dumitru. 2) D-lui Costandache Caracaş, în dreptul băei dela Curtea Veche. 3) Silvestru, la sf. Dimitrie. 4) D-lui Const. Filiti, în sft. Ioan Vechiu. 5) D-lui Ioan Pascal, la sf. Spiridon Nou. 6) D-lui Ioan Casiţ (greşit: citeşte: Mesiţ) ţerah, la sf. Vineri. 7) D-lui Viler, ţerah ot casele Obedencii din Colţea.

Şi Mitropolia a făcut cunoscut despre acest lucru tuturor protopopilor din oraş [243]).

Amintim acum că la 12 Mai 1813, boerii au propus — printre altele —, ca medicii de prin judeţe să fie plătiţi din veniturile eparhiilor episcopiilor, nu din veniturile pe care aceste eparhii le da Cutiei milosteniei. Domnitorul a aprobat această propunere la 20 Mai acelaş an. Rezultatul a fost rău. Eparhiile n'au mai plătit pe doctori. La 25 April 1815, Vâlcenii din Râmnic reclamă că Episcopia Râmnicului n'a mai plătit de doi ani pe doctorul oraşului, încât ei, cari aveau doctor încă din vremea lui Alexandru Ipsilant, au rămas fără doctor, pecând

243) Biserica ort. Rom. Anul XVI. nr. 1, 1892—93. Cf. P. Samarian. în Rev. Ştiinţ. medic. nr. 8 din August 1921, pag. 1124 25.

www.dacoromanica.ro

Piteştenii deşi cu Episcopie nouă au doctor plătit de această eparhie. Reclamaţia Vâlcenilor a fost dată în cercetarea boerilor Grigore Brâncovicanu şi Clucerului Constantin Nestor, care referă:

Prea Înălţate Doamne.

Toţi boerinaşii şi toată obştea ce sunt şezători în oraşul Râmnicul Vâlcei ot peste Olt, prin această jalbă ce au dat Înălţimei Tale arată, că la acest oraş dintru început au avut şcoală în sfânta episcopie de acolo, cu dascăli procopsiţi, a căror plată li se urma prin cei dupe vremi episcopi, şi se scădeau dela Cutia banilor preoţilor, şi hrana i celelalte trebuincioase li se da dela Episcopie, iar acum au rămas numai cu un dascăl elin şi altul rumânesc, care se plătesc numai de către sfânta episcopie împreună cu toate celelalte trebuincioase; asemenea arată, că încă în zilele răposatului Alexandru Vodă Ipsilant, li s'au orânduit şi un dohtor cu plată câte taleri 50 pe lună, dela Cutia milosteniei, iar acum, de sunt peste doi ani, au rămas isterisiţi şi de dascăl şi de dohtor, cerând a te milostivi Măria Ta, să li se orânduiască iarăşi leafă ca şi mai înainte, de unde se va chibzui de înaltă înţelepciunea Înălţimei Tale spre a putea fi îndatoraţi atât dascălii a le învăţa copii fără plată, cât şi dohtorul să caute pe cei săraci şi lipsiţi, fără interes; a cărora jalbă, din luminată poruncă a Înălţimei Tale orânduindu-se la noi, ni se porunceşte ca să cercetăm dimpreună cu dumnealui vel Vornic al obştirilor, şi să arătăm Înălţimei Tale prin anafora. Următori fiind luminatei Măriei Tale porunci, mai întâi am pus de am căutat în toate condicele ce sunt pentru şcoale, încă de când s'au făcut cea dintâi aşezare a lor, şi vreo hotărâre domnească a li se plăti lefile dascălilor şi a dohtorului ot Râmnicului Vâlcei dela Cutia milosteniei şi a şcoalei, nu s'au putut găsi, fără numai la socotelile ce încheiau părinţii episcopi cei dupe vremi cu Cutia obştei, la banii preoţilor, se vede că se scădeau de sineşi cu taleri 480 pentru dascălii ot Râmnicul-Vâlcei, şi cu taleri 240 pentru dohtor, nevrând Vornicia obştei să se împotrivească; iar dela leat 1813 nici cu aceştia nu se mai scade; i-am făcut întrebare şi preaosfinţiei sale părintelui Mitropolitului, că de ştie să se fi făcut vreun sinet domnesc în diastimă de 22 ani cât s'au aflat episcop Râmniculuí, pentru această pricină, să ni se arate ca să-l vedem; şi au răspuns, că vreo hotărâre domnească n'au văzut, dar urmarea se făcea, de a se scădea sfânta episcopie cu aceşti bani pe toţi anii; se vede dar, că după ce s'au dat hotărârea Înălţimei Tale, la leat 1813, la anaforaua dumnealor boerilor, ca dascăli şi dohtori de prin eparhii să nu se mai plătească dela Cutia obştei şi a şcoalelor, ci să se iconomisească plata lor din deosebitele iraturi ale eparhiei, părinţii arhierei cu totul au contenit plata dascălilor, nevrând să se îndatoreze la această plăcută şi sfântă sinesfora; de aceia, cât pentru a fi la acest oraş şcoală cu dascăli elin, rumânesc şi dohtor cu ştiinţă bună, fiind tactul cel vechiu al sfintei episcopii şi scaunul isprăvnicelului, foarte

www.dacoromanica.ro

de trebuință este. și nu s'ar fi cuvenit prea sfinției sale ca să împuțineze rodurile învățăturilor. ci mai vârtos a le spori cu adaus, pentru eparhie podoabă și folosul obștei. iar mai vârtos că se cade și în faptă a-și arăta râvna și filotimia către cei săraci străini și lipsiți. împlinindu-și cu aceasta și datoria cea păstorească. cu îngrijirea ce se cuvine a o avea pentru binele norodului și cinstea eparhiei. când va fi înpodobită cu acest fel de înfrumusețări folositoare obștei. Deci această eparhie a preasfinției sale părintelui episcopul Râmnicului. fiind cu venit îndestulat. iar iratul școalei elinești aici nefiind de ajuns atât pentru plata orânduitelor lefi ale dascălilor i a ucenicilor. cât și pentru trebuincioasele meremeturi. nu are mijloc de a se împuțina cu asemenea scădere. găsim cu cale. ca din iraturile episcopiei. să se îndatoreze nu numai această școală din orașul Râmnicului. să o ție cu dascălii cei trebuincioși și dohtorul precum cer și se roagă Măriei Tale. orășanii boeri. ci încă și dela toate orașele celelalte din eparhie. să fie datori a ține dascăli procopsiți. cu plată din venitul eparhiei și ajutorul eparhioților orășani. precum este și dată hotărârea Măriei Tale în aceasta. căci asemenea se urmează și în orașul Piteștii sud Argeș. având și școală și dohtor din ajutorul eparhiei și a orășanilor. ca să fie spre îngrjiirea pătimașilor bolnavi și pentru învățătura i procopseala celor sărmani și lipsiți. cari au râvnă la învățătură. și ca să se urmeze sau să se poată păzi această bună faptă nestrămutat. să fie luminată porunca Măriei Tale. către dumnealui biv vel Clucerul Constantin Socoteanu. ce se află cu șederea la acest oraș Râmnicul. să aibă îngrijirea aceasta prin povața noastră a epitropilor. spre a le pune toate în lucrare precum mai sus zicem. iar hotărârea rămâne la Măria Ta.

Și la 5 August 1815 Domnitorul aprobă toate aceste propuneri [244]).

Cât privește hrisovul doctorilor din Craiova dat la 29 Iunie 1813, Vodă Caragea constată la 26 Noembrie 1815 că tot nu sunt destule veniturile cari să asigure plata doctorilor din acest oraș. De aceia mărește suma ce se lua dela cele cinci huzmeturi, dela 350 la 600 de taleri pe an, adică: *..dela vama Craiovei i dela oerit. i dela dijmărit. i dela „.vinărici si dela ocne. unde da acele huzmeturi până acum. de unul. po „.taleri 350... de acum înainte să dea cumpărătorii po taleri 600 peste „.banii cumpărăturei. cu care acest ajutor să se poată ține dohtori ..aici"* [245]).

Spre toamna anului 1816, la 14 Sept. serviciul medical al Bucureștilor face un pas hotărâtor înainte. Ca să nu mai fie pricină de reclamații, Vornicul obștirilor propune Domnitorului, să se împartă orașul în *„sempturi"* sau secții, fiecare doctor având răspunderea unui sempt sau plasă:

244) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 390. Cit. cond. 74, f. 313 v:
245) Idem, pag. 1066—67.

www.dacoromanica.ro

Prea Inălțate Doamne.

Inștiințez Inălțimei Tale, că aici în politia Bucureștilor, s'au înmulțit fireștile boale, adică de răceală, friguri și altele, pela săraci, cari nu au putere și mijloc a se căuta cu doctori; pe toate zilele vin la Epitropie cerând milă și ajutor pentru boală intru care se află, și fiindcă aicî în politie, din porunca Măriei Tale se află cei mai jos numiți doctori, cu leafă dela Cutia milosteniei, să li se poruncească prin dumnealui doctorul cel mare, ca fieșcare să-și aleagă parte din sempturi ale politiei, să cerceteze pela cei bolnavi săraci, prin raporturile ce se aduce de către vătășeii mahalalelor la Casa Depo, de acolo făcându-li-se știut prin raport la fieșcare dohtor semptul ce-și va alege, să alerge la acei săraci bolnavi, să le cerceteze boala, orânduindu-le doctorii pentru întregimea sănătăței lor. Și cum va fi bună hotărârea Inălțimei Tale.

Doctorii ce sunt cu leafă la Epitropie:

Doctorul Silvestru, Constantin Darvari, Caracaș, Ioan Pascal, Oler, Filitis, Raiter, Zosim Storer (greșit, citește: Iosif Sporer), gerahul Mesiț, ceprieciu Filip Zorotorahu.

Și Domnitorul hotărăște la 18 Sept. 1816:

„Cinstite și credincios boerule al Domniei Mele dumneta vel Postelnice, fiindcă sfârșitul și pricina pentru care s'au dat dela Cutia Epitropiei obștirilor lefi la cei în dos arătați doctori și pentru care se numesc doctori ai politiei, în adevăr este numai, ca să fie datori a căuta la boale pe cei săraci și scăpătați fără de nici o plată, nefiind cu îndoială că dela cei ce au stare își iau fieșcare plata ostenelei sale. De aceia primim Domnia Mea această anafora a dumnealui vel Vornic al obștirilor, să chemați pe toți dumnealor numiții doctori, cărora să le arătați că, îndată, fără de nici o prelungire, să-și împarță între dumnealor toate mahalalele politiei și veri unde li se vor face prin raport dela Casa de privighere cunoscut, că s'au bolnăvit vreun sărac, numai decât să alerge acolo, ca să-l caute fără de nici o plată, fiind lucru împotriva omenirei ca dumnealor să ia leafă cu numire de doctori ai politiei și acei săraci să se tiranisească la boalele lor fără de nici o căutare și mângâere din partea doctorilor. Și doctoriile să se plătească dela Cutia Epitropiei obștirilor după rețetele doctorilor, cărora să li se dea a înțelege, că de ne vom mai pliroforisi Domnia Mea, că nici de acum înainte nu s'au pus din partea dumnealor în lucrare această orânduială a datoriei, care au, precum mai sus se arată, să știe că li se vor ridica cu hotărâre lefile ce iau de la Cutia Epitropiei. Iar de va pricinui vreunul din numiții doctori că este însărcinat cu căutarea vreunui spital, această pricinuire nu-i este de nici un ajutor, în vreme ce pentru căutarea bolnavilor dela spitaluri, li se dă acelor doctori osebită leafă din iraturile acelor spitaluri, iar lefile

www.dacoromanica.ro

ce au dela Cutia Epitropiei sunt chiar pentru căutarea acestor fel de săraci bolnavi" [246]).

Din cetirea acstor acte se vede că propunerea vine dela Vornicul obştirilor. adică dela Ministerul de interne cum s'ar spune astăzi. Domnitorul o aprobă. Executarea se face prin doctorul cel mare. adică arhiiatrosul. Este o gradaţie erarhică care trebue reţinută. Mai trebue reţinut faptul că medicii comunali primesc ordine şi dela Casa Depo sau Casa privegherei adică dela instituţia care priveghează la prevenirea ciumei.

Şi porunca Domnitorului s'a executat. numai că în loc de şase sempturi sau plăşi. s'au făcut opt cu opt doctori. adăugându-se d-rul Rusu şi d-rul Panaiotache. In plus. acum pentru primaoară, dintre medicii comunali. se aleg doi. d-rul Silvestru Filitis şi d-rul Constandinache Caracaş *..privitori"* asupra celorlalţi colegi. Este primul început de organizare al unui serviciu de conducere. format din doi medici aleşi dintre medicii oraşului.

Manuscrisul cu împărţirea sempturilor. aflat la Arhivele Statului. are câteva locuri rupte. de aceia transcrim lucrurile aşa cum se poate ceti astăzi:

D-l dohtor Filitis (Constantin). începând dela poarta din sus a Curţei Vechi. luând Podul Calicilor. până la streajă. De acolo înconjurând mahalaua Spirei până la Dâmbovita. Apoi întorcându-se pe curgerea apei Dâmboviţa până la Sf. Ioan. Şi de acolo iar întorcându-se până la Curtea Veche de unde au început. sfârşeşte ocolul său.

D-l dohtor Sporer. Incepând dela Sf. Ioan şi luând în sus pe lângă Dâmboviţa despre Gorgani. până la marginea Bucureştilor. apoi în curmeziş până în drumul Târgovişlei. şi dè acolo. întorcându-se pe drumul Târgovişlei. pe mâna dreaptă către Poşta cea veche. până la Clup (poate: Club sau Clus. spitcrul. Cuvântul este neclar scris). Apoi să ia Podul Mogoşoaiei până iar la Sf. Ioan. de unde au început. şi sfârşeşte ocolul său.

D-l dohtor Oler. Incepând dela Poşta cea veche şi luând drumul Târgovişlei pe mâna dreaptă. de acolo către ceşmeaua lui Mavrogheni până în drumul Herestreului. apoi drept. întorcându-se pe lângă Biserica Albă către vechea Poştă. şi isprăveşte ocolul său.

D-l dohtor Rusu. Incepând dela Biserica Albă. iar pe uliţa Herăstrăului. pe mâna dreaptă. până la marginea Bucureştilor. apoi trecând în dreapta mâna. până în Podul Târgului de Afară. De acolo. întorcându-se pe Podul Târgului de Afară. tot pe mâna dreaptă. până la Biserica cu Sfinţi. se isprăveşte ocolul său.

D-l dohtor Mesiţ. Incepând la Biserica cu Sfinţi şi urmând

246) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 555—556.

www.dacoromanica.ro

către Târgul de Afară către mâna dreaptă. De acolo trecând în dreapta catre... (urmează două rânduri rupte)...

D-l dohtor Panaiotache. Incepând dela Beilic pe lângă cursul Dâmboviței la vale, până la Vitan, și de acolo luând-o în dreapta către partea Văcărești lor, pân la Podul lui Șerban Vodă, și de acolo întorcându-se iar până la Beilic se isprăvește ocolul său.

D-l dohtor Pascale. Incepând dela Beilic și mergând pe Podul lui Șerban Vodă până la sfârșit, în dreapta. Apoi către ceșmeaua lui Filaret. De aici întorcându-se pe lângă Mitropolie, către Sf-ta Ecaterina de unde au început, isprăvește ocolul său.

D-l dohtor Raider. Incepând dela sfânta Ecaterina și urmând drumul cel spre ceșmeaua lui Filaret, și de acolo pe deal luând-o în dreapta până la Podul Calicilor, apoi întorcându-se pe mâna dreaptă până la răspântia Agiei, urmând spre Dumneaei Băneasa Brâncoveanca, până iar la sfânta Ecaterina de unde au început, se isprăvește ocolul său.

D-l dohtor Silvestru și dumnealui dohtorul Constantin (Darvaris) și dumnealui dohtor Costandinache Caracaș, este să aibă îngrijirea mijlocului acestei politii, cât ține poporul Agiei până în dreptul sempturilor ce s'au dat celorlalți dohtori.

După împărțirea sempturilor, Vornicia obștirilor înștiințează pe fiecare medic despre îndatoriirle ce are de îndeplinit. Dăm una din aceste înștiințări, cea adresată d-rului Pascal la 13 Ianuarie 1817.

De la Vornicia Obștirilor, către dumnealui dohtorul Ioan Pascale.

„(Inceputul manuscrisului mâncat de vreme) ...ce ni s'au dat ca dohtorii politiei ce iau leafă dela Cutia obștirilor, să-și aleagă în parte-le din mahalalele politiei. să caute pe bolnavii cei săraci, făr de plata ostenelei sale. Iar rețetele dohtorilor, să li se plătească din Cutia milosteniei.

Iată precum mai sus se coprinde, după ce ți se face dumitale cunoscut al fieșcăruia dohtor poporul și ocolul său. Apoi este și poporul dumitale scris, să-l privești cu semn spre cunoaștere, unde povățuește, de unde și până unde este ocolul dumitale. Ci vericând te vei înștiința, ori dela Epitropie, sau dela Casa Privigherei, sau de chiar pătimașii bolnavi dintr acest popor al dumitale, că pătimește de vreo boală, numaidecât să mergi la acel bolnav, să-l faci vizită. Și de-l vei cunoaște scăpătat, făr de cătuș puțin pârlej, a nu avea cu ce să-și plătească dohtoriile. să-i orânduești cuviincioanele dohtorii. Care rețetă să i-o aducă mai întâi să-i adevereze dela Epitropie, și apoi să meargă cu dânsa la spițeria cea dela Hanul lui Șerban Vodă, la Musiu Rot Spiter. care s'a întocmit cu Epitropia, spre a-i da dohtoriile bolnavului; fără de pregetare sau plată, să urmezi cu căutarea celor scăpătați bolnavi, ferindu-te a nu face rețeta pe numele Epitropiei și celor ce sunt în putere și are mijloc a se căuta cu dela sine. Cum și dohtoriile să le însemnezi

www.dacoromanica.ro

la fieşcare boală din cele mai uşoare la preţ, iar moscu şi castorea, să nu se însemneze, căci sunt şi alte dohtorii de potriva slujirei acestora, mai cu uşor preţ.

Iar dumnealui dohtor Silvestru şi dumnealui dohtor Costandinache Caracaş, după ce li s'au orânduit poporul semptului Agiei, apoi este şi privitor la urmările datoriei dumitale.

Această orânduială este numai pentru familiaşi scăpătaţi, ce nu stă mijloc a merge la spital. Iar becherii sireini, să-i orânduiască la spital" [247]).

La 13 Decembrie 1816, Casa Privigherei înfiinţată pentru a lua toate măsurile posibile ca să se previe ivirea ciumei. propune printre altele ca doi sau trei dintre medicii comunali, să cerceteze la faţa locului orice caz suspect s'ar ivi pe undeva:

,,...să meargă la orice om s'ar bolnăvi, să-l cerceteze ce patimă şi boală are, şi fiindcă politia are dohtori în destui, cu lefi orânduite dela Cutia milosteniei, dintr acei dohtori să aleagă dumnealor boerii Efori, doi-trei cu ştiinţă şi pracsis bun, şi să-i orânduiască ca să fie nelipsiţi la această treabă a cercetărei celor ce se vor bolnăvi, că pentru aceia li se dă leafă, spre a sluji politiei, si care dintr'ânşii nu vor primi ca să slujească, să fie lipsiţi de leafă, rânduind dumnealor boerii Efori pe alţi dohtori în locul lor..." [248]).

Dar din cele mai sus arătate am văzut că la 14 Sept. 1816 Vornicul Obştirilor hotărâse deja ca toţi medicii comunali, în sempturile lor, să fie la dispozitia Casei Privigherei, aşa că propunerea de mai sus era deja cunoscută.

Acuma, dacă facem un popas şi rezumăm faptele din timpul ocupaţiei ruseşti, până la 1817, constatăm:

Ruşii n'au desfiinţat înjghebarea sanitară existentă în momentul intrărei lor. Ei au venit cu organizaţia lor sanitară militară, cu medicii şi spitalele lor. La noi au înfiinţat un Comitet, care făcea poliţia sanitară, concomitent cu cercetarea celor ce-i interesau pe ei. Medicii vechi se menţin în posturile lor; din când în când apare câte un nume nou de medic. Controlul practicei medicale şi celei spiţereşti, în lipsa unui arhiiatros, se face de către cei trei doctori proeminenţi ai vremei, d-rii Filitis, Darvari şi Caracaş. Cu prilejul unei epidemii ivite în Teleorman, a fost trimis un medic la fata locului să cerceteze natura boalei.

Intre 1809 şi 1810, găsim osebit de medicii slujbaşi, un hirurg şi o moaşă. Iar la plecarea Ruşilor se găseau zece doctori comunali, printre cari si o doctoriţă.

După plecarea Ruşilor, ivirea ciumei a evidenţiat mai mult ca orice lipsa unei organizări sanitare, care să facă faţă împrejurărilor

247) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roş.

248) Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 998.

www.dacoromanica.ro

grele ale unei epidemii ucigătoare. Când lucrurile s'au liniştit, s'a început reorganizarea serviciilor. S'au numit şase medici comunali şi doi hirurgi; s'a creiat un post de medic şcolar şi un post de medic al temniţelor. In Craiova se întocmeşte o epitropie, care numeşte pe doctorii oraşului, un doctor principal şi un ajutor; la Râmnicul Vâlcea este iarăşi un medic şi un altul la Piteşti; plata lefilor acestor medici se face din veniturile particulare ale Episcopiilor. In anul 1815, avem şi primul medic de judeţ, pe d-rul Nicolae Găvan din Teleorman.

Atribuţiunile medicilor sunt aceleaşi: toţi medicii slujbaşi sunt obligaţi să vadă gratuit bolnavii săraci. In plus. din 1815, li se impune să execute gratuit şi vaccinările antivariolice.

Toţi ţin de Vornicia obştirilor, care primeşte ordine şi îndrumări dela Domnitor. Arhiiatrosul controlează practica medicală şi cea farmaceutică.

La 14 Septembrie 1816, Bucureştii sunt împărţiţi în sectoare medicale. fiecare sector cu câte un medic răspunzător de bunul mers al sănătăţei generale din sectorul ce conduce. Sunt opt sectoare cu câte un medic, afară de sectorul central. sectorul Agiei. în care se găsesc cei trei medici citaţi ca proeminenţi; doi dintre aceştia, Silvestru Filiti, şi Caracaş sunt şi *„privitori"*, mai mari. îndatoraţi să privigheze felul cum îşi fac ceilalţi datoria. Toţi primesc ordine nu numai dela Vornicia obştirilor, ci şi dela Casa Privigherei sau Casa Depo, aceia care are în grijă prevenirea ciumei. Este o dovadă despre un început de unificare a celor două organizaţii sanitare existente în acele vremi, organizaţia de care ni-am ocupat până aici, o organizaţie de vremi normale, şi cealaltă organizaţie de care ne vom ocupa mai departe, organizaţia sanitară din vremi de ciumă.

Din anul 1817, apar pentru prima oară distribuirile de reţete gratuite pentru săraci, cari se execută la o singură spiţerie, spiţeria lui Musiu Rot, spiţerul din Hanul lui Şerban Vodă, în contul Cutiei de obşte.

Din April 1817 avem primul Regulament spitalicesc. care rânduieşte în cele mai mici amănunte toată viaţa interioară administrativă şi medicală a unui spital. Este regulamentul întocmit pentru spitalul Filantropia, ctitoria d-rului Caracaş; pare a fi aranjat dupe vreun regulament strein, căci cuprinde unele dispoziţiuni, cari nu'şi găseau locul aici; aşa de exemplu se vorbeşte despre „interni" şi despre „medici secundari", cari nu existau în realitate. Totuşi, din punct de vedere al reglementărei, am spune, cu caracter oarecum legislativ sanitar, regulamentul spitalului Iubirei de oameni, întocmit în anul 1817, va fi ca un îndreptar pentru tot ce s'a făcut în urmă în această direcţie; acest regulament a fost rezumat când ni-am ocupat de spitalul Filantropia [250]).

La 4 Noembrie 1819 întâlnim o nouă reglementare. tot cu caracter legislativ sanitar, reglementarea comerţului spiţeresc. Domnitorul Ale-

250) P. P. Samarian. Topografia d-rului C. Caracaş. 1737. pag. 155—161. Vezi rezumatul aici, pag. 147 şi următ.

www.dacoromanica.ro

xandru Şuţu (16 Ian. 1818—Ian. 1821). a numit o comisiune de doctori în frunte cu arhiiatrosul. care întocmeşte un număr de ..*articole*", cu care se reglementează acest comerţ. Interesant este faptul. că acum pentru primaoară. la întocmirea acestui Regulament. se face apel la luminele a doi streini. doi Nemţi recomandaţi de Agenţia Austriacă. chemaţi oarecum ca specialişti. pe când din comisiune nu face parte nici un spiţer dela noi [251]).

Şi vremea a trecut. Frământările şi necazurile aduse de mişcarea grecească şi de mişcarea revoluţionară a lui Tudor Vladimirescu. urmate iarăşi de ocupaţiuni streine. până în anul 1822. au ţinut în loc firul desvoltărei organizaţiei sanitare a ţărei. Trebue să ajungem la domnia lui Grigore Ghica Vodă. ca să reluăm acest fir. Acest Domnitor cunoştea bine chestiunile sanitare ale vremei. Grigore Ghica fusese şi continua să fie şi ca Domnitor, conducător. ctitor cum se spunea atunci. al spitalului Pantelimon: în timpul domniei lui Alexandru Şuţu fusese Efor-conducător al Casei Privighetei. şi dăduse dovezi de bun gospodar. căci el. pentru primaoară. a reuşit să dea un bilanţ excedentar al acestei Case [252]). Temător de boale. Grigore Ghica avea o adevărată fobie de ciumă. dar şi de doctori. pe cari nu-i voia în jurul lui. Din motive ce arătăm în altă parte faimosul doctor Constantin Caracaş era căzut în disgraţie: postul pe care îl ocupase atâţia ani tatăl lui. Dimitrie Caracaş. la spitalul Pantelimon. şi-l continuase şi el. a fost dat unui alt doctor încă din anul 1819. lui Apostol Arsache. Curând Caracaş va fi scos şi din postul de medic comunal.

La 5 April 1824. Grigore Vodă Ghica modifică Vornicia obştirilor. El întruneşte toate Casele făcătoare de bine subt o singură conducere cu numele de Departamentul Epitropiei de obşte. de care ţin medicii comunali. şi toate instituţiile de asistenţă publică. Noul regulament fixează un maximum de 880 de taleri pe lună. pentru toţi opt medicii [253]).

Pe baza reformei lui Grigore Ghica au fost numiţi următorii doctori. drept medici comunali:

Dohtorul	*Arsache*	*cu 200*	*taleri*	*lunar.*
..	*Silvestru*	.. *200*	..	..
,.	*Stefan*	„ *100*	..	..
..	*Gronaus*	.. *85*	..	..
..	*Rasti*	.. *85*	..	..
..	*Oler*	.. *70*	..	..
..	*Mesiţ*	.. *70*	..	,.
..	*Spor*	.. *70*	..	..
		880		

251) V. A. Ureche. vol. XII. pag. 354. Vezi aici. Vol. II pag. 571 şi următ.
252) Vezi pag. 124.
253) Vezi pag. 212.

www.dacoromanica.ro

Dar ei funcţionau fără un ordin precis; de aceia, la 16 Mai 1825, Departamentul Epitropiei scrie Domnitorului:

Prea Înălţate Doamne.

In luminatele ponturi ce sunt date la acest Departament al Epitropiei obştirilor, vedem coprinzându-se şi pentru dohtorii politiei că sunt alţi opt, şi au leafă pe lună câte taleri 880, care leafă acum se urmează la mai jos numiţii dohtori (cei notaţi mai sus), cu întocmirea ce se vede, dar Epitropia neavând vreo osebită luminată poruncă pentru această întocmire a dumnealor anume, nu lipsim a face cunoscut Înălţimei Tale, rugându-ne, de se va găsi cu cale, să ni se dea luminat domnesc sinet coprinzător de numele şi leafa fieşcărui dohtor, ca să le cunoaştem întocmirea mai cu temei şi să le purtăm grija pentru bună orânduială.

Domnitorul îi întăreşte în posturi la 1 Iunie 1824, numai că în locul d-rului Rasti, aşează pe d-rul Constantin Alexandridis:

„Dumneavoastră orânduiţilor boeri dela Departamentul Epitropei obştirilor, de vreme ce în domneştile noastre ponturi, ce sunt date la acest Departament, sunt aşezaţi doftorii cei din dos însemnaţi fieşcare cu leafa ce se vede, adunându-se a tuturor în sumă de taleri 880 pe lună, după arătarea ce ne faceţi printr'această anafora, de aceia poruncim ca întocmai să se urmeze darea aceştii lefi a dohtorilor, cu osebire numai, că, în locul dohtorului Rasti, să se aşeze dohtorul Constantin Alexandridis." [254]).

După cum vedem în lista de mai sus lipsesc numele câtorva doctori dintre cei bine cunoscuţi nouă din anii din urmă. Domnitorul a revenit mai târziu şi rând pe rând i-a reintegrat:

La 5 Februar 1826, reintegrează în serviciu pe d-rul Serafim. La 18 Februar pe d-rul Constantin Caracaş, iar la 6 Martie 1827 sunt reintegraţi d-rii Pantazi Exarhul şi Constantin Filitis. [255]).

Intre timp situaţia politică s'a încurcat şi în primăvara anului 1828 isbucneşte războiul Ruso-Turc. care ni-a adus groaznica ciumă din vara acestui an prelungită până la sfârşitul anului 1829. Rând pe rând au murit doctorii Caracaş, Silvestru Filiti, Panaiotache. Mesiţ, răpuşi toţi de ciumă. Bruma de organizare sanitară înfăptuită până acum s'a măcinat. In zăpăceala produsă de epidemie, Ruşii înfiinţau comisii peste comisii, improvizau doctori de ocazie, se serveau şi de medicii lor, numai să poată stăvili boala. dar nu s'a reuşit decât către sfârşitul anului 1829, atunci când a venit Kiselef şi a luat personal conducerea.

După stingerea epidemiei, Kiselef a început opera de organizare a ţărilor româneşti în cadrul principiilor fixate în Regulamentul Organic.

---

254) Arh. Stat. Condica 125, pag. 437.

255) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roş. fila 53 şi următ.

www.dacoromanica.ro

In acest cadru intra și organizarea asistenței publice și a asistenței sanitare. Cele înfăptuite de Kiselef în această direcție le vom arăta în capitolul următor.

b) ORGANIZAREA ASISTENȚEI SANITARE IN TIMPURI ANORMALE, IN VREME DE MOLIME.

După anul 1775, odată cu introducerea reformelor lui Ipsilanti în Muntenia și ale lui Grigore Ghica în Moldova, prind a se organiza servicii publce, care iau asupra lor combaterea epidemiilor.

Dintre toate epidemiile aceia care înspăimânta pe toate popoarele a fost ciuma. Românii au plătit greu tribut acestei molime, mai cu seamă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în primul pătrar al secolului al XIX-lea, pentrucă în acest timp boala căpătase un caracter quasi-endemic în Sud-Estul european, cu isbucniri acute în Principatele românești.

In lucrarea noastră „*Ciuma în trecutul românesc*" [256]), am adunat bună parte din știrile ce se cunosc asupra epidemiilor dela noi și am demonstrat că, deși la Porțile Orientului, socotiți ca necivilizați, Românii au cunoscut și au întrebuințat pentru prevenirea și combaterea acestei boli, tot ce se cunoștea și se întrebuința în Occidentul civilizat. Nimic n'a fost omis. Volumul nostru este la îndemâna celor cari vor să se documenteze ; este inutil a reveni aici.

Totuși, pentrucă nu se poate vorbi de organizarea sanitară a Țărilor Românești de după 1775, fără a aminti de organizarea sanitară pentru combaterea ciumei din acest timp, de oarece amândouă merg mână în mână, vom rezuma punctele principale ale acesteia din urmă. Și cu acest prilej vom da câteva documente inedite, în această chestiune.

Amintim că înaintea epocei de care ne ocupăm aici, înainte de 1775, în Moldova ca și în Muntenia, Domnitorii aveau toate inițiativele, controlul ca și responsabilitatea prevenirei și combaterei epidemiilor. Organele de execuție erau Spătăria și Agia; în subordine veneau ispravnicii și slujbașii lor, polcovnicii și căpitanii de margine pentru județe, iar pentru capitală, epistații și vătafii de mahala. Un rol de căpetenie, poate cel mai de seamă, l-au avut preoții și tot clerul în general, atât din punct de vedere moral pentru a susține credința și îmbărbătarea generală, cât și din punct de vedere al participărei efective la descoperirea bolnavilor și îndrumarea populației cu vorba și cu fapta, ca să execute ordinele și măsurile ce se luau spre binele tuturor.

După anul 1775, odată cu organizarea serviciilor publice, fără ca Domnitorii să renunțe la ceva din prerogativele lor, inițiativele și răspunderile de combaterea epidemiilor trec asupra acestor servicii publice.

Primul pas lămuritor în această priivnță se face la 27 Noembrie 1786. Pe atunci domnea în Muntenia viteazul Niculae Mavrogheni, care avea în jurul lui pe d-rii Dimitrie Caracaș, Silvestru Filiti, Ioan Manicat și Constantin Darvaris, toți, doctori din Universitățile germane, pătrunși

256) Tipărită în anul 1932. 650 pagini.

www.dacoromanica.ro

de noile principii stabilite de un Van Swien, Frank, Schraud, etc., în materie de prevenire şi combatere a ciumei. Cu concursul acestora, se întocmeşte la data de mai sus, marele nizam al ciumei, în care se rezumă admirabil de bine, tot ce se cunoştea pe atunci în această materie ca organizare, execuţie şi răspundere.

Nizamul lui Mavrogheni începe cu un apel la sentimentul Credinţei, apoi organizează ajutorul pe care trebue să-l dea Clerul. Bucureştii se împart în sectoare de supraveghere, fiecare sector cu câte un boer supraveghetor, care are sub ascultarea sa anumiţi cercetători ai boalei, vătăşei şi seimeni de execuţie. Se înfiinţează lazarete de izolare păzite de seimeni puşi sub comanda unui căpitan, apoi un serviciu special pentru căratul bolnavilor la spitalul Sf. Visarion ataşat spitalului Pantelimon. Cioclii îndeplinesc serviciul de agenţi sanitari pentru ridicarea bolnavilor, izolarea contacţilor şi curăţirea focarelor de boală. Se fixează regulele de păzit în spitalul bolnavilor, în lazarete şi măsurile de pază să nu se contamineze populaţia. Apoi se organizează un serviciu de conducere ; osebit de polcovnicia de seimeni şi cea de ciocli, avem un boer mai mare peste lazarete şi un logofăt însărcinat cu ţinerea registrelor de intrarea şi eşirea bolnavilor şi izolaţilor. Logofătul raportează Spătăriei şi Agiei orice mişcare, şi acestea raportează Domnitorului [257]).

In totalitate, este o organizaţie complectă cu caracter administrativ, de execuţie şi răspundere, în care clerul are un rol de seamă în descoperirea cazurilor de boală.

Lipsesc numai doctorii, şi faptul trebue subliniat, pentrucă în această vreme, medicii, chiar şi cei în slujbe publice, sunt absenţi dela datoria lor. Pentru îngrijirea bolnavilor se face apel la câte un cioclu deprins cu asemena îngrijiri, sau la hirurgi străini. Medicii existenţi la noi sunt întrebuinţaţi câteodată numai, la identificarea epidemiilor ; dar şi acest lucru a început mânaţi fiind de către Nemţi. In timpul ocupaţiei nemţeşti între 15 Noemb. 1789 şi 4 August 1791, avem primul exemplu ; se ivise o boală suspectă prin judeţele Slam-Râmnic şi Muscel ; Nemţii au trimes numai decât pe d-rii Darvaris şi Ioan Şătrarul, la faţa locului, să le identifice. [258]).

Acest început de organizare prinde a se perfecţiona după plecarea Nemţilor, când a isbucnit ciuma din anul 1792. La 28 Iulie acest an, Mihai Şuţu întemeiază o *„Comisie sanitară publică"* — spune un document nemţesc —, *„Epistăsia lazaretelor"*, spun documentele româneşti, pusă sub conducerea Vornicului Scarlat Greceanu, cel care era şi Nazirul, adică conducătorul Epitropiei Obştirilor [259]).

Un contemporan, Panait Codrica *„marele secretar al Domnului"*, scriind lui Merkelius, agent austriac la noi, arată că s'au luat măsuri contra ciumei, măsuri de ordin general *„pour tout ce qui est homme dans „ce pays"*. S'a stabilit un comitet de supraveghere *„dirigé par deux des*

257) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc. Pag. 129—135.

258) Vezi Vol. II, pag. 71.

259) P. Samarian, l. c., pag. 142.

www.dacoromanica.ro

premiers boyards du pays, nommément par les ci-devant Grand-Chancelliers Scarlat Gretzanu et le G. (sic) Golesko". Se face raport zilnic Domnitorului. Bolnavii se trimit la „*hôpital public*", iar rudele „*à part, „hors de la ville, à l'endroit destiné*". Sudiții vreau „*par un caprice mali- „cieux, s'exempter de cet ordre salutaire*", ei nu fac raport „*aux bas offi- „ciers de surveillance pour les malades qui sont ou qui puissent être dans „leurs maison*" și califică faptul de „*opiniatreté déraisonable*" [260]).

Când epidemia s'a întețit, la 12 Dec. 1794, s'au numit doi boeri cu numele de Epistați ai lazaretelor, însărcinați cu conducerea combaterei epidemiei; ei sunt ajutați de patru boerinași luați dintre cei în slujba Epitropiei Obștirilor, câte unul la fiecare din cele patru poduri (drumuri mari) ale Bucureștilor, cu mahalele din jurul lor. Spătăria și Agia executau ordinele și măsurile ce luau cei doi epistați, Agia în centrul orașului, Spătăria, periferia și restul țărei; preoții au rolul cel mai important în descoperirea bolnavilor, de aceia au și cea mai mare și grea răspundere.

La 16 Iulie 1795, se numește câte un boer supraveghetor de fiecare mahala, cu numele de epistat al mahalalei, care controlează și raportează despre tot ce se întâmplă în sectorul lui. Mai mari peste acești epistați se numesc doi boeri mari, Spătarul Dimitrie Hangerliu și Spătarul Costache, care primesc rapoartele epistaților de mahala, ca să le transmită celor doi Epistați ai lazaretelor; la rândul lor, aceștia fac legătura cu Domnitorul prin Epitropia Obștirilor. Pentru identificarea ciumaților există un cioclu „*practicos*". Medicii sunt tot absenți dela datoria lor. Ridicarea bolnavilor și izolarea contacților se face de un Epistat al sănătății, căpitanul Panait, și de către Polcovnicul de ciocli, Ștefănică. Pentru îngrijirea bolnavilor este tot numai spitalul Sf. Visarion. Izolarea contacților se face în lazarete așezate pretutindeni unde era nevoe; adeseori aceste lazarete, când se iveau în ele cazuri de boală, se transformau în adevărate spitale, spitale improvizate. Pentru Oltenia s'a numit un epistat special, pe Alexandru Colceag.

Incât se vede numai decât, cât de neîntemeiată este afirmația celor cari cred și astăzi, că în acele vremi Românii erau complect dezarmați și dezorganizați în fața molimei pustiitoare. Nu numai că n'au dreptate, dar din cele de mai sus se constată că există o organizare perfectă, organizare dupe tipul celei impuse de cunoștințele igienice dominante în Apusul civilizat. Nu lipseau decât doctorii și un spital mare, care să facă față nevoilor impuse de gravitatea epidemiilor.

Lipsa doctorilor, a doctorilor de sacrificat zelului ciumei, era nu numai la noi, ci pretutindeni, cu diferența că la noi nu existau Universitățile din centrele Apusului care să-i fabrice după nevoie. La noi existau în schimb, mila și puterea de sacrificiu, cari, alături de iubirea aproapelui, au făcut totdeauna minuni, și din oamenii cei mai simpli au improvizat doctori „*practicoși*", admirabili infirmieri, cari au ferit Țara noastră de

260) N. Iorga. Acte și documente, vol. I—II, pag. 138 nota 2.

www.dacoromanica.ro

ruşinea ororilor petrecute în vremi de ciumă în ţările civilizate pline de doctorii titraţi ai Apusului.

Lipsa spitalului a fost repede înlăturată. In Iulie 1796, Domnitorul Alexandru Moruzi a întemeiat spitalul dela Dudeşti şi l'a înzestrat cu venituri suficiente, ca să-i asigure perfecta lui funcţionare.

Şi adăugăm că această organizaţie a fost atâta de bună, că, deşi jur împrejurul nostru ciuma făcea ravagii, totuşi din anul 1796 până la 1813, la noi n'au mai fost epidemii de ciumă.

In vremea ocupaţiei ruseşti (1806—1812), Ruşii au întocmit un Comitet, chip să se ocupe de încfartiruirea lor, în realitate o poliţie specială a lor, care, alături de Agia noastră, avea de rol să cerceteze şi să raporteze orice s'ar fi întâmplat în diferitele mahalale ale oraşului din punct de vedere al spiritului general al populaţiei, dar mai ales din punct de vedere al sănătăţei. Tot subt ei, ca şi altădată sub Nemţi, ivindu-se o epidemie ciudată în Teleorman, Ruşii au trimes la 28 April pe d-rul Panaiotache. să cerceteze la faţa locului şi să identifice felul boalei. [261]).

După plecarea Ruşilor, cari ni-au luat Basarabia dar ni-au lăsat ciuma, a isbucnit groaznica epidemie din vara anului 1813, ciuma lui Caragea. Epistăşia lazaretelor a intrat din nou în funcţie cu doi epistaţi la 1 Iulie 1813, patru epistaţi la 1 August 1813 [262]). Vornicia Obştirilor se ocupă cu strângerea fondurilor pentru întreţinerea bolnavilor din spitale, pentrucă spitalul dela Dudeşti fusese deposedat de veniturile cu care îl înzestrase Moruzi, graţie lăcomiei popilor greci şi cu concursul Ruşilor în timpul ocupaţiei lor, la 20 Iulie 1808 [263]).

In cursul acestei epidemii apar pentru întâiaoară şi medici în calitate de combatanţi ai boalei. Bucureştii aveau pe atunci şase medici comunali ; parte din ei s'au pus la adăpost fugind în Ardeal, parte au rămas la datorie. Lazaretele aveau doi doctori, şi la 2 Iulie 1813, Banul Radu Golescu şi Postelnicul Şuţu, Nazirii lazaretelor, au cerut să se mai numească doi doctori la lazarete. ca să fie de toţi patru. Unul dintre ei, d-rul Schina a şi murit cu acest prilej [264]). Medicii fac serviciu la cancelaria epistăsiei, doi dintre ei, Mesiţ şi Kraus sunt *„cercetători ai boalei"*. Executarea măsurilor de pază se face de Postelnicul Răducan Clinceanu, care are la îndemână 60 de panduri, dintre cari unii sunt călări. Opt boeri, câte unul de fiecare ocol, controlează pe epistaţii şi vătafii de mahala. Preoţii sunt cei mai buni informatori pentru dibuirea bolnavilor cari se ascundeau.

Pentru păstrarea lucrurilor bolnavilor şi a celor izolaţi prin lazarete, se creiază o casă specială Casa Depo ; această titulatură a rămas şi câtva timp, în limbajul obişnuit, se întrebuinţează în locul vechiului termen de Epistasia lazaretelor. Insăşi Epistaţii se numesc Naziri sau Eforii Casei Depo.

---

261) Vezi pag. 286—287.

262) P. Samarian. Ciuma, pag. 267, 279 şi următ.

263) Idem, pag. 249 şi următ.

264) Vezi aici vol. II, pag. 107

www.dacoromanica.ro

Când s'a stins epidemia Epistăsia lazaretelor sau Casa Depo, a fost înlocuită la 4 Decembrie 1815 cu Casa Privigherei, care, cum arată şi numele avea de scop să privigheze nu cumva să se mai ivească ciuma. Casa privigherei era pusă sub conducerea celor mai de seamă boeri şi avea la dispoziţie, la 13 Dec. 1816, trei din medicii plătiţi de Vornicia obştirilor, şi anumite venituri cari îi asigura buna funcţionare. [265]).

La 7 Martie 1820, Alexandru Şuţu a încercat să înlocuiască Casa Privigherei sau, cum i se mai spunea acum, Departamentul Privighrei, cu o organizaţie noua cu caracter oarecum poliţienesc, cam în felul Comitetului înfiinţat de Ruşi în vremea ocupaţiei dela 1806—1812, numită Astinomia, adică Poliţia. Dar încercarea n'a reuşit şi s'a revenit la Casa Privigherei.

In timpul domniei lui Grigore Ghica a bântuit şi n'a bântuit, o ciumă ciudată, cu caracter instabil, care apărea şi dispărea dupe nevoile şi încurcăturile politice ameninţătoare sau nu pentru Scaunul domnesc. In acest timp Casa Privigherei a funcţionat regulat, dar nu atât ca organ de privighere, cât mai mult ca organ de executare şi de justificare a imenselor cheltueli ce se făceau cu prilejul măsurilor de pază.

Dăm în cele ce urmează, rezumatul organizărei din acel timp, dupe cele scrise în volumul nostru „*Ciuma*" :

Conducătorii Casei Privegherei se numeau Efori. Casa ţinea de Departamentul obştirilor. La 31 Mai 1824, semnează ca Efori, Grigorie Filipescu, Mihalache Ghica, Mihalache Cornescu şi Alecu Ghica. La 2 August acelaş an, in locul lui Alecu Ghica, semnează Mihai Filipescu. Incepând din 1826, semnează pentru toţi numai Vornicul Dimitrie Bibescu.

Eforii Casei Privigherei luat toate măsurile sanitare, pe cari le credeau utile intru prevenirea şi combaterea boalelor; propunerile lor mergeau la Departamentul Obştirilor, care le trimitea Divanului şi de aici ajungeau la Domnitor. El decidea în ultima instanţă cele ce trebuiau să se facă. In timpul cât a fost Efor Vornicul Dimitrie Bibescu, acesta comunica direct cu Domnitorul.

Hotărîrile Domnitorului luau aceiaş cale înapoi, iar uneori mergeau direct la cei în drept a le primi.

Eforii Casei Privigherei numeau personalul ajutător. Pentru conducerea combaterei ciumei, a fost numit Căminarul Iancu Călinescu ; în August 1826, Călinescu a fost numit ispravnic în Ialomiţa, iar în locul lui a fost numit Căminarul Iordache Arion. Dar probabil că lucrurile n'au mers şi în Septembrie 1826, Arion este trecut în serviciul Vistieriei şi mai apoi ispravnic la Ialomiţa, iar la conducerea combaterei epidemiei este rechemat Căminarul Iancu Călinescu.

Un Efor special, Clucerul Iancu Gănscu, a fost numit în Olte-

265) Pentru toate datele citate aici, vezi: P. Samarian. Ciuma. l. c

www.dacoromanica.ro

nia, care să ajute pe caimacamul Craiovei în combaterea epidemiei în acea parte de țară.

Un epistat special a fost numit și pentru paza liniei Buzău-Brăila-Călărași, amenințată mereu de ciuma care bântuia peste Dunăre și în raiaua Brăilei; a fost numit căpitan Radu.

In București reapar aceiași epistați, supraveghetori, alergători și ciocli, cu aceleași spitale și lazarete din epidemiile trecute.

Grigore Ghica a mai introdus 1) înființarea lazaretelor preventive și 2) slujbași înarmați cari să execute măsurile de pază.

Lazaretele preventive au fost făcute în jurul Bucureștilor și în județele Râmnicul-Sărat, Buzău și Ialomița, pentruca ivirea epidemiei să nu mai surprindă pe nimeni nepregătit.

Paznicii înarmați apar la 6 Oct. 1824, cu numirea de „poterași înarmați", câte cincisprezece de fiecare polcovnicie de județ, iar la 4 August 1826, se aduc în București 36 panduri din Oltenia „în slujba Casei Privigherei pentru curățenia molevmei".

Fondurile bănești ale Casei Privigherei provin din contribuția de 25 de mii de taleri ce dădeau anual, în acest scop, zece mânăstiri (Bistrița, Tismana, Orezul, Cozia, Dealul, Motrul, Vierosul, Râncăciovul...). Când nu era nevoe de toți acești bani în combaterea ciumei, prisosul se da la Casa milelor, iar când nu ajungeau, atunci plusul de care era nevoe, trebuia să-l dea toate celelalte mânăstiri, printro contribuțiune proporțională cu venitul fiecăreia. (Așezământul dela 20 Iulie 1808).

Medici erau destui, mai ales în București și încă medici veniți din școlile Apusului, dar lumea n'avea încredere în ei. S'a mers până acolo cu neîncrederea, că Agenția Austriacă avea în Iași și în București câte un medic specialist, însărcinat numai cu controlul sanitar al Țării, ajutat fiind de doi sergenți majori și 16 caporali. Reprezentantul turc, Ahmet-Aga, avea drept medic „un grec priceput în trebile ciumei", și, chiar și Domnitorul Grigore Ghica în loc de medic, avea un „subchirurg ignorant, care, aiurea n'ar putea fi nici bărbier de sat" [266]).

In volumul nostru „Ciuma în Trecutul românesc" am adunat toate documentele ce am putut găsi până la tipărirea acelui volum în anul 1932; de atunci am găsit câteva documente privitoare la epoca prinsă între 1824 și 18827, pe cari le notăm aici.

28 April 1824. — Se ivise ciuma în Brăila. Vodă Ghica luase toate măsurile de pază, dar treaba mergea greu mai ales din pricina Turcilor cari nu se supuneau ordinelor. Domnitorul numește un om de încredere, pe Căminarul Iancu Călinescu, care să aibă conducerea supravegherei măsurilor ce s'au luat:

266) P. Samarian: Ciuma. Pag. 434—436. Toate datele citate se pot urmări în acel volum.

www.dacoromanica.ro

„La lazaretul ce s'au întocmit şi s'au aşezat la sud Ialomiţa de paza molevmei a năpraznicei boale a ciumei, trebuinţă fiind de a se orândui din pământenii de acolo şi un epistat (care sa păzească) a face fieşcare din cei ce vin din părţile Brăilei în ţară, zilele lazaretului ce s'au hotărât, şi, care va trece prin lazaret cu curăţenia făcută să i se dea şi teşcherea la mână spre a fi ştiut şi cunoscut celor ce se vor întâmpla a se cacirdisi pre aiurea. Drept aceia, cu această a Noastră domnească carte, orânduim epistat la mai sus numitul lazaret pe... ca să aibă în grijire şi să fie cu mare luare aminte şi privighere asupra paznicilor ce sunt orânduiţi, ca să nu lase, nici să îngăduiască pe vericare din raele sau din Turci, ce vor voi să treacă în ţară, fără de a face zilele cele orânduite ale lazaretului, sau de a se cacirdisi vreunul pe aiurea, din care să se întinză molevma în ţară, urmând întocmai povăţuirilor ce i se vor da de către dumnealui biv vel Căminarul Iancu Călinescu, ce s'au numit întocmitor acestor lazareturi. Iţi poruncim dar, orânduitule de mai sus epistat să fii cu neadormire de a se păzi întocmirea lazaretului întru toate făr'de cusur, căci aceasta privind la binele obştirei, nu numai că datorie ai a pune cea mai mare silinţă ca să nu se întinză acest rău, dar arătându-te cu slujbă bună şi plăcută, va fi cunoscută. Domniei Mele" [267]).

In aceiaşi zi , la 28 April 1824. Domnitorul porunceşte ispravnicului din Slam Râmnic, să oprească bâlciurile din acel judeţ *„căci cu „adunarea ce se face de oameni mulţi, mai vârtos din Turcii Brăilei, se „aţâţă şi se întinde boala"* [268]).

2 Mai 1824. — Epidemia se ivise şi în Buzău, drept care, Domnitorul opreşte şi bâlciurile din acest judeţ [269]).

30 Aprilie 1824. — Divanul face o anafora către Domnitor, în care aminteşte greşala ce s'a făcut la 20 Iulie 1808, când spitalul dela Dudeşti a fost deposedat de veniturile ce-i acordase ctitorul fondator, Alexandru Moruzi ; pentru refacerea spitalului arată ce au făcut Domnitorii precedenţi în situaţii identice şi propun un împrumut de 40,000 de taleri. cu care să se pună la punct spitalul dela Dudeşti pentru ciumaţi :

„Prea Înălţate Doamne.

Am înţeles cele poruncite prin luminat pitacul Măriei Tale dela 29 ale trecutului April, cum că, Măria Ta, îndată ce te-ai înştiinţat că s'a ivit smreduială de năprasnica boală a ciumei în partea judeţului Slam-Râmnic, n'ai încetat cu toate cuviincioasele mijloace, silindu-te cu ajutorul milostivului Dumnezeu, încât este prin putinţă, să opreşti întinderea acestui rău ; dar, fiindcă după înştiinţările ce

---

267) V. A. Ureche. Domnia lui Grigore Ghica. Manuscris la Academie. Citează condica 105, pag. 265.

268) Idem, condica 105, pag. 266.

269) Idem, pag. 269.

www.dacoromanica.ro

vin, vezi că se iuţeşte şi poate — ferească Dumnezeu —, să meargă spre creştere şi întinzându-se mai mult, să se întâmple a se smredui şi politia Bucureştilor, trebuinţă neapărată este, să se facă lazarete pela margine, afară din politie — care ai şi poruncit a se pune în lucrare —, precum şi spitalul ot Dudeşti a se meremetisi, şi cât va fi in putinţă şi cât mai în grabă ; la care acestea, fiindcă trebue a se face cheltuială, adunându-ne la un loc, să chibzuim de unde are a se face această cheltuială şi să arătăm Măriei Tale prin anafora. După care luminată poruncă ni-am şi adunat cu toţii şi cercetând în condicele Divanului de cele urmate mai înainte la semenea întâmplare, văzum că la leat 1814 Iunie, făcând dumnealui vel Vistierul arătare către Domnul de atunci, Ioan Vodă Caragea, prin anafora, cum că de când se urma năprasnica boală, s'au luat dela ţară îndestulă sumă de bani pentru trebuincioasele cheltueli, răspunzându-se dela toate breslele, i postelnicei, neamuri, scutelnici şi posluşnici, şi că este netăgăduită trebuinţă a se mai agonisi vreo sumă de bani tot pentru acele cheltueli ; dar a se împlini de la mai sus numitele bresle este cu mare greutate, decât arată Măriei Tale dumnealui Vistierul, că pentru acest fel de întâmplări în vremea răposatului Domn Moruz, s'au fost orânduit irat al spitalurilor de ciumă trei mânăstiri, adecă : Câmpulung, Tismana şi Cozia ; iar în vremea oblăduirei Ruşilor, cu sfat de obşte s'au făcut hotărâre, ca la vreo asemenea întâmplare, toate cheltuelile spitalurilor de ciumă, să se întâmpineze dela partea bisericească, adecă ; mânăstiri, preoţi şi diaconi. Această anafora a dumnealui Vistierul au orânduit-o domnia sa Domnul Caragea la preaosfinţia sa Mitropolitul ţărei şi la d-lor veliţii boeri ca să arate Măriei Sale prin anafora, de s'au slobozit acele trei mânăstiri ce erau legate de spitalul ot Dudeşti şi cu ce întocmire sau aşezământ s'au făcut slobozenia lor, şi apoi să dea Măria Sa hotărârea ; şi părintele Mitropolit dimpreună cu d-lor boerii au făcut anafora către Măria Sa, că li s'au trimes dela sfânta Mitropolie copie după obştească carte ce s'au făcut în leat 1808 Iulie 20, prin care s'au slobozit acele trei mânăstiri, a fi după cum fusese mai nainte, hotărându-se ca pentru trebuinţele spitalului, când se va întâmpla ciumă, cu sfat de obşte să se facă cuviinciosul ajutor din partea tuturor mânăstirilor câte sunt în toată ţara, închinate şi neînchinate, dând fieşcare mânăstire analogon pecât se va cuveni după starea şi puterea ei, cum şi pentru dregerea spitalului, când se va strica, i simbria preotului, i a paznicilor spitalului şi cheltuila bisericei de acolo, chibzuindu-se câţi bani trebuesc, să se adauge la cisla ce este pusă pe mânăstiri, de dau pentru şcoale, şi să se dea în trebuinţa spitalului prin părinţii arhierei ; iar pentru condeiul ce scrie într'acea obştească carte, cumcă la acest fel de întâmplare este datorie a ajuta şi obştea, arată Părintele şi d-lor veliţii boeri, că îndestul ajutor au făcut mai sus numitele bresle în două rânduri, la care plecata noastră chibzuire este că, acum deocamdată pentru grabnica trebuinţă ce este, pentru paza şi întâm-

www.dacoromanica.ro

pinarea acestei boale. care este mai iute şi mai rea decat toate relimele. să se ia cu împrumutare dela casa datoriilor ţărei taleri 40.000 spre a se face în grabă la spital. dregerea aceia ce ai poruncit Măria Ta. prin d-lui vel Vornic al politiei. şi a se da şi curgătoarele simbrii. i alte cheltueli ale lazareturilor. ca să se poată face străjuirea cu mare străşnicie şi cu oameni dindestui şi vrednici. iar mai pe urmă vom arăta Măriei Tale. prin deosebită anafora. atât nizamul ce s'au urmat pentru paza şi ferirea acestui rău în vremea Domnului Caragea. când au mai pătimit ţara de această boală. cât şi trebuincioasa cheltuială spre a se putea păzi acest nizam. de unde să se împlinească. şi din banii ce se vor chibzui pentru aceste cheltueli. se vor da şi acei taleri 40.000 înapoi la Casa datoriilor ţărei. Iar hotărârea cea desăvârşită rămâne a se face de către Măria Ta"

Semnează Arhierei şi boerii Divanului [270]).

10 Mai 1824. — Intocmai ca şi altădată, în vremea marelor epidemii de ciumă. Domnitorul Grigore Ghica, dintr'un exces de precauţiune. dă poruncă să se suspende judecăţile. ca să se evite aglomerările de oameni veniţi de prin sate; în acest scop se adresează Ispravnicilor de judeţe:

..Dumnevoastră Ispravnicilor ot sud.... sănătate.

Fiindcă pela unele judeţe ale ţărei s'au ivit năprasnica boală. se cuvine ca Stăpânirea. cu mare îngrijire şi silinţă. să facă tot felul de mijloace spre desrădăcinarea acestui rău. ce este mai rău decât toate răutăţile.. şi cu toate că ne silim necontenit a pune în lucrare toate putincioasele mijloace. ca cu ajutorul lui Dumnezeu. să se înputineze şi să se stingă cu totul această boală: dar temându-ne ca nu cumva. ferească Dumnezeu, să se întindă răul acesta şi aici în politia Bucureştilor din pricina amestecăturei ce se face a ipotesiarilor celor de prin judeţe. ce vin aici pentru pricini de judecăţi. între alţele am chibzuit pentru întâmpinarea răului acestuia. cu destulă mâhnire a sufletului Nostru. am socotit a fi de mare trebuinţă şi contenirea venirei ipotesiarilor depe afară aici în politie pentru pricini de judecăţi: de aceia poruncim Domnia Mea. ca numaidecât după primirea aceştii domneştii noastre porunci. să publicuiţi această poprire a venirei ipotesiarilor în tot coprinsul judeţului. cu arătare că numai pentru această pricină s'au poprit şi să conteneze de a mai veni. până când. cu ajutorul lui Dumnezeu. se va osteia acest rău. Şi fiţi sănătoşi" [271]).

3 Iunie 1824.— Porunca de mai sus n'a fost executată întocmai. Jăluitori din diferite părţi ale ţărei continuau să vie în Bucureşti. La 3 Iunie. Domnitorul repetă porunca, făcând observaţie celor cari n'au făcut suficient de cunoscută porunca dată la 10 Mai:

270) V. A. Ureche, l. c. condica 108, pag. 435.

271) V. A. Ureche, l. c., condica 105, pag. 275.

www.dacoromanica.ro

„...Făcându-li-se întrebare cu a cui voe au venit, împotriva poruncilor ce am dat Domnia Mea, ei s'au apărat că nici o știință nu au de acest fel de porunci, nefăcându-li-se cunoscut de nimeni; am înțeles câtă purtare de grijă aveți de a pune în lucrare poruncile ce vi se trimit, mai vârtos acest nizam ce privește și spre ferirea locuitorilor de această năprasnică boală, căci de a-ți publicuit poruncile Domniei Mele în tot județul, nimenia negreșit nu ar fi îndrăznit a veni aici pentru pricini de judecăți, care, această urmare de neîngrijire, socotindu-se nebăgare de seamă către domnească noastră poruncă, se cuvine a vă face cuviincioasă certare ca unor nesupuși, căci într'alt chip nu vă veniți în cunoștință...", și repetă porunca dată [272]).

Odată cu suprimarea judecăților, la 6 Mai 1824, a oprit și bâlciul ce urma să se ție la Slobozia în Ialomița, cum și bâlciul Tufeștii ce se ținea în județul Brăilei, și cel din comuna Grindu din Ialomița, plasa Gârbovilor [273]).

La 15 Mai 1824 se face cunoscut tuturor Ispravnicilor oprirea bâlciului din Târgul Moșilor din București. Și pentrucă Domnitorul oprind bâlciul din satul Grindu, aprobase ca acelaș bâlciu să se ție la Urziceni, acum, la 15 Mai dă poruncă, să fie oprit și dela Urziceni [274]). La 23 Mai oprește ținerea bâlciului din Duminica Mare și de Sf. Ilie din comuna Jilavele [275]), iar la 10 Iunie 1824, se dă poruncă și pentru oprirea bâlciului Drăgaicei din Buzău [276]).

Latura bănească, adică cheltuelile ce se făceau cu măsurile de pază contra ciumei, era veșnic chestiunea cea mai arzătoare, dar și mai dificilă. Căminarul Iordache Arion, care ținea „cassa", comunică în primele zile din Februar 1825, că vreo optzeci de mii de taleri împrumutați în Ianuar se topise și era nevoe de alți bani; Eforii Casei Privigherei, propun și Domnitorul aprobă la 7 Februar 1825, să se împrumute alți 15.000 de taleri *„de veri unde va găsi spre întâmpinarea acestor cheltueli"* [277]). In acest timp, se pare că epidemia care amenința să se generalizeze, s'a limitat, că nu mai este periculoasă; la 6 April 1825, Domnitorul dă poruncă să se adune membrii Divanului, să ia socotelile cheluelilor făcute până acum de Casa Privigherei:

„...poruncim ca aduându-vă cu toții aici la domnească noastră Curte, să cereți mai întâi a teorisi socotelile Casei Privigherei, decând s'au sistisit și până acum, câți bani s'au primit de numita casă și pe unde s'au cheltuit; al doilea, să chibzuiți câte lazareturi

272) Idem, pag. 287.
273) Idem, pag. 274.
274) Ureche, l. c., condica 105, pag. 279.
275) Idem, pag. 284.
276) Idem, pag. 292.
277) Idem, condica 125, pag. 183.

www.dacoromanica.ro

se cuvine a mai rămâne în ființă, la ce locuri și cu ce orânduială, și al treilea pentru banii ce vor fi trebuincioși a se cheltui de acum înainte în lazareturile ce au a rămâne, de unde să se împlinească și să arătați Domniei Mele prin anafora" [278]).

Alte socoteli bănești întâlnim către sfârșitul anului 1826, și înțelegem din ele că banii trebuincioși se luau cu împrumut de oriunde se găsea, pe zapise semnate de membrii Divanului. Achitarea lor se *„cisluia pe toate mânăstirile ce sunt în toată țara, închinate și neînchi-„nate, spre a se împlini după obștească anafora ot leat 1803"* [279]).

La începutul anului 1827, Casa Privigherei a făcut cerere să se numească paznici pentru controlul drumurilor din punct de vedere sanitar, ca eventualii bolnavi să nu părăsească satele lor. Cererea este cercetată de Divan, care o găsește bună și raportează în acest sens Domnitorului, la 25 Februar 1827:

„Prea Înălțate Doamne.

După luminată porunca Măriei Tale, ce ni se dă la această anafora a Casei Privigherei, făcând și noi cuviincioasă chibzuire, zicem că, de vreme ce această trebuință este obștească, pentru paza molevmei năpraznicei boale, de aceia cu bună orânduială s'au văzut cererea ce o face Casa Privigherei printr'această anafora, și găsim cu cale să se dea luminată porunca Măriei Tale, către dumnealui vel Spătarul, să scrie fără zăbavă la cele patru căpitănii, ca să dea câte trei slujitori pe fiecare săptămână spre paza drumurilor, dupe instrucția ce va da Casa Privigherei; iar pentru lipsa de paznici ce urmează să fie câte doi la fieșcare drum, să să poruncească dumnealor boerilor ispravnici ai județului, să o împlinească fără de prelungire din privileghiații județului, care iarăși, să se urmeze întocmai după povața care li se va da dela Casa Privigherei. și osebit, să pue dumnealor boerii Ispravnici, să facă câte o covergă la acele drumuri pentru odihnirea acelor paznici; asemenea să se meremetisească și bordeele de pe la lazareturile ce sunt arătate într'această anafora a Casei, cu locuitorii din satele de prinprejur, fără de plată. Iar hotărârea cea desăvârșită rămâne la Măria Ta.

Și Domnitorul aprobă propunerea la 3 Martie 1803 [280]).

Groaza de ciumă prinsese pe toți desi ciuma nu mai exista, decât ca o justificare a cheltuelilor nebunești ce se făceau pentru prevenirea unei ciume fantome. Era o adevărată psihoză care stăpânea pe toți, o *„ciumă morală și politică"*, cum îi spunea Kreuchely, reprezentantul Prusiei la noi, în acele vremi [281]). Semnalul alarmei îl

278) Idem, condica 105, pag. 413.

279) Ureche, l. c., citează condica 119, pag. 289.

280) Idem, pag. 404.

281) P. Samarian. Ciuma..., pag. 394.

www.dacoromanica.ro

da uneori insăşi boerii Divanului, cari, la 8 Noembrie 1827, raportau Domnitorului, să nu dea ascultare *„la unii din doftorii ce tălmă-„cesc această boală în alte chipuri, numai după păreri putrede ale „dumnealor..."* şi să pornească iarăşi la o curăţire generală, să se previe ciuma fantomatică care speria pe toţi:

Prea Înălţate Doamne.

Cu plecată obştească anafora facem arătare Măriei Tale, că din raporturile ce li-au trimes Casa Privigherei, dela trecuta lună a lui Octombrie şi până acum, i după grabnicele morţi ce s'au întâmplat până în ziua de astăzi aici în politia Bucureştilor, ni s'au dat curată încredinţare, cum că s'au întins năprasnica boală a ciumei, şi ca să nu se înmulţească acest rău, ferească Dumnezeu, aici în politie ,unde se află sumă de norod şi să ajungă treaba a se curăţi cu mare greutate, urmează ca din vreme să se facă curăţirea cea trebuincioasă. De aceia, după cum te-ai arătat Măria Ta, în călduroasa râvnă şi în celelalte rânduri, când s'au mai întâmplat aici în politie această năprasnică boală, de s'au curăţit prin destonică silinţă şi vrednicie a Măriei Tale, asemenea ne rugăm şi acum Măriei Tale. ca făr de a se mai da ascultare la unii din doftorii ce tălmăcesc această boală în alte chipuri numai după păreri putrede ale dumnealor, în vreme ce în faptă s'au cunoscut şi s'au văzut că din zi în zi se sporeşte şi se lăţeşte această molevmă de boală. şi ca un Domn şi Părinte obstesc, privind la folosul tuturor, să se dea straşnică luminată porunca Măriei Tale către Casa Privigherei, să se pue în lucrare toţ acele chipuri ce s'au lucrat în pricina aceasta şi în celelalte rânduri, ridicând pe toţi smreduiţii la spitalul ot Dudeşti a-i aşeza acolo cu orânduiala ce este întocmită, iar casele i prăvăliile lor, să se spele bine şi să se închiză, urmând întru toate la această madea întocmai după instrucţiile ce sunt date de Casa Privigherei, ca să se curăţe cu totul această boală din politie. Iar pentru oamenii ce se ridică la spital, să ingrijească Casa a le de hrana lor şi lemne de foc pentru incălzitul odăilor fiind vreme de iarnă, spălându-li-se hainele de oameni orânduiţi după cum s'au utmat şi în anii trecuţi şi osebit să fie doctor, a merge în toate zilele să-i caute, ca să nu se pricinuiască întinderea acestei boli aici în politie dintru a sa nebăgare de seamă, că apoi va rămâne la răspundere. Şi către aceasta să se dea straşnică luminată porunca Înălţimei Tale şi către dumnealui vel Vornicul de politie să dea tot felul mână de ajutor la orice trebuinţă va avea Casa Privigherei. a nu se întâmpla cel mai mic cusur din nedarea acestui ajutor. şi veşnică pomenire va rămâne Măriei. Tale [282]).

La 21 Noembrie 1827, găsim o anafora, adică un raport amănunţit, în care se deslueşte tot sistemul întrebuinţat pentru achitarea

282) V. A. Ureche, l. c. condica 120, pag. 173.

www.dacoromanica.ro

cheltuelilor ce se făceau cu prevenirea ciumei. În conformitate cu hotărârea din Iulie 1808. atunci când spitalul dela Dudești a fost deposedat de veniturile ce avea, venituri cari serveau drept fond și Casei Privigherei, mânăstirile țărei trebuiau să contribue cu fondurile necesare combaterei ciumei atunci când se ivea, fiecare mânăstire în raport cu veniturile ce avea. Ioan Vodă Caragea a hotărât ca numai zece mânăstiri să dea la vreme de ciumă 25,000 de taleri. In anul 1825 s'a hotărât ca toate mânăstirile libere ale țărei să contribue cu bani la combaterea epidemiei, iar în Decembrie 1826 s'a hotărât să contribue nu numai mânăstirile libere, neînchinate, ci și cele închinate așa cum s'a fixat la 20 Iulie 1808:

„Prea Înălțate Doamne.

După luminată porunca Măriei Tale ce mi se dă la această anafora a Eforiei Casei Privigherei, făcând cercetare, arătăm Înălțimei Tale, că pentru cheltuelile spitalului bolnavilor de ciumă, la leat 1808 Iulie 20 s'au făcut obștească hotărâre, în scris, iscălită de toată partea bisericească Arhierei, i egumeni pământeni și greci ai mânăstirilor închinate și de toată partea boerească, mari și mici, ce s'au găsit trecut în condica Divanului, când s'au slobozit trei mânăstiri, adică Câmpulungul, i Tismana și Cozia, ce erau orânduite ca cu venitul lor, să se ție cheltuelile spitalului de ciumă, coprinzător ca pentru trebuințele spitalului când se va întâmpla ciumă, să se facă cuviinciosul ajutor din partea tuturor mânăstirilor câte sunt în toată țara, închinate și neînchinate, dând fieșcare mânăstire analagon precât se va cuveni, după starea și puterea sa, cum și pentru dregerea spitalului, când se va strica, i simbria preotului, i a paznicilor spitalului și cheltuiala Bisericei de acolo, chibzuînd câți bani trebue să adauge la cisla ce este pusă pe mânăstiri de dau pentru școală, și să se răspunză în trebuințele spitalului prin părinții Arhierei; cum și în zilele Măriei Sale Domnului Ioan Vodă Caragea, s'au făcut hrisov ca să răspunză zece mânăstiri ale țărei la Departamentul Epitropiei Obștirilor, pe tot anul, câte taleri 25,000, cu legătură ca, când se va întâmpla ciuma, să se dea și acești bani la Casa Privigherei în cheltuelile spitalului, iar când nu va fi ciumă, să se impartă acești bani în lefile săracilor; iar în leat 1825, prin două anaforale ale părinților Arhierei și ale dumnealor Veliților boeri, una dela Aprîl 12 și alta dela Iulie 14, s'au orânduit, că de va mai trebui a se cheltui bani în pricina năpraznicei boale, să se facă urmare după mai sus numita obștească hotărâre. In anul trecut la Iulie 16 și August 4, s'au făcut alte trei anaforale dela dumnealor Veliți boeri, de s'au luat în seama cheltuelilor spitalului, dela Departamentul Epitropiei Obștirilor, acei taleri 25,000 ce se răspunde acolo pe tot anul dela 10 mânăstiri ale țărei, după hrisovul Domnului Ioan Vodă Caragea, când s'au găsit cu cale că, de vor mai trebui și alți bani în pricina aceasta, să se facă urmare după obștească hotărâre, care anaforale s'au întărit și de Măria Ta. Așișderea și la

www.dacoromanica.ro

Septembrie 13, i Decembrie 13 din anul trecut, din pricină că mânăstirile nu se ușurase dela datoriile ajutorului țărei, s'au mai făcut alte două anaforale dela dumnealor Veliții boeri, ce s'au întărit iarăși de Măria Ta, de s'au împrumutat Departamentul cu o sumă de bani și i-au răspuns la Casa Privigherei, cu orânduială a-i plăti mânăstirile cu dobânda lor, după obștească hotărâre dela trecutul Sf. Gheorghe cu leat următor înainte, când au rămas mânăstirile slobode de datoriile țărei, după cisla ce se va face de preaosfinția sa părintele Mitropolitul și de dumnealor Veliții boeri, că rămânând mânăstirile slobode de datoriile țărei după obștească hotărâre ot leat 1808, sunt îndatorate a răspunde părinții Arhierei cheltuelile spitalurilor de ciumă, și s'au găsit cu cale ca preaosfinția sa părintele Mitropolitul, cu sfinția lor părinții Arhierei și cu d-lor Veliții boeri, să cisluiască taleri 36,000 într'un an, adică taleri 3000 pe lună pe toate mânăstirile țărei închinate și neînchinate, după starea și puterea fiecăreia, să se dea la sfânta Mitropolie, ca de acolo să se răspunză pe toată luna banii ce vor fi trebuincioși la cheltuelile de mai sus arătate, după care s'au făcut luminat pitacul Măriei Tale către prea sfinția sa părintele Mitropolit și către dumnealor Veliții Logofeți, de au cisluit acei câte taleri 3000 pe lună numai pe mânăstirile țărei neînchinate. Deci chibzuind și noi cele cuviincioase asupra acestei pricini, zicem că, după obștească hotărâre ot leat 1808, fiind îndatorate toate mânăstirile țărei, închinate și neînchinate, a răspunde prin părinții Arhierei cheltuelile spitalului de ciumă, până acum s'au întâmpinat aceste cheltueli după cum mai sus se arată, făr'de a se supăra mânăstirile cele închinate; iar de acum înainte fiind peste măsura dreptății; și așa socotindu-se de către noi, că nu sunt de ajuns acei taleri 36,000 pe un an, fiindcă din întâmplarea cea de acum a molevmei năprasnicei boale, s'au înmulțit cheltuelile la Casa Privigherei, de aceia găsim cu cale, să se dea luminată porunca Măriei Tale către prea osfinția sa părintele Mitropolit, i către sfinția lor părintii Arhierei și către d-lor Veliții Logofeți, ca să cisluiască taleri 55,000 pe toate mânăstirile țărei, închinate și neînchinate, după starea și puterea fiecăreia, pe un an întreg, cu această osebire însă, că pe acele zece mânăstiri ale țărei ce răspund pe tot anul acei câte taleri 25,000, să le cumpănească la întocmirea cislei, a le așeza cu mai puțină sumă și rânduri, rânduri, să se răspunză acești bani la sfânta Mitropolie, ca de acolo să se dea pe fiescare lună banii ce vor trebui în cheltuelile spitalului, care, această cislă, să se urmeze numai pe câtă vreme va mai fi năprasnica boală, iar după ce va lipsi, pentru lefile i cheltuelile ce se vor urma la Casa Privigherei în paza și ferirea acestei boale, se va face chibzuire, de unde să se împlinească, și prin osebită anafora se va arăta Măriei Tale".

Și Domnitorul aprobă la 1 Decembrie 1827 [283]).

283) V. A. Ureche, l. c. Citează condica 120, pag. 173.

www.dacoromanica.ro

Frica de ciumă sau poate cine ştie din ce interese, orice caz de boală sau de moarte era numai decât suspectat drept ciumă : în această nesiguranţă, poate calculată, cum se anunţa vreun caz de îmbolnăvire numaidecât se propuneau măsurile de pază ca şi cum ar fi fost vorba de epidemie. La 26 Noembrie 1827, iarăşi se dă o alarmă aşa din senin :

Prea Înălţate Doamne,

Cu plecată anafora arătăm Măriei Tale că molevma de năprasnica boală ce s'au arătat la câteva locuri, precum este ştiut Măriei Tale, şi în zilele trecute la Velcul şi Dumitru în târg, astăzi s'au dovedit şi altă molevmă în şalvaragii în mijlocul târgului, şi fiindcă acel loc este cel mai primejdios şi mai vârtos pentru îndoiala ce are fiecare de este năpraznica boală sau nu, n'au nici o îngrijire şi nu fac nici un fel de pază: de se va găsi cu cale de către Măria Ta, prin luminat pitac al Măriei Tale, să se dea poruncă cinstitei Spătării şi cinstitei Agii, ca să se îndatoreze toţi prăvăliaşii a face parmaclâcuri la prăvăliile lor, de a nu îngădui pe nimeni de a intra înăuntru, decât, oricine va voi să târguiască, să stea dinafară şi plătind banii, să-i primească în oţet: aceasta să se urmeze şi la celelalte prăvălii ce sunt aici în politie, băcănii şi altele, precum şi la cârciume de a nu primi adunare de oameni, şi să aibă asemenea la uşă, parmaclâc făcând vânzarea iarăşi cu asemenea chip, căci aflându-se norodul cu această îngrijire şi pază, să se întâmpine acel rău cu ajutorul milostivului Dumnezeu şi blagoslovenia Măriei Tale".

Şi ca totdeauna, Domnitorul aprobă la 1 Dec. 1827 [284]).

La 19 Decembrie 1827, se angajează pentru orice împrejurare „*zece cară pe lună, cu plată dela Casă, atât pentru ridicarea celor „bănuiţi de vreo amestecătură cu cei molefsiţi... cât şi pentru familiile „ce şi împlinesc acolo zilele cele orânduite şi se aduc înapoi la casele „lor, făr'de a se supăra numiţii de vreo chirie, fiindu-le îndestulă pri„mejdia întru care s'au întâmplat*" [285]).

Tocmai acum în plină iarnă, în Ianuarie 1828, Casa Privigherei raportează că nu mai există ciuma şi trebue să se ridice lazaretele depe la margini. In acest sens raportează şi Divanul la 10 Ianuarie 1828 şi propune Domnitorului „*să se ridice lazaretele marginei ce sunt la „Olteniţa, i Daia şi Hodivoaia... iar lazaretul dela Văcăreşti, să rămâe deocamdată...*" [286]). Este cea dintâi recunoaştere oarecum oficială care se face în cursul domniei lui Grigore Vodă Ghica, cum că nu mai există ciumă: deşi constatarea este destul de tardivă, totuşi faptul trebue reţinut cu toată grija, pentrucă este o dovadă mai mult

284) V. A. Ureche, l. c., condica 121, pag. 246.

285) V. A. Ureche, condica 120, pag. 269.

286) Idem, condica 126, pag. 301.

www.dacoromanica.ro

că, epidemia care a isbucnit în vara anului 1828, a fost adusă de către Ruşi cu trupele lor venite de prin Asia, că n'a fost o epidemie găsită la noi.

Isbucnirea războiului Ruso-Turc din vara anului 1828, urmată de ocupaţia imediată a Ţărilor Româneşti de către Ruşi şi de isbucnirea ciumei, a răsturnat tot ce se înjghebase până atunci ca organizaţie sanitară pentru prevenirea şi combaterea epidemiei la noi; iar violenţa epidemiei a făcut ca la un moment dat însăşi Ruşii cu tot aparatul lor sanitar, să-şi piardă capul.

Casa Privigherei a fost desfiinţată dela început, la 22 Mai 1828. In locul ei s'a pus o Comisiune a cercetărei bolnavilor compusă din doi boeri, doi doctori români şi medicul corpului de armată comandat de generalul Roth, sub prezidenţia unui fost funcţionar al Consulatului rus, Andrei Pizani. Bucureştii au fost împărţiţi în şase sectoare cu supraveghetori şi medici de control. La lazaretele cu bolnavi trebuiau să fie câte doi doctori, o săptămână unul, o săptămână altul. Fondurile băneşti se iau din Vistieria Ţărei. Pentru judeţe se creiază la 28 Iunie 1828, epistaţii speciali, care fac serviciu însoţiţi de către un doctor rus.

La 3 Iulie 1828, d-rul Camoin, medicul personal al contelui Pahlen, comandantul rus dela noi, a fost numit nacealnic, adică mai mare peste toată organizaţia sanitară înjghebată în vederea combaterei epidemiei. El este acela care a declarat oficial existenţa epidemiei, pe care până atunci Ruşii o ascundeau, ca să nu demoralizeze cadrele militare.

In dezastrul care a urmat, s'au făcut nenumărate schimbări de conducere şi de organizare, fără prea mari foloase, atât în organizaţia românească, cât şi în cea rusească. Aşa de exemplu, la 22 Noembrie 1828, a fost însărcinat Logofătul Alexandru Filipescu cu puteri discreţionare, să stingă epidemia; iar la 10 Mai 1829, s'a format o nouă Comisiune rusească sub conducerea generalului rus Kuhmin, cu acelaş scop, dar fără rezultate.

Prăpădul ciumei nu s'a potolit decât odată cu venirea generalului Kiselef, la 14 Noembrie 1829, care a luat personal conducerea stingerei epidemiei.

In volumul nostru *„Ciuma în trecutul românesc"*, am dat mulţime de amănunte asupra celor înfăptuite de Kiselef. Totuşi, încă nu s'a spus tot asupra celor petrecute atunci. Arhivele Statului conţin nenumărate dosare ale vremei, încă necercetate. De aceia profit de această împrejurare, să dau aici câteva documente noi, inedite, cu privire la organizarea luptei contra ciumei, aşa cum a fost plănuită şi executată de Kiselef. Desigur lucrul nu-i de prisos, căci, afară de farmecul ineditului, cunoaşterea lor aduce o luminiţă nouă în această chestiune.

Kiselef a venit la noi la 14 Noembrie 1828. La 26, trimite Comitetului zis suprem, pentru precurmarea molimei, *„Proectul regulamentului"* pentru stingerea ei:

www.dacoromanica.ro

„Adresând Comitetului alăturatul proect pentru precurmarea boalei molipsitoare din Principate, revăzut, şi unele articole îndreptate de mine, dau în ştire Comitetului, că toate dispoziţiile necesare pentru aducerea lui la îndeplinire în ambele Principate, s'au făcut de către mine, adică:

Sunt numiţi mari inspectori: în Marea Valahie, comandantul primei brigade din a XI-a divizie de infanterie, generalul maior Svecin; în Valahia Mică, comandantul brigadei a doua din divizia XVII-a de infanterie, general maior Eismont. In Moldova, preşedintele comisiei de control militar aflător temporal acolo, colonelul Macarov.

S'a făcut şi legătura cu vicarul Mitropoliilor asupra măsurilor prevenitoare ce au de luat clericii.

Mai rămâne să propun Comitetului, ceiace are de făcut imediat, relativ la dispoziţiile proectului care se raportă numai la Comitetul suprem, adică:

1) Să se stabilească locurile unde se cuvine să fie carantinele.

2) Să se compună un model de jurământ.

3) Să se compună formulare cu care să se comunice Comitetului ştirile privitoare la molimă.

4) Să se înceapă facerea unui plan metodic pentru curăţirea Bucureştilor.

5) Să se înştiinţeze Inspectorii cei mari despre locurile unde se află molima.

6) Să se numească funcţionarii carantinelor, secretarii şi medicii şi în genere, tot ce ţine de Comitet, să se execute cât mai repede.

ss. Preşedintele plenipot. al Divanurilor, General aghiotant Kiselef.

Proectul regulamentului pentru precurmarea molimei.

CAP. I. Dispoziţii generale şi explicaţii.

§ 1. Credem să oprim molima din amândouă Principatele, prin următoarele mijloace principale: a) prin cercetarea generală; b) prin separarea complectă a molipsiţilor şi prin curăţirea pe loc a celor suspecţi, cu ajutorul spălărei obiectelor şi a caselor în care se aflau, cu apă sărată şi prin afumare; sunt mijloace prescrise prin instrucţiile luate de Comisia contra ciumei; c) după aceia printr'o veghe necontenită asupra bunei stări a oraşelor şi a satelor, atâta vreme, până se va stabili definitiv că molima nu mai există de mult.

§ 2. Indeplinirea acestora se dă în seama unor persoane speciale de încredere, sub numirea de Inspectori mari, dintre cari, unuia se încredinţează Moldova, altuia Valahia şi unui al treilea Valahia Mică.

www.dacoromanica.ro

§ 3. Pentru conlucrarea cu Marii inspectori se numesc: a) câte doi ofițeri de Stat-major, în calitate de revizori; b) câte doi boeri după alegerea Divanurilor, pentru o legătură mai bună și mai ușoară cu populația civilă; c) câte un secretar corespondent dintre funcționarii de cancelarie ai Comisiei contra ciumei, iar în caz de lipsă, dintre funcționarii carantinelor; d) un număr corespunzător de locotenenți pentru îndeplinirea serviciului de supraveghetori, câte doi de fiecare ținut, iar de fiecare raia câte unul. (Prin orașe serviciul acestora va fi făcut de comandanții și șefii de etape). Osebit de aceștia, în fiecare ținut, să se numească câte doi boeri sub numirea de Deputați pentru supravegherea molimei, câte unul de fiecare jumătate a ținutului, cari vor fi împuterniciți prin înscrisuri, să execute în sectorul lor, toate măsurile prescrise în vederea precurmărei boalei. In sfârșit. câte un ofițer direct dela Președintele plenipotențiar, pentru o mai comodă trimitere a știrilor, a explicărei ordinelor și reușitei lor.

§ 4. Ofițeri necesari pentru Valahia, — 26; pentru Valahia mică, 10; pentru Moldova, 14. Ei trebue să fie dintre trupele aflătoare în aceste ținuturi.

§ 5. Funcționarii de carantine și doctorii trebue să stea pe lângă Marii inspectori; trebue să fie în fiecare ținut și în fiecare raion, în cel mai rău caz, câte un funcționar și un medic.

§ 6. Pentru străjuirea orașelor și a satelor, se fixează prin deosebită hotărâre 4 regimente de Cazaci, un batalion de infanterie. și se permite trimiterea și a altor grade militare.

In Valahia mare vor fi excadronul 2 de Cazaci din reg. Carpov; 400 din regimentul Popov; un polc din reg. Grecov și un detașament din primul batalion al regimentului 18 Eger, aflător momentan în Călărași.

In Valahia mică, regimentul lui Zaloterev și 100 din reg. Grecov.

In Moldova, regimentul Cazacilor lui Borîsov și al treilea detașament din batalionul reg. 18 de Egeri.

Toți aceștia vor fi folosiți după nevoe de către Marii inspectori și le sunt la dispoziția lor absolută.

§ 7. Aceste hotărâri nu desființează comisiile contra ciumei, nici nu oprește dările de seamă asupra celor ce se face și se cheltuește.

§ 8. Pentru mai bună cunoaștere a legilor organizărei carantinelor, se vor trimite de Comitetul suprem câte două exemplare la Marii inspectori, Vicepreședintelui Divanului Executiv și Comisiunei contra ciumei, câte unul.

CAP. II.

Despre drepturile și îndatoririle Marilor Inspectori.

§ 9. Marelui Inspector i se încredințează luarea de măsuri generale și principale în vederea precurmărei molimei.

www.dacoromanica.ro

§ 10. Lui se incredinţează conducerea comitetului contra ciumei şi asupra tuturor funcţionarilor şi medicilor care il compun.

§ 11. Comandanţii şi şefii de etape cu subalternii lor puşi pentru oprirea molimei, îndeplinesc toate poruncile Marilor Inspectori.

§ 12. Marele Inspector repartizează pe ofiţerii, funcţionarii carantinelor şi pe medici, după ţinuturi şi raioane (adică dupe judeţe şi ocruguri); de el ţine activitatea lor, îi controlează personal sau prin revizorii ce are la îndemână.

§ 13. El indică supraveghetorilor de raioane de unde să ceară la nevoe pe funcţionarii de carantină, pe medici, detaşamente militare şi alte ajutoare.

§ 14. El dispune de detaşamentele rânduite pentru străjuire; desparte regimentele căzăceşti in sutaşi şi le repartizează in punctele de unde pot fi mai cu uşurinţă trimişi şi întrebuinţaţi mai cu folos, şi-i trimite mai cu seamă acolo unde există molima, după înştiinţările date de Comitetul suprem.

§ 15. La nevoe el are drept să ceară detaşamente noi dela cei mai apropiaţi comandanţi militari, in care scop s'a şi dat alăturatul ordin către miltari.

§ 16. Marele Inspector, când crede de nevoe, poate să ceară sprijinul nu numai a poliţei zemstvei, dar şi al boerilor, şi a altor funcţionari ai ţinutului, cerându-i dela cele mai apropiate autorităţi.

§ 17. Pentru implinirea măsurilor contra ciumei prin ţinuturi, Marii Inspectori se adresează direct şefului zemstvei locale şi la nevoe cer ajutorul vicepreşedinţilor şi Caimacamului.

§ 18. Pentru măsurile privitoare la oraşul Iaşi, Marele inspector se va înţelege in privinţa acestor măsuri cu vicepreşedintele din localitate.

§ 19. In caz de abuzuri, scăpări din vedere sau încetineli din partea celor puşi in conducerea combaterei ciumei, Marii Inspectori concediază pe funcţionarii militari şi pe cei dela carantini şi-i dau in judecată pentru conduita lor; concedierea funcţionarilor civili se cere prin Preşedintele plenipotenţiar, iar primarii, vătăşeii şi alţi deţinători de funcţii, pot, in conformitate cu §... din regulamentul carantinelor, să fie pedepsiţi corporal, daţi afară sau daţi in judecată.

§ 20. Pentru acoperirea tuturor cheltuelilor cerute in vederea ciumei, Marii Inspectiri vor cere din timp sumele necesare de bani prin Preşedintele plenipotenţiar, de care vor da seama in Moldova şi Valahia Mică, prin comisiile locale contra ciumei, in Valahia mare direct şi personal secţiilor de control de pe lângă Divanuri şi la Comitetul suprem; ei trimit, pe lângă cele două buletine săptămânale despre mersul ciumei, şi notiţe scurte despre cheltuelile făcute.

§ 21. Marii Inspectori vor fi prezenţi ori unde mersul ciumei impune prezenţa lor. In Valahia Mare. Marele inspector va fi mai ales prin Călăraşi şi Slobozia.

www.dacoromanica.ro

CAP. III.

Despre drepturile şi obligaţiile supraveghetorilor de raioane (ocruguri) şi a altor funcţionari.

§ 22. *Supraveghetorului de raion se încredinţează executarea măsurilor hotărâte aici, numai în raionul lui, care formează jumătate de ţinut sau raiaua întreagă.*

§ 23. *Toate măsurile coprinse în capitolele următoare, privitoare la inspecţiile corporale pentru precurmarea molimei prin diferite locuri, îl privesc pe el, în sectorul lui.*

§ 24. *Toate măsurile ce execută, începând cu inspecţia corporală şi cele pentru combaterea molimei, supraveghetorul de raion le împlineşte împreună cu deputaţii contra molimei, însemnaţi la paragraful 3.*

§ 25. *Supraveghetorii de raioane pentru precurmarea molimei dispun de toţi vătafii de plasă şi de zapcii de plasă, de pârcălabii. dvornicii şi alte oficialităţi ale satelor, fără a-i împiedica dela împlinirea funcţiilor lor. Ispravniici zemstvei, de asemenea, în toate cazurile sunt datori să contribue cu colaborarea lor.*

§ 26. *Supraveghetorii de raioane ca să poată răspunde de raionul lor, Marii Inspectori le vor da liste de localităţile ce li sunt încredinţate; compunerea acestor liste, cu despărţirea ţinuturilor în câte două părţi egale, se însărcinează Divanurile Executive, care le vor da Marilor Inspectori în termen de 7 zile.*

Observaţii. In ţinutul Brăilei şi raiaua Giurgiului, supraveghetorii de raioane se vor conduce după îndrumările speciale ale conducătorilor militari din localitate rămânând totuşi în deplină dependenţă de Marii Inspectori.

§ 27. *Prin oraşe, osebit de supraveghetori de raioane, vor mai funcţiona comandanţii sau controlorii de etape, împreună cu Deputaţii oraşelor, cari cooperează cu miliţia locală.*

CAP. IV.

Despre pregătirile premergătoare inspecţiei corporale generale.

§ 28. *Inainte de a se ajunge la inspecţia generală corporală, se cade să se facă în toate bisericile parohiale tedeumuri cu procesiuni şi să se oblige prin jurământ toţi locuitorii, ca nimeni să nu ascundă bolnavii de ciumă. nici lucrurile molipsite sau cele cu îndoială, şi că vor executa cu toată punctualitatea prescripţiile conducerei, şi singuri se vor grăbi să ajute conducerea combaterei curăţind lucrurile lor cu apă sărată şi aerisire; în acest sens s'a luat înţelegere şi cu Vicarul Mitropoliilor.*

§ 29. *După jurământ, preoţii ţin predică mirenilor, le explică importanţa jurământului dat, folosul ce vor avea din colaborarea lor la măsurile ce se iau de conducători. asigurându-i că toată a-*

www.dacoromanica.ro

verea lor trecută prin curățire carantinească. nu va fi nici reținută de cineva. nici stricată.

§ 30. Tot odată. preoții sunt datori să pună în vederea mirenilor. pedepsele care sunt fixate celor care neglijează măsurile de carantină : în acest scop. Comitetul suprem va face exstrase din regulamentul carantinelor și după ce vor fi traduse în limba moldovenească și valahă. le vor trimite Vicarului Mitropolilor ca să fie răspândite prin biserici. (Notă: Exemplarul de jurământ să se facă de către Comitetul suprem. iar compunerea cuvântărei către locuitori. să se facă de Vicarul Mitropoliei).

§ 31. Preoții nu se vor mărgini să facă toate aceste numai în localitățile pe unde sunt biserici. ci sunt obligați să viziteze toate satele parohiei și în fiecare să execute prescripțiile paragr. precedent. și drept dovadă. din fiecare localitate vor lua semnături că s'a depus jurământul și le vor trimite supraveghetorilor de raioane prin zapcii.

§ 32. Dacă supraveghetorii de raion nu vor primi la vreme listele cu semnături de prin parohii. sau vor observa că în timpul jurământului general. a fost sărită vreo localitate. atunci va cerceta situația ei prin ajutorul funcționarilor de poliție locală. adică. prin mijlocirea Ispravnicului sau a zapciilor.

CAP. V.

Despre inspecția corporală generală.

§ 33. După depunerea jurământului, supraveghetorii de raion vor începe îndată inspecția generală împreună cu ispravnicul contra ciumei. cu vătaful sau cu zapcii. și dacă se poate. împreună cu parohul și primarul localității.

§ 33. Totdeauna inspecția va începe dintr'o margine a districtului și se va termina la cealaltă.

§ 35. Ajungând într'o localitate. supraveghetorul de raion adună pe toți locuitorii într'un loc. le spune pricina venirei și cu vorbă bună se silește să capete încrederea tuturor.

Apoi începe inspecția severă a tuturor locuitorilor. pe care îi cercetează desbrăcați.

§ 36. In orașe. cercetarea femeilor se va face de moașele privilegiate și în sate de babe. care. în special. vor fi supuse jurământului. că nu vor ascunde pe cele cu semnele boalei. nici pe cele cu bănuială de boală.

§ 37. In acelaș timp. supraveghetorii de raione și ispravnicii sunt datori să se încredințeze că nu se ascund pe undeva lucruri. cum de obicei se face aproape prin toate orașele și satele. Obiectele acestea trebuesc aflate numai decât și supuse curățirei așa cum s'a spus mai sus.

§ 38. Dacă în unele localități sunt și trupe. acestea nu se exclud dela inspecția corporală generală. după aceiaș normă. cu

www.dacoromanica.ro

ajutorul şefilor militari, cu cari supraveghetorii de raioane iau înţelegere prealabilă.

§ 39. La oraşe, afară de Bucureşti şi Iaşi, inspecţia trebue să se facă întocmai de către comandanţi, iar unde nu sunt, se va face de către şefii de etape de pe lângă funcţionarii poliţiei, de către Deputaţii oraşelor şi epistaţi.

§ 40. Ofiţerii, boerii şi marii comercianţi, cu familiile lor, sunt scutiţi de inspecţia corporală; dela ei se vor lua doar iscălituri cu declaraţii că vor divulga orice caz de boală s'ar ivi printre ei, şi că în caz contrar se supun judecăţii Consiliului de războiu.

§ 41. La Iaşi, inspecţia corporală să se organizeze prin înţelegere cu vicepreşedintele local; la Bucureşti, Comisia contra ciumei va întocmi un proect pentru curăţirea şi inspectarea metodică a întregului oraş. Acest proect va fi înaintat numaidecât spre cercetare Comitetului suprem.

CAP. VI.

Despre măsurile curăţirei.

§ 42. In fiecare plasă sau plai unde există molimă, se va hotărâ o localitate în mijlocul plăşei: aici se vor lua câteva case goale mai la o margine, în care să se aducă din toate satele acelei plăşi, toţi bolnavii de ciumă, încât să nu mai rămână nici unul, nici o zi, în casa sa, pe răspunderea pârcălabilor şi a zapciilor.

Casa în care se va găsi bolnavi, după ce vor fi ridicaţi, trebue să fie înconjurată îndată cu pază comunală, şi cei rămaşi în ea, să fie obligaţi să-şi spele lucrurile lor cu apă sărată şi să le afume.

§ 43. Localitatea destinată pentru aducerea bolnavilor, va fi înconjurată cu gardă militară şi va fi aleasă dintre cele mai depărtate de drumul mare.

§ 44. După trimiterea bolnavului cu ajutorul funcţionarului medic, se vor cerceta îndată toţi locuitorii şi se va proceda conform art. 42; iar după îndepărtarea celor molipsiţi, cei suspecţi să fie separaţi la o parte, şi casele vecine străjuite pentru ţinerea termenului de 14 zile al carantinei.

§ 45. In localitatea destinată aducerei, se hotărăşte prin lege, ca molipsiţii să fie ţinuţi unul departe de altul cât va permite localitatea şi după gradul boalei lor.

Supraveghetorii de raioane şi Ispravnicii contra ciumei trebue să fie cu cea mai mare băgare de seamă asupra numitelor localităţi, unde sunt bolnavii, cât şi grija ca să nu sufere de nimic; în caz de lipsă înştiinţează pe Marele inspector.

§ 46. In satele în care s'a hotărât aducerea molipsiţilor, la fiecare 20 de inşi molipsiţi se va numi un servitor cu toată îmbrăcămintea contră ciumei, dintre locuitorii aceleiaşi plăşi, după arătarea zapciilor.

www.dacoromanica.ro

Aprovizionarea acestora ține de Marele Inspector. Osebit de asta, la fiecare 50 de inși se numește câte un supraveghetor dintre subofițerii armatei ce străjuește localitatea, iar unde vor fi mulți, atunci se va numi un supraveghetor particular dintre funcționarii carantinei și un sanitar. Toți aceștia sunt datori să raporteze supraveghetorului de raion.

§ 47. Cei care se însănătoșează, până la o vindecare deplină, se vor ține sub observația carantinei timp de 14 zile, la o parte a aceleași localități, fiind opriți dela orice comunicare.

§ 48. Funcționarii superiori vor fi recompensați în bani, cu câte un galben de fiecare om vindecat ; ofițerii și sanitarii a căror îngrijire bună va fi dovedită, vor fi propuși pentru decorații ; la fel și boerii care se ocupă în această direcție.

Observare. Pentru recompense, se eliberează funcționarilor inferiori certificate dela doctori, cu viza supraveghetorilor, cu numele și ocupația celui vindecat, ca la nevoe, certificatele să poată fi verificate.

§ 49. Lucrurile molipsite, rufele și lemnul să se spele, ștofa și în genere lânurile să fie ținute la aer 7 zile și 7 nopți ; iar lucrurile depe cei morți să fie arse fără nici o despăgubire.

§ 50. Tot așa să se procedeze cu lucrurile păstrate prin biserici și alte locuri, pentru care s'a înștiințat și vicarul Mitropoliei.

§ 51. Când se va stinge de tot molima, casele și bordeele destinate numai pentru ținerea și folosirea molipsiților, sunt lăsate la dispoziția Marilor Inspectori, pentru a fi curățate după măsurile speciale ce s'au luat, cu mare grijă și severitate, toată răspunderea căzând pe ei înșăși și pe supraveghetorii de raion. Iar când nu pot fi siguri de aceste rezultate, atunci, după hotărârea Marilor Inspectori, să fie arse, și cheltuelile să fie în seama obștei satelor din care au fost acei molipsiți.

§ 52. In casele celor molipsiți, să nu se mărginească numai la curățitul clădirei și a lucrurilor, ci să fie supuși la aceasta și vitele, despărțindu-le în locuri osebite și să se spele cu apă sărată, să fie ținute așa trei zile și trei nopți. In ce privește pisicele și câinii, după regulamentul carantinelor, trebuesc ucise.

§ 53. Cu privire la oamenii rămași în casele suspecte se stabilesc următoarele măsuri : pârcălabii localităților sunt obligați, conform paragrafelor..., să ocolească de câte două ori pe zi și noaptea și să cerceteze aceste case suspecte, și să afle dacă nu s'a declarat undeva molima.

§ 54. Dacă printre cei suspecți se va declara vrun molipsit, atunci, să fie numaidecât dus în localitatea ciumată, iar averea din casă și vitele să fie curățate pe bazele prescrise mai sus.

§ 55. In caz de nevoe să se facă o încercuire, și de nu se poate face prin armată, atunci supraveghetorul de raion, obligă să facă această încercuire vătaful local sau zapciul, care răspund de executare întocmai.

www.dacoromanica.ro

. § 56. Prin înființarea incercuirei se opresc oricefel de adunări prin târguri sau prin alte locuri în mijlocul orașelor sau satelor; ele se vor ține afară, în anumite locuri. Aceasta nu privește Bucureștii, Iașii și Craiova.

§ 57. Dacă în termen de 14 zile nu se vor declara în locurile suspecte și în casele străjuite, nici un caz de boală, atunci se ridică incercuirea, făcându-se un tedeum de mulțumire.

§ 58. Ispravnicii zemstvei prin ținuturi, vătafii și zapcii prin plăși, sunt datori să vegheze ca locurile străjuite să aibă alimente pentru aprovizionarea lor veghează și supraveghetorii de raioane.

§ 59. In orașe, să se facă desinfectarea cu păstrarea aceleiași strictețe, dar fiindcă aici sunt mai multe mijloace pentru răspândirea molimei cu prilejul adunărilor pe piețele de comerț, curți, hanuri, birturi și altele, de aceia Inspectorii contra ciumei trebue să ia măsuri de prevenire impreună cu Președintele în Moldova și cu Caimacamul în Valahia mică, ca să închidă în Iași și în Craiova toate localurile publice și localurile oficiale, cari, după înțelegerea comună și perfecți convinși de necesitatea faptului că trebue să fie închise, să lase numai unele oficii executive, ca să continue activitatea lor, dar cu tot felul de precauții și cu un număr limitat de personal.

§ 60. Orașele Iași, Galați, Bârlad și comuna Călărași cu împrejurimele, cum și alte locuri în care bântue molima cu putere, după hotărârea Marilor Inspectori. să fie străjuite, și pentru cei care pleacă din acele locuri, să se organizeze carantini ; la fel să se organizeze și pentru trecerea din Silistra pe malul stâng al Dunărei, în care scop, Comitetul suprem se angajează să dea ordinele necesare.

CAP. VII.

Despre depozie și „zeihause".

§ 61. In genere toate depozitele din orașe și sate cum și țeihausele de lângă spitale trebue curățate cu apă și aerisite timp de 7 zile.

§ 62. Acest lucru se face în orașe de către comandanții și șefii de etape, iar în sate de supraveghetorii de raioane.

§ 63. Indrumarea amănunțită despre modul cum să se curăță aceste depozite, va fi întocmită de către colejskii sovetnic, Milos, cunoscător în ale carantinelor, și pe răspunderea lui rămân toate urmările.

Domnul Milos va comunica această întocmire Marilor Inspectori și între timp, el personal, va începe curățirea depozitelor și țeihauselor. mai cu seamă a celor din București.

CAP. VIII.

Despre curățirea celor molipsiți prin spitalele Călărașilor, Galaților și a Bucureștilor.

www.dacoromanica.ro

§ 64. Independent de măsurile generale, se propune o curăţire osebită celor ce se însănătoşesc din spitalele molipsite de prin Călăraşi, Brăila şi Galaţi, pentru a feri o peire de neînlăturat, ce ar rezulta din contactul cu cei molipsiţi.

§ 65. In acest scop se va organiza sub supravegherea specială a Marilor Inspectori, două carantine de observaţie, una în Slobozia, în mânăstirea care-i neocupată şi alta la Focşani, după alegerea comandantului local, a unei clădiri comode şi necontaminate.

§ 66. In cea dintâi se vor primi cei ce se însănătoşesc din Călăraşi, iar în cea din urmă, cei din Brăila şi Galaţi.

§ 67. Mutarea în aceste carantine se va face în chipul următor.

a) Cei ce se însănătoşesc din Călăraşi, Brăila şi Galaţi, trebue să facă carantină pe loc 16 zile, în clădiri osebite.

b) dacă în cursul acestor zile nu se va declara molima printre convalescenţi, vor fi expediaţi spre carantinele de observaţie, sub cea mai severă supraveghere, ca în timpul drumului să nu aibă contact cu nimeni.

c) Inainte de trimiterea acestor oameni, toată îmbrăcămintea ce au purtat trebue să fie lăsată pe loc, iar la drum vor fi echipaţi cu rufe curate şi cojoace din proviziile făcute acum un an; în vederea expedierei acestor cojoace la Călăraşi, Brăila şi Galaţi, se face un ordin special, alăturat.

d) La sosirea oamenilor în Slobozia sau Focşani trebue să se supue la altă supraveghere strictă de 16 zile.

e) Despre supraveghere. Presupunând că numărul zilelor coprinde şi pe cele făcute pe drum, adică 40 peste tot, dacă în acest timp convalescenţii nu vor fi bănuiţi că sunt molipsiţi, atunci sunt socotiti ca vindecaţi definitiv şi se trimit la comandamente, iar cojoacele date lor vor rămâne în seama comandamentelor locale, până la noi ordine.

f) Dacă din contra, dacă pe oricare dintre ei, în timpul supravegherei se vor descoperi semnele molimei, atunci organizaţia locală îi transferă în secţia ciumaţilor, ordonând curăţirea locului unde a fost.

CAP. IX.

Despre dările de seamă în precurmarea boalei.

§ 68. Supraveghetorul de raion fiind şeful combaterei ciumei în raionul său, odată pe săptămână primeşte ştirile date de vătafi şi zapcii şi dela supraveghetorii particulari, despre mersul boalei, după formularele sub litera a şi b.

§ 69. Din aceste ştiri, supraveghetorul de raion compune înştiinţările lui săptămânale, după formularul litera c, şi le prezintă Marelui Inspector.

§ 70. Marele Inspector, ţinând seama de ordinea existentă între Comisiile contra ciumei, trimite la Comitetul suprem la fiecare două săptămâni o „înştiinţare generală". după formularul litera d:

www.dacoromanica.ro

în cazuri necesare se va raporta prin curieri despre dispozițiile lor, care, de obicei se supun verificării locale a Marilor Inspectori, spre a se evita corespondența inutilă.

§ 71. Comitetul suprem este dator nu numai să compună după acele știri „înștiințări generale", dar să facă și un control sever, ca nici o localitate să nu fie omisă.

CAP. X.

Despre supravegherea treptată a molimei în urma inspecției generale corporale.

§ 72. Pentru prevenirea răspândirei molimei ce s'ar putea ivi după cercetarea generală, se cere o supraveghere continuă a bunei stări a orașelor și satelor, până când se va ști cu siguranță că molima s'a terminat pretutindeni.

§ 73. In orașe poliția locală, la sate pârcălabii și șefii de localități sunt obligați în fiecare dimineață să se informeze despre buna stare a fiecărei case.

§ 74. Odată pe săptămână prin orașe, comandantul sau șeful de echipă, iar în ținuturi vătaful de plasă sau zapciul de plasă, controlează pe polițiști și pe primarii de sate, culegând știri despre sănătatea poporului, încredințându-se dacă în adevăr polițiștii și conducătorii satelor își fac datoria lor.

§ 75. Odată la două săptămâni un control asemănător îl fac și supraveghetorii de raion cu Ispravnicii contra ciumei, și verifică îndeplinirea obligațiilor conducătorilor satelor, vătafilor și zapciilor.

§ 76. Dacă supraveghetorul de raion ar găsi că conducătorii satelor sau zapcii nu-și fac datoriile, în acest caz, pentru pedepsirea celor dintâi se adresează către Prefect, iar pentru cei din urmă înștiințează Marele Inspector.

§ 77. Marele Inspector la rândul lui verifică activitatea tuturor, fie prin ofițerul de Stat-Major, fie personal în timpul inspecțiunelor sale.

§ 78. Dacă conducătorul satului ar afla undeva semnele molimei, are datorie să izoleze numaidecât bolnavul, să străjuiască pe cei contaminați și pe cei bănuiți; totodată trebue să înștiințeze despre toate, printr'un vătaf sau zapciu anume, care întărește măsurile luate și înștiințează pe supraveghetorul de raion.

§ 79. Supraveghetorul de raion începe combaterea molimei pe baza regulilor expuse în paragrafele... stabilește cauzele sigure ale ivirei molimei, și după descoperirea acelor pricini, va înștiința Marele Inspector și pe supraveghetorii raioanelor apropiate.

CAP. XI.

Răspunderile în precurmarea ciumei.

§ 80. Pe răspunderea Marelui Inspector stă în bună parte îndeplinirea exactă a îndatoririlor funcționarului serviciului lui, buna

www.dacoromanica.ro

orânduială a cheltuelilor şi in genere tâlcuirea ordinelor, de care ţine stingerea cât mai repede a molimei.

§ 881. Supraveghetorul de raion răspunde de districtul său, el este supus Consiliului de răsboi, dacă in timpul cercetărilor uită de vreo localitate, depozit sau ţeihaus, lăsând cu aceasta să bântue ciuma ; sau dacă in timpul indeplinirei indatoririlor sale n'a observat toate regulele prescrise in această privinţă ; sau dacă n'a supraveghiat pe cei daţi in seama lui, din care cauză s'ar răspândi molima: sau dacă ar permite să se chinuiască locuitorii şi. in sfârşit, dacă ar cheltui banii fără rost.

§ 82. Vătafii de plasă şi zapcii de plasă se supun iarăşi Consiliului de răsboi, pentru neglijenţe prin plăşile sau plaiurile lor, mai ales dacă nu raportează la vreme supraveghetorului de district despre molimă, nu implineşte exact hotărârile acestuia sau chinueşte pe locuitori.

§ 83. Şefii localităţilor, pe baza regulamentului carantinelor sunt supuşi pedepsei corporale pentru orice fel de neglijenţe, iar pentru greşeli mai mari sunt daţi judecăţei ; de aceia supraveghetorii de raioane vor veghea ca vătafii şi zapcii să tâlcuiască şefilor de localităţi, indatoririle lor după acest regulament şi in acelaş timp să vegheze cu băgare de seamă să prevină orice neregulă.

§ 84. Pentru ispravnicii de zemstvă, din cauză că au ocupaţii prea variate, nu li se stabileşte exact indatoririle lor, totuşi nu scapă de răspundere, dacă nu indeplinesc cererile Marilor Inspectori sau supraveghetorilor de districte.

CAP. XII.

Despre transporturi.

§ 85. Marii Inspectori, ajutorii lor — boerii, revizorii executori, se transportă prin ţinuturi cu poşta cu cai, plătindu-li-se distanţele, iar unde nu-i poştă, cu caii locuitorilor.

§ 86. La fel se plăteşte şi drumul funcţionarilor de carantină şi medicilor trimişi dintr'un ţinut intr'altul, pentru ca să ia măsuri contra ciumei.

§ 87. Supraveghetorii de raioane şi Ispravnicii pentru precurmarea molimei, preoţii şi zapcii, de oarece transporturile lor se mârginesc la localităţi apropiate intr'un district, sunt datorî să ia căruţe de pe la pământeni, fără plată.

§ 88. La fel dacă un funcţionar de carantină sau medic dacă este obligat să treacă dintr'o localitate in alta din unul şi acelaş raion, trebue să ia cai şi căruţă fără plată dela pământeni.

Semnează : General maior Svecin ; general maior Cuzmiţin ; statski sovetnic Botnnin ; medic primar al spitalelor Moldovei şi Valahiei, statski sovetnic Ostrogowskii ; membrul Divanului executiv valah, maior Nojin, Nicolae Şuţu, Grigore Grădişteanu, D. Clinceanu şi D. Topliceanu.

www.dacoromanica.ro

In aceiaş zi, la 27 Noembrie 1829, Kiselef însărcinează în mod special pe generalul S. I. Cuzmiţin, să ia conducerea executării fără zăbavă a prevederilor din proectul regulamentului de mai sus alăturând Comisia contra ciumei la Comitetul suprem :

Milostive Gospodar, Ştefan Ivanovici (Cuzmiţin).

Cu prilejul numirei Marilor Inspectori însărcinaţi cu combaterea molimei din Principate, găsesc că existenţa Comisiei locale pentru precurmarea ciumei, a cărei activitate se mărgineşte numai la Bucureşti, osebit de Comitetul suprem, este fără folos, mai ales că tot ce ar face, trebue să se bazeze pe prescripţiile Comitetului suprem ; de aceia ca să se suprime o corespondenţă de prisos între aceste Comisii, cât şi o perdere de timp inutilă, găsesc necesar să alătur Comisia la Comitetul suprem, care vor lucra sub directa mea conducere.

Odată cu aceasta, pentrucă cel mai mare membru al Comitetului general, Generalul maior Svecin, a fost numit mai Mare Inspector, vă rog ca să dispuneţi să se alăture aceasta la dela (dosarul) Comitetului. Şi pentrucă ocupaţiile mele cu conducerea Principatelor şi a armatelor, personal mă împiedică să mă ocup de activitatea curentă a Comitetului suprem, vă propun Măriei Voastre, să începeţi a da curs actelor curente, raportându-mi numai cazurile de extremă importanţă. Totodată să începeţi imediat planul curăţirei Bucureştilor pe baza § 41 din proectul precurmărei molimei, plan pe care mi-l veţi prezinta în cel mai scurt termen.

Şi pentrucă molima există şi prin salele Spitalului militar din Bucureşti, la nr. 2, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13 şi 19, vă însărcinez ca prin înţelegere cu doctorul şef al spitalelor statski sovetnic Ostrogowski, să începeţi curăţirea mai sus numitelor saloane cu toată rigoarea legilor carantineşti. In acest scop se numeşte ca ajutor d-voastră, maiorul Ilniski.

Eu cred ca această curăţenie să se înceapă prin gruparea bolnavilor în câteva saloane, iar camerele goale să fie spălate, văruite, curăţite şi afumate cât se poate mai repede, apoi să se continue curăţirea în celelalte secţii ; iar în timpul curăţirei ţeihauselor, să se despartă echipamentul mare ; hainele să fie împărţite în două categorii : cele de pe vii să fie trecute la bolnavi, iar cele de pe morţi, să fie sigilate până la noi ordine.

Şi pentrucă pe baza § 63, curăţirea în Bucureşti a depozitelor şi a ţeihauselor este în seama specială a Colejscului sovetnic Milos, pentru curăţirea ţeihauselor spitalului, să utilizaţi pe d-l Milos.

In general despre cele ce va hotărâ Măria Voastră, aştept înştiinţări. ss. Kiselev. La 27 Noemb. 1829, nr. 11820.

Apoi se dă o listă complectă cu încadrarea serviciilor combaterei ciumei :

Lista nominală a funcţionarilor medici şi funcţionari de carantină, cari intră sub conducerea Marelui Inspector.

www.dacoromanica.ro

Doctori.

Manolache în ţinutul Ilfov . . . . . cu 200 de lei
Metz în Slobozia . . . . . „ 400 „ „
Patrichi în Călăraşi . . . . . „ 400 „ „
Marsilie pe lângă Comisie . . . . . „ 400 „ „
Ţârcă pe lângă Comisie . . . . . „ 400 „ „
Joanne, medic în Ploeşti . . . . . „ 200 „ „

Funcţionari.

Sovetnic definitiv Andreev în Brăila, argint 300 . . . lei 120.
Şef de detaşament Zaborovski în Călăraşi, bon 800 . . „ 120.
Sovetnic def. Bujinski în Călăraşi, bon 300 . . . . . „ 90.
Secretar de provincie Baronetki în Călăraşi, bon 300 . . „ 90.
Subofiţer Ivanov în Călăraşi . . . . . „ 90.
Sublocot. Papanolopolo în Buzău, bon 700 . . . . . „ 120.
Secretar de colegiu Osovski în Silistra, argint 200 . . „ 90.
Idem, Comnino în Ploeşti, bon 700 . . . . . „ 150.
Idem în Măcin, argint 700 . . . . . „ 90.
Sublocot. Schifaris în Brăiliţa . . . . . „ 150.
Căpitan Hominski, pe lângă Comisie . . . . . „ 200.
Sublocot. reg. 12 Eger, Svitaduh şi Sublocot. Orjelskii din reg. Cont. Diebici, ambii primesc leafa dela Comisia depe lângă regimente.

Funcţionari de cancelarie.

Secretar colegiu Volcemetki, pe lângă Comisie, bon 25 . . 100 lei
Dvornic Râpalov, pe lângă Comisie . . . . . 45 „

Lista membrilor, funcţionarilor şi a medicilor Comitetului suprem, cât şi Comisiei contra molimei alăturată Comitetului suprem.

Membri.

General maior Cuzmin.
Statski sovetnic Boşneac (Botnnin).
Doctor şef al spitalelor Statski sovetnic Ostrogowskii.
Maior Nojin.

Boeri:

Spătar Şuţu.
Mihail Filipescu.
Grigore Grădişteanu.
Stolnic Clinceanu.
Sărdar Topliceanu.
Doctor Marsilie, cu practică particulară din carantina Taganrof.
Doctor Lacser, cel mai mare medic funcţionar.
Sanitar Meier, pe lângă org. carantinelor.
Casierul Samurcaş, înrolat de bună voe pe lângă Comisie.
Secretar de colegiu Meitani-Migdanov. idem.

www.dacoromanica.ro

Funcționari de cancelarie :

Arhivist de colegiu Gulanimuci, înrolat de bună voe pe lângă Comisie.
Secretar de provincie Cicini, înrolat de bună voe pe lângă Comisie.
Arhivist de provincie Cafajeev, idem.
Idem, Ergola, idem.
Idem, Scortulenco, idem.
Nicolai, înrolat de bună voe pe lângă Comisie.
Ștefan, idem.
Dimitrie, idem.
Ioniță, idem.
Sublocot. de execuție, Pavlovici reg. 33 Eger, idem.
Ajutorul sublocot. Demianovici din reg. infant. Elnițe, idem.

Poliția ciumei din orașul București :

Sublocot. Podvițki, secția de negru.
Sublocot. Aculici, secția de verde.
Sublocot. Calinkin, secția de albastru.
Sublocot. Tiumencov, din poliția din St. Petersburg, secția galben.
Sublocot. Serdacovskii, din poliția din St. Petersburg, secția roș.

Medici particulari :

Estiotis, înrolat de bună voe.
Ștefani (Piscupescu), înrolat de bună voe.
Alexandridis, idem.
Gussi, idem.
Bubuki, idem.

Carantinele orașului București :

Secția Dudești :

Secretar de provincie Ghica, înrolat de bună voe.
Sublocot. Lavrov din poliția St. Petersburg, idem.
Medic Cațano, idem.

Secția Pantelimon :

Sublocot. Strahovici, din poliția Sft. Petersburg, de bună voe.
Agent sanitar Costeiner, dela carantina din Moghilev.
Arhivar de colegiu, Galenco, dela carantina din Dubasari la carant.
Hagi Moscu.

Funcționarii Marelui Inspector din Valahia Mare :

Sovetnic definitiv Andreev dela carantina din Reni, mutat la Brăila.
Șef de brigadă Zaborovski dela Taganrog mutat la Călărași.
Sublocot. de poliție din Petersburg Vendel.
Idem, Taraschov.

www.dacoromanica.ro

Secretar de colegiu Osovscki dela carant. Oculoc, lângă generalul Craevsc.
Secret. de colegiu Comnino dela carant. Theodorei la Ploeşti.
Sublocot. Papanclopulo dela Taganrog la Buzău.
Sovetnic definitiv Bujinski din Odesa la Călăraşi.
Secretar de provincie Baroneţki dela carant. Moghilev la Călăraşi.
Sublocot. la pensie Baroneţki, înrolat de bună voe.
Idem, Niculae Ivanov, idem.
Secretar de provincie Groseţki dela carant. Dubasari.
Sublocot. Sveatodihov din reg. 12 Egersee.
Sublocot. Orjelski din reg. contelui Diebici.
Secretar de colegiu Volceneţki dela carantina Taganrog.
Dvornic Râpalov, înrolat de bună voe.

Medici:
Meţ, dintre liber practicieni.
Patrichi, idem.
Ţârcă, idem.
Tavernier, idem.
Ioanne, idem.
Manolachi, idem.

Funcţionarii Marelui Inspector din Valahia Mică:
Căpitan la pensie Homiski, în Craiova.
Chestor de poliţie în Petersburg, Bogdanov, în Craiova.
Sublocot. de poliţie din Petersburg Carelin.

Funcţionari pentru desinfectarea obiectelor din Bucureşti:
Secretar de provincie Camenski, dela Reni.
Sublocot. de poliţie din Petersburg Carelin.

S'au primit dela magazia farmaceutică din Hotin, pe data de 1 Oct. 1829, următoarele materiale:
Acid sulfuric 71 puduri şi 16 funţi.
Magneziu 53 puduri şi 22 funţi.

De atunci s'au întrebuinţat şi au rămas:
S'au întrebuinţat:
Acid sulfuric 24 puduri şi 31 funţi; au rămas 46 puduri şi 31 funţi.
Magnezie 17 puduri şi 35 funţi; au rămas 17 puduri şi 35 funţi.

Reţeta afumării:
1 şi 1/2 părţi de marganţ negru,
3 părţi sare de bucătărie, 3 părţi apă, şi se amestecă tot la un loc, după care se adaugă 2 părţi de piatră vânătă [287]).

287) Arhivele Stat. Ad-tive vechi. Dos. 2017/830 roş. Despre orânduirea mai marelui inspector. în care se află Aşezământul pentru precurmarea boalei. Dosar rus. Traducere de D-ra Topaşevski. studentă.

www.dacoromanica.ro

Cu un plan de lucru bine hotărât şi cu un personal tot atât de hotărât a lucra, Kiselef a reuşit în foarte scurt timp, să stăvilească epidemia. La venirea lui în ţară, ciuma bântuia *„în ambele capitale, în 23 de oraşe „şi trei mii de sate"*. Apoi s'a început curăţirea şi s'a făcut în *„curs de 5 „săptămâni în 36 de oraşe şi 5496 de sate, încât la 1 Ianuar 1830, conta- „giunea a încetat, iar la 15 Aprilie nu mai rămăsese nici un bolnav"* [288]).

Ultimul dar şi cel mai important focar de ciumă era în Călăraşi şi în judeţul Ialomiţa. Epidemia a isbucnit în aceste părţi dela tot începutul ostilităţilor, şi a atins punctul culminant în vara anului 1829. Ruşii, cari aveau trecerea trupelor prin aceste meleaguri, aveau tot interesul să oprească boala; de aceia au întrebuinţat toate mijloacele în acest scop. Socot că este interesant să descriu aici, fazele epidemiei de aici şi lupta ce s'a dus contra ei.

Către sfârşitul lunei Mai 1829, coleski-secretar Bacalu, era cinovnicul cel mai de seamă în Călăraşi, cu puteri nelimitate în privinţa ciumei. Dela primele svonuri a luat omul toate măsurile ce putea lua în acele împrejurări. Greutatea cea mare era lipsa unei case mai mari, în care să poată aranja o carantină, adică un loc de izolare. La 31 Mai, Bacalu a scris la Bucureşti, Comisiei cercetării bolnavilor, cea însărcinată cu combaterea epidemiei, şi Divanul săvârşitor pus în curent cu pericolul ce ameninţa, a dat poruncă la 4 Iunie, căminarului Iordache Geanoglu, ispravnicul judeţului, să facă tot posibilul să mănăstisească vreo casă pentru acest scop.

Ordinul Divanului s'a încrucişat în cale cu înştiinţarea cârmuitorului că *„ciuma a isbucnit, adusă de Evreii fugiţi de dincolo (din Silis- „tra)"*. Geanoglu propune să ia la goană pe Evrei, fără care *„nici un „cinovnic nu va mai sta în serviciu"*. In cele din urmă s'a hotărât ca toţi Evreii fugari să fie scoşi afară din târg, înspre satul Călăraşii Vechi şi *„periorisiţi acolo după pravilele carantineşti"*.

Logofătul Niculae Catacaţ a fost însărcinat să facă în grabă spitale pentru ciumaţi, atât în târg cât şi la Călăraşii Vechi, iar pentru grija acestor spitale au fost numiţi trei boerinaşi din partea locului, biv polcovnicul ot Pisculeşti, Petrache Logofătul şi Constantin Logofătul ot Mărculeşti.

Dar boala se întindea din zi în zi mai mult. Bacalu moare de ciumă la Călăraşii Vechi, în ziua de 6 Iunie, iar după trei zile moare şi un lucrător de-ai lui Catacaţ. Cei trei boerinaşi după ce şi-au încasat *„folosul"*, au fugit. La 29 Iunie, Cârmuitorul comunica că *„arătându-se cu „nesupunere la poruncile Stăpânirei au dosit din slujbă"*, dar Divanul dă poruncă straşnică *„să se rânduiască ori ceauşul de ispravnic, ori alţi „oameni cari vor fi mai vrednici, ca să meargă după numiţii şi veride- „unde va fi, luându-i, să-i aducă la ispravnicat, şi făcându-le cunoscut „această poruncă a Divanului, negreşit să se pornească a-şi îndeplini „slujba cu care au fost însărcinaţi"*.

---

288) Hurmuzachi, Suplim. I/4, pag. 424. Darea de seamă a generalului Kiselef despre administrarea Moldovei şi Valahiei.

www.dacoromanica.ro

Tot atunci generalul Craevschi intervine cu toată tăria la Comisia cercetărei bolnavilor, să ia măsuri cât mai repezi pentru curăţirea oraşului, şi cere să se aleagă un om de încredere, care să ia contact în acest scop cu ştab meister Zaborowski, cinovnic al carantinei din Călăraşi, specializat în chestiuni de curăţire. Şi s'a ales Logofătul Catacaţ, antreprenorul construirei spitalelor şi palanganelor, adică îngrădirile pentru izolarea bănuiţilor.

Pentru îngrijirea bolnavilor se afla aici d-rul Ţircă.

Treaba mergea greu şi boala se întindea. Mergea greu, mai ales din cauza negustorilor ambulanţi veniţi din toată lumea pe urma soldaţilor. ca să le vândă tot felul de nimicuri, dar mai ales băutură, vin şi rachiu. La 9 Iulie, zapcii streinilor din plasa Lichireştilor, care coprindea şi târgul Călăraşi, vestesc că ciuma s'a ivit printre aceşti negustori aşezaţi cu tarabele în jurul târgului Călăraşi.

Lucrurile încep să devie grave. La 10 Iulie, Comisia cercetărei bolnavilor trimite cinovnici ruşi, să îngrijească de bolnavii din Călăraşi. A douazi, la 11 Iulie, însăşi „*pomojnicul glavnoi director de spitaluri pod „polcovnic Kurik*", cere pentru Călăraşi, să trimită patru oameni, care să vadă de bolnavii de aici. Imediat, în aceiaş zi, s'a trimes un cinovnic, coleski asesor Dorojinski, care să aranjeze carantinele din Călăraşi.

La 12 Iulie, a fost adus Ştefan Doicescu, care se distinsese în combaterea ciumei din Slobozia. Doicescu ia contact cu Logofătul Catacat, iar când a fost vorba să se adreseze şi faimosului specialist Zaborovski, constată că acesta n'a mai dat prin Călăraşi de multă vreme. S'a mai întâmplat să se bolnăvească şi Catacaţ, aşa că a rămas singur Doicescu, care nu putea face mare lucru de unul singur.

Alarmaţi, cei din Bucureşti trimit pe Căminarul Costachie Mardagiu cu „*carte deschisă*" dela Ruşi, să execute întocmai un program de măsuri rezumat în 9 ponturi, din care principalele erau creiarea spitalelor pentru bolnavi, îngroparea morţilor, izolarea suspecţilor şi curăţirea focarelor. In acest scop i s'a dat ca ajutor pe polcovnicul de ciocli Sava cu patru ciocli, funii pentru întinsul hainelor, 400 de costume noi pentru îmbrăcarea suspecţilor şi izolarea lor, ca să-şi facă termenul de carantină în nişte locuri îngrădite cu palanganuri construite de praporcicul Costromiticov; slugerul Hristodor Marinoglu trebuia să îngrijească de lemne, iar Cazacii din localitate au primit ordin, să dea tot sprijinul şi mai ales să ajute pe locuitorii băjenari.

Opera de curăţire începe, dar epidemia se întinde mereu. Doctorul Meţ, care înlocuise pe Ţircă, şi cu polcovnicul Sava nu mai dovedesc cu treaba. La 4 Sept. 1829, se mai trimet din Bucureşti 2 căruţe cu câte patru cai şi alţi patru ciocli, să îngroape morţii. La 10 Sept. s'a isprăvit şi medicamentele de care dispunea d-rul Meţ. La 13 Sept., Căminarul Mardagiu comunică că boala s'a întărit, că însăşi doctorul a căzut lovit de ea. La 16 Sept., Divanul scrie celui de al doilea ispravnic Iordache Slătineanu :

www.dacoromanica.ro

„Cinstitul Căminar Costache Mardagiu, îngrijitorul molevmei dela Călăraşi, prin raportul dela 13 Sept., înştiinţează Divanul că acolo în târgul Călăraşi unde se află, se urmează o foarte mare neorânduială la curăţirea ce este poruncită a face, din pricină că nu are salahorii cei trebuincioşi a pune în lucrare câte privesc spre curăţirea oraşului şi a spitalurilor de acolo, cum şi cioclii de ajutor pentru îngroparea celor ce mor pe toate zilele, care zac morţi, neîngropaţi, peste câmp şi pela pereţii caselor; şi se roagă Divanul a se face punere la cale, cu a i se da ajutorul cel cuviincios. Drept aceia se scrie dela Divan, dumitale Iordache Slătinene, ca luând în băgare de seamă arătările mai sus numitului boer, să întrebuinţezi negreşit orice mijloace vei şti, a da trebuincioşii salahori pentru îngroparea morţilor şi cioclii ce-i va fi lipsind, să-i înmulţeancă, şi tot cuviinciosul ajutor spre a putea aduce întru îndeplinire însărcinările ce-i sunt puse asupră-i. Salahorii însă, ce se vor trimite la Călăraşi, să-şi aibă merindele trebuincioase cu sineşi, ca să nu cerce lipsă de hrană. Ci dar întocmai făcându-se urmare, să aibă Divanul răspuns.

Celălalt ispravnic Geartoglu sau Geanoglu, deşi se afla în Călăraşi, dar teama contaminărei s'a închis în casă şi sub pretext de boală, nu voia să primească pe nimeni. Din această cauză comandantul trupelor ruseşti îl reclamă şi Jeltuhin, deplin împuternicitul şi prezident al Divanurilor, îi face observaţii şi trimite şi pe parucicul Silberger din Desrskipole de egeri călări, care să pună rânduială în curăţirea oraşului.

Şi cu toate că Mardagiu vedea lucrurile în roz, ba anunţa chiar că *„cu mila lui Dumnezeu, după sârguinţa ce s'a făcut, năprasnica boală a „mai contenit"*, în realitate epidemia secera fără milă.

La 20 Sept., chiar Sava polcovnicul cioclilor a şters-o la Bucureşti şi a lăsat pe cioclii de capul lor, fără nici un frâu blestemăţiilor lor. La 26 Sept., Călăraşul a fost închis complect de trupe; nimeni n'avea voe să intre, nici să iasă. Publicaţiuni mari s'au afişat în tot Bucureştiul, la 28 Sept., prin care se anunţa închiderea acestui oraş. La 1 Oct. Hugot, consulul Franţei, comunica guvernului său, că în Călăraşi mureau câte 100 şi 120 oameni pe zi [289]).

Strejuit sau înţepuit, cum se zicea atunci, fără nici o comunicaţie şi fără nici un ajutor, Călărăşenii s'au stins unul câte unul, iar epidemia s'a stins când n'a mai avut pe cine ucide. La 10 Oct. s'a trimis din Bucureşti o tulumbă mare, cu care s'au spălat casele contaminate. In acest chip s'a făcut o curăţire generală; până şi drumul spre Bucureşti cu conacele şi posturile de poştă au fost curăţate de Matache Mihai, cinovnicul înadins orânduit pentru această slujbă, de către d-rul Alexandridis din Comisia cercetării bolnavilor.

Spre iarnă, la 4 Decembrie 1829, mai rămăsèse vreo câţiva soldaţi ruşi bolnavi în spital, numai că acest spital era atâta de rău şi de dără-

289) Hurmuzachi. vol. XVII, pag. 214. Doc. CCCXXXVII.

www.dacoromanica.ro

pănat, că bolnavii pătimeau mult din cauza frigului şi neodihnei. Atunci s'a hotărât să fie mutaţi la Măgureni, în casele în care era depozitată muniţia de războiu. In acest scop, s'a dat ordin ca această muniţie să fie ridicată, iar ispravnicii Iordache Slătineanu şi Hristache Băjescu, ajutaţi de comandantul rus din localitate, maiorul Tomilovski, au primit ordin ca în soroc de o săptămână, să mute pe toţi bolnavii, cu căruţe cu boi luate de prin judeţ.

Aşa a scăpat pentru totdeauna oraşul Călăraşi de ciumă [290]).

La fel s'au petrecut lucrurile şi prin judeţul Ialomiţa. La 18 Mai 1829, a fost rânduit Ştefan Doicescu, cinovnic pentru combaterea ciumei din Slobozia. Acesta a scos afară, la câmp, toată populaţia validă a târgului şi apoi a spălat şi curăţit casele contaminate. Pentru cei bolnavi a făcut 15 colibe din pari bătuţi în pământ şi cu pereţi împletiţi cu nuele, acoperite cu stuf şi cu despărţituri în interiorul colibelor ca să izoleze bolnavii între ei. La marginea acestora a făcut două colibe mai izolate pentru caraulele de pază, ca să nu se apropie nimeni de ciumaţi, sau să fugă vreunul dintre ei. Majoritatea bolnavilor erau militari ruşi. Acest lagăr de ciumaţi era pus sub paza căpitanului Nichiforache, orânduit aici de către statski sovetnic Kuricof, directorul spitalelor de ciumaţi.

Mortalitatea printre bolnavi era foarte mare, că nu se mai dovedea cu îngropatul morţilor. La aceasta se mai adăuga lipsa cioclilor de meserie, cât şi lipsa uneltelor necesare, sape şi târnăcoape pentru săparea gropilor. Cererea lui Doicescu ca să se procure asemenea unelte, nu ştim din ce motive, n'a fost aprobată de ispravnicul Iordache Slătineanu. A fost nevoe să se recurgă la ajutorul celor din închisoare, ca să facă pe ciocli ; după un vechiu obicei, aceştia, dacă scăpau teferi, erau ertaţi de restul osândei ce mai aveau de făcut. Acum, ca şi altădată, Divanul a trimes şase *„vinovaţi"* să servească la spitalul din Slobozia, drept îngrijitori de ciumaţi şi ciocli pentru morţi, iar la 28 Mai, se dă poruncă ispravnicului, să mai angajeze şi alţi oameni cu simbrie, că vinovaţii trimişi nu mai dovedeau cu îngropatul morţilor.

La 27 Mai, un oarecare Ştefan din Bucureşti, moare de ciumă la Stelnica. La 29 Mai, boala pătrunde în Borăneşti şi ispravnicul comunică că *„tot satul s'a risipit"*. La 6 Iunie, se iveşte în Urziceni, unde, în trei zile, dela 6 la 9 Iunie, mor 37 de oameni.

In acest timp epidemia se întinsese şi producea dezastre în Slobozia. Doctorul Ioan Mihel Metz Arzt este însărcinat cu îngrijirea bolnavilor, în timp ce Ştefan Doicescu se ocupa cu măsurile de curăţenie. La 14 Iunie intervine şi deplin împuternicitul Jeltuhin, care comunică la 20 Iunie, că *„glavnoi dohtorul spitalelor amândorora Principatelor, dumnealui „sovetnic Holodovei"* a hotărât să se facă pe malul Ialomiţei, dinspre Perieţi, două palangane, adică îngrădiri, unul pentru o sută de ciumaţi şi altul pentru izolarea celor cu bănuială. In acelaş timp trebuia să

290) Arh. stat. ad-tive vechi. Dos. 1068/1829, publicat în «Pământul», Revistă din Călăraşi sub conducerea d-lui E. Cialîc, nr. 37—38/933.

www.dacoromanica.ro

se cureţe toate casele contaminate, aşa cum prescriau pravilele carantineşti.

D-rul Metz, cu toată furia epidemiei sau cine ştie din ce anume motive, îşi ia singur răspunderea combaterei molimei din Slobozia, şi la 22 Iunie, Doicescu este concediat, ca după alte câteva zile. la 12 Iulie, să fie trimes la Călăraşi în combaterea epidemiei de acolo.

Dintr'o statistică făcută de Comisia cercetărei bolnavilor din Bucureşti, se constată că până la 18 Iulie 1829. au murit în Slobozia 162 de inşi, s'au însănătoşit 180 şi mai erau încă 140 de oameni contaminaţi.

Pentru intensificarea măsurilor de combatere, a fost numit la 18 Iulie, Stolnicul Gheorghe Lehliu, boer din judeţ, care să conducă opera de salvare. Lehliu primeşte această sarcină, dar pune condiţia de a i se da banii necesari la orice nevoe, cum şi ajutoare de oameni iscusiţi. La 31 Iulie i se dă ca ajutoare doi boerinaşi din judeţ, Grigoraşcu Ulescu şi Ştefan Logofătul. Câteva zile în urmă, la 14 August, Dumitrache Topliceanu din Comisia cercetărei bolnavilor, unul din cei mai harnici şi mai stăruitori care au luat parte la stingerea epidemiei de ciumă din Bucureşti şi din Ţară, trimite pentru ciumaţii din Ialomiţa, o cantitate de medicamente şi anume: 20 funţi de magnezie. zece funţi de vitriol, zece de pucioasă. 60 de funţi de sare şi mai adaugă 200 de piroane şi o sută de frânghii pentru întinsul boarfelor la sorit.

Lehliu cu ajutoarele lui şi toată populaţia satelor contaminate s'au pus pe treabă, au izolat bolnavii, au curăţit casele infectate, au afumat şi aerisit lucrurile de prin case şi au împrăştiat populaţia rămasă sănătoasă. Spre toamnă epidemia a început să scadă. Prins în vârtejul trebei, Lehliu nu mai avea vreme să stea de rapoarte asupra celor înfăptuite, nici asupra mersului epidemiei, din care cauză cei din Bucureşti, nu ştiau nimic din cele ce se petreceau în Ialomiţa. Cereau mereu să li se trimită rapoarte dar Lehliu nu răspundea. In cele din urmă, la 4 Oct., a fost somat să vie la Bucureşti, să dea singur relaţii exacte asupra situaţiei. Din fericire, sarcina i-a fost uşoară. pentrucă lucrurile mergeau bine şi boala nu mai bântuia decât satele din lungul malului dunărean şi în plasa Ciocăneşti, care ţinea de Ilfov, adică acolo pe unde erau mulţi Ruşi. Se pare chiar că în aceste părţi se petreceau adevărate orori. Aşa, la 10 Oct.. ispravnicul Ilfovului raportează celui de Ialomiţa, că podarii din plasa Ciocăneşti, rânduiţi la podurile depe apa Dunărei şi a Borcei, au fugit de răul epistaţilor lor, care îi silesc să facă slujbe pela ordiile de ciumaţi ce sunt în faţa Silistrei şi în jurul Călăraşilor; se mergea până acolo cu neomenia, că soldaţii ruşi îi sileau să care în spinare morţii de ciumă, ca să-i îngroape *„pe la locuri depărtate pricinuind dintr'aceasta „mare molemnă satelor din plasa Ciocăneşti"*. Reclamaţia nu putea rămâne necercetată. Ispravnicul Ialomiţei a chemat epistatul podarilor şi pe vâslaşi, i-a pus faţă, şi, negreşit, a eşit că nu-i nimic adevărat, că soldaţii ruşi sunt nişte mieluşei nevinovaţi.

Spre sfârşitul cumplitului an 1829, s'a sfârşit şi cu ciuma. Rămăsese treaba să se facă curăţire generală prin toate satele, aşa cum poruncise Kiselef, ca nu cumva să reisbucnească boala în primăvară. In acest

www.dacoromanica.ro

scop s'a numit câte un boer *„deputat"* pentru fiecare plasă, care să ajute zapciului plăşei, să execute şi să controleze această curăţire. La 20 Februar 1830, generalul maior Svecin, mai marele Inspector al precurmărei molimei din Valahia mare, raportează că zapciul plăşei Lichireşti şi deputatul acestei plăşi, vistiernicul Rudeanu Piersiceanu, nu-şi fac datoria cu destulă pricepere şi atenţie. Kiselef îi dă afară din slujbă şi dă poruncă ca în viitor, să nu mai fie primiţi în nici o slujbă a Tărei. De fapt a fost o confuzie: nu Rudeanu era deputatul plăşei Lichireşti, ci boerul Dinu Perieţeanu. A fost nevoe să intervie ispravnicul Iordache Slătineanu, să restabilească faptul, după care au fost numiţi Gheorghiţă Căpitanu ca zapciu şi Logofătul Gheorghiţă Pribegeanu, ca deputat al plăşei Lichireşti.

Graţie energiei fără seamăn a lui Kiselef epidemia s'a stins.

Ca să nu reînvie, supravegherea era foarte severă: orice caz de boală sau de moarte suspectă trebuia raportat numaidecât, altfel nu era bine de cei însărcinaţi cu această supraveghere. La 15 Aprilie 1830, când a murit în Urziceni un copilaş numai de câteva zile de *„boală grabnică"*, cârmuitorul Slătineanu a raportat numaidecât, şi a fost nevoe să se verifice cauza morţei şi să se examineze cadavrul, nu de medic, ci de... comandantul local, şi de paruciucul Papadopol, cel anume orânduit pentru această treabă de generalul Svecin, mai marele Inspector al precurmărei boalei. Numai aşa s'a putut stinge epidemia pentru totdeauna [291]).

Şi s'a stins pentru totdeauna, pentrucă graţie carantinelor puse în lungul Dunărei şi severităţei cu care Niculae Mavros, inspectorul general al carantinelor, a ştiut să aplice regulele de pază, ţările noastre nu s'au mai contaminat deşi peste Dunăre, ciuma a continuat să bântue până la 1850.

In lungul şir al epidemiilor de ciumă care au bântuit Ţările Româneşti, vecinii luau totdeauna măsuri de pază şi înfinţau carantini oricând se ivea ciuma la noi, dar niciodată, noi n'am putut face acest lucru, când ciuma se ivea la vecini.

N'am putut pentrucă eram sub dominaţiunea turcească şi Turcii nu voiau s'audă de carantini. Fataliştii, ei se conduceau de formula *„iazgâ bozulmaz"*, de ce ţi-i scris nu scapi; osebit de asta Legea Profetului opreşte pe Turc, să fugă dintr'un oraş contaminat de ciumă; cel ce moare se duce în raiul Profetului cu coroană de martir.

Unele încercări, nereuşite sau nesusţinute s'au făcut şi la noi. Prima, în urma tratatului dela Kuciuc Kainargi, la 1774; Principatele au fost obligate atunci, să aibă un număr de 20 de *„vozari"*, pentru paza Dunărei; dar aceşti vozari aveau de făcut paza poliţienească a Dunărei, nicidecum cea sanitară.

Zece ani mai târziu la 27 Noembrie 1784. Mihai Şuţu pune o carantină de cinci zile la Lichireşti, actualul oraş Călăraşi, în faţa Silistrei,

291) Arhivele Stat. Ad-tive vechi, dos. 1070/1829, Publicat şi în «Pământul», revistă din Călăraşi sub direcţia d-lui E. Cialic, Nr. 45—46 din Oct./1933.

www.dacoromanica.ro

unde bântuia ciuma. Este prima încercare la noi, cu atât mai de mirat, că se făcea contra unui oraş turcesc; numai nu ştim cât timp a durat.

Despre un cordon sanitar se vorbeşte la 11 Iunie 1813; atunci Domnitorul Caragea, a făcut un cordon dela Giurgiu până la Zimnicea, pentru a se *„opri câtăva vreme comunicaţia"* şi totodată înştiinţează că *„marginea dinspre Ţara turcească s'a închis"*.

Alte încercări nu s'au mai făcut până la războiul Ruso-Turc din anii 1828—29, după care ni s'a dat voe a întocmi carantini pe malul stâng al Dunărei, eliberat pentru totdeauna de sub dominaţia turcească. Iar dacă ni s'a dat această voe, am dovedit că, nu există în lume un popor mai pătruns de sentimentul datoriei ca poporul românesc; am păzit regulele carantinelor cu atâta sfinţenie, că, din momentul întocmirei lor ciuma a dispărut din România, şi cu asta, însăşi Europa a fost salvată de prăpădul acestei boli [292]).

Dar nu s'a isprăvit bine cu ciuma şi la 22 Mai 1831, holera *„se „arată la graniţa dinspre Moldova; în capitală (în Bucureşti) s'a ivit la „22 Iunie"*. Kiselef era în Iaşi cu *„un mic număr de impiegaţi, în mijlocul „unei populaţiuni pradă morţei, îngrijind-o şi mângâind-o... Sfătuit numai „de devotamentul său pentru omenire a adus uşurări de tot felul.."* Boala a încetat în Moldova pela sfârşitul lui Iulie. Mijlocul întrebuinţat a fost împrăştierea poulaţiei în câmp şi pădurile din jurul oraşului [293]).

La 6 Iulie 1831, Kiselef ajunge în Bucureşti şi imediat începe opera de organizare a luptei contra epidemiei.

S'a format un cordon sanitar pe linia Buzăului dinspre Moldova, sub paza doctorilor Antonie Paleologul din ocrugul 5, Buzău, Manolache Enculeu, Mihalache Andonie şi Sterie Radian [294]). Toată ţara este împărţită în şapte zone, fiecare zonă în seama unui boer mare: Clucerul Grigore Filipescu pentru Bucureşti; Banul Grigore Băleanu în Dâmboviţa, Argeş şi Muscel; Vornicul Mihai Ghica în Prahova şi Saac; Hatmanul Corneanu în Ilfov; Logofătul Manolache Arghiropol în Teleorman şi Olt; Pitarul Grigore Obedeanu în Vlaşca; Costache Şuţu în Slam-Râmnic, Buzău, Brăila şi Ialomiţa.

Doctorii ocrugurilor sunt însărcinaţi cu descoperirea şi identificarea cazurilor de holeră, sub conducerea protomedicului doctor Estioti, care s'a şi bolnăvit de holeră de era mai-mai să moară, aşa cum murise protomedicul Moldovei, d-rul Eustaţiu Rola din Iaşi [295]).

Un al doilea cordon sanitar s'a pus în lungul râului Ialomiţa, sub privigherea Hatmanului Niculae Filipescu; acesta avea la dispoziţie pe d-rul Pavli sau Paul Vlasto. însărcinat cu descoperirea oricărui caz de boală. Şi pentrucă prin judeţul Ialomiţa era trecerea Ruşilor spre Silistra, pe care continuau s'o ţie drept zălog în contul despăgubirilor de război, ca să se evite contagiunea, s'au luat aici măsuri excepţionale. Osebit de cordonul depe apa Ialomiţei. tot judeţul a fost încadrat cu boeri

292) P. Samarian. Ciuma.., pag. 555 şi pag. 12.

293) Raportul lui Barbu Ştirbei. Convorbiri literare. anul 22. p. 1035.

294) Arh. Stat. Ad-tive noi. Comit. Carant. dos. 1550/1831.

295) Idem Dos. 72/1831 dela 39 şi Ad-tive noi dos. 1581/831 şi 1567/831.

www.dacoromanica.ro

din părțile locului, Căminarul Iordache Geanoglu, Hristache Băjescu, Medelnicerul Hristache Greceanu. Logofătul Matache și Logofătul Tache, cari, după îndemnul lui Kiselef, supravegheau satele smreduite, adică contaminate, unii dintre ei cu leață, alții fără nici o plată. Din nenorocire toate aceste măsuri n'au folosit la mare lucru, pentrucă în curând Ialomița a fost sediul principal al epidemiei [295]).

Pentru ferirea Olteniei s'au întocmit un comitet de supraveghere în Craiova sub președinția Clucerului Ioan Vlădoianu, având de ajutor pe Vasile Lăcusteanu, secretar pe Medelnicerul Iordache Marescu, Iorgu Fotino și alți slujbași mai mici. D-rul Feraru avea conducerea medicală. Trecerea în Oltenia s'a lăsat liberă numai prin două locuri, unde s'au făcut și carantini : carantina de la Prooroci sub conducerea dohtorului-gerah Tișler și carantina Sud-Vâlcea sub conducerea epistatului Teodosie Golescu și unui dohtor-gerah, al cărui nume nu-l cunoaștem [296]).

In București, osebit de Clucerul Filipescu, s'a mai întocmit lângă despărțirea a II-a a Comitetului Carantinelor un birou special, la care funcționa un Comitet extraordinar sub conducerea stolnacealnicului Pârvu Lăcusteanu, având ca scriitori pe Mateincă Fălcoianu, Ghiță Stănescu și Iancu Maxim, iar ca doctori pe mai marele doctor Constantin Estioti, ajutat de d-rii Ștefan Piscupescu și Marsilie, medicul județului Ilfov, detașat pe lângă acest Comitet.

Medicii ocrugurilor pe unde se ivise boala, au primit ordine să supravegheze și să identifice orice caz suspect : d-rul Șobel la ocrugul 3 și Dâmbovița; d-rul Vasile Ananici la ocrugul 4; d-rul Constantin Hristari în locul lui Marsille în Ilfov; d-rul Țircă la ocrugul 6 și d-rul Antonie Paleologu la ocrugul 5.

S'au mai numit și alți doctori, unii dintre ei improvizați ca doctori pentru nevoile combaterei epidemiei fără să fie doctori, și o sumă de cinovici în diferite puncte de pază și pela lazarete, și anume :

Dohtorul Hristodor Constantin la carantina din plasa Teleajen.
„ *Sterie Radian la carant. Gerlești, mutat la Fundeni.*
„ *Mihalache Antoniu. la lazaretul Vădeni în Brăila.*
„ *Șarl sau Charles Barozzi, la Focșani.*
„ *Cârstian la Focșani.*
„ *Pavlu Vlasto la podul dela Slobozia.*
„ *Samuel Sontaglu în Ialomița.*

De fapt niciunul dintre toți aceștia nu-i doctor cu diplomă.

Pitarul Ioniță, epistatul polcovniciei de ciocli, intră și el în activitate cu cioclii lui.

Se numesc apoi cinovnicii necesari pela diferitele lazarete din Ilfov, la Obilești, Goștinari, Văcărești unde se află și dohtorul Niculae Vlasto; la Fundeni, Pantelimon, Moara Colentinei, Floreasca, Heres-

296) Arh. Stat. Ad-tive noi. Comit. Carant. 1550/1831 roș.

297) Idem, dos. 1578/1831. Dela pentru cheltuelile Comitetului extraordinar. fila 131.

www.dacoromanica.ro

treu. Băneasa. Cățelu. Vitanul. Grădina Logofătului Belu. toate. localități în care s'au refugiat populația Bucureștilor. Hasnaceul. adică casierul Comitetului extraordinar pentru combaterea holerei era Serdarul Vasilescu [298]).

La sfârșitul lui Iulie. atunci când epidemia era în toi și amenința să devie catastrofală. serviciile s'au complectat :

In biroul central :

Medelnicerul Manciu. director al cancelariei.
Pârvu Lăcusteanu. stolnacealnic.
Dimitrache Bildirescu și Matei Fălcoianu. pomojnici.
Scriitori: Alecu Coadă. Pavlache Coadă. Nae Rădulescu. Petrică Ghiorghiu. Tudorache Popescu și Pavlache Rătescu.

In Comitetul doctorilor erau :

Dohtorul C. Estioti cu 1000 de lei lunar.
„ Marsilie. cilien al Comitetului cu 1000 lei lunar.
„ Gh. Grunau. ajutor. cu 1000 lei lunar.
„ Ștefan Vasilovici (Piscupescu) ajutor. cu 1000 lei lunar.
„ Carazisu în văpseaua verde cu 1000 lei lunar.
„ C. Alexandridis. la roșu. idem.
„ Ioan Rasti. la galben. idem.
„ Fotino. la negru. idem.

Prin județe sunt medicii de ocruguri cu câte 416 lei lunar :
Chobel la Dâmbovița.
Vasile Ananici la Argeș și Muscel.
Hristari la Ilfov.
Antonie Paleologu. Slam-Râmnic și Buzeu.
Țircă la Prahova și Săcueni.

Osebit de aceștia erau medicii depe la carantini. la cari se mai adaugă și alții. după nevoile momentului. impuși de epidemie :

Sterie Radian. Andonie Mihalache. Mihalache Enculeu. Sarl la Focșani. Cârstian la Focșani. Pavlu Vlastos la Slobozia. Samuel Sontag în Ialomița. toți cu câte 400 de lei pe lună.

Numai dohtorul Bicowski. protejat de Kiselef. primește 950 de lei pe lună: acesta a servit la lazaretul Mărcuța și în alte părți. iar pentru plata lui a intervenit însăși Kiselef [299]).

La spitalul Dudești funcționa dohtorul Franț Raș.

Vin apoi Pitarul Ioniță cu cioclii lui. o seamă de cinovnici prin plășile sau ocoalele orașului București. și altă seamă de ci-

298) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1578/1831 roș. Delă pentru cheltuelile Comitetului extraordinar. fila 239 și următ.

299) Idem. fila 589.

www.dacoromanica.ro

novnici pela Lazaretele din jurul Bucureştilor, puşi să supravegheze pe cei refugiaţi sau scoşi la Petrosu, la Colentina unde este şi dohtorul Nicolae Vlastos; la Văcăreşti unde este dohtorul Fir; la Herăstrău cu dohtorul Panait Profiro, la Fundeni, Pantelimon, Vitan, Grădina Lelului, Băneasa, Floreasca, Moara Colentina, Cățelu.

Se orânduesc şi câtiva polcovnici pela carantini, la cordonul dinspre Moldova, la cordonul liniei Buzăului, la Călăraşi polcovnicul Gheorghe Stândăveanu, apoi la Obileşti şi la Goştinari.

Comitetul din Craiova rămâne neschimbat, numai d-rului Feraru i se dă ca ajutor pe pomojnicul dohtor Vilag [300]).

Drept tratament se combătea prin toate mijloacele hipotermia, adică simptomul dominant şi impresionant în holeră. In acest scop se întrebuinţau ceaiurile ferbinţi şi fricţionarea corpului; la 24 Iulie, vicepreşedintele Divanului Moldovei comunică că a găsit la Iaşi patru Evrei, care vor să se angajeze în Bucureşti pentru fricţionarea bolnavilor, cu plată de 7 lei şi jumătate pe zi [301]).

In August avem acelaş aparat funcţionăresc cu câteva mici schimbări. La spitalul din Dudeşti avem un doctor Arnold, iar la spitalul Filantropia pe dohtorul Paul Vlasto. Apoi, s'a adăugat o carantină la Bărbătescu, cu dohtorul Mihalache Enculeu [302]).

In Septembrie epidemia era socotită ca stinsă. La 12 Sept. 1831, s'au ridicat toate măsurile contra holerei printr'un jurnal al Sfatului administrativ [303]).

In cursul epidemiei din Bucureşti, bolnavii săraci au avut medicamentele gratuit, eliberate dupe reţetele doctorilor în contul Statului, de către spiţerul Mihai Spiţerul. Kluş Spiţerul. Kâini şi Raymond Spiţerul; toţi sunt aprovizonaţi de către un fel de angrosist-comisionar Galz [304]).

De altfel arsenalul terapeutic întrebuinţat în contra holerei, afară de ceaiuri şi fricţiuni, era extrem de redus. Citãm cu titlu de curiozitate: Comitetul Carantinelor a trimes în fiecare judeţ, ca să se distribue bolnavilor, câte un pacheţel de muşeţel, un pachet de china, două hârtii cu prafuri şi două sticluţe, una cu vin de china şi alta cu picături de opion..., şi cu acestea s'a stins epidemia... [305]). D-rul Ţircă care era în Ploeşti, a primit la 20 Iunie 1931, dela acelaş Comitet, ca să combată epidemia ce se aştepta să isbucnească: 6 dramuri unt de ismă: 6 dramuri picături de opion; doi funţi ismă pentru ceai; un funt flori de muşeţel; 50 de prafuri de magisterium bismuti şi 50 dramuri de revent... Toate ca să previe şi să stingă epidemia... [306]).

---

300) Idem. fila 529.
301) Idem. fila 155.
302) Arh. Stat. Ad-tive noi, dos. 1578/1831 roş. fila 541.
303) Idem, dos. 1579/1831 roş. fila 140.
304) Idem, fila 806 şi 957.
305) Idem. dos. 1578/1831, fila 65.
306) Idem, fila 66.

www.dacoromanica.ro

In general s'a cheltuit foarte puțin cu combaterea acestei epidemii. Dosarele vremei ni-au păstrat socoteli amănunțite despre tot ce s'a făcut și s'a cheltuit cu acest prilej, numai că nu le putem reproduce aici, ci ne mulțumim numai a le indica pentru cei cari ar voi să le cerceteze [307]).

Stingerea epidemiei se datorește în bună parte împrăștierei populației în bivuacuri cât mai izolate unul de altul, ceiace împiedica contaminarea prin contact. Pentru bolnavi se făceau lazarete sau spitale improvizate. Toată lumea era bucuroasă să contribue cu ceva la stingerea epidemiei. Kiselef era pretutindeni cu sfatul și cu fapta, și

> *„...față cu șeful administrației, toate autoritățile sunt ca electrizate; un puternic impuls a dat energilor și în inima locuitorilor naște nădejdea; nici un slujbaș muntean, nici un funcționar nu-și părăsește postul; toți, luând exemplu dela șeful lor, desfășură zel și devotament și dacă e exact că orice jertfă adusă în interesul aproapelui este adevărata virtute, Muntenii au probat cu această ocaziune, că nu sunt streini de dânsa. Numai să i se dea acestui popor o direcție bună și se va dovedi pentru toți, că este în stare a se devota"* [308]).

Vrăjmașul cel mai mare, mai ales în județe, a fost lipsa de alimente. Recolta veche fusese în bună parte rechiziționată de către Ruși, recolta nouă era încă pe câmp. Pâinea ajunsese la prețuri nemaiauzite. Atunci a intervenit iarăși Kiselef. Ca să încurajeze eșirea oamenilor la câmp și să scape de boală, Kiselef a hotărât să se dea pâine și mălai pe jumătate de preț celor care se supuneau poruncei, iar celor săraci li se da gratuit.

Un focar mare de boală era în Ialomița. In Călărași a isbucnit la 14 Iulie 1831, a ucis 130 de oameni și după 15 zile s'a potolit [309]). Aici era ca medic d-rul Foct, exact Vogt, care a înființat un lazaret pentru bolnavi, pus sub administrația unui epistat, polcovnicul Răducan; n'au lipsit nici oamenii miloși, probabil dintre cei care zăcuse și se îndreptase, și care făceau acum pe infirmierii benevoli; în rândul acestora trebue să citâm pe un Marinciu, Niculae Olteanu, Ioan Nalvan și Dimache Pantoru.

La 26 Iulie 1831, Vornicia Mare a trimis în Ialomița zece mii de lei Căminarului Gheorghe Geanoglu, ispravnicul județului, să cumpere mălai și să-l împartă celor *„din satele scoase spre aerisire"*, dar de acești bani să se *„ție socoteală curată"* [310]).

La Urziceni a fost o holeră mai intensă cu o mortalitate mai mare. Când s'a făcut catagrafia celor rămași fără rost după boală, în Urziceni s'au găsit 13 copii orfani ai căror părinți murise de holeră. Vor-

307) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1578/1931 roș, la fila 502 și următ.

308) B. Știrbei. Raport către Kiselef. Conv. literare, anul 22, pag. 1035.

309) P. Samarian. Istoria orașului Călărași, pag. 60.

310) Arh. Stat. Ad-tive noi. Jud. Ialomița dos. 1542/1831 roș.

www.dacoromanica.ro

nicia Mare hotărăşte să li se dea din banii ..Casei *milelor*" câte 18 lei pe lună ..*pentru hrana lor. începându-se această rânduială dela 15 ale ..următorului Octombrie. ca să urmeze până la 1 Ghenarie. când. a- ..tunci se va face pentru dânşii o altă punere la cale*" [311]).

Tot judeţul a fost secerat de holeră. In plasa Borcei au murit 201 de inşi; în plasa Balta 121, în plasa Câmpul 204. Cifrele sunt comunicate Vorniciei de către subocârmuitori. culese în ..*preumblările*" lor prin satele contaminate şi probabil că sunt mai mici ca cele reale. dat fiind împrăştierea populaţiei. dela care, din această cauză, nu se putea lua informaţii precise [312]).

La 13 Sept. 1831, cârmuitorul judeţului, Iordache Arion. anunţa cu multă bucurie că ..*locuitorii sunt sănătoşi despre partea holerei*". Totuşi Vornicia nu se lăsa numai în nădejdea acestor comunicări. şi ca măsură de precauţiune, cere să se numească un număr de revizori de judeţ. care să supravegheze ..*morţile cele grabnice. de care. când ..se ivesc. să raportuiască numaidecât*". Aşa au fost numiţi căpitanul za dorobanţi Tudor Cucul la plasa Lichireşti şi Stelnica: polcovnicul Iancu Pişculescu la Hagieni şi Oraş: Dicu Perieţeanu la Slobozia şi Dridu: Clucerul Zaharia Dumitrache Cruţescu la Gârbovi şi Jilava [313]).

In total, 33560 de oameni au murit de holeră în vara anului 1831, din populaţia de 2871162 câtă avea amândouă Principatele Româneşti. Vine un bolnav la 45 de locuitori. cu un mort la 142 de bolnavi. Proporţie relativ mică. dacă o comparăm cu epidemia din aceiaş vreme din Ungaria: acolo au fost 501657 de bolnavi cu 217594 de morţi. la o populaţie de 9 milioane de oameni. ceiace vine un mort la 41 de bolnavi [314]).

Stăpânirea. bună-rea aşa cum era pe atunci, nu uita pe cei cari puneau suflet din sufletul lor şi munceau cu drag pentru binele obştesc : tuturor le da câte ceva. un dar valoros prin el însuşi dar mai valoros prin înţelesul moral ce se degaja din obţinerea lui. Pe baza recomandărilor ce s'au făcut, împăratul rusesc a trimes boerilor, cinovnicilor şi doctorilor cari s'au distins prin osârdia lor în slujbă ..*inele de briliante*" drept mulţămită. Şi s'au dat :

Boeri şi cinovnici:

Cămăraş Zefhari
Clucerul Grădişteanu.
Clucerul Ioan Vlădoianu.
Căminarul Pavel.
Serdarul Vasilescu.
Serdaru Grigore Bengescu.
Serdaru C. Bălăceanu.
Serdaru M. Nanoveanu.
Stolnic Răducan Clinceanu.
Stolnic Gr. Porumbaru.
Stolnic Petrescu.
Vistier Lăcusteanu

311) Arh. Stat. Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. Dos. 901/1831 roş.
312) Arh. Stat. Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. dos. 970/1831 roş.
313) «Pământul» revistă Călăraşi. nr. 25—26, 25 Martie 1933.
314) Barbu Ştirbei. Raport către Kiselef. l. c.

www.dacoromanica.ro

Deputaţi de prin judeţe ce s'au aflat slujind cu precurmarea molevmei în Valahia mică:	*Medici:*
	Marsil
	Gusi
	Alexandridis
Dimitrie Poenaru.	*Bubuki*
Niculae Boruzescu.	*Ioanis*
Grigore Bălteanu.	*Seraţim*
Sud Buzău: Costescu.	*Spor*
Ploeşti: Logof. Ştefănescu.	*Arsachi*
	Exarhu
Cinovnicii Comit. Carantinelor:	*Teodosie*
	Fieraru
Logof. Niculae Bobescu.	*Vasilachi*
Logof. D. Ioanides.	*Ştefan*
Logof. Niţă Scarlat.	*Tişler*
Polcovnic Răducanu.	*Spiţerul Raimonti*

Şi afară de aceştia. Ungrului Dimitrie Ceapă. medalie de aur pe panglica Sft. Ana.

Înştiinţăm pe Sfat de o asemenea înaltă bună voinţă către cinovnicii şi medicii Ţărei. ce s'au arătat cu osârdie întru precurmarea molevmei: eu de trebuinţă socotesc a face cunoscut că toţi cinovnicii cărora li s'au dăruit daruri şi cari s'au aflat aici li-au primit. pentru ceia dar ce lipsesc alăturând pe lângă această listă. pui înaintea Sfatului spre a face cuviincioasă punere la cale. arătându-le ca să se înfăţişeze însuşi ei, pentru primirea darurilor. sau să trimită la cancelaria politicească vechili împuterniciţi prin vechilituri adeverite de Tribunalurile locale; ceia dar ce se va atinge de cinovnicii ce au murit. să se facă cunoscut legiuiţilor lor clironomi. ca şi ei asemenea să se înfăţişeze la acea cancelarie cu încredinţări dela Tribunaluri coprinzătoare că după moartea cinovnicului căruia au eşit dar. au drept a primi acele daruri [315]).

Despre existenţa altor epidemii printre Români. care să reclame măsuri excepţionale de pază sau de combatere, nu se pomeneşte nimic în Cronicari, nici prin documentele trecutului românesc.

Numai d-rul Andreas Wolf. care a trăit printre Români dela 1780 la 1797. afirmă că Moldova era secerată la fiecare trei-patru ani de vărsat sau variolă; dar, după această afirmaţie. se grăbeşte să adauge că cu vreo 24 de ani mai înainte — el scria pela 1805 —, se introdusese variolizarea şi mai în urmă vaccinarea, graţie cărora boala a fost stăpânită:

„Epidemiile de vărsat (variolă). cari în Moldova bântuesc tot la 3—4 ani. pretind multe jertfe şi omoară nenumăraţi copii. mai ales la populaţia din jurul Iaşilor. care este expusă evaporărilor fetide din mocirlele Bahluiului şi locuesc în colibe foarte joase. Dacă

315) Buletin. supliment Nr. 45/1833 din Oct. 1833.

www.dacoromanica.ro

această boală ucigătoare nu poate ucide chiar pe oricine. totuşi lasă în urma ei mulţi infirmi. ceiace a determinat populaţa mai acum 24 ani. să primească în mai toate oraşele principale cu multă pricepere variolizarea. Cu atât mai bucuros au primit acuma Moldovenii şi vaccinaţia atât de binefăcătoare. introdusă cu un an şi jumătate în urmă de bravul medic de Curte al Domnului. D-rul Hesse. Fapt pentru care poporul Moldovei nu poate mulţumi niciodată în deajuns cumintelui său Voevod Alexandru Moruzi. Acesta a fost foarte isteţ atunci când şi-a ales de medic de casă un neamţ. că dacă ar fi adus în Moldova un arhiiatros grec. cum l'am cunoscut în Muntenia, ar fi fost prea mândru ca să dea dovadă de nobila iubire a deaproapelui faţă de Moldoveni. Voevodul binefăcător a angajat pentru executarea vaccinării folositoare în potriva gravei epidemii de variolă pe Fröhlich. Acesta la rândul său făcea vaccinările cu totul gratuit. Presărarea copiilor noui născuţi cu sare. folosită în Moldova ca un mijloc preventiv impotriva variolei n'are nici o valoare. Un medic grec. Andree. introdusese acest obicei aicea acum 36 de ani şi. deşi este urmat cu sfinţenie până în ziua de astăzi. totuşi aceşti copii se infecţează cu virusul variolei tot atât de des ca şi cei din ţările unde nu se obişnueşte sărarea copiilor după naştere".

Şi adaugă în notă : „Propunerea d-lui Riem. în „Physica'ische Monats-Quartalschrift". Februar 1787. Dresda şi Leipzig. de a spăla copiii îndată după naştere cu apă sărată ca să fie scutiţi de variolă. ar avea şi în Germania tot atât de puţin succes ca şi în Moldova" [316]).

In altă parte am dovedit că variolizarea era cunoscută de către Români încă din vechime şi graţie practicei ei, acest popor a fost scutit de epidemii de variolă cu caracter pestilenţial, aşa cum băntuiau în Occidentul European. [317]).

Vaccinarea ieneriană a fost introdusă la noi, doi ani după ce Ienner a făcut-o cunoscută, adică din anul 1800: D-rul Constantin Caracaş scrie în „*Topografia*" lui : „*Către anul 1800. când m'am întors în acest oraş „al Bucureştilor. după ce am învăţat medicina în Universitatea din Viena. „am început fără întârziere vaccinarea. fără opunere din partea locui-„torilor : încât la 1802. vaccinarea era generală în tot oraşul cum şi în „alte târguri*" [318]). Rezultă că această practică minunată a fost introdusă în Moldova după ce se generalizase în Muntenia de către d-rul Const. Caracaş. pentrucă Moruzi a venit în Scaunul Moldovei în Martie 1802.

Sărarea copilor noui născuti de care vorbeşte Wolf era o practică nenorocită. care se întrebuinţa şi în Muntenia. Acelaş doctor Caracaş spune că în Muntenia, babele empirice care mosesc copii întrebuinţează o „*prejudecată ridicolă. aceia că freacă pe bieţii prunci cu sare multă.*

316) Andreas Wolf. Medicina în Moldova de L. Seracin, l. c. pag. 12—13.

317) Vezi vol. I, pag. 281 şi următ.

318) P. P. Samarian. Topografia de Caracaş, pag. 138.

www.dacoromanica.ro

„până le roșește pielea cea sensibilă și bieții prunci țipă până nu mai „pot" [319]).

Introducerea și generalizarea variolizării ca și a vaccinării la noi, nu înseamnă că nu mai exista boala. Epidemii de variolă se ivesc uneori și se ivesc chiar și astăzi cu toată obligativitatea vaccinării, dar sunt epidemii în focar limitat. Acest lucru se întâmpla și înainte vreme. La 12 April 1815, se scrie Mitropolitului că *„Stăpânirea a luat pliroforie, că „în politia aceasta este mare epidemie de vărsat la copii"*, drept care Mitropolitul este solicitat să facă *„știre tuturor săracilor ce vor avea copii „nealtoiți"*, să-i aducă la doctorii comunei ca să-i altoiască cu vacțină, pentrucă doctorii s'au făgăduit *„că vor urma fără de plată și pregetare și „cu toată cheltuiala lor"* [320]).

La 5 Decembrie 1834, se comunică Ispravnicului din Ialomița, marea nemulțumire a Domnitorului Alexandru Ghica, că tot mai bântue vărsatul și pojarul în acest județ. [321]).

Și multă vreme încoace se vor mai întâlni mici focare epidemice de variolă, din care cea mai recentă a fost cea de pomină din vremea ocupației nemțești cu prilejul războiului cel mare din 1916, dar niciodată aceste focare epidemice n'au luat caracter pestilențial.

In epoca de care ne ocupăm în acest volum, din când în când întâlnim și alte boli contagioase cu caracter sporadic, pentru cari niciodată nu s'au luat măsuri excepționale de prevenire sau combatere, de aceia nici nu ne ocupăm de ele.

V. EDILITATEA ÎN RAPORT CU IGIENA ȘI SĂNĂTATEA PUBLICĂ

a) APA DE BĂUT. b) MĂSURI DE CURĂȚENIE ȘI SALUBRITATE. c) ALIMENTELE. d) LEGUMELE, ZARZAVATURILE ȘI FRUCTELE. c) BĂUTURILE. f) BĂILE. g) CIMITIRELE.

In primul volum al acestei lucrări am citat destule exemple, cari dovedesc că, și în trecutul îndepărtat, înainte de 1775, s'au executat lucrări mari edilitare, mai ales în ceiace privește aducerea apei de băut și băile. Dar toate aceste lucrări erau mai mult sau mai puțin opera personală a unor Domnitori, cari înțelegeau să-și împletească faima numelui lor cu lucrări de interes public, de interes general, cu caracter de perpetuitate.

Reformele lui Ipsilant în Muntenia și Grigore Ghica în Moldova și în special înființarea Epitropiei de obște, au avut de rezultat participarea tuturor oamenilor din jurul Domnitorilor, cari ajutau la conducerea Țării și mai ales participarea obștei la înfăptuirea lucrărilor mari edili-

319) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaș, Pag. 91.

320) Vezi vol. II pag. 371.

321) Vezi vol. II, pag. 373.

www.dacoromanica.ro

tare, ca şi la înfăptuirea tuturor operilor de interes obştesc. Odată cu această schimbare principiul responsabiilităţei în executare şi conducere prinde din zi în zi tot mai mult teren.

Acestei din urmă schimbări în conştiinţa tuturor se datoreşte faptul că după 1775, lucrările membrilor cari compun Epitropia de obşte se împart oarecum pe specialităţi ; unii se ocupă de poduri sau drumuri, alţii de şcoli, alţii de bresle, alţii de sănătatea publică, etc. Specializarea face ca lucrările să fie cât mai îngrijite şi mai conforme cu normele stabilite, iar în totalitatea lor se poate urmări nu numai un fir conducător ci şi un fir de continuitate în executare ; iar din toate, se desprinde grija responsabilităţei nu numai pentru moment, ci şi grija responsabilităţei pentru viitor.

Negreşit că aici ne vom ocupa numai de chestiunile edilitare în strânsă legătură sau numai în atingere cu igiena şi sănătatea publică : apa de băut, măsurile de curăţenie şi salubritate, controlul alimentelor, cimitirele şi băile.

a) APA DE BĂUT.

Apa de băut a fost preocuparea de căpetenia a tuturor ; Alexandru Ipsilanti n'avea să facă excepţie. Cu multă trudă şi mai cheltuială a adus apă de isvoare dela Giuleşti şi a făcut două fântâni, una pe uliţa ce se zice din Boiangii şi alta pe Podul Mogoşoaei în mahalaua Sărindarului. Olanul de apă intra în oraş *„din susul Bucureştilor, lângă apa Dâmbo- „viţei, unde s'au aflat mai înainte şi fabrica de postav"* [322]), într'un punct situat undeva între Grozăveşti şi Belvedere. De aici intra în oraş la un rezervor mare situat, credem, în strada Ştirbei Vodă, acolo unde este astăzi Liceul Carmen-Silva. La rezervorul din Ştirbei Vodă pe marginea bălţei Gorganului, unde era şi isvor de apă bună, stăteau îngrijitorii olanului de apă, suiulgii sau cişmegii. De la cişmeaua cu apă bună de isvor, unde era stabul cişmegiilor, loc cunoscut sub numele de *„Vadul cişmegiilor"*, vine numele lacului Cişmegiu de astăzi, care înlocueşte numele cel vechiu al Bălţei Gorganului.

Cu hrisovul dela 1 Oct. 1799, Ipsilanti a pus suiulgiu, adică îngrijitor acestor fântâni cu leafă şi scutiri, care aveau să se transmită copiilor sau rudelor lui, tot suiulgii :

> *„....Am pus Domnia Mea de s'au alcătuit aici în oraşul Bucureşti două fântâni, una în Târgul din lăuntru, pe uliţa ce se zice din Boiangii şi alta pe Podul Mogoşoaei la mahalaua S-tei Mânăstiri Sărindari, însă cu apă din isvoare aduse din depărtare cu mare cheltuială, spre a se adăpa obştea cu apă curată şi limpede, mai ales in vremi zlotoase, când gârla Dâmboviţei trecătoare printracest oraş, curge turbure şi cu multe necurăţenii. Deci, pentru bună starea lor, spre a fi păzite şi pururea drese, am orânduit Domnia Mea pe Du-*

322) V. A. Ureche. Istoria Rom. vol. I. pag. 120—121. Citează condica domnească nr. 2. fila 295.

www.dacoromanica.ro

mitru Căp. Suiulgi Başa, ca să fie purtător de grijă şi orice stricăciune se va întâmpla, să aibă el a le drege cu cheltuiala lui, afară numai când va fi trebuinţă de a se face alte fântâni şi a mai aduce apă într'acele locuri, el la această cheltuială să nu aibă a face; iar la dresul acelor fântâni să aibă a cheltui dela dânsul şi a purta grijă; şi i-am orânduit Domnia Mea pentru cheltuiala şi osteneala lui, leafă pe lună câte taleri 60...", o seamă de scutiri şi privilegii, dupe care se adaugă: „...şi când vreodată, ca un om, i se va întâmpla moarte, această purtare de grijă şi privilegiu, să aibă copii lui sau din rudenii având meşteşugul acesta..".

Aceiaş grijă se purta şi oraşelor mari din ţară, cum era de exemplu Craiova. Locuitorii acestui oraş aveau câteva fântâni cu apă bună, dar nu le îngrijeau cum trebue, de aceia Domnitorul Mihai Şuţu scrie Caimacamului Craiovei, poate prin August 1783: *„...fiindcă ni-am înştiinţat „Domnia Mea pentru fântânele de aici din oraşul Craiovei, care cu „atâta cheltuială sunt făcute, cum că unii din orăşeni merg de spală grâu „în şghiaburile lor, alţii spală lână i altele, şi fac multă necurăţenie din „care pricină dau zăticnire şi la curgerea apei, care, aceasta fiind făr'de „cale..."* Domnitorul orândueşte pe Polcovnicul Craiovei, să aibă purtare de grijă şi când o mai prinde pe cineva, că face aşa *„să-i ridice şi să-i „arăţi la d-lui Caimacamul, ca să-i pedepsească"*. Întreţinerea acestor fântâni era în seama Episcopiei de Râmnic [323]).

Urmează în domnia Ţărei faimosul Niculae Mavrogheni (April 1786—Iunie 1790), om viteaz şi îndrăzneţ şi tot atât de generos, care a ştiut să păstreze contactul cu mulţimea poporului de ale cărui nevoi ţinea seamă totdeauna. El este acela, care, în unul din numeroasele apeluri către popor, pline de însufleţire şi adâncă înţelegere, trimite la 28 Mai 1786, cel dintâi cuvânt domnesc de protecţie şi ocrotire pentru femeia mamă şi pentru copil; este vorba de un nizam sau poruncă plină de sfaturi, cum trebue să se poarte oamenii şi cum trebue să muncească cinstit şi în frica lui Dumnezeu; şi sfătueşte pe bărbaţi, să iasă la vreme şi să facă muncile câmpului, să lucreze ei singuri *„să nu trimită copii sau „muerile lor"* la aceste munci [324]). Tot dela el avem marele nizam al ciumei, dat la 26 Noembrie 1786, în care se rezumă aşa de frumos, tot ce se ştia pe atunci în materie de prevenire, combatere şi stingerea unei epidemii de ciumă [325]). Şi tot acest Domnitor, lăsând grijile războiului şi ale politicei, la 11 Noembrie 1786 aduce cu cheltuiala lui *„apele dela „Cretuleşti, făcându-se cismele curgătoare atât în lăuntrul Curtei şi afară „din poartă şi în deosebite locuri şi părţi ale politiei... şi la capătul Podu- „lui Mogoşoaei am ridicat o înfrumuseţată zidire făcând chioşc cu odăi „şi cu toată podoaba, sus şi jos, şi havuz precum este de faţă văzut, unde „pot ajunge şi toţi locuitorii ai politiei, de merg pe jos fiind aproape, şi-şi*

323) V. A. Ureche, l. c., vol. pag. 521.

324) Idem. vol. II. pag. 76. Citează Condica 17. fila 17.

325) P. Samarian. Ciuma, pag. 128 şi următ.

www.dacoromanica.ro

„fac priveala lor" [326]). Aici, la Zodopighi, cum se spunea pe atunci, veneau toţi Bucureştenii bogaţi, pela ora toacei, să-şi soarbă cafeaua şi să bea apă proaspătă cu rahat. Numai mai târziu după uciderea mişelească a lui Mavrogheni, locul de preumblare s'a schimbat spre Herăstrău. In schimb, apa adusă de Mavrogheni a rămas pentru multe decenii singura care a alimentat partea nordică a Bucureştilor, în special Podul Mogoşoaei.

Acolo, lângă cişmea, Mavrogheni a făcut în anul 1787 şi o mănăstire *„zidită din temelie şi făcută cu casele i cu toate împrejmuirile ei... „pe locul cumpărat de Domnia Sa cu bani... şi fiindcă mânăstirea are şi „hasnaua apelor ce se împart la toate cişmelile din politia Bucureştilor, a „avut dela răposatul ctitorul său îndestulate danii de moşii şi acareturi, „cum şi mili domneşti..."* ; sunt cuvinte scrise într'un hrisov de mai târziu, la 23 Noembrie 1817 [327]), şi din ele se vede desluşit, că aici la capătul Podului Mogoşoaei, era rezervorul sau hasnaua apelor din care se alimentau cişmelile Bucureştilor. Lui Mavrogheni se datoresc cişmelile boerilor: Banul Ghica, Paharnicul Creţulescu, Clucerul Slătineanu, Vornicul Moruzi, Mânăstirea Sft. Sava. Banul Filipescu, Vornicul Racoviţă, Clucerul Ioniţă, Clucerul Zamfir, Vornicul Ianache Văcărescu, Logofătul Dudescu, Vornicul Pârscoveanu, Logof. Manol. Brâncoveanu şi Logofătul Greceanu, adică 13 din cele 18 cişmele principale ale Bucureştilor [328]).

Şi pentrucă Mavrogheni era om prevăzător, măcar că pusese cişmelile în grija Epitropiei Obştirilor, se gândea omul şi la viitor, se gândea că banii Cutiei *„poate să se cheltuiască la alte trebuinţe şi când va fi tre- „buinţă de a se drege sau a se meremetisi vreuna din aceste fântâni, când „se va întâmpla să se strice. să lipsească banii..."* ; de aceia prin osebită carte dată la 25 Iunie 1787, a orânduit pe Episcopul de Râmnic *„să „strângă banii din iratul (venitul) fântânelor la Sfinţia Sa... şi aceasta să „urmeze în cât va avea viaţă, iar după petrecania Sf. Sale, să rămâe a „se strânge iarăşi la Cutie prin dumnealor Epitropii"* [329]).

In acelaş timp este bine de ştiut, că meşterii olari pricepuţi în confecţionarea şi aşezarea olanelor prin care se aducea apa, erau Români, Români din Muscel şi Dâmboviţa [330]).

Rezultă că acum Bucureştii aveau apă bună din două surse, dela Giuleşti, apă adusă de Ipsilant în două fântâni, una în Boianqii şi alta în mahalaua Sărindarului, şi apă dela Creţuleşti adusă de Mavrogheni în 13 fântâni ale Bucureştilor din partea de Nord a oraşului.

Câtăva vreme au mers lucrurile aşa mulţămindu-se oamenii cu ce aveau. Dar după vreo şase ani, în vremea lui Alexandru Moruzi Domnitor ctitor al multor opere mari de binefacere, ctitor al spitalului dela

326) V. A. Ureche. Istoria Rom., vol. III, pag. 72. Citează cond. XVII, f. 103.

327) Idem, vol. X/A, pag. 325. Hrisovul mânăstirei Cişmelei.

328) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. III, p. 72. Citează cond. XVII, fila 103.

329) Idem. Citează condica domnească nr. 17, fila 196 verso.

330) Idem, citează aceiaş condică, fila 12.

www.dacoromanica.ro

Dudeşti, în timp ce Doamna lui, Zoe Moruzi, era ctitoră la spitalul Colţea, a început norodul să simtă nevoia de mai multe fântâni şi Domnitorul a 'nţeles această nevoe. Mai întâi, la 12 Iunie 1793, întăreşte hrisovul apelor, hrisovul întocmit de Ipsilant la 1 Octombrie 1779 [331]), cu privire la apa adusă dela Giuleşti şi cele două fântâni făcute de el, apoi dă în sarcina suiulgiului Dumitru şi grija fântânelor alimentate cu apă dela Creţuleşti, aduse de Mavrogheni ; iar pentru acest plus de treabă îi măreşte leafa şi privilegiile :

„Fiindcă pentru purtarea de grijă i pentru meremet şi curăţia atât a celor două cişmele, ce mai înainte sunt făcute, din domnia fratelui Alexandru Ipsilanti Vodă. una din lăuntrul Târgului la boiangii, şi alta depe Podul Mogoşoaei din mahalaua mănăstirei Sărindarul, care au isvorul lor din apele lor dela Giuleşti, cât şi pentru celelalte cişmele din Bucureşti ce în urmă s'au făcut, care au isvorul lor din apele Creţuleşti ; am făcut Domnia Mea Suilgi-başa pe Dumitru căpitan... el şi casa lui să fie nedajnici... scutind şi ale lui drepte bucate de dijmărit... de vinărici... de oerit, cum şi o prăvălie şi o cârciumă... şi patru lude... şi pentru cheltuiala şi osteneala lui... câte 60 pe lună... iar pentru fântânele nouă ce în urmă s'au făcut, să aibă pe lună câte taleri două sute din venitul cişmelilor... cinci fântânari i un lemnar, doi zidari, un ulier i un olangiu scutiţi. Să fie dator a avea purtare de grijă pururea şi în toată vremea pentru meremetul lucrului şi curăţenia şi îndestularea de apă, la toate aceste cişmele vechi i nouă, a le ţine şi a le căpui cu a lui cheltuială... şi după moartea lui o dăm Domnia Mea la copii sau la rudeniile lui, care va fi cu ştiinţă de meşteşugul acesta şi destoinici trebei aceştia... [332]).

Apoi se îngrijeşte de apa locuitorilor din Focşani, unde exista o fântână făcută de Domnii de mai înainte ; pentru întreţinerea ei în Iunie 1793 numeşte un suiulgiu cu 200 de taleri pe an plătiţi de Epitropia Obştirilor, plus fântânari de ajutor şi anumite privilegii :

„înştiinţându-ne Domnia Mea cumcă fântâna din oraşul Domniei Mele Focşani, din care se adapă şi se îndestulează tot norodul de acolo, că pentru meremet i pentru curăţenia ei... a fost orânduială făcută de fraţii noştri Domni de mai naintea Noastră, prin hrisoavele Domniilor lor, care li-am văzut Domnia Mea, a se da pe tot anul dela Epitropie câte taleri două sute, pentru cheltuiala şi pentru plata orânduitului suiulgiu, având şi 12 lude fântânari scutiţi..." Domnitorul reînoeşte toate acestea şi le dă în seama boerilor Epitropi „ca unii ce lângă alte trebi ale obştei, ce sunt date

331) Vezi pag. 353.

332) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. V, pag. 398. Citează cond. 26, pag. 65.

www.dacoromanica.ro

la Epitropia Dumnealor. au şi treaba isvoarelor şi a fântânelor de apă asupră-le. să fie în bună stare..." [333]).

Totuşi. se pare că treaba nu mergea bine. La 22 Iulie 1795. Domnitorul atrage atenţia Nazirilor. adică conducătorilor Epitropiei de obşte. că *..însuşi Domnia Mea am văzut multe dintrânsele (fântâni). că nu curg ..şi stau fără apă*". drept care porunceşte să se ia măsuri de îndreptare. Se cercetează şi Epitropii constată că în Bucureşti sunt 18 cişmele osebit de cele două făcute de Ipsilant . aşezate. se spune acum. una drept Banul Ghica şi alta în Şalvaragii. Se mai constată că într'adevăr unele din cişmele nu curg. şi nici nu se pot repara acum din cauză că ciuma a răpus pe lucrători. iar altele sunt ţinute încuiate prin curţile boerilor. de teama contaminării de ciumă. Dar lucru de căpitenie este că suiulgiul a găsit alte isvoare *..din sus de Creţuleşti*". la Crevedia. care trebue captate. ca să se mărească debitul apei. Pentru această treabă trebue vreo cinci mii de taleri. Se propune ca Epitropia să dea trei mii şi restul să-l dea boerii cari au cişmele prin curţi. *..iar cine se va împotrivi şi nu va vrea să dea ..de bună voe. în urmă să nu aibă cuvânt a se jălui... că nu au apă la ..cişmele...*". Şi se mai hotărăşte. ca să *..nu fie nimeni volnic a face cişmea ..ascunsă în curte. pentru trebuinţa sa, ci să fie ori la uliţă. ori despre pod, ..ca să poată lua apă toţi împrejurănii*" [334]). Propunerile au fost aprobate şi treaba s'a făcut creindu-se fântâni noi.

La 22 August 1796. fii Domnitorului, beizadelele Dimitrie. Neculai şi Gheorghe. găsesc isvoare noi de apă la Cotroceni şi fac acolo o cişmea nouă numită *..Cişmeaua Beizadelelor*" [335]).

Alexandru Ipsilant venind din nou în domnie. la 22 Iunie 1797 rânduieşte opt fântânari scutiţi de dajdii. pentru fântânele vechi ale Craiovei. cât şi pentru cele din nou făcute :

> *..una în drumul Bucureştilor. în marginea Craiovei. cu o ţeavă: a doua la Târgul de Afară. cu două ţevi largi : a treia la Târgul din vale lângă Sfinţii Arhangheli. cu trei ţevi de doi stânjeni de sus : a patra în drumul Orevei. în marginea Craiovei. cu trei ţevi. osebit de fântâna ce mai este în dealul Văcăreştilor pe drumul Caracalului. cu o ţeavă. ce se numeşte a Episcopului. i o altă fântână ce se orânduise atunci ca să se facă la neguţători. la Ştirboaica în mijlocul oraşului. unde au fost şi mai nainte. fântână cu două ţevi mici şi osebit de altă fântână ce s'au făcut înăuntru mitocului Episcopiei Râmnic...*" [336]).

La 20 Iulie 1797. Domnitorul dă voe Vornicului Ioan Florescu. care a găsit nişte isvoare nouă. să aducă apa. dar *..să facă cişmea răs-*

---

333) V. A. Ureche. L. c.. pag. 406. 407. Citează condica 26. pag. 79.

334) Idem, pag. 399. 400. 401. Cit. condica 28. scara 7. fila 46.

335) Idem, pag. 405. Citează condica 26, fila 299 verso.

336) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VII. pg. 134. Cit. cond. 36. fila 88.

www.dacoromanica.ro

„punzătoare în uliță. să fie și pentru norod" [337]). Amintim că până acum câțiva ani. în strada Știrbei Vodă. acolo unde este acum Liceul Carmen Silva. în lungul stradei exista o hrubă imensă. perfect zidită: această hrubă. credem că era haznaua apelor unde se strângeau apele dela Giulești aduse pe olanul făcut de Ipsilant. Aici era și un isvor. care exista încă între 1890 și 1897. pecând eram bursier la internatul Sf. Sava: pe atunci. apa isvorului se scurgea pe gura unei frumoase broaște de bronz. Locul ca și clădirea internatului aparțineau atunci generalului Florescu. și dacă va fi existând vre-o filiatiune între Vornicul Florescu din 1797 și generalul Florescu din 1897. atunci. aici în Știrbei Vodă. unde era haznaua apelor. a fost și cișmeaua Vornicului. Aici era cișmea cu apă bună și tot aici. pe marginea lacului Gorganî era și stabul suiulgiilor sau cișmegiilor cari îngrijeau de olanul de apă și de cișmele: dela numele lor a rămas numele lacului și grădinei de astăzi. Cișmegiul [338]).

Trei ani mai târziu. la 24 August 1880. Alexandru Moruzi dacă a venit pentru a doua oară în domnie. a creiat un chioșc frumos la Herăstrău și o cișmea *..cu apă îndestulă pentru norodul ce pururea merge acolo"*. cu suiulgiu si oameni scutiți de dări. numai să aibă grija acestei cișmele [339]). Alte două cișmele au fost făcute de către Moruzi. în capul Târgului de Afară. [340]) puse sub grija epitropiei spitalului dela Dudești. ctitoria lui.

Cu un an mai înainte. în anul 1802. s'a întâmplat la noi un cutremur mare de tot. care a făcut o multime de stricăciuni în București: și după câtăva vreme. la 13 Iunie 1803. se constată cu groază. că Bucureștii sunt amenințați să rămână fără apă. pentrucă din cauza cutremurului s'au deplasat olanele și apa se infiltra pe alături de nu mai ajungea până în oraș. Era nevoe de vreo opt mii de taleri. ca să se poată repara stricăciunile și bani nu se găseau nicăeri. După multă chibzuială s'a ajuns la hotărârea. să se împrumute banii necesari acestor lucrări dela Epitropia spitalului Dudești. Numai așa au eșit Bucureștenii din acest greu impas [341]).

A venit ocupațiunea rusească. când nu mai eram stăpâni la noi. Cișmelele Bucureștiului se stricase mai toate. La 11 Sept. 1809 Vornicia obștirilor informează Divanul despre acest lucru. dar și despre faptul că nu există nici un ban. ca să se poată repara stricăciunele. Suiulgiul nu-și primise leafa de trei ani de zile și nu i se putea pretinde să le repare cu din banii ce avea ca leafă numai pe hârtia hrisoavelor. Rezolvarea problemei s'a amânat până în primăvara următoare. când a

337) Idem. pag. 132. Citează condica 36. fila 75 verso.

338) Pe când eram intern la Sf. Sava. între 1890 și 1897. această hrubă era pivniță de vinuri. fără vinuri.

339) V. A. Ureche. l. c. vol. VIII. pag. 110.

340) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. IX. pag. 606.

341) Idem. vol. XI. pag. 469.

www.dacoromanica.ro

fost însărcinat Serdarul Polizu, ca împreună cu Suiulgi-başa să facă un deviz de valoarea lucrărilor de reparaţiuni. Şi s'a constatat că ar fi nevoe de opt-zeci de mii de lei: dar banii nu erau [342]).

S'a mai întâmplat ca şi spitalul dela Dudeşti să fie deposedat de veniturile ce'i creiase Alexandru Moruzi, aşa că cele două cişmele dela capătul Podului de Afară, înfiinţate de acelaş Domnitor au rămas şi ele uitate şi neîngrijite, până a trebuit să intervie Divanul către Ruşi, să dea voe să le repare cu bani din Vistierie [343]).

In această situaţie grea oamenii erau fericiţi că au cel puţin apa turbure a Dâmboviţei; pentru aceasta făceau pela anumite vaduri câte un podeţ, care pornea din mal până la o oarecare distanţă către mijlocul apei şi de acolo se lua apă cu doniţele, se umpleau sacalele şi se îndestula lumea. Obiceiul acesta era străvechiu. Vadurile de unde se putea lua apă erau bine cunoscute de populaţie şi când încerca câte un proprietar mai hain, să închidă vreun vad pe cuvânt că ar fi proprie atea lui, sărea toată lumea. Aşa s'a întâmplat la 23 April 1811, cu vadul dela Scărişoara *„unde din vechime a fost vad de apă"*. Vornicul Manolache Lahovari, ca proprietar al locului, a închis vadul: locuitorii au reclamat Divanului, care porunceşte Vornicului la 28 Mai 1811, să deschidă vadul numaidecât [344]).

Cu toate acestea chestiunea unei ape bune se cerea rezolvată cât mai repede. Toată lumea era înţeleasă asupra acestui lucru. Insăşi beizadea Constantin Caragea, *„îndemnat de râvna ce are către patrie"*, la 5 August 1811, ia epistăşia, adică conducerea cişmegiilor pentru aducerea apei, ca să le dea *„cuviincioasă povaţă spre înlesnirea acestei trebi"* [435]). Aşa a prins să se mişte din loc repararea cişmelilor, cu toată lipsa reală de bani. Mai întâi, la 14 Decembrie 1811, se fac cercetări pe teren şi se constată că cişmelile cu apă dela Creţuleşti şi dela Crevedia *„cale de cinci ceasuri şi jumătate, sunt făcute de 24 de ani, adică dela „leat 1787, şi într'această trecere de ani învechindu-se cumpăna apelor „şi chimerurilor, cât şi alte stricăciuni făcându-se..."* nu se mai pot repara numai cu din banii ce primea drept leafă suiulgiul. Atunci Divanul propune un nizam nou cu şapte ponturi, în care se stabilesc condiţiuni noi de întreţinere şi refacere a acestor cişmele: se angajează ca suiulgii un Dima Panait cişmegi-başa şi Stoica Cişmegiu, fiecare cu câte 400 de taleri pe lună plătiţi de Vornicia obştirilor, o sumă de scutiri şi privilegii, cum şi 25.000 de taleri ca să repare şi să pună în stare bună cişmelile, pe cari apoi trebuia să le ţie în funcţiune cu cheltuiala lor [346]).

Pe atunci erau 18 cismele în Bucureşti:
1 la Chioşcul dumnealui Mavrogheni.
1 la Biserica Albă pe Podul Mogoşoaei.

342) Idem. vol. IX. pag. 606.
343) V. A. Ureche. l. c., pag. 606.
344) Idem. vol. XI. pag. 887—888 şi vol. IX. pag. 607.
345) Idem. vol. XI. pag. 882.
346) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI. pag. 882 şi următ.

www.dacoromanica.ro

1 la Episcopia Râmnicului.
1 la dumnealui Vistiernicul Constantin Filipescu.
1 la dumneaei Dvorniceasa Greceanca.
1 la dumnealui Dvornicul Isaac Ralet.
1 la dumnealui Vistiernicul Hagi Moscu Ioan.
1 la dumneaei Vorniceasa Câmpineanca.
1 la mânăstirea Colțea.
1 la dumnealui Banul Costache Ghica.
1 la mânăstirea Sfântului Sava.
1 la dumneaei Smaranda Filipescu Vorniceasa.
1 la dumnealui Vornicul Ștefan Văcărescu.
1 la răposatul Ban Racoviță.
1 la luminatul Beizade Costache Caragea.
2 la Târgul de afară.
1 la dumnealui Dvornicul Grigore Ghica [347]).

O a 19-a cișmea așezată pe locul Slugerului Niculae Nițescu nu mai funcționa pentrucă nici proprietarul locului, nici mahalagii vecini, nu voiau s'o îngrijească. Și pentrucă era o cișmea particulară, Divanul nu putea și nici voia să ia vreo măsură, totuși își rezervă dreptul ca atunci când *„Stăpânirea va face iarăși cișmea acolo, să fie dator Slugerul a slobozi locul, ca pentru obștească trebuință"*. Cu alte cuvinte Divanul recunoaște dreptul de proprietate al cuiva, dar dacă *„obștească trebuință"* cere, Stăpânirea poate să-i ia locul [348]).

La 29 Iulie 1813, Vodă Caragea reînoește hrisovul cișmelilor din Craiova, din care numai patru fântâni au mai rămas bune, una în drumul Bucureștilor cu o țeavă, a doua la Târgul de afară cu două țevi, a treia la Târgul din vale lângă Sf. Arhengheli cu trei țevi, și a patra în drumul Orevei în marginea orașului. Pentru întreținerea lor, Caragea scutește 12 fântânari [349]).

Bine-rău, lumea era mulțămită și cu cât avea. Puținul cât se făcuse până acum, era făcut de meșteri români, conduși fiind de spiritul lor inventiv și priceput și ceiace făcuse ei era bun și solid lucrat. Dar lumea nu stă pe loc. La 14 April 1814, se pomenește de un inginer specialist; Marele Vornic al Obștirilor, recomandă pe Ernest Maer, inginer *„idravlicos bun, adică având bună știință de măsurătoarea ape-lor, care se și făgăduește de a aduce ape cu indestulare și fără multă cheltuială, când va fi poruncit"* [350]).

Ce anume va fi făcut acest Maer, nu știm. Dar după un an, la 18 Martie 1815, se ivește un alt specialist, un inginer arhitect, Fainvrach sau poate Fraiwald, care se angajează să adâncească și să curățe apa Dâmboviței; iar după câțiva ani, în Decembrie 1819, acelaș Freiwald

347) Idem, pag. 885.
348) V. A. Ureche. Ist. Rom. Vol. IX, pag. 606 și vol. XI, pag. 882.
349) Idem, vol. X/A, pag. 863.
350) Idem, pag. 745.

www.dacoromanica.ro

se leagă să facă Argeşul plutitor şi să aducă pe această cale, eftin şi repede, podinele necesare pentru pavarea uliţelor şi podurilor Bucureştilor [351]).

La 17 Mai 1816, Vodă Caragea aprobă ca olanul de apă adusă dela Giuleşti de către Ipsilant pentru cele două fântâni, cea din Şalvaragii şi cea de lângă casele Banului Creţulescu, să fie cedat Banului Golescu. Se ceda pe motivul că cele două fântâni ale lui Ipsilant, după ce s'au adus apele dela Creţuleşti, s'au *„batalisit"*, adică au fost părăsite *„şi au rămas curgerea acei ape, acolo unde s'au aflat mai nainte şi „fabrica de postav, care, cumpărând-o dumnealui Hatmanul (Constan-„tin Golescu), au împodobit acel loc cu acareturi şi cu alte înfrumu-„seţări..."* La 8 Sept. 1819, Alexandru Şuţu întăreşte această ceziune de olan cu condiţia de a se face acolo o cişmea *„afară la drum"* [352]).

Nici apele celorlalte oraşe nu erau uitate. La 28 Mai şi la 12 Noembrie 1819, Alexandru Şuţu, reînoeşte hrisoavele apelor dela Focşani şi tot atunci reînoeşte hrisovul cişmelei dela Capul Podului Mogoşoaei, cişmeaua lui Mavrogheni. Şi nu erau uitate nici vadurile principale ale Dâmboviţei, de unde se alimenta oraşul cu apă cărată cu sacalele. Un vad important pe atunci era Vadul dela biserica Sft. Ioan, acolo unde era şi baia publică aşa de frumos descrisă de d-rul Constantin Caracaş în *„Topografia"* lui. Pe atunci Dâmboviţa curgea paralel şi la sud de strada Carol de astăzi, unde era şi Curtea Veche; albia ei începea ca şi astăzi din capul sudic al Podului Mogoşoaei, din dreptul caselor lui Drugănescu, la sud de Palatul Poştelor de astăzi, trecea sub Hanul Manuc, Hotel Dacia de azi, şi cam în dreptul bisericei Sft. Ioan, făcea o cotitură mare spre sud curgând între Piaţă, Palatul Domnitorului şi Mitropolie pe dreapta şi Podul Beilicului (Şerban Vodă) pe stânga. Acolo unde cotea Dâmboviţa, cam în dreptul bisericei Sft. Ioan, era Vadul Sacagiilor. Egumenul mânăstirei Sft. Ioan a închis vadul vechiu şi la 2 Mai 1820, s'a propus creiarea unui alt vad chiar lângă bae:

„Prea Înălţate Doamne.

După luminata poruncă Măriei Tale, ce ni se dă la anaforaua Agiei, prin care s'a făcut cunoscut Măriei Tale pentru Vadul Sacagiilor dupe Podul Curţei Gospod, ce arse, că stricându-se de egumenul Mânăstirei Sf. Ioan, făcând case într'acel loc, este trebuinţă a se face altul, am mers la faţa locului şi am văzut că, locul cât mai este rămas din susul caselor, nu este bun de a se face vad fiind nămol şi plin de gunoi, unde rău nămolindu-se caii şi sacalele, nu pot umbla; dar este alt loc slobod din josul acelor case, spre baia mânăstirei Sft. Ioan, care măsurându-se opt stânjeni, cât este destul pentru mergerea şi întoarcerea sacalelor cu înlesnire, au rămas şi

351) Idem, vol. XII, pag. 283.

352) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XII, pag. 320—321. Vezi începuturile Spitalului Filantropia, pag. 137.

www.dacoromanica.ro

pentru curtea băei loc destul. Şi nu lipsim a arăta Măriei Tale, ca să se dea luminată poruncă pentru facerea acestui vad cu hotărâre de a nu fi volnică mânăstirea, după vremi, să-l mai strice, fiind foarte trebuincios atât mahalagiilor cât şi politiei la întâmplări de foc, Iar hotărârea rămâne la Măria Ta" [353]),

D-rul Constantin Caracaş care şi-a scris „Topografia" lui între 1820 şi 1825, spune despre apa Bucureştiului:

„Oraşul nu are lipsă de apă, însă este necesar ca Guvernul să se intereseze de băutura necesară si generală a locuitorilor, căci calitatea ei influenţează asupra sănătăţei lor, mai cu seamă aici, în această climă caldă. Apa care serveă drept băutură şi la gătirea mâncărilor, este apa turbure de gârlă, turbure mai ales în timp de ploae din cauza noroiului pe care 'l cară în cursul său şi al murdăriilor dela animale şi plante descompuse ce se aruncă în râu sau pe marginele lui, aşa cum poate vedea oricine. Cu toate acestea cei mai mulţi din locuitori beau această apă cu plăcere şi o preferă altora, iar pentru gătirea mâncărurilor nu întrebuinţează alta. Se aduce în butoae de către sacagii şi se vinde cu preţ bun; cei mai mulţi n'o întrebuinţează aşa turbure, ci o lasă în putini până se limpezeşte. Mulţi o limpezesc cu alumen sau migdale amari, sau o strecoară prin filtre, o piatră spongioasă de formă conică.. In partea nordică şi cea mai înaltă a oraşului, numită Podul Mogoşoaei, până în centru unde este Piaţa, sunt 12 cişmele. Apa vine prin conducte, adică olane de pământ şi se distribue în mai multe locuri pe această stradă. Calitatea acestei ape este foarte bună mai ales la isvorul ei; dar având de parcurs o distanţă de aproape două ceasuri şi canalul nefiind adânc, vara se încălzeşte, mai cu seamă că stă mult în cişmele.. Cantitatea acestei ape este insuficientă pentru un oraş atât de mare.., Este dar de mare trebuinţă, ca din aceiaş sursă să se aducă o cantitate mai mare şi să se împartă peste tot, ca să aibă şi poporul apă bună şi curată. Din dealul despre Sudul oraşului, care înconjoară câmpia de sub Mitropolie, curge iarăşi apă dintr'un isvor bogat şi frumos. Boerii o aduc de acolo şi chiar şi sacagii o vând în oraş, dar numai când nu-i noroi pe străzi... Afară de aceste isvoare, oraşul posedă o mulţime de puţuri, de care se servesc toţi câţi stau departe de râu. Dar nu toate au apă bună, ci multe din ele au gust sălciu, greu şi cu miros de pământ..." [354]).

Şi aşa au mers lucrurile, când mai bine, când mai rău, până la isbucnirea răsboiului Ruso-Turc din 1828, care ni-a adus pe Kiselef în Noembrie 1829.

---

353) V. A. Ureche, l. c. vol. XII. pag. 320.

354) P. P. Samarian, Topografia d-rului Caracaş. Pag. 179—181.

www.dacoromanica.ro

La 5 Martie 1830. Kiselef numeşte o comisiune compusă din Logof. Alexandru Filipescu ca prezident. polcovnicul de ingineri Bauner, Aga Costache Cantacuzino şi Vornicul politiei Barbu Ştirbei, ca membri, ajutaţi de doftorii Constantin Estiotul şi Grunau, arhitectonii Hartel şi Host, ca tehnicieni, care aveau de rost să *„chibzuiască toate „mijloacele câte privesc la curăţenia politiei şi la aducerea în bună stare „a tuturor câte s'ar socoti pentru folosul ei şi a norodului ce locu- „eşte întrânsa: iar pe de alta să arate mijloacele de unde se poate în- „fiinţa venitul spre întâmpinarea cheltuelilor trebuincioase. ca să se „poată săvârşi şi a se păzi fiinţa lor totdeauna în bună statornicie"*.

Comisiunea a întocmit regulamentul cerut şi aprobat la 6 Iulie 1830. Art. 32 al acestui regulament glăsueşe aşa:

> *„Pentru cişmele este neapărată trebuinţă a se face în politie, dar după chibzuirea ce au făcut Arhitectonii. s'au văzut că numai pentru 50 deocamdată cişmele. trebuesc 1353140. şi apa lor, să se aducă din Dâmboviţa dela satul Bâcu judeţul Ilfov, căci isvoare prinprejur nu s'au găsit. de unde să se poată aduce apă îndestulată: şi fiindcă venitul ce s'au întocmit spre cheltuiala înbunătătirei politiei este mic. nu rămâne al mijloc. decât din prisosul veniturilor mânăstirilor pământeneşti. să se facă un irat (venit) pe o sumă de ani. sau şi din acele ce se va mai chibzui de către Obştească Adunare. ca să poată lua sfârşit facerea cişmelilor mai în scurtă vreme"* [355]).

Dar rezolvarea problemei a rămas altor timpuri.

b. — MASURI DE CURAŢENIE ŞI DE SALUBRITATE.

O secţie a Vorniciei obştirilor, Epistăşia podurilor se ocupa cu măsurile de curăţenie şi în genere cu cele de salubritate publică. Negreşit că numărul cauzelor cărora se datoresc necurăţenia unui oraş sunt imens de multe, aproape imposibil de înşirat toate; aici, pentru acele vremi, ne vom ocupa numai de două : obiceiul rău de a se arunca toate gunoaele în drum. pe maidane sau pe malurile Dâmboviţei şi o a doua cauză adusă de însuşi Dâmboviţa, care, când se revărsa peste maluri, lăsa pretutindeni nenumărate bălţi şi mocirle una mai infectă ca alta. De aceia, toate sforţările din acele vremi sunt îndreptate întru combaterea acestor două racile.

La 12 Noembrie 1782, Vodă Caragea porunceşte că aşa cum *„au fost şi mai înainte"*. fiecare cetăţean *„dinaintea casei. prăvăliei sau „a curţei sale. să aibă a râni şi a curăţi tina totdeauna nelipsit..."* [356]). Este un citat care dovedeşte fără altă vorbă. că şi mai înainte de această dată, oamenii erau obligaţi să-şi curăţe locul din faţa casei.

---

355) Analele parlamentare, vol. II1, pag. 442—463.

356) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. I, pag. 293.

www.dacoromanica.ro

Un an după aceia, acelaş Caragea, porunceşte la 7 April 1783, ca toţi ceice vin în Bucureşti *„cu lemne de foc, cu fân şi cu altele, de vânzare"* să stea în anumite locuri *„maidanuri la patru părţi ale podu-„rilor mari... iar să nu umble pe poduri stând şi aşteptând muşterii... „lăsând şi tină şi gunoiul dela care şi dela vite.."* [357]).

Şi ordinele devin mai severe în vremea ocupaţiei nemţeşti dela 15 Noemb. 1789 la August 1791. Aşa de exemplu, la 6 Aprilie 1790, se dau ordine pentru păstrarea curăţeniei nu numai în Bucureşti, ci prin toate oraşele şi târgurile ţărei. Cei cari n'ascultă sunt pedepsiţi cu amenzi în folosul *„Casei spitalului"*, instituţie poate nemţească, căci la noi nu există o asemenea cassă. Porunca a fost trimisă pela toate judeţele:

> *„Fiindcă curăţenia politiilor şi a oraşelor de spurcăciuni, de leşuri, de gunoi şi orice murdalâcuri şi putori, este paza sănătăţei de obşte, căci acestea molipsesc aerul cel sănătos şi pricinuesc boale: iată se porunceşte d-voastră să purtaţi grijă pentru târgurile şi oraşele acelui judeţ, ca pururea, în toată vremea, să fie toate uliţele grijite şi curăţite, fără de gunoae şi fără de nici un murdalâc, putori sau leşuri, ca toate acestea să se scoaţă afară din oraş, la loc depărtat, iar să nu se arunce pe uliţă şi pe lângă ziduri şi uluci. Aşişderea măcelarilor, să le daţi porunci şi nizam, ca să tae vitele la un loc mai deosebit, afară. unde să arunce măruntaele şi spurcăciunile ce ies dintrânselе, că murdalâcul face mare putoare, nesuferită, care negreşit molipseşte aerul sănătăţei; iar mai vârtos zalhana să nu fie în lăuntrul târgului şi a oraşului, ci afară la loc depărtat. Deci, la această datorie să faceţi supuşi şi următori pe fiecare, iar cel neurmător poruncei, să ştie, că mai întâi are a se pedepsi cu taleri opt, şi aşa înainte tot îndoit să se pedepsească, cari. aceşti bani, sunt să se pue la Cutia spitalului. Să se ştie că această pedeapsă, fără nici o deosebire a stărilor, se urmează"* [358]).

La 23 Oct. 1790, se dau aceleaşi porunci şi pentru Bucureşti, ca să se cureţe locurile pe unde trec carele cu mărfuri de vânzare, ca *„politia să fie curăţită deapururea"*. Agia trebue să aibă grijă şi de *„alte necurăţenii şi putori care molipsesc aerul sănătăţei"* [359]).

Nemţii obligă chiar şi pe boeri, să cureţe locul din faţa caselor lor şi să care gunoiul, căci altfel, scrie la 23 Oct. 1790, *„va sta atâta „vreme în casa sa neslobod, până când va fi desăvârşită a sa cură-„ţenie..."* [360]).

Şi acum, pentrucă oamenii se învăţase cu oarecare rânduială, dacă a venit în domnie Alexandru Moruzi, el a menţinut ordinele de curăţenie. La 3 Sept. 1793, dă porunci straşnice să se păzească curăţenia

---

337) Idem, pag. 294. Citează condica domnească nr 9, fila 103 verso

358) V. A. Ureche. Istr. Rom. vol. III, pag. 405. Cit. cond. 18. fila 84.

359) Idem. pag. 407. Citează condica domnească nr. 18 fila 289.

360) Idem,. pag. 406—407.

www.dacoromanica.ro

prin oraşele din ţară. la Craiova. la Focşani şi Târgu-Jiu. Dă porunci să se dreagă drumurile. să se cureţe noroaele. ca pretutindeni să fie curat [361]).

La 11 Februar 1794. Domnitorul este înştiinţat printr'o anafora. că nimeni nu îngrijeşte de poduri. că cei din *..casele boereşti şi mânăsti-..reşti. cari cad pe linia podurilor îşi au şghiaburile cuinelor (bucătă-..riilor) scoase tocmai pe pod. şi cât murdalâc se face în cuhnie. îl dă ..în drum pe şghiab. de curge pe poduri şi totdeauna şade murdalâc pe ..pod. şi podiştele ude. în tot anul putrezesc. care. aceasta pricinueşte ..şi mai multă putoare. mai ales vara că molipseşte aerul care pricinueşte şi ..boală la sănătatea norodului...*". Şi se propune ca toţi breslaşii *..cum ..şi mânăstirile şi boerii şi oridece treaptă va fi. dela cel mare până la ..cel mic. cât îi ţine cuprinsul. apă pe pod să nu arunce. gunoiul să-l ..scoată din casă şi de prin prăvălii. să nu-l lepede pe marginea podu-..lui. ci să-l scoată afară*". Carele goale care trec pe poduri sunt obligate să încarce gunoiul şi să-l care afară. Cine nu execută va plăti o amendă în folosul Cutiei milosteniei. Şi Domnitorul a aprobat toate aceste propuneri [362]".

Iar dupe un alt an. la 28 Mai 1795. Moruzi dă strasnice porunci să se fixeze marginele Bucureştiului: aminteşte că oraşul a fost împărţit în şase plăşi încă din vremea lui Alexandru Ipsilant. fiecare plasă pusă sub privigherea unui boer: că de atunci se tot întind fără rost. încât nu se mai pot lua măsuri de privighere nici măcar *..la vreme de boală*". Apoi aminteşte că acest lucru este oprit şi în Moldova. unde *..fără de ştire şi poruncă domnească. nu este slobod nimeni. să facă bi-..nale în politia Iaşilor*". Drept aceia Domnitorul ordonă Divanului să chibzuiancă *..că fără de ştire şi poruncă domnească. să nu fie slobod ..nimenea a face binale şi a închide loc pentru casă de şedere sau căr-..ciumă sau prăvălie. ci prin cercetare la faţa locului. unde se va căd̂ea. ..să ia voe în scris prin anafora pecetluită de Domnia Mea...*" [363]).

Intoarcerea în domnie a lui Alexandru Ipsilant (Aug. 1796—Dec. 1797). dă un nou avânt Vorniciei obştirilor. cea creiată de către dânsul. ca să se ocupe de chestiunele de salubritate generală. La 8 Martie 1797 erau în Bucureşti 14 cafenele. şi Domnitorul dă poruncă să nu se mai deschidă altele *..fiindcă înmulţirea cafenelelor nu este politiei aces-..teia de nici un folos. ci încă de stricăciune...*" [364]). La 21 August 1797. Radu Golescu. Vornicul obştirilor raportează Domnitorului *..că s'a pus ..în lucru foişorul de foc... pentru paza primejdiei de foc*" [365]). Iar la 31 Octombrie 1798 întâlnim grija lui Hangerli Vodă. să procure oraşului două tulumbe *..pentru a se afla la întâmplările de foc. şi găsin-*

361) Idem. vol. V. pag. 397.

362) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. V. pag. 409—10. Cit. cond. 23. fila 38.

363) V. A. Ureche. l. c. vol. V. pag. 378. Citează condica 24. fila 63.

364) Idem. vol. VII, pag. 143. Citează condica domnească nr. 33. f. 287.

365) Idem. vol. VIII. pag. 136. Cit. cond. domn. nr. 35 fila 213 verso.

www.dacoromanica.ro

„du-se acum aici în Bucureşti meşter cu bună ştiinţă de acest meşteşug", să fie angajat de Epitropie ca ceva necesar obştei [366]).

La 12 April 1801 se porunceşte ca locurile virane din Bucureşti să fie îngrădite. să nu se mai arunce gunoae pe ele [367]).) Şi la 5 Sept. acelaş an se dă ordine. ca pentru destuparea şanţurilor şi pentru curăţirea uliţelor, să fie întrebuinţaţi oamenii de prin închisori [368]).

O problemă de mare importanţă atât edilitar cât şi sanitar. era chestiunea gunoaelor care se aruncau fie în Dâmboviţa. fie pe malurile ei. Pe atunci gârla avea un curs foarte neregulat. mai ales din pricina morilor de măcinat instalate pe maluri. pentru cari se făceau anumite abateri în cursul apei. Osebit de asta mulţi boeri îşi aveau curţile prelungite până în marginea gârlei, şi toate gunoaele şi murdăriile de prin aceste curţi se aruncau sau se depozitau pe malurile gârlei: acest lucru îl făceau mai ales tăbăcarii. Din aceste pricini. cursul apei se schimba mereu. albia se strimta sau îi creştea fundul şi primăvara sau când ploua mai mult începeau nesfârşite inundaţii. Vara în vremea căldurilor, gunoaele depe maluri dospeau şi se produceau exalaţiuni fetide de nesuferit. S'au încercat fel şi chip toţi Domnitorii. să aducă îndreptări acestor stări de lucruri. dar fără folos. pentrucă cei dintâi cari călcau sau nu respectau poruncile domneşti erau boerii. şi ceilalţi locuitori se întreceau în a-i imita. Nemulţumirile şi plângerile nu mai conteneau.

Mai la urmă. domnitorii făceau ce puteau: dădeau ordine şi lăsau executarea lor la înţelegerea oamenilor. Dăm un exemplu dintre cele multe:

La 12 Martie 1803. Domnitorul porunceşte să se lase liberă toată matca apei. Rezultatul a fost nul. La 20 April 1804. Domnitorul repetă porunca şi atrage atenţia celor ce vor să-l audă. că atâta „murdalâc al „gunoiului şi apei se face necurăţenie, din care se pricinuesc şi boale..." Rezultatul... nul [369]).

Din cauza cursului neregulat al Dâmboviţei. dar mai cu seamă din cauza inundaţiilor. erau o mulţime de bălţi şi mocirle în diferite părţi ale Bucureştilor. Cea mai mare „cu noroi foarte mare". era balta din Gorgani. adică Cişmegiul de astăzi. La 19 Iunie 1803. Domnitorul Constantin Ipsilant constată cu destulă amărăciune că „nu mai este cu pu„ţinţă a trece nimeni pe acolo. fiind primejdie.. fiind acel băltoc plin „de putoare nesuferită. din care molipsindu-se aerul se pricinueşte şi „vătămare sănătăţei locuitorilor împrejurasi...". motiv pentru care se dă poruncă să se astupe „cu sfărmături de ziduri căzute" [370]).

Un sistem care se propunea pentru secarea bălţilor îl găsim no-

366) Idem, pag. 539. Cit. cond. domn. nr. 39. fila 102.
367) Idm. vol. VIII. pag. 111.
368) Idem, vol. VIII. pag. 111.
369) Ureche. l. c. vol. XI. pag. 409—410.
370) V. A. Ureche. l. c. vol. VIII. pag. 679—80.

www.dacoromanica.ro

tat la 2 Octomb. 1803, sistemul puțurilor absorbante, sau puțuri fără fund; dar propunerea n'a prins [371]).

La 30 April 1804 se dau porunci pentru astuparea unei bălți situată alături chiar de Curtea domnească „*in potriva luminatei Curți Gospod, lângă zidul grădinei dumnealui Căminarului Dudescu*"; și pentrucă, probabil stăpânul locului nu voia să ia măsuri de secare, Domnitorul hotărăște să-l scurgă cine-o vrea și în schimbul cheltuelei, să rămână stăpân pe loc [372]). Acent procedeu, pare că stimula pe proprietarii nărăvași, cari nu voiau să asaneze lacurile și băltoacele dcpe proprietățile lor și de mare îndemn pentru cei cari voiau să devină proprietari; la 23 Iunie 1804, Domnitorul vestește din nou, că oricine va astupa un băltog cu a lui cheltuială rămâne bun stăpân pe acel loc „*după Pravilă*" [373]).

Pentru curățirea celor patru poduri mari ale Bucureștilor, Vornicia Obștirilor angajează la 1 August 1804, 16 care cu boi, pentru căratul gunoaelor, iar pentru măturatul podurilor se iau măsuri ca să se facă cu vinovații închiși prin pușcării. In acelaș timp nu se mai dau voe căruțelor țărănești să treacă pe aceste poduri. In aceias serie de măsuri de igienă. se recomandă cu toată tăria, arderea gunoaelor ca să se curețe aerul [374]),

Pentru refacerea străzilor, îndreptarea lor și pentru fixarea unei anumite norme de păstrat în felul de a se clădi, atât din punct de vedere al esteticei cât și din punct de vedere al igienei, autoritățile au profitat totdeauna de unele împrejurări catastrofale. ca să poată lua măsuri de îndreptare. Așa s'a întâmplat cu prilejul focului celui mare întâmplat la 28 August 1804, care a ținut 12 ceasuri și a făcut pagube de aproape 30,000 de pungi (circa 15 milioane). Dionisie Fotino spune că focul a început la Apusul soarelui dela o spiterie, unde se afla în apropiere o clae de fân, dela care focul s'a răspândit în tot orașul din cauza vântului. In urmă, nenorocirea a servit la reclădirea orașului după o anumită aliniere și în anumite condițiuni [375]). In acest scop, la 13 Sept. 1804, Divanul propune și Domnitorul aprobă întocmirea unui plan, după care aveau să se clădească binalele pe locul celor cari au ars. Dela Hanul Șerban Vodă până la Sfântul Gheorghe. toate casele trebuc să fie numai cu un cat, sau etaj. de zid. cu bolți de zid fără să aibă lemn aparent fără numai ferestrele și ușile, cari la nevoe pot fi îmbrăcate în tablă de fier... Pe ulița cojocarilor, dela covrigărie până la Hanul Colței și cele care încep dela cișmea până în Bărăție. se fac toate cu câte două caturi; între caturi bolți de zid, iar la catul de jos nu-i voe să se facă sobe. Localurile unde se lucrează cu foc, ca spițeriile, lumânărarii, bru-

371) Idem, vol XI, pag. 428—29.

372) Idem. pag. 446—447.

373) Idem, pag. 446—447.

374) Idem, vol. VIII, pag. 680 și vol. XI, pag. 449.

375) Ureche, l. c. vol. VIII, pag. 676. Dionisie Fotino, vol. II, p. 217.

www.dacoromanica.ro

tarii. bucătăriile. ferăriile. etc.. trebuiau făcute mai la o parte ..să *nu fie în târg*" [376]).

Planurile aveau în vedere mai mult paza de foc. totuși aduc o schimbare mare în estetica orașului și ajută și igienei. Despre arhitecți propriu zis încă nu se pomenește pela noi. Această breaslă nu apare decât mai târziu. la 14 Mai 1810. când a fost însărcinat un ..*arhitecton*". să facă un pod cu din banii Cutiei Podurilor [377]).

Cu venirea Rușilor spre iarna anului 1806. toate chestiunile edilitare rămân în funcțiune de nevoile și interesele rusești. Ei au înființat în Moldova ca și în Muntenia un Comitet care. osebit de Spătărie și Agie. avea în grijă supravegherea vieței de toate zilele a mahalalelor și locuitorilor lor. Pe baza rapoartelor acestui Comitet. generalii ruși luau măsurile cari le conveneau. prin intermediul Divanului. Așa de exemplu. la 23 Martie 1808. Divanul hotărăște. la cererea Rușilor. să se curețe murdalâcul care ..*zăticnește umbletul și pricinuește aerului molivseală. și ..fieșcare drept casa lui. dator este a râni podul și a curăți ulița...*" [378]).

Mai târziu. în acelaș an. la 17 August 1808. ordinele devin mai drastice. Pentru o băltoagă ce era ..*din poarta caselor Banului Brâncoveanu. unde se află și adunarea Divanului. până în poarta Vornicului „Manu*". s'a dat poruncă epistatului polcovniciei de poduri ..*să facă ..găuri ori prin zid. ori prin uluci. unde va fi. și de acolo să scoți șanțul ..de a se scurge apa și noroiul*". fără să se mai ție seamă că acelea sunt curți boerești [379]).

A doua zi. la 18 August 1808. tot ca o măsură de igienă găsim pentru întâia oară apariția hingherilor. Se dă porunci Agiei să ucidă toți câinii vagabonzi. Stăpânii de câini. să pue ..*semn. spre a se ști. a nu ..se ucide*". Porunca se repetă la 12 și la 15 Mai 1811. ca ..*nici ziua. ..nici noaptea câine slobod pe uliță să nu se afle... iar cine va vrea. să „ție câini. să-i aibă legați prin curțile lor*". Pentru executarea poruncei. Agia era obligată ..*ca pe toată ziua să dea un car dela politie. să care ..câinii afară din București*" [380]).

Generalul Bagration. obligă la 25 Ianuarie 1810. pe toți locuitorii să curețe noroiul în dreptul caselor lor; cine nu execută este amendat: .....*boierilor și celorlalți trăitori (se poruncește) că de acum. fieșcine „dintrânșii să răspunză la curățitul ulițelor. fieșcine în dreptul casei „sale ce este pe uliță și tot noroiul se va strânge: iar care nu va fi ur„mător. va plăti și straf. osebit de răspunderea ce se va cere dela dân..sul...*" [381]). Iar mai spre toamnă la 15 Oct. 1810. pentru ridicarea murdăriilor aducătoare de ..*spurcăciunea aerului. din care se și pricinuește „vătămare sănătății norodului*". Agia propune. pentru centrul orașului. în-

376) V. A. Ureche. vol. XI. pag. 407.

377) Idem. vol. IX. pg. 401.

378) V. A. Ureche. Ist.. Rom.. vol. IX. pag. 601 și vol. XI. pag. 870—71.

379) Idem. vol. XI. pag. 871.

380) Idem. vol. IX. pag. 620 și vol. XI. pag. 909.

381) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. IX. pag. 601—602 n.

www.dacoromanica.ro

chirierea a 3 căruţe plătite de obşte, cu care să se ridice toate gunoaele [382]).

La 26 Martie 1812, până a nu pleca Ruşii, Spătarul Pantazoglu propune să se înfiinţeze puţuri absorbante, ca să se poată scurge lacurile, dar Divanul n'admite propunerea pe motiv că, mai uşor se usucă sau se scurge un lac rămânând apa la suprafaţă, decât cu „*acele puţuri „fiind apa totdeauna înăuntru în pământ...!* Tot atunci se propune pentru curăţirea străzilor de gunoae un serviciu pentru ridicarea lor, executat cu 79 de căruţe; numai că era greu de găsit atâtea căruţe, căci Ruşii rechiziţionau pentru nevoile armatelor lor, tot ce era vehicul de transport [383]).

Dacă a venit în Domnie Vodă Caragea, acesta a avut deosebită grijă pentru toate chestiunile privitoare la edilitatea publică. Dela începutul domniei s'a îngrijit de buna stare a celor patru Poduri, adică uliţele principale ale Bucureşilor; acestora li se spunea poduri pentrucă erau podite deacurmezişul drumului cu lemne, aşezate ca pardoseala unui pod de gârlă. La 18 Ianuar 1813, se porunceşte ca „*cele patru po-„duri domneşti, să se facă după făptura podurilor Iaşilor, adică să se „pue podinele în lung iar nu deacurmezişul, după cum sunt acum, căci „trăesc mai mult*" [384]).

Svârlirea gunoaelor în Dâmboviţa, peste cari se depuneau strate de nămol, avea de rezultat creşterea fundului apei şi micşorarea albiei; urmarea acestui fapt erau inundaţiile pustiitoare oridecâteori veneau apele mai mari. La 26 Februarie 1813, s'au dat porunci ca să se curăţe şi să se adâncească albia Dâmboviţei, începând „*dela morile Mitropo-„liei ot Sft. Elefterie, până la morile Radului Vodă ot Foişor*" [385]). Iar în primăvară, la 13 Mai se dau porunci să se curăţe şi malurile gârlei, fiecare cetăţean în dreptul locului ce avea pe malul Dâmboviţei; dar lumea nu se prea grăbea şi pentrucă ordinele date cu cuvânt bun nu se ascultau, se porunceşte „*ca pe toţi aceia (cari n'ascultă), să-i ridice la închisoare*" [386]).

A urmat ciuma, faimoasa ciumă a lui Caragea, care a pustiit Bucureştiul, dar care va fi avut darul să înveţe pe cei cari au scăpat, chiar şi pe cei răi, că curăţenia oraşului nu-i un lux, ci o necesitate publică. După trecerea epidemiei, la 4 Iunie 1814 se impune desfiinţarea tarabelor de prin faţa prăvăliilor [387]), iar la 6 Iunie 1814, Vodă Caragea ia o măsură drastică; porunceşte Agiei, să facă cunoscut celor care au case pe linia Podului Mogoşoaei „*ca nimenea, alte murda-„lâcuri să nu îndrăznească a mai arunca pe Pod, lături ori gunoae, sau asupra Podului să ţie cherestelele ori lemne pentru trebuinţa casei*

382) Idem şi vol. XI, pag. 874.
383) Idem, vol. IX, pag. 602 şi vol. XI, pg. 872—73.
384) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XIA, pg. 799.
385) Idem, pag. 722.
386) Idem, pag. 724.
387) Idem, pag. 716.

www.dacoromanica.ro

„sale, ci să-şi facă înăuntru, în curtea sa; iar oricare se va dovedi şi „se va găsi urmând împotrivă, pe unul ca acela să-l certi cu bătae „chiar acolo în faţa locului". Aceleaşi măsuri s'au luat şi pentru curăţenia Podului de Afară [388]).

Ridicarea gunoaelor depe Podul Mogoşoaei se face cu căruţele cu boi. Divanul propune şi Vodă aprobă în aceiaş zi, la 6 Iunie 1814, să se facă 16 scutelnici alipiţi la Casa Podurilor, cari să mături cu târnuri şi să curăţe cu lopeţile tot gunoiul, pe care să-l care cu căruţele cu boi. Şi Divanul propune chiar să se ia aceleaşi măsuri şi pe alte uliţe :

> *„...Podul Mogoşoaei ce s'au făcut din nou, trebuinţă este apururea să fie curat şi măturat, şi la aceasta, ni se pare că ar trebui acest Pod, să aibă 16 care cu boi şi cu târnuri i lopeţi însă opt să intre de rând la o săptămână şi alte opt care în altă săptămână... şi a se face aceşti 16, scutelnici cu pecetluituri, cari să aibă care cu boi, târnuri şi lopeţi, şi să fie legaţi la Casa Podurilor... Apoi rămâne iarăşi, când se va săvârşi facerea celorlalte poduri, să chibzuim şi pentru acelea..."* [389]).

La 25 Iulie 1814 se întâlneşte o inovaţie edilitară : Podul Mogoşoaei va fi luminat cu felinare. un felinar la şapte case. fiecare felinar cu câte o lumânare :

> *„...pentru podoaba Podului Mogoşoaei trebuinţă este ca din Capul Podului şi până la Curtea Veche, pe de oparte şi pe de alta, la fiecare şapte case, să se facă câte un stâlp lung de un stânjen şi jumătate, şi în capul stâlpului să aibă câte un felinar, şi pe toată seara să pue şi câte o lumânare..." „Şi acele 7 case să îngrijească pentru acel felinar, ca pe toată seara să pue câte o lumânare", spune un alt pitac domnesc* [390]).

La 24 Dec. 1814, s'a hotărât ca în loc de lumânări, fiecare casă să contribue cu câte 32 parale pe lună, plătite pe câte trei luni înainte, cu care bani să aibă grijă Spătăria de felinare [391]).

Şi drumul spre tot mai bine se urmează mereu. La 18 Martie 1815, se angajează un om de specialitate, inginerul arhitect Fainvrach pe care îl găsim în anii următori sub numele de Freiwald, însărcinat să curăţe şi să adâncească Dâmboviţa [392]). In acest scop, la 3 Iulie 1815, Vodă Caragea propune să se întrebuinţeze o *„mihanie"*, adică o maşină [393])

---

388) Idem. vol. X/A, pag. 705 şi pag. 839.
389) Idem. pag. 707.
390) Idem. pag. 710—711
391) Idem. pag. 714
392) Idem. pag. 727
393) Vezi acest cuvânt în vol. I. pag. 162.

www.dacoromanica.ro

„ca să sape şi să cureţe totdeauna matca Dâmboviţei" dintre acelea văzute de însăşi Domnitorul la Ţarigrad. Partea ciudată, este că, pentru a pune în funcţiune această mihanie, se adresează nu vrunui inginer sau mecanic de specialitate, ci unui călugăr, egumenul mânăstirei Radului Vodă:

> „Cinstiţilor şi credincioşi dumneavoastră veliţilor boeri ai Divanului Domniei Mele, fiindcă s'au găsit o mihani (machină) ca să sape şi să cureţe totdeauna matca Dâmboviţei cu înlesnire şi cu prea puţină cheltuială, care şi înşine nouă este ştiută dela Ţarigrad prin chiar vederea noastră, de aceia poruncim dumnevoastră; ca adunându-vă la un loc, să aduceţi faţă pe cuviosul egumen al mânăstirei Radului Vodă, care are deplin ştiinţă şi închipuire a acestei mihanii şi a energhiei, i a folosului ce poate face, făr'de discolie şi dându-vă toată pliroforia, făr de zăbavă să o chibzuiţi şi dumnevoastră, şi să ne faceţi anafora, ca să poruncim a se pune în lucrare" [394]).

Nu ştim ce se va fi făcut cu această mihanie, ştim numai că după un an, la 1 Iunie, Vodă Caragea, atrage din nou atenţia cetăţenilor, că „din pricina murdalâcului şi a gunoiului ce se aruncă în apa Dâmboviţei „se pricinueşte şi vătămare la sănătatea oamenilor şi se închide şi matca „apei", drept care, se porunceşte să se orânduiască paznici „să privi- „gheze ziua şi noaptea şi să nu lase pre nimeni a arunca în apă cât de „puţin murdalâc sau gunoi" [395]).

La 4 Oct. 1816 întâlnim un „arhitecton", însărcinat cu supravegherea construcţiilor noi, cu şanţurile Dâmboviţei, ba şi cu „cu pavarea „celor patru strade principale" [396]). Sunt lucruri noi, cari, deşi nu se realizează imediat, totuşi zi de zi se înfiltrează în gândul tuturor şi fac drum realizărilor de mai târziu ca necesităţi ce nu se mai pot amâna.

La aceiaş dată, 4 Oct. 1816, se propune altă încercare pentru curăţirea cel puţin a centrului oraşului. Se dă în ştire ca toţi cei cari „au „case sau prăvălii pe amândouă părţile ale acestor poduri... Sâmbetele, „la fieşcare săptămână odată, boerii şi mânăstirile să orânduiască pe „chelarii ce au, a curăţi podurile în dreptul locurilor caselor ce vor avea „şi adunând noroiul sau gunoiul la un loc... cu carele d-lor... să-l ducă „afară din politie; iar ceilalţi mărginaşi ai podurilor, ce îşi au case şi prăvălii pe amândouă părţile... însăşi ei să fie datori a ridica acel gunoi sau „noroi şi să-l ducă iarăşi afară" [397]).

Dar toate încercările ca şi stăruinţele Domnitorului rămâneau fără ecou; boerii şi egumenii mânăstirilor nu se supuneau. Rămâneau în picioare numai expedientele de moment, când se făcea atât cât se putea.

---

394) V. A. Ureche. Ist. Rom. vol. X/A. p. 731. Cit. cond. 74. fila 207 v.

395) Idem. pag. 735.

316) Idem, pag. 746.

397) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/A, pag. 842—43.

www.dacoromanica.ro

La 1 Iulie 1817, se hotărăşte ca Podul Mogoşoaei să fie măturat de arestanţi *„ca să fie pururea măturat şi curăţit, poruncim, să orânduieşti pe toată săptămâna de două ori, adică Mercurea şi Sâmbăta, câte 40 de „vinovaţi dela puşcărie, ca să mături praful şi să curăţe gunoiul dupe Pod..."* [398]). Nici măcar teama de ciumă nu scotea pe boeri din ceiace au apucat, ca să-i determine să facă curăţenie ; încât aceleaşi sbuciumări şi aceleaşi măsuri inutile întâlnim în tot lungul domniei lui Alexandru Şuţu şi Grigore Ghica ; nu se schimbă decât oamenii cari le dictează şi cei cari nu vor să le execute.

Imaginea capitalei acelor vremi este foarte sugestiv descrisă de către d-rul Caracaş, contimporan al epocei aceleia :

> *„Oraşul n'are în mijlocul lui nici o piaţă încăpătoare ; în mahalale sunt destule maidane, pe care se grămădesc murdăriile oraşului, baligele animalelor şi cadavrele lor. Cele mai principale şi mai largi străzi ale oraşului sunt patru, cari... împart oraşul în patru părţi ; celelalte sunt mai strâmte încât abia încap pe ele două trăsuri ; ele împart oraşul în mai multe mahalale. Nici cele dintâi, nici cele din urmă nu sunt drepte, nici n'au lărgimea cuvenită. Cele patru străzi principale, cât sunt în centrul oraşului sunt pavate cu grinzi groase, încât seamănă cu podurile de lemn, supt care se află săpat un canal în care se strâng apele provenite din ploae şi zăpadă. Ele n'au canal de scurgere, ci rămân acolo stagnate şi amestecate cu baligele animalelor şi cu murdăriile ce se aruncă de prin case, vara putrezesc şi strică aerul. Când timpul este ploios sau se topeşte zăpada se strânge în aceste canale şi mai ales în părţile mai joase aşa de multă apă, că se revarsă şi ridică grinzile de plutesc pe apă. In acest chip, trecerea devine foarte periculoasă, atât pe jos cât şi cu trăsura, ori călare. Pentru a se evita inconvenientele arătate, s'au astupat de vreo câţiva ani aceste canale şi în unele locuri străzile s'au înălţat, iar în altele s'au coborât, aşa că apele curg prin curţile caselor sau pe străzile laterale mai mici. Insă şi cu această schimbare nu s'a atins scopul propus, fiindcă apele nemai având scurgere liberă spre râu, formează lacuri pe aceste străzi sau prin curţile caselor dimprejur... Străzile unde se strâng ape noroioase şi unde se aruncă baligele cailor, devin cu totul impracticabile ; dacă se întâmplă să treacă pe acolo vreun ţăran cu căruţa sau călare, se înămoleşte şi anevoe mai poate eşi; uneori se vatămă şi animalele de nu mai pot eşi de acolo... Mai există şi obiceiul rău, de a arunca în stradă murdăriile din bucătării şi curţi, pasări, câini şi alte animale moarte, cari infectează atmosfera. Din fericire sunt câini şi şoareci mulţi, cari le devorează încetul cu încetul. Murdării rămân şi în străzile principale, dela caii şi boii cari transportă lemne şi alte obiecte în oraş, fiindcă nu există nici piaţă, nici alt loc unde să stea, ci se*

398) Idem, pag. 842—43.

www.dacoromanica.ro

opresc în rânduri de amândouă părţile străzii, încât împiedică circulaţia...

Străzile oraşului sunt strâmte şi din neregulă şi neglijenţă devin şi mai strâmte, fiindcă uşile prăvăliilor se deschid în stradă şi expun afară mărfurile ce sunt de vânzare, aşa că ocupă aproape jumătate de stânjen din stradă... Se mai adaugă şi parii bătuţi dearândul la marginea străzii în faţa prăvăliilor, pe cari se reazimă uşile, fiindcă noaptea ridicându-se uşile, rămân parii, de cari se lovesc trecătorii...

Tot atât de vătămătoare sunt lacurile şi bălţile din oraş, cari infectează atmosfera... Cel mai mare, plin de stuf, burueni, mii de broaşte şi alte animale este lacul Gorganul...

Tot atâta murdărie aduce oraşului şi măcelăriile unde se taie vitele, deşi cele mai multe sunt pe marginea râului. Dar necurăţeniile nu se aruncă în râu, ci rămân pe mal şi răspândesc un miros pestilenţial...

Mai... menţionez... şi vătămătorul abuz de ordin religios, acela de a îngropa morţii prin curţile bisericilor sau chiar în biserici, unde... nu putrezesc mulţi ani... apoi neavând adâncimea cuvenită, încetul cu încetul atmosfera se strică şi se produc mulţime de boli..." [399]).

Acestei imagini foarte puţin atrăgătoare, negreşit ca d-rul Caracaş adaugă propunerile de cum s'ar putea îndrepta toate aceste rele, dar *„degeaba, deşi n'aveam în vedere decât interesul oraşului"* [400]). Se isbea de aceiaş indolenţă sau nepricepere din partea tuturor categoriilor de cetăţeni, de care se isbise şi toţi Domnitorii. A trebuit să vie groaznica ciumă din anii 1828 şi 1829, dar mai ales omul înfăptuirilor mari şi al poruncilor energice, Kiselef, care să pue ordine şi să aducă pe oameni la respectul datoriilor.

C) ALIMENTELE.

Despre un control propriu zis, control sanitar al alimentelor, nu poate fi vorba în această epocă. Totuşi un control exista şi se făcea cu foarte multă severitate, dar numai din punct de vedere al preţurilor sau narturilor, ca oamenii să nu fie speculaţi şi ca lumea să fie îndestulată cu de toate. Din când în când se pomeneşte şi despre calitatea acestor alimente, dar nu se face nicio legătură între calitate şi sănătatea publică. Dăm câteva exemple.

Pâinea şi carnea au fost, sunt, şi desigur vor mai fi încă multă vreme subiect de discuţii printre consumatori, din multe puncte de vedere; în vremea de care ne ocupăm un singur lucru preocupa pe toţi,

399) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş, pag. 175 şi următ.

400) Idem, pag. 177.

www.dacoromanica.ro

preţul de cumpărare. Pe atunci ca să se poată stabili un preţ cât mai aproape de realitate se făcea „cişniu", cum am spune astăzi, se căuta o medie. De exemplu, la o dată oarecare se face cişniul pâinei: se ia grâu de trei calităţi, fiecare calitate cu preţul ei: se vântură, se macină, se aleg tărâţele şi se face pâine: se ţin socoteli exacte decât se cheltueşte cu fiecare din aceste manipulaţiuni, se totalizează şi se face media costului socotită pe chilogram sau ocaua, cum era pe atunci: se socoteşte un mic beneficiu vânzătorului şi aşa se ajunge la preţul real al unei pâini. La fel se proceda şi pentru carne.

In ceiace priveşte calitatea, la 30 Martie 1811, se pune condiţiunea ca pâinea să fie „*numai de o mână*", adică de o singură calitate, „*albă „curată şi coaptă bine*" [401]). O condiţiune care nu lipseşte niciodată este ca să nu fie lipsă la cântar.

Singura condiţiune care se cerea pentru carne, era aceia de a fi „*bună şi grasă*", după care vin condiţiunele de preţ şi a cantităţei necesară pentru îndestularea tuturor de obşte. La 13 Martie 1816, locuitorii din Piteşti se plâng că „*la vânzarea cărnei... li se face nedreptate, căci: „carnea la boeri se vinde ocaua po parale 10, iar la dânşii parale 12, însă „şi aceia proastă şi slabă, neputând — de boeri, — să apuce mai „bună...*" [402]).

Totuşi tăerea vitelor a fost o chestiune care a preocupat atât pe Domnitorii de pe vremuri, cât şi pe Vornicia obştirilor. Nu putea tăia oricine şi nici se putea tăia oriunde. Controlul tăerei îl făcea un vătaf al măcelarilor, de care câteodată, nu prea ascultau măcelarii. Aşa de exemplu, la 20 April 1809, Divanul a împuternicit pe vătaf ca pe cei cari nu-l vor asculta şi nu vor fi supuşi „*povăţuirilor lui pentru îmbelşugarea „cărnei, să aibă a-i certa şi a-i pedepsi cu bătaia...*" [403]).

Cele dintâi reguli de păzit la tăerea cărnei le avem din vremea lui Alexandru Moruzi. Acest domnitor a întocmit la 2 Martie 1796, un nizam cu 13 ponturi, în care se fixează condiţiunele tăerei vitelor şi vânzarea cărnii. Din conţinutul acestui nizam se desprinde grija de a se păstra curăţenie în toate operaţiile de tăere şi mânuirea cărnurilor. Zalhanaua, adică locul de tăere trebue să fie la malul Dâmboviţei „*din josul sfintei „mânăstiri Radu Vodă, aproape de apă*". Despre vreun control al cărnurilor nu se pomeneşte nici o vorbă. Tot la zalhana se tae şi porcii, afară de cei cari se tae de locuitori pentru trebuinţele caselor lor: tăerea la zalhana este obligatorie pentru carnea pusă în vânzare, nu pentru a se face controlul calităţei cărnurilor, ci numai pentru controlul proprietăţei vitei tăiate, ca nu cumva, să fie vita sau porcul furat: „*râmătorii „iarăşi zalhanaua să-i aibă, fără de a îndrăzni cineva să tae, ca să nu „se facă catahrisis şi zăticnire alişverişului tăindu-se vite streine, afară de „cei carii vor tăia pentru trebuinţele caselor lor*" [404]).

401) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 922
402) Idem. vol. X/A, pag. 922.
403) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. IX, pag. 621 şi vol. XI, pag. 918.
404) Idem. vol. VI, pag. 676. Citează condica nr. 31, fila 3 v. scara 4.

www.dacoromanica.ro

Dar poruncile ca toate poruncile erau făcute ca să fie călcate. N'a trecut mult şi vitele se tăiau pe un loc părăsit dintre grajdurile Curţei Vechi, şi se tăiau pe pământ, nu la marginea apei. La 8 Septembrie 1801, Domnitorul Alexandru Moruzi venit din nou la domnie dă poruncă să se facă un fel de punte până în apă şi acolo să se tae şi să se curăţe. Dar nici acest lucru nu s'a păzit, din care cauză *„se face putoare şi molifseşte „aerul şi pricinueşte vătămare..."* ; pe de altă parte, din cauza sângelui şi a resturilor cari se aruncau *„i deosebite işitori (closete) ce au acele mă- „celării, puse pe marginea apei, şi nu grijesc niciodată a le curăţi, s'au „făcut un murdalâc atât de mare şi o putoare atât de nesuferită, încât nu „este cu putinţă a nu se pricinui molfsirea aerului şi feluri de boale in „sănătatea oamenilor...*". In cele din urmă s'a hotărât mutarea zalhanalei mai jos pe Dâmboviţa în dreptul Jicniţei ; în acelaş timp s'a hotărât ca numai aici să tae toată lumea, chiar şi sudiţii străini : de aici, cărnurile tăiate şi spălate, să se transporte cu căruţa sau pe doi cai cu samare la *„scaune"* adică la prăvăliile de măcelărie de prin oraş [405]).

Dar n'a trecut mult şi zalhanaua iarăşi a fost mutată. La 1803, tăerea se face la *„zalhanaua ce încă din anul trecut, după nizamul ce au „fost dat, au fost făcută şi au gătit-o la Radul-Vodă"* [406]).

Şi asta n'ar fi fost nimic, căci, în realitate tăerea se făcea pretutindeni, prin curţi, ba chiar şi pe uliţe sau pe poduri. La 15 Mai 1819, se dau porunci în această privinţă, ca să nu se mai tae pe poduri.

La 29 August 1811, un negustor din Târgovişte, Tache Ioan, face o nouă zalhana pe Dâmboviţa, mai jos de cea veche. Mahalagii reclamă. Se cercetează şi se stabileşte că noua zalhana este mai departe de ultima casă locuită, decum este vechea zalhana. Osebit de asta se construia în condiţiuni mai bune: se face pod peste apă, vitele se taie şi se spală pe pod, pieile se usucă în jos de pod, seul se topeşte în sus de pod. Şi Divanul aprobă construirea noului abator [407]).

In contractul pentru vânzarea cărnei încheiat în anul 1811, singurele condiţiuni ce s'au pus măcelarilor, condiţiuni privitoare la calitate şi igienă sunt, să aibă *„carne îndestulă şi bună după cum va fi vre- „mea şi vitele; tăerea să se facă dimineaţa ca până în ziuă să curăţim „şi să grijim scaunele spre a nu pricinui putoare"* (punctul 2 şi 11 din contract) [408]).

La fel în contractul încheiat cu măcelarii la 9 April 1813 nu se specifică nici o conditiune de examinare a cărnurilor, se cere numai să fie *„bună şi grasă"*. Iar între condiţiunele tăerei vitelor, se cere, să *„tae dimineaţa, ca până în ziuă să curăţe şi să grijască măcelarii îm- „prejurul scaunelor de a nu se pricinui putori..."* [409]).

405) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VIII. pag. 119 şi următ.
406) Idem. vol. XI. pag. 451.
407) Idem, vol. IX. pag. 620 şi vol. XI. pag. 908—909.
408) V. A. Ureche, l. c. vol. IX, pag. 621 şi vol. XI, pag. 915.
409) Idem. vol. XIA, pag. 881—82

www.dacoromanica.ro

Acelaş lucru se prevede şi în contractul pe 1814 [410]). În contractul pe 1817 se adaugă că cei ce nu vor ţine curăţenie la junghierea vitelor *„vor fi îndatoraţi apoi a le aduce de a le junghia la loc depărtat de „scaun"* [411]).

La 15 Iunie 1828, cu prilejul ivirei ciumei şi în timpul ocupaţei ruseşti, se constată că măcelarii *„împotriva hotărârilor ce sunt date, au „obrăznicit de tae vite în mijlocul politiei, în piaţa obştească, pentru „care... strălucirea sa Graf Palin, înputernicitul prezident al Divanu- „rilor, au dat poruncă, ca să urmeze măcelarii cu tăerea cărnei din josul „mânăstirei Radului Vodă..."* [412]).

Art. 22 din *„Regulamentul pentru înbunătăţirea şi paza bunei „orânduieli în Politia Bucureştilor"*, întărit la 6 Iulie 1830, spune :

> *„Trebuinţă neapărată fiind a înceta cu totul de acum înainte de a se mai tăia vite în Politie, să se orânduiască întradins loc de măcelarii de pe apa Dâmboviţei, din josul morei Mânăstirei Radului Vodă; căreia mori, întraceste zile i s'au tăiat zăgazul pentru înecăciunea ce a pricinuit Politiei; locul acesta se orândueşte întro ogradă mare a lui Ene Săpătorul de tâmple bisericeşti, din mahalaua Apostolului, care ogradă cade în faţa casei unui Ene Căpitan, unde este şi straja uliţei Dobrotesei, între grădina Slugerului Alexandru Vasca, ce o desparte numai Dâmboviţa de această ogradă, şi între grădina lui Ştefan Grecu.*
>
> *Art. 23. Pescăriile să se ridice din Politie cu totul şi să se mute iarăşi din josul moarei Mânăstirii Radului Vodă, mai la vale de măcelării, tot pe apa Dâmboviţei; acolo să-şi aşeze pescarii magaziile lor, şi la fieşcare piaţă spre vânzare în Politie, să aibă voe a aduce numai atâta sumă cât se va socoti că poate a se vinde pe fieşcare zi, iar nu mai mult.*
>
> *Art. 24. Asemenea trebuinţă fiind a lipsi şi săpunăriile din lăuntrul Politiei, să se îndatoreze săpunarii ca de acum înainte să-şi lucreze meseria lor tot din josul moarei Mânăstirei Radului Vodă pe apa Dâmboviţei, mai la vale de pescării"* [413]).

d) LEGUMELE, ZARZAVATURILE ŞI FRUCTELE.

Se vindeau pe pieţe, dar mai ales pe uliţe şi poduri de o parte şi alta a drumurilor. Nu exista nici un control în raport cu igiena, fără numai măsurile prohibitive ce se luau în vreme de ciumă. Aglomerarea vânzătorilor era aşa de mare, că adeseaori se împiedica circulaţia, ceiace a determinat pe generalul Engelhard, din vremea ocupaţiei ruseşti din

410) Idem, pag. 883.
411) Idem, pag. 930.
412) Arh. stat. cond. 117, f. 134; cf. P. Samarian. Ciuma, l. c. p. 449.
413) Analele parlamentare, vol. I, pag. 459—460.

www.dacoromanica.ro

1806—1821, să dea ordin Divanului, să fixeze anumite locuri pentru vânzarea acestora:

„...precupeților ce vând zarzavaturi, poame, legume și alte mărunțișuri prin ulițele târgului, să li se dea un loc osebit în ulița lui Șerban-Vodă în dreptul Sfântului Ioan, ca toți adunându-se acolo, să facă vânzarea acestor lucruri, spre a nu pătimi discolie trecătorii cei călări și pe jos și carele și butiele de strâmtoarea ulițelor, ce se fac de către numiți precupeți, cu punerea zarzavaturilor și celorlalte lucruri chiar pe lumina ulițelor...".

Un alt loc de desfacere al acestor produse era „la Târgul Cucului, unde, acolo are să vânză orice zarzavaturi va avea, căci cu copăile lor se strimtează podul și se dă zăticnire la îmbletul norodului..." [414]).

e) BĂUTURILE.

In epoca de care ne ocupăm nu găsim nici o urmă de vreun control al băuturilor, fără numai din punct de vedere fiscal.

Domnitorii au încurajat cultura viilor și producția vinurilor, cum și producția băuturilor spirtoase, a rachiului sau horilca, cum se spunea pe atunci, punând taxe mari vamale pentru băuturile de import.

O singură dată am găsit o oprire a fabricării rachiului din grâne, dar nu din motive de sănătate sau pentru combaterea alcoolismului, ci pentru a se pune la adăpost grânele în timpul unei foamete mari. Era în anul 1793, în vremea lui Alexandru Moruzi (Ianuar 1793—August 1796). O foamete cumplită bântuia Muntenia. Domnitorul dă porunci straşnice să se oprească înființarea povernelor pentru fabricarea rachiului din grâu; pe de altă parte, cine știe, poate mânat de gândul să mai stăvilească consumarea rachiului, la 23 Februar 1793, dă de știre ispravnicului din Slam-Râmnic, să împiedice trecerea horilcei din Moldova: *„să nu îngăduiți măcar o oca a trece..."*, iar câtă este, să se catagrafieze, pela cine anume este și cât are [415]).

Românii beau mult și beau fără alegere. D-rul Constantin Caracaș în *„descrierea Țărei Românești"*, spune:

„Țăranii muncind toată săptămâna... și amărâți de neincetatele sarcini ce li se tot pun, aleargă Duminicele și sărbătorile, mai ales în timpul verei, de dimineață, cei mai mulți fără a asculta sfânta Liturghie, la cârciumă. Acolo adunându-se la un loc, bătrâni și tineri, încep cu băutura rachiului și petrec o parte din zi flecărind și glumind între dânșii. După prânz odihnindu-se puțin, aleargă iarăși acolo, acum cu familie cu tot; cei mai bătrâni dintre bărbați și femei,

414) V. A. Ureche.. Ist. Rom., vol. IX, pag. 621 și vol. XI, pag. 714.

415) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. VI, pag. 269. Citează condica domnească 23, fila 2 verso.

www.dacoromanica.ro

se pun pe băutură flecărind şi certându-se. până ce se şi bat câte odată. Iar cei mai tineri joacă hora lor obişnuită... Ceiace este supărător la aceste veselii este abuzul băuturei. căci totdeauna ajung la beţie. care le strică sănătatea şi mintea.

Din contră. boerii. după Caracaş. sunt sobri: ..cu cât sunt daţi la beţie ţăranii şi alţi oameni de condiţiuni mai de jos. cu atâta sunt de sobri nobilii (boerii)" [416]).

f) BĂILE.

D-rul Constantin Caracaş trăitor în epoca despre care ne ocupăm aici. scrie în ..*Topografia*" lui că existau în Bucureşti băi publice, iar „*unii boeri au băi private în casele lor*". şi că, toate sunt construite dupe un acelaş tip; apoi face descrierea uneia din băile Bucureştilor, probabil baia dela Sft. Ioan:

.....adevărata bae unde se scaldă. constă din două-trei càmere boltite. rotunde sau pătrate. unele pentru bărbaţi şi altele pentru femei. Aceste camere nu au ferestre pe lături. nici nu se luminează de razele soarelui. ci deabea capătă puţină lumină piezişă prin nişte ochiuri rotunde de sticlă. care sunt aşezate sus în boltă: apa necesară se scoate din râul ce curge pe alături şi prin nişte şghiaburi de lemn se adună într'un rezervor mare. făcut anume pentru asta. De acolo trece într'o căldare de aramă în care se încălzeşte şi apoi ese prin ţevi pentru uzul celor ce se scaldă în lighianele băei. Căldarea încălzeşte apa dela băi. iar aburul din căldare. trece printro ţeavă pe sub podeaua clădirei. care se încălzeşte aşa de tare. că nu poate cineva să calce decât cu sandale înalte de lemn... Aburii cei deşi. cari se ridică din apa care se varsă pe podeaua de piatră înfierbântată. când se spală oamenii. (fac pe cei neobişnuiţi) când intră. să leşine îndată. ...Clienţii se desbracă mai întâi într'o încăpere mare care se numeşte ..giamandan". apoi intră în bae înfăşuraţi numai cu o basma şi se aşează pe scaunele de piatră. care sunt jurimprejurul băei. Acolo asudă îngrozitor din căldura înfricoşător de mare a atmosferei..: atunci băeşii freacă toate membrele corpului la început cu o gebrea. pe urmă îi spală cu mult săpun şi varsă pe corp câte puţină apă. care ese din două frumoase robinete. pe una caldă. pe alta rece în două vase mici de marmoră şi la urmă spală capul. După aceasta. cei mai mulţi şi mai ales femeile obişnuesc de stau acolo mult timp vărsând mereu apă caldă pe trup. câteodată şi rece... două până la trei ceasuri.

La eşire din bae ..*unii obişnuesc să chefuiască acolo cu muzică sau „să guste diferite mâncări şi băuturi*". Incât ..*locuitorii oraşelor şi mai „ales femeile de toate treptele. uzează şi abuzează deseori de băi, pe*

416) P. P. Samarian. Topografia lui Caracaş. pag. 103 şi 111.

www.dacoromanica.ro

„*cari le frecventează mai mult pentru petrecere şi veselie...*". Din aceste motive. cât şi din faptul că d-rul Caracaş nu iubeşte aceste băi de abur. pe cari le socoteşte mai mult ca o tortură şi periculoase sănătăţii, propune înfiinţarea unor băi publice moderne. cari să nu pericliteze sănătatea [417]).

g) CIMITIRELE.

Morţii se îngropau în jurul bisericilor. Domnitorii. boerii şi ctitorii bisericilor se îngropau chiar în interiorul bisericilor. Practica aceasta se îndătinase de atâtea secole. că intrase în credinţa poporului şi nu era treabă uşoară s'o schimbe cineva.

Pentru întâiaoară când s'a încercat. să se renunţe la acest sistem de îngropăciuni. a fost în vremea ocupaţiei ruseşti dintre 1806—1812. Senatorul general Cuşnicof a cerut Divanului la 18 Martie 1809. să dea porunci ca morţii să nu se mai îngroape prin curţile bisericilor ci. în cimitire afară din oraş. Şi ca să se evite cazurile nenorocite când se îngropau unii oameni numai cu morţi aparente. cadavrele să se îngroape numai după câteva zile dela moarte: iar în cazurile de morţi grabnice. să nu se îngroape cadavrul până nu se cercetează mai întâi cauza morţei.

Dela întâiul Divan. către biv vel Stolnic Constantin Predescu

Fiindcă Exc. Sa generalul Cuşnicof prin predlojenia ce a trimis către Divan. scrisă dela 9 ale acestei luni următoare. porunceşte ca de acum înainte oamenii ce vor muri aici în Politie. să nu se îngroape nici prin biserici. nici în lăuntrul Politiei. ci să se orânduiască locuri afară din Politie. ca să fie spre îngroparea lor. De aceia porunceşte Divanul. Domniei Tale. să mergi însuşi la marginele a câte patru podurile mari ale Politiei şi eşind afară pe câmp. să chibzuieşti a găsi la marginea a fieşcăruia dintre aceste patru poduri câte un loc îndemânatec şi cuviincios pentru îngroparea celor morti şi să aduceţi Divanului raport cu întreaga pliroforie. Deosebit să faci asemenea chibzuire pentru oricâte ulite es prin mahalale la margine. ca şi în dreptul acelor ulite. să se găsească câte un loc la câmp. ca să fie spre împlinirea îngropărei locuitorilor de prin mahalale. luând împreună cu dumneta şi un zapciu spătăresc. care va avea ştiinţă de toate aceste ulite [418]).

Din punct de vedere al moravurilor vremei. ca şi din punct de vedere medico-legal este interesantă şi porunca generalului rus:

..In principaturile Moldovei şi Valahiei se urmează două obiceiuri ce sunt de foarte mare pagubă şi primejdioase. Intâi că se

417) P. P. Samarian, l. c. pag. 120 şi următ.

418) V. A. Ureche. Ist Rom.. vol. IX. pag. 357

www.dacoromanica.ro

îngroapă trupurile moarte într'aceiaş zi când mor. şi se poate zice că multe dintrânsele peste câteva ceasuri: al doilea. că se îngroapă trupurile pela bisericele din oraş. Această rea urmare şi răutate ce se pricinueşte dintraceastă grabnică îngropare este ştiută din multe pilde. ce şi astăzi se pomenesc că s'au întâmplat cu mulţi nenorociţi. cari cu grabnică îngropare în pământ pe urmă s'au descoperit că n'au ajuns la vremea morţei. ci la o vreme când au fost în leşin: iar cât pentru răul ce pricinueşte îngroparea prin biserici în oraşe. şi aceasta este văzut. fiindcă nu numai în oraşul Iaşi şi Bucureşti. ci şi în celelalte târguri. unde se află văzduhul şi mai greu. fiind ulitele strimte şi necurăţite. din care pricini se nasc boale primejdioase şi smreduitoare. iar din îngroparea în oraşe prin biserici. fiindcă se strimteză văzduhul şi din pricina mulţimei norodului. prea lesne se poate întâmpla şi se întâmplă boale multe. cum şi moarte. şi mai vârtos că în părţile aceste nu se îngroapă trupurile în adânc: amândouă obiceiurile acestea se păzeau în vremurile vechi în Rusia. dar de mult însă văzându-se că este o nenorocire pentru omenire. s'a curmat prin privigherea şi luarea aminte a Stăpânirei. Luând dar seama la această pricină şi împlinind datoria mea cu care sunt însărcinat din înalta şi împărătească poruncă. ca să păzesc şi să privighez pentru binele ţărilor acestora. am intrat în trebuinţa aceasta cu înscrise arătări cu prea osfinţitul Mitropolit şi Exarh Gavril. carele fiind întrun glas cu socotelile şi chibzuirile mele au scris acum către amândouă duhovniceştile părţi a Cnejilor şi Basarabiei. ca nici decum de acum înainte. să nu mai fie îngropaţi morţii în aceiaşi zi ce s'au săvârşit. ci totdeauna a douazi. şi cei ce cu grabnică moarte mor. să nu se îngroape. până nu se va face cercetarea pricinei grabnicei întâmplări a morţei. prin mijlocirea doctorilor sau a altor obraze. ca să se vază şi să se descopere pricina morţei. care a fost: iar pentru îngroparea în oraşul Iaşilor şi Bucueştilor prin mânăstiri. prea osfinţia Sa aşteaptă numai. ca să se orânduiască locuri afară din târg. care să fie locurile îngropărei şi atunci nu va lipsi. să dea porunci părţilor duhovniceşti. ca acele locuri sfinţindu-se. acolo să se îngroape şi trupurile moarte". In consecinţă se dă porunci ca nimeni să nu se opue la îngroparea cadavrelor a douazi dela producerea morţei: 2) în caz de moarte grabnică. mortul să fie îngropat numai după aflarea cauzei morţei: 3) să se fixeze locul cimitirilor [419]).

Negreşit că măsura era bună. dar era greu de aplicat, pentrucă se opunea poporul. La 8 Iunie 1810 Ruşii reînoesc poruncile cu privire la îngroparea morţilor. iar în Iulie, Divanul comunică generalului Engelhard, să se procedeze mai domol fiind vorba *„de credinţa legei"* şi mai ales de oameni care nu primesc aşa uşor o reformă de acest soi. Face cunoscut chiar. că cei câţiva cari au executat ordinul şi au în-

419) V. A. Ureche. l. c., vol. IX. pag. 357—358.

www.dacoromanica.ro

gropat morţii afară din oraş, i-au găsit a douazi „*scoşi din morminte şi „desbrăcaţi... iar trupurile lor s'au făcut mâncare jigăniilor şi pasărilor*", pentru care motiv se cere o păsuire şi mai puţină severitate în executarea poruncei [420]).

Pentru ostaşii ruşi morţi la noi, şi erau mulţi Ruşi morţi la noi, la 10 Februarie 1810, se umpluse un cimitir şi acum se cerea un alt loc pentru treaba asta. La 20 Februar 1810 li s'a dat un loc al „*Cucoanei Dămăroaia de pe lângă Mânăstirea Spirei*" [421]).

Chestiunea cimitirelor agita mereu poulaţia Bucureştilor ca şi pe cea din Craiova; de aceia protestările nu mai conteneau. In Noembrie 1811 ca şi în 1812, ca şi în multe decenii după aceia, problema scoaterei cimitirelor afară din barierele oraşelor a rămas mereu sbuiect de nemulţumire pentru populaţie. La April 1811. chestiunea cimitirelor revine, de astă dată sub o altă formă. Divanul cere Mitroplitului, să dea ordine ca gropile morţilor să se facă adânci de patru palme domneşti socotite dela capacul cosciugului, ca să nu se mai întâmple să se desgroape cadavrele de câini şi porci [422]).

Incercările de a schimba obiceiul de a se îngropa morţii pe lângă bisericele din oraş, n'au dat rezultatele aşteptate. Venirea Rusilor şi noua lor ocupaţie din anul 1828, a readus această problemă în discuţie şi iarăşi s'au dat ordine să se facă cimitire afară din oraş. Reforma hotărâtoare s'a înfăptuit odată cu întărirea regulamentului oraşului Bucureşti, la 6 Iulie 1830. Art. 25 al acestui regulament spune:

> „*Se va popri de acum înainte de a se mai îngropa morţii în politie, ci toţi, dela cea dintâi persoană până la cea din urmă, fără osebire, să se îngroape afară din Politie; şi mai întâi, pentru ai bisericei răsăritului s'au chibzuit cimitirele (locuri de îngropare), ce se văd însemnate mai jos:*
>
> *1) La capul Podului Mogoşoaiei începând lungimea sa din dosul grădinei Căminarului Ştefan, spre Băneasa, în care grădină se află acum magazii de făn împărătesc.*
>
> *2) La capul Podului Târgului de Afară, dincolo de Obor, în drumul Focşanilor, în locul unde până acum se făcea Târgul Moşilor.*
>
> *3) La capul Podului lui Şerban Vodă, deasupra dealului dela Filaret.*
>
> *4) Pe locul cel îngrădit cu scânduri de chir Ioan Scufa, în dreptul grădinei Stolnicului Stati Pencovici; acesta va fi pentru mahalagii din Gorgani i Mihai Vodă şi ceilalţi cari sunt în preajma uliţei Podului de Pământ.*

---

420) V. A. Ureche, l. c., vol. IX, pag. 617.

421) Idem, pag. 618.

422) Idem, pag. 363 n. 2. Idem, pag. 364. Cit. cond. 6, fila 75.

www.dacoromanica.ro

Iar la capul Podului Calicilor nu se face cimitir, fiindcă nu s'au găsit loc slobod şi urmează a sluji şi pentru acest pod, tot cimitirul cel hotărât la capul Podul lui Şerban-Vodă.

Art. 26. Aceste patru locuri întâi se vor împrejura cu îngrădire de scânduri, până când venitul Politiei va ajunge în stare de a se face acea împrejurare cu zid, unde se va face şi câte un paraclis, orânduindu-se şi doi preoţi i un cântăreţ, ca pe fiecare săptămână, la zilele ce va găsi cu cale sfinţia sa părintele Mitropolit, să se săvârşească sfânta Liturghie spre pomenirea celor îngropaţi acolo.

Fieşcare din aceste locuri va avea întinderea, atât în lung cât şi în lat, de câte 200 stânjeni [243]).

---

423) Analele parlament. vol. I pt. pag. 460—461.

www.dacoromanica.ro

B. MOLDOVA.

REFORMELE LUI GRIGORE AL. GHICA ÎN RAPORT CU ASISTENȚA ȘI SĂNĂTATEA PUBLICĂ

Considerațiuni generale.

Vântul cel nou, vântul reorganizărei vieței publice românești pe temeiuri noi asemănătoare vieței occidentale, a bătut și în Moldova, în aceiaș vreme cu cel din Muntenia.

Promotorul mișcărei de regenerare a fost în Moldova, Domnitorul Grigoriei Alexandru Ghica (Sept. 1774—10 Oct. 1777). Din nenorocire acest Domnitor a fost prins în vârtejul unor uneltiri cu sfârșit tragic, cari au dus la pierderea Bucovinei și la uciderea mișelească a Domnitorului; pe de altă parte, în Iulie 1827, Iașii au fost pustiiți de un incendiu groaznic, care a distrus printre altele și Arhivele Statului, comoară neprețuită a trecutului vieței Moldovei. Din aceste două cauze, pe de o parte, opera începută de Grigore Ghica este cunoscută mai puțin decât cea înfăptuită de Alexandru Ipsilanti în Muntenia, pe de altă parte avem o documentare mult mai redusă asupra celor realizate în Moldova.

In genere, toate instituțiile de asistență din Muntenia, Cutia milelor, Orfanotrofia, asistența bolnavilor cum și organizarea sanitară a țării în raport cu această asistență, își găsesc echivalentul lor în Moldova. Faptul se explică ușor, dacă se ține seamă, că unii și aceiași Domnitori domneau când în Muntenia, când în Moldova.

Totuși există o mare deosebire între organizația din Muntenia și cea din Moldova. Pecând în Muntenia, până la Kiselef, toate organizațiile cu caracter de asistență au o conducere unitară. Epitropia de obște, Vornicia de obște sau Departamentul Epitropiei, în Moldova, Cutia milei, Orfantrofia și medicul public în raport cu organizația sanitară, sunt instituțiuni cu venituri și conducere aparte, de sine stătătoare, puse doar sub controlul Domnitorilor și a demnitarilor țării.

Ținând seama de aceste diferențe, în limita documentelor cunoscute, vom arăta toate aceste organizațiuni, fiecare la rând.

www.dacoromanica.ro

I. CUTIA MILOSTENIEI.

In Sept. 1776, Grigore Ghica *„rupând şi surpând toate condicele „vechi ce au fost până acum"*, a întocmit o aşezare nouă asemănătoare celei din Muntenia. Imprejurările au împiedicat, să se tipărească aceste noi aşezări. A rămas doar manuscrisul, în Biblioteca Seminarului Veniamin din Socola [1]).

Prin aştzământul său, Grigore Ghica pune în regulă Justiţia, Administraţia, chiar şi Armata. Un punct principal urmărit de Domnitor, a fost stârpirea abuzurilor cu avaeturile şi plocoanele ce luau boerii depe la slujbaşi în contul acestor slujbe; pentrucă, la rândul lor, aceşti slujbaşi jumuleau pe ţărani şi săraci, ca să-şi scoată cheltuelile. In acest scop, Domnitorul Grigore Ghica a hotărât ca toţi slujbaşii să fie plătiţi cu lefi fixe; plata lefilor avea să se facă dintro cotă *„răsură"* ce se lua din toate veniturile Vistieriei, ca şi din alte dări ca desetina, vădrăritul, vămi. ocne, etc. Suma adunată din răsuri forma un fond, care nu se amesteca cu veniturile Vistieriei domneşti, numit *„ghenicon"* ; iar acest fond se administra de o Epitropie specială, compusă din vel Logofăt, vel Vornic, vel Spătar şi vel Ban, cu numele de *„Epitropia Casei thesauro filachion"*, sub preşedinţia Mitropolitului.

Intocmai ca şi Epitropia obştească din Muntenia, această Casă plătea toate lefile slujbaşilor, dar oprea câte jumătate de leu la sută, pentru fondul milelor. Aşa a luat fiinţă Cutia milelor, cu bani din leafa slujbaşilor săraci; contribuţia boerilor bogaţi va veni în urmă. Spune hrisovul domnesc:

> *„...cu neadormit cuget am fost şi suntem, socotind deapururea îndreptarea stării a bunei rânduieli, atât în cei mari, cât şi în cei mai mici boiari şi în toţi de obşte... Drept aceia, rupând şi surpând toate condicele vechi, ce au fost până acum, hotărâm... să se dea la fiecarele, venit după stepena (gradul) şi rânduiala boeriei, atât din răsuri, pe toată luna, cum şi din alte venituri.. Să se ia câte patrusprezece parale de tot leul răsură, şi să nu aibă nici un amestec cu celelalte venituri, nici să se numească venit al Vistieriei gospod, nici să se strângă la Vistireia domnească, ci să se numească „Ghenicon", venitul boiarilor. Asupra căreia treabă, rânduim Domnia Mea şi Epitropi, pe d-lui vel Logofăt, pe d-lui vel Spătar şi pe d-lui vel Ban... să fie purtători de grijă, să strângă... venitul de mai sus... în deosebită Casă thesavrofilakion, în sfânta Mitropolia... Din care... să se împarţă şi să se dee pe toată luna fiescecăruia, după condica aceasta, nesmintit... Insă pe toată suma banilor ce se vor da pe fiesce care lună rânduita leafă, să se oprească de Epitropi, dela toţi şi fiescecarele, la o sută lei jumătate de leu. Cari bani, câţi se vor face pe această socoteală, să se dea cu foae cu pecete gospod, la locuri scăpătate şi lipsite de chiverniseala hranei lor...* [2]).

---

1) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. I, pag. 129.

2) V. A. Ureche, l. c. pag. 132—133.

www.dacoromanica.ro

Este neîndoios că Domnitorii cari au urmat lui Grigore Ghica, adică Constantin Moruzi (Oct. 1777—8 Iunie 1782) şi Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei. (8 Iunie 1782—12 Ian. 1785), au păstrat şi complectat înfăptuirile lui Grigore Ghica. Mai ales Mavrocordat, delibei, cel care a avut o deosebită grijă de cei săraci, cari umblau după el *„cu cârdul, să agonisească ceva"*. Şi nici că s'ar fi putut altfel din partea unui Domnitor, care scrie într'un hrisov:

> *„Oricâte cu bună socotinţă şi dreptate spre întemerea şi folosul obştei, care prin ispitire s'au încredinţat şi s'au dovedit folosul lor, toate acestea n'au trecut cu vederea, ce încă pre cât a fi cu putinţă, şi mai mult, ne vom sili a le aduce la întemeiare şi bună stare spre odihna tuturor acelor ce s'au încredinţat intru a Noastră ocârmuire...* [3]).

Sunt cuvinte domneşti, cari cinstesc memoria celui cari li-a profesat.

Fără îndoială că Alexandru Ipsilanti, ctitorul reformelor din Muntenia, dacă a trecut cu domnia în Moldova (Dec. 1786—12 April 1788), cu toate greutăţile ce a avut de înfruntat în această scurtă dar agitată domnie, trebue să fi adus ceva din spiritul lui de organizator şi reformator şi în Moldova, sau să fi perfecţionat organizarea ce va fi găsit aici. Numai că n'avem documente probante.

18 Iunie 1799. — Şi vremea a trecut. Domnitorii s'au schimbat: Emanuel Giani Ruset, Alexandru Moruzi, Mihai Şuţu, Alexandru Calimachi, ba a fost şi o ocupaţie rusească între Oct. 1788 şi 9 Ian. 1792. Şi toţi trebue să fi lăsat ceva pentru Cutie, pentru ajutorarea săracilor şi nevolnicilor. O dovadă hotărâtoare despre aceasta o avem într'un hrisov al Domnitorului Constantin Alex. Ipsilanti (8 Martie 1799—Iulie 1801), în care se înşiră toate veniturile Cutiei de milostenii, venituri cari s'au tot creiat de către toţi Domnitorii pomeniţi mai sus. Acum, la 18 Iunie, avem o icoană fidelă a situaţiei Cutiei milosteniei din Moldova, cu veniturile şi felul cum înţelegea Domnitorul, să se împartă ajutoarele *„ca să se poată cuprinde pe mulţi dintr'acei vrednici de milă..."*:

> *„Din ceasul ce din Dumnezeiasca pronie, s'au încredinţat în mâinele Noastre ocârmuirea ţărei aceştia, a Moldovei, socotind neapărată datorie ce are un stăpânitor, a privighea spre cele de trebuinţă obştiei, tot scoposul şi cugetul Domniei Mele, au fost şi este, de a găsi chipuri şi a pune în lucrare şi la bună rânduială toate acele ce se cuvine spre întemeerea şi odihna tuturor supuşilor noştri, şi mai ales pentru casele scăpătate şi sărace, de a le găsi chip de ajutor, spre înlesnirea şi uşurarea petrecerei.*

3) «Spitalul», 1904, pag. 391. Hrisovul lui Alex. Const. V. V.

www.dacoromanica.ro

Şi văzând că de cum am intrat la Focşani. în hotarul marginei Ţărei. ni-au întâmpinat mulţime de jalobe dela case scăpătate şi vrednice de milă. după ce cu ajutorul milostivului Dumnezeu am ajuns la domnescul şi părintescul Nostru Scaun. mai întâi decât toate altele. intrând în cercetare pentru venitul Cutiei de milostenie. ce s'au aşezat mai nainte de către alţi luminaţi Domni, *prin hrisoave gospod (domneşti). am găsit venitul Cutiei. cu o sumă foarte puţină. din care nici pot a se cuprinde toţi aceia ce sunt scăpătaţi şi vrednici de milă. nici este de unde a li se da după trebuinţă şi pecât se cade a ajutora la greutatea lipsei în care se află. Şi ca pentru un lucru cuviincios şi de mare trebuinţă ce este spre cuprinderea celor lipsiţi şi vrednici de milă. voind Domnia Mea. din toată râvna. spre a se mai adăugi venitul Cutiei. n'am lăsat de a nu cerca toate chipurile. încât s'au putut. spre adăugirea venitului Cutiei. Şi atât cele mai de nainte venituri ce s'au aflat aşezate la Cutie. cercetându-se s'au statornicit. mai sporindu-se o sumă de venituri. cu ceiace s'au socotit. cum şi altele câte sau socotit şi s'au găsit, cu cale acum a se mai adăugi. peste acele de mai nainte. unindu-se toate la un loc. Iată prin hrisov a Domniei Mele. se arată anume:*

Intâi veniturile ce mai de nainte au fost aşezate la Cutie. cari le întărim şi Domnia Mea. adică:

Preaosfinţia sa părintele Mitropolitul. din veniturile ce are sfânta Mitropolie. să dee câte cinci sute de lei pe an la Cutia milei. osebit. când după vreme se va întâmpla. să se facă Mitropolit nou. să dee la Cutia milei una mie lei. Episcopiile Ţărei să dea pe fieşte care an. însă: trei sute lei Episcopia Romanului şi două sute lei Episcopia Huşului. osebit. când după vremi. se va întâmpla să se facă vreun episcop nou. să dee la Cutia milei. Episcopul. cinci sute lei. Cum şi mânăstirile ce sunt în pământul Moldovei. fiindcă ctitorii acestor sfinte mânăstiri. în vreme ce au afierosit acareturi la mânăstire. îndatoresc pe Egumenii ce vor fi după vremi. ca din veniturile acelor acareturi. să mărite fete sărace. să ajutoreze case scăpătate şi să miluiască sărace. şi ce va mai prisosi să trimeată şi la mânăstirile unde sunt închinate. şi fiindcă nici unele dintr'aceste acum nu se păzesc. pentruca să fie împărtăşiţi acei ctitori cu pomenire de milostivire dintr'a lor. hotărâm ca să se îndatorească şi pe mânăstiri. a da pe tot anul la Cutia milelor. însă: mânăstirele sfântului Mormânt. să dee cinci sute de lei. şi egumenii să-i analoghisească după cum vor socoti: mânăstirile sfântului Munte. să dee cinci sute de lei. iarăşi să-i analoghisească Egumenii: mânăstirile Sinaiului. să dee una sută cincizeci lei. şi iarăşi Egumenii să-i analoghisească: mânăstirea Sft. Spiridon. să dee una sută cincizeci lei: mânăstirea Moldovei. să dea cinci sute lei. adică: una sută cincizeci lei. Slatina: una sută lei. Agapia: optzeci lei. Bisericanii: şaizeci lei Pângaraţii: şasezeci

www.dacoromanica.ro

lei Bogdana; douăzeci şi cinci lei Floreştii; două zeci şi cinci lei Doljăştii.

Boerii ce vor îmbrăca caftane, în ziua ce va îmbrăca caftanul, dela dumnealui vel Logofăt, până la vel Vornic de aprozi, să dea fieşcare boer câte cincizeci lei, şi dela vel Spătar până la vel Căminar, să dea câte treizeci şi cinci lei, şi dela vel Paharnic până la vel Şătrar, să dea câte douăzeci lei, şi toţi alţi boerinaşi ce se vor îmbrăca cu caftan, să dea câte zece lei.

Ispravnicii ce se vor face pela ţinuturi, fieştecare ispravnic în ziua ce se va face şi se vor da cărţile de isprăvnicie, să dea câte patruzeci lei, de un ispravnic, la Cutie, afară de Grecina i Kodru, i Hotărnicenii, care, aceştia când se vor face, să dea, de un ispravnic, douăzeci lei. Şi Herţa şi Cârligătura, vor da de un ispravnic câte treizeci lei.

Osebit, să se mai dea la Cutia milei şi din rusumaturile pământului, cinci sute lei; din vamă cinci sute lei; din Ocnă cinci sute lei; din goştină cinci sute lei; din desătină cinci sute lei; şi din vădrărit. Şi când aceste slujbe nu se vor vinde, şi se vor strânge în credinţă, să se dea banii la Cutie din Vistierie, şi dela cămara gospod, iar când se vor vinde slujbele, să aibă a-i da cumpărătorii slujbelor, dela sine, afară de suma cumpărăturei.

Din lefile ce se dau dela Casa Răsurilor şi este hotărât de se opresc, câte două parale la leu, afară de cei ce prin ţidula Domniei Mele, se arată ca să nu li se oprească, dela toţi ceilalţi, acele câte două parale să se dea la Cutia milelor.

După aceasta rânduim şi acele, care acum, de către Domnia Mea s'au găsit cu cale, şi sporindu-se s'au aşezat la Casa Cutiei, adică:

Mezilţii ce vor lua treaba ţinerei menzilurilor asupră, să dea dela sine cinci sute lei pe an la Cutia milii, când li se vor da ponturile, iar de se vor ţine menzilurile în credinţă (adică în regie) de Domnie, să se dea dela Vistierie aceşti bani.

Saingii ce vor lua asupră treaba strângerei oilor mumbaele împărăteşti, în fiecare an să dea cinci sute lei la Cutie, în vreme când li se vor da cărţile pentru strânsul oilor.

Mazilii i ruptaşii i ruptele Vistieriei, ce sunt cu dajdie în Vistierie, să dea câte un leu de cruce pe an, la Cutie, care bani îi vor da de două ori pe an, adică: douăzeci parale la sf. Gheorghe, şi douăzeci parale la Sf. Dumitru, fără de răsure, şi strângându-se banii de către ispravnici, să-i trimită la Vistierie, şi Vistieria să-i dea la Casa Cutiei.

Neguţătorii din Iaşi şi de pe afară, ce sunt legaţi cu dajdie în Vistierie prin hrisoave gospod, vor da câte doi lei de nume pe an la Cutia milei, însă, un leu la Sf. Gheorghe şi un leu la sf. Dumitru, fără de răsuri, care bani să se strângă iar de ispravnicii ţinutului, împreună cu dajdiele şi trimiţându-i la Vistierie, să se dea la casa Cutiei.

www.dacoromanica.ro

Negutătorii din Iași și de pe afară ce au hrisoave gospod de apărare și dajdie și alte privilegii, să dea câte patruzeci de lei pe an de nume la Cutie, însă, douăzeci lei la Sft. Gheorghe și douăzeci lei la Sft. Dumitru, și banii împlinindu-se dela dânșii prin marafetul Vistieriei,, să se dea la Casa Cutiei cu isvod anume.

Crâșmele din orașul Iașii, ce se vor scuti la slujba ajutorinței cu hrisoave gospod, și alte crâșme, ce se vor lăsa de către Vistierie sau de către Agie de a nu intra în tabla slujbei ajutorinței, vor da fieșcare crâșmă câte nouăzeci lei pe an la Cutia milelor, care bani, să se împlinească prin d-lui vel Aga, dela crâșmari în vremea ajutorinței, și cu isvod anume iscălit de d-lui, dându-i la Vistierie, să se dea la casa Cutiei.

Cazanurile i căldările din toată țara, cu care fac rachiu de tescovine și de poame, ce era obicinuite de da bani la agiutorință, vor da la Cutia milei, însă câte opt lei pe an de căldare mare, ce va fi dela șase vedre în sus, și câte patru lei de căldare de mijloc, ce va fi de șase vedre în jos, până la două, și câte un leu de câldare mică ce va fi la două vedre în jos, care venit să se vândă de către Casa Cutiei la cine se vor găsi să dea mai mult, și cumpărătorii să-și strângă banii dela fieștecare după rânduiala ce mai sus se arată, dându-li-se și cărți gospod, fără a pricinui cuiva cea mai mică asuprire peste întărirea ce se arată. Iar pentru ajutorința ce da până acum, să nu fie supărați de către ispravnici de acum nainte, cu luare de nici un ban pentru căldare, de vreme ce pentru ajutorul Cutiei s'au rădicat de banii ajutorinței, scoțându-se și din tabelele Vistieriei, și rasuri de acești bani nu vor da, ce numai ce se arată. Și cumpărătorii acestui venit. să aibă a-și strânge banii în patru luni, Dechembrie, Ghenarie, Fevruarie și Martie, iar banii la Casa Cutiei. să aibă a-i da jumătate, întâi când va cumpăra acest venit, și jumătate la sfârșitul lunii lui Mart.

Vadra stărostească ce se lua dela podgoriile din ținutul Putnei de către starostii de Putna, dela locuitorii ce au vii și plătesc vădrărit, socotindu-se de către Domnia Mea, s'au dat ca să fie iarăși venit a Cutiei, care venit, Casa Cutiei să aibă a-l vinde cui va da mai mult în vremea vânzărei vădrăritului, și cumpărătorilor dându-li-se carte gospod, să aibă a-l strânge și a lua vadra, de tot numele ce va avea vii, în fieștecare podgorie, care plătesc vădrărit, însă să nu ia vin, ci să ia bani pentru vadră, după cum se va rumpe prețul vinului la fieștecare podgorie, și starostii nici întrun chip, să nu se mai amestece la acest venit. Iar catahrisis, ce se obicinuia a se urma până acum cu luare de trei-patru vedre dela un om ce avea la o podgorie în trei-patru locuri bucățele de vie, aceasta cu totul să lipsească, ci, pentru oricâte bucăți de vii va avea un om la o podgorie, să se ia numai o vadră de nume, iar nu mai mult, că de va îndrăzni cumpărătorul a urma împotrivă, nu

www.dacoromanica.ro

numai că va da înapoi îndoit ce va lua mai mult, dar se va şi pedepsi de către Domnia Mea.

La slujba vădrăritului, fiindcă până acum obişnuiau sameşii de lua dela cei ce plătesc vădrărit, câte douăzeci bani la suta de vedre mai mult peste ponturi, fără de poruncă, pentru a lor folos. s'au socotit iarăşi de către Domnia Mea, şi s'au hotărât ca de aici înainte, să se ia dela toţi acei ce plătesc vădrărit, câte nouă bani noi de vadră, şi un ban a milei, de care douăzeci bani la suta de vedre, să aibă a-i lua iarăşi Casa Cutiei, bez opt bani vechi de vadră ce are a-i lua Vistieria, şi un ban al milei Casa răsurilor. Şi acei douăzeci bani să-i tragă Casa Cutiei dela cumpărătorii vădrăritului, pe suma de vedre ce se vor îmbrăca asupra banilor ce va ajunge fieştecare ţinut la strigarea cea de pe urmă. Iar când niscaiva ţinuturi vor rămâne în vânzarea slujbei, de se vor căuta în credinţă, atunci Casa Cutiei să aibă a lua acei câte douăzeci bani la suta de vedre, dela Vistierie, socotindu-se pe suma tablelor ce vor da slujbaşii rânduiţi în Vistierie.

Boerii şi alţii ce au hrisoave, ca să scutească boii de negoţ, de vamă şi de cornărit, iarăşi vor da la Casa Cutiei câte opt parale de un bou pe an, care bani, când li se vor da răvaşe de către vameşi pentru scutirea boilor, să aibă a-i lua vameşii dela fieştecare şi să-i dea la Casa Cutiei, iar făr a nu da banii, răvaş de scuteala boilor nici într'un chip, să nu dea, căci de vor da răvaş neluând banii, atunci vameşii vor avea a răspunde la plata banilor.

Vorniceii depela sate din toată ţara, iarăşi să aibă a da la Casa Cutiei pe tot anul, cei dela satele cele mai mari câte cinci lei, şi cei dela satele al doilea câte trei lei, şi cei dela satele cele mai mici câte doi lei, însă banii să-i dea de două ori pe an, adică: jumătate la sfântul Gheorghe şi jumătate la sfântul Dimitrie, după isvoadele ce se vor face din Vistierie, cu pecetea Domniei Mele, de stările fieştecărora Vornicii, cu banii ce vor fi să dea, şi se vor trimite la ispravnicii ţinuturilor pentru plinirea banilor; şi împlinind ispravnicii banii, să-i trimeată la Vistierie şi Vistieria îi va da la Casa Cutiei.

Dela hrisoavele ce se vor face dela Visterie, ori de isnoavă, ori de se vor înoi alte hrisoave, acei cu hrisoavele să dea câte zece lei de hrisov la Casa Cutiei, afară de alte havaeturi ce sunt rânduite să se dea, cari bani, să aibă a-i lua Vistieria în vremea ce le va da hrisoavele, şi să-i dea la Casa Cutiei cu izvod anume.

Dela cărţile de apărare de dajdie sau cu altă coprindere de milă ce se vor face din nou dela Visterie, de acum înainte, ori cele ce se vor înoi, acei cu cărţile să aibă a da iarăşi la Vistierie câte trei lei de carte, afară de alte havaeturi; care şi aceşti bani strângându-se de către Vistierie, când li se vor da cărţile, să se dea la Casa Cutiei iarăşi cu isvod anume.

Şi măcar că Domnia Mea am cercat toate chipurile spre adăugirea venitului Cutiei care, precum s'au găsit cu cale s'au

www.dacoromanica.ro

şi adaus şi s'au pus la rânduială după cum mai sus se arată, dar pentru ca să aibă Casa şi mai multă îndestulare, spre cuprinderea celor ce le trebue ajutor, osăbit de celelalte venituri ce s au pus la cale şi s'au rânduit la Cutii, hotărâm şi rânduim Domnia Mea, ca şi din drepţii banii cămărei Domniei Mele, din slujba vămei, să se dea la Cutia milelor câte cinci mii lei pe tot anul, ori în vânzare de va fi slujba, ori în credinţă. De se va strânge aceşti bani, să se dea din drepţi banii cămarei, iar nu de către cumpărători, care bani să se dea de către vameşi cu sferturi, câte patru sute şasesprezece lei optzeci bani, pe fieştecare lună la Casa Cutiei, după ţidula Domniei Mele, ce se va face către vameşi.

Şi, pentruca să se poată cuprinde pe mulţi dintr'acei vrednici de milă, ce li se cade ajutor, hotărâm Domnia Mea, ca orilace obraz şi orilace casa scăpătată, să nu se poată da dela Cutie nici cu un chip mai multă sumă de bani, decât dela cinci lei până la patruzeci lei pe lună, la locurile ce se va socoti că este trebuinţă a se ajuta.

Poftim dar Domnia Mea, pe alţi fraţi luminaţi Domni, pe care Sfântul Dumnezeu îi va orândui în urma Noastră, să nu strice această orânduială..." [4]).

Înşirarea desluşită a diferitelor venituri dinaintea domniei lui Constantin Ipsilanti, şi a celor înfiinţate de el, amintesc pe cele ale Cutiei milosteniei din Muntenia, cu deosebire că, în Muntenia, Cutia era pusă sub controlul şi conducerea Vorniciei de obşte şi de ea ţineau toate instituţiile de asistenţă, chiar şi medicii publici; pecând în Moldova, Cutia milei era de sine stătătoare şi avea numai grija caselor scăpătate şi a săracilor. Lucrurile se schimbă în timpul domniei lui Alexandru Moruzi. (4 Oct. 1802—August 1806).

1 Ianuarie 1803. — Alexandru Moruzi domnise în Muntenia şi ştia cum functiona acolo Vornicia de obşte, de care ţinea şi Cutia milosteniei. La 1 Ianuar 1803, Moruzi creiază şi în Moldova Vornicia de obşte dupe chipul celei din Muntenia, cu un mare Vornic de obşte, al cincilea în grad printre demnitarii ţărei, cu drept de a sta în Divan. Este ajutat de un boer de clasa a doua pe care şi-l alege Vornicul singur şi îl întăreşte Domnitorul. Atribuţiile Vornicului de obşte sunt cam aceleaşi ca şi ale celui din Muntenia, atribuţii de Ministru de Interne.

Casa Cutiei milelor este pusă sub autoritatea Vorniciei de obşte, care controlează socotelile şi le supune aprobărei Domnitorului; iar îndatoririle acestei case rămân aceleasi, dar numai în sfera asistentei celor scăpătaţi, văduve, fete sărace de măritat, de sigur şi pensii pentru bătrânii nevolnici [5]); pentru medici şi asistenţa sanitară există o casă aparte.

In acest chip, fără să fie o identificare perfectă cu organizarea munteană, totuşi lucrurile se apropie tot mai mult, îndrumându-se către

4) Codrescu. Uricarul, vol. III, pag. 1—10.

5) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI. pag. 37.

www.dacoromanica.ro

aceiaş organizare pentru amândouă ţările surori. Şi lucrurile au mers aşa, până la plecarea Ruşilor, care ocupase ţările noastre, Moldova până la 28 Mai 1812.

6 Decembrie 1813. — După plecarea Ruşilor, a venit în Scaunul Moldovei, Scarlat Calimah (17 Sept. 1813—Iunie 1819), care, la 6 Dec. 1813, schimbă Vornicia de obşte creiată de Moruzi, şi o înlocueşte cu o Vornicie de Politie, adică de oraş, care are a se ocupa de toată gospodăria oraşului Iaşi, cum şi de prevenirea boalelor contagioase. Casa Cutiei milelor rămâne autonomă, sub conducerea unei Epitropii prezidată de Mitropolitul Ţării, aşa cum se deslueşte dintr'un document de mai târziu, de la 1 Ian. 1828. Aici dăm părţile esentiale ale hrisovului din 6 Dec. 1813, care coprinde reforma lui Scarlat Calimah :

După înşirarea boerilor Domniei şi după un preambul destul de încurcat, urmează :

„...socotind Domnia Mea spre purtarea de grijă a unora dintr'acele obşteşti folosuri, cu dreaptă alegere cumpănind, am alcătuit un rang de boerie înadins spre aceasta, sub numire de Vel Vornic de politie, carele are să fie socotit în rânduiala celorlalţi Vornici ai Divanului ; şi rândul sau şiderea acestei Vornicii urmează întru acestea de mai jos cuprinse :

1) Asupra zidirilor ce se fac aici în oraş nefiind nici o alcătuire de rânduială pentru meşterii lucrători, dar şi pentru acei ce urmează alişverişuri cu faceri şi cărătură de meşterii la zidiri, este fără îndoire păgubire şi pătimire către acei ce fac zidiri, dintru care mulţi fac oprire, împotrivindu-se facerei zidirilor, care negreşit urmează spre împodobirea oraşului. Pentru aceasta de cuviinţă fiind a se aşeza o bună rânduială, ca să lipsească toată acea până acum pătimire, va fi îngrijirea aceasta asupra Domniei Sale vel Vornic de politie, alcătuindu-se şi arhitector al oraşului şi având sub epistăşia dumisale pre arhitectorul, starostele de teslari, starostele de petrari şi starostele de cărămidari cu toţi meşterii lucrători. Oricine va voi a face din nou sau a preface binale, tocmala cu meşterii lucrători, dar şi plata măestriei, să urmeze prin ştirea dumisale vel Vornic, luându-şi acel cu binaua zapise încredinţate de către D-lui. Iară Domniasa să fie îndatorit a păzi întru aceştia rânduiala aşezată, ca nici unuia dintre acei ce vor face binale, să nu se pricinuiască sminteală sau păgubire, ţinând la Vornicie condică de toţi meşterii lucrători şi de toate zapisele de tocmeală ce vor face.

2) Toate hotăriturile (hotărniciile) de locuri aici în oraş, să se rânduiască numai la dumniasa vel Vornicul politiei, pentruca de D-sa să se urmeze îndreptare a fieşcărei pricini de hotar ce va naşte, urmând hotăriturile întocmai după rânduiala Divanului şi priveghind neasuprire către oricine.

3) Fiindcă uliţile oraşului întru neprivighere, cele mai multe cu binale ce sunt la uliţe strâmtorite din cea adevărată fiinţă a lor, D. Vel Vornic se va îngriji a nu îngădui mai mult strâmtorirea uli-

www.dacoromanica.ro

felor. dar mai ales întru prefacerea ce poate urma la aceste făcutebinale... va fi un purtător de grijă... să poată câștiga ulițele orașului lărgimea ființei lor. cu dreaptă linie. care este cuviincioasă.

4) Fără îndoire. fiindcă din neîngrijire... urmează mai de multeori aprindere de boale lipicioase. care pricinuesc locuitorilir pătimire și îngrijire... Vel Vornicul va avea asupră-i această îngrijire... prin împărțirea târgului... prin oameni rânduiți întradins... ca pefiece zi să aibă Vornicia înștiințare de boalele și morțile ce urmează între orășeni. pentruca în toată vremea să fie cea adevărată știință și să urmeze socotința spre întâmpinarea curățeniei boalelor lipicioase când se va întâmpla...

Urmează organizarea Vorniciei și a slujitorilor ei... [6]).

1 Ianuar 1828. — La această dată, Ioan Sandu Sturza (21 Iunie 1822 — 5 Mai 1828) văzând că Cutia milosteniei nu are o conducere bine rânduită, dă un nou hrisov, prin care înființează o Epitropie a Cutiei milei pusă sub conducerea Mitropolitului și a Hatmanului Alexandru Ghica. Această Epitropie trebuia să primească dela Vornicul de obște, Iordache Drăghici, toate actele privitoare la organizarea, veniturile și distribuirile ce se făceau de la Cutie. Se numesc funcționarii necesari Epitropiei celei noi ; socotelile Epitropiei aveau să fie luate de Adunare și aprobate de Domnitor :

..Preosfințite părinte Mitropolitul Moldovei chirio chir Veniamin. cinstit și al nostru credincios boer. d-ta Alexandru Ghica Hatman. Fiindcă după hotărârea ce s'au făcut prin obștească anafora. întărită și de către Noi. de a se așeza și Casa Cutiei mililor. supt osebiți epitropi. precum celelalte obștești case. și precum aceasta s'au fost hotărât și din vremea procatohului nostru Domn Scarlat Vodă Calimah. și încoace. rămâind cel după vremi Vornic de obștie a căuta numai pe celelalte trebi. atingătoare de cele de mai sus.

Iată săvârșindu-se și cercetarea i limpezirea izvodului lefilor aceștii Cutii. precum are a urma darea lefilor pe fiește lună de către înadinși boeri rânduiți supt a domniilor sale iscăliturі. întărit și cu domneasca noastră pecete. în însăși glăsuirea a aceiași obștești anaforale. însărcinăm asupra Preaosfințiilor voastre și asupra dumitale. statornică Epitropia aceasta a Cutiei milelor. dela 1 a următoarei luni Ghenerie anul 1828. în toată încredințarea destoiniciei ei moralicești a amândorur. întru asemenea gingașă epitropie. după știuta și dovedita cinste. sârguință și patriotismul ce aveți. Așa dar. priimind dela d-lui vel Vornic al obștei. Iordache Drăgici, hrisoavele. documenturi a aceștii case. i obștestele anaforale. cuprinzătoare de sporul iratului aceștii Cutii și de așezământul ei subt osebiți Epitropi. cum și isvodul lefilor. mai sus pomenit. acel adică ce acum s'au limpezit de către boerii rânduiți și s'au întărit cu pecetea gospod..

6) Uricarul, vol. I, ed. II, pag. 199.

www.dacoromanica.ro

precum asemenea şi extract de tot venitul unui an a aceştii Cutii; să vă îmbrăcaţi cu slujba, lucrând-o în însăşi glăsuirea documenturilor ei, şi în toată buna cuviinţă ce o aşteptăm dela amândoi, cu strângerea veniturilor la vreme, şi fără cea mai mică păgubire a Casei, i cu slobozirea lefilor săracilor cuprinşi în isvod, în fieştecare triminie după nevoia şi strimtorirea lor, ca să nu simtă cea mai mică pătimire; şi aşezând şi sameş acestei Epitropii, om iarăşi destoinic lucrului, în sfera sa, cu obicinuită leafă a acestei sămeşii din însăşi iratul Cutiei, câte 300 lei pe lună cu 50 lei cheltuiala cancelariei, căruia după arătarea ce ne veţi face, i se va da şi ţidulă Gospod, de rânduire, după obiceiul păzit, şi aşa păzindu-se întru toată urmarea, se va alcătui şi samă pe fieşcare an de tot iratul şi mastraful, care se va înfăţoşa în cercetarea Obşteştei Adunări şi în însuşi a noastră vedere, spre întărire, dupe însuşi glăsuirea iarăşi a obşteştelor anaforale. Iar apoi, pentru rămăşiţa ce va avea Casa aceasta, atât de luat din iraturile anului trecut până la 1 Ghenarie, cât şi de dat din lefile izvodului până la această epohă, porucindu-se D-sale vel Vornic al Obştei de a da dela această epitropie izvoade lămurite şi pentru una şi pentru alta supt a sa iscălitură. Va fi îngrijire Epitropiei de acum, şi pentru adunatul rămăşiţei iratului şi pentru plata deplin a cusurilor lefilor anului trecut, spre a nu urma două lucrări şi spre curmarea a tot shesis a Vorniciei obştiei cu această Cutie. Şi spre întocmai urmare cu nestrămutare, se îndatoreşte ţidula aceasta cu însăşi a noastră domnească iscălitură şi pecete" [7]).

Noua Epitropie întemeiată de Ioan Sandu Sturza, independentă de Vornicia politiei a avut o viată foartă scurtă, pentrucă în primăvara aceluiaş an a isbucnit răsboiul Ruso-Turc, care avea să aducă ocupaţia rusească şi reformele cele noi ale lui Kiselef. Totuşi se pare că, Cutia milelor a funcţionat până la venirea lui Kiselef, pentrucă din corespondenţele urmate între Mitropolie şi Episcopul Huşilor, se vede că, persoanele scăpătate primeau mile dela Mitropolie; în acest scop Episcopia de Huşi plătea anual 400 de lei şi Fpiscopul care se alegea din nou plătea 500 de lei în folosul Cutiei Milei. [8]).

Despre schimbările aduse asistenţei celor scăpătaţi prin noile legiuiri ale Regulamentului Organic, ne vom ocupa mai departe, în capitolul reformelor înfăptuite de Kiselef.

II. — ORFANOTROFIA.

Orfanotrofia a fost o instituţie de asistenţă mult mai neglijată în Moldova, decum a fost în Muntenia. Principial, osebit de prevederile Pravilelor, lumea de aici înţelegea să se ocupe de copii părăsiţi, numai nu

7) T. Codrescu. Uricarul, vol. III, pag. 10—13.

8) Melhisedec. Cronica Huşilor, pag. 430.

www.dacoromanica.ro

trecea la realizări practice. Aşa de exemplu, vom găsi aici inteţiuni frumoase pentru aceşti desmoşteniţi cu mult înaintea Munteniior. Grigore Ghica, ctitorul spitalului Pantelimon, pecând domnea în Moldova (Mai 1747 — April 1748), în hrisovul şcoalelor dela 25 Dec. 1747, printre altele prevede ca ceiace va prisosi din veniturile şcoalelor *„să fie de chi- „verniseală copiilor celor streini şi săraci (adică orfani părăsiţi), pentru „îmbrăcămintea şi hrana lor".* [9]).

Dar n'avem nici o ştiinţă despre felul cum s'au îndeplinit prevederile milostivului Domnitor, dacă se vor fi îndeplinit vreodată. Ceiace ştim este că, o instituţie de Orfanotrofie mijeşte în Moldova abia în anul 1804, iniţiată de Alexandru Moruzi (4 Oct. 1802 — August 1806), fost Domnitor în Muntenia şi ctitor al spitalului de ciumaţi dela Dudeşti ; ca să fie imbold şi pentru alţii Moruzi dărueşte un prim fond de patru mii de lei din veniturile domniei :

„Intre alte înbunătăţite folosiri şi podoabe, care, cu neincetare, prin milostivitoare sârguinţă am pus la cale pentru supuşii noştri, din ceasul ce am primit frâele ocârmuirei acestei de Dumnezeu păzite domnii a Moldovei, luatam sama, cu râvnă creştinească socotind, şi pentru sprijinirea şi ocrotirea copiilor săraci, fără de părinţi, şi am hotărât punerea la cale şi înlesnirea mai întâi, de a se face un Orfanotrofion, adică casă hrănitoare acelor copii săraci de părinţi, pentru care osebind din însăşi veniturile domneştii Vistierii câte patru mii lei pe tot anul. Iată prin acest hrisov al Domniei Mele, rânduim şi hotărâm, ca banii aceştia să se dea nestrămutat la boerii Epitropi rânduiţi, numărându-se cu câte o a patra parte pe tot cifertul, după cum pre larg se coprinde întru a noastră domnească întăritură a anaforalei obşteşti pentru birul Ţării.

Iară Epitropi, desăvârşit, ai acestui obştesc bine, rânduim pe Preosfinţitul Mitropolit al Ţării, Chirio-Chir Veniamin, şi pe cinstiţi şi credincioşi boerii Domniei Mele : d-lui Costache Ghica vel Logofăt ; d-lui Iordache Balaş, biv vel Vist. ; d-lui Iordache Roset vel Vist.; pe cari îi îndatorim, nu numai a lua şi a strânge rânduita sumă a banilor din Vistieria Domniei Mele, dar şi ai înmulţi dându-i cu dobândă la locuri statornice şi fără îngrijire de vreo întâmplătoare pagubă. Iar după aceasta, să se îngrijească d-lor cu osebită creştinească râvnă, îndată ce se vor strânge banii în număr îndestul, să pue în lucrare zidirea Orfanotrofiei, primirea, creştinirea şi căutarea copiilor săraci, ca să se împărtăşească pentru aceasta de răsplătirea cea milostivitoare şi dreaptă a dătătorinlui de bunătăţi, Dumnezeului Nostru, către care vor fi îndatoraţi a da răspuns pentru cea mai mică neprivighere. Iar după aceasta, dacă va prisosi venitul peste trebuinţa zidirei şi a cheltuelilor Orfanotrofiei pe tot anul, atunci din prisosul acela, poate să se facă şi vreun spital obştesc, trebuincios pentru năprasnica boală o ciumei, şi niciodinioară la alte

9) V. A. Ureche. Ist. Rom.. vol. I, pag. 145.

www.dacoromanica.ro

trebuinți, să nu se poată cheltui sau să se dea vreun ban dintre aceștia.

Poruncim dar Domnia Mea și d-tale vel Vistier, nestrămutat să se dea din domneasca noastră Vistierie, aceşti câte patru mii lei pe tot anul, la d-lor numiții boeri Epitropi, începând dela cifertul întâi, după hotărârea întăriturei anaforalei birului. Acestea hotărându-se de către Domnia Mea, s'au dat și acest al nostru domnesc hrisov, întărindu-se cu a noastră domnească iscălitură și pecete ; cu credința prea iubiților noștri, luminatelor beizade : Constantin, Dimitrie și... (urmează numele boerilor). [10]).

Este neîndoios că intenția bună a acestui Domnitor ctitor de spitale, va fi fost stimulată în cazul de față și de însăși porunca împărătească venită dela Constantinopol. Spunem acest lucru, pentrucă în *„Hatihumaium(ul)"* din 1803, prin care Poarta Otomană acordă Principatelor unele privilegii, la punctul 44, se scrie :

„...La otcârmuirea spitalelor, școalelor, drumurilor celor nouă și a altora multor asemenea lucruri pământești, să se orânduiască de către Domn la acele otcârmuiri, numai boeri pământeni. Oricare călugăr nu-și va avea închinarea la mânăstirile cele de jos și va muri într'acest Principat... toată averea aceluia este pe seama Casei sărmanilor copii sau la alte asemenea, spre faceri de bine. De aceia de către nimeni să nu ceae acele venituri..." [11]).

Sunt dispoziţiuni prevăzute şi în Pravile, dar care, dacă se reamintesc prin porunci, prind bine celor ce vor să le înțeleagă. Numai că bunele intenţiuni ale acestui fericit ctitor, au rămas iarăşi simple deziderate de realizat cândva, în viitor.

Totuşi, fondul creiat de Moruzi a crescut şi se pare, că a crescut atâta de mult, că în vremea domniei lui Calimachi, dupe 1812, fondul Orfanotrofiei lui Moruzi contribue cu patru mii de lei la întreţinerea şcoalelor [12]).

Se afirmă că mai târziu, în anul 1817, Scarlat Calimah Vodă ar fi numit o Epitropie orfanicească în Iaşi, ca şi prin capitalele de ţinuturi ; dar nu ni se dă dovada documentară a acestei afirmaţii. [13]).

Ceva mai târziu, în timpul domniei lui Mihai Şuţu (Iunie 1819—Mart. 1821), moare un Constantin Chişcăţel şi depe urma lui rămâne vreo 30 de mii de lei. Domnitorul a hotărît să se facă venit aceşti bani la Cutia Orfanotrofiei, dar, această instituţie a fost aşa sortită, să n'aibă parte a lua fiinţă. Şi n'a trecut prea multă vreme, şi venind în domnie Ioan Sandu Sturza, la 4 Ianuarie 1823, schimbă destinaţia acestei sume, cu aceşti bani urmând să se repare apeductul oraşului :

---

10) T. Codrescu. Uricarul vol. I, ed. II. pag. 317.

11) V. A. Ureche, Ist. Rom., vol. XI, pag. 88.

12) Idem, vol. X/B, pag. 354.

13) G. Băileanu. Aşezămintele Sf. Spiridon.

www.dacoromanica.ro

„...Fiindcă din averea săvârşitului din viaţă, Constantin Chişcăţel, s'au depozitarisit din porunca procatohului nostru Mihai Şuţu Voevod, treizeci mii de lei la sfânta Mitropolie, spre facerea Orfanotrofului, şi fiindcă pentru această lucrare trebue sumă mai mare de bani, şi vremea acum nu ne iartă a închipui săvârşirea acestui lucru după cuviinţă, rămâne ca după punere la cale a celorlalte bune orânduieli ce privesc spre folosul obştei, să se închipuiască şi aceasta...", şi se dă poruncă Vornicului Drăcache Ruset, spre a-i întrebuinţa la repararea apeductului din oraşul Iaşi. [14]).

Aşa că, în Moldova, Orfanotrofia ca instituţie n'a existat până la noile orânduieli întocmite pe baza Regul. Organic, despre cari ne vom ocupa în capitolul următor.

III. — ASISTENŢA EVGHENIŢILOR.

Domnitorul Moldovei, Scarlat Calimah (17 Sept. 1812 — Iunie 1819) a întocmit *„Codicele civil"* al Moldovei, publicat în anul 1817. In capitolul IV, despre *„Epitropie şi curatorie"* se stabilesc punct cu punct toate împrejurările cari duc la înfiinţarea unei epitropii pentru minorii sub 12—14 ani, sau a unei curatorii pentru minorii mai mari de 12—14 ani. Totul se legiueşte cu amănunţime, ca să se pună la adăpost averea minorilor, ca şi buna lor educaţie. Amintim despre toate aceste lucruri fără a intra în amănunte, chestiunea fiind mai mult de interes juridic decât de asistenţă cu caracter medical.

IV. — ASISTENŢA VĂDUVELOR, FETELOR SĂRACE, BĂTRÂNI, PENSII, ETC.

Insăşi titlul instituţiei creiată de Grigore Ghica *„Casa Cutiei Milei"*, arată scopurile pentru care a fost creiată. Cutia milei întocmai ca şi surata ei din Muntenia, ajută pe văduvele şi boerii scăpătaţi, ajută la măritatul fetelor sărace, pe bătrâni şi nevolnici, dar nu se ocupă de săracul cerşetor, de săracul care întinde mâna; acesta este ajutat de oamenii miloşi.

Negreşit că în Moldova, ca şi în Muntenia, sunt aceleaşi greutăţi în strângerea banilor de împărţit, aceleaşi nedreptăţi în distribuirea ajutoarelor, care merg adeseori, acolo unde nu s'ar cuveni. Citirea numeroaselor exemple date când ni-am ocupat de acest capitol în Muntenia, ne dispensează de a reveni aici. Amintim numai dispoziţiunea luată de Constantin Ipsilanti, prin hrisovul lui din 18 Iunie 1799, ca *„orilace obraz „şi orilace casă scăpătată, să nu se poată da dela Cutie, nici cu un chip, „mai multă sumă de bani, decât dela cinci lei, până la patruzeci lei pe „lună..."* [15]).

14) C. Erbiceanu. Ist. mitropol. Moldovei şi Sucevei, pag. 398, doc. CDXLIV.
15) Vezi pag. 390.

www.dacoromanica.ro

V. — ASISTENŢA BOLNAVILOR.

a) ASISTENŢA BOLNAVILOR SPITALIZAŢI.
b) ASISTENŢA BOLNAVILOR NESPITALIZAŢI, IN TIMPURI NORMALE. CREIAREA MEDICULUI PUBLIC. CASA DOCTORILOR.
c) ASISTENŢA BOLNAVILOR IN TIMPURI ANORMALE.

Ca şi în Muntenia, despărţim acest capitol în două : asistenţa bolnavilor primiţi în spitale, asistenţa spitalicească, şi al doilea, asistenţa bolnavilor săraci nespitalizaţi.

1) Despre asistenţa spitalicească ni-am ocupat într'un capitol aparte, în care am îmbrăţişat la un loc toate spitalele din Ţările Româneşti. Aici nu facem decât să amintim acest capitol.

2) Despre asistenţa în timpuri normale a bolnavilor săraci, a celor nespitalizaţi, capitol care se confundă cu însăşi organizaţia sanitară a capitalei Iaşi şi a Moldovei, ca şi de asistenţa bolnavilor în vremi anormale, ne vom ocupa aici.

a) CREIAREA MEDICULUI PUBLIC ŞI ASISTENŢA BOLNAVILOR IN TIMPURI NORMALE. CASA DOCTORILOR.

Dacă ne întoarcem puţin înapoi [16]), şi socotim pe d-rul Henricus Klingensporn, Statleybartzt, adică medic de oraş, care a fost chemat de Ştefan cel Mare în anul 1499, din Nürnberger, ca să-l îngrijească şi să servească, poate, aşa cum arată numele, drept medic al oraşului Suceava, capitala Domnitorului, atunci acest doctor este cel dintâi medic public la noi. Faptul este posibil. Dar tot atât de posibil poate fi, ca titlul de *„Statleybartzt"*, să fie numai titlul pe care faimosul Klingensporn îl purta în oraşul lui de origină, nu la noi, unde va fi fost numai medicul Domnitorului.

Oricare ar fi adevărul, istoria trebue să înregistreze pe acest Neamţ cu nume zângănitor, ca cel dintâi medic public în Moldova. După el au trecut pe aici mulţi alţi doctori, toţi numai în serviciul Domnitorilor sau al celor bogaţi, dar niciunul în serviciul public.

Trebue să ajungem către mijlocul secolului al XVIII, pela anul 1757—58, adică atunci când s'a terminat spitalul Sf. Spiridon din Iaşi, ca să dăm iarăşi de medici publici, medicii spitalului, cari, probabil, vor fi fost pe atunci în slujba ctitoriei lui Constantin Racoviţă.

Adică, în Moldova ca şi în Muntenia, primii medici publici au fost medicii de spital, cu această menţiune, că spitalele fiind fost instituţiuni particulare, medicii nu erau direct în slujba statului, plătiţi din Vistieria ţărei, ci tot medici particulari.

Ca să ajungem la medicul public plătit de ţară pentru nevoile populaţiei, trebue să ajungem la răscrucea vremei însemnată de către cei doi

16) Vezi vol. I, pag. 63.

www.dacoromanica.ro

Domnitori, Alexandru Ipsilanti în Muntenia şi Grigore Alex. Ghica în Moldova, cari, prin reformele lor au creiat pe medicul obştei, medicul celor mulţi şi săraci, plătit cu din banii Ţărei.

In Muntenia Ipsilanti a creiat Cutia milosteniei cu ale cărei fonduri se ţineau toate instituţiile de asistenţă cu caracter medical exceptând spitalele, cari erau instituţiuni particulare. El a impus medicilor în slujba acestor instituţiuni, chiar şi celor de spital, ca slujbaşi ai ţărei, să servească gratuit şi populaţia săracă a oraşului ; numai mai târziu, la 1784, s'a numit primul medic în slujba populaţiei sărace, primul medic al oraşului sau medic comunal, cum spunem astăzi.

Grigore Ghica, în Moldova, a fost dela tot începutul un creator al medicul obştei şi al spiţeriei obşteşti. Şi, spre deosebire de cele înfăptuite în Muntenia, Grigore Ghica a creiat pe medicul public şi serviciul medical ca instituţie independentă, cu venituri proprii, pusă sub controlul mai marilor ţărei.

La o dată pe care n'o ştim exact, dar bănuim a fi anul 1776, atunci când a întocmit noul lui aşezământ, Grigore Vodă Ghica fiind rugat de obşte, de Mitropolit şi de veliţii boeri, a dat un hrisov cu care înfiinţează un medic al obştei, medicul ţărei, şi o spiţerie a obştei. Motivează înfiinţarea lor, nu doar că lipseau doctorii şi spiţeriile, dar pe faptul că *„doftorii, când se chemau, cer plată mare şi prelungesc trebuinţa..."* şi spiţerii *„preţul doftoriilor îl îngreuia mai mult peste cât se cade"*.

Doctorul trebuia să fie *„ales"* de *„veliţii boeri pământeni"*, şi se bucura de aceiaş cinstire ca şi boerii *„ca unul din veliţii boeri"* ; avea drept la scutelnici şi scutiri de dăjdii *„rădicături"*.

Spiţeria obştei avea să fie *„în toată volnicia slobodă şi nesupărată de către oricine..."*.

Pentru plata doctorului şi întreţinerea spiţeriei se creiază un fond special din venitul măjăriei, adică din venitul pescăriei. In acest scop se pun 3 parale la leu drept taxă asupra vânzărei peştelui, peste alte două parale care se luau până atunci în folosul mânăstirei Galata ; dar la protestul neguţătorilor, taxa s'a redus la patru parale, adică două pentru mânăstire şi două pentru doctor şi spiţerie. Mai apoi s'a căzut la învoială şi cu mânăstirea, ca tot venitul măjăriei să se încaseze pentru fondul doctorului şi al spiţăriei, iar mânăstirei să se dea o sumă globală de 600 de lei pe an.

Grigore Vodă Ghica, dacă a fost ucis de Turci la 10 Oct. 1777, în locul lui a venit Const. Moruzi (Oct. 1777—8 Iunie 1782). Noul Domnitor a păstrat toate orânduelile lui Grigore Ghica, a mai adăugat câteva venituri noi, dela Ocnă şi din taxe pe cărăuşia peştelui, şi a întocmit o Epitropie compusă din Logofăt şi Vornic *„purtători de grijă cu toată osârdia spre bună starea şi întemeerea"* celor înfăptuite de Grigore Ghica şi de el însuşi. Această Epitropie este începutul *„Casei Doftorilor"*, care avea să dirijeze mai târziu toată viaţa sanitară a Moldovei.

Toate cele de mai sus se lămuresc din hrisovul lui Const. Moruzi, dat la 28 Ghenarie 1778, în care se pomeneşte şi despre hrisovul lui Grigore Ghica :

www.dacoromanica.ro

Cu mila lui Dumnezeu. Noi Constantin Moruz V. V. Domnul Țărei Moldovei.

Ori câte. cu bună socotință și dreptate. spre întemeere în folosul obștei s'au urmat și s'au adeverit. și s'au întemeiat de Domnii cei mai dinaintea Noastră. și prin ispitire. metahirisire și folosul lor s'au încredințat și s'au dovedit acestea toate și în vremea domniei care. din pronie dumnezeiască. s'au dăruit Nouă. nu numai să se știe (credem că-i greșit. Trebue să fie: să se ție). și tăria lor să aibă statornică și neclintiă. ci. și mai spre bine și la mai mare stare cât va fi cu putință. ne vom sili a le aduce. Și pentru folsul obștei și buna stare și odihna acelora care. de Sus. s'au încredințat întru a Noastră purtare de grijă. toată osârdia vom pune. având spre toate. pururea. pre Dumnezeu povățuitor.

Drept aceia dar. arătându-se Nouă hrisovul a celui de mai înaintea Noastră Domn. a răposatului Grigorie Alexandru Ghica V. V.. care s'au dat în scris prin rugămintea obștei. a preaosfinției sale Mitropolitul Moldovei și domniilor sale veliților boeri. spre întemeerea Doftorului Obștei. cum și a Spițăriei: tot acea rugăminte asemenea s'au făcut și către Domnia Mea de către toți mai sus arătați. ca toate acele ce se cuprind în hrisovul acela. să le întărim și cu al Nostru deosebit domnesc hrisov. și mai vârtos întro mai bună stare (cât va fi cu putință). să-l întemeem.

Deci. încredințându-se de către Domnia Mea. că rugămintea aceasta caută numai spre folosul obștiei. cu umilinți am primit-o, fiindcă acei cari aveau trebuință de doftor și de doftorii. pătimeau mai înainte vreme multă greutate. când pentru lipsa amândorura. a doftorului și a doftoriilor. când. pentrucă doftorii când se chemau cer plată mare și prelunge(sc) trebuința și vremea. și alteori. pentrucă prețul doftoriilor îl îngreuiau mai mult peste cât se cade: și acestea le pătimeau cei putincioși, iar cei scăpătați. ajung dintr-această pricină. la o nebăgare de seamă. lăsându-se în primejdia vieței lor. atât cei din orașul Iași. cum — și mai vârtos —. acei dela țară.

Și. năzuind la mila domnească. și cerând. ca să se socotească vreun venit de undeva. spre întemeere a unui doftor al obștei și a unei Spițerii. ca acel doftor să aibă stare și întemeerea sa în orașul Iași. și datorie neurnită. ca îndată chemându-se. să meargă. nu numai spre căutarea celor putincioși. ci și spre vindecare a celor scăpătați: cum nici de doftorii lipsă să nu fie: fiind a Obștii spițăria întemeiată și în toată volnicia slobodă și nesupărată de către oricine. nici prețul vânzărei să nu se încarce cu asuprială. Au arătat Domniei sale (adică lui Grigore Ghica). că afară din două parale la leu ce au fost. fiind mai înainte Mânăstirei Galata. a Sfântului Mormânt. venit rânduit cu carte gospod. anume măjăria. de a lua dela vânzătorii de pește de vin cu caicele la schela Galaților. să se mai adauge alte 3 parale. ca să ia peste tot câte cinci parale la leu. și nu numai de pe peștele proaspăt și sărat. ce vine cu caicele ori

www.dacoromanica.ro

dinspre ce parte de loc, la schela Galaţilor, ci, şi de pe peştele ce vine cu cară dela balta Brateşului, Ialpovului şi de la alte bălţi turceşti, şi de oriunde ar fi, ca să ia şi Mânăstirea Galata, şi să fie şi pentru leafa doftoruliu şi cheltuiala spiţăriei, pecât va ajunge şi să va putea cuprinde, până când se va afla şi alt venit mai cu îndestulare, atât spre mulţămirea doftorului, cât şi spre întemeerea Spiţăriei obştiei.

Care, acestea toate, socotindu-se cu cale şi de către Domnia sa, răposatul Grigorie Alex. Ghica V. V., li-au întărit şi cu hrisov, după cum s'au văzut şi de către Domnia Mea.

Cum şi pentru acele 2 parale la leu ce lua Mânăstirea Galata din venitul măjăriei, s'au făcut aşezare cu Epitropul tuturor mânăstirilor de aici din Moldova, ce sunt închinate la Sfântul Mormânt, sfinţia sa mitropolitul Chisariat (probabil: din Cesarea), Filipon Chir Procopiu, care este şi Egumen la Mânăstirea Galata, ca cu o ruptoară, să se ia dela (probabil: să se dea la) Mânăstirea Galata câte 600 lei, la vremile aşezate în hrisovul acela.

Şi aşa, să strângă tot venitul măjăriei, orânduiţii Epitropi, spre starea doftorului şi a Spiţăriei.

Cum şi alegerea doftorului să fie despre dumnealor veliţii boeri pământeni. Şi oricarele va fi ales de către boeri, cu privilegiu de scutelnici şi rădicături.

Insă, fiindcă adăugirea acelor 3 parale îngreunând pe vânzători, au zăticnit alişverişul peştelui, încât se apropia să rămâie venitul acesta nestatornic, şi măcar că mai pe urmă, prin deosebită poruncă a răposatului Domn, s'au fost scăzut o para din cinci parale ce erau rânduiţi la leu, dar nici cu scăderea aceasta n'au rămas vânzătorii mulţumiţi, nici venitul desăvârşit întemeiat cu îndestulare.

Drept aceia dar, după rugăminte de obşte care au făcut către Domnia Mea, dumealor veliţii boeri, împreună cu prea osfinţia sa Mitropolitul Moldovei, Chir Gavril, întărim şi Domnia Mea, printracest domnesc hrisov:

Doftorul să se aleagă de către dumnealor veliţii boeri pământeni, şi din mila domnească, să aibă cinste ca unul din veliţii boeri, cu privilegii de scutelnici şi rădicături.

Şi din venitul măjăriei ce se va strânge de către rânduiţii Epitropi, să i se dea pecât va fi cu putinţă, şi deosebit, pentru împlinirea neajungerei spre îndestularea doftorului, rânduim Domnia Mea, până la luna viitoare a lui Iulie, să i se dea cu deosebit pitac gospod, din adunarea răsurilor, pe fieşcare lună câte 70 lei, şi atunci, prin osebit hrisov al Domniei Mele, se va rândui dela Ocnă mila ce se va socoti spre îndestularea acestei trebuinţe de obşte, după cum are şi sfânta Mitropolie şi Mânăstirea sf. Spiridon.

Insă şi doftorul ales, să fie dator a fi gata la tot ceasul, nu numai spre căutarea a celor putincioşi, şi spre vindecarea a celor scăpătaţi, mulţămindu-se dela fieştecarele cu cât i se va da, după

www.dacoromanica.ro

putința și starea sa, iar pe cei neputincioși dator să fie, a-i căuta fără de nici-o plată, mulțumindu-se în leafa sa.

Așișderea și Spițăria hotărâm Domnia Mea să fie în toată volnicia slobodă, neîndrăznind nimene, cât de puțin a o supăra, sau cu vreun fel de enteres a se atinge de dânsa împotriva folosului obștei. Și să fie supusă numai la orânduiții Epitropi, și la doftorul obștei. Care spițărie a obștei, să fie volnici boerii rânduiți Epitropi, a o face și a o așeza ori la ce loc aici în orașul Iași, fără nici o oprire de către oricine.

Cum și venitul majăriei, hotărâm Domnia Mea, ca să se strângă de către boerii rânduiți Epitropi, câte 4 parale la leu dela fiește care vânzător, atât de pe peștele sărat și proaspăt, ce va veni dela schela Galaților cu caicele, ori despre ce parte de loc ar fi, cât și de peștele ce va veni cu cară, din balta Brateșului, i Ialpuvului și dela alte bălți turcești, cum și de oriunde ar fi.

Iar cari din negutători vor încărca peștele prin cară sau căruțe, proaspăt și sărat, din țara turcească, și nu vor veni la schela Galaților vrând să meargă la alte târguri, aceia, după ce vor trece în hotarul Moldovei. să aibă a da de tot boul câte 60 bani, câte 40 bani de cal.

Deci dar, spre aceste toate de mai sus arătate, orânduim Domnia Mea și boeri Epitropi, pe cinstiți și credincioși boeri Domniei Mele, dumnealui Ioan Cantacuzino kir vel Logofăt, i pe dumnealui Dumitrașcu Sturza vel Vornic, ca să fe purtători de grijă cu toată osârdia, spre buna stare și întemeerea acestor de mai sus hotărâte de către Domnia Mea. Și oricând va lipsi vreunul dintracești doi boeri rânduiți Epitropi, pe altul în locul aceluia să aibă a-l alege boerii pământeni.

Și poftim Domnia Mea și pe alți luminați Domni, care din pronie dumnezeiască se vor orândui în urma noastră oblăduitorii țării acesteia, asemenea să întărească aceste toate spre folosul obștesc, pentru a da domniilor sale vecinică pomenire, precum și noi am întărit acele ce s'au socotit și s'au întărit prin hrisoave de către cei de mai înaintea noastră Domni. Și s'au dat acest al Nostru domnesc hrisov, întru încredințarea a însumi Domniei Mele : Noi Constantin Dimitrie Muruz V. V. și credința... (urmează înșirarea boerilor țării) [17]).

In vara aceluiaș an, la 1 Iulie 1778, s'a arendat exploatarea sării dela Târgu Ocna și Domnitorul a hotărît prin hrisov ca antreprenorul să dea anual câte 1500 de lei pentru plata doftorului obștei. In acelaș hrisov a hotărît ca, atunci când exploatarea ocnei se va face în regie. atunci banii doctorului să se achite din banii Vistieriei. Cu acești bani și cu cei strânși din venitul pescăriilor se forma un fond pentru plata doctorului și ținerea spițeriei de obște, fond administrat de cei doi Epi-

17) N. Angelescu. Acte și documente din trecutul farmaciei, pag. 19 23 Am transcris acest act cu cuvinte așa cum sunt pronunțate astăzi, ca sa fie mai înțeles.

www.dacoromanica.ro

tropi numiţi de Moruzi. Noul hrisov lămuritor al acestor orânduieli a fost dat în Octombrie 1778:

„Devreme ce Domnia Mea, binevoind spre mai buna stare şi întemeiarea ţărei acesteia, am întărit cu hrisov gospod, atât pentru leafa şi îndestularea doftorului obştei, cât şi al spiţăriei din oraşul Iaşi, ca să se ia şi să se strângă venitul majariei de dumnealor boiarii rânduiţi Epitropi, din care venit să dea şi Mânăstirei Galata câte 600 lei pe tot anul, la vremile ce sunt aşezate după hrisov, iar ceilalţi bani să fie pentru leafa doftorului şi cheltuiala spiţăriei, şi fiindcă numai cu acest venit din majarie era neajungere spre îndestularea doftorului, pentru aceia s'au hotărât atunci de Domnia Mea, ca până la luna lui Iulie ce au trecut, să se dea cu pecetluit gospod, din adunarea răsurilor, pe fieştecare lună, şi câte 70 lei, cari s'au şi dat, şi apoi la vânzarea slujbei Ocnei, să se rânduiască cu hrisov, ce se va socoti, atât pentru îndestularea doftorului cât şi pentru cheltuiala şi întemeerea spiţăriei obştei.

Deci, fiindcă slujba ocnei s'au vândut pe anul acesta, din leat 1778 Iulie 1, s'au socotit de către Domnia Mea şi s'au aşezat, ca să se ia din venitul ocnei câte una mie cinci sute lei pe tot anul.

Pentru aceia dar, iată şi printr'acest hrisov, hotărâm şi întărim, ca pentru îndestularea doftorului şi pentru cheltuiala Spiţăriei obştei, să aibă a lua dumnealor boiarii Epitropi venitul majariei după cel dintâi hrisov al Domniei Mele, din care să ia şi Mânăstirea Galata, suma pe tot anul cum se arată mai sus. Şi osebit, să mai ia rânduiţii boeri Epitropi, pe tot anul, şi câte una mie cinci sute lei din banii ocnei, cum s'au aşezat; însă, când va fi ocna în credinţă (adică în regie), să se dea banii aceştia dela domnie, din venitul ocnei, iar când va fi vânzare, atunci aceşti bani să-i dea cumpărătorii ocnei, dela sine, afară din suma vânzărei, şi aşa să se scrie şi în ponturile slujbei ocnei.

Deci poruncim Domnia Mea, dumitale vel Vistier, Cămăraşilor ce vor fi la ocnă, după vremi, văzând hrisovul Domniei Mele, aşa să urmaţi precum poruncim mai sus, şi nime să nu cuteze a sminti această orânduială şi bună aşezare ce am făcut Domnia Mea, pentru odihna obştei, ci să se păzească deapururea întocma nesmintit. Şi poftim Domnia Mea şi pe alţi luminaţi Domni, pe cari Sfântul Dumnezeu va orândui în urma noastră la domniea acestei ţări, să nu strice această rânduială a odihnei obştei, ci mai vârtos să adauge şi să întărească pentru a domniilor sale cinste şi vecinică pomenire. S'au scris hrisovul acesta la Scaunul Domniei Mele, în oraşul Iaşi, la cea dintâi domnie a noastră în Moldavia, de credincios boiariul nostru Dumitrache Vârnav al doilea Logofăt, întru cel dintâi an al Domniei noastre. ss. Const. D. Muruz [18]).

18) Idem, pag. 23—24.

www.dacoromanica.ro

Aşa a luat fiinţă Doftorul obştei în capitala Moldovei. Cine va fi fost primul doctor al obştei. nu ştim: dupe 1780. bănuim că a fost faimosul doctor Andreas Wolf, trimes aici de către d-rul Chenot, cel care îngrijise pe Sultana. fata Domnitorului Moruzi [19].

După Moruzi a urmat în domnie Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei (8 Iunie 1782—12 Ianuar 1785). care a continuat opera de organizare sanitară a Iaşilor. Printr'un hrisov din 19 August 1784. Mavrocordat creiază osebit de doctorul de obşte, un post de gerah. adică un hirurg şi un post de moaşă. pentru nevoile populaţiei. Pentru numirea lor se păstrează acelaş principiu. acela al alegerei de către boerii veliţi pământeni. Pentru plata lefilor lor. Mavrocordat adaugă o taxă de cinci lei la punga de bani, dela cumpărătorii desetinei. goştinei, vădrăritului şi dela vămi. Apoi. Mavrocordat măreşte numărul Epitropilor cari administrează veniturile destinate pentru plata personalului sanitar al oraşului. dela doi. la patru membri. Aceştia formează Epitropia Casei Doftorilor :

„Cu mila lui Dumnezeu, Noi Alexandru Constantin V. V.. Domnul Ţărei Moldaviei.

Ori câte. cu bună socotinţă şi dreptate. spre întemeerea şi folosul obştiei. cari, prin ispitire s'au încredinţat şi s'au dovedit folosul lor, toate acestea n'am trecut cu vederea. ci încă. precât a fi cu putinţă şi mai mult. ne vom sili a le aduce la întemeere şi bună stare spre odihna tuturor acelora. ce s'au încredinţat (din vrerea Sfântului Dumnezeu) întru a noastră ocârmuire şi purtare de grijă. dupe cum şi pentru trebuinţa ce era al unui doftor al obştiei în oraşul Iaşi.

N'am lăsat a nu pune la bună orânduială starea şi întemeerea ce se cuvine a avea. ca pe un lucru ce caută numai la folosul obştiei. Arătându-mi-se dar rugăminte de către preosfinţitul Mitropolit al Moldovei. şi de către toţi dumnealor veliţi boeri. trebuinţa ce este. a se pune si a se aşeza cu întemeere. statornic doftor. gherah şi o moaşă pentru obşte. ca să lipsească din mijloc supărarea care suferea norodul. fiindcă cei care aveau trebuinţă de doftor. pătimeau multă greutate. când pentru lipsa de doftor. când pentrucă doftorii cerşind plată mare. prelungea trebuinţa şi vremea.

Şi dacă acestea le pătimeau cei puternici. cu cât mai vârtos cei scăpătaţi. că ajungeau dintr'această pricină la o nebăgare de seamă. încât îşi lasă viaţa lor în primejdie. cum cei din oraşul Iaşi. aşa mai vârtos. cei dela ţară.

Drept aceia. năzuind obştia la milă domnească. cu cereri ca să se socotească veri un venit pentru ţinerea doftorului. a gherahului şi a moaşei. ce vor fi cu starea şi întemeerea în oraşul Iaşi. având fieştecare neapărată datorie. ca îndată ce se va chema la bolnav. să meargă fără sminteală. nu numai spre căutarea celor putincioşi. ce

19) Vezi vol. II, pag. 37—38.

www.dacoromanica.ro

şi a celor scăpătaţi, Domnia Mea, cu toată bunăvoinţa a noastră, am primit cererea ce ni s'a făcut de obştie, ca pentru un lucru ales şi foarte trebuincios.

Deci, iată că printr'acest hrisov al Domniei Mele, hotărâm ca, pentru leafa unui doftor, i a unui gerah şi a unei moaşe (cari prin alegerea boerilor pământeni se vor socoti a se rândui cu deosebit hrisov al Domniei Mele, ce vom da), pe tot anul să se ia venitul din patru slujbe domneşti, adică din desetină. din goştină, din vădrărit şi din vamă, câte cinci lei de pungă, de pre suma vânzărei acestor slujbe dela Cochii vechi, afară de havaeturile ce sunt obişnuite a se lua, care să-i dea cumpărătorii slujbelor, dela sine, afară de suma cumpărăturei. Şi aceşti bani ai venitului. să se strângă de către Epitropii ce s'au rânduit de către Domnia Mea, pe ai noştri cinstiţi şi credincioşi boeri dumnealor Dimitrie Sturza vel Logofăt, Neculai Roset biv vel Vornic, Ioan Cantacuzino biv vel Vornic, şi cel după vremi ce va fi vel Vistier. Şi să ia dela cumpărătorii slujbelor, când se vor da dela Cochii vechi, fără de nici o prelungire mai mult, ca să fie pentru leafa doftorului, i a gherahului şi a moaşei. Iar când vor fi aceste slujbe pe credinţă, în sama Domniei, atunci aceşti bani, pentru venitul care se arată mai sus, să se plătească din Vistieria gospod, dupe suma ce va eşi la strigarea de pe urmă dela Cochii vechi.

Insă şi doftorul obştei, gherahul şi moaşa, datori să fie deapururea şi în toată vremea, a merge spre căutarea bolnavilor de obştie, mulţămindu-se dela fieştecarele cu cât i se va da, după putinţă şi starea sa. Iar pe cei neputincioşi, să-i caute fără de nici o plată.

Drept aceia dar, pentru toate acestea de mai sus arătate, dumnealor rânduiţii boeri Epitropi, să fie purtători de grijă cu toată osârdia, spre buna starea şi întemeierea acestor mai sus hotărâte de Domnia Mea. Şi poftim Domnia Mea şi pe alţi luminaţi Domni, cari din pronie dumnezeiască, se vor orândui în urma noastră oblăduitorii ţărei aceştia, ca asemenea să întărească toate acestea spre folosul obştei, pentru a domniilor sale vecinică pomenire.

Scrisusau hrisovul acesta la Scaunul Domniei Mele în oraşul Iaşi, întru cea dintâi domnie a noastră la Moldavia, în al treilea an. 1784, August 19 [20]).

Toate înfăptuirile de până acum se întăresc de către Domnitorul următor, Alexandru Mavrocordat zis Firaris (12 Ian. 1785—14 Dec. 1786), cu hrisovul lui din 25 Martie 1785. In acest hrisov de mare importanţă. se deslușesc una câte una toate câte s'au întocmit până acum. şi prin amănuntele precise şi clare ce conţine, ne dă icoana exactă a înjghebărei organizaţiei sanitare a Iaşilor din acea vreme. Şi trebue să recunoaştem dela început. că această organizaţie îndrumată pe un făgaş de autonomie, se conturează în linii mai clare ca cea din Muntenia aceleiaşi epoce.

20) «Spitalul». 1904, pag. 391. Din trecutul Medicinei.

www.dacoromanica.ro

In adevăr pe baza începutului făcut de Grigore Vodă Ghica, în anul 1776, avem în Moldova o Cassă cu veniturile ei distincte, care se strâng şi se administrează de o Epitropie formată la început din doi membri, mai apoi, sub Mavrocordat Firarul, din patru membri. Toţi patru sunt numiţi de către Domnitori.

Din fondurile acestei Casse se plăteşte la început un medic pentru nevoile oraşului, numit medicul obştei, mai apoi un medic, un hirurg şi o moaşă. Din acelaş fond se întreţine şi o spiţerie de obşte. Toţi, medicul, hirurgul, moaşa ca şi spiţerul sunt aleşi de către veliţii boeri, şi angajaţi cu contracte în regulă. Toţi sunt obligaţi să servească obştea, contra plată pe cei avuţi, gratuit pe cei săraci.

Medicul este socotit „*ca unul din veliţii boeri*". Ca atare se bucură de privilegiile boerilor; are scutelnici zece liude, şi unele scutiri de dări, osebit de leafa ce i se fixează prin contract. In timpul lui Mavrocordat Firarul, medicul este numit „*Doftorul Ţărei*"; bănuim că prin această titulatură se înţelegea a fi doctorul cel mai de seamă al Moldovei. Indatoririle lui, afară de căutarea săracilor, sunt, ca împreună cu Epitropii, să inspecteze spiţeria de obşte, să fixeze „*taxisul*" după care să se vândă doctoriile, să controleze calitatea drogurilor şi practica spiţerească. Indatoririle gerahului, adică a hirurgului şi ale moaşei sunt să servească obştea, servind gratuit populaţia săracă.

Autonomia acestei Case, care avea să se numească mai târziu, „*Cassa Doftorilor*", este atâta de bine îngrădită şi apărată, că, în hrisovul ce dăm mai jos se spune categoric că în atributele Epitropilor şi ale Doftorului Ţărei ca să controleze Spiţăria n'are drept să se amestece nici măcar Doftorul cel mare, arhiiatrosul sau medicul personal al Domnitorului:

Cu mila lui Dumnezeu. Noi Alexandru Ioan Mavrocordat V V. Domnul Ţărei Moldaviei.

O râvnă desăvârşită având, fără de îndoială, spre cele bune, pre Dumnezeu întrajutor, trebue în cea de pe urmă, să dobândească scoposul său, şi fireşte, un cuget bun află toată înlesnirea facerilor de bine; amândouă acestea, gândul adică, şi voinţa, ori în ce vreme se vor împreuna, bat răsboiul cel mai isteţ în potriva tuturor greutăţilor, şi pricinuesc înlesnire şi la cele de afară folosuri. In câtă dar vinuire rămân acei obladuitori de ţări şi stăpâniri, când au dela Dumnezeu fireşti cugete şi voinţa slobodă, şi către acestea şi puteri hărăzite întru lesnirea celor spre bine cugetate şi voite, şi a nu le pune în lucrare, din trecerea cu vederea, sau le pun cu oareşcare catahrisis, şi-şi pricinuesc întâi păcatul nemulţumirei către Dumnezeu, apoi rămân însărcinaţi şi cu un păcat carele îl fac nesimţind.

Drept aceia, după ce Sfântul Dumnezeu m'au încoronat cu stema acestii bine credincioase ţări şi ne-am suit la Domnie în părintescul nostru Scaun, am hotărât ca să ne călătorim pre drumul bunei oblăduiri, aşezând toate cele ce s'au socotit că razimă

www.dacoromanica.ro

numai la însuşi obştescul folos în bune aşezământuri, cum pre larg arată osebite hrisoavele Domniei Mele, ce s'au dat şi se văd trecute în deosebită condică la Vistierie [21]).

Deci, pre lângă alte, arătându-mi-se de către preosfinţitul Mitropolitul Ţărei, şi de către toţi dumnealor veliţii boeri, greutatea ce au atras înainte pentru lipsa doftorilor, şi a trebuincioşilor gherarhi şi moaşe, pentru care cei mai dinaintea noastră Domni, cu sfatul de obşte au fost aflat chipuri de venituri spre îndestularea acelora, fără de pagubă Vistieriei, adică slujba majeriei, ce se ia din vânzarea peştelui ot Galaţi, câte 4 parale la leu dela vânzătorii peştelui, i câte 60 bani de tot boul, i câte 40 bani de tot calul dela cei ce vor căra peşti din bălţile turceşti şi vor trece în Moldova prin ţinutul Covurluiului. Aşişderea şi câte cinci lei de pungă din slujba desetinei, i a vădrăritului, i a gostini, i a vămi, însă aceşti bani, cumpărătorii slujbelor să-i dea dela sine, afară de suma cumpărăturei dela Cochii vechi, şi afară din alte avaeturi şi orânduite mile, rânduind Domniile lor şi boeri Epitropi spre purtare de griji, şi spre strângerea acestor bani,, cum pre larg arată domneştile hrisoave; după care hrisoave, rânduiţii Epitropi strângând banii aceştia la vremea lor, cu cheltuială au adus doftor şi gerarh şi moaşă, şi i-au aşezat aici pentru trebuinţa oraşului. şi sunt şi până astăzi.

Deci acum, făcut-au iarăşi de obşte rugăminte, ca şi de către Domnia Mea, să se întărească aceste venituri spre mai bună întemeiare şi statornicie a Doftorului Ţărei, i a Gherarhului şi a moaşei; care cerere a dumnealor veliţilor boeri şi a preaosfinţitului Mitropolit al Ţărei, cercetându-se de către Domnia Mea şi văzându-se că, caută numai pentru însuşi folosul obştei, Domnia Mea n'am trecut cu vederea, ci ca un lucru trebnic l'am pus în bun aşezământ, după cum mai jos se arată, şi prin acest al nostru domnesc hrisov poruncim ca să se urmeze nestrămutat întru toată vremea, adică:

a) Doftorul Ţărei să se aleagă de către dumnealor veliţii boeri pământeni, şi din mila domnească să aibă cinste cu privileghie de scutelnici şi de rădicături osăbit de rânduita leafă, care, din veniturile arătate mai jos, să i se dea după aşezare şi contractul ce vor face.

b) Gherarhul şi moaşa asemenea să fie prin alegerea dumnealor veliţilor boeri, oameni ispitiţi şi învăţaţi la epistimii gherarheşti, şi iarăşi din veniturile arătate mai jos, să li se dea rânduita lor leafă, după contracturile lor, şi atât Doftorul Ţărei, Gherarhul şi moaşa, să aibă statornicia lor aici în oraşul Iaşi, nesupăraţi de către nimeni, întru nimica.

---

21) Lui Alex. Mavrocordat Firaris, se datoreşte marele hrisov al spitalului Sf. Spiridon din August 1785. Vezi pag. 165.

www.dacoromanica.ro

c) Spiţăria obştească a politiei, să se aşeze iarăşi aici în Iaşi, la faţa ulitelor, şi să fie întru toată volnicia nesupărată de către nimene, neîndrăznind nici măcar Doftorul cel mare al Curţei Gospod, a se atinge cu vreun fel de enteres împotriva folosului obştei, fără numai dumnealor rânduiţii Epitropi, împreună cu Doftorul Ţărei, să facă cercetare atât doftoriilor ce urmează trebuinţa din an în an a se schimba şi a se înoi, cât şi altor doftorii ce se aduc de pe la alte părţi de loc, cum şi preţul doftoriilor, şi după tacsis ce vor face dumnealor, să urmeze Spiţăriul întocmai, neîncărcând mai mult preţul doftoriilor spre păgubirea obştiei.

d) Venitul măjăriei să se ia precum s'au luat şi până acum, adică câte 4 parale de leu, dela acei ce vor aduce peşte proaspăt sau sărat, cu caicele, din bălţile turceşti, la schela Galaţilor ; cum şi dela acei ce vor aduce peşte proaspăt sau sărat cu carăle, din balta Brateşului şi a Ialpovului şi din alte bălţi turceşti; aşişderea şi dela alţi ce vor încărca peşte sărat şi proaspăt din bălţile turceşti în cară sau în căruţe şi nu vor veni la schela Galaţilor, ci vor să treacă la alte târguri, aceia, după ce vor trece în hotarul Moldovei, să dea câte 60 bani de bou şi câte 40 bani de cal; acest venit al majariei să se ia dela toţi, şi fieştecare, orice obraz ar fi, şi din venitul acesta să se dea întâi, pe tot anul, câte 600 sute lei la Mânăstirea Galata a Sfântului Mormânt, pe trei sferturi, adică câte 200 lei la patru luni, şi apoi, câţi bani vor rămâne, să se dea în lefile doftorului, i a gherarhului, i a moaşei şi a spiţăriului.

e) Să se ia dela cumpărătorii slujbelor Vistieriei câte cinci lei de pungă, din desătină, din vădrărit şi din goştină, care bani să-i dea cumpărătorii dela sine, afară de suma cumpărăturei banilor Vistieriei, şi afară de alte avaeturi şi rânduite mili domneşti, şi pentru lipsa banilor ce se lua mai înainte câte cinci lei de pungă din vânzarea vămei, să se ia acum din adunarea banilor măjăriei de sus arătaţi, de vreme ce vama s'au vândut mai înainte cu alte ponturi.

f) Doftorul Ţărei să aibă osăbit, câte zece liude scutelnici dela Vistierie, pentru slujba sa, pentru care poruncim Domnia Mea dumitale vel Vistier, să-i treci la izvodul scutelnicilor, ca să-i aibă deapururea pe toată luna.

g) Aceste venituri de sus arătate, să aibă purtare de grijă rânduiţii Epitropi, să le ia la vremea hotărâtă şi să dea doftorului, gherarhului, moaşei şi spiţerului, rânduitele lefi după contracturile lor.

h) Doftorul Ţărei, gherarhul şi moaşa, să fie datori a merge fără preget, ori în ce vreme se vor chema şi la oricine, mulţumindu-se pentru osteneala lor cu cât îi vor da, după obrazu ce va fi, iar pe cei săraci, să-i caute şi fără plată, ca nu cumva unii ca aceia, din pricina sărăciei, să rămâe în primejdia vieţei lor.

www.dacoromanica.ro

i) Rânduim Domnia Mea Epitropi asupra acestei trebi pe dumnealui Dimitrie Sturza vel Logofăt, i pe d-lui Neculai Roset vel Logofăt, i pe d-lui Ioan Cantacuzino vel Vornic, i pe vel Vistier ce va fi după vremi.

Poftim dar Domnia Mea cu dragoste şi pe alţi luminaţi Domni, pe cari Sfântul Dumnezeu îi va rândui în urma noastră la Domnia acestei Ţări, să nu strice rânduiala aceasta ce s'au făcut pentru folosul obştei, ci mai vârtos, să se adauge şi să întreacă, pentru a Domniilor sale cinste şi vecinică pomenire. 1785, Mart 25.

ss. Alexandru Ion Mavrocordat V. V. [22]).

Câţiva ani mai târziu , la 30 Sept. 1793, Domnitorul Mihai Şuţu (Ianuar 1793—6 Mai 1795) reînoeşte cele statornicite de către Alexandru Mavrocordat Firaris. Şi cu toate că nu adaugă nimic nou, ceiace ar fi o dovadă că lucrurile mergeau bine, totuşi îl reproducem aici pentru a nu întrerupe seria documentărei:

„Înştiinţare se face tuturor cui se cade a şti, că aflând în bună stare şi aşezare chipul ţinerei doftorului, a gherarhului şi a moaşei, ce sunt pentru trebuinţa oraşului, cu toate veniturile cuviincioase spre a lor îndestulare, şi boiarii Epitropi rânduiţi spre purtare de grijă celor ce se cuvin, precum şi hrisoavele altor luminaţi s'au văzut, şi socotindu-le şi Domnia Mea a fi cu bună rânduială aşezate, n'am trecut cu vederea a nu întări acele privileghii, ci, iată prin hrisovul acesta hotărâm că:

1) Doftorul Ţărei să se aleagă de către dumnealor veliţii boeri pământeni şi din mila domnească să aibă cinste cu privilegii de scutelnici şi de rădicături, osebite de rânduita leafă, care, din veniturile arătate mai jos, să i se dea după aşezare şi contracturile ce vor face.

2) Gherarhul şi moaşa, asemenea să fie prin alegerea d-lor veliţilor boeri, oameni ispitiţi şi învăţaţi la epistimii gherărheşti, şi iarăşi din veniturile arătate mai jos, să li se dea rânduita lor leafă după contracturile lor, şi atât doftorul ţărei, gherarhul, spiţerul şi moaşa, să aibă statornicia lor aici în oraşul Eşii, nesupăraţi de către nimeni întru nimic.

3) Spiţăria obştească a politiei să se aşeze iarăşi în oraşul Eşii la faţa uliţei mari, şi să fie întru toate volnică, nesupărată de către nimeni, neîndrăznind nici măcar Doftorul cel mare al Curţei Gospod, a se atinge cu vreun fel de enteres în potriva folosului obştei, fără numai dumnealor rânduiţii Epitropi, împreună cu Doftorul Ţărei, să facă cercetare, atât doftoriilor ce urmează trebuinţa din an în an a se schimba şi a se înoi, cât şi altor doftorii ce se aduc de pe la alte ţări de loc, cum şi preţul doftoriilor, şi după tacsis ce

22) N. Angelescu, l. c. pag. 28—31.

www.dacoromanica.ro

vor face d-lor, să urmeze spițerul întocmai, neîncărcând mai mult prețul doftoriilor spre paguba obștei.

4) Venitul majariei să se ia precum s'a luat și până acum, adică câte 4 parale de leu dela acei ce vor aduce pește proaspăt sau sărat cu caicele din bălțile turcești la schela Galaților, cum și dela acei ce vor aduce pește proaspăt sau sărat cu carăle din balta Brateșului și a Ialpovului și din alte bălți turcești; așișderea și dela alții ce vor încărca pește sărat și proaspăt din bălțile turcești în cară sau în căruțe, și nu vor veni la schela Galaților, ci vor vrea să treacă la alte târguri, aceia după ce vor trece în hotarul Moldovei, să dea câte 60 de bani de bou și câte 40 bani de cal. Acest venit al majariei să se ia dela toți și fiește care orice obraz ar fi, și din venitul acesta, să se dea întâi, pe tot anul, câte 600 sute lei la Mânăstirea Galata a Sfântului Mormânt, pe trei sferturi, adică câte 200 lei pe patru luni, și apoi câți bani vor rămânea să se dea în lefile Doftorului i a gerarhului, i a moașei, i a spițerului.

5) Să să ia dela cumpărătorii slujbelor Visteriei câte cinci lei de pungă, dela desătină, din vădrărit și din goștină, care bani să-i dea cumpărătorii dela sine, afară de suma cumpărătorii banilor Vistieriei, și afară de alte avaeturi și rânduite mili domnești; și pentru lipsa banilor ce se lua mai înainte, câte cinei lei de pungă din vânzarea vămei, să se ia acum din adunarea banilor măjăriei de sus arătați, de vreme ce vama s'au vândut mai înainte cu alte ponturi.

6) Doftorul Țărei să aibă osebit, câte zece liude scutelnici dela Vistierie pentru slujba sa, pentru care poruncim Domnia Mea dumitale Vel Vistier, să-i treci la izvodul scutelnicilor, ca să-i aibă deapururea pe toată luna.

7) Aceste venituri de sus arătate, să aibă purtare de grijă rânduiții Epitropi, să le ia la vreme hotărâtă, și să dea doftorului, i gherarhului, moașei și spițerului rânduitele lefi după contracturile lor.

8) Doftorul Țărei, gherarhul, moașa, să fie datori a merge fără preget, ori în ce vreme se vor chema și la oricine, mulțumindu-se pentru osteneală cu cât ii vor da după obrazul ce va fi, iar pe cei săraci să-i caute și fără plată, ca nu cumva unii ca aceia din pricina sărăciei, să rămâe în primejdie viața lor.

9) Rânduim Domnia Mea Epitropi asupra acestei trebi pe d-lui Neculai Roset biv vel Logofăt, pe d-lui Lăscărache Roset biv vel Vistier, pe vel Vistier ce va fi după vremi. Poftim dar Domnia Mea cu dragoste și pe alți frați luminați Domni, pe care Sfântul Dumnezeu îi va orândui în urma noastră la Domnia acestei Țări, să nu strice această rânduială ce s'au făcut pentru folosul obștei, ci mai vârtos să adauge și să întărească pentru a Domniilor vecinică pomenire.

Scrisusau hrisovul acesta la Scaunul Domniei Mele în ora-

www.dacoromanica.ro

şul Eşii, întru cea dintâi domnie a noastră la Moldavia, în anul dintâi. 1793 Sept. 30. ss. Mihail Constantin Şuţu V. V. [23]).

După capitală a venit şi rândul oraşelor din provincie să-şi întocmească doctor şi spiţerie de obşte. La 5 Oct. 1793, târgoveţii din Botoşani cer şi Domnitorul Mihai Şuţu aprobă alegerea unui doctor de către însăşi acei târgoveţi, ca să le fie doctor de obşte, cum şi întemeerea unei spiţerii a târgoveţilor. Şi Domnitorul merge şi mai departe acordând acestui doctor puteri de Arhiiatros, adică să controleze practica medicală în localitate şi să împiedice a face pe doctorul cei cari n'au diplomele necesare; în acelaş timp i-acordă, ca cinstire, opt scutelnici. Incât şi din acest punct de vedere, Moldova a luat cu mult înainte organizaţiei din Muntenia, graţie aceluiaş principiu: autonomia serviciului sanitar. Dăm documentul respectiv:

Noi Mihail Constantin Şuţu V. V., cu mila lui Dumnezeu, Domn al Ţărei Moldovei.

Se face ştire cu acest hrisov al Domniei Mele, pentrucă prin jalba ce ni-au dat târgoveţii din Târgul Botoşani, au arătat, că neavând doftor acolo, la mulţi viaţa li se primejdueşte, cerşind ca să aibă voia, să ţie doftor cu a lor plată şi pe care ei îl vor găsi şi se vor mulţumi cu dânsul, cum şi spiţărie a deschide ei, iar nu alţii.

Deci văzând Domnia Mea, că a lor cerere este cu cale şi nu de stricăciune, iată li se dă voia, ca ori pe care doftor vor găsi şi se vor mulţumi ei cu dânsul, să-l ţie la Târgul Botoşanilor; pe care doftor, poruncim Domnia Mea, nimeni din doftorii Curţei Gospod, să nu-l supere întru nimic, şi el, ca un arhiiatros a târgului, să fie dator a apăra târgul de doftorii mincinoşi, cari în necunoştinţa lor, aduc primejdie vieţei oamenilor. Şi fiindcă i se plăteşte de către obşte, să fie dator a căuta cu silinţă şi cu cuget nevătămat şi pe acei săraci de care va fi chemat. Şi spre ajutorul doftorului, orânduim Domnia Mea, ca să aibă opt liude scutelnici. Pentru care poruncim Domnia Mea, dumitale vel Vistier să-i treci la izvodul de scutelnici cu pecetia gospod ce iaste în Vistierie şi să-i aibă nestrămutat. Cum şi spiţerie să aibă toată voia a avea acolo în Botoşani, iar fără voia târgoveţilor, să nu poată alţii a avea spiţerie acolo, urmându-se plata doftoriilor, precum şi la alte spiţerii de aicea din Eşi.

Poftim dar Domnia Mea pe alţi fraţi luminaţi Domni, pe care Sfântul Dumnezeu îi va rândui în urma noastră, la Domnia acestei ţări, să nu strice această aşezare, ci mai vârtos să o întărească pentru a Domniilor sale vecinică pomenire.

Scrisusau hrisovul acesta la Scaunul Domniei Mele în oraşul

23) N. Angelescu. l. c., pag. 32—34.

www.dacoromanica.ro

Eşi, întru cea dintâi domnie a noastră în Moldavia, în anul dintâi. ss. Mihai Const. Şuţu V., 1793 Octomvrie 5 [24]).

Trei ani mai târziu, la 11 Ianuar 1796, Alexandru Calimachi (6 Mai 1795—Martie 1799) întăreşte şi el hrisovul târgoveţilor din Botoşani:

„se face ştire cu acest hrisov al Domniei Mele, că prin jalba ce au dat Domniei Mele, târgoveţii din Târgul Botoşani, au făcut arătare, că au hrisov gospod dela fratele nostru Mihai Constantin Şuţu Voevod, coprinzătoriu ca să aibă voe să ţie doftor cu a lor plată şi pe care ei îl vor găsi, cum şi spiţărie având ei, iar nu alţii, aşişde să aibă doftorul opt liude scutelnici, rugându-se să se întărească şi de către Domnia Mea.

Deci, cercetând Domnia Mea şi văzându-se hrisovul gospod, şi socotind a fi bun privilegiu acesta, iată şi de către Domnia Mea asemenea se întăreşte, ca ori pe care doftor vor găsi şi se vor mulţămi cu dânsul, să-l ţie la Târgul Botoşani, pe care doftor, poruncim Domnia Mea, nimeni din Doftorii Curţei Gospod să nu-l supere întru nimica, şi el ca un arhiiatros a târgului, să fie dator a apăra târgul de doftori mincinoşi, cari cu neştiinţa lor aduc primejdie vieţei omeneşti.. şi pentru spiţărie, să aibă voe a avea acolo în Botoşani, iar fără voia târgoveţilor, să nu poată alţii a avea spiţerie acolo...” [25]).

Şi Focşanii aveau medic de obste. plătit din venitul vătăfiei de harabagii, dela care se încasa 1000—1500 de lei pe an *„pentru doftori şi ciş- „mele, prin Epitropii locuitori de acolo”* [26]). La 19 Noemb. 1806. d-rul Med sau Meţ, se jăluieşte că i s'a micşorat leafa. şi Domnitorul Al xandru Moruzi porunceste să i se dea ca şi *„mai înainte”*, câte 160 de lei pe lună plus 20 de lei că făcea şi pe spiţerul. Faptul că acest doctor reclamă Domnitorului, ne îndritueste să bănuim că la plata lefii lui contribuia şi Cassa Doctorilor. De altfel, ceva mai târziu, la 21 April 1810, regăsim pe d-rul Meţ ca medic al spitalului Sf. Spiridon din Iaşi, cu un plus de leafă de 100 de lei pe lună plătiţi de Casa Doctorilor, numai ca să servească şi oraşul ca medic comunal [27].

In acest timp Casa Doctorilor sau Epitropia Doctorilor n'a mers tocmai bine. Rând pe rând Epitropii s'au stins şi pela 1810 nu mai rămăsese decât Vistierul Iordache Roset, care conducea singur această Epitropie. alegea doctorii. încheia contracte cu ei. le plătea lefile *„de multe „ori şi dela sine”*, împlinind cu aceasta *„o datorie pentru obştea Pa-*

24) P. Cazacu şi I. C. Frunză. Material documentar pentru rezolvirea chestiunei farmaciilor. Pag. 10.

25) Idem, pag. 11.

26) T. G. Bulat. Arhivele Basarabiei Nr. 1, Ian.—Mart. 1932. pag. 11..

27) Vezi vol.. II, pag. 114—116.

www.dacoromanica.ro

triei". Despre toate aceste împrejurări ne lămuresc câteva acte din vremea ocupației ruseşti. (29 Noemb. 1806—28 Mai 1812).

Crasno Milaşevici. comandantul rus dela noi. a cerut Divanului la 26 Iunie 1810. informații asupra organizării sanitare din Moldova. Şi Divanul răspunzând la 6 Iulie 1810. comunică contractele doctorilor şi a moaşelor. cum şi câteva informații asupra Epitropiei sau Casei Doctorilor. aceia care conducea întreaga organizație sanitară a Moldovei.

Pe atunci erau în Iaşi. ca medici comunali :

D-rul Stavri Moscu,	*contract probabil dela 1 Mai 1805.*
„ Smilț	*contract dela 1 Mai 1805.*
„ Eustafie	*contract dela 1 Mai 1806.*
„ Lorenț	*contract dela 1 Iunie 1806.*
„ Plusc	*contract dela 25 Sept. 1809. A venit în Iaşi. după 20 Febr. 1811.*
„ Samurcaş	*fără contract, venit din Botoşani.*
„ Firih	*impus de Ruşi la 17 Iulie 1810.*
„ Mazarovici	*impus de Ruşi la 17 Iulie 1810.*
„ Meț	*Medic la Spiridonie. diurnist la comună. 21 Aprilie 1810.*
„ Craus	*hirurg. dela 19 Dec. 1811.*

Mai sunt doctori comunali la Galați. Botoşani şi Roman. plătiți din contribuția cetățenilor. şi la Focşani. plătit din venitul vătăfiei de harabagii. Parte din doctorii din Iaşi. osebit de leafă. au şi anumite sume de bani drept indemnizație de chirie.

Mai sunt în Iaşi două moaşe. una cu contract dela 1 Mai 1806. şi una cu contract din 1810.

Dăm mai jos deslușirile Divanului trimise la 6 Iulie 1810. lui Milaşevici, comandantul rus din Moldova:

Către Exc. Sa... Crasno Milaşevici. Dela Divanul Cnejiei Moldovei.

In urmare predlojeniei Inalt Exc. V. din 26 Iunie supt nr. 1019. iată. se trimit tălmăcirile contracturilor doftorilor politiei. Eſstati. Moscu, Lorenți şi Şmilți. precum şi a moaşelor. întocmai după cele adevărate contracturi iscălite de dânşii. ce au dat în Casa Epitropiei. (Este vorba de Casa doctorilor sau Epitropia doctorilor). Iar a celui întâi doftor. Plusc. care se aşteaptă să vie. se însoțeşte chiarăş cel adevărat contract. moldovenește şi nemțeşte, iscălit de comitetul Divanului. care se află acum. şi de însuşi doftorul Plusc. asemenea se află altul în mâna sa. Acest document după pliroforia Inalt Exc. V. de coprinderea sa, fiind şi nemțesc, apoi va binevoi a porunci. să se întoarcă la Casa Epitropiei.

Case cu chirie. precum se va vedea de către Exc. V., sunt hotărâte după contracturi. lui Eſstatie. Lorenț. Smilț şi moaşelor. ca să se dea osebit dela Casa Epitropiei. Iar Plusc şi Moscu sunt

www.dacoromanica.ro

alcătuite a plăti din tocmeala lor chiria. Dumnealui doftorul Samurcaş nu are contract, nici altă datorie, pentrucă, precum se vede din socoteala trimisă, numai câte 50 lei pe lună i se dă, ca să poată a plăti chiria pe vreo casă, să se afle în Eşi. Pentrucă dacă ar fi fost îndatorat supt vreo legătură, ar fi trebuit a i se da plată ca aceia, precum ia şi dumnealui doftorul Efstafie, fiind asemenea ca şi dumnealui, doftor cu ipolipsis. Dar legat nu este, aceşti 50 lei luându-i când şedea la Botoşani; s'au lăsat a-i avea şi aici, şi parusia unui doftor ca acesta foloseşte politiei.

Datoriile doftorilor ce sunt legate cu contract, se va vedea de către Inalt Exc. V., din legătura contracturilor. Şi iarăşi, atâţia fiind, în vreme de epidemii nu ajung pentru cel îndestulat ajutor a bolnavilor, trimiţându-se şi pe afară, când este trebuinţă. Şi spre aceasta s'au şi scris d-sale doftorului Plusc, ca să grăbească venirea sa, căci face trebuinţă de a fi un aşa doftor desăvârşit întru ştiinţă şi cunoscut întru priinţa meşteşugului, asupra tămăduiri bolnavilor.

Iar la întrebarea pentru Epitropie, cu cinste arătăm Inalt. Exc. V., că această Epitropie a Doftorilor, prin cea de mai înainte alcătuire, prin hrisov, era dată la dumnealui Vist. Iordache Balş şi la dumnealui Vist. Iordache Roset. După moartea d-lui Vist. Iordache Balş, au rămas numai d-lui Vist. Iordache Roset. Pururea, ca un lucru obştesc, au fost osăbit lăsat în cea deplină purtare de grijă a Epitropiei, fiind din cei întâi; şi epitrop cu râvnitoare cugetare, se îngrijea fără a se mai amesteca Ocârmuirea, luând cele obicinuite venituri, a alege doftori, a încheia contracturi cu dânşii, a privighea pentru datoriile doftorilor către bolnavi, pentru a-i trimite unde se întâmpla epidemie. Dar şi a le plăti lefile lor pe lună şi de multeori şi dela sine, şi cu împrumutare când nu ajung veniturile, împlinind cu această Epitropie o datorie pentru obştea Patriei. Iar sama, când este trebuinţă, sau pentru neajungerea doftorilor, sau pentru sporirea lor, fiind strimtoare în venituri, însuşi boerii Epitropi arată obştei veliţilor boeri, spre ştiinţă şi încheere.

Pela târguri, precum la Galaţi, la Botoşani, la Roman, singuri locuitorii, cu sinesfora, aduc câte un doftor; iar la Focşani este lăsat vătăfie de harabagii, în venit de 1000 sau 1500 lei pentru doftorî şi cişmele, prin Epitropi locuitori de acolo.

Semnează: Gavril M. şi Exarh., Const. Balş Logof., Sandu Sturza Hatman, Iordache Roset Vist. — 1810 Iuli 6. Eşi [28]).

Dintre contractele alăturate acestui raport lămuritor, am dat deja contractul tip care a servit la angajarea d-rilor Stavri Moscu, Efstatie Rola şi Lorenţ, când ni-am ocupat de biografiile acestor doctori [29]). Cu d-rul Ignatie Plusc din Cernăuţi, considerat ca un medic deosebit, s'a

28) T. G. Bulat, l. c. pag. 1 18. Farmacistl şi medici la inceputul secolu lui al XIX, în Ţările Române.

29) Vezi vol. II pag. 110, 121 122. 113.

www.dacoromanica.ro

încheiat un contract special cu condiţiuni foarte grele pentru ţară ; am dat şi acest contract la biografia acestui doctor[30]).

Contractele cu moaşele privesc pe moaşa Eliza Oneh, angajată la 1 Mai 1806, cu 1800 lei pe an şi 400 de lei drept chirie, şi moaşa Loiza Riceli, angajată în anul 1810 cu 1200 de lei pe an şi 200 de lei drept chirie, despre cari ni-am ocupat în vol. II.

In ceiace priveşte pe d-rii Mazarovici şi Firih, aceştia au fost simpli sinecurişti impuşi de către Ruşi pe spinarea noastră, şi unul şi altul dacă făceau vreun serviciu, îl făceau în interesul trupelor ruseşti şi numai indirect aduceau folos şi populaţiei româneşti. Când au plecat Ruşii au plecat şi ei.

Ruşii au plecat în primăvara anului 1812, la 28 Mai. In toamnă a venit primul Domnitor după ocupaţie, Scarlat Calimah, la 17 Sept. 1812. In acest timp Epitropia sau Casa Doctorilor o ducea greu, pentrucă doctorii comunali se înmulţise, şi pe lângă doctori mai erau şi gerahi şi moaşe, toţi cu lefi, şi cu chirii, osebit de spiţeria obştei, care reclama destule cheltueli, deşi, la drept vorbind, n'am mai găsit nici o urmă despre ea în această vreme. In această situaţie se impunea o revizuire a fondurilor Epitropiei şi creiarea de resurse noi, ca să se poată face faţă tuturor nevoilor.

Acest lucru l'a făcut noul Domnitor. In hrisovul dela 2 Aug. 1813, hrisov mare şi lung dar necesar ca să explice toată situaţia Epitropiei, Scarlat Calimah, dă o icoană exactă a celor înfăptuite până atunci, a lipsurilor de complectat, creiază surse noi de venituri şi pune întreg serviciului sanitar al capitalei şi al ţărei pe picior de bună funcţionare.

Ca să ajungă la acest rezultat a adunat boerii şi a făcut sfat de obşte cu Mitropolitul Ţărei şi Vistierul Iordach Roset, singurul care mai rămăsese Epitrop la această Casă. Cu toţii la un loc, constată că veniturile Epitropiei sunt de 27.000 lei şi cheltuelile de 40.000. Drept îndreptare întăresc veniturile vechi şi mai adaugă un plus de două parale la leu asupra lefilor funcţionarilor cari erau plătiţi din Casa răsurilor, cum şi o treime din venitul pogonăritului (o treime o lua Casa milei şi o treime Spiridonia). Se fixează personalul medical: 2 doftori-profesori, Plusc şi Efstatie cu câte 9800 de lei, 3 doftori cu ştiinţă de hirurgie: Şmilţ cu 2800 lei, Lorenţ cu 2600, şi un al treilea loc vacant cu 2000 de lei; 2 moaşe cu câte 1800 lei; 1 doctor al temniţei cu 150 lei pe lună; un doctor la Bârlad cu 300 de lei pe lună. Se mai propune angajarea unui hirurg iscusit cu 3000 lei plus chirie. Apoi se introduce o dispoziţie nouă, care lasă cu mult în urmă organizaiţa din Muntenia, anume, dreptul la pensie, medicilor cari servesc 20 de ani obştea. In ceiace priveşte spiţeria obştei, se spune că „*se va face în Eşi pe uliţa „cea mare, precum şi mai înainte au fost*". Este un punct lăsat ca un fel de desiderat „*se va face...*", şi nu ştim dacă s'a mai făcut. Pentru importanţa lui, dăm în întregime acest hrisov:

30) Vezi vol. II, pag. 122—125.

www.dacoromanica.ro

Cu mila lui Dumnezeu Noi Scarlat Alexandru Calimah V. V. Domn Ţărei Moldaviei.

(Incepe cu un lung preambul, după care:) ..... aceste sufleteşti şi trupeşti folosinţe îmbrăţişându-le, ce s'au încredinţat Nouă dela Dumnezeu, şi văzând că Doftorii, Gherarhii şi moaşele şi spiţăriile obşteşti, după aşezământurile făcute de către cei mai dinainte hotărâte, care se află sub epitropia rânduiţilor întru aceasta boeri Epitropi. Dar fiindcă nici veniturile nu sunt cu îndestulare, iar unele şi nestatornice, nici îndatorirea Doftorilor nu era după asemănarea datoriei ce are omenirea către cel fără făţărie Judecător şi Dumnezeu, nici ajungând a ţine vreun Gherarh iscusit pentru boalele primejduitoare ce se întâmplă la obştie, şi mai vârtos, nici fiind înadinşi doftori rânduiţi spre căutarea celor săraci şi pătimaşi fraţi ai noştri. Această stare a săracilor, vrednici de toată milostivirea, îndemnându-ne a pune în orânduială Epitropia Casei Doftorilor, care nici dintru început nu au avut statornica ei întemeere.

Iar pe lângă aceasta, şi prefacerea hotarelor Ţărei, aducând veniturile mai dinainte întru simţitoare împuţinare, care şi în cea mai desăvârşită încetare li-am văzut oarecum apropiindu-se, şi cu cuget dumnezeesc, voind a ne arăta înşine făcători din nou a acestei Case, prin a noastră domnească ţiduă am poruncit, a se strânge la sfânta Mitropolie obştească, pentru aceasta, adunare a tuturor boerilor noştri, faţă fiind şi al nostru cinstit şi credincios boer, dumnealui Iordache Roset biv vel Vistier, Epitropul Casei aceştia a Doftorilor, care cu amănuntul cercetând şi veniturile Casei şi plăţile Doftorilor, a Gherarhilor şi a moaşelor oraşului, prin a noastră şi prin osebită socoteală iscălită, ne fac arătare, că suma veniturilor după aşezământurile cele până acum, ajung numai până la 27,700 lei, iar plata Doftorilor şi chiria caselor lor, plata unui Gerarh ispitit şi trebuincios, şi plata moaşelor, alcătuesc sumă peste 40.000 lei pe tot anul; şi cu sfat de obşte socotind, ne fac nouă rugăminte, să binevoim şi să hotărâm adăugirea acestui venit, prin poruncă ca să se ia dela cei ce au lefi din Casa Răsurilor câte două parale la leu, peste două parale ce după vechiu obicei, se dau la Cutia Milelor; mai cerând încă, prin rugăminte, ca să şi întărim prin domnescul nostru hrisov toate cele după vremi rânduite venituri ale acestei Case a Doftorilor, Gherahi şi moaşă a politiei.

Drept aceia, îndemnându-ne cu iubire de oameni spre întemeerea acestei iubitoare de Dumnezeu faptă, care priveşte spre paza vieţei omeneşti, prin acest al nostru domnesc hrisov, din domneştile noastre mile, întărim pentru veşnică alcătuire de aşezământ acest venit al Doftorilor, adică şi acel hotărât de către procatoxii fraţii noştri, şi această adăugire a veniturilor din nou.

I) După hrisovul fericitului Domn Alexandru Ioan Mavro-

www.dacoromanica.ro

cordat [31]) *Voivod, va avea această Casă a Doftorilor venitul magerii (adică venitul pescăriei), precum până acum se lua, adică după condica Vistieriei câte patru parale la leu, dela acei ce aduc peşte proaspăt şi sărat, cu caice, din bălţile cele de peste hotar, la schela Galaţilor; asemenea şi dela cei ce aduc dela bălţile Braţeşului şi Gialpuhul, cu care, peşte poaspăt sau sărat, precum dela acei ce incarcă peşte proaspăt sau sărat din bălţi, în cară sau in căruţe şi nu trec prin Galaţi, ci trec la alte târguri; când vor intra in hotarul Moldovei, să plătească câte 60 bani de fieşcare bou, şi câte 40 bani de fieşcare cal; şi acest venit al mageriei, să se ia fără osebire dela fieşcarele, măcar de orice stare ar fi; din care sumă, dându-se 600 lei la Mânăstirea Galata metoh al sf. Mormânt, in trei câştiuri pe an, câte 200 lei la patru luni, celălalt tot, să rămâe al Casei Doftorilor.*

II) După hotărârea iarăşi a hrisovului de mai sus pomenit, întărim, ca din toate rusumaturile domneştii Vistierii, adică din desătină, vădrărit, goştină şi vamă, afară de ocne, să ia această Casă drept venit fără strămutare, câte cinci lei la pungă, pe care să-i dea cumpărătorii dela sine, după suma cumpărăturei, sau de se vor strânge pe seama Vistieriei, in credinţă, după suma ce va fi, să se dea precum hotărâsc ponturile, şi să fie neschimbat venit al Doftorilor.

III) Din slujba pogonăritului de (ruptă foaia).. a toată ţara, după hotărârea ce s'au dat acum, cu adăugire de a lua din slujba aceasta un venit şi Cutia milelor; din toată suma ce se va aduna in fieştecare an, dupe condica Vistieriei, cu hotărârea ce s'au dat, ca să fie trei lei şi trezeci şi şase bani de pogon,, o a treia parte va lua Casa aceasta a Doftorilor, o a treia parte Mânăstirea Sf. Spiridon, pentru spitaluri, şi cealaltă a treia parte Cutia milelor.

IV) Opt sute lei, ce sunt rânduiţi a se lua pe fieştecare lună dela Casa Răsurilor, la Casa Doftorilor, şi aceştia să-i ia Casa Doftorilor, ca un legiuit şi vecinic venit a acestei de obşte şi folositoare trebuinţe.

V) Două sute lei, ce sunt rânduiţi a se da pe toată luna din Vămi, după aşezământul de mai inainte, hotărâm a se da şi aceştia fără impuţinare, ca un vecinic şi legiuit venit al acestei Case, precum cuprind ponturile.

VI) După toate acestea, întărim şi aceasta, prin obştească anafora adăugire, a acestui din nou alcătuit venit, a Casei Doftorilor, ca să fie vecinic venit către cel de mai sus, adică al acelor două parale la leu, luându-se dela acei ce au leafă in Casa Răsurilor, afară de două parale la leu, cari după obiceiul vechiu, au fost rânduite a se da la Cutia milelor, de unde se dau lefile săracilor; această legiuită aşezare a acestor două parale ce

---

31) Trăia încă la data acestui hrisov, căci muri abia la 8 Febr. 1819 in Moscova. Cf. N. Iorga. Hurmuzachi vol. X, pag. 556, n.

www.dacoromanica.ro

se dau la Cutia milelor, se va păzi după cum cuprind hrisoavele Cutiei milelor, iar acest din nou spor a două parale la leu, să se ia dela toți acei care au leafă, osebindu-se numai lefurile boerilor Capuchehaele a Țarigradului, lefile epaeli Cămărei domnești, a slujitorilor și neferilor hătmăniei și a Agiei, a taifali (?) Comisii și a Pităriei, a taifalei Armășii și a Isprăvniciei Curței, a beșli-agalelor. a lui Divan-efendi, a Calemului, a taifali d-lui vel Postelnic ; însă și din lefile acestor taifali, se deosebesc numai acei care au lefile mai puțin de cincizeci lei, iar cei ce au cincizeci lei și mai mult, sunt supuși la această dare de două parale, spre întemeiarea venitului acestei Case a Doftorilor.

Acestea vor fi veniturile Casei Doftorilor, iar Epitropii ei, se îndatoresc a le aduna (notăm că era un singur epitrop acum), iar Vistierii și Epitropii Casei Răsurilor, se îndatoresc în toată vremea spre săvârșirea necălcată după coprinderea domnescului nostru hrisov, fără a se atinge cineva vreodată și a scădea măcar o para din venitul acesta, pentru care Epitropii având a da sama înaintea Dreptului Judecător, se vor sili spre folosul și alcătuirea așezământului acestuia.

Orânduelile Doftorilor vor fi întru acest chip :

Cea dintâi se va alcătui din doi doftori aleși profesori, în care rânduială — acum —, se află D-lui Doftorul Pliuk și Eștatie. Aceștia vor avea din Casa Doftorilor, pentru leafa și pentru chiria caselor lor, deopotrivă, câte nouă mii opt sute patruzeci lei pe an. Iar al doilea rânduială, din alți trei doftori, cari să aibă și gerăhie spre nelipsite și îndelungate ajutoare a săracilor, precum este: Șmilț, Lorenț și altul al treilea, care se va alege ; din care, cel dintâi, pentru leafă și chiria casei va avea pe an două mii opt sute lei ; cel de al doilea, două mii șase sute lei și cel de al treilea, două mii lei.

Și spre mai multă îndemnare a doftorilor la sârguința cuviincioasă cu împlinirea datoriilor întru vrednică căutarea bolnavilor, le facem încă așezare cu hotărâre nestrămutată, ca acel doftor, carele întru slujba sa, cu sârguință se va afla nelipsit în curgere până la douăzeci ani, dacă după aceia, din trupească slăbiciune sau neputință vederat cunoscută, nu va putea a mai urma lucrarea meșteșugului său, pentru unul ca acela, ocârmuirea și Epitropia acestei Case, să fie îndatorite a-l pune la cale cu o leafă cuviincioasă și ajutor după trebuință, spre înlesnirea viețuirei sale, ca o răsplătire pentru osârdia ce au arătat în slujba sa.

Către acestea, îndatorim și pe boerii Epitropi ai acestei Case a Doftorilor, ca să aducă un gherah iscusit, fără vreo prelungire, cu plată de trei mii lei pe an, dintru acest venit, bez chiria casei lui, afară de doftorul temniței, care are câte una sută cinci zeci lei pe lună, tot dintru acest venit, afară de două moașe, întâi și al doilea, care și acestea au leafa lor rânduită câte o mie opt sute lei, afară de chiria caselor lor, și afară de doftorul dela Bârlad, care

www.dacoromanica.ro

are trei sute șasezeci lei pe an, dintru acest venit al Casei Doftorilor. Intru acest chip va fi numărul doftorilor.

Iar noi, ca niște înșine făcători a acestei Case și a Epitropiei Doftorilor, numind anume pe cei ce, dintru dânșii, ni-au arătat acum, hotărâm ca de acum, după obiceiul ce s'au ținut, ca un lucru obștesc, să se facă alegerea doftorilor în vremea cuviincioasă și a gherahilor și a moașelor, de către veliții boeri ai pământului; și lefile se vor plăti după tocmelile ce vor face cu dumnealor boerii și Epitropii Casei. însă cu acest fel de chibzuire și îndatorire și desăvârșit hotărâre, adică: acești doftori, gherahi și moașe să fie de acum toți îndatorați și cei ce se rânduesc acum și cei ce după vreme se vor rândui, a alerga cu sârguință la trebuințele și chemările, nu numai a boerilor, ci de obște și la săraci și ticăloși, spre care aceasta și cuvântul evanghelicesc îi îndatorește, că suntem datori noi cei tari, a purta slăbiciunile celor neputincioși.

Drept aceia, această socotire, ce se întemeiază pe simțirea omenirei, dumnealor boerii Epitropi, să o facă cunoscută doftorilor, gherahilor și moașelor, încât ori în care ceas, noaptea sau ziua, sau din partea boerilor sau a clirosului bisericesc, sau din partea celui mai de jos sărac și străin vor fi chemați, să nu îndrăznească vreunul a pune pricini de îngreunare, sau a prelungi mergerea pe a doua zi, din care să se primejduiască viața oamenilor, ci, sau cu a lor trăsură sau pe jos, să alerge spre ajutorul celui ce pătimește în vremea când se pedepsește de boală și se primejduește, căci într'alt chip, dacă fără vederată și bine cuvântată trupească neputință, oricare din doftori, fără mustrare de cuget pentru înfricoșatul răspuns ce are a da înaintea Văzătorului a toate, Dumnezeu, cu nesfiială va călca acest așezământ, făcându-se aceasta cunoscută la Stăpânire, se va scoate din numărul doftorilor și tocmeala lui se va strica, și el întru nimica se va socoti. Asemenea și moașele și gherahii, vor alerga cu osârdie la cei nevoiași, dela care să nu nădăjduiască a lua vreo plată, fără numai dela cei în putere, cât va fi prin putință și cu voință.

Și împlinind doftoriile lor, vor dobândi și domnească sprijinire, și vor avea, cei întâi doftori și cel întâi gerah și câte cincisprezece scutelnici.

Iar Spițeria politiei se va face în Iași pe ulița cea mare, precum și mai înainte au fost, și va fi întru toate nesupărată, încât nici arhiiatrosul (Doftorul cel mare al domnești noastre Curți), să nu se atingă de dânsa. Iar boerii Epitropi împreună cu doftorii politiei, vor cerceta cu amănuntul doftoriile care vor fi în trebuință a se lepăda pentru vechime, să cerceteze prețurile cumpărăturilor, și să așeze și prețuri hotărâte la doftorii, ca să nu se vânză fără numai cu prețul lor cel cuviincios, fără a pricinui păgubire obștiei.

Intru acesta se coprind toate așezământurile pre care noi le hotărâm și le întărim, rânduind venituri întru ajuns și cu prisosință, a lefilor doftorilor și a gerahilor și a moașelor orașului. Intemeem

www.dacoromanica.ro

şi Epitropi Casei aceştia a Doftorilor, indatorindu-i spre a priveghea intru această bine primită şi sfânta faptă, pentru care fieştecare creştin are a-şi da seama a nădăjdui sufletească mântuire, a se îngriji să adune veniturile fără împuţinare, în vremea cuviincioasă, a plăti lefile doftorilor păzind întocmai datoriile lor; iar când va prisosi bani la Casa Doftorilor, nu au a întrebuinţa niciodată acei bani la vreo altă treabă, fără numai la acest lucru de obşte folositor şi de oameni iubitor, **aşezând şi profesor pe cei mai ispitiţi,** *plătind dintru aceste şi doftoriile acelor săraci ce nu vor avea stare a plăti dela sine. Iar pre cei ce vor primi în urma noastră ocârmuirea Ţărei acesteia, luminaţi Domni, fraţii noştri, cu plecare de cugetare creştinească îi poftim a creşte şi a aduce spre mai multă întemeiere evanghelescul cuvânt al Mântuitorului nostru Dumnezeu, pentru vecinica lor pomenire, laudă şi sufletească mântuire.*

Scrisusau hrisovul acesta la Scaunul Domniei Mele în oraşul Eşi, întru a doua domnie a noastră în Moldavia, în anul dintâi. ss. Scarlat Alexandru Calimah V. V. La anul 1813 August 2 [32]).

Totuşi, optimismul Domnitorului a dat greş. Incheerea socotelilor Casei Doftorilor pe 1813, dă un deficit de opt mii de lei, iar socotelile pe anul 1814 nu numai că nu acoper acest deficit, dar lasă să se prevadă un plus deficitar de patru mii lei. Şi acest deficit ar fi fost şi mai mare dacă s'ar fi găsit gherahul iscusit, pe care Domnitorul îl vrea numaidecât, şi dacă i s'ar fi dat leafa cuvenită.

In această situaţie, la 26 August 1814, Domnitorul cere boerilor să chibzuiască şi să facă cum vor şti, să găsească venituri noi pentru Casa Doftorilor:

Noi Scarlat Alexandru Calimah din mila lui Dumnezeu....

(Incepe prin a înşira boerii Divanului, dupe care:) „...In socoteala ce s'au arătat Domniei Mele pentru iraturile Casei Doftorilor politiei, vedem că pre anul trecut, scăzându-se lefile, se arată să aibă Casa lipsă peste 8000 lei, iar pe anul curgător alcătuindu-se iratul şi plata lefilor, fără să se pue leafa pentru gerah, care neapărat este să se aducă, şi fără să se încarce nea'ungerea ceia de 8000 lei a trecutului an, se arată lipsă peste 4000 lei.

Drept aceia, fiindcă această Casă obştească este cea mai întâi dela care se ajută, să se păzească sănătatea vieţei de obşte, se cuvine neapărat să-şi aibă iratul fără îndoire şi după trebuinţă, pentrucă nu numai lipsă să nu arate, ci mai ales, spre toată înlesnirea, să aibă ceva prisos. Rânduim Domnia Mea, ca întru adunare la Sf. Mitropolie, socotind socotelile acestei Case, să alcătuiţi cele mai vrednice socotinţi şi prin bună chibzuire, ceiace veţi găsi de cuviinţă

32) N. Angelescu. Acte şi documente din trecutul Farmaciei, pag. 46—52. — N. Iorga. Rezumat al acestui hrisov în Hurmuzachi, vol. X, pag. 556. Pune data de 14 August 1813.

www.dacoromanica.ro

și de unde veți găsi cu cale. să se facă adăugire la iratul Casei acesteia. intru socotință ca nici decum lipsă să nu poată a mai avea. și cu punere la cale. ca fără sminteală să se aducă și un gerah cuviincios. carele este neapărat de trebuință. Și de toată chibzuirea socotinței Domniei Voastre. prin anafora. să avem știre". [33]).

Până să se facă chibzuirea cerută de Domnitor. Vistierul Iordache Roset. care rămăsese singur epitrop al Casei Doftorilor, a cerut să se mai numească un al doilea epitrop. In acest sens scrie Divanul la 29 August 1814 :

..La Casa Epitropiei Doftorilor. in toată vremea. după alegerea obștiei. s'au aflat doi dintre cei dintâi boeri Epitropi. iar dela o vreme rămâind numai dumnealui Vistier Iordache Roset. întru acea din vechiu obișnuință dar și cuviincioasă. singur dumnealui a făcut cerere a se mai alege unul din boeri spre întovărășirea dumisale. Obștească socotință. de toată cuviința găsind cererea dumisale. alege pe dumnealui Vistier Grigoras Sturza".

Și Domnitorul aprobă această alegere la Sept. 1814. [34]).

La 23 Oct., avem și anaforaua boerilor cu privire la mijloacele de acoperit deficitele Casei Doftorilor :

Prea Înălțate Doamne.

Din socotelile ce s'au înfățișat Înălțimei Tale pentru iraturile Casei Doftorilor. ai luat Înălțimea Ta încredințare că această Casă după toată sporirea de irat. care. de către Înălțimea Ta s'a făcut. tot încă se află întru lipsă. și trebuință fiind neapărat a se împlini porunca Înălțimei Tale și trebuința obștească, ca să se aducă un gerah. a căruia lipsă urmează multă nevoință și neîndestulare obștiei orașului. Noi. după părintească plecare a Înălțimei Tale. care prin faptă s'au arătat și se arată cu necontenire către toate acele ce alcătuesc de obște. îndrăzim a ruga pe Înălțimea Ta. ca spre desăvârșita punere la cale a obștestei acestei Case de irat. spre îndestularea Casei aceștia. și venitul vătăjiei de harabagii. care după vechiul obicei se urmează a se lua la Târgul Galați. întru această obișnuință ce s'au urmat strângerea acestui venit și până acum. Și prin această adăugire nădăjduim că se va putea alcătui starea acestei Case vrednice. ca să poată întâmpina lefile hotărâte. puindu-se la cale. după aceasta și aducerea de un gerah după trebuință. Și va rămâne Înălțimei Tale și vecinică pomenire".

---

33) T. Codrescu. Uricarul vol. I, pag. 209. ed. II-a.—Academia Română. Manuscr. Nr. 1, pag. 336 sau fila 169 verso.

34) V. A. Ureche. Istoria Rom., vol. X/A, pag. 369. Citează condica Mitrop. Iași. fila 113. verso.

www.dacoromanica.ro

Iar Domnitorul hotărăşte la 10 Noembrie 1814 :

„Înfăţişându-se Domniei Mele anaforaua aceasta a Cinstiţi şi credincioşi boerii Domniei Mele... a se întemeia o obştească Casă a Doftorilor oraşului. cu iraturi după cuviinţă. ca să poată urma cu toată îngrijirea folosului obştesc : dreaptă şi cuviincioasă găsim ce rerea ce o fac d-lor boerii Epitropi. a se da spre irat la Casa Doftorilor şi venitul vătăjiei de harabagii din târgul Galaţi. Drept aceia. ca pentru un venit. care până acum nu este cuiva afierosit. ci numai după obişnuiţă se lua de către Pârcălăbia Galaţii : iar Casa aceasta fiind cea mai vrednică de a i se face asemenea afierosire. căci întru întemeerea ei urmează obştesc folos. care se atinge de sănătatea şi păzirea vieţei omeneşti.hotărâm ca : venitul acesta a vătăfiei de hatabagii din Galaţi. să conteneaască a se lua de acum înainte de către Pârcălabii din Galaţi. cea după aceia de mai nainte obicinuinţă şi cu urmarea ce este şi aici în Iaşi. puindu-l la cale d-lor boerii Epitropi cu strângerea folositoare sau fără păgubire. dar cu depărtare şi de catahrisis. şi cu alcătuire îndemnătoare şi pentru acei cari vor avea trebuinţă a tocmi trăsuri cu chirie. să fie venit a Casei Doftorilor din oraşul Iaşi. care cu dreaptă legiuire îl dăm şi-l afierosim Casei acesteia. ca să-l aibă neclintit şi fără strămutare. dimpreună cu alte iraturi ce sunt afierosite la Casa aceasta. Iar spre statornică afierosirea aceasta. întărim anaforaua cu a noastră domnească iscălitură şi pecete" [35]).

Şi ca să aibă Casa Doctorilor *„ceva prisos. spre toată înlesnirea"*. Domnitorul Scarlat Calimah. care a avut o deosebită atenţie pentru doctori şi sănătatea publică. la 18 Ianuarie 1815. creiază un nou venit afierosind acestei Case, fabrica de huscă pe care voiau s'o înfiinteze câţiva întreprinzători. In acest scop înputernicește pe Căminarul Teodorache Ciurea. din partea celor care voiau să facă fabrici de huscă (sare măruntă de pachet) pe moşia mânăstirei Râşca, unde sunt *„fântâni cu slatină"*. una *„la Târzii lângă moşia ce să zice Slătioara şi alta mai în munţi la un loc „ce se numeşte Lipoveni"*. să le facă. dar să fie *„afierosite Casei Dofto„rilor"*. [36]).

In acest chip s'a asigurat buna funcţionare a serviciului sanitar din Iaşi şi Moldova în general. întru cât era asigurat fondul din care trebuiau plătiţi medicii. Aceştia şi-au făcut datoria. Nicăeri n'am găsit vreun act în care să se formuleze plângeri contra lor. Pâra ce s'a adus d-rului Bürger. că ar fi ascuns un caz de ciumă. când cu epidemia ivită în Iaşi în vara anului 1819. a fost desigur o iscodire fără temei datorită spiritului revoluţionar care a bântuit atunci. [37]).

---

35) T. Codrescu. Uricarul. vol. I. ed. II. pag. 211. — Acad. Rom. Manuscr. Nr. 1. pag. 357 sau fila 170 : acest venit datează din 10 Noemb. 1810.

36) Idem. pag. 226—228.

37) Vezi pag. 156. vol. II, şi P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc. pag. 349.

www.dacoromanica.ro

Şi lucrurile au mers aşa fără altă schimbare decât numai numele unora dintre medici, ceiace notăm în notele biografice ale celora cari au trecut prin Moldova în această vreme. Tocmai la începutul anului 1827, la 15 Ianuar, găsim iarăşi o notă cu privire la Casa Doftorilor ; Domnitorul porunceşte la această dată să se întocmească socotelile de venituri şi cheltueli, să se poată aranja bugetul pe viitor :

Ţidulă Gospod către boerul Logofăt Constantin Catargiu. Rânduelile cerute a se cerceta şi a se încheia semile atât ale casei Răsurilor cât şi ale Casei Doftorilor, pe toată vremea ce se aflau sub eforia dumnealui, poruncindu-i ca îndată să îngrijiţi a avea gata toate socotelile de veniturile şi cheltuelile acestor Case, cu dovezile şi sineturile cuviincioase spre încredinţare. Şi când se va face ştire dumitale, fără vreo pricinuire de zăbavă, să mergi să le înfăţoşezi în Obştească Adunare la Sf. Mitropolie. [38]).

Iar în toamna aceluiaş an, la 1 Noembrie 1827, găsim o altă notă domnească, prin care se constată că iraturile Casei Doctorilor sunt în scădere, pe când nevoile oraşului de doctori şi gerahi sunt tot mai mari, motiv pentru care se cere noi iraturi, adică venituri noi pentru această Casă ; numai nu s'a ajuns la nici un rezultat, căci a isbucnit războiul Ruso-Turc din 1828 :

Ţidulă Gospod către preaosfinţitul Mitropolit al Moldovei kir Veniamin, cinstiţilor şi credincioşilor boeri proim şi hale.

Prin anafoaua ce ni-au înfăţoşat d-lor boerii Epitropi ai Casei Doftorilor, de punere la cale şi rezonirisirea aceştii Case, acum după însărcinarea ce-i asupra d-lor boerilor cu alcătuirea şi rânduirea cuviincioasă a lefei doftorilor şi a moaşelor pre cât stanea iratului de acum iartă, care anafora s'au întărit şi de către noi, făcându-ne cunoscut că oraşul neavând doftori şi girahi cu îndestulare după trebuinţă, şi iraturile cele de acum a acestei Case fiind întru scădere, socotesc de cuvinţă închipuirea unui sporiu a iraturilor, cu care să se poată aduce şi alţi doftori şi gerahi destoinici întâmplărei unei lipse cea mai întâi vătămătoare vieţei omeneşti. Aceasta, nefiind tagădă şi cercetând întru adevăr trebuinţa oraşului de un adaos de doftor şi gerah, precum însăşi D-voastră este cunoscut, rânduim a vă aduna la Sfânta Mitropolie spre a lua în băgare de seamă gingăşitura lucrului şi a socoti şi a chibzui închipuirea sporiului trebuincios iratului acestei Case, pentru neapărata trebuinţă mai sus zisă ; de care prin anafora să ne faceţi cunoscut" [39]).

Rezultatul acestei chibzuiri nu-l mai cunoaştem. In primăvara anului 1828 a isbucnit războiul cu ciuma, cu holera şi cu toate necazurile

38) Academia Rom., manuscrisul 350, pag. 1.
39) Idem, fila 30.

www.dacoromanica.ro

lui, după care a urmat reorganizarea Moldovei pe bazele impuse de Regulamentul organic şi de reformele lui Kiselef.

b) ASISTENŢA BOLNAVILOR IN TIMPURI ANORMALE.

Organizarea asistenţei bolnavilor pe vremi de epidemii în Moldova este mai puţin cunoscută ; dar dacă ţinem seamă că aceiaşi Domnitori au domnit în Moldova ca şi în Muntenia, că aceleaşi nevoi erau în ambele principate, că organizaţia administrativă şi moravurile sunt aceleaşi, trebue să admitem că în epidemiile de acelaş fel, se luau măsuri identice de pază, de combatere, ca şi de tratament.

Aici ca şi în Muntenia, oricând se ivea ciuma de exemplu, directiva combaterei o avea tot numai Domnitorul ajutat de boerii autorităţilor organizate ale ţărei. Numai mai târziu, din anul 1803, decând Alexandru Moruzi a înfiinţat în Moldova Vornicia Obştirilor după modelul celeia din Muntenia, asistenţa publică a căzut în sarcina acestei Vornicii, minus asistenţa medicală care a rămas în sarcina Casei Doctorilor. Prezenţa acestor două organizaţiuni, Vornicia obştirilor şi Casa sau Epitropia Doctorilor, făcea că în vremi de epidemii nu se ştia exact cine avea răspunderea conducerei măsurilor de combaterea boalelor. Ca să îndrepte această stare de lucruri, la 6 Decembrie 1813, Scarlat Calimah, a creiat o Vornicie de politie, în atribuţiile căreia intră toate chestiunile edilitare în raport cu sănătatea publică, prevenirea şi combaterea *„boalelor lipicioase când se va întâmpla..."* [40]).

Fondurile băneşti necesare pe vremi de epidemii erau date de către Vistieria ţărei, iar la 22 Sept. 1815, Domnitorul a hotărât ca pentru prevenirea şi combaterea epidemiilor să contribue cu bani atât boerii cât şi negustorii, fiecare în raport cu veniturile ce au. Banii se adunau prin *„sinesfora"* [41]), adică prin contribuţie comună. Acest sistem este cu totul deosebit de cel din Muntenia, unde toate fondurile pentru combaterea epidemiilor se luau dela mânăstiri.

Sistemul întrebuinţat în Moldova era rău, pentrucă prilejuia o mulţime de abuzuri, de unde o mulţime de nemulţumiri cari turburau lumea ; aşa de exemplu, în vara anului 1819, aceste nemulţumiri s'au manifestat foarte sgomotos, aproape revoluţionar. Se ştie că atunci, din cauza nemulţumirilor produse de impunerea unor măsuri exagerate pentru prevenirea ciumei, măsuri printre cari strângerea banilor necesari combaterei epidemiei trebue să fi jucat un rol de căpetenie, străinii din Iaşi şi poporul s'au revoltat ; lucrurile nu s'au potolit decât prin sacrificarea unor medici cari şi-au pierdut posturile lor şi mai la urmă prin sacrificarea Domnitorului însăşi [42]).

Cu prilejul ciumei din 1828—1829, s'au înfiinţat aceleaşi comitete de combatere cu personal românesc şi rusesc ca şi în Muntenia. După

40) *Vezi* pag. 391—392.

41) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 543—545

42) P. Samarian. Ciuma... l. c. pag. 543—545.

www.dacoromanica.ro

venirea lui Kiselef şi fixarea planului de luptă pentru stingerea epidemiei, în Moldova a fost numit mai mare Inspector generalul Macarov. care era şi comandantul trupelor de aici şi care trebuia să execute curăţirea generală a Moldovei.

Macarov a numit o comisie locală compusă din boeri şi din Ruşi. şi dă ordine ca medicii existenţi în Moldova să fie repartizaţi aşafel ca să existe cel puţin câte un medic prin fiecare centru : doctorii care n'ar fi îndeplinit ordinul *..se opresc pe vremea viitoare de a se îndeletnici cu ..doftorii prin alte ţinuturi*".

In Iaşi au rămas : Efstatie Rolla. Fotache. Zotta. Huner. Viola. Ţurţu. Cihac. Fotino şi Naiman Gerah.

In centrele din provincie au fost repartizaţi : Hristea în ţinutul Focşanilor : Narţis în ţinutul Tecuciului : Condos la Galaţi ; Petrachi la Bârlad şi Vaslui : Grifar la Fălciu : Teodori la Roman : Iperies la Nemţ: Samurcaş la Botoşani : Petrachi la Bacău : Cocoruza la Dorohoi şi Herţa: Niţă la Hârlău şi Târgul Frumos : Şmit la Fălticeni [43]).

.Şi ciuma a fost stinsă.

Holera s'a ivit în Moldova la 22 Mai 1831 şi a început cu un caracter extrem de violent. Spune Barbu Ştirbei în raportul său :

> *..Holera făcuse întâi grozavă pustiire în Moldova. în momentul când preşedintele plenipotenţiar se afla în Iaşi. oraş care are un focar de miasme perpetue în apa mlăştinoasă a Bahluiului. şi în care sunt mai multe mahalale locuite de Evrei. Generalul Kiselef cu un mic număr de impiegaţi. se afla în mjilocul unei populaţiuni pradă morţii. îngrijind-o şi mângâind-o. Oraşul era să piară de foame din cauza morţei sau a plecărei celor ce-i procurau hrana. In mijlocul calamităţei publice şi a consternărei generale. când moartea cu terorea ei face mii de victime. e frumos să vezi arătându-se un aracter superior !*
>
> *Fiind sfătuit numai de devotamentul său pentru omenire. el aduse uşurări de tot felul şi-şi îndoi puterile pentru a scăpa cel puţin câteva victime : prezenţa sa ridica curajul unora şi micşora îndrăzneala acelora care nu văd întro calamitate publică decât o ocazie pentru a-şi îndeplini grozavele lor dorinţi.*
>
> *După ce boala trecuse prin toate fazele sale. ea încetă în Moldova pela începutul lui Iulie.* [44]).

După votarea Regulamentului organic. combaterea epidemiilor în Moldova ca şi în Muntenia intră în cadrul măsurilor fixate prin Regulamentul carantinelor.

---

43) Idem.

44) Barbu Ştirbei. Raport către Kiselef în Convorbiri literare. anul XXI. pag. 183—187.

www.dacoromanica.ro

VI. EDILITATEA ÎN RAPORT CU IGIENA ŞI SĂNĂTATEA PUBLICĂ

a) APA DE BĂUT.
b) ALTE MĂSURI DE ORDIN EDILITAR.

a) APA DE BĂUT. — In Moldova a fost aceiaş activitate şi întrecere între Domnitori, ca fiecare să facă câte ceva spre pomenire, cum a fost şi în Muntenia. De exemplu, în primul volum al acestei lucrări am arătat şi documentat că Grigore Matei Ghica a fost unul din cei mai gospodari Domnitori, căruia se datoreşte aducerea apei în Iaşi[45]). Drept complectare a celor spuse acolo, vom nota aici hrisovul cu care acest Domnitor întăreşte ctitoria lui la 10 Februar 1741, când domnea pentru a treia oară în Moldova (1739 — Sept. 1741):

Cu mila lui Dumnezeu Noi Grigore Ghica V. V. Domn al Ţărei Moldovei.

Facem ştire cu acest testament al Domniei Mele, tuturor cui să cade a şti, că luând aminte Domnia Mea pentru lipsa apei ce era mai înainte vreme la oraşul acesta, şi cu agiutoriul lui Dumnezeu, săvârşind noi pomană aducând apă dinaintea porţei Curţei domneşti, din care se îndestulează toată obştia. Socotitam dar, că se cade a se aşeza la o cale bună, ca şi întraltă vreme viitoare, să nu vie la stricăciune din lipsa apei şi către întemeiarea de starea acestei haznale. Aşa am aflat cu tot Sfatul nostru de am aşăzat ca să aibă fieştecând doi oameni suiulgii pe treaba aceasta stătători şi neschimbaţi dela slujba haznalei, nici odinioară nacafaoa lor şi cu alte mile de odihnă lor, cu care şi ei să fie mulţămiţi, să-i tragă inima deapururea cu osârdie a purta de grijă spre tot folosul haznalei. Şi drept aceia acum întracestă dată aflatam Domnia Mea a fi harnic de această slujbă, pe aceşti doi oameni streini Arnăuţi, anume: Dima şi Costandin frate Dimii, cari de câţiva ani din porunca Domniei Mele se află purtători de grijă haznelei. Şi măcar că în anii ce au trecut s'au întâmplat în ţara aceasta şi multe întâmplări, precum şi boala ciumei, de care foc alţii toţi au părăsit oraşul, despre cari, răutăţile şi nevoile ce au făcut locuitorilor ştiut sunt, încă şi hazneaua au potricalito, pe multe locuri stricându. Iar ei aceşti doi oameni şi întracele vremi nu s'au deslipit dela trebuinţele haznelei şi încă cu a lor cheltuială purtând grijă până acum după plăcerea Domniei Mele, la care trebuinţă a haznelei fiind noi odihniţi cu slujbele lor şi toţi orăşanii mulţumiţi cu îndestularea apei, socotitam dar ca după slujba lor se cade a fi miluiţi cu osebită milă". Urmează o seamă de privilegii şi scutiri, dupe care se adaugă:

„...aceşti doi oameni să fie neschimbaţi dela slujba haznalei în toată vremea vieţei lor, şi după moartea lor iarăşi şi neamul lor

45) Vezi vol. I. pag. 237—238.

www.dacoromanica.ro

cine vor fi meşteri de apă. să încapă în locul lor şi nimeni alţii din meşterii de apă străini. să n'aibă acea îndrăzneală de dat supărare vreunui obraz de acei ce se află lângă Domnia Mea. ca să stea la noi mijlocitoriu pentru desrădăcinarea acestor oameni. să se lipsească dela hazna. ca să încapă aceia. că nici într'un fel aceasta. pentru a nimăruia voe. nu vom strămuta Domnia Mea. de vreme că slujba acestora din vremile trebuinţei au rămas plăcute Domniei Mele. şi pentru aceia. nu voim Domnia Mea a se depărta oamenii aceştia..." [46]).

Precum vedem slujba de suiulgiu se da pe viaţă. cu drept de moştenire. aşa cum s'a dat mai târziu şi în Muntenia.

In vremea domniei lui Alexandru Moruzi (Martie 1792—Ianuar 1793). s'a adus apă în Iaşi dela Şapte Oameni şi dela Ciric, cu însăşi a *..Domniei Sale cheltuială de treizeci de mii lei aproape. împărţind-o toată ..în 22 măsuri curgătoare şi într'acest chip oraşul cel foarte săcetos. care ..are numai o împuţinată apă de puţuri. abia pentru băut. l'a umplut de ..limpede apă..."* [47]).

Ceva mai târziu. pe când domnea tot Alexandru Moruzi. acum pentru a două oară (4 Oct. 1802—August 1806). Domnitorul s'a adresat celui din Muntenia. Constantin Ipsilant. ca să dea voe să ia apă din nişte isvoare din Muntenia. pe care s'o aducă pe olan la Focşani. Ipsilant s'a învoit cu cererea şi drept întărire a dat acest hrisov la 10 April 1804 :

.....Alexandru Moruzi Domnul Ţărei Moldovei. văzând lipsa de apă ce au locuitorii Domniei Sale din Focşanii Moldovei. a hotărât să le aducă trebuincioasa apă şi să deschidă cişmele în Focşanii de acolo. Dar fiindcă în părţile locului. dincolo în Moldova. nu s'au găsit ape. poftit-au pe Domnia Mea. să binevoesc a da voe şi slobozenie. ca cu cheltuiala Domniei Sale. să aducă apele ce se găsesc dincoace. în pământul Ţărei Noastre. la Pituleasa. lăsându-se însă la isvor apă câtă ar fi trebuincioasă şi de ajuns pentru trebuinţa locuitorilor celor de prinprejur. şi dându-se parte dintr-această apă la Focşanii Ţărei Noastre pentru trebuinţele oraşenilor. după ce se va duce la Focşanii Moldovei. care. această fiind de folos la amândouă părţile. ca să se adape cei însetoşaţi. ca o faptă creştinească şi facere de bine vrednică de pomenire. la care se cuvine fieşcare a se arăta cu osârdie. am binevoit Domnia Mea de am primit şi ni-am învoit la pofta şi cererea Domniei Sale şi am dat voe prin deosebită porunca noastră. care am trimis către Ispravnicii noştri din Focşani. ca să aibă slobozenie orânduiţii fratelui Nostru Domn. ca cu cheltuiala Moldovei. să aducă apa cea trebuincioasă dela numitul loc Pituleasa. lăsându-se însă acolo la isvor. câtă va fi de ajuns pentru trebuinţa locuitorilor împrejuraşi. şi dându-se şi

46) Th. Codrescu. Uricarul. vol. V. pag. 33 şi următ.

47) Vezi mai jos hrisovul respectiv, din Noembrie 1804, pag. 427.

www.dacoromanica.ro

în țara Noastră, câtă va fi trebuincioasă pentru trebuința locuitorilor a Focșanilor noștri, cum mai sus s'au zis. Drept aceia dar, spre a fi în toată vremea știut, li s'au dat de către Noi acea tă slobozenie, la o facere de bine ca aceasta, și pentruca să se păzească și să se urmeze nestrămutat ca o pricinuitoare de folos la amândouă părțile, și faptă iubitoare de oameni, am dat această domnească a Noastră carte spre întărire, de a se urma precum mai sus s'au zis" [48]).

N'a trecut mult și orânduelile lui Moruzi în pricina apei adusă în Iași, din cauza *„învechimei vremei, care și cele mai tari și temeinice, prin „multe feliuri de întâmplări protivnice le smintește"*, s'au smintit; drept aceia, cheltuind alți o sută de mii de lei, a adus apă mai multă din mai multe isvoare și a făcut o hasna centrală la Mânăstirea Golia, de unde se distribuia apă la 16 cișmele obștești și la multe altele dăruite boerilor. Apoi a mai făcut la Golia diferite înfrumusețări așa cum a făcut și la Chioșcul dela Herăstrău din București, cari atrăgeau acolo toată lumea Iașilor doritoare de plimbări și petreceri. Și ca să întărească mai temeinic înfăptuirile lui, Moruzi dă hrisovul următor în Noembrie 1804:

După o lungă introducere în care se înșiră înbunătățirile făcute de Moruzi, se spune că:

„... îndurându-se de orășanii din Iași, ce se aflau lipsiți desăvârșit de apa adăpătoare, au adus în oraș isvor de apă dela Șapte Oameni, și dela Ciric, cu însăși a Domniei Sale cheltuială de treizeci mii lei aproape, împărțindu-o toată în douăzeci și două măsuri curgătoare, și întru acest chip orașul cel foarte săcetos, care avea numai o înputinată apă de puțuri abia pentru băut, l-au umplut de limpede apă cu multă îndestulare, iar în vechimea vremei, aceia care și cele mai tari și temeinice prin multe feluri de întâmplări protivnice le smintește, și toate ale aceștii lumi întru stricăciune le aduce, stricând și acest pre folositor și bun lucru, iarăși au adus orașul întru acea dintâi pătimire. Noi dar următor fiind pașilor prea bunului nostru părinte, îndestularea întru toate a supușilor dorindu-o, iar mai ales întru cele mai trebuincioase, îndată după cea de al doilea acum suire pe Scaunul domniei Moldaviei, mai întâi ni-am îmbrăcat cu aducerea și înoirea apelor orașului prin însărcinare mult mai ostenitoare și mai de mult cheltuitoare decât întâi, dar și cu hărăzirea darului mai cu mare îndestulare, căci întâi osebit de apa cea de mai înainte dela Șapte Oameni, găsindu-se de isnoavă și alte ape adunate acolo din multe isvoară, aproape la douăzeci și opt măsuri alcătuindu-se, iar la Ciric iarăși aproape de patrusprezece măsuri, unindu-se toate împreună și acea veche și acea nouă, s'au făcut peste tot patruzeci și două măsuri cari s'au adus la hazneaua ce s'au făcut la Ciric, iar mai pe urmă și apa ce s'au aflat spre Aron

48) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. XI, pag. 472.

www.dacoromanica.ro

Vodă ca la zece măsuri, iarăşi am pogorât-o la acea haznea, şi de acolo toate aceste ape îndreptându-le pe drumul cel mare al apelor din Tătăraşi, care este în marginea haznelei dela Kakaina, adăugând încă din nou şi un isvor de cinci măsuri ce s'au găsit la Kăkaina. Toată adunarea apelor vechi şi celor nouă ape în cincizeci şi şapte măsuri alcătuindu-se (după cum s'au aflat la măsurătoarea ce s'au făcut la 27 Octombrie), am suit-o la hazneaua cea din nou zidită lângă zidul Mânăstirei Goliei, şi de acolo, o parte din apa aceasta am împărţit-o la şasesprezece cişmele obşteşti a oraşului, iar o parte s'au hărăzit la unii din boerii noştri, întru acest chip: cinci măsuri la cişmeaua din Tătăraşi; una măsura şi jumătate la acea dela Bărboiu; una la acea dela Papafilu; una la acea dela cizmărie; una şi jumătate la acea dela Sfânta Vineri; două la acea dela Beilic, împreună cu a feredeului, în jumătate dându-se la amândouă; una la acea dela vamă; una şi jumătate la acea dela Sfântul Constantin; două la acea de lângă zidul Curţei domneşti, una la acea din Han; trei la acea dela Mânăstirea Trisfetitelor; două la acea dela Sfântul Sava; una şi jumătate la acea din naintea caselor dumisale Logofătului Scarlat Manu; una şi jumătate la Mitropolie; una şcoalei elineşti; una şi jumătate dumisale Logofătului Neculai Roset; una şi jumătate dumisale Logofătului Costachi Ghica; una dumisale Logofătului Iordachi Cantacuzino; una şi jumătate dumisale Logofătului Constantin Băluş; una dumisale Logofătului Mihai Sturza; una şi jumătate dumisale Vistier Iordache Baluş (Balş); una dumisale Vornicului Teodor Baluş; una dumisale Vornicului Constantin Paladi; una şi jumătate dumisale Vornicului Manolachi Dimachi; una şi jumătate dumisale Vistier Grigoraş Sturza; două dumisale Hatmanului Răducan Roset; una dumisale Post. Vasile Roset; una dumisale Logofetesei Răzoaei; una cucoanei Smaranda Baluş; una lui Kir Andrei Pavlu şi una la cişmeaua din hanul dela Uliţa Nemţască. Iar osebit de acestea hărăzim şi şase măsuri Curţei domneşti cei vechi, care acum din nou iarăşi se zideşte. Aceste dar toate săvârşindu-le fără nici cât de puţină dare obştească, nici cu slujbă trupiască, fără plata supuşilor, ce numai prin a noastre osteneli, şi cu grele cheltueli, peste una sută mii lei, atât la facerea cişmelilor obştiei, cât şi la mulţămirea ostenelilor şi darurile purtătorilor de grijă a lucrului, şi în sfârşit văzând oraşul mântuit de lipsa şi pătimirea apei nu ni-am mulţumit numai cu această lucrare, ci am binevoit ca după cum este îndestulare, întru acest chip să arătăm şi darul statornicit întru cele viitoare, precum mai înainte din învechimea vremei stricându-se, să rămâe în zădar perdute şi atâtea osteneli şi atâtea cheltueli şi să ajungă oraşul iarăşi întru acea dintâi nevoe şi lipsă.

Drept aceia, întâi hotărâm mai cu osebire ca prisosul apei să nu se poată dărui fără voinţa Noastră, sau a celor drept din noi pogorâţi, ci să se împartă iarăşi acel prisos la cişmelile obşteşti.

Al doilea. Aşezăm Epitropi pe cinstiţi şi credincioşi boerii

www.dacoromanica.ro

Domniei Mele, dumnealui Sandul Sturza, biv vel Vist.; dumnealui Iordache Roset vel Vist.; dumnealui Alexandru Baluş vel aga, şi pe al nostru nepot Constantin Sturza, după ce va veni în vârstă, şi pe dumnealui Manolache Dimachi biv vel Vornic, carele la lucrul acesta au slujit Domniei Mele cu multă osteneală şi mai ales mai mult decât toţi ceilalţi. Şi numiţii Epitropi ca unii ce vor avea să dea cuvânt către Dumnezeu pentru aceste, vor fi sârguitori prin râvna cea iubitoare de patrie şi de cinste a urma după a noastră domnească hotărâre.

Al treilea. Orânduim după cum acum pe Şătrarul Zaharia, asemenea şi pentru vremea viitoare pururea a fi suiulgiu başa, unul din cei supuşi la Epitropie, cu leafă câte una sută lei pe lună, care să poarte de grijă pentru cişmele, haznele, drumurile curgerei apelor, şi pentru toate celelalte trebuincioase spre aceasta, prin porunca şi povăţuirea Epitropilor ori în ce chip şi ori în ce vreme va cere trebuinţa.

Al patrulea. Hotărâm şase suiulgii a fi pururea în toată vremea subt ascultarea lui Suiulgi başa, să slujască la toate cele trebuincioase a apelor, din care unul să fie calfă şi să ia plată pe lună câte douăzeci şi cinci lei; altul să fie ceauş cu leafă câte douăzeci lei pe lună iar ceilalţi să aibă fiştecare câte cincisprezece lei pe toată luna.

Al cincilea. Să fie în toată vremea patru olari cari, pentru scutire de bir şi nesupărare ce li s'au dat, să fie îndatoriţi a da câte cinci sute de oale de lut pe an, pentru trebuinţa meremeturilor, iar dacă vreo odinioară va fi trebuinţă de mai multe oale, să fie datori iarăşi aceştia ca să le facă şi să li se plătească câte nouăzeci lei de toată miia.

Al şaselea. Să se afle în toată vremea patru pietrari scutiţi de bir şi nesupăraţi, cari să fie datori a întocmi cele smintite şi surpate sau într'alt chip stricate a cişmelilor şi a drumurilor apei, iar de va fi trebuinţă vreodată de vreo zidire mai multă decât întocmire, iarăşi acesta să lucreze, şi lucrul lor socotindu-l Epitropii, să le dea cu analoghie şi plata lor.

Al şaptelea. Afară de două mii una sută patruzeci şi patru lei ce erau venitul apelor mai naınte. adică: una mie cinci sute din vama gospod, ci se ia câte una sută douăzeci şi cinci lei pe toată luna, şi una sută patruzeci şi patru lei din Vistierie pentru şase scutelnici şi cinci sute din vânzarea chiriei anului feredeului dela Beilic, rânduim şi Domnia Mea venit pentru plata lefilor arătate, şi pentru celelalte cheltueli, încă şase mii cinci sute lei pe an, adică: una mie cinci sute lei din domneştile trei slujbe, goştina, desetina şi vădrăritul, câte cinci sute lei din fieştecare, şi una mie cinci sute lei din cele aflate acum domneşti moşii şi date prea iubiţilor beizedelilor noştri, după cum şi prin hrisovul Domniei Mele ce s'au dat pentru acestea se coprinde; şi trei mii cinci sute lei, din zece mii lei cari

www.dacoromanica.ro

din veniturile Vistierie de obştie s'au rânduit, după-cum în întăritura obşteştei anaforale pentru birul ţărei pre larg se arată.

Al optulea. Hotărâm a fi păzitor şi primitor tuturor arătatelor venituri de bani pe chir Andrea Pavlu, ca o parte să-i dea în plata lefilor orânduite şi în alte trebuinţe cu sineturi înscris şi cu porunca Epitropilor, iar partea ce va prisosi a banilor, să-i dea cu dobândă spre înmulţirea capetelor, ca de va fi trebuinţă şi de vrun lucru mai mult să se poată face dintru aceştia.

Al noălea. Poruncim Domnia Mea dumnealor boerilor Epitropi ca din prisosul veniturilor să aşeze pe locul domnesc facerea unui teasc sau fabrică de oloi pentru ca să lucreze oloi de in, să poată avea pentru unsul oalelor oloi de aicea cu îndemânare, să nu cumpere cu preţuri mari şi grele de aiurea, iar cât oloi va mai prisosi peste trebuinţă, acela să se vândă în oraş.

Al zecilea. La fieştecare al treilea an, să se caute socotelile Epitropilor de către prea osfinţitul Mitropolit şi de către dumnealor boerii. cărora li s'au dat dar de apă prin a Noastre domneşti hrisoave, şi să se iscălească.

Intru acest chip acestea săvârşindu-le şi hotărându-le, am dat domnescul nostru hrisov acesta, întărindu-se cu a noastră domnească iscălitură şi pecete, cu credinţa..." [49]).

Şi ca bun gospodar grijuliu de întocmirea lui, la 12 Mai 1806, Moruzi întăreşte toate orânduelile anterioare, şi mai adaugă un venit nou „*câte un ban de toată oaia în vremea goştinei*", pentru creşterea fondului necesar întreţinerei cişmelilor [50]).

La 28 Iunie 1815, găsim jalba locuitorilor din Focşani, cari cer Divanului un ajutor de două mii de lei, să repare urloiu prin care se aducea apă din Ţară muntenească. Acest urloi era trecut pe sub apa Milcovului, şi ros de vreme s'a spart. Locuitorii au cotizat suma de douăzeci de mii de lei şi le mai trebuiau două mii pe care îi cer Divanului să poată începe lucrările [51]).

Şi aşa a mers treaba până în vremea lui Kiselef, când s'a întocmit la 14 Oct. 1831 „*Regulamentul munitipal pentru oraşul Eşii*" pe care îl vom da în capitolul următor la Organizarea sanitară a Capitalei Moldovei.

b) ALTE MĂSURI DE ORDIN EDILITAR.

In ceiace priveşte celelalte măsuri edilitare în raport cu igiena şi salubritatea generală, negreşit că trebue să fi fost identice cu cele din Muntenia. Dovezi despre acest lucru nu avem ca să putem documenta, pentrucă Arhivele Statului din Iaşi au ars. Totuşi, ţinând seamă că ace-

49) Uricarul, vol. V, pag. 33—47.

50) Idem, pag. 48.

51) V. A. Ureche, l. c., vol. X/A, pag. 369.

www.dacoromanica.ro

iaşi Domnitori din Muntenia au fost şi în Moldova, că în amândouă Principatele au fost aceleaşi instituţiuni administrative, executive ca şi de control, dar mai ales ţinând seama că este vorba de acelaş popor, cu aceleaşi tradiţii şi obiceiuri, şi cu aceleaşi necazuri, trebue să admitem că Moldovenii au avut aceiaşi bătae de cap în chestiunele de curăţenie, aceiaş luptă pentru eftenirea vieţei oridecâteori va fi fost vorba de pâine, carne, zarzavaturi etc., aceiaş grijă şi revoltă când a fost vorba de desfiinţarea cimitirelor din jurul bisericilor.

Unele rari documente ne îndreptăţesc să credem cu convingere acest lucru. Aşa de exemplu problema bălţilor şi mocirlelor care agita veşnic pe Bucureşteni, este la fel şi în Iaşi ; în anul 1784, în vremea lui Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei (8 Iunie 1782—12 Ianuar 1785), Raicevici, reprezentantul austriac dela noi scrie la 26 Martie 1784, guvernului său, lui Kaunitz, despre dorinţa Domnitorului Moldovei de a i se trimite un inginer hidraulic, priceput în lucrări de asanare :

„Desiderando questa Sig-r Principe dar lo scolo alle acque stagnanti che corrompono L'aria di questa Città, progetto già antico, mi ha fatto l'onore di parlare più volte sopra questa affare, domandando il mio avviso, che è stato di provvedersi di persona intendente, che esamini, e faccia il piano delle operazioni prima di intraprendere il lavoro, e fare spese inutili.

Ultimamenti mi domando se era possibile avere qualche ingegnere di sua Maesta per fare questo esame, dicendo che potrebbe venire a titolo di ricercare disertori, e cosi egli si metterebbe al coperto delle calunnie de Greci.

La mia riposta è stata che, quando S. A. si fosse positivamente risoluto a questa intrapresa, io non avrei mancato di impiergarmi per cercare qualche mezzo di servirlo.

Prego dunque V. A. di degnarsi dirmi come devo contenermi se il Principe mi farà una seria domanda" [52]).

Podurile, adică uliţele Iaşilor erau la fel cu cele din Bucureşti, podite cu lemn ; acest sistem de pavaj se practica aici încă din vechime, din timpul lui Vasile Lupu. Dar podirea se deosebia de felul podirei din Bucureşti, pentrucă aici se puneau grinzile de lemn în lungul uliţei, nu deacurmezişul ca în Bucureşti. Din această cauză strada lua aspectul unei adevărate albii.

Ca şi în Bucureşti, locuitorii svârleau pe poduri şi pe uliţe toate gunoaele şi lăturile ceiace necesita aceleaşi măsuri de ordine şi cu aceleaşi rezultate nule. La 20 August 1815, Scarlat Calimach (17 August 1812—Iunie 1819) ordona lui N. Roseti, Aga din Iaşi, ca nimenea *„să „nu fie slobod a face dugheană de lemn, ci zidărie de piatră şi cără- „midă"* [53]).

52) Hurmuzachi, vol. XIX/1, pag. 172.

53) V. A. Ureche. Ist. Rom., vol. X/B, pag. 365.

www.dacoromanica.ro

De altfel acelaş Domnitor, la 6 Decembrie 1813, a creiat Vornicia de Politie, care are a se ocupa numai de chestiunile de edilitate publică, mai toate în raport cu igiena şi salubritatea oraşului [54]).

In ceiace priveşte controlul alimentar, trebue să facem o menţiune deosebită despre alcoolism. Alexandru Mavrocordat zis Deli-bei, a convocat o adunare în luna Mai 1783, compusă din boerii şi feţele bisericeşti ale ţărei, în care s'a hotărât desfiinţarea velniţelor de rachiu fabricat din grâu „ca *să se desrădăcineze cu totul o răutate* ca aceasta *din pă-*„*mântul nostru*". In schimb s'a lăsat liber consumaţiei rachiul natural, rachiul din „*perje, prune, din tescovine, din drojdiile vinului şi din vinul* „*ce se strică şi nu este bun de băut*" [55]).

Venirea lui Kiselef a adus şi în Moldova reglementarea vieţei cetăţeneşti în ritmul noilor reforme impuse de Regulamentul Organic, pe cari le vom studia mai departe.

---

54) Vezi pag. 391.

55) V. A. Urechе. Ist. Rom., vol. I, pag. 212. Citează Arh. Rom. II, pag. 1837—187.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL III.

REFORMELE LUI KISELEF, ASISTENȚA PUBLICĂ ȘI ORGANIZAREA SANITARĂ.

A. MUNTENIA

Generalul Kiselef a intrat în țară la 14 Noembrie 1829 și a doua zi, la 15 Noembrie era în București. Primul lucru ce avea de făcut era stingerea epidemiei de ciumă ; după ce a scăpat de groaza ciumei, a trecut la organizarea Țărilor Românești.

Printre problemele ce se puneau în primul plan erau organizarea asistenței publice, organizarea sanitară a capitalei și orgnizarea sanitară a Țării.

I. ORGANIZAREA ASISTENȚEI PUBLICE.

REGULAMENTUL CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE ȘI DE OBȘTESC FOLOS.
CUTIA MILOSTENIEI.
ORFANOTROFIA.
EFORIA SPITALELOR.
EFORIA ȘCOALELOR.

Până atunci autoritatea care dirija asistența publică la noi era Departamentul Epitropiei Obștirilor înființat de către Domnitorul Grigore Ghica la 5 April 1824. Inainte de a începe ceva, Kiselef a căutat să se documenteze asupra rostului acestui Departament. In acest scop s'a adresat Divanului să-i dea informațiunile necesare. La rândul lui, Divanul cere și primește aceste lămuriri dela însăși acest Departament, la 29 Decembrie 1829 :

Dela Departamentul Epitropiei Obștirilor.

Pitacul cinst. săvârșitor Divan, dela 24 ale următoarei luni, sub nr. 457 , cu plecăciune primindu-l Departamentul, au văzut coprinderea că Inalt Exc. Sa... generalul Kiselef, au poruncit să se

www.dacoromanica.ro

trimiță știință de toate Casele făcătoare de bine ce se află în Valahia, cu ce chip se făcea privigherea acestor Case în vremea de mai înainte, cu ce chip se face acum și ce stare are fiecare, adică ce venit și ce cheltueli; care, acestea se porunceşte de Cinst. Divan, ca luându-se de Departament în cunoștință, să facă urmare întocmai, așternând socoteala după orânduială și cu bună deslușire, anume, de toate condeele de venit și de cheltuială pe leat 1828 și 1829. și în grabă să se aducă la Cinst. Divan sub iscăliturile noastre.

Urmare făcându-se s'au așternut socotelile venitului și ale cheltuelilor ce s'au urmat pe leat 1828 și 1829, care, iscălindu-se de noi, iată se trimit Cinst. Divan, iar pentru osebita știință ce cere Inalt Exc. Sa, răspunde Departamentul deslușit la fiecare.

a) Această a Departamentului Epitropiei Obștirilor este întocmită a priveghea și a întâmpina aceste faceri de bine, adică a strânge veniturile ce are prin legătură cu hrisoave ale Domnilor după vremi, și a le împărți leafă sau milostenie pe la săraci și văduve, i pela cișmegii ce aduc apă pela cișmelile de aici din politie, i pela dohtorii pentru familiile celor săraci și sărmanilor copii, i plata de simbrie pentru doicele ce cresc copii sărmani de părinți, care se găsesc lepădați pe la biserici, cum și cheltuiala pentru botezurile, i îngropările acelor sărmani copii, i pela săracii ce mor și nu au cu ce se îngropa, i pela alte obraze scăpătate, care se trimit cu porunci ale Stăpânirei, de se mângâea dela această Casă, i plata de lefi pela slujbașii aceștii Case, ai cărei îngrijitori suntem orânduiți noi prea plecații de mai jos iscăliți, care îngrijesc de strîngerea veniturilor și a cheltuelilor celor legate și orânduite.

b) Această îngrijire care se face la această Casă de către noi acum, se făcea mai înainte vreme de boer Vornic al obștirilor; cu asemenea împlinire a datoriilor și căutare ce are acum această Casă, se va avea deslușire din arătarea socotelilor unde s'au așternut și veniturile și cheltuelile.

Semnează Giani Orășanu și Ioan Gărdescu[1]).

In acelaș timp, și tot pe baza ordinului lui Kiselef (nr. 12680), Divanul cere deslușiri lămuritoare asupra funcționărei diferitelor Case făcătoare de bine cari țineau de Departamentul Epitropiei Obștirilor. Treptat-treptat încep să sosească și aceste lămuriri. Niculae Trăsnea epitropul spitalurilor mânăstirilor Colțea și Sf. Pantelimon, scrie la 30 Dec. 1830:

Cinst. pitac dela 24 ale aceștii luni subt nr. 4581, cu multă plecăciune primindu-l, am văzut cele coprinzătoare, că din porunca Inalt Exc. Sale deplin... Kiseleț, ca să se trimită știință de toate Casele făcătoare de bine ce se află în Valahia, cu arătare de către cine acestea se ocârmuesc, cu ce chip se făcea privigherea acestor case în vremea de mai înainte și cu ce chip se face acum, și ce stare

1) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roș.

www.dacoromanica.ro

are fiecare, adică ce venit și ce cheltuială, și mi se poruncește ca să fac urmare întocmai, așternând socoteală anume, de toate condeele de venit și de cheltuială pe leat 1828 și pe leat 1829, atât pentru spitalul dela Colțea, cât și pentru spitalul dela Pantelimon.

Următor fiind poruncei, am așternut socotelile acestor două spitaluri, cele pe leat 1828 și pe leat 1829, care iată li-am embericlisit. Iar de către cine se ocârmuesc și în ce chip se făcea în vremea de mai înainte și cu ce chip se face acum, arăt Cinst. Divan, că urmarea a privigherei a acestor două spitaluri, se face și acum și precum și mai înainte, adică, la spitalul dela Sft. Pantelimon, mai înainte erau 12 paturi de bolnavi, și când se întâmpla boala de ciumă aici în politie, pe acei bolnavi îi ducea la Floreşti ce este aproape de Sf. Pantelimon, care, aceasta s'a urmat până în zilele Măriei Sale întru fericire Alexandru Voevod Moruzi, când, atunci văzând că spitalul Sf. Pantelimon a încăput la o mare datorie, au făcut spital pentru ciumă la Dudești, ridicându-se cu totul de a nu mai fi spital la Sf. Pantelimon, de acest fel de boală. Și pentru această ușurare ce au făcut au orânduit de a se mai adăuga încă 12 paturi de bolnavi de alte boale, la spitalul dela Sf. Pant., peste ce mai era și s'au făcut 24 de paturi. Ocârmuirea și privigherea acestui spital au fost de răposatul întru fericire Banul Dimitrache Ghica și după pristăvirea sa, iarăși s'au ocârmuit de răposatul Ban Constantin Ghica, iar în zilele trecutei armii rusești, prin alegerea obștească iscălită de prea sfinția sa părintele Mitropolit Ignatie, i de părinții Arhierei și de toată obștea boerească, au însărcinat pe Măria Sa Grigorie Dimitrie Ghica Voevod, fiind atunci boer, și ca ctitor să privigheze. Și după silința Măriei Sale ce au avut și era către acest spital spre sporirea venitului, au mai adăugat încă 12 paturi de bolnavi tot de aceste boale și s'au făcut peste tot a fi la acest spital 36 de paturi.

Iar la spitalul dela mânăstirea Colțea, orânduiala este a fi 24 de bolnavi și ocârmuirea acestui spital este de dumnealor boerii Racovițești, ca niște ctitori ce sunt. Dar socotelile se teorisesc și se închee de către dumnealui starostea za neguțători, împreună și cu alți neguțători, că așa se coprindea în testamentul ctitorilor. Și nu lipsesc după poruncă a nu face arătare.

Semnează N. Trăsnea. 1829 Dec. 29 [2]).

Asemeni lămuriri trimite și spitalul Filantropia la 31 Dec.; apoi la 6 Ianuar 1830 trimite și Eforia școalelor. Și la urmă Divanul face un raport general pe care îl înaintează lui Kiselef:

„După predlojenia Inaltei Voastre, dela 24 Dec. trecut, leat 1829, subt nr. 12680, cu plecăciune face Divanul arătare că, Casele făcătoare de bine sunt șase, adică:

2) Arh. Stat. Ad-tive vechi, dos. 46/1829 roș, fila 7.

www.dacoromanica.ro

1) Casa mânăst. Sf. Pantelimon: 2) Casa mânăst. Colțea: 3) Spitalul Filantropia; 4) Departamentul Epitropiei obștirilor; 5) Casa școalelor de feluri de epistimii și dialecturi; 6) Casa sărmanilor evgheniți.

Cea dintâi a avut din vechime spital de bolnavi și 12 paturi de oameni săraci bolnavi în feluri de patimi; în urmă făcându-se spital de ciumă la Dudești, a rămas numita mânăstire apărată de spitalul ciumaților și în locul acelui spital de ciumați, s'au adăugat din vreme în vreme paturile de oameni săraci și s'au făcut peste tot 36. Ocârmuitor al acestei Case au fost totdeauna din neamul ctitorilor și de către aceia se revisesisesc, precum și acum se află ocârmuitor Grigorie Vodă Ghica, ca unul ce este din neamul ctitorilor. Și de către Măria Sa se revisesisește pomenita Casă. Și Măria Sa are orânduit epistat pe Clucerul Nicolae Trăsnea, carele poartă grija de cele trebuincioase atât pentru ale mânăstirei cheltuială, cât și pentru ale spitalului de acolo.

Cea de a doua este însărcinată ca să aibă asemenea spital de bolnavi sărmani în felurimi de patimi, în număr de 24 de paturi și se ocârmuește de boerii Racovițești ca unii ce se trag din neamul ctitorilor. Se revisesisește pe tot anul atât de ctitor cât și de starostea za neguțători, cu alți neguțători dimpreună după coprinderea testamentului ce are mânăstirea. Epistalul acestei Case este Clucerul Nicolae Trăsnea orânduit din partea mai sus pomeniților ocârmuitori, carele poartă grija de cele trebuincioase atât pentru ale mânăstirei cât și pentru ale spitalului.

Cea de a treia este obștescul spital de 52 paturi de oameni săraci și scăpătați. Se ocârmuește de prea Sfinția sa părintele Mitropolit i de dumnealui Dvornicul Iordache Golescu, orânduiți din porunca cei de mai nainte Stăpâniri. Casa se revisesisește pe tot anul de către veliții boeri, după aceasta, se face cunoscută acea revisarisire si Stăpânirei, spre întărire.

Pe doi ani dela venirea armiei nici o revisarisire nu s'au mai făcut din partea Divanului.

Cea de al patrulea este însărcinată cu trei Case, adică: Casa milosteniei. din care se dă lefi și mili pela obraze scăpătate, când avea capital de prisos; Casa Orfanilor, din care se hrănește copii sărmani cei lepădați pela biserici; și Casa Cișmelilor din care se dregea cișmelile câte erau în ființă.

Ocârmuitorii acestei Case sunt orânduiți de Stăpânire, doi epitropi anume Stolnic Giani Orășeanu și Serdar Ioan Gărdescu. Se revizarisește socotelile pe tot anul de veliții boeri și se face cunoscut Stăpânirei. Pe doi ani, dela venirea armiei, nici o revisarisire din partea Divanului nu s'a făcut.

Cea de a cincea este Școala obștească, atât pentru pământeni, cât și pentru streini. cu învățătură în feluri de epistimii și dialecturi. Tot dintr'această Casă se împărtășește și școalele de învățătură pela județe și în școale de muzichii. Ocârmuitori sunt: Prea sfinția sa părintele Mitropolit, Banul Const. Bălăceanu. Vornicul Iordache

www.dacoromanica.ro

Golescu, Logofătul Alexandru Filipescu, Logofăt Nestor şi Costache Filipescu. Se revisariseşte pe tot anul de veliţii boeri ai Divanului.

Cea de a şasea, cei ce din feciori de boeri rămân sărmani de părinţi, după arătarea rudelor lor către Stăpânire. Se dă avutul acelor sărmani, mişcătoare şi nemişcătoare, în purtarea de grijă a aceştii Case, şi din dobânda banilor, i arenda moşiilor lor, se dă spre hrană, îmbrăcămintea şi învăţătura lor. Şi aceasta se urmează până când aceşti sărmani vin în vărsta Pravilei, şi atunci, iarăşi prin porunca Stăpânirei, se sloboade dela Epitropie averea fieşcăruia prin dreaptă socoteală. Ocârmuitor acestei sfinte Case este prea sfinţia sa părintele Mitroplit, Episcopul Buzăului, Banul Const. Bălăceanu, Dvornic Iordache Golescu. Se revisarisetşe această Casă..." [3]).

Pe baza acestor informaţiuni, Kiselef numeşte o comisiune la 5 Martie 1830, care să cerceteze *„cataştilele Caselor făcătoare de bine, „până la 1 Sept. 1830, şi să raporteze asupra acestor Case"* [4]). Comisiunea trebuia să reglementeze şi să propună înbunătăţirea organizărei aşezămintelor de binefacere cu indicarea fondurilor necesare întreţinerei lor. Comisiunea se compunea din Banul Brâncoveanu ca preşedinte. Spătarul Alexandru Ghica, Hatmanul Vilara, Hatmanul Ştefan Bălăceanu, Clucerul Ştirbei şi colschi sovetnic Mavros, ca membri [5]).

REGULAMENTUL CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE ŞI DE OBŞTESC FOLOS.

Comisiunea a început să lucreze numaidecât la verificarea socotelilor spitalelor, treabă care nu se mai făcuse din 1828, şi au pornit la întocmirea Regulamentului Caselor făcătoare de bine şi obştesc folos. Atmosfera în care se lucra la acest Regulament era foarte ostilă Ghiculeştilor, din diferite motive. Mai întâi era revolta tuturor contra relei administraţiuni a spitalelor Colţea şi Pantelimon, care adusese aceste mândre şi bogate ctitorii în adevărată ruină. Intr'un raport de mai târziu, din 1832, Barbu Ştirbei descriind în mod general situaţia diferitelor instituţiuni de binefacere printre cari şi spitalele, spune: *„sistemul de delapidare care se lăţise în toate ramurele de administraţie, „nu cruţase nici casele de binefacere şi de utilitate publică"* [6]). Iar Kiselef spune despre spitale şi instituţiile de caritate că *„se aflau în cea mai „cumplită decadenţă, capitalurile şi veniturile lor nu se ştiau unde se „află..."* [7]). Cartea d-rului Caracaş *„Topografia"*, tipărită în 1830, ridică vălul care ascundea vitregia administraţiei publice în general şi a celei a spitalelor în special.

3) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 ros, fila 28.
4) V. A. Ureche. DomDina lui Gr. Ghica. Manuscris la Academie. Edilitat
5) Idem, mapa cu anexe la cap. Edilitate.
6) Barbu Ştirbei. Raport în Convorbiri liter. Anul XXII. pag. 847.
7) Hurmuzachi. Suplim. 1/IV, pag. 442. Raportul lui Kiselef.

www.dacoromanica.ro

Apoi, însăşi unii din mebrii comisiunei erau ostili Ghiculeştilor, unii pentrucă vedeau cu ochi răi o eventuală întoarcere a lor la domnie, alţii pentrucă visau pentru ei înşişi această domnie. Aşa de exemplu, preşedintele comisiunei, Banul Brâncoveanu, deşi om bătrân, totuşi gândul de a domni şi el nu-i displăcea ; în aceiaş situaţie era şi Clucerul Ştirbei. Apoi, Niculae Mavros, pe vremuri fusese cumnatul lui Grigore Ghica. fostul Domnitor şi Efor al Pantelimonului; acum era despărţit de fosta lui soţie Pulheria Ghica şi desigur n'avea nici un motiv să revadă în Scaunul domnesc pe fostul lui cumnat; osebit de asta, prezenţa lui Mavros, care era secretarul şi omul de încredere al lui Kiselef, dovedeşte că acesta din urmă era ţinut la curent cu lucrările ca şi cu spiritul în care lucra Comisiunea [8]).

In această ambianţă şi în această atmosferă s'a făcut mai întâi verificarea socotelilor Caselor făcătoare de bine şi s'a întocmit regulamentul lor. După zece luni, la 5 Decembrie 1830, toată lucrarea era gata.

Regulamentul Caselor făcătoare de bine şi de obştesc folos întocmit de Comisiunea de mai sus, pune bazele unui regim nou în funcţionarea asistenţei publice şi în special un regim nou în conducerea şi administrarea spitalelor, căci exclude din această administraţie amestecul celor ce se intitulau drept ctitori ai spitalelor Colţei şi Pantelimonului.

In partea dintâi a regulamentului, art. 1—23, se fixează numărul Caselor făcătoare de bine la patru : Casa milosteniei, Orfanotrofia, Casa spitalelor şi Casa şcoalelor. Toate sunt sub conducerea unui comitet central compus din Mitropolitul ţărei, vel Logofătul şi vel Vornicul după vremi. Comitetul central comunică Domnitorului nevoile fieşcărei case. Comitetul stă faţă la arendarea moşiilor diferitelor case. El ia socoteala veniturilor şi cheltuelilor diferitelor case.

Comitetul se adună de două ori pe an sub preşedenţia Mitropolitului şi cercetează toate socotelile caselor. face bugetul pentru viitor, ţine licitaţii pentru arendarea bunurilor caselor, fără să se amestece în administraţia lor. Toate aceste case sunt autonome sub conducerea unui Epitrop sau mai mulţi, cu slujbaşii necesari adminstraţiei, un casier şi logofăt. orânduiţi de către Domnitor pe bază de garanţii materiale.

Epitropii sau Eforii care conduc Cassele se aleg dintre boerii mari a căror chezăşie, li-i obrazul lor; ei administrează casele ce au în seamă.

Cap. II al acestui regulament se ocupă de Cutia milosteniei.

Cap. III, se ocupă de Orfanotrofie.

Cap. IV se ocupă de spitalele de obşte.

Cap. V se ocupă de şcoalele obşteşti, capitol afară din subiectul nostru.

---

8) Barbu Ştirbei în raportul citat arată ca membrii al comisiei pe: Banul Brâncoveanu, presed., Consilierul de stat Mavros. Spătarul Al. Ghica. Logof. Ştefan Bălăceanu, Logof. Barbu Ştirbei şi Post. G. Ştirbei ca secretar.

www.dacoromanica.ro

Dăm în întregime acest Regulament, care este piatra de temelie pe care s'a clădit întreaga Reformă a asistenţii, întocmită de Kiselef.

REGULAMENT PENTRU CASELE FĂCĂTOARE DE BINE ŞI CELE FOLOSITOARE OBŞTEI.

CAP. I. INTOCMIREA PENTRU TOATE CASELE.

Case făcătoare de bine sunt acele ce, venitul lor, este orânduit pentru lucrurile milosteniei.

In Ţara Românească, astă una dată sunt patru Case de milostenie şi de folosul obştei, insă: Casa sau Cutia milosteniei, Casa Orfantrofiei, Casa spitalurilor şi Casa Şcoalelor obşteşti.

Toate Casele acestea vor fi sub privigherea unui comitet şi fieşcare Casă în parte işi va avea Epitropia deosebit.

Partea I. Pentru obştescul comitet.

Acest comitet se va alcătui din trei persoane, adică de Mitropolitul Ţărei, de cel dupe vremi, vel Logofăt şi vel Vornic.

Art. 1. Comitetul va fi cu privigherea asupra acestor case făcătoare de bine, va povăţui şi va ocroti Epitropii cei orânduiţi şi le va da tot felul de mână de ajutor la zăticnirile ce vor întâmpina la împlinirea datoriilor slujbelor lor.

Art. 2. Comitetul va face arătare Domnului de toate trebuinţele şi interesurile a fieşcărei Case.

Art. 3. Comitetul va fi faţă la mezatul arenzilor moşiilor Caselor acestora.

Art. 4. Comitetul va lua socoteala Caselor acestora pe tot anul de primiri şi de dat, orânduind şi suma cheltuelilor pentru următorul an, după starea veniturilor, ca nici odată să nu covârşească cheltuelile venitul.

Iar când la venituri va fi dintr'un an în altul vreo deosebire atâta de mare, încât să fie silit a preface multe orândueli atunci va face arătare Domnului şi după porunca ce va lua, va urma.

Art. 5. Comitetul se va aduna de douăori pe an în vremi hotărâte.

Art. 6. Cea dintâi Adunare se va începe dela zi întâi a lui Decembrie şi nu se va putea a se prelungi mai mult decât două luni.

Intr'aceste două luni se vor cerceta socotelile Caselor.

Art. 7. Mădularele comiteului se vor aduna sub preşedenţia Mitropolitului Ţărei de trei ori pe săptămână, ori la Mitropolie sau la alt loc ce se va găsi cu cale, unde vor căuta, faţă fiind şi toate părţile Epitropiei fiecăreia Case, catastişele, condicele şi toate celelalte hârtii trebuincioase spre dovadă a veniturilor şi cheltuelilor fieşcăruia an. Aceste cheltueli însă nu vor fi primite de nu vor avea dovezi vrednice şi după orânduială.

www.dacoromanica.ro

Art. 8. Toate socotelile ce se vor cerceta şi se vor încheia de comitet, se vor adeveri cu iscăliturile şi pecetea comitetului.

Art. 9. Comitetul după ce va cerceta toate socotelile de peste an şi va orândui măsurile ce trebue a se lua pentru trebuinţele a fieşcăreia Case în parte, va da sfârşit adunărilor făcând raport către Domn.

Intr'acel raport va arăta cu amăruntul toate cele ce s'au lucrat în adunările ce s'au făcut, va aşterne perilipsis de toate veniturile şi cheltuelile a fieşcăreia Case. Va potrivi veniturile şi cheltuelile anului ce s'au urmat cu ale anului trecut şi va arăta prisosul sau lipsa de venituri ale fieşcărei Case. Va face cunoscut orice nădejdi sau bănueli poate avea pentru anul următor şi va pune înainte chibzuirile şi măsurile ce va socoti că trebue a se lua pentru folosul Caselor. Va face arătare şi când vreun Epitrop nu-şi va fi împlinit datoriile sale şi nu va fi slujit cu credinţă, ca să-l lipsească Domnul din slujbă, de va găsi cu cale. Şi nu numai să plătească orice pagubă va fi pricinuit la interesele Casei, ci încă să se şi pedepească după vina sa.

De va prisosi din veniturile vreunei Case vreo sumă de bani. Comitetul după datorie, să facă cunoscut Domnului cu raport, ca să poruncească Epitropului acei Casei, să-i dea cu dobândă, sau să se facă cu dânşii vreo altă treabă ce se va chibzui mai temeinică şi folositoare Casei.

Art. 10. Cea de a doua adunare a comitetului se va începe la 1, ale lui Martie şi va lua sfârşit cel mult la 15 ale lui April.

Această adunare va fi pentru ca să se vânză arenda moşiilor a fieşcăreia Case.

Art. 11. Vânzarea aceasta se va face cel mult pentru trei ani prin mezat, faţă fiind toate mădularele comitetului, dându-se mai întâi de ştire prin gazete şi prin Logofeţia cea mare, de trei ori, după cererea ce va face Epitropia.

Sorocul dela o publicaţie până la alta, să fie de zece zile, precum şi într'aceia după urmă publicaţie şi cea dintâi strigare ce se va face la cea dintâi adunare, soroc să fie tot acela.

Mezatul va lua sfârşit asupra celui ce va da mai mult, care va plăti banii arenzii anului dintâi îndată, iar pentru ceilalţi doi ani va da chezăşie vrednică.

Art. 12. Luând sfârşit mezatul a fieşcăreia arendă, să se însemneze în deosebit catastih cu arătare de numele şi locul unde se află moşia, i numele arendaşului şi preţul arenzei şi să se iscălească atât de comitet cât şi de arendaş, să stea în păstrare la arhivele comitetului.

Art. 13. Zapisul arenzei să se facă pe numele Epitropiei aceia subt a căreia îngrijire va fi moşia, şi la dânsa să stea în păstrare, după ce se va adeveri de Comitet.

Art. 14. După ce va lua sfârşit această adunare a comitetului, se va face raport către Domn, după cum şi la cealaltă adunare, arătând numele şi partea de loc unde se află moşia, numele

www.dacoromanica.ro

arendaşului. preţul cu care s'au dat şi deosebirea ce va fi într'acest preţ şi între preţul anilor trecuţi.

Art. 15. Din acareturile cele nemişcătoare ale Caselor acestora. să nu se înstrăineze niciodată vreuna cu vânzare. pentru orice pricină măcar.

Iar de va fi trebuinţă a se schimba cu alta care'i nemişcătoare deoptrivă. comitetul va urma întocmai după povăţuirile Pravilei pământului. ce sunt pentru schimburile acareturilor şi moşiilor mânăstireşti.

Art. 16. Comitetul nu are întru nimic a se amesteca la ocârmuirea trebilor caselor acestora. fără numai la pricinele ce s'au însemnat într'acest regulament.

Art. 17. Toate foile condicelor şi a catastişelor a fieşcăreia Epitropii. să se iscălească de Mitropolit. puindu-li-se număr. apoi condica i catastihul să se pecetluiască cu pecetea comitetului.

Partea II-a. Pentru Epitropia Caselor făcătoare de bine.

Art. 18. Ocârmuirea tuturor avuturilor mişcătoare şi nemişcătoare şi a capitalurilor Caselor acestora. priveşte numai asupra Epitropilor fieşcărei Case în parte.

Intre aceste avuturi se socotesc şi toate moşiile i acareturile mânăstirilor ce sunt închinate sau se vor închina de acum înainte la vreo Casă dintr'acestea.

De aceia şi numai Epitropia Casei va avea dreptul a ocârmui aceste moşii şi acareturi şi a strânge veniturile.

Toţi slujitorii ce sunt trebuincioşi acestor mânăstiri vor fi cu simbriî dela Epitropie.

Art. 19. Fiecare Epitropie să fie alcătuită de un Epitrop. un casier; sameşul şi logofătul Casei, să se orânduiască de Domn. după ce vor da însă, mai întâi. fieşcare în parte. chezăşie vrednică. că va sluji cu credinţă şi se va purta cu orânduială.

Cei cu stare nemişcătoare, adică cei ce vor avea moşii, nu se vor îndatora a da chezăşie. ci moşiile lor vor fi de drept amanet. păzindu-se amaneturile acestea. şi de se va muta moşia la al treilea obraz.

Art. 20. Epitropul să se aleagă din boerii cei mai cu ipolipsis din al doilea treaptă, care va aduce obrazul Casei aceia. la care va fi orânduit, pentru orice pricină.

Epitropul să iconmisească avuturile cele mişcătoare şi nemişcătoare ale Casei şi să îngrijească de dânsele precum un părinte îngrijeşte de familia sa: să fie răspunzător pentru orice pagubă se va întâmpla la intersurile Casei din pricina proastei sale purtări.

Epitropul să îngrijească a se aduna veniturile a fieşcăreia la vreme ca să poată întâmpina cheltuelile cele trebuincioase ale Casei şi a împlini datoriile sale.

Epitropul să silească datornicii ce vor fi datori la Casă şi vor zăbovi a-şi răspunde datoria. şi să fie răspunzător la orice pricină de judecată va privi la Epitropia sa.

www.dacoromanica.ro

Epitropul să îngrijească ca publicaţiile ce se arată la art. 12. să se facă la vremile şi soroacele cele hotărâte.

Epitropii săvârşesc pentru trebile ce privesc la Epitropia sa, şi să fie cu privighere asupra tuturor celor ce sunt orânduiţi supt a sa ascultare. îndemnându-i a împlini datoria slujbelor. când va vedea că se abate, iar de nu vor înţelege, să facă arătare comitetului.

Epitropul de va întâmpina zăticniri la împlinirea slujbelor sale. să arate comitetului. către care să se arate cu supunere. fără a se abate din întocmirile acestui regulament.

Art. 21. Casierul să fie cu grijă a primi şi a păstra cu credinţă veniturile cele dupe un an ale Casei.

Casierul să ţie Catastih curat de toate veniturile. primirile. rămăşiturile şi cheltuelile ţieşcăruia an şi să le treacă cu orânduială bună în condicele ce va avea pentru aceasta.

Casierul să scrie oricâte hârtii privesc la socotelile Casei.

Casierul să fie supus Epitropului şi dator a-i da socoteala de starea Casei oridecâteori îi va cere şi cel puţin odată pe an.

Casierul să fie răspunzător pentru orice sfeterismos sau rea întrebuinţare să va face banilor ce sunt încredinţaţi lui. însă de se va pricinui din a sa greşală sau neîngrijire. care greşală va privi totdeauna asupra lui. de nu va arăta dovadă împotrivă.

Art. 22. Logofătul să scrie toate celelalte ce nu privesc la socoteli şi să aibă în păstrare toate hârtiile şi catastihele ce privesc la daravelile Casei. cari au a fi în păstrarea casierului.

Art. 23. Când nu vor fi deajuns poslușnitorii Epitopiei ce s'au zis mai sus. Epitropul după ce va arăta comitetului. poate a mai adăuga unul sau mai mulţi. ftori-epitropi. căutând ca numărul lor să fie potrivit cu greutatea slujbei şi cu trebuinţa şi aceiaşi ftori-epitropi. se vor alege de dânsul şi vor fi în chezăşia sa.

CAP. II. PENTRU CUTIA MILOSTENIEI.

Partea I-a.

Pentru orânduiala şi întrebuinţarea veniturilor aceştii Case.

Art. 24. Cutia milosteniei. care dintru început a fost întocmită pentru a se da ajutor văduvelor şi famililor scăpătate. şi după vremi s'au schimbat şi au eşit din orânduiala ei. urmează acum să se aducă iarăşi la întocmirea cea dintâi.

Art. 25. Banii aceştii Cutii ce până acum se risipeau cu catahrisis. să se întrebuinţeze de acum înainte numai spre mângâerea celor întru adevăr săraci.

Art. 26. Milele de patruzeci şi cincizeci mii de lei ce după obicei se împărţea la Paşti şi la Crăciun. fără nici o orânduială şi fără a se săvârşi scoposul pentru care se făcea. acum se vor da în lefi hotărâte, care se vor răspunde pe trei luni odată.

www.dacoromanica.ro

Art. 27. Leafa să nu se orânduiască mai mult decât cincizeci de lei pe lună. nici mai puțin decât câte cincisprezece.

Dar fiindcă venitul acestii Cutii este foarte puțin și numărul săracilor este mare. leafa câte cincizeci de lei se va orândui cu mare iconomie.

Art. 28. Lefi dela 15 și până la 50 de lei pe lună. să se orânduiască după starea neapăratelor trebuințe ale săracilor. Privind pururea la treapta fieșcăruia sărac și la starea în care au fost mai înainte. căci mai nesuferită este sărăcia la cei care au fost în stare și au scăpătat. decât la cei ce dintru început au fost săraci și s'au obișnuit cu dânsa.

Art. 29. Venitul Cutiei milosteniei. fiindcă se împarte în venituri statornice și în venituri întâmpltăoare. nu poate fi deopotrivă în toți anii. și urmează ca și lefile să nu poată sta la o stare. de nu se va lua drept temei o sumă de venit ce totdeauna poate să se adune la Cutie. Căci într'altfel va rămânea mijloc de catahrisis și urmare după nevoință. Ca să lipsească dar această necuviință s'au găsit cu cale a se hotărâ pentru lefi. simbrii și alte cheltueli neapărate ale Cutiei. venitul cel mai puțin ce va fi prins Cutia în vreun an. care nu este mai jos de taleri 74.000 mii.

Art. 30. Această sumă să se împarță în trei. adică taleri 55.000 să fie pentru lefi. 14 mii pentru simbriile poslușnitorilor Cutiei și cheltuelile cantelariei. și 5 mii pentru pricini întâmplătoare. precum înzestrare de fete sărace. îngroparea de oameni scăpătați și altele asemenea. Dar și la aceste trebuințe. să nu se dea mai mult decât câte taleri 150. și aceștia cu poruncă domnească. Pentru îngropări să poată da și cu pitacele Agiei și ale Vorniciei politiei.

Art. 31. Prisosul de venituri. ce se va alege. să se dea pe tot anul la un loc sigur. cu dobândă. ca cu aceasta mai pe urmă. cumpărându-se acareturi nemișcătoare pe seama Cutiei. să i se adauge veniturile.

Asișderea și din taleri 5 mii ce sunt orânduiți pentru pricinele întâmplătoare. de vor prisosi. iarăși să păstreze pentru acest sfârșit. Darea acestui prisos la dobândă și întrebuințarea la cumpărarea de acareturi. să nu se facă fără poruncă domnească. după coprinderea art. 9.

Partea II-a.

Dreptățile și datoriile celor ce au a li se orândui lefi.

Art. 32. Nimănuia nu să va orândui leafa decât numai la persoanele acele ce vor face dovada destoinică că se află cu adevărat în sărăcie.

Dovada aceasta se va face prin adeverință în scris. iscălită de preotul mahalalei și de cel mai ales și mai deosebit mahalagiu. dar însă și Epitropia de va socoti de trebuință. volnic este a intra în mai multe cercetări spre mai bună pliroforie.

www.dacoromanica.ro

Art. 33. Oamenilor celor neînsurați sau fără familie grea ce vor fi sănătoși și zdraveni. să nu li se orânduiască leafă. măcar de vor și aduce încredințare că sunt săraci.

Art. 34. Pământenii să se protimisască totdeauna mai mult decât streinii. căci Patria este datoare. să îngrijească întâi pentru cei ce prin naşterea lor sunt legați de pământ și soarta ei. și apoi de alții.

Art. 35. Toate jălbile pentru leafă. se vor da de către Domn însoțite cu adeverința cea cerută la art. 33 și cu anaforaua Epitropiei. coprinzătoare de starea și treapta jeluitorului. în care să însemneze și locurile ce se află deschise între lefași. ca să dea porunca cea cuviincioasă.

Partea III-a.

Chipul cu care are a se siguripsi cei ce se vor așeza la lefi.

Art. 36. Persoanele ce. după ce vor urma. după cum s'au zis mai sus. li se va hotărâ leafa dela Cutia milosteniei. să li se treacă numele în deosebit catastih. și să li se dea la mână câte un pecetluit tipărit și pecetluit cu pecetea Epitropiei. în care să se arate câtă leafă are a primi pe lună.

Art. 37. Pecetluitul acesta să-l înfățișeze cel ce-l are. ori decâteori va veni să-și primească leafa sau va trimite pe altul în locul lui. și Sameșul numărându-i banii însemnează în dos.

Această însemnare la leatul ei. să-l iscălească și Sameșul și cel ce-l va înfățișa. iar și de nu va ști carte cel ce-l va înfățișa. să pue pecetea și apoi să se treacă din cuvânt în cuvânt în deosebit catastih. ca să fie drept cfitanție.

Vechilul ce se va înfățișa cu pecetluitul Epitropiei ca să primească leafa a vreunei persoane. să aibă și mărturie adeverită de dregătoria părții locului. cumcă trăește acea persoană.

Art. 38. In catastihul lefilor. să se treacă numele lefașilor cu porecla și lăcașu fieșcăruia. iar suma lefii. să se însemneze și în ambac (?) și în slove.

După acest catastih să se trimiță însemnare pentru fieșcare lefaș la preotul mahalalei unde locuește.

Art. 39. Când vreunul din lefași se va muta cu locuința în altă parte. sau se va căsători. sau va muri. preotul mahalalei să dea îndată de știre Epitropiei. ca să-l însemneze pe marginea foii arătatului catastih.

Partea IV-a.

Când poate pierde leafa cel ce o are.

Art. 40. Leafa și dreptatea de a o avea pierde văduva ce se va mărita.

Art. 41. Așișderea pierde și toți cei ce din întâmplare norocită trec dintro stare proastă la alta mai bună.

Art. 42. Bez aceștia. și cei ce vor muri. nimeni nu va fi lipsiți de leafa ce i se va orândui.

www.dacoromanica.ro

Art. 43. Când va fi loc deschis lipsind vreun lefaş, indată leafa aceia. să se orânduiască la altă persoană, după cum s'au arătat la partea II-a a acestui cap".

CAP. AL III-LEA.

PENTRU CUTIA ORFANOTROFIEI.

Partea I-a.

Orânduelile ce trebue a se lua in băgare de seamă mai înainte.

Art. 44. Venitul Casei Orfanotrofiei, fiindcă este foarte mic şi nu se sue mai mult decât 18 mii de lei, s'a socotit a fi cu cale :

a) Ca banii cei orânduiţi pentru cişmelile politiei Bucureştilor, ce sunt taleri 6800, cari, decând s'au stricat cişmelile s'au adăugat la venitul Casei Orfanotrofiei, să fie şi de acum înainte întrebuinţaţi tot la această Casă.

b) Pentru ca să nu se facă şi altă cheltuială orânduindu-se deosebit Epitrop la această Casă a Orfantrofiei, să fie tot sub îngrijirea Casei milosteniei după cum este şi acum.

c) Epitropia Casei aceştia, încât venitul va fi în starea ce este acuma, să nu fie volnic a primi mai mult decât 40 de copii pe an, nici să se sue numărul copiilor acestuia mai mult de o sută.

d) De vreme ce Casa aceasta nu este în stare ca să poată ţine aceşti copii la un loc deosebit şi ai hrăni, fiindcă atunci dabia să ajungă pe an o sută de mii de lei, copii să se dea pe la doici a-i crească.

Partea II-a.

Orânduelile ce au a se păzi când se găsesc copii lepădaţi.

Art. 45. Copii, fiindcă de obicei se leapădă mai multeori pe la biserici, preotul bisericei aceia unde se va lepăda copilul, să dea de ştire îndată la Epitropie şi Epitropia fără cea mai puţină zăbavă, să trimiţă, ori ca să ia copilul, sau de se va fi împlinit numărul copiilor la Orfanotrofie şi nu va fi loc, să dea de ştire la enoria aceia că Epitropia nu-l poate primi.

Aceasta s'au socotit de trebuinţă a se face, pentruca cei ce se vor îndura şi le va fi milă de copil, să nu zăticnească a-i da ajutorul cel trebuincios cu nădejde că Epitropia o să-l primească.

Art. 46. Copilul ce se va primi la Epitropie, să se cerceteze de dohtorul cel orânduit al Orfanotrofiei, ca, de va fi trebuinţă să-l ajute după meşteşugul său.

Art. 47. Prunci, ce nu va fi ştiut de sunt botezaţi, să se boteze îndată de preotul bisericei unde se va găsi lepădat, fără nici o plată.

Art. 48. Pruncul, după ce-l va boteza sau va fi dovadă că s'a botezat până a nu-l lepăda, şi-l va aduce la Epitropie, să i se

www.dacoromanica.ro

scrie numele în deosebit catastih şi pe lângă celelalte. să se însemneze ziua. ceasul şi locul unde s'au găsit. şi de ce vârstă este, pecât se va cunoaşte. Aşişderea să se însemneze şi numele doicei care îl va primi şi în ce loc îi este casa. Această însemnare făcându-se. să se iscălească de Epitrop. de Logofăt. de dohtor şi de preot.

Art. 49. Copilul cel lepădat de va avea vreun semn firesc. sau vreun lucru asupra lui din care să se poată cunoaşte totdeauna. acel semn şi acel lucru să se scrie în catastih.

Art. 50. Ca să înceteze nărăvirea cea rea a doicelor ce de atâtea ori s'a urmat. care. când le mor copilul ce li se încredinţează. ca să nu-şi piarză leafa. iau alt copil strein şi cu acela se înfăţişează la Epitropie. de aceia Epitropia să lege de braţul fieşcăruia copil ce va primi. o aţă şi împreunând căpătâele. să le pecetluiască cu plumb. cu pecetea Epitropiei.

Art. 51. Toate acestea după ce se vor face. să se încredinţeze copilul doicei. dându-i-se toate scutecele câte trebuesc la un copil. Scutecele toate să fie îndoite. la care să nu se facă cheltuială mai multă decât patruzeci de lei.

Partea III-a.

Datoriile ce au a păzi doicele ce se plătesc dela Cutie şi li se încredinţează copii cei lepădaţi.

Art. 52. Doica să fie datoare. să caute cu silinţă copilul. ce i se încredinţează şi cu dorire întocmai ca o mamă. Şi să primească simbrie dela Epitropie câte taleri optsprezece.

Art. 53. Doica să fie datoare a veni la Epitropie cu copilul oricând va fi chemată şi cel puţin odată pe lună în zi şi ceas hotărât.

Art. 54. De îşi va schimba vreodată doica sălăşluirea. să fie datoare să dea de ştire la Epitropie. arătând în ce casă o să se mute. ca să însemneze pe marginea foii catastihului unde este trecut numele copilului. Iar de va fi să se mute afară din politia Bucureştilor cu depărtare de un ceas. atunci să i se ia copilul şi să se dea la altă doică. afară numai atunci când doica ce l'a avut va primi să se lipsească de simbrie. Dar atunci va da zapis la Epitropie că va căuta şi va îngriji de copil întocmai ca o mamă adevărată. Toate acestea să se însemneze pe marginea foii catastihului ce s'au zis.

Art. 55. Doica să fie datoare să dea de ştire la Epitropie când se va îmbolnăvi greu ori ea însăşi sau copilul. Şi când se va întâmpla să moară copilul. să nu fie volnică să-l îngroape până nu va da de ştire preotul mahalalei şi să nu fie volnic a-l îngropa până nu va lua voe în scris dela Epitropie.

Partea IV-a.

Deosebite îndatoriri ale Epitropiei.

Art. 56. Epitropii să poarte grija de copii ce'i va primi până

www.dacoromanica.ro

îi va aduce în vârsta ca să se poată hrăni singuri. Cheltuiala însă a fieşcăruia copil până la vârsta aceia, să nu se sue mai mult decât taleri optsprezece pe lună.

Art. 57. Copii viind în vârstă ca să poată sluji sau a învăţa vreun meşteşug, Epitropia să îngrijească a-i aşeza la locuri potrivite, la partea bărbatească şi femeiască, ca să poată dobândi vreun meşteşug vrednic, cu care să se poată hrăni şi să petreacă viaţa cinstit.

Art. 58. Epitropia când va da copii pela stăpâni, să ia zapis înscris, coprinzând sfârşitul pentru care îi dă, care, totdeauna să privească la a lui bună norocire.

Art. 59. Epitropia să îndemneze câteodată obştea prin gazetă, să arate milostivire către aceşti copii, şi care va voi, pentru pomană, a se însărcina cu creşterea a vreunui copil sau a mai multora dintr'aceştia, să se arate la Epitropie.

Art. 60. Epitropia să încredinţeze copii la oameni ştiuţi şi cinstiţi, luând aceasta în băgare de seamă. Şi mai vârtos când va încredinţa copii parte femeiască.

Art. 61. Când va muri vreun copil de aceştia Logofătul Epitropiei dimpreună cu dohtorul să meargă să vază şi încredinţându-se să dea voe în scris, subt iscălitură, ca să-l îngroape. Numele copiilor ce vor muri îndată să-i treacă în deosebit catastih cu orânduiala ce se trece în catastihul de primire, în care să se însemneze şi pe marginea foii, pe scurt, numele celui mort. Această însemnare pe marginea foii catastihului de primirea copiilor va fi trebuincioasă pentru orice întâmplare sau schimbare se va face în starea lor.

Art. 62. Dohtorul Epitropiei aceştia să fie cu băgare de seamă ca doicele ce vor veni, să primească copii dela Epitropie, ca să-i crească, să fie sănătoase şi să aibă ţâţa îndestulă, să poată îndestula copilul. Dohtorul să ajute cu meşteşugul său doicele şi copii, când va fi trebuinţă. Dohtorul să îngrijească a altoi copii aceştia la vremea cuviincioasă, şi să fie faţă la orice înscris se va face, şi va fi trebuinţă a se adeveri şi cu iscălitura sa.

CAP. IV. SPITALE DE OBŞTE.

Partea I-a. Orânduiala ce trebue a se păzi de obşte.

Art. 63. Spitalurile politiei Bucureştilor ce sunt trei, adică, a Sf. Pantelimon, al Colţei şi al Iubirei de oameni, şi care până acum fieşcare îşi avea epitropia sa deosebit, de acum înainte, să fie împreunate sub o Epitropie nouă, care să se aşeze în mânăstirea Colţei, fiindcă este în mijlocul politiei. Epitropia aceasta să fie datoare, să ţie catastih deosebit pentru fieşcare spital cu deslušire curată pentru toate cheltuelile şi veniturile.

Art. 64. Veniturile fieşcărui spital fiindcă sunt orânduite numai pentru căutarea bolnavilor celor săraci, să nu se cheltuiască la alte trebi.

Art. 65. Veniturile unui spital de vor fi mai multe decât pot încăpea bolnavi în zidirea sa, prisosul acela se va întrebuinţa tot pe

www.dacoromanica.ro

seama acestui spital, la ţinerea unui număr de paturi pentru bolnavi, ori la spitalul Iubirei de Oameni, sau în altă parte.

Art. 66. De va mai prisosi şi peste aceasta din venit, sau de vor ajunge toate spitalurile în stare bună, după cum se nădăjdueşte, încât veniturile lor să fie mai mari decât cheltuelile, atunci prisosul acela să-l dea cu dobândă la loc sigur, după cum s'a arătat la art. . . . . ca, crescând, să se poată cu vremea cumpăni nepotrivirea aceasta adăugându-se odăi şi mărindu-se zidirile.

Art. 67. Sfârşitul fieşcărui spital fiindcă este a-şi vedea bolnavii toată odihna şi a se căuta bine, nu este cu putinţă altfel a se împlini, decât primind bolnavi pecât va avea mijloace a-i căuta cu toate cele trebuincioase. De aceea Comitetul cercetând şi încheind socoteala după cum s'au zis la art. 6, să îngrijească întocmai a-i hotărâ şi numărul paturilor ce trebue să ţie fieşcare spital, după starea venitului ce va avea, iar cu prisosul va urma cum s'au zis la art. 65.

Art. 68. Fiecare bolnav să fie osăbit şi să aibă: 1 pat de lemn, un mindir cu pae, 2 plăpumi, una de vară şi alta de iarnă, 1 pernă, 2 perechi de cearceafuri, 2 feţe de pernă, 3 cămăşi, 2 antiree de noapte, 2 scufe, 2 perechi de ciorapi; afară din cârpele cele trebuincioase pentru legăturile bubelor şi alte.

Art. 69. Bolnavii să nu fie amestecaţi, ci partea bărbătească să fie în deosebite săli şi partea femeiască iarăşi în deosebite. Aşişderea şi toţi slujitorii la partea femeiască să fie mueri şi la partea bărbătească bărbaţi.

Art. 70. Bolnavii să nu se primească la spital de nu vor avea porunca în scris a Epitripiei, care poruncă să se dea îndată şi fără zăticneală când vor fi paturi deşarte.

Art. 71. Curăţenia, fiindcă este una din cele mai folositoare la sănătatea omului, să fie mare îngrijire a se păzi foarte tare la fieşcare spital. Sălile unde şade bolnavii să se aerisească totdeauna prin morişcele cele de vânt după ferestre, care să fie făcute cu meşteşug, încât să nu aducă supărare bolnavilor.

Fieşcare spital să aibă şi câte o bae aşezată la loc cuviincios şi îndemânatec.

Art. 72. La fieşcare spital să fie orânduiţi şi câte un dohtor, un gerah, un spiţer, un iconom şi toţi slujitorii cei trebuincioşi şi toţi să-şi aibă locuinţă in spital, afară de dohtor.

Un dohtor şi un gerah fiindcă nu poate căuta mai mult de 40 de bolnavi, să se dea câte un ajutor când numărul bolnavilor se va adăuga. Dohtorii ce vor fi orânduiţi la un spital să-şi caute bolnavii deosebit, având-i în deosebite săli, căci căutându-i deavalma, poate să-i lase unul în nădejdea altuia şi să nu-i împlinească datoria nici unu nici altul, după cum se cade, din care pricină să nu se caute bolnavii cum trebue.

Orânduiala aceasta nu se va urma şi la gerarhi când vor fi doi sau mai mulţi într'un spital, căci aceştia aflându-se cu locuinţa

www.dacoromanica.ro

înăuntru, pot sluji deavalma sub povățuirea celui mai în vârstă dintre dânșii, care să ia numele de gerarh mai mare.

Art. 73. Dohtorul să fie dator în toate diminețile să meargă să cerceteze bolnavii și să orânduiască dohtoriile cele trebuincioase și dohtorul să îngrijească a însemna la fieșcare rețetă numărul patului bolnavului și orânduiala cu care trebue să dea dohtoria ce s'au scris.

Dohtorii de vor vedea că bolnavii nu-și au căutarea cea trebuincioasă și la săli nu se păzește orânduiala după cuviință, îndată să facă arătare Epitropului celui mare.

Art. 74. Gerahii au să schimbe și să lege bubele bolnavilor și să-i ajute după povățuirea meșteșugului lor.

Gerahii să fie cu băgare de seamă pentru bolnavi și să îngrijească a li se da dohtoriile și mâncarea la vreme după povățuirea dohtorului.

Gherahii să fie volnici a cerceta sălile bolnavilor, ca să se păzească cuviincioasă curățenie și buna orânduială, povățuind și îndemnând pe toți poslușnicii ce nu-și vor păzi datoriile lor, cari, de nu vor înțelege, să-i arate la iconom, să-i pedepsească.

Când vor muri vreunul din bolnavi sau va fi aproape să-și dea sfârșitul, gerahul să îngrijească a-l ridica din sala aceia îndată și a-l duce în odaia cea orânduită pentru această treabă ca să nu se întristeze bolnavii și să-i desnădăjduiască văzând o priveală jalnică ca aceasta, ce ar duce la întristare pe fieșcare om, iar mai vârtos pe cel ce pătimește.

Art. 75. Datoria spițerului va fi ca să gătească cu silință, la vreme și la soroc, dohtoriile ce le va orândui dohtorul.

Spițerul își va avea simbria sa hotărâtă, iar dohtoriile toate se vor cumpăra de Epitropie și se vor da în seamă scriindu-se în două catastișe, din care unul îl va iscăli spițerul și va sta la Epitropie, iar celălalt îl va iscăli Epitropul și dohtorul și va fi în mâna spițerului.

Când vreun fel de dohtorie va fi pe isprăvit, spițerul să dea de știre din vreme Epitropiei, așișderea să dea socoteală pe toată luna de dohtoriile ce se vor cheltui, care socoteală se va adeveri și de dohtor, după ce o va potrivi cu rețetele.

Art. 76. Iconomul va fi însărcinat cu toate trebile spitalului, precum cu hrana bolnavilor, hrana și plata poslușnicilor, cu îngrijirea pentru toate cele ce trebuesc pe toate zilele, și cu toate cheltuelile cele mărunte. Pentru care va da socoteală pe toată luna la Epitropie subt iscălitura sa.

Iconomul va ține catastih curat de toți bolnavii ce intră în spital și es, precum și de cei ce mor, însemnând ziua și luna, după care pe toată săptămâna va trimite perilipsis la Epitropie subt iscălitura sa și a gerahului.

Iconomu să ție catastih curat, care să se scrie față cu gerahu, toate hainele și lucrurile ce vor aduce bolnavii, ca să fie știute și să și le primească întocmai când va eși din spital.

www.dacoromanica.ro

Iconomul când va muri vreun bolnav, îndată să dea de ştire la Epitropie, ca Epitropul să dea de veste rudelor mortului (de va avea), ca să meargă să-l îngroape. Iar când în soroc de 12 ceasuri, după ce va da de ştire, nu se va arăta nimeni din rude, ca să-l îngroape, iconomul îl va îngropa cu preotul spitalului, cu cât mai puţină cheltuială se va putea.

Asemenea va înştiinţa Epitropia şi când rufele cele trebuincioase ale bolnavilor se vor învechi, precum şi de orice alt va avea trebuinţă şi va ca să ceară dela Epitropie, pentru ca să i le proftaxască la vreme.

Iconomul va fi cu privighere asupra tuturor celor ce locuesc în spital şi va îngriji a se păzi buna orânduială şi curăţenia, ca unul ce este răspunzător. Insuşi va purta grija şi pentru biserică sau paraclisul spitalului, ca să se ţie vu bună orânduială şi să se săvârşească slujbele duhovniceşti.

Art. 77. Simbriile dohtorilor, ale gerahilor, spiţerilor şi iconomilor spitalurilor se vor orândui de Epitropie, potrivit cu greutatea slujbei fieşcăruia şi depărtarea locului.

Partea al doilea.

Orânduirea pentru fieşcare spital în parte.

Art. 78. Spitalul Sft. Pantelimon, fiindcă este departe de politie şi mai stricat la zidărie decât celelalte spitaluri, cu toate că veniturile îi sunt mai mari, va fi orânduit pentru bolnavii ce vor pătimi de boli hronice şi nu vor fi primiţi acolo mai mulţi decât 36 de paturi.

Prisosul venitului acestui spital se va întrebuinţa după cum s'au arătat la art. 65, adică o sumă de paturi potrivit cu prisosul venitului acestuia, ori la spitalul Iubirei de Oameni, sau în altă parte ce va socoti mai bine.

Cheltuiala paturilor acestora se va trece de Epitropie în socoteala spitalului Sft. Pantelimon.

Art. 79. Spitalul Colţei ce este în mijlocul politiei şi spitalul Iubirei de Oameni, ce este de marginea politiei, vor fi numai pentru boale ocşea, adică iuţi. Şi la aceste spitaluri nu se vor primi cei ce vor pătimi de boale cronice, adică îndelungate.

Art. 80. Epitropia va îngriji a găsi mijloacele ca să le dreagă cât se va putea mai fără zăbavă, spitalul Coltei ce este cu totul dărăpănat, aşişderea să ia măsurile cele mai trebuincioase, cerând ajutor şi dela Stăpânire, ca să scurgă şi să usuce de se va putea băltile şi noroaele ce se adună împrejurul spitalului Iubirei de Oameni şi stau mai bine de şase luni, din care pricină se strică aerul acelui spital ce este cel mai bun la zidire[9]).

Rezultă că toată asistenţa publică, în care se înglobează şi şcoalele, se găseşte sub controlul Comitetului central compus din Mitropolit,

9) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830 roş.

www.dacoromanica.ro

vel Logofăt şi vel Vornic după vremi. Acest Comitet dă directivele de conducere celor patru Case înfiinţate prin Regulamentul Caselor făcătoare de bine şi de obştesc folos, Cutia milosteniei, Orfanotrofia, Eforia spitalelor şi Eforia şcoalelor.

Punctul nevralgic al acestui regulament era capitolul al IV-lea, acela care se ocupă de spitale. După acest regulament, cele trei spitale ale Bucureştilor, Colţea, Pantelimonul şi Iubirea de Oameni, sunt contopite într'o singură Epitropie sau Eforie, cu sediul la spitalul Colţea, cu un Epitrop unic, un sameş sau casier şi un logofăt; aceştia ţin socoteli deosebite pentru fiecare spital în parte; când veniturile unui spital sunt mai mari decât cheltuelile, prisosurile se întrebuinţează la înbunătăţiri de adus acelui spital sau se întreţin bolnavi în spitalul Filantropia, ori în altă parte. Epitropul veghiază la buna întreţinere şi buna îngrijire a bolnavilor. Despre toate Epitropul dă socoteală Comitetului celor trei: Mitropolitul, vel Logofătul şi vel Vornicul după vremi.

Acesta este cel dintâi regulament spitalicesc care întruneşte la un loc toate spitalele subt o singură administraţie numită Epitropia spitalelor, dar căreia, după cum vom dovedi mai departe, în corespondenţa oficială a vremei i se spune *„Eforia spitalelor"*.

Caracteristica acestui regulament este că elimină dela conducerea spitalelor pe cei cari le condusese până atunci pe simplul cuvânt că sunt urmaşi ai ctitorilor fondatori.

Este un regulament întocmit în spiritul acelor vremi, spirit ostil Ghiculeştilor şi Racoviţeştilor, cari au administrat aşa cum au administrat imensele averi ale Pantelimonului şi Colţei.

Lovitura ce se da acestora era o lovitură dată în plin, dureroasă. Dar nici ei nu erau oameni să se dea bătuţi aşa uşor. Erau oameni din sânge domnesc, deprinşi să comande, erau în fruntea societăţei acelor vremi, aveau legături, aveau prieteni, dar mai presus de toate aveau bani. Aşa că aveau tot ce le trebuia să poată reacţiona, să lupte să convingă sau să înfrângă ca să învingă. Şi dacă până la urma urmei n'au învins, în schimb şi-au impus voinţa samavolnic şi tot învingători au fost.

Toată problema se rezuma într'un singur punct: desfiinţarea Regulamentului care le lua dreptul de-a mai administra ei averile spitalului Colţea şi Pantelimon.

Un atac pe faţă, direct, contra unui regulament întocmit cu ştirea lui Kiselef şi în asentimentul tuturor ar fi fost imposibil. De aceia s'a recurs la fărâmiţarea lui treptată, ca până la urmă să-l înlocuiască cu alt regulament făcut pe placul lor.

CEA DINTÂI MODIFICARE A REGULAMENTULUI CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE ŞI DE OBŞTESC FOLOS.

In lupta ctitorilor spitalelor Colţea si Pantelimon contra regulamentului întocmit de comisiunea prezidată de Banul Brâncoveanu, cel dintâi învins sau convins a fost însăşi Kiselef. Faptul este cu atât mai semnificativ, cu cât se ştie că acest regulament aşa cum a fost conceput şi semnat de

www.dacoromanica.ro

autorii lui, a fost şi trebue să fi fost întocmit cu asentimentul lui Kiselef. Că doar. Kiselef a fost promotorul dela care a plecat cercetarea gestiunelor trecute ale spitalelor: comisiunea întocmită în acest scop s'a întocmit cu ştirea lui şi cu oameni de ai lui. oameni de încredere. printre cari era un Mavros. secretarul lui Kiselef. cari. desigur. îl ţineau în curent cu mersul lucrărilor şi spiritul vădit ostil vechei administraţiuni în care se lucra.

Şi cu toate acestea. din moment ce acest regulament a fost făcut cunoscut şi trebuia să i se dea întărirea legală. Kiselef a fost cel dintâi care a şovăit, care a admis şi a încurajat tot ce se propunea pentru modificarea Regulamentului boclucaş.

Regulamentul Caselor făcătoare de bine întocmit de comisiunea prezidiă de Banul Brâncoveanu. a fost gata la 5 Dec. 1830 şi înaintat lui Kiselef. Fără îndoială că eforul spitalului Pantelimon. Vornicul Mihai Ghica şi colegul dela Colţea. Logofătul Mihai Racoviţă. informaţi despre conţinutul Regulamentului şi despre înlăturarea lor dela conducerea spitalelor. trebue să fi protestat contra încălcărei „*drepturilor*" lor. şi protestările lor au „*convins*" pe Kiselef. care deşi ştie că veniturile spitalelor „*se trouvaient bien souvent détournés*", totuşi, dă ordin Divanului la 13 Decembrie 1830, să ia în cercetare Regulamentul depus. ca să se respecte „*un droit reconnu*" al vechilor ctitori şi să nu fie înlăturaţi cu totul dela conducerea Caselor făcătoare de bine:

„*L'attention que j'avais du porter sur la régie des caisses de bienfaisance et d'utilité publique. dès le début. m'ayant donné la conviction que ces établissemens restaient depuis plusieurs années privés des soins nécessaires. et que leurs revenus se trouvaient bien souvent détournés de leurs véritable objet, j'avais cru devoir former. sous la présidence de M. le Bano Brancovano. une commission chargée principalement de réviser les comptes des trois dernières années, et de proposer un nouveau mode d'administrer ces établissemens.*

La Commission. vient en consequence de me présenter par son rapport. en date du 5 de ce mois. deux tableaux dont le premier sous le titre d'État des comptes pour les trois dernieres années jusqu'au 1 Juillet 1830. renferme un exposé de tous les détails de régie, mis dans une complète évidence.

L'Assemblé générale du Divan devra. en conséquence vérifier ces comptes et en régulariser la clôture. en délivrant des quittances aux personnes qui avaient été chargées jusqu'ici de la manutention des revenus des ces établisemens. Elle devra en même tems. me présenter une liste de candidats pour la formation de nouvelles régies en exceptant toutefois ceux des établisemens dont les inspecteurs actuellement en fonctions ont. par suite des disposition des fondateurs. un droit reconnu à la direction qui leur est confiée.

Le seconde partie du raport de la Commission qui. sous le titre de Projet de réglement sur les caisses de bienfaissance et d'utilité publique. offre un ensemble de mesures à adopter dans l'avenir

www.dacoromanica.ro

pour l'introduction des améliorations que ces établissemens réclament. devaient être considerée comme liée au projet de reglement destiné a améliorer le régime intérieur de la Principauté. est, par là même. de nature à devenir un des objets. qui seront incessamnt soumis à l'examen d'une Assemblée générale extraordinaire.

Néanmoins. parmi les mésures proposées au gouvernement, dans cette partie du rapport de la Commission. j'ai dû rémarquer que celle. si importante. concernant l'instruction publique. ne saurait être plus longtemps retardée. et devrait. en partie. récevoir son application. reclamée par une nombreuse jeunesse. pour laquelle la perte du temps consacré aux études. devient de plus en plus irréparable.

J' invite en conséquence. l'Assemblée générale du Divan à examiner attentivement et à modifier en tant qu'elle le jugerait convenable. le mode proposé pour la formation des écoles primaires. Elle devra. immédiatement après son installation. proceder au choix des personnes les plus propres à diriger l'enseignemenet dans les établissemens de cette clase.

Le président plénipotentiaire. Aide de camp Général Kiselef" [10]).

Scrisele lui Kiselef erau porunci. Cuvintele lui : *....me présenter une ..liste de candidats pour la formation de nouvelles régies en exceptant ..toutefois ceux des établissements dont les inspecteurs actuellement en ..fonction ont.. par suite des dispositions des fondateurs. un droit reconnu ..à la direction qui leur est confié*". însemnau ca Mihai Ghica şi Dumitrache Racoviţă să rămână la conducerea spitalelor Pantelimon şi Colţea ; dar acest lucru ar fi răsturnat însăşi fiinţa regulamentului, care urmărea tocmai scoaterea lor din stăpânirea acestor spitale.

Divanul săvârşitor a luat în cercetare aceste împrejurări, şi, după două luni de gândire şi desigur de tratative, ca să împace şi litera regulamentul şi porunca lui Kiselef, a luat o măsură de mijloc : a întrodus pe ctitorii spitalelor în Comitetul central de conducere înfiinţat de regulament şi recomandă un Efor conducător al spitalelor, aşa cum cerea Kiselef şi pentru celelalte *„regies"* sau Case.

Drept care. la 2 Februarie 1831 dă următorul răspuns :

..Citindu-se Regulamentul Caselor făcătoare de bine. ce s'a trimis pe lângă predlojenia Exc. V.. dela 13 Dec. 1830. cu Nr. 133. s'au găsit întru toate bune. atât numai. la arătatele articole s'au chibzuit de cuviinţă a se mai adăuga cele următoare :

La art..... Pe lângă Comitet se va alătura ctitorul fiecărui spital în parte, adică. pentru spitalul Iubirei de oameni D. Banul Grigore Băleanu : pentru spitalul Colţei dvornicul Dumitrache Racoviţă : pentru spitalul Pantelimon D. Vornicul Mihalache Ghica.

---

10) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830 roş.

www.dacoromanica.ro

La art.... Se notează unele modificări privitoare la Orfanotrofie.

La art. 65. Se notează iarăşi. ca prisosul ce va rămâne din veniul fiecărui spital. să se întrebuinţeze numai pe seama spitalului Filantropia.

Apoi se comunică numele celor aleşi la fiecare casă :

Efori asupra şcoalelor. d-lui Dvornicul Alexandru Filipescu. Barbu Ştirbei şi Hatmanul Ştefan Bălăceanul.

Asupra spitalurilor. Vornicul Iordache Filipescu.

Asupra Cutiei milosteniei şi Orfanotrofiei pe D-lui Vornicul Costache Câmpineanu.

De care Obştească Adunare cu cinste supune în cunoştinţa Exc. Voastre. rugându-se a avea cuviincioasă deslegare spre a se pune în lucrare" [11]).

In aceiaş zi, la 2 Februar 1831, Kiselef dă cuvenita întărire hotărârei Divanului săvârşitor şi în acest chip Regulamentul Caselor făcătoare de bine, cu modificările introduse de Divan. capătă fiinţă legală ; scrie Kiselef (din ruseşte):

..După raportul Obşteştei Adunări dela 2 Februar. cu Nr. 182. întărim chibzuirea ce s'a făcut pentru Casele făcătoare de bine. Supui înainte ca să se publicuiască spre ştiinţa tuturor. copie de socotelile alcătuite de comisia ce au fost. cu aşezământul care s'au adăugat de Obştească Adunare. punând toate acestea în lucrare fără prelungire. După aceasta să se desfiinţeze Comisia care s'a îndeletnicit întru cercetarea socotelilor pomenitelor case" [12]).

In acest chip ultima şi definitiva formalitate s'a îndeplinit. Regulamentul Caselor făcătoare de bine. printre cari sunt spitalele şi şcoalele a căpătat drept de lege.

Inseamnă că la 2 Februar 1831 a luat fiinţă Casa cutiei milosteniei, Orfanotrofia, Epitropia sau Eforia spitalelor, şi Eforia şcoalelor.

Inseamnă că la această dată a luat fiinţă cea mai de seamă instituţie de asistenţă spitalicească dela noi. **Eforia Spitalelor.**

Incepând dela 2 Februar 1831, Eforia spitalelor întruneşte sub o singură administraţie spitalul Colţea, Pantelimon şi Filantropia, cu un Efor de conducere în persoana Vornicului Iordache Filipescu.

In conformitate cu Regulamentul din 2 Februarie 1831, Eforia spitalelor este pusă sub controlul unui comitet central compus din Mitropolitul ţărei, vel Logofăt şi vel Vornic. la cari, în urma modificărilor no-

11) In textul primitiv se făcuse alte propuneri : «Iar Efori asupra fieşcăreia case s'au ales : Efor al şcoalelor D. Vornic Barbu Ştirbei. la spitaluri Hatmanul Ştefan Bălăceanu, la Cutia Milosteniei şi orfan. D. Vornic Costache Câmpineanu».

12) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830 roş.

www.dacoromanica.ro

tate mai sus, se adaugă: Banul Grigore Băleanu reprezentând spitalul Filantropia, Vornicul Dumitrache Racoviţă — în locuit în 1832 cu Logofătul Mihalache Racoviţă —, reprezentand spitalul Colţea şi Vornicul Mihalache Ghica care urmase fratelui său, fostul Domnitor Grigore Ghica, pentru spitalul Pantelimon.

Toată corespondenţa oficială care a urmat după 2 Februarie 1831, relativ la cele trei spitale, poartă titulatura de **Eforia Spitalelor.** Aşa de exemplu într'o corespondenţă pe care o vom da puţin mai departe relativ la asistenţa săracilor cerşetori cari bat la poarta spitalelor, corespondenţă care a avut loc numai câteva zile dela înfiinţarea Eforiei Spitalelor, acest titlu figurează pe raportul cu numărul 2, eşit din cancelaria acestei Eforii; şi acelaş titlul figurează în toată corespondenţa dintre Kiselef şi Divan în această pricină [13]). Însăşi dosarul Secretariatului Statului din care am cules datele de mai sus, poartă titlul de „Eforia Spitalelor pământeneşti" [14]).

Dar Regulamentul Caselor făcătoare de bine nu putea să rămână sub această formă, cu toată întărirea dată de Kiselef. Nu putea să rămână aşa pentrucă interesele ctitorilor spitalelor erau prea mari ca să poată renunţa aşa uşor la ele; apoi, pentrucă Regulamentul nemulţumea pe toată lumea. Cei care dorise scoaterea definitivă a acestor urmaşi ai ctitorilor fondatori dela conducerea spitalelor. nu erau mulţumiţi că Kiselef i-admisese să facă parte din Comitetul central de conducere al Caselor făcătoare de bine; iar urmaşii ctitorilor nu erau mulţumiţi cu rolul ce li se dase în Comitetul central, pentrucă ei jinduiau vremile când conduceau şi administrau singuri averile acestor spitale; un Efor în felul Vornicului Iordache Filipescu îi încurcau, pentrucă li trebuia un Efor al lor, om de încredere, un Trăsnea oarecare care să mânuiască averile după voia lor.

Şi atunci, lupta pentru destrămarea Regulamentului Caselor făcătoare de bine şi Eforiei Spitalelor aşa cum fusese înfiinţată la 2 Februarie 1831, a început cu înverşunare.

A DOUA MODIFICARE A REGULAMENTULUI CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE. SCHIMBAREA CONDUCEREI SPITALELOR.

Vornicul Iordache Filipescu Eforul Spitalelor *„n'avea multă „cultură, dar era condus de femeia lui, născută Balş, Moldovancă deş„teaptă şi ambiţioasă. Bogat, cochet, mândru de numele său şi de Marele „cordon rusesc ce i se conferise, cheltuia peste mijloacele lui şi avea da„torii"* [15]). Acest om ambiţiona să ajungă Domn, dar pentru aceasta îi trebuiau bani mulţi şi nu avea.

---

13) Vezi mai departe pag. 460 şi 465.

14) Arhivele Statului. Ad-tive vechi. Secretariatul Statului. Dos. 27/1831. Dela după raportul Vorniciei mari din lăuntru asupra cererei d-lui Vornicul Iordache Filipescu spre a se orândui în locul d-sale alt boer în Eforia spitalelor pământeneşti.

15) I. C. Filiti: Domniile române sub Regulamentul oragnic, pag. 8.

www.dacoromanica.ro

Ctitorii spitalelor au găsit în Eforul Iordache Filipescu un sprijinitor puternic şi de mare greutate, căci în calitatea lui de mare Vornic sau Ministru de interne, cum am spune astăzi, cuvântul lui avea mare trecere.

Dela început, de când a fost ales Efor al spitalelor, pe baza art. 19 din regulament, Iordache Filipescu s'a arătat un vajnic apărător al intereselor acestei instituţiuni. Aşa de exemplu, se discuta pe atunci cu mare aprindere chestiunea averilor mănăstireşti şi contribuţia acestor mănăstiri la cheltuelile statului; în şedinţa Obşteştei Adunări dela 31 Martie 1831, s'a propus şi s'a aprobat ca a patra parte din veniturile mănăstireşti să revie statului. Această contribuţie trebuia dată şi de mănăstirilor închinate spitalelor. Contra acestei hotărâri, Vornicul Iordache Filipescu a depus un amendament categoric:

> *„...ori să se chibzuiască pentru ţinerea a trei spitaluri: Colţea, sf. Pantelimon şi al Iubirei de oameni, după arătarea şi socotelile doftorilor dela aceste spitaluri... (adică să se dea fondurile necesare ţinerei spitalurilor)... „ori să se scază adausul paturilor ce s'au făcut din porunca Inal Exs. Sale.... şi să rămâe vechea întocmire după testamenturile ctitorilor, rămânînd şi metoaşele acestor spitale neluate..."* [16]).

Un om aşa de răspicat în vorbă, ambiţios că nu-i mai ajungea nici Marea Vornicie, dar strâns de datorii, era uşor de convins că situaţia lui de Mare Vornic nu se aranja cu cea de simplu Efor al spitalelor; cu atât mai mult că pentru această din urmă demnitate însăşi Regulamentul prevăzuse să fie ocupată de către unul *„din boerii cei mai cu ipolipsis „din al doilea treaptă"*; (art. 20 din Reg.) şi. de, Iordache Filipescu era boer din treapta cea dintâi...

Ambiţiunea rangului a determinat şi pe Vornicul Costache Câmpineanu, să se asocieze Vornicului Filipescu, şi la 13 Mai 1831, îşi dă demisia din demnitatea de Efor al celor două Case împreunate. Cutia milosteniei şi Orfanotrofia; iar la 14 Mai îşi dă demisia şi Iordache Filipescu din demnitatea de Efor al spitalelor.

Amândouă demisiile au fost trimise la Marea Vornicie, adică la Ministerul de interne, cum am spune astăzi. Dar aici era Mare Vornic acelaş Iordache Filipescu. Şi în această din urmă calitate, Iordache Filipescu primeşte demisiile şi întocmeşte în aceiaş zi, la 14 Mai 1831, un *„jurnal"* cu încheerea că *„după glăsuirea Regulamentului de a se pune „însărcinarea aceasta asupra unui boer de al doilea rang, să se însărci- „cineze cu această Eforie a Spitalurilor pământeşti"*, un boer din această treaptă.

In acest scop, tot el, ca Mare Vornic, recomandă pentru conducerea spitalelor pe doi candidaţi, pe... Clucerul Niculae Trăsnea şi pe Căminarul Iordache Arion; în aceste împrejurări recomandarea lui Trăs-

16) Analele parlamentare. vol. I. pt. I. pag. 26.

www.dacoromanica.ro

nea apare sub aspectul unei prealabile şi vădită înţelegere între Iordache Filipescu şi urmaşii ctitorilor spitalelor; altă interpretare nu poate fi.

La 17 Mai 1831, cu adresa nr. 146, Marele Vornic Iordache Filipescu comunică această propunere Banului Grigore Brâncoveanu, prezidentul Sfatului Administrativ *„ca să însărcineze cu Eforia spitalurilor „pământeneşti în locul dumnealui, un alt boer, care se va socoti"*. Iar după două zile, la 19 Mai 1831, trinite Sfatului Administrativ şi raportul privitor la demisia Vornicului Costache Câmpineanu, raport pe care îl dăm în întregime pentrucă reflectă motivele de ambiţie cari au determinat aceste demisiuni:

Raportul Marelui Vornic Gheorghe (Iordache) Filipescu, către biv vel Banul Grigore Brâncoveanu, prezident al Sfatului Administrativ.

..Dumnealui biv vel Vornic Constantin Câmpineanu, prin raportul dela 13 ale următoarei, face arătare Vorniciei că încă dinnainte, după alegerea Obşteştei Adunări. prin otnoşenie s'au orânduit dumnealui Efor al Casei milelor. cu îndatorire să urmeze după Regulamentul întocmit de dumnevoastră. care Regulament, zice mai sus pomenitul boer, că ar fi văzut coprinzător între altele şi pentru trei Cutii, adică: Cutia milosteniei, a Cişmelilor şi a Orfanotrofiei, ale căror Epitropi se supun la privigherea şi îngrijirea unui Comitet alcătuit de trei persoane; după care, socotindu-se dumnealui a fi de prisos de acum înainte, face poftitoare cerere Vorniciei ca să se ridice de asupra dumnealui această sarcină a Eforiei. Pentru aceia şi această Vornicie, plecat supune în cunoştinţa Dumnevoastră coprinderea raportului Vornicului Câmpineanu, rugându-se a avea deslegare în ce chip să urmeze" [17]).

Cu toată vârsta lui, Brâncoveanu nu era om care să nu simtă ironia ce i se adresa direct, cu privire la Regulamentul care se făurise sub conducerea lui. Vedea el bine cum se năruia tot ce clădise, dar pus în faţa faptelor împlinite, şi neputând sau nevoind să mai reacţioneze, s'a resemnat.

După o gândire de zece zile, la 27 Mai 1831, văzând că nu mai are încotro, Banul Brâncoveanu se hotărăşte să recomande pe Clucerul Trăsnea drept Epitrop, de fapt Efor, al spitalelor şi pe Căminarul Iordache Arion drept sameş sau casier. (adresa nr. 30). Şi tot atunci, cu adresa nr. 29, răspunde şi în pricina demisiei lui Câmpineanu:

„... asupra dumnealui Vornic Constantin Câmpineanu, spre a se ridica de asupra dumisale Eforia Casei milelor şi Orfanotrofiei cu care au fost însărcinat, la care răspunz că, de vreme ce dumnealui nu poate a mai avea această însărcinare, i se primeşte cererea ce face şi va rămânea slobod despre aceasta. Dar însă, pentruca să nu se aducă vreo împiedicare la mersul trebilor acestei Case, de se

17) Arh. Stat. Secretariatul Statului. Dos. 58/1831.

www.dacoromanica.ro

va găsi cu cale de către Sfatul Administrativ, se va însărcina deocamdată Sărdarul Iancu Gărdescu cu direcţia Casei aceştia, şi pe lângă leafa ce o are poate a-i mai face un oareşce adaos, precât se va chibzui de cuviinţă, cu această îngrijire, până când se va pune în lucrare Organicescul Regulament, şi atunci se va face urmare întru aceasta după glăsuirea Regulamentului" [18]).

După două zile, la 29 Mai, cu adresa nr. 301, Vornicia din năuntru, adică acelaş Iordache Filipescu, comunică Sfatului Administrativ, că Clucerul Niculae Trăsnea a primit sarcina de „*Director*" al Eforiei spitalelor, dar Căminarul Iordache Arion refuză „*a se însărcina fiind puse „asupra d-sale osebite însărcinări ale Stăpânirei...*", şi recomandă pentru acest post pe Serdarul Alecu Măleanu „*pentru care este dovadă purtă-„rile sale cele bune în însărcinarea ce a fost pusă asupră-i*".

Această alegere a fost întărită de către Sfatul Administrativ la 2 Iunie 1831 cu nr. 34 [19]).

In acest chip partea cea mai grea a fost făcută. Marele Vornic, boerul Iordache Filipescu a renunţat la demnitatea de Efor al spitalelor. In locul lui a venit Clucerul Niculae Trăsnea, căruia, acelaş Iordache Filipescu îi dă titlul de „*Director*", titulatură ciudată care nu este prevăzută în Regulamentul Caselor făcătoare de bine, dar care lasă destul loc unui echivoc profitabil ctitorilor cari oftau după conducerea Eforiei Spitalelor.

In adevăr, Mihai Ghica şi Dumitrache Racoviţă în urma primei modificări a Regulamentului, făceau parte din Comitetul central întocmit de regulament; ei aveau drept de control şi îndrumare a tuturor Caselor de asistenţă, dar fără drept de amestec în administrarea directă a acestor Case, adică fără dreptul de amestec în administrarea Eforiei spitalelor. Pe de altă parte numirea lui Trăsnea ca „*Director*" al Eforiei spitalelor, nu ca Efor, deşi era numit în locul Vornicului Iordache Filipescu, care avusese titlul şi drepturile de Efor, lasă să se înţeleagă că el nu îndeplinea însărcinarea chiar de Efor - conducător, ci, că această însărcinare revine, poate, urmaşilor ctitorilor. Mihai Ghica şi Dumitrache Racoviţă. din Comitetul central de conducere.

După cum vedem rezultatul final al celei de a doua modificare a regulamentului Caselor făcătoare de bine, a fost: a) Clucerul Niculae Trăsnea, omul de încredere al Ghiculeştilor, cel care. prin felul cum a administrat averile spitalului Colţea şi Pantelimon, a stârnit toată vâlva boerilor contra fostului Domnitor şi Efor, Grigore Ghica, şi a motivat întocmirea regulamentului prin care se scoteau ctitorii din conducerea spitalelor, inevitabilul Trăsnea a revenit la administrarea Eforiei Spitalelor, b) Numirea lui Trăsnea ca Director, a creia un echivoc cu privire la conducerea acestor spitale, echivoc care se cerea lămurit.

---

18) Arh. Stat. Secretariatul Statului. Dos. 58/1831.

19) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 27/1831. Secretariatul Statului.

www.dacoromanica.ro

Numirea lui Trăsnea în locul Vornicului Iordache Filipescu era o isbândă mare pentru cei cari se socoteau drept ctitori ai spitalelor, dar era o isbândă incomplectă. Ca să fi fost complectă trebuia să dispară echivocul de care pomenim mai sus, ca urmaşii ctitorilor adică Mihai Ghica şi Dumitrache Racoviţă să rămâe singuri la conducerea şi administrarea spitalelor aşa cum au fost înainte de întocmirea regulamentului care îi exoflisise. Pentru asta trebuia cu orice preţ să destrame acest regulament, ca să pună în locul lui un altul care să le convie. Şi lucru n'a fost prea greu.

A TREIA MODIFICARE A REGULAMENTULUI CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE. DESFIINŢAREA CAP. II ŞI III DIN REGULAMENT ŞI ÎNFIINŢAREA CASEI MILOSTENIEI ŞI A CASELOR PUBLICE.

Trebue să adăugăm că, în acelaş timp cu faptele descrise mai sus, în frenezia organizărilor care prinsese pe toată lumea acelor vremi, legiuitorii şi-au adus aminte că sunt unele chestiuni în legătură cu asistenţa publică, care nu se rezolvase prin prevederile Regulamentului Caselor făcătoare de bine. Aşa, şi-au adus aminte că funcţionarii înbătrâniţi în serviciul Statului au nevoe de pensii pentru asigurarea bătrâneţelor lor; că boerii şi boeroaicele cărora li se luase privilegiul de a avea scutelnici trebuiau despăgubiţi sub o formă oarecare; iar boerii şi cucoanele văduve trebuiau să primească anumite pensii în raport cu rangul lor, peste despăgubirile ce luau pentru scutelnici.

Atunci s'a numit o Comisiune, zisă „Comisiunea pensiilor", care a şi început să lucreze în Februar 1831. Comisiunea se compunea din Consilierul de stat Niculae Mavros, secretarul lui Kiselef, Vornicul Constantin Câmpineanu, Logof. Ştefan Bălăceanu şi Simion Marcovici ca secretar, sub preşidenţia Vornicului Mihalache Ghica, cel care ofta după spitalul Pantelimon [20]).

La 19 Februar 1831, Vornicul Mihalache Ghica cere să i se trimită Regulamentul Caselor făcătoare de bine întărit la 2 Februar, de sigur, pentru a-l pune în concordanţă cu noile probleme ridicate de chestiunea pensiilor. Si cu acest prilej, Vornicul Mihalache Ghica, ca preşedinte al Comisiunei si cu el toată comisia, bagă de seamă că Regulamentul Caselor făcătoare de bine, nu prevăzuse ajutorarea săracilor cerşetori, nici ajutoarele ce se da săracilor la anumite zile mari. nici ajutoarele ce se obişnuia a se da bisericilor sărace. Există chiar un raport din acea vreme, raportul numărul 2, trimis la 23 Februar 1831 de către noua Eforie a spitalelor înfiinţată cu câteva zile mai înainte. la 2 Februarie, prin care Eforul Iordache Filipescu se plânge că săracii cerşetori spitalizaţi, încurcă tot bunul mers al spitalelor; acest raport pe care îl dăm mai jos este important şi prin aceia că din el se vede cum, dela tot începutul

20) Barbu Ştirbei. Raport către Kiselef, în Convorbiri literare, anul XXII. pag. 851.

www.dacoromanica.ro

„Casa sau Epitropia" spitalelor înființată prin Regulamentul Caselor făcătoare de bine s'a numit „Eforia spitalelor", căci se scrie în acest raport: „ces mesures seront ensuite communiquées à l'Ephorie des hôpitaux..." ; spune raportul :

> „Les hôpitaux ne sont que pour l'entretien des malades. Encore préfère-t-on parmi les derniers ceux dont la guerison est possible. Vouloir y faire entrer des personnes sans autres motifs que parcequ'elles sont dépourvues de tout moyen de subsistence, ce serait contrevenir ouvertement à la déstination de ces établissemens. Il arrive cependant que de tels individus se presentent envoyés par la Police, et que l'administration des hôpitaux se trouve dans la nécéssité de les recevoir, ne sachant qu'en faire. Il arrive encore que cette dernière est obligée d'en retenir d'autres même après leur guérison, parce qu'ils sont sans asyle. Il est impossible de ne pas comprendre, combien ces circonstances paralysent le mouvement qui doit régner dans les hôpitaux. Mon opinion serait donc de choisir pour l'entretien de ces personnes, quelques uns des couvens, qui se trouvent jusqu'à une certaine distance aux environs de Bucarest. Les personnes attaquées d'une maladie incurable trouveraient aussi mieux leur place dans ces couvens. Du moins il y a dans tout le pays un établissement à part pour elles. Elles ne sont pour les hôpitaux qu'une charge inutile.
>
> Je supplie Votre Exc. dans le cas qu'elle approuverait ces observations de vouloir bien faire connaître à l'Assemblée générale, pour qu'elle prenne les mesures nécessaires relativement aux couvens qui doivent servir à cet effet. Ces mesures seront ensuite communiquées á l'Ephorie des hôpitaux qui se reglera en consequence" [21]).

Toate omisiunile amintite mai sus se cereau îndreptate, mai ales că erau un minunat prilej pentru destrămarea Regulamentului Caselor făcătoare de bine.

Comisiunea prezidată de Mihalache Ghica a lucrat repede, așa de repede, că numai după câteva zile, la 11 Martie 1831, Obștească Adunare luând în cercetare bugetul statului, la art. 65 din capitolul cheltuelilor a prevăzut sumele necesare pentru „despăgubirea boerilor cărora li „se luau scutelnicii : asupra pensiilor ce au a se da boerilor și cocoanelor „văduve, peste despăgubiri ; asupra ajutoarelor anuale ce se vor da să„racilor celor în trebuință și sărmanilor „aux pauvres, aux nécessiteux „et aux orphelin" spune textul francez ; și însfârșit asupra pensiilor ce „se vor da slujbașilor obștești. In acest scop se prevăd :

50.000 lei Pentru „mili ce se împart pela săraci la zile mari ale anului, după un vechiu obicei care totdeauna s'a păzit.
50.000 „ cheltuiala tuturor cerșetorilor, cari se vor așeza la un loc.

21) Arh. Stat. Adm-tive vechi, dos. 2077/1830.

www.dacoromanica.ro

100.000 lei Orfanotrofia din politia Bucureştilor.
10.000 „ Vreo câteva mili ce se dau la biserici şi schituri sărace şi fără ajutor, după vechiul obicei.
150.000 „ Pentru ţinerea a trei spitaluri: unul în capitală, altul în oraşul Craiova şi cel de al treilea într'un oraş ce se va afla în mijlocul Valahiei mari" [22]).

După o lună şi jumătate s'a adus în discuţia Obşteştei Adunări legea care, în conformitate cu o parte din prevederile bugetare de mai sus, creiază o Casă specială, „*Casa milosteniei*"; această Casă are a se ocupa cu despăgubirea celor cărora li se luau scutelnicii; cu pensiile de dat boerilor scăpătaţi, cocoanelor văduve şi celor săraci cari, cu toată sărăcia lor, nu întind mâna să ceară; însfârşit cu pensiile de dat slujbaşilor obşteşti înbătrâniţi în serviciul ţărei.

I. CASSA MILOSTENIEI.

Legea Cassei milosteniei are trei capitole:

Capitolul I se ocupă cu „despăgubirea scutelnicilor", chestiune care este în afara subiectului nostru, (art. 1—7).

Capit. II, art. 8—14, are patru secţii:

Secţia I-a şi secţia II-a se ocupă de pensiile „ce au să se „dea la boeri şi cocoane văduve, afară din despăgubirea scutelni- „cilor..". Boerii sunt împărţiţi în două clase: cei dintâi, dela Ban până la Comis, au pensii între 250 şi 400 de taleri pe lună; cei din a doua clasă, dela Serdar până la Ftori Postelnic, au pensii între 100 şi 200 de taleri pe lună.

Secţia III-a şi a IV-a se ocupă de „lefile ce se vor da săracilor celor întrebuinţaţi (adică în lipsă) şi sărmanilor". Şi pentrucă aceste secţii interesează subiectul nostru le vom da în întregime.

Secţia III-a.

Art. 15. Se vor deosebi două feluri de săraci: aceia ce se coprind în rangurile dela treti Logofăt până la Căpitan; şi iarăşi aceia cari neavând nici un cin, alcătuesc treapta cea mai de jos. Pentru cei dintâi, cea mai mare leafă va fi de taleri 80 şi cea mai mică de talere 50 pe lună; iar pentru cei de al doilea, cea mai mare leafă va fi de talere 40 şi cea mai mică de talere 15 pe lună.

Art. 16. Toţi vor fi neapărat datori să înfăţişeze cele mai bune dovezi a sărăciei lor.

Aceştia vor lua adeverinţă dela preotul mahalalei iscălită şi de comisarul plăşei şi vor merge cu dânsa la Orăşenescul Sfat, ca, după cercetarea ce se va face, dovedindu-se starea lor cea proastă

22) Analele parlamentare vol. I. pt. I. pag. 138 şi 424.

www.dacoromanica.ro

să se întărească și de către Sfat; și atunci numai se va ține în seamă această adeverință.

Art. 17. Nimeni, bărbat sau femeie, putând să-și scoată hrana vieței cu munca sa, nu va avea dreptul să ceară leafă; și aceasta se face ca să ridice toată pricina de trândăvie și ca să nu piarză un asemenea ajutor familiile și sărmanii scăpătați, cari cu adevărat sunt vrednici ajutorului Stăpânirei.

Art. 18. Lefile de talere 80 și 40 pe lună, hotărâte de mai mari pentru săraci, întrebuințați și sărmani, să nu se dea decât la cei cu casă grea sau la sărmani până la vârsta pravilnică.

Art. 19. Toată văduva de orice rang sau clas va fi, după un al doilea măritiș, nu va mai putea cere leafă ce i se da în văduvie.

Art. 20. Murind unul sau mai mulți lefași, părinții cu familiile, se vor protimisi de între jeluitori; și aceasta până când se va împlini suma hotărâtă pentru această facere de bine.

Art. 21. Banii se vor plăti după triminie și la masa de care se va vorbi aci mai jos. (art. 32 al acestui regulament) [23]).

Secția IV.

Formalitățile cerute pentru apărarea drepturilor pensionarilor.

Art. 21. (articol care se repetă). Spre a se păstra fieșcăruia drepturile ce va dobândi pentru oarecare pensie se vor păzi orânduelile următoare:

a) Obrazele care vor arăta cuviincioasele dovezi și vor dobândi drept a se împărtăși din periodicește ajutoare ale Casei de milostenie *se vor înscri în condica cea rânduită pentru aceasta, și va primi fieșcarele pentru suma ce i se va orândui un bilet tipărit supt pecetia* Casei pensiilor.

b) Acest bilet se va arăta de câteori se va înfățișa pensionarul însuși sau de vechilul său ca să-și primească pensia, și casierul care va plăti va însemna pe scurt în dosul acestui bilet.

Această însemnare de asupra biletului, după ce se va pune altu și se va iscăli de casier și de către aducătoru biletului, sau numai își va pune pecetia când nu voește să iscălească, se va trece întocmai întro condică ce va fi pentru acest sfârșit, întru care pensionaru va iscăli sau își va pune pecetia și văzând va da chitanță.

Vechilul ce se va arăta să primească suma pensiei arătată în bilet va fi dator să facă dovadă de ființa celui ce l'au orânduit cu adeverință iscălită de dregătoriile locului.

c) In condica cea rânduită pentru înscrierea pensionarului se va însemna numele, porecla și locuința fieșcăruia dintre dânșii, arătând atât în cifre cât și în slove suma cea coprinsă fieșcăruia obraz.

Pentru fieștecare pensionar se va trimite preotului din mahalaua sa o prea scurtă arătare dintr'această condică.

---

23) Analele parlamentare vol. II, pt. I, pag. 256.

www.dacoromanica.ro

d) Când vreunul din pensionari se va întâmpla să-şi strămute locuinţa sau se va însura. sau va muri. preotul mahalalei va fi dator la asemenea întâmplare să dea în ştirea Casei pensiunelor. care va însemna pe unul ca acesta pe marginea condicelor zise mai sus".

Cap. III.

Pentru pensii ce au a se da la slujbaşii obşteşti.

Secţia I-a. Prinţipiuri (temeiuri).

Art. 22. Stăpânirea socoteşte drept a sa osebită datorie a răsplăti slujbele ce se fac statului. când folosinţa şi îndelungarea lor cer o asemenea arătare de mulţumire:

Art. 23. Câţi au slujit patriei lor. au dreptul a li se cunoaşte slujbele din partea Stăpânirei: şi tot după felul şi vremea slujbei să ceară răsplătire.

Secţia II-a.

Regulele ce au să urmeze pentru pensiile ce se vor da.

Art. 24. Cel ce va sluji cu cinste Statului în curgere de opt ani şi se va trage din slujbă. va lua. subt numire de pensie. o a treia parte din leafa ce primea în cea din urmă slujbă în care s'au aflat: cum şi dacă va fi slujit şaisprezece ani. să primească două părţi din leafa sa: iar slujind douăzeci şi patru ani şi trăgându-se din slujbă. să primească toată leafa: însă nu se va socoti decât anii aceia întru care se va fi aflat în slujbă. după dovezile ce va înfăţişa. Iar slujbele nu se vor socoti decât acelea câte se vor face în urma acestei legiuiri.

Art. 25. Slujbaşul obştesc care. din pricina vreunui sacatlâc. pricinuit din slujbele în care s'au aflat. va fi silit a se trage din slujbă mai înainte de împlinirea sorocului de opt ani. acela să ia pensia ce este hotărâtă pentru cei ce vor sluji deplin opt ani: sau de i se va fi întâmplat moarte din pricina slujbei. pensia ce s'ar fi cuvenit lui să o ia văduva lui sau copii: însă aceasta pentru slujbaşii ţivili. iar pentru militari. să mărginească sorocul la şase ani.

Art. 26. Nimeni nu va putea lua într'aceiaş vreme pensie şi leafă. ci numai de se va întâmpla vreo deosebită slujbă. i se va da vreun dar sau un semn de cinste. care acestea se vor hotărâ de Domn. împreună cu obştească Adunare Ordinară.

Art. 27. Cei ce se vor afla în slujbă particulară Domnului. nu vor putea să ceară pensie obştească. pentru această slujbă.

Art. 28. Dovezile care vor da dreptul de a cere pens'e. nu se vor ţine în seamă decât de vor fi iscălite de Căpeteniile jăluitorului. întărite de Domn şi însoţite cu scrisurile sau răvaşe de bo'ez şi de însurătoare.

Art. 29. Domnul va trimite la fieşce strângere a Obşteş'ei Adunări Ordinare. foaie a pensiilor ce au a se da la osebite obraze. cari. după regulele de mai sus. vor avea dreptul de a le cere. Pe lângă această foaie se va alătura altă foae a pensionarilor morţi şi

www.dacoromanica.ro

a celor vii. Asupra acestor două foi. Obștească Adunare va hotărî pensiile cele noi, ce va socoti cu cuviință a se da, și după ce Domnul va întări această hotărâre. se vor publicui pensiile și se vor slobozi cu acest chip a se lua.

Secția III-a.

Pentru moștenirea pensiilor.

Art. 30. Pensiile ce se vor da slujbașilor obștești. nu vor putea trece decât numai la văduvele lor. sau. lipsind ele. la copii slujbașilor : pentru fete până la măritiș și pentru băeți până vor veni în vârstă pravilnică.

Art. 31. Văduva unui pensionar public. măritându-se al doilea. nu va putea să mai ceară pensia celui dintâi bărbat al său. ci această pensie va rămânea pe seama copiilor. de vor fi : altminterea va intra iarăși în casa pensiilor.

Secția IV.

Chipul cu care au a se plăti banii.

Art. 32. O masă osebită se va adăuga la Cancelaria Vornicului. Ministrului din năuntru. pentru pricinele ce privesc la săvârșirea acestui regulament.

Art. 32. (două articole poartă acelaș număr). Vornicul va avea dreptul să aleagă pe casierul. care. cu toată chezășuirea ce va putea să dea. va fi însă sub responsabilitatea Ministrului din lăuntru.

Art. 33. La sfârșitul fieșcăruia an. Vornicul va fi dator să înfățișeze socotelile ce privesc asupra acestui regulament Domnului. care le va da în cercetarea Obștești Adunări.

Art. 34. Pensionarii ce locuesc în București. primind suma ce li se cuvine. vor iscăli pentru primire în condicele casierului. De nu vor ști să scrie. vor pune degetul spre încredințare. Iar pentru pensionarii ce vor locui prin județe. Vornicul se va înțelege cu Ispravnicii și le va trimite condice iscălite. împreună cu foaia pensionarilor fieșcăruia județ. ca să poată aceștia. după ce vor primi pensia lor. să iscălească numele lor : după care Ispravnicul va fi dator. să trimită înapoi la Ministrul din lăuntru pe tot anul. tot acele condici după toate pravilnicele formalități.

Art. 35. — Sumă de talere... se hotărăște deocamdată. pentru pensiile ce vor da boerilor și cocoanelor văduve. săracilor și sărmanilor. în sfârșit slujbașilor obștești. Această sumă va crește necontenit până când va face capital de 1.500.000 talere" [23]).

Legea Casei milosteniei a fost votată de Obștească Adunare în ședința dela 2 Aprilie 1831. Ea este un pas hotărâtor pentru îndrumarea asistenței publice pe calea asistenței de Stat ; din acest moment

23) Analele parlamentare, Vol. I/i pag. 424—429.

www.dacoromanica.ro

asistenţa boerilor scăpătaţi, a văduvelor, a săracilor cari nu întind mâna de ruşine şi a funcţionarilor îmbătrâniţi în slujba ţărei este asiguară prin sumele ce se înscriu în bugetul statului; iar reglementarea distribuirei ajutoarelor este o garanţie pentru cei cari au drept la ajutor, că nu vor fi năpăstuiţi.

Osebit de această asistenţă, în bugetul statului au fost trecute şi sumele necesare asistenţei cerşetorilor, a acelor săraci cari întind mâna pentru a fi ajutaţi şi cari, urmau acum să fie *„aşezaţi la un loc"*, cum se spune în prevederile bugetare. In acest senz a fost şi răspunsul lui Kiselef la raportul numărul 2 al Eforiei, pe care l-am dat mai sus: cerşetorii să fie strânşi la un loc şi totul să fie gata până la 1 Mai:

> *„Primind raportul Eforiei spitalurilor subt Nr. 2, chibzuirea ei pentru ţinerea hranei săracilor într'una din mânăstiri, eu, de cuviinţă găsesc a trimite pe lângă aceasta, copie după acela (dupe raportul Eforiei), la Obştească Adunare. cu aceasta: precum după Regulament este orânduit a avea Casa făcătoare de bine pentru săraci, pentru cheltuiala căriia s'au rânduit 50 mii lei într'un an şi că pe opt luni a acestui an 1831, s'au însemnat 30 mii. Apoi Obştească Adunare va însărcina pe Efori, să aleagă pentru săraci potrivite încăperi şi după măsura mijloacelor hotărâte, să gătească pentru 1 Mai Casa făcătoare de bine, ce se chibzueşte cu rânduiala cuviincioasă.*

In urma hotărârei lui Kiselef, Divanul scrie cu adresa nr. 72, din 17 Mai 1831:

> *Cinstitei Eforii a spitalelor pământeneşti.*
> *(Comunicând ordinul de mai sus, să grăbească pentru) „încăperea unor asemenea săraci, şi chibzuind pentru trebuincioasele cheltueli a ţinerei lor, apoi va binevoi a se adresarisi Cinstita Eforie la cinstita Vistierie, pe temeiul predlojeniei deplin înputernicitului Prezident, să sloboază cuviincioşii bani în socoteala ţinerei unor asemenea săraci, din banii rânduiţi pentru opt luni ale acestui an 1831. în hotărâta sumă de lei treizeci mii"* [24]).

Dar cu toată porunca lui Kiselef lucrurile s'au amânat până în toamna aceluiaş an, când a fost gata Legea cerşetorilor şi a ajutoarelor de dat bisericilor şi schiturilor sărace. Cu acest prilej, pentrucă Orfanotrofia trecea tot în sarcina bugetului statului, s'a întocmit o legiuire nouă care să reglementeze şi funcţionarea acestei instituţiuni de binefacere. Toate aceste legiuiri noi au fost înglobate într'un singur titlu, acel al *„Caselor publice"*.

Şi pentrucă cele două legi noi, cea a Casei milosteniei votată la 29 Aprilie 1831 şi cea a *„Caselor publice"* care avea să se voteze acum, tre-

24) Arh. Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830 roş. Vezi pag. 460.

www.dacoromanica.ro

buiau încadrate undeva în planul de organizare generală fixat de Regulamentul organic, acum era momentul cel mai prielnic pentru modificarea cea mare a Regulamentului Caselor făcătoare de bine, care stingherea atât de mult pe urmaşii ctitorilor spitalelor Coltea şi Pantelimon.

De aceia, la 4 Decembrie 1831, acelaş Iordache Filipescu. Vornicul care demisionase din demnitatea de Efor al Eforiei spitalelor pământeneşti. ca să facă loc Clucerului Niculae Trăsnea. acum. în calitatea lui de Vornic. adică ministru de interne. cu raportul nr. 1634. cere şi Kiselef aprobă la 8 Decembrie. modificarea mult dorită a regulamentului boclucaş.

Capitolul al II-lea şi al III-lea din Regulamentul Caselor făcătoare de bine au fost desfiinţate la 8 Decembrie 1831 :

> *..Casele milosteniei şi a sărmanilor. precum erau întocmite din vechime sau după cum s'au fost întocmit prin Regulamentul Caselor făcătoare de bine şi de obştesc folos. fiind schimbate prin Regulamentul organicesc. capitolul II şi III din mai sus zisul Regulament pentru Casele făcătoare de bine. se desfiinţează pentru totdeauna"* [25]).

In locul acestor capitole s'au întrodus legile noi făurite de Comisia pensiilor prezidată de Vornicul Mihalache Ghica al Pantelimonului, adică legea *..Casei milosteniei"* pe care am dat-o mai sus şi legea *..Caselor publice"*. pe care o dăm mai jos.

II. CASELE PUBLICE :

a) ORFANOTROFIA.
b) INSTITUTUL DE CERŞETORI.
c) AJUTOARE DE DAT BISERICELOR SĂRACE.

Legea Caselor publice a fost votată de Obştească adunare în şedinţa dela 26 Ianuarie 1832 şi întărită de Kiselef la 29 Ianuarie acelaş an. Are patru capitole :

Cap. I. art. 1—19. coprinde dispoziţiunile generale cu privire la administrarea şi organizarea Caselor publice : acestea sunt puse sub conducerea unui Director ajutat de un casier. un secretar un registrator şi doi logofeţi. Sunt puse sub controlul Logofeţiei trebilor bisericeşti.

Cap. II se ocupă de copii sărmani adică de Orfanotrofie.

Cap. III coprinde orânduirea Casei sau Institutului de cerşetori.

Cap. IV. coprinde reglementarea ajutoarelor de dat bisericilor sărace.

---

25) Analele parlamentare. vol. II. pt. I. pag. 225. Vezi aici capit. II şi III din Reglament. pag. 442 şi 445.

www.dacoromanica.ro

a) CAP. II. PENTRU SĂRMANI SAU ORFANOTROFIA.

De aceşti copii se ocupă şi Regulamentul Caselor făcătoare de bine, dar acum instituţia fiind soldată de bugetul statului, capătă o organizare nouă care trebue cunoscută.

Secţia I. Pentru strângerea şi aşezarea sărmanilor.

Art. 20. Supt numire de copii sărmani se înţelege copii aceia care se adună după la biserici. după la porţile caselor şi pe drumuri. din mila creştinilor. sau aceia ce vor dovedi că au rămas fără părinţi în desăvârşită sărăcie.

Art. 21. Stăpânirea. ca o maică îndurătoare. neputând să privească cu răceală un asemenea lucru. şi pătrunsă de durere văzând în primejdie de moarte o parte încă crudă şi nevinovată din copii săi. au îngrijit a se întocmi un Institut pentru creşterea şi căpătuirea sărmanilor. şi pentru aceasta au hotărât suma de una sută mii lei pe fieşcare an.

Art. 22. Îndată ce un mahalagiu. fie parte bisericească. fie părintească. va vedea aruncaţi sau la biserică. sau la vre-o poartă. sau pe uliţă. vreun copil. să îndatorează în numele sfintei credinţe şi al pravilelor. să-l ia şi să-l ducă la preotul mahalalei.

Art. 23. Acest preot va merge îndată cu dânsul la comisarul plăşei sau la epistatul mahalalei. care fără cea mai mică zăbavă. va trimite copilul la Institutul sărmanilor cu înscris arătător de împrejurările ce vor privi la găsirea acelui copil.

Art. 24. Când preotul nu va fi acasă. mahalagiul ce va găsi vreun copil. volnic a-l duce însuşi la comisar sau la epistat. ca şi ei să urmeze cu dânsul cum s'au zis mai sus.

Art. 25. Orice preot. comisar sau epistat. nu va îngriji pentru cea cât mai în grab trimitere a copiilor. se va pedepsi straşnic. căci din nebăgare de seamă atât a preoţilor cât şi a comisarilor poate să se pricinuiască moarte copiilor.

Art. 26. Îngrijitorul Institutului sărmanilor sau în lipsă. ajutorul său. care va fi dator a fi napristan acolo. pe de o parte va primi copilul. iar pe de alta va raportui la Directorul Institutului. şi va îngriji a-l aşeza îndată la doică. şi a însemna într'o condică şnuruită. ce i se va da de directorul. numele copilului. de va fi botezat. şi locul unde se va fi aflat. ziua în care s'au găsit şi vârsta sa pe cât se va cunoaşte. şi orice alt semn firesc mai deosebit va fi având pe trup. precum şi numele i lăcaşul doicei.

Art. 27. Această însemnare se va iscăli de directorul. de doctor. de îngrijitorul Institutului şi de preotul mahalalei unde s'a găsit copilul.

Art. 28. De nu va avea copilul răvaş de botez. se va boteza în paraclisul Institutului şi cu cheltuială din suma cea hotărâtă pentru scutice.

Art. 29. Fieşcare copil ce se va da la doici. să aibă două rânduri de scutice. care însă să nu fie mai scumpe de lei 40 amândouă.

www.dacoromanica.ro

Art. 30. Copilul ce se va trimite la Institut de către comisar, să se cerceteze de către doctorul Institutului ca să-l ajute de îi va face trebuință.

Art. 31. Ingrijitorul Institutului sau ajutorul său, când se dă copilul la doică, să lege de gâtul lui un șiret ale cărui căpătâe, să se pecetluiască cu plumb cu pecetea Direcției, având însă băgare de seamă ca la fiecare trimestru, să se schimbe, de va face trebuință, acest șiret.

Secția II-a. Pentru îndatoririle doicelor și căutarea copiilor.

Art. 32. Doicele se vor îndatora a hrăni copii ca niște maici adevărate, a-i căuta cu milă, a-i ținea curat, într'un cuvânt a îngriji de dânșii cu durere de inimă.

Art. 33. Nici o doică să nu se primească până a nu se cerceta de doctorul Institutului de are lapte bun și de este curată. Tot acel doctor să fie dator, să altuiască copii la vremea cuviincioasă.

Art. 34. Un doctor se va tocmi întradins, care va fi dator pe toată ziua, iar la întâmplare de două ori pe zi, să meargă la Institut și să împlinească cu scumpătate și fără întârziere câte se atinge de meșteșugul său.

Art. 35. Doctorul feșcăria văpseli se îndatorează a alerga, mai cu seamă de va fi chemat, să ajute vreunul sau mai mulți din copiii sărmani, și doctoriile să se plătească din casa de rezervă a Institutului.

Art. 36. Când se va bolnăvi ori doica sau copilul, vătășelul pe de o parte să dea de știre doctorului văpselei, iar pe de al'a să raportuiască comisarului, ca și acesta să arate Direcțiunei, care va lua măsurile trebuincioase.

Art. 37. Dacă după arătarea doctorului se va bolnăvi vreun copil din necăutarea doicei, să i se ia copilul și să se și pedepsească, ca să slujească de pildă și celorlalte doici.

Art. 38. Doica să fie datoare a veni la Institut cu copilul ori când va fi chemată și cel puțin odată pe lună în zi și ceas hotărât.

Art. 39. De-și va schimba vreo doică sălășluirea, să fie datoare să dea întâi de știre la Institut, arătând în ce casă o să se mute, ca să se însemneze pe marginea catastihului unde este trecut numele copilului; iar de va fi să se mute afară din politia Bucureștilor cu depărtare de oraș, atunci să se ia copilul și să se dea la altă doică, afară numai când doica ce l'au avut va primi să se lipsească de leafă și să oprească copilul; dar atunci va da zapis la direcție, că va căuta și va îngriji de dânsul întocmai ca o mamă adevărată.

Toate acestea să se însemneze pe marginea foii catastihului ce s'au zis.

Art. 40. Intâmplându-se moarte vreunui copil preotul mahalalei să nu fie volnic a-l îngropa, până nu va da mai întâi de știre Direcției, care va trimite îndată pe îngrijitorul, sau pe ajutorul său

www.dacoromanica.ro

împreună cu doctorul Institutului. ca să se încredințeze și să dea voe înscris supt iscălitură ca să îngroape.

Numele copiilor ce vor muri. îndată să se treacă în deosebit catastih supt iscălitura doctorului și a Directorului. cu orânduiala ce se trece în catastihul de primire. în care să însemneze pe marginea foii numele copilului celui mort.

Art. 41. Întâmplându-se să moară doica. preotul mahalalei se îndatorează să dea îndată de știre sau la direcție sau la comisarul plășei. ca acesta să înștiințeze pe loc direcției. care va îngriji pentru așezarea copilului.

Art. 42. Doica care își va împlini datoriile ei bine și va căuta de copil cu durere de inimă părintească până la vârsta așezării lui în Institut. va primi din casa de rezervă a Institutului lei 200 drept răsplătirea bunei ei purtări.

Secția III-a. Pentru primirea și creșterea copiilor în Institut.

Art. 43. Până la vârsta de trei ani. copii se vor crește afară din Institut. plătindu-se din casa Institutului câte lei 18 de fieșcare copil. iar dela acea vârstă în sus se vor așeza în Institut.

Art. 44. Două vătășoaie se vor așeza în Institut. care vor fi cu supraveghere asupra femeilor îngrijitoare spre a ținea copii curați și primeniți.

Art. 45 lipsește.

Art. 46. Toți băeții să mănânce la o masă. unde va sta față și îngrijitorul: femeile ce vor fi pe lângă dânșii vor sluji la masă cu rândul: iar fetele vor mânca la altă masă unde va fi față ajutorul îngrijitorului.

Art. 47. Toți copii sărmani care se vor crește în acest Institut se socotește mai cu osebire ai Statului. încât Stăpânirea. după trebuințele sale. va putea să-i întrebuințeze după cum va socoti mai cu cuviință. luând în băgare de seamă și firească lor aplicare.

Art. 48. Dela șase ani în sus băeții să se despărtească de fete și băeții să înceapă a învăța carte la școala națională.

Art. 49. Când vor ajunge băeții în vârstă de 12 ani. să se dea la meșteșug sau la oștire. fiecare după aplicarea sa: iar cei ce vor da semne de duh mai nalt și de silință mai osebită la învățătură. să se așeze în școala națională. ca. făcând tot cursul învățăturilor. unii să se trimită la Academiile Europei. ca să aducă în țară științele și meșteșugurile de lipsă. și alții să se întrebuințeze în sluiba Statului.

Art. 50. Fetele. după ce vor veni în vârstă de șase ani. să înceapă a învăța carte dupe împrumutata învățătură a doi dascăli. ce se vor orândui într'adins. care să nu le învețe alt decât a scri și a ceti curat catihismul și cele patru lucrări ale aritmeticei. Acești dascăli să se aleagă cu mare îngrijire și de se poate să fie trecuți în vârstă. familiați și cu năravuri lăudate.

Asemenea se vor tocmi întradins două dăscălițe pentru învățătura lor. care se vor aseza în Institut la vremea aceasta și cărora li se vor plăti lefi din casa rezervei Institutului.

www.dacoromanica.ro

Art. 51. Fetele să se deprinză la cusături. la croitorie femeiască. la bucătărie. la spălătorie şi la altele asemenea meşteşuguri. cu care să se poată hrăni cu cinste.

Art. 52. Câştigul ce va eşi din lucrul fetelor să se pue la păstrare pe seama lor. ca să le slujească drept zestre la întâmplare de măritiş sau altă aşezare cinstită.

Art. 53. Când vreun particular va cere vreunul din băeţi sau din fetele Institutului. ca să-l facă copil de suflet sau numai ca să-l crească. şi de va fi băiat să-l căpătuiască, iar de va fi fată să o mărtie. să i se dea: însă băeţii de orice vârstă vor fi. iar fetele să se dea numai până la vârsta de opt ani. cu legătură şi chezăşii temeinice şi fără întârziere. pentrucă sfârşitul acestui Institut fiind buna căpătuire a sărmanilor. nimenea nu trebue să împiedice norocirea lor.

Art. 54. Nici o fată să nu iasă din Institut până a nu se cununa sau a se aşeza la vreun loc cu înscrisuri şi chezăşii temeinice: iar de se va găsi vreo cucoană văduvă şi dovedită de cinstită. şi va voi să ia vreo fată. ori ca să o crească şi să o mărite sau să o facă copil de suflet. atunci să i se dea de orice vârstă va fi. însă toteaduna cu legăturile ce s'au vorbit mai sus.

Art. 55. Fetele ce vor ajunge în vârstă de zece ani. să se ia din Institutul acesta ca să se aşeze în alt Institut. care se nădăjdueşte a se întocmi întradins pentru desăvârşita creştere şi temeinica învăţătură a fetelor de asemenea vârstă.

Art. 56. Numărul copiilor celor din Institut. să nu fie mai mare de două sute. afară numai de se va înbogăţi casa Institutului prin danii sau alte ajutoare.

Art. 57. De se va întâmpla ca numărul copiilor să treacă peste numărul hotărât. Directorul va raportui Logofătului pricinilor bisericeşti care va griji prin mijlocirea Sfintei Mitropolii. sau cu orice alt chip, pentru ca cât mai în grab şi mai bună aşezare a lor pela particulari cu înscrisuri şi chezăşii temeinice.

Art. 58. Slujbaşii cei trebuincioşi. precum îngrijitorul ajutorul său. portarul. chelarul. rândaşii. bucătarii şi pazarghideanul vor locui în Institut.

Art. 59. Ingrijitorul împreună cu ajutorul său vor priveghea cu scumpătate asupra bunei căutări a copiilor. mergând însuşi pe toată ziua să-i vază şi să cerceteze starea lor. asupra împlinirei datoriilor celorlalţi slujbaşi. a se păzi cea mai mare curăţenie atât prin curtea Institutului cât si prin odăi. a fi coşurile măturate. căci la împotrivă urmare vor fi însuşi răspunzători.

Art. 60. Cea mai mare străşnicie se va păzi asupra păstrărei bunelor năravuri şi asupra împlinirei datoriilor creştineşti. într'un cuvânt. temeiul creşterei şi învăţăturei atât a băeţilor. cât şi a fetelor. să fie moralul.

Art. 61. Un paraclis se va zidi în curtea acestui Institut: un preot, un paracliser si un cântăreţ se vor tocmi ca să slujească după orânduiala bisericească. însă să fie şezători afară din Institut.

www.dacoromanica.ro

Art. 62. Copii. în toate zilele să se îndatoreze a se aduna toți, însă deosebit băeții și deosebit fetele, și a face închinăciunele lor de douăori pe zi. adică dimineața și seara și a merge la biserică în zilele când se slujește sfânta leturghie [26]).

Și. Orfantrofia trebuia să prindă a funcționa sub auspiciile acestui regulament. totuși către sfârșitul anului 1832. încă tot nu se hotărâse definitiv felul cum avea să funcționeze. La 1 Dec. 1832. Logofeția trebilor bisericești condusă de Scarlat Ghica. comunică lui Kiselef că. mânăstirea Strehaia cea afierosită Orfanotrofiei. este arendată protosinghelului Axentie. cu 17000 de piaștri pe an până la 1838: arendașul depusese banii și Logofătul cere deslușiri ce să facă cu acești bani. La care Kiselef răspunse la 2 Dec. 1832. cu nr. 822. că acești bani să fie „*assignés à la même destination jusqu'à ce qu'il en soit définitivement statué*" [27]).

Către sfârșitul anului 1834. la 22 Noembrie. Logofeția trebilor bisericești comunică că Mitropolia dăruește pentru casa Orfanotrofiei, maidanul depe Podul Beilicului al sfintei Mitropolii „*unde se afla în vechime dulapul... fără nici o plată de embatic...*". numai să se clădească casa necesară acestui institut [28]). Lucrul era posibil. pentrucă cu ce s'a putut economisi. cu o donație a pahărnicesei Catinca Fărcășanu și cu unele restanțe ce erau de primit din Vistieria statului, Orfanotrofia avea un capital frumușel de vreo 223,546 de lei. Incât totul se arăta a fi îndrumat pe cea mai bună cale. De aceia. la 16 Noembrie 1834. Barbu Știrbei. Marele Logofăt al trebilor bisericești. putea spune în Obștească Adunare:

„Numărul copiilor sărmani era de 102 la Ghenarie 1832. când s'au desființat Epitropia: de atunci și până la 10 ale acestei luni Noembrie (1834). în curgerea de luni 30 și zile 10. au mai intrat copii 350: iar din toată suma de 452 de copii au murit 193. S'au dat de suflet și la meșteșug 53 și rămân acum sub îngrijirea Eforiei 206. Și cu toate că mortalitatea se arată însemnătoare. dar simțim o mângâere socotind că este mai puțină decât în alte țări civilizate. unde se fac jertfă morței mai mult de jumătate din copii sărmani. Putem însă da încredințare că. câte măsuri erau prin putință spre întâmpinarea acestei mortalități. toate s'au luat și se urmează cu cea mai deadinsul îngrijire.

Casa sărmanilor copii are astăzi capital în rămășiță a primi dela Vistierie lei 79.004. și dela averile mânăstirești lei 103.142. socotiti dela 1 Iulie 1831 până la 1 Ghenarie 1835. Mai are și lei 50.400. în galbeni 1600. dați cu dobândă la D. Căminar Moscu. Peste aceștia mai are a primi și analogon dupe vânzarea moșiei Cu-

26) Anal. parl. Vol. II/1 p. 256—261.

27) Arh. Stat. Ad-tive noi. dos. 207/1832.

28) „Buletin" nr. 37 din 22 Noemb. 1834, pag. 153.

www.dacoromanica.ro

curuzi, potrivit cu rânduelile dietei răposatei păhărnicesei Catinchi Fărcășanchii și cu hotărârea Curți de revizie.

Și fiindcă prin întocmirile atingătoare de sărmanii copii se legiuește la art. 43, că până la vârsta de trei ani, să se crească afară pela doici, iar dela acea vârstă în sus să se așeze într'un Institut, s'au luat măsuri spre a se clădi fără întârziere încăperile trebuincioase, socotindu-se de ajuns despre aceasta arătatele de mai sus sume ce alcătuesc la sfârșitul acestui an capitalul casei copiilor sărmani; căci Prea sfinția lor părinții Episcopi, ocârmuitorii sfintei Mitropolii, porniți cu iubire de omenire, au binevoit a da locul dupe Podul Beilicului, unde se afla în vechime Dulapul, spre a se clădi Institutul, fără nici o plată de embatic" [29]).

Ce a urmat după această dată, după 1834, vom studia în volumul următor.

b) CAP. III. PENTRU CERȘETORI. INSTITUTUL DE CERȘETORI.

Secția I. Pentru strângerea cerșetorilor.

Art. 63. Supt numire de cerșetori se înțeleg acele fețe scăpătate, care, din pricina beteșugurilor neputând să se hrănească cu munca, aleargă prin biserici și pe uliți de cer milă dela trecători.

Art. 64. Stăpânirea, nemai putând suferi umilitoarea priveliște și ticăloșia cerșetorilor, a hotărât suma de cincizeci mii pe an, pentru asigurarea ținerei lor cu mijlocul ce mai jos se arată.

Art. 65. Toți cerșetorii din București se vor strânge de către Agie, și câți dintr'înșii vor fi căsătoriți se vor îndatora a locui pela casele lor și vor avea pensii dela Institut, fieșcare câte 15 lei pe lună, bez un rând de haine pe tot anul.

Art. 66. La fieșcare trimestru cerșetorii vor merge la direcție și vor primi pensia hotărâtă; iar rândul de haine li se vor da în săptămâna Patimilor, care să nu fie mai scumpe de lei cincizeci unul. (Comisia care a studiat proectul a propus ca pensia să se dea la începutul fiecărei luni).

Art. 67. Câți cerșetori sau cerșetoare fiind sdraveni s'au obisnuit a trăi cu cerșetoria din pricina trândăvirilor. să fie sil ți, în București prin Agie, iar prin orase de către polițai, a nu se mai arăta prin biserici sau pe uliție, ca să ceară milă, și a munci ca să-și ție viața.

Art. 68. Câți dintrânșii vor îndrăzni să calce aceste porunci ale Stăpânirei să se pedepsească. (Comisia adaugă: a se hotărâ acea pedeapsă, osândindu-se unii ca aceia la bătae și la îndatorirea de a

29) Analele parlamentare, vol. V. pt. I, pag. 243—44. Darea de seamă a lui Barbu Știrbei despre activitatea lui în timp de 15 luni decând este Mare Logofăt al trebilor bisericești. — Acelaș lucru rezumat în Hurmuzachi vol XVII. pag. 432.

www.dacoromanica.ro

lucra la lucruri de ale oraşului, precum la zidiri obşteşti, caldarâmuri, curăţenia drumurilor şi altele asemenea, dându-li-se o plată trebuincioasă pentru a se putea hrăni).

Secţia II. Pentru aşezarea cerşetorilor în Institut.

Art. 69. Cerşetorii ce vor fi fără familie, se vor aşeza în Institut, unde vor avea hrană şi îmbrăcămintea lor dela Stăpânire; femeile să locuiască deosebit de bărbaţi, fără să aibă nici un fel de comunicaţie între dânşii.

Art. 70. Ca să se stârpească relele năravuri şi Statul să nu facă în zadar cheltuiala ţinerei acestor cerşetori, direcţia să îngrijească a-i pune să înveţe vreun meşteşug potrivit cu starea nemerniciei fieşte căruia. Productul muncei lor se va vinde şi, după ce se va scoate cheltuelile, socotite de când se va începe vânzarea lucrurilor ce se vor face în Institut, jumătate din câştig se va opri pe seama Casei, iar cealaltă jumătate va rămânea pe seama fieşcăruia. (Comisia nu admite această obligaţie de muncă „căci ceia ce se face pentru iubirea de omenire şi pentru milostenie, nici odată nu se poate socoti de zadarnică").

Art. 71. Fiindcă este prea de crezut că mulţi din cerşetori, după o muncă de câţiva ani, făcând un capitălaş şi ştiind un meşteşug, vor cere voe să iasă din Institut ca să se îndeletnicească fieşcare la meşteşugul său, acea jumătate ce va fi eşit din munca lor li se va număra în ceasul eşirei. Asemenea voe de eşire se va da şi celor ce tămăduindu-se de vreo patimă din buna căutare şi odihnă, vor voi să iasă, cu legături însă a nu mai îmbrăţişa meseria cerşetoriei, ci a se băga la vreun meşteşug prin ştiinţa direcţiei; partea din câştig ce va rămânea pe seama Institutului adăugându-se necontenit, precum şi daniile ce se vor face după vremi de creştinii milostivi şi iubitori de omenire, va alcătui o casă de rezervă, din care se vor cumpăra cu începutul, uneltele meşteşugarilor şi se va înlesni şi cerşetorilor buna petrecere.

Un cerşetor care va învăţa un meşteşug, de va voi să iasă, să nu i se dea acea voe fără numai după ce va lăsa în Institut o calfă măcar în meşteşugul său.

Art. 72. Cerşetorii ce vor locui în Institut vor mânca la ceas hotărât la două mese, adică femeile la o masă, bărbaţii la cealaltă, sub privigherea unui îngrijitor, care va fi dator să păzească orânduiala şi liniştea cea mai strașnică.

Către aceasta se îndatorează să păzească cea mai mare curăţenie prin curtea Institutului cât şi prin odăi, să îngrijească a fi coşurile măturate, cerşetorii primeniţi la vreme şi orice alt lucru poate privi la buna lor petrecere, căci la împotrivă urmare va cădea însuşi supt răspundere. Asemenea va priveghea ca fieşcare cerşetor, îndată ce se va scula dimineaţa la trasul unui clopot ce se va aşeza într'adins, şi după ce va face cuviincioasa închinăciune, să se apuce de lucru; acest îngrijitor va fi sub ascultarea obştescului director şi se va ajutori cu alţi trei slujbaşi pentru buna ţinere a Institutului.

www.dacoromanica.ro

Art. 73. In toate zilele dimineața și seara cerșetorii se vor îndatora să facă cuviincioasa închinăciune și să meargă câți vor putea în toate sărbătorile la o biserică ce va fi mai cu apropiere.

Preotul dela Institutul sărmanilor. in toate Sâmbetele va face seara un paraclis față cu câți din cerșetori vor putea. Către aceasta tot felul de cuvinte netrebnice și împotriva cuviinței vor fi cu străşnicie poprite.

Art. 74. Se va orândui un doctor pentru căutarea cerșetorilor. care va fi neapărat dator să vizitarisească odată măcar pe toată ziua Institutul. pentru cei ce vor cădea în boale mici. iar de se vor întâmpla mai mulți dintrânșii să se bolnăvească greu. se vor trimite la spital și. însănătoșindu-se de vor voi să vie înapoi. să fie primiți.

Art. 75. Se va cumpăra sau se va lua cu embatic vrun loc din sumele de lei 150 mii. bani ce se slobod pe leatu 1832. și se vor zidi pe dânsul două binale încăpătoare. una de 150 copii și cealaltă de 70 cerșetori. cu încăperile slujbașilor trebuincioși la amândouă Instituturile. precum. în cei dintâi. și un apartament osebit pentru direcție.

Art. 76. Numărul cerșetorilor atât din afară cât. și din Institut. să se mărginească până la 120. adică până la 70 să se ție în Institut si până la 50 pe afară cu pensie.

Intâmplându-se să se înmulțească și peste acest număr. atunci Logofătul pricinelor bisericești se va înțelege cu părintele Mitropolit. ca să-i trimită pela mânăstiri și să-i ție acolo până se va deschide vreun loc în Institut. sau între pensionari de va fi familist.

c) CAP. IV. PENTRU CASELE AJUTOARELOR CE SE IMPARȚESC PELA SĂRACI IN ZILE DE SĂRBĂTORI MARI ȘI PE LA BISERICI ȘI SCHITURI INTREBUINȚATE.

Art. 77. Lei 50.000 ce se hotărăsc prin Organicescul Regulament. art. 65. paragraful 16. se vor împărți după chipul următor:

a) Lei 5.970. să se dea analogon pentru lefile directiei:

b) Lei 34.030. să se împărțească la săraci și scăpătați. care nu vor fi având alt ajutor al Stăpânirei pela zile de sărbători mari:

c) 10.000 lei. să se ție în casă drept rezervă. ca să se întrebuințeze la ajutoare de îngropări și la alte dări prin mâini. pela fețe scăpătate ce se vor înfățișa în cursul anului. afară din zilele hotărâte pentru împărțirea milelor: iar la întâmplare de a prisosi la împlinirea anului dintracei bani. prisosul acela se va alătura pe lângă suma hotărâtă pentru împărțirea ajutoarelor pela săraci la zile de sărbători mari.

Art. 8. Acești bani nu se vor slobozi din casă decât cu hotărârile Logofătului trebilor bisericești.

Art. 79. Stăpânirea hotărăște 10.000 lei pentru ajutorare a se da la mânăstiri și schituri întrebuintate (adică în sărăcie).

Art. 80. Logofătul pricinelor bisericești va alcătui pe fiecare an un catastif potrivit cu coprinderea paragrafului 10 al art. 69 din

www.dacoromanica.ro

Organicescul Regulament, şi în luna Decembrie îl va înfăţişa Obştescului Comitet spre a se hotărâ ca după această să se urmeze şi dările [30]).

Totuşi nu avem nici o ştire din care să se dovedească existenţa Institutului cerşetorilor aşa cum se prevede în Regulamentul de mai sus.

Singurul lucru pe care îl aflăm mai târziu sunt datele statistice pe cari le dă la 16 Noemb. 1834 Logofătul trebilor bisericeşti, Barbu Ştirbei, cu privire la asistenţa cerşetorilor:

„Dela 15 August 1833 până la 16 Noembrie 1834, din fondurile destinate acestei case (Casa milosteniei), Eforia a împărţit la 3984 de nevoiaşi 103989 piaştri şi la 1 Ianuar 1835 (Casa) mai avea de primit dela Vistierie 45,000 de piaştri" [31]).

Ceiace însemnează că nici măcar statul nu-şi împlinea datoriile ce avea pentru a da sumele necesare Casei milosteniei, pentru ajutorarea săracilor.

Suntem la 29 Ianuarie 1832.

Din cele spuse până acum rezultă că Regulamentul Caselor făcătoare de bine aprobat la 2 Februar 1831, a suferit până la această dată trei schimbări:

1) Cea dintâi, înainte chiar de a se aproba, introduce în Comitetul central de conducere pe reprezentanţii celor trei spitale mari din Bucureşti, pe Mihail Ghica, Dumitrache Racoviţă şi Grigore Băleanu.

2) A doua modificare, cea dela 14 şi 29 Mai 1831, înlocueşte pe Eforul Vornic Iordache Filipescu dela Eforia spitalelor cu „directorul" Niculae Trăsnea; iar pe Vornicul Constantin Câmpineanu dela Casa milelor şi dela Orfanotrofie, cu Serdarul Iancu Gărdescu.

3) A treia modificare s'a făcut în două etape:

La 29 Aprilie 1831 se desfiinţează cap. II din Regulamentul Caselor făcătoare de bine şi se înlocueşte cu *„Casa milosteniei"* care coprinde ajutoarele de dat boerilor scăpătaţi, văduvelor şi sluibaşilor pensionari. Şi la 8 Decemb. 1831 se desfiinţează cap. III al Regulamentului din 2 Februar şi se înlocueşte cu *„Casele publice"* de care ţin: Orfanotrofia, Institutul cerşetorilor şi ajutoarele ce se dau bisericilor sărace.

Precum vedem, mai rămăsese neschimbat — şi asta numai în parte —, cap. IV al Regulamentului Caselor făcătoare de bine, privitor la spitale şi cap. V. privitor la şcoale, singurul care a rămas până la urmă neatins.

Dar drumul modificărilor Regulamentului din 2 Februar era deschis acum; spiritul public era pregătit pentru modificări, iar îm-

30) Analele Parlamentare, vol. II/1 pag. 261—263.

31) Hurmuzachi, vol. XVII. pag. 433 şi Analele parl. vol. V/1, pag. 236.

www.dacoromanica.ro

prejurările impuneau atacul cel mare contra capitolului IV, cel privitor la spitale.

In adevăr, situaţia echivocă dela conducerea Eforiei Spitalelor pământeneşti se cerea lămurită. Titulatura de *„Director"* al Eforiei, titulatură improvizată de fostul Efor, Vornicul Iordache Filpescu, pe care Regulamentul n'o prevedea, lăsa să se înţeleagă că Niculae Trăsnea *„Directorul"* Eforiei, n'ar fi decât un simplu subaltern al reprezentanţilor ctitorilor fondatori ; lasă să se înteleagă că aceşti reprezentanţi, Mihai Ghica şi Logofătul Mihai Racoviţă, conduc ei spitalele, ceiace nu corespundea cu prevederile Regulamentului în care se spune că aceşti reprezentanţi nu sunt decât membri ai Comitetului central, fără nici un drept de amestec în administraţia spitalelor. Acest echivoc trebuia lămurit numaidecât, mai ales că în aceiaş vreme a intervenit o modificare esenţială în atribuţiile diferitelor Departamente, şi anume :

La 1 Decembrie 1831 s'a depus un proect de lege care a fost întărit la 5 Ianuarie 1832, după care toate Casele făcătoare de bine trec subt controlul Logofeţiei trebilor bisericeşti. Această Logofeţie controlează toate socotelile, dar numai *„după ce mai întâi se vor cerceta de „către Obştescul Comitet, potrivit cu rândurile coprinse în secţia I-a, „cap. I a Regulamentului întocmit pentru Casele făcătoare de bine şi „obştesc folos"*.

Inseamnă că toate Casele cari compun asistenţa publică sunt supuse mai întâi controlului Comitetului central înfiinţat de Regulamentul din 2 Februar 1831, compus din Mitroplitul ţărei, vel Logofăt, vel Vornic şi urmaşii ctitorilor spitalelor, şi apoi de către Logofeţia trebilor binericeşti. Acest dublu control era o complicaţie neaşteptată pentru urmaşii ctitorilor spitalelor Colţea şi Pantelimon. ei cari fugeau de orice fel de control. De aceia trebuia să se grăbească lucrurile pentru modificarea cap. IV din regulamentul din 2 Februar 1831.

A PATRA MODIFICARE A REGULAMENTULUI CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE. — ÎNFIINŢAREA EFORIEI CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE ŞI NUMIREA A TREI EFORI LA EFORIA SPITALELOR.

A fost nevoe de trei luni de zile să se poată lua o hotărâre. Trei luni de stăruinţi, de încordare şi aşteptare. Şi după trei luni, aşa dintr'odată, Kiselef însăşi, din motive ce n'am putea desluşi, din proprie iniţiativă propune Sfatului Administrativ soluţionarea acestei arzătoare probleme.

Pe cuvânt că Eforia şcoalelor, aşa cum era organizată, mergea foarte bine, Kiselef propune ca cele două Case înfiinţate prin noile legiuiri, Casa milosteniei şi Casele publice, să se unească şi să formeze o Eforie cu trei Efori după chipul Eforiei şcoalelor, cu numele de Eforia Caselor făcătoare de bine.

www.dacoromanica.ro

Apoi, ca să facă să dispară echivocul ce exista la conducerea Eforiei spitalelor unde era Niculae Trăsnea ca „*director*", propune să se numească şi aci trei Efori ca să fie la fel cu celelalte Eforii.

Aceste Eforii erau sub controlul Logofeţiei trebilor bisericeşti, după ce erau controlate mai întâi de către Comitetul central înfiinţat prin Regulamentul din 2 Febr. 1831; iar Eforii erau ca nişte consilieri tehnici ai Logofeţiei trebilor bisericeşti; la 30 Martie 1832, Kiselef scrie Sfatului Administrativ:

„Au Conseil Administratif extraordinaire.

La logothetzi des affaires éclésiastiques, indépendamment de ses principales attributions, étant appelée à veiller à l'instruction publique, à la gestion des hôpitaux, ainsi qu'à celle des caisses de bienfasance, il serait utile et nécessaire, je pense, de donner à ce fonctionnaire une assistance suffisante pour lui facilliter l'accomplissement de ses devoirs, en établissant à l'instar de l'Ephorie pour l'instruction publique des Ephories pareilles pour les hôpitaux et les caisses de bienfaissance, et chacune de ces Ephories composée de trois membres, qui seraient pris dans les différentes classes de la société, aurai sa chancelleries payée et servira t de conseil à la Logothétzi des affaires éclésiastiques, pour la partie qui le concernerait.

J'apelle toute l'attention du Conseil sur un objet qui est a mes yeux de la plus haute importance, et l'invite à me faire un rapport à ce sujet dans le plus bref délai possible et dans le cas où il reconnaitrait la nécéssité de ces Ephories, me présenter à la fois un liste en double candidats, à l'éffet de procéder immédiatement à leurs nominations.

Je rappelle en même temps au Conseil mon office du 16 Février nr. 93, sur un projet de tutelle qui aurait dû m'être jusqu'à présent présenté.

Le Président plénipotentiaire... Kiselef.

Pour copie conforme Gr. Grădişteanu [32]).

Foarte modesta propunere a omului care nu ştia decât să poruncească, a avut onoarea unui răspuns imediat, la 1 April 1832 :

Sfatul Administrativ luând cu deadinsul în băgare de seamă coprinderea ofisului Inalt Exc. V., dela 30 Martie cu nr. 207, au cunoscut folosul şi înlesnirile ce ar avea unirea trebilor spitalurilor şi a Caselor făcătoare de bine, aşezându-se câte o Eforie la fieşcare dintr'aceste Case, după chipul Eforiei şcoalelor, care Eforii, nu numai că nu pot aduce vreo împiedicare la îngrijirea ce s'au pus asupra Logofeţiei pricinilor bisericeşti, ci mai vârtos va fi pentru dânsa o uşurinţă întru lucrarea aceştei îndatoriri, ajutorându-se de

32) V. A. Ureche, Istoria şcoalelor, vol. IV, pag. 321. Anexă la vol. I, pag. 196.

www.dacoromanica.ro

către aceste Eforii, şi fiindcă cancelarile se află acum întocmite, au să-şi urmeze lucrarea lor sub direcţia Eforilor.

Drept acea, Sfatul Administrativ, dorind a vedea aşezarea şi întemeerea mai sus ziselor Eforii, grăbeşte a supune la alegerea Inalt Exc. V., indoit număr de candidaţi, ale cărora nume mai jos se însemnează.

Pentru Eforia spitalurilor:

Vornicul Mihalache Ghica,

Spătarul Alex. Ghica, — ai cărora strămoşi sunt ctitori ai spit. Pantelimon.

Hatmanul Costache Cornescu.

Vornicul Filip Lenş.

Logofătul Mihalache Racoviţă.

Căminarul Alecu Ghica, strămoşii acestora doi din urmă sunt ctitori ai spit. Colţea.

Pentru Eforia Caselor făcătoare de bine.

Căminarul Ştefan Moshu.

Vornicul Ioan Cocorăscu.

Sărdarul Grigore Obedeanu.

Clucerul Răducan Voinescu.

Comisul Grigore Cantacuzino.

Paharnicul Costache Ştefănescu.

Plecat rugându-se să binevoiască Inalt Exc. V. a da hotărâre. Semnează: Alex. Filipescu. Gh. Filipescu, Alex. Vilara, Barbu Ştirbei [33]).

Acestui raport, Kiselef răspunde imediat la 2 April 1832 cu adresa nr. 223:

Au Conseil Administratif extraordinaire.

Sur le rapport du Conseil Administrativ extraordinaire du 1-er Avril nr. 673, et considérant l'utilité et les facilités qui résulterraient pour l'administration des hôpitaux et des Caisses de bienfaisance de la création pour ces établissemnts de deux éphories calquées sur celle des écoles publiques, l'une pour l'administration des hôpitaux, l'autre pour celle des Caisses de bienfaisance, savoir: l'hospice des Enfants trouvés, la maison ouverte à la mendicité, la caisse des secours à distribuer aux pauvres à certain jour solennels et à des Eglises ou hermitages sans ressources. En conséquence deux Ephories sont établies. Sont nommés membres de l'Ephorie des hôpitaux:

Le Vornik Michel Ghyka.

Le Logothéte Michel Racovitza.

Le Caminar Aléco Ghyka.

33) Idem.

www.dacoromanica.ro

Et membres de l'Ephorie des Caisses de bienfaisance :

Le Caminar Etienne Moscho.

Le Comiso Grégoire Cantacuzène.

Le Serdari Grégoire Obédéano.

Chaqune de ces Ephories ayant déja sa chancellerie établie, n'aura plus qu'à en prendre la direction.

La surveillance sur tous les établissements de bienfaisance et d'utilité publique étant dévolue au Logothète des affaires éclésiastiques qui est l'interprete et l'organe des besoins de ces établissements au près du Hospodar. Ces Ephories se conformeront aux dispositions du réglement sur les nouvelles attributions du Logothète des affaires ecclesiastiques.

Le Conseil Administratif procédera immédiatement à la mise à exécution, en portant les dispositions du présent office à la connaissance de qui il appartient.

Le président plénipotentiaire des Divans. Aide de camp Général Kisseleff [34]).

In vremea când nu se cunoşteau dovezile documentare pe cari li-am dat în paginele anterioare cu privire la sforţările urmaşilor ctitorilor spitalelor ca să desfiinţeze Regulamentul din 2 Februarie, s'a susţinut că 2 Aprilie 1832 ar fi data înfiinţării Eforiei spitalelor [35]).

După cum vedem din cele de până aici, realitatea este alta.

La 2 Aprilie 1832, Kiselef n'a făcut altceva decât că a pus la conducerea spitalelor în locul *„directorului"* Niculae Trăsnea, trei Efori, cari, printr'o fericită întâmplare, s'au nimerit să fie tocmai urmaşii ctitorilor scoşi din aceste locuri prin Regulamentul dela 2 Februarie 1831. Ceiace a făcut Kiselef este un act personal, admis de Sfatul Administrativ, dar care n'a fost niciodată întărit de Obştească Adunare.

In acest chip echivocul „directoriatului" lui Trăsnea a fost limpezit.

Lucrurile au fost aşa de bine meşteşugite şi aşa de repede executate, numai în trei zile, că până să se bage de seamă totul se şi terminase.

Pentru Ghiculeştii şi Racoviţeştii acelor vremi, 2 April 1832, era un succes, pentrucă veneau iarăşi la conducerea celor două spitale. Totuşi succesul nu era deplin. Şi nu era deplin pentrucă Regulamentul Caselor făcătoare de bine. întărit la 2 Februar 1831, încă n'a fost desfiinţat. Spitalele urmau să se conducă şi să se administreze tot numai după normele fixate în acel Regulament ; însăşi Kiselef, cum vom vedea mai departe, la 24 Mai 1832, cere acest lucru.

---

34) Arh. Stat. Secretariatul Statului. Dos. 207/1832. — «Eforia spitalelor civile» broşură festivă 1832—1932.

35) In necunoştinţa faptelor ce dovedim mai sus. în 1932 s'a sărbătorit «centenarul» înfiinţărei Eforiei ; în realitate trebuia să se sărbătorească una din tentativele de a se desfiinţa Eforia spitalelor aşa cum a fost înfiinţată prin Regulamentul din 2 Februar 1831.

www.dacoromanica.ro

Osebit de asta conducerea spitalelor era supusă directivelor pe cari trebuia să le dea Comitetul central înființat de acelaș regulament și mai era supusă și controlului Logofeției trebilor bisericești. De aceia sforțările urmașilor ctitorilor ca să ajungă la conducerea spitalelor, vor fi continuate și chiar bruscate, ca să înlăture regulamentul din 2 Februar 1831, și să-l înlocuiască cu un alt regulament, care, să fie trecut prin Obștească Adunare și în acest chip să li se consfințească pentru totdeauna dreptul de a conduce și administra aceste spitale, fără amestecul și controlul cuiva.

A CINCEA TENTATIVĂ, NEISBUTITĂ, PENTRU MODIFICAREA REGULAMENTULUI CASELOR FĂCĂTOARE DE BINE. — IMPUNEREA UNUI REGULAMENT SPITALICESC NELEGAL.

La 2 Aprilie 1832, asistența publică dela noi era dirijată de Regulamentul Caselor făcătoare de bine din 2 Februarie 1831 având următoarea compunere :

a) Un comitet central în care intră Mitropolitul, vel Logofătul, vel Vornicul după vremi și reprezentanții celor trei spitale din București, Mihai Ghica, Mihai Racoviță și Gr. Băleanu.

b) Eforia Caselor făcătoare de bine pusă sub conducerea a trei Efori : Căminar Ștefan Moscu, Comisul Grigore Cantacuzino și Serdarul Grigore Obedeanu [36]).

c) Eforia spitalelor pusă sub conducerea Eforilor : Vornicul Mihai Ghica, Logofătul Mihai Racoviță și Căminarul Alecu Ghica.

d) Eforia școalelor.

Acestor patru eforii se adaugă încă una, Eforia Casei endamnizației, compensației și a pensiilor, creiată de Kiselef la 10 Aprilie 1832, în urma raportului făcut de Vornicul cel Mare Gh. Filipescu, la 4 April :

> *„Cuviincioasa punere la cale ce a binevoit Inalt Exc. V. a face de a se supune atât trebile spitalurilor cât și a Caselor publice sub îngrijire de deosebite Eforii, și cari după ofisul Inalt Exc. V. de sub nr. 207, către Sfatul Ad-tiv extraordinar s'au și adus la îndeplinire, au dat pildă mai jos iscălitului a raporta cu rugăciune către Inalt Exc. V., ca să binevoești a face punere la cale de a se orândui o asemenea Eforie și asupra Casei endamnizației, compensației și a pensiilor, ca una ce, deși este între atribuțiile acestei Vornicii, dar și aceasta se socotește o Casă dintre cele publice. Care Eforie va fi alcătuită de singure acele persoane ce se vor chibzui de către Inalt Exc. V., și se vor îndeletnici de a sa răspundere întru*

36) Unul din acești trei Efori a fost înlocuit la 3 Mai 1832, cu Aga Const. Bălăceanu. Scrie Kiselef : „l'Aga Const. Balatzano est nommé Ephore à la Caisse de «bienfaisances à l'effet de completer le nombre des trois Ephores». Arh. Stat. Secretariatul Stat. Dos. 207/1832 roș.

www.dacoromanica.ro

cuviincioasă îngrijire sub preşidenţia Vorniciei. însărcinându-se şi cu socotelile acestei Case încă dela înfiinţarea ei".

Şi adaugă o listă de zece persoane din care să se aleagă Eforii respectivi.

La 10 April Kiselef dă cuvenita aprobare şi alege ca Eforì pe Scarlat Michalescu, Cluceru Răducan Voinescu şi Clucerul Grigore Călinescu [37]).

Şi în vremea când se petreceau cele povestite mai sus, în celălalt câmp de activitate, în câmpul organizaţiei sanitare a capitalei şi a ţării. a luat fiinţă încă dela 6 Iulie 1830, Comisia doctoricească a Bucureştilor, aceia care controla starea sanitară a instituţiilor şi a oraşului întreg. Printre multiplele atribuţii ale acestei Comisii doctoriceşti, era şi ace a fixată prin art. 47 al regulamentului acestei comisii, ca să inspecteze spitatele oraşului. La 22 Aprilie 1832, avându-se în vedere apropierea sezonului de călduri, Kiselef scrie Vorniciei mari să dea poruncă doctorilor slujbaşi, să raporteze exact despre orice maladie contagioasă s'ar ivi, chiar şi în cazuri *„de simples soupçons,... sous peine de destitution. Les „mêmes ordres ont déjà été donnés aux médecins Russes".* Mai cere apoi ca Logofeţia trebilor bisericeşti să ordone inspectarea *„de tous les hôpi- „taux"* cât şi a *„tous les arondissements"* [38]).

Pe baza acestui ordin, doctorii Comisiei. au pornit să inspecteze spitalele din Bucureşti. Nu cunoaştem raportul lor, dar cunoaştem raportul Marelui Vornic Gh. Filipescu, care rezumă cele constatate de Comisia doctoricească :

Potrivit cu coprinderea ofisului Inalt Exc. V. de sub nr. 283, această Vornicie înţelegându-se cu Cinst. Logofeţie a pricinilor bisericeşti pentru cercetarea bolnavilor după la spitalurile pământeneşti, cum şi cu Cinst. dohtoricesc Comitet. au primit ştiinţele următoare. Insă :

1) Pentru spitalul Pantelimon, după cercetarea doftoricescului Comitet, au găsit toţi bolnavii în număr de 33, pătimind de felurimi obicinuite boale, toţi, şi îndelungate. pă dinăuntru şi pă dinafară ; bănuitoare însă, sau epidemică, nu s'au găsit.

Atmosfera i curăţenia lăcuinţei lor i a paturilor şi a hainelor să află în foarte bună stare, afară din primineli, care se află toate într'o încăpere cu cele nespălate ; mai ales s'au găsit între cele spălate şi curate plapome, una veche nespălată încă dela trecutul Iulie.

Mâncarea, băutura s'au găsit asemenea în bună stare, afară de pâine, care miroase urât şi era umedă.

Spiţeria de acolo s'au găsit în bună stare, cu îndestule doftorii şi după cuviinţă să dau bolnavilor la vreme. cum şi mâncarea.

2) Pentru spitalul Colţea, tot după cercetarea doctoricescului Comitet, s'a găsit toţi bolnavii în număr de 34, pătimind tot de ace-

37) Arh. Stat. Secretariatul Statului. Dos. 207/1832 roş.

38) Arh. Stat. Secretariatul Sta.ului. Dos. 207/1938 roş.

www.dacoromanica.ro

leaşi boli ca şi cei dela spitalul Pantelimon. Epidemie însă sau bănuitoare boală nu s'au găsit.

„Atmosfera i curăţenia lăcuinţei lor i a paturilor şi hainelor s'au găsit în proastă stare. din care pricină nenorociţii bolnavi pătimesc mai mult decât de boalele lor.

Mâncarea şi băutura bună şi îndestulă, cum şi doftoriile bune, dându-se bolnavilor la vreme.

3) Pentru spitalul Iubirei de Oameni. în care se află bolnavii miliţiei pământeneşti, iarăşi după cercetarea doftoricescului Comi et. s'au găsit toţi bolnavii în număr de 36 şi pătimind tot de aceleaşi boli ca şi la celelalte din spitaluri Pantelimon şi Colţea. negăsindu-se vreo altă patimă bănuitoare sau epidemică.

Şi fiindcă spiţerie în acel spital nu este. nu au putut cerceta nici ştiinţa. nici cătăţimea doftoriilor. S'au dovedit însă că bolnavii pătimesc din pricina spiţeriei. primind doftoriile prea târziu. Şi dintre cei de curând veniţi. a treia zi după intrarea lor în spital dabia îşi primesc doftoriile.

Drept aceia. potrivit cu coprinderea raporturilor ce au primit această Vornicie dela Doftoricescul Comitet. nu lipseşte după poruncă. plecat a supune toate arătările de mai sus la cunoştinţa Inalt Exc. V.'".

Semnează Gh. Filipescu [39]).

Acest raport a avut darul să supere foarte tare pe Kiselef, care a poruncit să se pue numaidecât rânduială în funcţionarea spitalelor, în conformitate cu regulele şi ..întocmirile Regulamentului asupra Caselor „făcătoare de bine". adică Regulamentul din 2 Februar 1831. Şi spre mai multă siguranţă, la 24 Mai 1832. (Nr. 344), Kiselef numeşte pe lângă Efori un fel de consilier tehnic. pe doctorul Niculae Picolo. medicul lui personal:

Către Logofeţia trebilor bisericeşti.

Primind raportul Marei Vornicii dela Mai 15. cu nr. 1037. asupra reviziei spitalurilor ce au făcut Comitetul dohtor'lor. cu întristare am văzut că aceste Case se află încă întru mare neîngrijire şi nu au luat desăvârşita întocmire: şi este de neapărată trebuinţă a se lua cuviincioasele măsuri. spre a se închipui buna orânduială a spitalurilor cu cel mai folositor mijloc. De aceia se poftеşte Logofeţia a o da în cunoştinţa Eforiei. ca şi aceasta. luând-o în apropape băgare de seamă. şi după ce va regularisi fiecare parte de slujbă. pentru fieşcare spital. va întocmi statul cheltuelilor după chipul şi mijloacele fieşcărui spital. ca să ni se înfăţişeze dimpreună cu bugetul anului următor pe şase luni.

Pentru socotelile pentru vremea trecută. Eforia va îngriji a le arăta cu deamănuntul şi a ni le înfăţişa. ca la urmă să se dea în

39) Arh. Stat. Secretariatul Statului. Dos. 207/1832. Raportul Marei Vornicii No. 1037.

www.dacoromanica.ro

arătarea Comitetului (adică Comitetul prevăzut de Regulamentul din 2 Fevruar 1831, nota mea), spre a se încheia însfârşit şi mai înainte de 1 Iulie.

Socotesc că s'ar putea face aşezare deosebită pentru fieşcare spital. Spitalul Panteleimonului ar putea fi orânduit pentru boalele îndelungate şi pentru cei care nu sunt de tămăduit. Colţea pentru femei şi copii şi Filantropia să primească toţi bolnavii de obş e. In spitalul Filantropia s'ar putea aşeza o spiţărie de obşte şi in celelalte, spiţerii mai mici.

Eforia va lua în băgare de seamă întocmirile Regulamentului asupra caselor făcătoare de bine şi de obştesc folos.

Ca să se înlesnească lucrările Eforiei şi ca să poată Eforia a se îndeletnici după plină ştiinţă în treaba sa, Domnul Picolo, om al meşteşugului [40]) *se orânduieşte ca un mădular ajută or însărcinat fiind cu privigherea spitalelor, cu a regularisi fieş are slujbă şi cu alcătuirea raporturilor ce ni se vor adresarisi din partea Eforiei.*

Logofătul pricinilor bisericeşti fiind însărcinat cu privegherea Caselor făcătoare de bine şi de obştesc folos, aflându-se şi ca organ prin care se face cunoscut la Inalta Stăpânire trebu'nţele acestor Case, se pofteşte a urma întocmai după coprinderea dispoziţiilor 1 şi 2 al Regulamentului asupra noilor căderi a Logofeţilor pricinilor bisericeşti şi a pune în lucrare acest ofis, dând în cunoştinţă cui i se cuvine aceste întocmiri". SS. Kiselef [41]).

Cu poruncile lui Kiselef. mai ales când era supărat, nu se glumea. Trebuia să fie executate imediat. Prin urmare, numaidecât trebuia să se pue rânduială în conducerea şi administrarea spitalelor.

Eforii au înţeles acest lucru şi au înteles că acum ar fi cel mai bun prilej să întocmească un regulament spitalicesc nou şi să scape de Regulamentul din 2 Februar 1831. Şi s'au pus pe lucru. In toamnă erau gata.

La 18 Noembrie 1832, înaintează lui Kiselef raportul nr. 180, raport lung, amănunţit, în care se expune: 1) situaţia bănească a fiecărui spital în parte dela 1 Ianuar 1830 la 1 Iulie 1832. cu prevederile de buget pe anul 1833; 2) o serie de propuneri pentru viitor şi al 3-lea, *„un „regulament complect pentru toate spitalele ţărei"*.

O analiză complectă a acestui raport ar depăşi scopul s'udiului nostru; de aceia ne mărginim a face numai câteva observaţiuni:

1) Situaţia bănească este foarte frumos aranjată, clar, cu cifre convingătoare. Din această situaţie, socotelile spitalului Coltea le cunoaştem că li-am analizat în altă parte şi ştim cât valorează [42]). Ori, dacă şi socotelile Panteimonului vor fi fost făcute după chipul celor ale spitalului Colţea, atunci toată frumusetea rânduelei acestor socoteli nu valorează nimic, pentrucă nu corespund realităţei.

40) Picolo era medicul personal al lui Kiselef. Vezi vol. II. pag. 221—224.

41) Gălăşescu. Eforia spitalelor, pag. 318—319.

42) Vezi pag. 103 şi următ.

www.dacoromanica.ro

2) Proectul de regulament spitalicesc este prezintat cu o expunere de motive, pe care o rezumăm :

L'Ephorie a examinè avec l'attention la plus sèrieuse le Règlement sur les hôpitaux adoptè par l'Assemblèe gènèrale du Divan en 1830 (data exactă : 2 Februar 1831). Les modifications qu'elle a jugè nècessaire d'y introduire se trouvant être forte nombreuses, elle a pensè qu'il serait plus avantageux de le refondre, en conservant parmi les dispositions de l'ancien Règlement (regulamentul din 2 Februar 1831), celles qui seraient en harmonie avec le nouveau.

a) Dans la rèdaction du projet..., nous nous sommes proposès de consilier les dispositions testamentaires des fondateurs avec une bonne organisation.

Ainsi l'article 3 du nouveau Règlement concernant l'emploi des revenus des hôpitaux a ètè fait dans un esprit opposè à celui des art. 65 et 78 de l'ancien, mais conforme à la volontè des testateurs. Il importe en effet de ne pas refroidir le zèle et l'èmulation des tuteurs qui tiennent à conserver intacts et d'amèliorer, autant qu'il est en leur pouvoir, ces monumens de la bienfaisance de leur ayeux. Nous avons cru aussi donner par là à ceux qui serait disposès à fondre de nouveaux hospices ou d'autres ètablissement de charitè, un garantie que leur volontè serait respectèe aprés leur mort.

Ori. art. 65 şi 68 din Reg. din 2 Februar 1831. hotărăsc ca prisosurile din veniturile spitalelor să se întrebuinţeze la spitalele cari au aceste prisosuri sau să se dea spitalului Iubirei de Oameni. Şi acest lucru, cum se vede, nu convine Eforilor, cari înţeleg să nu împartă cu nimeni veniturile spitalelor pe cari le socotesc numai ale lor.

b) Le Directeur des hôpitaux a ètè nommè sur une rèsolution du Conseil Administratif extraordinaire, en date du 4 Mai 1831 et un acte subsèquent de la Grande Vornitzie, datè du 29 Mai de la même annèe.

Cette rèsolution et cet acte sont fondès sur l'art. 19 sect. II du Règlement sur les Caisses de bienfaisance et d'utilitè publique.

Lucrurile nu sunt tocmai aşa. Vornicul Iordache Filipescu, primul efor al Eforiei spitalelor, a demisionat în ziua de 14 Mai şi „Directorul" Niculae Trăsnea a fost numit în locul lui pe ziua de 29 Mai 1831 [43]). Prin urmare, acest înlocuitor trebuia să poarte acelaş titlu de Efor, nicum pe cel de director ; cu atât mai mult că art. 19 sect. II a Regul. din 2 Februar 1831 nu pomeneşte nimic despre vreun fel de *„director de spital"*, titulatură creiată ad-hoc de către Vornicul Iordache Filipescu [44]).

43) Vezi pag. 456 şi 458.

44) Vezi pag. 441 şi 458.

www.dacoromanica.ro

c) Citim mai departe în expunerea de motive :

„Cette institution n'ayant pas répondu a l'attente du Gouvernement. Votre Excellence. toujours attentive à perfectioner l'administration. adressa au Conseil Administratif le 30 Mars de l'an courant. sur nr. 207. un office à l'effet d'établir pour les hôpitaux une Ephorie à l'instar de celle des Ecoles.

Le Conseil Administratif. appreciant l'importance de cette mesure. proposa à Votre Excellence une double liste de candidats dans son rapport du 1-er Avril, sub nr. 673.

En conséquence furent nommés membres de l'Ephorie Mr. le Vornik Michel Ghika. Mr. le Logothète Michel Racovitza et Mr. le Caminare Alex. Ghika. en vertu d'un office de V. Ex. daté le 2 Avril sub nr. 223".

Dar noi ştim din documentele pe care li-am dat în paginele anterioare. că Kiselef a motivat înfiinţarea Eforiilor Caselor făcătoare de bine şi cea a spitalelor, ca să fie de ajutor Logofeţiei trebilor bisericeşti *„de donner à ce fonctionnaire une assistance suffisante pour lui faciliter l'accomplissement de ses devoirs"* : iar Eforii au fost numiţi ca să servească *„de conseil à la Logothétzi des affaires éclésiastiques. pour la partie qui le concernerait"* [45]). Prin urmare nici o vorbă n'a fost de vreo nemulţumire din partea Guvernului.

d) Apoi întâlnim o propunere : *„une souscription en faveur de l'hôpital Coltza et de celui de Philantropie..."*.

Este o propunere ciudată, căci spitalul Filantropia este trecut în bugetul statului şi nu mai avea nevoe de obolul public, iar o subscripţie publică pentru spitalul Colţea este dovada cea din urmă. despre mizeria în care ajunsese mândra ctitorie a Spătarului Mihai Cantacuzino. sub administraţia urmaşilor lui, Racoviţeştii.

3) A treia parte a raportului o formează regulamentul *„sur les hôpitaux de Valachie"*. Aici se da lovitura cea mare, lovitura decizivă pentru Efori.

Ajunşi fiind la ultimul act al luptei pentru desfiinţarea Regulamentului din 2 Februar 1831, Eforii, asiguraţi, poate, de sprijinul lui Kiselef, dau pe faţă toate gândurile lor, fără nici un ocol, aproape brutal.

Dela primul articol al Regulamentului lor, împart spitalele ţării în două categorii :

a) Spitale autonome, Colţea şi Pantelimonul care rămân sub *„direcţiunea ctitorilor şi a Epitropilor fieşcăruia"* : şi b) spitale pendinte de Eforie, Filantropia *„cum şi toate aşezările de acest fel... ce se vor face „în viitorime. în vreun alt oraş în Valahia"*, care vor fi sub ocrotirea Eforiei.

---

45) Vezi pag. 477.

www.dacoromanica.ro

Şi ca nu cumva să mai fie vreo îndoială, explică :

Art. 49. Spitalul Sft. Pantelimon este şi va fi ctitoricească zidire a familiei Ghica. de aceia Epitropia acestui spital se cuvine, ca şi mai înainte, s'o aibă, numai această familie...

Art. 58. Spitalul Colţea, fiind o zidire ctitoricească făcută de familia Racoviţă (?), Epitropia acestui spital, după cădere, se cuvine unuia din odraslele acestei familii...

Clar. Este întoarcerea fără nici o rezervă la situaţia dinaintea venirei lui Kiselef, dinaintea Regulamentului din 2 Februar 1831, la situaţia care a dus la dezastrul spitalului Colţea şi ruina Pantelimonului.

Restul Regulamentului propus de Efori este întocmit admirabil, pentrucă coprinde toate nevoile spitaliceşti :

Art. 1—14 se ocupă de chestiunile generale comune tuturor spitalelor, despre numărul bolnavilor, zestre, primirea bolnavilor printr'un biurou central care ţine seamă de numărul paturilor libere, personal şi ordine.

Art. 15—30, se ocupă de slujba doctorilor, gerahilor, spiţerilor şi doctoriile; în acelaş timp se întrevăd posibilităţile unui început de învăţământ medical (art. 13, 16, 17, 24, 25) în care recunoaştem influenţa doctorului Picolo.

Art. 31—35 se ocupă de administraţia fiecărui spital.

Art. 36—48 se ocupă de îndatoririle Eforiei. Sunt trei Efori, câte unul de fiecare spital şi un doctor cu titlul de inspector, numit de Domnitor. Tot restul personalului spitalicesc se numeşte şi se scoate de către Efori „după hotărâre formală".

Spitalele ce urmează a se face la Craiova şi prin alte oraşe ale ţărei, vor fi sub băgarea de seamă a Cârmuitorilor judeţelor şi doi membri ai Magistratului (Primăriei); aceştia dau seamă Eforiei, odată pe lună, de starea şi nevoile acestor spitale.

Art. 49—64 se ocupă cu administraţia specială a fiecăruia din cele trei spitale Coleţa, Pantelimon şi Filantropia.

Raportul Eforilor a fost înaintat lui Kiselef la 18 Noemb. 1832.

Norocul a făcut să găsesc în Arhivele Statului originalul acestui raport cu adnotările făcute chiar de Kiselef ; vremea, care şterge toate, a şters multe din adnotările lui Kiselef, mai ales că sunt scrise cu creionul, dar majoritatea au rămas. In primul rând, raportul a avut darul să entuziasmeze pe Kiselef şi l-a determinat să scrie pe prima pagină:

„Ce Rapport est remarquablement bien fait et j'en temoigne ma gratitude sincère a l'Ephorie.

J'aurai désirer que dans cet Office l'on place le resumé de ce rapport afin de le publier dans le Bulletin officiel pour faire voire au pays les soins que les tuteurs des ces ettablissements pieux donnent a la question qui leur est confiée.

www.dacoromanica.ro

En même temps le Conseil Administratif fera les dispositions pour coordoner ce nouveau Reglement des hôpitaux, avec les instructions donnés a la Commission ecclésiastique de la formation définitive du budget depuis le 1 Jiullet 1831 jusqu'au 1... (nu se mai poate citi). [46]).

Urmează o mulţime de observaţiuni notate de Kiselef pe margine în dreptul fiecărui articol din raport; unele sunt de ordin tehnic, altele ca să aprobe sau să dezaprobe anumite propuneri, cele mai multe au cuvinte de laudă sau de încurajare pentru Efori. Aşa de exemplu, când ajunge la expunerea de motive justificative prezentărei noului Rgulament al spitalelor, din care am rezumat şi analizat câteva puncte mai sus, Kiselef dă dreptate Eforilor în chestiunea art. 65 şi 68 privitor la întrebuinţarea excedentelor spitalelor, şi scrie „*c'est parfaitement juste*"; acelaş lucru face cu privire la creiarea Eforiei şi numirea Eforilor, notând „*soutenu*", etc. Dar nu face nici o observaţiune în dreptul articolelor din Regulamentul spitalelor, care întronează din nou la conducerea şi administrarea spitalelor pe vechii urmaşi ai ctitorilor exoflisiţi de Regulamentul din 2 Februarie 1831.

Inseamnă că Kiselef sprijină cu toată greutatea cuvântului lui raportul Eforilor şi Regulamentul spitalelor întocmit de ei. Şi doar se ştie că vorba lui Kiselef era pe atunci poruncă care trebuia executată întocmai.

Ca să mărturisească sprijinul ce acordă proectului Eforilor, Kiselef le trimite o adresă de mulţumire, la 27 Decembrie 1832:

„J'ai reçu le rapport que m'a adressé l'Ephorie des hôpitaux en date du 18 Novembre nr. 180. Je me fais un vrai plaisir d'en témoigner ma satisfaction à l'Ephorie, ainsi que pour le zêle et l'assiduité qu'elle a deployé dans l'accomplissement de la tâche qui lui est imposée... [46 bis]).

Este o carte de vizită-recomandaţie, peste care cu greu ar fi putut trece cineva. Şi totuşi s'a trecut.

Tari pe sprijinul lui Kiselef, Eforii au cercat să împlinească ultima formalitate: votarea Regulamentului propus de ei de către Obştească Adunare şi atunci, deabia atunci, sforţările celor care oftau după administrarea averilor celor două ctitorii spitaliceşti, luau sfârşit cu încununarea speranţelor lor.

In acest scop Regulamentul a fost trimis Sfatului Administrativ spre a-şi da avizul. Dar aici prezida Banul Grigore Brâncoveanu, acelaş care a prezidat făurirea Regulamentului din 2 Februar 1831, care scosese pe urmaşii ctitorilor din conducerea şi administrarea spitalelor. Şi

46) Arh. Stat. Secretariatul statului. Dos. 207/1832 roş.

46 bis) Raportul este publicat în întregime de Al. Gălăşescu. Eforia spit. civile, pag. 321—369.

www.dacoromanica.ro

Banul Grigore Brâncoveanu își da bine seama că dacă se admite Regulamentul spitalelor așa cum a fost făcut de Efori, spitalul Colțea și Pantelimonul se vor întoarce iarăși la regimul de administrație dinaintea venirei lui Kiselef. Ar fi însemnat că toată vâlva ce s'a făcut cu întocmirea Regulamentului din 2 Februar 1831, să fi fost în pustiu.

Dar nici peste dorința-poruncă a lui Kiselef nu se putea trece. Situația era aceiaș cu cea din preajma zilei de 2 Februar 1831 *) numai că atunci au eșit ușor din impas prin introducerea în Comitetul central al Caselor făcătoare de bine a reprezentanților spitalelor, pecând acum, cererile acestor reprezentanți sunt formulate categoric, fără putință de refuz, dat fiind sprijinul lui Kiselef.

In această situație extrem de grea s'a recurs la șiretenie. Sfatul Administrativ a lucrat în cea mai mare taină ; a admis proectul de Regulament întocmit de Efori, dar l-a modificat tocmai în punctele esențiale, acelea care interesau pe Efori. Adică, întocmesc o Eforie a tuturor spitalelor din țară care să înglobeze și spitalele Colțea, Pantelimonul și Filantropia, cu excluderea urmașilor ctitorilor dela administrarea exclusivă a acestor spitale.

Avizul Sfatului cu modificarea de mai sus a fost gata la 5 Ianuarie și la 8 Ianuarie a fost trimis Obșteștei Adunări unde avea să fie susținut de către Logofătul pricinilor bisericești :

> *După raportul Eforiei spitalurilor dela 18 Noembrie, nr. 180, și după raportul Sfatului Administrativ dela 5 Ghenarie, nr. 26, alăturatul Regulament al spitalurilor se va înfățișa Obicinuitei Obștești Adunări.*
>
> *Logofătul pricinilor bisericești și Secretarul Statului îl vor citi Adunărei și vor sprijini cercetarea ce se va face întru aceasta". Semnează Kiselef* [47]).

Taina modificărilor aduse Regulamentului încă nu se aflase; desigur că Eforii, tari pe sprijinul lui Kiselef, nu s'au mai interesat și nu știau ce li se pregătise. Totul s'a aflat în ședința Adunărei Obștești dela 12 Ianuarie 1833, când Marele secretar al statului a citit *„Regulamentul asupra spitalurilor"* al cărui prim articol glăsuia :

> *„Cele trei spitaluri ale orașului București, cunoscute sub numire de Filantropia, Sfântul Pantelimon și Colțea, cum și toate așezările de acest fel de trebuință ce se vor face în viitorime în vreun alt oraș în Valahia, vor fi supt ocârmuirea unei Eforii, căria vor fi mădulari după cădere și ctitorii Sfântului Pantelimon și ai Colței".*

Surpriza a fost uluitoare. Lovitura a fost dată în plin.
Cei doi Efori, Mihai Ghica și Logofătul Mihalache Racoviță au

*) Vezi pag. 453.

47) Analele Parlamentare, vol. III/1, pag. 366.

www.dacoromanica.ro

protestat imediat contra schimbării textului din proectul lor, afirmând cu tărie drepturile lor şi ale familiilor lor asupra conducerei spitalelor Colţea şi Pantelimon.

Obştească Adunare într'o atmosferă vădit ostilă celor doi Efori, fără să conteste afrmările lor, a cerut cu aceiaş tărie, ca Eforii să aducă actele cu întemeerea acestor spitale şi dacă din ele se va dovedi drepturile Eforilor, vor primi proectul depus de ei.

Cererea Adunării nu convenea Eforilor pentrucă ştiau bine că, după acte, ei n'aveau nici un drept, să stăpânească aceste spitale. De aceia au refuzat comunicarea actelor ctitoriceşti.

Atunci s'a recurs oarecum la arbitrajul lui Kiselef, care se găsea în Iaşi. Prea fin şi prea diplomat, Kiselef a înţeles numaidecât că situaţia este prea dificilă, ca să ia o hotărâre categorică pentru o anumită parte. Răspunsul lui a fost un răspuns sibilic, un răspuns „pentrucontra".

In acest răspuns, declară mai întâi „*că eu însumi deapururea am „fost într'o părere, ca să nu se strămute orânduelile aşezate de către „aficrositori. Comisia nu trebue să scape din vedere această împreju-„rare, precum asemenea, nici aceia că Domnia lor, Ghica si Racoviţă, „sunt cei mai întâi mădulari ale familiei lor, a cărora sunt acele spita-„luri. Aşa dar proectul, ce l'au înfăţişat Domnia lor, nu putea de ni-„meni şi la nici un fel de întâmplare să fie schimbat...*". Răspuns clar, categoric. Cei doi Efori se puteau ferici de răspunsul net dat de Kiselef. Numai că în a doua parte a răspunsului lui, Kiselef adaugă că înapoiază Mitropolitului protestele trimise de către Efori „*spre a supune „cercetării Obştei Adunări, rezoanele coprinse prin ele, ca cele te-„meinice orânduelî ale ctitorilor, precum chiar mai sus s'au zis, să se „păzească...*". Răspuns tot atât de clar, tot atât de categoric, care satisfăcea opinia Adunării: Eforii să prezinte actele ctitoriceşti, ca Adunarea „*să cerceteze persoanele coprinse prin ele, ca cele temeinice orân-„dueli ale ctitorilor, să se păzească*". Dar Eforii refuzau acest lucru.

Răspunsul sibilic dat de Kiselef a fost exploatat de cele două tabere cu egală dreptate. Eforii spuneau că Kiselef s'a pronunţat pentru dânşii; membrii Adunării care duceau campania contra Eforilor susţineau că în răspunsul lui Kiselef s'a pronunţat pentru ei.

Şi discuţia s'a încins cu o înverşunare nemaipomenită în Obştească Adunare. N'au lipsit nici cuvintele tari, nici ameninţările. Acum pentru întâia oară se afirmă în Obştească Adunare o părere fermă contrară intereselor celor cari gândeau că li se cuvine orice; şi se afirmă cu un ton de adevărată răsvrătire cu atât mai semnificativă cucât se ştia doar că în spatele celor doi Efori era însăşi atotputernicul Kiselef.

Ţinta atacurilor era Logofătul Mihai Racoviţă; se lovea în el ca să înţeleagă Eforul Pantelimonului, Mihai Ghica, dar cu gândul nemărturisit să înţeleagă şi Kiselef.

La un moment dat, în urma unui răspuns prea tăios al Logofătului Mihalache Racoviţă, Comisia cercetării pricinelor bisericeşti care avea în cercetare şi proectul regulamentului spitalelor, cere Adunării

www.dacoromanica.ro

prezidată de Mitropolitul Neofit „*a îndrepta pe Dumnealui Logofă-*„*tul Racoviță și a-l face a cunoaște cum trebue să scrie, măcar că a-*„*ceastă Comisie este încredințată că răspunsul iscălit de dumnealui, nu* „*este nici alcătuirea, nici voința dumnealui*". Este o aluzie directă la Eforul Mihai Ghica, cel care susținea și îmboldea pe Racoviță [48]).

In cele din urmă, la 18 Februar 1833, mitropolitul Neofit, prezident al Adunării, comunică celor doi Efori, că dacă nu aduc „*documenturile*" nu vor mai fi socotiți drept ctitori ai spitale'or, căci „*se so-*„*cotește că totul fără orânduială a se ținea ascunse și a nu le înfățișa* „*ca să urmeze ctitoriceștile orândueli*".

Hărțuit, suspectat și amenințat, Vornicul Mihai Ghica n'a mai putut răbda și la 7 Martie 1833, scrie Mitropolitului anunțându-l că retrage proectul regulamentului depus de Efori, că renunță la demnitatea de Efor, lăsând ca fratele său Grigore Ghica, fostul Domnitor și Efor, să conducă el spitalul Pantelimon așa cum l'a condus și până acum :

> „*Il ne me reste donc, pour le cas que l'Assemblée Générale persisterait à ses prétentions, que de retirer mon projet, de le déclarer comme non avenu, de me demettre de la curatelle que j'exerce. Dès lors elle reviendra à mon frère le Prince Grégoire Ghika, au nom duquel je l'ai exercée jusqu'à présent et qui a lâ-dessus des droits personnels munis de toutes les formalités requises, et l'hôpital ira son train, comme par le passé*" [49]).

La 13 Martie 1833. Mitropolitul Neofit ,adresează un raport lui Kiselef care sta mereu la Iași, în care rezumă hărțuelile de până acum provocate de scrisoarea-răspuns, scrisoarea sibilică pe care a trimis-o Kiselef la 26 Ianuarie trecut, anexează scrisoarea de mai sus a lui Mihai Ghica, și cere un cuvânt hotărâtor din partea lui. Așteptare zadarnică.

Din motive ce nu vom ști niciodată, Kiselef a crezut că-i mai prudent, să tacă. A lăsat lucrurile așa fără nici o urmare. Obșteasca Adunare și-a închis porțile la 25 Martie 1833; s'a redeschis la 10 Ianuar 1834, dar chestiunea Regulamentului n'a mai fost desgropată. Preocupări de altă natură au făcut să dispară tot interesul pentru chestiunea spitalelor. Lumea era preocupată acum de alegerea noului Domnitor. Oamenii cei mai de seamă se grupau după interese, dar mai ales după direcția vântului care ducea șansele de domnie pentru unul sau pentru altul.

Kiselef sta nehotărât. Desigur că înfruntarea ce i-a făcut Obșteasca Adunare prin refuzul de a vota Regulamentul spitalelor recomandat de el cu atâta căldură, atârna greu de tot în balanța gânduri-

48) Analele parlamentare, vol. III/1, pag. 366—394. — Gălășescu. Eforia spitalelor, pag. 366—400. — Gomoiu. Din Istoria medicinei, pag. 242—247.

49) Analele parlamentare Vol. III/1 pag. 393. — Gălășescu l. c. pag.. 392.

www.dacoromanica.ro

lor lui; se angajase prea mult în această chestiune, fusese înfruntat, el care nu ştia decât să poruncească, de aceia aducerea la domnie a unui Ghica dintre cei huliţi de Obştească Adunare, poate că-i da satisfacţia unei revanşe.

Aceste împrejurări, poate şi altele, l'au determinat să pună ochii pe Spătarul Alexandru Ghica, frate cu Grigore Ghica, fost Domnitor şi Efor al spitalului Pantelimon înaintea venirei Ruşilor, frate şi cu Mihai Ghica, Eforul contra căruia s'a ridcat Obştească Adunare. Alegerea lui Kiselef era uşurată de faptul că Alexandru Ghica fusese pe vremuri şeful Piniştilor rusofili refugiaţi în Ardeal după mişcarea eteristă, aşa că era socotit ca om cu simpatii pentru Ruşi. Preferinţa lui Kiselef a făcut ca toţi oamenii zilei să roiască acum în jurul viitorului Domn şi a Ghiculeştilor în general, dar mai ales în jurul Vornicului Mihai Ghica. La începutul anului 1834, hotărârea lui Kiselef era fixată: Alexandru Ghica avea să fie Domnitor.

Din acest moment s'a hotărât şi soarta Regulamentului spitalicesc: victoria urmaşilor ctitorilor fondatori era asigurată. După toată logica şi legalitatea trebuia să rămână în picioare Regulamentul admis la 2 Februar 1831, pentrucă Obştească Adunare nu s'a pronunţat şi n'a votat nici proectul depus de Efori, nici proectul modificat de Sfatul administrativ. Legal era numai cel din 2 Februarie 1831.

Dar logica şi dreptatea nu merg niciodată pe acelaş drum cu politica şi mai ales cu puterea vremelnică dată oamenilor politici. Acum, puterea era în mâna Ghiculeştilor, de aceia logica şi dreptatea era de partea lor. Kiselef putea fi satisfăcut de lovitura dată, pentrucă ceiace n'a putut face el cu atotputernicia lui, o va face arbitrarul la adăpostul unei Domnii îngăduitoare cu cei cari au să calce logica şi dreptatea.

Nici n'apucase să vie vestea oficială a alegerei lui Alexandru Ghica, veste care a întârziat până la 15 Aprilie 1834, şi Eforii duşi de Vornicul Mihai Ghica, dau ordin la 14 Martie 1834, ca spitalele să se conducă după fiinţa Regulamentului întocmit de ei, măcar că nu era întărit de Obştească Adunare.

Era un act ilegal făcut la adăpostul autorităţei fratelui care avea să-şi inaugureze domnia întărind prin tăcerea sa ilegalitatea comisă de Efori, printre cari se afla Mihai Ghica, fratele Domnitorului. Era o verigă mai mult la lanţul nesfârşit al ilegalităţilor comise de urmaşii ctitorilor fondatori cu instituţiile întemeiate de ei.

Şi n'a mai protestat nimeni.

Cu gândul la zilele de răsvrătire, atunci când luase parte la făurirea Regulamentului din 5 Decembrie 1830, Regulament întărit la 2 Februar 1831, Barbu Ştirbei, acum Logofăt al pricinilor bisericeşti, cuvântează nostalgic la 16 Noembrie 1834:

„Eforia spitalurilor, ai căreia mădulari se află şi dumnealor pome-„niţii ctitori ai Sf. Pantelimon şi Coltea, au alcătuit un proect de înte-„meerea şi buna chivernisire a spitalurilor, care s'au înfăţişat Obşteştel „Adunări din 1832. Dar până a se legiui acest Regulament, după pu-

www.dacoromanica.ro

„nerea la cale a vremelniceştii oblăduiri, se urmează astăzi după dânsul, „asemănându-se Eforia întru toate cu coprinderea sa" [50]).

Acest deziderat nostalgic *„până a se legiui acel Regulament"* nu se va întâmpla nicicând sub oblăduirea Ghiculeştilor. Iar ce s'a mai întâmplat cu Eforia spitalelor condusă de un Regulament ilegal vom studia în volumul următor.

II. — ORGANIZAREA SANITARĂ A CAPITALEI.

Organizarea sanitară înfăptuită de Grigore Ghica prin reforma dela 5 Aprilie 1824, s'a menţinut în vremea ocupaţiei ruseşti cu toate dezastrele ciumei şi necazurile aduse de prezenţa unei ocupaţiuni militare străine. Dintre medicii oraşului cari existau în anul 1827, numai d-rii Const. Filitis şi Oler s'au refugiat la Braşov; ceilalţi: Const. Caracaş, Mesiţ, Panaiotache, Arsache, Seráfim, Exarhu, Episcupescu, Sporer, Grunau şi Alexandridis toţi au rămas la posturile lor, făcându-şi pe deplin datoria de medici şi de medici slujbaşi. D-rii Constantin Caracaş şi Mesiţ au plătit cu viaţa împlinirea acestei datorii.

Kiselef, ca să procedeze cu rânduială şi să alcătuiască o organizare temeinică, a avut în vedere două laturi: mai întâi a căutat să reglementeze diferitele servicii în raport cu sănătatea publică şi apoi s'a ocupat de încadrarea serviciilor cu personal medical destoinic.

a) REGULAMENT PENTRU INTREBUINŢAREA ŞI PAZA BUNEI ORÂNDUELI IN POLITIA BUCUREŞTILOR.

Mai întâi s'a întocmit organizarea politică a Capitalei întocmindu-se Regulamentul Sfatului orăşenesc. Apoi, la 5 Martie 1830, Kiselef întocmeşte o comisiune compusă din Logofătul Alexandru Filipescu ca preşedinte, polcovnicul de ingineri Baumer, Aga Costache Cantacuzino, şi Vornicul politiei Barbu Ştirbei ca membri, care să chibzuiască *„toate mijloacele câte privesc la curăţenia politiei şi la aducerea în bună „stare a tuturor câte s'ar socoti pentru folosul ei şi a norodului ce lo- „cueşte într'ânsa..."*, arătându-se mijloacele băneşti pentru preîntâmpinarea cheltuelilor trebuincioase [51]).

In această direcţie totul trebuia luat dela capăt, pentrucă *„în ad- „ministraţia internă a oraşelor... nu exista nici o măsură de curăţenie „sau de salubritate...; săracul lipsit în caz de boală de ajutorul docto- „rului, spiţeriile lăsate pe placul lor, nici un mijloc de a se asigura de „calitatea şi de prepararea doctoriilor, dar încă de capacitatea celor ce „le vindeau"*, spune Ştirbei.[52]).

---

50) Analele parlamentare, Vol. V, pt. I, pag 243.

51) Analele parlamentare, vol. I/1, pag. 442.

52) Raportul lui Barbu Ştirbei către Kiselef, în Convorbiri literare, anul XXII, pag. 849.

www.dacoromanica.ro

Negreşit că spusele lui Ştirbei, adevărate pentru epoca dezastrului adus de răsboi şi ciumă, nu sunt aplicabile epocei anterioare acestui prăpăd, pentrucă din studiul făcut până acum am arătat cu dovezi ce nu se pot tăgădui, străduinţele fără seamăn ce s'au făcut dela 1775 încoace pentru a se pune bună rânduială în asistenţa săracului, în controlul practicei medicale şi spiţereşti, cât şi în chestiunile edilitare în raport cu igiena.

Aprecierile lui Ştirbei par mai mult o justificare a severităţei cu care a procedat Kiselef la realizarea planurilor lui de organizare şi mai ales ca să reliefeze cât mai mult rezultatele acestor realizări.

Pentru reglementarea cerută de Kiselef se întocmise deja două proecte, unul de către Aga Cantacuzino şi altul de Banu Băleanu, dar se vede că nu erau suficiente; de aceia, Obştească Adunare a Divanului alătură pe lângă comisiunea numită de Kiselef, pe d-rii Constantin Estioti şi Grunau şi arhitecţii Hartel şi Host (sau Ott), ca specialişti, cari să întocmească un regulament complect de poliţie şi organizare sanitară. Regulamentul întocmit a fost întărit la 6 Iulie 1830:

CAP. I. Chibzuirile pentru toate câte privesc la curăţenia şi îmbunătăţirea politiei.

Secţia I. Art. 1—4 fixează hotarele Bucureştilor, cari trebuesc însemnate cu petre de hotar; fixează barierele de intrare şi eşire, celelalte uliţe urmând să se „înfundeze".

Secţia II. Art. 5—9, hotărăsc modalitatea curăţirei şi pavarea uliţelor mari; hotărăsc condiţiunile sub care se pot clădi casele noi şi repararea celor vechi; construirea latrinelor şi a morilor din lungul Dâmboviţei, cât şi curăţirea Dâmboviţei.

Secţia III. Art. 10—12 hotărăsc tăerea unor şanţuri în lungul şi latul oraşului prin cari să se dea scurgere lacurilor şi băltoacelor depe uliţe şi diferite alte locuri.

Secţia IV. Pentru curăţenia şi acele câte privesc la sănătatea orăşenilor.

Art. 13. Să se îndatoreze fieşcare de obşte şi fără osebire, stăpân de casă sau prăvăliaş, să-şi mature atât curţile cât şi pe dinaintea caselor i prăvăliilor partea je jumătate din uliţă cât îi ţine faţa casei, însă de douăori pe săptămână, în zile hotărâte, Marţi şi Sâmbătă; iar gunoiul să se strângă pe alăturea în marginea uliţelor, ca viind carele cele orânduite, să-l ridice şi să-l scoată afară.

Art. 14. Să fie cel puţin 50 de care cu câte doi boi închiriate prin contract, cari, împărţite pe uliţe, să fie datorate a umbla toată ziua şi veri unde va găsi cât de puţin gunoi ori stârv de dobitoace, să-l ridice şi să-l ducă afară.

Osebit de aceste 50 care, să se îndatoreze şi contracii caldarâmurilor din uliţele cele mari, ca să aibă şi din parte-le o sumă de care cât se va socoti, spre a fi de mai bună înlesnire şi de ajuns în-

www.dacoromanica.ro

tru lucrare, atât vara pentru căratul gunoaelor, cât şi iarna pentru curăţirea noroaelor.

Art . 15. Locurile cele hotărâte pentru scoterea gunoaelor sunt cele mai jos arătate:

a) pentru Podul Mogoşoaei, i pentru mahalalele dimprejur, la gropile de nisip ce sunt în capul uliţei Târgoviştei lângă grădina lui chir Ioan Scufa; lungimea lui stânjeni 200 şi lărgimea iarăşi asemenea.

b) Pentru Podul Târgului de Afară i pentru mahalalele dimprejur, la capul numitului Pod în drumul Focşanilor pe mâna stângă, eşind din Bucureşti în dreptul locului ce s'au hotărât pentru îngroparea morţilor; lungimea lui stânjeni 200 şi lăţimea iarăşi asemenea.

c) Pentru Podul lui Şerban-Vodă i pentru mahalalele dimprejur, la capul numitului pod, începând dela strajă la vale, pe din dosul unei grădini a d-lui Banului Brâncoveanu; lungimea lui stânjeni 225, iar lărgimea iarăşi asemenea.

d) Pentru Podul Calicilor i pentru mahalalele dinprejur, la capul numitului pod în deal, pe locul din drumul Craiovei, care este dincolo de via Exc. Sale Ghinăralului Varlaam; lungimea stânjeni 225 şi lărgimea iarăşi asemenea.

Iar gunoaele mahalalelor Gorgani şi Mihai Vodă se vor duce iarăşi la gropile de nisip, care s'au hotărât pentru Podul Mogoşoaei, fiindcă le cade cu apropiere.

Art. 16. Tot la aceste locuri de gunoae va fi îndatorat fieşcare orăşean, cu carele sale, să-şi ducă şi băligarul grajdului, de douăori sau cel puţin odată pe săptămână, încât să nu i se afle băligar în curte. Iar cine va îndrăzni de aici înainte a mai arunca gunoi ori pe Dâmboviţa, ori pe locurile ce se hotărăsc a rămânea slobode pe marginea cea dreaptă şi cea stângă a acestei gârle, ori la vreun alt loc slobod din Politie, se va pedepsi strașnic şi se va îndatora a plăti straf la venitul Casei Politiei, un galben împărătesc; îngrijind Politia pentru aceasta cu mare privighere de a se păzi întocmai.

Art. 17. Să fie 16 care cu buţi, închiriate iarăşi prin contract, cari, împărţite pe uliţele cele mari, să fie datoare a căra apă în toate zilele şi a uda caldarâmul, măturând şi praful, cari buţi, la căpătâiul cel dinapoi, să aibă câte un vas de tinichea cu găuri, ca printracel vas să se verse apa din bute şi să se facă udarea caldarâmului.

Art. 18. La patru locuri afară din Politie, la capul uliţelor celor mari, să se facă câte o piaţă mare, ca acolo să se strângă în toate zilele dearândul, carele ce vor veni dupe la sate, cu lemne, fân, orz, cărbuni, varză şi orice alte felurimi de producturi; şi locuitorii Politiei ce vor avea trebuinţă de acestea, să meargă acolo a le cumpăra; şi cumpărându-le să aibă voe a le băga în Politie chiar cu carele acele, ca să le aducă până la casele lor; pentru

www.dacoromanica.ro

care s'au chibzuit piețele ce se însemnează mai jos și fiește-care piață va avea întindere ca la 12.000 stânjeni înpătrați, însă:

1) La capul Podului Mogoșoaei pe locul ce cade între șoseaua care merge la Herăstrău și între șoseaua care merge la Colintina.

2) La capul podului Târgului de Afară. în locul acel ce până atunci era târg obștesc și se numea Obor.

3) La capul Podului lui Șerban-Vodă. pe deal. în potriva viei Serdarului Costache sin Mihail Chiriță.

4) La capul Podului Calicilor. pe dealul ce este din susul strejei. între via Exc. Sale Generalul Constantin Varlam și între via răposatului Clucer Chiriac.

Pentru mahalagii ot Gorgani și Mihai Vodă. cari au eșire din Politie pe Ulița Podului de Pământ, s'au socotit de prisos a se face și altă piață. ca uni ce pot a se sluji cu cea din Podul Mogoșoaie. căzându-le cu apropiere.

Art. 19. Șase piețe mari. să se hotărască în Politie pentru vânzare de carne. zarzavaturi. poame. pește. malai și orice alte felurimi de producte care privesc la îndestularea obștei. împărțite după osebirea isnafurilor sau vânzătorilor. nefiind slobod nimeni de acum înainte a mai face asemenea vânzări prin alte locuri.

Aceste piețe se vor cumpăra cu bani. ca să fie totdeauna obștei și hotărâte pentru o asemenea trebuință. care să fie la mai jos însemnatele locuri ce cad îndemânatece pentru toată întinderea Politiei. însă:

1) Pe Podul Mogoșaiei. la casa răposatului Clucer Alecu Niculescu. sau pe locul dumnealui Cămărașului Iancu Ghica. ce este din dosul casei răposatului Clucer Deșliu: iar neînvoindu-se cu aceștia pentru preț. se va căuta alt loc împrejur.

2) Pe Podul Târgului de Afară. la zidurile Doamnei Ancuței. lângă casa Băltărețului. sau nevoind stăpânul locului a-l vinde. se va găsi altul împrejur.

3) Pe Podul lui Șerban-Vodă. aproape de mânăstirea S-tului Spiridon cel Nou. în locul unde se făcea dulapul. care loc era al sfintei Mitropolii si Sfânta Mitropolie din bunăvoință poate să-l dăruiască obștei. ca să nu se mai dea bani în cumpărătoare de alt loc.

4) Pe Podul Calicilor. la Casa Doamnei Logofetesei Catincăi Bărcănească. ori nevoind să-l vânză. se va găsi alt loc împrejur.

5) Subt mânăstirea Mihai Vodă. pe locul D-lui Stolnic Petrache. ce-l are luat cu embatic dela numita mânăstire: care piață va fi pentru mahalele: Podul de Pământ. Gorgani și altele din partea locului: iar nevoind a-l vinde. se va căuta alt asemenea loc împrejur.

6) In târg. a căreia așezare să fie în locul unde acum se află Pușcăria. fiindcă Pușcăria are a se face în Mânăstirea S-tului Spiridon. după cum se va vorbi mai la vale pentru aceasta.

www.dacoromanica.ro

Art. 20. La fieşcare piaţă, până a se face cişmelile, să se facă câte un puţ ghizduit cu piatră până în fund, ca să fie apă îndestulă pentru spălatul tărăbilor de carne, de peşte i zarzavaturile; şi toate aceste pieţe să fie aşternute cu caldarâm de piatră".

Articolele cari urmează dela 21 la 33, le rezumăm: Se opreşte specula alimentelor: „precupeţii ce au obicei de ies afară din poli-„ţie şi întâmpină carele cu producturi ca să le cumpere ei şi pe „urmă să le vânză la orăşeni cu îndoit, întreit sau şi mai mult preţ, „să se poprească; şi orice felurime de producturi vor veni spre „vânzare, să intre drept în pieţele cele hotărâte, ca să se cumpere „de orăşeni cu preţul ce se va putea învoi; iar precupeţii, nici „chiar din pieţe să nu fie slobozi alt-fel a cumpăra, fără numai „după şapte ceasuri turceşti ale zilei; câte producte vor rămânea ne-„vândute de ţărani la orăşeni, pe acelea să le cumpere precupeţii". Se fixează locul unde trebue tăiate vitele, locul unde au a se prepara săpunurile şi locurile pentru vânzarea şi prepararea peştilor. Se opreşte îngroparea morţilor pela biserici în oraş; în acest scop se fixează locul a patru cimitire, care trebuesc îngrădite şi să aibă şi câte un paraclis. In fiecare din cele cinci plăşi ale oraşului anume biserici trebue să ţie câte un dric mai elegant pentru dusul morţilor mai de seamă. Creştinii şi cetăţenii de alte rituri au cimitirele lor. Articolul ultim, art. 32 hotărăşte aducerea apei: „Pentru ciş-„mele este neapărată trebuinţă a se face în Politie, dar după chib-„zuirea ce au făcut arhitectonii, s'au văzut că numai pentru cinci-„zeci deocamdată, cişmele, trebuesc lei 1353140, şi apa lor să se a-„ducă din Dâmboviţa dela satul Bâcu, judeţul Ilfov, căci isvoare prin „prejur nu s'au găsit de unde să se poată aduce apă îndestulă: „şi fiindcă venitul ce s'au întocmit spre cheltuiala înbunătăţirei Po-„litiei este mic, nu rămâne alt mijloc decît din prisosul veniturilor „mânăstirile pământeneşti să se facă un irat (venit) pe o sumă de „ani, sau şi din acelea ce se va mai chibzui de către Obştească Adu-„nare, ca să poată lua sfârşit facerea cişmelilor mai în scurtă „vreme".

Secţia V. — Art. 33—36. Pentru înfrumuseţarea Politiei. Se înfiinţează felinare care ard cu „untdelemn sau untură de peşte"; se fac trei pieţi pentru plimbarea publicului şi un teatru „cu actori destoinici". Se prevede şi angajarea unui arhitecton al oraşului.

CAP. II.

Secţia I. Alcătuirea Poliţiei şi îndatoririle sale. Art. 37—45. Oraşul se împarte în cinci plăşi, fiecare cu câte un comisar şi slujbaşii necesari „jandarmi" pentru pază. Mai mare este Aga. Sediul principal este în dosul Hanului Manuc. Printre celelalte atribuţii, Agia are sarcina să supravegheze: 1) „Curăţenia ce trebu-„eşte a se păzi totdeauna la pietele de vânzare i alte locuri publice. „2) Pentru regula ce se va chibzui de către Doftorii politiei, atât

www.dacoromanica.ro

..asupra vânzări lucrurilor celor de mâncare, cât şi a celor altora ..asemenea ce privesc la sănătatea obştei". Privighează să nu se întâmple incendii: se propune înfiinţarea de foişor de foc, coşari cari să fie datori să cureţe toate coşurile. Tot Agia privighează asupra străinilor, reglementează dreptul de a purta arme, paza de noapte şi controlul slugilor.

Secţia II. ..Alcătuirea comisiei de doftori. Indatoririle sale şi orânduiala ce trebueşte a se păzi asupra spiţeriilor.

Art. 46. Să fie cinci Doftori ai Politiei orânduiţi din cei mai cu ştiinţă, însărcinându-se fieşcare anume cu îngrijirea unei plăşi, iar datoriile fieşcăruia vor fi cele mai jos arătate:

1) Să meargă câte două ceasuri pe toată ziua, în vreme hotărâtă, la casa ce se va închiria într'adins, la locul cel mai de mijloc al plăşei, ca să cerceteze pe rând pe toţi bolnavii ce se vor înfăţişa acolo şi prin reţete, să le orânduiască trebuincioasele doftorii.

2) Va altoi şi pe toţi copii i alţi oameni ce vor fi în asemenea trebuinţă, având pentru aceasta osebită privighere ca prin mijlocul Comisarului şi epistaţilor plăşei, să fie îndatoraţi părinţii a-şi trimite la casa cea hotărâtă, pe toţi copii cei de curând născuţi, în anul dintâi al naşterei lor, spre a-i altoi.

3) Să fie datori a merge cel puţin odată pe săptămână la piaţa de vânzarea producturilor, iar mai cu osebire cele ce pot aduce vătămare la sănătatea obştei, cum: carnea, pâinea, peştele, poamele şi altele, şi să facă raport către Agie ca, pentru cele ce se vor fi urmând în potrivă, îndată să se pună măsurile cele de îndreptare, iar cei ce cad sub greşeală să-şi ia pedeapsa cuviinciosă.

Asemenea privighere va întinde în tot coprinsul plăşei, ca orice va băga de seamă, că se urmează în potriva sănătăţei obştei, cum: necurăţenia uliţelor, lepădarea de stârv şi, într'un cuvânt, câte altele va socoti că pot fi vătămătoare, îndată să facă cunoscute prin raport Agiei, spre păzirea bunei orânduieli şi mustrarea celor cu nebăgare de seamă către a lor datorii.

Art. 47. Aceşti cinci Doftori, adunându-se cu toţii pe fieşcare cincisprezece zile odată, la una din casele ce se orânduesc prin plăşi pentru Doftori, care va cădea mai cu îndemânare, vor închipui o Comisie sub preşidenţia unuia, ce se va alege dintr'ânşii şi carele se va schimba pe rând pe tot anul, însărcinat cu îndatoririle cele mai jos arătate:

1) Fieşcare dintr'aceşti Doftori, la toata adunarea de cincisprezece zile, să-şi facă relaţia pe scurt pentru câte va fi băgat de seamă că se urmează în coprinsul plăşei sale, aducătoare de vătămare la sănătatea obştei, precum şi pentru felul boalelor ce vor vedea că sporesc după vreme: şi cu toţii chibzuindu-se pentru orice

www.dacoromanica.ro

va privi la sănătatea obștei, să facă raport către Stăpânire, ca măsurile ce se vor socoti folositoare, să se pună în lucrare; iar acele relații sub iscălitura fieșcăruia Doftor, precum și copiile dupe raporturi, să se păstreze la cancelaria Adunărei; de aceia, pe lângă numita Comisie se va orândui și un Logofăt vrednic.

2) Această Comise este însărcinată a cerceta diploma Doftorilor celor noi și a hirurgilor ce vin aicea; și niciunul dintr'ânșii nu va fi volnic a face meseria doftoricească sau hirurgicească, până nu va înfățișa mai întâi la această Comisie diploma ce va avea, care găsindu-se întru toate după orânduială, se va face Jurnal și, iscălit de Doftorii Comisiei, se va păstra originalul la Cancelaria sa; iar acelui Doftor i se va da îndată copie adeverită.

Asemenea, întocmai, se va urma și pentru spițeri; ca aceia numai, ce vor înfățișa diploma pe numele lor, cumcă întru adevăr au petrecut cursul învățăturei după orânduială, la vreuna din Academii, să fie volnici a ținea spițărie în această țară.

La deschiderea fieșcărei spițerii noi, să meargă toți Doftorii Comisiei a cerceta doftoriile de sunt bune, precum și dacă spițeria este îndestulată cu doftoriile cele trebuincioase; după care făcându-se jurnal și găsindu-se spițerul la toate după orânduială, i se va da voe a vinde; iar în potrivă, să se poprească.

4) Vor fi îndatorați Doftorii acestei Comisii să meargă toți împreună cel puțin odată pe lună și fără veste la fieșcare spital, ca să cerceteze cu deamăruntul starea bolnavilor, căutarea ce li se face, atât despre curățenie, cât și despre hrană, precum și doftoriile ce li se dau, făcând îndată raport la Stăpânire de se păzește întru toate buna orânduială.

Întocmai va urma și pentru Orfanotrofia ce se va orândui.

5) De două ori pe an, la vreme hotărâtă, toți Doftorii acestei Comisii împreună și cu unul din spițerii ce va fi mai cu știință și cu ipolipsis, care se va alege de către Doftori, să meargă a vizitarisi cu osebită băgare de seamă, toate spițeriile cele din politie, spre a se încredința de sunt doftoriile în stare bună și de are fieșcare spițerie toate cele trebuncioase; iar în potrivă fiind, doftoriile cele vechi să se petoetluiască și îndată Comisia Doftorilor, să facă raport către Vornicul cel Mare, carele, după al doilea cercetare, va porunci să lepede doftoriile cele vechi și spre pedeapsă acel spițer să plătească taleri 500 pe seama spitalurilor.

Art. 48. Să fie doi hirurgi, dintre care unul va fi operator și altul mamus, spre a se întrebuința de către Comisia Doftorilor unde se va găsi cu cale, la întâmplări extraordinare.

Art. 49. Fieșcare spițerie să fie îndestulată cu toate acele doftorii câte se arată în Farmacopea Austriacească, și pe tot anul să preînoiască toate doftoriile, scoțând extracturi, elixiruri, siropuri și altele asemenea din câte burueni sau flori sunt supuse la stricăciune.

Art. 50. Spițerii să vândă doftoriile întocmai după taxa Vienei, cea de acum...

www.dacoromanica.ro

Art. 51, 52 se referă în întregime la comerțul spițeresc... [53]).

Art. 53. De neapărată trebuință este a fi un Veterinar sau Doftor de vite, carele pe fieșcare zi, să fie dator a merge să vază vitele ce se tae la măcelării, de sunt sănătoase, însă până a nu se tăia, ca să nu îngăduiască a se tăia vită bolnavă; sau la împotrivă urmare, să reportuiască îndată [54]).

Apoi se fixează câte cinci sute de lei drept chirie pentru fiecare local, în cele cinci plăși, pentru medicii respectivi; 200 de lei pe lună simbria unui logofăt și 600 de lei pe an cheltueli de cancelarie [55]).

Regulamentul a fost întărit la 6 Iulie 1830. Dar aceasta nu înseamnă că s'a și pus în lucrare minunatele lui dispoziții. Pentru asta trebuia timp și mai ales bani mulți. De aceia propunerile nu s'au putut realiza decât treptat. Către sfârșitul anului 1833, Vornicia mare a cerut tuturor orașelor, să raporteze despre înbunătățirile urgente de care au nevoe; printre răspunsurile primite avem și pe cel al Eucureștilor, din care se poate vedea ce anume rămânea de realizat din prevederile Regulamentului:

1) Se cere înființarea canalelor de scurgerea apelor;

2) Caldarâm de piatră.

3) Facerea a 50 de cișmele prevăzute în regulament, la care se propune „că mai bine ar fi să se aducă din Evropa instrumenturi și maistri pentru cișmele artiricești, care poate să fie o prea mică cheltuială pe lângă suma ce se arată mai sus (1.800.000), și totodată dobândește orașul apă de isvor".

4) In locul celor șase piețe prevăzute în regulament se propune înființarea a patru piețe în lungul celor patru poduri mari ale orașului.

5) Fixarea hotarului orașului.

6) Inființarea unor foișoare de foc „cu ceasoarnice și clopote".

7) O piață mare în târg. Un teatru. O grădină publică. Ceasornice pela mânăstiri. Un anumit plan de construcții pe podurile cele mari, zise Poduri domnești.

Și pentrucă Vornicia Mare se interesa la fel de înbunătățirile necesare celorlalte orașe, s'au înregistrat răspunsurile tuturor orașelor din Muntenia. Este un document frumos și de netăgăduită valoare pentru oricine ar vrea să studieze mersul evolutiv al desvoltărei orașelor noastre: dar din cauza lungimei, este imposibil de redat în această lucrare, nici

---

53) Vezi vol. II, pag. 578.

54) Analele parlamentare, vol. I/1, pag. 470—475.

55) Idem, pag. 488.

www.dacoromanica.ro

măcar în rezumat, pentrucă s'ar perde farmecul ce-l poate avea numai un studiu complect. Ne mulţumim a-l semnala celor interesaţi [56]).

b) INCADRAREA SERVICIILOR CU PERSONAL MEDICAL.

Incadrarea serviciilor sanitare ale oraşului cu medicii necesari era treabă mai grea. Greutatea sta în faptul că mai întâi trebuia să se regulieze situaţia doctorilor cari au stat şi şi-au făcut datoria în vremea ciumei, dintre cari unii erau deja în slujba oraşului numiţi cu leafă încă din vremea lui Grigore Ghica.

In adevăr în timpul ocupaţiei ruseşti veniturile oraşului erau în mâna Ruşilor şi aceştia plăteau când vreau şi suprimau lefurile iarăş când voiau ; în acest chip au mers lucrurile până la venirea lui Jeltuhin ca guvernator rus la noi, care, aşa dintr'odată a suprimat plata doctorilor, unora din Martie. altora din Aprilie 1829 ; totuşi medicii au rămas la posturile lor continuând a-şi face datoria.

Când a venit Kiselef medicii neplătiţi s'au plâns lui.

La 30 Decembrie 1829, primind reclamaţia, Kiselef s'a adresat Divanului ca să-i dea informaţii în această pricină :

> *„Doctorii oraşului Bucureşti ce caută de săraci, în jalba ce mi-au dat, arată că ei primeau întotdeauna leafă din Casa milelor pentru ostenelile lor. Acea leafă a încetat dela 1 Martie 1829, fără a şti pricina. Acum roagă spre a se urma leafa şi pe vremea viitoare. Pun înaintea Divanului, să mă înştiinţeze cu deamănuntul de osârdia lor ce au arătat în oraş. Asemenea să-mi arate cine anume sunt, cât, şi dela cine primeau leafa, şi pentru care pricină au încetat". ss. Macedonski (tâlmaciu).* [57]).

La rândul lui, Divanul cere deslușiri Departamentului Epitropiei obştirilor, cel întocmit de Grigore Ghica. Şi acest Departament răspunde la 21 Ianuarie 1830, printr'un lung raport în care înşiră toate documentele existente în condicele ce se găseau la acest Departament, începând din anul 1816. Din aceste documente se desprinde organizarea făcută de Vodă Caragea în anul 1816, aşa cum am dat-o mai sus în capitolul „Creiarea medicului public şi organizarea sanitară" [58]), modificările introduse de Grigore Vodă Ghica şi motivele pentru cari s'au suprimat lefile doctorilor :

---

56) Analele parlamentare. vol. IV/1, pag. 314—382. De asemeni : Arh. Stat Ad-tive noi, judeţul Ialomiţa. dos. 2168/1834 roş, la data de 7 Noembrie 1833. P. Samarian. Istoria oraşului Călăraşi. pag. 103.

57) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roş, pag. 53. Rap. 12737 din 30 Dec. 1829.

58) Vezi pag. 301 şi următ.

www.dacoromanica.ro

Către cinstitul săvârşitor Divan al Princip. Valahiei.
Dela Departamentul Epitropiei Obştirilor.

Pitacul Cinst. Divan dela 19 ale următoarei luni. sub nr. 280. cu plecăciune primindu-l. i-am înţeles coprinderea. că Inalt Exc. Sa D-l Prezident al Divanurilor. prin predlojenia Exc. Sale dela 30 ale trecutului Dec. sub nr. 12.737. ce s'au dat la jalba dohtorilor oraşului Bucureşti. prin care arată că ei primeau leafă totdeauna dela acest Departament pentru ostenelile lor ce fac cu căutarea celor săraci. iar dela 1 Martie leat 1829. au incetat acea leafă. cerând a se trimite Inaltului Exc. Sale ştiinţă de osârdia ce au arătat ei într'acest oraş. şi cine anume. cât şi dela cine primeau leafa şi pentru care pricină au încetat.

Pe temeiul căreia. cinstitul Divan cere mai sus arătata ştiinţă. La care cu cinste răspunde Departamentul că. după cercetarea ce au făcut condicelor Epitropiei. se găseşte întocmirea doh orilor politiei făcută din vechime. Iar mai cu întemeere se văzu o poruncă a Domnului Caragea. scrisă din leat 1816 Sept. 18. dată la anaforaua dumnealui Vornicului Mihalache Manul. ce au fost atunci vel Vornic al Obştirilor, şi coprinzătoare că. sfârşitul şi pricina pentru care se dau dela Cutia Epitropiei obştirilor lefi la dohtorii cei arătaţi prin anafora (care erau atunci cincisprezece) şi pentru care se cunosc dohtori ai politiei. în adevăr este. numai ca să fie datori a căuta la boale pre cei săraci şi scăpătaţi. făr de nici o plată. nefiind cu indoială. că dela acei cu stare îşi iau fieşcare plata ostenelilor sale; poruncind ca să arăte numiţilor dohtori să-şi împartă între dumnealor toate mahalalele politiei. după care poruncă se vede. că s'au şi făcut atunci urmare dela Vornicia Obştirilor. precum se dă plinoforie din alăturata foae ce se găsi în hârtiile Departamentului supt pecetea Vorniciei şi iscălitura dumnealui Vornicului Istrati Kreţulescul. Dar de se va fi pus în lucrare acea întocmire sau nu. Departamentul nu are nici o ştiinţă. căci la leat 1824. când s'au întocmit acest Departament (stricându-se Vornicia) de către Măria Sa fostul Domn Grigorie Ghica. nu se vede vreo urmare după orânduiala de mai sus arătată. decât numai. se găseşte la Epitropie cele mai jos însemnate porunci. însă:

Leat 1824. April 5. ponturi pentru întocmirea şi orânduiala Departamentului Epitropiei Obştirilor sub luminata pecetie domnească, între care ponturi, se vede scriindu-se chiar aşa „Leafa la ..opt dohtori po taleri 880 pe lună (fără de a se arăta datoria lor ..în ce chip au a urma"). (Vezi pag. 305).

Leat 1825. Iunie 1. Intărire domnească la o anafora a acestui Departament. prin care arată că în luminatele ponturi ce sunt date. se vede coprinzându-se şi pentru dohtorii politiei că sunt a fi opt şi au leafă pe lună taleri 880, ale cărora nume şi suma lefi fieşcăruia se arată osebit prin alăturată foae. Dar Epitropia neavând vreo osebită poruncă pentru întocmirea dohtorilor anume. care şi înţe anume de numele şi leafa fieşcăruia dohtor. In care întărire se porunceşte ca întocmai să se urmeze darea lefilor de taleri 880. ce este

www.dacoromanica.ro

însemnată la numele fieşcăruia dohtor şi se arată prin numita anafora, cu osebire numai că în locul dohtorului Rasti, să se aşeze dohtorul Constantin Alexandridis. (Vezi pag. 305—306).

1826, Februar 5. Pitac domnesc către acest Departament coprinzător că dumnealui dohtorul Serafim, au avut şi mai înainte leafă dela această Epitropie, de aceia îi orânduieşte leafă câte taleri 150 pe lună şi porunceşte ca din iraturile Cutiei milosteniei să i se răspunză arătaţii bani, pe toată luna. (Vezi pag. 306).

1827, Februar 18. Ipac. Alt pitac domnesc coprinzător fiind, că dumnealui dohtorul Constantin Caracaş, prin hrisoave domneşti are orânduit, să ia leafă dela Cutia milosteniei câte taleri 200 pe lună şi porunceşte a i se da această leafă. (Vezi pag. 306).

1827, Martie 6. Ipac. Alt pitac domnesc pentru dumnealui dohtoru Pantazi Exarhul, că se află între dohtorii politiei, de aceia îi orânduieşte a i se da leafă din iraturile Cutiei milosteniei câte taleri 150 pe lună.. (Vezi pag. 306).

1827, Martie 6. Ipac, alt pitac domnesc pentru dumnealui dohtorul Costantin Filitis, orânduindu-i leafă câte taleri 200 pe lună.

Cari, aceşti patru dohtori de mai sus arătaţi, s'au adăugat peste suma de opt dohtori ce se arată prin ponturile întocmirei acestui Departament. Şi aşa, vel dohtorul Silvestru şi Meşit ce se află morţi, fiind scoşi mai dinainte, acum se află zece dohtori ai politiei, cărora li s'au urmat darea lefei, unora până la sfârşitul lunei Martie leat 1829, şi altora până la sfârşitul lunei April cu acelaş leat, după cum se arată cu deslusire prin alăturata foae, atât numele lor cât şi leafa ce au avut fieşcarele. Iar de atunci li s'au poprit darea lefei numiţilor dohtori, din porunca dumnealui vel Vistiernic, ce au dat prin grai acestui Departament. Dar pentru osârdia dumnealor dohtorilor, ce vor fi arătând acum în politia Bucureştilor, pentru aceasta poate lua cinstitul Divan, desăvârşită pliroforie dela cinstita Comisie a cercetărei bolnavilor.

Semnează Giani Orăşanu şi Ioan Gănescu.

Apoi se adaugă: Numele a opt dohtori ce s'au arătat prin anaforaua acestui Departament al Epitropiei Obştirilor cu leat 1825 şi s'au întărit de Măria Sa fostul Domnitor Grigore Ghica [59]).

După care urmează:

Numele domnilor dohtori ai politiei ce se află acum, ce leafă au avut fieşcarele şi până când li s'au urmat darea lefei pe trecutul an 1829:

200 dohtorului Const. Filitis, i s'au dat leafă până la sfârşitul lui Martie 1829.

200 dohtorului Arsache,, ipac, asemenea.

200 casa răposatului dohtor Constandinache Caracaş, i s'au dat

59) Vezi această listă pag. 305.

www.dacoromanica.ro

până la sfârşitul lunei April leat 1829. Pentru care. aceşti bani ai lefei este pitac al Cinst. Divan scris dela 9 Noemb. 1828 sub nr. 196. coprinzător după predlojenia strălucirei sale graf Palin. fostul prezident al Divanurilor. sub nr. 5369. prin care porunceşte ca leafa ce se da răposatului. să se dea familiei numitului răposat.

150 doht. Serafim. i s'au dat până la sfârşitul lui Martie leat 1829.
150 .. Pantazi Exarhu. ipac. asemenea.
100 .. Ştefan i s'au dat până la sfârşitul lui April.
100 .. Spor i s'au dat până la sfârşitul lui Martie.
85 .. Grunaos. ipac. asemenea.
85 .. C-tin Alexandridis. ipac. asemenea.
70 .. Cler. ipac. asemenea.

1330 [60]).

In răspunsul de mai sus, dat de Departamentul Epitropiei se spune că. în ceiace priveşte ..osârdia dumnealor dohtorilor. ce vor fi arătând ..acum în poliţia Bucureştilor". Divanul să se adreseze Comisiei cercetărei bolnavilor. Drept aceia. Divanul s'a adresat acestei comisii. care, la 20 Febr. 1830 trimite un ..Catastif de dohtorii ce au fost în slujba Co..mitetului. pentru osebitele ostenelile lor de bravură" [61]). După care. Divanul trimite lui Kiselef o ..Arătare de dohtorii ce se coprind în foaia ..trimisă dela Inaltul Comitet al precurmărei molimei şi s'au împărtăşit ..şi de mila. ce din înaltă poruncă s'au făcut :

Cei ce s'au împărtăşit cu câte lei 2400 : Alexandridis. Bubuki. Gusi. Stefan. Estiotis.
Cei ce s'au împărtăşit cu câte lei 2000 : Serafim. Spor. Grunau.
Cei ce primesc acum leafă dela Comitet. dintr'aceiaşi dohtori :

Lachier	lei 200.	Ştefan	.. 400.
Maer	.. 120.	Gusi	.. 400.
Alexandridi	.. 400.	Bubuki	.. 400.

Şi se mai alătură un tablou cu dohtorii cinovnici (adică funcţionari), cari se află pe lângă Inaltul Comitet :

Cinurile şi familiile.	Datoriile ce au împlinit şi ce osteneli au făcut.
1) Mai marele medicinschi cinovnic doctorul Lakier şi 2) Doctorul Marsilie	Cinstiţii se îndeletniceau neîncetat făcând punere la cale în oraşul Bucureşti. pentru precurmarea molimei şi în răspunderea lor era şi vizitarisirea trupurilor moarte.

60) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roş. fila 53.
61) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 46/1829 roş fila 66. raport nr. 369.

www.dacoromanica.ro

3) Lecarul Meer	*Ce se află slujind pe lângă Comitetul dejurnoi, neschimbat, pentru vizitarisirea tuturor comandelor trecătoare. Asemenea era întrebuințat la toate extraordinariceștile întâmplări.*
Dohtori dejurnoi :	
4) Serafim și *5) Maer (lecarul)*	*Au fost întrebuințați la obștească vizitarisire a orașului.*
6) Arsache, *7) Exarhu și* *8) Grunau*	*Când au fost ciumă în București s'au aflat dejurnoi.*
9) Estioti, *10) Gusi,* *11) Alexandridi,* *12) Bubuki și* *13) Ștefan (Episcupescu)*	*Vizitariseau în toate zilele bolnavii ce veneau în hanuri și se opreau acolo. Asemenea vizitariseau neîncetat și pe cei ce se bolnăveau de isnoavă*[62]).

La 12 Aprilie 1830, Divanul trimite încă odată tablourile de mai sus. cu *„cei ce s'au împărtășit de mila ce din înaltă poruncă s'au făcut"*. Adăugând că *„pricina poprirei lefilor este după porunca ce s'au fost dat „de către cel mai înainte Prezident Jeltuhin : iar dohtorul Filitis nu s'au „întrebuințat la nici o însărcinare, precum nici dohtorul Oler, lipsind în „Brașov"*.

Informațiunile ce s'au dat n'au fost suficiente ca să determine pe Kiselef să dea un răspuns imediat plângerei doctorilor. Deocamdată a hotărât la 5 Martie 1830 să se alcătuiască „Regulamentul pentru înbunătățirea și paza bunei orândueli în politia Bucureștilor" de care ni-am ocupat mai sus, care avea să întocmească Comisia doctoricească a orașului și atribuțiile medicilor comunali. Și ca nu cumva să se mai plângă doctorii care făceau serviciu în plășile orașului, că fac serviciu fără plată, la 15 April 1830 au fost înștiințați că de acum înainte vor avea câte 200 de lei lunar, plătiți prin Agia orașului.

In această vreme vechiul Comitet al precurmărei boalei din timpul ciumei. schimbase titlul în cel de *„Comitetul privigherei"*, adică privighia să nu se iveaască din nou epidemia ; dintre medicii cari servise în timpul epidemiei mai rămăsese cinci. câte unul de fiecare culoare sau plasă a orașului : d-rii Alexandridis, Ștefan (Episcupescu), Gusi, Bubuki și Rasti, fiecare cu câte 400 de lei pe lună. In această situație, negreșit că ordinul lui Kiselef care le reducea leafa la 200 lei pe lună nu era de natură să-i mulțumească, dar totuși era mai bine așa decât de loc ca până atunci.

62) A. Stat. Dos. 46/1829 roș. Ad-tive vechi. fila 46, 66, 67, 68.

www.dacoromanica.ro

Şi lucrurile au mers aşa până la 6 Iulie 1830 când s'a întărit Regulamentul întocmit de comisia numită în acest scop la 5 Martie, regulament pe care l-am rezumat în parte în paginele anterioare [63]). Din acest regulament face parte şi noua organizare sanitară a capitalei, aşa că din acest punct de vedere, 6 Iulie reprezintă o dată care trebue crestată adânc pe răbojul vremei, pentrucă dela 6 Iulie 1830 începe un regim nou în ceiace priveşte încadrarea serviciilor medicale cu medici, şi controlul practicei medicale în raport cu sănătatea publică.

Cei cinci medici ai oraşului Bucureşti aveau să formeze Comisia sau Comitetul doctoricesc din Bucureşti, un fel de Consiliu sanitar superior, cu drept de control al liberei practice a medicilor şi spiţerilor şi cu drept de control asupra instituţiilor de asistenţă.

Şi pentrucă exact în acelaş timp se organiza şi serviciul sanitar al caratinelor, care avea în seamă şi serviciul de prin judeţe, la 10 Iulie 1830. Kiselef propune numirea unui mai mare doftor obştesc, care să aibă conducerea tuturor serviciilor sanitare ; ordinul este dat în ruseşte ; aici vom da tălmăcirea românească aşa cum este notată pe ordinul rus :

„Pe temeiul chibzuirei întărite de d. glavnoi Comandueşci, Carantinele şi oboarele de schimb din Prinţipat, în curândă vreme trebue să se întemeeze pe baza regulamentului alcătuit de Inaltul comitet pentru precurmarea ciumei şi pe baza reformei Ocârmuirei din lăuntru a ţărei.

Şi fiindcă după noul regulament (reg. carant.) trebue a se afla în presustvia Comitetului cel mai mare doftor al ţărei, apoi, fiindcă un asemenea acum nu este, pun înaintea Obşteştei Adunări după voia deplin inputernicitului Prezident, după primirea aceştia să se pue în lucrare, spre a se alege cu numire de mai mare doctor al obştirei pe unul din cei mai cinstiţi slobozi doctori de aici, şi să mă înştiinţeze pe cine anume s'au ales pentru această trebuinţă ; pe lângă aceasta de trebuinţă socotesc a adăugi că după alegerea unei asemenea, d. deplin inputernicit Prezident, socoteşte a i se hotărâ lui şi o potrivită cheltuială".

Pe acest ordin se pune următoarea rezoluţie :

„Să se orânduiască dohtorul Isvlotul cu leafă hotărâtă câte taleri una mie pe lună. Semnează : Maior Noghin, Grigore Băleanu, Alex. Filipescu, Ştef. Bălăceanu, Const. Golescu, Tănase Hrisoscoleu, Alex. Nenciulescu şi Barbu Ştirbei". [64]).

Şi la 22 Iulie 1830 se comunică lui Kiselef că :

63) Vezi pag. 493 şi următ.

64) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 25/1830 rog f a 1.

www.dacoromanica.ro

....după chibzuirea ce s'au făcut. s'au găsit cu cale a se orândui cu numire de mai mare dohtor la presusvia Comitetului Carantinelor, dohtorul Istiotul. cu leafă 1000 lei pe lună..." [65]).

Iar după câteva zile. la 8 August. se comunică şi lui Estioti această alegere. [66]).

D-rul Estioti. prin cultura ca şi prin devotamentul arătat cu prilejul combaterii ciumei, s'a impus atenţiunei tuturor. Graţie acestui fapt. Kiselef l'a numit în comisiunea care a elaborat regulamentul orăşenesc din 6 Iulie 1830. prin care se pun bazele Comisiunei doctoriceşti din Bucureşti. Tocmai aceasta era o indicaţiune că Kiselef preferă pe Estioti ca medic şef al serviciilor sanitare : dar. se vede treaba că nu toată lumea era de aceiaş părere. Mai întâi, dacă se observă bine. însăşi numirea de mai sus este numai pentru *..presusvia (adică cancelaria) Comitetului carantinelor*", ceia ce înseamnă că Estioti n'avea nici un amestec la Comisia doctoricească a Bucureştilor : mai apoi. probabil că formalităţile acestei numiri întârziau prea mult. ceia ce supăra pe Kiselef.

Atunci Kiselef întreabă la 18 August. dacă s'a format sau nu Comisia doctoricească sub preşidinţia lui Estioti şi dacă formele cuvenite au fost sau nu întărite de Adunarea obştească. [67]). Iar după câteva zile. la 21 August. Kiselef îşi exprimă din nou *..dorinţa*" clară. de a se numi un *..doctor mai mare în Principat*" care să fie *..ocârmuitor celorlalţi doctori ..politiceşti. numindu-se cilen* (adică membru) *la Comitetul carantinelor :*

.....pe lângă care spre mai bună punere de orânduială a părţei doctoriceşti. aş dori ca să rânduiască un Doctor mai mare în Prinţipat. însărcinându-l pe dânsul ca să fie ocârmuitor celorlalţi doctori politiceşti. numindu-se cilen la Comitetul carantinelor". [68]).

De astădată nu mai era niciunfel de îndoială. Kiselef urmărea unificarea serviciilor sanitare. adică Comisia doctoricească a Bucureşţilor şi Comitetul carantinelor. să fie sub o singură conducere, cea a Mai marelui doctor Estioti. Şi dorinţele lui Kiselef erau totdeauna porunci. de aceia mersul lucrurilor n'au mai întârziat.

La 25 August 1830. Divanul săvârşitor comunică lui Estioti că *..se ..alcătueşte în politia Bucureşti o comisie de cinci doctori pentru îngrijirea ,.sănătăţei locuitorilor sub preşidenţia Dumitale*". Şi în acelaş timp se comunică şi Agiei *..să facă cunoscut acelor doctori. să se înfăţişeze la ..dumnealui Estioti. spre a lua cuviincioasele povăţuri şi a împreună lucra ..spre deschiderea Comisiei doctoriceşti*". [69]).

---

65) Idem, fila 3.
66) Idem. fila 32.
67) Idem, fila 44.
68) Idem, fila 5.
69) Idem, fila 23 şi 24.

www.dacoromanica.ro

După alte cinci zile, la 30 August 1830 s'au confirmat ca medici ai Comisiei doctoricești, doctorii : Ștefan Vasilief (Episcupescu), Alexandridis, Niculai Gusi, Ioan Rasti și Bubuki [70]).

Drept început, trebue să recunoaștem că d-rul Estioti a fost un perfect coleg, pentrucă cel dintâi gând l'a avut pentru colegii lui, cărora propune la 28 August cu raportul care poartă nr. 2, să li se mărească lefile dela 200 de lei pe lună cât aveau atunci, la 600, adică :

5 medici ai Comisiei a câte 600 lei pe lună,
1 hirurg a 400 lei,
1 mamoș a 400 lei,
1 scriitor logofăt cu 200 de lei pe lună.
Total 4000. [71]).

26 Sept. 1830. — Odată întăriți în posturile lor, Divanul cere doctorilor să păsească la îndeplinirea îndatoririlor ce aveau. La 26 Septembrie 1830, le impune să fixeze circumscripțiile sau plășile orașului ; pe de altă parte. Divanul intervine la comisia încfartiruirilor ca „să orân-„duiască *la mijlocul fieșcărei plăși câte o casă pentru strângerea docto-„rilor spre cercetarea bolnavilor*" [72]). Lucru nu era tocmai ușor. Rușii erau stăpâni la noi și nu s'ar fi putut obține închirierea unui local fără învoirea lor ; dar ceiace ofereau ei pentru instalarea caselor medicale, nu conveneau doctorilor, iar acolo unde ar fi voit să se aranjeze doctorii, nu se învoiau Rușii. De aici a urmat o mulțime de tratative și întârzierea acestor înfăptuiri.

24 Oct. 1830. — Tocmai la această dată Kiselef aprobă propunerea lui Estioti, să se mărească lefile doctorilor din Comitet. cu mențiunea ca aceste lefi, până la 15 Iulie trecut. să fie plătite din fondurile Comitetului Privighierei, iar dela 15 Iulie încoace „*să li se sloboadă leafa din „casa lefilor*" [73]).

In acest chip s'a rezolvat și reclamația doctorilor înaintată lui Kiselef la 30 Decembrie 1829. In fapt lucrurile nu s'au petrecut chiar așa. In Noembrie 1830. cu toată hotărârea lui Kiselef, încă tot nu se majorase lefurile doctorilor din Comitet.

Acest lucru a determinat pe medici să se plângă din nou atotputernicului Kiselef, la 1 Decembrie 1830 :

Excellence.

Le Comitè mèdical de la ville prend la libertè d'exposer à Votre Excellence ce qui suit :

Au 15 du mois d'Avril annèe courante, les appointements des mèdecins par arrondissemnt furent reduits de 400 piastres à 200 par mois, et en même temps il a ètèt jugè convenable qu'ils devaient

70) Idem, dos. 2077/1830. roș, fila 5.

71) Arh. Stat. Dos. 25/1830. roș. Ad-tive noi, fila 78.

72) Idem. dos. 25/1830 roș, fila 68.

73) Idem, fila 84 și fila 109, ordin rus.

www.dacoromanica.ro

être payés dorénavant par l'Agia. Obeissants aux ordres superieurs nous n'avons pas cessé de remplir nos devoirs comme par le passé.

Le tres honnorable Divan nous averti en date d'Août 30 année courante, que nous faisons partie du Comité médical nouvellement formé dans la ville pour lequel un règlement spécial a été redigé. Empressés d'obeir aux ordres du Divan, ainsi que de servir utilement notre pays, comme la plupart d'entre nous l'avons fait pendant que la peste a sévissait sur ce pays, au peril de notre vie et avec desavantage pour notre clientelle, nous n'avons pas hésité un moment de prendre connaissance du nouveau reglement, et des nombreux devoirs qu'il renferme. Ainsi nous avons procedé à différants examens relatif à des objets concernant la médecine, dont nous a chargé le très honnorable Divan ; les différentes pharmacies de la ville ont été examinées, dont le rapport a été soumis à l'approbation de Votre Excelence ; des consultations gratuites sont accordées aux pauvres de chaque arrondissement.

Convaincus de l'équité de Votre Excelence nous osons La suplier pour qu'elle prenne en considération, que les modiques appointements qui nous étaient alloués comme médecins par arrondissement n'ont aucune analogie avec les fatigues et les travaux multipliés, que nécessitent l'exact et fidèle accomplissement du règlement, et qu'en conséquence Elle daigne manifester les ordres à cet égard.

Nous avons l'honneur d'être avec le plus profond respect de Votre Excellence les très humbles et très obeissants serviteurs.

ss. Dr. Stephan Wassiloff, Alexandridis, N. Goussi, J. Rasti, Boubouki.

Kiselef pune următoarea rezoluție:

„J'adresse cette petition a l'Assemblée Générale des Divans qui s'occupe maintenant de l'examen du rapport du Bano Brancovanu, pour l'etat des caisses de charitées. Kiselef.

Și adaugă în margine:

J'aurai bien desirer elever la paye des médecins, mais je n'en ai pas la posibilitée; d'ailleurs ils ont accepter volontairement la proposition de l'Aga que d'autres avaient aussi réchercher.

Néamoins comme je vois des médecins penssionés par la Caisse de bienfaisance (en faveur des pauvres) il aurait été juste d'aviser aux moyens de donner la prefference aux Médecins du Comité Médical qui accordent des consultations gratuites et sont... à même de se consacrer au service des indigens.

Il aurait fallu de plus s'arranger avec un des pharmaciens de la ville pour aider les pauvres de médicaments simples et de bas prix, en portant la dépense par la Caisse de bienfaisance, qui de la sorte atteindrai sa véritable destination [74]).

74) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830 roș. fila 4 și 5. Dela pentru orânduirea Caselor făcătoare de bine.

www.dacoromanica.ro

14 Noembrie 1830. — Executarea ordinului dat la 26 Sept., acela de a se căuta case în mijlocul circumscripţiilor medicale, pentru instalarea biroului medicului, în care să dea şi consultaţii săracilor circumscripţiei, a întârziat din cauza opunerei de până acum a Ruşilor. La 14 Noembrie se face cunoscut Divanului că însfârşit s'au găsit cinci case, câte una în fiecare culoare, pentru Casele medicale sau dispensarii medicale, cum se spune astăzi:

In văpseaua neagră, la nr. 123, casa cocoanei Hrisi.
„ „ albastră „ „ 289, casa lui Nica Cloşca.
„ „ roşă „ „ 553, casa lui Hristodor Zolonski.
„ „ galben „ „ 459, casa Logofătului Ioniţă'
„ „ verde „ „ 628, casa Uţei Vistiereasa.

Tot odată, d-rul Estioti roagă pe Mitroplit

„...să publicuiască prin preoţii mahalalelor la toţi de obşte hălăduitori ai politiei, că vericare va pătimi de verice boală, să vie la Casa aceia ce este orânduită pentru vizitarisirea bolnavilor şi a pătimaşilor, şi să se arate la dohtor, ca să-i facă cuviincioasa cercetare şi ajutor întru însănătoşire. Ziua însă şi ceasul în care este hotărât a se afla dohtor de faţă la acea Casă, se va face cunoscut prin epistaţii şi vătăşeii mahalalelor" [75]).

Şi a trebuit să mai treacă o lună de zile, ca tocmai la 18 Dec 1830, să se fixeze orele de consultaţii şi adresele Caselor Medicale:

„Plasa galbenă, în mahalaua Armenească nr. 2088, Lunea, Mercurea şi Sâmbăta dela 6 până la 8 (socotit pe ora turcească).
Plasa roşie, mahalaua Colţei nr. 553, Lunea, Marţea şi Vinerei dela 5 până la 7 (ora turcească).
Plasa verde, mahalaua Mihai Vodă, nr. 1416, Lunea, Mercurea şi Vineri dela 6 până la 8 (ora turc.)
Plasa albastră, mahalaua Popeasca, nr. 28, Marţea, Joia şi Sâmbăta dela 7 până la 9 (ora turc.).
Plasa neagră, mahalaua Mântulesei, nr. 58, Marţi, Joi şi Sâmbătă [76]).

Şi Divanul bucuros de acest început, scrie Mitroplitului, să vestească poporul să vie la aceste Case medicale. Iar Kiselef dă ordin la 27 Dec., să se orânduiască câte o spiţerie, pe văpsea, care să execute toate reţetele gratuite eliberate săracilor *„la ale dohtoriceştilor consultaţii"* [77]).

---

75) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 25/1830. fila 110.
76) Idem. fila 130.
77) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830 roş. fila 5.

www.dacoromanica.ro

22 Mai 1831. — Cu toate acestea lumea nu se prea înbulzea la aceste dispensarii. Motivul era, atunci ca şi astăzi, că la aceste consultaţii nu se dau şi medicamente gratuite. Atunci ca şi astăzi, omul cât de sărac ar fi, vine la consultaţii, nu pentru a i se pune un diagnostic mai mult sau mai puţin savant, căci nu-l interesează numele boalei, el vine la consultaţii ca să capete leac suferinţei lui. Şi dacă nu-l capătă a douaoară nu mai vine. De aceia, la 22 Mai 1831, Comisia doctoricească a Bucureştilor în frunte cu Estioti, se plânge Divanului, că bolnavii nu vin la consultaţii, pentrucă aici nu li se dă şi doctorii, şi cere Guvernului, să se procure bani pentru *„doctoriile unor asemenea bol-„navi, ce vor fi în neavere"* [78]).

2 Decemb. 1831. — Cum-cum, serviciul sanitar s'a înjghebat binişor în Bucureşti. Groaznica epidemie de holeră din vara acestui an a fost o piatră de încercare, un examen foarte riguros pentru medicii Bucureştilor. Şi examenul a fost trecut cu perfect succes. Totul a funcţionat în perfecţie sub conducerea lui Kiselef şi Estioti. Epidemia isbucnită cu extremă furie în luna lui Iunie era complect stinsă în Septembrie.

Toată lumea era bucuroasă. Numai medicii, aceşti profesionişti roşi mereu de şarpele invidiei, nu-şi găseau astâmpăr. Este drept că printre medicii din Bucureşti se găsea atunci şi un Tavernier, un maistru al intrigei şi defăimărei, care a reuşit să-i necăjească pe toţi [79]). Atunci s'a început o operă de purificare. Toţi practicienii acestei profesiuni au fost invitaţi să-şi dovedească în faţa Comitetului doctoricesc diplomele pe baza cărora practică. Printre cei vizaţi era şi un membru al acestui Comitet, faimosul Piscupescu, medic al plăşei din Negru, devenit acum că erau la modă Ruşii, doctorul Ştefan Vasileff.

Piscupescu nu era doctor, ci numai hirurg al Academiei Medico-hirurgicale din Viena. Dacă s'a pus chestiunea verificărei titurilor, desigur n'a mai aşteptat şi şi-a dat demisia. La 2 Decemb. 1831, Kiselef procedează la complectarea vacanţei de medic din plasa de Negru.

In conformitate cu dispoziţiile regulamentului orăşenesc trebuia să se aleagă un medic dintre cei mai de seamă, *„din cei mai cu ştiinţă"* sau *„pris parmi les plus habiles"*, spune art. 46 al regulamentului [80]). Şi, pentrucă Comitetul doctoricesc ţinea de Sfatul orăşenesc, ai cărui membri se alegeau de cetăţeni, Kiselef a întrodus acest sistem şi la complectarea locului vacant de medic, sistemul electiv. Este o inovaţie care merită toată atenţiunea.

In acest scop, Kiselef scrie Vorniciei la 2 Dec. 1831:

„A la Grande Vornitzie de Valachie.

Rélativement à la vacance qui existe dans l'un des cinq arrondissement de la ville de Buckarest à la place de Médecin, la Gran-

78) Idem, dos. 25/1830 roş, fila 208.

79) Vezi Vol. II, pag. 195—202.

80) Vezi acest regulament pag. 497.

www.dacoromanica.ro

de Vornitzie invitera sans délai le Conseil Municipal de la ville à convoquer à la maison communale à jour et heure fixés, les députés des quartiers du susdit arrondissement à l'effet de procéder au choix de deux candidats qui, conformément au règlement, seront pris parmi ceux des médecins qui seraient munis d un certificat de docteur en bonne et dûe forme, et sur ces deux candidats, la Vornitzie choisira celui qu'elle croirait le mieux remplir le but.

On suivra cette règle à l'avenir, toutes les fois qu'il se presentera une vacance à emplir pour l emploi de médecin d'arrondissement de la ville.

Le Président Plénipotentiaire des Divans, Aide de camp Général Kisselef [84]).

Marea Vornicie, adică Ministerul de interne, care avea supravegherea Sfatului orășănesc, dă poruncă acestui Sfat, să facă întocmai cum cere Kiselef.

19 Ianuarie 1832. — Sfatul orășenesc cere Comitetului doctoricesc să-i recomande doctorii cu drept de a ocupa un asemenea loc. Apoi procedează la alegere, întrebându-se mahalagii din acea plasă, pe cine preferă ca doctor. S'a întâmplat că mahalagii au indicat un nume, pe d-rul Fotino, care n'avea drept să ocupe locul, pentrucă nu era doctor. In această situație Sfatul trimite toate lucrările la Vornicie, la 19 Ianuar 1832, să decidă:

„Cinstitei Mari Vornicii din lăuntru.

Potrivit cu cartea cinst. Mari Vornicii de sub nr. 8298, făcând Sfatul întrebare Comisiei Dohtoricești ca să arate pe dohtorii cei slobozi și cu bune documenturi, au arătat pe cei mai jos însemnați șase. Apoi, prin cinstita Agie, s'au făcut întrebare hălăduitorilor văpselei negre, pe care din acești șase voesc a li se orândui dohtor, și, prin înscrisurile lor cer, uni pe unii, și alții pe alții, iar cele mai multe mahalale cer pe dohtorul Fotino, subt cuvânt că în vremea holerei i-ar fi căutat; pe care Comisia dohtoricească nu îl cunoaște între dohtorii cu documenturi, însă mahalagii cei ce-l cer, zic, că dacă ei nu vor fi ascultați a li se orândui Fotino, Stăpânirea va orândui pe vericare va găsi cu cale. De aceia Sfatul alătură foae arătătoare, pe care din dohtori au cerut fieșcare mahala, a se vedea de către Cinst. Mare Vornicie, și chibzuind pe care din toti acești dohtori va găsi cu cale, îl va face cunoscut și orânduindu-l va avea și Sfatul răspunsul Cinst. Marei Vornicii".

Lista medicilor recomandați de Comisia doctoricească:

Dohtorul Teodosie
„ Exarhul

81) Arh. Stat. Ad-tive. Dos. 25/1830 roș, fila 277.

www.dacoromanica.ro

Dohtorul Serafim
.. Marsilie
.. Fieraru.

Se alătură lista celor preferați de către mahalale: „Perilipsis „de dohtorii ce se cer de fieşcare mahala din văpseaua neagră:

Mahalaua	*Udricani*	—	*pe dohtorul Heraru*
..	*Sfânta Vineri*	*„*	*„* *„*
„	*Lucaci*	*„*	*..* *„*
..	*Negustori*	*..*	*..* *Exarhu*
„	*Vergu*	*..*	*..* *„*
..	*Olteni*	*..*	*..* *Vreton*
..	*Ceauş Radu*	*..*	*„* *Serafim*
„	*Negustori*	*..*	*aleg şi pe dohtorul Teodosie*
..	*Mântuleasa*	*..*	*dohtorul Fotino*
„	*Olari*	*..*	*..* *..*
„	*Sf. Ştefan*	*„*	*„* *..*
..	*Popa Soare*	*..*	*..* *..*
„	*Hagiu*	*..*	*..* *..*
„	*Oboru vechiu*	*„*	*..* *„*
„	*Iancului*	*..*	*„* *..*
..	*Delea Nouă şi Veche*	*„*	*„* *„*
„	*Popa Nan*	*„*	*..* *..*
..	*Pantelimon*	*„*	*„* *„*

Vornicia a răspuns Sfatului orăşenesc, că în conformitate cu ofisul lui Kiselef, să aleagă doi candidați dintre cei cu diplomă şi să-i recomande Vorniciei. La 1 Februar 1832, se comunică că Sfatul a recomandant pe Fieraru şi pe Serafim [82]). Atunci Vornicia a întărit pe d-rul Fieraru:

Vornicia .....au primit acum raportul Sfatului (orăşănesc) dela 28 ale trecutului Ghenar subt nr. 42, arătător că adunându-se la Casa Sfatului depotații mahalalelor din pomenita văpsea, au ales toți într'o glăsuire pe doftorul Feraru şi dohtorul Serafim. Drept aceia Vornicia după încredințarea ce are pentru slujbele cele cu bune purtări ale doftorului Feraru, îl întăreşte de doftor al acei văpseli. Şi iată se face cunoscut D-voastră, ca înpovorându-l cu cuviincioase instrucții atingătoare de acea îndatorire, să-l şi statornicească în postul acesta sub îndatorire însă, că întru toate să fie îndeplinitor povățuirilor Comisiei doctoriceşti, precum asemenea şi Comisia va fi sub îndatorire a privighea ca purtările sale să fie asemenea cu instrucțiile ce-i va da". Semnează Gh. Filipescu, mare Vornic [83]).

82) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 25/1830 fila 279, 281 şi 313.
83) Arh. Stat. Direcția g-lă sanitară. Dos. 1—2/1832, fila 33.

www.dacoromanica.ro

In acest chip Comitetul doctoricesc s'a complectat, şi, în conformitate cu prevederile Regulamentului au ales ca preşedinte al Comitetului pe d-rul Petru Feraru, ca cel mai în vârstă dintre membrii Comisiei sau Comitetului doctoricesc.

Totul fiind în regulă, la 25 Martie 1832, Marele Vornic din năuntru sau Ministerul de interne cum am spune astăzi, putea să spună în şedinţa Adunărei Obşteşti:

> *„Intradins alcătuita dohtoricească Comisie din Bucureşti, inclinată şi cu Comitetul Carantinelor şi întocmită sub preşidenţia Marelui dohtor al Prinţipatului de singuri aceiaşi dohtori, ce sunt orânduiţi câte unul la fiescare văpsea din politia Bucureştilor, se îndeletniceşte cu neadormire întru îngrijir a pentru paza sănătăţei de obşte şi întru întrebuinţarea vacţinei"* [84]).

Sunt cuvinte cari rezumă întreaga organizare sanitară din acel timp. Pe deoparte, Comisia doctoricească din Bucureşti, care are controlul practicei medicale şi spiţereşti, cat şi controlul sanitar al capitalei; pe dealtăparte, Comitetul Carantinelor care are controlul carantinelor şi a serviciilor sanitare din ţară. Ambele comisiuni lucrează sub conducerea medicală a mai marelui dohtor al Principatului, ales de însăşi *„aceiaşi dohtori"*. Organ tutelar al acestor comitete, deşi nu se spune nicăeri, totuşi se înţelege că este Vornicia din năuntru sau Ministerul de interne.

18 April 1832. — De acum înainte se începe complectarea locurilor de medici prevăzuţi de regulament, adică un mamoş, un hirurg şi un veterinar, toţi doctori de specialitate. Negreşit că lucrul era destul de greu într'o vreme când abia se puteau găsi doctori în ale medicinei generale. Totuşi, nevoia a creiat repede şi pe specialist. La 18 April a fost numit ca mamoş, Iosif Sporer, căruia Stăpânirea i-a recunoscut *„iscusinţa asupra acestui meşteşug, cum şi slujbele ce a arătat după „vremi într'această politie"*. In ordinul de numire se menţionează că numirea i-o face Vornicia şi că trebue să fie sub ascultarea Comitetului Carantinelor: *„...nelipsind Vornicia a vă face cunoscută această (nu- „mire), te pohteşte ca sub ascultarea Comit. Carantinelor, să te inde- „letniceşti pe vremea viitoare, făr de preget întru îndeplinirea dato- „riei..."* [85]). Rezultă un fapt cert care trebue reţinut: Comisia doctoricească a examinat diploma şi actele lui Sporer, Vornicia îl numeşte în slujbă, şi ca serviciu este sub ascultarea Comit. Carantinelor.

După câteva zile, la 25 April 1832, Vornicia numeşte şi pe cel de al doilea specialist, pe d-rul Paciurea, ca hirurg al Bucureştilor. Şi, ca şi pentru Sporer, întrebuinţează aceiaş formulă *„ca sub ascultarea Co- „mitetului Carantinelor să te îndeletniceşti..."* [86]).

---

84) Analele parlamentare, vol. II/1, pag. 629

85) Vezi alci Vol. II, pag. 280

86) Vezi alci vol. II, pag. 219

www.dacoromanica.ro

Din redactarea acestor două acte rezultă în mod neîndoios legătura ce exista între Vornicia cea Mare, adică ministerul de interne cum am spune astăzi şi cele două autorităţi sanitare cari s'au înfiinţat atunci, Comitetul doctoricesc din Bucureşti şi Comitetul Carantinelor; adică:

Verificarea actelor postulanţilor amatori de a ocupa slujbe medicale, se făcea de către Comitetul doctoricesc din Bucureşti. Numirea în slujbe şi plata lefilor se făcea de către Vornicia Mare. Slujba se executa sub ascultarea şi deci sub controlul Comitetului Carantinelor. Trei autorităţi, toate trei strâns legate între ele, dar fiecare lucrând independent una de alta.

Cu numirea specialiştilor, a hirurgului şi a mamoşului, cerinţele regulamentului s au indeplinit şi serviciul sanitar al capitalei bine încadrat a prins a lucra, conform programului fixat de regulament.

Controlul spiţeriilor se face cu toată atenţia şi cu multă severitate şi se face nu numai în Bucureşti, dar şi prin oraşele din ţară [87]).

6 Mai 1832. — Aceiaş râvnă se pune şi în controlul practicei medicale. Incă din Februar, Comisia doctoricească a atras aten ia Vorniciei asupra necesităţei de a se face controlul diplomelor practicienilor din Bucureşti, dar numai la 27 Februar, Vornicia scrie:

> *„Asupra coprinderei raportului acelui Comitet dela 22 ale următoarei, sub nr. 3, spre răspuns se face cunoscut ca să trimiţă la Vornicie făr de întârziere, o însemnare de numele tuturor dohtorilor, atât însă cei veniţi aici dela întocmirea dohtoricescului Comitet încoace şi cari îşi au diplomele în puterea cărora pot întrebuinţa meşteşugul dohtoricesc, cât şi cei mai dinaintea întocmirei Comitetului ce iarăşi vor avea diplome. Cum şi pentru cei ce nu au diplome şi întrebuinţează cu nevrednicie meşteşugul dohtoricesc. Ca făcându-şi Stăpânirea cuviincioasele băgări de seamă întru aceasta, să facă o cuviincioasă punere la cale, care se va lua drept temei şi pravilă pentru vremea viitoare"* [88]).

Pe baza acestei porunci s'a făcut verificarea diplomelor tuturor doctorilor practicieni şi la 6 Mai 1832 s'a întocmit o listă scrisă în greceşte de către d-rul Carazisu, în care se trec trei categorii de practicieni: Doctori în medicină şi hirurgie, doctori numai în medicină, şi hirurgii diplomaţi ai diferitelor Academii streine, cărora, pe bază că unii dintre ei practicau de zeci de ani la noi ca doctori, li s'a îngăduit să continue a practica, dar cu numirea de hirurgomani. Dăm această listă:

Petros Feraris, Pavia 1797.
Mihai Hristaris (greşit, trebue să fie Const. Hristaris), Pavia 1806.
† *Constantin A. Filitis, Halle 1808.*

---

87) Vezi Vol. II, pag. 550 şi următ.
88) Arh. Stat. Direcţia g-lă sanit. Dos. 1—2/1832, fila 13.

www.dacoromanica.ro

† G. Grunau, Götingen 1809.
† Alexandridis, Jena 1809.
A. Arsaki, Halle 1812.
Theodoros Gmorgmacis, Halle 1814.
S. Vreton, Paris 1814.
I. Rastis, Pavia 1814.
I. Seraţis, Paris 1815.
K. Papadopulos, Pavia 1815.
A. Marsilis, Paris 1822.
A. Carazisu, Viena 1824.
P. Exarhos, Viena 1825.
K. Bubukis, Paris 1827.
K. Estiotis, Paris 1827.
N. Gusi, Paris 1828.
G. Pappa, Vitemberg 1828.
N. Picolo, Piza 1829.
† Dimitrie Paciuris, Paris 1831.
† Petru Veron, München 1831.
I. Tzevechis (I. Sebeni), Pesta 1831.

Cei însemnaţi cu semnul †, sunt doctori în medicină şi hirurgie.

Hirurgomani:

Mihai Kraus, are diplomă şi de doctor, dar nu dela Academie. Ermanopol 1774. (Ermanstadt).
Ştefan Vasile, Viena 1805.
Iosif Sporer, Viena 1807.
Hristian Venert, Berlin 1809.
Ledeng, Pesta 1831.
Vazarelis, Pesta 1832 [89]).

15 Mai 1832. — La această dată Comitetul doctoricesc a făcut o inspecţie la spitalele din Bucureşti, aşa cum se prevede în regulamentul acestui Comitet. Este, socotesc, cea dintâi inspecţie pe care o face o Comisiune de medici, acestor spitale. Cele ce au avut de constatat n'au fost lucruri de bucurie; în urma raportului Comisiei, pe care l'am dat mai sus, Kiselef a spus: *„cu întristare am văzut că aceste case (spita-„lele) se află încă într-u mare neîngrijire..."* [90]). Această inspecţie a prilejuit întocmirea regulamentului spitalelor din 18 Noembrie 1832 [91]).

18 Mai 1832. - La această dată Vornicia din Năuntru aprobă

89) Arh. Stat. Ad-tive rol. Dos. 25/1880 roş, fila 347—348. Numele însemnate cu steluţe sunt doctori în medicină şi hirurgie.

90) Ofisul lui Kiselef la raportul Vorniciei mari, relativ la inspecţia făcută de medici la spitale. A. Gălăşescu. Eforia, p. 318. Vezi aici p.

91) Vezi pag. 482.

www.dacoromanica.ro

funcționarea unui dentist pentru populația capitalei, pe d-rul Vilhelm Maer, *„pentru căutarea săracilor pătimași de dinți"* [92]).

24 August 1832. — Din personalul prevăzut de regulamentul Comisei doctoricești din București, mai rămăsese să se numească un veterinar. La 24 August 1832, s'a împlinit și acest gol. Comisia doctoricească în urma cercetării actelor lui Ioan Phertz, îl recomandă și Vornicia din Năuntru îl numește medic veterinar al Bucureștilor *„cu ur-„marea meșteșugului său la epidemicestile boale ce se vor întâmpla în-„tre vitele Prințipatului, cât și la cele ce se vor tăia pentru hrana ora-„șului"* [93]).

21 Martie 1833. — Și lucrurile au mers minunat de bine. Vaccinarea se făcea tot mai intens; în cursul anului precedent s'au făcut 491 de altoiri în București, număr relativ mic față de 13616 altoiri câte s'au făcut în Principat; totuși Marele Vornic din năuntru se declară foarte mulțumit de rezultatele obținute și satisfăcut de bunele servicii aduse de noua organizare sanitară vestește cu bucurie la 21 Martie 1833, că tot Principatul se află în liniște și fericire *„atât despre starea sănătății „cât și despre alte bântuiri"* [94]).

24 August 1833. — La această dată se publică în Buletinul oficial o nouă catagrafie a medicilor practicieni din București, dar din cauza greșelilor strecurate în această listă, în Septembrie se publică alta revăzută și refăcută, totuși și aceasta cu foarte multe greșeli :

Petre Ferari, Pavia 1797.
Ioan Tucăr, Herlingen 1799.
Hihai Hristari, Pavia 1806.
Const. A. Filitis, Halle 1808.
George Grunau, Götingen 1809.
G. Alexandridi, Iena 1809.
A. Arsaki, Halle 1812.
Teodosie Georgiad, Halle 1814.
C. Breton, Paris 1814.
I. Rasti, Pavia 1814.
I. Serafim, Paris 1815.
K. Papasoglu, Pavia 1815.
A. Marsil, Paris 1822.
A. Karazisul, Viena 1824.
Antonie Paleologlu, Nisa 1825.
Ioan Maier, Viena 1826.
K. Estiotul, Paris 1827.
K. Laibel, Virțberg 1827
N. Gusi, Paris 1828.

---

92) Vezi vol. II. pag. 226.

93) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 25/1830 roș, fila 459. Vezi vol. II p. 483.

94) Analele parlamentare vol. III/1. pag. 575 Relația Marelui Vornic din lăuntru pentru lucrarea ce s'a făcut în anul 1832

www.dacoromanica.ro

Georgie Popa, Vitemberg 1828.
K. Franți, Nisa 1830.
Nicolae Picolo, Nisa 1829.
D. Pațura, Paris 1831.
Vasile Formion, Paris 1831.
Petru Veron, München 1831.
I. Sebeni, Pesta 1831 .
Mavrichie Deț, Peste 1833.

(Hirurgomani):

Mihai Kraus, Ermanstadt 1774.
Iosif Braun, Pesta 1801.
Ștefan Basiliu, Viena 1805.
Iosif Sporer, Viena 1807.
Wilhelm Ziegler, Klausenburg 1807.
Hristian Venert, Berlin 1809.
Iosif Clert, Viena 1809.
Ignatie Navara, Klausenburg 1829.
Daniil Homor, Klausenburg 1829.
Ioan Binder, Klausenburg 1829.
Tadeu Navara, Klausenburg 1830.
Iosif Milauer, Klagenfurt 1830.
Ledeng, Pesta 1831.
Vasarel, Pesta 1832.
Karol Țekeli, Klausenburg 1832 [95]).

In ordine legislativă trebue să notăm existența din acest an a infirmieriei școlare. Pe lângă internatele școlare trebue să existe o cameră deosebită în care se izolează elevii bolnavi, sub privigherea unei femei știutoare de carte și sub îngrijirea medicului școalei. Când boala elevilor izolați se agravează trebue să se anunțe părinții. Totul se coprinde în art. 228 din Regulamentul școalelor *„pentru sala de bolnavi"*:

„Art. 228. Sala de bolnavi va fi osebită de sala de dormire; o muere îngrijitoare va fi nelipsită de acolo, ca să îngrijească de toate cele trebuincioase pentru îndreptarea sănătății școlarilor ce se vor bolnăvi.

Această muere va trebui să știe să scrie și să citească. Școlarul îndată ce se va simți bolnav, va da în știre muerei îngrijitoare prin sluga ce se va afla de rând, muerea îngrijitoare va înștiința pe dohtor și va merge cu dânsul să cerceteze pe școlar, dacă dohtorul va găsi de cuviință a se da școlarului dohtorii, se va duce acesta îndată în sala de bolnavi; muerea îngrijitoare va da doctoru-

95) Buletin nr. 38/1833 din 24 Aug. pag. 200. Modificarea acestei liste în Buletin 45/1833 suplim. — Gomoiu. Din Ist. medic. pag. 254—255.

www.dacoromanica.ro

lui registrul salei de bolnavi, ca să însemneze într'ânsul, cum trebue să se dea doftoriile şi ce dietă să păzească pentru fieşcare bolnav.

De doftoriile şi de bucatele ce îi va trebui, va da de ştire spiţerului şi economului, şi va avea grijă a se face toate la vreme; va cere încă la econom toate câte îi vor fi de trebuinţă la slujba cu care se află însărcinată, şi va ţine un registru deosebit pentru toate lucrurile ce i se vor da.

Dacă şcolarul va fi tot bolnav, însă nu greu, se va da de ştire părinţilor lui sau corespondentului în scrocul de trei zile cel mult, iar dacă boala şcolarului va fi prea grea, se va da de ştire în soroc de 24 de ceasuri sau mai în grab, ca să hotărască dacă bolnavul va trebui să se caute încă în pensionat sau acasă" [96]).

29 Ianuar 1834. — In Buletinul oficial din Ianuarie 1834, se publică plecarea d-rului Feraru din postul de medic al văpselei de negru şi alegerea în locul lui a d-rului Vasile Formion. In acelaş timp se anunţă şi alegerea lui Karazisu ca preşedinte al Comietului doctoricesc din Bucureşti:

„In urma depărtărei doctorului Firari din văpseaua neagră, ce era şi prezident al Comisiei Doctoriceşti, pe temeiul ofiţiului D. Prezident, de subt nr. 236, alegându-se doctor al pomenitei văpsea, doctorul Vasile Formion, după punere la cale ce au făcut acest Departament prin cinstita Agie a se afla alt prezident la acea Comisie, prin raportul Agiei nr. 401, se arată că au ales pe unul din mădularele ei Prezident şi anume pe doctorul Alexandru Carazisul" [97]).

19 Martie 1834. — Acum se poate socoti serviciul sanitar al Bucureştilor complect organizat şi încadrat. La 19 Martie 1834, Gheorghe Filipescu, Marele Vornic din năuntru spunea în Obştească Adunare:

„S'au păzit cu cea mai mare scumpătate măsurile de sănătate şi vacţină atât pela judeţe prin dohtorii ocrugurilor, cât şi în Bucureşti prin Comisia dohtoricească, întâmpinându-se, prin ajutorul dohtoricesc, ori câte boale epidemice s'au ivit...".

Este recunoaşterea oficială că *„prin ajutorul dohtoricesc"* starea sănătăţei *„hălăduitorilor din tot Prinţipatul"* se află în toată *„întregimea"* [98]).

III) ORGANIZAREA SANITARĂ A ŢĂREI. CARANTINELE.

Din punct de vedere cronologic, organizarea Carantinelor ca şi organizarea sanitară a ţărei a precedat pe cea a capitalei Bucureşti; dar

96) Buletin 42/1833 din 7 Sept. , pag. 211.

97) Buletin nr. 2/1834.

98) Analele parlamentare, vol. IV/1, pag. 489.

www.dacoromanica.ro

din punct de vedere al legiferării, Regulamentul Carantinelor a fost întărit în urma celui al Comitetului doctoricesc din Bucureşti.

Privită chestiunea în totalitatea ei, toată organizarea sanitară înfăptuită de Kiselef a fost simultană. atât organizarea Capitalei, organizarea ţărei şi organizarea asistenţei publice. Dacă le separ în capitole distincte, o fac numai pentru uşurinţa expunerei.

După stingerea epidemiei de ciumă. se punea problema măsurilor de luat, ca să nu se ivească iar. Imprejurările care puteau prilejui reisbucnirea boalei, erau două: contaminarea ţărei prin intermediarul celor cari veneau de peste Dunăre, unde ciuma continua să secere cu furie şi reînvierea focarelor ce ardea prin desgropatea efectelor ascunse, care aparţinuse bolnavilor de ciumă.

Aceste două împrejurări indicau măsurile de prevenire: carantine pentru supravegherea celor care treceau Dunărea şi organizarea unui serviciu sanitar pe judeţe, pe ocoale sau ocruguri, condus de medici pricepuţi, cari să identifice orice caz suspect, să-l izoleze imediat şi să împiedice cu asta difuzarea boalei.

Primul punct al acestui program a fost realizat de către însăşi Kiselef în unire cu boerii noştri, pe baza prevederilor tratatului dela Adrianopol încheiat în 1829. Acest tratat ni-a recunoscut dreptul de a întocmi carantine în lungul Dunărei, păzite cu ostaşi înarmaţi. Organizarea lor temeinică trebuia făcută pe baza prevederilor Regulamentului Organic, care era în curs de întocmire. Negreşit că nu se putea aştepta până la votarea acestui regulament, de aceia s'a păşit imediat la înfiinţarea carantinelor. urmând ca legiferarea lor să se facă în urmă.

Un comitet zis al Carantinelor compus din Grigore Băleanu, Gheorghe Filipescu, Ştefan Bălăceanu şi Alexandru Vilara, sub privigherea Spătarului şef al miliţiei, Alexandru Ghica şi sub *„direcţiunea membrului „Divanului executiv însărcinat cu partea internă"* Barbu Ştirbei, au primit ordin la 31 Dec. 1829. să cerceteze toate punctele unde trebuiau stabilite carantine ; *„impiegaţii trebuincioşi fură aleşi şi intrară îndată în funcţiune; „se luară măsuri pentru ridicarea clădirilor provizorii, cordonul fu stabilit „cu catanele dela Spătărie ; impiegaţi muscali fură puşi în capul fiecărei „carantini pentru a obişnui pe slujbaşii munteni la observarea regulilor „sanitare"* [99]).

Comitetul carantinelor numit şi *„Inaltul comitet al precurmărei mo- „levmei şi al carantinelor"* se organizează cu două secţiuni sau despărţiri, una cu caracter românesc. alta rusească.

In despărţirea întâi intră *„Vornicul de politie Ştirbei, Spătarul „Alexandru Ghica, vremelnicul inspector Topliceanu şi glavnoi doctor al „Prinţipatului Constantin Estioti. A doua despărţire se compune din Co- „leski sovetnic Milos, glavnoi doctor al spitalurilor d. Dobronrawow şi „unul din cei ostăşeşti, tot ofiţer"* [100]). In Oltenia se numeşte Medelnice-

99) Barbu Ştirbei. Raport. în Convorbiri liter. anul XXII, p. 847.

100) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 71/1830 roş. Pentru lefile cinovnicilor Comit. Carant.

www.dacoromanica.ro

rul Petrache Poenaru ca subinspector [101]). Totul a fost gata la 20 Febr 1830 [102]).

Pentru clădirile ce trebuiau făcute pela carantini, se angajează cu leafă lunară, arhitectul Ilih şi mai în urmă arhitectorul Ioniţă. Organizarea carantinei dela Giurgiu o face polcovnicul Nilson, ajutat de Iancu Dimancea şi Postelnicul Herişescu cu titlul de *„dipotat"* pe lângă Nilson.

Toate chestiunele băneşti, cheltueli şi plăţi, se făceau de Spătarul Ghica. Pentru luminarea mulţimei, cum am spune astăzi pentru propagandă, dar mai ales pentru instruirea funcţionarilor de carantini, se scot 500 de exemplare dintr'o broşură cu *„Instrucţii pentru stârpirea boalelor „între locuitori"* întocmită de o comisiune în fruntea căreia era doctorul Witt, şeful sanitar al armatei a doua ruseşti :

„...unde apare o boală lipicioasă să se întocmească o comisie sanitară, din care trebue să facă parte şi un medic, un militar şi un funcţionar administrativ ; să se însărcineze un cinovnic cu supravegherea măsurilor prescrise ; ca să se înfiinţeze pentru izolarea bolnavilor lazarete, de preferinţă în clădirile mânăstireşti sau în alte ziduri sănătoase, în lipsă de asemeni clădiri şi în bordee uscate şi luminoase ; ca lazaretul să aibă cinci despărţituri separate ; pentru bolnavi de boli lipicioase, pentru suspecţi, pentru bolnavi de alte cari au comunicat cu cei molipsiţi, pentru cei ce se pribolesc şi pentru cei sănătoşi, cari au fost în contact cu bolnavii ; ca lazaretul să aibă rufe, vestminte şi alte obiecte necesare ; deşi nu se menţionează cuvântul de desinfecţiune, această operaţiune este prescrisă de instrucţiuni cu numele de curăţire ; între materialele de curăţire pentru case, strae şi alte obiecte, se menţionează varul nestins, var de chlorină, oleu de kiparis, acid clorhidric, pucioasa, soda. — Capitolul intitulat „Pravila pentru ţinerea termenului aerisirei şi a celor presupuşi", ordonă ca vestmintele şi rufele lor, să se pună în saramură fierbinte 24 de ore, ca ei să se spele cu oţet dela cap până la picioare, şi să se îmbrace cu alte strae date de Stăpânire, de prieteni, de neamurile lor, iar hainele lor după scoaterea din saramură şi spălare, să se afume cu fum de pucioasă sau de clor ; ca cinovnicul şi preotul să pună pe locuitori să jure că nu se vor ascunde lucruri destinate a fi curăţate şi să caute lucrurile ascunse şi îngropate ; casele molipsite să se aerisească mai multe zile prin deschiderea ferestrelor şi uşilor, apoi să se închidă, să se lipească uşile şi ferestrele, să se afume cu clor 48 de ore, să se aerisească din nou, şi apoi să se spele cu leşie şi să se văruiască cu var, iar gunoaele să se adune şi să se ardă. Cu manipularea curăţirei se vor însărcina de preferinţă oameni cari au trecut prin boală (Urmează împărţirea şi executarea serviciului după prevederile regulamentului carantinelor)" [103]).

---

101) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc, pag. 553 şi 561.

102) Arh. St. Ad-tive noi 1523/1834. Vezi şi aici, mai departe, cazierul lui Topliceanu Dumitrache. pag. 548.

103) P. Samarian. Ciuma în trecutul românesc. 1932, pag. 553 şi 561.

www.dacoromanica.ro

30 Martie 1830. — La această dată Regulamentul carantinelor este gata, scris şi semnat în sala Adunării, de Grigore Băleanu, Gheorghe Filipescu, Ştefan Bălăceanu şi Alex. Vilara [104]). Din acest moment *„carantinelor au început să funcţioneze şi pe toată linia dunăreană n a mai trecut în Principate nici un contagios"* [105]).

Acest regulament interesează nu numai carantinele ci şi organizaţia sanitară a ţării, adică serviciul sanitar al oraşelor şi judeţelor. In lucrarea noastră *„Ciuma în trecut"* am dat acest regulament în întregime; aici vom da numai fragmentele care interesează întocmirea şi conducerea serviciilor sanitare ale ţării:

Sunt trei categorii de carantini: carant. mari cu un director, ajutor şi un medic: carant. mijlocii cu un director şi un medic: carant. mici numai cu un şef. Toate au cinovnicii necesari serviciului

Art. 186. Un Comitet al sănătăţei, alcătuit de un mai mare Inspector, de un al doilea Inspector, şi de un mai mare doctor, se va aşeza în Bucureşti, sub prezidenţia Ministrului trebilor din năuntru. Acest Comitet va rândui ceiace priveşte asupra carantinelor...

Art. 187. Tot acest Comitet va fi însărcinat cu privigherea asupra stării sănătăţei în tot cuprinsul din lăuntrul Prinţipatului: şi pentru acest sfârşit se va împarţi Prinţipatul în 6 părţi: cea dintâi a cărui cel mai de frunte loc va fi Craiova, va cuprinde judeţele Dolj şi Gorj: cea de al doilea, a căreia cel mai de frunte loc va fi Râmnicul din Vâlcea, va cuprinde judeţele Vâlcea şi Romanaţi: cea de al treilea, al căreia cel mai de frunte loc va fi Bucureştii, va cuprinde judeţele Mehedinţi, Oltul, Teleormanul, Vlaşca, Ilfovul, Ialomiţa, Brăila şi Dâmboviţa: cea de al patrulea, a căreia loc cel mai de frunte va fi Piteşti, va cuprinde judeţele Argeş şi Muscel: cea de al 5-lea, al căreia loc cel mai de frunte va fi Buzăul, şi cea de al 6-lea al căreia loc cel mai de frunte va fi Ploeşti, va cuprinde Săcueni şi Prahova.

Fieşcare Ispravnic va fi îndatorat să privigheze asupra stărei sănătăţei din judeţul său, şi să raportuiască totdeauna Comitetului, urmând întocmai după regulile ce se vor aşeza pentru acest sfârşit şi îngrijind a se păzi.

Fieşcare Ispravnic din judeţele cele cuprinse în cea dintâi parte, se va adresarisi, când trebuinţa va cere, la doftorul din Craiova, locul cel mai de frunte al acestei părţi.

Asemenea vor urma şi Ispravnicii judeţelor celor cuprinse în părţile de al doilea, al patrulea, al 5-lea şi al 6-lea, alergând fieşcare dintr'ânşii la doftorul cel aşezat în locul cel mai de frunte al părţii sale.

Cât pentru ispravnicii ai treilea părţi, fieşcare va alerga la doftorul carantinei ce este aşezată în judeţul său, adică cel de Me-

104) Arh. Stat. Comit. Carant. dos. 76/1830.

105) Hurmuzachi. Suplim. 1/IV, p. 436. Raportul lui Kiselef.

www.dacoromanica.ro

hedinți la doftorul dela Cerneți ; cel dela Olt la doftorul dela Turnu; cel dela Teleorman la doftorul dela Zimnicea : cel dela Vlașca la doftorul dela Giurgiu ; cel dela Ilfov la doftorul părței aceștia ; cel de Ialomița la doftorul dela Călărași ; cel de Brăila la doftorul Carantinei ; și cel de Dâmbovița la doftorul ce se va așeza pentru acest sfârșit la Târgoviște.

Art. 188. Cel mai mare Inspector ce se va așeza pentru amândouă Prințipaturi, se va alege de Domnul acestui prințipat, dimpreună cu General-Consul ; el va avea în Comitet mai sus ședere, în lipsa Ministrului trebilor din lăuntru, și când i se va întâmpla a se duce să vizitarisească carantinele, sau să se îndestuleze d'n cercetarea ce se va face la fața locului, atunci în locul său va rămânea cel de al doilea Inspector. care va fi îndatorat, să raportuiască către dânsul, pentru toate câte privesc asupra carantinelor și asupra stărei sănătății din lăuntru țărei.

Va fi însărcinat de a priveghea neîncetat asupra cinovnicilor Canțelariei Comitetului...

Va deschide toate pacheturile...

Se va corespondarisi cu ocârmuitorii carantinelor s'aturilor vecine, ca să se învoiască între dânșii, asupra măsurilor ce trebue să se ia...

Asemenea va fi însărcinat cu toate cele ce privesc asupra privegherei a stărei sănătății din lăuntru țărei, țiind necurmată corespondențe pentru acest sfârșit, și pornind îndată porunci pentru toate măsurile ce se vor socoti de trebuință.

Art. 189. Pentru toate întâmplările cele neprevăzute sau extraordinare, Ministru trebilor din lăuntru se va afla față la chibzuirile Comitetului, ca să hotărască asupra măsurilor ce sunt a se lua. La acest Comitet se va chema și Spătarul, de se va socoti de trebuință.

Art. 190. Toți cinovnicii carantinelor se va alege de Ministrul trebilor din lăuntru și se vor întări de Domn.

Nici un cinovnic nu se va scoate din treaba sa, de nu vor fi cuvinte destoinice, care se vor dovedi prin tacrirul ce vor face și vor iscăli mădularele Comitetului.

Art. 191. Ministrul trebilor din lăuntru este îndatorat a da socoteală pentru banii Casei Carantinelor. El va porunci a se plăti toate sumele de bani câți au hotărât regulamentul a se cheltui, și va da cuvânt pentru cheltuelile cele extraordinare, păzind atât pentru banii ce dă, cât și pentru ceice primește în casă, rânduiala ce se află astăzi în Vistierie.

Art. 192. Doftorul cel mai mare alege și orânduește doftori pe la deosebitele carantine, urmând atât pentru orânduiala lor, cât și pentru scoaterea lor din slujbă după coprinderea art. 190, asupra celorlalți cinovnici după la carantine. El va fi îndatorat să îngri-

www.dacoromanica.ro

jească ca toți doftorii să-și împlinească întru toate datoriile lor, și să aibă totdeauna trebuincioasele doftorii [106]).

Pe baza acestui regulament, Comitetul Carantinelor conduce nu numai serviciul propriu zis al carantinelor, ci și serviciul sanitar al județelor cu orașele și satele lor, cu excepția Capitalei unde dictează Comisia doctoricească a Bucureștilor.

Rezultă că sunt două servicii distincte și independente cari îngrijesc de sănătatea publică: Comitetul carantinelor și Comisia doctoricească. Și unul și altul sunt în strânsă legătură cu Ministerul de interne sau Vornicia mare, dar păstrează oarecare independență față de ministeriu. Ministerul de interne are de rol să aleagă și să numească dinovnicii carantinești și să le plătească lefile; controlul serviciului ca și răspunderea de bunul mers al serviciului o are Comitetul carantinelor. Numai în cazuri extraordinare Ministrul de interne ca și cel al miliției iau parte, adică *„se va afla față la chibzuirile Comitetului"*, dar numai ca *„să hotărască asupra măsurilor ce sunt de luat"*.

Această quasi independență a serviciilor sanitare creiate de Kiselef, aduceau de multeori nedumeriri și încurcături spre dauna bunului mers al serviciului.

Este foarte probabil că această situație a determinat pe Kiselef să facă o legătură între serviciile sanitare, propunând Divanului să aleagă un mai mare doctor al Principatului, care să aibă sub conducerea lui amândouă comitetele sanitare. La 22 Iulie 1830, Divanul comunică că a ales pe d-rul Estioti ca *„mai mare doctor al Prințipatului"*. Faptul este adus la cunoștința carantinelor la 14 August și tot atunci se procedează la încadrarea carantinelor cu personal românesc [107]).

La carantina din Călărași, cea mai de seamă pe atunci se găsesc un comisar rus, un comisar român, Polcovnicul Petrache Dărmănescu; un unter-comisar român, polcovnicul Răducan; dohtorul Țircă, o moașă, Voica Văduva cu 40 de lei pe lună plătiți de Isprăvnicie; 2 ciocli, 3 catane și doi lefegii. La 15 August 1830, în locul comisarului Dărmănescu, a venit ca Director al carantinei Barbu Lăcusteanu.

La Piua Petri, dohtorul Petrică sau Patrichi.

La Brăila, dohtorul Panaiodoros. La 4 Sept. 1830 vine d-rul Constantin Hepites.

La Giurgiu, dohtorul Ioan Coti sau, poate Kotilov, care se găsea aici dela 26 Mai 1829.

La Zimnicea, dohtorul Metz.

La Calafat, dohtorul Manolache Enculeu.

---

106) Regul. Carant. a fost înglobat în Regul. Organic. Anal. parlamentare Vol. I/i pag. 267—303 și vol. I/II pag. 163—175. Regul. organic, ediția Carcaleki — Victor Gomoiu. Din Ist. medic. — P. Samarian. Ciuma, pag. 577—600.

107) Arh. Stat. Dos. 76/1830. fila 19 și Dos. 25/1830, fila 1—3.

www.dacoromanica.ro

La Isvoare, dohtorul Mihalache Andonie.
La Cladova, dohtorul Ioan Rață [108]).

Cinovnicii ruși câți se mai găseau pela carantini erau obligați să deprindă pe Români cu mecanismul funcționărei carantinelor. In acest scop, se trimit la 12 Sept. 1830 *„instrucțiile"* tipărite despre cari am pomenit mai sus. Iar pentru selecționarea unui personal cât mai destoinic, revizorul carantinelor Komnino, trebuia să raporteze Inaltului Comitet, la fiecare 15 zile, oricefel de mișcare printre slujbașii carantinelor. Pentru stabilirea cât mai exactă a aptitudinelor slujbașilor, se întocmeau *„state de serviciu"* pentru fiecare slujbaj în parte. Pentru exemplificare dăm un Stat al Logofătului Ghiță Halepliu dela carantina Isvoarele :

„Am fost în slujbă de logofăt la spitalul dela Brăilița și Țândărei, cu dumnealui vătaf[u] Dumitrachi, în leat 1828, i tot într'acest leat am fost la stația Urziceni. La leat 1829 am fost logofăt la magazia împărătească de lemne din București. La leat 1830 am fost logofăt la Casa Poștelor. La trecutul August m'au orânduit de Cancelaria Inaltului Comitet logofăt la această carantină Isvoarele cu cartea sub nr... unde mă aflu slujind logofăt. ss. Ghiță Halepliu.[109]).

August — Oct., 1830. — In frenezia organizărilor cari prinsese pe toată lumea acelor vremi, Kiselef ar fi vrut să facă ceva și pentru orașele țării, nu numai pentru București. Ar fi vrut ca toate centrele mai de seamă să aibă un doctor, care să îngrijească populația și să vegheze, să nu se ivească iarăși epidemiile de cari abia scăpase. Greutatea cea mare sta în faptul că Comisia doctoricească nu găsea atâția doctori diplomați, cu bună știință, ca să fie pentru toate orașele, dar mai ales, pentrucă Vornicia din Năuntru n'avea fondurile necesare, să plătească atâția doctori. Atunci s'a făcut o amănunțită anchetă prin mijlocirea Ispravnicilor de județe, dacă locuitorii ar fi sau nu dispuși să plătească sau să contribue la plata a câte unui doctor. Dăm mai jos unele din răspunsurile primite :

La 12 August 1830, Ispravnicul din Romanați a răspuns că locuitorii nu primesc propunerea, că n'au cu ce plăti. [110]).

Ispravnicul din Mehedinți răspunde la 8 August 1830 că „...la acest județ se află dohtor adus cu contract de către orășeni (Cerneteni) și zic că n'au trebuință deocamdată de alt dohtor". [111]).

Ispravnicul din Vlașca răspunde la 15 August 1830, oferind 2000 de lei pe an pentru un doctor bun. [112]).

---

108) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 76/1830. Pentru orânduirea cinovnicilor.
109) Idem, dos. 93/1830, fila 15. Pentru orânduirea cinovnicilor.
110) Arh. Stat. Ad-tive vechi. Dos. 3/1829. Pentru curățenia orașelor, fila 389.
111) Idem, fila 391.
112) Idem până la nota 118, fila 393, 404, 407, 410. 466. 469. 508.

www.dacoromanica.ro

La 22 August 1830 răspunde Ispravnicul din Slam-Râmnic spunând că „toți au primit cu mare bucurie, atâta numai ni-au făcut întrebare (locuitorii), că leafa acestui dohtor de unde să i-o plătească, că n'au stare...". [113]).

La 28 August răspunde Ispravnicul din Muscel că „au dohtor „în acest oraș pe seamă-le..." [114]).

Ocârmuirea din Vlașca revine la 1 Sept 1 30, ca să ofere câte 200 de lei pe lună. [115]).

Ispravnicul din Prahova răspunde la 28 Sept. 1830, că locuitorii primesc propunerea „însă se arate mai întâi acel dohtor, a i „se înțelege puterea meșteșugului și ajungându-se la tocmeală, îl „vor așeza dohtor al orașului cu plată" [116]).

Ispravnicul din Teleorman raspunde la 29 Sept. 1830 că primesc propunerea și pot plăti până la 3000 de lei pe an. [117]).

In Oct. 1830 răspunde și Ispravnicul din Buzău, că un „An- „donie Paleologu, dohtorul ce se află aici în orașul Buzău, de sunt „cinci luni decând se străduește cu toată sârguința meșteșugului „dohtoricesc...", cere•să fie întărit el ca dohtor al orașului. În acest scop se și alătură o petiție a lui Paleologul scrisă în grecește. [118])

Ceva mai târziu, la 24 Sept. 1831, Iacob Denckowschi, care practica medicina de 12 ani în Câmpulung, deși nu era doctor, aflând de ancheta făcută de ispravnici, a cerut să fie numit el ca medic al orașului. [119]).

In fața acestor răspunsuri, Departamentul din năuntru a amânat rezolvarea acestei probleme, din lipsă de fonduri.

11 Ianuar 1831. — La această dată s'a întocmit un regulament explicativ al îndatoririlor funcționarilor carantinești, dela Marele Inspector al Carantinelor până la cel din urmă cinovnic. Prin acest regulament se stabilesc și lefurile fiecărui slujbaș; Marele Inspector are 2047 de lei pe lună, viceinspectorul 1000, secretarul Comitetului 450, pomojnicul și registratorul câte 300; trei scriitori a 100 de lei și un odăiaș; tot acest regulament fixează și îndatoririle medicilor de ocruguri sau ocoale. Din nenorocire tot regulamentul este scris în rusește, așa că n'avem posibilitatea să-l dăm aici. [120])

113—118) Vezi nota 112.

119) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1581/1831. fila 343 roș. penrtu orânduirea cinovnicilor. Vezi aici vol. II, pag. 315—316.

120) Arh. Stat. Ad-tive noi Dos 1314/1831 roș. Pentru oranduirea cinovnicilor. Dosar rusesc.

www.dacoromanica.ro

Pe baza acestui regulament s'a constituit Comitetul Carantinelor, deocamdată sub conducerea vremelnicului Inspector Dumitrache Topliceanu şi a mai marelui doctor Constantin Estioti, cu două secţiuni sau despărţituri : Prima despărţire avea să se ocupe de carantini, a doua despărţire avea să se ocupe de ocruguri şi starea sănătăţei din ţară.

11 Martie 1831. — Toate pregătirile se făcuse. Trebuia să se încadreze acum şi ocrugurile sau ocoalele sanitare cu medicii necesari unei bune funcţionări.

Ocrugurile sau ocoalele sanitare au fost înfiinţate de către Kiselef, încă din toamna anului 1829, pentru înlesnirea combaterei epidemiei de ciumă. Dar ocrugurile înfiinţate atunci erau sub răspunderea autorităţilor administrative şi rurale, controlate de autorităţile militare ruseşti ; spune Kiselef :

„Pentru înlăturarea isbucnirei din nou a contagiunei, ambele Principate au fost împărţite în circumscripţii de observare, după înfiinţarea cărora, autorităţile administrative şi rurale erau obligate a observa starea sanitară a circumscripţiunelor lor şi în cazuri suspecte să raporteze superiorilor imediat. Infiinţarea acestor ocoale au avut rezultate aşa de folositoare, încât la orice ivire n[illegible] molimei din cauza lucrurilor ascunse şi cari se desgropau din pământ, boala contenea dela început. Această măsură bazată pe utilitatea ei, s'a întemeiat pretutindeni, după convingerea generală, încât a ajuns să fie cea mai bună măsură contra boalei" [121]).

Incadrarea acestor ocruguri cu medici funcţionari români, se face în primăvara anului 1831. La 11 Martie acest an, cea dintâi adresă formulată de Comitetul Carantinelor românesc, adresa nr. I, este trimisă d-rului Estioti, care este invitat ca în unire cu Comitetul doctoricesc al capitalei, să numească medicii ocrugurilor pe ziua de 1 April 1831 ; era nevoe de această colaborare, întrucât Comitetul doctoricesc indica pe docorii cari aveau diplome şi erau în drept a ocupa aceste slujbe.

„Nr. 1. Comitetul Carantinelor,

Către dumnealui glavnoi dohtor C. Estioti.

Inalt Exc. Sa deplin înputernicitul prezident al Divanurilor, prin predlojenia cu nr. 866, pune îndatorire acestui Comitet, ca dela 1 ale viitoarei luni Aprilie, să îngrijească şi pentru buna stare a sănătăţei locuitorilor Principatului, din lăuntru. Pe temeiul căreia, Comitetul (vă cere) a pune la cale mai de vreme cele hotărâte prin regulamentul întocmit pentru aceasta, (regul. carantinelor) în care, între celelalte, se coprinde a fi aşezaţi şi dohtori pela despărţiturile judeţelor şi carantine". Se înşiră cele 6 despărţiri.. sau ocruguri, dupe care : „Să binevoiţi fără îndelungată vreme a găsi pe toti acei dohtori cu întreaga ştiinţă de meşteşug, aleşi, după găsirea cu cale

121) Hurmuzachi. Suplim. I/IV pag. 436. Raportul lui Kiselef.

www.dacoromanica.ro

într-o unire cu mădularele Dohtoriceştii Comisii de aici din Bucureşti" [122]).

24 Martie 1831. — Marele dohtor Estioti comunică Comitetului, la această dată :

„...pe temeiul otnoşeniei Înaltului Comitet de subt nr. 1, puind tot felul de sârguinţa, a-i găsi şi a-i aşeza pe aceştia din alăturata foae, dohtori, atât pe la ocruguri cât şi prin judeţele carantinelor, dându-le asupră toate însărcinările câte glăsueşte arătata otnoşenie, şi tot cu asemenea silinţă mă voi afla, a găsi şi a aşeza pe cei dela ocrugurile 1 şi 2, ce în foae se văd fără dohtori". ss. C. Estioti. Rap. nr. 83).

Lipsurile anunţate de Estioti s'au complectat în parte şi ocrugurile s'au încadrat astfel :

Ocrugul I. Dr. Feraru, în Dolj. Dr. Alghineru în Gorj.
Ocr. II. Vâlcea şi Romanaţi. Deocamdată vacant. La 4 Mai 1831 a fost numit Niculai Galatis.
Ocr. III. Mehedinţi, Teleorman, Olt, Vlaşca, Ilfov, Ialomiţa şi Brăila. In Teleorman d-rul Ioan ot Zimnicea şi mai apoi Zisul Conofaus.
In Vlaşca, Mesi ot Giurgiu. Semnează Metz-Arzt.
In Ilfov, d-rul Marsilie.
In Ialomiţa, Korkofer, înlocuit cu Foct sau Vogt.
In Brăila, Ipites al Brăilei. Semnează Epites.
Ocr. IV. Argeş şi Muscel. D-rul Vasile Ananici.
Ocr. V. Slam-Râmnic şi Buzău. D-rul o iatros Antonie Paleologu.
Ocr. VI. Săcueni şi Prahova. Dohtorul Ţircă.
Judeţul Dâmboviţa are medic osebit, pe Schobel al Târgovişteî [123]).

La carantini avem la această dată pe următorii medici:

La Cerneţi, Niculae Vrutos (poate Niculae Vlastos).
La Calafat, la 2 Febr. este Constantin Iatros Panaodoros; la 11 Marte, Estioti comunică că „dohtorul Panaiodoros s'a lăsat de slujbă".
La Călăraşi, Korkofer, apoi Vogt şi în locul acestuia Samuel Sontagiu. schimbaţi unul dupe altul la foarte scurte intervale.
Erăila, Epites.
La Giurgiu, d-rul Metz.
La Turnu, Zisul Conofaus.

122) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1550/1831 roş. Pentru orânduirea cinovnicilor şi a dohtorilor prin ocruguri.

123) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos 1510/1831 roş.

www.dacoromanica.ro

La Piua Petri nu există doctor, ci numai un cinovnic, Kir Kotilov, înlocuit la 1 Mai 1831 cu Polcovnicul Dimancea [124]).

Concomitent cu aceste frământări, svonuri tot mai insistente vestesc ivirea holerei în Rusia. La 22 Mai 1831 isbucneşte holera în Iaşi, şi după o lună, la 22 Iunie isbucneşte şi în Bucureşti. Era momentul verificărei organizaţiei sanitare înfăptuite până acum, un examen greu de trecut mai ales pentru d-rul Estioti, mai marele dohtor al Prinţipatului.

S'au mobilizat toate forţele, boeri, doctori şi slujbaşi, preoţii şi cunoscătorii de carte, şi s'au pus la încercare toţi acei cari gândeau că graţie devotamentului şi curajului de a înfrunta boala, vor fi recunoscuţi apoi ca doctori adevăraţi şi trataţi ca doctori. Ajutorul acestor doctori improvizaţi a fost nespus de mare. Drept recompensă, câtva timp au fost menţinuţi prin diferite servicii medicale. întărindu-le o speranţă, care avea să se sfarâme în curând de duritatea legei: *„numai cu diplomă doctori-„ceascâ se poate practica meşteşugul doctoricesc"*.

12 Sept. 1831. — Printr'un jurnal cu această dată încheiat de Sfatul Administrativ, epidemia de holeră a fost declarată stinsă [125]). D-rul Estioti a trecut un examen strălucit şi cu el Kiselef a avut mulţămirea să constate că organizarea lui a dat splendide rezultate. Toată lumea s'a convins că numai cu o bună organizare sanitară, se poate înfrunta orice epidemie. De aceia, de acum înainte, sarcina organizărei devine mai uşoară. Inmulţirea medicilor slujbaşi nu mai este socotită ca o sarcină inutilă bugetului ţărei, ci ca o binefacere publică.

Incadrarea diferitelor servicii ale carantinelor şi ocrugurilor, periclitată pentru moment de ivirea holerei, spre toamna anului 1831, s'a putut complecta fără nici o dificultate.

In cursul acestui an avem la carantini următorii doctori:

Brăila. Dr. Constantin Epites, intrat în serviciu la 4 Sept. 1830 [126]).
Călăraşi. Dr. Ţircă până la 1 April 1831 [127]). *La 1 April 1831, Korkofer, înlocuit repede cu d-rul Vogt* [128]). *In Iulie 1831, Samuel Sontaglu* [129]).
Giurgiu. Meş ot Giurgiu, care semnează Metz-Artz [130]).
Zimnicea. Zisul Konofaus până în Mai 1831 [131]). *Urmează Homor Daniel (?).*

---

124) Idem. Şi dos. 1314/1831 roş.
125) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1579/1831 roş, fila 140
126) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1550/831 roş.
127) Idem, dos. 76/1830 roş.
128) Idem, dos. 1550/1831 roş.
129) Idem, dos. 1578/1831, fila 239 şi 529.
130) Idem, dos. 1550/1831 roş.
131) Idem, dos. 2698/1832 ros. fila 98 şi dos. 1523/1834 roş fila 45

www.dacoromanica.ro

Turnu. Ion ot Zimnicea până în Mai 1831 [132]). *Zisul Konofaus, din Mai 1831* [133]).

Calafat. Constantin Iatros Panaiodoros. La 11 Martie, d-rul Estioti comunică că „dohtorul Panaiodoros s'a lăsat de slujbă [134]).

La ocruguri avem pe următorii doctori:

Ocr. I. Dr. Feraru până în Oct. [135]). *Urmează Paul Vilhelm Ziegler* [136]).

Ocr. II. Niculai Galatis dela 4 Mai până în Oct. 1831 [137]). *Urmează D-rul Francisc Albiner* [138]).

Ocr. III. Dr. Şobel (Chobel) în Dâmboviţa [139]).
Dr. Marsilie în Ilfov, mutat cu prilejul holerei în Bucur., ca membru al Comit. pentru combaterea epidemiei; în locul lui vine d-rul Hristari [140]).

Ocr. IV. Dr. Vasile Ananici [141]).

Ocr. V. Dr. Antonie Paleologu [142]).

Ocr. VI. Dr. Ţircă, din April 1831 [143]). *La 23 Iulie 1831 vine Hristaris până la 3 Aug. 1831, când a trecut în Ilfov şi în locul lui se reîntoarce Ţircă* [144]).

24 Noembrie 1831. Abia acum, la această dată, se numeşte un Inspector general al Carantinelor, în persoana lui Niculae Mavros, om de încredere al lui Kiselef, fost cumnat cu Domnitorul Grigore Ghica, bunicul neuitatului nostru Profesor Ioan Cantacuzino. La 24 Noembrie 1831, Kiselef scrie Consiliului Administrativ al Principatului Valahiei:

„D'après la teneur du Chap. VI de Reglement Organique, un Inspecteur général des quarantaines pour toute la ligne du Danube, sera nommé dans les deux Principautes de Moldavie et de la Valachie.

L'ensemble qui doit règner dans la regie et la surveillance de ces etablissements relevant de deux administrations étrangères

---

132) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1550/1831 roş.
133) Idem.
134) Idem.
135) Idem.
136) Idem, dos. 1578/1831 roş, fila 739.
137) Idem, dos. 1550/1831 roş.
138) Idem, dos. 1578/1831 roş, fila 739.
139) Idem, fila 239, 529 şi 739.
140) Idem, fila 239, 529 şi 739.
141) Idem, fila 239 şi 529.
142) Idem, fila 239, 529 şi 739.
143) Idem.
144) Idem, dos. 25/1830, fila 438 şi 443.

www.dacoromanica.ro

l'une à l'autre. reclame la nomination d'un fonctionnaire supérieur qui en centralisant le pouvoir et les attributions de ce poste. puisse atteindre le but proposé. qui est celui de garantir ce pays du fléau de la contagion.

Un autre considération. non moins essentielle impose au gouvernemnt le devoir de porter toute son attention au choix de ce fonctionnaire: c'est l'obligation dans laquelle celui-ci se trouvera de completer en liant la ligne des quarantaines Moldavo-Valaques à celle de l'Autriche et de la Russie. un système général d'inspection pour tout le cours du Danube.

Tous ces motifs rendant impérieusement necessaire le choix d'un homme qui. par ses connaissances. son caractère et son activité. puisse remplir avec succès la tache importante qui lui sera confiée. je nomme provisoirement au poste d'Inspecteur général des quarantaines dans les deux Principautés le Conseiller de Collège Mauvros. avec les émolumens attachés à cette place et qui commenceront à courir depuis le 1-r Décembre prochain.

Le Grand Vornik de l'intérieur est chargé de faire. en ce qui concerne la Valachie. les dispositions nécessaires à ce sujet.

Le Président plénipotentiaire des Divans. Aide de Camp Général Kisseleff [145]).

La 5 Decembrie 1831. Sfatul Administrativ comunică lui Kiselef, că numirea lui Mavros s'a făcut întocmai poruncii. şi la aceiaş dată se comunică despre acest fapt şi carantinelor [146]).

In acest chip Comitetul Carantinelor s'a complectat cu întregul personal aşa cum este prevăzut în regulamentul carantinelor. Rusofil convins, Mavros avea de îndeplinit în postul ce i s'a încredinţat, două sarcini deoptrivă de grele: întâi trebuia să vegheze cu străşnicie la aplicarea regulilor carantineşti contra ciumei, care bântuia cu furie dincolo de Dunăre; al doilea, prin controlul riguros al liniei Dunărei, avea posibilitatea să supravegheze orice miscare a Turcilor sau pentru Turci. Acest dublu rol, sanitar si politic. Niculae Mavros l'a îndeplinit cu credinţă servind interesele Rusiei, fără să uite un moment măcar, că este Român. servind cu aceiaş credintă si neînchipuit zel interesele ţărei noastre şi ale Europei în general, pentrucă ni-a scăpat pe noi şi toată Europa, pentru todeauna. de ciumă.

In darea de seamă pe care Vornicul din năuntru o face la 25 Martie 1832, rezumând activitatea acestui Departament în cursul anului 1831. rezumă şi raporturile cari existau între acest Departament. Comitetul Carantinelor şi Comitetul doctoricesc din Bucureşti, îndatoririle doctorilor de ocruguri şi cele ale organelor administrative. Este o icoană minunată a întregii organizaţii sanitare din acea vreme :

145) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 405/1831, roş, fila 1.

146) Idem, fila 3, adresa 8401 şi fila 4.

www.dacoromanica.ro

„Comitetul Carantinelor împreună cu marele dohtor avându-şi ramurile privigherei întinse în tot cuprinsul Principatului prin întradinşi orânduiţi dohtori de ocruguri, se păzeşte de obşte o asemenea bună orânduială şi îngrijire de sănătate şi vacţină şi după raporturile ce regulat primeşte Comitetul şi Marele dohtor dela nişte asemenea dohtori, îşi face în adunările sale cuviincioasele băgări de seamă şi cumpăniri ale boalelor, ce din raporturi se dovedesc că se urmează în Principat, şi potrivit cu acelea întrebuinţează şi măsuri către vederea cerută de trebuinţă.

Departamentul acestei Dvornicii cunoscându-se şi pe sine supus la îndatorirea acestei privigheri, ca pentru o pricină din care se naşte binele şi fericirea obştei, au pus neapărată îndatorie şi asupra otcârmuitorilor dela toate judeţele, ca în urma ştiinţelor ce şi ei vor aduna dela subcârmuitorii plăşilor, să fie datori a raportui pe fieşcare săptămână de două ori la Comitetul Carantinelor, pentru starea sănătăţei de obşte, precum şi la întâmplare când se va ivi vreun semn bănuior de boală lipicioasă în orice parte a Principatului. Otcârmuitorul judeţului să fie dator pe deoparte a răportui la Comitet, iar pe de alta a se adresarisi deadreptul către dohtorul de ocurg, şi acel dohtor după îndatorirea ce-i este pusă asupraşi dela Comitetul Carant., să alerge, să cerceteze, să caute pe bolnavi, să întrebuinţeze măsurile coprinse în instrucţii şi fără întârziere să raportuiască Comitetului. Iar Comitetul împreună cu Comisia doctoricească. după împrejurările ce va vedea, să-şi mişte ale sale lucrări, pecât va cunoaşte că cere trebuinţa.

Nişte asemenea raporturi, după neadormita îngrijire a Dvorniciei. primindu-se regulat de către Comit. Carant. din tot Principatul, şi Comitetul avându-le deapururea supuse în vederea Departamentului acestei Dvornicii, pe temeiul acestor ştiinţe, am cinste cu a mea bucurie a face cunoscut cinstitei Adunări, că sănătatea cea de obşte a hălăduitorilor Principatului. din mila Marelui Dumnezeu şi cu blagoslovenia Inaltei Stăpâniri, se află astăzi întru cea desăvârşită întregime.

Privigherea Carantinelor. — Toate carantile dupe linia Dunărei îşi îndeplinesc datoriile lor asemănat cu pravilele întocmite şi au pe lângă dânsele în fiinţă şi orânduitul număr al slujbaşilor...". Apoi urmează descrierea câtorva carantini cari mai au nevoe de înbunătăţiri [147]).

4 Ianuar 1832. — Om cu rânduială, Mavros înainte de a-şi lua postul în primire, a căutat să-şi dea seama prin el însuşi de cele înfăptuite până atunci. La 4 Ianuar 1832, Kiselef scrie Marelui Vornic, că Mavros urmează să inspecteze toată linia carantinelor şi să cerceteze toate socotelile trecutului; apoi va studia mijloacele cele mai bune

147) Analele parlamentare vol. III/1, pag. 629—630.

www.dacoromanica.ro

ca să facă o legătură de supraveghere comună cu cele care se aplicau în statele vecine. Deci *„Comitetul sanitar va continua până la termina-„rea acestor lucrări, să se ocupe ca şi mai înainte cu însărcinările ce „avea, iar d-voastră, veţi da ordinele necesare, ca d-l Mavros, să poată „obţine ştiinţele cele mai exacte şi să îndeplinească uşor inspecţia ce „are de făcut"* [148]).

In urma ordinelor date de Vornicie, prind a sosi socotelile de pe la diferite carantine, cât şi cele dela Vornicie, socoteli foarte încurcate din care nu se putea desluşi mare lucru. Atunci Mavros cere Marii Vornicii, să-i trimeată condicele Vistieriei.

Văzându-se că nu-i treabă chiar de glumă cu acest om de o rară energie, în cele din urmă i s'au trimes tablouri detailate şi extrem de interesante, cu privire la toate cheltuelile ce s'au făcut cu doctorii, cu medicamentele, cu cinovnicii în combaterea epidemiei de ciumă, din momentul ivirei până la stingerea ei. Este cel mai interesant document existent asupra acestei groaznice epidemii, document care ar merita să fie publicat în întregime. Aici amintim un singur lucru: sumele cheltuite până la 1831 se ridică la un total de 699.015 lei [149]).

Şi, pentrucă Mavros împingea indiscreţiunele prea departe, se vede treaba că a reusit să provoace oarecari nemulţumiri şi opoziţii din partea celor cari trebuiau să-l ajute. Destul că, la 8 April 1832, Kiselef comunică Consiliului Sfatului Administrativ, că trebue să se execute toate *„măsurile propuse (de Mavros), pentru ameliorarea servi-„ciului... cari au primit aprobarea mea întreagă..."*. In acelaş timp comunică că *„Mavros a fost autorizat să stea ca Inspector al Carantine-„lor în Consiliul ordinar şi extraordinar, oricând o va cere nevoia în-„sărcinărilor sale"* [150]).

In consecinţă, la 14 April 1832, Mavros cere Sfatului Ad-tiv, să-l înştiinţeze, oricând vor fi de discutat chestiuni care privesc rostul serviciului său, ca să ia parte şi el [151]).

April 1832. — Tot atunci, Comitetul Carantinelor cooptează, cum se spune în limbajul de astăzi, nu nou funcţionar superior, pe care regulamentul nu-l prevede, cu o leafă egală cu cea a d-rului Estioti şi cu atribuţii, cari, deocamdată nu se precizează. Este vorba de Grigore Cariboglu. Dăm mai jos cererea lui, din care se desprind mai bine motivele cari determină numirea lui în Comitetul Carantinelor; o dăm în traducere:

> *„Binefacerile pe cari Exc. V., nu conteneşte a răspândi asupra a trei milioane de locuitori ai Principatelor, mă încurajează să-i cer protecţia în interesul copiilor mei.*

148) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 405/1831. Pentru numirea D. Coleschi Mavros obştesc inspector al carantinelor. Fila 10, text francez.

149) Idem, fila 13 şi următ.

150) Idem. fila 67.

151) Idem, fila 70.

www.dacoromanica.ro

Am adus oarecari servicii Rusiei şi n'am scăpat nici o ocazie să mi arăt zelul şi devotamentul meu. Am fost onorat chiar cu o oarecare încredere uşor de controlat din certificatele şi două scrisori ce posed, una dela Kutuzof, alta dela contele Neselrod, ce mi-au adresat în vremea congresului dela Viena.

Nu sunt strein în Valahia. Soţia mea aparţine uneia din cele dintâi familii ale ţărei. Am servit ţara ca agent a multor prinţi, la Viena, şi în timpul, şi înaintea ultimului războiu, am ocupat loc în Divan şi mi s'au dat diferite însărcinări în timpul lungei şederi a oamenilor de seamă, în Transilvania. Am luat parte la redactarea tuturor cererilor şi tuturor memoriilor adresate Miniştrilor Imperiali. Aceste documente nu pot fi neştiute de Exc. V., pentrucă duplicatele lor au fost trimise mereu Cartierului general.

Sărăcia în care mă sbat din cauza împrejurărilor şi mai ales din cauza emigraţiunei noastre lungi, m'au silit, de doi ani, să stau la ţară. In resemnarea mea aş răbda orice, dacă aş putea împlini cea dintâi şi mai sfântă datorie de tată, aceia de a îngriji de educaţia copiilor mei, singura comoară ce aş putea să le las, dacă Exc. V. ar voi să mă cinstească cu o slujbă, care să-mi dea posibilitatea să stau în oraş.

Cunosc mai multe limbi, cunosc limba ţărei, şi în viaţă am prins cunoştinţi de legislaţie şi afaceri.

Dar, titlul cel mai tare, cel pe care se sprijină nădejdea mea, este „votre humanité", de care cei cinci copii ai mei, din cei cinci băeţi, 'mi dau încredere. Binevoiţi a fi pentru ei un al doilea tată, punându-mă în situaţia de a-i face demni, să servească cu distincţiune patria şi a-şi vărsa sângele pentru ea.

Foarte supus servitor. ss. Grigore Cariboglu [153]).

Kiselef a recomandat această scrisoare lui Mavros, care cunoştea bine personalitatea lui Cariboglu, cu care a împărtăşit exilul din Ardeal pe vremea domniei lui Grigore Ghica. imediat după eteria grecească. Aşa s'a făcut că la 17 Mai 1832, Kiselef comunică Vorniciei Mari, că numeşte pe Cariboglu. membru al Comitetului Carantinelor, cu leafă de 750 de piaştri lunar [152]).

Mai târziu, s'a pus în discuţiunea Comitetului Carantinelor legalitatea funcţionării lui Cariboglu, după cererea Sfatului Administrativ, dar Vornicul Gheorghe Filipescu a răspuns la 4 Februarie 1834. că, din moment ce Grigore Cariboglu, nadvornic sovetic, a fost numit de Kiselef *„nu mai este nevoe de aprobarea Sfatului extraordinar"* [154]). Totuşi Kiselef a cerut să se îndeplinească şi această formalitate, ceia ce se şi face. La 4 Februar 1834. Marele Vornic din năuntru comunică

152) Idem. pag. 72—75.

153) Idem, fila 75.

154) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1523/1834, roş, fila 9.

www.dacoromanica.ro

lui Kiselef că Sfatul Ad-tiv a întărit numirea lui Grigore Cariboglu ca „*mădular al Comitetului Carantinelor, ajutor al cinstitei Inspectorii*", numire care defineşte prin titlul ei însăşi atribuţiile ce avea de îndeplinit [155]).

Numirea lui Niculae Mavros ca Inspector general al Carantinelor. conducător al serviciului sanitar al ţărei. cu excepţia capitalei Bucureşti. statorniceşte pentru multă vreme aspectul definitiv al organizărei sanitare înfăptuită de Kiselef. Adică :

Pe de o parte, Comitetul doctoricesc din Bucureşti. format din cei cinci medici ai Bucureştilor însărcinaţi cu serviciul sanitar al Capitalei şi cu controlul practicei medicale şi farmaceutice din toată ţara:

Pe de altă parte, Comitetul carantinelor însărcinat cu privigherea carantinelor şi cu serviciul sanitar al judeţelor şi oraşelor. cu privigherea sănătăţei locuitorilor şi a vitelor locuitorilor din ţară.

Amândouă Comitetele aveau de şef pe Mai marele doctor al Principatului şi erau sub dependenţa Ministerului de interne. cel care era cu punga. care plătea pe toţi slujbaşii acestor servicii.

Acestor două formaţiuni sanitare şi în oarecare apropiere cu ele, trebue să adăugăm şi Comitetul Caselor făcătoare de bine. de care ţineau spitalele şi toate instituţiile de asistenţă publică. pendinte toate de Logofeţia trebilor bisericeşti.

Dar numirea lui Nicolae Mavros ca mai mare Inspector al carantinelor, turbură toată legătura erarhică care existase până atunci între instituţiile sanitare şi ministerul de interne sau Vornicia mare. Explicăm :

Cavalerul sovetnic Niculae Mavros era un om extrem de mândru; era mândru pentrucă se simţea tare pe sprijinul lui Kiselef: era mândru prin descendenţa lui domnească, mândru prin înrudirea lui cu Domnitorii ţărei [156]). mândru şi prin faptul că toţi doctorii, oamenii cei mai culţi ai ţărei. erau sub conducerea lui. La toate acestea se mai adaugă şi faptul că Kiselef l-a îndreptăţit să stea în Sfatul adminstrativ al ţărei. alături şi cu egale îndatoriri cu cei cari aveau răspunderea conducerei poporului românesc. In asemeni condiţiuni. Mavros se credea conducător absolut al destinelor sanitare ale ţărei. independent chiar şi de Ministerul de interne. Din această pricină au rezultat o mulţime de neîumeriri şi conflicte cu Ministerul.

De exemplu, cei cari voiau să ceară ceva. unii se adresau Comitetului doctoricesc din Bucureşti. alţii se adresau Comitetului carantinelor, alţii Ministerului de interne. câteodată chiar Divanului sau personal lui Mavros, ori lui Estioti.

Sau: voia Mavros să ia o măsură de ordin sanitar general. se isbea de opunerea Ministerului ; acelaş lucru se întâmpla când voia să ia o măsură Ministerul. se isbea de opunerea Comisiei doctoriceşti sau

155) Idem, fila 18. Pentru orândulrea cinovnicilor pe la Carantini.

156) P. Samarian. Niculae Mavros. în Rev. ştiinţ. medic. No. 4 April 1934.

www.dacoromanica.ro

a Comitetului Carantinelor. Şi rezultatul final al acestei lipse de legătură era în dauna tuturor.

Primul conflict cu caracter mai grav s'a ivit în primăvara anului 1832. Mavros a vrut să reia chestiunea încadrărei oraşelor de prin ţară cu medici, chestiune care se agitase câtva în toamna anului 1830. In acest scop a întrebat din nou cetăţenii oraşelor dacă primesc să contribue şi ei cu ceva la plata acestor doctori. Şi cererile de doctori au început să curgă. Când a aflat Vornicia de hotărârea Comitetului Carantinelor, adică de hotărârea lui Mavros, a sărit să protesteze; în acest scop, întreabă Comitetul, pe ce anume temei cere creiarea acestor posturi medicale prin oraşele ţărei, când după regulament, Vornicia nu se ştie datoare decât numai la numirea şi plata dohtorilor de ocruguri, nici decum la plata dohtorilor de prin oraşe [157]).

Ce va fi urmat nu ştim. Ştim însă că, Vornicia nu putea să reziste multă vreme numai din motive bugetare. Toată lumea era convinsă acum de ce se poate face atunci când sunt doctori la îndemână, cari ştiu să evite o epidemie şi să o stingă când se iveşte. Doctorii trebuiau să fie numiţi cu orice sacrificii. Toată lumea o cerea şi petiţiile cetăţenilor abundă.

16 April 1832. — Locuitorii oraşului Cerneţi din Mehedinţi cer Divanului, să li trimită un doctor *„pentru căutarea sănătăţei lor"*. Divanul i-a îndemnat să facă *„sinesfora de ceiace se va proerisi fieşcare „să dea pe an drept simbrie acelui doctor"*. Atunci Cerneţenii, întocmai ca în vremile mai vechi, trimet o foaie cu numele şi contribuţiile celor cari pot da câteceva, ca să se adune până la 2600 de taleri pe an şi plată în natură până la o mie oca de zaherea, adică articole alimentare [158]).

2 Mai 1832. — Incă din iarnă, din Februar, Medelnicerul Dimitrie Jianu din Caracal si Fotache Foişoreanu, deputat de Romanati, au ticluit o cerere către Vornicie, să li se caute doctor pentru oraş. Dar această cerere n'a fost trimisă decât în Mai, de către Hristor Lapati şi Ioniţă Viişoreanu. Vornicia a îndrumat cererea către Comitetul carantinelor, care răspunde la 9 Mai, că lesne-i a găsi doctor, dar trebue să i se plătească câte 600 de lei pe lună şi casă de locuinţă. Când au auzit Caracalenii de una ca asta, s'au resemnat şi au renunţat pentru moment la doctor [159]).

10 Iunie 1832. — Si Vornicia din năuntru se lăsa greu de tot, nu se lăsa convinsă de nici o intervenţie. Pentru numirea unui medic la Târgu-Jiu a fost nevoe să stărue însăşi Kiselef. Acesta făcuse o plimbare prin părţile locului şi apucase să promită Gorjenilor că le va da un doctor; pe această bază cei din Târgu Jiu au şi făcut cerere şi Kiselef scrie Vornicei la 10 Iunie:

---

157) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 2698/1832 ros. fila 38.

158) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 25/1830, fila 192.

159) Idem, dos. 2698/1832 fila 104 şi Dos. 25/1830 roş. fila 363, 364.

www.dacoromanica.ro

„A Monsieur le grand Vornic de l'intérieur,

„Désirant procurer à la ville de Tirgo-Jio le moyen d'avoir un médecin permanant, d'autant plus nécessaire que la distance où elle est placée de la ville de Crayova, prive, dans le cas de besoin urgent ses habitans des secours de l'art, je vous invite Monsieur a examiner si l'état de la Caisse permet une allocation pour l'établissement d'un médecin permanant dans cette ville, et de me faire connaitre le résultat de vos recherches à cet egard". ss. Kiselef.

Şi pentrucă Vornicul lipsea din Bucureşti s'a pus rezoluţia: „să „stea până va veni Vornicul" [160]).

In aceiaş zi, la 10 Iunie, Kiselef primeşte o jalbă lungă din partea cetăţenilor din Craiova, cari cer cu foarte mare insistenţă să li se facă o cazarmă şi un spital într'o veche cazarmă rusească care sta părăsită, şi să li se paveze oraşul:

După binefele de rigoare... „avouez, Excellence, que la ville de Crayova a été toujours le théâtre des plus grands désastres qui dans differentes époches de guerres et de revolutions ont agité impitoyablement la petite Valachie..." din această cauză a rămas fără nici o îmbunătăţire „point d'établissements publics, point d'hôpitaux, point de caserne, point enfin de vastes édifices..."...

„De tous ses besoins le plus pressant est celui davoir une caserne et hôpital pour la milice nationale, qui a été senti parmi nous.. Pour remedier à ce mal, un vaste édifice a coté de la ville bâti par cette ville même à l'époche de la guerre passée entre le puissant Empire de Russie et la Sublime Porte Ottomane, sous le gouvernement de pieuse mémoire Alexandre I-ère, a fixé particullièrement l'attention de la ville. Les nombreuses appartemens, la pureté de l'air et l'avantage des deux ruisseaux courantes près de cet endroit, tout cela rehausse la recomandation de cet édifice à être destiné pour la caserne et l'hôpital de la milice nationale...", dar se cer cheltueli mari pentru reparaţii şi intervenţiile făcute la Guvern au rămas fără rezultat; oraşul este sărac şi sărăcit, veniturile mici, încât nu s'ar putea face nimic fără intervenţia lui Kiselef, iar oraşul ar fi ameninţat să rămână iarăşi fără cazarmă, fără spital şi fără pavaje. Drept care scriu Craiovenii:

„Excellence! C'est à Votre générosité que nous osons exposer nos douleurs et nos besoins. Puisse-t-elle être emue du misérable état de cette ville et d'après ses vues sages nous faciliter les moyens à pouvoir réaliser une caserne, un hôpital et des rues pavées. Dont la nécessité est devenue indispensable, el l'appau-

160) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 25/1830 şi Dos. 232/1832. Secretariatul Statului.

www.dacoromanica.ro

vrissement de la ville ne serra jamais en état de les réaliser de ses faibles revenus. La reconnaissance eterne nous fera verser des larmes de joie. et ceux memes bâtimens conserveront parmi nos descendans le nom de V. Exc. come le plus doux souvenir de leur généreux fondateur". Printre semnatri descifrăm: Const. Brăiloiu Clucer. Nicolaos Emanuel. Grigore Bengescu. Ianache Stanu Crăciun Isanovici. Ion Otetelişanu. Const. Braboveanu...

Kiselef recomandă această cerere atenției Logofeției trebilor bisericeşti în ceiace priveşte spitalul. Spătarului în ceiace priveşte cazarma, cât priveşte despre pavaj ..*C est à la ville elle même a y songer*" [161]).

Sept. 1832. — Locuitorii din Caracal. dacă au văzut răspunsul Comit. Carantinelor dat la 9 Mai. pentru plata unui doctor. nu s'au dat bătuți şi în Sept. fac altă cerere. că dacă Vornicia nu le poate plăti doctor. atunci. să se schimbe stabul doctorului de ocrug. ca în loc să stea la Râmnicul Vâlcei. să stea în Caracal.

Comit. Carant. răspunde la această cerere. că n'are putere să schimbe orânduelile regulamentului carantinelor. Dar nici Caracalenii nu se lasă. Fac altă cerere Vorniciei. să li se trimită numai decât medic plătit de Stăpânire. pentrucă. dacă ei n'au putere să plătească pe doctor. asta nu înseamnă că Stăpânirea să-i lase în voia epidemiilor. Şi semnează Gheorghe Cociofeanu. ocârmuitor: Petrache Obedeanu. prezidentul Tribunalului: Hristachi Lapati. prezidentul Magistratului — adică Primarul târgului: Ion Viişoreanu. deputat al județului [162]).

15 Dec. 1832. — Regulamentul Carantinelor era extrem de sever iar Inspectorul general. Mavros, era un cerber neînduplecat în aplicarea lui: nici un fel de interpretare. care să mai îndulcească prevederile regulamentului nu era posibilă. La 15 Dec. 1832. intervine în sfârşit o mică relaxare: se face un proect de lege. prin care se stabilesc anumite condițiuni sub cari. să se poată apropia de malul stâng al Dunărei corăbiile de comerț. ..*fără a se sminti regulamentul într'a sa întregime*" [163]).

Şi pentrucă suntem la sfârşitul acestui an. socot de nevoe să notez numele doctorilor cu cari s'au încadrat diferitele servicii în acest an.

La Carantini:

Brăila. D-rul C. Epites.
Călăraşi. Samuel Sontag până în August 1832. La această dată vine Ioan Constantin Berivali [164]).
Giurgiu. D-rul Ioan Sibineanu sau Sebeni.
Zimnicea. Daniil Homor.

---

161) Arhive. Dos. 25/1830 roş. fila 395.
162) Idem, Dos. 2698/1832 roş. fila 221 şi 225.
163) Buletin oficial. nr. 2/1832. pag. 5. Joi 15 Dec. 1832.
164) Arhive. Dos. 25/1830 roş. fila 437.

www.dacoromanica.ro

Turnu. Zisul Konofaus până în Mai 1832. când a venit Manolache Enculeu [165]).
Carantinele mici n'aveau doctori ci numai funcționari.

La ocruguri:
Ocr. I. Paul Vilhelm Ziegler până în Sept. 1832. când a venit d-rul Țircă [166]).
Ocr. II. Dr. Francisc Albiner până în Martie 1832. apoi Zisul Konofaus din Mai 1832 [167]).
Ocr. III. Din Sept.. Paul Vilhelm Ziegler în Ilfov [168]). *Dr. Șobel în Dâmbovița.*
Ocr. IV. Dr. Vasile Ananici până în Mai 1832. când vine dr. Carol Sekeli [169]).
Ocr. V. Dr. Andonie Paleologu.
Ocr. VI. Dr. Țircă până în Martie 1832 [170]). *Intre April și August. dr. Hristari* [171]). *Revin Țircă până în Sept. și iarăși Hristari* [172]).

Comitetul Carantinelor. la rândul lui. era complect încadrat:

Desp. I.	*Niculae Mavros. general Inspector al Carant. cu*	*2.047 lei.*
	Mai marele dohtor Estioti	*1.000* ..
	Sub inspector Serdar-D-trache Topliceanu . ..	*1.000* ..
	Ajutor obștescului inspector Grig. Cariboglu . ..	*750* ..
	Secretar Niculae Bobescu	*450* ..
	Secretar al obștescului inspector Gr. Zosima. ..	*300* ..
	Ajutor Gheorghe Isvoranu	*300* ..
	Tâlmaciu Paruciuc Macedonski	*500* ..
	Casier Serdar Niculae Vasilescu	*300* ..
	Revisor. Căpitan Andoniu	*100* ..
	Registrator Costache Carp	*100* ..
	Scriitori: Săndulescu Diamandi. Costache Sefendache, Dimitrache Iconomu. Dincă și Ghiță Popescu. fiecare cu câte 60 de lei . ..	*300* ..
Desp. II.	*Pârvu Lăcusteanu. secretar*	*300* ..
	Pitarul Ioniță. executorul	*600* ..
	Scriitor Niculae Rădulescu	*100* ..
	Registratori: Costache Gheorghe și Vasile Rătescu	*100* ..

165) Idem. dos. 2698/1832 ros. fila 98.
166) Idem. fila 56. 188 și 202.
167) Idem. fila 74 și 98.
168) Idem. fila 180 și 202.
169) Idem. fila 40. 42 și 117.
170) Idem. fila 61. 132 și 143.
171) Idem. fila 187 și 202, și Dos. 3360/1833, fila. 71.
172) Idem. Dos. 2698/1832. fila 203, adresa 2174.

www.dacoromanica.ro

Hristea Grecu Ianiotul dohtorul de ochi . . cu 100 lei.
Preotul Dimitrie Duhovnicul la spit. Dudeşti. .. 120 ..
Constantin Dascălul, la spit. Dudeşti . . . .. 50 ..

Intreg statul de lefi al slujbaşilor carantineşti însumează 30469,60 pe lună [173]).

Prezenţa dohtorului de ochi, Hristea Grecu Ianiotul printre funcţionarii Comit. Carantin., o explicăm pe larg în capitolul clandestinilor [174]).

Din cele de mai sus se vede că întregul serviciu sanitar al ţărei pendinte de comit. Carant., este complect încadrat la sfârşitul anului 1832. Ochiul vigilent al lui Mavros, ajutat de luminile devotate ale d-rului Estioti şi de energicul Dumitrache Topliceanu, asigura funcţionarea întregului serviciu aşa fel, că Vornicul din Năuntru, Gheorghe Filipescu, în expunerea ce face la 21 Martie 1833, despre mersul trebilor acestei Vornicii, spune despre serviciul sanitar :

„Asupra ţinerei în bună stare şi a pravilnicilor lucrări ale carantinelor dupe linia Dunărei s'au întrebuinţat toate cuvenitele măsuri, precum asemenea şi spre îndeplinirea trebuinţelor ce au urmat prin cererile d-lui obştescului enspector, i ale Comitetului carantinelor".

După ce descrie înbunătăţirile ce s'au adus carantinelor, adaugă :

„Acest cordon de sănătate, întrunit de aproape cu lucrările carantineşti, au închipuit în favorul acestui Prinţipat o stavilă de mare trebuinţă pentru Valahia ; căci afară dintr'o scântee de molivmă ce în vara trecută s'au ivit în satul Stupinele din judeţul Ilfov, şi care prin grabnicele măsuri ale Stăpânirei, îndată s-au şi curăţit, dar în urmă, cu toată apropierea năprasnicei boale a ciumei, ce au făcut îndestule prăzi în părţile Turciei, precum şi în cetatea Silistrei, acest cordon a putut zăticni năvălirea ei în Prinţipat, care urma a fi fost coprinsă de dânsul, şi pentru aceasta Neamul Românesc rămâne în veci recunoscător înaltei prevederi a Marelui protector şi împărat a toate Rosiile.

S'au întrebuinţat cele mai cu scumpătate măsuri şi asupra înnaintărei vacţinei, şi măcar că întru aceasta s'au întâmpinat oareşcare împiedicări din pricina îndărătnicirei unora din ţărani, cari nedomiriţi fiind la cunoştinţa binelui ce naşte din întrebuinţarea vacţinei, doseau de a-şi înfăţişa copii lor la dohtor ca să-i altuiască : dar acest Departement atât prin dregătoriile politiceşti, cât şi prin mijlocirea fetelor bisericeşti, după înţelegerea ce au avut cu Preosfinţia lor Părinţii Arhierei ai Eparhiilor, înprăştiind tot felul de

173) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 2516/1833. Pentru banii primiţi şi sloboziţi cinovnicilor carantineşti. 1790 de file.

174) Vezi vol. II pag. 316—320.

www.dacoromanica.ro

sfătuiri şi indemnări către toţi hălăduitorii Principatului. au şi început a primi un haracter de înaintare. încât până la sfârşitul lui Septemvrie trecut. după ştiinţa luată dela Comitetul Carantinelor. se găsesc altuiţi în Principat de către dohtorii plătiţi de Stăpânire 13.616 copii. afară de alţi 491 altuiţi în politia Bucureştilor de către dohtorii curanti şi. după silinţa ce în feluri de chipuri se face asupra aceştei înbunătăţiri. se nădăjdueşte în viitorime. cele mai în semnatoare dovezi întru înaintarea vacţinei.

Se urmează cu neadormire toate cuvenitele mişcări întru ceia ce se atinge de paza sănătăţei de obşte. precum asemenea şi de măsurile poliţieneşti. primindu-se regulat în fieşcare şăptămână raporturi dela toate ocârmuirile pentru verice întâmplare: şi din niste asemenea raporturi având acest Departament toată încredinţarea, cu a mea bucurie fac cunoscut cinstitei Adunări, că cu mila lui Dumnezeu şi blagoslovenia Inaltei Stăpâniri. tot Principatul se află în linişte. în fericire. atât despre starea sănătăţei. cât şi despre verice alte bântuiri" [175]).

15 Mai 1833. — Sub aceste bune auspicii se intră în anul 1833. Au fost deajuns doi ani de linişte şi oamenii au uitat de prăpădul ciumei. măcar că peste Dunăre epidemia secera fără cruţare, au uitat de tot, chiar de cele mai elementare măsuri de pază. Şi în ciuda tuturor ordinelor, mărginaşii dunăreni. treceau hotarul în taină. La 15 Mai. Kiselef atrage atenţia Sfatului administrativ. că locuitorii necunoscând pravilele carantineşti, trec peste hotare şi se expun rigorilor acestor pravile *..po-..trivit cu starea molevmei"*. Drept aceia se tălmăcesc aceste pravile spre ştiinţa tuturor [176]). Dosarele carantineşti din această vreme. care se găsesc la Arhivele Statului. sunt pline mai numai de ordinele ce se dau mereu de către Mavros. ca doctorii şi funcţionarii să fie cu necontenită privighere. să nu pătrundă ciuma la noi. Cercetarea lor dovedesc până la evidenţă, cât de mult datorim noi, ca şi Europa întreagă, generalului Mavros. care, cu severitatea lui a salvat pe toţi de ciumă.

Iunie 1833. — Intre Sârbi şi Turci era mare gâlceavă şi amenin-ţările nu lipseau. Din această cauză aprovizionarea unora din satele sârbeşti era foarte grea. Niculae Mavros. care, pe lângă rostul lui de paznic al regul. Carant.. îndeplinea şi un rol politic tot atât de important pentru interesele ruseşti, a intervenit şi a înfiinţat un târg de aprovizionare la Vârciorova unde puteau veni şi Sârbii. Aici a detaşat un cinovnic carantinesc dela Cerneţi, care trebuia să supravegheze măsurile de pază. In Noembrie 1833. târgul s'a desfiinţat [177]).

Iulie 1833. — In vara acestui an se iveşte o epidemie straşnică printre vitele locuitorilor. Bucureştii aveau un veterinar pe Ioan

175) Analele parlamentare, vol. III/1, pag. 573—575.

176) Arh. Stat. Ad-tive noi. Judeţul Ialomiţa. Dos. 2078/1833. Şi Buletin oficial. nr. 22/1833, pag. 137—138.

177) Buletin ofic. nr. 26/1833 pag. 150 şi nr. 53/1833. pag. 284.

www.dacoromanica.ro

Phertz [178]), dar pentru judeţe nu exista om de specialitate. Exista însă un hirurgoman, Navara, care trecea de cunoscător bun în ale veterinăriei. Făcea serviciu la ocrugul al 3-lea. Comitetul Caiant. îl detaşează la Bucureşti, unde îl găsim în Iulie 1833, printre funcţionarii despărţirei a doua a Comitetului, însărcinat cu chestiunele veterinăreşti [179]).

1833. — Către sfârşitul acestui an, Vornicia Mare cere tuturor oraşelor, să raporteze despre înbunătăţirile de cari au nevoe mai urgentă. Aceste rapoarte s au adunat şi la 3 Martie 1834 au fost înaintate Obş.eştei Adunări legislative, cu rezoluţiile respective. Câteva din oraşe au cerut printre altele şi unele înbunătăţiri de ordin sanitar.

Focşanii din Slam-Râmnic au cerut : „24 odăi încăpătoare de 100 de oameni bolnavi, pentru spital, ca să nu se mai ia casele hălăduitorilor, precum se ia acum, care odăi, făcandu-se cu gard de nuele", costă 13.000 de lei.

Şi mai cer „un dohtor pentru vizitarisirea bolnavilor celor săraci",

Vornicia referă : „Este primit (prima cerere), însă când se va îndeletnici maghistratura (primăria) a aduna această suma din veniturile sale". La al doilea punct : „Fiindcă deocamdată casa Maghistratului nu este în stare a suferi această cheltuiala, va rămânea iconomisindu-se cu dohtorul ocrugului, până se va îndeletnici şi pentru această trebuinţă" [180]).

Oraşul Slatina cere „să se facă un rând de încăperi pentru adăpostirea unor bolnavi ce s'ar putea cerceta de dohtorul oraşului". Ar costa 15.000 de lei.

Referatul Vorniciei este acelaş : „să se facă, însă când se va îndemâna Maghistratul a însuma în casa sa aceas'ă sumă de bani" [181]).

Râmnicul Vâlcei cere : „Pentru dohtor, măcar că este orânduit D. Zisul Cocofatul al ocrugului pe două judeţe, Vâlcea şi Romanaţi, dar neputându-se oraşul ajuta la orice vreme de grabnică întâmplare vreunui hălăduitor, din pricină că poate să lipsească în minutul acela, ori în judeţ sau la pomenitul judeţ Romanaţi, nu puţin se află orăşanii întrebuinţaţi (în nevoe) de un dohtor statornic spre îndeplinirea îndatoririlor cuvenite".

Şi Vornicia spune : „socotindu-se de o cam dată de prisos, fiind destul al ocrugului, va rămânea, nefiind Maghistratul în stare a plăti însemnătoarea sumă de bani pentru ţinerea sa" [182]).

Târgul-Jiului cere : „Un dohtor cu taleri 3000, ce prin milostivire au făgăduit Dvornicia a se slobozi din casa Maghistratului, însă prin poruncă prin grai, către Vistierul Gheorghe Magheru".

---

178) Vezi vol. II, pag. 297 şi 487.

179) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 2516/1833. — P. Samarian. Din trecutul medicinei veterinare. Bulet. asoc. medic. veter. nr. 7—8 din 1933.

180—185) Analele parlamentare. vol. IV/1, pag. 314, 334, 342, 370, 372, 376.

www.dacoromanica.ro

Şi referatul Vorniciei : „Acesta se va orândui după ce se vor săvârşi toate celelalte înfrumuseţări ale oraşului, din prisosul banilor ce va mai rămânea, după ce va osebi mai întâi o sumă la rezerva Maghistratului, pentru alte întâmplări neprevăzute cheltueli, după bugetul ce se va alcătui pe tot anul" [183]).

Magistratul, adică primarul, din Cerneţi, cere „o casă pentru dohtor" în valoare de 4.000 lei. Şi Vornicia spune : „fiindcă acest oraş urmează a se muta la Turnu Severinului, unde se clădeşte acest oraş din nou... se vor cheltui acolo..." [184]).

De asemeni cere un dohtor şi oraşul Câmpina [185]).

Negreşit că pe marginea acestor cereri, ca şi pe marginea referatelor Vorniciei, se pot face destule comentarii. Ne vom mărgini a atrage atenţia asupra grijei ce au oraşele pentru sănătatea populaţiei, fără să gândească însă, că pentru împlinirea unei nevoi, trebue să facă şi sacrificii. Ideia că totul trebue să vie dela „stat" şi numai dela stat, fără contribuţia cetăţenilor, îşi are originea din acele vremi. Pe de altă parte trebue să notăm puţina grijă ce avea Vornicia asupra acestei chestiuni, pe care veşnic o subordonează numai nevoilor bugetare.

In cursul anului 1833, serviciile au fost încadrate astfel :

Carantini.

Brăila. Dr. Epites. Director. Vistierul Iordache Tafrali : moaşă, Arghira.

Călăraşi. Dr. Ion C-tin Berivali. Director Mala ; subdirector. Nicolaid : secretar. Ioniţă Cireşeanu : dragoman. Niculae Ivanof : moaşă. Floarea „fără ştiinţă în meseria ei".

Giurgiu. Dr. Ioan Sibineanu. Director. Clucer Al. Călinescu : subdirector. Ioan Kinopsi : moaşă. Sanda.

Turnu. Manolache Enculeu. Director. Dimitrie Bildirescu. In Iulie, a fost vorba de un doctor Henec numit în locul lui Enculeu. Dar Henec nu s'a mai prezintat la post aşa că a rămas tot Enculeu. (Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 3381/1833 roş fila 5).

Calafat. Dr. Ioan Andreiov. Director. Coleschi secretar Ghica: moaşă Ileana.

Cerneţi. Dr. Vogt. Director. Vasile Strâmbeanu : moaşă. Călina.

Piua Petri. Şef. Ghiţă Gheorghe. înlocuit cu slugerul Gh. Nanu.

Olteniţa. Şef. Mihalache Siropulo.

Zimnicea. Dr. Homor Daniel, iar în Sept.. Dr. Braun. Director, Iancu Fărăcăşanu : moaşă Elena.

Bechet. Şef. Mihalache Fotino.

Islaz. Şef. Dimitrie Goga.

Isvoare. Şef. Grămăticescu [186]).

---

186 Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 2516/1833 roş. Pentru banii primiţi şi slobozi ţi cinovnicilor carantineşti.

www.dacoromanica.ro

La ocruguri :
Ocr. I. Dr. Jurcă [187]). *In Sept., Dr. Veron* [188]).
Ocr. II. Dr. Zisu Conofaus [189]).
Ocr. III. Dr. Chobel în Lâmbovița. Nauara în Ilfov, mutat în București ca veterinar [190]).
Ocr. IV. Dr. Carol Sekeli [191]).
Ocr. V. Dr. Antonie Paleologu [192]).
Ocr. VI. Dr. Hristari [193]).

Bine încadrat și bine supraveghiat serviciul mergea minunat. Ciuma ca și holera fusese de mult uitate. Doctorii improvizați cari ajutase la stingerea lor au fost îndepărtați unul câte unul din slujbele ce ocupau și înlocuiți cu doctori titrați. Malul Dunărei era bine păzit. Generalul Inspector Niculae Mavros conducea întregul serviciu ca un adevărat militar; aceasta i-a și adus titulatura de „Generalul Mavros", titulatură care i-a rămas până la moarte, deși n'a fost niciodată general în armată.

Acum. toate sforțările se îndreptau spre organizarea detaliilor de serviciu. In afară de ciumă, grija cea mai mare era pentru variolă ; Kiselef stăruia mereu să se execute vaccinările ; medicii erau obligați să facă aceste vaccinări fiecare în ocrugul lui ; la fel și medicii depe la carantini, dar aceștia n'aveau voe să se depărteze de reședință mai mult decât maximum cale de patru ceasuri dela carantină.

In raportul Vornicului din năuntru, George Filipescu, făcut la 19 Martie 1834, relativ la mersul serviciilor pe anul 1833, spune :

„S'au păzit cu cea mai mare scumpătate și măsurile de sănătate și vacțina, atât pela județe prin dohtorii ocrugurilor, cât și în București prin Comisia doctoricească, întâmpinându-se, prin ajutorul dohtoricesc, oricâte boale epidemice s'au ivit în feluri de locuri ale Prințipatului, și în prilejul acesta cu a mea bucurie aduc în cunoștință cinstitei Obștești Adunări că starea sănătății hălăduitorilor din tot Prințipatul, cu mila lui Dumnezeu și blagoslovenia Înaltei Stăpâniri, se aflu întru toată întregimea, precum și vacțina ; dupe știința luată de către Comitetul Carantinelor, au înaintat în curgerea acestui an, până la un număr de 18.332 copii altoiți.

S'au păzit întru toată întregimea, prin Comit. Carant., și regulile carantinești întocmai după pravilele întocmite, precum asemenea și îngrijirea cordonului de sănătate dupe țărmul cel stâng al râului Dunărei, care cordon a fost și este cea mai de temei stavilă

187) Idem, dos. 3361/1833 roș. fila 6. Lefile doctorilor ocrugurilor
188) Idem, dos. 2516/1833 roș.
189) Idem. dos. 3361/1833 roș, fila 6.
190) Idem, dos. 3361/1831 roș și dos. 2516/1831 roș.
191) Idem.
192) Idem.
193) Idem.

www.dacoromanica.ro

întru-apărarea Prinţipatului de năprasnica boală a ciumei, care şi în anul acesta au bântuit multe părţi ale Turciei" [194]).

Infiinţarea registrelor de stare civilă a permis întocmirea celor dintâi statistici asupra mişcărei populaţiei din anul 1833 :

Judeţul	născuţi	morţi	altoiţi
Slam-Râmnic	*1116*	*1199*	*93*
Brăila	*498*	*495*	*134*
Buzău	*1031*	*795*	*1213*
Saak	*732*	*647*	*323*
Prahova	*737*	*794*	*442*
Ialomiţa	*640*	*474*	*6*
Dâmboviţa	*1743*	*1150*	*2021*
Vlaşca	*1796*	*1139*	*1408*
Teleorman	*2040*	*1186*	*325*
Muscel	*855*	*565*	*523*
Argeş	*1547*	*1214*	*564*
Olt	*702*	*450*	*756*
Romanaţi	*1836*	*848*	*1060*
Vâlcea	*1948*	*1689*	*761*
Dolj	*2450*	*1527*	*680*
Gorj	*1103*	*1119*	*1755*
Mehedinţi	*2224*	*1867*	*3719*
Bucureşti	*2672*	*2610*	*1508*
Total	*26638*	*20618*	*18332* [195]).

Tot din acest an avem cea dintâi statistică pe boli :

Judeţul	Lingoare	Vărsat	Peripneumonii şi pleurezii	Friguri	Gutural	Gîlci	Sfrenţie	Total
Slam-Râmnic	*796*	*1076*	*320*	*463*	*281*	*107*	*480*	*3091*
Brăila	*144*	*392*	*74*	*181*	*83*	*58*	*5*	*937*
Buzău	*1651*	*1339*	*776*	*507*	*133*	*129*	*12*	*4547*
Saak	*1238*	*478*	*103*	*424*	*78*	*84*	*3*	*2408*
Prahova	*611*	*387*	*42*	*125*	*291*	*28*	*6*	*1490*
Ialomiţa	*254*	*93*	*41*	*59*	*70*	*11*	—	*528*
Ilfov	*1631*	*880*	*595*	*521*	*255*	*104*	*64*	*4050*
Dâmboviţa	*2286*	*799*	*100*	*554*	*81*	*61*	*58*	*3939*
Vlaşca	*542*	*142*	*87*	*167*	*98*	*35*	*3*	*1074*

194) Analele parlamentare vol. IV/1, pag. 489.

195) Arh. Stat. Dir. g-rală sanitară Dos. 1/1834 fila 56.

www.dacoromanica.ro

Judeţul	Lingoare	Varsat	Peripneumonii cu pleurezii	Friguri	Guturaiu	Galei	Sfrenţe	Total
Teleorman	*900*	*196*	*106*	*201*	*198*	*15*	*19*	*1635*
Muscel	*1328*	*137*	*60*	*282*	*115*	*47*	*30*	*2019*
Argeş	*1775*	*128*	*108*	*265*	*59*	*28*	*175*	*2538*
Olt	*377*	*41*	*88*	*123*	*121*	*13*	*26*	*789*
Romanaţi	*505*	*30*	*518*	*415*	*226*	*41*	*29*	*1764*
Vâlcea	*1072*	*38*	*204*	*152*	*75*	*5*	*16*	*1562*
Dolj	*690*	*103*	*319*	*341*	*153*	*19*	*97*	*1730*
Gorj	*839*	*36*	*232*	*137*	*48*	*9*	*12*	*1313*
Mehedinţi	*526*	*16*	*251*	*131*	*18*	*5*	*5*	*952*
Total	*19855*	*6655*	*5522*	*6090*	*7011*	*1635*	*1225*	*47983*

[196]).

Administraţia dă tot concursul pentru organizarea serviciilor şi îndrumarea populaţiei. Cârmuirile şi comunele sunt obligate să aibă dosare speciale pentru *„sănătatea locuitorilor"* din cari se pot vedea sforţările ce se fac în această direcţie. Pentru documentare vom da câteva exemple de prin dosarele jud. Ialomiţa.

La 22 Ianuar 1834, Mala, directorul carantinei de Călăraşi, face cunoscut Comit. Carant., că în judeţul Ialomiţa este sănătate; numai în Măgureni, un sat mititel dela răsăritul târgului, au murit doi oameni şi o femee de *„moarte grabnică"*, şi ar mai fi acolo şi alţi bolnavi; în consecinţă cere să se facă cercetări. Cum era şi firesc, ştirea a alarmat pe toată lumea, iar subcârmuitorul plăşei Borcea linişteşte pe toţi. El a cercetat preste tot, şi a aflat că a fost numai o scornitură din partea popei satului, Popa Ianache; de aceia protestează contra amestecului funcţionarului carantinei, acolo, unde supravegherea sanitară o avea el [197]).

La 27 Ianuar 1834, Mavros atrage atenţia ocârmuirei judeţului Ialomiţa, asupra numeroaselor cazuri de *„tuse şi guturai"* ce s'au ivit printre locuitorii satelor. Numaidecât doctorul Carantinei, Berivali, cere ocârmuirei să publice o seamă de *„Instrucţii"*, cu poveţe practice ca lumea să scape de această boală.

Orişicare se va simţi apucat de o asemenea boleşniţă, îndată să se închiză în casă şi să bea călduri, adică floare de soc, şi de muşetel şi de nalbă, dar mai vârtos floare de soc, să pue împrejurul gâtului usuc de lână şi picerile în apă fierbinte, seara, să se ferească de vin şi de rachiu precum şi de sărătură, şi acestea să le urmeze până când se va simţi cu totul bine, căci într'acest chip urmând nu numai viaţa nu-şi va primejdui, ci şi boala nu va putea a a se prelungi multe zile.

196) Arh. Stat. Dir. g-rală sanit. dos. 1/1834, fila 77.

197) Arh. Stat. ad-tive noi, Jud. Ialomiţa Dos. 701/1834, fila 1—3.

www.dacoromanica.ro

Simptomele boalei sunt: ..dureri de cap. guturai la piept şi umflături la gât. din care pot să să primejduiască cei ce nu se păzesc" [198]).

Comit. Carant. poartă şi grija sănătăţii vitelor locuitorilor : la 20 Febr. trimite *..Instrucţiuni"* pentru îngrijirea vitelor bolnave cu umflături la picioare. boală de care se tot aude că zac vitele prin Principat [199]).

Citäm dintr'un raport al subcârmuitorului plăşei Câmpului. Fochide. scris şi trimis la 17 Martie 1834: *„toată obştea locuitorilor sunt ..întru bucurie. slăvind pre Dumnezeu dintr'a căruia milă şi har. se află ..petrecând într'ale sănătăţei. fără a avea între dânşii boală cu bănuiala ..năprasnicei şi bântuitoarea (ciuma)"* [200]).

La 28 Martie 1934. Comit. Carant.. cere să se înceapă vaccinările. Copii să fie aduşi la doctor. că el nu se poate deplasa de reşedinţă mai mult ca patru ceasuri depărtare [201]).

La 28 April. Comit. Carant. pune în vedere Ocârmuirei judeţului să obştească populaţia. ca să strângă în cursul lunei Mai. flori de muşeţel. de soc. de nalbă. pir. sămânţă de in şi orz *..trebuincioase erburi. ..ajutoare bolnavilor ce se vor întâmpla întru norod"* [202]).

Şi. pentruca lumea să fie prevenită la vreme. Comit. Carant.. înştiinţează la 1 Mai 1834. că în Ţariqrad. în spitalul grecesc. au intrat dela 31 Martie până la 14 Aprilie 1834. o sută de oameni molipsiţi de ciumă. dintre cari au şi murit patru. In consecinţă toată lumea să fie în veghe şi să ia măsuri de curăţenie [203]).

Mai departe. pentrucă epizootia ivită din iarnă nu mai contenea. Comit. Carant. trimite o serie de *„Instrucţiuni"* tipărite. cele dintâi instrucţiuni de ordin veterinar. cari s'au tipărit la noi. *..pentru pricinele ..cari dau pârlej la boalele şi epidemiile vitelor cu coarne. spre folosul ..ţăranilor şi al pământenilor..."*. Instrucţiile sunt semnate de Grigore Cariboglu. D-rul Estioti şi D-trie Topliceanu [204]). 1

La 4 Mai 1834. se cer ocârmuirei judeţului ştiinţe. dacă s'au oprit sau nu *..vânzarea erburilor şi lucrurilor otrăvitoare după la neguţă..tori şi ovreice. fără numai cu ştirea şi iscălitura dohtorului ocrugului. să ..se vândă unde se va cuveni"* [205]).

Se recomandă chiar şi anumite tratamente. Comit. Carant.. la 11 Mai 1834 recomandă pentru tămăduirea dalacului:

..asupra bubei ivite. să pue o bucăţică de pucioasă aprinsă. arzând până când pătimaşul va simţi. şi în urmă lepădând focul. va

198) Vezi aici Vol. II pag. 378—379.

199) Vezi vol. II pag. 494.

200—202) Arh. St. Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. dos. 701/1834. fila 14. 20. 74.

203—208) Arh. Stat. Ad-tive noi. Judeţul Ialomiţa. Dos. 701/1834. pag. 140. 149. 151. 158. 183—184. 349. 482. Vezi vol. II Capit. Veterinare. pag. 495—498.

www.dacoromanica.ro

unge locul celora adeseori cu miere curată, ferindu-se însă de răceală ; şi e dator să pue împrejurul bubei 4 sau mai multe lipitori, şi după a lor cădere va pune o cataplasmă de sămânţă de in; şi cu chipul acesta pătimaşul va dobândi lecuire şi se va scăpa de moarte. De care, asemenea cu aceasta, s'au dat şi în cunoştinţa dohtorului acelui ţinut ca să slujască drept ştiinţă pe viitor". Semnează Caribogiu, Estioti şi Topliceanu" [206]).

La 21 Mai se trimit o seamă de poveţe pentru boalele de vite, semnate de secretarul Comit. Carant. Pârvu Lăcusteanu [207]). La 28 Iulie se vesteşte ivirea *„cârceagului"* între vitele din Mehedinţi (6), iar la 4 Sept., se anunţă cu multă îngrijorare ivirea unui caz de ciumă pe bordul vasului austriac „Holstein", poposit în Galaţi [208]).

La 10 Dec. 1834, Dumitrache Topliceanu, sub'nspectorul Carant., comunică Cârmuirei judeţului, marea nemulţumire a Domnitorului, că tot mai bântue vărsatul şi pojarul în acest judeţ, motiv pentru care cere să se ia grabnice măsuri de îndreptare [209]).

Am citat toate aceste exemple, ca să dovedesc că Comit. Carant. în unire cu organele administrative se interesau şi puneau ordine în toate chestiunile sanitare. Din toate, se vede un efort unanim, frumos, către acelaş scop: sănătatea publică.

Şi cele citate dintr'un dosar al judeţului Ialomiţa sunt ordine circulare, ordine care se adresau tuturor judeţelor, pentrucă măsurile ce se luau aveau caracter general pentru toată ţara.

Rezultă că, Comitetul Carantinelor compus din oameni streini de medicină, în mijlocul cărora străluceşte un singur medic, d-rul Constantin Estioti, este hotarul dela care porneşte actuala organizare a ţărei; iar mâna de fier care a reuşit să facă această minune de organizare este generalul Niculae Mavros, bunicul profesorului Ioan Cantacuzino, cel care a pus bazele legiuirilor sanitare de astăzi.

Un control tot atât de sever şi cu aceiaş părintească grijă se exercita şi asupra personalului Comitetului central al Carantinelor. Şi deoarece socotesc că-i bine să cunoaştem pe primii muncitori în ogorul organizărei sanitare, vom da aici cazierele personale ale acestor primi pionieri, în care se oglindeşte ceva din munca ca şi din sufletul lor. Cazierul este întocmit în Febr. 1834.

Consilierul Grigore Cariboglu. Cilen în Comitet din Mai 1832. Însărcinat cu întâmplări neprevăzute. In vremea aceasta au arătat multă râvnă la îndeplinirea datorilor sale.

Dohtorul Istioti, mai marele dohtor din partea Tărei si cilen al Comitetului dela August 1830. La leat 1833 s'au răsplătit cu semnul Sf. Stanislav al 4-lea. In toată această vreme şi-au purtat sarcina cu bune măsuri şi plăcută silinţă.

---

209) Idem, fila 555. — Dr. P. Samarian. Istoria oraşului Călăraş, pag. 145. Vezi aici Vol. II pag. 373.

www.dacoromanica.ro

Sărdarul Dumitrache. Cilen al Comitetului şi inspector al carantinelor. în cea dintâi dregătorie dela 16 Ianuar 1829. iar în cea după urmă dela 20 Februar leat 1830. La leat 1829. s'au răsplătit cu dar de inel şi la leat 1833 ordinul Sf. Stanislav al 4-lea stepenă (grad). Pentru necontenita osârdie şi lucrare la ocârmuirea din lăuntru politiei molevmei. şi mai vârtos pentru deosebită şi vrednică laudă împlinirea datoriilor sale. când s'au întocmit carantinele pe malul Dunărei şi buna otcârmuire pricinilor Comitetului. Şi cu a sa cheltuială scoate 120 de suflete la câmp. în deosebit loc de curăţenie. unde s'au şi îmbolnăvit (de ciumă). urmare pentru îndatorirea ce au avut de la slujbă : lângă care au dăruit şi 100 galbeni pătimaşilor dela spitalul Dudeşti.

Serdarul Niculae Vasilescu. epistat al plăşei negre din politia Bucureştiilor. Leat 1830. casier al Comitetului. La leat 1833 s'a răsplătit cu dar de inel. Pentru deosebitele osârdii şi lucrare în folosul omenirei în vremea răului ciumei şi mai vârtos împlinirea datoriilor sale, fără de nici o învinovătire. urmează slujbei de casier.

Bobescu Niculae. Dela 7 Iulie 1829. la despărţirea românească a precurmărei molevmei. iar pe urmă. la luna August 1830. s'a orânduit nacealnic la I-a despărţire a Comitetului părţei carantineşti. La 1833 s'au răsplătit cu dare de inele împărăteşti. In toată această vreme şi-au purtat sarcina cu bună măsură. sprintenire şi bună lucrare în îndatorirea slujbei sale. fără cel mai mic cusur.

Grigore Zosima. dela leat 1830 August. secretar al obştescului inspector.

Petre Lăcusteanu. La leat 1830. director la carantina Brăilei şi apoi la carantina Călăraşi. Şi la leat 1831 secretar al secţiei a II-a. părţei privighetoare. In toată această vreme au purtat sarcina .cu bună măsură. sprintenire şi plăcută lucrare în îndatorirea slujbei sale. fără cel mai mic cusur.

Pitarul Ioniţă Ionescu. La leat 1829 polcovnic de ciocli şi la leat 1831. executor al Comitetului. La 1832 s'au răsplătit cu inele împărăteşti şi la leat 1833 cu dare de 2000 de lei. In toată această vreme s'au purtat cu deosebită osârdie şi lucrare la datoria slujbei sale, neivindu-se până astăzi nici un fel de rea purtare.

Parucicul Macedonschi. tâlmaciu la Comitet dela August 1830. Pe toată vremea slujbei sale s'au purtat cu sprinteniire la lucrarea hârtiilor şi la cele cuvenite însărcinărei sale. neertând nici un fel de lenevire la amândouă însărcinările. s'au purtat cu bune măsuri. nearătând nici un fel de cusur.

Gheorghe Isvoranu. La leat 1830 a fost secretar la carantina Giurgiu şi la Dec. 1832 ajutor lângă secretarul Comitetului.

Costache Carp. dela August 1831. registrator al Comitetului şi arhivar.

Iordache Tafrali. Dela leat 1830. director carantinei Brăila.

www.dacoromanica.ro

In toată această vreme s'au purtat cu bune urmări. nearătând nici un fel de greşală.

Dimitrie Mala. Leat 1831. Mai. director carantinei Calafat şi la leat 1832. la carantina Călăraşi. In această slujbă. cea mai cu bune urmări. nici un cusur la pravilele carantineşti.

Costache Nicolaid. la leat 1830 August. secretar la carantina Calafat. apoi subdirector şi la leat 1832. la carantina Călăraşi director. La leat 1832 s'au răsplătit cu har de lei 700. In toată vremea s'au purtat cu bune măsuri şi cu vrednică sprintenire. nedovedind nici o urmare împotriva datoriilor sale.

Niculae Iliade. dela leat 1830 secretar la carantina Brăila.

Clucerul Gheorghe. leat 1830. subdirector la Brăila. la leat 1831 director la Zimnicea. şi dela 1832 şef la carant. Piua Petri.

Clucerul Alecu Călinescu. la August 1830. director întâi la Brăila. apoi la Calafat şi până acum la Giurgiu.

Teodorache Greceanu dela Oct. 1830. secretar la Isvoarele: leat 1831. ipac la Cerneţi şi Zimnicea: leat 1832. ipac (asemenea) la Brăila şi până acum la Giurgiu.

Iancu Fărcăşanu. Dela August 1831 director la Giurgiu şi până acum la Zimnicea.

Dumitrache Bildirescu. leat 1830 registrator la Comitet. până la 1 August 1831. iar de atunci director la carantina Turnu.

Pavlache Bildirescu. leat 1829. scriitor în Comitet până la 1831. iar de atunci secretar la carantina Turnu.

Ioniţă Cireşeanu. la 1832. cinovnic la punctul Silistra, apoi secretar la Călăraşi.

Mihalache Fotino. leat 1830. şef la Bechet.

Efstadie Grămăticescu. leat 1830 şef la Isvoare.

Clucerul Vasile Strâmbeanu. subdirector leat 1830 la Calafat, şi dela 1831. director la Cerneţi.

Costache Sefandache. dela leat 1831 scriitor în cancileria Comitetului.

Constantin Carp. Dela April leat 1831. registrator al Comitetului şi arhivar al său. In toată vremea slujbei sale s'au purtat cu sprintenire şi făr de nici o greşeală [210]).

In anul 1834, încadrarea serviciilor medicale s'a făcut în chipul următor :

La carantini.

Brăila. Dr. C. Epites. Director Iordache Tafrali. Subdir. G. G. Diamandopol. Moaşă Ivanca. in Sept. [211]).

---

210) Arh. Stat. Ad-tive noi. Dos. 1523/1834 roş. Pentru rânduirea în slujbă a feluri de cinovnici.

211) Idem, dos 1485/1834 fila 98 şi 1711.

www.dacoromanica.ro

Călăraşi. Dr. I. C. Berivali ; dir. Mala ; subdir. Nicolaid ; moaşă. Cicilă [212]).
Giurgiu. Dr. I. Sibineanu ; dir. Al. Călinescu ; subdir. Kinopsi ; moaşă, Sanda [213]).
Zimnicea. Dr. Braun ; director Iancu Fărcăşanu [214]).
Turnu. In Ianuar, Dr. Manolache Enculeu [215]). *In Martie, Dr. Zisu Conafaus* [216]). *In April până în Sept., Dr. Panait Marton* [217]). *In Oct., Dr. Ştefan Soboslai* [218]). *Director D-trie Bildirescu.*
Calafat. Dr. Ioan Andreiov ; dir. Coleski-secretar Ghica [219]).
Cerneţi. Dr. Vogt. Dir. V. Strâmbeanu.
Piua Petri. In Ian., şef Gh. Nanu [220]). *In Febr., Dr. Radu* [221]).
Oltenita. Dr. Gheorghe ; dir. Mihalache Siropol [222]).
Bechet. Şef carant. Mihalache Fotino [223]).
Isvoare. Şef carant. Efstatie Grămăticescu [224]).

Ocruguri.
Ocr. I. Ian.-Aug., Dr. Carol Ţink ; Aug. Dr. Vogt [225]).
Ocr. II. Ian.-Febr., Zisu, Conofaus ; Mart., Vasile Ananici [226]).
Ocr. III. Dr. Chobel în Dâmbovita. In Ilfov, în Martie, 15 zile Navara şi 15 zile Moris (Mauriciu Deutsch sau Taici) [227]).
Ocr. IV. Dr. Carol Sekeli [228]).
Ocr. V. Dr. Antonie Paleologu [229]).
Ocr. VI. Dr. Hristari [230]).

Iar din sforţările făcute de oraşe ca să aibă fiecare câte un medic, numai Craiova a reuşit să înscrie în bugetul Maghistratului, adică al Primăriei, banii necesari pentru plata personalului sanitar. Incă din 1833,

212) Idem, fila 153 şi 1324.
213) Idem, fila 400 şi 1729.
214) Idem, fila 289.
215) Idem, dos. 1523/1834 roş, fila 29 şi dos. 1485/1834, fila 94.
216) Arh. Stat. Ad-.ive noi. Dos. 1485/1834, fila 403.
217) Idem, fila 1642 şi Doc. 1523/1834 roş, fila 29.
218) Idem, nota 1, fila 1662.
219) Idem, fila 123.
220) Idem, fila 80.
221) Idem, fila 250.
222) Idem, fila 131.
223) Idem, fila 54.
224) Idem, fila 78.
225) Idem, fila 346 şi 1923.
226) Idem, fila 346, 498 şi 193.
227) Idem, fila 498 şi Ad-tive noi. Secret. St. Dos. 654/834, la 20 Sept. 1334.
228) Idem, fila 346, 498, 1923.
229) Idem, fila 346, 498 şi 1923.
230) Idem.

www.dacoromanica.ro

se găseşte în bugetul acestui oraş, leafa dohtorului Veron, pe zece luni 6.000 de lei ; leafa dohtorului Veleag (Vilag, hirurg) 2.500 lei [231]). Iar în anul 1834 se trec :

Leafa dohtorului, a 600 lunar, 7200 pe an.
„ gerahului „ 250 „ 3000 „
„ unei moaşe „ 100 „ 1200 „ [232]).

In ordine legislativă avem de notat la 16 Noembrie 1834 o foarte importantă măsura ce s'a luat cu prilejul întocmirei regulamentului învăţământului în seminare. Prin art. 6 al acestui regulament se impune şcolarilor din clasa IV-a să înveţe a vaccina, să cunoască unele noţiuni de veterinărie, fizică şi medicină populară, ca atunci când vor fi preoţi în contact cu populaţia să lupte contra *„prejudecăţilor de farmece, năluciri „şi alte păreri deşarte"*. Bănuim că iniţiativa acestei hotărâri se datoreşte lui Niculae Mavros, pentrucă între actele manuscrise rămase pe urma lui, găsim manuscrisul redactărei acestui articol scris în franţuzeşte şi în româneşte [233]). Aici îl dăm aşa cum se găseşte în Analele parlamentare :

„Deosebit de acestea cliricii (în manuscris, şcolarii) vor urma într'acest clas câteva lecţii de vaccinaţie, de medicină veterinară şi de fizică populară, care curs se va face de doctorul oraşului (în manuscrisul român : câteva învăţături de fizica populară, şi ştiinţa de vaccinaţie, de mediţină veterinară...; textul francez : quelques leçons de la Phisique populaire, connaissance de vaxination et de la médecine vétérinaire....).

Invăţătura vaccinaţiei este de neapărată trebuinţă preoţilor, ca să scape pruncii de prin sate de o molivmă, prin care numai din neîngrijire se dă omenirea pradă morţii.

Prin cunoştinţe în medicina veterinară, preotul iarăşi va putea da ţăranilor oarecari mijloace economiceşti de a scăpa vitele lor de boale ce se pot lesne vindeca ; prin idei în fisica populară, prectul, care trebue să se străduiască a înbunătăţi obiceiurile enoriaşilor săi, va face să le iasă din cap prejudecăţile de farmece, năluciri i alte păreri deşarte, făcându-le tălmăcire de pricina fenomenilor ce-i aduc la rătăcire" [234].)

Dar toate năzuinţele lui Mavros ca şi ale colaboratorilor lui de a face cât mai mult bine, se isbeau veşnic de aceiaş opoziţie a Ministerului de interne, veşnic în lipsă de fonduri.

---

231) Analele parlamentare, vol. IV/1. pag. 465.
232) Idem, pag. 467.
233) Manuscrisele acte şi documente aparţinând Prof. Cantacuzino. Dos. 101.
234) Analele parlamentare, vol. V/1, pag. 231.

www.dacoromanica.ro

Lipsa unor fonduri speciale pentru îmbunătăţiri de adus organizării sanitare, ţinea necontenit totul în suspensie, în dependenţă absolută de voinţa drămuită a Vorniciei sau Ministerul de interne. Iar această dependenţă se accentua zi de zi tot mai mult, nu numai din punct de vedere bănesc, ci şi din punct de vedere al relaţiilor de serviciu. Mavros înţelegea şi voia să conducă serviciul sanitar ca un serviciu independent, egal unui departament de stat sau minister. Înţelegea să colaboreze cu Ministerul de interne, dar nu voia să se considere în subordine.

Pe de altă parte, Vornicia, care da banii, înţelegea să aibă drept de control şi de conducere asupra funcţionarilor pe care îi plătea.

Atâta vreme cât a stat Kiselef la noi, până în primăvara anului 1834, Mavros, tare pe sprijinul acestuia, a putut să se menţie pe planul dorit de el. Dar după plecarea lui Kiselef, lucrurile s'au schimbat. Noul Domnitor Alexandru Ghica venit în Scaunul Ţărei cu sprijinul lui Kiselef şi socotit ca devotat politicei ruseşti, a fost luat de vârtejul împrejurărilor din acea vreme şi prins între cele două partide, partidul rusofil şi partidul naţionalist. Şovăitor, Ghica a căutat să facă o politică de echilibristică, când cu unii, când cu ceilalţi, reuşind până la urmă să nemulţumească pe toţi.

In aceste împrejurări, Mavros, al cărui dublu rol, rol politic şi rol de conducător al serviciului sanitar, îl obliga la oarecare discreţiune, s'a văzut silit să cedeze pasul şi să se plece autorităţii Ministerului de interne, nu însă fără o energică protestare. Către sfârşitul acestui an, 1834, la o dată pe care n'o putem preciza exact, întocmeşte un memoriu foarte sugestiv din punctul de vedere expus mai sus :

„Le droit d'établir une ligne de quarantaines sur la rive gauche du Danube, découlant d'une clause de l'acte séparé du traité d'Adrinople, est, sans contredit l'un des privilèges les plus précieux dont les Principautés Moldo-Valaques soient redevables à la haute protection de la Russie. Cette institution ne ferait qu'offrir une garantie contre l'invasion des maladies pestilentielles, et rendre à ce titre ce pays à la communauté Européenne, elle aurait encore produit un bienfait immense.

Aussi le Règlement Org., appréciant d'une part les avantages de cette institution et considérant, de l'autre, l'importance d'un service sanitaire pour tout le pays, consacre le VI-me chap. à ce double but ; organisa un service tout particulier, en rapport avec les besoins de l'Etat, et établit à la tête de ce service un Comité central.

Les dispositions réglementaires, en tant qu'elles concernent l'administration sanitaire centrale, se rapportent aux droits et devoirs du Comité, considéré ou dans son ensemble ou par rapport à chacun des membres qui le constituent.

www.dacoromanica.ro

REGLEMENT ORG. CHAP. VI SECTION II. DE LA DIRECTION DE L'ETABLISSEMENT DES QUARANTAINES. ART. 186 ET 187.

Compétence du Comité considéré dans son ensemble.

Les articles 186 et 187. déterminent la composition et la compétence du Comité sanitaire. considéré dans son ensemble.

Un Comité. y est-il dit. composé d'un Inspecteur en chef. du vice-inspecteur et d'un médecin en chef. sera sous la présidence du Ministre de l'intérieur établi à Bucarest.

Ce Comité réglera ce qui a rapport aux quarantaines, exercera une surveillance continuelle et sévère. afin que les mesures sanitaires soient rigoureusement observées. et pourra avec l'autorisation du gouvernement. établir de nouvelles quarantaines provisoires sur tout autre point où le besoin le requerrait.

Le même article fixe la subordination des chefs des quarantaines au Comité. lui défère le droit de modifier le terme quarantainaires. selon la gravité des cas. de surveiller l'état sanitaire dans l'intérieur de la Principauté et d'arrêter à cet égard les mesures nécessaires et diviser la Principauté en six arrondissements en imposant aux administrateurs le devoir de veiller à la santé des habitants de leurs districts respectifs et d'en rapporter régulièrement au Comité.

Compétence de chacun des principaux membres du Comite.

Les art. 188. 189 et 191. déterminent la compétence des trois principaux membres du Comité. savoir : du Vornic de l'intérieur. de l'Inspecteur général et du médecin en chef et nommément l'art 188 celle de l'Inspecteur général.

Compétence de l'Inspecteur général.

Un inspecteur en chef établi pour les deux Principautes sera. y est-il dit. chosi par l'Hospodar de concert avec le Consul général. Il aura ordinairement la préséance du Comité. et dans le cas d'absence pour besoin de service. il sera remplacé par le : inspecteur. qui sera tenu de lui rapporter régulièrement tout ce qui concernerait. tant les quarantaines que l'état sanitaire de l'intérieur. Il exercera une surveillance active sur les employés de la chancellerie du Comité. Il ouvrira tous les paquets adressés au Comité et aura soin que la plus grande célérité soit observée dans l'expédition des papiers et dans la prise des mesures nécessaires. Il correspondra avec les autorités des quarantaines des états limitrophes pour se concerter sur les mesures à prendre et entretiendra des relations avec la rive droite du Danube pour obtenir des informations exactes sur l'état sanitaire des lieux situes au delà du Danube. Il sera de même en devoir. pour tout ce qui a rapport à l'état sanitaire dans l'interieur. d'entretenir une correspondance active à cette effet.

www.dacoromanica.ro

et de transmetre aussitôt les ordres relatifs aux mesures qui seraient jugées nécessaires.

Compétence du Vornic de l'intérieur.

Les art. 189. 190. 191 établissent la compétence du Vornic de l'intérieur. ainsi qu'il suit :

Dans tous les cas imprevus et extraordinaires. le Vornic de l'intérieur est appelé à présider aux delibération du Comité. et si on le juge nécessaire. le Spathar sera invité à y prendre part.

Le choix des employés aux quarantaines est également dévolu au Vornic de l'intérieur. mais avec la confirmation de l'Hospodar. et sous la restriction qu'aucune destitution ne puisse avoir lieu que pour des motifs valables constatés en vertu d'un procès verbal sous la signature des membres du Comité.

Compétence du Médecin en chef.

L'art. 192 établit la compétence du médecin en chef. en l'astreignant aussi. pour ce qui concerne les nominations des médecins aux formes auquelles le Vornic de l'intérieur. se trouve soumis à l'égard des nominations aux quarantaines.

Observations. Il résulte de ces dispositions que le Réglement Org. a adopté le regime collégial dans la formation du Comité sanitaire : que ce Comité. envisagé dans son ensemble. est le centre d'une activité libre et indépendante de tous les départements. et. que considéré par rapport à chacun des principaux membres qui concurent à sa formation. l'autorité qui lui est dévolue. se trouve partagée en 3 branches principales. savoir : celle déférée à l'inspecteur général. celle accordée au Vornic de l'intérieure. et celle attribuée au médicin en chef et que d'après cette division. la compétence du Vornic de l'intérieur se réduit à la teneur des art. 190. 191. 192. c'est-à-dire :

a) A présider aux délibérations du Comité dans les seules cas imprévus et extraordinaires.

b) A avoir droit de présentation pour le choix des employés aux quarantaines.

c) A avoir la surveillance de la comptabilité. le tout sous les restrictions sus indiquées.

Mais nulle parte il n'est pas dit. que le Vornic soit le chef du Comité. que le Comité soit en devoir de rapporter au Vornic de l'intérieur. et que celui-ci ait le droit d'adresser des ordres au Comité. Tout au contraire. c'est le Comité qui d'après les art. 187 et 188. adresse des ordres aux administrateurs en tant que cela le concerne et en reçoit des raports.

Or. produire de pareilles exigences. ce serait d'une part s'opposer à la lettre et a l'esprit du Réglem. Org. et ce serait de l'autre. vouloir fausser cette institution dans son principe et dans ses formes. Dans son principe puisque l'essence du régime collégial

www.dacoromanica.ro

suppose un concours d'opinions librement émises. et exclut par consequent l'émanation d'ordres. partant de son sein. adressé a lui-même, et qui paraliseraient toute la liberté dans les délibérations. Dans ses formes. puisque introduire d'une part le régime collégial. exiger dans les affaires d'une certaine importance un concours d'opinion : statuer l'usage des procès verbaux qui demandent la réunion de la volonté réflechie des membres du Comité et admettre. de l'autre. que la Vornitchie adresse des ordres et comprime ainsi l'action libre du Comité. ce serait vouloir l'impossible et ce serait adopter des formes contradictoires et des principes incohérents. dont le plus fort finira par détruire l'action du plus faible.

Ce résultat d'un semblable ordre de choses. est tellement vrai. tellement nécessaire que. déjà. depuis que la Vornitchie s'est attachée à établir sa suprématie sur le Comité non seulement le principe collégial. mais aussi toutes les formes conservatrices ont été successivement dénaturées et détruites.

Preuves.

1) Le Comité sanitaire. institué dès avant l'introduction du Règlement Org.. et à peu près dans les formes actuelles. était le centre d'une action libre. ne recevant des ordres que de l'autorité suprême et usant dans ses rélations. même avec le premier corps administratif de l'Etat (le Divan Exécutif) des formes d'une égalité parfaite. Depuis la mise en vigueur des nouvelles institutions. le Département de la Vornitchie continua ces relations avec le Comité sur le même pied d'égalité : les copies sub lit. nr. B. C. D, ci annexées tirées des archives du Comité témoignent suffisamment de ce double fait. Mais plus tard et lorsque le Comité fut réduit à la seule personne du Serdar Toplichano. vice-inspecteur. des convenances purement personnelles sont venues introduire l'usage des rapports de la part du Comité. des ordres de la part de la Vornichie. et c'est de cette question de convenances isolées que le Département de l'intérieur prétend à l'heure qu'il est un droit averé au mépris des antécédents et au préjudice de l'esprit connu de la lettre du Règlement Org.

2) Depuis l'établissement d'un Comité en Valachie et jusqu'au moment de l'introduction des nouvelles institutions aucune question tant soit peu importante ne s'est décidé que par le concours de tous ses membres. constaté au moyen de procès-verbaux ainsi qu'il appert par la copie ci-joint sub lit. E.

Le Règlement Org. qui est venu depuis compléter cette bonne organisation en statute autant par les art. 190 et 191 et cependant dès le début. la Vornichie à pris sur elle de décider les questions les plus graves au mépris des formes voulues.

Plusieurs destitutions d'employés ont eu lieu sans que la Vornitchie se soit jamais embarrassée de constater la legalité de ces

www.dacoromanica.ro

actes en vertu de procès-verbaux : et si l'inspection générale est venus plus tard neutraliser pour un instant cette tendance et remettre en vigueur les formalités légales. la Vornitchie persuadée de son droit. ne cesse d'élever des prétentions contraires et de les mettre à exécution à chaque moment favorable.

3) De même. et ainsi qu'il appert par la pièce ci-joint sub lit. F. aucune allocation pour le service sanitaire ne se faisait autrefois. que d'après un procès verbal constatant le besoin et la nécessité avérée de la dépense.

La Vornitchie aurait dû. donc. ne pas se départir de cette formalité. et cependant. et en dépit de l'article 191. plus d une dépense ou allocation ont eu lieu au mépris des formes consacrées : souvent des sommes ont été allouées sur une simple demande de tel ou tel autre administrateur : l'Inspecteur général ayant sollicité à cet égard des explications. la Vornitchie vient de lui transmettre le mémoire ci-joint sub lit. G. qui met en évidence une somme de 63.260 piastres allouées par ce Département. sur laquelle le Caissier du Comité ne possède jusqu'ici presqu'aucune donnée. et que la Vornitchie ne saurait peut-être. à l'heure qu'il est, justifier d'après les formes voulues.

La confusion qui résulte de ce mode est telle qu'il ne reste plus au Comité aucun moyen de prévenir les dilapidations possibles des deniers publics. de connaître le véritable état de la Caisse et de régler. d'après des données positives ses entreprises non plus que de répondre aux sommations légale du contrôle.

Conclusions.

L'inspection générale forte de son bon droit n'ayant d'une par négligé rien de tout ce qui pouvait régulariser cette branche du service public, est profondément peiné de l autre, de voir ces travaux devenir sans but. comme sans résultat. croirait trahir les devoire qui lui sont imposée. si elle retardait plus longtemps la mise en évidence de ces faits qu'elle ne saurait attribuer qu au mépris des formes voulus. et qui. l'Inspection générale aime à le croire, ont probablement échappé à l'attention du Département de l'intérieur.

Elle ne saurait non plus se dispenser d'observer que. plus cette tendance prendra du développement. et plus la branche sanitaire du service public. également importante pour le pays et les Etats limitrophes. sera fondée et manquera le but de son institution.

En effet. si aujourd'hui. en présence d'une gouvernement réparateur et bienfaisant. le directeur du Département de l'intérieur (ainsi qu'on le constate par les pièces ci annexées sub lit. H. I.) en réponse à un office. par lequel l'inspection générale en annonçant la mise à exécution des ordres de S. E. le Président plénipoten-

www.dacoromanica.ro

tiaire des Divans, relativement aux alocations à faire pour l'établissements à des officiers ingénieurs, demandait les commun cations des ordres supéreurs, afin que la Comité put connaitre quels étaient les devoirs imposé à ces officiers concernant le service sanitaire. Si en réponse à un semblable office le directeur du Département de l'intérieur adresse une réprimande insolite, et impose au Comité sanitaire la loi, non pas d'une obéissarce passive, mais du silence absolu, qui pourrait répondre que, d'ici à quelque temps, des ordres de ce même Département ou de quelques uns de ces commis, lancés au milieu du Comité, ne viendrait paralyser telle ou telle disposition sanitaire, ôter et donner des places, au grès du caprice et de la mauvaise foi, et détruire ainsi le principe de „chacun selon sa capacité et le mérite de ses actions" unique mobile d'un gouvernement équitable ?

Ainsi l'Inspection générale, et avec elle le Comité, réduit à recevoir les ordres de la Vornitchie, n'auront qu'à remplir le rôle d'instruments passifs des décrets de ce Département et de ceux de ses commis et ne pourront plus répondre ni à la confiance du gouvernement, ni à l'attente du public[235]).

Protestul lui Mavros n'a avut efectul dorit ; Ministerul de interne, încetul cu încetul a dominat întreg serviciul sanitar al ţărei. Şi această stare a durat timp de o sută de ani, până acum câţiva ani.

---

235) Notice sur les attributions du Comité sanitaire en général et celles de chacun de ses membres en particulièr, le tout basé sur les dispositions du chapitre VI du Règlement Organique. — Din manuscrisele acte şi documente ale prof. I. Cantacuzino. Dos. 74.

www.dacoromanica.ro

B. MOLDOVA.

REFORMELE LUI KISELEF ŞI ASISTENŢA IN MOLDOVA.

In Moldova, ca şi în Muntenia, Kiselef a urmărit două ţeluri: organizarea asistenţei sociale privitoare la Casele făcătoare de bine şi asistenţa sanitară privitoare la sănătatea publică.

I) CASELE OBŞTEŞTI FĂCĂTOARE DE BINE.

Prin noile întocmiri ale Regulamentului organic se ţine seamă de aşezămintele de *„după vechiul obicei al pământului"* [1]) pe care nu le desfiinţează, ci le organizează grupându-le sub o conducere unitară. In acest scop prin art. 74 al bugetului ţărei se fixează sumele atribuite fiecăreia din casele făcătoare de bine, adică :

§ 16 din art. 74. Lefile doftorilor, hirurgilor şi a moaşelor din capitală şi alte oraşe a ţinuturilor . . . 120,000

Aceşti doftori vor avea şi îndatorire de a hultui pe la sate vaccina.

§ 17. Casa milelor, hotărâtă întru ajutorul familiilor sărace, a cerşetorilor şi neputincioşilor ce nu se vor mai îngădui pe uliţă 100.000

§ 18. Pentru casa apelor în capitală 75.000

§ 20. Pentru despăgubirea sumei ce până acum trage spitalul sf. Spiridon, afară de veniturile averei sale 21.000

Sumele date celorlalte case nu interesează subiectul nostru [2]).

Prin art. 77 al aceluiaş buget se hotărăşte:

Art. 77. Epitropiile a deosebitelor case de folosuri şi faceri de bine obşteşti... vor alcătui înadinse reglementări, care, după cercetarea Obşteştei Obicinuite Adunări şi întărirea Domnului, cu amănuntul se vor urma de către deosebitele Epitropii întru administraţia acestor case...

---

1) Analele parlamentare vol. 1/2, pag. 90.

2) Idem, pag. 96.

www.dacoromanica.ro

Şi ..*Regulamentul pentru casele obşteşti*" s'a întocmit. Totul a fost gata la 8 Mai 1831. atunci când s'a luat în discuţie Regulamentul Organic de către Obşteasca Adunare.

Regulamentul caselor obşteşti coprinde opt case: casa milelor. a copiilor aflaţi, a spitalului din Sf. Spiridon, a doftorilor. a şcoalelor. a seminarului. a apelor şi a podului din Iaşi.

Epitropiile acestor case strânse la un loc formează un Comitet central. care lucrează împreună la administraţia caselor. Art. 1 până la art. 34 ale acestui regulament se ocupă de îndatoririle Comitetului central şi cancelaria acestui Comitet.

Capitolul II, începând cu art. 35 până la art. 51 se ocupă de Casa milelor, pentru ajutorarea familiilor scăpătate. Este de remarcat că în acest capitol nu se vorbeşte nimic despre cerşetori, deşi fondul prevăzut în bugetul statului. adică suma de 100.000 de lei, se dă şi pentru ajutorarea acestora. Socotim că dacă s'au omis cerşetorii din prevederile acestui capitol, faptul se datoreşte că ei au fost lăsaţi în seama asistenţei bisericesti şi organizaţiei lor de breaslă. care a fost păstrată. cel puţin pentru Iaşi.

CASA MILELOR.

Secţia I. Despre întrebuinţarea capitalurilor acestei case.

Art. 35. Casa milelor fiind aşezată numai pentru ajutorul milelor şi a familiilor scăpătate. capitalurile acestei case vor sluji de acum înainte numai la ajutorarea săracilor. şi altul nimenea nu mai va avea drit la aceasta.

Art. 36. Toate aceste mile se vor împărţi regulat pe cifer-turi (sferturi).

Art. 37. Nici o pensie nu va trece peste suma de 40 lei pe lună. nici va fi mai mică de 15; iar căutând la micşorarea capitalului şi la numărul cel mare al săracilor. cea mai mare sumă a milelor se va da numai cu cea mai mare cruţare.

Art. 38. Fieştecare milă dela 15 până la 40 lei pe lună. se va da după starea trebuinţelor jeluitorului. luând însă în băgare de seamă starea ce au putut avea în societate mai înainte.

Art. 39. Venitul casei fiind de 100.000 lei pe an. milele se vor împărţi după chipul sus însemnat.

Secţia II. Despre însuşirile şi condiţiile cerute pentru a avea o milă.

Art. 40. Nici o milă nu se va putea da. când persoana ce va cere asemenea ajutor. nu va arăta după cuviinţă. dovezi despre starea sa de lipsire: aceste dovezi va urma după adeverinţa preotului de popor. iscălită de un poporan din cei mai însemnaţi. având Epitropia pre lângă aceasta dreptatea a se pliroforisi pentru sine de va socoti de cuviinţă.

www.dacoromanica.ro

Art. 41. Persoanele necăsătorite şi fără numeroasă familie. iarăşi având toate puterile morale şi fizicești. nu vor avea drit nici la o milă. de vor da şi dovezi de a lor lipsă. osebit de persoanele acelea. care după starea lor. nu le e cu putință a se micşora până la josirea aceia de a cere din casă în casă milă. şi pe care Comitetul le va socoti vrednice de osebiri.

Art. 42. Pământenii se vor protimisi totdeauna celor streini.

Art. 43. Toate cererile în câştigarea unei mile se vor adresui către Domnul. alăturându-se mărturia lipsirei. precum s'au arătat în art. 40. cum şi raportul Epitropiei cu îndeplină arătare despre starea jeluitorului: asemenea şi despre numirea milelor slobozite. Asupra acestui raport. Domnul va da poruncile cuviincioase.

Secția III. Formele cerute pentru plata milelor.

Art. 44. Persoanele cari după împlinirea condițiilor cerute se vor primi la împărtăşirea ajutorului a casei milelor. se vor trece la condică şi. după suma ce li se va orândui. vor primi un bilet însemnat cu pecetea Ocârmuirei.

Art. 45. Acest bilet se va arăta întotdeauna când miluitul sau vechilul lui se va înfățişa pentru primirea milei. şi sameşul (casierul) ce va răspunde plata o va însemna în dosul biletului : această însemnare iscălindu-se de sameş la ziua primirei. se va trece într'o condică anume şi va sluji în loc de cfitanție. Vechilul (procuratorul) ce se va înfățişa spre a primi suma unui bilet. va avea să încredințeze prin a sa adeverință iscălită de dregătoriile locului pentru aflarea în viață a miluitului: iar pela ținuturi se vor împărți prin dregătorii. cari vor fi datori a face împărțirile în ființa a protopopilor ținutului şi vor trimite tabla adeverită şi de protopopi.

Art. 46. Condica în care se vor scrie miluiții. va coprinde numele. porecla şi locuința fieştecăruia miluit. arătând atât în numere cât şi în slovă suma hotărâtă fieşcăruia.

Un extract din această condică se va trimite la preotul parohiei pentru fieştecare miluit.

Art. 47. Când miluiții şi-ar schimba locuința. s'ar căsători sau s'ar săvârşi din viață. atunci preotul parohiei va înştiința despre aceasta pe epitropie. care. toate acestea le va însemna pe marginea condicei mai sus pomenită.

Secția IV. Despre pierderea dritului miluirei.

Art. 48. Va pierde folosul miluirei orice văduvă sau fată s'ar căsători.

Art. 49. Asemenea vor pierde miluirile lor toți aceia care prin schimbarea împrejurărilor. ar trece din starea sărăciei într-o stare îndemânatecă.

Art. 50. Afară de aceste întâmplări. numai moartea va putea lipsi pe miluit de folosul milei.

www.dacoromanica.ro

Art. 51. Milele ce vor rămânea slobode. vor trece îndată la alte persoane ce vor avea drit la aceasta. după glăsuirea secției a II-a acestui Cap. [3]).

Cerșetorii sunt uitați în prevederile acestui Regulament. deși fondul dat de stat pentru Casa milelor coprinde și pe cerșetori : au fost uitați pentrucă au fost lăsați în sarcina asistenței bisericești : apoi breasla mișăilor cu organizația ei. cel puțin în Iași. n'a fost desființată: gasim urme despre existența ei până în anul 1844. când Meletie mitropolitul Moldovei. le întărește la 7 April *„rânduiala și legătura"* [4]).

Dar cu toate regulamentele. problema asistenței cerșetorilor n'a fost rezolvată. căci nu-i destul a reglementa. ci trebue să se treacă și la practica reglementărei. Cerșetorii continuau să bată ulițele și pragul porților celor miloși. iar când se bolnăveau mureau la colț de stradă. la poarta spitalelor. care nu-i primeau. sau pe maidane. Așa de exemplu. dintr'o adresă din 4 Martie 1830. trimisă de Mitropolia d n Iași către Episcopia Hușilor, se vede că plenipotentul Kiselef a regulat să se trimită pe la mânăstiri toți calicii din Iași: dar fiindcă această dispoziție nu s'a putut aplica. Mitropolitul a propus și s'a admis ca. spre a se opri cerșetoria. să li se dea câte 30 de parale pe zi de persoană și să rămâe pela casele lor. Suma banilor trebuitori s'a analogisit pe Mitropolie. pe Episcopii și mânăstiri. Episcopia de Huși avea să dea pe lună 75 de lei [5]).

CASA COPIILOR AFLAȚI.

Acest capitol al Reglementului Caselor obștești se ocupă de copiii părăsiți. adică de Orfanotrofie.

Secția I. Pregătitoarele orânduelі.

Art. 52. Această casă se află împreunată cu a milelor și se va administra de aceiaș epitropie după întocmirile arătate mai jos.

Art. 53. Numărul copiilor aflați. pe care această casă îi va primi supt a sa epitropie. se va hotărâ de către Comitetul central. după analogul sumei de cincisprezece mii lei hotărâți pentru lefile mancilor ce vor crește pe acei copii. Acest număr hotărându-se odată. se va ține și nu se va putea înmulti decât la întâmplare când ar mai crește veniturile casei.

Art. 54. Spre a se feri de cheltuelile ce ar cere ținerea unui așezământ hotărât a primi pe copii aflați. fiește care copil se va da la mancă: aceasta se va urma până când ar fi niscaiva rămășiță din cheltuelile celorlalte case: atunci Comitetul central. prin unire

3) Analele parlamentare, vol. 1/2 pag. 123.

4) Academia Română, manuscrisul nr. 128. fila 26.

5) Melhisedec. Cronica Hușilor, pag. 430—431.

www.dacoromanica.ro

cu Domnul și Obștească Adunare. vor întrebuința întru aceasta cât se va găsi de cuviință. după întâmplare.

Secția II-a. Despre împlinirea formelor unui copil părăsit.

Art. 55. Fiindcă asemenea copii se află mai de multeori pela biserici. preotul bisericei unde se va afla copilul trebuie să înștiințeze pe Epitropie. care va trimite îndată. ca să ridice pe copil. sau dacă numărul hotărât este îndeplinit. să arate la fața locului că Epitropia nu poate să-l primească: această arătare s'au socotit de cuviință. pentruca persoanele ce ar putea avea milă pentru starea acelui copil. să nu fie împiedicate a-l ajutora. nădăjduind că Epitropia va îngriji de dânsul. Dar fiindcă acest chip de lepădarea copiilor este supus multor neîncuviințări. drept aceia Epitropia se va îngriji de chipurile obicinuite în asemenea case. spre a putea fi copii depuși în taină și fără primejdie pentru a lor viață.

Art. 56. Oricare copil primit de Epitropie. se va cerceta de către doftorul cvartalului în care s'au aflat și. dacă va fi trebuință. se va da copilului ajutorul cuviincios.

Art. 57. Dacă copilul se va arăta a fi de curând născut. fără vreo dovadă de a fi botezat. va primi îndată botezul. fără cheltuială. dela preotul parohiei unde el se va afla.

Art. 58. Indată după botez. sau dacă s'au dovedit că copilul a primit botez până a nu fi părăsit. îndată ce se va aduce la Epitrop. numele lui se va scrie într'o condică anume. arătându-se ziua. ceasul și locul în care copilul va fi aflat. precum și vârsta. numele. porecla și locuința mancei căreia va fi încredințat. Acest act se va iscăli de Epitrop și de doftorul mai sus însemnat.

Art. 59. Dacă copilul va avea vreun semn firesc sau altceva. prin care să se poată cunoaște mai la urmă. se va însemna și aceasta în acel act.

Art. 60. Spre curmarea catahrisului obicinuit. ca o mancă. pentru ca să-și primească necontenit leafa după moartea copilului ce i s'au încredințat. să înfățișează cu un copil strein. Epitropul de acum va lega la mâna fiecăruia copil primit de dânsul. o cordea. ale căreia capete se vor uni printr'un plumb însemnat cu pecetea sa.

Art. 61. După împlinirea acestor forme. copilul se va încredința mancei sale. cu o buccea de toate lucrurile trebuitoare unui copil de fașă: toate aceste lucruri vor fi îndoite (duble) și bucceaua nu va putea costisi mai mult de prețul ce se va hotărâ.

Secția III-a. Despre îndatoririle ce au mancile copiilor crescuți de această casă.

Art. 62. Fiecărece mancă va avea leafa după cum se va învoi cu Epitropul și va fi îndatorită a crește copilul ce i se va încredința cu toată îngrijirea unei bune mame.

Art. 63. Dacă careva din manci ar voi să-și schimbe locuința. atunci va înștiința mai întâi pe Epitropie. arătându-i și locul locuin-

www.dacoromanica.ro

ţei sale cea nouă, ce se va însemna la marginea actului în care se coprinde numele copilului; iar dacă această nouă locuinţă ar fi afară din oraşul Iaşi, şi peste patru ceasuri depărtare împrejur, copilul se va încredinţa altei manci, dacă cea dintâi nu se va primi cu jumătate leafă, îndatorindu-se prin scris către Epitropie, de a se îngriji de copil ca o adevărată maică. Pe marginea actului mai sus numit, se va face însemnări despre aceste împrejurări.

Art. 64. Manca se va înfăţişa cu copilul său înaintea Epitropului orişicând va fi chemată, şi cel puţin odată pe lună la ziua şi ceasul însemnat de Epitrop.

Art. 65. Către acestea va mai înştiinţa pe Epitropie orişicând s'ar întâmpla ca ea sau copilul se va afla bolnav, şi la întâmplare când acesta ar muri, ea nu-l va putea îngropa fără a înştiinţa mai întâi pe Epitrop; în lipsa mancei această înştiinţare o va da preotul parohiei, carele nu va putea îngropa pe copil, fără a primi mai întâi în scris slobozenie dela Epitropie.

Secţia IV-a. Despre particularele îndatoriri a Epitropiei acestei case.

Art. 66. Epitropia se va îngriji de copii primiţi în toată vremea, până vor veni la vrâsta de zece ani, unde vor putea fi în stare de a-şi câştiga mijloacele vieţuirei.

Art. 67. Când aceşti copii vor ajunge la o vrâstă unde să poată intra în slujbă, Epitropia se va putea îngriji a aşeza pe fieştecare cu chip cuviincios feliului său în casa unde să poată dobândi o stare sigură şi spre a putea trăi cu cinste.

Art. 68. Aşezârd pe aceşti copii, Epitropia va alcătui pentru fieştecare contract în scris, având în vedere mai întâi de a le siguripsi soarta lor pentru viitorime.

Art. 69. Epitropia va întrebuinţa din vreme în vreme glasul gazetelor spre a înştiinţa pe public în favorul acestor copii, şi ea va pofti pe persoanele care din milostivire ar voi, a se însărcina cu creşterea unuia sau mai multora dintrânşii, spre a se arăta aceste persoane la Epitropie.

Art. 70. Epitropia nu va încredinţa pe aceşti copii decât la persoane cunoscute şi cinstite; ea va privighea mai cu dinadinsul întru aceia ce se atinge de aşezarea copiilor de parte femeiască.

Art. 71. La moartea vreunui din aceşti copii, sameşul Epitropiei va merge la faţa locului împreună cu doftorul cvartalului, şi încredinţându-se de moarte, el va da în scris cu a sa iscălitură slobozenie de a-l îngropa. Actul morţei se va trece îndată în deosebită condică şi se va alcătui şi iscăli de asemenea ca actul atingător de aflarea copiilor, însemnându-se în scurt săvârşirea din viaţă, pe marginea actului din urmă. Asemenea însemnare pe margine se va face totdeauna întâmplându-se copilului vreo schimbare în soartă şi împrejurările lui.

www.dacoromanica.ro

Art. 72. Epitropia va chema pe doftorii cvartalurilor din oraş, spre a cerceta mancele ce vor veni ca să primească slujbă la casă, spre a se încredința dacă ele sunt sănătoase şi în stare de a da copilului toată hrana cuviincioasă.

Capitolul al IV-lea se ocupă în câteva rânduri de Casa doftorilor:

DESPRE CASA DOFTORILOR.

Art. 73. Această casă este supusă unei Epitropii, precum şi celelalte.

Art. 74. Comitetul central se va îngriji ca oraşul să aibă doftori, hirurgi şi moaşe trebuincioase, precum şi ţinuturile, dupe art. 74, § 16, cap. III (citat mai sus, pag. 558), dându-le Epitropia lefile ce li se vor orândui.

Capitolul V, se ocupă de apa oraşului, chestiune care priveşte edilitatea.

CASA APELOR ŞI APA VAII EŞULUI.

Art. 75. Epitropia însărcinată cu direcţia acestor două case va avea subt a sa cârmuire pe salahori şi uneltele orânduite pentru ţinerea uliţelor şi apelor şi va avea să urmeze după instrucţiile ce i se vor da de Comitetul Central atingătoare de lucrările şi dispoziţiile cerute întru aceasta; cât pentru ţinerea şi întrebuinţarea capitalurilor acestor case Epitropia se va povăţui pe temeiurile arătate în articurile de mai sus a acestui reglement.

Art. 76. Pentru facerea drumului apelor în oraşul Eşii, se va urma cu plată hotărâtă, precum s'au orânduit şi pentru drumurile obşteşti...

Art. 77. Pentru paveaua uliţelor oraşului se va rândui o Epitropie alcătuită de doi boeri, care va fi următoare precum şi celelalte epitropii proecturilor ce se vor alcătui de Comitetul chentral şi se vor întări de Domn. Iar pentru înlesnirea pardosirei uliţelor şi a ţinerei lor în cuviincioasă şi bună stare, se va urma după art. 74, paragraful ..

SPITALUL SF. SPIRIDON.

Spitalul Sf. Spiridon, intră sub conducerea aceluiaş Comitet central al Caselor obşteşti.

Secţia I.

Pregătitoare orânduială.

Art. 78. Acest aşezământ se va supune de acuma unei administraţii după chipul celorlalte case obşteşti şi întemeiate pe aceleaşi orândueli.

www.dacoromanica.ro

Art. 79. Epitropia acestei case va alcătui pe fieştecare an izvod de cheltuelile trebuincioase întru ţinerea bisericei şi a paraclisului din mânăstirea Sf. Spiridon, precum şi întru ţinerea bolnavilor din spital în cea mai bună orânduială, care izvod înbunătăţindu-se de către Comitetul chentral, Epitropia va urma întocma cu plata lefilor şi a cheltuelilor făcute din venitul acestei mânăstiri, de care Epitropia va da asemena izvod pe temeiul art. 17 (art. 17 prevede controlul Comitetului central, facerea bugetului pe anul următor şi aprobarea lor de către Obştească Adunare).

Secţia a II-a.

Pentru ţinerea bolnavilor.

Art. 80. Indemânarea şi buna ţinere a bolnavilor fiind cel dintâi scopos ce se cere într'un spital, numărul paturilor în Sf. Spiridon este hotărât acum de odată la 120; iar dacă după încheerea socotelilor ar rămânea vreun prisos, Comitetul chentral, prin raportul ce va adresui către Domnul, va face arătare spre a întrebuinţa acel prisos la cumpărarea altor averi nemişcătoare, a cărora venit se va orândui pentru ţinerea unui număr de bolnavi potrivit cu aceste noi mijloace, sau în acelaş spital, sau în alt loc; asemenea întrebuinţare se va face din prisosurile ce ar putea da din vreme veniturile cele noi ale spitalului, fiind de apururea îngrijire ca sub nici un fel de cuvânt, să nu fie supusă la datorii această mânăstire.

Art. 81. Bolnavii de parte bărbătească şi femeiască se vor aşeza în sale deosebite, hotărâte anume pentru aceasta, şi se vor sluji fieştecare de către persoane de felul lor.

Art. 82. Nimeni nu se va putea primi la spital decât prin slobozenia prin scris din partea Epitropilor, care slobozenie va trebui să se dea îndată şi fără greutăţi, totdeauna când se vor afla paturi deşerte.

Art. 83. Curăţenia fiind din toate mai de trebuinţă pentru sănătate, pentru aceasta ea se va căuta în spital mai cu deosebire. Odăile de dormit se vor aerisi cu răsuflători aşezate încât să nu supere pe bolnavi; se va face un feredeu la locul cel mai îndemânatec şi curat al spitalului.

Art. 84. Spitalul va avea doftorul său, un hirurg, un vătaf şi alţi slujitori după trebuinţă, precum Comitetul chentral va face aşezământul; aseminea şi pentru buna căutare a bolnavilor, pentru care Comitetul va cere un proect dela doftorii poliţiei, care îmbunătăţindu-se, va sluji Epitropilor de povăţuire; iar protomedicul este dator a merge de două ori pe lună în vreme nehotărâtă, ca să revizuiască de se păzesc cele orânduite şi, la din potrivă urmare, va face ştiut Comitetului chentral" [6]).

6) Analele parlamentare, vol. I/2, pag. 127—128.

www.dacoromanica.ro

II. ORGANIZAREA SANITARĂ A CAPITALEI MOLDOVEI.

REGULAMENTUL MUNICIPAL AL ORAŞULUI IAŞI. SFATUL DOCTORESC ŞI ORĂŞENEASCA POLIŢIE.

Pentru apărarea sănătăţei publice s'au făcut întocmai ca şi în Muntenia două regulamente distincte: un regulament municipal, în care se prevăd toate condiţiunile unei bune vieţi orăşeneşti, privind administraţia şi edilitatea capitalei. In acest regulament se înglobează şi serviciul sau organizarea sanitară a capitalei Moldovei. Al doilea regulament este Regulamentul Carantinelor, care se ocupă de măsurile de apărare contra boalelor contagioase, în special contra ciumei, dar se ocupă şi de organizarea sanitară a ţărei.

Regulamentul municipal al oraşului Iaşi.

Art. 1 până la art. 17, se ocupă de organizarea administrativă a oraşului.

Art. 18—28 se ocupă de „împărţirea în cvartaluri şi curăţirea oraşului". Înfiinţarea şoselelor, întreţinera lor, canalizarea şi pavarea stradelor.

Art. 29. „Curăţirea aerului în oraş, fiind una din cele mai întâi îngrijiri a Sfatului munitipal, se va statornici şi se va păstra prin ferire pricinele lucrătoare unei vătămătoare influenţi, precum a mlaştinelor şi a iazurilor aflătoare întru a sa apropiere; a necurăţeniei în lăuntru oraşului şi a îngropărilor şi depărtarea afară din oraş a tuturor meseriilor şi a magaziilor vătămătoare şi primejduitoare.

Art. 30. Spre aceasta neapărat de trebuinţă este a regularisi cursul Bahluiului, a păraelor Cucăina şi Niculina, a seca iazurile aflătoare pe aceste două întii părăuri, ca cele dintâi pricini a revărsărilor şi a adăugirei mlaştinelor statornice. Această ispravă se va dobândi prin înălţarea malurilor de pe la locurile unde ar fi pregiosite, prin deschiderea neapăratelor canaluri şi prin cultivarea marelui ses a Bahlului, carele şes, pentru apropierea sa de oraş, poate fi lucrat spre folosul şi plăcerea locuitorilor săi. Fiind însă că banii casei munitipale nu sunt pentru acum de agiuns spre săvârşirea acestor lucruri, gătirea lor va urma îndată ce starea casei munitipale va înfăţişa îndemânatecul prilej spre aceasta.

Art. 31. Curăţitul şi măturatul ulitelor şi a ogrăzilor atârnă dela îngrijirea locuitorilor. Drept aceia, Mercurea şi Sâmbăta, la ceasurile hotărâte pentru fieştecare cvartal, proprietarii caselor şi năimitorii rândurilor de jos sunt îndatoraţi a mătura sau a pune ei de a se mătura drumul obştesc pardosit sau podit înaintea feţei caselor lor, a dughenilor, a grădinilor, a ogrăzilor, înaintea zidului lor şi a altor locuri până la mijlocul ulitelor. Tina se va grămădi

www.dacoromanica.ro

pela capătul acelor case sau dughene, iar gunoiul ogrăzei se va face grămadă lângă poartă, spre a putea fi ridicat de cotiugele oraşului.

Art. 32. Afară de zilele şi ceasurile hotărâte, oprit va fi de a arunca şi de a lăsa pe uliţă necurăţenie. Portarii şi locuitorii rândurilor de gios vor fi răspunzători, şi următorii împotrivă se vor ridica la orăşeneasca poliţie.

Art. 33. Iar pentru tăerea şi ridicarea gheţei de pe uliţă, se va îngriji Sfatul munitipal. Suma trebuincioasă întru această lucrare este prin tahmin arătată la articolul cheltuelilor.

Art. 34. Iar pentru gunoi, fieştecare proprietar de cai sau de alte vite, este îndatorat de a-l scoate sau a-l căra cu a sa cotiugă sau cheltuială, la descărcările înadins hotărâte pentru aceste gunoiuri din fieştecare cvartal. Căratul se va face dimineaţa şi anume, iarna până la opt, iar vara până la şase ceasuri. Cotiugele sau carele vor fi tare bine închise spre a împiedica împrăştierea gunoiului pe uliţe.

Art. 35. Ridicarea tinei, a gheţei şi a necurăţeniilor se va urma în toate uliţele pardosite sau podite depe piaţă şi depe toate locurile obşteştilor comunicaţii; spre aceasta, munitipalitatea va cumpăra cu ai săi bani 36 cotiuge fieştecare în cuprindere de 36 palme, adică sicriul cotiugei să aibă patru palme în lung, 3 în lat şi 3 înălţime, fiind bine închisă şi având două lopeţi de lemn, un hârlaş, o măturâ şi o cange, îngiugate cu doi boi, şi având pe lângă dânsa câte doi oameni vrednici. Cotiuga va avea la locul cel mai arătos însemnat numărul său, cu însemnarea cvartalului în carele ar fi lucrătoare.

Art. 36. Cotiuga va ridica toate, afară de ţărână, prund, moloz, zgură şi rămăşituri a cărnurilor de căsăpie; lepădătorii de acest fel de lucruri, datori vor fi a le căra cu a lor cheltuială la obşteştele descărcări; nu va fi ertat a le lepăda aiurea, nici a arunca ceva pre fereastră în uliţă, căci la una din împotrivă urmare, vor fi supusi străfuirei sau trupeşti pedepse.

Art. 37. Afară de acele două zile a săptămânei, un hotărât număr de cotiuge va ridica în toate zilele dela piaţă necurăţeniile şi orice alte rămăşituri, şi de pe toate uliţele stârvurile, când nu s'ar putea dovedi lepădătorii unor asemenea. Iar pentru uciderea câinilor, a celor ce nu ar avea stăpâni, se vor năimi doi câinart, cari ucigându-i, îi vor îngropa în depărtare cuviincioasă de oraş, şi groapa trebue a fi de un stânjen de adâncă; şi spre a fi cunoscute aceste măsuri, se va publicarisi, că nimeni nu este volnic a avea câini fără semne.

Art. 38. Cotiugele hotărâte se vor ţine în socoteala Sfatului munitipal, sau de către un antreprenor, carele ar da chezăşie şi căruia această însărcinare i se va da prin Cochii vechi cu preţul cel mai giosit. Cheltuelile acestea sau preţuit prin apropiere în foia supt litera B.

www.dacoromanica.ro

Art. 39. Fiestecare cvartal va avea a sa descărcătoare de tină şi de gunoiuri la marginea oraşului şi la locurile cele mai puţin locuite, care se vor hotărâ de către Sfatul munitipal, în îndestulă depărtare de oraş, cu învoirea propietarului.

Art. 40. Ingroparea morţilor afară din coprinderea oraşului fiind neapărată la ţinerea curăţeniei aerului, nici o îngropăciune nu se va mai face lângă bisericele oraşului.

Drept aceia, în trei sau patru părţi ale oraşului şi în depărtare de două sute stânjeni cel puţin de marginea sa, vor fi locuri hotărâte pentru îngropare...

Art. 41—43. Hotărăsc deschiderea mormintelor la şapte ani, înfiinţarea unui paraclis cu preoţi de serviciu şi clădirea a două „chilii" la poarta cimitirelor, una pentru depozitarea cadavrelor, şi alta pentru „doi ciocli, ce regulat se vor schimba".

Art. 44. Pe malul Bahluiului şi a Cucainei se vor hotărâ două piete spre aşezarea căsăpiilor, velniţelor, fabricilor de lumânări, magaziilor de peşte sărat, de păcură şi de tot lucrul a căruia aburire sau fire aprinzătoare vor fi vătămătoare şi de primejdie.

De acest fel de lucruri se vor aduce în dughnele oraşului numai atâta cât vor fi trebuitoare pentru întrebuinţarea unei zile.

Oprit este a ţinea cărnurile animale afară din dugheană, care trebue păstrate cu cea mai mare curăţenie.

Asemenea oprit va fi a căra cărnurile prin oraş fără a fi acoperite cu înveliri curate.

Despre înfrumuseţarea oraşului.

Art. 46. Mânăstirile, bisericele cari după a lor sfinţire şi forma zidirei, trebue să înfăţişeze o privală măreaţă, şi mai ales acele ce nu sunt cu zid înconjurate. Trebue să se descurce toate bojdeicele acele care nu numai ascund a lor privală, dar încă, prin apropierea lor pun în primejdia focului aceste locaşuri dumnezeeşti. Drept aceia Domnul, împreună cu Obştească Adunare, vor hotărâ care din acele mânăstiri şi biserici pot sluji de piete şi totodată va face şi închipuire pentru despăgubirea a celor ce au făcut binale de piatră sau cărămidă cu embaticuri de veci.

Art. 48. Vânzarea lucrurilor a neapăratei viejuiri, precum făină şi tot feliul de pâine, fân, iarbă, mangal, lemne, paseri, i alte asemenea, nu se vor mai îngădui pe uliţe, decât în acele două piete arătate la art... Afară de aceste două piete publice, munitipalitatea va mai aşeza încă alte patru hotărâte de guvern, pe care le va lua cu bezmăn veşnic prin învoire cu propietarii, pentru care nu se va mai lua nici o dare dela acei ce vor aduce lucruri spre vânzare.

Art. 49. Spitalul, celelalte case pentru bolnavi, se vor aşeza la un loc mai înalt, atât în privinţa sănătăţei bolnavilor, cât şi spre depărtare de chentrul oraşului, un aşezământ în carele în acea de

www.dacoromanica.ro

astăzi poziție a lui, are o înrâurire vătămătoare asupra sănătății locuitorilor.

Art. 50. Asemenea și închisoarea se va strămuta la un loc mai cuviincios.

Art. 51. Pe turnurile bisericilor mai înalte a fiește căruia cvartal se vor așeza ceasornice spre arătarea ceasurilor și a sferturilor.

Art. 52. Spre înfrumusețarea capitalei, pentru sănătatea și plăcerea locuitorilor ei, se vor așeza în mijlocul orașului o publică preumblare, pe un loc cumpărat de munițipalitate sau luat cu bezmăn veșnic. Afară de aceasta se va așeza o grădină publică întrun loc cu apropiere de oraș.

Art. 53. Imbelșugarea apelor sănătoase fiind una din cele întâi trebuințe ale orașului, pentru acest lucru atât de neapărat, va fi destoinică îngrijire, mai ales când asupra venitului Statului s'au hotărât pe an o sumă de 75,000 lei spre ținerea cișmelilor, care sumă se poate de pe acum întrebuința după hrisoavele slobozite pentru îndreptarea apei.

Art. 54. Fiindcă după înmultirea norodului din oraș, aceste cișmele nu sunt deajuns, fiindcă prin ispită s'au văzut că oalele isprăvesc apa împuținând-o cu totul, și sunt supuse la necontenite meremeturi, din care aceste pricini catandisesc zădarnice toate cheltuelile, s'au găsit de cuviință:

a) Să se caute și să se aducă în oraș deosebite isvoare pe lângă câte mai sunt aduse;

b) Aducerea apelor de acum înainte, să nu se mai facă prin oale, ci prin chiunguri sau țevi de fier.

c) Apele ce se vor găsi din nou se vor aduce în oraș cu această închipuire, adică: dela obârșia pornitoare până la locul de unde se vor împărți spre revărsare în oraș, să se aducă cu cheltuiala Casei; iar dela locul împărțirei până la deosebitele cișmele câtă apă va prisosi peste trebuința obștei, atât în târg cât și în mahalale, să se aducă cu cheltuiala particularnicilor, cari vor voi a avea apă, și cari vor voi a-și mai adăugi pe acele care mai au.

d) Și pentru a nu se urma întru aceasta nici un abuz, să se legiuiască ca lucrarea aceasta a aducerei apelor, să se facă de acum înainte prin îngiosirea prețului la Cochii vechi.

Art. 55. Iar apoi spre înlesnirea locuitorilor orașului, a acelor ce se află în depărtare de cișmele, este ertat purtătorilor de apă a o vinde fără a fi supuși la vreo dare.

SECȚIA V. — Despre iluminarea orașului Art. 56—59, fixează 500 de felinare care să ardă cu lumânări de seu toată noaptea cu excepția nopților cu lună. Aprinderea felinarelor se face la un semnal dat prin tragerea clopotului dela Treisfetitele.

SECȚIA VI. — Despre măsurile feritoare de foc. Art. 60—68 propun înființarea de foișoare de foc pentru veghe, „havuzuri de piatră" drept depozite de apă și o breaslă de tulumbagii.

www.dacoromanica.ro

SECȚIA VII. Sfatul doftoresc.

Art. 68. Sfatul doftoresc este unul din așezământurile neapărat trebuincioase pentru paza sănătății locuitorilor, ținând la păstrarea ei prin orânduieli dietice și prin formalisirea consulturilor la întâmplări de boale grele. El este asemenea dator a priveghea ca acest meșteșug vindecător, să nu se întrebuințeze în oraș și în provincie decât de persoane cu atestaturi și cu cunoștințe cerșute.

Art. 69. Pentru acest sfârșit se va orândui un protomedic, carele, dimpreună cu ceilalți doftori ai politiei, alcătuind proect pentru câte privesc la cruțarea sănătății, îl vor supune Ocârmuirei prin Epitropii Casei pentru ca să primească întărire.

Art. 70. In fiește care cvartal al orașului se va orândui un doftor; iar pentru tot orașul va fi un hirurg operator, patru moașe și un viterinar, doftor de vite.

Art. 71. Din acei patru doftori și hirurgul operator se va alcătui Sfatul doftoresc, in care va prezidui un protomedic. Acest Sfat se va aduna regulat de două ori pe lună intrun loc hotărât anume de munițipalitate, și după împrejurări, se va întruni oricând va cere trebuința. Adunarea va fi numai în privința îndeplinirei meșteșugului. Mădularile își vor împărtăși observațiile ce vor fi câștigat, ori în urma cercărilor făcute de doftorii străini, sau acele ce vor fi putut face ei însuși. In vremea epidemiilor se vor sfătui asupra chipurilor feritoare și asupra căutărilor, având a aduce prin Epitropia Casei la știința ocârmuirei, și arătând mijloacele cele mai potrivite spre întrebuințare la asemenea împrejurări.

Art. 72. Sfatul doftoresc va fi însărcinat cu cercetarea diplomei, va alcătui un jurnal al căruia original se va păstra în cancelarie, iar copia se va da candidatului spre a-i sluji de împuternicire întru întrebuințarea profesiei sale, in urmarea aprobației Epitropiei. Acei ce nu vor avea asemenea documenturi sau aflându-se mincinoase, sau fiind supt nume străin, nu vor putea urma nici meșteșugul doftoriei, nici a hirurghiei, al spițăriei saur al moșitului.

Art. 73—78 privesc comerțul spițeresc și controlul spițeriilor, pe care le dăm în altă parte. (Vezi vol. II pag. 584—585).

Art. 79. Fiește care din acești patru doftori orânduiți, vor avea a primi prin casele lor, pe vreme de două ceasuri pe zi, pe bolnavii cvartalului său, și a le rândui rețete fără a cere vreo plată, și spre înlesnirea norodului întru aceasta, se vor așeza doftorii cu lăcuința, fiește care în cvartalul său; asemenea și moașele. Ei vor fi îndatorați la orișcare ceas din zi sau din noapte a merge la locuința unde ar fi chemați, și nu se vor putea depărta nici odinioară din oraș fără voia ocârmuirei, puindu-se la cale a împlini altul îndatorirea sa.

Art. 80. Către aceasta fiștecare doftor va fi îndatorit a hultui fără plată la vremea însemnată peste an, pe copii din cvartalul său, ce i se vor înfățișa, cum și pe acei ce i se vor aduce de afară.

www.dacoromanica.ro

Art. 81. Doftorii vor cerceta pe rând pieţele şi vor ridica prin comisarul Poliţiei, toate fructele ce nu vor fi coapte, cum şi lucrurile de hrană jignitoare sănătăţei.

Art. 82. Doftorul veterinar, însoţit de comisarul Poliţiei, va cerceta totdeauna căsăpiile şi vitele, dintre care va slobozi tăerea numai acelora ce se vor afla sănătoase, hrănite bine şi care ar avea carne bună.

Art. 83. In fieştecare cvartal a oraşului şi a mahalalelor se va orândui la un staroste de bărbieri o camără spre primire persoanelor ce s'ar primejdui de apoplexie, de abur de carbon şi de alte asemenea, căroa după instrucţiile Sfatului doftoresc li se vor da acel în grab ajutor.

SECŢIA VIII. — Orăşănească poliţie. Art. 84—100, stabilesc măsurile de ordine sub conducerea Agiei; fiecare cfartal are un comisar şi oamenii necesari pentru privighere. Printre altele priveghează:

„Art. 88. — Aga, comisarii şi epistaţii afară de îndatoririle sus amintite: a) se vor îngriji pentru ţinerea curăţeniei pe uliţe şi pe piaţă. b) Vor priveghea la păzirea tuturor măsurilor ce se vor socoti de cuviinţă de către Sfatul doftoresc şi de municipalitate pentru îndestularea celor de hrană şi pentru bunătatea tuturor celor spre trebuinţa locuitorilor. c) Ei vor căuta pentru ca precupeţii să nu poată cumpăra nici arvuni la piaţă şi afară din oraş cele pentru viefuire spre vânzare, decât numai dela amiazăzi înainte. d) Vor priveghea anupra dreptei cântăriri şi altor măsuri".

Agia supraveghează circulaţia, controlează pe streini şi strânge pe săraci şi vagabonzi:

„Art. 94. — O somă de bani fiind rânduită la Cap. al III-lea a finanţului în folosul săracilor şi a cerşetorilor, aceştia nu se vor mai îngădui pe uliţe; iar acei nesupuşi dovedindu-se de vagabonzi, se vor îndatora de către Agie a se supune la o breaslă folositoare ce şi-ar alege".

Tot Agia supraveghiază înmormântările:

„Art. 96. — Pentru îngroparea morţilor vor fi în oraşul Eşului 48 ciocli cu starostele lor. Ei vor primi plată dela Casa municipală, afară de aceasta nu vor primi alt nimic. Orişice desgropare fără slobozenia bisericească va fi oprită. Cioclii vor sta de pază la ţintirimurile aşezate afară din oraş, şi le va fi oprită luarea coperilor dela morţi şi altor lucruri, afar dacă li s'ar dărui ceva" [7]).

Acum după ce cunoaştem noua organizare a Casei Doctorilor cât şi organizarea Sfatului doctoresc din capitala Moldovei, putem rezuma organizarea sanitară a Iaşilor.

7) Analele parlamentare, vol. I/2. Moldova. pag. 121—142.

www.dacoromanica.ro

Casa Doctorilor este condusă de o Epitropie ; dar nu se specifică cine anume sunt aceşti epitropi ; numai la 19 Iunie 1833, se face cunoscut că Vistierul Iordache Roset, cel care a fost şi înainte vreme epitrop al acestei Casse, după hotărârea lui Kiselef, a fost lăsat la această conducere [8]). Fondurile Casei sunt de 120.000 lei anual. Epitropii tuturor Caselor obşteşti formează un Comitet central de conducere şi directive. Acest Comitet central trebue să îngrijească ca oraşul şi judeţele. să aibă doctorii, hirurgii şi moaşele trebuincioase ; lefile acestui personal sunt fixate şi achitate de Epitropia Casei Doctorilor.

Oraşul Iaşi este împărţit în patru circumscripţii, fiecare câte două cfartaluri sau secţii ; fiecare circumscripţie are câte un medic, adică patru medici tot oraşul, plus un hirurg operator care face şi pe mamoşul, patru moaşe, un veterinar şi un medic al temniţei. Peste toţi se află un medic prim sau protomedic.

La 21 Ghenar 1833, s'a propus numirea lui Iordache Grămăticu de *„dohtor vacsiner în Iaşi"*, dar marele Postelnic secretar de stat, comunică Epitropiei Casei Doctorilor că Kiselef nu admite această numire, căci mijloacele municipalităţei din Iaşi sunt foarte mărginite [9]).

In sama, adică socotelile, Casei Doctorilor *„de iraturile (adică ve-„niturile) şi cheltuelile ei urmate pe două trimestre, dela 1 Ghenarie până „la 1 Iulie 1833"*, găsim următoarea socoteală :

Prisosurile ce au rămas din venitul anului trecut 1832	*7.634,80*
S'au primit din Vistierie pe 2 trimestre trecute, dela 1 Ghenar până la 1 Iulie 1833	*40.000.—*
Cheltueli urmate :	
Doftorului protomedic în tot oraşul Eşi pe şase luni .	*6.000.—*
D-rului Ilasciuk dela cfartalul al 2-lea şi al 3-lea, asemenea pe şase luni	*2.500.—*
D-rului Viola dela cfart. I şi al 6-lea, asemenea . . .	*2,500.—*
D-rului Sachelarie dela cfart. 4 şi 5, asemenea . . .	*2,500.—*
D-rului Bürger dela cfart. 7 şi 8, asemenea	*2,500.—*
D-rului Cihac însărcinat cu hirurgia şi mamoş, asemeni .	*3,000.—*
Moaşa I, Verojânska dela cfart. 2, 3, 4 şi 5	*1,500.—*
Moaşa II, Şâler dela cfart. I şi al 6-lea asemenea . .	*900.—*
Moaşa III, dela cfart. 7 şi 8-lea, asemenea	*600.—*
Doftorului temniţei, Mateos Trisokim spre căutarea vinovaţilor, asemenea	*750.—*
Doftorului feţenar (veterinar) în oraş aici şi afară . .	*1,500.—*
Total	*24,250.—*

8) Arh. Stat. Dir. g-lă sanit. Dos. III/1833. Moldova, fila 74.

9) Arh. Stat. Dir. g-lă sanit. Dos. 3/1833. Moldova, fila 3.

www.dacoromanica.ro

Doftorului Meţiş dela departam. întâi : Botoşani, Herţa, Dorohoi şi Suceava, pe şase luni	*2,500.—*
D-rului Şterţi dela Depart. II, ţinutul Eşii, Hârlău, Cârligătura şi Vaslui, asemenea	*2,500.—*
D-rului Alex. Teodor al Depart. III, Roman, Neamţu şi Bacău, asemenea	*2,500.—*
D-rului Neculai Hristodor dela Depart. 4 : Tutova, Tecuci, Putna şi Fălciu, asemenea	*2,500.—*
Cheltuiala făcută pentru doftoriile vinovaţilor temniţei pe şase luni	*2,894.—*
Cheltuiala cancelariei pe şase luni	*60.—*
Leafa Sameşului pe şase lui	*2,400.—*
Leafa pomojnicului, asemenea	*900.—*
Plata „Albinei româneşti" pe un an	*144.—*
Total general . . .	*40,648.—*

Perilipsis (socoteala generală):

Cheltuiţi	*40648*
Veniturile	*47634,8*
	6986,8

S'au întâmplat de au rămas din anul trecut, din pricină că Doctorii Departamentelor din afară n'au primit leafa dela începutul anului, ci din epoca în care s'au rânduit fieştecare.

Iar venitul cel regulat al Casei este 80,000 lei şi cheltuelile ei pe an în plata lefurilor 81152 lei.

Din pomenitul prisos s'au dat cinci mii lei Comitetului Central în socoteala cancelariei şi rămăşiţa în alte cheltueli" [10]).

La 7 Iulie 1833, d-rul Temniţei Mateos Trisokim, cere să i se sporească leafa de 1500 lei pe an ce are la spitalul temniţei. Pentru satisfacerea cererei se intervine la Tribunalul criminalicesc, să-i facă o înlesnire de plată mai mare [11]).

Medicii circumscripţiilor oraşului sunt datori să trimită date statistice despre boalele cari bântuie oraşul în fiecare lună. Din nenorocire toate tabelele pe cari li-am găsit sunt scrise în greceşte, imposibil de descifrat de mine. Găsim un singur tablou scris în româneşte, din despărţirea IV a oraşului, pe luna April, în care se trec numărul bolnavilor, diagnosticele, numele bolnavilor şi adresa lor. Se notează : 21 de bolnavi cu febră nervoasă, 4 diaree, 1 petite verole, 5 pleurezie, 2 hidropizii, 6 ftizii, 3 reumatism, 1 bătrâneţe „88 de l'age", tuse 4, febră intermitentă 1, febră lentă 1, erizipel 1, colică 1. Tabloul este certificat de Basilie Bürger [12]).

10) Arh. Stat. Direcţia g-lă sanit. Dos. 3/1833, Moldova, fila 131.

11) Idem, fila 86.

12) Idem, raport pe April.

www.dacoromanica.ro

Cei patru medici de circumscripţii, prezidaţi de protomedic, formează Sfatul doctoricesc al Capitalei.

Sfatul doctoricesc trebue să întocmească un regulament pentru paza sănătăţei de obşte. Sfatul se întruneşte de două ori pe lună, când comunică fiecare doctor observaţiile sale şi propun măsurile necesare, fie după ştiinţa doftorilor străini, fie din cele observate de ei înşăşi.

Dar şi regulamentul ce-l va întocmi Sfatul, şi hotărârile Sfatului se comunică Stăpânirei prin intermediarul Epitropiei Casei Doctorilor. Acest fapt deosebeşte cu totul organizaţia sanitară din Iaşi de cea din Bucureşti. De unde în Muntenia, Comitetul sau Comisia doctoricească a Bucureştilor reprezintă însăşi autoritatea de conducere a serviciului sanitar al Capitalei, şi comunică direct cu Ministerul de interne, în Moldova este altfel. Aici, Sfatul doctoricesc comunică cu Stăpânirea numai prin intermediarul Epitropiei Casei Doctorilor; la rândul ei această Epitropie primeşte directive sau îşi face comunicările ce are de făcut numai prin Comitetul central al Caselor obşteşti, şi acesta face legătura cu Ministerul de interne.

Ministerul de interne ca autoritate tutelară, are următoarele îndatoriri:

> a) *„Orânduelile pentru paza sănătăţei, precum, hultuirea vărsatului, cercetarea şi stârpirea pricinelor aducătoare de friguri, lingori şi alte lipicioase boale, care ticăloşesc popoarele.*
>
> *b) Privigherea carantinelor şi agera lor pază în urmarea reglementului aşezat spre aceasta"* [13]).

Din însăşi enunţarea acestor atribute ale Ministerului de interne, rezultă că are conducerea nu numai a organizaţiei sanitare a capitalei Iaşi, ci şi a întregei Moldovei.

III. ORGANIZAREA SANITARĂ A ŢĂREI.

Regulamentul carantinelor şi organizarea sanitară a ţărei.

„Pentru ferirea Moldaviei despre cumplita boală a ciumei, se va „aşeza pe malul dela stânga Dunărei, un cordon statornic de paza sănă„tăţei, dela Gura Prutului până la gura râului Siret, pe marginea Ţărei „Româneşti". Porţiune bine limitată, uşor de păzit, în care toate regulele carantineşti, aşa cum li-am publicat în lucrarea noastră *„Ciuma în trecutul românesc"*, asupra cărora nu mai revenim aici, se păzesc cu strictete de către cei însărcinaţi cu acest serviciu.

Vom rezuma însă punctele cari privesc însăşi organizarea sanitară a Ţărei.

> *Art. 175. Privigherea carantinei este încredinţată unui Comitet de sănătate, ce va fi aşezat în Capitală şi care se va alcătui*

13) Analele parlamentare. Vol. I/2, pag. 154.

www.dacoromanica.ro

de Ministrul din lăuntru, de Hatmanul şi de protomedicul. Acest Comitet va orândui şi va priveghea toate pricinele atârnătoare de carantină, şi imputernicit fiind de către Guvern, el va putea aşeza carantine provizorii (vremelnice) în toate locurile Prinţipatului unde ar fi primejdie de molipsire".

Atributele acestui Comitet de sănătate sau Comitet al Carantinei sunt, ca şi în Muntenia, întinse asupra întregei ţări a Moldovei. In acest scop Moldova este împărţită în cinci *„departamenturi"* sau ocruguri, cum se numeau în Muntenia. Art. 180 spune :

„Comitetul carantinei va fi însărcinat a priveghea starea sănătăţei şi în lăuntrul Prinţipatului. Drept aceia Moldova se va împărţi în privirea sănătăţei în cinci departamenturi şi anume :

1) Departamentul Botoşani cuprinde ţinuturile Herţa, Dorohoi Suceava, Botoşanii ;

2) Departamentul Eşii cuprinde ţinuturile Eşii, Hârlău, Cârligătura, Vaslui ;

3) Departamentul Romanului cuprinde ţinuturile Neamţu, Romanul, Bacău ;

4) Departamentul Bârladului cuprinde ţinuturile Tutova, Tecuci, Putna, Fălciu ;

5) Departamentul Galaţii cuprinde ţinutul Covurluiului.

Ispravnicii ţinuturilor sunt îndatoraţi să supravegheze sănătatea locuitorilor şi să anunţe doctorului orice caz suspect de boală ; doctorul se găsea la reşedinţa departamentului respectiv :

Art. 181. Fieştecare ispravnic este îndatorat a priveghea în ţinutul său starea sănătăţei şi regulat a raportui Comitetului de sănătate, urmând întru toate regulilor ce întru aceasta se vor aşeza şi priveghind a lor păzire.

Art. 182. Fieştecare ispravnic al ţinuturilor cuprinse în departamentul întâi, se va adresui la vreo trebuinţă către doftorul de la Botoşani ce este scaunul departamentului ; pentru departamentul al doilea se va adresui la Eşi ; pentru departamentul al treilea la Roman ; pentru departamentul al patrulea la Bârlad ; ce se atinge de ispravnicii departamentului al cincilea, ei se vor adresui la doftorul carantinei aşezate în acel ţinut.

Apoi se aşează un inspector general, care trebue să fie acelaş care este şi în Muntenia, în speţă, generalul Niculae Mavros. Din acest punct de vedere se poate spune că unirea sanitară a celor două principate româneşti a precedat unirea politică.

Se fixează atribuţiunele inspectorului, apoi rostul Ministerului de interne în numirea şi salarizarea personalului administrativ al carantine-

www.dacoromanica.ro

lor, pe când numirea medicilor este lăsată, ca şi în Muntenia, în sarcina Comitetului carantinelor. Medicii şi controlul serviciului lor sunt în seama protomedicului :

Art. 183. Se va aşeza un inspector de căpitenie pentru ambele Prinţipaturi. Domnii, împreună cu general consulul Rusiei, vor face alegerea acelui ipochimen ; acest inspector va fi îndatorit :

a) De a cerceta regulat cordonul feritor sănătăţei, spre a lua pe faţa locului ştiinţele cele adevărate, spre a le împărtăşi Comitetului ;

b) Inspectorul se va corespondui cu dregătoriile carantinelor a staturilor învecinate, spre a pune la cale măsurile cuviincioase, şi va avea corespondenţie cu malul drept al Dunărei şi a celor megieşite.

c) El va avea neîncetată privighere asupra carantinelor, pentruca atât regulile ce s'au aşezat, cât şi rânduiala cea mai deplină, să fie cu scumpătate păzite.

Asemenea el va fi însărcinat de a priveghea toate cele ce atârnă de starea sănătăţei din lăuntru, de a se corespondarisi pentru aceasta şi de a propune Comitetului, toate măsurile ce va socoti trebuincioase.

Art. 184. Toţi dregătorii carantinei şi a barierilor se vor alege de către Ministrul din lăuntru, şi se vor întări de către Domn.

Nimeni nu se va putea scoate din slujbă, afară numai pentru oarecari cuvinte întemeiate, care s'ar adeveri într'un jurnal iscălit de mădularele Comitetului.

Art. 185. Semuirea (casieria) casei carantinei este supusă sub răspunderea ministrului din lăuntru. carele va orândui toate sumele ce au a se plăti dupe cum s'au hotărât în regulament. El va fi dator a arăta cuvenitul tuturor cheltuelilor extraordinare, urmând, atât pentru datoriile cât şi pentru luaturile ce vor intra în casă, rânduiala ce acum se păzeşte la Vistierie.

Art. 186. Numirea doctorilor la carantină şi la deosebitele departamenturi de sănătate atârnă de Comitet, carele, atât pentru a lor numire cât şi pentru scoatere, se vor povăţui după cele ce s'au hotărât la art. 184.

Pentru ceilalţi dregători ai carantinei, protomedicul este îndatorat a priveghea ca toţi doctorii să împlinească în amănuntul datoriilor, şi ca să fie totdeauna îndestulaţi cu bune doctorii [14]).

Rezultă din cele de mai sus că, în Moldova ca şi în Muntenia, Ministrul din năuntru are în sarcina sa privigherea sănătăţii locuitorilor şi asistenţa obştească. Adică Ministrul de interne are conducerea Comitetului central al Caselor obşteşti şi a Comitetului sănătăţei sau al Carantinei.

14) Analele parlamenta, vol. I/2, pag. 163—167.

www.dacoromanica.ro

Toate celelalte organe. Epitropiile Caselor făcătoare de bine. spitalele ca şi Epitropia Casei Doctorilor cu Sfatul Doctoresc din Iaşi. Direcţia carantinei. Inspectorul carantinelor. doctorii „*departamentelor*" ca şi toţi slujbaşii sanitari cu orice nume. sunt pendinţi de Ministerul de interne. Din acest punct de vedere. lucrurile sunt mai clare, mai deslușite ca cele din Muntenia. unde avem trei autorităţi sanitare : Eforia spitalelor, Comitetul sau Comisia doctoricească din Bucureşti şi Comitetul Carantinelor.

La 20 August 1831. Comitetul sănătăţei sau al Carantinei. publică o seamă de instrucţii pentru doctorii şi hirurgii ţinuturilor :

Capul IV. Despre doftorii şi hirurgii ţinuturilor şi a lor îndatoriri. Nr. 869.

Instrucţiile date la anul 1832. doctorilor ţinutali. care Instrucţii de către Comitetul sănătăţei s'au înfăţoşat Sfatului Cârmuitoriu. pe lângă referatul din 1831 August 20 sub nr. 690 :

1) De vreme că Cârmuirea le încredinţează cea mai mare sfântă îndatorire. adică de a privighea asupra stării sănătăţei în de obştie. ei vor fi datori a arăta la Comitet orişice ar afla împotrivitor scoposului la care ţinteşte ocârmuirea.

2) La întâmplare de epidemie. vor fi îndatoriţi a merge ori şi unde vor fi trimeşi din partea Isprăvniciilor. a departamentelor spre cercetarea boalei la faţa locului. şi spre punerea în lucrare a măsurilor cuviincioase pentru întâmpinarea ei.

3) La întâmplare de cercetări legale. se vor purta după legile meşteşugului şi cu mustrarea de cuget. neuitând că judecătoria în temeiul atestatirilor care vor da ei. are să dea sentinţa sa.

4) Ei sunt însărcinaţi cu hultuirea copiilor prin departamenturi şi vor trece pe acei hultuiţi în condică deosebită. care apoi. întărită de Isprăvnicie. odată pe an vor arăta-o la Comitetul sănătăţei din Iaşi. ca să se poată încredinţa acest Comitet de progresul ce ar face hultuirea copiilor în ţară.

5) Ei sunt datori a priveghea asupra tuturor acelora ce se îndeletnicesc cu căutarea bolnavilor. şi a pune stavilă şarlatanilor, arătând la toţi doctorii hirurgi. la moaşe şi la spiţerii ce sunt aşezaţi sau ar vrea să se aşeze în departamentele lor. că nu vor putea face practica în ţară. până ce nu'şi vor înfăţoşa diplomele la Sfatul Doctoresc din Iaşi. care aflându-le drepte şi de cuviinţă. urmând instrucţiilor sale. se vor îngriji pentru întărirea lor din partea Ministrului din lăuntru.

6) Măcar odată pe an vor cerceta toate spiţeriile şi toate spitalurile ce ar fi aşezate în departamentele lor. arătând la Comitetul

www.dacoromanica.ro

sănătăţei toate neîndestulările şi toate neorânduelile ce ar afla la cercetarea lor[15]).

La 15 Mai 1832 se publică *„Dispoziţii alcătuite de Comisia Doc-„toricească* (vrea să spună probabil, Sfatul Doctoricesc) *şi obştite la 15 „Mai 1832, de Epitropia Casei doctorilor, pentru povăţuirea spiţerilor „întru slobozirea doctoriilor după reţete şi întru paza datorilor ce-i pri-„vesc"*[16]).

Ministerul de interne trimite la 15 April 1834, Ispravnicilor ţinuturilor instrucţii cu privire la îndatoririle Vornicilor satelor, aşa cum au fost întocmite de Sfat, la 20 Martie 1834. Ispravnicii li-au trimis prin circulări tuturor satelor. Printre îndatoririle Vornicilor satelor se găsesc şi unele de ordin sanitar. Aşa, la punctul 4, se spune:

„Vornicelul va cerceta adeseori starea sănătăţei locuitorilor satului sau şi la fiecare cincisprezece zile va da izvod privighetoriului de ocol, câţi bolnavi sunt în sat şi de ce boală, şi câţi au murit, ca şi el să-l trimeată la Ispravnic şi Ispravnicul la Comitetul sănătăţei. Şi osebit, va avea îngrijire ca la întâmplare de boală molipsitoare sau de moarte cu de asemenea prepus, oprind toată împărtăşirea cu casa acelui bolnav sau mort, şi puind pază, îndată să dee ştire privighetorului, ca el să meargă să cerceteze şi să înştiinţeze pe Isprăvnicie.

La punctul 13. Vornicelul este dator a purta de grijă ca fieşcare locuitor să-şi aibă casele bune şi odihnitoare şi să le grijească deapururea şi anume: la fieşcare trei luni să le murie şi să le spele, şi pe acei ce va vedea lenevindu-se întru aceasta, să-i arate la privighetoriu, ca el să-i zapcisască întru această datorie priincioasă lor.

1) El va purta de grijă ca fieştecare locuitor să aibă şuri, poeţi, ocoale şi altele ca acelea, trebuitoare pentru vitele lor, şi acele să fie pururea grijite, curăţite de gunoi, fără ai îngădui ca să se ardă sau să le strice primăvara, sau în altă vreme, îngrijind ca fieştecare locuitor să-şi poarte de grijă pentru vitele sale, după rânduială, atât cu dare de hrană în vremea ernei, cât şi cu adăpătoare la vreme şi vara şi iarna...

La punctul 17. Vornicelul va cerceta în toată vremea starea sănătăţei a tot soiul de vite, şi pentru orice fel de boală s'ar isca în sat, îndată să ducă raport privighetorului de ocol, ca el, după poruncile ce are, să înştiinţeze pe Isprăvnicie, şi ea pe Departamen-

15) Manualul administrativ al Principatului Moldovei, vol. II, pag. 446. — Gomoiu. Din Istoria medicinei, pag. 249.

16) Idem, pag. 448. Vezi aici vol. II, pag. 586—588.

www.dacoromanica.ro

tul din lăuntru, şi osbit se va îngriji a pune în lucrare a se întrebuinţa în satul său cu toată deplinătatea, reţetele ce s'ar trimite pentru boale, atât oamenilor, cât şi a dobitoacelor, şi va raportai privighetorului pe toată săptămâna de folosul câştigat dintrânsele; iar stârvurile vitelor ce ar muri, este îndatorit stăpânul acei vite moarte a le îngropa adânc, de o latură, în depărtare de sat" [17]).

Iar la 27 Iunie 1834 se trimit şi *„Instrucţiuni pentru moaşele „statornicite în slujbă în târgurile ţinutale şi în capitalie, împărtăşite „lor de Comitetul sănătăţei la 27 Iunie 1834"*:

§ 1. Moaşa ce se va însărcina cu această îndatorire, nu poate eşi din capitalie, iar cele de pe afară, din târg, fără înscris primită voe dela Comitetul sănătăţei, în oraş, iar pe afară dela fizic (doctor), a se depărta nici pe vreme de 24 ceasuri.

§ 2. Locuinţele moaşelor trebue să fie însemnate cu tablă, pe care să fie scris numele moaşei şi numărul cvartalului.

§ 3. Moaşa este datoare în toată vremea atât ziua, cum şi noaptea, după chemarea ce i se va face, a merge fără întârziere la fiecare femee născătoare (sau şi alte persoane de partea femeiască) şi să-i dee ajutorul trebuincios cu cea mai mare silinţă.

§ 4. Moaşa să nu cuteze a se lăsa de a se întrebuinţa la stricare, perdere, supunere şi schimbarea unui copil sau la alte vrednice de pedeapsă întâmplări.

§ 5. Moaşele sunt datoare în secret a arăta Stăpânirei locale pe femeile care le fac îndemnare spre scopuri nelegiuire, şi care cer dela dânsele mijloace ce ar putea sluji spre perzarea pruncului.

§ 6. La toate întâmplările de naşteri grele şi primejdioase trebue moaşa încă la vreme să cheme spre ajutor pe un acuşer şi în lipsa acestuia pe un doctor sau hirurg şi să nu tăinuiască primejdii apropiate morţei, ca să nu se întârzie cele trebuincioase, spre binele vremelnic şi vecinic al născătoarei.

§ 7. La copii care se par a fi morţi nefiind vădite semne a putregiunei, moaşa cu silinţă va întrebuinţa o vreme îndelungată, după cuviinţă, toate mijloacele trebuincioase spre a-i aduce în viaţă.

§ 8. Nici o moaşă n'are voe a lăsa după naştere pe lehuză, mai înainte până nu se va încredinţa că nu mai este primejdie de hemoragie.

§ 9. Este moaşelor oprit a da sau a rândui femeilor sau copiilor nici un fel de doctorie, afară numai de revent, sirup, cel obişnuit pentru copii noi născuţi, şi aceasta însă, la cea mai mare ne-

---

17) Manual ad-tiv al Princip. Moldovei, vol. II, pag. 669—6761. — Gomoiu. Din Istoria medicinei, pag. 256—257.

www.dacoromanica.ro

voe. precum nici să deslege limba copiilor. când aceasta de pe urmă ar fi de trebuință să cheme totdeauna un hirurg.

§ 10. Nu este ertat moașei a descoperi în public. nici pe ascuns tainele născătoarelor.. fie acestea căsătorite sau necăsătorite. iar întâmplările cele vrednice de pedeapsă este datoare îndată. în secret. a le arăta și a descoperi toate. autorităților competente.

§ 11. Dacă se întrebuințează vreo moașă de către Stăpânire în vreo cercetare prihănitoare. atuncea ea după cea mai bună a ei știință, va arăta Stăpânirei drept și cu amăruntul toate ce au descoperit prin acea cercetare.

§ 12. Dacă moașa va fi chemată la o persoană nemăritată spre a-i da ajutor prin clistir și alte mijloace pentru durere și umflături în lăuntru. sau pentru alte tânguiri și îngreueri în prejurul stomahului. sau în deosebi în pântece. atunci trebue ea cu de amăruntul să cerceteze de nu sunt semne a unei începute îngreunări. și dacă ar descoperi îndoeli ori măcar semne. atunci cu înțelepciune să înștiințeze despre prepusul ei pe maica. iar pentru slugi, stăpânilor: iar dacă ar cunoaște semne a unei sigure îngreunări. să nu fie lăsată singură această persoană. să înștiințeze despre apropierea vremei a nașterei pe maica, sau pentru slugi pe stăpânele lor. și să aibă îngrijire ca copilul să nu se omoare sau să se depărteze.

§ 13. Moașa va arăta toată cuvenita ascultare fiecăruia doctor acușer sau hirurg și va aduce întru împlinire toate doctoriile orânduite de aceștia fără împotrivire și cu deamănuntul.

§ 14. Având moașele în această țară obiceiul rău a purta multe inele pe amândouă mânule. și cu acestea a cerceta pe femeile îngreunate și născătoare. prin care foarte lesne pot pricinui stricăcune delicatelor părți a trupului. Așa dar li se oprește a avea inele pe degete în vreme când cercetează pe femei îngreunate și născătoare sau în vreme când moșesc.

§ 15. Acele moașe care nu vor urma după instrucțiile cuprinse în aceste arătate paragrafuri. vor perde nu numai postul lor. dar vor fi încă și supuse asprei răspunderi pentru neurmarea lor după glăsuirea legiuirilor pământești [18]).

După votarea Regulamentului organic, Kiselef a mai stat câtva timp să supravegheze aplicarea reformelor lui. In primăvara anului 1834, a plecat, lăsându-ne să culegem roadele acestor reforme. Cele câte au mai urmat vom povesti în volumul următor.

---

18) Manualul ad-tiv, l. c., pag. 447—448. — Comolu. l. c., pag. 257—58.

www.dacoromanica.ro

INDICE ALFABETIC CU NUMELE ŞI NUMIRILE PROPRII

Paginele în care sunt citate

Abakumoff, senator rus, 195.
Aculici, rus în combaterea cumei, 336.
Adam, mânăstirea —, 65.
Adrianopol — pacea dela, 519.
Ajendulea, căpitan —, epitrop la Colţea, 89 n.
Agapia, mânăstirea —, 386.
Ahmet Aga, reprezentant turc la noi, în anul 1824, 312.
Altel gerah la Filaniropa, 154.
Albă, biserica —, 301. Cişmeaua dela Biserica Albă, 359.
Albina românească, gazetă, 573.
Alexandri Paharnic, un nebun, 65.
Alexandridis dr., 306, 336, 340, 346, 350, 492, 502, 503, 504, 507, 508, 515, 516.
Alexandru Vodvod, 24, 66.
Alexandru Paharnicul, casele lui —, 193.
Alghiner sau Albiner dr., 527, 529, 538.
Altenburg, spitalul dela, 76 n.
Ambrozie, cleric, 35.
Ananici, dr., 345, 527, 529, 538, 550.
Anastasie Lipscanul din Iaşi, 156, 158, 160, 161.
Ancuţa Slugereasa dela Colţea, 84, 87.
Ancuţa Doamna (1830), 495. Maidanul Ancuţei Doamna în Eucur., 40.
Andoniu Căpitan, revizor la carantine, 538.
Andoniu Mihalache, dr. cland., 344, 345, 345, 524.
Andrei Dohtorul dela Colţea, 87, 88.
Andrei, gerah în Craiova, 288.
Andreev, rus în combat. cumei, 335, 336.
Andreiov Ion, dr., 550, 542.
Andrei, medic grec, 351.
Andronic Faierman, spiţer, 162.
Antim, mitropolit (1709), 78, 240.
Apostol, mahala în Buc., 376.
Arbut Medelnicer, 137.
Ardeal, 45, 275, 310, 491.
Argeşul, râul —, 72, 361.
Argeş, judeţ —, 299, 344, 521, 527, 544, 545.
Argeş, Curtea de —, 28.
Argeşului, episcopul —, 217, 219, 220. 222, 233.
Arghira, moaşă în Brăila (1833), 542.
Arghiropol Manolache Logofăt (1813), 344.
Arie. personaj creştin schismatic, 24.
Arion Iordache, căminar, 311,

www.dacoromanica.ro

316 456, 457, 458. Ispravnic în Ialomița, 349.
Armenească, mahalaua —, 509.
Arnold, dr. rus la spit. Dudești, 347.
Arnota, mânăstirea —, 140, 142, 145, 146, 150.
Aron Vodă, localitate lângă Iași, 428.
Arsachi Apostol dr., 70, 305, 350, 492, 502, 504, 515, 516.
Aschenlov, hirurg rus, 162.
Astinomia, poliția, 311.
Atanase, casele lui —, 193.
Ateneul Român în București, 11.
Athos, muntele —, 59.
Austria, 61.
Azilul Invalizilor din Paris, 21.
Azilul din Valea Scheilor, 73.
Axentie Protosinghel, arendaș la Strehaia, 471.

Băbeanu Elenca, soția d-rului Darvari C., 70.
Băbeanu Panait Sluger, 70.
Dacalu, rus în combat. ciumei, 338.
Bacău, județ, 573, 575.
Bâcu, sat în Ilfov, 363. Apa dela Bâcu. 496.
Bagration, general rus. 265, 368.
Bahlui. râu, 350, 424, 566, 568.
Bahmetieț, general rus, 187.
Baiazid, 77 n.
Băiescu Hristache, 341. 345.
Balasa. Doamna lui Brâncoveanu, 67, 68.
Balașa Domnița Brâncoveanu, 68. 244.
Balașa, biserica Doamna —, 135, 182, 183, 291.
Balasa. mânăstirea Domniței — 68, 69, 240, 241.
Balașa, Azilul Doamnei —, din Târgoviște, 67.
Balașa, Azilul Doamnei —, din Buc., 68.
Bălăceanu Const. Ban (1824), 258, 436, 437.
Bălăceanu C. Serdar (1831), 349.
Bălăceanu C. Agă (1832), 480 n.
Bălăceanu Șt., Hatman (1830), 437, 454; logofăt (1831), 459.
Bălăceanu Ștefan, 505, 519, 521.
Băleanu Grigore, vel logof. Țara de jos (1781), 249.
Băleanu Gr. Logofăt (1813), 139, 140, 143, 144.
Băleanu Gr. Mare Vornic, 121, 136, 137, 147, 151, 186.
Băleanu Gr. Ban, 344, 453, 455, 475, 480, 493, 505, 519, 521.
Balș Iordache Vistier. Moldova (1802), 394, 413, 428.
Balș Alex. Aga (1804), 429.
Balș Const. Logof., Moldova, (1810), 413.
Balș Const. Logof., cișmeaua lui —, 428.
Balș Teodor Vornic, cișmeaua lui —, 428.
Balș Smaranda, cișmeaua —, 428.
Băltărețu, casa lui —, 495.
Bălteanu Grig. (1831), 350.
Băluță Ion din Craiova, 62, 63.
Băneasa, 214, 381.
Băneasa, spitalul dela —, 185.
Băneasa, lazaretul —, 345, 346.
Banul, biserica —, din Buzău, 56.
Bărătia din Bucur., 367.
Bărbătescu Mihai judecător în Prahova, 262.
Bărbătescu, carantina —, 347.
Bărboiu, cișmeaua —, în Iași, 428.
Bârlad, 330, 414, 417, 575.
Barozi Charles, dr.?, 345, 346.
Barcnețki, rus în combat. ciumei, 335, 337.
Basarab Const. Volă, 41.
Basarab Voevod, 24.
Basarab Matei Vodă, 28, 29, 38. 55, 75.

www.dacoromanica.ro

Basarab Matei. Pravila lui —. 19. 74.
Bauner Polcovnic de ingineri. 363, 492.
Bechet, 549. 550.
Beilic. mahalaua —, 302.
Beilic. cişmeaua —, în Iaşi. 428.
Beizadelelor. cişmeaua —. 357.
Belleval. un pensionar, 264.
Belu Ştefan Paharnic. epitrop al Colţei (1810). 97. 98; clucer (1814). 231.
Belu. lazaretul dela —. 346.
Belvedere. mahalaua —. 353.
Bender. spitalul dela —. 188.
Bengescu. boer (1801). 228.
Bengescu Gr. Serdar (1831). 349.
Bengescu Gr. din Craiova (1832) 537.
Berivali I. Const.. dr. 537. 542, 545. 550.
Berlin. 515. 517.
Betca Iosif. hirurg. 280.
Bibescu D-tru din Craiova. 191.
Bibescu Dimitrie Logofăt (1823). 150.
Bibescu D-tru Vornic (1826), 311.
Bicowski. dr. cland., 346.
Bildirescu D-tru (1831). 346, 542, 550.
Bildirescu Pavlache. la Turnu. 549.
Binder Ion. hirurgoman. 517.
Bisericani. mânăstirea —. 386.
Bistriţa. mânăstirea. 54 n.. 56. 58, 65. 312.
Blagniţa, plasă în Mehedinţi, 142.
Bobescu Niculae. funcţionar. 538. 548: Logofăt în 1831. 350.
Bobul. via dela —. 104.
Bodeşti. biserica —. 162. 164.
Bogasieru Manole. un cetăţean, 224.
Bogdana. mânăstirea — 386.
Bogdanov. rus în combat. ciumei. 337.
Boiangii. uliţă în Bucur.. 353.
Boiangii, mahala —, 355.
Bolniţei. biserica —, 58.
Bolniţa Coziei. 58.
Bolniţa Episcopiei Râmnic. 58.
Bolniţa Radului Vodă în Bucur.. 58.
Borăneşti, sat în Ialomiţa. 341.
Borcea. 89 n.
Borcea. plasă în Ialomiţa. 349. 545.
Boruzescu Niculae (1831). 350.
Bosie Dimitrie din Huşi. 197.
Bosie Ştefan Logof. de Vistierie. 156.
Bosie Ştefan Jicnicer (1752). 156. 158. 160. 161.
Botnin. rus în combat. ciumei. 333, 335.
Botoşani. spitalul din —. 188.
Botoşani. 410. 411. 412. 413.
Botoşani, judeţ. 573. 575.
Braboveanu Const. (1832) din Craiova. 537.
Brăila. 55. 83. 84. 312. 313. 335. 336. 523. 527. 528, 537. 542. 548. 549.
Brăila. judeţ. 344. 521. 527. 544.
Brăiliţa. 335. 524.
Brăiloiu Corbea din Craiova. 191.
Brăiloiu Const. Clucer (1812). 141. 537.
Brăiloiu Grigore din Oltenia. 146.
Brăiloiu Ion Solnic (1794). 171. 172. 175.
Brâncoveanu Const.. 38, 51. 67. 79. 82.
Brâncoveni. boerii —, 248.
Brâncoveanului. Curtea —. 135.
Brâncoveanu Const. Logofăt (1758) 110.
Brâncoveanu N-lae vel Vistier (1781). 249.
Brâncoveanu Ban (1796). 263.
Brâncoveanu Manolache Vornic

www.dacoromanica.ro

(1795), 275 : Ban (1809), 190. 191.
Brâncoveanu Manol. Logoț.. cișmeaua —. 355.
Brâncoveanu Grigore Vornic (1808). 188 : Ean (1808). 308. 141. 144. 147. 153. 298. 437. 438. 451, 452. 457. 487, 488. 508.
Brâncoveanu Zoe. Băneasă. 149.
Brancovici Anastase. mitropolitul Sucevei (1619). 73.
Brezeanu Grigore (1784). 205.
Brașov. 149.
Broșteneasca. moșie a Colței. 104.
Brateș. balta —. 400. 401. 407. 409. 416.
Brătianu Const. (1832). 106.
Braun Iosif. hirurgoman. 517. 542. 550.
Bubuki C. dr. 335. 350. 503. 504. 507. 508. 515.
Buciumi vel Paharnic (1639). 24.
Buciumeni. moșie a Colței. 104.
Bucov. viia dela —. a Colței, 89. 90.
Bucșan D-tru. logoțăt la Filantropia. 155.
București. capitala Țărei. citat mai la fiecare pagină.
Bujinski, rus în comb. ciumei. 335. 337.
Burche Zaharia Clucer (1783). 205.
Bürger dr.. 572. 573.
Burgomistrii, în Dreptul Magdeburgic. 44.
Buzău. 56. 168. 169, 252. 289. 290, 312. 335. 344. 347.
Buzău. județul. 142. 521. 525. 527. 544.
Buzău. Eparhia — 170. 220. 233.
Buzău. Episcopul de —. 144. 217. 222, 437.
Buzău. spitalul din —. 168.
Buzescu Elena. soția Clucerului Mihai Darvari. 70.
Buzlica vel Clucer (1639). 24.

Cacaina. râu în Iași. 566. 568.
Cafajeef. rus în combat. ciumei, 336.
Calafat. 523. 527., 529, 542. 549.
Călărași. oraș. 89 n.. 129. 196, 312. 325. 330. 335. 337. 338. 340. 341. 342. 347. 348. 522, 527. 528. 537. 542. 548. 549.
Călărași. carantina dela —. 339. 523.
Călărași. moșia —. a Colței. 104.
Călărașii Vechi. sat în Ialomița, 338.
Căldărușani. mânăstirea. 65.
Caliarh. mare Vornic. 100.
Călieni. sat în Putna. 188.
Calimah Teodor Ion Domn. 158, 160.
Calimah Grigore Vodă. 158. 160, 161. 197. 198.
Calimah I. Alex. Domn. 34. 183, 385. 411.
Calimah Scarlat Domn. 35. 128 n.. 391. 392. 395. 396. 414. 415, 419. 421. 423. 431.
Călina. moașă la Cerneți. 542.
Călinescu Iancu. Căminar. 311, 313.
Călinescu Grigore Clucer (1832). 481.
Călinescu Alex. Clucer (1833), 542. 549. 550.
Calinic al II-lea. patriarh. 58.
Calinic Proilavul. arhiereu. 150. 151.
Calinkin. rus în combat. ciumei 336.
Calița Văduva. o săracă. 265.
Calogheras Spiridon. dr. 279.
Camenski. rus în combat. ciumei, 337.
Câmpina. 542.
Câmpineanu Scarlat (1796), 262.

www.dacoromanica.ro

Câmpineanu Costache, Vornic (832), 454, 456, 457, 459, 475.
Câmpineanca Vornicească, cişmeaua —, 360.
Camoin, dr. rus, 322.
Câmpul, plasă în Ialomiţa, 349, 546.
Câmpulung, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 66, 525.
Câmpulung, mănăstirea —, 198, 225, 254, 314, 319.
Cândescu Clucerul, 78.
Cândescu Ilinca, soţia Logof. Const. Cândescu, 79 n., 90.
Cândeasca, moşie în Buzău, 169.
Cândeşti, dealu, v'e în Buzău, 169.
Cantacuzino Mihai, Spătar, 38, 43, 54, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 88, 89 n., 91, 94, 95, 96, 102, 104, 107, 108, 485.
Cantacuzino Şerban, Domn, 30, 55.
Cantacuzino Ştefan, Domn, 79, 80, 82.
Cantacuzino Adriana, născută Fălcoianu, 58.
Cantacuzino Mihai Vistier (1758) 110.
Cantacuzino Ion Logofăt (1778), 401.
Cantacuzino Ion Vornic (1784), 404, 408.
Cantacuzino Ioan şi Ecaterina, 161.
Cantacuzino Iordache Logofăt, cişmeaua —, în Iaşi, 428.
Cantacuzino Matei, judecător, 262.
Cantacuzino Cost, Aga (1830), 363, 492, 493.
Cantacuzino Grigore (1832), 106, 478, 479, 480.
Cantacuzino Ioan, Profesorul, 529, 547.
Cantemir Const., Domn, 21, 22, 30.
Cantemir D-tru, Domn, 42, 76 n., 238.
Caracal, 535, 537.
Caracalului, drumul —, 357.
Caracaş D-tru, dr., 94, 95, 111, 112, 115, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 280, 307.
Caracaş Const, dr., 100, 111, 112, 117, 121, 122, 125, 127, 136, 139, 140, 143, 144, 147, 149, 170, 171, 186, 201, 230, 235, 257, 258, 280, 281, 284, 288, 289, 294, 295, 296, 297, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 351, 361, 362, 372, 377, 378, 379, 437, 492, 502.
Caracaş Niculae dr., 280.
Caradinul Const, din Craiova, 172, 173.
Caragea, dr., 163.
Caragea Ion Vodă, 58, 62, 63, 65, 70, 73, 99, 100, 115, 122, 125, 126, 137, 138, 139, 146, 151, 194, 225, 229, 234, 254, 259, 265, 289, 292, 295, 296, 299, 314, 319, 344, 350, 351, 363, 364, 369, 370, 371, 500, 501.
Caragea Ecaterina Domniţa, 191.
Caragea Gseorghe Ee'zadea, 295.
Caragea C-tin, beizadea, 359; cişmeaua lui —, 360.
Caragea, ciuma lui —, 199, 310, 369.
Carazisu, dr., 346, 515, 516.
Carelin, rus în combat, ciumei, 537.
Cariboglu Grigore, 532, 533, 534, 546, 547.
Cârligătura, judeţ, 387, 573, 575.
Cârlomăneşti, sat în Buzău, 142.
Cârlovei, cascle —, 193.
Cârnuleasa, moşie în Ialomiţa, 82, 104.

www.dacoromanica.ro

Carol al VII-lea în Franța. 21.
Carol al XIX-lea. în Franța. 21.
Carp Gh. Căpitan (1752). 156.
Carp Costache. funcționar. 538. 548. 549.
Cârpenișteanu Iordache. 205.
Cârstian. hirurg. 84. 85. 86. 87. Sinonim cu Cristian Maler Germanus. 88.
Cârstian. dr ?. 345.
Cârstian dr. cland.. 346.
Casa Depo sau a Privigherei. 301. 310. 311.
Casa sărmanilor evgheniți. 257. 258.
Casandra lui Colfescu Filotache. o săracă. 262.
Căscioare. mânăstirea —. 227.
Catacaț Nicolae. logofăt. 338. 339.
Catargiu Const. Logofăt (1827). 422.
Cațano. dr ?. 336.
Cățelu. lazaretul dela —. 346. 347.
Cavarcalâul Gh.. pensionar. 264.
Cazoti Spirea. negustător. 211. 285.
Ceapă D-tru Ungurul. dr. ?. 350.
Ceauș Amza Năescu. la Filantropia. 152.
Ceauș David. mahalaua —. 69. 70.
Ceauș David. azilul din mahalaua —. 69.
Ceauș Trandafir din Călărași. 196.
Ceauș Nicolae. infirm. 260.
Ceauș Radu. mahalaua —. 512.
Cerbului. Valea —. moșie a Colței. 82.
Cernovodeanu Dinu. serdar. 231.
Cernăuți. 413.
Cerneți. 522. 527. 535. 540. 542. 549. 550.
Cernica. mânăstirea. 66. 111.
Ceptura. în jul. Saac. 142.
Cetatea Albă. 27.
Champigny. ambasadorul Franței în Viena. 187.
Chenot. dr.. 403.
Chindita. sat în Buzău. 142.
Chinopsi. funcționar în Giurgiu. 550.
Chiriac Arbut. medelnicer. 124.
Chiriac Seianul din Craiova. 62.
Chiriac Clucerul. viia lui —. 495.
Chiriță Mihai. negustător. 211.
Chișcățel Mihai. din Iași. 395. 396.
Chiurci Eaș. 275.
Cicila. moașă în Călăraș. 550.
Cicini. rus în combat. cumei. 336.
Cihac. dr.. 424. 572.
Cincul Enache din Craiova. 62.
Cioarei. Podul —. munte al Colței. 82.
Ciocănești. sat în Ilfov. 86.
Ciocănești. plasă în Ilfov. 342.
Cireșanu Ioniță. funcționar. 542. 549.
Ciric. isvoarele de apă dela —. 426. 427.
Cișmegiu —. grădina —. 358.
Ciubucciu Ianache. pensionar. 260.
Ciurea Teodorache Căminar (1815). 421.
Cladova. carantina dela —. 524.
Climent. Episcop de Râmnic. (1744). 58.
Clinceanu Răducan Postelnic. (1813) 310; Stolnic (1830). 335. 349.
Clinceanu Dumitrache. 333.
Cloșca Nica. din Bucureștt (1830) 509.
Clucerescu Const. (1803). 253.
Coadă Alecu. funcționar. 346.
Coadă Pavlache. funcționar. 346.
Coburg. Principele de —. 90. 184.
Cociofeanu Gh. din Caracal. 537.
Cocorăscu Ion Vornic (1832). 478.
Cocoruza. dr. ?. 424.

www.dacoromanica.ro

Codreşti, moşie a Colţei, 104.
Codrica Panait, 308.
Codru, ţinutul, în Moldova 387.
Colceag Paharnicul, ispravnic în Ialomiţa (1790), 219.
Colceag Alex., epistat, 309.
Colentina, lângă Bucureşti, 214, 495.
Colentina, gârla —, 111.
Colentinei, moara —, lazaretul dela —, 345, 347.
Cogălniceanu (1743), 156.
Cogălniceanu Ianache, cronicar, 42.
Colţea, Popa —, 79 n.
Colţea Clucerul, 77.
Colţea Radu, 78.
Colţea Radu, 78.
Colţea Doicescu, 78 n.
Colţea, spitalul —, 38, 70, 75, 77, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 135, 152, 153, 154, 155, 161, 170, 177, 178, 230, 235, 266, 268, 273, 274, 295, 296, 356, 434, 435, 437, 438, 447, 451, 452, 454, 455, 458, 466, 476, 478, 481, 483, 485, 486, 488, 491.
Colţea, Turnu —, 78.
Colţea, biserica —, 75.
Colţea, mânăstirea —, 77, 78, 81, 87, 89, 93, 94, 96, 98, 99, 103, 104
Colţea, mânăstirea, cişmeaua —, 361.
Colţea, mahalaua, 509.
Comino Toma, judecător, 262; Spătar (1795), 275.
Comitè, poliţia rusească, 286.
Comnino, general rus, 183.
Comnino, rus în combat. ciumei, 335, 337.
Condos, dr. în Galaţi, 424.
Constantin, Gheorghe, Scarlat, Grigore. Panaiotache, Dimitrie, fiii lui Grigore D. Ghica Vodă, 182.
Constantin al Buzăului, episcop. 147, 254.
Constantin Dascălu dela Sft. Gheorghe (1781), 249.
Constantin Dacăl la Dudeşti, 538.
Constantin biv vel Logofăt, 205.
Constantin Logofătul ot Mărculeşti, 338.
Constantin, cişmeaua dela Sft. — 428.
Constantin, suiulgiu în Iaşi, 425.
Constantin, vătaf de aprozi, 11.
Constantin Vistier, 254.
Constantinopol, 55, 295.
Cordonul, sat, 167.
Corneanu Hatman (1831), 344.
Cornescu Costache Postelnic, (1812), 141.
Cornescu Mihai, 106, 311.
Cornescu Costache Hatman, (1832), 478.
Cornul, moşie a Colţei, 104.
Cosla, munte în jud. Neamţ, 56.
Cosla, mânăstirea —, 65.
Costache Cluceru (1784), 205, 227.
Costache Serdaru, ispravnic în Focşanii-munteni, 188.
Costache Spătaru (1795), 309.
Costache Gheorghe, funcţionar, 538.
Costache Serdarul. via lui —, 495.
Costescu Costache, funcţionar, 154.
Costacopol Enache, cămăraş la ocnă, 262.
Costea, păhărnicel, pensie, 265.
Conteiner, sanitar în combat. ciumei, 336.
Costescu din Buzău (1831) 350.
Costescu Pană Hatman, 255.
Costromiticov, pranorcic rus, 339.
Coti Ioan dr.?, 523.
Cotnari, 163.
Cotroceni, 357.

www.dacoromanica.ro

Cotroceni, mânăstirea, 55, 185.
Cotofeneasca, moşie a Colţei, 104.
Covurlui, ţinutul, 406, 575.
Cozia, mânăstirea —, 59, 198, 254, 312, 314, 319.
Craevsc, general rus, 337, 339.
Craiova, 56, 62, 71, 154, 171, 172, 173, 175, 185, 189, 193, 234, 235, 268, 271, 272, 274, 277, 279, 280, 283, 284, 285, 292, 299, 312, 330, 337, 345, 347, 354, 357, 360, 365, 381, 452, 521, 536.
Craiovei, drumul —, în Bucureşti, 494.
Craiovei, judecătorii —, 217.
Craiova, spital ostăşesc —, 188.
Craiovescu Barbu Ban, 56.
Crăciun Ivanovici din Craiova, 537.
Crasno Milaşevici, general rus, 191, 412.
Craus, dr., 412.
Craus, hirurg, 294.
Craus Mihai, hirurgoman, 515, 517.
Creţeştii, sat în Olt, 142.
Creţulescu, vel Paharnic (1781), 249.
Creţulescu, cişmeaua —, 355.
Creţulescu Istrati, 254.
Creţulescu Ban (1816), 361.
Creţuleşti, apele dela —, 354, 355, 356, 357, 359, 361.
Crevedia, apele dela —, 357, 359.
Cricov, localitate în Saac, 142.
Cricov, viia depe —, 83, 104.
Crimca Anastase, mitropolit, 58.
Crocăuca, sat în Neamţ, 56.
Cruţescu D. Zaharia din Ialomiţa, 349.
Cucuruzi, moşie, 472.
Curelarilor, biserica —, din Iaşi, 45.
Curtea de Argeş, biserica —, 19, 55.
Curtea de Argeş, mânăstirea, 65.
Curtea Domnească, biserica —, din Târgovişte, 178.
Curtea Domnească, cişmeaua de la — , în Iaşi, 428; spitalul dela —, 189.
Curtea Veche, palat domnesc în Bucureşt,, 68, 135, 184, 185, 187, 240, 301, 361, 370, 375.
Curtea Domnească din Mihai Vodă, spitalul ostăşesc dela —, 189, 190.
Cuşnicov, general rus, 288, 379.
Cutlumuz, mânăstirea dela —, 59.
Cuzmin, general rus, 335.
Cuzmiţin, general rus, 333, 334.

Dabija Evstatie, Domn. 18.
Daia, lazaretul dela, 321.
Dămăroaia Cocoana, 381.
Dâmboviţa, râu, 137, 144, 186, 214, 301, 302, 353, 359, 361, 363, 366, 369, 371, 374, 375, 376, 493, 494, 496.
Dâmboviţa, judeţul, 135, 179, 183, 344, 355, 521, 527, 529, 538, 543, 544, 550.
Dan Voevod, 25.
Daniil, episcop de Roman, 42.
Daniil, dr. şarlatan, 275.
Dărăşti, sat în Vlaşca, 192.
Dărmănescu Petrache, funcţionar, 523.
Darvari Const. dr., 95, 112, 230, 235, 273, 275, 277, 281, 285, 288, 289, 296, 297, 300, 302, 307, 308.
Darvari Mihai, Clucer, 70.
Darvari Ana, soţia d-rului Arsachi, 70.
Darvari, Schitul —, 70.
Darvaş, mahalaua Popăi —, 253.
Darusch-Shifa, spital turcesc, 76 n.
Dealului, Mânăstirea —, 225, 312.
Dealul Spirei, în Bucureşti, 194.
Delea Nouă, mahalaua —, 512.

www.dacoromanica.ro

Deleanu Toma. judecător (1797). 176.
Demianovici. rus în combat. ciumei. 336.
Denckowski Iacob. dr. cland. 525.
Despina Doamna lui Neagoe Vodă. 19.
Deşirați. moşie în Brăila. 79. 90, 104.
Deşliu Clucer (1830). 495.
Deutsch Mauriciu, dr., 550.
Diaconu Const.. 166.
Diamandopol G.. funcționar. 549.
Diebici. general rus. 195. 337.
Dina Panait. cîşmegiu-baş. 359.
Dima. suiulgiu în Iaşi. 425.
Dimache Fandoru. infirmier. 348.
Dimache Manolachi Vornic. (1804). 429.
Dimancea Iancu. 520.
Dimancea. polcovnic. la Piua Petri. 528.
Dimitrie Doftoru. 84. 85. 86. 87.
Dimitrie. preot-duhovnic. (1832). 538.
Dionisat. mânăstire în Athos. 59.
Dobreni i Colibaşi. moşie a Colței. 104.
Dobronravov. dr. rus. 519.
Dobroteasa. uliță în București. 376.
Dobroteni. sat în jud. Saac. 142.
Doicească. moşie a Colței în Brăila. 82. 104.
Doicească. moşie în Ialomița. 79n.
Doicescu Ştefan. combatant în ciumă. 339. 341. 342.
Dolj. județ. 71. 521. 527. 544. 545.
Dolheşti. mânăstire în Moldova. 386.
Dorohoi. ținut. 573. 575.
Dorojinski. rus în combat. ciumei. 339.
Dositei. Mitropolit (1673). 19. 21. 41.
Dositei. episcop al Buzăului (1793). 261; mitropolit. 169. 254. 280.
Drăcachi, dr.. în Iaşi. 163.
Drăgaica. bâlciul dela —. 252. 316.
Drăgănescu. casele lui —. 361.
Drăghici Iordache. Vornic de obşte în Iaşi. 392.
Dragna. moşie în Argeş. 232.
Dragomirna. mânăstire. 58.
Dragu Postelnicu dela Slătioara. 89 n.
Dresda. 351.
Dridu. sat în Ialomița, 349.
Droslovici. gerah. 280.
Dudescu Niculae Logofăt (1796) 198.
Dudescu Logofăt. cişmeaua lui — 355.
Dudescu Căminar (1804). 367.
Dudeşti. localitate. 214.
Dudeşti. spitalul dela —. 70. 95. 115. 116. 118. 119. 186. 187. 188. 198. 199. 200. 201. 226. 254. 280. 285. 286, 310. 313. 314. 318. 319. 346. 347. 356. 358. 359. 394. 435. 436. 538. 548.
Duca Const. Vodă. 42.
Duca Gheorghe Vodă. 30.
Dudu. biserica —. din Craiova, 56. 63.
Dumbrăveni. plasă în Mehedinți, 142.
Dumitrache Ban (1795), 228.
Dumitrache Medelnicer. istoriograf. 205: Stolnic. 112. 205. 251: clucer. 114. 115. 263.
Dumitrache Vătafu (1828). 524.
Dumitrache. un nebun. 65.
Dumitru. prokajen. lepros, 19.
Dumitru Căpitan. suiulgiu-baş. 354. 355.
Dumitru Logofătul (1903). 253.
Dunărea. 53. 196. 312. 330, 343. 537. 543. 548. 574. 576.

www.dacoromanica.ro

Ecaterina, biserica Sft. —, 302.
Eforia Spitalelor, 451, 454, 455, 457, 459, 477, 480, 483, 484, 486, 492.
Efstatie dr., 412.
Elina Doamna lui Matei Basarab 67.
Enghelhard, general rus, 97, 98 119, 190, 288, 376.
Eismont, general rus, 323.
Elena, moaşă în Zimnicea, 542.
Ene Căpitan, 376.
Ene, săpător de tâmple bisericeşti, 376.
Episcupescu Ştefan, hirurgoman, 305, 336, 345, 346, 350, 492, 503, 504, 507, 508, 510, 515, 517.
Epites C. dr., 527, 528, 537, 542, 549.
Ergola, rus în cmbat. ciumei, 336.
Ermanopol sau Hermanstad (Sibiu), 515, 517.
Erusalim, 27.
Estioti, dr., 336, 344, 346, 363, 493, 503, 504, 505, 506, 509, 510, 516, 519, 526, 527, 528, 529, 534, 538, 539, 546, 547.
Exarhu, dr., 495, 502, 503, 504, 511, 515.

Fabrica de postav, 136, 140, 144.
Fainvrach sau Fraivald, 300, 370.
Fălciu, judeţ, 573, 575.
Fălcoianu Matei Vornic (1803), 229, 254.
Fălcoianu D-trache vel Stolnic (1781), 249.
Fălcoianu Anastasia, păhărniceasă, casa —, 189.
Fălcoianu Mateincă, funcţionar, 345.
Fântânele, moşie a Coltei. 104.
Fărcăşanu Catinca Păhărniceasa, 471.
Fărcăşanu Iancu, funcţionar, 542, 549, 550.
Farinacius, legiuitor, 74.
Farmacopea austriacă, 498.
Feltim Sas, locuitor în Suceava, 73.
Feraru, dr., 293, 345, 347, 350, 512, 513, 514, 516, 518, 527, 529.
Figa Alecu, vătaf la Filantropia, 154.
Filantropia, spital, 70, 103, 122, 126, 130, 177, 257, 304, 435, 436, 454, 455, 482, 484, 485, 488.
Filaret, loc, în Bucureşti, 381.
Filaret, mitropolit (1758), 110.
Filaret, cişmeaua dela —, 302.
Filip Zorotorahu, hirurg? 300.
Filipescu Nicolae, vel Clucer (1781), 249.
Filipescu Costache Logof. (1796), 94, 175, 176, 177.
Filipescu Const. Vistier (1811), cişmeaua —, 360.
Filipescu Iancu (1832), 105.
Filipescu Const. vel Ban (1813), 289, 291.
Filipescu Ban, cişmeaua lui — 355.
Filipescu Smaranda Vorniceasa, cişmeaua —, 360.
Filipescu Grigore. Efor al Casei privigherei (1824), 311.
Filipescu Logofăt (1828), 322, 363, 437, 478, 492, 454. 505.
Filipescu N-lae, Hatman (1831), 344.
Filipescu Grigore Clucer (1831), 344, 345.
Filipesci Iordache sau Gheorghe, mare Vornic. Efor al spitalelor, 129, 153, 177, 454, 455, 456, 457, 458. 459. 466. 475. 476, 478, 480, 481, 482. 484, 512, 518, 519, 521, 533. 539, 543.
Filipescu Costache (1830), 437.
Filipescu Mihai (1830). 335.
Filitis Dositei, mitropolit, 199.

www.dacoromanica.ro

Filitis Silvestru, dr., 95, 112, 232, 251, 271, 273, 277, 282, 285, 288, 289, 294, 296, 297, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 502.
Filitis Const. Episcop de Buzău, 144.
Filitis Const., dr., 232, 294, 296, 297, 300, 301, 306, 492, 502, 514, 516.
Filipon, mitrop din Cesarea, 400.
Filoftea Sfânta, 9, 55.
Fir, dr. cland., 347.
Firih dr.?, 412, 414.
Floarea, moașă în Călărași, 542.
Floreasca, lazaretul —, 345.
Florești, mânăstire (Moldova), 386.
Florescu Ioan Clucer (1793), 261.
Florescu Ioniță Vernic (1796), 115, 117, 357.
Florescu, general, 358.
Florești, lângă spit. Pantelimon, 435.
Focșanii Moldovei, 41, 42, 164, 188, 279, 285, 356, 361, 365, 381, 386, 411, 412, 413, 425, 427, 430, 541.
Focșanilor, drumul —, 494.
Focșani, spitalul din —, 188.
Fochide, subcârmuitor în Ialomița, 546.
Foct sau Voqt, dr., 348, 527, 528, 542, 550.
Foișorul, biserică în Bucur., 248.
Formion V., dr., 155, 516, 518.
Fotache dr., 163, 424.
Fotescu Const. Clucer, 62.
Fotescu Maria Clucereasa, 63.
Fotino Iorgu din Craiova, 345.
Fotino dr., 345, 424, 511, 512.
Fotino Mihalache, funcționar, 542, 549, 550.
Francisc I, în Franța, 21.
Frank dr., 308.
Franța , 21, 130, 277.
Franți K. dr., 517.
Frăția cioclilor, 14, 41.
Frățietatea dela Colțea, 14, 41, 43.
Fron, polcovnic de ingineri, 184.
Fröhlich, vaccinator, 351.
Frugineanu, boedinaș (1733), 86.
Frumos, Târgu —, 163.
Frumoasa, mânăstirea —, 107.
Fundeni, sat lângă Mărcuța, 185.
Fundeni, lazaretul —, 345, 347.
Fundeni, moșia Colțe., 104.
Fundurile, munți ai Colței, 82.

Găiseni, mânăstirea, 129.
Galata, mânăstirea, 398, 399, 400, 402, 407, 416.
Galata, spitalul dea —, 188.
Galați, 157, 165, 330, 400, 401, 406, 407, 409, 412, 413, 416, 420, 421, 575.
Galatis, dr., 527, 529.
Galenco, rus în combaterea ciumei, 336.
Galiția, 45.
Galtz, drogist, 347.
Gănescu Ioan din Craiova, 191, 311, 502.
Gârbovi, sat în Ialomița, 349.
Gărdescu Ion, Serdar, 434, 436, 458, 475.
Gărdescului, casele —, 193.
Gardului, Valea —, 142.
Gârlași, moșie, 169.
Gârlași, spitalul —, 170.
Gaspar Voevod, 73.
Gaudin, pensionar la noi, 264.
Găvan sau Gavala, dr. 292, 296, 304.
Gavril Vodă, 24.
Gavril Protul dela Athos, 19.
Gavril, mitropolit rus, 199, 254, 400, 413.
Gavrilă din Slatina, 176.
Geani Pitar (1812), 141.
Geani Stolnic, 144.
Geanoglu Clucerul, 172.
Geanoglu Iordache Căminar, is-

www.dacoromanica.ro

pravnic în Ialomița, 338, 340, 345, 348.
Genovai sau Jenovai Anton, dr., 170.
Germania 26, 44, 351.
Gheorghe, mitropolitul Moldovei (1722) 33.
Gheorghe, mânăstirea Sft. —, 65, 184, 189.
Gheorghe zet Voitineanu (1809), 211.
Gheorghe, ajutor de gerah, 154.
Gheorghe dr.?, 550.
Gherasim Buleandră zis Calmas, egumen la m-rea Precista în Roman, 167, 168.
Gherasim Putneanu Ierodiaconul, 167.
Gherghița, mânăstirea, 66.
Ghica Grigore Domn (1728), 42.
Ghica Grigore Domn (1752), 42, 66, 89, 107, 108, 109, 114, 116, 123, 197, 394, 425.
Ghica Ruxandra, mama lui Grig. Ghica, 107.
Ghica Matei Domn, fiul lui Grigore, 108, 109.
Ghica Scarlat Domn, fiul lui Grigore Ghica, 108, 109, 110.
Ghica Alexandru Dragoman, fratele lui Gr. Ghica, 109.
Ghica Alex. Grigore, fiul Dragomanului Ghica, Domn, ucis la 1777, 15, 17, 33, 68, 109, 161, 162, 163, 202, 259, 307, 352, 383, 384, 385, 396 399, 400; 405.
Ghica Dumitrache Ban, epitropul Pantelimonului, 98, 109, 110, 115, 118, 123, 128, 240, 357, 435.
Ghica Ban, cișmeaua lui —, 118.
Ghica D. Grigore, Vornic al obștirilor (1803), 224, 225; Logofăt (1810), 98, 99, 100, 122; Spătar (1815), Ban (1819, 123, Domn (1823), 65, 102, 118, 119, 121, 124, 125, 127, 130, 132, 133, 134, 137, 150, 152, 170, 177, 178, 197, 209, 212, 256, 259, 267, 305, 311, 312, 315, 321, 372, 433, 435, 436, 438, 490, 492, 500, 501, 529.
Ghica Const., frate cu precedentul, 118, 119, 435.
Ghica Mihai, frate cu precedenții, 127, 129, 132, 133, 134, 155, 311, 344, 453, 455, 458, 459, 460, 466, 475, 476, 478, 480, 485, 488, 489, 490, 491.
Ghica Pulheria, sora precedenților, 132, 438.
Ghica Alecu, efor al Casei privegherei (1824), 311; Căminar (1832), 478, 480; — Spătar (1830) 437, 478, 491, 519, 520; Domn (1834), 107, 134, 135, 155, 352, 552.
Ghica Niculae, beizadea, 113.
Ghica Mihăiță, beizadea, 113.
Ghica Alex. Cămnar (1832), 485.
Ghica Scarlat Alex. Logofăt al trebilor bisericești, 105, 471.
Ghica Scarlat vel Comis (1781), 249.
Ghica Scarlat Ban (1806), 187.
Ghica Ion Cămăraș (1830), 495.
Ghica Alexandru Hatman în Iași, 392.
Ghica Costache Logof. în Iași (1802) 394.
Ghica Costache, cișmeaua lui —, în Iași, 428.
Ghica, functionar la Carantini, 336, 542, 550.
Ghica Gr. Vornic, cișemaua —, 360.
Ghica Costache, cișmeaua lui —, 360.
Gheorghe Cluceru, funcționar, 549.
Gheorghe Pitarul, casele —, 193.
Ghiorghiu Petre, în combat. holerei, 346.

www.dacoromanica.ro

Ghinea Speteanu, ctitorul azilului din Valea Scheilor, 73.
Gheorghiades Teodor, dr, 515. 516.
Ghiță Gheorghe, funcționar, 542.
Gialpuhul sau Ialpuvul, lac, 416.
Giani Orășanu, 147. 215. 434. 436. 502.
Giulești, apele dela —, 137. 353 356. 358. 361.
Giurgiu Enache, din Craiova, 228.
Giurgiu, 67. 195. 344. 520, 522. 523. 527. 528.. 537. 542. 545. 548. 549. 550.
Giurgiu, carantina dela —, 520.
Glavacioc, mânăstirea, 227.
Glodeni, moșie a Spiridoniei, 166
Goga D-trie, la carant, Islaz, 542.
Golescu Radu, Ban, 199, 137. 141. 144.
Golescu Radu, nazir la Dudești, 293. 310.
Golescu Radu, Vornic al Obștirilor (1797). 175. 176. 211. 254, 289. 291. 365.
Golescu Gheorghe, mare Logofăt, 144: Vornic al Obștirilor (1819). 212.
Golescu Const. Clucer (1812). 141. 505.
Golescu Const. Hatman, 137. 361.
Golescu Const. Aga, 144.
Golescu Iordache Vornic, 151. 177. 258. 436. 437.
Golescu Ioan (1824). 215.
Golescu Teodosie, episfat la Carant, din R. Vâlcei, 345.
Goleşti, moşia —, 72.
Golescu, Ospiciul —, 72.
Golia Ioan Logofăt, ctitorul Goliei, 60.
Golia Ana, soția precedentului, 60.
Golia, mânăstirea, 427, 428
Golia, spitalul dela —, 188
Gorănetu, sat, 142.
Gorănetu i Pelinu, sat în județul Saac, 142.
Gorganul, balta — 353; 358 366, 373.
Gorgani, mahalaua — 301; 381, 494, 495.
Gorj, munții —, 58.
Gorj, județ, 521, 544, 545.
Goștinari, lazaretul —, 345, 347.
Götingen, 515, 516.
Govora, mânăstirea, 140, 142, 145, 146, 150, 155.
Grădina Belului, lazaretul—, 347.
Grădina Brâncoveanului Ban, 494.
Grădina lui Ștefan Grecu, 376.
Grădina Căminarului Ștefan, 381
Grădina lui Ion Scufa, 494.
Grădina Stolnicului Stati Pencovici, 381.
Grădișteanu Grigore, 333, 335, 349, 477.
Grămăticescu, funcționar, 542. 549, 550.
Gramlere, polcovnic, în Focșani, 188.
Greceanu Const. Hatman, 98, 144.
Greceanu Matei și Costache (1811). 211.
Greceanu Scarlat Vornic, 308.
Greceanu Ștefan Postelnic, 205.
Greceanu Hristache Medelnicer, din Ialomița, 345.
Greceanu Ruxandra Clucereasa 264.
Greceanca Vorniceasa, cișmeaua —, 360.
Greceanu Teodorache, funcționar, 549
Greceanu Logof., cișmeaua lui — 355.
Grecina, ținut în Moldova, 387.
Grifar, dr.?, la Fălciu, 424.
Grigore Decapolitul, moaște, 56.
Grigore vel Logofăt (1639), 24.
Grigore Mitrop. (1763), 69.
Grigore Mitrop. (1781), 240, 249
Grindu, sat în Ialomița, 316

www.dacoromanica.ro

Groseţki, rus în combat. ciumei, 337.
Grozăveşti, mahala în Bucur., 144, 353.
Grunau dr., 103, 151, 153, 154, 305, 346, 363, 429, 493, 503, 504, 515, 516.
Gulanimuci, rus în combat. ciumei, 336.
Gusi N. dr., 336, 503, 504, 507, 508, 515, 516.
Gutter, hirurg, 113.

Hagieni, sat în Ialomiţa, 349.
Hagi Gheorghe Doctoru, 171, 172.
Hagi Gheorghe Ion, din Craiova, 62.
Hagiului, mahalaua —, 69, 512.
Hagi Popa Const., din Craiova, 62.
Hagi Stan Jianu din Craiova, 70.
Hagioaei, uliţă în Iaşi, 156, 161.
Hagi Moscu, 336.
Halle, 514, 516.
Haleplin Ghiţă. Logofăt la carantina Isvoare, 524.
Halici, oraş în Rusia, 22 n.
Halicilor, mahalaua —, în Iaşi, 22 n.
Hangerli Vodă, 39, 95, 96, 116, 170, 211, 220, 224, 249, 252, 253, 255, 257, 278, 365.
Hangerli Dumitru Spătar (1795), 309.
Hanului, cişmeaua — în Iaşi, 428.
Hanul Colţea, 104, 367.
Hanul lui Constantin Vodă, 193.
Hanul lui Filip din Mahalaua Brezoianului, 193.
Hanul Manuc, 185, 361, 496.
Hanul Niculescului, 193.
Hanul lui Papazoglu, 193.
Hanul lui Petrache, pe Podul Scaunelor, 193.
Hanul Sfintei Ecaterina, 193.
Hanul Şerban Vodă, 302, 304, 367.
Hanul din Uliţa Nemţească, în Iaşi, 428.
Hârlăul, 163.
Hârlăul, judeţ, 573, 575.
Hârlău, spitalul ostăşesc din, — 188.
Harcel, arhitect, 363, 493.
Hasan Bei Gavanozade, 65.
Heinlein Martin Gheorghe, dr.?, 277.
Henec, dr., 542.
Henric al II-lea, în Franţa, 21.
Herasca, moşie, 61.
Herăscu, bserica Sft. Vineri, — 62.
Herestreu, lângă Bucureşti, 214, 355, 358, 495.
Herestreu, lazaretul dela —, 345, 347.
Herăstrău, Chicşcul dela —, 427.
Herăstrău, drumul —, 301.
Herişescu Postelnic, 520.
Herlingen, localitate în Germania, 516.
Herlitz Goldzric, hirurg, 166.
Hersonskia, gazetă rusească, 44.
Hesse, dr., 351.
Herţa, ţinut în Moldova, 387, 573, 575.
Hlincea, mânăstirea, spitalul dela —, 188, 189, 197.
Hilandaru, mânăstire în Athos, 59.
Hiotu, 236.
Hodivoaia, lazaretul —, 321.
Holstein, corabie austriacă, 547.
Hominski, rus în combat. ciumei 335, 337.
Homor Daniel, hirurgoman, 517, 537, 542.
Host sau Ot, arhitect, 363, 493.
Hotin, spitalul din —, 188, 189.
Hotin, 337.
Hrisant, Patriarh, 42.
Hrisi, cocoana —, din Bucur., 509.

www.dacoromanica.ro

Hrisoscoleu Tănase, 505.
Hristari Const, dr., 345, 346, 514, 516, 529, 539, 543, 550.
Hristea dr.?, 424.
Hristea Grecu Ianiotul, oculist, 539.
Hristodor, spiţer la Spiridonie, 163.
Hristodor Const., dr.?, 345.
Hristodor N-lae, dr, 573.
Hristodor, dr., 95.
Hrizea Vornic (1639), 24.
Hugot, consul francez, 130.
Huner dr., 424.
Hurez, mânăstire, 58, 312.
Huşi, 45.
Huşi, eparhia —, 11, 18, 28, 386, 393.

Ialomiţa, râu, 181, 344.
Ialomiţa, judeţ, 89 n., 97, 312, 313, 338, 341, 342, 344, 348, 352, 521, 527, 544, 545, 547.
Ialpop sau Ialpov, balta —, 400, 401, 407, 409.
Ianache Dohtoru dela Colţea, 84, 88.
Ianache Stan, din Craiova, 537.
Ianache Vameşul din Lichireşti, 83.
Iancului, mahalaua —, 512.
Iane Dascălu, un cetăţean, 224.
Iane, epitrop la Colţea, 83.
Iaşi, 20, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 41, 42, 45, 56, 60, 107, 156, 157, 162, 163, 166, 167, 189, 195, 268, 328, 330, 344, 347, 350, 369, 380, 383, 388, 395, 402, 403, 404, 411, 412, 414, 418, 419, 421, 423, 424, 426, 427, 431 561, 563, 564, 565, 571, 572.
Iaşi, spitalul din —, 188.
Iaşi, judeţ, 573, 575.
Icoanei, biserica —, 70.
Icoana, mahalaua —, 69, 70.
Icoana, spitalul —, 70.
Iconomu D-tru, funcţionar, 538.
Ienner, dr, descoperitorul vaccinei, 351.
Ierusalim, 80.
Ignatie, mitropolit (1810), 118, 138, 435.
Ilarion, egumenul Coziei (1543), 58.
Ilasciuk, dr., 572.
Ileana Doamna lui Petru Rareş, 20, 29, 31.
Ileana, moaşă în Calafat, 542.
Ilfov, judeţ, 335, 344, 363, 496, 521, 543.
Iliade Niculae din Comit, carânt., 549.
Iliaş Alexandru Voevod, 24, 29.
Ilie Polcovnicul, un pensionar, 262.
Ilie Căpitanul, un pensionar, 266.
Ilie Croitoru (1733), 85.
Ilih, arhitect, 520.
Ilniski, maior rus, 334.
Inochentie, episcop al Huşilor (1757), 157.
Ioan, mânăstirea Sft, —, din Bucur., 227, 301, 361, 378.
Ioan Carar Baraictar, un pensionar, 263.
Ioan Unchiaşu, un bolnav, 263.
Ioana de Arc, din Franţa, 21.
Ion ot Zimnicea, dr., 527, 529.
Ionaşcu din Slatina, 175, 176.
Ioanichie al Romanului, 161, 162.
Ioanides D. Logofăt (1831), 350.
Ioanides Atanase, dr., 282, 285, 294.
Ioanis dr.?, 350.
Ionaşcu, spitalul din Slatina, 175.
Ioniţă Pitarul, polcovnic de ciocli, 201, 345, 346, 538, 548.
Ioniţă, arhitect, 520.
Ioniţă Logofătul din Bucur., 509.
Ioniţă Vistier, la spit, Filantropia, 154.
Ioniţă, odăiaş la Filantropia, 155.

www.dacoromanica.ro

Iordache Grămăticu, vaccinator, 572.
Iordache Grecu Cojocăraşul, nebun, 66.
Iordache Polcovnicul (1809), 211.
Iorgagi-başa, arendaş, 103.
Iotu Nicolae, din Craiova, 155.
Iotă Teodor, arendaş, 150.
Iperies, dr. la Neamţ, 424.
Ipsilanti Alexandru, Domn, 15, 17, 33, 39, 46, 55, 62, 63, 66, 68, 69, 70, 72, 89, 90, 95, 115, 116, 137, 170, 172, 173, 202, 205, 216, 224, 227, 238, 239, 249, 254, 257, 263, 267, 268, 269, 271, 272, 274, 277, 278, 292, 297, 298, 307, 352, 353, 355, 356, 357, 358, 361, 365, 383, 385, 398.
Ipsilanti Al. Const., Domn, 34, 96, 117, 118, 135, 144, 166, 185, 186, 187, 228, 253, 264, 279, 283, 292, 366, 385, 426.
Ipsilanti D-trie, fiul lui Alex., 249.
Ipsilanti Alex. Postelnic (1763), 158, 160.
Ipsilanti, conacul lui —, 188, 189.
Istrati Creţulescu (1810), 120.
Istrati, staroste de mişăi, 29.
Isvoarele, carantina dela —, 524, 549, 550.
Isvoranu Gh. din Comit. Carant., 538, 548.
Isvoranu Scarlat Clucer de arie din Slatina, 176.
Isvorul Tămăduirei biserica —, 57
Iubirea de Oameni, spital, 122, 125, 127, 135—155, 194, 447, 451.
Iuda, personaj biblic, 24.
Ivanca, moaşă în Brăila, 549.
Ivanov, rus în combat, ciumei, 335, 337, 542.

Jădeani, viia dela —, 83.
Jâlţuri, plasă în Mehedinţi, 142
Jeltuhin, general rus, 195, 340, 341, 500, 504.
Jena, 515, 516.
Jianu, Azilul Pharniculuı Hagı Stan —, 70, 171, 191.
Jianu D-trie Medelnicer din Caracal, 535.
Jicniţa, în Bucureşti, 375.
Jigoreni, moşie a Spiridoniei, 166.
Jilava, sat în Ialomiţa, 349.
Jitia, mânăstire în Dolj, 65.
Joanne, dr., 335, 337.

Kăkaina, râu în Iaşi, 428.
Kâini, spiţer, 347.
Kaunitz, ministru austriac, 431.
Kiriacopol Niculae dr., 168.
Klingensporn dr., 397.
Kinopsi Ioan, la carantina Giurgiu, 542.
Kiseleţ, 15, 40, 103, 104, 105, 106, 129, 133, 134, 153, 154, 215, 226, 238, 306, 307, 322, 323, 334, 342, 344, 345, 346, 348, 362, 363, 373, 393, 423, 424, 432, 433, 434, 435, 437, 439, 451, 452, 453, 454, 455, 459, 465, 466, 471, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 552, 558, 561, 573.
Kişinău, 188.
Klagenfurt, 517.
Klausenburg, 517
Kluş Spiţerul, 347.
Korkofer, dr. cland., 527, 528.
Kotilov, cinovnic rus, 528.
Kraus, hirurg, 310.
Kreţulescu Istrati, Vornic după 1816, 501.
Kreuchely, reprezentant prusac la noi, 64, 70, 100, 127, 128, 129, 236, 237, 317.
Kuciuc Kainargi, pacea dela — 343.
Kuhmin, general rus, 322
Kurik polcovnic rus, 339.

www.dacoromanica.ro

Kurikof, director al spitalelor de ciumă, 341.
Kutuzov. general rus, 188, 533

Lachier, dr. rus, 503.
Lacser, dr. rus, 335.
Lăcusteanu Barbu. la Carantina Călăraşi, 523.
Lăcusteanu Petre, 548.
Lăcusteanu Pârvu din Comit. Carant., 345, 346, 538, 547.
Lăcusteanu Vasile din Craiova. 345.
Lăcusteanu Vistier (1831), 349.
Lahovari Manolachi Vornic (1811), 359.
Lamarre, comisar francez, 187.
Lambrino Manolache, ginerile lui Brâncoveanu, 68.
Lambru, profesor. 296.
Langeron. general rus, 188, 189. 190.
Lapati Hristodor din Caracal, 535, 537.
Lavrentie, episcop la Roman (1704), 31.
Lavrov. rus în combat. ciumei, 336.
Ledeng. hirurgoman. 515. 517.
Lehliu Ianache Serdar. 205.
Lehliu Gh., Stolnic. 342.
Leipzig, 351.
Lemberg, 27.
Leng Filip Vornic (1832), 478.
Leon Vodă, 24, 66.
Lichireşti, moşie a Colţei. 79 n., 82. 83. 84. 87, 89, 90, 94. 97. 100. 103, 339.
Lichireşti, plasă în Ialomiţa, 339. 343, 349.
Lipoveni, localitate, 421.
Liscoteanca. moşie a Colţei. 82. 104.
Livedea Văcărescului, biserică, 11.
Lopkinov. rus în comb. ciumei, 138.
Lorenţ. dr., 412. 413. 414.
Lucaci, mahala în Bucur., 512.
Ludovic al XI-lea din Franţa, 21.
Ludovic al XII-lea în Franţa, 21.
Lupu. Clucer de arie, 205.
Lupu Vasile Domn. Pravilele lui —, 17, 19.
Lupu Vasile Domn. 56, 61, 431.
Luxandra Popei Constantin, pensionară, 262.

Macarie Baltag. egumen la m-rea Precista din Roman. 168.
Macarov, colonel rus. 323.
Macarov, general rus. 424.
Macedonski, tâlmaciu, 500, 538, 548.
Măcelarilor. biserica —, în Iaşi. 45.
Măcin, 335.
Maer Ernest, hidrolog. 360.
Maier, dr. rus. 153. 503. 504.
Maier. sanitar rus, 335.
Maier Vilhelm. dentist, 516.
Magheru Gh. Vistier (1832). 541.
Măgura Iaşilor, schitul —. 165. 197, 198.
Măgureni, sat în Ialomiţa. 341, 545.
Măgurele. sat în Ilfov, 192.
Maier Ioin dr., 516.
Mala, director al carant. Călăraşi, 542, 549, 550.
Malamucul sau Balamucul, mânăstire, 66.
Măleanu Alecu Serdar (1830), 458.
Maluri, sat. 188.
Mamonas sau Manos Mihai. 188.
Mănăilcarca Maria Păhărniceasa, 168. 170.
Manciu Medelnicer. 346.
Manea Brutaru. biserica — 252
Manea Brutarul. 253. 254.
Manicat Ioan dr.. 272, 273, 285, 307.

www.dacoromanica.ro

Manolache Ban (1810), 120, 138, 254.
Manolache Romaniti Paharnic din Craiova, 71.
Manolache Enculeu, dr. cland., 555, 557, 546, 523, 538, 542, 550.
Mânîulesei, mahalaua, 509, 512.
Mihalache Manu, Vornic (1815), 212, 368, 501.
Manu Scarlat Logofăt, cîşmeaua lui —, în Iaşi, 428.
Manu, casa lui —, spital în Iaşi, 188.
Manu Mihalache, Căminar (1822), 266.
Marco, agent prusac, 128 n.
Marcovici Simion, 459.
Marcu Voevod, 58.
Marco Ion, dr., 280, 288.
Mărcuţa, locali.ate, 137, 214.
Mărcuţa, mânăstire, 66, 112, 140, 142.
Mărcuţa, spital, 184, 195.
Mărcuţa, lazaretul dela —, 346.
Mardagi Costache Căminar, 339, 340.
Marescu Iordache din Craiova, 345.
Maria Doamna, fata lui Petru Şchiopul, 197.
Maria, străină botezată, 261.
Maria Doamna lui Const. Brâncoveanu, 58.
Marin sin David, un beteag, 266.
Marinciu, infirmier benevol, 348.
Marinoglu Hristodor, 339.
Marsilie Dr., 335, 345, 346, 350, 503, 512, 515, 516, 527, 529.
Martin Fanait, dr., 550.
Mavrichie dr., 517.
Mavrocordat Alex. Exaporitul, 107.
Mavrocordat Ioan Domn, 83, 97, 107.
Mavrocordat Niculae, Domn, 11, 12, 30, 42, 82, 107, 248.
Mavrocordat Const., Domn, 33, 58, 68, 69, 83, 88, 109, 171, 174, 240.
Mavrocordat Alex. Delibei, 34, 48, 77, 164, 385, 403, 431, 432.
Mavrocordat Alex. Firaris, 34, 164, 165, 166, 198, 404, 405, 408.
Mavrocordat Smaranda, 248.
Mavrocordat Iorgache Postelnicu (1781), 249.
Mavrogheni Niculae Domn, 57, 63, 112, 139, 141, 184, 251, 272, 307, 354, 355.
Mavrogheni, cîşmeaua lui —, 301, 361.
Mavrogheni, Chioşcul lui —, 359.
Mavros Niculae, 437, 438, 452, 459, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 537, 538, 539, 540, 543, 547, 551, 552, 557, 575.
Mavros Pulheria, soţia precedentului, 128.
Matache Mihai, cinovnic, 340.
Matache Logofăt din Ialomiţa, 345.
Matei Basarab, Pravila lui —, 17, 22.
Matei Brutarul ot Câmpulung, 66.
Mătăul de jos, sat în Muscel, 23, 24, 26, 28, 30.
Maxim Iancu din Comit. Carant., 345.
Mazarovici dr., 412, 414.
Mehedinţi, judeţ, 42, 146, 255, 524, 527, 535, 544, 545, 547.
Mehmed Seli Vizir, Paşa Silistra Valesi, 237.
Meitani Migdanov, 335.
Mejeski, general rus, 195.
Meletie, mitrop. Mold. (1844), 18, 35.
Melhisedec, episcop al Romanului, 214.
Mereşti, moşie a Spiridoniei, 166.
Merkelius, agent austriac, 90, 308.

www.dacoromanica.ro

Meț, gerah, 155, 339, 341, 342, 523.
Meț dr. (Moldova), 411, 412.
Mesiț Ioan, hirurg, 236, 294, 295, 296, 297, 300, 301, 305, 306, 310, 492, 502, 573.
Michea Teodor, judecător, 262.
Mierău, staroste de m.şăi, 31.
Mihai Viteazu, 70, 76 n., 89 n.
Mihai Vodă, spitalul dela —, 135, 136, 144.
Mihai Vodă, mânăstirea, 186, 252, 280.
Mihai Vodă, mahalaua, 186, 381, 494, 495, 509.
Mihai Spițerul, 347.
Misail sau Mihail Monahul, 69, 70.
Mihalache, epitrop la Colțea, 83.
Mihalache Grămăticul, 205.
Mihalescu Scarlat (1832), 481.
Mihnea cel rău, 58.
Milauer Iosif, hirurgoman, 517.
Milcov, apa —, 430.
Miloradovici, general rus, 189.
Milos, colejski sovetnic, 330, 334, 519.
Mina Grigore dr., 286.
Minderer Ioan, 188.
Mircea cel Bătrân, 9 n., 24, 25.
Misail, mitrop. Sucevei (1704), 31.
Mitreni, ospiciul dela Sânmitreni, 67.
Moghilev, localitate, 337.
Mógoș Prokaji, leprosul, 19.
Moise Voivod, 24.
Moldova, mânăstirea —, 386.
Moruzi Alex. Domn, 34, 35, 36, 37, 51, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 101, 113, 114, 115, 116, 167, 168, 170, 173, 175, 198, 201, 206, 219, 224, 260, 261, 263, 269, 274, 310, 313, 314, 351, 355, 358, 365, 374, 375, 377, 385, 390, 394, 395, 411, 423, 426, 427, 430, 435.
Moruzi Zoe Doamna, 91, 92, 93, 95, 96, 113, 356.
Moruzi Dimitrie beizadea, 357.
Moruzi Gheorghe beizadea, 357.
Moruzi Nicolae beizadea, 354.
Moruzi Const. Domn în Moldova, 385, 398, 399.
Moruzi Ban (1796), 263.
Moruzi Vornic, cişmeaua lui —, 355.
Moruzi Iordache sau Ianache, Logofăt de Țara de Sus, (1781), 249.
Moscu Ion, Vistier, 194; Vornic (1813), 229, 231, 255, 265, 360.
Moshu Ştefan Cămănar (1832), 478, 479, 480.
Moscu Ion Căminar (1834), 471.
Moscu Stavrache dr., 232, 255, 296.
Motru, mânăstirea —, 312.
Movilă Eremia Domn, 28.
Muntelui, plasa —, 142.
Muscel, județ, 183, 273, 308, 344, 355, 521, 525, 527, 544, 545.
München, 515, 517.

Năescu Amza Ceauș epistat la Filantropia, 150.
Naiman, gerah, 424.
Nalvan Ioan, infirmier benevol, 348.
Nanoveanu M. Serdar (1831), 349.
Nanu Gh. Sluger, la carant. Piua Petrii, 542, 550.
Narțis dr. în ținutul Tecuci, 424.
Năsturei, familia —, 61.
Năsturel Const. Ban, 61.
Năsturel Smaranda, soția Banului, 61.
Navara Ionat, hirurgoman, 517.
Navara Tadeu, hirurgoman, 517, 541, 543.
Neaga din Slatina, 175, 176, 177.
Neagoe Vodă 11, 17, 19, 59.
Neamț, județ, 573, 575.

www.dacoromanica.ro

Neamț, popor, 110, 183, 184, 218, 219, 226, 273, 274, 305, 308. 364, 397.
Negrasu, un munte al sfit. Coltea, 82.
Negre C-tin, caimacam (1822), 266.
Negru Vodă, 23.
Negoești, mânăstirea, 65.
Negustori, mahalaua, 512.
Nenciulescu Alex. (1830), 505
Nenciulescu Const. Fitar (1751), 249.
Neofit, egumenul Sărindarului (1797), 64.
Neofit, mitrop. (1736), 108, 110.
Neofit, mitrop. (1832), 490.
Neșelrod, conte rus, 533.
Nestor Căminar (1801), 117, 118; Clucer (1815), 298.
Niculae, fiul Vist. Dedulescu, 85.
Nestor Logofăt (1830), 437.
Nichiforache Căpitan, 341.
Nicodem, călugăr, ctitorul m-rei Vodița și Tismana, 25, 53.
Niculae, Sft. — din Târgoviște, 178, 182.
Niculae, biserica Sft. —, din Șelari, 140, 143.
Niculae, biserica Sft. —. din Iași, 56.
Niculae sin Adam, un brutar, 62.
Niculae Emanoil din Craiova, 536.
Niculae, paraclisier, 154.
Niculae Stolnic (1784), 205.
Nicolaid, la-carant. Călăraș, 542, 549, 550.
Nicolina, râu prin Iași, 566.
Nicopol, 76 n.
Niculescu Alecu Clucer (1830), 495.
Nilson, polcovnic, 520.
Nisa, 517.
Niță Logofătul, sameș, 225.
Niță dr.?, 424.
Nițescu Nulaie Sluger, cișmeaua lui —, 360.
Nojin, maior rus, 333, 335, 505.
Notara D-trie, dr., 88.
Nucet, localitate în jud. Saac, 142.
Nürnberg, oraș în Germania, 27. 397

Obedeanu Constantin Paharnic (1753), 171, 173.
Obedeanu Băluță, 172.
Obedeanu Grigore Pitar (1831), 344; Serdar (1832), 478, 479, 480.
Obedeanu Petrache, judecător, 537.
Obedeanu, spitalul —, 171, 268, 269, 274, 292.
Obedeanu, mânăstirea — 172. 173, 175.
Obilești, lazaretul dela —, 345. 347.
Obor, târgul —, 495.
Oborul Vechiu, mahalaua — 512.
Ocna Slănicului, 79, 83, 87, 100, 102, 103.
Ocnele Mari, moșia Pantelimonului, 109, 114, 116, 119, 172. 269. 272.
Ocolul, plasă în Mehedinți, 142.
Ocolul ot Hinova, plasă în Mehedinți, 142.
Odesa, 337.
Olari, mahalaua —, 512.
Oler, hirurg, 301, 305, 402, 503, 517.
Olt, județ, 175, 521, 527, 544, 545.
Oltul, râu, 229, 246, 298.
Olteanu Niculae, infirmier benevol, 348.
Olteni, mahalaua —, 512.
Oltenița, 550.
Oltenița, lazaretul dela —, 321.
Oneh Eliza, moașă în Iași, 414.

www.dacoromanica.ro

Opriș Vătaful, 83.
Oreva. drumul —, 357. 360.
Orfanotrofia. citată mereu între 238—257; în Moldova. 393—396.
Oraeus Gustav. ar.. 162.
Orjelski. rus în combat. ciumei. 335. 337.
Ospiciul Ludu din Craiova. 62.
Ospiciul Golia din Iași. 60.
Ospiciul Neamț. 61.
Ospiciul dela Sfânta Vineri. 61.
Osovski. rus în combat. ciumei. 335, 337.
Ostrogowski dr.. 333. 334. 335.
Otetelișanu Ion din Craiova (1831). 537.

Paciurea dr.. 513. 515. 516.
Paisie. starețul mânăstirei Neamț (1779). 61.
Paladi Const. Vornic. cișmeaua—. în Iași. 428.
Palas. dr. cland.. 277.
Paleologu. casele lui —, 193.
Paleologu Antonie dr.. 344. 345. 346. 516. 525. 527. 529. 543. 550.
Palin Graf. general rus. 376. 503.
Pan Călin Spătar (1645). 61.
Pan Niculae Agă (1645). 61.
Pană Dascălul. lipsit de minte. 66.
Panaiodoros Dr.. 523. 527. 529.
Panait Cămărașul. casele lui — 193.
Panait Cântărețul. 154.
Panait Căpitan, epistat. 309
Panait Dascălul. 255.
Panait Polcovnicul. 126.
Panait staroste de bucătari. 50.
Panaiotache dr.. 287. 288. 296. 301. 302. 306. 310. 492.
Pangal. maior. 135. 185.
Pângărați. mânăstirea —. 386.
Pantazi Exarhul. dr.. 305.
Pantazi. un învățător (1795). 198.
Pantazoglu Spătar (1812). 369.
Pantelimon. spitalul —, 40. 70. 98. 99. 102. 103. 105. 107. 135. 142. 152. 153. 154. 155. 161. 170. 184. 197. 198. 230. 235. 257. 263. 268. 280. 295. 296. 305. 394. 434. 435. 436. 437. 438. 447. 451. 452, 453, 455. 458. 466. 476. 478. 481, 483. 485. 486. 488. 489. 491.
Pantelimon. mânăstirea Sft. — 108.
Pantelimon. lazaretul dela —. 345.
Pantelimon. mahalaua —. 512.
Papa vel Logofăt. 66.
Papa Gh. dr.. 515. 517.
Papadopol K. dr.. 515.
Papadopol. paruciuc. 343.
Papaftlu. cișmeaua lui — Iași. 428.
Papanolopolo. rus în combat. ciumei. 335. 337.
Papasoglu K. Dr.. 516.
Pârâianu Vasile din Gorj. 261.
Pârcălabul. Mihul. 84.
Paris. 515. 516.
Pârscoveanu Logof., cișmeaua — 355.
Partenie. un pensionar. 263.
Pârvan. ostaș pensionar. 263.
Pasărea. mânăstire. 75.
Pascale Ion dr.. 232. 295. 297, 300. 302.
Pascal Vistier (1783). 205.
Pasvantoglu. 135. 185.
Păibăfigheanu Tudorică din Craiova. 62.
Patricni dr.. 335. 337.
Paul de Alep. călător. 55.
Păuna Spătăreasa. 79 n.
Pavel dr. cland.. 276. 277.
Pavel Căminar (1831). 349.
Pavel Apostol. din Iași. 156.
Pavlovici. rus în combat. ciumei. 336.
Pavlu. dr. cland.. 277. 280.
Pavlu Andrea, casierul apelor în Iași. 430.

www.dacoromanica.ro

Pavlu Andrea, cişmeaua dela — 428.
Pavia, 514, 515.
Perieţeanu Dinu, din Ialomiţa, 343, 349.
Persianu Emanuel, dr., 282.
Pesta (Buda), 515, 517.
Petersburg, 336.
Petrache Logofătul, 338.
Petrache, dr., la Bârlad şi Vaslui, 424.
Petrache ot Puşcăria, casele lui — 193.
Petrachi, dr. la Bacău (?), 424.
Petrică sau Patrichie, dr.?, 523.
Petrescu Stolnic (1831), 349.
Petrosu, lazaretul dela —, 347.
Petru Voevod Rareş, 20, 28, 33, 58, 59.
Phertz Ioan, veterinar, 516, 540.
Picolo, dr., 154, 482, 483, 515, 517.
Piscul lui Epure, din jud. Saac, 142.
Pisculeşti, polcovnic ot —, 338.
Pişculescu Iancu, polcovnic în Ialomiţa, 349.
Piteşti, 154, 298, 299, 304, 374.
Piteştearu N. Vistier, 205.
Pituleasa, isvoarele dela —, 426.
Piua petri, 523, 528, 550.
Piza, 515.
Pizani Andrei dela consulatul rus, 322.
Pleşcoi, sat sau popor în Buzău, 142.
Pleşoianu Barbu, 172, 173.
Pleşuva mică sau Vatra Schi'ului Lespezi din Prahova, moşie, 82, 104.
Pline, casa lui —, din Iaşi, 188, 189.
Ploeşti, 154, 335, 347.
Plusc Postelnicul dr., 253, 279.
Plusc, d-rul din Iaşi, 412, 413, 414, 417.
Podul Beilicului (Şerban Vodă), 361, 471, 472.
Podul Calicilor, 301, 302, 382, 494, 495.
Podul Mogoşoaei, 301, 353, 354, 356, 361, 362, 369, 370, 372, 381, 494, 495.
Podul de Pământ, 381, 495.
Podul lui Şerban Vodă, 302, 381, 382, 494, 495.
Podul Târgului de Afară, 193, 359, 370, 381, 494, 495.
Podurile Saşilor, munţi ai Colţei, 82.
Podvitki, rus în combat. ciumei, 336.
Poenaru D-trie (1831), 350.
Poenaru Petrache Medelnicer, 520.
Polichronis dr. al Orfanotrofiei, 249, 271, 272, 285.
Polizu Serdar (1809), 359.
Polonia, 44.
Popa Ban dela Filantropia, 154.
Popa Dragomir din Gorj, 262.
Popa Ianache, din Măgureni-Ialomiţa, 545.
Popa Nan, mahalaua —, 512.
Popească, mahalaua —, 509.
Popescu Dincă şi Ghiţă, funcţionari la carantini, 538.
Popescu Matei, judecător în Vlaşca, 262.
Popescu Tudor, în Combat. holerei, 346.
Porumbaru Gr. Stolnic (1831), 349.
Poşta Veche, în Bucur., 301.
Prahova, judeţ, 135, 344, 521, 525 , 527, 544.
Preajba, moşie în Dolj, 71.
Precista, biserica —, în Roman. 162, 164, 165, 167.
Preda, vel Spătar (1639), 24.
Predescu Const. Stolnic, ep'trop la Pantelimon, 118, 120, 379;

www.dacoromanica.ro

Predescu Dinu, Clucer. 124.
Prejbeanu. Căpitan. d.n Romanați 202.
Preoțescu Const. Postelnic. 89 n.
Pribegianu Gh. Logofăt în lalomița. 343.
Prișcoveanu Vornic (1753) 171.
Procop'e. călugăr. 167.
Procopiu. egumen la m-rea Galata. 400.
Profiro Panait. dr. cland.. 347.
Prooroci. carantina dela —. 345.
Prosorowski. general rus. 188.
Prusia. 64. 70. 100. 127. 128. 317.
Prutului. Gura —. 574.
Putna. ținutul —. 388. 573. 575.

Racoviță Mihai. Domn. 31. 32. 42. 82, 164.
Racoviță Cehan Constantin. Domn. 45. 77. 109. 157. 158. 160. 161. 162. 164. 397.
Racoviță Sultana. Doamna precedentului. 156.
Racoviță Constantin Postelnicul (1799). 164.
Racoviță Hatmanu. frate cu Mihai Racoviță. 82.
Racoviță Ștefan. Domn. 162. 169.
Racoviță Ioniță. 164.
Racoviță Dumitrache. vel Vornic Țara de Jos (1781). 249.
Racoviță Dumitrașcu Ban. 91. 92. 93. 95. 96. 105. 132.
Racovită D-trache Vornic și Efor la Coltea. 453. 455. 458. 459. 475.
Racoviță Dan. cișmeaua lui —. 360.
Racoviță Vornic. cișmeaua lui —. 355.
Racoviță Mihai Logofăt. Efor la Coltea. 105. 106. 155. 476. 478. 480. 485. 488. 489.
Radian Sterie dr.?. 345. 346.
Radu Vodă. ginere lui Basarab Vodă. 24.
Radu. întemeetorul Munteniei. 9 n.
Radu Voevod. nepotul lui Alex. Voevod. 24.
Radu Leon. Voevod. 23. 28.
Radu Vodă. mânăstirea —. 248. 266. 371. 374. 375. 376.
Radului Vodă. mahalaua —. 265.
Radului. mahalaua popei —. 253.
Radu vel Comis (1639). 24.
Radu vel Vistier (1639). 24.
Radu Postelnicu Moldoveanu. pensionar. 260.
Radu Unchiașu din Dârza-Ilfov. 263.
Radu?. 550.
Răducan Serdar. 137.
Răducan dela carant. Călărași. 523.
Răducan Polcovnicu. epistat în Călărași. 348. 350.
Răducan Logofătul. un pensionar. 264.
Rădulescu Nae. în combat. holerei. 346.
Rădulescu N-lae. scriitor. 538.
Raicevici. agent austriac. 431.
Raider dr.. 302.
Raimonty Josef. spițer. 278. 347. 350.
Ralet Isaac. 138. 228. 254. 276.
Ralet Isac Vornic. cișmeaua lui —. 360.
Râmnicul Sărat. județ. 312. 525. 527. 541. 544.
Râmnicul Vâlcei. oraș. 269. 297. 299.
Râmnic. Episcopia de —. 63. 172. 217. 222. 233. 260. 283. 360.
Râmnicul Vâlcea. județ. 521. 527. 541. 544. 545.
Râmniceanu Naum. protosinghel. 129.
Râmniceanu Ștefan. judecător. 262.

www.dacoromanica.ro

Râncăciovul, mânăstire, 225, 312.
Raneti Const., judecător la Săcueni, 262.
Râpalov, rus în combat, ciumei, 335, 337.
Rareș Petru, Voevod, 21, 29, 30, 31..
Rasti, dr., 305, 306, 346, 502, 504, 507, 508, 515, 516.
Râșca, mânăstire, 421.
Răteasca, moșie a spit. Buzău, 169.
Răteasca Pavlache, 345.
Rătescu Vasile, registrator la carant., 538.
Ratmanii, în dreptul magdenburgian, 44.
Rață Ioan, dr.?, 524.
Răzoaia, Logofetească, cișmeaua —, în Iași, 428.
Razu Stolnicul din Teleorman, 292.
Reni, localitate, 336, 337.
Riceli Loiza, moașă în Iași, 414.
Rizu Emanuil dr., 288.
Roată Ioniță, un cetățean din 1783. 218.
Rola Eustațiu dr., 344. 412, 413, 414, 417, 424.
Roman, județ, 573, 575.
Roman, oraș, 14, 27, 31, 45. 412, 413.
Roman, mitropolia din —, 26.
Roman, episcopia din —, 32, 386.
Roman, spitalul din —, 167.
Romanați, județ. 521, 524, 527, 535, 541, 544, 545.
Romanitis Grigore, calimacam, 178, 266.
Rosberg, hirurg rus, 162.
Roset Lascarache Vistier (1793), în Moldova, 409.
Roset Răducan, tatăl Doamnei Moruzi Zoe, 91.
Roset Răducan. Hatman, cișmeaua lui — în Iași, 428.
Roset Vasile Hatman (1743), 156, 158, 160, 161.
Roset Matei Vistier (1750), 110.
Roset Niculae Vornic (1784), în Moldova, 404; Logofăt în 1785, 408, 409.
Roset Logofătul, cișmeaua lui — 428.
Roset Iordache Vistier (1802), 394, 412, 413, 414, 420, 429, 572.
Roseti Niculae Aga din Iași (1815), 431.
Roset Vasile Postelnic, cișmeaua 428.
Rot Spițerul, 302, 304.
Roth, general rus, 322.
Roxandra Ghica, fiica ctitorului Pantelimonului, 108.
Rudenii, boerii —. 79 n.
Rudeanu Vlad Logofătul, 89 n.
Rudeanu Piersiceanu Vistier din Ialomița, 343.
Rusciuc, 192.
Ruset Antonie Vodă, 11, 41.
Ruset Drăcachi Vornic (1823), 396.
Ruset Giani Emanuil, Domn, 385.
Rusu, dr., 301.
Ruxandra Doamna lui Hangerli Vodă, 252.
Ruxandra Doamna lui Lăpușneanu, 59.

Saac, Sud —, județ, 146, 150.
Sachelarie, dr., 572.
Sadatoglu, dragoman rus, 265.
Sadmüller, hirurg, 113.
Saitu Grigore, dr., 282, 285, 294.
Șalvaragii, fântâna din —, mahala în București, 137, 321, 357, 351.
Șâler, moașă în Iași, 572.
Samuil, biserica Profetului — 162 164. 168.
Samuil, Patriarh, 42, 80, 88, 158.

www.dacoromanica.ro

Samurcaş din Craiova. 191.
Samurcaş. în combat. ciumei. 335.
Samurcaş. dr.. 412. 413. 424.
Sanda. moaşă la Gurgiu. 542. 550.
Săndulache Pârvu. un pensionar. 261.
Săndulache Diamandi. scriitor. 538.
Săpăuca. sat în Buzău. 142. 169.
Şapte Cameni. isvoarele dela — 426. 427.
Sărindar. biserica dela —. 57.
Sărindar. mânăstirea —. 62. 65. 353.
Sărindar. fântâna dela —. 137.
Sărindar. mahalaua —. 353. 355.
Sărindar. Ospiciul dela —. 63. 64.
Săseni. sat în Buzău. 142.
Şătraru Ion dr. al Colţei. 90. 273. 274. 284. 308.
Sava. biserica dela Sft. Sava din Iaşi. 28.
Sava. mânăstirea Sft. —. cişmeaua dela. 355. 360.
Sava. Şcoala dela Sft. —. 184. 248. 272.
Sava Polcovnic de ciocli. 339.
Scăiani. viia dela —. 83. 104.
Scarlat Niţă. logofăt (1831). 350.
Schiaua. moşie a Colţei. 82. 104.
Scheiană. psaltirea —. 16.
Schifaris. rus în combat. ciumei 335.
Schina Dr.. 285. 288. 294. 310
Schraud. dr.. 308.
Scordili Crieanu din Lichireşti. 89.
Scortulemco. rus în combat. ciumei. 336.
Scriban. profesor filolog. 22 n.
Scufa Ioan. negutător. 211. 381.
Sculida Gh. dr.. 282.
Sebeni Ion. dr. 515. 517. 537. 542. 555.
Sekeli Carol. hirurgoman. 517 538. 543.
Sefendache Const. scriitor la ţarani.. 538. 549.
Şeptelicii. moşie a Spiridoniei. 165.
Serafim dr.. 306. 350. 492. 502. 503. 504. 512. 515. 516.
Şerban Vodă. uliţa —. 577.
Serdacovski. rus în combat. ciume. 336.
Sfinţi. biserica cu —. 301.
Sfinţilor. biserica Tuturor —. 68 240. 241. 251.
Sidir Grigore. Arhiereu. 198.
Silberger. paruciuc. 340.
Silistra. 194. 195. 350. 358. 342. 549.
Silistra Valesi. comandant turc. 100.
Sima. epitrop al Colţei. 83.
Sinaia. mânăstirea. 38. 55.
Sinai. muntele —. 80.
Şincai. cronicar. 239.
Sinteşti. spitalul ostăşesc din — 188.
Siret. râul. 574.
Siropulo M'halache. 542. 550
Sivilele. biserica cu —. 262.
Slam-Râmnic. judet. 273. 308. 313. 349. 377. 525. 527. 541 544.
Slam-Râmnic. mânăstirea. 38. 54.
Slănic: moşie în Prahova. 78. 94. 104.
Slănic Orna. 90.
Slănic-Vărbilău. 82.
Slatina. oraş. 56. 175. 541.
Slatina. spitalul din —. 188
Slatina. Şcoala din —. 177.
Slatina. mânăstire în Moldova. 386.
Slătineanu Clucerul. cişmeaua lui. 355.
Slătineanu Iordache. vornic al obstirilor (1814). 212.
Slătineanu Iordache. ispravnic în Ialomiţa. 339. 340. 341. 343
Slatina moşie. 421.

www.dacoromanica.ro

Slăviteşti, în Olt, 142.
Slobozia, în Ialomiţa, 316, 325, 335, 339, 341, 342.
Slobozia, mânăstire în Ialomiţa, 38, 55.
Slonul, moşie în Prahova, 82, 104
Smiltz, dr., 412, 414, 417, 424.
Snagov, mânăstire, 66, 225.
Şobel, dr., 346, 527, 529, 538, 543, 550.
Soboslai Ştefan dr., 550.
Socol Stolnic (1639), 24.
Socoteanu Const. Clucer, 299.
Sofronie Arhiereu de Irinupolis, 159, 161. 164, 166.
Sontaglu Samuel, dr., 345, 346, 527, 528, 557.
Sorăşti, sat în Buzău, 142.
Sorăşti, sat în jud. Saac, 142.
Soroca, 163.
Spirea sau Cristofi Spiridon, dr. 57.
Spirea, biserica —, 57, 381.
Spirea, mahalaua —, 301.
Spiridon, mânăstirea Sft. —, din Bucureşti, 12, 110, 124, 400, 495.
Spiridon, mânăstirea Sft. —, din Iaşi, 155, 156, 162, 385.
Spiridon, spitalul Sft. —, 70, 77, 155, 166, 167, 197, 268, 397, 411, 558, 559, 564, 565.
Spiru, dr.?, 277, 280.
Sporer Iosif, hirurg, 300, 301, 305, 350, 492, 503, 513, 515, 517.
Spudei Pârvul, scriitor (1639), 24.
Stanca Polcovniceasa, o săracă, 265.
Stânca, spitalul din —, 188.
Stancu Paharnicul, om sărac, 263.
Stanciu, logofăt la Filantropia, 155.
Stândăveanu, în combat. holerei, 347.
Stănescu Ghiţă, funcţionar, 345.
Stancmireşti-Codreşti, moşie, 82, 87, 104.
Stănuţă sin Tudorache, fabricant, 137.
Stavri Moscu, dr. 412, 413.
Stavropoleos, mânăstire, 200.
Ştefan cel Mare, Domn, 14, 20, 26, 31, 32, 33, 59.
Ştefan Călugărul, 83.
Ştefan Logofătul din Ialomiţa, 342.
Ştefan Mitropolit (1735), 107, 110.
Ştefan Şopron, călăraş, 266.
Ştefan, mahalaua Sft. Ştefan, 512.
Ştefănescu Logofătu din Ploeşti, 350.
Ştefănescu Costache Paharnic, (1832), 478.
Ştefani vameş, (1783) 205.
Ştefănică, polcovnic de ciocli, 261, 309.
Ştefăniţă Vodă, fiul lui Vasile Lupu, 56. 61.
Stelea, mânăstire din Târgovişte, 177, 178.
Stelnica, moşie în Ialomiţa, 79 n., 104, 341.
Stealnicei, târgul (bâlciul) —, 83, 87.
Stelnica, plasă în Ialomiţa, 349.
Sterie, arendaş în Lichireşti, 81.
Sterie Radian, dr. clandestin, 344.
Şterţ, dr., 573.
Steter, general rus, 192, 264.
Ştirbei Badea, vel Vornic de Ţara de Sus în 1781, 249.
Ştirbei Ion, Vornic al obştirilor în 1816—118, 212, 224.
Ştirbei Barbu, 238, 258, 424, 437, 478, 505, 519 ; Clucer (1830), 437, 438; Vornic de politie, 363, 492, 493; efor al şcoalelor, 454; Logofăt al trebilor bisericeşti, 471, 475, 491.
Stoica Cişmegiu, 359.
Stoicescu dr. profesor, 78 n.

www.dacoromanica.ro

Strahovici, rus în combat. ciumei, 336.
Strâmbeanu Const. Vistier (1753) 110, 171.
Strâmbeanu Vasile, în carant. Cerneți, 542, 549, 550.
Strehaia, mânăstirea —, 225, 252, 254, 255, 471.
Stupinele, sat în Ilfov, 539.
Sturza Dumitrașcu Vornic (1778) 401.
Sturza D-trie Logofăt (1785), 404, 408.
Sturza Sandu Vistier (1804), 429.
Sturza Sandu, Hatman (1810), 413.
Sturza Sandu Ioan, Domn, 35, 392, 393.
Sturza Ecaterina, născută Cantacuzino, 168.
Sturza Grigoraș Vistier (1814), 420, 428.
Sturza Mihai Logofăt —, cișmeau lui — 428.
Sturza Const. (minor), 429.
Suceava, capitala Moldovei, 27, 397.
Suceava, ținut, 573, 575.
Suceava, mitropolia din —, 26.
Sultana, fata lui Const. Moruzi, 403.
Șuțu Niculachi, mare Postelnic (1763) 158, 160.
Șuțu C-tin, vel Sluger (1781), 249.
Șuțu Mihai, Domn, 34, 35, 49, 62, 70, 90, 110, 111, 112, 219, 226, 249, 250, 251, 260, 269, 271, 308, 343, 354, 385, 395, 396, 408, 410, 411.
Șuțu Postelnicu, nazâr la Dudești, 293, 310.
Șuțu Costache, 344.
Șuțu Niculae, 333.
Șuțu Alexandru, Domn, 34, 53, 62, 70, 73, 179, 181, 305, 311, 361, 372.
Șuțu Efrosina Doamna lui Alex. Șuțu, 179.
Șuțu Spătar (1830), 335.
Sveatodihov, rus în combat. ciumei, 337.
Svecin, general rus, 323, 333, 334, 343.
Svitaduh, rus în combat. ciumei, 335.
Swieten Van, 308.
Szipa, căpitan, dr. ocazional la Pantelimon, 110.

Tache Ioan, antreprenor de zalhanea, 375.
Tache Logofăt din Ialomița, 345.
Tafrali Iordache Vistier, 542, 548, 549.
Taganrog, localitate în Rusia, 336.
Tălpălarilor, biserica —, 45.
Taraschov, rus în combat. ciumei, 336.
Târgoviște, 24, 67, 68, 122, 178, 375, 522, 527.
Târgoviște, biserica de sus din—, 178.
Târgoviște, sitalul din —, 177, 182.
Târgoviște, drumul spre —, 214, 301.
Târgoviștei, ulița —, în Bucur., 494.
Târgoviște, târgul de afară din —, 177, 179, 180, 181.
Târgul de Afară, în Bucur., 301, 302, 358, 360.
Târgul Cucului, în Bucur., 377.
Târgul Moșilor din Bucur., 316, 381.
Târgul de Sus, în Iași, 20, 31.
Târgul din Vale, în Craiova, 357, 360.
Târgul Jiu, 365, 535, 536, 541.
Târgul Ocna, 157, 163, 165, 401.
Târzii, sat, 421.

www.dacoromanica.ro

Tătăraşi. mahala în Iaşi. 428.
Tavernier. dr.. 337. 510.
Teancului. Valea —. în Buzău. 142.
Tecuci. judeţ. 573. 575.
Teleorman. judeţ. 286. 292. 296. 303. 304. 310. 344, 521. 525. 527, 544. 545.
Teodorache. iconom la Filantropia. 154.
Teodor vel Ban dela Craiova. — (1639). 24.
Teodori Alex.. dr.. 168. 424. 573.
Teodosie. fiul lui Neagoe Vodă. 11. 17.
Teodosie. stareţul dela Colţea. 77.
Teodosie. dr.. 350. 511.
Teoktist. mitropolit al Sucevei (1480). 26.
Tesviteanu Ilie. personaj biblic. 255.
Thesauro filachion. Cassa —. în Iaşi. 384.
Tighina. spitalul din —. 188.
Tismana. mânăstirea —, 25, 53. 58. 198. 225. 254. 312. 314. 319.
Tişler. gerah. 345. 350.
Tiumencov. rus în combat. ciumei. 336.
Toader Preotul din Iaşi, 156.
Tobia. personaj biblic. 41.
Tocilescu Răducan Logofăt. 146.
Tocilescu. istoriograf. 45.
Toma Spătaru (1784), 205.
Toma Bărbieru dela Colţea. 266.
Tomilovski. maior rus. 341.
Topliceanu D-trie. 333. 335. 342. 519. 525. 538. 539, 546. 547. 548.
Trăistenii. munţi ai Colţei. 82.
Trandafir. epitrop al Colţei. 83. 89 n.. 97.
Trăsnea Niculae. 98. 99. 102. 103. 105. 118. 124. 125. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 153. 267. 434. 435. 436. 456. 457 458. 459. 466. 475. 476. 477 479. 484.
Trisfetitele. biserica din Iaşi. 42.
Trisfetitelor. cişmeaua —, 428.
Trisokim dr.. din Iaşi. 572, 573.
Tudor Cucul, căpitan de dorobanţi. 349.
Tudorache Armaşu din Craiova, 63.
Tufeşti. în Brăila. 316.
Turnu (Măgurele). 522. 527. 529. 538. 542. 549. 550..
Turnu Severin. 542.
Tutova, ţinut. 573. 575.
Ţarigrad. 107. 371. 417. 546.
Ţândărei. 524.
Ţepeş Vodă. 14. 25.
Ţigăneşti. mânăstire. 58. 65.
Ţinc Carol. dr.. 550.
Ţircă dr.. 335, 337. 339. 345. 346. 347. 523. 527. 528. 529. 538. 543.
Ţucăr I. dr...516.
Ţurţu. dr.. 424.

Udricani. masaiaua —. 512.
Ulescu Grigore din Ialomiţa. 342.
Ulmii. moşie a spit. din Buzău 169.
Urian D-trache Medelnicer. 106.
Urziceni. în Ialomiţa. 316. 341. 343. 348. 524.
Uţa Vistiereasa (1830). 509.

Văcărescu Ştefan Logofăt (1750) 110.
Văcărescu Ianache. 36. 204, 227: vel Spătar (1781), 249.
Văcărescu Ştefan. 254. 360.
Văcărescu N-lae Căminar (1812), 141: Vornic. 144. 212.
Văcărescu Barbu Ban. 138. 179. 254.
Văcărescu Alecu. Căminar (1792). 219: Clucer (1798). 252. 253

www.dacoromanica.ro

Văcăreşti, mânăstirea, 12, 185, 248.
Văcăreşti, lazaretul dela —, 345, 347.
Văcăreştilor, dealul —, 357.
Văcărescu Ianache Vornic, cişmeaua lui —, 355.
Vadul cişmegiilor, 353.
Vadul sacagiilor, 361.
Văleanu Dumitrache, 141.
Vâlcea, oraş, 274, 279, 285, 286, 298, 304, 537, 541.
Vărbilău, moşie a Colţei, 104.
Vârciorova, 53, 540.
Varlaam, mitropolit (1543), 58.
Varlaam, egumen la m-rea Zografi, 59.
Varlam D-trache (1792), 227.
Varlam, Vistier (1812), 138.
Varlam Ghinărar, via lui —, 494, 495.
Vârnav D-ru Logofăt (1778), 402.
Vartolomeu, călugăr, 167.
Vasca Alex. Sluger, grădina lui —, 376.
Vaslui, ţinut, 573, 575.
Vasilachi Formion, dr., 350.
Vasile Cluceru, casele lui —, 193.
Vasilescu Serdarul, hasnaceul Comitet. carantinelor, 346, 538, 548.
Vasiliu Petre, neguţător, 211.
Vătăman Petre, un sărac, 263.
Vatopedul, mânăstire la Athos, 60.
Vazarheli, hirurgoman, 515, 517.
Vendel, rus în combat. ciumei, 336.
Venert Hristian, hirurgoman, 515, 517.
Veneţiana Văduva, doctoriţă? 291.
Veniamin, episcop de Roman, 167.
Veniamin, mitrop. al Moldovei, 392, 394, 422.
Vergului, mahalaua —, 512.
Verojânska, moaşă în Iaşi, 572.
Veron, dr., 551, 515, 517, 543.
Viena, 55, 515, 516, 517, 533.
Viena, Academia din —, 351, 510.
Vienei, taxa —, 498.
Vieros, mânăstirea, 225, 312.
Viişoreanu Ioniţă din Caracal, 535, 537.
Vilag, dr., 347, 551.
Vilara Paharnic (1783), 205, 250.
Vilara Hatman (1830), 437.
Vilara Ianache Medelnicer, 205.
Vilara Alex. (1832), 478, 519, 521.
Viler, hirurg, 296, 297.
Vineri, biserica Sft. —, 61, 62.
Vineri, mahalaua Sft. —, 512.
Vineri, cişmeaua dela Sft. —, în Iaşi, 428.
Vineri, biserica Sft. —, din Târgovişte, 67, 178.
Vintiloaiei, casele —, 193.
Viola, dr., 424, 572.
Virţberg, 516.
Visarion, spitalul dela Sft. —, 110, 112, 113, 116, 117, 121, 197, 198, 308, 309.
Visarion, mahalaua Sft. —, 196.
Vitan, lazaretul dela —, 346.
Vitan, mahalaua —, 302.
Vitemberg, 515, 517.
Vizia, localitate în Turcia, 156.
Vlad Vodă, fiul lui Neagoe Vodă, 23.
Vlad Vintilă Vodă, 59.
Vladislav Vodă, 24, 67.
Vladimirescu Tudor, 149, 305.
Vlădoianu Ioan din Craiova, 191, 345, 349.
Vlaicu Vodă, 25, 53.
Vlasto Nicolae, dr.?, 345, 347, 527.
Vlasto Paul, dr.?, 344, 345, 346, 347.
Vlaşca, judeţ, 344, 524, 525, 527, 544.
Vodiţa, mânăstire, 25, 53, 58.

www.dacoromanica.ro

Voica Văduva, moaşă, 523.
Voinescu Răducan Clucer (1832) 478, 481.
Volcemeţki, rus în combat. ciumei, 335, 337.
Vreton, dr., 512, 515, 516.
Vrutos Nicolae, dr. cland., 527.

Xenopol, istoriograf, 45.

Zaborowski, rus în combat. ciumei, 335, 336, 339.
Zaharia Şătraru,, suiulgiu la Iaşi, 429.
Zamfir, fiul Hagiului Stan Jianu, din Craiova, 71.
Zamfirache, fiul Hagiului Gheorghe din Craiova, 62.
Zănoagă, din Olt, 142.
Zărneşti, moşie în Buzău, 169.
Zefcari Cămăraş (1831), 349.
Zehnon, arhiereu, epitrop la Colţea, 90, 94, 96, 97.
Zevcarides Sultana, nepoata lui Grigore Vodă Gnica, 132.
Ziegler Vilhelm, hirurgoman, 517, 529, 538.
Ziliştea, munte, al Colfei, 82.
Zimnicea, 344, 522, 523, 527, 528, 537, 542, 549, 550.
Zisul Conofaus, dr. cland., 527, 528, 529, 538, 541, 543, 550.
Zografi, mânăstire în Athos, 59.
Zolonski Hristodor (1830), 509.
Zosima Grigore, 538, 548.
Zorecsilor, satul —, Buzău, 142.
Zota, dr., 424.
Zotu Tzigara, Spătar, 197.

Witgenstein, mareşal rus, 195.
Witt, dr. rus, 520.
Wolf Andreas, dr., 163, 350, 351, 403.

www.dacoromanica.ro

INDICE ALFABETIC AL CUVINTELOR VECHI ÎNTÂLNITE PRIN DOCUMENTELE CITATE IN ACEASTĂ LUCRARE

Acaret. imobil. clădire. 222.
Acuşer. mamoş. 580.
Adet. venit. impozit. 71.
Adiafori. neglijent. fără grijă. 294.
Afierosi, a sacrifica. a dărui. 126. 252.
Afieronea, danie. 126.
Afierosit. ceiace este dăruit. 255.
Afierositor. cel ce dărueşte. 489.
Anafora. raport. dare de seamă. 179. 224. 250. 275. 287. 290. 314. 365. 392.
Angherii. greutăţi. dificultăţi fiscale. 32.
Analoghie, asemănare. 247.
Aplece, a alăpta pruncii. 241.
Apodixis de teslimat, chitanţă de predare. 227.
Arcalele. zidurile boltite. arcade. 175.
Artiriceşti. cişmele —. arteziene. 429.
Aspri. monedă, 59.
Astinomie. poliţie de supraveghere. 40.
Astruca. a îngropa morţii. 41.
Ataxie, neregulă, 242.
Avaet. venit. 233, 234. 235.

Balamuţi. a vorbi aiurea. a delira. 60.
Batalisit, părăsit. 361.
Becisnic. nevrednic, păcătos. 71.
Bez. osebit de. peste. 232. 294.
Bineşaguri. bunătăţi. 56.
Birari. perceptorii. cei care strâng dările. 24.
Boală grea, se spune despre epilepsie. 61.
Bogasie. bucată de pânză. 85.
Bolniţă. spital specific românesc, 54—59. 74.
Brastva. frăţie de breaslă. 44.
Brazda în cap. a jura cu —. jurământ solemn. 33.
Bulgur. grâu măcinat mare pentru păstrat. 187.

Cacirdisi. a ascunde. a dosi. 313.
Căftănie. a îmbrăca caftan. a boeri pe cineva. 219.
Capanlâi, neguţători toptangii. 235.
Caramfile. sticle mari. 247.
Carte la mână. dovadă: la medici şi spiţeri se spune despre libera practică, 275. 278.
Catahrisis. abuz. neregulă. 36. 120. 220, 222. 228. 234. 255. 274, 281. 405.
Catandisit. au —. au hotărât, 255.
Catastih. registru, 108. 204. 210.
Cazacliu, negustor de blănuri. 46.
Cerlatani. şarlatani. 276.
Cifert, sfert. 559.

www.dacoromanica.ro

Cilen, membru al unei adunări, 505.
Cislă, adunare, 199.
Cislui, a—, a împărți, a distribui, 184.
Chimiagii, himiști, 275.
China, dascăl de —, dascăl pentru toate, 242.
Chiunguri, țevi de fier, 569.
Chiurciu-baș, mai mare în breasla blănarilor, 46.
Credință, a căuta în —, pe cont propriu, în regie, 220.
Crivat, pat, 167.
Cochii Vechi, loc de mezat, 138, 234, 404, 406, 569.
Condee canonisite, sume de bani cu anume destinație, 231.
Consil, consult, sfat, 287.
Copili, copii nelegitimi, 239.
Cordea, panglică, 562.
Costande, monetă, 32.
Cuconi săraci, orfani legitimi, 239.
Cuhnia, bucătărie, 244.
Cumașuri de mătase, pânzeturi de mătase, 124, 137.
Cumpăt, pe sub —, în taină, pe ascuns, 214, 223.
Cuniță, un impozit pentru pășunatul vitelor streine, 165.
Cutia casa de bani 46.

Dăscăliță, profesoare, 242.
Dejurnoi, de serviciu, 504.
Desghinat, despărțit, 165, 199.
Detreabnic, om vrednic, detreabă, 241.
Diastima anilor, în cursul anilor, 118, 122.
Diată, testament, 68, 126, 167, 218, 227.
Diminie, la două luni, 264, 264.
Discolie, dificultăți, greutăți, 141, 223, 246, 282, 290.
Dohiaria, arhondaria mănăstirei, 59.
Drit, drept, obicei, 44, 560.

Ebondisi, a sări, a neglija, 147.
Eforos, conducător, 122, 123.
Egine-zaherea, provizie de alimente, 219.
Embericlisite, strânse, coprinse la un loc, 287.
Emeclic, leafă în natură, în alimente, 152.
Epanghelmă, dovadă, 276.
Epistimi, a —, a descifra, a începe o meserie, 280.
Etpaia, jupânese din —,? (harem ?), 243.

Fecior de după gard, copil nelegitim, 239.
Feredeu, bae, 428.
Filotimia, bunăvoință, 299.
Frății, membrii asociațiilor creștine, membrii breslelor, 43.
Fultuce, suluri de pernă, 86.

Gearah sau gerah, hirurg, 153, 166, 230, 236.
Ghenicon, un fond pentru lefile boerilor, 384.
Ghermesituri, țeseturi de lână, 124, 137.
Gloaba, amenda, 32, 48, 218.
Gramată, act patriarhicesc, 42, 88, 158.
Groși, monedă, 217.
Gubav, lepros, 19.
Gubav sau mișăl, lepros, 20.

Halea, boeri —, boeri în slujbă, 232.
Hârlaș, lopată de fier, 567.
Hasnaceu, casier, 346.
Hatihumaium, poruncă turcească, 395.
Havaet canonit, venitul legiuit, 235.

www.dacoromanica.ro

Havaeturi. venituri, 389.
Hotărâturi. hotărnicii. 391.
Huscă. sare măruntă. 421.
Husmeturi. venituri domneşti. 138. 284. 293. 299.

Igurţi. iaurgii. 252.
Inginea-zaherea. articole alimentare, 233.
Ingiosirea. scoborârea. înjosire. 569.
Institute împărăteşti. Pravilele Justiniene. 203.
Ipac. asemenea. la fel. 231. 232.
Ipochimen. tipuri. oameni de seamă. 245. 576.
Ipolipsis. trecere. om cu trecere. de valoare. 413. 456.
Ipotesiari. cei ce au judecăţi. 315.
Irat. venit. 211. 213. 222. 230. 231. 232. 293. 298. 393. 422. 572.
Isbrănire. cercetare. sfârşire. 290.
Isnafuri. corporaţii de meseriaşi sau negustori. 204. 215.
Ispravnic. tutore. cel ce are răspunderea unei conduceri. 239.
Isterisiţi. lipsiţi. 36.
Isteriseală. sărăcie. 100.
Isterisi. a se lipsi. 119. 120.
Isterisea. a se necăji, 222.
Işitori. closete. 375.
Isvod. act iniţial. născocire. 114. 389. 392. 565.
Isvodi. a face ceva nou. 206.

Jicni'ă. depozit. 255.
Josirea. a se înjosi. 560.
Jureme. amendă. 46.
Judeţ. judecător. 44.

Kaleka. schilod. infirm. 22.

Lingoare. tifos. febra tifoidă. 94. 107. 108. 114. 288. 574.
Liubov. drăgăstos. iubeţ. 244.
Longe. asociaţie, sinonim cu termenul de corporaţie. 49. 51.
Lude. individ. ins. 73.

Madele. afaceri. pricini. 179. 209, 234.
Mădularele comitetului. membrii comitetului. 440.
Magistrat. primar. 541.
Măjărie. pescărie. 401. 407. 409. 416.
Maimar-baş. mai mare în breasla constructorilor. 51.
Mancă. doică. 561, 562. 654.
Mansup, în —. slujbă. în slujbă. 233.
Mencatorie. hoţii. 130.
Menghir. maşină de lustruit ştofe. 124.
Menzil. transport. 203.
Meremet. reparaţii. 98. 187. 190. 199. 204. 213. 244. 355. 429.
Meremetisi. a repara. 214. 314.
Mertice. porţie de alimente zilnic. 23. 84. 266.
Messel. termen francez pentru lepră. 19.
Metahirisi. a face. 63. 246: a meşteşugi. 276. 287. 399.
Metahuri. nimicuri. fleacuri pentru podoabe. 209.
Meterhanea. muzica domnească. 233.
Mezilţi. antreprenorii transporturilor. menzilurilor. 387.
Mihanie. maşină. 370. 371.
Mişăl. mişăi. schilozii. invalizii. de război. 18.
Mumbaşirlâc. înştiinţare. 192.
Murie. a vărui. 578.

Nacafaca. rânduiala. obiceiul. 425.
NăMestii. clădirile unei gospodării. 139.
Napristan. gata în orice moment. de faţă oricând. 98.
Nart. preţ maximal. 213.

www.dacoromanica.ro

Năstavnicii, economii (intendenţii) mânăstirilor, 114.
Nastrapi, pahare mititele, 247.
Nazir, conducător, 40, 133, 228.
Nemernic, om nevoiaş, sărac, 22.
Nizam, rânduială, ordonanţă, poruncă, 37, 215.
Nosocomion, farmacie, 115.
Nothos, copil nelegitim, 239.

Olac cai de —, cai de rechiziţie, 23.
Obicina, obicei, 32.
Obidă, necaz, supărare, 36.
Oblăduire, administrare, conducere, 76, 248.
Obroc, dar, contribuţie, 59.
Ocini, casă, locuinţă, gospodărie, 11.
Oltuz, primar, 45.
Orfanotrofion, azil pentru copii mici, 239.
Oteţii ot Nichea, cei cari au luat parte la sinodul din Nichea, 20.

Paradosească, să —, a preda socotelile, 99, 293.
Parigorie, aparenţă, 72.
Pecetluituri, bonuri de tezaur în limbajul de astăzi, 229.
Pierghie, cu băgare de seamă, cu atenţie, curiozitate, 204, 226, 251.
Perilipsis, socoteală generală, 573.
Periorisiţi, izolaţi, înconjuraţi, 338.
Periusie, avere de moştenire 222, 241, 258.
Perperi, monedă, 25.
Peşin, cu bani gata, 234.
Pilote, saltele, plapome, 84, 86.
Pini, foamete, pedeapsă, 147.
Pită, pâine nedospită, 61.
Pitărie, brutărie, 62.
Pliroforie, deslușire, 95, 152, 169.
Pliroforisi, a deslușì, 39, 226.
Pliroforisit, luminat, deslușit, 66, 118, 122, 125, 235, 294, 297, 352, 379, 443, 501, 559.
Po, în valoare de, 212.
Podvoade, munci gratuite în folosul ţării, 23.
Pogrebanii, pomenirea morţilor, 84, 85.
Poli, jumătate, 48.
Politie, oraş, 214.
Posluşanie, serviciu, treaba, 39, 140, 251.
Posluşesc, a sluji, 93, 242.
Posluşnice, servitoare, 169.
Posluşnici, servitori, 119.
Procleat, blestemat, 32, 24.
Prodosis, bacşiş, 129.
Proerisi, a da de bună voe, 222, 535.
Proftaxi, a da, a pregăti, 113, 245; a se ajunge la toţi bolnavii, 281.
Proimiul, preambulul unui act, 11.
Prostichiu, aranjament, 284, 286.
Prostime, oameni de jos, 234.
Protim, cel dintâi, cu întâietate, 248, 205, 253, 281, 560.
Predlojenie, poruncă, 288, 465.
Presoară, resfrângere asupra tuturor, 291.
Pretinderisi, a pretinde, 64.
Presustvia, biroul, cancelaria, 505, 506.
Prilistesc, ameţesc, înşeală, 275.
Pristăvire, a muri, 123.

Rădicături, scutiri de dajdii, 398.
Răsmiriţă, răscoală, timpuri grele, 260.
Răsuflători, ventilaţii, 565.
Răsură, o cotă ce se ia asupra diferitelor venituri, 384, 402.
Rezonisire, verificare, judecată, 422.
Reviserisea, controla, 133, 436.
Rizapazar, acte de vânzare-cumpărare, 225, 230.
Rufet, breaslă, 46, 51, 203, 212, 215.

www.dacoromanica.ro

Rumpe, a rupe, 65.
Rusumeturi, isvoare de venituri, 139, 235.

Sacaftiaţi, slăbiţi de boală, nevrednici de slujbă, paralizaţi, 38, 229.
Sacatifsit, beteag, 266.
Sacatlâc, beteşug, 264.
Sameş, casier, 212, 233, 444, 560.
Scaune, măcelării, 375.
Secaţi, paralizaţi, 39, 260.
Sempt, despărţire, plasă, 294, 299, 300, 302.
Semuirea, casieria, 576.
Sevaiuri, podoabe, 209.
Shesis ? (neînţelegeri ?), 393.
Simfonie, înţelegere, 279.
Sinesfora, contribuţie publică, 423, 535.
Sineturi, acte, documente, 98, 118, 179, 210, 226, 298, 305, 422.
Sirak, sărac, 17; orfan, 17.
Siromah, sărac, 16.
Smreduiţi, contaminaţi, 196.
Smreduitoare, contagioasă, 380.
Staroste, conducător de breaslă, 45.
Stavropighie, biserică liberă, neînchinată, 159, 161.
Stenahorisiţi, plictisiţi, amărâţi, 91, 94.
Straf, amendă, 219.
Sudiţi, supuşi străini, 183.
Suiulgii, cei ce îngrijesc de fântânele publice, 208, 425.
Surpat, hernios, 263, 266.
Şocul, unitate de măsură pentru sticle, 225, 234, 236.

Tacrirul, dare de seamă, raport, 273.
Tae suma de, valorează atât.., 230.
Tahmis, boer cu —, cu regulă, cu acte, 232.
Taxil, a face —, a le socoti, 223.
Taxildari, cei ce strâng impozitele, 152.
Tedaric ?, depozit ?, 187.
Teelum Chunc, spitale turceşti, 76 n.
Theriaca celeste, tiriac, opiu, 108.
Teorisi, a socoti, a controla, 245.
Terzi-baş, mai mare în breasla croitorilor, 47.
Teslim, a face —, a preda, 98. 118, 276.
Teşcherele, dovezi, acte, 95, 313.
Trachtir, han, 38, 55.
Trapeze de obşte, sala comună de mâncare a mânăstirei, 61.
Trepădători, alergători, 212.
Trepede, alergături, 226.
Triminie, la trei luni, 210.

Zăblău, pânză de sac, 187.
Zăticneascâ, a împiedica, 64, 214, 292, 354.
Zdrumică, fărâmiţează, împarte, 19.
Zet, ginerile lui, 211.
Zloţi, monedă, 32.
Zodopighi, ora toacei, 355.

Vărsat, variola, 252.
Vârstă înfrântă, om bătrân, 252.
Vechil, procurator, reprezentant, 560.
Voit, mai marele unui târg, primar, 44, 45.

Xenotrofion, azil de bătrâni, 68.

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE.

I. ACTE ŞI DOCUMENTE INEDITE

a) DIN MANUSCRISELE ACADEMIEI ROMÂNE.

Pag.

Ms. nr. 1. Biblioteca Scheiană, pag. 336 420
Ms. nr. 49. Biblioteca Scheiană. Perilipsis al Ţării româneşti 68,
Ms. nr. 128. Secolul XVIII—XIX . . . . . 20, 27, 33, 35, 561.
Ms. nr. 129. Secolul XVIII. Descifrat cu ajutorul D-lui Niculaiasa, paleograf al Academiei 87
Ms. nr. 323. Secolul XIX 249
Ms. nr. 325, fila 226. Secolul XIX 205
Ms. nr. 350. Secolul XIX 422
Ms. nr. 719, foaia 165. Catagrafia spitalului Pantelimon şi Colţea 104
Ms. Condica 748, pag. 106 196

b). DIN MANUSCRISELE Dr. I. CANTACUZINO 551, 557

c). DIN CONDICELE DOMNEŞTI, ACTE ŞI DOCUMENTE DIN ARHIVELE STATULUI, PARTE INEDITE, PARTE CONFIRMÂND CITATELE ALTOR CERCETĂTORI.

Condica domnească 56 . . . . . 135, 183
Condica domnească 65 . . . . . 98, 137
Condica domnească 103, pag. 65—66 215
Condica domnească 125 306
Ocolnică de hrisoave domneşti ale satului Măţăul de jos. Transcrise de d-l Ioan Şucu, paleograf al Arhivelor statului 24, 29, 30

www.dacoromanica.ro

Pag.

Mitropolia din Bucureşti. Pachetul XXX. Transcrise de d-l Ioan Radu Mircea, paleograf al Arhivelor . . 66
Mânăstirea Mihai Vodă. Pachetul 1 bis, actul 3 . . . 89
Arhivele Statului, secţia istorică. Acte transcrise de d-l Ioan Radu Mircea, paleograf al Arhivelor . . 19

d) DIN DOSARUL ARHIVELOR STATULUI.

Administrative vechi, dos. 3/1829. Pentru curăţenia oraşelor 524
Administrative vechi Divanul săvârşitor. Dos. 46/1829 roş. Socotelile Caselor făcătoare de bine . . . 103, 303, 306, 434, 435, 500, 503, 504.
A-tive vechi. Divanul săvârşitor. Dos. 71/830 roş. Pentru statele întărite de lefile cinovnicilor Comitetului Carantinelor 519
Ad-tive vechi. Dos. 2017/1830 roş. Despre orânduirea Mai marelui Inspector, în care se află aşezământul pentru precurmarea boalei. Dosar rus. Traducere de d-ra Topaşevschi, studentă 337
Ad-tive vechi. Dos. 2077/1830, roş Despre întocmirea Caselor făcătoare de bine . . . . . 450, 453, 454, 465, 508, 509.
Ad-tive vechi. Dos. 1068/1829 roş. Despre curăţenia molevmei din Călăraşi 341
Ad-tive vechi. Dos. 1070/1829 roş. Despre curăţeria molimei din Ialomiţa 343
Administrative noi. Secretariatul Statului. Dos. 27/1831 roş. Dela după raportul Vorniciei mari din lăuntru asupra cererei dumnealui Vornicul Filipescu, spre a se orândui în locul d-sale alt boer în Eforia spitalelor pământeneşti 455, 458
Ad-tive noi. Secretariatul Statului. Dos. 58/1831 roş. După raportul Marei Vornicii din lăuntru asupra cererei ce au făcut D. Vornic Const. Câmpineanu a să rădica de asupra d-sale Eforia Epitropiei Obştirilor 457, 458
Ad-tive noi. Secretariatul Statului. Dos. 207/1832 roş. Pentru întocmirea a trei Efori asupra spitalelor şi a Caselor făcătoare de bine . . . . . 135, 471, 479, 480, 481, 482, 487.
Ad-tive noi. Secret. Stat. Dos. 232/1832 roş 536
Ad-tive noi. Secret. Stat. Dos. 654/1834 roş. Scoateri şi orândueli de doctori la Carantini 550

www.dacoromanica.ro

Pag.

Ad-tive noi. Dos. 25/1830 roş. Pentru orânduirea dohtorului Estioti 505, 506, 507, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 535, 536, 537
Ad-tive noi. Secret. Stat. Dos. 232/1832 roş 536
Ad-tive noi. Secret. Stat. Dos. 654/1834 roş. Scoateri şi orândueli de doctori la Carantini 550
Ad-tive noi. Dos. 25/1830 roş. Pentru orânduirea dohtorului Estioti 505, 506, 507, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 535, 536, 537
Ad-tive noi. Secret. Stat. Dos. 72/1831 roş. După otnoşenia D. Banului Brâncoveanu pentru boerii ce sunt a se orândui la despărţirea ce se va alcătui pe lângă Comitetul Carantinelor spre luarea măsurilor trebuincioase în potriva holerei 344
Ad-tive noi. Comitetul Carantinelor. Dos. 76/1830 roş. Pentru orânduirea cinovnicilor . . . . . 521, 523, 528.
Ad-tive noi. Comit. Carant. Dos. 93/1830 roş. Pentru orânduirea cinovnicilor acestui Comitet 524
Ad-tive noi. Dos. 405/1831 roş. Pentru numirea D. Colescki Mavros, obştesc Inspector al Carantinelor . 530, 532, 533.
Ad-tive noi. Dos. 1314/1831. Pentru orânduirea cinovnicilor 525, 528
Ad-tive noi. Comit. Carant. Dos. 1485/1834 roş. Lefi carantineşti 549, 550
Ad-tive noi. Dos. 1523/1834 roş. Pentru rânduirea a feluri de cinovnici carantineşti şi atestaturile ce li s'au dat . . . . . 520, 533, 534, 549, 550.
Ad-tive noi. Dos. 1550/1831, roş. Pentru orânduirea cinovnicilor şi a dohtorilor prin ocruguri . . . . 344, 345, 527, 528, 529.
Ad-tive noi. Dos. 1567/1831. Pentru lefile cinovnicilor Români după afară, ce au slujit în vremea ciumei . 344
Ad-tive noi. Dos. 1578/1831 roş. Pentru cheltuelile Comitetului extraordinar . . . . . 345, 346, 347, 348, 528. 529.
Ad-tive noi. Dos. 1579/1831 roş. Pentru facerea carantinelor 347, 528
Ad-tive noi. Dos. 1581/1831 roş. Pentru orânduirea cinovnicilor 344, 525
Ad-tive noi. Dos. 2516/1833 roş. Pentru banii primiţi şi sloboziţi cinovnicilor carantineşti . . . . . 539, 541, 542, 543.

www.dacoromanica.ro

Pag.

Ad-tive noi. Dos. 2698/1832 roş. Pentru orânduirea cinovnicilor şi a doctorilor prin ocruguri şi a spiţerilor 528. 535, 537. 538.
Ad-tive noi. Dos. 3360/1833 roş. Delă pentru dohtorii ce se întrebuinţează. cu diplomă. şi cari sunt cunoscuţi Comitetului 538
Ad-tive noi. Dos. 3361/1833 roş. Dela lefilor dohtorilor ocrugurilor 543
Arhive. Direcţia sanitară. Dos. 1/1834. Feluri de pricini ale Comisiei doctoriceşti . . . . . 544, 545.
Arhive. Direcţia sanitară. Dos. 1—2/1832 . . . . . 512. 514
Arhive. Direcţia sanitară. Dos. 3/1833. Moldova. Dela Casei Doctorilor 572. 573
Ad-tive noi. Judeţul Ialomiţa. Dos. 701 834, roş. Sănătatea locuitorilor 545. 546
Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. Dos. 901/1831. roş. Pentru lefile copiilor sărmani 349
Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. Dos. 970/1831. Pentru morţii de holeră 349
Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. Dos. 1542/1831. roş. Pentru 10.000 lei trimişi în vremea holerei 348
Ad-tive noi. Jud. Ialomiţa. Dos. 2078/1833, roş. Pravilele carantineşti 540
Ad-tive noi Jud. Ialomiţa. Dos. 2168/1834. Infrumuseţarea oraşului Călăraşi 500

II. COLECŢII DE DOCUMENTE, REVISTE, CĂRŢI ŞI AUTORI CU ARĂTAREA PAGINELOR ÎN CARE SUNT CITAŢI.

Analele parlamentare. vol. I. pt. I . . . . . 363. 376. 382. 456. 460. 461, 464. 492. 499, 523.
Idem. vol. I. pt. II . . . . . 558. 561. 565. 571. 574. 576.
Idem, vol. II. pt. I . . . . . 462. 466. 471, 475. 513, 531.
Idem. vol. III. pt. I . . . . . 105. 106. 134. 488, 490. 516. 540.
Idem. vol. IV. pt. I . . . . . 500. 518. 541, 544, 551.
Idem, vol. V. pt. I . . . . . 259. 472. 492, 551.
Idem. vol. VI. pt. I 155
Idem. vol. XIV. pt. I . . . . . 173. 175. 176. 177. 269.

www.dacoromanica.ro

Pag.

Idem, vol. XV, pt. I 79, 129
Angelescu N. Acte şi documente din trecutul farmaciei române . . . . . 272, 401, 402, 408, 410, 419.
Arhiva istorică a României, nr. 13/1864 67
Bandinus Codicele. Analele Academiei, Tom. XVI/1895 60
Bianu Ioan. Psaltirea Scheiană 17, 18
Bianu Ion. Catalogul manuscriselor Academiei Române . 42
Biserica ortodoxă română, anul XXVI, nr. 1. Cf. P. Samarian. Rev. ştiinţelor medicale din 8 August 1931 297
Bogdan A. N. Oraşul Iaşi . . . . . 22 n., 28, 56, 155, 157.
Boliac Cezar. „Buciumul", anul I, nr. 54/1863 59
Băileanu G. Aşezămintele Sf. Spiridon. Fondarea bisericilor şi a bolniţelor Sf. Spiridon, 1937 . . . . 156, 162, 198, 395.
Brătulescu V. şi Remus Ilie. Mânăstiri şi biserici din judeţul Ilfov 66
Brezoianu I. Vechile instituţii ale României . . . . . 62, 166, 168, 169.
Brokhaus-Efron. Dicţionar enciclopedic, vol. XX. . . 22
Bujoreanu M. I. Colecţii de legi . . . . . 17, 76, 218, 258, 259.
Bulat G. T. Farmacişti şi medici la începutul veacului al XIX-lea în ţările Româneşti. Analele Basarabiei, anul IV, nr. 1/1932 . . . . . 289, 411, 413.
Buletin (oficial), nr. 2/1832 537
Buletin, nr. 22/1833 540
Buletin, nr. 26/1833 540
Buletin, nr. 38/1833 517
Buletin, nr. 42/1833 518
Buletin număr suplimentar, 45/1833 350
Buletin, nr. 58/1833 135
Buletin, nr. 2/1834 518
Buletin, nr. 9/1834 155
Buletin, nr. 37/1834 471
Cantemir D. Istoria Imperiului Otoman. Ediţia Acad. . 76
Cantemir D. Hronicul 239
Cazacu P. şi Frunză C. I. Material documentar pentru rezolvirea chestiunei farmaciilor 411
Codrescu Teodor. Uricarul, vol. I, ediţia II-a . . . . 166, 392, 395, 420, 421.
Codrescu T. Uricarul, vol. III 390, 393

www.dacoromanica.ro

Pag.

Codrescu T. Uricarul, vol. V . . . . . 20. 21. 22. 29. 33, 31. 35, 61. 426, 430.
Codrescu T. Uricarul. vol. XII . . . . . 162. 164, 167.
Codrescu T. Uricarul. vol. XVI 11. 163
Codrescu T. Uricarul. vol XVII 59
Codrescu T. Uricarul, vol. XXI 163
Codrescu T. Uricarul. vol. XXII 168
Cogălniceanu Enache, în Letopiseți, vol. III 42
Coresi. Psaltirea 18
Dumitrescu Marin. preot. Istoricul a 40 de biserici din România . . . . . 19. 55, 58. 62.
Eforia Spitalelor. Broșură festivă din anul 1932 . . . . 43. 78, 118, 479.
Erbiceanu C. Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu 129
Erbiceanu C. Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei . 396
Filiti C. I. Arhiva Cantacuzininilor 58
Filiti C. I. Domniile române sub Regulamentul organic . 455
Florescu Bonifaciu. Domnia lui Bibescu Vodă 57
Fotino Dionisie. Istoria Daciei. vol. III . . . . . 204. 206, 211. 216. 217. 237, 367.
Gălășescu Al. Eforia Spitalelor . . . . . 22. 78. 79, 80. 82. 90, 94, 96. 100. 102. 104, 105 106. 107, 109 115. 116, 117, 122. 131. 134, 154, 483. 487, 490. 515.
Gălășescu Al. Pământul Eforiei 79. 82
Giurescu C. C. Despre sirac și siromah. Revista istorică, an. XIII. nr. 1—3 Ianuar-Martie 1927 16
Godefroy Fréderic. Dictionnaire le l'ancienne langue française. vol. V. 19
Gomoiu V. Din Istoria medicinei . . . . . 80, 89. 106, 108. 115. 155. 157. 162. 166, 490, 517, 523, 579. 580.
Gomoiu și Plătăreanu. Centenarul spitalului Brâncovenesc. 1837—1937 188
Hașdeu. Arhiva istorică a României 53
Halipa N. I. Arhiva senatorilor din Chișinău 189
Hurmuzachi. vol X . . . . . 64. 70. 100. 125. 127, 128. 129, 130, 237. 416. 419.
Hurmuzachi. vol XIV/1 . . . . . 42. 58. 59.
Hurmuzachi, vol. XV/2 55
Hurmuzachi. vol. XVI/2 160

www.dacoromanica.ro

Pag.

Hurmuzachi, vol. XVII . . . . . 194, 195, 267, 340, 472, 475.
Hurmuzachi, vol. XIX/1 431
Hurmuzachi, suplimentul 1/2 . . . . . 187, 192, 193.
Hurmuzachi, suplimentul 1/3 . . . . . 188, 190, 194.
Hurmuzachi, suplimentul I/4 . . . . . 338, 437, 521, 526.
Ioaniţescu R..D. Cartea muncei 45
Ionescu I. G. (Gion). Istoria Bucureştilor . . . . . 25, 27, 110.
Iorga N. Istoria Bisericii româneşti, vol. I . . . . . 9, 25, 53, 58, 67.
Iorga N. Istoria Literat. rom., vol. I 11, 17
Iorga N. Istoria literat. rom., vol. III 171
Iorga N. Studii şi documente, vol. V 162, 166
Iorga N. Studii şi doc., vol. VII 277
Iorga N. Studii şi doc., vol. XII 273
Iorga N. Acte şi doc., I—II 309
Iorga N. Contribuţiuni la Istoria Bisericei. Analele Acad. Seria II. tom. XXXIV 56
Iorga N. Inscripţii din bisericile României 58
Iorga N. Viaţa lui Alex. Calimachi. In Analele Academ. Seria II, tom. XXVII 183
Iorga N. Documente Calimachi I 183
Iorga N. Muntele Athos în legătură cu Ţările noastre. Analele Academiei Române, seria II, tom. XXXVI. 59
Iorga N. Noi ştiri despre familia lui Petru Şchiopul. Comunicare la Academie 197
Ipsilante Comnen Atanase, în Hurmuzachi, vol. XIII . . 108
Ispir G. V. Mânăstirile noastre 57
Lapedatu Alex. Monumentele noastre istorice 58
Longinescu G. Legi vechi . . . . . 17, 18, 21, 74.
Manual administrativ al Principatului Moldovei, vol. II. 578, 579, 580.
Mazilu R. D. Sfânta Filoftea dela Argeş 9, 55
Melhisedec. Cronica Huşilor . . . . . 18, 28, 45, 167, 393, 561.
Melhisedec. Cronica Romanului . . . . . 10, 11, 12, 14, 19, 21, 26, 32.
Melhisedec. Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 mânăstiri şi biserici antice din Moldova . . 61
Miletici Gh. Studii psihiatrice 63

www.dacoromanica.ro

Pag.

Neculce, în Letopiseţi 17
Pământul. Revistă în Călăraşi a d-lui Cialîc Eugen, nr. 37—38/1933 . . . . . 341, 342, 349.
Papadopulos Kerameus A., în Hurmuzachi, vol. XIII . 11
Pastia Scarlat, în „Ecoul Moldovei" . . . . . 22 n.
Roseti Radu. Analele Acad. rom., seria II, tom. XXXI. 189, 190, 191.
Roseti Radu, în Analele Academiei române, seria II, tom. XXXII 194, 288
Russo D. Cronica Ghiculeştilor 108
Samarian P. Ciuma în trecutul românesc, 1932 . . . . 38, 40, 42, 103, 107, 108, 112, 113, 119, 130, 153, 162, 195, 197, 198, 273, 308, 310, 311, 312, 317, 344, 354, 376, 421, 423, 520, 523.
Samarian P. Mavros Nicolae, în Revista Ştiinţelor medicale, nr. 4, April 1934 534
Samarian P. Din trecutul Medicinei veterinare. Buletinul Asociaţiei medic, veterinari nr. 7—8/1933 . . . 541
Samarian P. Istoria oraşului Călăraşi . . . . . 79, 89, 103, 129, 196, 348, 500, 547.
Samarian P. Pompei. Topografia doctorului Const. Caracaş . . . . . 102, 112, 118, 121, 126, 133, 136, 138, 141, 145, 149, 171, 201, 257, 294, 295, 304, 351, 352, 363, 373, 378, 379, 404.
Ştirbei Barbu. Raport către Kiselef, în Convorbiri literare, anul XXII . . . . . 238, 344, 348, 349, 424, 437, 438, 459, 492, 519.
Timuş Gherasim. Dicţionar aghiografic 56
Ureche A. V. Istoria Românilor, 13 volume. Este citată în fiecare pagină a acestui volum.
Ureche A. V. Istoria şcoalelor, vol. IV 477, 478
Vârtosu Emil şi Vârtosu Ion. Aşezămintele Brâncoveneşti. O sută de ani dela înfiinţare, 1938 . . . . . 68, 69
Wolf Andreas. Beiträge zu einer statistichhistorischen Beschreibung des Fürstentums Moldau, 1805 . . 164, 351
Zosin Panait. Mişcarea şi asistenţa alienaţilor din Ospiciul M-rei Neamţ pe 1904, în „Spitalul", 1904 . . 61

www.dacoromanica.ro

CONȚINUTUL VOLUMULUI

	Pag.
Prefața	5—8
Evoluția Ideii de asistență în trecutul românesc . . .	9—15
Asistența mistică, religioasă	9—10
Asistența din inițiativa domnească sau din inițiativă particulară	10—14
Frățiile creștine și asistența mutuală, breslele .	14
Asistența de stat	15
CAPITOLUL I.	
I. Asistența săracilor	16—40
Săracii	17
Mizerii și mișăii invalizi de războiu	*17—21*
Calicii, nemernicii, cerșetorii	22
Documente privitoare la asistența săracilor și mișăilor	23—40
II. Frățiile creștine de asistență reciprocă	41—43
Frăția cioclilor	41—43
III. Breslele și asistența mutuală	44—52
Frățietatea dela Colțea	43
Origina breslelor	44—46
Documente privitoare la asistența mutuală a breslașilor	46—52
IV. Asistența spitalicească	53—202
a. — *Bolnița*	53—59
b. — *Ospiciile și Azilele*	59
Ospicii de oameni cu boli mintale:	
Ospiciul Golia	60
Ospiciul mânăstirei Neamț	61
Ospiciul dela Sf. Vineri	61
Ospiciul dela biserica Dudu	62
Ospiciul mânăstirei Sărindar	63—65
Ospicii pela diferite biserici	65—66

www.dacoromanica.ro

Pag.

Azile pentru săraci ori bătrâni:
Ospiciul dela Sân-mitreni 67
Azilul Doamnei Bălaşa din Târgovişte . . . 67
Azilul Domniţei Bălaşa din Bucureşti . . . . 68—69
Azilul din mahalaua Ceauş David . . . . . 69—70
Azilul Paharn. Hagi Stan Jianu . . . . . 70—72
Azilul Vornicului Radu-Golescu . . . . . 72—73
Azilul din Valea Scheilor . . . . . 73—74

c. — *Spitalul Propriuzis* . . . . . 73—77

1. — *Spitale definitive:*
Siptalul Colţea . . . . . 77—107
Spitalul Pantelimon . . . . . 107—135
Spitalul Iubirea de Oameni . . . . . 135—155
Spitalul Sf. Spiridon din Iaşi . . . . . 155—167
Spitalul din Roman . . . . . 167—168
Spitalul din Buzău . . . . . 168—171

2. — *Spitale de scurtă durată:*

Spitalul Obedeanu din Craiova . . . . . 171—175
Spitalul Ionaşcu din Slatina . . . . . 175—177
Spitalul din Târgovişte . . . . . 177—182
Alte spitale mai puţin cunoscute . . . . . 182—183

3. — *Spitale vremelnice:*

Spitale ostăşeşti . . . . . 184—196
Spitale contra epidemiilor, contra ciumii . . . 184—196
Spitalul Sf. Visarion 197
Spitalul dela mânăstirea Hlince şi cel din Măgura Iaşilor . . . . . 197—198
Spitalul dela Dudeşti . . . . . 198—202

CAPITOLUL II.

REFORMELE LUI ALEX. IPSILANTI IN MUNTENIA ŞI REFORMELE LUI GRIGORE GHICA IN MOLDOVA, IN RAPORT CU ASISTENŢA ŞI SĂNĂTATEA PUBLICĂ.

A. MUNTENIA.

Organizarea Epitropiei obşteşti a asistenţei publice . . 202—216
a. — Cutia milosteniei şi veniturile ei . . . . . 216—226
b. — Strângerea şi controlul veniturilor Cutiei . . . 226—238
c. — Intrebuinţarea fondurilor Cutiei milosteniei: . . 238—382

www.dacoromanica.ro

Pag.

I. — *Orfanotrofia* . . . . . 238—257
II. — *Asistența sărmanilor evgheniți* . . . . . 257—259
III. — *Asistența văduvelor sărace; a fetelor ajunse la vrâsta de măritat; a bătrânilor neputincioși, a boerilor neputincioși, a boerilor scăpătați, a funcționarilor eșiți la pensie, a invalizilor de răsboi și schilodiților din diferite boli* . . . . 259—267
IV. — *Asistența bolnavilor* . . . . . 267—352
A. — *Asistența bolnavilor spitalizați* 267
B. — *Asistența bolnavilor nespitalizați:*
a) Creiarea medicului public și organizarea satară în timpuri normale . . . . . 268—307
b) Organizarea asistenței sanitare în timpuri anormale, în vreme de molime . . . . 307—312
Documente noi cu privire la epidemiile de ciumă dintre 1824 și 1828 . . . . . 312—322
Organizarea întocmită de Kiseleff pentru combaterea ciumei . . . . . 322—338
Ciuma din Călărași și din jud. Ialomița . . . 338—344
Holera din vara anului 1831 . . . . . 344—348
Holera din Călărași și în jud. Ialomița . . . 348—349
Variola . . . . . 350—352
V. — *Edilitatea în raport cu igiena și sănătatea publică* . . . . . 352—382
a. — *Apa de băut* . . . . . 353—363
b. — *Măsuri de curățenie și de salubritate* . . 363—373
c. — *Alimentele.* . . . . . 373—376
d. — *Legumele, zarzavaturile și fructele* . . 376—377
e. — *Băuturile* . . . . . 377—378
f. — *Băile* . . . . . 378—379
g. — *Cimitirile* . . . . . 379—382

B. **MOLDOVA.**

REFORMELE LUI GRIGORE AL. GHICA IN RAPORT CU ASISTENȚA ȘI SĂNĂTATEA PUBLICĂ.

Considerațiuni generale. 383
I. Cutia milosteniei și veniturile ei . . . . . 384—393
II. Orfanotrofia . . . . . 393—396
III. Asistența sărmanilor evgheniți 396
IV. Asistența bolnavilor . . . . . 397—424

www.dacoromanica.ro

Pag.

1) *Asistența bolnavilor spitalizați* 397
2) *Asistența bolnavilor nespitalizați:*
a. — *Creiarea medicului public și asistența bolnavilor în timpuri normale. Cassa Doctorilor* . . . . . 397—423
b. — *Asistența bolnavilor în timpuri anormale.* 423—424
V. Edilitatea în raport cu igiena și sănătatea publică 425—432
a. *Apa de băut* . . . . . 425—430
b. *Alte măsuri de ordin edilitar* . . . . . 430—432

CAPITOLUL III.

REFORMELE LUI KISELEF.

A. MUNTENIA.

I. Organizarea asistenței publice . . . . . 433—492
Regulamentul Caselor făcătoare de bine și de obștesc folos . . . . . 437—439
Cap. I. *Intocmirea pentru toate Casele* . . 437—439
Cap. II. *Pentru Cutia milosteniei* . . . . . 442—445
Cap. III. *Pentru Cutia Orfanotrofiei* . . . 445—447
Cap. IV. *Spitalele de obște* . . . . . 447—451

Cea dintâi modificare a Regulamentului Caselor făcătoare de bine și obștesc folos . . 451—455

Cea de a doua modificare a Regulamentului Caselor făcătoare de bine. Schimbarea conducerei spitalelor . . . . . 455—459

A treia modificare a Regulamentului Caselor făcătoare de bine. Desființarea Cap. II și III din Regulament și înființarea Casei Milosteniei și a Caselor publice . . . . . 459—476
Casa milosteniei:
a. — *Ajutoare de dat săracilor boeri* . . . 461—463
b. — *Pensiile slujbașilor obștești* . . . . 463—464
Casele publice:
a. — *Orfanotrofia* . . . . . 462—472
b. — *Pentru cerșetori. Institutul de cerșetori.* 472—474
c. *Pentru Casele ajutoarelor ce se împărțesc pela săraci în zile de sărbători mari și pela biserici și schituri sărace* . . . . . 474—475

www.dacoromanica.ro

Pag

A patra modificare a Regulamentului Caselor făcătoare de bine. Infiinţarea Eforiei Caselor făcătoare de bine şi numirea a trei Efori la Eforia Spitalelor . . . . . 476—580

A cincea tentativă, neisbutită, pentru modificarea Regulamentului Caselor făcătoare de bine. Impunerea unui Regulament spitalicesc nelegal . . . . . 480—492

II. Organizarea sanitară a Capitalei . . . . . 492—518
a) *Regulament pentru intrebuinţarea şi paza bunei orânduieli in Politia Bucureştilor* . . 492—499
Cap. I. *Pentru toate câte privesc la curăţenia şi inbunătăţirea politiei* . . . . . 493—496
Cap. II. *Alcătuirea Poliţiei şi îndatoririle sale* . 497—499
b) *Incadrarea serviciilor cu personal medical* . 500—518

III. Organizarea sanitară a ţărei. Carantinele . . . . 518—557

B. **MOLDOVA.**

Reformele lui Kiselef şi asistenţa în Moldova . . . 558—580
I. *Casele obşteşti făcătoare de bine:*
Casa milelor . . . . . 559—561
Casa copiilor aflaţi . . . . . 561—564
Casa Doctorilor 564
Casa apelor şi apa văiei Iaşului 564
Spitalul Sf. Spiridon . . . . . 564—565

II. Organizarea sanitară a capitalei Moldovei . . . 566—674
Regulamentul municipal al oraşului Iaşi . 566—569
Sfatul doctoricesc . . . . . 570—571
Orăşeneasca Poliţie 571

III. Organizarea sanitară a ţărei. Regulamentul carantinelor . . . . . 574—580

www.dacoromanica.ro

GREŞELI DE INDREPTAT

Pag. 25. rândul 12. Să se citească : ...pe câmpiile de luptă...
.. 30. .. 39. Să se citească : ...mişăilor din Iaşi...
.. 31. .. 24. Să se citească : ...breaslă de meseriaşi.
.. 44. . 11. Să se citească : ...după ce a început...
.. 44. .. 32. Să se citească : ...Brastvele...
.. 59 nota 36. Să se citească : ...citează...
.. 60. rândul 5. Să se citească : ...găzduire indelungată...
.. 70. .. 2. Să se citească : ...cu toate daniile lui....
.. 74. .. 4. Să se citească : ...până la 1646....
.. 74. .. 9. Să se citească : ...găseau un refugiu...
.. 79. .. 18. Să se citească : ...ctitoria lui...
.. 80. după rândul ultim alaugă : ..*Ctitorii cei dintâi ca şi cei din urmă au un singur drept. acela de a fi pomeniţi de arhierei şi preoţii spitalului la sfânta proscomidie oridecâteori se slujeşte*".
.. 83. rândul 17. Să se citească : ...leat 7240...
.. 84. .. 7. Să se citească : ...şaică i bacul...
.. 89. nota 27 rândul 16. Să se citească : ...dela 1830 la...
.. 94. .. 5. Să se citească : ...care nu trebuia...
.. 109. nota 1. Să se citească : ...pagina...
.. 110. rândul 1. Să se citească : ...1760—1761....
.. 127. .. 24. Să se citească : ....ca să fie puşi...
.. 133. .. 15. Să se citească : ...Pantelimon...
.. 150. .. 22. Să se citească : ...drepturile spitalului...
.. 157. .. 15. Să se citească : ...tot hotarul...
.. 177. .. 21. Să se citească : ...leu dela...
.. 182. .. 21. Să se citească : ...de leu al Târgului...
.. 198. .. 14. Să se citească : ...ce li-a fost impusă...
.. 205. nota 4. rândul 3. Să se citească : ...In 1784...
.. 206. rândul 13. Să se citească : ...vel Vornic al obştirilor...

www.dacoromanica.ro

Pag. 206. rândul 15. Să se citească : ...baston de argint...
„ 249, „ 40. Să se citească : ...Polichronie...
„ 250. „ 6. Să se citească : ...ale Orfanotrofiei...
„ 268, „ 35. Să se citească : ...consultanți ai școalei...
„ 303, „ 35. Să se citească : ...epidemii ivite...
„ 353, „ 19. Să se citească : ...și mai mare cheltuială...
„ 515, nota 90. rândul 2, adaugă : Vezi aici pag. 481—482.
„ 519, rândul 30. Să se citească : ...trebuiau stabilite...
„ 532, „ 32. Să se citească : ...un nou...

www.dacoromanica.ro

TIPOGRAFIA „BUCOVINA" I. E. TOROUȚIU, BUCUREȘTI

Linotypiști: MIHĂILESCU ȘTEFAN și IONESCU VASILE

Paginator: VOIȚIU CONSTANTIN

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro